ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat Komitesi Çıkarır

15 NİSAN 1938

II. Cilt

Yayına Hazırlayan
İrfan YİĞİT

ÇORUM BELEDİYESİ KÜLTÜR YAYINLARI

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl : 2 30 TEŞRİNİSANİ 939 Sayı : 17

Kısa bir tevakkuftan sonra

16 ıncı sayıya kadar muntazaman neşredilmiş olan dergimiz; komite azalarından bazılarının hastalanması ve zarurî seyahatları gibi maniler yüzünden üç aydan beri çıkarılamamıştı.

Her ayın on beşinde neşredilmekte olan (Çorumlu) nun bu üç aylık teahhürünü telâfiye neşir vasıtalarımız müsait bulunmadığından geçen aylardan sarfı nazar edilmek zarureti hasıl olmuş, bu aydan itibaren numaraları teselsül ettirilmek suretile aynen eski hacim ve şeklinde tekrar neşrine başlanılmıştır.

Bu nüshaya dercettiğimiz Parti Yüksek Genel Sekreterlik makamından gelen (Halkevleri dergilerinin yazı kadrosu) ndaki esaslara göre bundan sonraki neşriyat programımız temamen tayin ve izah edilmiş oluyor.

Bu kıymetli irşat ve işaretlerle dergimiz daha geniş ve çeşitli mevzulara temas ederek daha verimli ve faydalı bir şekil almış bulunacaktır. Bu program çerçevesi dahilinde gönderilecek yazıların sırasile ve kemali memnuniyetle dergimize dercedileceği tabi'dir.

Kıymetli fikir ve yazılarile şimdiye kadar muavenetlerini esirgemiyen sayın arkadaşlarımızın eskisi gibi muzaheretlerini diler, bilhassa gençlerimizin de bu gibi fikir hareketlerinde ilk plânda faal rol alacaklarını, lâzım gelen yardımda bulunacaklarını ümit eyleriz.

*

Halkevleri dergilerinin

YAZI KADROLARI

Edebiyat ve Dil (şiir, hikâye, roman, tasvir, tedkik) : Kendi dilimizde yazılmış ve başka dillerden çevrilmiş yüksek kıymette edebî yazılar.

Hususile Millet ve Vatan sevgisini, inkılâpcılık heyecanını kuvvetlendirecek eserler ; Türk tarihinin büyük anlarını yaşatan, millî mücadelenin kahremanlıklarını anlatan, memleketin büyük şehirlerini ,kasabalarını, köylerini, tabiî güzelliklerini, tasvir ederek ayrı ayrı her köşesini tanıtan ve sevdiren taassubun batıl itikatların fena görüneklerin çirkinliklerini ve gülünçlüğünü ortaya, koyan ahlak yüksekliğini her sahada güzel örneklerle gösteren, ahlakcılık sevgisi aşılıyan ve ruhları o büyük yola yönelten yazılar.

Edebiyat tarihimize, hususîle edebiyatımızın yabancı tesirler altında uğradığı değişmelere dair tetkikler.

Halk edebiyatının güzül örnekleri; tanınmış halk şairlerine dair tetkikler.

Türk dilinin eskiliğine, şenliğine, yaygınlığına dair tetkikler.

Selçuk ve Osmanlı devirlerinde Türk dilinin oğradığı değişmelere, halk dili ile yazı dili arasındaki ayrılıklara ve bugüne kadar dili sadeleştirme yolunda atılan adımlara dair tetkikler.

Dili sadeleştirme, özleştirme yolunda denemeler, düşünceler; teklitler.

Güzel sanatlar (Musıkî, resim, heykel, mimarlık)

Musıkî : Eski, yeni halk musıkîsine dair tetkikler.

Halk musikîsini derleme yollarını gösterir yazılar.

Eski, yeni halk musikîsinin güzel örnekleri.

Türk musikîsinde kullanılan aletlere ve bunların tarihlerine dair yazılar.

Musikimizi canlandırmak ve güzelleştirmek yollarını gösterir yazılar.

Resim, heykel, resim ve yazı tarihi hakkında tedkikler, tezyini resim hakkında yazılar.

Yeni Türk ressamlığını, onun az zaman içindeki hamlelerini gösterir yazılar, seçilmiş örnekler.

Eski, yeni Türk heykelciliği hakkında tedkikler.

Oymalar, kabartmalar âbidelere dair yazılar, seçilmiş örnekler.

Mimarlık : Türk mimarlığına dair tarih tedkikleri.

Eski Türk mimarlık eserlerine, bunların nevilerine göre inşa ve tezyin hususiyetlerine dair yazılmış yazılar, seçilmiş örnekler.

Mimarlığımızı bu günkü telakki ve ihtiyacına göre ilerletmek yollarını gösterir yazılar, örnekler.

Tarih :

Dünya tarihinde Türkün eski ve geniş yerini gösterir, bu hakikati ihmal ve inkâr eden iddiaların çürüklüğünü inandırıcı delillerle ortaya koyar tedkikler.

Türk medeniyetinin tarihî abideleri, yazılı vesikaları hakkında tedkikler.

Eski, yeni Türk tarihinde yer tutmuş adamların şahsiyetlerini, eserlerini tahlil ederek kıymetlerini tanıtır yazılar.

Türk tarihine ve medeniyetine dair yabancı dillerde yapılan ehemmiyetli neşriyatın tercümeleri.

Her Halkevi muhitinde yapılacak tarih ve folklor tedkiklerinin mahsulleri, halk arasında yaşayan Türk «Mit» lerine aid derlemeler.

Objektif tarih tedkikinin, tarihle alâkalı ilimlerin esaslarını ve usullerini gösterir yazılar.

Tarihî vesikaların ve eserlerin kıymet ve ehemmiyetlerini anlatır, bunları tanıma ve muhafaza hususunda millî alâka ve uyanıklık vücude getirir yazılar.

İçtimaiyat ve felsefe :

Devletle ferd arasındaki elbirliği, milletle devletin birliği, cemiyetleşmenin lüzum ve şekilleri, ferdciliğin zarar ve tehlikeleri, millî tesanüdün yüksek değeri ve kurulma yolları üzerinde tedkikler.

İnkılâbımızın hukukî ve içtimaî mahiyeti hakkında tedkikler ve bu bakımdan ve bu gün arasında mukayeseler.

Vatandaşlık haklarına vazife ve mesuliyetlerine, maşerî yaşayış şartlarına dair yazılar.

Memleketin mühim içtimaî dert-

lerine dair tedkikler.

Yeni kanunların içtimaî kıymetleri hakkında tedkikler ve izahlar.

İçtimaî yardım işinde yapılan faaliyetleri, içtimaî yardım müesseselerinin varlıklarını ve çalışmalarını tanıtır yazılar.

Başka memleketlerle temaslarımız ve münasebetlerimiz hakkında yazılar, memleketimize seyyah celbi, memleketimizi yabancılara tanıtma yolları hakkında tedkikler.

Halk hayatına, anane lerine, içtimaî müesseselerine dair yazılar.

İktisat ve ziraat :

İktisadî teşkilâtlanmanın lüzum ve faydalarını ve bu bahiste devletciliğimizin hedeflerini ve hudutlarını gösterir yazılar.

Mahallî zenaatlerin iktisadî inkişafı imkânlarına ve yollarına dair yazılar.

Bizde sanayiin bu günkü vaziyetine ve inkişaf kabiliyetini işletmek için tutulacak yollara dair yazılar.

Başlıca ziraî mahsullerimizin madenlerimizin dünya vaziyetine dair tedkikler.

Şehir iktisadiyatına, köy iktisadiyatına dair yazılar.

Ziraatte ve ziraî sanayide kooperatifcilik hakkında tedkikler.

Kara, deniz, hava yollarına, nakil vasıtalarına ve bu sahalarda inkılâptan beri yapılan işlere dair tedkikler.

Ev iktisadiyatına, ucuz geçim yollarına, boş vakitlerde kazanç yolları bulma usullerine ve imkânlarına dair yazılar.

Memleketimizde ziraat meseleleri, küçük ziraatcilik ve büyük çiftlik ziraati, ziraatin makineleştirilmesi, muhtelif bölgelerde en elverişli ziraat şubeleri, hayvancılığın hususî ehemmiyeti, ziraat sanayiinin inkişaf imkânları, üzerinde tedkikler.

Halk terbiyesi :

Türk inkılâbını bütün safhalarındaki inkişaflarile ve umumî heyetindeki mütecanisliğile, birliğile ortaya koyarak ve içtimaî hayatımıza getirdiği iyilikleri meydana çıkararak onu halkın ruhuna sindirecek yazılar.

Halka vatandaş terbiyesi vermenin cemiyet içinde haklarını ve vazifelerini hakikî hudutlarile tanıtarak maşerî hayatın icaplarına uymağı öğretmenin yollarını gösterir yazılar.

Mektep çağını geçmiş olanların öğrenmek kabiliyeti ve bunlara öğretme yolları ve vasıtaları, mektep dışı terbiye hakkında yazılar.

Başka memleketlerde halk terbiyesi usul ve şekilleri hakkında tedkikler.

Yurd koruma

Askerlik (kara, deniz askerliği ve tayyarecilik) zehirli gazların tesirlerini ve bunlardan korunma tedbir ve vasıtaları, casuslara karşı uyanıklık mevzuları üzerinde anlatıcı, durucu, düşündürücü yazılar.

Kadınlık :

Memleketimizde ve başka memleketlerde kadın hareketleri, kadının erkekle müsavî haklılığı ve bundan istifadesi yolları, kadının cemiyette yetiştirici rolü, ev kadınlığı hakkında yazılar.

Fen :

Halka her günkü işlerinde lâzım olacak fen bilgilerine dair yazılar.

Bütün tabiat ve hayat madde ve hadiseleri hakkında malûmat vererek batıl itikatları yıkacak, bu suretle bir ilim kafasının temellerini hazırlıyarak halk kültürünü yükseltecek yazılar.

Halk sıhhati ve nüfus :

Neslin tereddiden korunmasının, istifasına çalışmanın ehemmiyetini belirtir yazılar.

Evlenme hıfzıssıhhati karı, koca seçerken aranılacak vasıflar hakkında yazılar.

Çocuk bakımı, çocukta dimağ hıfzıssıhhati ve beden terbiyesi hakkında yazılar.

Sıhhate dokunur fena âdetlerin, fena gıdalanmanın, fena iklim şartlarının tesirlerini ve bunlardan korunarak sağ ve sağlam yaşamanın yollarını gösterir yazılar.

Kazalarda ve hastalıklarda hekim gelinceye kadar yapılacak acele bakım ve tedavi yollarını gösterir yazılar.

İçtimaî ve bulaşık hastalıkların mahiyetlerini, ferdî, maşerî ve irsî zararlarını gösterir yazılar.

Dünyada nüfus vaziyetleri, memleketimizde nüfus meseleleri üzerinde tedkikler.

Spor, oyun ve eğlence :

Türk millî hayatında sporun yerini, eski Türk sporlarını tanıtacak ve bunların bu günkü şartlarına göre canlandırılması imkânlarını gösterecek yazılar.

Bu günkü beynelmilel sporlara ve bunların sıhhî ve içtimaî faydalarına dair tedkikleri.

Bizde spor hareketlerine dair haberler.

Halk arasında mevcut maşerî spor, oyun ve eğlenceler ve millî rakıslar hakkında yazılar ve halkın, bilhassa köy halkına yaşayı-

şındaki yeknesaklığı giderecek yeni sporlar ve eğlenceler hakkında tedkik ve teklifler.

Köycülük :

Memleketin yarınını düşünme ve yükseltme bakımından köycülüğün ehemmiyetini gösterir, gençlere köylere gidip çalışarak millî medeniyetin değerli yapısı olmanın şerefini anlatır ve onlara bu isteği telkin eder yazılar.

Köylerden şehirlere doğru akmanın, münevver ve zeki nüfusun büyük şehirlerde merkezleşmenin, yarın için zararlarını göz önüne seren yazılar.

Köylerde yaşama şartlarının mahallî imkânlar dairesinde islahı, köylünün refahlandırılması ve kültürlendirilmesi çareleri hakkında yazılar.

Köy tedkikleri :

Bibliyoğrafi

Türk dilinde çıkan inkılâp ve halkçılık için faydalı bütün eserleri, mümkün olduğu kadar temam hulâsalarını vererek tanıtacak yazılar.

Yabancı dillerde çıkan bizim için faydalı eserleri aynı suretle tanıtacak yazılar.

İhtiyaca en uygun şekilde kütüphane kurma, düzeltme ve faydalı şekilde kitap okuma usulleri hakkında yazılar.

Halkevleri ve Halkodaları haberleri.

Halkevleri yayınlarını ve dergilerini tenkit ve tanıtma.

Her yerdeki Halkevlerinin bütün şubelerinin çalışma programları.

Bu programın tatbiklerini ve mahsullerini gösterir raporlar.

Haber, teklifler : Halkevleri halk arasında çalışan münevverleri alâkalandıracak memleket ve dünya haberleri

Bir Bayram, Bir Matem

NAZMI Tombuş

Son günlerde mübarek yurdumuzun her köşesi, necip Türk milletinin en içten doğan, kalbinin en derinliklerinden kopan iki zıt ve samimî heyecanın canlı tezahürüne sahne olmuştur.

Evet; Mes'ut bir bayramın şen sevincini, büyük bir matemin yürekler yakan acısı takip etti. Neş'e dolu gözler, acı elem yaşlarına menba, meserretle çarpan kalpler kederli teheyyüçlere mâkes oldu. Şen gülüşleri ağlama hıçkırıkları boğdu. Bütün çehrelere bir yetim solgunluğu çöktü.

Hey !... Ulutanrım ne olurdu. Bu mes'ut günleri Atamızla birlikte görsek, şu büyük bayramı beraber kutlulasaydık.

Ne yazık ki bu gaybubet her fanî için mukadder bir âkıbet, kaçılması mümkün olmıyan tabiî bir zarurettir.

Şu haller karşısında feylesof şairimiz Ruhî Badâdinin :

Sıhhat sonu dert olmasa vuslat sonu hicran
Nûş aharı nîş olmasa sûr aharı matem

sözleri ihtiyarsız dile dolaşıyor da, insanın bedbin ve meyus olacağı geliyor.

Fakat tarihle baş beraber yaşayan asîl Türk milleti, dünya ve hayat denilen bu mübareze sahnesinde bir çok inkılâp ve zafer destanları yaratmış, kâh bunların haz ve gururunu, kâh elem ve ıztırabını tatmış, gün görmüş, ün almış, yalnız hiç bir zaman ne zevkli dakikaların sevinci ile serhoş, ne de kederli günlerin acısile meyus olmuştur.

Bu gibi hadiseleri daima, yüksek ruhundaki sarsılmaz metanet ve itminan, temiz kalbindeki azim ve imanla, kemali sükûnetle karşılamıştır.

Bununla beraber, Atamız Büyük Halâskâr Ebedî Şefin açtığı nurlu medeniyet yolunda, onun en samimî mefkûre, en yakın mesai

arkadaşı olan İsmet İnönü gibi şefkatli bir babanın gönülleri saran sevgi ve saygısı, başımızda bulunuşu yüreklerdeki bu acıları dindirecek, ruhlardaki fütüru dağıtacak ayrıca bir beşarettir.

Dikkat !.... Şimdi Millî Şef kumanda veriyor :

(İleri .... Ulu Türk. Arş)

Çorumun Tarihte Karakteristik VASIFLARI

NAZMI Tombuş

Eski devirlerde her hangi bir şehir ve kasabanın kuruluşu o-zamanki ictimaî ve iktisadî zaruretlerin tesiri altında kalmış kurum yeri tayin ve intihabında bir takım tabiî şartlar ve rüchan sebepleri aranmıştır.

Nitekim bu esbap ve şeraiti şarkın enbüyük ustadı ve ictimaiyat âlimi İbni Halidunun meşhur tarihi mukaddemesinde(Bir belde veya bir Medinenin ibtida vaz'ı ve binasında muraatı vacip ve lâzım olan mesalihin ve riayeti terk ve ihmal olundukta hadis olan mefasidin beyanındadır.) başlığı altındaki dördüncü babının beşinci faslında mucip sebeplerile mufassalan yazmıştır. (1)

Bu gün de ayni kıymet ve kuvveti muhafaza eden bu mülâhazaların hulâsası :

A — Bir şehrin asâyiş ve emniyetini muhafaza bakımından :

Ya etrafının sur ile muhat,yahut mütecavizlerin çıkıp inmelerini güçleştirecek sarp ve yüksek bir mevkide bulunması, ya etrafının (Halkai Mar) gibi deniz veya nehirle çevrilmiş olması,

B — Sıhhî noktayı nazardan :

1 — Havasının mutedil olması,

2 — Bataklıklara, durgun, müteaffin su birikintilerine yakın bulunmaması,

3 — Dalları birbirine birleşmiş sık ağâçlı ormanlar içinde tesis edilmesi,

4 — Hava ceryanına ve değişmesine müsait bir yerde olması,

5 — Tatlı, temiz su kaynaklarının bulunması.

C — İktisadî düşüncelerle :

1 — Hayvanatın otlamasına müsait mer'aların yakın,

2 — Arazinin münbit, ikliminin ziraate elverişli,

[1] İbni Halidun mukaddemesi tercümesi 1275 takvimhaneyi âmire tab'ı cilt 2, sahife 242.

3 — Mahrukat ve levazımı inşaiyeyi kolaylıkla tedarike müsait ulu koru ve ormanların yakın bulunması,

4 — Uzak mesafelerden yiyecek, geyecek şeylerin kolaylıkla celp ve nakli için deniz kenarında inşa edilmesi lâzım olduğunu beyandan ibarettir.

Sayın müverrih yalnız son şartın zarurî olmayub münasip olacağına ve bu şartlar göz önünde tutulmıyarak şahsî arzu ve heveslere göre kurulan bazı kasaba ve şehirlerin az zamanda harap olduğuna dair misaller göstererek bahse nihayet vermektedir.

Mevâkıı mütemekkinede coğrafî ve tabiî vaziyetlerin değişikliği sakinlerinin sıhhat ve bünye vaziyetlerinde oldnğu kadar ahlakî ve manevî halleri üzerinde de değişiklikler yapacağını yine mezkûr kitabın birinci babı dördüncü ve beşinci fasıllarında ayrıca izah etmiştir. (2)

İçtimaî muhitler; ferdlerde ahlak ve seciye tekvinine ne derece mühim bir sebep teşkil ediyorsa, tabiî ve coğrafî muhitlerde, sosyetelerde bir takım evsafı mümeyyize ve farikanın teessüsüne o-derece tesir yapan âmiller cümlesindendir.

Binaenaleyh her muhiti ictimaî, bulunduğu mevki ve iklimin tabiî şartlarına göre bazı hususi evsaf ve karakter farkları irae etmesi lâzım gelir.

Ez cümle, tabiî ve bedii güzelliklerin mecmaı olan bir muhitin sekenesine bahşedeceği ince his, yüksek hayal, nazik mizaçların; çorak ve haşin muhitte yaşayanlarda da aynı derece ve kuvvette mevcut olabileceğini iddia etmek pek doğru olamıyacağı gibi enerji, metanet, azim, cesaret gibi bazı evsafı maneviyede faikiyet hususunda da kaziyyenin aksine olması icabatı akliye ve mantikiyedendir.

Mecmuamızın birinci sayısındaki yazı başlangıcında da işaret olunduğu veçhile Çorum kasabası yukarıda yazılı şeraiti temekkün ve temeddünün kısmı azamını haiz bir muhiti tabiiye malik olmakla beraber zamanına göre en ehemmiyetli olan haricî tecavüzden masuniyetini temin edecek tabiî ve coğrafî hususiyetlerden mahrum bir yerde kurulmuş, bu mahrumiyet ise Çorumlularda müşterek bazı evsafı hususiye ve maneviye husulüne sebebiyet vermiştir.

[2] Aynı eser cilt 1, sahife 149, 151.

Şübhesiz ki haricî tecavüz ve tegallüplere karşı böyle açık bir muhitte yerleşen her hangi heyeti ictimaiyenin ledelicap hukuk ve mevcudiyetlerini muhafazaya muktedir, zor bazolarına, kılıçlarına, keedi varlıklarına güvenebilen mert, metin, cesur, dürüst, birbirinin hukukuna riayetkâr, müttehidülefkâr insanlardan mürekkep olması lâzım gelir.

Muhitin kuvayı tabiiye ve inbatiyesinin bütün esbabı taayyüş ve temeddünü fazlasile ve kolaylıkla temine müsait olması da Çorumluları harice tecavüz fikrinden müstağni kılmıştır.

Bu sebepten her türlü ihtilâl ve asâyişsizlik istirahatlarını bozduğu, kendi hallerinde çalışmalarına mani olduğu için, tecavüzkârlığa, anarşiye, hükümetsizliğe, zulüm ve teaddiye karşı derin bir kin ve nefret duymuşlar, adâlet ve hakkaniyete meclubiyet göstermişler, daima sükûnetle, kendi hallerinde yaşamayı tercih eylemişlerdir.

İşte bu ve bu gibi bazı tabiî sebep ve iktisadî âmiller Çorumlularda sözü geçen meziyet ve bariz seciyelerin husul ve tezahürünü mucip olmuş, birçok vakayii tarihiyede bu iddiayı müeyyit bulunmuştur.

Bununla beraber bazı müverrihler Çorumlulardaki bu evsaf ve meziyetleri bir iyilik ve fazilet değil, bir nakısai içtimaiye olarak telakki ve o yolda mülâhaza ve mütalealar dermeyan etmişlerdir.

Bu aksi görüş ve ters muhakemeleri o zamanki düşünüş ve inanış ayrılıklarına atfetmek icap eder. Çünkü ortaçağlardaki hükûmetler ne kadar âdil olursa olsun yine tebealarında mutlak bir köle itaatı ararlardı. Meri ve carî hak ve adâlet kaideleri halkın yalnız birbirine karşı olan muamelâtı üzerinde müessir idi. Hükümdar veya hükümdarı temsil eden memurlarile halk arasındaki muamele ve münasebetlerde zamanının hukukî müeyyideleri pek az tatbik yeri bulurdu. Halkın her hangi içtimaî ve ferdî bir hakkını -velevki zamanının cari usullerine tevfikan olsa bile- istemesi bilhassa vilâyetlerdeki ümera ve hükkâm üzerinde aksi tesirler husule getirir. Böyle hadiselere isyan ve şekavet şekli verilerek derhal mukabil tedbirler alınırdı. Pireciği devecik yaparlar, en açık ve mukaddes hak ve adâlet mefhumları yalan ve riyanın, desise ve iftiranın kurbanı olur zulmün tegallübü altında ezilirdi. Bu fena

itiyadın uzun müddet devam ve tekerrürü ekseriya mütefekkir geçinen tabakanın bile tarzı rü'yet ve muhakemesini değiştirmiş, faziletin fezahat redaatin meziyyet gibi telakki edilmesine sebebiyet vermişti.

İşte bazı Osmanlı tarihlerinde de Çorumluların isyan ve şekavete mütemayil olduklarına dair hiç bir vakaya istinad edilmeksizin serdedilen iddia ve rivayetler bu gibi sebeplerden ileri gelmiştir.

Ezcümle bu rivayetlerden en mühimmine ilk defa müverrih Âlinin Mirkatülcihadında tesadüf edilmektedir. Bu kitapta Âlinin Çorumluların (Cürümlü) (3) olduğunu isbai sadedinde irat ettiği vekayi yukarıdaki iddia ve mülâhazaların isabetine bariz bir nümune olacağından mezkûr kitaptan yapılan iktibasatı aşağıya yazıyoruz.

Müverrih Âli Sivas defterdarlığından azlolunduğu 997 senesinde maiyetile elli gün kadar Çorum kasabası civarındaki çayırlıklarda at çayırlatmış ve başka bir yere tayin emrinin İstanbuldan gelmesini beklemiş ve bu sırada gûya Çorumluların çok fena hallerine vakıf olmuştur.

Bu meyanda en mühim olarak şu nakiseleri irae ve tadât etmektedir.

(Ümeradan az kimse ol vilâyete mirliva olmuştur ki cüz'i husus için külli mevad isnad ile teftiş ettirmiyeler. Ve olur olmaz niza ve hususatla evamiri âliye getürüb kimi şahit, kimi müzekki ve kimi müsait, kimi müddei olub azletmek mertebelerine iletmiyeler. . . . . .)

(Ve bu eyyamdaki kâhı yine zelzele ile bazı yerler harap olur vaihiyana etraf ve cevanipten sili azim gelüb nice binalar yıkılub fena bulurdu. Bundan akdem sene sitte semanin ve tisamie 986 tarihinde bir defa dahi yere geçtiği söylenir. Sebebi istifsar ve baisi nedir deyü eşrafından istifsar olundukta anlar o tarihteki hakimin gaddar ve cevvar olduğun bahane kılırlar ve illâ bazı nas ve ezkiyayı sahibi kiyas sükkânının tabaatındaki huşunete ve hakimlerine cüzi bahane ile et-

[3] Mirkatülcihattan : (Âli Selçuktan Süleyman Şah Melik Danişmend Gaziye zehir içirmek istediklerini ve badi şerefi islâm murtat olup cürüm ve günahı kat kat ettiklerini malûm ettiğinde ol şehrin yerlüsüne cürümlü deyü nam koymuşlar, giderek sırf rostailer tasarrufuna girdikte (Çorumlu) deyü edaigaliz etmişleriki tarihiminde (Çorum) kalmıştır.

tikleri ihanet ve hidematı mebrureden bir cüzi teklif vukuunda cümlesi yekdil ve yekcihet oldukları nasütude cemiyete binaendir. Deyü olcürmü mahza Çorumlulardan bilürler eğerçiki ulema mecmai kazat menşei esker sükkni kadı anılır. Ve illâ anları ulemadan addeden cehline mutterif olub yanılur .. . . . Hemen ki riayadan biri feryad eder falan sipahi benim bir makiyanım almıştır. Deyü dâd ede, ol kadiler cübbe ve destarların giyerler anı vahitte camii kebirine derilürler. ve zümrei eşirraya serdar nasbettikleri şahsı rezili dahi ihzar kılurlar. Kimi müddei, kimi şahit, kimi müzekki, kimi hakimi müsait olup alurlar verürler, gönülleri isterse hakim canibine de işaret kılurlar. Anınçun cümlesi zaleme, zulmüne narazi bir bölük yolsuz rustai kadilerdir. Ve emma kendülerinden cürüm sudur etdikde mevaddı muhalife ve muhali mütehalife ile cevap verdikleri mükerrerdir. (4)

Âlinin zem yolunda serdettiği şu sözler gösteriyor ki; Çorumlular, zamanındaki kanunî usullara tevessül ederek ferdî ve ictimaî haklarını (yekdil ve yekcihet) müdafaa ediyorlarmış. Bu hareketleri ise kendilerinin isyan ve şekavetle meluf fena adem olmalarına kâfi bir sebep imiş.

Esasen Âlinin (Mirkatülcihad) in mevzuile hiç bir alâkası olmıyan sadet haricindeki bu yazısı; Çorumda bulunduğu müddet zarfında umduğu hürmet ve riayeti görememesinden gerek kendisinin gerek maiyeti halkının yolsuzluklarına müsamaha nazarile bakılmıyarak hükûmete, hakimlere şikâyetler vaki olmasından ileri gelmiş bir infial eseri olduğu siyak ifadeden anlaşılmaktadır.

Âli, bazı sipahilerin atlarını doyurmak bedelini bilâhare vermek maksadile tarlalardan yeşil mezruat biçtikleri, şehre gelen meyve yüklerinin bedeli verilerek yolda bir misafir tarafından satın alındığı ve (eshabı cah ve iclâldan biri) Çorumun pervezgâhı garabına bir devlet kuşu gibi konarak memleket müstahsil ve sanatkârlarına bir çok faydalar temin ettiği halde memlekete kahat getiriyorsun şikâyetile (bu vecibürriaya zatı elbette kalkup gitmek gereksin) deyü şehirden sürmeğe kasderek Çorumluların cemiyetler tertip ettiklerini bildirmekte (5)

[4] Mirketülcihaddan.

[5] Herne kanar Âli isim ve fail zikretmiyorsada (vacibürriaye eshabı cah ve

olvakitki Çorum kadısı aleyhinde de şu suretle basıtmakal ve izharı infial eylemektedir.

(İktizai zamane göre gürdevi itbar olunan tab'ı haşin etrakden ve huluku dürüşt ve çirkin suhtekâni napâkden Köprülü Karabacak demekle mezmum cinnet ve sefahette akranı madom ve kaptan Oluç Ali hizmetindeki levendanın hocaliğile hamakatı malûm bir mürteşi cahil anda kadii lâyakıl bulunup . . . . . .)

Yine görülüyor ki, Âli Çorumlular aleyhinde bulunmak için -kendi tabiri veçhile- (bir hayli çiriş sarfederek) oldukça emek çektiği halde bulabildiği kusurlar bir rezilet değil hakikatte bir heyeti ictimaiye için meziyet sayılacak faziletlerdendir.

Esasen Âli, bu aleyhtar sözlerini birkaç sene sonra ef'alile tekzip etmiş, yani Çorumda emlâk ve irad tesis ve peyda ederek hayatının son senelerini bu memlekette geçirmiş ve âdeta Çorumun bir hemşehrisi olmuştur. Bilâhare evlâd ve ahfadı da Çorumdaki alâkalarını devam ettirmişler ve dedelerinin haksız yere yaptığı zebandırazlığı affettirecek kadar memleketlerine faideli yararlıklar göstermişlerdir. (6)

iclalden) olan zatın kendisi olduğu ve diğer hadiselerinde maiyeti tarafından yapıldığı siyak ifadeden anlaşılmaktadır.

[6] Şimdiye kadar malûm olmayan bu tarih hadiseleri yeni elde edilen vesikalarla aydınlanmış olduğundan ayrı bir yazı ile (Âli Çorumda) mevzuu üzerinde incelemeler yapmağa çalışacağız.

ONUNCU ASIRDA ÇORUM

H. TURHAN Dağlıoğlu

Onuncu asırda Çorumun tarihî durumunu aydınlatacak beş vesika daha neşrediyoruz. Bu vesikaların hepsi Arşiv dairesindeki mühimme, yani divan defterlerinden çıkarılmıştır.

Birinci vesika Çorum beyine ve Budaközü kadısına 972 - 1564 M. tarihinde yazılmış bir hükümdür ki Bayram Hoca isminde birisinin ahvaline dairdir. Hükmün mütaleasından anlaşıldığına göre Bayram Hoca köylülerle mer'a hususunda niza halindedir. Bayram Hocanın ahvali timar sahiplerile vilâyet ayânından sorulmuş ve her kes hocanın iyiliği hakkında şahadette bulunmuştur. Bunun üzerine Hocayı kefile raptedip serbest bırakmışlardır.

İkinci ve üçüncü vesika ise Çorum beyi Mehmed beye yazılmış 973 H. 1565 M. -972 H.- 1564 M. tarihlidirler. Bu hükümler bilhassa askerî bakımdan tedkika şayan iki hükümdür.

Devletin askerlerden istediği ciddiyet ve namus ve dürüstlüğü tebarüz ettiren bu hükümler, bize, ilk zamanlarda, Osmanlı imparatorluğunun yaptığı muharebelerde neden başarılar elde ettiğini az çok göstermektedir.'

Mustafa adında bir sipahinin ahvali fena görülmüş ve bundan başka annesi de fahişe olduğu için timarı elinden alınmış ve hakkında tahkikat yapılması emredilmiştir. Buna lüzum gösteren bizzat Kazasker efendidir. Hükmün sonundaki fıkra bunu sarahaten göstermektedir.

Üçüncü vesikada ismi geçen sipahi veledin küreğe konulması emredilmektedir. Çünkü veled, ehli tezvir ve hırsız yatağı ve aynı zamanda reayaya zararlı bir adamdır. Bu cürmü sabit olan sipahi ilkin Çorum kalesine hapsedilmiş, daha sonra da küreğe konulması için hakkında emir gönderilmiştir.

Dördüncü vesika ile Tokatda

oturan (Kara şeyhi) adındaki bir yobazın hareketlerinin tahkikine dair verilmiş bir hüküm olup 972 H. 1564 M. tarihlidir. Hükümde (Mehayif teftişinde olan Kadılara) gibi geçen bir tabir vardır. Zaman zaman Anadolunun ötesinde berisinde türeyen eşkıyaların ahvalini ve bundan başka mal memurlarının, timar sahiplerinin, sipahilerin ve buna benzer teşekküllerin halka yapmış oldukları fenalığı tahkik etmek üzere arasıra bu nam altında kadılar memur edilirdi. Mehayif kelimesinin lûğat manası korkuluklar demek olup havf kelimesinin cemidir. Bu teşkilât zamanımızdaki mülkiye müfettişlerinin vazife ve salâhiyetlerine tekabül eder. Bu kadılar bir sancak beyinin idaresi altında memur edildikleri mıntaka dahilinde dolaşırlar ve raporlarını doğrudan doğruya saray tarafından gönderilen çavuşlara veya beylerbeylerine verirlerdi.

Beşinci vesika ise donanma için Çorumdan tayin olunan kürekçilerin aylıklarına dair olup Çorum beyine yazılmış, 972 H. 1564 M. tarihli bir vesikadadır. Bu vesikanın mütaleasından anlaşıldığına göre kürekçilerin yüzellişer akça olan nefekalarını Çorum kadısı Sinan reayadan aldığı halde kendilerine noksan vermiş, daha doğrusu birer aylık ulûfelerini [1] vermemiştir. Kürekçiler İstanbula geldikleri zaman Galata mahkemesinde davada bulunmuşlar ve haklı olduklarını ısbat etmişlerdir. Hüküm bu ulûfenin sahiplerine verilmesi hakkındadır.

Kanunî Sultan Süleyman devrinin sonlarına doğru yazılmış olan bu hüküm üzerinde biraz durmak faydalı olacaktır. Kanunî devri Türk denizciliğinin en çok şan ve şeref kazandığı bir devirdir. Kaptan Piyale paşalar, Barbaros Hayreddinler, Turgut Reisler hep bu devirde yetişmiş büyük deniz amirallarıdır. 1564 tarihinde Malta adasının zaptı için Osmanlı devleti hummalı bir faaliyette bulunuyordu. Padişahın haremi için tüccarî eşyayı yüklü bulunan bir geminin yedi Malta kadirgası tarafından Akdenizde zaptedilmesi kanunînin fevkalâde hiddetini mucip olmuştu. Sadrazam Rüstem panın zevcesi ve Kanunînin çok sevgili kızı Mihrimah sultan da Maltanın fethini çok arzu ediyordu. Bunun için her tarafa, tersanelere sefer hazırlıkları ve kürekçi tedariki hakkında

[1] Ulûfe, asker maaşı.

emirler gönderilmeğe başlandı.

1565 senesi Nisanının birinci günü donanma Kaptan Piyale paşa kumandasında İstanbul limanından çıktı. Yetmiş beş yaşında bulunan beşinci vezir Mustafa paşa serasker unvanile gemilere bindirilen muhasara ordusunun kumandasını ele aldı. Mustafa paşa Kızılahmetli âilesine mensuptu. Gemilerde bir sancak ve iki alaybeyi kumandasında yedi bin Anadolu sipahisi, beşyüz karaman, beşyüz Midilli sipahisi, dörtbin beşyüz yeniçeri, on üçbin gayrı muntazam asker ve yine iki sancak ve bir alaybeyi kumandasında da üç bin beşyüz Rumeli sipahisi vardı. Donanmada yüz seksen bir gemi vardı. İşte bu büyük donanma ve ordu birçok maceralar geçirdikten sonra Malta adası önüne gitti. Turgut Reis 2 haziran tarihinde her birinde yüz kişi bulunan onüç kadırga ve ayrıca sekizyüz on muharibi bulunan gemi ile bu büyük orduya katıldı ve Maltanın Elm kal'asına başlanmış olan hücuma iştirâk etti. Turgut Mozet limanı burnundaki tepeye yıldırım gibi ateş yağdırmağa başladı ki bu mevki ozamandan beri Turgud ismini taşımaktadır. Kalenin divarlarında hem donanmanın toplarile deniz tarafından, hem de otuzaltı top ile kara tarafından gedikler açıldı. Neticesiz hayli teşebbüslerden sonra Turgut bir umumî hücum emrini verdi. Bu hücum ise biraz sonra kendi hayatına malolacaktı. Aziz Anjelo kulesinden atılan bir gülle taşa çarparak Trablusgarp beylerbeyi Turgudun başına yıldırım gibi isabet etti. Ve ölüm derecesinde yaralandı. Burnundan, kulaklarından kan dalgaları akarak yere düştü. (16 Haziran 1505) Bu mücadele 11 Eylûl 1565 tarihine kadar devam etti ve netice olarak Osmanlı donanması muhasarayı kaldırarak geri döndü. [2]

Altıncı vesika ise donanma için kürekçi gönderilmesine dair bir vesika olup 973 H. 1565 M. tarihlidir. Hükmün mutaleasından anlaşılacağı üzere devlet donanma için kürekçi bulmak hususunda müşkülâta uğramıştır. Bunun için Nevruz yani eski hesaplara göre ilk baharın başlangıcı olan 23 Mart tarihinden evvel kürekçilerin İstanbula gönderilmelerini emretmiştir. Bunun için bir çok yerlere meselâ başta Bursa olmak üzere Çorum, Bozok ve Karaman Beylerbeyisine,

[2] Hammer tarihi sahife 126 - 129 Cilt 6.

Konya sancağına emirler gönderilmiştir.

Malta muharebelerinin ve Ispanyollarla, Venediklilerle devam eden deniz muharebelerinin şiddetlenmesi devleti böyle sıkı tedbirler almağa mebbur ediyordu.

Bu neşrettiğimiz altı vesika 10 uncu asırda Çorumun dahilî vaziyetini olduğu kadar devletin bilhassa deniz seferlerini de aydınlatması bakımından mühimdirler.

Çorum Halayı

MUZAFFER Sözen

Renkli ve zengin münderecatile Halkevlerimizin bu günki neşriyatı arasında belli bir mevkii olan (Çorumlu) dergisinin ilk nüshasında kıymetli meslektaşımız Bay Sadi Leblebicinin (Çorum Halayı) hakkında güzel bir yazısını okudum. Notasile birlikte çıkan bu yazıda bay Sadi (Çorum halayı) nın seyircileri üzerinde bırakacağı intibaı şirin bir ifade ile canlandırdıktan sonra yazısına (Figürlerinin tesbitini de genç oyunculara bırakıyorum) diye son veriyordu.

Çorum halk şarkılarını derleme esnasında başta İlbay Salih Kılıç olduğu halde Parti, Bülediye ve Halkevinin lütfen gösterdikleri kıymetli muzaheret sayesinde, yakında tedkik etmeğe fırsat bulduğumuz «Çorum Halayı» hakkında Maarif Müdürü bay Neşet Köseoğlu «Çorumlu» için benden de bir yazı istedi.

Çorumdaki kültür gibi «Çorumlu dergisinin de her gün biraz daha olgunlaşması hususundaki büyük gayretlerine yakından şahit olduğumuz değerli maarifçinin bu teklifini bir vazife telakki ederek heman işe başladımsada, zehnimi takılıb kaldığı bir noktadan bir türlü kurtaramıyordum.

Acaba halay figürlerinin tesbiti için sayın meslektaşımız bay Sadinin ileri sürdüğü evsaf bende var mı idi.?

Yani bana (genç oyuncu) denilebilir mi idi? İşte bu ciheti düşünüb dururken, bir aralık, şimdiye kadar derlemeler yaptığımız yerlerde rasladığımız toplu oyunlara -muhitin telakkilerine göre riayet edilmesi icap eden bütün kayidlerden silkinerek- hemen iştirake canattığını hatırladım. Şuhalde bana «oyuncu» demekte mahzur yoktu. Yine bir bakımdan gençlik çağını aşmamışdımda. Çünkü gençlik evsafını kaybedenlerin bu oyunlara iştirakine maddeten imkân yoktu. Yahut bu oyunlarla fiilî

münasebetleri olanların gençliğini kolay kolay kaybetmesine ihtimal verilemezdi.

Türkiyemizin bir çok tarafında halk arasında yaşamakta olan toplu oyunları görüpte, bunların sağlık ve neşe kaynağı olduklarına derhal hükmetmemeğe imkân yoktur. Sağlık ve neşe . . . Gençlik bundan başka bir şey midirki ?

Halaycılar içinde altmışını aşmış nice yaşlı gençler görülür ki bunlardaki dinçliğe ve neşeye hayran olmamak elden gelmez. Millî oyunların kahramanı olan bu yaşlı gençler, henüz farkına varmadan çöken yeni neslin yaşsız ihtiyarlarına ne müessir birer örnektirler !

Halayın faydası yalnız bir beden mümaresesi olmaktan ibaret değildir. Bu oyunların hemen hepsi figürlerinin cazibes, Noaslarının inceliği, ifade güzelliği ve bir kelime ile (bedii) likleri bakımından da ciltler dolduracak zenginliktedirler.

Halayı seyreden halk işte bu zenginlik içinde kendisini duyar ve bu zengin duygu onlarda yüksek heyecanlar yaratır.

Halaylar kalabalık bir kütle karşısında çekilirken öyle anlar gelirki, seyirciler, oyuncular e müzik temamen hemahenk olurlar. Bu anda halay bir mahurdur. Bu nefis mahure bağlanan gönüller hep beraber döner, dolaşır.

Oyuncular halaya nasıl kaldırılır ?

Düğünlerin, donanmaların ve her çeşit eğlenceli toplantıların başlıca heyecan vasıtası olan halaya oyuncular hiç bir vakıt kendiliklerinden talip olamazlar. Eğer düğünse, düğün kâhyasının yahut ev sahibinin teklifi ve orada mevcut halkın yardımile kaldırılır. Halayı kimlerin iyi oynadığını halk bilir. Ev sahibine yahut o toplantıyı idare edene adlarını söylerler. Bazan doğruca kendilerine de hitap ederler : Kasım ! sen de kalk. Yiğit ! ne nazlanıyorsun... gibi.

Bu şekilde ayağa kalkanlar, kendi aralarından en iyi oyuncuya başı teklif ederler, ikinciye de oyunu çok iyi bilenlerden birisi seçilir. En sona gelecek oyuncunun da vazifesi mühimdir. O daima başı kollar. Oyunun fazlaca sürat aldığı yerlerde orta kısmın vaziyetini bozmamağa çalışır.

Çorum Halayının ağırlaması

Çorum halayı dört kısımdır :

1 — Ağırlama,

2 — Oynatma,

4 — Yelleme.

Ağırlama, oyunun ilk kısmidir. Ve belli başlı dört figür göze çarpar :

1 — Çömelerek yere diz vuruş, doğruluş,

2 — Yürüyüşle karışık ayak hareketleri,

3 — Eğiliş ve doğruluş,

4 — Çapraz karşılaşmalar.

1 — Oyuncular küçük parmaklarını birbirine kilitlemek suretile, orta girintili ve yanlar hafif çıkıntılı olarak kavisli bir dizi yaparlar. Baş ve son oyuncuların ellerinde birer mendil vardır. İkincinin eli de mendillidir. Bu mendili baş ve ikinci oyuncular beraber tutarlar. (Foto. 1) Baş oyuncu bazan sıradan ayrılarak oyuncuların karşısına geçtiği zaman, ikinci oyuncu derhal mendili kaldırarak oyunu idareye başlar.

Halaycılar oyuna başlamadan önce, sağlar sola ve sollar sağa dönerek ağız beraberliği yapacak tarzda iğilir ve yüksek sesle : He. . . . . y diye bağrışırlar. (Foto. 2) Bundan sonra tekrar doğrulmuş olan oyuncuların, her tempo başında [*] nefis bir irginti yaparak yavaş yavaş çökmekte oldukları görülür. Dizlerin sağa sola açılması suretile yapılan bu çöküşle tam çömelme vaziyetine gelindiği zaman (Foto, 3) evvelce sağ diz, her tempo başında sola aşağı hareket ettirilmek suretile [**] üçüncü tempo da hafifçe yere vurulur.(Foto 4) Dördüncüde eski vaziyete gelinir. (Foto. 3) Bunu takip eden üç tempoda sol diz yere vurulur.(Foto. 4) ve dörtte eski çömelmiş vaziyete dönülür. (Foto. 3)

Bundan sonra oyuncuların tempo başlarında irgilerek doğruldukları görülür. (Foto. 5)

(Ağırlamanın bu ilk figürü çok enteresandır. Oyunculardan halayın tarifini alırken «bunden sonra oyun başlar» diyorlardı. Demekki bu ilk figür yalnız bir merasimden ibaretti.)

2 — Yürüyüşlü ayak hareketlerinden ibaret olan bu ikinci figürün idare tarzları oyuncuların istegine göre biraz değişiklik gösterirlersede, bu tepdil teferrüata aittir. Figürün esasına halel verecek mahiyette değildir. Saz notata (A) ile işaret edilen kıama devam ederken ilk tempoda [**] oyuncuların

[*] Bunun temposu muayyen olmadığı anlaşılmıştır. Çünkü bazan dört ve bazan iki tempoda vurulduğu da görülmektedir.

[**] İlk tempo diye oyuncuların doğrulma vaziyetinden sonra gelen tempoyu kastediyorum. Çünkü bunun muhakkak başta olması şart değildir.

[A] Kısmının her hangi temposu olabilir.

sola doğru hafif bir meyil yaparak vücudu sol ayağa bindirdikleri hissedilir. İkincide sağ ayak hafif bir diz kırmasile yerden kesilir. (Foto. 6) Üçüncüde bir adım kadar sağa ileri konulur. (Foto. 7) ve dördüncüde sol onun yanına getirilir. (Ekseriya sol ayak ucu sağ ökçe yanına gelecek şekilde) bunu takibeden ilk tempoda oyuncular hafif sağa meylederek göğdeyi sağ ayağa bindirirler. İkincide sol diz kırılır ve sol ayak yerden kesilir. (Foto. 8) Üçüncü tempoda biraz sola geri konulur ve dördüncüde sağ ayak ucu sol ökçe yanına getirilir. Bu şekilde sağ ayağın bir az fazlaca sağa ileri atılması ve solun gayet az sola geri götürülmesi oyunda dalgalı ve nefis bir yürüyüş temin eder. [***]

Oyun böylece devam ederken bir aralık baş oyuncunun ikinci ile tam karşı karşıya geldiği görülür. Bunlar yukarıda tarifi geçen figürü beraberce yapmağa başlarlar. (Foto. 9)

3 — Müzik «B» kısmına geçince halaycılar derin bir ihtiramı andırır tarzda öne doğru iğilir ve hep beraberce he . . . . y diye bağrışırlar. (Foto. 10) Ayak vaziyetleri bundan evvelki figürdeki gibidir. (Eğer başı çeken isterse bu eğilişten sonra yere diz vuruşlarda yapılabilir.) Doğrulma ekseriya B. 2 kısma gelince yapılır. (B. 2 ye geçerken son, solnotu, doğruluşa kumanda eder gibi bir intiba bırak r.)

4 — Oyuncular doğrulduktan sonra baş çeken bazı tek olarak oyuncuların karşılarına geçerek halaya devam eder. Diğerleri ellerini bırakmaz. Onlar, ikinciye tabi olurlar. Bir müddet böyle oynanılır. Sonra tekrar başa geçer.

Müzik yine (B) ye geçer, iğilme yine yukarıda tarif edildiği şekilde yapılır. Bu defa doğrulduktan sonra eller bırakılır. Ve baş oyuncu sıradan ayrılarak diğer oyuncularla birer birer çapraz karşılaşmalar yapar. (Foto. 11)

Fotograf tam yerinde çekilmemiş olduğu için iyi görülmiyen bu figür çok ifadelidir. Kollar temamen biri birinin boynuna sarılacakmış şekilde karşılıklı olarak açılmış bir vaziyettedir. Bu figür iki defa yapılır.

Birincisinde sağ kol yukarıda,

[***] Kasım Zınkarın ayaklarına bakarak tarifini yaptığım bu figürü bazı oyuncuların her iki tempoda bir sağ ve sol ayaklarını ileri koyub ve geri getirmek suretilede yaptıklarını gördüm. Bunlardan hangisinin daha doğru, hangisinin katıntılı olduğunu araştırmağa vakit müsait değildi.

sol kol aşağıdadır, ikincide sol yukarıda ve sağ aşağıdadır. Her iki oyuncu da bunu beraber yaparlar. (A) kısmında yapılan bu figürden sonra müzik tekrar (B) ye geçer. Bu defa yapılan eğilmeden sonra oyuncular doğrulmadan çömelirler ve diz vuruşlarla beraber çifter çifter karşılaşır, kolları çapraz açarak sarılma takliti yaparlar. (Foto 12) Tekrar ayağa kalkıldığı vakit artık eller tutulmaz, sehertliğe konulur. Bu halde sağ dirsek ileride olduğu halde sağ elin baş parmağı sağ kalça hizasında, kuşağa sehertleğe hafifçe iliştirilir. Sol dirsek yine öne doğrultulmuş olduğu halde sol elin baş parmağı sol kalça hizasında, kuşağa hafifçe iliştirilir. Oyuncular bu hareketi yaparken, oyunun heyeti umumiyesinde bir kabarıklık göze çarpar.

Oynatma

Çorum halayı musikisinin oynatma kısmı fevkalâde ritmiktir. Notada (C) ile işaret edilen kısım başlayınca oyuncular arka arkaya sıralanır, kollarını açarak, parmak çıtlatışlar ki, kısa ayak atışlarla yürümeğe başlarlar (Foto. 13).

Bazan sol ayak önde ve sağ ayak ucu onun tam ökçesi hizasında olmak üzere her tempoda sol ileri atılmak ve sağ tekrar yanına getirilmek suretile oynanır. Bu adeta ayak değiştirişidir. İyi oyuncular oyunun yeknasaklığını kırmak için bazan ileri ve geri gitmek, bazan öndeki ayağı yarım sağa ve yarım sola atmak suretile diziye dalgalı bir yürüyüş temin ederler. Esasen bu kısım pek kısa sürer ve çatı altından başka yerde hiç yapılmaz. Köylerde de hiç yapılmadığına bakılırsa, halaya sonradan ilâve edildiğine ihtimal verilir.

İğilme

Saz (D) kısmına geçtiği zaman oyuncular yine en başta olduğu şekilde elele kavisli bir dizi yaparlar. İlk tempoda ayak hareketi görülmez, Vücudun sağ ayağa bindirildiği oyuncuların sağa yaptığı hafif meyilden hissedilir. İkinci tempoda sol ayak (bir kadem boyunda) ileri atılır ve ayak ucu yere konulur. Beşte sağ ayak yerine getirilirken sol diz hafif bir kırma yapar. Altıda sol ayni vaziyette ileri atılır.

Bundan sonraki mezürün ilk temposunda sol yerine getirilir, aynı zamanda hafif bir kırma yaparken sağ ayak biraz kaldırılır. (Yarım tempoda yerine gelir ve yarısında diz kırılırken sağ, hafifçe

yerden kalkar.)

İkinci tempoda sağ ayak ucu yine hafifçe yere vurulur ve kaldırılarak yarım sağa dönülür. Üçüncüde sağ bir adım ileri atılır. Dörtte (ökçe sağın ucuna gelecek tarzda) sol ayak bir adım ileri atılır. beşte yine sağ atılır. Altıda sol ayak yanına getirilir. [*] Bu şekilde iki adım yürüyüş yapılmış olur.

İğilmenin ilk figürü yerinde yapılır ve ondan sonrakiler yürüyüş halinde devam eder. Yürüyüş figürünün altıncı temposunda sol ayak sağ ayağın yanına getirildikten sonraki vaziyet te şöyledir. İlk tempoda sol ayak gayet az miktarda sola geri atılır ve ikinci tempoda sağ ayak onun yanına getirilerek hafifce yere vurulur. Üçte sağ yine bir adım ileri atılır. (Oyuncular yarım sağa dönmüştür.) Dörtte sol yine bir adım ileri atılır ve sol ökçe sağ ayak ucuna gelir. Beşte sağ yine bir adım ileri atılır. Altıda sol onun yanına getirilerek hafifce yere vurulur. Ve yine soldan başlayarak devam eder.

[*] Oyuncuların cebhesi eski vaziyete gelmiş bulunur.

Diz vuruşlar

İğilmede bazan diz vuruş figüründe yapılır: Baş oyuncu ikincinin mendilini silkmek ve diğerleride biri birinin parmaklarını çekmek suretile evelden insas yaparlar. Diz vuruşlarda sol ayak sağın yanına götürüldüğü zaman sağ diz kırılır. Ve sol diz yere vurulur. Sağ ayakta solun yanına çekileceği zaman sol diz kırılır ve sağ diz yere vurulur.

Bundada eller bırakılır ve oyuna o şekilde devam edilir. Yine bu kısımda da baş oyuncu yalnızca ayrılarak, diğer oyuncuların karşısında oyunlar yapar ve ikinci oyunu idare eder.

İğilme hotlamaya yakın yerlerde süratini tedricen artırmaya başlar. Bu, hoplatmaya alıştırış mahiyetindedir.

NOT: Ağırlamada bütün hareketler sağ ayaktan başladığı halde iğilmede daima soldan başlar.

Hotlatma (Hoplatma) (otlatma) (Yelleme **)

Saz (E) ile işaret edilen kısma geçince oyunda büyük bir canlılık başlar. İki tempo sol iki sağ,

[**] Dört kelimede aynı manada kullanılır. Bunlardan otlatma kelimesi pek şayanı dikkattir.

bir sol, bir sağ ayağın hareketi bu figüre esastır.

Hotlatma kısmının ilk temposunda hareket görülmez. İkinci tempoda sol ayak ucu yarım adım kadar öne konulur, üçüncüsünde geri alınır. Dörtte sağ aynı şekilde ileri konulur. Beşte geri alınır. Altıncı tempoda sol ayak sağın yanına getirilir. Yedide sağ bir adım yarım sağa atılırken oyuncular da yarım sağa döner. Sekizde sol, sağın yanına getirilir ve oyuncuların cephesi eski vaziyete gelir. Bunu takip eden ilk tempoda yine sol ayak gayet az sola geri çekilir. İkincide sağ onun yanına getirilir, üçte sağ yine bir adım sağa ileri atılırken oyuncuların cephesi de yarım sağa dönmüş bulunur. Dördüncü tempoda sol sağın yanına getirilir. Bundan sonra yine sol ayağın biraz sola geri çekilmesi suretile başlıyan figür devam eder. Bu figürde ayaklar biri birinin yanına getirilince hafifçe yere vurulması ve bir ayak yerden kesilirken diğer bacakta yapılan ritmik diz kırması dikkati çeken güzelliklerdendir.

Yelleme yahut hotlatma kısmının musikisi başladığı gibi kalmaz, gittikçe sürat artar. Müzik süratlendikçe oyunda coşkunluk başlar. Ayaklar hafifçe yere vurulduğu yerlerde bu defa havaya fırlatılmadığı görülür (Foto. 15) (Resimde görülen ayak fırlatışlar ilk anlara ait olduğu için nisbeten mutedildir.)

Bir aralık eller bırakılır. (Ayak vaziyetleri daima evvelki gibi devam eder.) Bazan, kollar biri birinin omuzlarına atılmak suretile hoplamalar yapılır. (Foto 16) yahut kol kola girerler. (Foto. 17.)

Kol kola giriş ekseriya omuzlara kol komadan önce yapılır ve bundan pek fazla coşgunluk olmaz Kollar omuzlara atıldığı zaman halaycılar pek yamanlaşırlar, âdi ayak atmalar, her iki ayağı yerden kesen sıçramalara inkılâp eder, ayakların birisi fırlatılırken, diğerinin şedit ökçe vuruşlarile yerler sarsılır. Müzik temposu 130 zu geçer. Bütün seyircilerin kalplerini beraber oynatan bu coşkunluk, Çorum halayının en son demidir.

Destanı Kars[*]

Neyatursun böyle gafletten uyan
Bu işlere aşna ol padişahim
Bir kaç rical ile valide sultan
Kâfire müindir bil padişahim

Bir haberin varmı Karsın halından
İçinde kalmadı kızdan gelinden
Alalım bu Karsı küffar elinden
Dinibütün vezir sal padişahim

Üç kız idik bir araya dirildik
Her birimiz Ardahanda vurulduk
Gece gündüz kementlere sarıldık
Yurt bizimdir imdat kıl padişahim

Bizlerde bilmedik ne idi kusur
Kız gelin kalmadı hep oldu yesir
Hayıfdı küffarda kalırsak yesir
İslâm elden gitti bil padişahim

Girdi kâfir etrafını gezdirir
Evler yağma eder candan bezdirir
Başlar defter eder nüfus yazdırır
Din bizimdir imdat kıl padişahim

Yiğitler var düşmanları paralar
Dini Muhammet de meydan aralar
Yarın mahşer günü senden soralar
Bunların hisabın ver padişahim

Çar köşeye fermanların dağılsın
Buna bir tedbir kıl derman bulunsun
Şehitlerin aman kanı alunsun
Ölke eldergitti bil padişahim

Kâfir nedir bu islâma dayansun
Dal kılıç olupta bir kere dalsun
Ol arpa suyuda kana boyansun
Dinimize imdat kıl padişahim

İlişgir Ardahan Çaldır Bayezid
Yaktı hasta haneyi ol hain pelit
Söylemem ismimi ey sultan hamit
Ecdadın aldılar, ver padişahim

[*] Bu destanı söyleyen ismini ol zamanın zalimlerinden korkarak bildirmiyor isede, destanın içindeki bir misrağdan bu şairin Karslı veya Ardahanlı bir kadın olduğu ve Çorumlu Seydim zade Ahmet isminde bir askerin Çorumdaki eniştesi Hoca İbrahim efendiye gönderdiği 27 Mart 1293 tarihli bir mektubun arkasında yazılı olduğuna nazaranda o tarihlerde ve o askerin bulunduğu cephede söylenmiş olduğu sanılmaktadır. Eşref Ertekin

Destan [*]

Gözüm nuru fahri cihan yetiş ya Muhammet yetiş
Gün gibi aleme doğan yetiş ya Muhammt yetiş
Seni gözler iki gözüm ayağına süremyüzüm
Din senindir gayret bizim yetiş ya Muhammet yetiş

Ak sakallu pirler ile hakka irmiş erler ile
Cümle peygamberler ile yetiş ya Mahammet yetiş
Bizim ahvalimiz bilde hazreti Aliyi alda
Kanatlı burağa binde yetiş ya Muhammet yetiş

Yeşil sancağın yalabır görmeye canlar dalabır
Dört yanımız aldı kâfir yetiş ya Muhammet yetiş
Ğaziler kana boyandı yandı şol yürekler yandı
Bun deminde bize şimdi yetiş ya Muhammet yetiş

Kana boyandı her gazi edelim hakka niyazi
Garip sandı kâfir bizi yetiş ya Mahammet yetiş
Yetişmezsen çetin olur sancağın kâfirler alur
Ümmetin hayrette kalur yetiş ya Muhammet yetiş

Köprülü oğlu âdil vezir gaziler cennete hazır
Yetiş ya hazreti Hıdır yetiş ya Muhammet yetiş
Hünkârım böyle nolacak zulum böylemi kalacak
Ya imdat kimden olacak yetiş ya Muhammet yetiş

Hünkârimdir canlar canı nedir bu derdin dermanı
Köprülü oğlu mürüvvet kânı yetiş ya Muhammet yetiş

[*] Bu destan dahi evvelki destan gibi asker Ahmedin Çoruma yazdığı 25 Şaban 1293 tarihli diğer bir mektubunun arkasında yazılı bulunmuştur. Aralarında iki yıl bir fark vardır. Bu şair de padişahtan yardım olmayacağını anlamış olmalı ki Peygamberin ruhundan istimdat ediyor. Eşref Ertekin

ÇORUMLU MANİLER

EŞREF Ertekin

638

Keten gömlek mavuştur (1)
Çek yakanı kavuştur
Aramızda engel var
Gözün benden savuştur

639

Keten gömlek kıvırcık
Suya indi sığırcık
Yeni yeten kızların
Memeleri tomurcuk

640

Keten gömlek kıvırcık
Suya indi sığırcık
Maşallah den (2) ağalar
Benim yarim biricik

641

Ketenim var bezim var
Eğlen sana sözüm var
Yüzüne diyemiyom
Şeftalünde gözüm var

642

Kâhat içinde simsin
Doğru söyle kiminsin
Dostlar da şahit olsun
Evvel ahir benimsin

643

Kâhat içinde büber
Ciğerim cınkıl kabar (3)
Seviyonmu ne diyon (4)
Bana bir belli haber

644

Kâhat içinde barut
Sevdanı benden arıt
Ben erbabı değilim
Var birin dahi avut

645

Kiraz koydum sepete
Yar oturur tepede
Yenile bir yar sevdim
Şan olsun memlekete

[1] Açık mavi renk.
[2] Deyiniz. (Mahallî lehçe.)
[3] Cınkıl, zinet, süs.
[4] Seviyormusun, diyorsun.

646

Kiremit özü ile
Kim görmüş gözü ile
Adam yarden geçermi
İllerin sözü ile

647

Kiremidi ezerim
Baca baca gezerim
Siz gibi maniciyi
Bir ipliğe dizerim

648

Kelem ektim baş oldu
Ale gözler yaş oldu
Gönül bir ayna idi
Kırıldı külhaş oldu

649

Kalemin sarmasına
Ale göz sürmesine
Yavrum bir şeftalü ver
Kazanup vermesine

650

Kelem ektim bayıra
Yel yaprağın ayıra
Bizi kimse ayırmaz
Belki felek ayıra

651

Kebabı göze tutar
Dilberi söze tutar
Elinde dolu bade
Gerdanı meze tutar

652

Kebep ince şiş ince
İndirirler bişince
Kızın ömrü az olur
Dul erkeğe düşünce

653

Köşelerde örümcek
Öliyom görmeyincek
İstedimde vermedin
Toprak dolar ölüncek

654 [*]

Kekliği pıçakladım
Kanadın saçakladım
Yari koynumda sandım
Yastığı kucakladım

655

Kekliği vurdum bütün
Havaya ağdı tütün
Adam adamı yemez
Azacık bari sürtün

656

Lâle şahan yuvası
Düştü gönül havası
Senin gibi bulunmaz
Arasalar Sivası

657

Lâledir Hinde gider
Dolaşır Hinde gider
Benim bin gönlüm olsa
Bir gönlüm sende gider

[*] Bu mani No. 50 deki manînin başka türlü söylenişidir.

Yerli Haberler

Son zamanlarda vilâyetimizin yurd içinde en çok verimli ve önemli bir istihsal merkezi olduğu tahakkuk etmeğe başlamıştır.

Geçenlerde Çorumda yapılan Ceza evi septik çukurundan müziç bir petrol kokusu çıkmakta, su ile karışık yağlı maddeler akmakta olduğunu işçiler haber vermiş, bu ihbarın doğruluğu derhal hadise mahalline koşan enerjik Valimiz Bay Salih Kılıç tarafından da bizzat müşahede olunarak alâkalı makamlar keyfiyetten haberdar edilmişti.

Vatana mes'ut bir istikbal vait eden bu hayırlı tebşirat yüksek makamlarca da lâyık olduğu önemle karşılanmış, memleketimize gönderilen Maden Arama Ensfitüsü mühendislerinden Petrol mütehassısı bay Kemala tedkikat yaptırılmıştır. Yapılan bir çok inceleme ve araştırmalar müsbet bir mahiyet göstermiş olmalıdır ki; sondaj yerlerini tayin etmek üzere ahiren gönderilen jeolog de tedkikini ikmal ederek Ankaraya dönmüş bulunmaktadır.

Bu mühim ameliyenin yapılması için yakında tekrar bir Fen Heyetinin Çoruma geleceği, yurdun en mühim ve mübrem bir ihtiyacını karşılayacak olan bu büyük hadisenin bir an evvel tehakkuku heyecanla beklenilmektedir.

***

Bütün düşünce ve mesaisi yurdun verim kabiliyetinin arttırılması yurddaşların refah ve seadete kavuşmasına matuf olan Cumhuriyet hükûmetimiz Çorum ve mücavir vilâyetlerdeki sulama işlerini tedkik ettirmek üzere Çoruma bir Fen Heyeti göndermiştir.

Çok kıymetli ve çalışkan Su Mühendislerimizden Bay Osman usta reisliği altında çalışan bu heyet Çoruma 40 kilometre mesafede Sağpazar, Salur köyleri arasındaki 150 bin dekarlık bir sahanın Kızılırmak suyu ile sulanabileceği neticesine varmıştır.

Bu işe ait tedkikata devam

edilmekte, projeler hazırlanmaktadır.

Kızılırmağın rüsubî sularını emecek olan bu çorak ve kurak topraklara arpa ve buğday gibi hububat ekildiği takdirde bire on beş hesabile 67 bin ton hasılat alınabilecektir. Bu mikdar umum vilâyet nüfusunun bir senelik ekmek ihtiyacını karşılayacak bir azamet ve üç milyon liralık fazla bir kıymet ifade eder. İhya edilen bu sahaya daha kıymettar olan sanayi maddelerinin ekileceği düşünülürse faidenin iki kat artacağı şüphesizdir.

On dokuz aydan beri imar planına esas olacak Çorum halihazır haritasının tanzimi için çalışan müteahhit mühendisleri mesailerini ikmal ederek yaptıkları haritayı Nafıa Vekâletine takdim etmişlerdir.

Bu haritanın doğruluğunu mahallen incelemek için gönderilen Şehircilik Fen heyetinden Bay Celâl Ulusan ile Bay Hulûsi Kurtuluş da tedkiklerini bitirerek avdet etmiş bulunmaktadırlar.

Harita tasdik edildikten sonra memleket imar planının yaptırılmasına derhal başlanacaktır.

Hatay bayramı vesilesilesile Çorum Halkevine nefis bir gece yaşatan Millî oyun kahremanlarından bir grup

(Ankara Devlet Konservatuarı Arşiv şefi Muzaffer Sözen tarafından tesbit edilmiştir.)

(Fotograf 1)

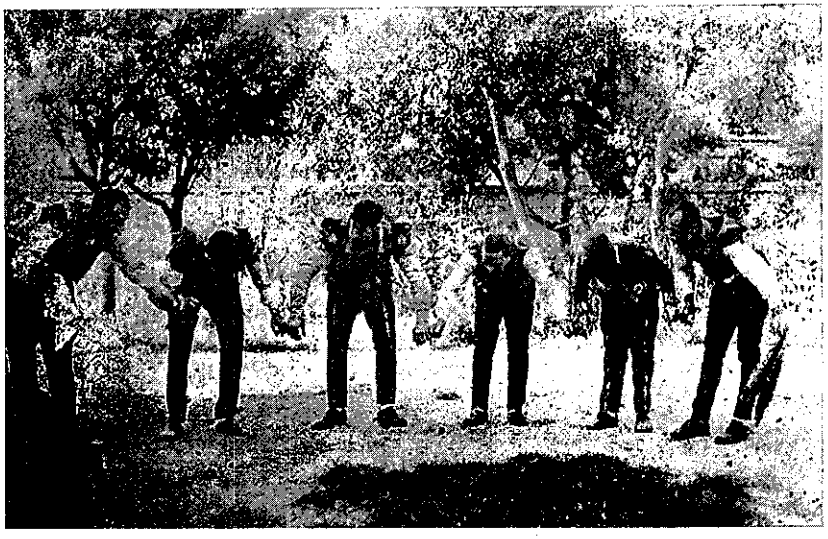

Çorum Halayı figürlerinden : Çorumlu sayı : 17

(Fotograf 2)

(Fotograf 3)

Çorum Halayı figürlerinden :

(Fotograf - A.4)

(Fotograf - B. 4)

Çorum Halayı figürlerinden

(Fotograf 5)

(Fotograf 6)

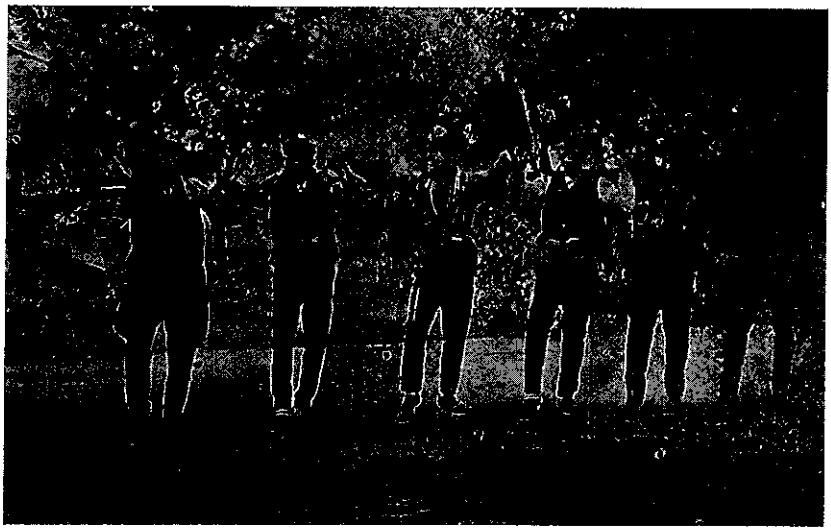

Çorum Halayı figürlerinden : Çorumlu sayı : 17

(Fotograf 7)

(Diğer fotoğraflarla Halaya ait notalar gelecek sayıda neşredilecektir.

arzuhal takdim ider ise kaydi icra olunmayarak red ile cevap edilmek üzere kaydi balasına şarh verile deyü bin iki yüz kırk altı senesi Şavalı mükerremin on dokuzuncu günü tarihile meverrah ve müsahhah fermanı âlişan sadır olmağıla sadır olan fermanı âlişan mucebince tevliyeti mezkûre merkum Ömerin refinden mezburun Mustafa, mehmed, Ahmede iştirakle tevcih sadaka edüp veçhi meşruh üzre kaydi balasına dahi şarh verülüp bu beratı hümayunu seadet makrunumu verdim ve buyurdumki bedel yevim merkumun mustafa, mehmet, ahmet ebnai İbrahim an evladı vakıf varup zikrolunan vakfı mezbur Ömerin refinden evladiyet ve meşrutiyet üzre tevliyete alel iğtirak mutasarrıflar olup hizmeti lâzımaların meri ve müedda kıldıktan sonra humüs mahsuluna dahi ber veçhi iştirak mutasarrıflar olup vakıfının ruhu ve devamı ömrü devletimçin düaye müdavemet göstere olbabda refi olunan mezbur tarafından ve tarafı aharden ferd mani ve mezahim ve muarız olmayup asla dahil ve taarruz kılmayalar şöyle bilüp alameti şerifime itimad kılalar. Tahriren fil yevmissalis vel işrin şehri Şevvalıl mükerrem sene sitte ve erbain ve mieteyn ve elf 1246. (1)

No : 168

Zennun Abad kazasında vaki Elvan Çelebinin bina eylediği camii şerifte senevi on iki keyl hınta ve yevmi bir akça vazifesile müezzin olan Elvan Çelebi evladından Mehmedin oğulları Hasan ve Ömer ve İsa ve Yahya karındaşlar müştereken mutasarrıf oldukları vazifei müezzinliği gendi hûsnü rızalarile erbabı istihkaktan yine evladı vakıftan Halil halife bin Yahyaya feragat ve yedlerinde bulunan atik beratlarını dahi teslim etmelerile merkume yeniden verilen Berat suretidir: [*]

12. Cemaziyelevvl/1239
Bimakamı Kostantıniyye

[1] Bu vesikanın aslı Tekkeli Hocalardadır :

[*] Bu beratın aslı Sabit Leblebicide ibmavz olup hulasası çıkarılmıştır.

Budaközünde Bayram Hocanın ahvaline dair

No. 169

Çorum Beyine ve Budaközü kadısına hüküm ki:

Mektub gönderüb İsa Fatih nam kimesne dergâhı muallâma Bayram Hoca nam kimesnenin kariye halkı ile mera hususunda nizaı olmağın bahsolunduğun bildirilmeğin bu hususun aslı nedir. Mezkûrün hapsi icabeden hususu var mıdır, nicedir? Tamam hakikat üzere vakıf olub sıhhati ile yazub arzeyliyesin deyu hükmü şerifim verilüb mezkûr Bayram Hocanın ahvali erbabı timardan ve âyanı vilâyetten tefahhus olundukta mezkûrün iyiliğine ve hilâfı şer'i evzaı olmayub ve aynı husûs içün elinde hükmü şerif ve sureti sicilli olduğun ilâm ettüğiniz ecilden buyurdum ki göresin. Kaziye arzolunduğun gibi olub şirret ve şekaveti olmayub reaya elinden mutazaccir değiller ise yarar kefile vürüb tenbih eyliyesin ki minbait kendü halinde ola. Şöyle bilesin.

(Mezbura verildi.)
Fi. 19 Şaban 972 (1564)
Mühimme 6. Sahife 423.

Mustafa adındaki sipahinin ve uygunsuzluğu görülen anasının ahvaline dair

No. 170

Çorum Beyine ve Kadısına hüküm ki:

Bundan akdem Çorum beyi olan İlyas dergâhı muallâma mektup gönderüb livayı mezburda nefsi Osmancık boyahanesinde iki bin akça timara mutasarrıf Mustafa nam sipahinin validesi fahişe olub aleniyen fiili şeni ettüğine mezkûr vakıf olub mukayyed olmadığından maada mezbur Mustafa şürbü hamreden fahişe gurbet avretlerin birin alub bilfiil tasarrufunda olub ve mezkûre validesi fahişe olub ilâ gayrünnihaye şürbü hamredüb fisk ve fücur olunduğu arzeylemişsin. Buyurdum ki hükmü şerifim vardukta mezbur Mustafanın ahvalin teftiş edüb bu arzolunan hususlar baki midir, nicedir, tamam malum edinüb dahi yanınızda sabit olan yaramazlığın sicledüb arzeyliyesin.

(Arzu getiren Mahmuda verildi.)

Kazasker efendi arzedüb bu veçhile emrolunmuştur.

Fi. 7 Safer 973 (1565)

Çorum kalesinde mahbus Veled adındaki sipahinin küreğe konulmasına dair

No. 171

Çorum Beyi Mehmed beye hüküm ki :

Sabıka livai mezbur beyi olub mahayif müfettişi olan İlyas dame izzehu müfettiş kadılarile babı saadet maabıma mektub gönderüb Bozok teftiş olundukta üç bin üç yüz akçe timara mutasarrıf olan Veled nam sipahi ehli tezvir ve hırsız yatağı ve reayaya zararlu kimesne olub cebrile müslümanların terekelerin ve esbapların alub teadi ettüği sabit olmağın Çorum kalesinde hapsolunduğu ecelden buyurdum ki hükmü şerifim varıcak mezbur Veledi sureti sicilli ile mukayyed ve mahbus yarar ademlere koşub dergâhı muallâma gönderesin ki küreğe konula. Amma gönderdüğin kimesnelere tenbih eyleyesin ki gaflet ile gaybet ettürmekten hazer eyliye. Şöyle bilesin.

(Kethudasına verildi.)

Fi. 12 Cemaziyelevvel 972 (1564)

Mühimme 6. Sa. 251.

Tokad kasabasında sakin «Kara Şeyhi» nin ahvalinin tahkikine dair

No. 172

Çorum beyine ve mehayif teftişinde olan kadılara hüküm ki :

Darende Abdüllâtif gelüb nefsi Tokadda sakin Kara Şeyhi içün kadı tebdil olacağına karip ehli cihada edai hizmet etmeyin deyu kendüsü arz yazub kadı arzıdır deyu berat ettürüb andan gayri kallep idüğin bildirmeğin buyurdum ki hükmü şerifim varıcak bu hususları onat veçhile husama muvacehesinde teftiş edüb göresin. Mezburun mezkûra isnad ettüği hususlar vakimidir. Şimdiye değin ve hasbeşşeri nesne sabit olmuş ise sıhhati üzere arzedesin.

(Mezkûra verildi.)

Fi. 12 Rebiyülevvel 972 (1564)

Mühimme 6. S. 179.

Donanma için Çorumdan tayin olunan kürekçilerin aylıklarına dair

No. 173

Çorum Beyine hüküm ki :

Bu defa donanmai hümayunum için Çorum kazasından tayin olunan kürekçilerin yüz ellişer akça nefakaların kadıları olan Sinan reayadan olub vermeyüb süddei saadetime geldiklerinde kadıi mezburdan emrü şerifim üzere birer aylık ulûfelerin dava ettüklerinde Galata mahkemesinde şer'i ile sabit olub beş bin beş yüz on iki akça kadıi mezburdan birer aylık ulûfeleri için kürekçi taifesinden alıverülüb olbabda ellerinde hüccetleri olub kadı yerine vardıkta dahletmesinden ihtiyat ettükleri eceldan buyurdum ki ellerinde olan hüccet şerriyelerine ve emre muhalif kadıi mezbur bunları incitmek ister ise men ve def edüb memnu olmazsa yazub arzeyleyesin.

(Ali nam kimesneye verildi.)

Fi. 21 Şaban 972 (1564)
Mühimme 6. S. 435.

Donanma için kürekçi gönderilmesine dair

No. 17 '

Hudavendigâr sancağı beyi Abdurrahman beye hüküm ki :

Bundan akdem hükmü şerifim gönderülüp donanmai hümayunum için sancağından ihracı emrolunan kürekçiyi muaccelen ihraç edüb nevruzdan mukaddem mahrusai İstanbula ulaştırasın deyu emrim olmuştu. Ol zamandan beru kürekçiden henüz kimesne gelmeyüb nevruz dahi karip olup muaccelen erişmek lâzım olmağın buyurdum ki vüsul buldukta bu bapta bizzat mukayyed olub sancağına muteallik olan kadıları ve kürekçi için varan kulları kendü hallerinde komayub emrolunan kürekçiyi ikdam ve itmam eylüyüb muaccelen ihraç edüb nevruzdan mukaddem mahrusai mezbureye isal etmek babına dikkat ve ihtimam eyleyüb avk ve tehirden ziyade hazer eyliyesin. Şöyle ki sancağından emrolunan kürekçi tayin olunan zamanda gelüb erişmiye asıl ve özrün makbul olmak ihtimali yoktur. Ana göre mukayyed olasın.

(Şah Hasan oğlu Ahmed çavuşa verildi.)

Fi. 7 Recep 973 (1565)

Suretleri : Çorum, Bozok ve Karaman beyler beyisinde Konya sancağına gönderilmiştir.

Mühimme defteri 5. sahife 335

No. 175

Kutvetil kudatı vel hükkâm madenil fazlı vel kelâm Mevlana Osmancık Kdısı zide Fazluhu tevki'i refi'i hümayun vasıl olucak malum olaki Kazai mezburden Darendegâni fermani hümayun Koyun baba zaviyesi dervişleri dergâhi muallama adem gönderüp şöyle arzeyledilerki Uc arı nam karye toprağında vaki olan kışlaklarda bunların koyunları kışlayup defteri ceditte dahi zaviyei mezbure koyunları kışlaya deyü mukayyet iken ekrat taifesinden bazı kimesneler koyunlarun getürüp kışlatmak isterler imiş imdi buyurdumki Hükmü Şerifimle vardıklarında hak üzre göresiz nizağ olunan mahallerde kadimül eyyamdan taifei mezburenin koyunları kışlayu gelmiş olmayup fil vaki kadimül eyyamdan zaviyei mezburenin koyunları kışlayu gelüp defterde dahi zaviyei mezbureye kışlak kaydolunmuşken mezkûlar kadimden olı gelene muhalif dahlederler ise caiz değildir refi edüp kadimden olı gelene muhalif taifeyi mezbureye koyunların getürtmeyesiz eslemeyeni yazup arzeyleyesiz tekrar bu husus için şikâyet ettirmeyesiz Şöyle bilesiz ve badennazar bu hükmü şerifimi ellerinde ibka edüp alameti şerife itimad kılasız tahriren fi evahiri şehri Muharremül haram sene erbea ve elf minel hicretil nebeviye aleyhi eftalitte hiyye 1004.

Bimakamı Kostantaniyyetil âlâ

No. 176

Kutvetil kuzatı vel hükkâm madenil fazlı ve kelam mevlana mukataat müfettişi zide fazluhu ve kutvetil emasili vel akran Kastamoni mukataatı nazırı zide kadruhu tevki'i refi'i hümayun vasıl olucak malum olaki sabıka rum defterdarı olan bali ve Osmancık kadıları derseadeti maan arz gönderüp Osmancık kasabasında asude olan Koyun baba kuddüse sırrahül Azizin hanıkahi ziyade memer ve muber olup âyende ve revende ve asakiri islam taamlanub ve hanıkahda olan dervişleri salih ve mütedeyyin olup imam ve müezzinlerile evkatı hamsei cemaat ile eda edüb ve hanıkahi mezburin taamına ve harç ve masrafına muayyen evkafı olmayub sadakatta dervişlerin kâr ve kisipleri ile kifaflanub lâkin pirinc ekecek yerleri olmayub pirince ziyade ihtiyaçları olmağın hanikah badehu Boyabad Çeltik Enharinden yirmi beş mut pirinç ekecek çeltük yeri ziraat eyle-

mek için izni hümayun recasına ilâm eyledikleri bundan akdem arzolundukta tohumu kadim mahsulünden . . . olunub kendü yanlarından çeltük ziraat eylemek babında inayet rica eylemeğin lâkin ol miktar çeltük ziraate tehammülleri olmayub ol diyarda cari olan çeltük mudu ile yirmibeş mudluk çeltük ziraat eyleyüb hasıl olan pirinçlerinden Boyabad eminleri uşür almayub dahleylememek babında emrolunub bu bapda sadır olan fermanı saadet mucibince amel edüb dahi tohumu kadim mahsulüne katan taarruz olunmamak üzere hanikahı mezburun dervişleri kendü yanlarından yirmi beş mut çeltik ziraat eyleyüb ve hasıl olan pirinçlerinden Boyabad eminleri uşür almayub minbait dahlü taarruz eylemiyeler ve ettirmeyesiz deyu bin onyedi şabanının gurresi tarihile müverrah emri şerif verilüp hâlâ cülusu humayunu saadet makrunum vaki olmağıla ol emri şerifi getürüb tecdidin rica eylediler. Buyurdum ki hükmü şerifim vardıkta göresiz bu bapda mukaddema mazmunu mesfur üzre verilen emri şerifin sonradan hilafına emir varit olmuş değil ise mucibile amel eyleyesiz şöyle bilesiz ve badennazar bu hükmü hümayunumu ellerinde ipka edüb alâmeti şerife itimat kılasız tahriren fiyevmil ihda ve işrin şehri zilkade sene sitte ve işrin ve elf. 1026
Bimakamı kostantiniyetil mahrusa

No. 177

Düsturu mükerrem müşiri müfehham nizamül âlem Müdiri ümurül Cumhur bilfikrissakıbi mütmümü mühamül enam bil re' yissaibi mümehhidi bünyanil devleti vel ikbal müşeyyidi erkanisseadeti vel iclal elmahfufu bisunufi avatıfı ecellil âla Sivas Valisi olan vezirim İsmail Paşa edamallahü teala iclalehu ve kutvetil nüvabil müteşerriin Osmancık kazasının naibbişeri olan Mevlana.. zide ilmühu tevki'i refi'i hümayun vasıl olucak malum olaki dergâhi muallama mektup gönderüp kasabai Osmancıkta medfun Koyun baba zaviyesinin bil fiil zaviyedari olan sulahadan kutvetil sulahaissalikin şeyh Mehmed zide selahihi meclisi şeri şerife varup zaviyei mezburun salatini maziye temliki ile defterde... arazisinde aharın alakası yoğuken..... karyeler zabıtı olanlar ol yerler temam zabıtı olduğumuz karyelerin hudu dahilinde olan yerlerdendir uşür ve resmin biz aluruz deyu hilafı defteri kadim . . . . oldukların bildirüp ol babda hükmü hümayunum verilmek recasına elhasılı arz etmeğin defter hanei amiremde mahfuz olan defteri evkafa müracaat olundukta zaviyei mezburede sakin olan şüyuhunun ve huddamının ellerinde ve tasarruflarında olan emval ve emlâk ve memaliklerindeki şerh olunup on iki nefer abdi müşteralarının koyun ve mevaşi cinsinden . . . . . ve siyap ve âvanii zaviyei mezburede camii bağların ki hududu şühreti aslında zikri müstağnidir zaviyei mezbureye vakfedüp ellerinde hucceti şeriyeleri mucibince salatın. maziyeden emirleri olup zaviyei mezbureye müteallık olan bağlardan ve yerlerden uşür talep olunmaz ve mevaşilerinden rüsum alınmaya deyu mastur ve mukayyet bulunmağın hilâfi defter müdahale olunmamak emrim olmuştur buyurdumki . . . . . vusul buldukta bu babda sadır olan emrim üzere amel dahi hususu mezbure temam mukayyed olup göresiz ol uşür ve resmi nizağ olunan yerlere dahleden mezbur karyeler zabıtlarının zabıtı oldukları karyelerin mümtaz ve muayyen hududu dahilinde kadimden uşür ve resmi alınagelen yerlerden olmayub filvaki mütevefayı mezburun zaviyesinin salâtini mazıya temliki ile defterde mukayyed arazisinden işe mezbur karyeler zabıtları olanlar hilafı defter ve kadime mugyir dahil ve nizağ eyledikleri vaki vaki ise meni ve defi ile minbait deftere ve kayde ve emri hümayuduma muhalif kimesneye iş ettirmeyesiz şöyle bilesiz alâmeti şerife itimat kılasız tahriren fi evaili cemaziyel evvel sene tisa ve mie ve elf. 1109

Bimakamı Edirne

No. 178

Düsturu mükerrem müşiri müfahham nızamül âlem müdiri ümurül cumhuri bilfikrissakıbı mütmünü mühamül en'amı bil reyissaibi mümehhidi bünyaniddevleti velikbal müşeyyidi erkânıssaadeti vel iclâl elmahfufu bisunufu avatıfı melikil âla Sivas valisi vezirim paşa edamallahu taalâ iclâlehu ve kufvetül kuzatı velhükkâm maadinil fazlı velkelâm Osmancık ve . . . . kadıları zide fazluhüma tevkii refii hümayun vasıl olucak malum olaki ebnai sipahiyandan darendei fermanı vacibil izan Yahya nam sipahi süddei saadetime arzuhal edüb müteveffa Koyun baba vakfı kariyelerinden Osmancık kazasına tabi ( ) nam karyeden huruç eden su ile kadimül eyyamdan berü kariyei mezbur toprağında mutasarrıf olduğu tarla ve bostan ve çeltik ve sair mezruatların sakyi intifa edüb aharden dahlolunmak icap etmez iken . . . . tarlalara mutasarrıf olanlardan sakyü intifa ettürmezüz deyu kadime mugayir teaddi etmelerile canibi şeriden müzekkere verilmişken yine memnu olmayub vechi meşruh üzre teaddi üzre oldukların ve bu bapda davasına muvafık fetvayi şerilisi olduğun bildirüb mucibince amel olunub menı ve defi olunmak babında emri şerifim rica etmeğin buyurdumki hükmü şerifimle vardıkta mukaddema bir defa şeri şerifle görülüb faslolunmayan hususların tam hakkı adil üzre mukayyed ve fetvayı şerifesine nazar edüb göresiz zikrolunan su dahleden mezburların kadimden tarlaların ve sair mezruatların sakyi intifa edegeldikleri mahsus ve müstakil suyu iken mezburlar kadime mugayir olveçhile sakyettürmezüz deyu teaddi eyledikleri vaki ise olbapda muktazayi şeri kavim ve davasına mutabık fetvayı şerife mucibince amel edüb dahil ol su ile kadimden mezruatı ne veçhile sakı ve intifa edegelmiş ise yine kadimi üzere sakyü intifa ettirüb mezburları kadime mugayir teaddi ettirmiyesiz minbait şeri şerife ve fetvayı münife və emrü hümayunuma muhalif kimesneye iş ettirmeyüb ve kaziyede medhali olmayanı davasına karıştırmayub eslemeyeni yazub bildirüb hususu mezbur içün bir dahi emrim varmalu eylemeyesiz şöyle bilesiz alâmeti şerife itimat kılasız tahriren fievaili şevval sene tisa aşer ve mie ve elf. 1119

Bimakamı kostantiniyetil mahrusa.

İşbu dört vesikanın asılları Osmancık şeyhinin oğlunun elindedir.

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl : 2 1 KÂNUNUSANİ 940 Sayı : 18

YENİ YILA GİRERKEN

N. T.

Takvimden dökülen son yapraklar da tarih sahifelerine karışmış bulunuyor.

Geride kalan hadiselerin, oluşunu, geçişini, değişmelerini ciltleri arasında saklıyan tarih, ne yazık ki; insan oğullarına eskisinden daha şerefli hikâyeler nakledemiyecek, daha mesut sahneler gösteremiyecek, tâ! mağra devrindeki dedelerimizin başından geçenleri, geniş ölçüde bir defa daha tekrarlamış olacaktır,

Tarihin henüz pek görpe ve tâkatsiz bir yavrusu olan medeniyet, ve bir lahza huzur, bir an sadet! feryadile inleyen beşeriyet, şimdi kahhar ölüm saçan yıldırımlar altında pek muztarip ve zebun . . . . . .

En aciz ferdinin burnu kanamasına bile tehammül edemiyen cemiyet. en gürbüz ve genç evlâtlarının kanlarını sel gibi akıtmaktan dilhûn . . .

İşte yeni senenin ilk günleri de bu gibi harb fecayiinin gönülleri tutuşturan, sinirleri uyuşturan acılarile meşhun . . . . .

Tarihte her zaman bir dönüm noktası yaratmış olan âsîl ve kahreman Türk milleti, kiyaset ve basiretine inanub iman ettiği, Millî Şefi İnönünün emir ve kumandası altında ahvalin inkişafını, emin bir sulh koruyucusu sıfatile, kemali vakar ve sükûnetle beklemektedir.

Harikalar yaratan büyük milletimiz şüphesiz ki, deruhde ettiği bu mukaddes vazifeyi de başaracak, yakın bir atide dünyanın sulh saadetine kavuşmasının en büyük âmili olacaktır.

Bu hayırlı isteklerin tahakkuku temennisile, aziz yurddaşlarımızın yeni yılını kutlular, uğurlu sonuçlar dileriz.

Çorum Tarihine ait vesikalar

H. TURHAN Dağlıoğlu

Bu makalemizle Çorumun 17-inci, 18 inci ve 19 uncu asırlarına ait beş vesika neşrediyoruz. Bu vesikalar Çorumun bu devirlerdeki durumunu aydınlatması ve bazı tarihî hakikatları ihtiva etmesi itibarile dikkate şayandır. Bu vesikaların hepsi de İstanbulda Başvekâlete bağlı hazinei evrakın dahiliye kısmı evraklarından istinsah edilmiştir. Birinci vesika 1111 H. 1699 M. tarihli bir vesika olup İskilipte Kaya ağzı köyü sakinlerinden Hacı Mahmud isminde bir adamın oğlu Osman hakkındaki bir davasına laiddir. Bu vesikaya nazaran Osman kırmızı boya kazmak suretile maişetini temin etmektedir.

Ömer Beşe ve Hüseyin Beşe isminde iki adam Ömerin bir define aradığını ileriye sürerek kavga etmişler ve bununla da kalmıyarak kaza kadısına şikâyette bulunmuşlardır. Netice olarak bunlar iddialarını isbat edememişlerdir. Bu meseleye dair İskilip kadısı Hüseyin tarafından İstanbulda divana bir arize gönderilmiştir. Bu arizenin yukarısında sadrazamın olması muhtemel bulunan şöyle bir yazı vardır. (Hilafı şeri rencide olunmaya deyu hüküm) bunun altında da (emrimdir) ve (sah) işaretleri vardır.

İkinci vesika ise 1137 H.·1724 M. tarihli Zennun abad kadısının yine sadarete gönderdiği bir arize olup Evhat adındaki kariye sakinlerinden Okatlı oğlu Ali ile Elvan Çelebi tekkesinde evlâdi vakıftan Şeyh Ebubekir ve Ağca Mehmed ismindeki kimseler hakkındadır. Arizanın mütaleasından anladığımıza nazaran Sivas müteselliimi Rışvan zade Ömer bey celbimal yani rüşvet alabilmek için bunlara hırsızlık ve daha bir takım uygunsuzluklar isnad ederek bunları nefyettirmeğe muvaffak olmuştur. Halbuki bunların bigünah oldukları halkın muracaatı ile anlaşıldı-

ğından afleri istirham edilmiş ve sadaret tarafından da af ve itlakları emredilmiştir. Bunların afleri hakkındaki derkenar arizenin altında görülecektir.

Zennun abad kazası Ahmed Vefik paşaya göre Amasyaya tabi bir kazadır. (1)

İkinci vesika ise bunu tamamlayan bir hüküm olup Çorum kazası naibine ve Sivas mütesellimi Ömer beye aynı tarihte yazılmıştır. Çorum sancağında Direklibeli denilen yerde bir mikdar eşkıyanın zuhur ettigi ve bunların şekavette bulundukları ve binaenaleyh bunların tecziyeleri emredilmektedir. Bu eşkıyalara Çorumun ileri gelenlerinden Damad Ömer efendi ile Okatlı oğlu Alinin yardım ettikleri bildirilmekte olduğundan bunların nefyedilmeleri ayrıca bildirilmektedir.

Bu iki vesikadan birisi cemaziyelevvel ayında, digeri ise daha sonra yani aynı senenin şaban ayında yazılmıştır. Binaenaleyh haksız yere nefyedilen kimseler Zennun abad kadısı Seyid Ömerin arizesi üzerine affedilmişlerdir.

Üçüncü vesika ise 1210 H. 1795 M. tarihli bir vesikadır. Bu vesika hazinei evrakın M. Cevdet tasnifinin dahiliye kısmında 10212 numarada kayitlidir. Bu vesika bize Tunadaki Adaikebir yani adakale muhafızı mirimirandan Mahmud paşanın Çorum sancağı tevcihine dairdir. Mahmud paşa adakale muhafızı olarak kalacak ve yerine eski mütesellim Mehmedin azliyle Çorum sakinlerinden Baki efendi zade Ömerin mütesellim olarak Çorum sancağını idare eyliyecektir. Bu vesikada Baki efendi zede Ömer hakkında sitayişkârane cümleler vardır.

Dördüncü vesika ise 1240 H. 1824 M. tarihli Çorum livası mütesellimi Hassa silâhşorlarından Hacı Mustafanın bir arizasıdır. Bu arizanın İstanbulda sadarete gönderildiği baş taraftaki elkaptan anlaşılmaktadır. Mütesellim Hacı Mustafa İskilip kazasının asayişinden şikâyet etmekte ve buranın bir erazil yatağı olduğunu ve mezkûr kaza sakinlerinden Topçu oğlu Ahmedle kürt Mustafa namındaki adamların yeniçerilik iddiasında bulunduklarını yazmaktadır. Bunların bir çok fenalıklarını fakir fukaraya, ırz ve namusa tecavüzlerini yazan mütesellim bunların nefyedilmelerini rica etmekte ve Çorum kadısının da ilâmından keyfiyetin daha iyi anlaşılacağını ilâve eylemektedir.

Beşinci vesika ise 1215 H. 1800 M. tarihli bir vesika olub hazinei evrakın M. Cevdet kısmının dahiliye tasnif kısmında 1802 numarada kayidli bulunmaktadır. Bu vesika Çorum kadısı Emir Kenan zade Abdullah efendi tarafından İstanbula gönderilen bir arizadır.Buna nazaran kadı Çorum sakinlerinin bir muracaatına vasita olmakta ve halkın çekmekte oldukları sıkıntıyı tebarüz ettirmektedir. Bu vesika bize bu tarihlerde Çorumda büyük bir zelzelenin olduğunu, bir çok evlerin yıkıldığını ve bu yüzden bir çok kimselerin memleketlerini terkederek Kahireye ve Mısıra hicret ettiklerini, bundan başka zuhur eden büyük bir yangında memleketin yanmış olduğunu anlamaktayız. Zelzele ve yangın neticesinde harap olan Çorum halkından hükûmetin bir takım hizmetler ve bu meyanda askerî hizmetlerin ifası için deve kervanları istemesi halkın şikâyetini mucip olmuş ve keyfiyetin İstanbulda devlet kapısına yazılması kadıdan rica edilmiştir. Neticenin nasıl bir şekilde karşılandığını ve halkın bu haklı şikâyetine terceman olan kadıya veya sancak mütesellimine ne şekilde cevap verildiğini bilmiyoruz. Ancak bu vesika sayesinde Çorumun 16 ıncı ve 18 inci asırlarda zelzelelerden harap ve bir çok yangınlara sahne olduğunu ve bir çok Çorumluların bu yüzden memleketlerini terkederek Mısıra kadar gittiklerini anlıyoruz.

Bu vesikalar bize Çorumun muhtelif zamanlardaki dahilî vaziyetini en vazıh şekliyle bildirmesi itibarile mühim birer vesika mevkiinde bulunmaktadırlar. Geçmiş günlerin bu gibi hususiyetleri bilinmedikçe bir memleket tarihi yazmanın ne kadar güç olacağını tahminde güçlük çekmeyiz. Bu ve bundan sonra diğer neşredeceğimiz vesikalarla Çorumun geçmiş zamanlarındaki hayatını aydınlatmağa çalışacağız.

Şeyh Muhiddin Yavsı

RIFAT Arıncı

Hicrî 9 uncu asırda yaşayan Semerkantli Molla Mehmed Semerkantte yetişmiş ve orada ölmüştü. (1) Babaları ölünce oğulları meşhur riyaziyeci ve heyetşinas Alâeddin Ali Kuşçu, Mustafa ve Abdülgani (2) milâdî 1494 senesi sonlarında Anadoluya gelerek Mustafa İskilibin üç buçuk kilometre doğusunda şimdiki Bağ özü adı ile anılan Direklibel kasabasına yerleşmişti. (2) Evlerinin yerinde bu gün İskilibin Sıracettin mahallesinden Kartal oğlu müteveffa Mustafa efendinin bağı mevcuttur. (3)

İskilipte Zeyniye tarikati şeyhi olarak uzun zaman tedrisatla da meşgul oldu. Ali Kuşçu ise İstanbula giderek yerleşti. Ve Osmanlı ilim âleminde riyaziyeci Ali Kuşçu diye tanınmıştır. Ali Kuşçu, Türkistanda iken meşhur Ulu beyin kuşçusu olduğundan bu lâkabı almıştı.

Direklibel her nasılsa Arap tesirinde kalarak bir zamanlar (İmad) adını da almıştır. Bundan dolayıdır ki, bu zatın (Mustafa İmadî) adı ile anıldığını görüyoruz. Bazı tarihçiler Fahreddin adını da verirler. (4) Direklibel yani İmad

[1] İstanbulda Millet kütüphanesi memurlarından ve şeyh Muhiddin Ebüssud kolundan torunu sayın Suud Yavsı tarafından bize gönderilen ailelerine ait çok kıymetli not. S. 1 ve yine Suud Yavsu tarafından gönderilen Ebüssud ailesi seceresis.1

[2] Adı geçen şecerede ve Suud Yavsının notunda Abdülgani not. s. 1 - 4 Sicilli Osmanide Abdünnebi C. 2. S. 70. Donanma mecmuası sene 2. No. 13. S. 1272. Müstakim zade Süleyman Saadeddinin (Devhatülmeşayih) ına atfen Suud Yavsının notu. S. 4.

[3] İskilipte yetişen ihtiyar hocalarla bu aile alâkadar olanların ifadesine göre ve mahallinde tarafımızdan yapılan araştırmalara göre.

[4] Eşşeyh Fahreddin İskilibî (Şeyh Yavsı) derler. Müellifinden Ali Kuşçu merhumu damadı ve Ebüssud efendi merhumu ceddidir. Evliya Çelebi seyahatnamesi c. 2, S. 407 - 408.

şehrinde Muhiddin isimli bir oğlu doğdu. Çok zeki olan Muhiddin İstanbul, İskilip ve Amasyada tahsil ederek Amasya valiliği zamanında Bayezid Veliye muallim oldu. (5) Pederi Mustafa İmadî şimdiki şeyh Yavsı camii civarında bulunan zaviyesinde vefat ederek cami batısındaki türbeye defnolundu. Şeyh Muhiddin babası yerine İskilipte Zeyniye tekkesi şeyhi olmuştu. Amcası ve hocası (6) Ali Kuşçunun kızı ile evlenerek İstanbula yerleşmeğe vesile hazırladı. Simavlı kadı Bedrettinin varidat isimli eserini şerh ettikten sonra şöhreti artmıştı. Bayezit Veli tahta geçer geçmez, hocasını hatırladı ve İstanbula getirerek şimdi Meteres tekkesi denilen İstanbuldaki müderris tekkesini yaptırıp şeyhi oraya yerleştirdi. Ve kendisine Hünkâr şeyhi tayin etti. İlme yavsı gibi yapıştığından (yavsı) lakabını da o verdi. Şeyh, İkinci Bayezid sayesinde temin ettiği İskilipteki servetinden yüzlerce köy, çiftlik, han, hamam, değirmen vesaire gibi arazi, emlâk ve akarını İstanbul şeriye mahkemesinde 906 cemaziyel evvelinde kendisi sağ kaldıkça kaydı hayat şartı ile, öldükten sonra oğullarına ve kocaya varmıyan kızlarına kaydi hayat şartı ile vakfetti. İskilibe döndükten sonra hicrî 920 de İskilipte öldü. Babası Mustafa İmadinin yanına gömüldü. Bir müddet sonra oğlu Ebüssuut efendi türbesini tevsi ve tanzim etti.

Şeyh Muhiddin Yavsının Çorum Evkaf Müdürlüğü kayidlerinden kopye edilen ve adı yukarıda geçen vakfiyesinden anlaşıldığına göre şunları vakfetmiştir :

İskilibin Viranşeki Divanı köylerinden İskilip ve Katar kazaları (şimdiki fevkattarik yani yolüstü köyü Katar kazasının merkezi idi) arasında müşterek tatlar köyünün hepsi, İskilibin Savcı köyü, Katar kazasının Karaağaç köyünün hepsi ve köy içindeki iki değirmen, Ez köyü ve tevabii, demirciler köyünün 5/8 i, çukur köyün 14/80 i ve o civardaki İskilip kasabasına ait arazi, Hayrullah köyünün 7/24 ü ve Bezirganlı arazisinin 3/8 i ve han, Eski köy, Akgöl, Viran-

[5] Ulûmu zahiriye ve batıniyeyi Ali Kuşî ve şeyh Muslihiddin Koçevî ve İbrahim Kayserî'den ahzeyledi. Sultan Bayezid Hana saltanata teşriflerini ihbar etti. Ve hünkâr şeyhi namını aldı. Sicilli Osmanî C. 4. S. 342.

[6] Ali Kuşçunun biraderzadesi olup sahibi keramet olup şerhi varidat yaptı. Hadis nakline mecaz idi. Sicilli Osmanî Ç. 4. S. 342.

sekü, Ahmetce, Eynehacı, (bu köyler Viranseki divanındı) Sivas özü divanı mülâkatından Nihadin ve kuttekin köylerinin 14/80i Hacı divanının 4/32 si, Karakanın 7/27 si, Kerameddin köyü, Taytak, Satıyüzü, Kızılveran, Deliler, Yukaru artuk, Aşağı artuk, Emirşah, Sağuca, Soluca, Kelkân, Kuruçay, Kızılcalar (bunlar İskilip ve Katar kazaları ile Sivas özü divanı mülhakatından idi) Boyluca, Aliki, İskilipteki hamam ve hamama muttasıl hanlar, İskilip kasabası civarındaki çaylar üzerinde dönen Bayezid Velinin şeyh Yavsı oğullarına vakfettiği değirmenler sorgun köyünün hepsi, Kozçıkar ve Naharlar ve tabileri, Bayezidin vakfettiği arazi üzerindeki ve kasaba civarındaki yayla ve değirmenlerin hepsi, Bağözü civarında bulunan değirmen, Veled Yakub, Saraç Mustafa ve kardeşleri bağları, Yusuf Fakih veresesi arazisinin hepsi, Evlüköy bağları, Uluköy civarındaki arazi, pespes civarındaki bağlar, armut ve cevizlerden ibaret idi. İskilipte meydan çayı üzerindeki Şeyh Muhiddin camii onun kıymetli eseridir.(*)

[*] Bu vakfiyenin bir sureti de kütüphanemizdeki (vakfiyeler, fermanlar, hükümler, teeditnameler) defterinin 46 ıncı sahifesinde kayidlidir. R. R. A.

Müverrih Âli ve Ahfadı Çorumda

NAZMI Tombuş

Manzum, mensûr eliiyi müteaviz asârın müellifi ve bahusus (Künhülahbar) namındaki tarihin muharriri olmakla tanılan Mustafa Âli efendinin (Tarih Encümeni küllıyatı) meyanında tabettirilen (Menakıbı Hünerveran) isimli eserine fazıl mütetebbi, muhterem üstad İbnilemin bay Mahmut Kemal tarafından bir dibace yazılmış, bu eserde Âlinin âsar, ahlak ve hayatı -eserlerindeki ifadeleri istişhat edilerek- incelenmiş ve aydınlatılmıştır.

Âlinin matbu, gayri matbu eserlerinden kısmı azamının müteaddit nushaları da tetebbû edilmek suretile meydana gelen bu eserin ne kadar büyük bir emek, he derece âli bir himmet mahsulü olması lâzım geleceğini izaha hacet yoktur kanaatindeyiz. Muhterem üstad bu telifile (Âli) namını müverrihin eserlerinden fazla ibkaya hizmet etmiştir diyebiliriz.

Yalnız bu tedkiknamenin yazıldığı zaman görülebilmesine imkân olmıyan bazı vesaikın son zamanlarda ele geçmesi bu kıymetli esere bazı malûmat ilâve edilebileceği mülâhazasını tevlid ettiğinden bu vesikalardan istihraç edebildiklerimizi yazmak cüretinde bulunacağız. Mevzu'a girmeden evvel ismi geçen tedkiknameden iktibas etmek suretile Âlinin hal tercümesi hulûsasının kısaca tekrarını faideli bulmaktayız.

***

Âli, Hacı Ahmed isminde bir kimsenin oğludur. Büyük babası Abdullahtır. Abdulmevlâ, Abdulvehhap isimlerile de anılırmış.

Âli 948 senesi muharreminin ikinci pazartesi gecesi saat birde Geliboluda doğmuştur. Altı yaşında mektebe verilmiş, 960 da (Habib Hamidî) efendiden kâfiye 965 senesinde de yurddaşı (Sürurî) den tefsir ve fıkıh ile (vücudi zehni) risalesini okumuş, ilmiye tarikında mülâzemet payesi almıştır.

Evvelce (Çeşmî) mahlası kul-

lanırken sonradan Âli mahlasını ihtiyar etmiştir.

968 senesinde ilmiye meslekinden ayrılarak kitabet yolunu tutmuş, Kütahya emiri şehzade Sarı Selimin divan kâtibi olmuştur. Bu esnada bir aralık İstanbula gelmiş, Süleyman Kanuniye bazı manzum ve mensûr istirhamnameler takdim ederek mazharı mükâfat ve atıfet olmak istemişsede (Şehzade maiyetinde divan efendisidir. Kendisine efendisi riayet etsün. Şehzade ademleri İstanbulda durmasun gitsün.) deyü ferman sadır olması üzerine Şehzade nezdine avdet etmiş fakat şehzadenin lalası Hüseyin paşa ile araları açıldığından Şam beylerbeyi sabık lala, Mustafa paşanın daveti üzerine 970 senesinde Şama gitmiş, 976 senesine kadar mumaileyhin divan kitabeti vazifesini ifa ve bu sırada kâh Şamda kâh Halepte ikamet eylemiştir. 976 senesinde Mustafa paşa ile Mısıra gitmiştir. Paşası hakkında yaptırılan bir teftiş esnasında Âli'ye de bazı kabahatler isnat edildiği için Kilis valisi Ferhad paşaya iltica eimiş, 977 de (Rahatünnüfus) ismindeki telifini Manisada emir bulunan Şehzade Üçüncü Murada takdim ve anın şefaatnamesile İstanbula gelmiştir.

(Hefti meclis) namındaki eserini İstanbulda sadrazam Sokullu Mehmed paşa namına ithaf ederek 30, 40 bin akcalık bir zeamet veya memuriyete talip olmuş isede umduğuna nail olamamış, Rumeli hududunda verilen bir vazife ile İstanbuldan uzaklaştırılmıştır. Bu vazifede kılıç ve kalemle gösterdiği bir çok yararlıklara mükâfaten 50, 60 bin akcalık bir zeamete vasıl, Bosna beyler beyisi Ferhad paşanın da divan kâtipliğine nail olmuştur.

Veliahd iken Manisada görüştüğü ve eserlerini sunarak himayesine mazhar olduğu Üçüncü Murad padişah olduktan bir kaç sene sonra yani 984, 985 seneleri esnasında Bosnadan İstanbula gelmiştir.

Yeni padişaha (Cülusnamei bahariye) namile bir kaside ve yeni yaptırılan bir kayık münasebetile vesair vesileler ile müteaddit manzume ve medhiyeler ve bahusus (Zübtedüttevarih) namında bir eser takdim etmiş yeni bir vazife ile terfihini istemiş isede kendisine (Meratibi âliye ve süfliyeden hiç bir köşe gösterilmemiştir.)

985 de Gürcüstan ve Azerbaycan, Şirvan taraflarına serdar nasbedilen Lala Mustafa paşa Âlinin de münşiliğine tayinini hoca Sadet-

tin efendi vasıtasile padişahtan iltimas ettirerek tayin emrini almıştır. Bu suretle Gürcüstan taraflarına giden Âli iki sene Mustafa paşanın kâtipliğini yapmıştır. Gösterdiği yararlıklara mükâfat olarak maliye defterlıklarından birine tayini için Mustafa paşa tarafından yarım ağız yapılan iltimas ve inhadan hiç bir tesir hasıl olmadığından İstanbula (bir gazeli garra) göndererek hizmeti tûrâ yani nişancılık istemiş isede bu talebi dahi is'af olunmamıştır.

Nihayet 986 da Halep timar defterdarlığına tayin olunmuş, Trabzunda zahire tesellüm, hıfız ve nakli, yolların tanzim ve tathiri gibi bazı mühim hizmetleri de hüsnü ifadan sonra mahalli memuriyeti olan Halebe gitmiştir. İlâvei vazife olarak bu esnada Van serhattı muhafızlığında da bulunmuştur.

986 dan 991 tarihine kadar beş sene bu gibi masrafı iradından çok kârsız mansıplarda kaldığından müteaddit tavsiye ve istida namelerle İstanbula alınarak nişancılık vazifesine kaydedilmesini rica etmiş isede bu muracaatlarından faideli bir netice elde edemediğinden Üveys paşa ve zevati sairenin tavsiye namelerini hamilen İstanbula gelmiş, şark seferlerine dair yazdığı (Nusratname) ve şehzade Mehmedin sünnet düğünü hakkında tertip eylediği (Camiil hubur dermecalisi sürur) namındaki eserlerini padişah Murada takdim ile tekrar nişancılık hizmetine tayini ricasında bulunmuş fakat bir türlü naili emel olamamış, bilâkis Halep defterdarlığından da azlolunarak iki sene kadar boşta kalmıştır.

993 de tayin edildiği Erzurum defterdarlığında altı ay kadar ifayı vazife ederek sene nihayetinde Bağdat mal defterdarlığına tahvili memuriyet etmiş, pek az bir müddet sonra bu vazifeden de azlolunarak 997 senesine kadar mazulen İstanbulda ikamet eylemiştir.

997 da Sivas defterdarlığına tayin ve yine o sene içinde azledilmiştir. Bu hicrî seneye tesadüf eden ilkbaharda (Cidde emaretine tayini haberine intizaren maiyeti halkı ile Çorum kasabası civarında elli gün kadar çadırlarda oturmuş at çayırlatmış ve (Mirkatülcihad) ismindeki eserini bu sırada yazmıştır.

998 senesinde telif ve Üçüncü Murada takdim ettiği (Riyazülsalikin) nam eserinde nereye defterdar tayin olunmuş ise azil haberinin kendinden evvel oraya vardığından

şikâyet etmesinden bu tarihte mazul bulunduğu anlaşılmaktadır.

Şevval 1000 tarihinde yeniçeri kâtipliğine tayin, muharrem 1001 nihayetlerinde azlolunmuştur. Bu azil, Fatih civarında yaptırılmakta olan bir binada 300 kadar yeniçeri ve acemi oğlanının çalıştığını padişah Üçüncü Murad görerek binanın kime âit olduğunu sormuş, yeniçeri kâtibi Âli kulunun olduğu cevabını alınca azlini irade etmiş olmasından ileri gelmiştir.

Mazul bulunduğu 1001 tarihinde bir ara maskatı re'si olan Gelibolu'ya gitmiştir.

(Künhülahbar) da defterhane emanetine tayin edilerek bir kaç sene bu vazifeyi ifa ettiği bildirilmekte isede tarih gösterilmediğinden ne vakıt tayin ve azlolunduğu anlaşılamamaktadır.

1003 senesinde ikinci defa yeniçeri kâtipliğinde bulunmuştur. Müddeti malûm değildir.

1004 muharreminde Amasya sancak beyliğine ve ikinci defa olarak Sivas defterdarlığına tayin edilmiş, bu esnada uhdesine tevdi edilen vazaif 12 ye baliğ olmuştur.

1004 şevvalında Kayseri sancak beyliğine iki defa tayin ve azlolunmuş, birinci memuriyeti yirmi sekiz, ikincisi kırk iki gün devam etmiştir. 1007 senesi nihayetinde Cidde emanetine tayin olunmuş, Rebiyülahir ayından sonra 1008 senesi tarihinde Ciddede vefat etmiştir.

Âli merhumun eserlerinden en mühimmi yüz otuz parça mehaza müracaat ederek yedi senede meydana getirdiği (Künhülahbar) nam tarihidir ki; hilkati ademden 1006 hicret yılına kadar zuhur eden vekayii şamildir.

Eserin Fatih Mehmed zemanına kadar olan kısmı beş cilt olarak tabedildiği halde müverrihin kendi yaşadığı devre ait hadisatı ihtiva eden en mühim kısmının bastırılmamış olmasını muhterem üstad Bay Mahmud Kemal (bu kısmın ne sebeple tabedilmediği meçhuldür) diyerek mübhem bırakmış, her ne sebebe mebni ise izahını iltizam etmemiştir.

Muhterem Fazılın afüvlerine sığınarak bu hususdaki düşüncelerimi yazacağım.

Muhterem üstadın kıymetli tetkik namesinde de işaret edildiği veçhile (Künhülahbar) ın bundan sonra tabedilecek kısmı Fatih Mehmed zemanına taallûk etmekte ve Alâiye fethi münasebetile Osman oğulları hanedanı aleyhinde pek

mühim muahaza ve tarizleri muhtevi bulunmaktadır.

Gerçi bu gibi bahisleri sansor edilmek suretile tarihin tabına devam mümkin olacağı düşünülse bile, Osman oğullarından yalnız birisine değil bunların hanedanına top yekûn taan ve teşnide bulunan bir müellif eserinin neşrinde ısrar, ozamanın icabatına göre ubûdiyet ve sadâkata münafi görülerek müteşebbisleri hakkında nükbet ve felâketi bais olabileceği endişesile tarihin tabına devamdan sarfı nazar edilmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

Hammer'in (Âli) yi Osmanlı müverrihlerinin en doğru sözlüsü olarak takdir ve tavsiye etmesinde de bu ve bu gibi tarizlerin dahl ve tesiri olması müstebad değildir. Bu muahazaların hak ve hakikate ve zemanın siyasî icabat ve idarî ilcaatına ne derece tevafuk ettiğini tedkik ve izah, mevzuumuz haricindedir.

Yalnız ehemmiyetine binaen bu bahsi aynen aşağı dercediyoruz.

(Yirmi üçüncü hadise : Vilâyeti Alâiye fethidir ki Karaman beyler beyisi gedik Ahmed paşaya buyruldu ve hakimi sabık Kılıç Arslan bey bitarikilistiman ol memleketi teslim kıldı. Zira ol diyar, Karaman vilâyetinin, haraşetine bais ve medar ve umumen Anadolu memalikinin emniyetine kârazinusrat asâr tasavvur olunup alınması vacibattan bilindi ve mezbur Kılıç Arslan bakayayı âli Selçuktan olmağın milkinden bedel ivaz verilip âla eyyühal ol milki vasıulaktar zamimei vilâyeti haraşet asâr olmasına teveccühü namüvecceh buyruldu. Bu vechile Sultan Mehmed han namdar padişahı memaliki keremsitan keremgerdar olup her cihetle memlekette vüsat, berren ve bahren saltanatta füshat mukarrer iken ol makule hakimi hasip ve nesip ölkâi muhakkarine tamâ kılmak şanı şerifi bülent iştihallerine düşmezdi ve ceddi alâları Osman hane tebel ve tûğ ve alem gönderüb zuhuruna ruhsat veren velinimetleri ve payü peştü bünyanı devletleri Sultan Alâeddin neslinden ancak bu merdi dindar kalup ol havalide kanaatle rüzgârın geçirirken elbette bu vilâyet banâ lâzımdır. Deyü tav'an ve kerhen talep kılınması davayı âlem giri birle serfirâzânı şahân anılmasına yetişmezdi. Faraza ol memleket memaliki meyanında bir gereklü vilâyet olduğu takdirce ya mezburin inkırazı ömrüne dek tevakkuf etmek gerekti ve yahut âp ve ha-

vade ve mahsulü badi hevade andan mu'ğnidar bir eyaletle tesellîyet eylemek gerekti. Alelhusus milketi alâiye lebi deryada vaki ve nevahi ve kurası azade yerde şayi ekrafı vasi etrafı sabi bir köşe idi. Cidden talepleri hırsı kişvergirliğe mahmul olmadan gayri mahlaz yoğıdı. Galiba Osmanlıda hakikat olmaz deyü beynennas meseli meşhura ve ol hanedanın hanedanına iyilik yaramaz deyü malumu enam olan suhani mezkûra bu hususa binaen imiş. Bazı vüzera ve esdkarın hakkı hizmetleri bilinmemek ve cüzi behane ile tecebbür ve teannüd vadilerinde katlettirilmek cibilletlerinde merkûz olan mürüvvete istinaen imiş. Egerçiki mi'verrih mevlâna İdris nev'a tedarik etmiş, mezbur Kılıç Arslanı hükkâmı Âli Selcuk bakayasından yarup hariçten bir şahıs olmak üzre göstermiş. Halâki hükkâmından değil ol salâtini maziyenin evlâdı benatındandır. Farazaki hükkâmından dahi olsa ecdadı ile ecdadı emcadı bir asitaneye yetişüb bir merdi müslimi mergup iken tav'an ve kerhen memlekete alınmak münasip nesne değil idigüne taarruz etmemiş. Ve bilcümle miri miran bulunan gedik Ahmed paşayıkârdan bermucibi fermanı âlişan Karaman askeri ile hakimi bigünahın kasdına dâl oldu ve memleketlerin canibi saltanata lâzım olmuştur. Mukabelesinde bundan alâ vilâyetle riayetiniz mukarrerdir. Deyü nameler gönderdi. Mezbur Kılıç Arslan dahi mikdarını bilüb küllühu lec ve inad netice vermiyeceğini idrâk kılub hah nahah yüz yıldan beri mutasarrıf olduğu milki mevrusunu teslim etti. Külli inayet ve ezafı muzaaf ıvazlarla riayet ümidine deri devlete gitti. Halâki derdmende memlihalar cüzi zeamet gösterildi. Ve Alâiye gibi alâ ve bibedel vilâyetten bedel bir nahiyei kalilül amel tevcihi reva görüldü. Mezbur dahi imtisalen lilemir egerçiki gömülciniye vardı, lâkin ol makule cefaya tehammül edemeyüb kurbinde vaki kavaladan bir gemiye girüb Mısır Sultanı yanına gitti. Azizi Mısır ve sair hükkâmı asır mezburun hakkındaki mürüvveti istiğrap eylediler. Hırsı mal ve cah bu mertebe caiz değildi deyü söylediler. Az zaman geçmeden Kılıç Arslan Mısırdan Acem vilâyetine nuhzat etti ve ol derdiser ile sefer esnalarında memleketi bedeniyesini dahi kabızı ervah tapşırdı.) [*]

[*] Menakıbı hünerveran başlangıcı sahife 54.

Âlinin hangi aileye sıhriyet peyda ettiği mechuldür. Bir tarih kıtasına nazaran 976 veya 984 senesi ramazanında doğan bir oğlunu (Fazlullah) tesmiye ettiği anlaşılmaktadır.

***

Dergimizin vesikalar kısmında Âli ve evlâtlarile alâkadar olan ve şimdiye kadar münderecatı incelenmemiş bulunan ferman, hüccet, vakfiyelerden ibaret olmak üzere onüç parça vesika neşredilmiştir[*]

[*] Vesikalardan sekizinin sureti dergimizin birinci sayısında ek olarak 1 - 8 sıra numaralarında neşredilmiştir. Bunlar Çorum Umumi kütüphanesinin 2/1745 tasnif numarasında kayidli 1004 - 1005 hicri yıl tarihli Çorum şeriye mahkemesi sicillinden çıkarılmıştır. Dördünün sureti de sekizinci sayımız vesika kısmının 64 - 67 sıra numaralarına derecedilmiş, fotoğraflara da dokuzuncu sayımıza ilâve olarak intişar etmiştir. Son dört hüccet Çorumdaki Kurd oğlu medresesinin ilk teessüsünden beri Ebuneceddin mütevelisilen müderrisi olan Leblebici zade ailesinden Hacı Ahmed Feyzi efendi merhumun evrakı meyanında bulunmuş ve oğlu Sabit Leblebici tarafından komitemize tevdi edilmiştir. Yedinci nüshamız vesika kısmı elli altı sıra numarasında münteşir Kurd oğlu vakfiyesinin sureti de Çorum vakıflar idaresi vakfiye defteri ikinci cildinin 219 sahifesinde mukayyeddir.

Bu vesile ile, şeriye mahkemesinin bu sicillini ve ayrıca 1250 tarihli diğer bir sicilli ve sözü geçen hüccetleri ele geçirip hüsnü muhafaza etmiş olan ve şark bibliyografisi üzerindeki derin tetebbu ve malûmatı ile şöhret alan esbak Çorum müftüsü fazılı muhterem Leblebici zade Hacı Ahmed Feyzi efendinin mahdevi huzurlarında kemali hürmetle eğiliriz. Ayrıca bu vesikaları mezkûr sicilden çıkararak toplayan ve üzerlerine natan dikkati celbeden Bay Eşref Ertekine ve nezdindeki mahfuz hüccetleri komitemize tevdi eden Bay Sabit Leblebiciye, bu vesikaların intişarına hizmetleri sebkeden Bay Neşet Köseoğlu ile İhsan Subuncuya teşekkürü de bir vazife sayarız.

Bunları üç kısma ayırarak her birerlerini bu tasnif dairesinde tehlis, tahlil ve izaha çalışacağız.

A — Vesikanın altısı Âli sağ iken cereyan eden münferid vekayie münhasırdır.

Bunlardan iki sıra numarasile neşredilen tezkire sureti Çorumdaki bazı mukataa mültezimleri borcunun Sivas hazinesine teslim ettirilmesine dair olup Tokattan yazılmıştır. Rebiyülahır 1004 tarihlidir. Bunda yalnız Âlinin mukaddema mültezimlere tezkire vermiş olduğu bilmünasebe bildirilmekte ve başkaca bahse tealluku olan hadise bulunmaktadır.

Yedi sıra numarasındaki ramazan 1004 nihayeti tarihli vesika Amasya mevlevi hanesine aid, Çoruma tabi bazı köylerin 1004 senesi vakıf hasılatının defterdar

Mustafa efendi (Âli) ile Hayrünnas namında bir zat tarafından satın alındığını göstermektedir.

Âli muhakemede vekili tarafından temsil olunmuştur.

Sekiz, beş, altı sıra numaralarındaki vesikalar aynı hadiseye teallûk etmekte ve yekdiğerinin mütemmimi bulunmaktadır.

Bunlardan sekiz numarada mukayyed olan vesika 3 Rebiyülevel 1004 tarihlidir. Sabık Erzurum defterdarı Mustafa efendiye (Âli) ve Çorum kadısına hitaben yazılmış bir fermandır. Diğer ikisi de şeriye mahkemesi sicil kaydidir. Şaban 1004 tarihlidir. Bunların münderecatına nazaran :

(Çorumun çay [*] kariyesinde sakin Mustafa ; (Babam İbrahim ile şeriki, Hüseyinabad kazasındaki orta pare mukataasının üç seneliğini emini bulunan Erkulundan 150000 akçaya satın almışlardı. Bu parayı muhtelif tarih ve suretlerle gerek babamdan, gerek benden Erkulu temam aldı. Ve yine hâlâ alacağım vardır deyü iddiada bulunuyor. Beni, kardeşimi hapsederek elimizdeki timar beratımız aldı. Bize zulmett.) diye şikâyette bulunmuş, aralarındaki hesaba bakılmak, tahkikat yapılmak üzere sabık Erzurum defterdarı Mustafa efendiye ve Çorum kadısına hitaben bir ferman almıştır. Âli de hakimden bir celpname alarak itimat ettiği yedi sekiz ademini Erkulunu mahkemeye getirmeğe memur eylemiş, Erkulu ise okla, kılıçla karşı gelerek bu ademlerin ikisini mecruh etmiştir. Nihayet mahkeme huzuruna getirilen Erkulundan bu mesele için Âli bizzat mahkemede bulunarak dava açmış, davası da sabit olmuştur. Asıl şikâyetçi Mustafa da elindeki fermanı hakime ibraz ederek yine Erkulu aleyhinde şikâyet etmiş, tarafeyn isticvap olundukta davacı Mustafa fermanda yazılı iddialarını tekrar eylemiş, müddei aleyh Erkulu da cevaben sattığı mukataa bedeli için aldığı paralara makbuz verdiğini davacının timarını da 6600 akçaya bu borca karşı satın aldığını makbuzatından sonra davacının kendisine daha 20000 akça borcu kaldığını söylemiştir.

3 sıra numarasındaki vesika muhteviyatı da : Yine bu şikâyetci Çaykôylü Mustafanın Hüseyinabada tabi yirmi bir pare köydeki vakıf hissenin 1004 senesi mahsulünü, sabık Erzurum defterdarı Mustafa efendiye (Âli) sekiz bin akça-

[*] Elyevm mevcut, Çoruma iki saat mesafede bir köydür.

ya satmış, bedelini almış olduğunu mahkemede ikrar ettirildiğini anlatmaktadır. Recep 1004 nihayeti tarihlidir. Mahkemede Âli bizzat bulunmuştur. Bu vesikalardan alınan malûmatla :

1 — Âlinin Çorumdan İstanbula yapılan bir şikâyeti tedkika Çorum kadısile beraber memur edildiği ;

2 — Amasya mirlivalığı ile Sivas defterdarlığına munzam olarak uhdesine tevdi edilen on iki vazifeden birisinin de bu olabileceği ;

3 — Rebiyülevvel 1004 ile Şaban 1004 tarihleri arasında Çorumda bulunduğu ;

4 — Tedkik ve halline memur olduğu bir şikâyeti intaç etmeden ve hatta tedkika başlamadan biray evvel müşteki ile münasebeti tüccariye tesis ettiği ;

5 — Memuriyette bulunduğu esnada da tüccarî mahiyette alış verişle ve bilhassa maliye ve eykafla az çok alakalı iltizam işlerile iştigal eylediği anlaşılmaktadır.

Yalnız Âlinin bu tarihlerdeki Amasya mirlivalığı veya Sivas defterdarlığı unvanlarile anılmıyarak çok eski bir memuriyeti olan sabık Erzurum defterdarı sıfatile yadedilmesinin sebebini izah mümkün olamamıştır.

B — Beş vesikada, Âli, evlât ve ahfadına taallûk etmektedir. Bunlardan :

4 sıra numarasındaki 15 Rebiyülahir 1005 oraası tarihli ibranamede :

—Sonu Var—

"Claude Farrere„ den

Çeviren
İHSAN Mağdenoğlu

TÜRK VİCDANI

O zaman da bir Türkiye idi . . . . .

Bu, çok zaman evvel vaki olmuştu. Evim, karım ve bütün bunları takip eden şeylerden evveldi. O zamanlar temamile mesut idim. Hiç değil mesut olduğuma dair hatırama inanıyordum. Bu, şimdi temamile yeniden yade gelemkte....

Uzun zaman oluyor!... o vakıt bir Kânunusani sene başısını (saint sylvestre) de eski (saint albani) gemisinde geçiriyordum.....

Hatırlar mısınız?... 1895 de Napoli prensinin yarışını kazanan bu küçük gemiyi, ben, biraz değiştirmiş uzun cevlanlara oldukça müsait iyi bir seyyah gemisi şekline sokmuştum. vehadise de şundan ibaret. O sene «Saint albani» gemisi altı ayın devamınca beni Akdenizin bir ucundan o bir ucuna kadar gezdirdi. Nis, Cinova, Napoli, Korsika, Sicilya, Malta, Kataro, Korfo, İnebahtı, Korant, Atine, Santoren, Rados, Kıbris «Bursa, İstanbul, Trabzun, Kafkas, açık yeşil zümrüt rengine bezenmiş Kırım» .. Akşamın altun kırmızılığı veya sabahın minalı maisi içinde bilmem nerelere geminin demiri atılmıştır . . . . .

Sözüme inanılsın! Hakikaten bu anlar hayatımın en güzel çağı idi. Ve eğer şu keyfimi nihayete kadar takip etmek için kâfi derecede zengin olsaydım bu güzel zamanım daha temadi etmiş olacaktı. Lâkin (ata sözleri) hilâfına olsada gençlik asla birşey yapamıyor. Yirmi tonilâtoluk bir geminin idaresi zavallı bir fakirin işi değil; onaltı adamın yediğini yiyen sekiz taifemle, metrosu on iki franklık kollarındaki yaldızlı kordonlarını ifrâta vardıran birde

patronum vardı. Bundan başka «vasıl olmak istediğim şey» her limanda bir levazım tedariki zarureti vardı. Dedeleri korsanların evvelce baharat yüklü galerleri soymak için kurdukları pusu gibi İtalyanlar, Maltalılar, Rumlar da bu gün yatları gözetliyorlardı.

Artık gemi musaderesi suretile soygunluk veya yangınlar yok.. Lâkin şu da temamile doğru, «Beynelmilel jandarmaya sadece imtiyaz» Yabancı artık katliam edilmiyor, fakat geminin teknesine kadar yağma berdevam . . . .

Akdeniz adaları otelcilerinin öyle ilânları var ki milyarder dostumuz (Vanderbilt) bile fazla siyah zeytün mübayaa ettirerek harabiyete düçar edebilirler. Alelhusus Eubenin Kalsi (*) şehrinde müsait zamanlarını bakkallık ile geçiren bir papas hatırlarım. Bu papas peygamberin oğullarını soyamadığı için bizim, biz hıristiyanların fidyeyi necatını almıştı. Gelecekteki merhalemiz Türkiyenin Çanakkalesi olacaktı! bunu, bu günü dehşet hissederek, tehayyül ediyordum. Elbette gâvur kisesi, hiç şüphe yok bir hamlede bitecekti. Hakikaten öz ortudoksların Moralı Türklere yaptıkları muameleleri bizlere de reva görürken şimdi bu münkirlerden ne beklemeli.. ? Bununla beraber (Saint albanı) Çanakkaleye doğru yelkenlerini şişiriyordu. Bir sabah solumda Trakyanın sarı, beyaz kayalıklarına, sağımda achille ve patrocle tepelerine hakim olan on iki yeldeğirmenini gördüm. Boğaz ortada meydana çıkıyordu. (Saint albanı) boğaza girdi. Üç oltada, sahilde karışık şekilde yapılmış küçük Çanakkale şehri önünde idik.

Orada, güzel olan bu geçmiş günlerde Türk askerleri Boğazı muhafaza ediyorlardı. Yatı demirliyerek karaya çıkmak için sandalı hazırlatıyordum. Bir gün evel akşam yemeğimizi bir konserve ile yaptık. Bu son yemekti. Bir koyun satın almak bizim için artık bir lüks değildi. Sandal sahile yaklaşmak üzere idi. İşte tam bu esnada kutusundan çıkan bir şeytan gibi pususundan fırlayan büyük bir Türk nöbetci askeri bağırıp çağırmaksızın namlusu ile nişan vaziyetine geçti ve bana derhal ciddî bir tavurla, yarım sağ ile geldiğim yere dönmemi emretti. Türk topraklarına çıkmak için icabeden pasaportu ahmakçasına unutmuştum. Vaziyet dikenli bir

(*) Yunanistan.

şekil almıştı. Konsolosluğun müdahalesini talep etmek mi . . ? Evet, elbet. Lâkin vaziyet üzerinde hayale kapılmıyordum. Çünki bu hal çok bati olacaktı. Fransız diplomasısı şekilci idi. Merasim şerefine ben açlıktan ölmemya.

Hay kör olası şeytan ! Adam sende Türkiyedeyiz, Türkiye bahşiş memleketi değilmi ? diye düşünüyordum. (Dedi koduların sıhhatine de inanıyordum.) Kendi lehine temayüller getiren sikklerin efsanevî zamanında turalı yazılı yirmi üç franklık bir Türk altununu kisemden çıkarıyor, uzaktan nöbetçiye göstererek ayaklarına doğru atıyor ve bana görünmesi nahoş tesir bırakan tüfengin üzerinden kalkmasını bekliyordum.

Meğer tasavvurumdan çok uzakmışım ! Namlu üzerimden kalkmıyordu. Türk lirası bir ayak darbesile sandalın içine düştü. Türk neferi, temiz ellerini bu altuna temasla kirletmek bile istemiyordu . . . .

Ben mütehayyir idim ! Fransadan hareketimden beri ilk defa olarak Akdeniz halkından birisi böylece paramı reddediyordu.

Bu sebeple vaziyet pek okadar muthik değildi. Benim için artık yata dönmekten başka çare kalmamıştı. Mahzun mahzun geri döndüm. Gün betaetle geçti Hayalimde, konsolusla bir çok telgraflar teati eyliyordum. Bununla beraber, buna bir çarei hal bulunmaksızın gecede düştü.

Artık acikıyordum.

Tam gece yarısı kararımı verdim.

Haydi çocuklar ! Sandalı hazırlayınız ! Temkinli olunuz ! Hususile gürültü yasak ! Kumandasını verdim.

Bir sandal geceleyin rıhtımın boyunca sıvışıyor, bu hal kimsenin nazarını celbetmiyordu. Ve sonra ne olacak ! !

İhtimal Türk askerleri de yatmışlardı. Filvaki askerler yatmışlardı. Müziç nöbet mahalli şimdi hiç kimseyi saklamıyordu. Karaya çıkmamız, su altındaki âlete dokunulmaksızın icra edildi.

Bir adamın nazareti altında ; sahilde sandalı bırakarak diğer adamlarım almış ihtiyatla rıhtımdan,hatta şehirden uzaklaşmakiçin acele ediyordum. Çanakkale bana pusularla dolu bir yer hissini veriyordu.

Hayalimin mevzuu koyunu satın alabilmek için en küçük köy

şüphesiz kâfi gelecek ve tercihe şayan olup olmadığı bile tedkika müsaade etmiyecekti. Bir fersahlık mesafede, dahilde meydan ve pazarı olan bir nevi köy bulduk. Oraya vasıl olduğumuz anda şafak sökmüştü. Henüz çobanlar iplerin kazıklara bağlanarak teşkil ettiği mahaller içinde sürüleri topluyor, sebzeciler toprak üstüne lahna, havuç, enginar, hindibalarını yayıyorlar; bununla beraber memnuniyet bahş patates çuvalları köme halinde yığın teşkil ediyorlar, merkepler yüklerile gelmiş, bütün Anadolunun meyveleri semerlerden, küfelerden indiriliyor, hasır sepetler üzerinde sıralanıyorlardı.

Derhal alış verişe koyuldum. Hayretim çok artmıştı. Çünki koyun, sebze, karpuz, üzüm, hepsi eşidilmedik, hayalî, inanılmaz bir surette ucuzdu, bu ne kadar garipti.

Türk esnafı çalmıyor, ihtikâr kat'iyyen yapmıyordu. Şu muamelem namuslu adamlarla cereyan etmişti. Cebelüttarık'tan İstanbula kadar olan seyahatimde yegâne bir istisna idi.

Alıklaşmış, pazarlık yapmaksızın satın alıyor ve derhal bedelini tediye ediyordum. Namuslu insanlar bu fırsattan asla istifadeyi düşünmüyorlar ve en sonraki mübayaalarım ilk evvel aldığından daha menfeatsiz görünmedi. Ruhumun derinliğinde Türkleri ve Türkiyeyi takdis ederek nihayet küçük hamulemi köyün vesait sahiplerinden kiraladığım iki eşeğe yükletiyordum. Ve sonra hemen Çanakkale yolunu tuttum.

Gün biraz ilerlemiş olduğu için nöbetçinin gözü önünde tekrar gemiye girmek öyle korkusuz bir şey olmıyacak. İhtimal şimdi nöbetçi de uyanıktı. Elimden geldiği kadar iki eşeği sürmekte iken birden bire köyden takibimize gönderilmiş bir atlı bize kavuştu. Ve vazıh bir emirle yolu değiştirmemizi bildirdi.

Ey!... Şimdiye kadar çok iyi geçmişti... İşte müşkilât devresi açılıyor diye düşündüm, köy meydanında, gürültülü pazarın tam ortasında uzun sakallı beş altı adam bizi bekliyorlardı.

Bunlar kadı ile köyün muteberanı idi. Merasimkârane selâmlamağı politikaya muvafık buluyordum. Selâmım en vakur hatır nüvazi ile mukabele edildi. Lâkin bunlar beni aldatmamıştı. Kadının arkasında sıralanmış korkak tavurlu alış veriş ettiğim adam-

ları görüyordum. Hiç şüphe yok! Bu fakirler, münkir köpeklere sattıkları erzak dolayısile itham edilmiş ve şimdi de bunun cezasını çekeceklerdi. Ve, bunu çok güzel keşfetmiştim. Mütehakkim tavurlu kadı evvel emirde iki eşeğimin yükünün indirilmesini ve havi olduğu erzakın mikdarını müş'ir listesinin tanzimini emretti.

Hepsi muayene edildi, çevrildi, tartıldı, hatta patateslere varıncaya kadar sayıldı. Tasavvur olunacak derecede benim, hiçbir veçhile şikâyeti mucip vaziyetim yoktu. Bunu daha vahim bir hale sokmak da istemem.

Satıcı esnaf yekdiğerini takiben ilerlediler. Şüphesiz, benim anlamadığım bir takım sorgular ve mudafaalar yapıldı. Hissine gayri mağlûp kadı, bir parmağile her domates, her salatalık satanları gösterirken sıkıntılı bir halde bulunan suçlular, cinayetlerini mutavazıane itiraf ediyorlardı. Hulâsa bir torba getirildi. Her satıcı kisesini çıkarttı, kadı'nın eline bir kaç kuruşluk cezai nakdiyi bırakıyordu. Kadı bu paraları ağzı açık duran torbaya koymazdan evel tedrici bir surette tedkik ediyordu. Herkes borcunu verüb bitirince torbanın ağzı kapanarak bir kordonla bağlandı.

İşte ağcazkâr vak'a asıl buradada başlıyor! Dinleyiniz! kadının bir işareti üzerine hamuleler tekrar iki eşeğe yükletilerek hepside bana iade edildi ve kadı .... dinleyiniz .... dinleyiniz .... Kadı hatır nüvaz bir tavurla beni serbest bıraktı, bana bizzat para ile dolu torbayı verdi.

Gözlerimi müdhiş açıyorum. Çok ihtivar ve az çok her lisanı bilen camiin imamı vaziyeti bana izah için bütün bilebildiği fransızcasile .. Çünki esnaf size satarken kazanmışlar ... Evet ... onlar yüzde on kâr yapmışlar ..... Halbuki bir yabancıdan kazanmak icap etmez diye telâffuzda bulundu. Zira kitapta (Yabancıya müsafirin gibi muamele yapacaksın) diye yazılmıştır.

O vakıt, başka yerlerde yazılı olan şeyleri ... Hususile (Molyerimizin) de (hakikaten evet ... bir Türke vicdandan bahsetmek) diye yazdığını düşüne düşüne (Saint albanı) gemisine avdet ediyordum.

Halk Dilinden:

AĞIT (1)

Gök yüzünü kara bulut bürüdü
Çalkışladan sanki bir dağ yürüdü
Hasibe de köy içinde bir idi
Aldı seller yavrusu ile gelini
Büktü Harun efendinin beiini

*
* *

Kalbur almış öllüğünü (*) elemiş
Yavrusunu beşiğine belemiş
Uyu yavrum diye ninni söylemiş
Aldı seller yavrusu ile gelini
Büktü Harun efendinin belini

*
* *

Beşikten yavruyu çezeyim derken
Çıkup selâmette gezeyim derken
Dalgalar içinde yüzeyim derken
Aldı seller yavrusile gelini
Büktü Harun efendinin belini

*
* *

Yavruyu saklıyor kollar içinde
Beslemek istiyor güller içinde
Kurtulmaz gidiyor seller içinde
Aldı seller yavrusile gelini
Büktü Harun efendin belini

---

[1] 22 Ağustos 939 salı günü Kayı köyünden sele giden bir geline söylenmiştir.

[*] Çocukları beşiğe yatırırken altına konulan bir nevi sert topraktır ki yaştan çabuk çamur olmaz.

* *
*

Bu zalim sel sağı solu kapattı
Bu sel değil gökten inen afattı
Kayıdan götürüb Çorağa attı
Aldı seller yavrusile gelini
Büktü Harun efendinin beiini

* *
*

Bir yavrusu evde öksüz bakıyor
Gözlerinden kanlı yaşlar akıyor
Bu felâket çok yürekler yakıyor
Aldı seller yavrusile gelini
Büktü Harun efendinin belini

* *
*

Anası da kendini atmak istedi
Fidan boylu kızın tutmak istedi
Sele bir can daha katmak istedi
Aldı eeller yavrusile gelini
Büktü Harun efendinin belini

* *
*

Ana, baba, konu komşu geldiler
Ağlayarak düz ovaya doldular
Bir gün sonra cenazesin buldular
Aldı seller yavrusile gelini
Büktü Harun efendin belini

**
*

Kayın baba pek ihtiyar bir koca
Ağlar gelini için gündüzle gece
Tanrının âfatı var nice nice
Aldı seller yavrusile gelini
Büktü Harun efendinin belini

**
*

(Rahmi) bu geline yürekler yandı
Yavrusuaun ahı arşa dayandı
Sanki derin uykulardan uyandı
Aldı seller yavrusile gelini
Büktü Harun efendinin belini

ÇORUMLU MANİLER

EŞREF Ertekin

658

Lâle der dağ adamı
Dağdolur dağ adamı
Şu senin kaşın gözün
Öldürür sağ adamı

659

Lâle derki dağ dağa
Çökmüş bir dağ bir dağa
Tevbe olsun sevmeyim
Senden gayri bir daha

660

Lâle der dağ eseri
Dağdolur dağ eseri
Sende sevda var ise
Bende de var eseri

661

Lâle lâle tek lâle
Meylim düştü pek yare
Boğazım halka zincir
Elim erse tek yare

662

Leyli gülüm düşte gör
Hayalda gör düşte gör
Düşenin dostu olmaz
Hele bir yol düşte gör

663

Leyli yarin gülleri
Akar çeşmim selleri
Gerdanda yahu çeker
Zülfü yarin tellri

664

Leyli yar atlan gönül
Kuşol kanatlan gönül
Aylara doymaz iken
Yıllara katlan gönül

665

Leyli gülüm daneden
Kısmet aldım daneden
Kudreti mevla ile
Güzel doğmuş aneden

666

Limon kestim yiyen yok
Nedir halin diyen yok
Yenile bir yar sevdim
Gözün aydın diyen yok

667

Leyli güzel yavrular
Kuş yuvada yavrular
Anneler neler çeker
Büyüyünce yavrular

668

Leyli gözler açalu
Yeşillendi şu çalu
Dillendim destan oldum
Sırrım dala açalu
Hep kuşlar nana konar
Sende ne var açalu

669

Maniyi baştan söyle
Kalemi kaştan söyle
Karnımın açlığı var
Ekmekten aştan söyle

670

Maniye mani kelâm
Yarime benden selâm
Darılmasın küsmesin
İnşallah anın olam

671

Mani bilmem nideyim
Gangi (1) yola gideyim
İllerinki dal çıbık (2)
Ben yarime ne deyim

672

Maniyim manam yoktur
Öksüzüm anam yoktur
Şu Çorumun içinde
Benim bir hanem yoktur

[1] Gangi, hangi demektir.

[2] Dal çıbık, görpe nazik demektir.

673

Mani benim ezberim
Kan ağlıyor gözlerim
Yarim senin yolunu
Ölenedek gözlerim

671

Maniyi biraz derler
Güzeller naz ederler
Herkime derdim yansam
Bu dert sana az derler

675

Mani mani dört mani
Üşümüşem ört beni
Koynunda terlemişim
Sinende kurut beni

676

Maniciyim manici
Her dertlere yanıcı
Âlemi sel alınca
Ben olayım gemici

677

Mani maniyi açar
Manilerden kim kaçar
Döğru söyle manici
Cenneti kimler açar

678

Mani demeğe geldim
Kaymak yemeğe geldim
Muradım kaymak değil
Seni görmeğe geldim

679

Mailim kaşına ben
Diline dişine ben
Atun hamail olsam
Sarılsam doşüne ben

680

Mor menevşe külşende
Vüoudmu kaldı bende
Yanıyom ateşine
Merhamet yokmu sende

681

Mekkede hurma biter
Dalında bülbül öter
Ergen (3) kızlar koynunda
Çiğitsiz meyve biter

682

Mektup saldım vardımı
Kimse bilmez derdimi
İçerimden yanıyom
Mevlam etsün yaıdımı

[3] Bekâr karşılığıdır. Arapçası bakirdir.

Halkevinin Ağustos ayı çalışma programı

1 — Evimiz idare heyeti bu ay içinde mutat toplantısını yapmış, evin idarî ve şubelerin çalışmaları etrafında kararlar alınmıştır.

2 — Evimiz salonunda iki defa köy katipleri toplantısı yapılarak köy işleri mümeyyizi tarafından konferans verilmiş ve bazı usullerin tatbiki öğretilmiştir.

3 — Tatil dolayısile daire intihabiyelerini gezmek üzere gelen mebuslarımıza Parti tarafından evimiz salonunda bir ziyafet verilmiş, bu esnada memleket işleri üzerinde uzun görüşmeler yapılmış, esnaf mümessilleri ile hasbühal edilmiş ve Çorumda bulunduğu müddetçe evimizde misafir kalmışlardır.

4 — Posta memur ve müvezzilerinin imtihanı evimiz salonunda yapılmış ve imtihana altmış zat iştirak etmiştir.

5 — Zehirli gazdan korunma çareleri hakkındaki kurs haftada iki gün pazartesi, perşenbe akşamları olmak üzere devam etmekte ve bir çok vatandaş kursa iştirak eylemektedir.

6 — Evimiz komiteleri haftalık mutat toplantılarını muntazaman icra eylemişlerdir. Bilhassa spor komitemiz atıcılığa ehemmiyet vermekle beraber Eylül içinde İstanbulda icra olunacak Türkiye serbest güreş birinciliği müsabakasına hazırlanmak üzere pehlivanlarına mütemadî egzersizler yaptırmaktadır.

7 — 30 Ağustos Zafer ve Tayyare bayramının lâyık olduğu değerle tes'idini temin için evimizce icabeden tedbirler alınmış ve ev baştan başa tezyin edilmiş, radyo ogün programı dahilinde çalıştırılmış ve bando sabahtan akşama kadar faaliyette bulundurularak halkın şevk ve heyecanını arttırmağa vesile olmuştur. Gecesi askerlerin fener alayına halk da iştirak etmiş, evimiz salonunda Süel Komutanlık tarafından bir zafer balosu verilmiştir.

8 — Merkeze onbeş yirmi kilometre mesafede bulunan Buğabağı, Teslim, Ovasaray, Çalkışla, Mühürler köylerine yağan yağmurlardan mütevellid gelen selden birçok

evlerin yıkıldığı ve halkın sular içinde kaldığı haber alınması üzerine Evimiz Sosyal yardım şûbesi hemen köylere giderek icab eden tedbirleri almış ve Buğabağı köyünde 555, Teslim köyünde 72, Kayı köyünde 36, Saray köyünde 127, Çalkışla köyünde 40, Mühürler köyünde 25 adam ki ceman 855 adama beşer günlük ekmek vermek suretile yardımda bulunmuş ve harap olan su yollarının keşfini yaptırarak tamirata başlamıştır.

9 — İşbu Ağusto ayında salonda bir tane nikâh merasimi yapılmıştır.

Eylül ayına ait rapor

1 — Evimiz idare heyeti haftalık mutat toplantılarını yaparak görüşmeler yapmış ve şûbe işleri hakkında kararlar ittihaz etmiştir.

2 — Ankaradan şehrimize gelen memleket coğrafya tedkik heyetine Evimiz tarafından Partı salonunda bir yemek ziyafeti verilmiş ve uzun görüşmelerde bulunulmuştur.

3 — Zehirli gazlardan korunma çareleri hakkında Evimiz salonunda haftada iki defa konferans verilmiştir.

4 — Evimiz salonunda köy kâtipleri toplantısı yapılarak köy kanunu ve köy işleri hakkında büro mümeyyizi tarafından konferans verilmiştir.

5 — Evimiz salonunda bu ay içinde iki tane nikâh merasimi yapılmıştır.

6 — Selden evi temamen harap olan Kayı köyünden iki haneye un vermek suretile yardım yapılmıştır.

7 — Selden su yolları temamen harap olup su ihtiyaçlarını tedarikte fevkalâde güçlük çektikleri anlaşılan Buğabağı köyüne 92,5 lira sarfile su yolları tamir ettirilmiş ve ihtiyaçları temin edilmiştir.

8 — Orta mektebe giden iki çocuğun levazımı dersiyeleri ve civar vilâyetlere okumak için giden fakir mektep talebelerinden 9 çocuğun da yol paraları evimiz tarafından temin edilmiş ve 134 lira sarfedilmiştir.

9 — Ankarada yapılan güreşe spor bölgesince sekiz pehlevan gönderilmiş, bunlardan 87 kiloda Mehmed Ali Demirka adındaki gü-

reşçimiz serbest güreş Türkiye ikinciliğini kazanmıştır.

10 — Ar şûbesi mutat veçhile muayyen zamanlarda musiki tedrisatı yapmakta ve evimiz bandosu ayrıca halka her gün umumî meydanlarda konser vermektedir.

Halkevimizin Birinciteşrin ayı içindeki çalışma faaliyeti

Birinci teşrin ayı içinde evimizi muhtelif sebeplerle bir çok yurddaş ziyaret etmiştir.

Bu ay içinde altı defa idare heyeti ve iki defa Dil, Tarih, Edebiyat komitesi ve üç defa Gösterit kolu toplantısı yapılmış ve diğer komiteler de mutat ictimalarını yapmışlardır.

Sosyal yardım kolu yoksul talebelere kitap ve levazımı dersiye yardında bulunmuş ve iki fakirin de yiyeceği temin edilmiştir.

Evimiz temsil kolu Cumhuriyet bayramında iki temsil vermiştir.

Evimiz Ar şûbesi Cumhuriyet bayramında bir konser vermiş ve bando her gün meydanlarda muhtelif parçalar çalmıştır.

29 Teşrinevel Cumhuriyet bayramında yapılan törene bütün azâ arkadaşlarımız da iştirak etmiş ve Atatürkün heykeline Evimiz adına bir çelenk konmuştur. Geçid resminde bandomuz da bulunmuş ve Evimiz salonunda o gece bir balo verilmiş ve beşyüz zat iştirâk etmiştir.

Evimiz kitapsarayına muhtelif yerlerden kitap ve mecmualar gelmiş ve bunlar okuyucuların istifadesine konmuştur.

Evimiz salonunda köy kâtipleri, zehirli gazlar hakkında ümeraya verilen konferans, ve postahaneye alınacak memur, müstahdemleri gibi muhtelif toplantılar da olmuştur.

Yerli Haberler

Parti Kongreleri

Bu ay içinde vilâyetimiz dahilindeki Halk partisi ocak, nahiye, kaza kongrelerinde halkın ihtiyac ve dilekleri üzerinde hararetli görüşme ve konuşmalar yapılmıştır. Hükûmetle, halkın yakından temasını temin eden ve memleketin hakikî ihtiyaçlarını tebarüz ettiren bu uğurlu toplantılar, aynı zamanda milletimizin büyüklerine bağlılıklarının da bir vesilei tazahürü olmuştur. Ebedî Şef Atatürkün manevî huzurlarında geçirilen ihtiram vakfelerile ruhu ulvisi taziz ve tebcil edilmiş, Millî Şef İsmet İnönüne, mesaî arkadaşlarına partililerin, samimî duygularına tercüman olan, bağlılık ve saygılarını bildiren telgraflar çekilmiştir.

Petrol Araştırması

Çorum merkez kasabasında bağzı petrol tezahüratı hakkında geçen nushamızda kısaca malûmat vermiştik.

Mağden Tedkik ve Arama Enstitüsü petrol gurubu direktörü kıymetli mühendis ve jeolog Sayın Bay Cevad Eyub Taşman ile mezkûr müessese jeologlarından Bay Dr. Lan evvelce yapılan tedkikatı daha ziyade tevsi etmek üzere bir hafta mukaddem şehrimizi teşrif etmişler, iki gün devam eden incelemeden sonra Ankaraya avdet buyurmuşlardır.

Bu tedkikattan da müsbet neticeler elde edildiği ve ilkbaharda sondaj ameliyatının başlayacağı haber alınmıştır.

Meb'uslarımız Çorumda

Bir hafta evvel Çorumu teşrif eden, sayın meb'uslarımızdan Bay Şakir Baran, Bay Süleyman Köstekçi oğlu memlekette ihtiyaçları hakkında halkla ve partililerle görüşme ve konuşmalar yaparak Ankaraya avdet etmişlerdir.

17 numaralı dergideki «Çorum Halayı» başlıklı yazıda bazı istinsah ve tertip hataları olmuştur. Tashih eder ve özür dileriz.

Sahife	Sütun	Satır	Yanlış	Doğru
517	2	20	Can attığını	Can attığımı
517	1	20	Yakında	Yakından
518	1	16	Farkına	Kırkına
518	1	23	Noas	Nüans
518	2	2 ve 3	Mahur	Mihver
518	2		(Boş bırakılmıştır)	3 — İkileme
521	2	15	İğilme	İkileme
522	1	12	»	»
522	2	(1 ve 18)	»	»
523	2	7	Fırlatılmadığı	Fırlatıldığı

—Baş tarafı 17 inci sayıdadır—

(Fotograf 8)

Çorum Hal[illegible] figürlerinden

(Fotograf 9)

(Fotograf 10)

Çorum Halayı figürlerinden :

(Fotograf 11)

(Fotograf 12)

Çorum Halayı figürlerinden :

(Fotograf 13)

(Fotograf 14)

Çorum Halayı figürlerinden :

(Fotograf 15)

(Fotoğraf 16)

Çorum Halayı figürlerinden

(Fotograf 17)

Notaya alan
Ankara Konservatuarı Arşiv Şefi
M. Sözen

Çorum Halayı

Bağlama ile [*]

Çorumlu Mehmet Tezcan
315
ArNşiv o. 541-230

Bundan sonraki tekrarlarda tempo 126 dır. Oyunda 130 u geçtiği vakidir.

M. SÖZEN

[*] Bağlamada Ud mızrabı kullanılmaktadır.
[**] Oynatma kısmı yahut diğer kısımlar oyunun icabına göre birkaç defa tekrar edilir.

No : 179.

Hazinei evrak dahiliye kısmı No. 1579. (Mahmud Kemal kısmı)

Hilafı şeri rencide olunmuya deyu hüküm.

Emrimdir.

Sah.

Deri devlet mekine arzı daii kemine budur ki :

Medinei İskilip muzafaatından Kayaağzı nam karye sakinlerinden elhac Mahmud namkimesne meclisi şeride takriri kelâm edüb bundan akdem işbu hazırı meclis oğlum Osman nam kimesne taayyüş içün kırmızı boya kazar iken Ömer Beşe ve Hüseyin Beşe nam kimesneler ile gavga edüb beyinlerinde münazaa vaki oldukta hini münazaada gayz ve garazlarından naşi mücerred tağrim içün bizim toprağımızda define buldun deyu iftira edüb bize gadr ederler hâlâ hususu mezbur ahalii kariyemden vesairlerinden istihbar ve haberleri deri devlete ilân olunub ehli örf taifesi ve zaleme zümresi hilâfüşşeri velkanun dahl ve tağrim etmemek ricasile fermanı şerif sadaka ihsan buyrulmak babında ilâm eder deyu ilhah ve iltimas eylemesile ahalii kariyeden ve gayriden bigaraz müslümanlardan imam Mümin halife ve Yusuf halife ve Muhammed bîg ve Halil bin Hacı, İbrahim ve Alim bin Muslu ve Ali bin Kemal ve Ömer Beşe vesairlere cemmi gafir ve cemi kesir leh meclisi şera geldiklerinde hususu mezbur istifsar olundukta filvaki mezbura Ömer Beşe ve Hüseyin Beşe ve mezbur Osman ile hini münazaada bizim huzurumuzla garaz edüb mücerred tağrim içün ihanet mezbur Osmana kelimei mezbureyi tekellüm ettiler mücerred isnad ve mahzı iftira olunduğuna bizim dahi ilmimiz lahik olmağın olki vakiülhaldir vukuu üzere deri devleti izzü masire arz ve ilâm olundu. Baki ferman menlehülemir ve fermandır.

Hürrire filyevmelaşrin minzilkadetüşşerife . 1111 (1699)

Lisene ihda aşere ve miete ve elf.

Hasan

Elkadi bi Medineti İskilip

No : 180

Hazinei evrak dahiliye kısmı No. 10212 (M. Cevdet tasnifi)

Mefahirül kuzat velhükkâm, meadinül fazail velkelam Çorum sancağında vaki kazaların kuzat ve nüvabı zide fazlihüm tevkii refii hümayun vasıl olıcak malûm olaki: Çorum sancağı avatıfı aliyeyi şahanemden hâlâ Adai kebir

muhafızı miri mirana kiramımdan emirülümeraül kiram Mahmud dame ikbalehuya işbu senei mübareke şevvali şerifinin 4 üncü gününde berveçhi arpalık kemakân ipka ve takrir kılınmakla miri miranı mumaileyh adai kebir muhafazasında olduğuna binaen hâlâ livai mezburda ba fermanı âli mütesellim olan Muhammed zide kadrehu azil ve yerine zabtü raptı memleket ve enha ve himayet ve sıyaneti fukara ve zuafaya liyakat ve ehliyeti bedidar bir mütesellim nasp ve tayini lâbüd ve muktazi olmaktan naşi Çorum sakinlerinden Baki efendi zade kıdvetül emasil velakran Ömer zide kadrehu evsafı mezkûrü ile muttasıf ve reaya perver ve mücerrebül etvar olduğundan bahsile mumaileyhin livai mezbura mütesellim nasb ve tayin olunmak babında emri şerifim sudurunu mirimiranı mumaileyhin kapu kethudası ba takrir istida etmekle veçhi meşruh üzre amel olunmak fermanım olmağın imdi işiz ki mevlânei mumaileyhimsiz mumaileyh Baki efendi zade Ömer zide kadrehu mütesellim nasb ve tayin kılındığı malumunuz oldukta berveçhi meşruh mütesellimliği mezkûr mumaileyhe zapt ve miri mirandan mumaileyh tarafına aid ve raci olan aidat ve tayyaratı kadimden ola geldüği veçhile ahz ve kabzettürülüb mütesellimliği umuruna mazulü merkumu ve ahirun bir ferdi dahl ve t arruz ettirilmemek babında fermanı âlişanım sadır olmuştur. Buyurdum ki hattı şerifimle vüsul buldukta bu bapta veçhi meşruh üzere şerefsudur olan fermanı vacibülittiba ve lâzımülimtisalimin mazmunile amel ve hareket ve hilâfından ittika ve mübaadet eyliyesiz. Şöyle bilesiz. Alâmeti şerife itimad kılasız.

Tahriren fi evaili şehri şevvalül mükerrem sene aşere ve mieteyn ve elf. 1210 (1795)

Bimakamı Kostantıniyetil mahrusa.

No : 181

Hazinei evrak dahiliye kısmı (Mahmud Kemal tasnifi) No. 1284.

Deri devleti mekine arzı daii kemine budur kl :

Zennunabad kazasında sakin ulema ve suleha ve eimme ve hutaba ve sadatı kiramı zevilihtiram biecmaihim meclisi şeri hatırda şöyle takribi kelâm edüb derler ki kazai mezbura tabi Evhad nam karye sakinlerinden Okatlı oğlu Ali ve Elvançelebi tekkesinde evlâdı vakıftan şeyh Ebubekir ve Ağca Mehmed namun kimesneler daima kendu hallerinde o-

lup bir ferde reneide ve teaddileri olmayub ehli ırz ve hilâfı şeri evzaları yoğiken hâlâ Sivas müteselimi olan Rışvan zade Ömer bey celbimal sevdasile seri eşkıya ve me'vayı lususdur (1) deyu arzedüb nefiy ve iclâ olmaları babında sadır olan emri şerifi vacibülimtisal mucibince mezburları diyarı ahire nefiy ve icla eyleyüb gadri külli eylediklerinden mezburla bu misüllü töhmeti ifk (2) ve iftira olduğu hasbeten lillâhi taalâ cemmi gafir ve cemmi kesir ala tariküşşehede haber verüb af ve itlakların niyaz ve iltimas ile ilhah etmelerile filvaki mezburlar kendü hallerinde olub bu misüllü töhmet ifk ve iftira olduğuna bu fakirin dahi ilmi muhit olmağın af ve itlakları buyrulup hanelerinde ikamet eylemek niyazile olki vakiülhaldir. Hasbeten lillâhül aliyyülâ lâ payei seriri alâya arz ve ilâm olundu. Baki ferman hazreti veliyyülemrindir.

Hurrire fi evahiri şehri şabanülmuazzam lisene seb'a ve selâsine ve miete ve elf 1137(1724) M.

Minelabdüd dailiddevletül aliyye.. Esseyid Ömer Elmevlâ bihilâfeti bi Zennunabad.

[1] Lüsus: Lıs kelimesinin cemi olub hırsız manasına gelir.

[2] İfk: Yalan, iftira.

No: 182

Mucibince af ve itlak ve sebili tahliye olunmak deyu emrimdir.

Çorum kazası naibi Mevlâna ..... zide ilmehuya ve Sıvas müteselimi Ömer zide kadrehuya hüküm ki:

Sen ki müteselimi mumaileyhsin süddei saadetime mektub gönderüb Çorum sancağında Direklibeli nam mahalde bundan akdem bir mikdar eşkıya zuhur ve ebnai sebile isali mazarrat ve garati emval ve katli nüfus misüllü fesad ve şekavet etmeleriyle mezburların şerile haklarında lâzım gelen icra olunmak içün bundan mukaddem sana hitaben emri şerifi âlişan sadır olup lâkin Çorum sükkânından damad Ömer efendi ve Okatlı oğlu Ali demekle maruf kimesneler eşkıyayı mezbureye muin ve yataklık etmelerile mezburlardan iki nefer diyarı ahire nefiy ve icla olunmaları babında emri şerifim verilmek ricasını vaki hal tarafımdan arzolunmağın sen ki müteselimi mumaileyhsin berveçhi meşruh üzere mezbur iki nefer şakiler diyarı ahire nefiy ve icla olunmaları içün yazılmıştır. Ferman devletlu sultanımındır.

Fi evahiri C. 1137 (1724).

Mutabıktır
Mühür
(Haki rahı kademi Ali Muhammed Mahmud

No : 183

Hazinei evrak dahiliye kısmı Mahmud Kemal tasnifi No. 317

Devletlu, inayetlu, übbehetlu, merhametlu veliyünniam kesirüllütf velkerem efendim.

Maruz kullarıdır ki.: Bafermanı âli umuru müteselliimliği uhdei bendegânemde olan Çorum sancağı kazalarından İskilip kazası erazil yatağı bir mahal olmak takribi kazai mezbur sakinlerinden Topçu oğlu Ahmed ve Kürt Mustafa naman kimesneler yeniçerilik iddiasile bir takım erazil ve eşkıyayı kendulara tabi ederek zatı merhametsimatı hazreti padişahiye vediai cenabı kibriya olan fukara ve zuafanın bir müddetten beru hilâfı şeri şerif ırzlarına tasallut ve vali ve hükkâma ademi itaat birile etmedikleri hasarat kalmadığından fukara ve zuafa bunların hilâfı şeri şerif vaki olan zulum ve teaddilerinden nalekünan olup bermuktazi şeri şerif bu kulları tarafından terbiyeleri çaresine bakılmak murad olundukta merkumanın güruhu eşkıyadan tebaası kesir olmak mülâbesesile tevabiatı yoldaşımız deyu ele vermeyüb üzerlerine varulub ikdam ederek matlup olunsa mahazir dergâr idiğünden haklarından gelinmekten üsret vaki olacağından ve ehli ırz taifesinin eşkıyayı merkumanın cevr ve tasallutlarına takatları kalmadığından maazallah giderek kazaimezbur derununda bir fesad zuhura geleceği aşikâr olmaktan naşi hakipayı rahimanelerine ifadesi iktiza etmekle fukara ve zuafayı himayetten ve şirazei memleketi tatarruku halelden vikayeten şekiyanı merkumanı leeclütterbiye ıslahı nefs oluncaya kadar ve emsalini terhib içün bir mahalle nefy ve icla olunmaları babında bir kıta emri âli ısdar buyrulmasına inayet ve merhamet birle fukaral zuafanın daavatı hayriyyelerine mazhar buyrulmaları niyazında arzıhalı bendegâne tahrir ve pişigâhı übbeheti masireleri kılındı. İnşaallahı taalâ Çorum kadısı efendi dailerinin takdimine mütecasir olduğu ilâmdan dahi keyfiyet muhatı ilmi âlem arayı cihanşümulü rahimaneleri buyruldukta bu bapda ve her halde emir ve ferman ve lutuf ve ihsan hazreti menlehül emrindir.

Bende
Elhac Mustafa silahşoranı hassa müteselliimi Livai Çorum
Fi. 25 M. 1240 (1824)

No : 184

Hazinei evrak dahiliye kısmı merhum M. Cevdet tasnifi No. 1802

Deri devlet mekine arzı dail kemine budur ki :

Medinei Çorumda sakinun ulema ve suleha ve eimme ve hutaba ve sadatı kiramı zevil ihtiram vesair fukara ve zuafa biesrihim meclisi şera gelüb şu veçhile takriri kelâm ve istirhamı encam ederler ki bundan mukaddem beldemizde vukuyafte zelzeleden mehmaemken olvakitte ebniyeye kudreti olan kimesneler sükna olunacak kadar mahaller tedarik ve sakin ve ebniyeye iktidarı olmıyandan sekiz yüzden ziyade kimesneler beldelerini terk ve her biri mahalli ahirde tavattun ve bu veçhile beldemize zaif târi olmuşken defaat ile bikazaillâhi taalâ esvakta harik vaki olup dekâkinlerimiz emtaalarile meşgul iken külliyen münharik ve peyderpey mesaipler taakup etmekle kati vafir kimesneler meslubülakl ve vadii hayrette sergerdan ve sekenelerimiz dahi Mısrı Kahireye sefer vukuile varide olan tekâliften bir defa mekârii şüturani (1) ve bir defa şâir mübayaasın bedeli ve bir defa ağnam bedeliyesi ve bir defa Ulukışla menzilinin imdadiye ve bir defa dahi dakik (2) bedeliyesi ve beldemizde viladı saire misüllü reaya ve ehli zimmet olmadığından ulema ve suleha, eimme ve hutaba ve meşayih übbad ve sadatı kirama tahmil ve reaya misüllü tekâlüf ahz her ne hal ise mahallerine bermantuku emri âli eda ve teslim anların dahi tab ve tuvanları kalmayub perişanül hal ve muztaribül ahval olub bu hal ile evkatgüzarı devamı ömrü devleti şehinşahı ve makur âdayi din için duaya muvazabat üzre iken akdemce sancağımızdan dörtyüz nefer piyade ve her nefer seksen kuruştan bedele kat ve nefsi Çorum yüz ellibeş nefer musip ve bir veçhile ahz ve tahsil olunmak haddi imkânda olmayub tab ve takatimiz kalmadığından baki sekenelerimiz dahi dar ve diyarları terk ve etrafa müteferrik olmadan gayri çaremiz olmadığını deri devlet medardan bearzı mahzar istirham ve lutfu tacidariye terakkubdar iken bu defa dahi sadrazam ve efham sütude şiyem devletlu, inayetlu, merhametlu efendimiz hazretlerinin maiyetile orduyu hümayunu nusrat makrunda mevcud asakiri muvahhidinin zehairleri nakli ve

[1] Şütür : Üştür kelimesinin muhaffefidir ki deve demektir.

[2] Dakik : Un.

hidematı saireden istihdam olunmak içün sancağımızdan elli mehar mekârii şüturani matlub ve nefsi Çoruma onyedi mehar (3) mekâri şüturani isabet ve bir veçhile tahsil ve tedariki vüs'ümüzde olmayub adimüliktidar ve mahalli merhamet ve şayestei atıfeti hazreti cihandarı olduğumuz akdemi ve bu defa deri adli âşiyanem istirham ve hali perişaniyetimiz ifade olunmağle lillâh ve lirresuli rahmen lilfukara cümlenin niyazlarına müsaade ve lütfü şehinşahi ihsanile mürde kulüblerimiz ihya ve katıbeten daavatı hayriyelerimize mazhar buyrulmak niyazile deri devlet medara bizler mahzar ettik. Sen dahi mahzarımızı musaddak ilâm ediver deyu niyaz ve iltimas etmelerile filhakika kaziye bastolunan minvali muharrer üzere olduğuna ilmi daileri dahi muhit ve lâhık olmağın ol ki vakiülhaldır. Bililtimas payei seriri âlaya arz ve ilâm olundu. Baki emr hazreti menlehül emrindir.

Tahriren fi gurrei saferülhayr sene hamse aşere ve mieteyn ve elf. 1215 (1800) M.

Elabdüddai liddevletül âliyyetül Osmaniye.

Emir Kenan zade Abdullah

Elmevlâ bihilâfeti bimedineti Çorum.

Mühür

Esseyid Abdullah

Teşnei feyzi ilah

1025

[3] Mehar yular manasına gelir.

No : 185

Sebebi tahriri kitap budur ki:

Kasabai Osmancik mahallatından Kadı Farahşad mahallesi sükkânından İbrahim çelebi ve Ali çelebi ibney Murad ağa nam kimesneler meclisi şeri hatırı lâmimmtevkirde yine kasabai mezbure kurbunde medfun evliyai kiramdan esseyit Koyunbaba kuddise esrarehu tekyesinde tekyenişin olan işbu refiil kitap esseyh Veli dede ve Ali dede bin Mahmud ve sair dervişleri mahzarlarında bittavıssaf ikrar ve itiraf edüb kasabai mezbureye tabi Gecek nam karye toprağında vaki bir haddi Gecek yolu ve bir haddi dipsiz kenarı ve bir haddi incirli bük ve bir haddi dere ile mahdut olub kürd değirmeni demekle maruf bir bap harabe müşrüf değirmen müteveffa babamızın milki olup sair varislere sair eşyadan hisse verilüb değirmeni mezkûr ancak bizlerin hissesine isabet ve ihraç olunup ol vechile mevrusumuz olan mahdut mezkûr harabe müşrüf değirmeni tarafeynden icap ve kabulü navi ve şürutu mefsededen ari beyi bi sahihi şeri ile rayicin filvakit otuz esdi kuruşa tekyei mezbure tekyenişini mezbur Veli dede ve Ali dedeye ve sair dervişana beyi ve teslim anlar dahi bervechi muharrer iştira ve teslim ve kabzı kabul eylediklerinden sonra semeni olan meblağı merkum otuz esdi kuruşu müşterii mezburunun yedlerinden bittemamı velkemal ahzi ve kabız eyledik. Badel yevm değirmeni mahdudu mezkûr müşterii mezburunun milki müşteralarıdır keyfe mayeşai ve yahtar mutasarrıf olsunlar dediklerinden sonra yine mezburan İbrahim çelebi ve Ali çelebi dervişanı mezburun muvacchelerinde iadei kelâm edüb hududu mezkûr dahilinde vaki iki kıta tarla dahi değirmeni mezkûre tabi olup anlarda dahi kat'ı alâka ve medhalimiz yoktur dava ve nizamız yoktur dava ve nizadan dervişanı mezburunun zimmetlerin ibraiam katımmizağ ile ibra ve iskat eyledik dediklerinde mukırranı mezburanın ikrarı meşruhaların mukırrün lehil merkumun dervişan bilmuvacehe tasdik ve kabul edicek gabbettasdikul şeri mavaka bittalep ketbolundu hurrire fi gurrei muharremül haram lisene seb'a ve işrin ve mie ve elf 1127 min hicreti menlehül izzü veşşeref.

ŞÜHMDÜLHAL

Esseyit Ahmed efendi ibni esseyid Halil efendi, Recep ağa bin Hasan, Ebubekir efendi bin Yusuf efendi, Ali efendi bin Osman efendi, Esseyit Mehmed çelebi bin esseyid Mustafa, Elhac Mustafa ağa bin Murad ağa, Ahmed ağa bin Murad ağa, Şeyh zade Mustafa çelebi ve gayrühüm.

No : 186

Emiril ümerail kiram kebiril küberail fiham zülkadri velihtiram sahibil izzi velihtişam elmuhtassu bimezidi inayetil melikil âlâ Sivas Beyler beyi damet meâlihi ve kudvetil kuzatı velhükkâm madenil fazlı velkelâm Osmancık ve . . . . kadıları zide fazlühüma tevkii refi hümayun vasıl olucak malûm olaki Osmancık kasabasında medfun eizzei kiramdan Seyyit . . . baba kuddise sırrehül azizin zaviyesi dervişanı süddei saadetime arzuhal edip bunların Osmancık kasabası toprağında bilfiil zaptu tasarruflarında emri şerifimle vaki tekâlif alınmak icap eder kadimi reaya emlâk ve yerleri olmayub tekâlif mutalebesi ile teaddi ve rencide olunmak icap etmez iken kasabai mezbûr ehalileri hilâfı kanun ve yedlerinde olan fetvayı şerife ve hücceti şeriyeye mugayir tekâlif ve ehli urf taifesi taraflarında dahi bilâ emri şerif tekâlifi şakka mutalebesile teaddi ve rencide olunduklarını bildirüb meni ve defi olunmak babında emri şerifim rica eyledikleri ecilden şerile görmek emrim olmuştur buyurdumki fermanı şerifim vüsul buldukta bu bapda sadır olan emrim üzre amel dahi hususu mezbure . . . ve fetvayı şerife ve hücceti şeriye nazar edüb göresiz ilam olunduğu üzre bunların kasabai mezbur toprağında bilfiil zaptu tasarruflarında emri şerifimle vaki tekâlif alınmak icap eder emlâk yerleri yoğise kasabai mezbure ahalisine hilâfı kanun tekâlif ve ehli urf taifesine taraflarından dahi bilâ emri şerif tekâlifi şakka mutatalebesile teaddi ve rencide ettirmeyüb meni ve defi eyliyesiz min bait fetvayı şerife ve hücceti şeriye ve kanuna ve emri hümayunuma muhalif kimesneye iş ettirmeyüb ve kaziyede alâka ve medhali olmayanları bunların davasına karıştırmayub eslemeyenleri vukui ve sıhhati üzre yazub deri devlet medare arz ve ilâm edüb hususu mezbur için emrim varmalu eylemeyesiz şöyle bilesiz alâmeti şerifeme itimat kılasız tahriren fievasıtı şehri rebiyyülevel sene selâse ve hamsin ve mie ve elf. 1153 [*]

Bimakamı kostantiniyetil mahrusa.

[*] İşbu iki vesikanın asılları Vilâyet Matbaasında mürettip çıraklarından Bay Niyazi Akman eliadedir.

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl : 2 | 1 ŞUBAT 940 | Sayı : 19

ÇORUM VİLÂYETİNE AİT

BİR TEDKİK RAPORUNDAN [*]

Haziran 14 de otomobille Ankaradan hareket ederek Küçük-Yozgat, Kılıçlar, Kırıkkale, Çerikli, Sungurlu, Alaca höyük hafriyat mahalli, Boğazkale, Çorum, Osmancık, Gümüşhacı köy, İskilip ile yollarda bir çok köyleri gördüm. Bazı kaza ve köylerde halkla uzunca hasbühaller yaptım.

1 — Yollar :

Çerikli - Sungurlu şosesi bu havalide yapılmakta olan yolların iktisaden en ehemmiyetlisidir. Çünki Yeşil ve Kızılırmak havzaları arasında şimendöfer uğramıyan bu şimal bölgemizi Orta Anadolu hatlarına ve denize bağlayan ve bilhassa Ankarayı yaklaştıran bir yoldur.

Eti imparatorluğuna sekiz yüz yıl hükûmet merkezliği yapmış olan Boğazkale ve ona civar Alacahöyük ve Çikhasan kale ve harabeleri gibi bütün dünyaya ün salmış kıymetli hazineler ve üç dört bin yıllık Türk medeniyeti eserleri hep bu havzada bulunduğu ve gün geçtikçe yerli, yabancı ilim adamlarını ve seyyahları daha fazla mikyasta yüksek cazibesile çeken bu asârı atika mahalleri için bu yolun yaz ve kış seyyahat imkânı bahşedeceği için değeri artmaktadır.

[*] İzmir Meb'usu Sayın Bay Rahmi Köken tarafından yazılan bu kıymetli raporun vilâyetimizi ilgilendirmiyen bazı kısımları alınmamıştır.

Bu harabeler taş ve bakır devirlerile Hitit, Firikya, Yunan, Roma, Bizans, Selçuk, Osmanlı Türklerinin eserlerini ve Anadoluda yaşamış medeniyetleri hep bir arada toplamak ve medeniyet merhalelerini ve bir çok medeniyetlerin hakikî menşelerini yepyeni bir keşif olarak ortaya koyması ve tarih âleminde esaslı inkılaplar yapması, eski bilgileri kökünden değiştirmesi gibi emsalleri cihanın başka yerlerinde pek az görülen fevkalâde hususiyetleri sebebiyle bu Türk menşeine dayanan büyük hakikatlerin yayılması nisbetinde pek çok ziyaretçi celbedeceği muhakkak bulunduğundan Tarih kurumumuz Türk mütehassıslarına yaptırdığı taharriyatla ilmî vazifesini büyük bir başarı ile yaparken hükûmetin de bu yeni ilim ve tarih kaynağını görmek isteyenlere her türlü kolaylıkları göstermesi lâzımdır.

Bunun için yapılacak ilk iş Ankaradan Boğazkale ve Alacahöyüğe kadar evvelâ iyi bir şose ve sonrada bu yolun asfalta tahvili. Ve bu yerlerde barınacak temiz, sıhhî binalar inşası.

Bu yol evvelâ Çerikli ile harabeler arasında yapılır. Sonra imkân müsait oldukça Ankaraya ve Sungurludan Çorum yolile Merzifondan Samsuna kadar uzatılır. Çünki Samsun - Ankara ve İstanbul arasında en kestirme kara yolu bu güzergâhtır.

Bu bölge yolları arasında yapılması zarurî yollardan biri Çorum, Osmancık yoludur. Güzel ormanlar içinden geçen ve bedîî manzaraları müstesna kıymette olan ve bir kazayı vilâyet merkezine bağlıyacak olan bu güzergâhı da mühmel bırakmamak lâzımdır.

Diğeri İskilibin evvelâ Çankırıdan gelen şimendöferin bir istasyonu olan Germeceye bağlanması ve ve bilâhâra bu yolun Çankırı - Ankara şosesile iltisak peyda etmesidir. Bu sayede İskilibin meyvaları ve diğer istihsalâtı kısa yoldan Ankaraya sevkolunabilecek ve ileride İskilip ovası sulandığı takdirde pirinç, pamuk ve sair mahsulâtının hükûmet merkezine gönderilmesi kolaylaşacaktır.

Boğazkale harabeleri şimdi yalnı yaz mevsiminde otomobille kısmen dolaşılabilmekte isede Kaleyi her zaman ve temamen görebilmek için mevcut yollarını tevsi ve şose haline kalbetmek zaruridir.

Osmancıkta Bayazit Veli zamanında yapılmış Kızılırmak üzerinde 300 metre uzunluk ve 7,5 metre genişlikte muazzam bir köp-

rü var ki ; Türk dehâsının şaheserlerinden biridir. Anadoluda mevcut eski Türk köprülerinin cesametce ikincisidir.

2 — Ziraat.

Çorum vilâyetini ziraat noktasından iki kısma ayırıyorum :

1 — 400 - 500 rakımında olan Kızılırmak vadisi,

2 — 600 - 900 irtifaında olan yayla kısmı. [*]

Birincisi bu mıntakanın en verimli sahası olmak lâzım gelirken aksine olarak sıtmalık, çalılık ılgınlık, bataklık, gayri mezru, bakımsız, nüfussuz bir haldededir. İkinci yayla kısmı ise Anadolumuzun mühim hububat anbarlarından biridir denecek kadar nisbeten bakımlı, ekili, mrmurca, nüfusu fazla bir parçasıdır.

Seyyahatım ekinlerin tam kemale gelmek üzere oldukları zamana rastladı. Delice ırmaktan ayrılınca Sungurludan geçen Budaközü vadisinin menbaından mansabına kadar gösterdiği feyiz ve bereket manzarasına hayran kaldım. Eti imparatorluğu tevekkeli buralarda kurulmamış.

Taşsız, zengin topraklı ve hafif meyilli dalgalı tepeler, sırtlar, vadiler, ovalar Çerikliden başlıyarak tâ Merzifon şimalindeki Karadeniz dağlarına kadar temadi ediyor. İlk baharın az mikdarda bir kaç yağmuru ile buğdayların bu gürbüz endamları mıntakanın toprakça zenginliğine ve Karadenizden gelen ratıp rüzgârların iklimde yaptığı güzel faideli tesirlere borçludur.

Hopadan başlayarak Sakarya mansabına kadar Karadeniz kıyılarında tabiî yüksek bir set gibi binden fazla kilometre imtidat eden ve şimalî Anadolu yaylasının yağmurdan, rutubetten nasibini azaltan büyük silsile Samsun civarında alçalarak yalnız Samsun hinterlandına bolca yağmurlu bulutların geçmesine izin vermektedir.

Orta yaylanın ne fazla kuruluğu, ne Karadeniz kıyılarının fazla rutubeti burada yok. Tabiat burada hububatın istediğini yaratmış. Onun için bu beynennehreyn sahanın hububatcılığı üzerinde ehemmiyetle durmak ve bu bereket menbaından azamî istifade çarelerini aramak lâzımdır.

Bunun için hatıra gelen birçok

[*] Elyevm 400 - 600 rakımlı Kızılırmak vadisi şimal ve cenup namile iki kısma ayrılmış olup her iki kısımda pamuk zeriyatı denemeleri yapılmış ve müsbet neticeler alınmıştır.

tedbirler arasında ilk iş. tâ ecdadımız Hititler zamanında bile yapılmış ve harabeleri gölpınarda ve Alaca kazasında Örükayada görülen kesme taşlardan yapılmış muazzam bendler gibi büyük küçük birçok su depoları tesisederek iska imkânıolan heryere bol su vermek, imkânı olmıyan mahallerde de kuru ziraat sistemini tamim etmek.

Bu havalide pulluk taammüm etmiştir. Beygirle ziraat yapan çiftçiler de vardır. Beygirle ziraati teşvik edecek bir kanun çıkarsa bu havalide maksada kısa zamanda ermek mümkün olacaktır. Buralarda arazi ufak parçalar halindedir. Büyük makinelere ihtiyaç azdır. Ekseriyeti azime kendi ekip, kendi biçmekte ve harman etmektedir. Üç beş köy arasında olmak üzere yalnız harman makineleri faideli olur.

Hükûmet programında tesis edileceği beyan olunan devlet çiftliklerinden birisi mıntaka itibariyle Çorumda kurulmalı ve orada bilhassa iyi cins buğday, arpa ve diğer hububat tohumları teksir olunarak bu çevre hububatını standardize etmelidir.

Bu bölge Karadenizle ortayayla arasında mutavassıt bir intikal sahası hususiyetini taşımakta ve her ikisine de temamen benzememektedir.

(Meselâ Orta anadolunun yağmur vasatisi 200 - 250 iken buralarda 350 - 400 arasındadır.) Onun için burada ıslah, teksir, mücadele, öğretme, sulama kısımlarını ve ziraatin o muhite uygun muhtelif şubelerini bir arada toplamış büyük bir ziraat istasyonu veya devlet çiftliği tesisi zaruridir.

Bu havali hayvanatı ıslaha muhtaçtır. Köylere iyi cins buğa tevziine bilhassa itina olunur ve piç buğalar burdurulursa kısa zamanda öküzlerini şark vilâyetlerinden mandaları Musuldan getirtmekten kurtulurlar. Ve çiftçiliğin bu en müfit uzuvlarından da faidelidir.

Yağmur mikdarı yılda vasatî 250 milim gibi az bir miktarda olmasile esasen kurak bir iklim sayılan orta yaylada yapılacak ziraî kalkınmanın en başında ben barajları ve diğer su tesislerini (Artizi-yen kuyuları adi bostan ve nehir dolapları, motörlü tesisatı gibi) gördüm.

Yağmurun yıllık teressübatının azlığına rağmen ekseri yıllar az çok bir mahsul elde edilmesi yağmurun ekinin muhtaç olduğu zamanlarda tesadüfen düşmesi sa-

yesindedir. Bu tevazzu bahara raslamazsa çifçinin ne feci vaziyete düştüğünü 926, 927, 928 senelerinde gördük. Bu halin tekerrrür etmeyeceğini bize kimse temin edemez. Cumhuriyet idaresi köylümüzü, ziraatimizi elbetteki bu kadar tasadüfe, talie terketmeyecek ve şübhesiz kalkınmaya evvela sudan başlayacaktır.

Türk çifçisi Karadeniz kıyıları müstesna temamen buğday zer'ıdır. Dünyanın en yüksek kalite buğdayını yetiştirir. Bu 14 milyon çifçinin bütün yıl üzerinde alın teri düktüğü bu meşgalesinin ekiminde, veriminde olacak tezayüdlerin manası başka hiç bir mahsulde görülmiyecek kadar azametli olur. Bu günki üç milyar kilonun % 20 veya 30 arttığını düşünürsek 1 milyar gibi bir rakkam elde edilir ki, bunun değeri bu günki piyasa ile 40 milyon liradır. Bunu başka hiç bir mahsulümüzden kısa zamanda elde edemeyiz ve başka hiç bir istihsal kazancı buğday kadar bütün çifçi kütlesini dairei refahına alamaz. Ve bu 14 milyonun refahı diğer 3 milyon nüfusun da, devletin de en sağlam bolluğa kavuşması demektir.

Avrupa ve Balkanlara nazaran (oralarda vasatî 120 - 300 arasındadır.) Dekar başına vasatî istihsalimizi iyi yıllarda bile 100 kiloyu geçiremiyorsak bunun sebebi orta yayla veriminin azlığıdır. Yoksa şark, garp, cenup ve şimal mıntakaları verimleri bundan yüksektir. Vasatiyi düşüren Orta Anadoludur. Bunda da en başta gelen âmil yağmurun ve sulama tesisatının ihtiyaca ve imkâna göre azlığıdır.

Çifçinin bu haklı dileklerinin is'afında yurd en büyük hayrı görecektir.

—Sonu Var—

Çorumda Aşiret meseleleri ve
BUNLARIN MALİ VAZİYETLERİ

H. TURHAN Dağlıoğlu

Hazinei evrakta merhum M. Cevdet'in dahiliye kısmı tasnifinden 1172 H. 1758 M. tarihine aid Çorum sancağı kazası civarı ve nahiyelerinde sakin (Ekratlık) kabilesinin vaziyet, iskân ve malî hallerine aid mühim bir vesikanın suretlerini bu makalemizle birlikte neşrediyoruz.

Ekratlık kabilesi kethuda ve ihtiyarları Çorum kazası nahiyelerinde fuzulen sakin olan (Döşlü) aşiretleri halkındae şikâyet etmektedirler.

Ekratlık kadısı Hafız Mehmed İstanbula halkın bu şikâyetlerini bir ilâm ile bildirmektedir. Devlet bu şikâyete fevkalade ehemmiyet vermiş olduğundan meselenin esaslı bir şekilde tedkikini Maliye ve Divan kalemlerine havale eylemiştir. İlâmda kendilerinden şikâyet edilen Döşlü ve Selmanlu aşiretlerinin asıl iskân yerlerinin işaret edilmesini Sadrazamın emirlerinden anlamaktayız. Cereyan eden muamelelere nazaran Döşlü ve Selmanlu aşiretlerinin Maraş civarında sakin oldukları ve bu aşiretlerin vergilerinin İbrahim bey ve Mustafa ağa isimlerinde iki zata berveçhi malikâne yani bunlara milk olarak verilmiş olduğunu ve yaylak resmile birlikte senede kendilerinden 2100 kuruş almakta bulundukları anlaşılmaktadır. Fakat bu mesele hakkında asıl baş muhasebede bir kayde rastlanmamış olduğu da muamele ve derkenarlardan anlaşılmaktadır.

Uzun süren muhaberelerden sonra Döşlü ve Selmanlu aşiretleri ahalilerinin eşkıyalığa da başlamış oldukları anlaşıldığından bunların asıl iskân yerleri olan Kırşehir ve Çukurova taraflarına uzaklaştırılmaları hakkında Çorum sancağı mutasarrıfı elhac İbrahim Paşaya İstanbuldan emir gönderilmiştir. Bundan başka Mecidözü kazasında sakin ve eşkıyalıkla etrafı taciz eden (Kâvli) aşiretinden

bazı zorbaların mesela Karabıyıkoğlu Eyub, kardeşi Hüseyin, Kuyumcuoğlu kör Hasan, deli Mehmed ve Ayvadlık gibi adamların Çar sancağa gönderilmeleri hakkında ayrıca kayıdlara tesadüf edilmektedir. Bu emrin bir sureti Karaman Valisi Çelik Mehmed paşaya ve Adana beylerbeyisi Ahmed paşaya da gönderilmiştir. Bu emrin verilmesine sebep Mehmed isminde divanı hümayundan bir zatın sadarete vermiş olduğu bir telhis yani cereyan eden muamelelerin hulâsasını bildiren bir tahriratın Divandan Padişaha yazılan bir tahrirat olmuştur. Vesikaların mütaleası bize bütün bu aşiret meselelerini ve Döşlü ve Selmanlu halkının Çorumun nahiye halklarına nasıl zulüm yaptıklarını ve evlerini ve sürülerini nasıl gasbettiklerini bize etraflıca bildirecektir. Çorum kazasında mütemekkin olan Ekratlık diğer adiyle Çorum kürdü halkının bu vesikalara nazaran kendi hallerinde ve ziraatle uğraştıkları anlaşılacaktır.

Osmanlı imparatorluğunun aşiretleri iskan hususundaki gayretlerinin aslâ iyi bir netice vermediğini ve daima bir yerden diğer bir yere göç eden bu aşiretlerin ilk fırsatta kendi halinde olan köy halklarına tecavüz ettiklerini bu vesikalar bize isbat etmektedir.

Çorumun 18 inci asırdaki ictimaî vaziyetini aydınlatan bu vesika bilhassa nüfus ve malî bakımdan üzerinde durulması lâzımgelen vesikalardır. Bu vesikalar aynı zamanda bize 18 inci asırdaki devlet muamelâtının cereyan tarzı hakkında da sarih bir fikir vermekte ve o devrin bazı şahsiyetlerini de öğretmektedir.

Vesikaların mutaleasından anlaşıldığına göre merkezi Çorumda olmak ve vazifesi seyyar veya mütemekkin aşiret veya halkın işlerine bakmak üzere bir (Ekratlık) kadılığının mevcudiyetini anlıyoruz. Vaktiyle bilhassa köylerde aşiretler arasında zuhur eden her türlü davaları hâl ve fasletmek üzere (Toprak Kadıları) bulunurdu.

11 inci asırdan itibaren bu teşkilâtın ortadan kalktığını bunların yerine ayrıca muayyen bir yerde oturmak ve iş görmek üzere

kadılıkların ihdas edilmiş olduğunu da ayrıca bu suretle öğrenmekteyiz. Malûm olduğu üzere kadılar askeri işlerden maada devlet muamelâtının hemen her sahasında geniş salâhiyet ve nüfuza sahip bulunuyorlardı. Bunun içindir ki bir çok zamanlarda kadılar merkezle bulundukları yerler arasında biricik vasıta mevkiinde idiler.

Çorumun geçmiş zamanlardaki ictimaî ve malî vaziyetlerini aydınlatmak için elde edeceğimiz diğer vesikaları yine bu sütunlarda neşredeceğiz.

Müverrih Âli ve Ahfadı Çorumda

NAZMI Tombuş

—Baş tarafı 18 inci sayıda—

(Hassa saraçlarından Mustafa bey ve kardeşi dergâhı âli yeniçerilerinden Mehmed bey Binun Mustafa çelebi (1) Çorumun Karabürçek kariyesindeki (2) sehimlerinin 992 den 1004 tarihine kadar olan hasılatını bundan akdem vilâyeti Rumdan varid olan maliye defterdarı hazreti Mustafa efendiye satarak terk etmişler isede satıcılardan Mustafa bu senelere ait hasılat bedelinden kendi ve kardeşi sehminin iki seneliğini almamış olduklarından bunlara mukabil bu kerre defterdar Mustafa efendiden 15000 akça alarak kayid tarihine kadar Mustafa efendide bir gûna alacakları kalmadığını satıcılardan Mustafa kendi namına bizzat ve kardeşi Mehmed namına bilvekâlr ikrar ettiği beyan olunmaktadır. Bu ikrar Âli muvacehesinde yapılmıştir.)

55, 56 sıra numaralarında münteşir iki vesikada İstanbul şeriye mahkemelerinden birinde tanzim edilen hüccetlerin tasdikli suretleridir. Asıllarının tarihi muharrem 1006 iptidasıdır.

Bu hüccetlerin hulâsai münderecatı:

İstanbulda Sultan Selim civarında iksirci mahallesinde sakin Fatma ve Mehmed Binun Musa çelebi mahkemeye muracaat ederek Sultan Bayazidin dedeleri kadı asker Ali efendiye (3) temlik ettiği Çorumun Karabürçek köyü divanisindeki hisselerini vasileri Rıdvan çavuş sabık Erzurum defterdarı Mustafa efendiye evvelce 150000 akçaya satmış ve bedelini almış isede baliğ olduklarında vasilerinin bu satışını kabul etmi-

[1] İstinsahda Musa yerine yanlışlıkla Yusuf yazılmıştır. Aslında Musadır.

[2] Çoruma bir saat mesafededir, elyevm mevcuddur.

[3] Bu zat Çorumludur. Hal tercemesi ayrıca neşredilecektir.

yerek hali münazaada bulunmakta olduklarından aralarına sulhcu düşerek Âli tarafından Mustafaya 20000 akça ve Fatmaya 20000 akça ile üç parça kumaş daha verilmek suretile münazaanın halledilmiş ve binaenaleyh mezkûr malikânede badema bir gûna hak ve alacak iddiaları kalmamış olduğunun tesbit ettirildiği beyanından ibarettir.

Fatmanın muhakemesinde Âli vekili tarafından temsil edilmiş, Mustafanın ikrarında bizzat mahkemede hazır bulunmuştur.

49 sıra numarasındaki İstanbulda tanzim edilmiş 22 recep 1008 tarihli arapça bir hüccette :

Çorumun Karabürçek nam diğeri Ambar köyü malikânesinin nısıf hissesini Mustafa bin Kadı Mahmud namındaki zat bu malikânenin diğer nısıf hissesine malik olan müştereki(4) maruf askeri müteferrikalarından Abdülfettah bin Hacı Mustafaya 300000 akçaya sattığı bildirilmektedir.

67 sıra sumarasındaki muharrem 1070 iptidası tarihli Çorum şeriye mahkemesinden tanzim edilmiş bir hüccette ise :

Çorumun Karabürçek kariyesi malikâne hissesinin temamına Çorum sakinlerinden Hafızılküttap Kurd çelebi bin Abdülfettah bin Mustafa efendinin vaziyet etmiş olduğu, halbuki mezkûr malikânede babası Mehmed çelebiden intikal etmiş hissesi bulunduğu cihetle bu sehminin Kurd çelebiden istirdadı Geyve kazası sakinlerinden derviş çelebi bin Mehmed bin Musa bin Ali efendi tarafından talep edilmiş, Kurd çelebi de : (bu kariyedeki malikâne hisselerini davacının babası ve amcaları ve halası 1000 senesinden yedi sene mukaddem ceddim defterdar Mustafa efendiye 128000 akçaya satmışlardır. Binaenaleyh mezkûr malikâne mumaileyh Mustafa efendinin vefatile oğlu Abdülfettah efendiye, anın da vafatile bana intikal etti. Hatta 1000 tarihinde yine bu suretle açılan bir dava İstanbul saraçhane mahkemesi kadısı tarafından reddedilerek ceddim defterdar Mustafa efendi yedine hüccet verilmiştir.) Diyerek bir hüccet ibraz etmiş bu hüccet münderecatı müddai tarafından kabul edilmiş olmakla derviş çelebinin muarazadan menine

---

Mezkûr hüccetten :

[4] المشترك بين الباعه المشار اليه والمشترى المولى اليه بنصف المملوكه

hüküm verilmiş olduğu yazılmaktadır.

Bu vesikalardan şu neticeler alınabilmiştir:

1 — Âli Çorumdan bir malikâne iradı satın almıştır. Bu suretle Çorumla 992 veya 993 tarihinden itibaren bir alâka peyda etmiştir.

2 — Âli rebiyülahir 1005 ayı ortasında Çorumda bulunmaktadır.

3 — Âli muharrem 1006 iptidalarında İstanbulda bulunmuştur.

4 — Kadi asker Ali efendinin oğlu Musa çelebi vereselerine ait Karabürçek kariyesi malikânesindeki hisseleri satın almıştır. Bu hisseler ise malikânenin nısfıdır.

5 — Âli Rebiyülahir 1008 tarihi ile 22 Recep 1008 tarihi arasında vefat etmiştir.

6 — 22 Recep 1008 tarihinde oğlu Abdülfettah efendi Karabürçek kariyesi malikânesinin diğer nısıf hissesini de sahibi Mustafa bin Kadı Mahmuddan satın alarak bu malikâneyi tamam tahtı tasarrufuna geçirmiştir.

7 — Ya. Âlinin vefatında yegâne mirasçısı oğlu Abdülfettah efendidir. Veyahut başka mirasçılar var ise bu malikâneye mukabil ahar taraftan hisselerini almış malikâneyi Abdülfettah efendiye terketmişlerdir.

8 — Abdülfettah efendinin varisi de oğlu Kurd çelebidir. Muharrem 1070 iptidasında Çorumda bulunuyordu.

Yekdiğerlerini takip eden vakayii müteselsilen zaptetmiş olan bu vesaikın sıhhatinden şüphe etmek imkânsızdır. Kezalik bu vesikalarda ismi geçen defterdar Mustafa efendinin (Müverrih Âli) merhumdan başka birisinin olacağına da ihtimal verilemez. Bununla beraber son dört vesikada Âlinin babasının ismi Mahmud olarak gösterilmektedir. Halbuki Âli aşağıdaki beytinde babasının isminin Ahmed olduğunu yazıyor.

Pederim Ahmed ismi Abdullah
Hacei ehli hayır tariki cah [5]

Bu vesikanın zapt ve tahrir edildiği esnada şeriye mahkemelerinin bazılarında Âlinin bizzat hazır bulunduğuna göre babasının ismini bu suretle yanlış yazdırmaması lâzımgelirdi. Acaba dedesinin başka başka üç isimle anıldığı gibi babası da Ahmed ve Mahmud diye iki isim mi kullan-

[5] Menakıbı hünerveran mukaddemesi sahife 3.

mıştır. Bu mühim mübayeneti başka suretle telif etmek mümkün olamıyor.

C — Âlinin, elyevm Çorumda mevcut eserleri ve yaşıyan torunları bulunduğuna delâlet eden iki vesika daha vardır.

Bunlardan birisi dergimizin vesika kısmında 1 sıra numarasında intişar eden Rebiyyülahir 1004 iptidası tarihli Çorum mahkemei şeriyesi sicil kaydidir. Bunda:

(Kanunî Süleymanın, Sıklık deresi müntehasında (6) bir kaç menbadan toplayub bir avgun ile Çorum kasabasındaki Sultan Murad camii şadravanlarına, kalesine, daha bazı mahallere getirdiği vakıf suyun menbalarından çıkarak bir mahalde birleşen bir kısmını hâlâ eski mecrası dururken yeni su buldum diye Rum (Sivas) defterdarı olup nefsi Çorumda sakin olan Mustafa efendi bir kaç künk ile tefrik etti. Bu ayırdığı suyu kısa bir mesafede vakfın umum su yoluna katarak aşağıdaki taksim mahallinden kendi bulduğum ve getirdiğim suyu alıyorum iddiasile istediği mikdar su aldı. Çeşme bina ve emirsiz olarak yeni bir hamam inşa etti. Camiin kalenin sair vakıfların ihtiyacını tazyik eyledi. Bu mesele evvelce de dava mevzuu olarak suyun umuma aidiyeti sabık kadı Lutfullah efendi huzurunda sabit olmuş ve hükme raptedilmişti. Hâlâ münazaalı olan bu su hakkı sarihimizdir iddiasile cami hatibi, müstahdemeyni, kasaba halkı tarafından Âli aleyhinde bir dava açıldığını, suyun umuma aidiyeti menbaında yapılan keşif ve köylerden celbedilen şahidlerin ifadelerile sabit olduğunu, keyfiyetin de tesbit edildiğini bildirmektedir,

Diğeri de 56 sıra numarasında kayidli 28 cemaziyelevel 1163 tarihli Kurd oğlu Süleyman ağa vakfiyesidir. Hulâsası aşağıya çıkarılmıştır.

(An asil Çorumun Emirahmed mahallesi ahalisinden ve dergâhı âli gedikli zaimlerinden olup İstanbulun Temur kapu yakınında daye hatun mahallesinde sakin Kurd zade Süleyman ağa bir sene evvel Çorumun Emir Ahmed mahallesinde yaptırdığı 14 odalı medresesine (7), yine Emir Ah-

[6] Bu su elyevm mevcud ve mamurdur. Yine eskisi gibi künk ve avkunla kasabadaki çeşmelere akmaktadır. Demir borularla yeni yapılan su deposuna ilhakı mutasavverdir.

[7] Bu medresenin şark tarafına müderrislerden Leblebici zade Hacı Ali efendi

med mahallesinde bulunan hariçte bir oda, bir mikdar havliyi şamil pederinden müntakil evile mezkûr mahallede kezalik bir oda, bir ahurdan ibaret hariciye ve iki oda bir mikdar havliyi müştemil dahiliye kısımlarını havi diğer bir hane (8) ve bir tarafı ayrıca milkî olan (9) beş kurnalı ve aralık tabir olunan soğukluğu ve bir camekânı muhtevi bulunan bir bap hamam (10) ve Yakacık mevkiindeki bir değirmen (11) ve kendi satın aldığı Buğa kariyesindeki bir bağ (12) ve % 15 faiz ile nümalandırılmak üzere 550 kuruş vakfetmiştir.

Bunlardan hane müderrisin ikametine tahsis edilmiştir. Hamam, değirmen, bağın iradları da müderrise aittir. Senede seksen iki buçuk kuruş tutan 550 kuruşun faizi de şu cihetlere tahsis ve şu suretle taksim olunmuştur:

sonradan dört oda daha ilâve ettirdiği gibi sokak tarafı hududuna da ince yontulmuş sarı taştan muntazam ve metin bir kütüphane binası, cenup tarafına da ahşap bir cami ve şadravan yaptırmıştır. Bunlar tamamen yıktırılmış ve medrese arsası da 500 liraya Bay Nuri Kaleliye satılmıştır. Yıkılan cami ve odalar ahşap ve mimarî kıymeti haiz olmıyan binalar idi, fakat kütüphane binası, satışına mani olmıyacak derecede arsanın bir köşesinde ve resmî ve gayri resmî her ihtiyaca göre kullanışlı bir şekilde inşa edilmişti. Bunun ve yekpare taştan oyulmuş şadravan taşının barutla külünklerle parçalanarak yıkma masrafına tekabül etmiyen değersiz moloz haline konulması ve hatta kütüphane üstündeki tarih taşının bile hıfzedilmemesi esefle karşılanacak hadiselerdendir.

[8] Bu hanelerden üç tarafı yol hududlu hanenin arsası Alaybeyi zadelere 280 liraya satılmış ve üzerine şimdi yeni bir hane inşa edilmiş bulunmaktadır. Gösterilen hududa göre diğer hane medresenin şimal tarafında olması lâzımgelir. Bunun ne suretle milkiyete kalbedildiği malûm değildir.

[9] Vakfa dahil olmıyarak hamama hudut gösterilen bu hane Kurd oğlunun evlatlarına miras kalmış ve arsasına elyevm Alaybeyi oğlu Bay Rıza ve Bay İhsanın ikamet ettikleri evler 1252 tarihinde dedeleri tarafından yaptırılmıştır.

[10] Aynı vaziyetini elyevm muhafaza eden ve yalnız bir kısmının zemin taşları yeniden muzayıka tebdil edilen bu hamam Bayan İfakate 3000 liraya satılmıştır. Çavuş hamamı diye anılmaktadır.

[11] Bu değirmen Karabayraktar oğlu bay Mustafa ve Circi oğlu bay Hacı Osmana 400 liraya satılmıştır.

[12] Buğabağı kariyesinde olan bu bağ müruru zamanla harap olmuş ve yeri de bulunamamıştır.

Kuruş	Hücre	Kuruş	
42	14	x 3	Beher hücreye tenvirat için yağ
1			Medrese talebelerinden intihap edilecek bevvaba
2			Mütevelliye
15			Akarat ve medrese tamirine
15			Müderrise
7			Müderrisin intihap edeceği 14 hücredeki talebelerden nöbetle sabah namazından sonra kur'andan bir cüz okuyacak talebelere
0	50		Yine cüz okumak üzere ayrı bir hafıza.
82	50		

Bu şartların ifasına mezkûr medreseye kaydi hayat şartile müderris tayin edilen Zarif zade Mustafa efendi (13) aynı zamanda mütevelli ve Çorum halkı da hasbi nazır nasbedilmiştir. Bu vakfın şartlarını icabına göre tebdil ve tağyire, azaltma ve çoğaltmaya vaktin sadrazamı salâhiyettar kılınmıştır. Tebdil, tağyir de mümkün olmazsa akar gelirlerinin müslümanlardan fakir olanlara verilmesi şart koşulmuştur.

Bu iki vesika muhteviyatından:

1 — Müverrih Âlinin, Sivas defterdarı olduğu halde Çorumda ikamet etmekte bulunduğu,

2 — 1003, 1004 yılları arasında Çorumda bir hamam yaptırmış olduğu,

3 — Çorumda biri temamen münderis, diğer üçü de mevcut ve mağmur dört çifte hamamın bânileri malûm. Tarihi inşaları daha eski olmasına göre Âli tarafından yaptırılan hamamın elyevm (çavuş hamamı) adiyle anılan küçük ve tek hamam olacağı,

4 — Kurd oğlu Süleyman ağanın yaptırdığı medreseye bu hamamı vakfettiği,

5 — Vakfiyedeki akarattan bağdan başka diğer emlâkin Kurd oğluna irsen intikal ettiği,

6 — Kurd oğlu Süleyman ağanın 28 cemaziyel evvel 1163 de berhayat olduğu, babası isminin de Mustafa bulunduğu anlaşılmaktadır.

Bu vesikalardan hasıl olan müteferrik bilgiler birleştirilir ise Müverrih Âlinin şimdiye kadar

[13] Bu zat elyevm kütüphane memuru bay Sabit Leblebicinin beşinci derece dedesidir.

malûm olan hal tercümesine şu ilâvenin yapılması imkânı hasıl olur.

***

Müverrih Mustafa Âli efendi Halep defterdarlığından azlolundukdan sonra 992, 993 tarihlerinde ikinci Bayazidin imamı Çorumlu Âli efendi ahfadından, Çorumun Karabürçek kariyesi malikânesinin 992 senesinden itibaren onbir senelik hasılatını satın almış ve bu alış verişi müteakipte Çorumla iktisadî bir münasebet ve alâka peyda etmiştir.

Âli, (Mirkatülcihat) da Çoruma ilk defa 997 tarihinde geldiğini bildirmesinden bu iradın bir zaman bilvasıta idare edilmiş olacağı anlaşılmaktadır.

Âli, 1004 muharrem tarihinde Amasya mirlivası ve ikinci defa Sivas defterdarı olduğunda Çorum, Bozok gibi vilâyetlerde de (14) bazı munzam vazifeler almış bu müteferrik vazaifi ifa için vazife mahallerine merkezi bir vaziyette olan ve esasen iktisadî münasebeti bulunan Çorumu ikamet mahalli olarak intihap etmiş, Rebiyülevel 1004, Rebiyülahir 1005 tarihine kadar arasıra vazifedar olduğu Amasya ve Kayseri gibi yerlere gidip gelerek Çorumda oturmuştur.

Çorumdan ne vakıt ayrıldığı malûm olmamakla beraber muharrem 1006 tarihinde İstanbulda bulunmuştur. İstanbulda bulunduğu esnada Çorumdan satın aldığı Karabürçek kariyesi malikânesi hakkında İstanbulda bulunan malikânenin ilk sahiplerile aralarında hadis olan münazaayı sulhan tesviye ederek bu iradın nısfını esasından satın almış, keyfiyeti mahkeme sicilline kaydettirmiştir.

Muharrem 1006 dan 1007 senesi nihayetine kadar Âlinin İstanbulda mı, yahut avdet ederek Çorumda mı ? vakıt geçirdiği kestirilememekte isede bir kasidesindeki :

Barid hava dokundu bana haki Rumdan
Mülki hicaza azimle germiyyet eyledim [15]

Beytinden tekrar Çoruma gelerek son memuriyeti olan Cidde emaretine Çorumdan gitmiş olacağı tahmin edilebilir.

Âli, Rebiyülahir 1008 tarihile 22 Recep 1008 tarihi arasında vefat etmiştir.

Vefatından sonra erkek varisi olarak maruf askerî müteferr-

[14] (Ol cümleden liyai Bozok muhafazasına tirrast gibi doğrulmuştum.). Menakıbı hünerveran mukaddemesi S. 41

[15] Menakıbı hünerveran mukaddemesi S. 44

rikalarından oğlu Abdülfettah efendiyi tanıyoruz. Bu zat 22 Recep 1008 tarihinde İstanbulda bulunmakta ve babasının evvelce satın aldığı Karabürçek kariyesi malikânesi nısıf hissesinin sahibi olarak görünmektedir. Diğer nısıf hisseyi de bu tarihde kadı Mahmudun oğlu Mustafadan satın almış ve malikâneyi temamen tahtı tasarrufuna geçirmiştir.

Abdülfettahın Çoruma gelüp gelmediği, gelmiş ise, ne vakit geldiği, ne kadar oturduğu mechul olmakla beraber ölünceye kadar Çorumla olan bu iktisadî alâkası baki kalmıştır.

Abdülfettahın ölüm tarihi şimdilik malûm değildir. Erkek mirasçısı olarak yalnız oğlu Kurd çelebiyi tanımaktayız.

Kurd çelebi, Hafızulküttaptır. Hangi kütüphanede vazifedar olduğu meçhuldur. 1070 tarihinde Çorumda ikamet ediyor, ecdadından miras kalan Karabürçek kariyesi malikânesine de vazıulyed bulunuyordu.

Bu malikânenin ilk sahiplerinin evlâdı tarafından aleyhinde açılan bir davayı kazanmış vaki müdahale ve taarruzun men'ine Çorum şeriye mahkemesinden muharrem 1070 tarihinde hüküm almıştır. Vefatı tarihi malûm değildir.

Buraya kadar olan hadisat kat'î vesaika müsteniddir. Bundan sonra vukuat silsilesi bir müddet inkıtaa uğramakta isede 1163 tarihinde tanzim edilmiş bir vakıfname vak'ayı takip için ele yeni bir ip ucu vermektedir.

Bu vakfiyede bilhassa nazarı dikkati celbeden cihet Müverrih Âli tarafından yaptırılmış olan bir hamamın Kurd oğlu Süleyman ağaya intikal etmesi, mumaileyh tarafından da vakfedilmiş bulunmasındandır. -Sonu Var-

---

NOT : Bu vakfiyedeki şartlara göre tedris işlerine muhassas olan akaratı vakfiyenin 7280 lira tutan satış bedeli evkaf idaresi tarafından alınmıştır. Bu baptaki kanun hükümlerine göre ciheti aidiyeti câyi mülâhazadadır.

Cönklerden derlemeler :

Derleyen : EŞREF Ertekin

DESTAN [*]

Yazılmış Hayfa ecel fermanı Osman oğlunun
İftiradır kamu üstüne Osman oğlunun
Padişahı âlemin Arslanına hayf oldu hayf
Bilmedi âlem nedir isyanı Osman oğlunun

***

Eyliğin çok gördü hıccac askeri yollarda hey
Söylenirdi namı anın erliği dillerde hey
Sernüğûn olmuş yatur nazik teni çöllerde hey
Ravzai Cennet ola meskeni Osman oğlunun

***

Ser koyup çalıştığı meydanda hep Allah için
Hak rızası idi işi gücü heman gufran için
Ruzu mahşerde livai hamd altına girmek için
Hep Melekler ağlasun üstüne Osman oğlunun

***

Zulmiyle dolmuş iken Mekke yolun fetheyledin
Bir zaman arslan kulumdur deyü çok medheyledin
Padişahım şöyle bir sahip hurûce neyledin
Doldu çün efganı Beytullaha Osman oğlunun

***

Sanki sundu bir dolu zehri ana bir camile
Azmi ûkbâ eyledi ol bir güzel eyyamile
Sene bin yüz yirmi altıda güzel bir nam ile
(Hökmiya) der gitti namı şanı Osman oğlunun

[*] Hökmi adlı bir halk şairine ait olan şu üç destan da millî kütüphane külüğünün 2137/208 sayısında kayitli cönkten derlenmiştir.

DESTAN

Dermiş her dem Osman oğlu askerine elveda olsun
Çekilmiş katline toğra hak emri merhaba olsun
Ki ben rüyamda görmüştüm ecel peymanını dolmuş
Yazılmış alnıma ahir bu yolda ser feda olsun

* *
*

Gelin ey askeri huccac hûdâ hakkın helâl eylen
Beni öldü deyü cana cihan milkin melâl eylen
Yarın ol ruzü mahşerde varup bir arzuhal eylen
Şehidler menzilinde çok münadiler nida olsun

* *
*

O beyte yüz sürüp kıldım bihamdillâh ziyaretler
Ederdim Âli Osmane derunu üzre hizmetler
Zaman ahir zaman oldu bilinmez kadri kıymetler
Bana yardımcı ola mevlâ şefiim Mustafa olsun

* *
*

Bihamdillâh arınmıştım yanuben abû zemzemle
Çekiben tuğu sancağım beraber idi Rüstemle
. . . . . [*]
Mezarım üstü doldu matemle
Nola ey padişahı âlem bu ziyaret kerbelâ olsun

* *
*

Yarebbena ruzü mahşerde müşerref kıl visalinle
Şefaat Ahmede yaret yine kendi mekalinle
Didarından bait etme bizi (Hükmi) cemalinle
Sana müştak olsun canlar gerek bayi geda olsun.

[*] Bu kıta aslında noksan ve karışık bir halde yazılıdır. Aynen yazılmıştır. İleride başka bir yerde bir nushasına tesadüf edilirse, yahut her hangi bir sayın bilgin tarafından tashih edilirse düzeltilecektir.

DESTAN

Vakti devletinde Osman oğluydum
Yoluna ser fedadır Padişahım
Gelemez bir dahi cihane namım
Böyle bir kahreman er Padişahım

***

Ser verdim hakkımda emir gelince
Çare yokdur peymanemiz dolunca
Ruzü mahşer hak divanı olunca
Bilinir hayrile şer padişahım

***

Hizmetinde mukim iken bir zeman
Kâbenin yolların eyledim eman
Emrinle çöllerde olursam kurban
Mahşerde süalim ver Padişahım

***

Arap urban kavmi cümlesi gülüp
Olmuşlar bilmezdim kanıma talip
Olduksa hünkârım bir katli vacip
Beni kullarından sor Padişahım

***

(Hükmi) firakile olmuşam madûr
Çölleri suladı didem çu yağmur
Kabirde halime beşaret olur
Bu alnımdan akan ter Padişahım

Halk dilinden;

EN BÜYÜK ACI

Gece sabaha karşı sarsıldı Anadolu ;
Bir kudurmuş zelzele kapladı sağı solu.

Yıktı bir an içinde köy, şehir ve kasaba ;
Ölüler, yaralılar gelmez oldu hesaba,

Nerde hanı Erzincan, nerede kaldı Tercan ;
Kaldı mı Erzincanda sağlam kurtulan bir can ?

Nerede Refahiye, nerede Reşadiye ?
Hep viraneye dönmüş haliyetün haliye.

Nerde kaldı Gireson, nerede göster Ordu ?
Ah o zalim zelzele yaktı, yıktı bu yurdu.

Nerede Amasya, nerde Erbaa, Niksar ?
Bir taraftan zelzele, bir taraftan su basar.

Yalınız buralar değil bir çok şehirler.
Nerede bu şehirlerin kolu, kanadı köyler ?

Mışıl mışıl uyuyan yavrular nerde göster ?
Anne ölmüş yatıyor baba da yardım ister.

Yumuşak yorgan altında yatarken sıcak sıcak,
Şimdi enkaz altında ne kol kalmış ne bacak...

Her köşe, her bucakta ne acıklı sahneler,
Nerde yavrum diyen o şefkatli anneler ?

Arslan gibi yiğitler, taze gelinler nerde ?
Kimi ölmüş yatıyor, kimi yaralı yerde...

Nerde o genç oğullar, nere o genç kızlar?
Karışmış topraklara yaraları pek sızlar.

Bak yıkılan binalar hemen alevleniyor,
İçinde genç, ihtiyar cayır cayır yanıyor.

Bir taraftan yağan kar sağları donduruyor,
Ateşten kurtulanı soğuktan öldürüyor.

Nerde o sıcak oda, nerede yanan soba?
Toplanup sohbet eden oğul, kız, ana, baba.

Kimi enkaz altında, kimi açıkta kaldı,
Kimi ateş içinde feryadederek yandı

Doğuyu bu zelzele yıktı harap eyledi,
Her Türkün yüreğini yaktı kebap eyledi.

Batıyı kapladı su taşdı çaylar, nehirler,
Kaldı hep su altında nice köyler, şehirler.

Âciz kaldı kalemim fecaati tasvirden,
Çünkü koptu felâket hem semadan hem yerden.

Yaktı kalplerimizi hepimizin bu acı.
Var mı söyle bu derdin bir çaresi, ilâcı?

Evet bunun ilâcı milletteki duygudur.
Başka çare arama en büyük ilâç budur.

Başta Millî Şefimiz Erzincan yollarında,
Dolaşıyor durmadan felâket illerinde.

Dahiliye Vekili, Sıhhat Vekili gitti,
Bunların peşisıra bütün millet seğirtti.

Bir taraftan yiyecek, geyecek veriliyor,
Bütün yaralıların yarası sarılıyor.

Pek yakın bir zamanda bu ateşler sönecek,
Harap olan yurdumuz Cennetlere dönecek.

Ey kahreman milletim sendeki millî varlık ;
Var oldukça görmeyiz hiç birimiz bir darlık.

Ey kahreman milletim sen ki Hakka taparsın
Sarsılmaz imanınla çok Erzincan yaparsın.

Recep Rahmi TANKAYA

ÇORUMLU MANİLER

EŞREF Ertekin

683

Mektup saldım acele
Al eline hecele
Mektup vekilim olsun
Yar koynunda gecele

684

Mavilim herk ediyor [1]
Sapanı sol gediyor
Hergin başını yesün
Yarin elden gediyor

685

Mavilim herk edenler
Sapanı sol gedenler
Of çeksün kan tükürsün
Beni yarden edenler

686

Mavilim dağ başında
Kalem oynar kaşında
Benim bir yarim vardır
Onüç ondört yaşında

687

Mercimek kile kile
Ölçerim sile sile
Yar kapudan girerken
Kalkarım güle güle

688

Minarenin alemi
Böyle çalmış kalemi
Güzel ol dedim ise
Yak mı dedim âlemi

689

Mezarım derin eylen
Su dökün serin eylen
Dünyada gün görmedim
Ahrete gelin eylen

690

Mavı yağlık mavıdır
Bu gün keklik avıdır
Yarimi iller almış
Beni kimler avıdır

691

Mendilim dört köşeli
Üstünde tel döşeli
Eridim helâk oldum
Ben bu aşka döşeli

692

Mendilim dört köşedir
İki el bir başadır
Boş yere emek çekme
Hep emeğin boşadır

[1] Mavili elbise giyen demektir. Mavili bir adamın ismi olduğunu da söyleyorlar.

693

Mendilim beyaz benim
Dostuma niyaz benim
Her sözüme inanma
O sözlerim naz benim

694

Mustafa adlı yarim
Altı kıratlı yarim
Kuru üzüm badem içi
Şekerden tatlı yarim

695

Mercimeğin aşıyım
Ale gözün yaşıyım
Eğer yarim ölürse
Mezarının daşıyım

696

Merdivenden insene
Yönün bana dönsene
Koynundaki turuncun
Birin bana versene

697

Merdivendon inerim
Yönüm sana dönerim
Koynundaki turuncun
Çiftesini sunarım

698

Merdivenim kırk ayak
Kırkına vurdum dayak
Yar kapudan girerken
Ne el tutar ne ayak

699

Mavilim herk içinde
Bağlama şalvar kıçında
Ben birini seviyom
Şu Çorumun içinde

700

Madımak bittimola
Yolları tuttumola
Gurbette bir yarim var
Içkırık tuttumola

701

Minarede ezen var
Yar köşkünde gezen var
Şu mehlenin içinde
Bir ciğerim ezen var

702

Mele bülbülüm mele
Çiğ düştü gonca güle
Ahdi bütün sadık yar
Binde bir girmez ele

703

Müşkülüm var
Yarim bir müşkülüm var
Bülbül eder ahü zar
Sevdiceği gülü var
Yar beni severmola
Benim bir içgilim var [2]

[2] Şüphe karşılığıdır.

704

Mile yar
Sevdan benim ile yar
Aşıka hor bakanın
Gelsün gözü mile yar
Yar il ile konuşmuş
Söylemesi bile ar

705

Meşrebenin kalayı
Geçti güzel alayı
İki gönül bir olmuş
Bulunmuyor kolayı

706

Ne bakıyon delikten
Bana da ver erikten
Ne doydum ne usandım
Sencileyin ferikten [3]

707

Ne bakıyon kapudan
Cahil gönlüm akıdan
Ne doydum ne usandım
Sencileyin [4] yavrudan

708

Ne yaman esdin felek
Bağrımı kestin felek
İllere yazı yazdın
Bana mı kasdin felek

709

Nergilem taşdır benim
Seri gümüştür benim
Her kime yarim desem
Emeğim boşdur benim

710

Nergilem başı kara
Dibinde taşı kara
Yenile bir yar sevdim
Gözünden kaşı kara

711

Nergilem yaldızlıdır
Benim yarim nazlıdır
Nazlı yarin sevgisi
Can evinde gizlidir

712

Nerelerde kaldın yar
Aklım fikrim aldın yar
İkimizin sevdası
Kıyamete kalsun yar

713

Name yazdım sokuya
Gelen giden okuya
Kızlar şaraba düşmüş
Gelinler ırakıya

---

[3] Tavuk civcivleri böyüyüp yeni yumurtlamağa başladıklarında Ferik denir.

(4) Senin gibi demektir.

Eskî çocuk eğlence ve oyunlarından:

Aşık Oyunu

NAZMİ Tombuş

Aşık oyunlarının mesafe tahmini, nişancılık kabiliyetinin tenmiyesi, bu vesile ile muhtelif beden hareketlerinin tekrarı gibi faydalarından ve oyuncular arasında tefevvuk hissinin teylit edeceği manevî hazzından başka maddî kazanç bakımından da profesyonel heyecanlar yaratan bir utmak cephesi vardır.

Çünkü vaktile aşık (oyuncular arasındaki piyaseye göre) maddî kıymeti haiz bir metâdı. Her çocuğun haline göre toprağa gömülerek saklanmış çömlekler içinde birer aşık hazinesi bulunurdu. Bu medfun servetin çokluğu ekseriya bir gurur ve üstünlük vesilesi olurdu. Fakat münhasıran babasından, anasından aldığı paralarla aşık satın alarak servet temin edenler mutebeı ve makbul sayılmazlardı. Bunlara miras yediler gibi istihfaf gözü ile bakılırdı. Ancak bu serveti hasımlarına oyunda bileği ve mehareti kuvvetile galip gerek elde edenlerin arkadaşları arasında ünü ve sanı ulurdu. Her semtin maruf şempiyonları bulunur, muayyen günlerde bir mahalleden diğer mahalleye maça gidilir, semtlerin sermayedarları bazan bu mühim oyunculara sermaye temin ile kazanç veya zarara iştirâk ederlerdi.

Aşık Istılahları

1 — Koynak : Koyundan çıkan aşık.

2 — Keçik : Keçiden çıkan aşık

3 — Kemeçe : Sığır aşığı.

4 — Saha : Oyuncunun âlet olarak kullandığı büyük davar aşığı.

5 — Hilbi : Dört tarafı taşa

sürtülerek aşındırılmış, düzlenmiş aşık.

6 — Çik : Aşığın iç ve çukur tarafı.

7 — Tök : Aşığın arkası, kabarık yuvarlak tarafı.

8 — Bal : Aşığın girintili çıkıntılı üst tarafı.

9 — B... : Bal tarafın mukabili düz tarafı.

Aşığın kıymeti piyasesi

Aşığın ilkbahardan kışa kadar piyasesi yükselmeğe başlar, kırk tanesi on paradan elli, altmış tanesi on paraya kadar alınır satılır. Kemeçeler para etmezdi.

Çeşitli renklere boyanmış çürüksüz, sağlam lüks aşıkların ise 30 zu on paraya kadar alıcısı bulunur. Kışın oyun mevsimi geçtiği için piyase düşer, 60 aşık on paraya kadar inerdi. (Saha) aşıkların ise ayrıca bir ehemmiyeti ve yüksek değerleri olurdu. Bunlar şöhretlerine göre tanesi on paradan yirmi paraya kadar müşteri bulurlardı.

Sahaların vasıfları, nevileri

Saha (Tenis raketigibi) oyuncuların ellerinde kullandıkları oyun aleti olan aşıktır. Bunların en iyisi keçik cinsinden büyük aşıklardan olur. Koynak sahalar daha yuvarlak olduklarından pek makbul sayılmaz, Keçikler ise daha yassı ve geniş olurlar, iyi oyuncular elinde hedefe isabetleri takdirinde istenilen neticeyi daha kuvvetle elde ederler ve çok itibar görürlerdi.

Sahaların çik ve tök tarafları taşlara sürtülerek hafice düzeltilir, çik taraflarındaki çukura ahlkan [1] veya bal mumu doldurularak fazlaca ağırlık temin edilir, bazan sahalar makkapla üç tarafından delinerek ortasına kurşun dökülürdu. Fakat bu hem sahayı delerek harap etmek bakımından, hem de sahanın isabet mevkiine yakın kalmıyarak uzağa yuvarlanmasından ötürü makbul sayılmazdı.

Şampiyonların isimlerine izafetle falan, falanın Sahası diye maruf Sahalar bulunurdu.

Sahanın bulunduğu yerin bir santım ileri, yan veya gerisine basılarak atılması, hedefine isabet kabiliyetini artırdığına inanılır. Bu meziyetlerine göre Sahalar (eksikcil), (ortancıl), (yancıl), (gericil) diye vasıflanırdı. bu sebepten nişan alırken oyuncunun daima Sahanın tam bulunduğu yere ökçesini basmasına itina edilir, hatta bu sebepten bir çok ihtilâf ve münazaalar hadis olurdu.

[1] Çam sakızı.

Aşık oyununun envaı ve tarifleri

1 — Cızılı,
2 — Hobbişli,
3 — Ballı callı,
4 — Hilbili.

Namile dört türlü aşık oyunu vardı. Sonradan taş ve cam yuvarlak enekler icad edilmiş, bunlarla da bir çeşit oyun peyda olmuş isede, bu oyun aşığa münhasır olmayup eneklerle de oynandığından ve cızılıdan başka nevileri şahsî bir meharetten ziyade şansa tabi, kumar nevinden bulunduğundan biz yalnız (cızılı aşık oyunu) nu tarif ile iktifa edeceğiz.

Cızılı aşık

Oyuna azı iki, çoğu attı oyuncu iştirak edebilir. Oyun için en az on metre murabbaı düz bir sâha lâzımdır. Bu sahaya iki, iki buçuk metre kutrunda bir daire çizilir, buna (Cızı) derler.

Oyuncu adedinin mikdarına göre herkes müsavi mikdar aşıkla oyuna iştirâk eder. Meselâ dört oyuncu üçer veya dörder aşıktan oniki veya onaltı aşığı, bu dairenin merkez noktasına isabet eden müstakim bir hat üzerine bal veya mukabil tarafları yere gelmek suretile dizerler. Bundan sonra oyuna ilk başlamak hakkı tesbit olunur. Bunun şekli oyunun (utmalı) veya (yekli [*] utmalı olduğuna göre değişir. Yekli utmalı oyunlarda. iptida kim (ökcülüm), (ortancılım), (sonculum) derse oyun da ona göre sıra alır. Utmalı yani ciddî oyunlarda ise aşık salışarak bu hak kazanılır. Salışma şu suretle yapılır:

Oyunculardan birisi ekseriya en kıdemli veya maharetlisi Sahasını şehadet parmağı bal tarafa baş parmağı mukabil tarafa gelmek üzere iki parmak arasında sıkıştırır ve yukarı doğru fırlatır. (Geliver aşığımın .....n -Saha düşüp vaziyeti gördükten sonra nasıl durmuş ise ona göre- tökünе veya çikine veya balına B....) der. Diğer oyuncular da Sahalarını aynı suretle salarlar. İlk oyuncunun Sahasının vaziyetini bulamıyanlar sonra kendi aralarında tekrar salışmak üzre tasfiyeye uğrarlar, bulanlar ise tekrar salışırlar ve bu suretle oyuna başlamak sırası tayin olunur.

Bu merasimden sonra oyuncular cızının her iki tarafındaki iki veya üç metre mesafede bir mevkii atış yeri olarak tesbit ederler. İlk oyuncu sağ ayağının ökçesini atış

[*] Gayri ciddî, yalancıktan, yalancıktan, (yekli söyledim) gibi.

cızısına dayar, parmaklarını yukarı kaldırır, sol ayağını yarım metre kadar geri basar, sağ elinin şehadet ve baş parmağile Sahasını bal veya mukabil taraftan sıkıştırır, elini gözünün önüne tutar, nişan vaziyeti alır, cızı ortasındaki aşık dizisine nişan alarak Sahasını mail bir vaziyette hedefine fırlatır. İsabet vaki oluncaya ve aşık dizisi bozuluncaya kadar oyuncular bu suretle nişan alırlar ve Sahalarını atarlar. İsabet vaki olduğunda saha dokandığı aşığı ya cızıdan taşra çıkarır, yani aşırır veyahud çıkarmaz, yalnız cızı ortasında dizili aşık tertip ve sırasını bozar, Bunlardan bazılarını cızı dahilinde biraz ileri götürür. Bu takdirde nişancı hamle hakkını kendinden sonraki oyuncuya terkeder hamle sırasını alan oyuncu ise cızı üzerine basarak cızı dahilindeki en kolay aşırabileceği aşıklardan birisini hedef intihap ederek hamleye başlar. Eğer hedefe isabet vukuunda aşık aşar. yani cızıdan taşra çıkarsa, o aşık aşıran oyuncunun kazancı olur. Aynı zamanda oyuncu Sahasının kaldığı yere ayağını basarak cızı dahilinde bulunan aşıklardan her hangisine tekrar hamle yapmak ve aşırmak hakkını muhafaza eder. Bu hamlelerini muvaffak olamayıncaya kadar devam ettirir. Hamlede muvaffak olamadığı takdirde hamle sırası kendinden sonraki oyuncuya gelir. Oyun bu suretle cızı dahiline dikilen aşıklar temamen aşırılıncaya kadar devam eder. Cızı içindeki aşıklar tükendiğinde yine evvelki gibi oyuncular tarafından cızı ortasına müsavi ve muayyen mikdarda aşık dizilerek oyuna devam olunur.

Aşık cızıya bir karış mesafeye kadar gelerek cızıdan aşmamış ise buna (kirtek) derler ve hamle sırası kendinde olan oyuncu bu kirtek aşığın tâ yanına kadar sahasını yaklaştırır. Sahanın bir ucunu aşığa dokandırmak suretile aşığı cızıdan dışarıya çıkarır, Sahasını da cızının ortasına kaydırır ki buna (kirtmek) derler. Bir karış mesafeden fazla cızı dahilinde olan aşıkların ta yanına kadar elini yaklaştırarak kirtmek suretile hamle yapmak yasaktır. Bu mesafedeki aşıklara (elini fadan getirerek) yani geriden serbestçe nişan alarak hamle yapmak mecburidir. Oyun, bu tarif dairesinde oyunculardan bir tarafın enekleri [*] utulup kalmayıncaya ve bazan güneş batıncaya kadar devam eder.

[*] Bir adedi tam sermaye, vahidi kıyasi (enegime enek) yani (ne kâr, ne zarar.)

Yerli Haberler :

Evimiz tamirat ve teşkilâtı

Evimizde yapılan tâmirat sona ermiş olduğundan yakında şûbelerimiz için odalar ayrılacak, halkın meccanen muayenesini temin maksadile bir muayene evi, okuma ve toplantı için birer salon açılacaktır. Tamir münasebetile evvelce çıkarılmış olan Umumî kitapsaray için de yeni bir bina temin edilinceye kadar iki oda tefrik ve tahsis olunmuştur.

FELÂKETZEDELERE YARDIM

26 Kânunu evvel 939 salı gecesi saat ikide vuku bulan yer sarsıntısı yüzünden aziz yurdun ve yurddaşlarımızın uğradığı acı musibet ve felâket vilâyetimizde de çok derin teessürler uyandırmıştır. Bu sarsıntı vilâyet dahilinde de aynı zamanda duyulmuş ve 45 - 50 saniye kadar devam etmiştir. Hamdolsun vilâyetimizde nüfusca bir zayiat vuku bulmamış yalnız bir ev yıkılması ile sona eren bu amansız âfetin hissedilen dehşet ve haşyeti karşısında felâketzede kardeşlerimizin dûçar olduğu elîm ıztırabı hakkile duymuş ve takdir etmiş olan vilâyetimiz halkı yardım ve imdada koşmayı bir vazife ve vecibe olarak kabul etmişlerdir. Şimdiye kadar da yardım komitelerine 18437 lira 34 kuruş nakit ve 68606 kilo erzak, 7231 parça geyecek eşya teberrû ve teslim eylemişlerdir.

Bu teberruat mikdarını kaza itibarile gösterir cedvel aşağıya çıkarılmıştır. İane dercine devam olunmaktadır.

Nakit		Erzak	Eşya	KAZALAR
Lira	K.	Kilo	Parça	
7897	38	15927	4960	Çorum merkez kazası
2858	00	3961	334	Sungurlu
2425	23	1889	1280	Osmancık
2293	25	5226	5	Mecidözü
2188	57	11742	539	İskilip
774	91	30131	113	Alaca
18437	34	68606	7231	Yekûn

Bir efsanenin iç yüzü

Kasabanın şark tarafında beş altı yüz kilometre mesafede Çorumun İlk İslâm Fatihi (Melik Ahmed Danişmend) in ismine izafetle halk arasında (Melek Gazi) denilen kayalık ve taşlık bir tepe vardır. Öteden beri bu civarda bulunan büyük bir su menbaının mechul bir zamanda kırk kat keçe, kırk kat saç ile kapadılmış ve cereyanın yer altına verilmiş olduğu, ahir zamanda bu suyun açılarak Çorumu sel basacağı hakkında kulaktan kulağa gelen bir masal vardı. Bu hırafenin nasıl tekevvün ettiği şimdi anlaşılıyor.

Üç ay kadar evvel Totoyun Osman ismindeki bir avcu bir kaç sene evvel bu civarda avlunırken kar üzerinde tesadüf ettiği bir hayvan izini takip ederek karları erimiş iki üç metre murabbalık bir sahaya vasıl olduğunu, her tarafın karla kapalı bulunduğu halde küçük bir muhitteki karın erimesi sebebini araştırırken kayalar arasında gördüğü bir delikten kuvvetli bir su sesi eşittiğini haber vermişti.

Kalın kar tabakalarile her tarafın kapandığı bu sırada Belediye sucusu ile avcu Totoya tekrar araştırılma yaptırıldı. Yine karları erimiş olduğu görülen bu sahadaki kaya çatlağından su seslerinin geldiği anlaşılması üzerine Su Mühendisleri tarafından mahallinde tekrar bir tedkikat yaptırılmış, filhakika tahminen otuz metre bir derinlikten gayet kuvvetli su sesleri geldiği ve suyun yer altından Çorum ovasına doğru aktığı teeyyüt etmiştir. Demek ki çok evvelden beri başkalarının da tesadüf ederek naklettiği bu tabiî ve basit hadise efsanevî bir mahiyet alarak bize kadar vasıl olmuştur.

İlkbaharda kazı yapılacak ve bu hırafenin iç yüzü aydınlatılacaktır.

Yeni çıkan eserler:

Anadolu İsyanları

N. T.

Eski Çorum ve Konya valisi Bay Cemal Bardakcı tarafından yazılan, bu kıymetli eser 18 forma 287 sahifeden ibaret olup üç kısma ayrılmıştır. 13 faslı muhtevi bulunan birinci kısım 94 sahifedir. Bu kısımda Sayın Muharrir; Millî Mücadelenin ilk anlarındaki bulunduğu memuriyet ve vazifelere ait bazı hatıra ve mülâhazalarını yazdıktan sonra (Levhı mahfuz, Maşerî Vicdan, Selcukiler devrinde Anadolunun siyasî durumu, Osman oğllarının devriude Anadolu, Osman oğullarına ve idarelerine düşmanlık, Kızılbaşlar, Alevilik, Bektaşiler, Hacı Bektaş, Yesevilik, İlk Türkocakları.) gibi esaslı mevzular üzerinde incelemeler yapmapta, bilhassa Âşık Paşa, Hacı Bektaş, Ahi evren gibi münevver bir üçler zümresinin beş buçuk asır önce Arap, Acem harsina karşı nasıl mücadele kapusu açtıklarını ve Türklere millî bir ruh nefh etmek için ne suretle çalıştıklarını izah etmektedir. İkinci, üçüncü kısımlarda ise; Mutasarrıflık Vekâleti ile Çoruma geldiğinde karşılaştığı Çapan oğlu hadisesini, buna karşı alınan tedbirleri ve Çorumluların millî mücadelenin bu safhasında gösterdikleri yararlıkları izah etmekte, Müverrih Naimanın sebepsiz olarak Çorum hakkında kullandığı (Azgunlar yatağı) sözünü yalanlıyarak Çorumun (arslan yatağı) olduğunu vesikalara dayanarak tebarüz ettirmektedir.

Beşinci hicret yılından zamanımıza kadar Anadolu Türklerine ait siyasî, idarî, ictimaî inkılâbatın derinliklerine nüfuz ederek iç yüzlerini aydınlatmakta olan ve henez tarih sahifelerine geçmiyen bir isyanın ne suretle zuhur ve nasıl üfûl ettiğini salâhiyetli bir lisanla anlatan ve hakikaten derin bir tetebbuğ ve tedkik mahsulü bulunan bu kıymetli eseri okuyucularımıza tavsiye ederiz.

MES'UL MÜDÜR: Dr. Pertev Kaleli oğlu

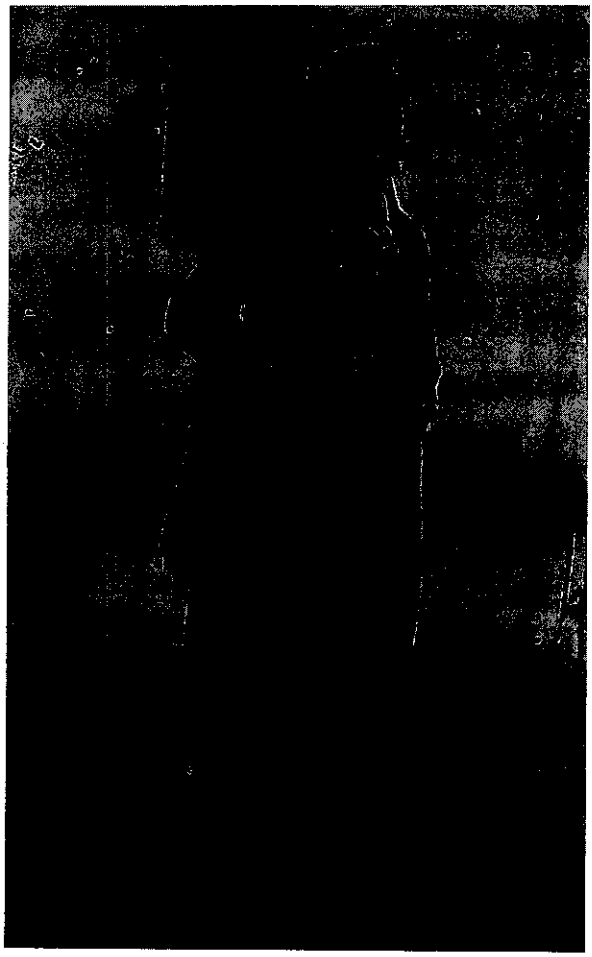

Yarım Asır evvelki Yerli kıyafetlerinden

Yarım Asır evvelki Yerli kıyafetlerinden
—Çorumlu : Sayı 19—

Yarım Asır evvelki Yerli kıyafetlerinden

Eski Zennunabad Harabelerinden bir Höyük

No : 186

Hazinei evrak dahiliye kısmı (M. Cevdet) tasnifi

No. 7974

Deri devlet mekine arzı daii kemine budur ki:

Medinei ÇORUM sancağı kazası civarı ve nevahisinde sâkin Ekratlık kabilesinin kethuda ve reaya ve beraya ve ihtiyar ve fukaraları yekser meclisi şer'i şerife gelüp şöyle tazallümü hâl ve bastı anilmeram ederler ki haliya sancağımız kazası nevahisine fuzulen sâkin Döşlü aşiretleri ötedenberu kendu hallarına olmayup cebabire ve mütegallibeden olup eba ân ced sâkin olduğumuz mahallerimize gelüp fuzulî kışlayup mülk dam evlerimiz zabt ve münhedir ve ihrak ve mülk değirmenlerimizi dahi zabt ve mezruatlarımızı ihlâl ve devab ve mevaşilerimizden dilediklerin gasb ve garet ve nicesin dahi serika edüp kendu zulm ve teaddilerinden gayri nice taifeleri dahi kendulara tâbi yekdil ve yekcihet olup anlar dahi mezburunun tahriki ile her birerleri beğendiği karyelerde konub ve göçüb ve kışlayub beherhal kendulardan ahvalimiz diğergûn ve perakende ve perişan olmamıza badi ve bais olup ve bundan akdem mezburun Döşlü ile Medinei mezbura Çorum kadısı efendi merreten badeuhra terafü' edüb mevadı kesire ile kenduları itham ve vukuu üzüere deri devleti âliyeye arzıhal birle ilâm olundukta fimabaad Medinei mezbura sancağına ve kazaları ve nevahilerine sakin olduğumuz mahallere gelüb zulüm ve teaddi ve izrar ve fesad ve şekavet üzere olmeyub ve kışlamamak üzere beytülmal müslimine yirmi bin beşyüz kuruş zekâtı emvalimizden nezr ve deynimiz deyub yedlerimize iki kıt'a hücceti şer'iye ita ve iki kıt'a dahi emri âli baş muhasebeye bedelkayd yine mütenebbih olmayub fukararayı zuafanın emn ve rahatları külliyen mürtefi eyledikleri̇nden gayri ekseri ahali mahallerinden firar ve perakende olub bakiyeleri dahi mezburunun zulm ve teaddileri berminvali muharrer mütemadi olur ise perakende ve perişan oluruz ahvali hakikatı deri devlet medara biz mahzar eyledik. Sen dahi ilâm ediver deyu tazallümü hâl ile ilhah ve iltimas etmeleriyle finnefsül emr aşireti mezburunun

ahvali keyfiyeti minvali meşruh üzere hadden birun olduğunu bu dailerinin dahi ilmi muhit olmağla merhameten lehüm fukarayı zuafanın üzerlerinden şer ve mazarratlarını defi ve subut bulan maddelerinin dahi cezai şer'isi icra ve ihkakı hak olunmak babında civarımızda sâkin hala Türkmen ağası (Çapanzade Ahmet ağa) ya hitaben emri âli ricasına ol ki vakiül hâldir deri devlet masire arz ve ilâm olundu. Baki emrü ferman hazreti menlehül emrindir. Hurrire fil yevm ettasi' min şevvel lisene Isna ve seb'ine ve miete ve elf,

El Abdüd dai Liddevletül aliyyetül Osmaniye

Hafız Muhammed Elkadi Bi Ekratlık Bi Medinei Çorum

İzzetlu defterdar efendi

Görüp ilâm eyleyesin deyu emrimdir.

Döşlü ve Selmanlu aşiretlerin filasıl makarri iskânlarını işaret edesin. (Hususi bir işaret Sadrazamın olacak)

Aşireti mezbur Maraş sakinleri deyu yüz otuz bir tarihinde vaki düsturül amel tutulan tahriri cedid defterinde mukayyetti.

Ferman.

Fi. 12 Za. 1172.

Mukataa

Döşlü ve Selmanlu an sakinanı Maraş vacib an gurrei muharrem Sene 1172 der uhdei İbrahim Bey ve Mustafa ağa berveçhi malikâne maa yaylak 2100.

S A H (İmza)

Veçhi meşruh üzere mukataai mezbur mumailehumanın malikâne uhdelerinde olduğu defterde mukayyettir. Ferman devletlu, saadetlu, sultanım hazretlerinindir.

Fi. 27 L. 1172.

İmza

Mustafa Hilmi

Bu husus için emri şerif verildiğini baş muhasebede kaydı bulunmamıştır. Ferman devletlu, saadetlu sultanın hazretlerinindir.

Fi. Gurrei Za. 1172.

Hususu mezbur için Maliyeden emri şerif verildiğinin kaydı bulunmamıştır. Emr ve ferman devletlu saadetlu sultanım hazretlerinindir.

3 Za. 1172 İmza

Mutabıktır.

(Mehmet Emin)

No : 187

Çorum Sancağı mütasarrıfı Elhaç İbrahim dame ikbalehuya hükümki :

Çorum kazasında mütemekkin Ekratlık ile Cemeli arabî ve Döşlü ve Selmanlu aşiretleri ahalilerinden bazı şakavet pişeler daima kat'ı tarikş ve katli nufus ve gasbı emval ve hetki ırz misillu envaı mefasid ve şenayia cesaret ve bahar ve harîfde masif ve müştalarına hini zehab ve iyablarına duçar olduklarında isali hasaret ve yolları üzerinde bulunan mezruatı pazede ve itlâf ve izaat eylediklerinden gayri bundan mukaddem cem'iyet ile Çoruma hücum ve iktihamı emvali müslimin ve reayayı nehb ve iğtinam ve işgali nairei envaı fesad eden kapusuz levendat eşkıyasiyle ittihaz ve cemaati merkumeden Mustafa ve Çorum kürdünden Küçük Ali ve Kara Ahmed ve Cemelu den Battal ve Kasap oğlu ve Döşlüden Merlihoğlu vesair malumül esami şakavet pişeleri zikrolunan kapusuz eşkiyasının cemiyetlerine iltihak ile dairei fesadlarına kesbi ittisâ ettirdüb aşairi merkumeden Çorum kürdünden maadasının kadimi ikametgâhları Kırşehir ve Çukurova olduğuna binaen şerri mazarratlarının bilâdü ibad üzerinden defi ve imhası için tard ve ihraç ve makarri kadimleri olan Kırşehir ve Çukurovaya iskân ve ivaları için başka ve harameyni şerifeyn evkafı toprağından Mecidpzü kazasında sâkin kâvlı aşiretinden dahi ötedenberu şakavet ve hiyanet ile meşhur seri cemiyeti şikak olan Karabıyıkoğlu Eyup ve karındaşı Hüseyin ve Kuyumcoğlu ve Reyhanlu Ali ve karındaşı Hemo ve kör Hüseyin ve Deli Mehmet ve Ayvtlık vesair malumül esami şakiler hafi ve celi kat'ı tarik ve katli nufus ve nehbi emval ve hetki ırz misillu mel-anetten hali olmayub filvaki (Ahmet olanı) nam karye ahalisinin mamelekelerini gasb ve garet ve bir iki kızı kaldırıb bu makule nice şenayia cesaretlerinden kat'ı nazar ol havalilerde keştü güzar ve daima izrarı ibada içtisar üzere olan kapusuz levendat eşkıyasiyle ittihaz ve mecmalarına azimet ve casusluk edüb diledikleri mahalle sevk ve ibnai sebil ve sükkânı memleketin mal ve erzakların ikad ve yağma ve

kendularının hayvanatlarını nasın mahsulât ve mezruatlarına irha ve pazede ekl ve itlâf misillu izrara içtisar etmeleriyle merkumun şakiler bulundukları mahalde ahz ve şakavet pişelerinin şer'an icabeden mücazatı mayülikleri badelicra saire aşiretleri ahalileri minba'd olhavalilere ayak bastırılmamak üzere tahtı zabıtaya rabıtla tard ve ihraç ve makarri kadimleri olan çar sancağına sevk ve tesyir ve iskân ve iva ettirilmek için kezalik başka emri şerifim isdarı babında kadıları arz ve sen ki Çorum sancağı mutasarrıfı miri miranı mumaileyhsin havalii mezkûreden defi mazarratı eşkıya ile iştigal üzere olmanla varid olan tahriratın işbu hulâsasında münderiç ve mastur olduğn üzre cemaati mezburenin makarri kadimlerine iskânları için emri şerifim tahriri telhis olunmak babında sudur eden fermanı âlişanım mucibince sabıküzzikir şekavet pişelerden Çorum kürdünden maadası marifetinle tart ve ihraç ve makarri kadimleri olan Kırşehir ve Çukurovaya iskân olunmak üzere ve mezkûr Kâvili cemaati eşkıyası dahi yine marifetinle tedibi iktiza edenleri badettedip makarri kadimleri olan çar sancağını iskân için başka behane ile sair bigünahlara taarruz ve fukarayı ahali ve raiyete taaddi olunmaktan tahzir oluna. Divanı hümayunumdan iki kıta emri şerifim tahrir ve baş muhasebeye ilmühaberleri verilmek babında iftiharülümerai velekâbir bilfiil. başdefterdarım olan Mustafa Hilmi dame uluvve ilâm etmeğin ilâmı mucibince amel olunmak babında fermanı âlişan sadır olmuştur. Ferman devletlu sultanımındır.

Fi. avahjri Z. 1171.

Bir sureti Karaman Valisi vezir Çelik Mehmed paşaya,[1] bir sureti Adana beylerbeyisi Ahmet paşaya.

No. 188

Arzı bendeleridir ki :

Çorum sancağında vaki Çorum kazası ve havalisinde fuzuli sakin olan döşlü aşireti ahalileri öteden beru kendu hallerinde olmayup cebabire ve mütegallibeden olmaktan naşi ahalii kazanın ebaenced sakin oldukları muhallere gelüb fuzuli kışlayub ve mülk dam evlerini zapt ve hedm ve ihrak ve mülk değirmenlerini dahi zapt ve mezruatlarını ihlâk ve de-

vab ve mevaşilerinden dilediklerin gasb ve garet ve nicesin dahi sirkat eylediklerine kanaat etmeyüb nice eşhası dahi kendulara ittiba ve ittifak birle beğendikleri karyelerde konup ve kışlayub emvali fukara perişan ve tehammüle bitap ve tuvan olmalarile ahalii kaza bundan akdem aşireti merkuma ahalilerile biddefeat mürafaai şer ettirildikte üzerlerine sabit olan töhmetleri vukuu üzere der aliyyeye arzıhal birle ilâm olundukta fimabaad livai mezbura ve kaza ve nevahilerine gelüb zulüm ve teaddi ve ızrar ve fesat ve şekavet üzere olmamak veçhile canibi miriye yirmi bin beşyüz kuruş nezre kat olduklarını havi verilen iki kıta hücceti şeriye baş muhasebeye kayıd ve muciplerince emri şerif verilmişken yine mütenebbih olmayub her birleri kazai mezbura gelüb fuzuli kışlayub ahali ve raiyetin mezruat ve mekülâtlarını devap ve mevaşilerini ekl ve itlâf ve ızrarı taaddiden hâli olmamalarile aşireti mezbure ahalilerinin şer ve mazarratları fukara ve zuafa üzerlerinden men ve def ve icrayı şer ve ihkakı hak ettirilmek için hâlâ Yeniil voyvodası Cebbar zade Ahmed ağaya hitaben emri şerif sudurunu istida eylediklerin Ekratlık Çorum kadısı arz eder. Döşlü ve Selmanlu sakinanı Maraş mukataası senevî iki bin yüz kuruş mal ile İbrahim bey ve Mustafa ağanın berveçhi iştirâk malikânelerinde olduğu ve Çorum kazasında mütemekkin Ekratlık namı diğeri Çorum kürdü ile Cemeli Arabı ve Döşlü ve Selmanlu aşiretleri ahalilerinden bazı şekavet pişeler daima kat'ı tarik ve katli nüfus ve gasbı emval ve hetki ırz misillu envai mefasid ve şenayia cesaret ve bahar ve harifte ve masif(1)ve müştalrına hini zehap ve iyaplarında dûçar olduklarında isali hasaret ve yolları üzerinde olan mezruatı itlâf ve izaat eylediklerinden bulundukları mahalde ahz ve şekave pişelerinin (2) şeran icabeden mücazatı mayülikleri badelicra minbaid ol havaliye ayak bastırılmamak üzre tahtı zabıtaya raptile Çorum kürdünden maadası tart ve ihraç ve makarri kadımleri olan Kırşehir ve Çukurova ve Çar sancağına sevk ve tesyiri ve iskânları için yetmiş bir senesi avahiri zil-

(1) Şakavet pişe eşkıyalığı san't edinmiş olan.

(2) Masif sayfiye yori, yazın oturulacak yer.

hiccesinde Karaman valisine ve Adana Beylerbeyisine ve Çorum mutasarrıfına hitaben başka başka evamiri aliyye verildiği alettafsil divanı hümayundan derkenar olunmuştur. Malûmu devletleri buyruldukta bu defa dahi derkenarı mucibince divanı hümayundan başka başka evamiri şerife tahriri babında ferman devletlu saadetlu sultanım hazretlerinindir.

Mühür
Abdeu Muhammed

(Bu mührün etrafında şu kelimeler vardır) :

يليحا مثلينا مكتلينا مرتوش بترتوش
شـــاذتوش كتبطيوش قطير.

Kaleme.

Telhis derkenarı mucibince divanı humayundan başka başka evamir tahrir olunmak emrimdir.

(Bunun altında hususi bir işaret vardır. ki Sadrazama aid olduğu anlaşılıyor.)

No : 189

Düsturu mükerrem müşiri müfahham nizamül âlem müdiri ümurül cumhur bilfikri sakıbi mütmünü mühamül enam birreyissaibi mümahhidi bünyaniddevleti velikbal müşeyyidi erkânissaadeti veliclâl elmahfufu bisunufi avatıfı ecellil alâ Sivas valisi vezirim paşa edamallahü iclâlehu.

Ve kudvetil kuzatı velhükkâm madenil fazlı velkelâm mevlâna Osmancık kadısı zide fazlühu tevkii refii hümayun vasıl olucak malum olaki meşayihde . . . zide ilmühu süddei saadetime arzuhal edüb malikâne kariyelerinden kazai mezbure tabi Ovacık suyu nam karye toprağında ince yat ve dızdar yeri ve Karatut dibi ve Dibek çukuru ve nehri ahmer kenarı demekle maruf yerleri salâtini mazıyadan berü kutbül arifin seyyidil budala seyyid Ali Koyun Baba hibe ve temlik ve yedine milk namei hümayun verildikten sonra oldahi ol yerleri hasıl olan gallesin kasabai mezkûrede vaki tekyesinde tekyenişin olanlara ve dervişan ve ayende ve revendeye it'amı taam olunmak üzere şart ve tayin eylediği Defteri hakani ve vakfiyei mamulün bihasında mukayyet olup dahlolunmak icap etmez iken karyei mezbure zabıtı . . . nam kimesne zuhur ve ol yerler benim zabıtı olduğum karyei mezbure toprağındandır uşür ve resmin benden mukaddem karyei mezbure zabıtı olan ahzü kabz eder imiş ben dahi ahzü kabz ederim deyu hilâfı kanun ve mugayiri kadim müdahale ve mukaddema şerile görüldükte ol yerlerin uşür ve resmin kadimden beru tekyei mezburenin tekyenişini olanlar tarafından ahz ve kabz oluna geldiği şeran zahir ve mezburün müdahalesi meni birle tarafı şeride hücceti şeriye verilüb ve tekrar iki defa dahi murafaa ve hücceti mezburenin üzerine imza olunmuşken yine memnu ve mündefi olmayup hücceti şeriye ve kadime mugayir hilafı kanun niza ve teaddiden hali olmamağile davasına muvafık fetvayı şerife verilmekle fetvayı şerife ve hücceti şeriye mucibince amel olunup mezburun olveçhile taaddisi meni ve defi ve ol yerlerin uşür ve resmi kadimisi üzere buna ahzü kabz ettirilmek babında mukaddema istida ve kanun üzre amel olunmak için Hudavendigârı sabık merhum ve mafurün le Sultan Mahmud Han tabe serah zamanında emri şerif verül-

düğün bildirüp tecdidin rica etmeğin kanun üzre amel olunmak emrim olmuştur. Buyurdumki işbu fermanı şerifimle vusul buldukta bu bapda sadır olan emrim üzere amel dahi hususu mezbure tamam mukayyed ve tarafı vakıftan süddei saadetimde ihraç olunmuş mühürlü sahih sureti defteri cedidi hakani talep ve fetvayı şerife nazar edüb göresiz uşür ve resmi niza olunan yerler dahileden mezburün zabıtı olduğu karyei mezburenin mümtaz ve muayyen hududu dahilinde kadimden beru uşür ve resmi karyei mezbure mutasarrıf olanlar tarafından alınagelmiş olmayub filvaki salâtini maziyeden yeri mumaileyhe hibe ve temlik ve yedine milk namei hümayun verildikten sonra oldahi ol yerlerin hasıl olan gallesin tekyesinde tekyenişin olanlara ve dervişan ve ayende revendeye itamı taam olunmak üzre şart ve tayin eylediği defteri hakani ve vakfiye mamulünbihasında mukayyed ve ol yerlerin uşür ve resmi kadimden beru tekyei mezburda tekyenişin olanlar tarafından alınagelmişken mezbur hilaf kanun olvechile müdahale ve şerile görüldükte dahi vechi meşruh üzre olduğu şeran tebeyyün ve mezbur muarazadan meni birle hücceti şeriye verilüb ve tekrar mürafiden hücceti mezkûrün üzerine imza dahi olmuşken mugayiri hücceti şeriye ve kadim olveçhile taaddi eylediği vaki ise meni ve defi ve ol yerlerin uşür ve resmi kadimisi üzera tarafı vakıftan buna ahiz ve kabız ettirüb minbait kanunu kadime ve hücc3ti şeriyeye ve fetvayı münifeye ve emri hümayunuma muhalif kimesneye iş ettirmeyüb eslemeyeni yazub dersaadetime arz edüb hususu mezbur için bir dahi emrim varmalu eylemeyesiz şöyle bilesiz alâmeti şerife itimat kılasız tahriren avahiri ramazanül mübarek sene seman ve sittin ve mie ve elf. 1168

Bimakamı Kostantiniye

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl : 2 | 1 MART 940 | Sayı : 20

Türk Milleti Aldanmaz

N. T.

Aziz yurdumuzun son zamanlarda uğradığı yer sarsıntısı felâketi karşısında bir çok necip ruhlu, temiz vicdanlı yüksek insanlar felâketzedelerin yardımına koşarken, diğer taraftan yurt düşmanı menfeat düşgünü sefil ruhlu bazı kimselerde, vuku ve zuhûruna şimdiye kadar bir tedbir alınamamış, beşerî bilgi ve kudretin üstünde kalmış olan bu elim hadiseyi tabiiyeyi bile, kötü emellerinin tahakkuku, iğrenç menfeatlerinin temini için bir alet gibi kullanmak istemişler, alçakça propağanda zemini yapmışlar, yurt dışında ve içinde çirkin yalanlar âdi iftiralar uydurmuşlar, bir takim dedi kodu çıkarmışlardır.

Rübû asırlık kısa bir zaman içinde yurdu istiklâle, yurddaşları hürriyyet ve refaha kavuşturan, hiç kimsenin ummadığı bir çok siyasî ve içtimaî inkılâpları hakikat haline getiren, aziz milletimize dünyanın en medenî milletleri arasında yüksek bir ihtiram ve şeref mevkii kazandıran Ebedî Şef Atatürkün terakki ve temeddün yolunda şimdide nasıl bir azim ve imanla çalışıldığını, ilerlemelerin ne surette devam ettiğini bütün

dünya görmekte takdirlerle karşılamaktadır.

Bahusus yüksek varlıklarına karşı sonsuz bir saygı ve sevgi duyduğumuz Millî Şefimiz İnönü ve mesai arkadaşlarının, yurdun uğradığı bu büyük afet ve musibet anında felâkete ve felâketzedelere karşı nasıl bir öz baba şefkat ve muhabbetile müteellim ve muztarip olduklarını kanayan yaraların kapanması, duyulan acıların dinmesi uğrunda geceli, gündüzlü nasıl mesai sarfettiklerini milletimiz hürmet ve hayranlıkla müşahede etmişler, çıkarılan bu iğrenç yalanlara, süflî iftiralara kemali nefret ve istikrahla omuz silkmişlerdir.

Kötü ve bedbah seslerini çıkarabilmek için daima bir musibet ve felâket zemini arayan bu baykuşlar yalnız şunu bilmelidir ki; şimdiye kadar birçok vesilelerle rüştünü isbat eden, akli selim sahibi, basiretli fertlerden müteşekkil bulunan büyük Türk milleti artık aldatılmaz ve göksündeki sağlam iman sarsılmaz.

Çorum vilâetine ait

BİR TEDKİK RAPORUNDAN

— Baştarafı 19 uncu sayıda —

Bu bölgede çifçileri memnun eden hususattan bir kısmı tiftik yün fiyatlarının yükselmesi, evvelce iki liraya sattıkları koyunlarını bu gün beş liraya satmakta olmalarıdır. Geçen yıl olduğu gibi bu sene de hububat bereketli olduğu ve Ziraat Bankası iyi bir fiyatla buğdayları satın almakta bulunduğu için zürraın vaziyeti çok iyileşmiştir. Çifci refahının Sungurlu çarşısında 1935 e nazaran 1936 da iki misli fazla alış veriş temin ettiğini tüccar ve esnaf müttefikan söylediler.

Birkaç yerde köylülerin bir şikâyetini dinledim. O da ipçi (arazi tahrir memuru) lerin tarlalarına fazla kıymet biçmeleridir. İzmir vilâyeti ne ise halk yeni arazi tahririnden çok memnundu. Arazi ve hudud nizaları içinde Bayanpınar köyünde dert yandılar. Köylümüzün baş serveti toprağı ve tarlasıdır. Tapu idarelerinin memleket bünyesine uygun olarak teşkilâtlandırılmamış olması yüzünden türk köylüleri arasında mera ve arazi nizaları müzmin bir derd halinde sürüp gitmektedir. Babalarından değil, dedelerinden kalma tarlalarda bile hâlâ tapusu çıkmamışların haddi hesabı yoktur. Ne intikal ve ne fera (çok masraf ve müşkilât sebeplerile) bizde hayata, ihtiyaca intibak edecek bir şekil alamamıştır.

Buna ait ve bizim vaziyetimize muvafık bir kanun tedvin ve teşkilât kuruluncaya kadar ilk yapılacak pratik ve faideli hareket bu çok pürüzlü meseleyi toptan ve bir defa da halledecek ve köylerde yerinde intikal ve fera işlerini bitirecek ve işlerinde kat'î hüküm vermek salâhiyetinde hakimlerde bulunacak heyetlerin (yeni arazi tahririnde olduğu gibi) teşkilile beş altı senede bu işi intaç etmektir. Kadastroyu beklemek bu memlekette daha pek uzun müddet tasarruf haklarının müşevveş kav-

galı bir halde kalması demektir. Köy kalkınması davasının çok esaslı olarak ele alındığı şu zamanlarda köylere seyyar ziraatçi, doktor, baytar, göndermeği düşünürken çiftcinin elindeki malların tasarrufunu emniyet altına almak davanın ve muvaffakıyetin can noktasıdır, kanaatindeyim.

Yine buralarda odun bulamamak endişesini izhar ettiler.

Vekâletin muttaliğ olduğum yeni emirlerile bu sıkıntının bertaraf edildiğini ümid ediyorum.

Orman Kanununun ormanları muhafaza gayesile tedvin olunmuş iyi hükümlerini tatbik eder ve bir taraftan da toprağın hakkı olan gübreyi yakmaktan kurtarmayı düşünürken yakacak maddesini ucuz ve bol olarak köylere kadar yaymayı da temin edecek teşebbüslere derhal girişilmelidir. Memleketin her tarafında pek çok linyit madenleri vardır. Bunları kâr gözetmeksizin devlet eliyle işletmeğe ve civar kasaba ve köylere tevzie kalkar ve şehir ve köylerimizin ihtiyaçlarına uygun ucuz kömür sobaları imali için münasip yerlere soba fabrikaları kurar ve sobaları taksitle vermeyi temin edersek davayı temamen kavrayan bir plan kurulmuş olur ve pek kısa bir zamanda ormanlara, ziraate en faydalı bir hareket yolu tutulmuş olur.

2 — Çorum vilâyetinin Kızılırmak vadisi sahasını ortayaylanın üzerinde çok ehemmiyetle durulması lâzımgelen bir meselesi addediyorum. Bu vadide Valinin söylediğine göre Nafıa Vekâleti Su mühendisleri tedkikat yapmışlar, Sağpazarda yapılacak bir barajla Salor mevkiine kadar olan ovanın içinde 200000 dönüm arazinin sulanmasını mümkün görmüştür. [*]

Ben, Kızılırmakta geniş mikyasta sulama yapılacak üç ova gördüm. Bunlardan biri Avanos ve ve Arapsundan geçerek Kırşehir cenubunda genişleyen ova ki, Kızılırmağın Anadolu ortasında çizdiği büyük kavsin cenub kısmındadır: Bu raporda bunu mevzu bahsetmeyeceğim.

İkinci ova, Kaleciğin 20 - 30 kilometre şimalinden başlayarak Sağpazara kadar imtidad eden ova. Bu ovanın bir kısmına Alagöz ovası, Sultan bucağı diyorlar. Bu sahaya Delice ırmak ve Acı çay vadileri de ilâve olunmalıdır.

[*] Elyevm bu sahanın sulanması için bir Heyeti Fenniye tarafından tedkikat yapılmakta, projeler hazırlanmaktadır.

Uçüncüsü Sağpazardan Salor köyüne kadar imtidad eden ve temamen Çorum vilâyeti hududu içinde olan ekseriyetle İskilip ve kısmen de Çorum ve Sungurlu köylerini ihtiva eden ova.

Kızılırmak, suyundan en az istifade olunan büyük bir nehrimizdir. Uzunluğu çok olmakla beraber ekseriyetle dar boğazlardan geçer. Bu arzettiğim ovalarda iki kilometreden on kilometreye kadar genişlediği düzlükler vardır. Fakat ne çareki her karış toprağa bir servet cevheri olan o rusubi münbit topraklar mecranın mütemadiyen değişmesile harap olmuş çalılık, ılgınlık, meralar ve sıtmalık yerler haline gelmiştir. Evvelâ mecrayı tanzim ile sel tahribatına sed çekmek ve sonra büyük bir baraj, ovanın iki cenahında iki muazzam kanal, talî kanallar, her karış toprak ekilmiş yemyeşil pamuk, pirinç, kendir, mısır, fasulye tarlaları, bağlar, meyvalıklar, sebze bahçeleri, mamur köyler, kesif sıhhatli bir nüfus. İşte bu güzel yurd köşesiyin hakkı olan istikbal.

Her iki vadide 100 kilometreden fazla devam eden bir iska sahası var, Buralarda pek az bir mikdarda pamuk ziraati yapılmaktadır. Bu pamuklar Türkmen kızlarının tezgâhları için ekilmekte ve kendi ihtiyaçlarına sarfolunmaktadır. Fakat burada pamuk çok bozulmuş bir kozadır. Şimdi hükûmet iki seneden beri Osmancıkta Amerika tohumlarile tecrübeler yapmağa başlamıştır. Klevland tohumları burada iyi netice vermiştir. Uyanık köylülerin bu tohuma karşı talepleri pek ısrarlıdır. Tecrübenin daha bir sene uzamasına tahammülleri yok. O yumurta büyüklüğündeki pamuk yumuğunun ve onun ipek gibi uzun telli pamuğunun tohumunu köylü dört gözle bekliyor. Pamuk ziraati mütehassısı merhum Celâlın Osmancık havalisinin Amerikan tohumları için elverişli olduğunu bir raporunda okumuştum. Vekâletin Belçikalı pamuk mütehassısı Bayo da Osmancık ve İskilip ova ve vadilerinin pamuk ziraatine müsaid olduğunu söylemektedir. Mütehassıs bu yaz mevsiminde mahallinde tedkikat yapmıştır.

Pamuğun devrei hayatı için müsait zaman ve havalar buralarda mevcud olduğu gibi toprak kabiliyeti de müsbettir. Yalnız susuz pamuk ve diğer yaz mahsulâtının buralarda olması mümkün değil. Çünkü kuru ve çok sıcak, aylar uzundur. Eğer burada pa-

muk üzerinde esaslı ve geniş bir istihsal programı tatbikına karar verilirse (ki verilmek lâzımdır.) ilk iş su işleri programına bu havzanın da idhali suretile suyun teminidir. Bu temin olununca Ortayaylada hakikaten mühim bir pamuk istihsal merkezi yaratılmış olacaktır. Dünya piyasalarında altın kıymetile ölçülebilen mahdud maddeler içinde pamuk başta gelenlerden biridir. Bütün milletler pamuk ziraatine elverişli ovalar üzerinde kıyametler koparıyorlar. Tabiatin yurdumuza bahşettiği bir çok büyük değerlerden birisi ve belki en mühimmi de pamuk ziraatine elverişli topraklarının çokluğudur.

Bu gün geçimi yalnız az verimli hububata ve kısmen de hayvancılığa münhasır olan bu ovanın sulama sayesinde çeşitli ziraatlere sahne olacağı ve ihracat yekûnlarımıza pamuk, kendir ve saire ile ilâveler yapacakları şübhesizdir. Bu ilâveyi rakkamla ifade etmeğe çalışırsak yani (Sağpazar - Salor) ve ((Sağpazardan cenuba doğru Acı çay ve Delice vadileri de dahil Hamzalı köyüne kadar imtidad eden saha) larla ((Salordan şimale Osmancığa ve Osmancıktan Hacı Hamza köyüne ve Kargıya kadar Lâçin ovası dahil) uzanan dar vadiler ki, bunların yekûnunda en az 400.000 bin dekar sulanması mümkün ve kolay düz ve münbit yerlerin yarısı pamuğa hasredilse 200 bin dekar pamuğun dekar başına vasatî 30 kilodan vereceği safî pamuk yekûnu 6 milyon kilo yani 30 bin balyedir. Bu yekûnü kuruşlandırırsak kilosu 30 kuruştan 1 milyon 800 bin lira eder. Bu arazinin diğer yarısına ekilecek ve dikilecek olan hububat, pirinç, kendir, patates, fasulye, soğan, mısır, bağ ve meyvalıklar ve sebze bahçeleri varidatını da aynı mikdarda olarak yukarıki yekûna ilâve edersek iska sayesinde Kızılırmağın şimal bölgesine 3 milyon 600 bin liralık yeni bir servet kazandırmış oluruz.

Sulama kanallarına başlanırken bir taraftan da bu mıntakaya 8, 10 bin çifci iskânının planını hazırlamalıdır ki, araziden azamî randman alınabilsin.. Osmancık ve İskilipte ve Çorumun diğer kazalarında gördüğüm aşlak (aşılı) meyvalar buraların da sulama ile bir Amasya, bir Malatya gibi elma, kayısı diyarı olacağı kanaatini vermektedir. Hulâsa avgunlama (kanalizasyon) ihtiyacı Eti imparatorluğu devirlerinde dahi kendisini

gösterdiği eserlerile sabit olduğu gibi bu zamanda da umran ve refahın en mühim amili olacaktır.

Ziraatin bağcılık şubesi Osmancık ve İskilipte epeyce münkeşiftir. Osmancıkta bir bağcı 35 nevi üzüm ismini beş on dakika içinde saydı. Eski medeniyetlerin buralarda çok kıymetli eserleri var. Bağ mütehassısları için zengin bir tedkik ve taharri mevzuu.

Raporuma nihayet verirken bir temenniyi daha ilâve edeceğim :

Çorum, Osmancık yolu üzerinde ve yüksek bir yaylanın münbit bir ovacığı var. Gölün yazısı. Bunun ortasında en kuvvetli topraklar etraftan gelen sularla bir sazlık yapmış, buna Emir göleüğü diyorlar. Bu sazlığın küçük bir kanalla kurutulması kabil. Bu sayede meydana hem kıymetli arazi çıkacak ve hem de bir sıtma kaynağı daha kurutulmuş olacaktır.

Yıldırım Bayazit — Kadı Bürhaneddin Ahmed'in

ÇORUMDAKİ MUHAREBELERİ

SÜLEYMAN Köstekçioğlu

[Anadolu Türklerine ait tarihî menbalar] serisinden birincisi (Bezmü Rezm) adı ile 928 yılında tabedilmiştir.

Farsca olan bu eser; Profesörlerimizden Fuad Köprülünün yirmi bir sahifelik uzun bir mukaddimesini ihtiva etmekte ve eser hakkında bu mukaddimede kıymetli ve ilmî mutalealar yürütülmektedir. Türkmen beylerinden olup 782 hicrî yılında Sivasta bir hükûmet kurmuş olan meşhur şair ve âlim Kadı Bürhaneddin Ahmed in hususî bir tarihini teşkil eder. (Bezmü Rezm) in müellifi de yine âlim ve şair ve bir kaç lisane vakıf olan Aziz bin Erdeşir Esterabadidir ve hayatının bir kısmını Kadı Bürhaneddinin vak'a nüveysliği ile geçirmiş ve bu tarihini yazmıştır.

Bu farsi eser hakkında «Çorumlu» dergisi okuyucularına kısaca şu malûmatı verdikten sonra bu eserin Çoruma tealluk eden kısımları üzerinde durarak Türk tarihi ile meşgul müverrihlerimizin mutalealarına ve bilgilerine muracaat lüzumu hasıl olmaktadır:

800 hicrî yılında telif ve tahrir kılınmış olan bu kıymetli eserin 404 ve 405 inci sahifelerinde Çorumu alâkadar eyliyecek epeyce mühim malumat göze carpmakta ve bu kısım müverrihlerimizden Bay Ahmed Tevhid tarafından Türkçeye çevrilerek daha evvel Tarihi Osmanî Encümeni mecmualarında intişar etmiş bulunmaktadır.

(Bezmü Rezm) in verdiği haberlere göre Yıldırım Bayazidin Çoruma civar bulunan Kırkdilim ve Osmancık kalelerini zapteylemiş olması ve Kadı Bürhaneddin Ahmedi « Çorumlu » sahrasında

harbe davet eylemesi üzerine (Yıldırım Bayazid - Kadı Bürhaneddin Ahmed) ordularının Çorum ovasına gelerek üç gün devam eden ve (Bezmü Rezm) de heyecanlı bir şekilde bahsedilen bu muharebe Osmanlıların fena halde bozularak ricatları ile neticelenmiştir. Bu muharebede Osmanlıların sarp bir yer ihtiyar eylemelerine rağmen Bürhaneddinin bir çok fedakârlıklarla fevkalâde hazırlıklı bulunması yüzünden pek kanlı cereyan eyleyen muharebenin tafsilatına ve bozgunluğun suret ve sebeplerine dair Osmanlı devrinin vak'a nüveysleri bir şey yazmamaktadırlar. Hatta Osmanlı tarihlerinde bu muharebeden bahis bile edilmemektedir. Her ikisi de Türk olan bu orduların şu harekâtının tenvir ve tavzihi keyfiyeti «Çorum» tarihini yazacaklar için ehemmiyetli bir mevzudur.

«Çorum» muharebesini müteakip Moğullar Bürhaneddinin huzuruna gelüb bu fütuhatını tebrik ile beraber diğer Osmanlı diyarına akın etmeyi teklif eylediklerinden ve Bürhaneddin de bu teklifi kabul ile müsaadede bulunduğundan Moğulların [İskilip, Ankara, Kalecik, Sivrihisar] havalisini kırk gün yağma ettikleri anlatılmakta ve bu yağmaya karşı da Yıldırım Bayazidin asla kımıldanamadığı (Bezmü Rezm) de hikâye edilmektedir.

Takriben sekizinci asrı hicrî evailindeki zamana ait bu hadiselerin aydınlatılması «Çorum» tarihi için gereklidir.

Aziz bin Erdeşir Esterabadi Kadı Bürhaneddinin harekâtını adım adım takip etmek suretile (Bezmü Rezm) ini vücude getirmiştir. İtimada şayan bir eser olduğunu profesörlerimiz bize anlatmaktadırlar.

Osmanlı vak'a nüveyslerinin bu muharebeye ve bu bozgunluğa dair bir şey yazmamaları inhizamı gizlemiş olmalarından ileri geldiği sanılmaktadır.

İmdi bu iki Türk ordusunun «Çorumlu» sahrasında yapmış oldukları muharebeye ve Moğulların da iştirâk eylemiş bulundukları müteakıp harekâta aid bilgilerini neşretmelerini kıymetli tarihcilerimizden dilemek istedim.

Onuncu Asrı Hicride Çorum

Hikmet Turhan DAĞLİOĞLU

Çorumun onuncu asrı hicrî ahvaline ait dört hüküm sureti daha neşrediyoruz. Bu hükümler eşkıyalık ve soygunculuk yapan bazı adamların tenkiline ve sancak muhafazasında kalacak sipahilerin ahvaline, kanun ve nizama itaat etmiyerek elde edilen insanların resmî makamlar tarafından himaye görmemelerine dairdir.

Hükümlerden birisi 1565 M. 973 H. tarihli olup Çorum beyine gönderilmiştir. Bu hükümde Çorum ile Çankırı vilâyetlerinin sınırını teşkil eden yerlerde yol kesenlerin zuhur ettiğini ve Çankırının Karı örtüce, Çorumun da Cukuroluc köylerinin eşkıyaları himaye ettikleri, bunlara yataklık ettikleri, bundan başka bunlara Çorum sipahilerinden üç neferin de ayrıca yardımda bulundukları zikredilmektedir. Bunlar hükümet vasıtasile yakalandıkları zaman (korkumuzdan eşkıyalara yardım ettik, onlara at ve erzak verdik) diye cevap vermişlerdir. Halbuki sancak beyi bunların yalan söylediklerine kanî olduğundan haklarında takibatta bulunulması ve neticenin bildirilmesi emredilmiştir. Bu hüküm Çorum sancak beyinin kapu kethudası vasıtasile gönderilmiştir.

İkinci hüküm ise : Kasaba ve köylerde tüfekle gezerek soygunculuk edenlere dair olup 1567 M. 975 H. tarihli bir hükümdür. Avlanmak behanesile silahlı olarak köylere çıkan ve halktan düğün yapacağız diye para ve koyun toplayan insanların çoğalmış olduğu bu devirde hükûmetin ciddî tedbirler almak lüzumunu hissetmiş olduğu bu hüküm bize tamamile göstermektedir. Bu devirde mahallî otoritelerin de bunlara göz yummakta olduğunu hükmün ifadesinden anlayoruz. Yeniçerilerden maada her kimin elinde silah bulunacak olursa derhal musadere edilmesi ve buna müsama-

ha edenlerin şiddetle tecziye edileceği hükümde kat'î surette tasrih edilmiştir.

Üçüncü hüküm ise: İskilip kadısının naibi Alâeddin halifenin bir mektubu üzerine Çorum, Osmancık ve Çorumda dağınık surette gezen kürtlerin kadısına gönderilen bir hüküm olup 1574 M. 996 H. tarihlidir. Hükümde Hacı Hamza kazasından Kara Mehmed, Kara Mahmud ve Şaban ismindeki eşkıyalar şark seferine giden askerlerden bazılarını öldürdükleri, bundan başka sipahi oğlanları ağası Ali ağanın yolunu kesüb maiyetinden dört kişiyi yaraladıkları ve İskilip kazasına tabi Ahad yakası köyünden bazı müslümanların zevcelerile oğullarının ırızlarına tasallut ettikleri yazılmaktadır. Resmî makamlar bu adamları ele geçirmek istedikçe Hacı Hamza kadısı Muhiddin bunları himaye ederek ele vermemek istediği hükmün mutalea sından anlaşılmaktadır. Halbuki halk bu eşkıyaların ellerinden bizar kalmış oldukları için sancak beyine şikâyet şikâyet üstüne muracaat etmişlerdir. İstanbul bu adamların her halde yakalanması ve haklarında lâzım gelenin yapılmasını emretmektedir.

Dördüncü hükümü ise: Çorum muhafazasında kalacak olan otuz sipahiye dair olan bir hüküm olup 1587 M. 996 H. tarihlidir. 996 senesinde Osmanlı ordusu şark seferinde yani İran cephesinde bulunmaktadır. Bu itibarla memleketin bir çok tarafları boş denebilecek bir hale gelmiştir. Fırsat kollayan bir takım adamlar eşkıyalığa çıkmışlar, memleketi kasup kavurmağa başlamışlardır. Bunun üzerine senelik timar mikdarı fazla olmayan otuz sipahinin sancak muhafazası için kalmaları münasip görülmüştür. Ameli manda olmayan otuz nefer sipahinin defterlerinin tanzim ve mühürlenerek Sivasta bulunan Beyler beyiye gönderilmesi hükmün mutalea sından anlaşılmaktadır. Bu hususda da evvelce sui istimal yapılmış olacak ki kalacak sipahilerin ellerine ayrı ayrı müstakil hüküm verileceği tasrih edilmektedir. Sipahilerin kendi havalarında gezmemeleri ve ehli fesad ve eşkıyaya fırsat verilmemesi ve vazifesini ihmal edecek sipahilerin dirliklerinin kesileceği ve bizzat sancak beyinin mes'ul edileceği hükümde birer birer yazılmıştır.

Üçüncü Muradın saltanat devrine tesadüf eden bu hükümden

Anadolunun ne halde bulunduğu ve devletin İran seferlerinden nasıl ziyan gördüğü pek sarih olarak anlaşılmaktadır.

Onuncu asırda Çorumun ictimaî, idarî, askerî, iktisadî, Adlî, malî durumunu aydınlatan bu vesikaların tarihleri aydınlatmak bakımından yaptıkları hizmetin küçük te olsa faydalı ve lüzumlu olduğuna şüphe edilmemelidir.

Müverrih Âli ve Ahfadı Çorumda

NAZMI Tombuş

—Baş tarafı 19 uncu sayıda—

Bu hadiseden Müverrih Âli ile Kurd oğlu Süleyman ağa arasında mübhem bir münasebet seziliyor. Bununla eldeki diğer bilgilerin birleştirilmesi şu ihbamı oldukça aydınlatmaktadır.

(Müverrih Âli) torununun (Kurt çelebi) olduğu tevsik edilmiş, (kurt oğlu Süleyman) ağanın babası adının Mustafa olduğuda sözü geçen vakfiye münderecatından anlaşılmıştı. Yalnız Mustafanın babasının kim olduğuna ve hal tercümesine dair bir bilgi yoktur. Bu açıklığı aşağıdaki mantıkı ve makul sebeplere, vesik lardaki karine ve emarelere istinaden aşağıdaki şekilde kapatmak ve izah etmek mümkün olabilir.

1 — Mevcut ve elyevm cari an'aneye göre Kurt çelebi, maruf bir şahsiyet olan dedesi (Âli) nın asıl ismi olan (Mustafa) yı oğluna isim olarak vermiştir.

2 — Mustafa babası Kurd çelebinin ismini soy adı olarak almış (Kurd oğlu) lakabile anılmıştır.

3 — Mustafanın oğlu Süleyman da babasının soy adına tevarüs etmiş (Kurd oğlu Süleyman ağa) olmuştur.

4 — Âli ve Süleyman ağa arasındaki batınlarda tarih ve zaman itibarile riyazi bir mutabakat vardır. Çünkü Müverrih Âliden sonra oğlu Abdülfettahın 1008 Abdülfettahın oğlu Kurd çelebinin 1070, Süleyman ağa bin Mustafanın ise 1163 tarihlerinde hayatta oldukları malumdur.

5 — Müverrih Âlinin yaptırdığı bir hamamın Kurd oğlu Süleyman ağaya intikal ederek vakfedildiği de sabittir.

6 — Âli ve evlâtları hakkında elde edilen dört kıta şeriye mahkemesi hüccetinin, Kurd oğlu Süleyman ağa medresesinin ilk teessüsünden beri babadan evlâda

geçmek suretile müteselsilen müderrisleri bulunan Leblebici zadelerden son müderris Ahmed Feyzi efendi nezdinde mahfuz kalması da her iki aile arasında böyle bir münasebet mevcudiyetini anlatan kuvvetli emarelerdendir.

Gerçi bu nüshamızın vesika kısmında münderiç arapça bir vakfiyede mevkuf bir dükkânın tahdidi münasebetile 980 hicrî yılına tekaddüm eden senelerde Çorumda yaşamış bir Kurd oğlu daha bulunduğu anlaşılıyor. Merzifonda ve daha başka taraflarda yine Kurd oğlu soy adı ile anılan bir çok aileler bulunduğunu da biliyoruz. Fakat mücerred bir isim tevafuku dolayısile Süleyman ağanın bu ailelerden her hangi birine mensubiyetini iddia etmek mümkün değildir. Binaenaleyh aksine bir delil zuhur edinceye kadar, şimdilik yukarıda izah edilen delillere dayanarak Âlinin nesebini Kurd oğlu Süleyman ağa ile birleştirebiliriz.

Şu halde Kurd oğlu Süleyman ağa, Müverrih Mustafa Âli efendinin beşinci göbekte eyladı demek olur.

Kurd oğlu Süleyman ağa

Süleyman ağanın, hal tercümesini tamamen bildirecek elde malumat olmamakla beraber mevcudun ziyadan kurtarılması için bu hususa ait bilgileri bilmünasebe şuracıkta toplamak faideli olur kanaatindeyiz.

Süleyman ağa ; Müverrih Mustafa Âli efendiye mensup sayılmasa bile yine namı Çorum tarihine saygı ile yazılacak başlı başına mühim bir simadır. Ne vakit nerede doğduğu bilinemiyor. Bu zatı vakfiyesi, vakfedilen asârı, halk ve saz şairleri tarafından yazılmış Çoruma aid bazı vak'aları hikâye eden destanlar delâleti ile tanımaktayız.

Bu destanlardan birisi Kul Mustafa, diğeri âşık Feyzullah tarafından söylenmiştir. Üçüncüsünün kailî mechuldür. Bu destanlar bize, Osmanlılar devrinde Anadoluda daima yer yer zuhur eden ve bir türlü arkası kesilmiyen isyan ve itişaş hareketlerinden birini daha anlatmakta ve hadisede Kurd oğlu Süleyman ağa tarafından gösterilen yararlıkları hikâye etmektedir. (1)

İsyan 12 inci hicret yılının ortalarında vuku bulmuştur. Asiler bir takım mazul beyler beyi ve-

[1] Bu destanlar dergimizin ikinci sayısının 6 - 14 üncü sahifelerinde münderiçtir.

sair eyalet ümerasının başlarından dağılan yersiz, yurdsuz, işsiz, güçsüz kalmış eli silahlı (Kapusuz) denilen serserilerden mürekkeptir. Bunlardan 1700 kişilik azgın bir güruhun başına (Genç Osman) (2) adında bir şaki geçmiş otuz bölüğe ayırarak teşkilâtlandırdığı bu çapulcu çetelerini kumandası altına almış, etrafa saldırmağa, uğradığı köy ve kasabaları talan ve viran etmeğe koyulmuştur.

Şekavet hareketi Erzurumdan başlamıştır. Şakiler Erzurum valisini inhizama uğrattıktan sonra Sivas havalisine saldırmışlar (3) Amasya, Merzifon üzerine yürümüşlerdir. Vukua gelen çarpışmalarda galip gelen şakiler bu kasabaları ve köylerini vurduktan, Gümüşhacı köyünü de yağma ettikten sonra (4 Çoruma müteveccihen hareket etmişler, Düğenci çayırında çadır kurmuşlar (5) Keskin, Bozoktan da muavin kuvvet celbederek Çoruma şöyle haber göndermişlerdir.

Yazmışlar Çoruma vermezüz aman
Eğer iri eğer uşak kırarız heman
Urarız kılıcı alurız meydan
Namımız Üsküdarda devlete gitti.

Erzurumdan sökün etti keleşler (*)
Zaptına âcizdir beyler beyiler
Sivas iline ateş koydular

[4]

Bin yedıyüz doyü geldi haberi
Otuz bölük başı yekpare çeri
Amasya şehrine vur lu penceyi
Nale ve zarları ayyuka yetti

Merzifon üstüne yeğin vardılar
Alaylar kurup cenge durdular
Hikmeti ilâhi şehri bozdular
Koç yiğitler kırıldı kelleler gitti

Kul Mustafa

[5]

İşitildi bu haber Çorumda heman
Gümüşhacı köyü eyliyor figan
Döğenci çayırında oldular mihman
Çoruma elçiler hem gelip gitti

---

[2] Mezkûr destandan:

Genç Osman idi melunlar başı
Meydanda kaldı ol itin leşi

Kul Mustafa

Bu Genç Osmanın Abaza paşanın bölük başılarından olan Genç Osman olmadığı, vak'anın da abaza isyanile alakadar bulunmadığı muhakkaktır. Çünkü vak'a kahramanı Kurd oğlu Süleyman ağanın 1163 de sağ olduğu vakfiyesile sabittir. Meşhur abaza isyanı ise 1033 senesine tesadüf eder. Bölük başısı Genç Osmanın bahis mevzuu isyanın başında bulunabilmesi ise en aşağı 150 yaşını idrak etmesine mütevakkıftır.

[3]

Yine zuhur etti askeri isyan
Erzurum valisi inhizam etti.

Kul Mustafa

Erzurumda aldı Kapusuz ünün

Âşık Feyzullah

Çorumlular bu fena haberi alınca Yozgatta Çapan oğlundan Osmancık, İskilipten imdat talep etmişler (6) aynı zamanda da on kise akça (7) vadederek işi savsaklamak (*) vakit kazanmak istemişler, bir taraftan da müsellim Kurd oğlu Süleyman ağanın başbuğluğu altında toplanmışlar, meteris kazmıya, müdafaa tertibatı yapmıya başlamışlardır. (8) Eşkıya yapılan para teklifini kabul etmemiş, Düğenciden (**) kalkmış, Elvan Çelebi köyünden içeridere bağlarının başından aşarak Çoruma yürümüş, kasaba civarındaki Pirbaba tekkesi üstünde tarafeyn karşılaşmışlardır. (9)

İlk hamlede eşkıya başı genç Osman maktül düşmekle beraber bu çetin savaş on sekiz gün devam etmiş (10) Çorumlular meteris içinde bayram yapmağa mecbur olmuşlardır, Nihayet eşkıya otuz, kırk kadar maktül vererek kat'î bir hezimete uğramıştır. (11)

[6]

Çorumlu birikip şer'a vardılar
Hükmü ilâhiye boyun verdiler
Osmancık İskilip meded dediler
Gelmedi cümle arâz eyledi gitti
Kul Mustafa

[7]

On kise akça ikrar ettik almadı
Çapan oğluda imdada gelmedi
Âşık Feyzullah

Çapan oğlundan imdat gelmedi
Gürledi çatladı sonu gelmedi
Emri padişaha amel etmedi
Hakkında kem sühan söylendi gitti

Umulur kendinden yiğitlik adı
Büyüdükçe bozulup kalmamış tadı
Elhamdülillah imdadı nasip olmadı
Kem ayar imiş mihenge vuruldu gitti
Kul Mustafa

[*] Tehir etmek, geri bırakmak.

[8]

Müsellim ağa bu işte oldu merdane
Vücudün sarfedüb çıktı meydane
Kurd oğlu Çoruma verdi nizamı
Geydi alâtı harbi esbabı darbı
Kul Mustafa

[**] Çoruma 20 kilometre mesafede bir köydür.

[9]

Kapusuz askeri geldi elvane
Kul Mustafa

Dere bağlarının başından aştı

Tekkenin üstünde eyledik cengi

[10]

İptida cenkte Genc Osman düştü
Âşık Feyzullah

Cenk harbelere vuruldu tura
Vuruldu Genç Osman serildi yere

Çorumda on sekiz gün cenge durdular
Kul Mustafa

[11]

Çorumlu bayramı meteriste kıldı
Âşık Feyzullah

Otuz kırk kadarı kırıldı gitti
Kul Mustafa

Kapusuz askerinin bozuldu dini

Müsellim Kurd oğlu Süleyman ağanın bu savaştaki yararlıklarını, evsafını şairlerimizin dilinden dinlemek daha münasip olur.

***

Tekyenin üstünde eyledik cengi
Elinde kattare önünde kendi
Müsellim ağamız kahreman dengi
Urun şahbazlarım dedi Kurd oğlu

***

Kanlı köpük saçt: altında atı
Keleşlere düştü korku heybeti
Vezirlerden artık etti gayreti
Urun şahbazlarım dedi Kurd oğlu

***

Bu yiğitlik haktan sana verildi
Keleşlere aç kurd gibi sarıldı
Koç yiğitler hep başına derildi
Urun şahbazlarım dedi Kurd oğlu

(*)

***

Kimler gördü böyle cengi ulumda(1)
Beylik arslan gibi durur yerinde
Koç yiğitler yetişmiştir Çorumda
Seddi iskender oldu Kurd oğlu
Gün bu günki gün der Süleyman ağa

Âşık Feyzullah

(1) Sivas vilâyeti.

Kurd oğlu ol gün oldu Süleyman
Nerreşir divlere vermezdi aman
Kendüde kalmadı zerrece isyan
Defterine cennet yazıldı gitti

***

Padişahım sana eyleriz düa
Emrini Çorumlu eyledi eda
Ferman padişahım der Müsellim'ağa
Namını haşredek söyletti gitti

***

Kul Mustafa eder koptu taraka
Adüvler askeri karıştı hake
Ünü erdi Horasana Iraka
Çorumun erliği söylendi gitti

Kul Mustafa

Çorumu, belki bütün Osmanlı ülkesini muhakkak bir kargaşalık ve felâketten kurtaran bu cesur ve kahreman zatın ünü İstanbula kadar aksetmiş, bu yararlığına karşı kendisine kâfi mikdar zeamet iradı tahsis olunmuştur.

Son zamanlarda dergâhı âli zaimleri zümresine geçerek İstanbulda Demir kapu civarında daye hatun mahallesindeki hanesinde istirahata çekilmiş, bu sırada yani 1162 senesinde evvelce Çorumdaki mahalli ikameti olan Emir Ahmed mahallesinde bulunan evi yanına on dört odalı bir medrese yaptırmış, bunun idare

ve idamesi için de bu günkü rayiçle 10000 (*) liralık kadar bir akar ve irad tahsis ederek 1163 senesinde vakfiyesini tanzim ettirmiştir.

Memleket ve milleti uğrunda gösterdiği fedakârane ve kahremanca mesai ile herkesin hürmet ve muhabbetini kazanan Süleyman ağa bu tesisatı ile de hayır perverliğini, maarif severliğini irae ve isbat etmiştir.

Bu vakıf; ekseriyetle görüldüğü gibi binlerce lira değerindeki malının iradından birkaç kuruşunu pek cüz'î bir hayre vakf, mütebakisini evlâd ve ahfadına tahsis ederek mevcut mallarının musadere ve tecavüzden masuniyeti ve evlâdları elinde kalması endişesinden mütevellid hodperestane bir emel ile tesis edilmemiş, bilakis vakfedilen emlâk ve arazinin temam varidat ve iradı memleket ilmü irfanının yükselmesi gaeesine müteveccih bir ciheti hayra tahsis olunmuştur.

Bilhassa mumaileyhin, vakfiyesine (vakfı mezburun nezareti hazreti sadr azamide ola ve şürutu vakfı mezkûrun tebdil ve tağyiri ve taklil ve teksiri emrinden bade'uhna yedinde ola) diye şart koyması ne kadar uyanık fikirli, ince düşünceli, ileri görür bir zat olduğunun bariz bir misalidir.

Şimdiye kadar gördüğümüz vakfiyelerde, koyduğu şartın en küçük bir cüz'ünü bile tebdil ve tağyir edenlere hatır ve hayale gelmedik beddüa eden dar düşünceli kısa görüşlü vakıflara tesadüf ettik. Fakat müruru zamanla ictimaî ve hayatî şartlarda bir çok değişiklik olmasının zarurî ve ona uyulmasının da mecburî olduğunu düşünüb takdir ederek - Kurd oğlu Süleyman ağa gibi - vakfiyesine şart koyanları görmedik.

Süleyman ağanın nerede ve ne zaman vefat ettiği şimdilik mechuldür. (12)

Erkek evlâdı olmamıştır. Vefatında yalnız bir kızını varis bırakmıştır. Kızının hakikî ismi de maalesef öğrenilemedi. Küçükken (hastalıklı olduğundan (Çorlu Kız) diye anılırmış. Bu kız Ali paşa

(*) 19 uncu sayımızdaki yazı notunda satılan vakıf değirmen bedeli 4000 lira yazılacak yerde 400 yazılmıştır.

[12] Bundan sonraki bilgiler Süleyman ağanın hayatta bulunan en yaşlı torunlarından Ticaret odası kâtibi Bay Avni validesi Bayan Zekiyenin ana ve babasından işittiği müteselsil rivayetlere istinad etmektedir.

isminde bir zat ile evlenmiş, Memiş isminde bir oğlu olmuştur. (13) Memiş ağa, Hatice, Emine isimlerinde iki kız, Süleymen adlı bir oğul bırakmıştır. Hatice Alaybeyi oğlu Hacı Ömer, Emine de Hacı Osman ağa ile evlenmişlerdir. Süleyman, Eniştesi Hacı Osman ağa ile Bağdada gitmiş orada bilâveled vefat etmiştir. Kurd oğullarının milki olan hane de bu suretle Alaybey oğullarının eline geçmiştir.

Haticenin oğlu Alaybey oğlu Fazlı ağadır. Eminenin de Hacı Osman ağadan Hacı Şükrü ağa isminde bir oğlu ilè Zekiye, Nuriye, Rukkiye, Hatın, Elmas isimli beş kızı olmuştur. Bayan Zekiye ilè Nurîyè berhayattırlar.

Fazlı, Hacı Şükrü ağalarla diğer kızlar vefat etmişlerdir.

Fazlı ağanın oğlu şair Kabataş lisesi Türkçe öğretmeni Bay Abdülbaki Fevzi, kızı da Bayan Nazendedir. Hacı Şükrü ağanın vefat eden Reşide ismindeki kızının oğlu da Tütek oğlu Raşittir. Müteveffa Rükkiye Kavukçu oğlu Hacı Ömer ağa, Hatun, Hacı Ahmed ağa ile Elmas Tütek oğlu Haacı bey ile evlenmişler, Elmas çocuksuz vefat etmiş, Rükkiyenin dört oğlu bir kızı, Hatunun iki oğlu dört kızı olmuştur. Rükkivenin oğullarından Kavukçu oğlu Şevket ağa ve kızı Saher ve Hatunun oğulları Latif, Rıza, kızları Refia, Hayriye, Nazife, Hanım elyevm berhayattırlar.

Buraya kadar verilen izahata göre Müverrih Mustafa Âli efendinin soy kütüğü aşağıya çıkarılmıştır. SON

[13] Bayan Zekiyeye irsen intikal etmiş bakır bir tabak ve kapağı üstünde (Sahibi Memiş bin Ali peşe 1236) yazısı vardır.

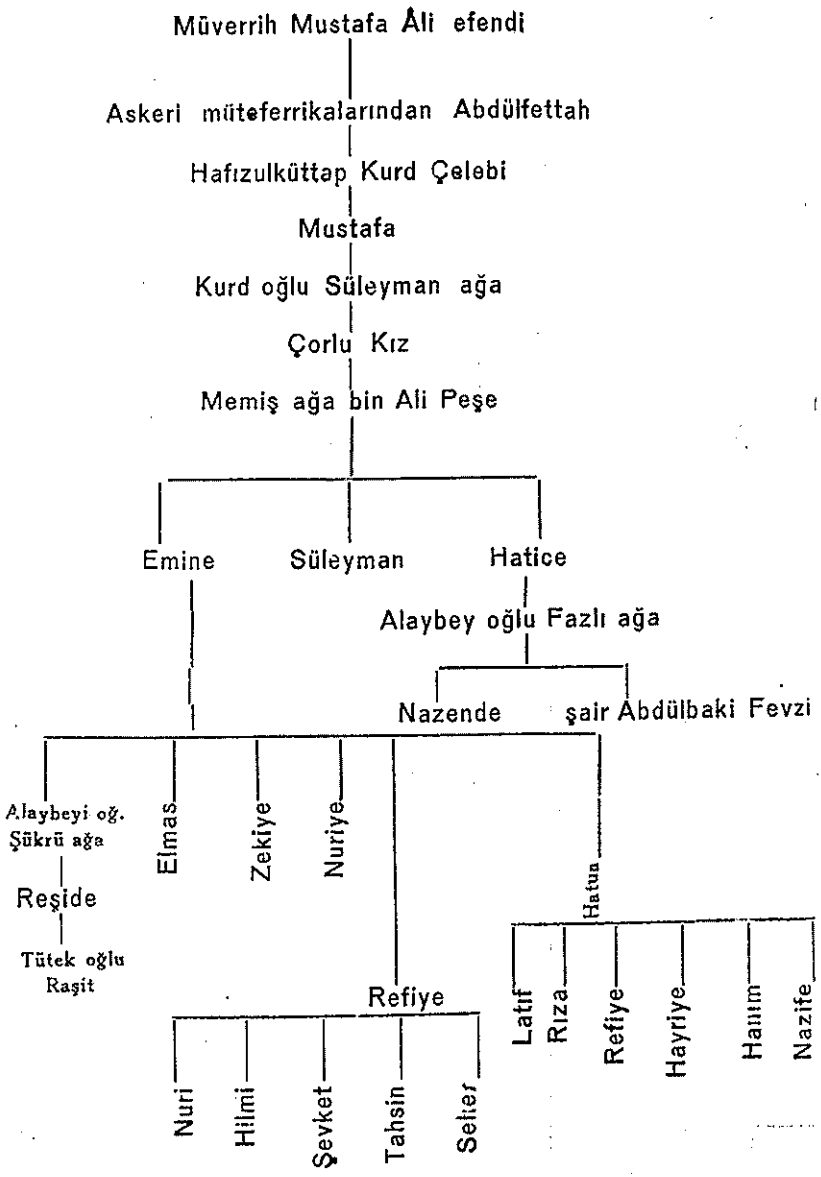
Müverrih Mustafa Âli efendi
Askeri müteferrikalarından Abdülfettah
Hafızulküttap Kurd Çelebi
Mustafa
Kurd oğlu Süleyman ağa
Çorlu Kız
Memiş ağa bin Ali Peşe
Emine
Süleyman
Hatice
Alaybey oğlu Fazlı ağa
Nazende
şair Abdülbaki Fevzi
Alaybeyi oğ. Şükrü ağa
Reşide
Tütek oğlu Raşit
Elmas
Zekiye
Nuriye
Refiye
Nuri
Hilmi
Şevket
Tahsin
Seher
Hatun
Latif
Rıza
Refiye
Hayriye
Hanım
Nazife

Ebüssuud Efendi

RIFAT Arıncı

On beşinci asır, Osmanlı imparatorluğunun yükseliş çağının bir zirvesidir.

Memlekette imparatorluk rejimi şahsiyetini bularak üç kıt'anın iltisak noktasındaki yerinde doğu ve batı devletleri müvazenesinde büyük roller oynamıştı; Ulusal kültür İstanbul medreselerinde asrına göre layık olduğu inkişafa malik olmuştu. Böyle bir çağda ulusun başına geçen Kanunî, kanı, ruhu temiz, zekâsı keskin, âlim, şair ve kudretli bir padişah olarak görüyoruz. Öyle bir padişah ki; Sokullu Mehmed paşa gibi bir sadrazamı, devletin hududlarını tâ şimal ufuklarına kadar genişletmek emelindedir. Sinan ve Davud gibi mimarları, eski dünya şehirlerinin saçaklarını,dinin minarelerini bulutlara kadar yükseltmek istiyor. Ebüssuud gibi bir şeyhülislamı, Türk kültürünü kutuplara kadar götürmek azminde idi. Kanunî on beşinci asrın şahikasında bir zirve Sokullu, Mimar Sinan ve Ebüssuud o zirvenin birer burçları olmuşlardı.

İşte Osmanlı imparatorluğunun böyle cihan mukadderatına hakim olduğu bir zamanda ve zeminde çok önemli rol alan Mehmed Ebüssuud, İstanbulda halen metres (Müderris) çiftliği denilen ve o zaman babası Şeyh Muhiddine tahsis edilmiş bir köy olan çiftlikte veya (Vidos) köyünde, yahutta Eyuba yakın tokmak tepe mevkiindeki yine babası için Bayazid Veli tarafından yaptırılan Sivas tekkesinde hicrî 896 saferinin 15 ve 19 uncu çarşamba gecesi doğmuştur.

İlk tahsilini babasından alarak 10 yıl İbni Kemal'in dersine giderek imlâ ve inşayı öğrendi. Yüksek tahsilini ve edebiyatı Müeyyed zadeden tahsil etti. [1] Sonra Mü-

[1] Müeyyed zade: Yıldırım zamanında yaşayan Amasyalı şeyh Ali Yar'in torunlarındandır. Bu aileye (Divrikli zadeler)

eyyed zadeye damad olduğunu görüyoruz.

İkinci Bayazid, Ebüssuudun bilgi ve zekâsını takdir ederek

de derler.

Bu vesile ile şunu da kaydetmek isterim : Müeyyed zadeler esasen İmad oğullarına akrabadır. Evvelki nushada çıkan birinci makalemizde Ebüssuudun aile hüviyetini incelerken 1494 tarihlerinde Anadoluya geldiklerini kaydetmiştik. Halbuki Amasya müverrihi Kadı Hüsameddin, daha evvel bu ailenin Amasyada bulunduğunu ileri sürmektedir. Amasya tarihine göre hicrî 700 tarihlerinde Amasya müderris olarak bulunan Necibeddin Musa elhalâtî, İmad oğullarının dedesir. Bu takdirde şeyh Muhiddinin babası Mustafa İmadinin Amasya ile de ailevî münasebeti olduğunu kabul etmek lâzımdır. Binaenaleyh ; karanlıkta kalan takriben iki asırlık bir devreyi de bu suretle aydınlatmış oluyoruz. Yalnız, milâdî 1494 tarihi ile hicrî 700 tarihi arasındaki farkın telifi iktiza etmektedir. Amasya tarihinin bu hususdaki malûmatını aşağıya alarak ötesini ilerideki tedkiklerimize bırakıyorum :

"Halâtî sülâlesi, Amasya müderrislerinden 700 evâilinde vefat eden Necibeddin Musa Elhalâtî evladına denür. Bunlar İmadî, Mes'udî namları ile iki fırkaya ayrılmıştır. Her biri müteaddit şubelere inkısam etmiştir. İmadilerden şeyh Müeyyed zade, Köprülü zade ve Çakal zade şubeleri Amasyadan ve Şeyhülislam Ebüssuud efendi sülâlesi İskilipten teferru ederek herbiri Amasyada, İstanbulda diğer şubeler tesis etmiştir.„ Amasya tarihi - Husameddin - C. 1 S. 321, 322.

daha genç yaşında iken ona 30 akçalık bir ulûfe de bağlamıştı. Bir hayli zaman Kazıasker Seydi Süleyman efendinin de mülâzimetine devam etti. Kemal paşa zade Çankırı müderrisliğine tayin etmiş ise de kabul etmiyerek özür diledi.

922 de İnegöl medresesi müderrisliğine tayin olunup 926 da ayrıldı. On ay açıkta kaldıktan 927 de İstanbulda Davud Paşa medresesi müderrisliğine, 928 de Mahmud Paşa medresesi müderrisliğine, 931 de Gekbuzada Vezir Mustafa Paşa medresesi müderrisliğine, 932 de Bursa Sultaniye medresesi müderrisliğine, 934 de İstanbulda Medaris'i Semandan Müftü medresesi müderrisliğine, 939 da Bursa kadılığına, [1] 940 ta İstanbul kadılığına, 952 Şabanında şeyhulislam Fenarî zadenin tekaüde sevkile yerine İmparatorluğun 14-üncü şeyhulislamı olarak tayin edilmiştir. Mehmed Ebüssuud, tarihte Ebüssuudül imadî, [2] Hoca

[1] Amasya tarihinde C. 3. S. 234 Husameddin (İmad oğullarından Ebüssuud efendi 904 sâlinde Amasya kadısı olmuştur.) demekte isede bu tarihte Ebüssuud 8 yaşında olduğundan, Amasyada kadılığını kabul ederken bulunduğu tarihi tahkik etmek icap ediyor.

[2] Ebüssuudun babasının yurdu, İskilip, yahî İmad şehridir.

Çelebi, [3] Müftiyüssekaleyn [4] ilakaplarile tanınır ve anılır.

Kanuninin en çok sevdiği bir şahsiyet olan Ebüssuud, Bayazid Veli ve Kanuninin en yakinlerindendi. Hatta, Kanunî Süleyman Sigetvar seferinde Nişten yazdığı bir mektupla Ebüssuud'un hal ve hatırını sormuştu. Kanunî'nin Ebüssuud'a karşı olan sevgi ve saygı ile süslü samimiyetini ifade eden ve Suud Yavsı tarafından bize gönderilen bu mektubunu aynen aşağıya alıyoruz :

«Halde haldaşım, sinde sindaşım, Ahiret karındaşım. tariki hakta yoldaşım Molla Ebüssuud efendi hazretlerine.

Duayı bihad iblağından sonra nedir haliniz ve nicedir mizacı lâzımül imtizacımız? Hazreti Hak hizanei hafiyesinden kemali kuvvet nihayet selâmet müyesser eyleye. Bimennihi ve keremihi lutuflarından niyaz olunurki evkatı mübarekede bu muhlislerin kalbi şerften ihraç ve iz'aç etmeyeler. Olakim küffarı hakisar münhezim ve mükedder ve asakiri islam umumen mansur ve muzaffer olup rızaullahe muvafık ola.

Eddua sümme eddua bendei huda Süleyman bi riya [5]

İlâhî hüviyeti Ebüssuud, mimarî üslubu Mimar Sinan tarafından vücude getirilen Süleymaniye camiinin yapılmasına milâdî 1550 ilk baharının güneşli bir gününde Beyzid tepesinde tesviye edilen meydanlığa ayakları zincirli (3000) forsa getirilmiş, temel çukurlarını kazıyordu. Ebüssuud, mihrap yanındaki temel kısmına ilk temel taşını koymak suretile bir tören de yapılmıştı. Zamanında yapılan

[3] Âlim oğullarından olup ilim yolunda çalışanlara eskiden Çelebi derlerdi.

(4) Osmanlı mitolojisine göre, Ebüssuud insan ve cinlere fetva verdiğinden (Müftiyüssekaleyn) denilmiştir. Anlatıldığına göre bu hikâye şöyledir : Ebüssuud İstanbul medreselerinde okurken kendisine cinli bir hücre veriliyor, bir müddet sonra cin padişahının kızı Ebüssuudu tanıyarak ahlak ve güzel seciyesini babası cin padişahına bildiriyor. Cin padişahı Ebüssuudla görüşüyor, çok beğenerek :

"Ben seni bize şeyhulislam tayin ettim, bize de fetva vereceksin„ diyor.

Bu suretle Ebüssuud, insan ve cin manasına gelen (sekaleyn) arapça kelimesile müfti kelimesi birleştirerek insan ve cinlerin müftisi anlamında (Müftiyüssekaleyn) unvanile şöhret sahibi oluyor.

(5) Bu mektubu Suud Yavsı, merhum muallim Cevdet beyin eserlerinden olan (inkılâp müzesi) isimli eserden alarak gönderdiğini bildirmektedir.

mabetle de mimarî dehayı gösteren Sinan ise, kudsal varlığının maddî ve manevî temellerini atan da Ebüssuud'dur.

Binaenaleyh, Kanunî Süleymanı, Sokullu, Mimar Sinan ve Ebüssuud ile ayrılmaz bir bütün olarak tanımak gerektir.

Kışın Zeyrekte, yazın Sütlücede oturan Ebüssuud, Şair Baki ve Nev'i ile sık sık musahabelerde bulunurdu.

—Sonu Var—

Derleyen :
EŞREF Ertekin

YARIM DESTAN [*]

Cenge girsin dilâverler çekilsün tiğ ve teberler
Dökülsün meydana serler adüvler lâmekân olsun

Biriksin cümle sipahi beklesinler barigâhi
Gelir derler Acem Şahi ko gelsin imtihan olsun

Mecnunî medheder heran Gazi Sultan Mehmet han
Dilerim Hurile Gılman yeri bağı cinan olsun

[*] Bu yarım destanın üst tarafını bulamadık. Elimize geçerse tamamlayacağız.

DESTANI BELGRAD

Nakledem dilden hikâyet Belgradın üstüne
Koptuğun gördüm kıyamet Belgradın üstüne

* *
*

Çare bulmaz sahibi tedbir olanlar neylesün
Emri Haktır bu felâket Belgradın üstüne

* *
*

Nice canlar ayrılup yurdundan oldu bu mekân
Sine uryan dide giryan eyleyüp ahü figan

* *
*

Yalnız bir ben değil dahi nice ehli iman
Çekmede gamle gasavet Belgradın üstüne

* *
*

Kimi şehid gazidir mesken bulup Cennette has
Nice can düşman elinde kılmada matemle yas

* *
*

Bin bir ismin hurmetiçün eyle düşmandan halâs
Ya ilâhi ver selâmet Belgradın üstüne

* *
*

Hep gaza etmeğe hazır oldular sol sağile
Ol veziri ağzam ağa hep bütün ocağile

* *
*

Zati pâk Sultan Süleyman kendisi sancağile
Yürüsün sahip keramet Belgradın üstüne

* *
*

Derki (Âşık Hasan) bizde bu gamler variken
Mümkün olur mu gülerüz kalbimiz ağlar iken

* *
*

Ahü feryad eyleyüb bu derd ile yanar iken
Pek yazık oldu harabat Belgradın üstüne.

TÜRKİYİ CEZAİR [*]

Gördüm Cezairli neler demiştir
Vermeziz oğlunu bilsin ol kâfir

* *
*

Biz anı gönderdik Sultan Ahmede
Kara haberlerin alsun ol kâfir

* *
*

Yine büktük İspanyanın belini
On iki bey ile aldık oğlunu

* *
*

Hoş beklettik size Mısır yolunu
Hele ettiğini bulsun ol kâfir

* *
*

Nemsenin başında yanar taç olur
Erir iner yüreğinde tunç olur

* *
*

Esirlerin ahın almak nice olur
Var imdi derdiyle ölsün ol kâfir

* *
*

(Âşık Halil) eder gördüm düşünü
Ağlıyordu silme gözün yaşını

* *
*

Kilisenin daşlarına başını
Bir çok zaman çalmış olsun ol kâfir

* *
*

Yürütmeziz Akdenizde gemini
Hakkı koyup puta verdin dinini

* *
*

Gel şeytana verme sen imanını
Bari müslüman olmuş olsun ol kâfir

[*] Bu defa neşrettiğimiz ikisi tamam birisi yarım şu üç destan da Milli Kütüphanede 2137/208 no. da kayitli cönkten derlenmiştir.

ÇORUMLU MANİLER

EŞREF Ertekin

714

Neme lâzım
Neyleyim neme lâzım
Benim bir tanem yeter
Gayrisi neme lâzım
Çekerse yarim çeker
Ancak benim niyazim
Niyazım çekmek için
Benim bir tanem lâzım

715

Ne duruyon orada
Ben yanıyom burada
Yar beni göremiyor
Karlı dağ var arada

716

Niyaz eyledim yare
Bulmadım derde çare
Dünyayı terk eyledim
Düşmanlar baki kala

717

Niyazım hakka olsun
Kabrim nur ile dolsun
İmanım yoldaş olup
Durağım cennet olsun

718

Oğlan adı Mustafa
Gir koynuma sür safa
Ne ben öldüm kurtuldum
Ne sen geldin insafa

719

Oğlan adı Muhammed
Ağzı gül koynu Cennet
İllerin yari geldi
Hanı bizim muhanet

720

Oğlan adın Hüseyin
Fermaneni Kasayım (1)
Anan çeksün kahrini
Ben bağrıma basayım

721

Oğlan adın Osmandır
Pencereye yaslan dur
Kızı sana vermezler
Kızıl altun seslendir

722

O yar beni
Öt baykuş oyar beni

[1] Fermane: Bir nevi Tayyör kesilmeksizin kıvırmak suretile her hangi uzun bir şeyi kısaltmak.

Sineme bir kurd düştü
Oydukça oyar beni
İllerle güler oynar
Tanımaz oyar beni

723

Okka püskül başında
Kalem oynar kaşında
Yenile bir yar sevdim
On üç on dört yaşında

724

Ortaya fener geldi
Kalbime neler geldi
Genç yaşının içinde
Başıma neler geldi

725

Ocak başında kurşun
Düşün yüreğim düşün
Hep kuşlar yuva yapmış
Ben bir yuvasız kuşum

726

Odanı kireç eyle
Yüzünü güleç eyle
Derdinden ölüyorum
Bana bir ilâç eyle

727

Odaya serdim halı
Boyu ireyhan (2) dalı
Doğru söylen ey dostlar
Kimin var böyle yari

[2] Reyhan demektir. Feslegen dahi derler.

728

Odanın camı kırık
Gideli boynum buruk
Kimselere vermesün
Hudâ böyle ayrılık

729

Oyanıklar
Uyurlar oyanıklar
Uyuyanlar ne bilsün
Bilürler oyanıklar
Yanmışlar tutuşmuşlar
Nicitsün (3) yanıklar

730

O perdeyi
Geç baykuş o perdeyi
Yarim bana naz eder
Aç yüzden o perdeyi
Çünki meylin yok niçin
Açtın ya o perdeyi

731

Öte geçeli yarim
Siyah peçeli yarim
Pekmi gönlün büyüdü
Benden geçeli yarim

732

Öküz koştum kağnıya
Yalvaralım tanrıya
Yarebbim sen kavuştur
Yedi benli yavruya

[3] Nice etsün demektir.

733

Ördek gölde yüzüşür
Çıkar kumda düzüşür
Topla zülfün yüzünden
Gölge düşer yüz üşür

734

Ördek isen göle gel
Bülbül isen güle gel
Yaktın beni yandırdın
Kâfir isen dine gel

735

Pınar başına kurban
Akan yaşına kurban
Yalınız sana değil
Arkadaşına kurban

736

Pınar başı durağım
Kesmez oldu orağım
Sen orada ben burda
Daş mı benim yüreğim

737

Pınarın başı sarı
Dibinde taşı sarı
Yenile bir yar sevdim
Gözünden kaşı sarı

738

Pınar başı hergele
Her geldikçe yar gele
Yari ben nerde bulsam
Uyuşuruz aninle

739

Perçemi festen çıkar
Terlemiş festen çıkar
Sen gideli yastayım
Gel beni yastan çıkar

740

Peşkir asdım sicime
Güvenme il picine
Yar üstüme yar sevmiş
O gidiyor gücüme

741

Poşusu yana değer
Kılıcı kana değer
Nasıl ana doğurmuş
Sardıkça cana değer

742

Pencereden el eyler
Kaşları gel gel eyler
Senin orda duruşun
Beni burda deli eyler

743

Pencereden bakıyor
Şalvar uçkur dokıyor
Senin orda bakışın
Beni burda yakıyor

744

Pencereden bakınır
Örüzgârdan (1) sakınır
Ak gerdanın üstüne
Fındık altun takınır

[1] Rüzgâr.

745

Pencereden taş gelür
Ale gözden yaş gelür
Sen söyle ben dinleyim
Sözün bana hoş gelür

746

Pencereden bakan yar
Iğıl ığıl (3) bakan yar
Mis mi çaldın gerdane
Burcu burcu kokan yar

747

Penceresi mercandan
Bade içtim fincandan
O yar benim olmazsa
Ben de geçtim bu candan

748

Reyhanın dibi deste
Dibinde oldum hasta
Bana hakim neylesün
Götürün beni dosta

749

Sepet sepet üzüm var
Yare bir çift sözüm var
Ne yalan söyleyeyim
Gerdanında gözüm var

750

Sepet sepet üzüm var
Günde ahü zarim var
Şu dağların ardında
Kömür gözlü yarim var

751

Sepet sepet arılık
Benzim oldu sarılık
İllere düğün bayram
Bize oldu ayrılık

752

Selvi söğür değilem
Yel estikçe eğilem
Var git oğlan işine
Ben dediğin değilim

753

Selvi söğüt başıyım
Canım yüzük kaşıyım
Yarim bir bergüzar ver
Ölenecek taşıyım

---

[3] Ilgıt ılgıt gibi bir nevi akıştır. Ilgıt ılgıt kanı aktı dedikleri gibi bu kelimeyi de iki yerde kullanırlar. Serhoş olmuş ığıl ığıl akıyor. Ve ipekli elbise gibi ığıl ığıl akıyor derler. Vücudün nazikliği ve yumuşaklığından kinayedir.

Yerli Haberler

VİLÂYET UMUMİ MECLİS TOPLANTISI

Vilâyetimiz Umumî Meclisi 10 Şubat cumartesi günü yedinci devresinin ikinci toplantısını yaparak mutat mesaisine başlamıştır.

HALKEVLERİ AÇILIŞI YILDÖNÜMÜ

Yurdun en önemli bir kültür ve enerji kaynağı olan Halkevlerinin açılış yıldönümü Şubatın 25 inci pazar günü Vilâyetimiz evlerinde de içten gelen coşgun gösterilerle karşılanmış, bu müuasebetle bayraklarla süslenen Evimizde Ar ve Gösteri kolları tarafından muhtelif müzik parçalar çalınmış, şiirler söylenmiş, kavuştuğumuz bu uğurlu gün saygı ve sevgilerle kutlulanmıştır.

İMAR HAREKETLERİ

Şehrimizin imar planını tanzim için mahallen tedkikat icra etmek üzere gelen mütehassıslar işe başlamışlardır. İki aya kadar planın sona erdirileceği haber alınmıştır.

Geçen nushamızda haber verdiğimiz yer altında bulunması umulan su kaynağının açığa çıkarılması için kazıya başlanmıştır.

MES'UL MÜDÜR : Dr. Pertev Kaleli oğlu

Gösterid Şûbemiz tarafından evvelce temsil edilen
(Tarih Utandı) piyesinden bir sahne

Gösterid Şûbemiz tarafından temsil edilen (Çoban) piyesinden bir sahne

Ar Şûbemi nizin verdiği Kon er intibalarından

هو الواقف على كل حال

وصح وصح مافيه عندى محكوماً بصحته و
لزومه وانا اقل العباد احمد بن ابراهيم
بقضاء چوروم
Mühür
الفقير احمد بن ابراهيم
ياحفي الالطاف نجنا مما نخاف

No : 190

الحمدالله وحده والصلوت على من لا نبي بعده اما بعد ان صاحب الخيرات و راتب المبرات فخر الاعيان الحاج سنان بن مصطفى لما علم ان الدنيا الدنية مأوى البلية و مثوى الرزيه نعيمها ظل زائل و مقيمها ضيف راحل اراده ان يدخر لاخرته عملاً بما قال سيد المرسلين اذا مات ابن آدم انقطع عمله الاعن ثلث علم ينتفع به و ولد صالح يدعو له و صدقة جارية فى سبيل الله فوقف و حبس حسبته لله العظيم ماهو له و ملكه و بيده و حوزته الى حين صدور هذا الوقف منه و ذلك اثنى عشر دكانا متلاصقاً أنواقع كلها فى بلدة چوروم حماها الله الحى القيوم المحدودة جملتها بوقف مسجد قوندزخان غرباً و بدكان الرجل المشتهر بقورد اوغلى و بدكان عبدى چلبى قبلة و شمالاً بتلك حسن و شرقاً بالطريق العام و جميع الثلث الشايع من الدكان الواقع فى بلدة المرقومة المنسوب الى الرواسين المحدود بالطريق العام من الاطراف الثلثة و بتلك حسن و جملة دكاكين الثلثة الواقعة فيها المحدودة بدكان مصلى غرباً و قبلة و شمالاً بالطريق العام و شرقاً بدكان صيامى و جميع الدكان الواقع فيها المحدود بالطريق العام من الطرفين و بدكان مصطفى من الطرفين الاخرين و يكون مجموع الدكاكين الموقوفة سبعه عشره دكاكين و جميع الربع الشايع من القرية المدعوة حاجو بيرام الواقعة فى قضاء دمورلو قره حصار المستغنى عن التحديد لشهرتها فى مكانها و جميع الثمن الشايع من قرية ويران سكو ديوانى و قرية آق كيل و يكيجه و آق سكو و قرية احمد فقيه و اينه حاج و حاجيكوى و چرچيلر و ويران سكو و بازركان و قيه آغرى الكائن كلها فى قضاء اسكاب المستغنى جميعها عن التحديد المشتهرة فى مكانها التى اشترى الواقف مجموعها و اتباع جملتها بالابتياع الشرعى بجملة الحدود و كافة الحقوق و جميع مائة دينار ذهبى تام الوزن رايج الوقت بعد ما افرزه من خالص ماله و محض منالله و سلم جميع ماذكر الى الحاج نور على بن يوسف بعد ما نصبه متولياً عليها لاجل التسجيل و شرط التولية لنفسه مادام حياً و بعده للاصلح من اولاده و اولاد اولاده نسلاً بعد نسل و فرعاً بعد اصل و شرط ان يستغل المبلغ المرقومه على ماجرت به العادة على حساب ده و يازده من غير

نقص عنه ولا زياده و شرط ايضاً ان توجر الدكاكين المرقومه بالاجارة المشروعة المشهورة فى الاوقاف فما حصل من ريع المبلغ اجارة الدكاكين و غلات القرا المار ذكره مايضبط بيد المتولى و يصرف منه اولاً الى رقبة دار التعليم التى بناها الواقف المشار اليه فى محلته الجرالدين من محلات چوروم ان احتاجت اليها فما فضل منها يكون عشره للمتولى و مما بقى يعطى كل يوم درهمين لمن يكون معلما فيها و درهماً واحداً للحليفة و شرط ان يقرأ كل يوم حسة نفر من الحفاظ المجودين فيها حمسة اجزاء من القران العظيم سوى يوم الاحد والاثنين و يعطى لكل واحد منهم كل سنه حمسة دنانير و شرط قرأة الجزء الواحد للمعلم والواحد للحليفة والباقى لمن يقدر القراة من اولاده و اولاد اولاده و شرط التعليم والخلافة ايضاً لمن يقدر و يختار من اولاده و اولاد اولاده و بعد انقراضهم يكون مفوضاً الى راى الحاكم ببلدة چوروم حماها الله الحى القيوم و شرط العزل والنصب فى حصوص المعلم والحلية والقراء المذكورين لنفسه مادام حياً ثم للحاكم ببلدة المرقوم ثم لما تم امر الوقف رجع الواقف المشار اليه عن وقفه و سترد ما سلمه الى المتولى من النقد و امتاز ات فحاصله المتولى بعد ما اعترف بقبض الوقوفات المذكورات حتى تراقما الى الحاكم الموقع اعلاه فحكم الحاكم المشار اليه اولاً بصحتها و لزوم العقارات المذبوره ثم رجع الواقف المذكور عن وقفه المقود المذكوره محتجاً بعد من الزوم فحاصمه ايضاً و طلب من الحاكم المرمى اليه حكماً بالزوم فحكمه بصحتها و لزومها على قول من جوزه من الائمة المجتهدين رضوان الله عليهم اجمعين عالماً بالخلاف بين الائمة الاشراف و با التفصيل المعهود فى امر التسجيل حكماً صحيحاً شرعياً فصار وقفاً صحيحاً لازماً مسجلاً بحيث لا يباع ولا يوهب ولا يورث الى ان يرث الارض و من عليها وهو خير الوارثين فمن بدله بعدما سمعه فانما اثمه على الذين يبدلونه و الله سميع العليم و اجر الواقف على الله الكريم جرى ذلك و حرر فى اوائل رمضان المبارك من شهور سنه ثمانين و تسعمائه من الهجرة المصطفوية عليه افضل الصلوت و اكملها.

شهـــــــــــود الحـــــــــال

مولانا حسن الحطيب و ولى حليفه النايب و مقصود حليفه النايب و يوسف بن ابراهيم الحافظ و حسن بن شيخ على و مصطفى فقيه بن مظفر و حسن بن مصطفى و مولانا خيرالدين حليفه الحطيب و همت الامين و غيرهم من المسلمين الحاضرين.

Çorumla Kengırı arasında çıkan soygunculara ve bunların tenkiline dair

No: 191

Çorum beyine hüküm ki:

Mektub gönderüb livai mezburun sınırı nihayet bulduğu mahalde bazı kuttai tarik gurbet taifesi gelüb ayende ve revendenin yoluna inüb katli nüfus edüb Kengırı sancağında (Karı) ve örtlüce nam kariyeler halkı ile Çorum sancağında Çukuraluç nam kariye halkı yatakları olub ve Çorum sipahilerinden üç nefer sipahi at ve yarak verüb muavin oldukları sebepden fitne ve fesadları ziyade olub ilgarlarile üzerlerine varıldıkda firar edüb yatakları teftiş olundukta zikrolunan kariyeler halkı ile ol sipahiler arkalanub haliya havfimizden at ve azık verdik deyu şirret edüb lâkin sahih yatakları ve muin oldukları mukarrer olmağın kalede habsolundular deyu arzettüğün ecelden buyurdum ki hükmü şerifim varıcak mezburun müfsidlerden gaybet edenler her ne canibe gitmişler ise dikkat ve ihtimam edüb ele getürüb hakikat halleri neye müncer olursa isimleriyle tafsili ile yazub bildiresin. Tezvir ve telbisten hazer eyliyesin.

(Beğin kapu kethudasına verildi)

Fi gurrei muharremülharam 973 (1565)

Mühimme 6. S. 664

Kasaba ve köylerde tüfenkle gezerek soygunculuk edenlere dair

No: 192

Çorum beyine ve Kadılarına hüküm ki:

Sen ki Sancak beyisin mektup gönderüb kasaba ve kura halkından bazı kimesnelerin tüfek ile ve yarak ve yasak ile şikâr behanesine yaylaklara çukub reayanın gani olanlarından düğün deyü akçaların ve koyunların alub fesad ve şenaadden hali olmayub yarakları ellerinden alunub haklarından gelinmek istedik de siz ki kadılarsız üzerlerine behasbeşeri nesne sabit ve zahir olmadı deyu mani olmağla ehli fesada ruhsat olduğun arzetmişsiz. İmdi, buyurdum ki bu bapda varid olan

emri şerif mucibince amel eyleyüb minbaid suhte namına olan ehli fesadın ikisi ve üçünü yarağla bir yerde gezdirmeyesin. Der gâhı muallâm yeniçerilerinden gayri her kimde tüfek bulunursa alasın ve siz ki kadılarsız ol veçhile yarak ve yasak ile üç dört nefer suhte taifesi cemiyetle gezdiklerinde üzerlerine şeri ile nesne sabit olmadı deyu ele getürmekte muavenet etmiyesin sonra istima oluna muatep olmanız mukarrerdir. Ana göre mukayyed olub il erine dahi tenbih ve tekid eyliyesin ki bir kaç suhteyi ki kendu hallerinde olmayub yarak ve yasak ile gezeler ele getürüb beye teslim edüb siz dahi habs edüb ahvallerin bildiresin. Şöyle ki badelyevm sancağında suhte ve levend taifesinden kimesneye zarar erişse özrün makbul olmaz.

(Beyin ademi Aliye verildi)

Fı. 7 Safer 975 (1565)

Mühimme 7. S· 113.

Bazı eşkıyaları himaye eden Hacı Hamza kadısı Muhiddine ve eşkıyaların yakalanmalarına dair

No : 193

Çorum ve Osmancık ve Ekradı müteferrika kadılarına hüküm ki :

İskilip kadısı naibi Alaeddin halife süddei saadetime mektub gönderüb Hacı Hamza kazasından Kara Mehmed ve Kara Mahmud ve Şaban nam şakiler seferi humayuna giden askerden ve gayriden nice adem katledüb sipahi oğlanları ağası Ali dame mecdehunun yolun basub dört nefer ademini mecruh edüb İskilip kazasına tabi Ahad yakası nam kariyeden bazı müslümanların avretin ve oğulların çeküb zulüm ve teaddi eylediklerin (bildirdiği ecl-den) sen ki sancak beyisin kaim makamın mezkûrları ele geçirüb haklarından gelmek istedikçe Hacı Hamza kadısı Muhiddin mezkûrları yanına alub ele vermeyüb sonra gaybet ettirüb raaya ve berası ahvali mükedder olub ahalii vilâyet mezkûrların haklarından gelinmesin rica ettiklerin arzetmeğin mezkurlar ele getürülüb süratle haklarından gelinmesin emredüb buyurdum ki vardukta mezkûr eşkıyayı ihzar edüb gay-

bet ederlerse şerile buldurulması lâzım olanlara buldurub dahi arzeyledüğünüz hakları husama muvacehesinde teftiş edüb arzolunan mevad şeri ile sabit olursa muhtacı arz ise haps değil ise eshabı hukuku (*) alıverdikten sonra şeri ile lâzım gelene icra eyleyesin. Tamam hak üzere olub hilâfı şeri taaddi olmaktan hazer edesin.

Fi. 12 M. 996 (1587)

Mühimme 64. S. 61

Çorum muhafazasında kalacak otuz sipahiye dair

No : 194

Sabıka Çorum sancağı beyi olan İskender beye hüküm ki :

Haliya Çorum sancağı beyi ve asakiri nusret muasırını bu senei mübarekede şark seferine gitmek iie livai mezburda ehli fesad eşkıyanın reaya ve berayaya ziyade zulüm ve teaddileri olduğu ecden senei sabıkada ve gayri senelerde olageldiği üzere livai mezburun alçak hallu sipahilerinden otuz nefer sipahi tayin olunub bu sene livai mezbur muhafazasına kalmak emredüb buyurdum ki vusul buldukta bu bapda tahir etmeyüb livai mezburun alçak hallu olup muhafazaya kadir olanlardan otuz nefer sipahi yazub defter edüb defterin bir süretin mühürleyüb beyler beyiye gönderüb ve bir suretin mühürleyüb süddei saadetime gönderesin ki timarlarına zarar gelmemek içün her birine müstakil hükmü şerifim verile. Amma yazduğun sipahiler muhafazaya kadir yarar sipahiler olub pir ve amel manda olmayub her biri yat ve yaraklarile yanında muhafaza hizmetinde olub kendu havalarında olmıyalar şöyleki muhafaza hususunda ihmal olunmağile ehli fesad ve şenaat reayaya zulüm ve teaddi eyledüğü ilâm oluna asla beyan olunacak özürünüz makbul olmayub mezburların dirlikleri alınub siz dahi mesul olmanız mukarrerdir. Ana göre mukayyed olub babı muhafazada dakika fevt etmiyesin

Fi. 10 Za. 996 (1587)

Mühimme 64. S. 225

---

[*] Metindeki (eshabı hukuk) terkibi (hukuku eshap) şeklinde olsa gerektir.

No : 195

Düsturu mükerrem müşiri müfahhamı nazımül âlem müdiri ümurül cumhurü bilfikrissakıbi mütmümü mühamül enamü bilreyissaibi mümehhidi bünyanüddevleti velikbal müşeyyidi erkânissaadeti veliclâl elmahfufu bi sınufu avatıfı melikil âlâ Sivas valisi vezirim paşa edamallahü taalâ iclalehu ve kudvetül kuzatı velhükkâm madenil fazlı velkelâm Osmancık ve . . . . kadıları zide fazlühüma tevkii refii himayun vasıl olucak malum olaki Osmancıkta vaki aizzei kiramdan müteveffa Koyun baba kuddise sırrehül azizin zaviyesine zaviyedar olan sulahadan Ali dede zide salahahu süddei saadetime arzuhal edüb Çorum sancağının Osmancık nahiyesinde seyyidil budala esseyid Koyunbaba zaviyesi vakfı zaviyeye müteallik olan bağlar ve yerlerden uşür talep olunmaya ve koyunlarından rüsum alınmaya ve Osmancık tevabiinden kariye ovacık suyu sınurunda tatlaç pınarı ve Kızılca ırmağıyle ve Kızılkaya ile ve karyei Arduha ve nefsi tambile mahdut olan yerin zaviyesinde koyun kışlasiçin tapusun alduğu defteri hakanide mukayyed ve bundan akdem ecdadı izamımdan merhum ve mafürun leh Sultan Selim Han tabe serah Çorum sancağının Osmancıkta vaki Koyunbaba zaviyesinde sakin olan meşayih ve sair huddamin milkiyet üzre tasarruf edegeldikleri yerlerden ve değirmenlerden ve bağdan ve koyunlardan ve saireden resim alınmaya ve uşür talep olunmaya deyu mukarrername erzani . . . . . olundukta defteri hakaniye kayid ve ellerinde sureti defter verilüb ve verilen mukarrername hudavendigârı sabık ammim Sultan Ahmed han tabe serahın zamanı saadet iktiranlarına gelince ecdatı izamım hazaratı tarafından verilen mukarrernameler mucibince verdikleri mukarrer namei humayun cülusu hümayunum vukuunda bin yüzelli dört senesi şevvalinin yirmi dokuzuncu gününde tecdit ve berminvali meşruh tarafı humayunumdan dahi mukarrer namei humayun ihsan olunub ve mumaileyh hâlâ zaviyei mezburda beratı şerifimle zaviyedar olub şartı vakıf mucibince ayende ve revendeye itamı taam edüb ahardan bir veçhile dahlolunmak icap etmez iken davlak nahiyesinde kariyei Reyhan nam diğeri Ovacık su karyesinin temam malikânesi defteri hakâ-

nide Osmancıkta vaki müteveffa Mehmed paşa imareti vakfı ve divanisi dahi havassı humayunum mülhakatından olmağla kariyei mezburenin divanisine berveçhi malikâne mutasarrıf olan ..... kimesne kariyei mezbureyi bermucibi defteri hakani malikânesi mutasarrıfı ve imareti mezbure vakfı mütevellisi elile zabıt ve vaki olan mahsul rüsumundan divani tarafına ait olanı kanun ve defter mucibince ahiz ve kabza kanaat etmeyüb hilâfı defteri hakani ve berminvali meşruha verilen milkname ve mukarrernamei humayunuma mugayir azizi müşarünileyhin zaviyesi vakfı olan sabıkılbeyan arazi ve bağlardan uşür ve resim talep ve mukaddema zaviyei mezbure zaviyedarı ve mumaileyhin selefi veliyyüddin ile murafai şeri şerif olduklarında vechi meşruh üzre defteri hakanide zaviyeye tahsis ve tayin olunan arazi ve bağlar ve sairde kariyei mezbur mutasarrıflarının bir türlü alâkaları olmadığı şeran sabit ve zahir ve karyei mezbur divanisi mutasarrıfının mugayiri defteri hakani zahir olan müdahalesi meni ve refi birle kıblei şeriden hücceti şeriye mugayir verilmişken hâlâ divanisine berveçhi malikâne mutasarrıf Mehmed arslan nam kimesne memnu olmayub defterî hakani ve verilen hucceti şeriyeye mugayir müdahaleden hali olmadığın bildirüb hücceti şeriye ve defteri hakani ve verilen mukarrer namei humayun mucibince amel olunup mugayiri defteri hakani ve ol hücceti şeriyeye muhalif zahir olan müdahalesi meni ve defolunmak babında hükmü hümayun rica ve defter hanei amiremde mahfuz olan defteri mafasıla muracaat olundukta Çorum sancağının Osmancık nahiyesine tabi seyyidil budala esseyit Koyunbaba tabe serahın zaviyesi vakfı sureti yazıldığı mahalde zaviyei mezbure müteallik olan bağlar ve yerlerden uşür talep olunmaya ve koyunlarından rüsum alınmaya deyu hüccet ve ahkâmı şerifelerin getürüb gösterdikleri sebepden vechi meşruh üzre kaydolundu ve Osmancık tevabiinden kariyei ovacık suyu sınurunda Tatluca pınarı ve Kızılca ırmaklı ve kızıl kaya ile ve karyei Arduç ve nefsi tambılı mahdud yeri merhum Koyun baba zaviyesinin koyun kışlası için iki bin akça tapusun alub verdim deyu dokuz yüz dokuz tarihile müverrah tapu kâğıdı ibraz olunub .... şehir dahi

bu zemane gelince tasarruflarından-dandır deyu haber verdikleri ecilden mevaddı saire ile defteri mafasıla muharrir kalemile bendi defter olundu ve davlak nahiyesine tabi yüz on dokuz nefer reaya ve iki mezraa ve on bir zemin ve iki nefer . . . karyei (. . . . .) nam diğer ovacık suyu tabii divanı (. . . . .) temam malikâne vakfı imareti Mehmed paşa der Osmancık divanı hassai hudavendigâr ve tahtında zemin büyük bir malikâne vakfı zaviyei Koyun baba ve hasıl maa niyabet divan ve hınta ve sair yekûn maa gayriha altıbin altıyüz yirmi üç akça yazu ile defteri hakanide mastur olduğu üzere defteri mafasılda muharrir kalemile ol dahi tahrir olunduğun iftiharil emacidi velekârim bilfiil defter emini olan Elhac Mehmed rakım dame mecdehu arzetmeğin arzı mucibince amel olunmak emmak emrim olmuştur buyurdum ki hükmü şerifim vusul buldukda bu bapda sadır olan emrim üzre amel dahi Osmancık nahiyesinde zaviyei mezbureye müteallik olan bağlar ve yerlerden uşür talep olunmaya ve kovanlardan resim alınmaya ve Osmancık tevabiinden karyei ovacık suyu sınurunda Tatluca pınarı ve kızılca ırmağile ve kızıl kaya ile ve karyei Arduha ve nefsi tambili mahdud yerleri zaviyesine koyun kışlası için defteri hakanide mukayyed arazi ve kışla ve bağ ve sair bermucibi defteri hakani zaviyei mezbure tarafından zabıt ve vakfa ait olan kanun ve defter mucibince zaviyei mezbur zaviyedarına ahzükabz ettirüb hilafı defteri hakani ve mugayiri hücceti şeriye kariyei mezbur malikâne ve divanisi mutasarrıflarını bir dürlü dahlü taarruz ettirmeyesiz ve dahledüb zaviyei mezbur tarafına ait olan mahsul ve rüsumdan şimdiye değin fuzuli bir nesne alınmış ise badessübut hükmedüb aliverüb minbait defteri hakaniye ve kanuna ve emri humayunuma muğayir kimesneye bir dürlü iş ettirmeyüb hususu mezbur için bir dahi emrim varmalu eylemeyesiz şöyle bilesiz alâmeti şerife itimat kılasız tahriren fi evasıtı safer sene ihda ve sittin ve mie ve elf. 1161

Bi makamı kostantiniyetil mahrusa

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl : 2 | 1 NİSAN 940 | Sayı : 21

MEDENİYET ANLAYIŞLARI

N. T.

Daima dillerde dolaşan, tefsir ve izaha muhtaç görülmiyerek manası pek bariz telakki edilen bazı kelime ve tabirler vardır ki; bunların umumî kabule mazhar olmuş müşterek ve kat'î bir mefhumunu bulabilmek ekseriya pek müşkül olur. Pek mütearef bir müedda ifade ettiğini zan ve sırası geldikçe tekrar ettiğimiz (Medeniyet) kelimesi de işte bunlardan biri ve belki en mühimmidir.

Bu günki ilim ve fikir âleminin en büyük âlimleri, feylesofları, mütefenninleri bile bu kelime mefhumunun derecei şümulü üzerinde ittifak edememişler, yani eski bir mantık ıstılahınca (Medeniyet) in henüz (efradını cami, âyarını mani) bir haddini çizememişlerdir.

İlim ve fennin teammüm ve inkişafını, refah huzur sebeplerinin tevessû ve intişarını hakikî bir medeniyet ölçüsü olarak telakki eden maddiyatçılar,, cemiyetlerdeki iktisadî münasebetlerin teessüs, tanzim ve tevziine göre medeniyet mikyası bulan iktisatçılar, insanların yekdiğerine karşı muamele ve münasebetlerindeki şefkat, muhabbet, muavenet ve tesanüd hislerinin derecei samimiyet ve tekâmülünü miyar addeden idealistler, medeniyetin terakki ile tev'em bulunduğunu, terakki ise ancak sâyü ci-

dal ile mümkin olabileceğini, binaenaleyh bazılarınca bir vahşet ve iptidailik eseri telakki edilen ihtiras ve mücadelenin, medeniyetin bir lâzımı gayri müfarikı zarurî bir unsuru olduğunu iddia eden sürrealistler, bu ve buna benzer daha türlü türlü fikirlerin mürevveç ve müdafii olan tarikatler, bunların da bir çok salik ve peyrevleri vardır.

Her mezhep kendi noktai nazarını ilmî, fennî delillere riyazî istatistiklere, mâkul, mantıkî sebeplere istinad ettirerek müdafaa etmektedir.

Bu muhtelif tezlerin yekdiğerine temamen mübeyin ve zıd olan cihetleri bulunduğu gibi mütedahil kısımları da vardır. Bu takdirde (Tavuk yumurtadan mı, yumurta tavuktan mı ? çıkar) dairei fasidesi meydana gelir.

Mesele birazda, filleri tedkik mevzuu yapan ve sahayi tedkikine girebilen azaya göre Fili tarif eden (Körler, Filler) hikâyesini andırır. Şüphesiz ki bir birinden ayrı veya farklı olan bu görüş ve inanışların hepsinde de bir çok hakikat nüveleri vardır. Fakat bunları yekdiğerile telif ederek ortaya tam bir (Medeniyet) telakkisi formülü çıkarabilmek hemen hemen imkânsız gibi görünüyor.

Çorum vilâyetinin iskilip kazasına bağlı Bayad nahiyesindeki devlete ait toprakların ziraat kabiliyeti hakkında rapor

Göçmen yerleştirmek üzere ziraat bakımından tedkiki emir buyurulan Çorum vilâyetinin İskilip kazasına bağlı Bayad nahiyesinin Bayanpınarı, Reşadiye, Goncaoğlu ve Yenibahçe köylerine vilâyet iskân ve ziraat müdürlerile gidilerek nahiyenin müdürünün gösterdiği arazi tedkik edildi.

Bu gün Ziveli aşiretinin dağınık bir surette yerleştiği bu toprakların gerek bu aşiret ve gerekse Çankırının hudud köylüleri tarafından fuzulen işgal edilen kısımları bağlı krokide gösterilen dört mıntakada gösterilen ceman tapu kaydi ve tahmine göre 28000 -30000 dekara kadardır.

İskân kanununa göre bu mıntakada ziraat topraklarının iyi, orta, aşağı vasıflarının tayini yağmur, azlığı ve gübresizlik gibi mucbir hallerden doğan sebeplerle bir kısım toprağı ekmek, diğerini de ertesi sene için nadasa tabi tutarak sürüp hazırlamak zaruretinden dolayı şu suretle ayırmak en doğru olur.

A) İyi toprak

Yayla ve yağmuru az olan bu mıntakada ancak sulanabilen tarlalardır. Tedkik edilen yerlerde bu cinsten toprak yoktur.

B) Orta toprak:

Su yokluğundan veya seviye farkından dolayı sulanamayan ve fakat taban yerlerde bulunub toprağı derin ve su tutma kabiliyeti ziyade olan yerler olup, bu kaliteden yalnız Yabanpınar köyünde 2700 dekar toprak vardır.

C) Aşağı toprak:

Yamaç veya temamile kıraç sahalarda olup, toprağının yapılışı fazla su emmesine mani ve meyilli, akıntılı vasıflarile de yağmur sularını akıtan ve suyu çabuk kaçıran az derin topraklardır. Tedkik sahasında bu cinsten 26000 dekar kadar toprak vardır.

Mahallin ihtiyacına ve kanunun nisbetine uygun olan bu mikyasla hududları içinde bulunan bu

arazi üç parçaya tefrik edilerek mutalea edilmiştir.

1 — Ziveli aşiretinden halen 18 evli olan Bayanpınarı köyü hududu içindeki arazi.

Bağlı krokide görüldüğü üzre bu köyün bulunduğu noktaya nazaran şimali garbî istikametinde uzanan iki müvazi tepenin arasında vadicik halinde olup, ortasında Çankırı tuzlalarından gelen bir sel deresi vardır. Bunun taştığı vakıt kapladığı arazi kısımları tuzlanmış ve ziraat kabiliyetini kaybetmiştir.

Nahiye müdürünün fuzulen Çankırının buraya hudut köylüleri tarafından işgal edildiğini söylediği devlete ait arazi Bayanpınarı ovasının takriben ortasında bulunan tek bir höyükten başlayarak çoğu ova ve bu ovaya bitişik eteklerde kalitesi orta vasıfta topraklardır. Genişliği kaza tapu kaydi ve tahminime göre de 2700 dekardır. Bu hesaba ve kanundaki nisbete göre bu mıntakaya en çok 35, en az 27 aile iskân edilebilir.

Bu kısmın su vaziyeti: Köye bir kilometre mesafede birbirine yakın ve pek az akan iki çeşme ile, yine bu civarda fakat yalnız hayvanlara içirilen, suyu tuzlu bir kuyudan ibarettir. Bu günkü 18 evin insan ve hayvanlarının ihtiyaçlarını güçlükle karşılamaktadır.

Buraya 35 aile daha iskân edilince, bu hale göre susuzluktan çok zorluk çekileceği muhakkaktır. Ancak çok eski bir harabenin civarında olan bu çeşmeler bakımsız bir halde olduklarından tabiatile suları azalmıştır. Menbaları açılarak ayıklanır ve derinleştirilirse su mikdarı artacağı muhtemel olduğu gibi, bu civarda açılacak bir kaç kuyunun tabandan sularını birleştirerek bu menbaa akıtılmak suretile de menbaın beslenmesi ve suyun arttırılmasına da vaziyet müsaittir. Bu işle beraber hayvan suyu için de bu köye Kızılırmağa inmek ve hayvan sulayabilmek üzere ırmak kenarındaki köylülerin bu günkü mümanaatları kaldırılırsa su işi iyi bir şekilde halledilmiş olur.

2 — Bu kısım Bayanpınarı köyünün karşısındaki Kıralanı tepelerinin garbinde Goncaoğlu köyünün cenubunda Noda tepesi'denilen mevkide 15000 dekar mikdarı tamamile tepe ve kıraçta 10000 dekarı da bu kısma cenuptan bitişik kısmen etek. kısmen de dar bir vadicik halinde toplu ceman 25000 dekar mikdarındadır.

Ancak bu sahadan yağmurlar ile aşınmış veya taş ve çakıllar ile doldurulmuş olmasından ziraat kabiliyetini kaybetmiş 4000 dekar mikdarı toprak çıkarılınca burada istifade edilebilecek 21000 dekar yer kalıyor demektir. Bu yerlerin kalitesi aşağı topraktır. Bu genişlik ve vasfa göre buraya da en çok 225 ve en az 150 âile yerleştirilebilir. Bu kısmın su vaziyeti: Bayanpınarından bu günkü haliyle çok fenadır.

Devlete ait olan bu arazi içinde akar su olmadığı gibi, açılmış kuyu da yoktur. Hatta bu sahada 20 evli Reşadiye köyünde (Ziveli aşireti halkından) hiç su olmadığı gibi, 8 evli Gonca oğlu köyünde 2 - 3 kuyu ve köyü takriben 3 - 4 kilometre mesafede biraz akar su vardır. Bu suya nazaran muhacir köyünün bu civarda yapılması muvafık gibi görülürse de, iş topraklarının bu sudan 8-10 kilometre gibi çok uzak bir yerde kalması günlük ziraat zamanının yollarda geçirilmesi gibi esaslı ve devamlı bir mahzuru unutulmaz. Bunun için bu mıntakaya muhacir getirmeden önce bu toplu toprakların ortasına düşürülecek bütün iskân vasıflarını haiz köy mahallinde bir kaç kuyu kazılarak bulunacak suyun keyfiyet ve kemiyetini anlamaktan başka çare düşünülemez.

3 — Küçük bahçeli isminde ve Ziveli aşiretinden 8 kürt ailesinin sakin bulunduğu mıntakada kaza kayıtlarına göre 1850 dekar olan toprakların mikdarı hakikatte daha çoktur. Esasen Reşadiye köyünün halkından olan 8 hanenin burada tapulu bir kaç tarlasından başka bir şeyleri yoktur. Tapuca mahallinde kayıtlara tatbik yaptırılacak bir tedkik burada daha birçok toprak meydana çıkarabilir.

Şu halde 1650 dekar üzerinden burada iskan hesabı yapmak doğru olamaz.

Arazinin temamen kıraç olduğuna göre kalitesi aşağı derecededir.

Bu kısmın su vaziyeti: Akar suyu hiç yoktur. Bu günkü ihtiyaç 4 - 5 metre derinlikte iki kuyu ile temin edilmektedir. Buraya yerleştirilecek aile adedine ve hayvan ihtiyacına göre su meselesi kuyular ile temin edilebilir. Hatta hayvan suyu için Bayanpınarı gibi ve aynı şekilde Kızılırmaktan da istifade edebilir.

Hulâsa: Göçmen iskânı düşünülen bu mıntakanın yalnız zi-

raat bakımından topraklarının verim kabiliyeti zararsız ise de, mevkii Çorum ve Çankırı vilâyetlerinin hududu üzerinde hicra bir yerde ve hükûmet merkezlerine ve pazarlara uzak ve yol ile henüz bağlanmamış bir halde olduğundan inkişafı güçtür. Bu mıntaka halihazırlarile suyu az. yakacağı hiç yok bir halde bulunduğundan bunlar bir mahzur sayılmadığı surette iskândan evvel bilhassa. 21000 dekar toplu toprağın bulunduğu mıntakada su meselesinin halli için biraz fedakârlıkta bulunarak Vilâyet iskân müdüriyetince görülen bu arazide birkaç kuyunun açtırılması suretile su işinin temamen hallinden sonra buralara. 300 - 350 âilenin iskânı mümkün olabileceği kanaati hasıl olmuştur.

Ebüssuud Efendi

Ahlakçılığı, Felsefesi, Hukukçuluğu, Sosyolojisi, Bayındırcılığı

RIFAT Arıncı

—Baş tarafı 20 inci sayıda—

Ahlakçılığı : Ebüssuud, yalnız biz şarklılarca tanınmış laalettayin bir şahsiyet olmayub, beynelmilel bir şöhret sahibidir. Bilhassa Avrupalılar kendisinden sık sık bahsederler. Maruzat isimli eserinin bir yazma nushası Berlin kütüphanelerinin birisindedir. Şarklılar, Ebüssuudu, ahlak ve faziletin bir timsal ve sembolü olarak tanırlar. Hatta, birisine hitap ederken, merhumun ahlak ve faziletine telmih yaparak (Ebüssuudun torunu musun ?) derler. Yani, Ebüssuud gibi fazıl bir dedenin torunu musun ? demek isterler.

İleride nesrine örnek olarak okuyacağımız, hicrî 970 tarihinde ölen oğlu Ahmed Şemseddin efendinin, ailesine yakışmaz bir hareketinden dolayı Ebüssuudun merhuma yazdığı mektub bu gün dahi her evlât için okunması gereken bir ahlak dersidir. Bu gün de nihayet bir fazıl baba bu kadar düşünebilir. Asrımız ahlakçısı da bu kadar bir tavsiyede bulunabilir.[1]

Felsefesi : Ebüssuud, geniş bir karihaya ve İslâmın ehli sünnet felsefesini hazm etmiş derin bir zekâya sahipti.

Yavuz Selim zamanında tasfiyesi ikmal edilemiyen Şia taraftarlarile hayli çarpıştı. Fetvalarının manalarındaki füshat onun felsefesini izaha kâfidir. Kahvenin memlekete girmemesi hakkındaki fetvanın siyasal tarafını tahlil etmeden hüküm vermek doğru olmasa gerek.

Ebüssuud'un şöhret ve ilmi, bir çok rakiplerle karşılaşmasına sebep olmuştur. Üslubülinşa isimli eserinde bu rakiplerinden gizli kapaklı bahseder. Fakat biz biliyoruz

[1] Bu mektup, peçevi tarihinin basma birinci cildinin 53 üncü sahifesindedir.

ki; Kadı Bilâl zade ile Birgili Mehmed [2] efendinin muhalefeti bu gün dahi tedkik ve tahlile değer bir durumdadır. Bilâl zade taassubu saikasile hayli münakkitliğini yaptı. Birgili, muhalefetinde çok ileri vararak, Tarikati Muhammediye ve keskin kılınç manasına gelen ve doğrudan doğruya tenkidî ve talimî bir eser olan (Seyfi Sarım) isimli eserinde, Ebüssuudu şiddetle tenkit etmiştir. Münakkit bu eserinde diyor ki:

«Vasıyetsiz yahut mevte izafetsiz vakfı nükud iptali için bu bir risaledir. Zira lüzumunda müftii zamanımız Ebüssuud efendi risale ya ub çok yerinde sehv eylemekle veçhi merdudunu beyan lâzım geldi. Taki ana vakıfolanlar itimat edüb sevap isterken âsım olmıyalar. Ve hükkâm ana mağrur olup ahkâmda iltica etmiyeler. Zira itimada salih değildir. Ve yevm üttenadda anlara özür olmaz. Zira usul ve füruğda muhalif ve makul ve menkulle mütenakızdır. Ben anı nas için fitne ve her kudreti olana tagiri vacip ve münkir gördüm. Lâkin zanneylemem ki ana kimse tasaddi eyleye. Ya cehlinden veya cebininden ötürü. Bes bana kalem ile ve lisan ile halkı bu münkirden nehy lâzım oldu. Taki ketmane mürettep olan lügat ve ilcamdan hazer etmiş olam» [1]

Hukuku: Süleyman Kanunî zamanındaki kanunî ıslahat malûmdur. Süleymanın (kanunî) unvanile tavsif edilmesine âmil olan Kemal paşa zade ile Ebüssuudun yüksek himmetlerile tedvin edilen (Kanunnamei Süleymanî) olmuştur. Kâtip Çelebi Mizanülhak isimli eserinde bunu şöyle anlatır:

«Devleti Osmaniyede merhum cennetmekân ve firdevs âşiyan Sultan Süleyman Han tûl ömür ile münferid olduğu gibi; mevlânayı merkum [2] dahi imtidadı zaman mansap ve riyasetle teferrüd etmişidi. Bu Devleti Aliyede Kemal paşa zade merhumla bunlar ekser

[2] Kâtip çelebinin (Mizanül hak fi ihtiyarülehak) isimli eserine göre: Börklu Mehmed efendi, Balıkesirde Ali isimli bir müderrisin oğlu olup Balıkesirde tahsilini bitirerek İstanbulda kadıasker Abdurrahman efendiye intisap etmiş ve Edirne kısmeti askeriye mansıbına tayin olunmuştur. Sonra Bayramilerden şeyh Abdurrahman Karamanî'ye intisap ederek hadis ve tefsirle meşgul oldu. Hünkâr hocası Ataullah efendinin Birgideki medresesine müderris olarak (Birgili) unvanını aldı. Sonra İstanbula gelüb Sadrazam Mehmed paşa ile tanıştı, 981 de 55 yaşında İstanbulda öldü.

[1] Mizanül hak, kâtip Çelebi S. 120-125. Ebüzziya matbaası.

[2] Yani Ebüssuud efendi.

kavanini şeri şerife tatbik edip meratip ve menasıp hallerin ıslah ile ümuru devlete kemayenbegi nizam vermişlerdir» diyor.

Sosyolojisi : O asırlarda devletin bütün mukadderatını elinde tutan Şeyhulislamlar cemiyetin nizam ve tekâmülü alanında da önemli rol alırdı. Ebüssuudun bütün fetvaları islâmî Türk sosyolojisinin en kıymetli bir abidesidir. İçinde bulunduğu cemiyetin inkişaf ve olgunlaşması uğrunda hayli eser yazmıştır. Hâlâ içinde bulunduğumuz cemiyet dahi merhumun tesirindedir. Eserlerinin tahlili bu fikrimizi teyide kâfidir.

Bayındırcılığı : İmparatorluk ülkesinde imar hareketinde de Ebüssuudun hissesini aramak lâzımdır. Mimar Sinanın (Tezkeretülebniye) isimli eserinde gördüğümüz yurdun türlü yerlerindeki 81 cami, 50 mescit, 55 medrese, 7 darülkura, 19 türbe, 14 imaret ile Istanbuldaki 3 darüşşifa, mimar Sinanın maddî eseri olduğu kadar Ebüssuudun da reyi vardır. Istanbuldaki Süleymaniye caminin temel atma törenine riyaset ederek ilk temel taşını koyması v sikalara müstenid bir delildir.

Çorumun ulucamii, bu kitabın camiler serisinin 53 üncü numarasında kay dlidir. Eski Alâeddin camiinin 950 zelzelesinde yıkılması üzerine bu tarihten sonra caminin Mimar Sinan tarafından yeniden yapıldığı anlaşılmaktadır.

Ölümü : Muvaffakıyetle 30 yıl Şeyhulislamlık yapan Ebüssuud, Türk dini ve kültürü için çok çalıştı. Bu gayretle eşsiz ve hadsiz bilgisi kadar da rakip kazanmıştı Bu yüzden doğan bedbinliğine ait bir yazısını ileride göreceğiz. Fetvalar: aleyhinde yapılan dedikodulardan müteessir olmamak mümkün değildi.

Uzunca boylu, çukur yanaklı, buğday benizli, uzun sakallı, uzunca yüzlü, keskin dilli, fazıl ruhlu Ebüssuud efendi, yakalandığı hastalıktan kurtulamıyarak 982 yılı cemaziyelevvelinin 5 inci pazar Istanbulda 87 yaşında öldü. [1]

Ölümü bütün imparatorluk için bir matem mevzuu olmuştu. Cenaze namazını Fatih musallasında çok kalabalık bir cemaatle Muhşi

[1] Ebüssuun şair Baki ve Nev'i ile birlikte yapılmış minyatörlü resimli, Ali Emiri merhumun tesis ettiği Fatihteki Millet kütüphanesinin 774 numarasında kayıtlı Âşık Çelebinin (Meşairüşşuara) isimli tezkeresinde mevcuttur. Bu resmin bir kopyasını Tarih kurumunun neşrettiği tarihlerin lise serisinin Osmanlılara ait kısmında görmekteyiz.

Sinan efendi kıldırdı. Eyubtaki Mezarlığa gömüldü. Ölümüne «Molla Ebüssuuda ola makam Cennet» «Kad intekale elmevlel Ebüssuud» «Vemate fi daüzzaman Mevlâna» cümleleri tarih oldu. Yerine Amasyanın Sunise köyünden Şeyh Husameddin efendinin oğlu Muhşi Sinan efendiye teklif edilmiş ise de kabul etmediğinden Çivi zade damadı Hamit efendi tayin edilmiştir. Istanbuldaki Ebüssuud caddesi hâlâ onun bir hatırasıdır.

Hususi kütüphanemizde mevcud Ebüs uudun âile şeceresine göre; Ebüssuudun, Kerime, Rahime, Hatice isminde üç kızı ile Mustafa çelebi, Mehmed çelebi, Ahmed çelebi, Mahmud çelebi isminde dört oğlu dünyaya gelmiş ise de oğullarından ikisi babaları zamanında, Mustafa çelebi babasının ölümünden sonra 1008 de ölmüştür. Elimizdeki bir vakfiyeye göre Mehmed çelebiyi 1004 te Çorum valisi olarak görüyoruz. Halen Istanbulda Millet Kütüphanesi işyarı bulunan Ebüssuudun torunlarından Suud Yavsının bize gönderdiği notlarına nazaran ve âile şeceresindeki kayde göre Mehmed çelebi Halep kadısı iken 871 de Halepte ölmüştür. İleride bu zattan bahsedeceğiz. [2] Sicilli Osmaniye göre Abdurrahman ve Şeyh Nasrullah isminde iki oğlu daha varsa da aile şeceresinde kayitli değildir.

Vakıfları: Ebüssuud efendiye babasından hayli vakıf servet kaldığını babasının vakfiyesinde görmüştük. Buna ilâveten İskilipte Şeyh Yavsı camiini ve muallimhahaneyi, cami civarındaki çeşmeyi, Istanbulda Eyüb civarındaki mektebi, [*] macuncu mescidindeki hamam ve çeşmeyi, Zeyrekteki konağını yaptırarak vakfetmiştir. Bu muallimhane yani öğretmen okulu son zamanlarda yıkılarak yerine camiin soluna bir ilk okul yapılmıştır. İki dershaneli bu bina 1926 da İskilip Sıhhat ve İctimaî Muavenet dairesi emrine verilerek dispanser haline getirilmiştir. Yalnız Zeyrekteki evi evlât ve ensaline ikametgâh olmak üzre ilâmaşaallah muhafazası vakfiyesi şartlarındandır. Bu gün bu konağın yeri dahi belli değildir. Vakfiyesi sureti Suud Yavsıdadır. Vakfiyesinde Eyübteki mektebe devam edecek talebeye her sene bayramlarda elbise alınması, mektepteki talebenin Kur'an hafızlığına çalışması her ay 30 hafızın bir hatim okuma-

[2] Suud Yavsının notu mükerrer sahife 4. ve şecer S. 1.

[*] Bu mektep eczahane olarak yapılmıştı.

sı için kâfi tahsisat vardır. Bu suretle mühim bir servet tahsis edilmiş oluyor. Bayezid Veli babası Muhiddin Yavsıya bahsinde müfredatı geçen serveti vakfettiği gibi Kanunî Süleyman da Şeyhulislamlara has olarak arazi, emlâk vebir çok akar vakfetmiştir. Bu servetten de ilk defa istifade Feden Ebüssuud olmuştur.

Eserleri: Osmanlı tarihinde Türk ve İslam kültürünü temsileden 8 Ebüssuud efendi tanıyoruz. İskilipli Mehmed Ebüssuud efendi bunların başında yükselen dâhî bir şahsiyettir. Birçok müverrih ve müelliflerimiz bu aileyi cihan savaşına kadar Osmanlı ülkesi içinde bulunan ve bu gün Irak,ın şimal sınırında bir kaza merkezi olarak kalan (İmadiye) kasabasından sanarak dedesi Mustafa İmadinin torunlarından olan Ebüssuudü (Ebüssuudül İmadi) diye ananmışlardır. Hatta kürt olduğuna hükmetmişlerdir. Bu yanılanlar cümlesinden olarak (Keşfizzunun-kâtip çelebi- C. 1. S. 84.) (Donanma mecmuası No. 13. S. 1277,) (Edebiyat tarihi dersleri- İbrahim Necmi sahife 84), (Ali Emiri), (Peçevi tarihi) sayılabilir. Bazıları da Aslan Istanbuldaki meteres köyünden sanarak bu yolda mutaleada bulunmuşlardır. (Sicîlli Osmani C. 1. S. 168 - 170) gibi.

Biz, Ebüssuudu, âlim, salâhiyetli bir tefsirci, nevi şahsına münhasır müftü, olgun ideoloji sahibi ve ağır başlı bir şair, hoş sohbet bir mürşid, bir Türk dâhisi olarak tanıyoruz. Türkçe, arapça, ve acemce eserler yazdı, Şiir söyledi. Eğer yalnız Türkçe yazmış olsaydı onu yalnız biz, yani Türk âlemi tanımış olacaktı. Halbuki bütün şark ve garpteki islam dünyasının ve insanlığın tanıması için o zaman bu üç lisana muracaat mecburiyetinde kaldığını kabul etmek pek yerinde olur.

Evvelâ âlim demiştik. ; Zamanına göre ilminin hududunu tayin etmek mümkün değilse de şimdiye kadar elde edebildiğimiz eserlerinin kısa bir listesini yapmakla onun ilmi hakkında bir fikir verebileceğimizi tahmin ediyoruz. Üslûbundaki sadelik, lisanındaki kudret ve ruhundaki incelik ona (Hatibülmüfessirin) unvanile şöhret kazandırmıştı. Tefsirinin ikinci nushası Hicaza gönderilerek talebelere kopyasını aldırdılar.

Bazı edebiyat tarihçileri Ebüssuud, bir şair değil bir âlimdir derler. Buna şunu da ilâve etmek lazımdır ki; eğer kanunî, İbni Kemal

ve Ebüssuud gibi edip ve âlimleri devrin edebiyatçılarını teşvik, tergip ve taltif etmeselerdi Baki ve Nev'i gibi şairler de yetişmiyecekti. Binaenaleyh o devrin edebiyatında Ebüssuudun şaheser denecek bir hissesi olmasa bile geniş görüş ve düşünüşü ile devir edebiyatı üzerinde büyük tesiri olması pek tabiidir. Ebüssuudun bütün eserlerinin tedkikine bu kitabın hacmi müsait olmadığından yalnız eserlerinin bir listesini dercetmekle iktifa ediyoruz. İlk fırsatta ayrıca bu Türk âliminin hayatını bir eserimizle neşretmek istiyoruz.

ESERLERİNİN LİSTESİ

No.	ESERİN ADI		Bulunduğu Yer
1	Sismül ahlâf filmeshi alelhuffaf	Arapça	Çorum K. 1497/163
2	Mevkifül ukul fi vakıfil menkul [*]	»	
3	Nehafetül emcad fi evveli kitabülcihat	»	
4	Muakıbüttaraka fi evveli suretül feth minelkelşaf.	»	Ali Emiri K.
5	İrşadı aklı selim mezayayı kur'anülazim. (tefsir) [**]		Çorum K. 6/3
6	Fetvayı Ebüssuud yahud Mecmuayı İmadiye		İstanbul Millet K. Şeriye kısmı 10/81
7	Keşşafın surei fethine haşiye		Çorum K. 1657/13
8	Hidayenin Kitabül büyû kısmına haşiye		
9	Şiirleri		
10	Gameratı melih fi evveli kitabı mebahisi gasrüllam minettelvih		
11	Sevakıbül enzar fi evailül menar		
12	Risalei Edeiye	Türkçe	Çorum K. 600/89
13	Tercümei duaname (Hoca çelebi)		» » 612/101
14	Muhimmatı Müfti		» » 1445/161
15	Fetvayı Suğra	Türkçe	» » 1696/49
16	Mesaili maruza (Fıkıhtan)		» » 1697/50
17	Üslûbül inşa (veya esalibül inşa)	Türkçe	» » 2094
18	Duaname (Kanunî yazdırmıştır)		Suud Yavsıdadır
19	Oğlu Ahmed Şemseddine yazdığı mektuplar		» »
20	Kanunîye yazdığı layihalar		» »
21	Maruzat		Suud Yavsıve Berlin kütüphanesinde

[*] Karşısında kütüphane işareti bulunmayanlar bulunub okunamıyanlardır.

[**] Bu tefsire (Tefsiri Kebir) sözü kitabın telifine tarih düşürülmüştür. (Sonu var)

Çorum tarihine dair vesikalar

Hikmet Turhan DAĞLIOĞLU

Çorum tarihine dair hazinei evrak (Arşiv) de bazan çok kıymetli vesikalara rastlamaktayız. Bu makalemizde de Çorumun 18-inci ve 19 uncu asırlarına ait bazı vesikalardan bahsedeceğiz. Bu vesikalardan biri Sivas valisi Vezir Süleyman Feyzi Paşadan İstanbula gönderilen bir tahrirat suretidir ki 1207 H. 1792 M. tarihini taşımaktadır. Süleyman Feyzi paşanın İstanbula gönderdiği tahrirat başlıca altı maddeyi ihtiva etmektedir. Maddelerden birincisi Çorum sancağı nızamını yoluna koymak üzre İstanbuldan gönderilen Turnacıbaşı [*] İbrahim ağa Çoruma iki konaklık bir mesafede bir takım eşkıyanın hücumuna maruz kaldığını bildirmektedir. Bu eşkıyanın Öldük oğlu Hasan, Civcik oğlu Hasan, Akbıyık oğlu Mehmed ve İvaz oğlu İsmail ismindeki eşkıyalardan ibaret olduğu vesikanın mutalaasından anlaşılmakta ve Çorum valisi Yusuf paşanın bunları tedib edemediği görülmektedir. Bu eşkıyaların Osmancık kazasına gittikleri ve orada himaye gördükleri de vesikada ayrıca zikredilmektedir. İkinci maddede seferlerin yaklaşmış olmasından dolayı derebeyliği yapmak iddiasında bulunan voyvodalarla müteselliml'erin bulundukları kasabaları benimsedikleri ve bir takım baldırı çıplak ve rezillere yüz verdikleri ve bundan başka Çorum ve Osmancık kazalarının asiler elinde kalmış olduğu İbrahim ağanın tahriratına istinad edilerek Sivas valisi tarafından İstanbula bildirilmektedir. Üçüncü maddede Çorum ve Osmancık taraflarında bulunan eşkıyanın kendilerini mazur göstermek ve Çorum paşasından şikâyet etmek maksadile yazdıkları istidaların nazarı dikkate alınması tasrih edilmektedir.

[*] Turnacıbaşı : Yeniçeri ocağının büyük zabitlerindendir. Turnacıbaşılık Yıldırım Bayazid zamanında ihdas edilmiştir. Bunlar her sene hıristiyan çocuklarını devşirmeğe çıkarlardı.

Dördüncü maddede Turnacıbaşı İbrahim ağanın tahriratına istinaden Çorumdaki yeniçerilerin isyan etmiş oldukları ve bunların yola getirilmesi için gönderilen İbrahim ağanın emeklerinin boşa gittiği ve yanındaki on beş neferle Çoruma yaklaştığı zaman eşkıyadan bir kısmının Osmancığa, diğer bir kısmının da Cabbar zade Süleyman beyin yanına firar etmiş oldukları bildirilmektedir.

Beşinci maddede Osmancık ahalisinin mahkemeyi basmış oldukları ve hakimi sekiz saat ötede bulunan İskilibe firara mecbur ettikleri ve menzil haneyi yani devletin posta vazifesini gören teşkilâtı kapattıkları ve bununla da kalmıyarak Osmancıktan 12 saat mesafede bulunan Çorumu dahi bir gece basacaklarını tehdit makamında söyledikleri ve bütün eşkıyanın ittifak üzere oldukları yazılmaktadır. Son maddede de Cabbar zade Süleyman beyin yanına kaçarak onun himayesine sığınan eşkıyaların Çoruma iadeleri hakkında Çorum mutasarrıfı Yusuf Paşanın tahriratının neticesiz kaldığı ve Çorum halkının eşkıyadan asla hoşnut bulunmadığı yazılmaktadır.

Süleyman Feyzi paşa bu tahriratını İbrahim ağanın kendisine gönderdiği tahriratlardan hulâsa ederek İstanbula göndermiştir. Bu vesika bize gösteriyor ki 18 inci asır sonlarına doğru Çorum ve havalisi bir isyan ve tezebzüb içinde bulunuyor. Buna karşı devlet nüfuzunu bazan kullanamıyordu. Öldük oğlu Hasanın gerek bu vesika ve gerek bundan evvelki neşredilen vesikalara nazaran Çorum için mühim bir şahsiyet olduğu anlaşılmaktadır.

Hazinei evrakta bulunan Çoruma ait vesikalardan diğer bir vesika da Sivas beylerbeyisi mirimirandan Sarı zade Mehmed paşaya 1177 senesinde verilmesi lâzım gelen 2250 kuruş hazariye parasının tediyesine dair damat Hacı Mustafa tarafından sadarete yazılan bir tahriratta bu paranın Sivas beylerbeyisine kıstelyevm yani günlük hesabile verilmesinin lâzım geldiği zikredilmekte ve hazariye parasının başlangıcına her senenin muharrem ayı iptidasının esas olarak kabul edilmiş olduğu bildirilmektedir. Hazariye demek yolcu olmayub ve düşmana mukabele için hazır bulunmayub yerinde karar etmek demektir. Bu tabir eski askerî ıstılahlarımızdandır ve (seferî) kelimesinin mukabilidir. Sa-

rızade Mehmed paşaya [*] hazariye ücreti olarak 1177 senesinde Çorum sancağının hazariye ücreti tahsis edilmiştir. Çorum sancağında vaki olan kazalar ise hazariye şartları mucibince sancak mutasarrıfına her sene üç taksitte ödenmek üzere ikibin ikiyüz elli kuruş verdiklerini bu vesika bize göstermektedir. Diğer neşrettiğimiz vesikalar ise Çorumun mutasarrıflarına ait tayin listelerinden ibarettir. Bu listelere nazaran 1227 senesinde İçel sancağı mutasarrıflığından Çorum mutasarrıflığına nakledilen Abidin paşanın Çoruma gitmek istemediği ve bunu sebep olarak da Çorum ve havalisinin Canbar zadelere malikâne olduğunu anlamaktayız. Yine bu listede görüleceği üzere 1196 senesinde İçel sancağı mutasarrıfı Mikdad paşa Çorum sancağı mutasarrıflığını Amasyada oturmek şartile ta-

[*] Sarı zade Mehmed paşa : Sivas alaybeyi iken Amasyada eşkıya tedibi hususunda istihdam olunmuş ve izharı şecaatle kadı ocağı gibi şakileri istiaf etmiş olmağle 1175 seferinde mirimiranlık ile Çorum ve sonra vezaretle Trabzon, Van ve 1180 de Kars valisi olup karışıklığı teskin sonra Sivas vilâyetile bender muhafızlığına gönderilmiş, daha sonra içel sancağı verilmiştir. 1181 senesi Saferinde vefat etti. Cesur, bahâdır, askerî, ve siyasî işlerde mahir, latifegû, maarif âşina idi.

Sicilli osmani cilt 4. S. 250.

yin edilmiştir. 1169 tarihinde Çorum mutasarrıfı bulunan Recep paşaya Kayseri sancağı berveçhi arpalık yani maişet mukabili olarak verilmiş olduğu ve eski Çorum sancağı mutasarrıflarından çolak İbrahim paşaya da Çorum sancağının arpalık olarak verildiği görülmektedir. Bu vesika ve listelerin neşri bize Çorumda mutasarrıflık yapmış devlet memurlarının adlarını ve memuriyet yaptıkları tarihleri göstermesi itibarile dikkate şayandırlar. Mahallî eserler ve kayıdlara göre bunların icraatı daha fazla aydınlatılabilir.

Devlet memuriyetlerinin esaslı bir şekilde ıslahına bizde 1255 tarihinden itibaren başlanmış olduğu malûmdur. Çorumun 18 inci asır sonuna kadar Sivas beylerbeyiliğine bağlı bulunduğu ve bilahâre yani 1255 tarihinden sonra Ankara vilâyetine bağlanmış olduğu vesikalara nazaran anlaşılmaktadır. 1255 tarihinden Cumhuriyetin ilânına kadar Çorumda mutasarrıflık yapmış olan zatların bir listesinin hazırlanması Çorum tarihi bakımından her halde faydalı olur. Daha evvelki tarihlere ait olanlar da hazinei evrak kayıdlarına nazaran tesbit edilebilir. Böyle bir listenin tam olarak meydana getirilmesi memlekete hayırlı ve verimli işler yapmış olan devlet memurlarının rahmetle yadedilmelerine vesile olur.

ÇORUMLU MANİLER

EŞREF Ertekin

754

Sana din
Sana iman sana din
Hak için doğru söyle
Çok zamandır sınadın
Felek bir gün gel eder
Varmelinde senedin

755

Söylen sular akmasun
Sunam yade bakmasun
Ben ezelden yangınım
Birde o da yakmasun

756

Siyah üzüm danesi
Hüsnün elmas paresi
Yanıyom ateşine
Bulamıyom çaresi

757

Süpürgesi yoncadan
Gayet beli inceden
Seni ben sakınırdım
Yerdeki karıncadan

758

Siyah üzüm salkımı
Yarim burda saklımı
Verin benim yarimi
Zayederim aklımı

759

Serseler
Öter baykuş serseler
Al sevdanı başımdan
Sevdan beni örseler
Felek sillesin yiyen
Ölmezsede serseler
Bir tüyünden vaz geçmem
Üleşimi serseler

760

Serin ayaz
Yel eser serin ayaz
Dosta gelen kazayı
Duşmanın serine yaz
Ondan alub ona ver
Onu, onun yerine yaz

761

Sevdiğim emir olsa
Gözleri kömür olsa
Civan seven yiğidin
Ahreti mamur olsa

762

Seydim eder bende vur
Kaldır benden bende vur
Yüz yerde yarem vardır
Kaldır bir ok sen de vur

763

Su akar güldür güldür
Çevresi dolu güldür
Havada uçan kuşlar
Halimi yare bildir

764

Suda balık yan gider
Yüreğimden kan gider
Lokman hekim kâr etmez
Ecel geldi can gider

765

Su akar balık akar
Ağam saraydan bakar
Poşusun eğri sarmış
Ateşi adam yakar

766

Suda balık neyleyim
Ciğer yanık neyleyim
Şirin şirin sevginin
Sonu ayrılık neyleyim

767

Sular akından gelir
Sesi yakından gelir
Değmen benim yarime
Mevlam hakından gelir

768

Su üstünde yörüyüm
Yarim kime soruyum
Armağanın istemem
Mah cemalin görüyüm (1)

[1] Göreyim demektir.

769

Suyun içtim destiden
Ale gözü mest eden
Mısıra sultan olsun
Beni sana dost eden

770

Su akar vezne ile
Malım yok hazne ile
Adem yarden geçermi
Gurbette gezme ile

771

Su yüceden akar mı
Güzel bana bakar mı
Ay gibi yârî olan
Hiç yıldıza bakar mı

772

Su gibi akma yarim
Yadlere bakma yarim
Ben ezelden yanmışam
Birde sen yakma yarim

773

Su gelür akma ile
Bendini yıkına ile
Adem yare doyar mı
Karşudan bakma ile

774

Su gelir bende gider
Dolanır hinde gider
Ale gözün sevdiğim
Bir gözüm sende gider

775

Su çimenden
Su çıkar şu çimenden
Suyu niçin esirgen
A Zalim sucu benden
Hak suçumu affetse
Kim sorar suçu benden

776

Suya düştü gülümüz
Ötmedi bülbülümüz
Bir kuru sevdan ile
Geçti cahil ömrümüz

777

Su gibi çağlamışım
Gülmeyüb ağlamışım
Hayf benim ömrüme
Sana bel bağlamışım

778

Su gelür akar gider
Yar gelür bakar gider
Yarin şahin bakışı
Canımı yakar gider

779

Sabahın er ezanı
Hattat bilür yazanı
Yarebbim sen kavuştur
Melûl mahzun gezeni

780

Sabahın dan yerleri
Gerdanda ben yerleri
Eğil bir yol öpeyim
Zülfün değen yerleri

781

Sabah oldu ışıyor
Bülbüller ötüşüyor
Bu nasıl sevda imiş
Ciğerim tutuşuyor

782

Sabah oldu oyan yar
İl sözüne uyan yar
Şu Çorumun içinde
Boynum buruk koyan yar

783

Sarı saçın yaş turur
Yel eser dolaştırır
Şu benim selâmımı
Yare kim olaştırır

784

Sarı saçın örgüsü
Gayet canda sevgisi
Arayupta bulmadım
Bu da hakın vergisi

785

Sarı babuç yüzüyüm
Ben bir ağa kızıyım
Yarime yar deyenin
Derisini yüzüyüm (1)

786

Sarı babuç endaze
Dolan dolan gel bize
Sık geliyon seyrek gel
Bühtan ederler bize

[1] Yüzeyim demektir.

787

Sarı saçım yılandır
Al boynuna dolandır
Sever isen candan sev
Dilindeki yalandır

788

Sarı kâhat yazılmaz
Deryalarda gezilmez
Gönül bir ebrişimdir
Düğlenince çezilmez

789

Sarı çiğdem düze çek
Kalk gidelim bizecek
Sarılalım yatalım
Ta bahardan güzecek

790

Sarı kavun dilimi
Sarp uğrattın yolumu
Hemen kulun benmiyim
Bana ettiñ zulumu

91

Sıra sıra dükkânlar
Türlü libas dikenler
Sararupta solmaz mı
Yar hasretin çekenler

792

Sandık üstünde sepet
Kör olsun kanlı sebep
Yıl oldu ayrılalı
Ciğerim oldu kebap

793

Sandık üstünde sandık
Biz onu adam sandık
Yanıldık gönül verdik
Cümleten ona yandık

794

Sandığı sıra düzdüm
Yarden ümidi üzdüm
Yarden ümid üzülmez
İlin dilinden bezdim

795

Sağ elinde su tası
Cınkıldatma şu tası
Gurbette sevdiğim var
Içkırıklar tutası

Derleyen.: Eşref ERTEKİN

DESTAN [*]

Elâ gözlü Mahmud ey yüzü mahim
Gûşüne değmez mi efgani ahim
Saltanat kâni ey merdi mahim
Bağdat imdadına gel Padişahim

***

Bunca zamandır arz tutulmaz oldu
Dini İslam esiri İrana erdi
Saadetlü hünkârım sana da noldu
Bağdat ahvalini gör padişahim

***

Veziri azam benimle oldu hain
Yarar kullarını eylemez tayin
Tahmas dedikleri bi din hain
İmamı azama geldi bil padişahım

***

İmamı azam gitti bu yaman gündür
Temir kahremanın imdada göndür
Tatar Han olan Arslanı göndür
İmamı azam imdadına gel padişahım

***

İmamı azamı kızılbaş aldı
Çarhacılar bozulup geriye geldi
Bağdat kapuları kilitli kaldı
Gaziler imdadına gel padişahım

[*] Bu destan milli kütüphanede 2244/315 noda kayidli cönkten derlenmiştir.

Bunca Gaziler hep şehid oldu
Arap beyleri hep Tahmasa döndü
Bağdat burcu evliya muhasar oldu
Evliyalar imdadına gel padişahım

***

Bağdat etrafları doldu hainden
Gaziler geçemez şehid kanından
Makbul kulun olan geçti canından
Lutfeyle imdada gel padişahım

***

Çobanın ahvalin gör neye yetti
Arap hanların maiyet etti
On bin askerini tarümar etti
Sayeyle imdada gel padişahım

***

Yeniçeri kulların oldular melil
Bozulub oldular cümlesi zelil
Yardım ede bize ol Rabbi Celil
İmam imdadına gel padişahım

***

(Ahmed) paşa derki tiğim ururum
Bağdat uğruna serim veririm
Sen sağ ol Hünkârım ben de ölürüm
İslam imdadına gel padişahım

DİĞER BİR DESTAN

Bir onulmaz derde düştüm bu imiş hükmü kaza
Hic kabul etmez ilâcı zahmimiz lemlenmesün
Meskenim güzelce yorun çünki haktandır kaza
Ehli Huccac ah edince göz nice nemlenmesün

*
* *

Darbıma dağlar dayanmaz kadir idim kuvvete
Bulmadı Lukman ilâcı çare yoktur illete
Müjdeci yasım götürmez kem haberim devlete
Nazlıdır Sultan efendim eşidüb gamlenmesün

* *
*

Yetti ardımdan ecel serhenk yolumu bağladı
Ahi hasret vahi firkat yakdı sinem doğradı
Bilmedi ahvali Huccac müslüm olan ağladı
Nar ile bağrı hacer mi göz nice nemlenmesin

* *
*

Sernigûn oldu eşiden eşkıyalar ünümü
Beytil harem Kâbetullaha döndüm yönümü
Çağırın gelsin yanıma kethuda Hüseynimi
Yerime çeksün tuğumu adımız kemlenmesün

* *
*

(Kâtip) eder yenilendi yine bu derdim benim
Umardım ki padişahım dağıtmaz ordum benim
Kethudama ver tuğumu beklesin yurdum benim
Gayri defteri vüzerada yerimiz mimlenmesin (*)

---

[*] Bu mısraın vezninde**k**i düşüklük yazı kitabın kenarına tesadüf edüb kesildiği için okunamadığından düzeltilememiştir. Bu destan dahi yine millî kütüphanede 2244/315 No. da kayitli cönkten derlenmiştir.

Derviş Musa adında bir şairin Venedik ve Zara şehirlerinin fethi için yaptığı münacal [*]

Ayeti نصر من الله hurmetiçün an karip
Nusrat ihsan eyle İslam askerine ya mucib
Umarız mesrur ola şahı geda kemter garip
Zaranın fethin müyesser eyle ey bari Huda

* * *

Gün bugün bulsun şeref tâ haşredek dinü mübin
Eyle Sultan Ahmedi daim hatalardan emin
Nusratı fırsat verüb gazilere sen ol muin
Zaranın fethin müyesser eyle ey bari Hudâ

* * *

Bin bir adın hurmetiçün ey Kerimi Zülcelâl
Cümle din düşmanları olsun hemişe payümal
Âli Osman devleti günden güne bulsun kemal
Venedik fethin müyesser eyle ey bari Hudâ

* * *

El açup çıktık duaya yalvaralım suphi şam
Verelim Ruhu Resule çok salatile selâm
Senden imdat isteyüb feryad ederler hasu âm
Venedik fethin müyesser eyle ey bari Hudâ

* * *

Padişahım her muradın hak senin etsün husul
Bir gaza olsun ki tâ hoşnut ola senden Resul
(Mevlevi Derviş Musanın) kıl münacatın kabul
Zaranın fethin müyesser eyle ey bari Hudâ.

[*] Çorumda eski mekteplerde bu gibi dilekçelere Arapça "münacat„ karşılığı olarak Mennecim„ derlerdi. Hoca'lar bunları bütün mektep çocuklarına ezberletüb harp ve kıtlık ibi büyük felâketler vukuunda yüksek sesle okutürlar veher mısra nihayetinde "Amin Amin„ liye bağırtırlardı. Bu dahi 2244/315 No. lu kitaptan yazıldı.

ZELZELE

Nuri UĞUR

İsminin telaffuzu bile insanı ürküden bu âfat arz üzerinde vuku bulan âfatların en dehşetlisi ve tahribatı itibarile en müdhişidir. Kürre üzerinde insanların mevcud olmadığı zamanlarda müdhiş inkılâplar hasıl etmiş zamanımızda yerlerini denizlere kalbeden bir takım çöküntüler hasıl etmiş ki İstanbul ve Çanakkale boğazlarile Adalar denizi bu gibi çöküntülerden hasıl olmuş, Asya kıtası evvelce iki parçadan ibaret ortasında Akdenizden başlayub Büyük Okyanusa kadar imtidat eden bir denizle iki parçaya ayrılmış iken bir sarsıntı neticesinde alt taraftaki kısım çöküb orta kısmın yükselmesile büyük bir kara parçası kaybolmuş onun yerine Asyanın ve dünyanın en yüksek dağları ve yayları hasıl olmuştur. Bu daglardaki bahrimüstehasat bu değişikliği hasıl etmiştir. Daha bu gibi tebeddülât bir çok yerlerde bulunmaktadır. Lut gölü civarında böyle bir çöküntü neticesi ve Anadolunun bazı yerlerinde âsârına tesadüf edilmektedir. Kürrenin ilk ve daha genç zamanlarında olan bu tehavvül asırlar geçtikce böyle değişiklikler olmamağa başlamış fakat zamanımızda ise medeniyet eseri olan evlerimizi ansızın başımıza yıkmakta binlerce insanın mahvü helâkine sebep olmaktadır. Zelzele daima kürrenin tabakatının zaif noktalarında bu günki günlerde İtalya, Yunanistan ve memleketimizden geçerek şimali İran, Japonya ve Amerikadan geçerek kuşak gibi geçen kıta ile Asyanın cenubundaki adalarda daima eksik olmamaktadır. Ve arasıra da büyük felâketlere sebep olmaktadır. Bunların en müdhişi Japonya, Sanfransku, İtalya, Lizbon, Erzincan zelzeleleridir ki büyük tahribat yapmışlardır.

Zelzele muhtelif sebeplerden ileri gelmektedir. Başlıcaları hali faaliyette bulunan bir volkanın faaliyete geçeceği zamanlar vol-

kanın civarında zelzele olmağa başlar. Volkan feveran edüb lavlar akmağa başladığı zaman kesilir. Bunun sahası mahdut volkan civarına münhasır olub uzaklara gitmez ve o kadar tahribat yapmaz.

İkincisi bu kısım mvezîî zelzelelerden biri de tahtelarz bir takım boşlukların yıkılmasile ve yahut derin tabakalarda bir takım kaymalar neticesi olarak zelzele olur ki bunların da dairei sirayeti mahdut ve ekseriya evvelce volkanî arazi olupta sönmüş ve eseri yer yüzünde bulunan bir takım arazide vuku bulur. Bunun da tesiri o kadar değildir. Yine mahdut bir sahaya münhasır kalır.

Asıl büyük zelzeleler kürenin dahilindeki mayii nariyenin hareketi ile hasıl olur ve yukarıda saydığımız mahaller arzın en zaif noktaları olduğu için buradaki tabakalara çarpmasile hasıl olan ve bünyevî zelzele tabir olunan zelzelelerdir ki bunun sahası hem geniş, tesiri fazla, tahribatı çoktur. Bu zelzele derin tabakalarda hasıl olan gazların mayii nariyi harekete getirmesinden hasıl olmaktadır.

İşte 27/12/939 daki büyük Erzincan zelzelesi bu kısımdandır. Şimalî Anadolunun ekseri mahallinde ve memleketimizde hissedilmiş, hamdolsun bir evden başka tahribata sebep olmamıştır.

Çorumumuzda bu gibi büyük zelzeleler muhtelif tarihlerde bir kaç defa olmuştur. Hatta 920 hicrî tarihlerinde merkezi İstanbulda buraya kadar sahasını uzatan büyük zelzelede İstanbulda yaptığı tahribattan başka Çorumda şehrin üçte biri yıkıldığı gibi camii kebir, çakırlı camiinin kubbeleri yıkılmış, ehalinin bir kısmı Mısıra ve sair mahallere hicret etmeğe mecbur kalmışlar ve diğer bir zelzelede 1240 tarihlerinde vuku bulmuş, ve Çoruma hayli zarar vermiş ve uzun müddet devam ederek halk çadır ve barakalarda kalmaya mecbur olmuşlardır.

Bu zelzelelerin sarsıntısına racfe derler. Racfeler su dalgaları gibi tûlanî ve arzanî olarak toprağın cins ve tapine göre her tarafa saniyede 3 ila 8 kilometre süratile gider ve tekrar gelir bir racfe azamî bir dakika kadar devam eder. Bu suretle vuku bulan sarsıntı ilk defasında şiddetli ve sonraları hafifler.

Bazan da yer altından şiddetli gürültü gelir; bu suretle başlayan sarsıntı gittikçe hafiflemek şartile

altı ay devam ettiği olur. Bazan Racfe amud olur, aşağıdan yukarı vurur, yahut devrî olur. Bunların her ikisi de tulanî racfeye nisbetle çok tahribat yapar. Çarptığı sahada dikili hiç bir şey bırakmaz. Şiddetli zelzelelerde bazı arazide çatlaklıklar hasıl olur ve bazı yerlerde sıcak sular zuhur ettiği gibi bazı menbalarda kesilir ve sonradan akar.

Zelzelelerin sahai merkez tabir olunan cıvardır ki asıl tahribat bu merkezin üst tarafına düşen kısımda vuku bulur. Bu merkezden uzaklaştıkça tahribat azalır, en son mıntakalarda hafif hissedilir, bazan bu merkez teaddüt edebilir. Fakat asıl başlangıç merkez daha şiddetli ikinci üçüncü okadar şiddetli olmaz. Gerek zelzelelerin racfelerinin süratini ve şiddetlerini ölçmek ve gerek merkezi tayin etmek için aletler vardır. Bunlar en hafıf sarsıntıları kaydetmektedir. Fakat sarsıntıyı vaktinden evvel haber verecek hiç bir şey yoktur. Memleketlerimizin bu gibi afatlardan masun olmasını temenni ederiz.

Bibliyoğrafya

Danişmendname ve Mirkatülcihat

NAZMI Tombuş

Çorum tarihine ait mehaz ve ve vesaik teharrisile bilhassa meşgul olan şubemiz Müverrih Âlinin yegâne nushası İstanbulda Fatih kütüphanesi Feyziye şubesinde bulunan Mirkatülcihat nam eserini evimiz kütüphanesi için istinsah ettirmişti. Gerçi bu eserin tarihî bir kıymeti haiz olmadığı, münderecatının (Hamzaname), Ebumüslüm), Battal Gazi) isimli halk arasında mütedavil kitaplar gibi eski tarzda yazılmış tarihî bir masaldan ibaret bulunduğu malum olmakla beraber (1) Çorumun ilk islam fatihi Melik Ahmed Danişmendin orta Anadolu fütuhatından bahis bulunması itibarile (Çorum) tarihine ait şayanı istifade bir malumatı havi olabileceği düşünülmüş, ayrıca bibliyoğrafya noktai nazarından da şayanı ehemmiyet görülmüştü.

Şimdi evimiz kitapsarayında bulunan bu ikinci nusha 30 X 24 ebadında 15 santim uzunluğunda 24 der satırlık 411 sahifeden ibarettir. İstanbul Evkaf Encümen Başkâtipliğinden mütekait Bay Mustafa Âdil kalemile, güzel bir rik'a hattile beş ay zarfında itinalı şekilde nushai asliyeden kopye edilmiştir. Üsküdar Hacı Selim ağa kütüphanesi memuru fazılı sayın bay Ahmed Remzi Akyürek tarafından da mukabelesi yapılarak nihayetine bir düzeltme cedveli ilâve olunmuştur. Fatih kütüphanesindeki asıl nushasının da 997 hicrî yılı iptidasında başlana-

[1] Menakıbı hünerveran mukaddemesi: İbnül Emin Mahmud Kemal S. 61 Adliye nazırı esbakı merhum Hüseyin Rıza paşa tarafından iare olunan Mirkatülcihadı, asârı atika müzeleri müdürü umumisi Halil Ethem Bey, mukaddema Istinsaha teşebbüsle bir mikdarını yazarak (Danişmendilerin tarihi hiç bir istifadeyi mucip olmadığından yalnız fasıl başlarının kaydile iktifa ve tarih noktai nazarından hiç bir ehemmiyeti olmayub masal kabilinden bulunmasına binaen aşağısının istinsahından sarfı nazar ettiğini) işaret eylemiştir.

rak 1000 senesi Recep iptidasına kadar üç senede Âlinin kardeşi Bünyamin çavuş tarafından tebyiz edildiği anlaşılmaktadir.

Âli bu eseri Sivas defterdarlığından mazulen Çorumda bulunduğu sırada Niksarda ele geçirdiği fersûde bir kitaptan iktibas ederek kırk günde telif ettiğini ve mehazı olan bu kitabında, Tokad kalesi dizdarı Arif Ali tarafından Murat Hudavendigâr emrile yazılmış Danişmend'name ismindeki kitap olduğunu, Dizdar Ârif Alinin de eserine selçuki (Melik İzzeddin Keykâvus) münşisi (İbni Ula) nın bu bahse ait bir telifini mehaz gösterdiğini (Mirkatülcihad) mukaddemesinde yazmaktadır.

Esasen ilmî bir kıymeti olmıyan bu kitaptaki malumat, Çorum tarihi hakkında evvelce mevcut bilgirere maalesef fazla bir şey ilâve edememiştir. Çünkü (Mirkatülcihat)ın; Çorumlular arasında ötedenberi (Çorum Tarihi) diye anılan ve gayri malum muhtelif eller tarafından istinsah edilmek suretile zamanımıza kadar gelen müellifi meçhul (Danişmendname ismindeki elyevm mevcud bir kitabın (2) tahrir tarzı değiştirilmiş bir kopyesinden ibaret olduğu anlaşılmıştır.

Ankara, Dil, Tarih ve Coğrafya fakültesi tarafından birinci Türk neşriyat kongresine Türk harflerile neşri teklif edilen eserler meyanında (Tokad dizdarı Ali - Danişmendname) sinin de mevcut olduğunu gördük. (3) Bu eserin aslını görmediğimiz için elimizdeki müellifi meçhul Danişmendname ile aralarındaki münasebet ve müşabeheti tayine imkân bulamadık. Yalnız buradaki Danişmendnamenin ne Tokad dizdarı Arif Ali efendinin, ne de Münşi İbni Ulânın eserinin aynı olmadığı zannındayız.

Çünki Müverrih Âli, Arif Ali Danişmenonamesinden nümune olarak (Mirkatülcihat) a aynen şu manzumeyi dercetmiştir:

Çu suph erdi belürdü gün şafaktan
Bezedi yer yüzün altun varaktan
Cihana rahmet asârı saçıldı
Güneş doğdu kara akdan seçildi

[2] Elyevm bu kitaptan Çorumda iki nusha mevcuttur. Birisi Karaca köylü nam diğeri Koşma oğlu İsmail efendi tarafından 1322 tarihinde istinsah edilmiş ve nesih yazı yazı ile yazılmıştır. İsmail efendi elyevm köy kâtibi olan İsmail koşmadır. Kitap 12X17 ebadında 8,5 santim uzunluğunda 12 satırlık 253 verak 506 sahifeden ibarettir. İkinci nusha Çorum kütüphane memuru Eşref Ertekin tarafından 1325 senesinde ihtiyar bir kadından aldığı nushada istinsah edilmiş isede temam değildir.

[3] Kongre zabıtnamesi sahife 296.

Gecenin zulmetini eyleşli dûr
Seraser dehr içini kıldı mamûr

Halbuki elimizde bulunan Danişmendnamede böyle bir mesneviye tesadüf edilememiştir. Bununla beraber yine Mirkatülcihatta Arif Ali eserinin onyedi meclise tarhedildiği bildirilmekte, Mevcut Danişmendname ise (Ezincanip) ibaresile 19 fasla ayrılmış bulunmaktadır. Bu kitaptaki aşağıda yazılı manzum parçaların da Süleyman Çelebinin meşhur mevlûdundan iktibas edildiği meydandadır.

Evvel Allahı getirelim dile
Diyelim Allahü Ekber derd ile
Dahi andan başlıyalım söze biz
Allah adsız hiç bir iş olmaz temiz

***

Yüzü nurdan anın güneş ay
Kul olmuştur ana yoksulu, bay
Ay suratlu feriştah her biri
Safu saf olub dururlar her biri

***

Kamû tenhaların hemrahı sensin
Kamû dertlulerin dermanı sensin

***

Bir yardır andan artık Tanrı yok
Milki bi payandır kulları çok
Sun'ıdır her yaratılmış serteser
Arşu, kürs, cinni, ins, bahri her

***

Bu tükenmez sözü bunda koyalım
Geri Melik kıssasını diyelim
Kim neler kılmış cihanda ol safa
Ver salâvat ruhu paki Mustafa.

Halbuki İzzettin Keykâvus'un münşisi İbni Ula mevlût nazımından çok evvel yaşamış bir şahsiyettir.

Belki elimizdeki bu kitap ya Arif Alinin veya münşi İbni Ulânın eserinden iktibas edilerek yazılmış dördüncü bir eseridir. (*) Gerek Çoruma tealluku itibarile ve gerek bu eserler hakkında okuyucularımıza sarih bir fikir ve-

[*] Âli (Mirkatülcihat)'ta, (mefhari büleğa mevlana ibni Ulâ . . . . . tasnif eylemiş hâlâ ki ol zamanda cari olan türki lisani mahlutla eda eyleyüb bir kitap müstetap kılmış) diye bu eserin Türkçe olduğunu söylediği halde Künhülahbarın 5 inci cildi 245 inci sahifesinde (zamanında Arif Ali . . . . . Melik Ahmed Danişmend fütuhatını bir manzum kitap eylemiş Ulâyinin münşi lisanı farsı kadim üzre ve yazdığı kitaptan hikâyatını ahz etmiş) diyerek asıl me'hazın Acemce olduğunu söyleyor. Ayni zamanda Arif Ali eserinin Mirkatülcihatta (cümle fütuhatı on yedi meclise tarhedüb cabeca mesnevi tarzında bazı ebyat ve varidat nakşeylemiş)diyerek eserin mensûr olduğunu ima eylediği halde Künhülahbarda(bir manzum kitap eylemiş) diye kitabın temam manzum olduğunu yazıyor. Bu muhtelif rivayetlerden hangisinin doğru olduğu anlaşılamadı

rebilmek için halk arasında (Çorum Tarihi) denilen eldeki Danişmendname ile Âlinin Mirkatülcihadından Çorum fethine ait bahisleri iktibas ederek aynen aşağıya dercediyoruz:

(Danişmendname) şu satırlarla başlıyor: «Hâzâ kitabı gazevatı saidülhayat, şehidülmemat Niksarî Melik Danişmend Gazi aleyhi rahmetullah hazretlerinin fi sebilillâh ettiği fütuhattır. Ayni ile nushasında naklolundu.»

Çorumun fethine de şu suretle nakli kelâm ediliyor:

Ravlyanı ahbar ve muhaddisanı asâr şöyle rivayet ederler ki: Melik Danişmend Gazi asakiri islama buyurdu. Nikonyadan yani Çorumdan yana revan olalar. Çünkim kalaya erdi, taşrada bulunan kâfirler kaçup kal'aya girdiler. Gaziler erüb kal'a karşusunda konub haymeler ve bargâhlar kurub bir dem ârım ettiler.Nastora(4) haber oldu. burç başına çıkub gördükim Çorum ovasın temamet asker tutmuş. Andan Melik buyurdu. Çeri atlanub dört yandan kal'ayı muhasara eylediler. Nastor gördükim hal böyledir, bir ulu saray var idi. Sanasın bir kal'a idi Etrafını kestirüb içini su ile doldurdular. Saray damında dört köşede mancıklar kurup dama çıkub kâfirleri cenge havale kılardı. Kâfirler çarh oku ile çok müslüman şehid eylediler. Geziler dahi aşağıdan yukarı çok kâfir kırdılar. Çun akşam oldu, karargâha geldiler, namaz kıldılar. Dua ve sena ettiler. Melik askerin yokladı, 800 müslüman şehid olmuş buyurdu. Şühedayı cem edüb namazların kıldılar, andan on bin er karakola bindi. Çun sabah oldu, kâfirler yine baru üstüne çıkup cenge durdular. Melik buyurdu: Sabıkan esir olan 30000 kâfiri getürüb islam arzettiler. Anlar imana gelmeyüb Melike söğdüler, Melik buyurdu. Bir mikdarını kırınca kal'adaki kâfirler çağırdılarkim, ölmekten dirilik yeğdir, müslüman olun dediler. Anlar eşidüb 20000 kâfir imana geldi, 9000 esir kaldı. Kimi ruhban ve kimi ihtiyar idi. Melik etti, bunlar dursun, belki bize gerek ola dedi. Andan Melik bargâha girüb Artoki (5) ve Efrumiyeyi çağırüb et-

[4] Nikonya (Çorum) müdafii.

[5] Babası göçginci dağ halkı beylerinden anası Türk ve müslüman olan bir mühtedi, Efrumiyenin âşık ve zevci.

tl. (6) Ey Efrumiye atan müslüman olmaz haraca dahi razi olmaz, eğer koyuverirsek bir fitne dahi zuhur eder, eğer öldürürsek senin hatırın kalur. Muhammed şer'in komuş günahkâr oluruz dedi. Çun Efromiye Melikten bu kelamı eşitti. Etti: Ya Melikizzaman benim atam ve anam ve başım din yoluna ve Muhammed Ali aşkına feda olsun. Bu keca atam katına varayım. İcazetinle ana nasihat edeyim, kabul ederse hoş ve illa kabul etmezse ertenekim nedilerseniz öyle edesiz dedi. Melik sakin oldu. Çun gece oldu, Efrumiye atası katına vardı. Şeddat (7) kızın görüb çok herze ve hezeyan söyledi. Bu musibetleri senin için çektim, yohsa bunlarla benim ne işim var idi. Efrumiye etti: Ey ata gel! Müslüman ol, hak dini kabul eyle, sözümu tut dedi. Manzum:

Din Muhammed dinidir bilgi yakin
İnanan olur Cehennemden emin
Gelipdir levlâk levlâk
Sen olmazsan yaratmazdık der eflâk
Oldurur bilgil şefaat eyleyen
Ümmeti olana rahmet eyleyen
Gel salâvat ver inan Muhammede
Kurtara benden seni azad ede
Ger bu dem eğer inanmayaysan
Canıuln başını kurtarmayaysan
Şeddat ol dem derki bu ne söz olur
İşbu kızda ne kati berk yüz olur.

—Sonu Var—

[6] Amasya beyi Şeddadın kızı, Çorum beyi Nastorun eski niganlısı olan müh-tediye.

[7] Amasyadan mağluben firar ederek Çoruma iltica eden Amasya beyi.

MES'UL MÜDÜR: Dr. Pertev Kaleli oğlu

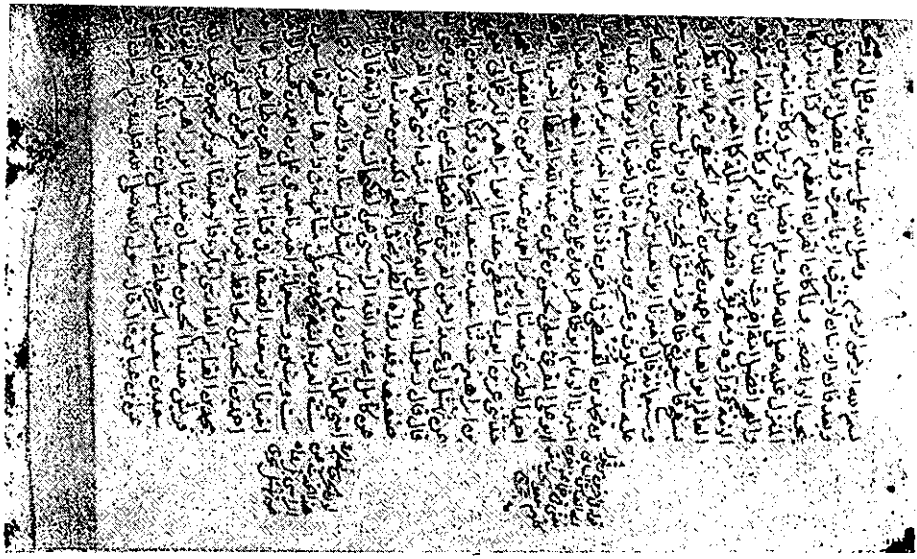

Çorumlu Yusuf Bahrinin el yazısı ile eserinden bir sahife.
(Hal tercümesinde bu eserinden bahsedilecektir.)

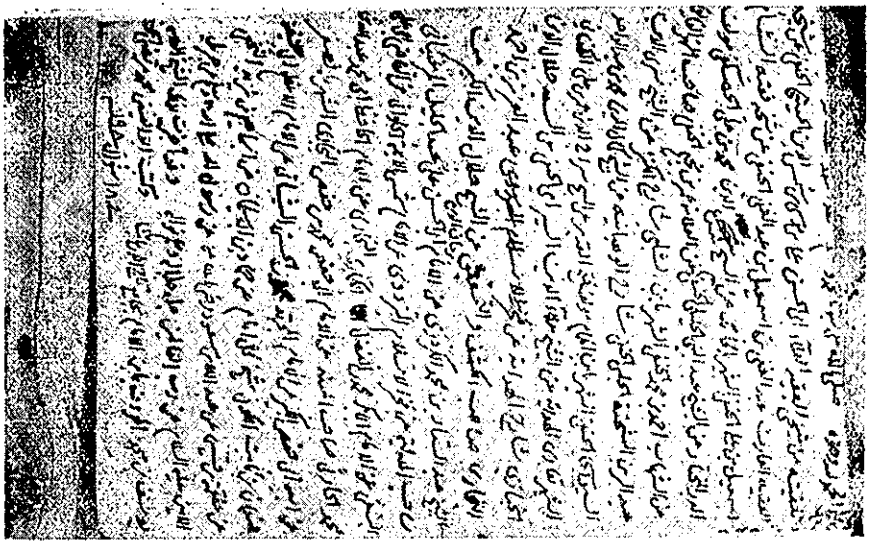

Çorumlu Yusuf Bahrinin Mısırda Şeyh Murtazadan aldığı icazetname
(Hal tercümesi neşredildiğinde bundan da bahsedilecektir)

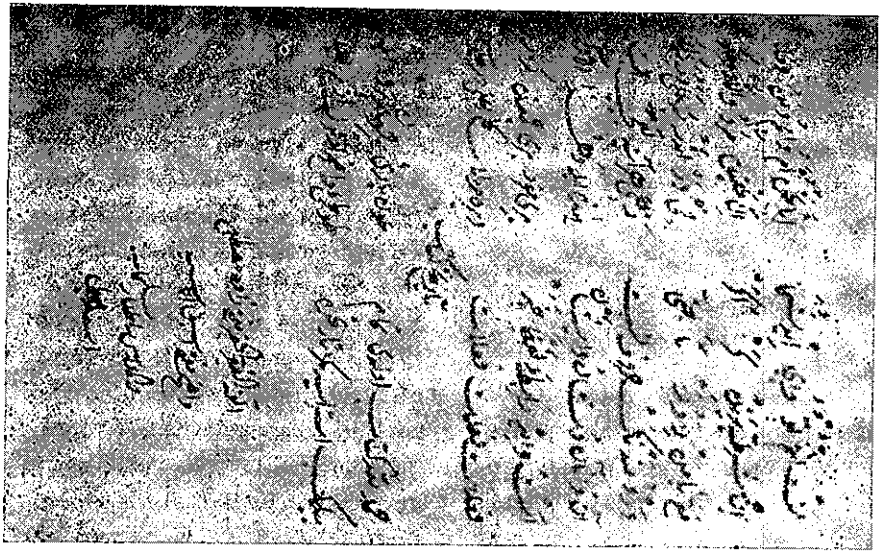

Çorumlu Mustafa Vazıh efendinin el yazısı
(yazısı Çorumlu'nun 9, 10, 13üncü sayılarında)

Çorumlu Kara Müftünün Mezar taşı
Mustafa Vazıh ile ilgilidir. Yazısı Çorumlunun 9 - 10, 13 üncü sayılarındadır.

(9/620 nuon sahifedeki ramara ait kroki gelecek sayıda neşredilecektir.)

No. 196

Hazinei evrakta merhum M. Cevdetin tasnif kısmında dahiliye no. 3327.

Sivas valisi veziri mükerrem izzetlu Süleyman Feyzi paşadan vürud eden tahriratın hulasasıdır.

Çorum sancağı nızamına dair ba fermanı âli memur olan serturnai İbrahim ağa Çoruma iki konak kalarak mahalle vürudunda livai mezkûr derununda mevcud eşkıya havfe tebaiyet ile firar etmiş olduğundan gayri serturnayii mumaileyhin livai mezbur derununa vüsulünde sereşkıya olan Öldük oğlu Hasan ve Civcik oğlu diğer Hasan ve Akbıyık oğlu Mehmed ve İvazoğlu İsmail nam kimesneler dahi Osmancık kazasına azimet eylediklerine binaen kazai mezkûrde heveskârı şekavet olan kimesneler ile yekdil ve yekcihet olarak cemiyet peyda ve icrayi melanete içtira eyle sancak mutasarrıflarından ve sair muhaliflerinden iştika vadilerinde cebren bir kaç kıt'a ilam ahz ve deraliyeye isra etmiş oldukları ve livai mezkûr mutasarrıfı miri mirandan Yusuf paşayı şephun [1] ederiz deyu kelimatı baride ihdas eyledikleri ecilden bu keyfiyet tarafı müşarünileyhden canibi devleti aliyeye tahrir ile ianet olunması hususunu müsted'i paşai mumaileyh mahsus kaimesi ve Çorum kadısının ilâmile tatarını irsal etmiş olup ancak livai mezbur müşarünileyhin eyaleti dahilinde isede serturnai mumaileyh mübaşeretile vürud eden emri âli müşarünileyhe hitab olmadığından hemen zikrolunan kaime ve ilam paşayı mumaileyhin zikrolunan tatarının kaleme alınan takriri takdim olunduğu beyanile bu badta ne veçhile emri âli sudur eder ise olveçhile amel ve hareket müşariileyhe vacibei zimmeti sadakat ve hamiyet olduğun . . . . seferler takribile yerludan derebeyliği vadisinde olan voyvoda ve mütesellimle kazaları benimseyüb erazil ve eşhası istishab ve ehli ırza galebe ve tasallub ile fukara ve zuafa pazedei huyul [2] ve hasar olduğu vaki hal ve Çorum ve Osmancık kazaları hemen usat yedlerinde olduğu derecei tehakkuka reside olmuş idüğin müşarileyh iki kıta kaimesinde tahrireder . . . . . Berveçhi muharrer serturnayii mumaileyhin vürudundan mukaddem ve badelvürud

[1] Şephun: Gece baskını.

[2] Huyul: Atlar, hayl kelimesinin cemi.

eşkıyai mezkûrenin etrafa ve Osmancık taraflarına müteferrik olduklarından ve Osmancık'a vürud edenler dahi sair eşkıya ile bilittifak paşayi mumaileyhin sui halini mübeyyin cebren ve kahren Osmancık kazasından ve beş kıt'a ilam dahi sair kazalarda ahziyle deraliyeye takdim ve iştikâ etmiş olduklarından bahsile paşayı mumaileyh hakkında o makule inha mahza hilaf olmak hasebiyle liecliliştikâ o makule eşkıyadan vürud eden olur ise kayd ve bendile mahalline irsal ve Osmancıkta olan malûmülesami eşkıyanın dahi bulundukları mahalden ahz ve Çoruma ihzar olunmak babında serturnayii mumaileyhe hitaben emri âli ısdarı savbı müşariileyden deraliyeye tahrir olunması ve müstediı paşai mumaileyhin ve Çorum kadısının takdim olunan salifüzzikir kaime ilamı kıt'a 2. tahriratla müşariileyhe vürud eden safifüzzikir tatarın kaleme alınub takdim olunan takririnin hulasasıdır.

Çorum içinde yeniçeri zümresinden olub tuğyan edenlerin tedip ve güşmalları içün ocağı âmire tarafından tayin olunan serturnayii mumaileyh on beş nefer ademiyle Çoruma iki konak mahalle vürudunda eşkıyadan bazıları Osmancık tarafına ve bazısı dahi cabbar zade tarafına firar etmiş olduklarından maada bir vakıtten beru Çorumda mütesellimlik takribiyle sercemiyeti eşkıya olub Osmancıka vürud eyledikleri iş'âr olunan malûmelesami eşkıya yanlarında mevcut avenelerinden bir mikdarını Osmancık'a irsal ve kusurunu istishap ile cebbar zade Süleyman bey tarafına vürudlarında mirimumaileyh canibinden ikazı fitne için Çorum ve Osmancık taraflarına âdemler irsal olunduğu . . . . . isimleri mezkûr olan eşkıya tarafından Osmancıkta olan avenelerine haber vürudunda cümlesi ifadei fesad iken paşayı mumaileyhin buyurultusile mübaşir dahi vürud etmekten naşi avenei merkuma mübaşiri mezbur yedinde zikrolunan buyurultuyu ahz ve mübaşiri iade eyledikten sonra Osmancık ahalisi dahi ayağa kalkub ve mahkemeyi basup hakimivilâyete sekiz saat mahalde vaki İskilibe firar ettirdikleri ve badehu menzil haneyi dahi kapatub mecmuu müsellah keştü güzar ve Osmancık Çoruma on iki saat olduğundan bir gece Çorumu basaruz deyu etrafta müttefik oldukları eşkıyayı celbetmekte oldukları . . . . . Cebbar zade Süleyman bey tarafı-

na firar edenler için paşayı mumaileyh mektub irsal etmiş isede red ile cevap verildiği ve elhaleti hazihi Çorumda ehli ırz makulesi mevcut olub anlar dahi firar eden eşkıyadan hoşnut olmadıkları zahir idüği tatarı merkumun kâğıdında tahrir olunmuştur.

Fi. R. sene 1207 (1792)

Süleyman Feyzi p şanın tahrirat tarihi : 21 R. 1207 (1792)

[*] Serturnayi İbrahim
memuı Çorum hala
M ü h ü r
(Selamın alâ İbrahim

No : 197

Hazinei evrak dahiliye 8146

Devletlu inayetlu merhametlu Sultanım hazretleri sağ olsun.

Arzıhal kullarıdır ki : Hâlâ kapu kethudası olduğumuz sabıka Sivas beylerbeyisi mirimirandan sarı zade Muhammet paşa kullarına avatıfı aliyeden işbu 77 senesi tevcihatı meymenet iştimalda Çorum sancağı tevcih ve inayet ihsan buyurulmağıle paşayı mumaileyhe ait olan hasılatı muayyenden selefleri tarafından yevmelkıst hesabı üzere bir şeyi ahz ve taraflarına güzeştesi var ise marifeti şeri ve mütesellimi marifetile hesapları rüyet ve zuhur eden güzeşte aidatı geru red ve paşayı mumaileyhe isal için kabzına memura eda ve teslim için bir kıta fermanı âlileri inayet ve ihsan buyrulmak babında emir ve ferman devletlu inayetlu merhametlu Sultanım hazretlerinindir.

Tapu kethuda hala
Damat : Hacı Mustafa

Hazariye şurutu

Çorum sancağında vaki olan kazalardan livai mezbur mutasarrıfı için her senede üç taksit ile iki bin iki yüz elli kuruş hazariye tertip ve tesviye kılınub ve hazariyede resi sene gurrei muharrem itibar olunmağla azil ve nasb vukuunda halef ve selef herkes tevcihi tarihinden kıstelyevm hesabı üzere hissesine isabet edeni ahz ve kabzeylemek şurutu hazariyedendir. Ferman devletlu sultanımındır.

Şurutu mucibince emrimdir.
Sah.

No : 198

Hazinei evrak dahiliye kısmı M. Cevdet tasnifi No. 363.

Sabıka İçel sancağı mutasarrıfı saadetlu Abidin paşa hazretlerine bu esnada Çorum sancağı ihsan buyrulmuş isede livai mezburun ek-

[*] Serturna : Yeniçerilikte bir rütbe.

ser mahalleri Cebbar zade malikânesi olduğundan ahalileri mirimumaileyhe tarafgir olarak müşariileyh ademi itaat ile fesad ve ihtilalden hali olmıyacakları ve müşariileyhin sarahati meslub olarak duçarı ıztırap ve muzayıka olacağı beyanile kurbi ve civarda kâin Beyşehri ve Alaiye sancaklarından birinin müşariileyh Abidin paşaya tevcih ve ihsanı hususuna inayeti aliyye irzan ve şayan buyrulmaeını müşariileyh bir kıt'a kaimmesinde tahrir eder.

Hususu mezkûra dair Çorum mutasarrıfı müşariileyhin kaimmssi kıta : 1

Neh. 1227 (1812)

Bu hususta Karaman Valisi Ali paşanın da aynı maalde iki kıt'a arizası vardır ki 3. Ş. 1227 tarihini taşımaktadır.

No : 199.

Bazı Çorum mutasarrıflarının tayin ve tahvillerine dair vesikalar :

Hazinei evrak dahiliye kısmı M. Cevdet tasnifi No. 4470

Sabık İçel sancağı mutasarrıfı olup bu defa Çorum sancağı tevcihile malikânesi olan Amasyada ikamete memur kılınan vezirim Mikdad paşaya :

Çorum sancağına mütesellim nasbile zaptetmek üzere berveçhi arpalık tevcihi.

Fi. Evaili N. 1196 (1781)

No : 200

No : 4868

Sabıka Çorum sancağı mutasarrıfı olub berveçhi arpalık Kayseriye sancağı müceddeden kenduya tevcih olunan Recep dame ikbalehu.

Fi. Evahiri C. 1169 (1755)

Sabıka Çorum sancağı mutasarrıfı olup berveçhi arpalık yine Çorum sancağı müceddeden bâhattı hümayun kenduya tevcih olunan Çolak İbrahim paşa. 1169 (1755)

No: 201

Kutvetil kuzatı velhükkâm madenil fazlı velkelâm mevlana Osmancık kadısı zide fazlühu tevkii refii humayun vasıl olucak malum olaki Osmancık kasabasında medfun Koyunbaba kuddise sırrehül azizin zaviyesinde evladiyet ve meşrutiyet üzre zaviyedar ve vakfının mütevellisi sulahadan kudvetil sulahaissalikin eşşeyh Hüseyin zide salahahü rikâbı hümayunuma arzıhal edüb kasabai mezburede ucarı suvu demekle maruf su ile zaviyei mezbure vakfı olan bağ ve bahçe ve tarlalarile kasabaı mezbure ahalileri bağ ve bahçe ve tarlalarını kadimden beru alâ tarikıl münavebe saki ve intifa ede gelüb mugayiri kadim dahlolunmak icap etmez iken kasabai mezbure sükkânından ashabı arazdan malumül esami kimesneler zuhur ve biz bağlarımızı sakyederiz bizim bağlarımız temam olmadı zaviyei mezbure vakfı olan bağ ve bahçe ve tarlalara cereyan ettirmezüz deyu kadime mugayir fuzuli müdahale ve mümanaat ve nizağ ile mani oldukların inha ve kadimisi ile amel olunub mezburların mugayiri kadim vaki olan müdahale ve teaddileri meni ve defi olunmak babında emri şerifim sudurunu istida ve divana hümayunum kaleminden süal olundukta münazaünfiha olan su kariyei mezbure ahalilerinin mahsus ve müstakil suları olmayub filhakika inha olunduğu üzere Koyunbaba zaviyesi vakfı olan bağ ve bahçe ve tarlaların kezalik kariyei mezbure ahalilerinin bağ ve bahçe ve tarlaları kadimden beru ol su ile alâveçhil münavebe sakyi müşterek iken ehaliyi merkuma mugayiri kadim teallül ve mümanaat eyledikleri vaki ise meni ve defi ve badehu ol su kadimden ne mahalde cari ve ne vechile bağ ve bahçe ve mezruatları saki ve intifa edegelmişler ise yine kadimisi üzre icra ettirilmek için mahallinde şerile emri şerif yazıla gelmiştir deyu tahrir olunmağile mahallinde şerile rüyet olunmak babında fermanı âlişanım sadır olmuştur. Buyurdumki işbu fermanı şahanem vüsul buldukda bu bapda sadır olan emrim üzere amel dahi mukaddema bir defa şeriile görülüb faslolunmak hususlarına mukayyed olub göresin münazaün fih olan su dahleden mezkûrların mahsus ve müstakil kadimi suları olmağile mümanaat ederler olmayub filvaki ber minvali muharrer zaviyei mezbure vakfı

olan bağ ve bahçe ve tarlaları kadimden beru ol su ile alâ tarikil-münavebe saki ve intifa edegelmişler iken ehalii merkume kadime mugayir teallül ve mümanaat eyledikleri vaki ise muktazayı şeri kavimle amel edüb dahi badessübut ol su kadimden ne mahalde ve ne veçhile bağ ve bahçe ve mezruatları sakyi intifa edegelmişler ise yine kadimisi üzre ettirüb mezkûrları hilafı şeri şerif ve mugayiri kadim müdahale ve mümanaat ettirmeyüb ol vechile zahir olan müdahale ve teaddilerin meni ve defi eyleyüb minbait şeri şerife ve kadime ve emri humayunuma muhalif kimesneye iş ettirmeyüb bu husus içün bir dahi emrim varmalu eylemiyesin şöyle bilesin alâmeti şerife itimat kılasın tahriren fievaili şehri rebiyülevvel sene erbau ve mieteyn ve elf. 1204

Bimakamı kostantiniyetil mahrusa.

No : 202

Kudvetil kuzatı velhükkâm madenil fazlı velkelâm mevlana Osmancık kadısı zide fazluhu tevkii refii humayun vasıl olucak malum olaki Osmancık kasabasında medfun Kutbül Arifin Koyunbaba kuddise sırrahül aziz zaviyesinin evladiyet ve meşrutiyet üzre zaviyedar ve vakfının hâlâ mütevellisi olan sulahadan ikudvetis sulahaissalikin eşşeyh Hüseyin zide salahuhu rikâbı humayunuma arzuhal edüb zaviyei mezbure vakfının defterde mukayyed kariyelerinden kazai mezbure tabi (. . . .) kariyesinin mümtaz ve muayyen hududu kadimden uşür ve resmi zaviyei mezbure tarafından ahiz ve kabz oluna gelen malumetil hudut yerlerin uşür ve rüsumune harden dahlolunmak icap etmez iken ashabı ağrazdan kasabai mezburede kâin camii kebir vakfı mütevellisi olan Abdullah nam kimesne zuhur ve ol yerler camii mezbur vakfı karyelerinden civarında vaki kazai mezbure tabi . . . . . nam karye arazisindendir deyu hilafı kanun ve kadime mugayir fuzuli müdahale ve uşür mahsulâtını tegallüben ahzu kabza tasaddi ve ledetterafu ol yerler zaviyei mezbure vakfından olan sabıkıl beyan Yücek kariyesinin mümtaz ve muayyen hudu dahilinde kadimden zaviyei mezbur vakfı tarafından uşür ve resmi alına gelen yerlerden olduğu mahalli nizağ üzerinde şeran sabit ve canibi şeriden hücceti şeriye ita olunmuşuken mücap olmayub yine ol vechile müdahale ey-

ledüğün bildirüb hücceti şeriye mucibince kanun ile amel olunub ol yerlerin uşür ve resmi kadimisi ile zaviyei mezbure vakfı tarafından bittevliye kenduye ahzü kabzettirilüb mezkûr hilafı kanun ve mugayiri kadim ve mürafaadan verilen hücceti şeriyeye muhalif teaddi ve rencide ettirilmeyüb zahir olan müdahalesi meni defi olunmak babında emri şerifim sudurunu istida ve divanıhümayunumdan kanunu süal olundukta münazüunfiha olan yerler Osmancık kasabasında kâin camii kebir vakfından olan karyenin mümtaz ve muayyen hududu dahilinde kadimden uşür ve resmi camii kebir vakfı tarafından alına gelen yerlerden olmayub filhakika şeyh mumaileyhin berveçhi meşruta mütevellisi olduğu Koyunbaba zaviyesi vakfının defterde mukayyed karyelerinden kazai mezbure tabi Yücek kariyesinden mümtaz ve muayyen hududu dahilinde kadimden uşür ve resmi zaviyei mezbure vakfı tarafından alına gelen yerlerden olduğu şeran sabit ve canibi şeriden hücceti şeriye verilmişken hucip olmayub yine ol vechile müdahale eylediği vaki ise meni ve defi ve ol yerlerin uşür ve resmi kadimisi ile zaviyei mezbure vakfı tarafından ahzü kabz ettirilüb mezkûr hilafı kanun ve murafaadan verilen hücceti şeriyeye mugayir teaddi ve rencide ettirilmemek için kanun ile emri şerifim yazıla gelmiştir deyu tahrir olunmağile kanun ile amel olunmak emrim olmuştur. Buyurdumki fermanı şerifim vasıl oldukta bu babda sadır olan emrim ile amel dahi hususu mezbureye tekayyüd ve tarafından süddei saadetimden ihraç olunmuş mühürlü sahih sureti defteri cedidi hakani talep ve hücceti şeriyeye nazar edüb göresin münazüun fiha olan yerler camii mezkûr vakfı olan sabıkılbeyan karyenin mümtaz ve muayyen hududu dahilinde kadimden uşür ve resmi zaviyei mezbure vakfı tarafından alına gelen yerlerden iken camii mezkûr mütevellisi merkum fuzuli müdahale ledel murafaa ol yerler zaviyei mezkûre vakfından olan sabıkızzikir Yücek kariyesinin mümtaz ve muayyen hududu dahilinde kadimden uşür ve resmi zaviyei mezbure vakfı tarafından alınagelen yerlerden olduğu şeran sabit ve canibi şeriden hücceti şeriye verilmişken hucp olmayub yine olvechile müdahale eylediği vaki ise meni ve defi ve ol yerlerin uşür ve resmin kadimisi üzre zaviye

mezbure vakfı tarafından ahz ve kabzettirüb mezkûru hilafı kanun ve mugaviri kadim ve murafaadan verilen hücceti şeriyeye muhalif bir dürlü teaddi ve rencide ettirmeyüb minbait kanuna ve hücceti şeriyeye ve kadime ve emri hümayunuma mugayir kimesnene iş ettirmeyüb bu husus için tekrar emri şerifim ısdar ve irsale muhtaç olunmalu eylemiyesin şöyle bilesin alâmeti şerife itimad kılasın. Tahriren fievaili şehri rebiyülevvel sene erbau ve mieteyn ve elf. 1204

Bimakamı kostantiniyetil mahrusa

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl : 2 | 1 MAYIS 940 | Sayı : 22

23 NİSAN

Fevzi AYAN

Bizim ne kadar bayramımız varsa ve bize millî saadet getiren hangi mesut hadise, bir bayram olarak Cumhuriyet kanunlarında yer buldu ise bunların hepsi 23 Nisanın feyzinden doğmuştur.

23 Nisanın mahiyet ve manasını bütün belâğatile anlamak için 1920 yılı Nisanının 23 üncü gününden evvelki vakayii, içinde bulunduğumuz ahval ve şeraiti hatırlamak ve şimdi hatta tasavvur ve tehayyülüne bile tehammül edemiyeceğimiz ıztırap ve faciaları dimağımızın 20 sene evveline ait tabakalarını eşerek göz önüne getirmek ve bunun vereceği elem ve ıztırabın tesirile bunalan ruhlarımızı o tabakaların kâbusundan kurtarıb şimdiki saadetimizin üstüne bırakmak kâfidir. O zaman millet hem sultandan, hem düşmandan gelen iki katlı bir esâret altında kalmış ve hakimiyet yerine bir demir kelepçe Türk milletinin bileğine ve dımağına takılmıştı. Düşünmek yok, hareket yok, ümit ve necat; Bu girdabın hazırladığı ölümün soğuk yüzünden bekleniyordu.

Böyle bir anda, ölüme hasret çektiren bir felâket çukurunda kıvranan milletini, bu girdaptan çekip çıkaracak bir Türk çocuğu bu kudsî vazifenin aşkıyle Karadenize açıldı ve Karadeniz insafsız tıyneti ve kabiliyetindeki huşunet ve dehşeti bir tarafa attı

ve bir şefkat kucağı gibi göksüne can atan kahreman yolcusunu mukaddes bir emanet bilerek Samsuna teslim etti. Bu kahreman Türk, düşmanın ve sultanlığın önüne çıkardığı bütün manileri kıra kıra bundan 20 sene evvel 1920 Nisanının 23 üncü günü Ankarada Büyük Millet Meclisini kurdu. «Hakimiyet Milletindir.» düsturunu koyarak zaten hakim yaratılmış olan milletini ülküsüne kavuşturdu. Milletle hakimiyet işte bu gün bu kahreman Türk çocuğunun hayırlı, yümünlü eliyle bir daha ve fakat müebbeden birleşti ve 23 Nisan günü bu sebeple Türkün bayramı ve diğer millî bayramların da anası oldu. Bu gün, iftihar duyduğumuz hangi mes'ut hadise, ve tarih sahifelerine geçmekle onun dahi yaşamasını temin etmiş ve istikbalimizin meçhul yollarını malum bir hale koymuş hangi Türk inkılâbı varsa bunların hepsi Türkün hakimiyetine tekrar kavuştuğu tarih olan 23 Nisanın göksünü kabartan hadiseye medyundur.

Her teşebbüsün başlangıcı ile seyir ve inkişafının fayda ve zararlarını o teşebbüse ait blançoda görmek kabildir ve zaten blançe denilen şey, ömrü kâğıt üzerinde tesbit edilen işlerin aynasıdır. Yoksa Türk hakimiyeti gibi ezel ve ebet mefhumlarına sığmayan mebdesiz ve müntehasız bir varlığı bununla ifade imkân harîcindedir. Fakat bir müddet muzlim bulutlar altında kaldıktan sonra yeniden parlayan hakimiyet güneşinin tekkar doğduğu tarihi olan 20 sene evvelki 23 Nisandan 20 sene sonraki bu güne kadar feyizli hüzmeler altında fışkıran mes'ut vak'alardan el ile tutulan ve gözle görülen en belli başlılarını saymak daima mümkündür.

Vatanı kurtarmak.

İstiklâli kurtarmak.

Asırlarca memleketin başına musallat olmuş bir bela halinde onun damarlarını emmek ve bünyesini kemirmekten başka bir faydası olmıyan saltanat ve hilafeti kaldırmak.

Cehli, taassubu, geriliği, kötüyü, bir daha hortlamıyacak bir halde toprağa gömerek yerine bilgiyi, şuûr ve meziyeti getirmek Cumhuriyeti kurmak.

Yurdu demir ağlarla örmek.

20 milyon Türkü tek bir kalp, tek bir dil ve hudutları aşılmaz bir kale haline koymak.

Bütün dünyanın istiklal kaygusuna düştüğü şu anda her şey-

den emin selâmet ve refah içinde ülküsüne yüremenin şevk ve zevkile müsterih yaşamak 20 senelik hakimiyetimizin blançosunda büyük harflerle gözümüze çarpan işlerin küçük bir kısmıdır. Üst tarafı Türk hakimiyetinin elinde adeta bir kâğıt haline gelen vatan toprağının her cüz'ünde kendini göstermektedir.

Bu sebeple kalbimizden coşan bir sevinçle kutluladığımız bu bayram aynı zamanda Çocuk Haftasının ilk günü ve millî hakimiyetin istilzam ettiği ağır vazifelerini yarın omuzunda taşıyacak Türk yavrularının korunması, şefkat ve himaye görmesi hususundaki hamlelerimizi artırmanın bir yıldönümüdür.

Bayramı kutlularken yavrulara ait vazifeleri de yerine getirmeliyiz.

Bir milletin tarihi, yalnız mazisinin hikâyesiz değil, onun istiklâl aşkının daimî kaynağıdır da.

R. BATUMLU

İnsan cemaatlerinin, mazi olan hayatlarını hikâye eden ve ilmî bir kıymeti haiz olan kitaplara tarih kitapları dersek bu nevi kitapları tarif cihetinden, her halde, hatasız bir cümle sarfetmiş olacağız. Bu cümle içinde, ne zımnen ve ne de sarahaten tarihin gayesi tebarüz ettirilmiş değildir.

Filen veya aklen, sarfeylediğimiz her nevi kudretler bir gayeye matuf değil ise, nevi beşerin pek kısa olan hayatına bir de manasızlık vasfını ilâve etmek lâzım gelir. Bu meselenin tahlil ve tamikına girişmeğe vakıt ve mevzuumuz müsaade etmeyeceği cihetle, tek kelime ile söylemek lâzımgelirse, herkesin varmak istediği gaye birdir; O da, saadettir...

Bu gün yer yüzü, bir takım, gerek tabiî ve gerekse itibarî hatlarla, insan cemaatleri tarafından paylaşılmıştır. Bu paylaşmanın esası; her hudut içindeki kütlenin mümkün olduğu kadar tarifine uygun, bir millet olması üzerine iptina eder. (Bunun aksinin tahakkukuna yeltenenler, bir an için ceberutle gayelerine ulaştıklarını ancak görür gibi olurlar. Hakikatte bu bir seraptan farksızdır. Ferdin hayatı, arzusu bir fantazi olan onun veya bunun eğlencesi olamaz.) Bu cemaatlerin bazılarına müstakildir, bazılarına da değildir diyoruz. Müstakil olanların millet olmaktan ziyade bir de devletlik vasfı vardır.

Hindular vardır. Fakat Hindistan devleti yoktur.

Bir Türk milleti ve bir Türk devleti vardır.

Bu devlet oluş veya olmayış nereden ileri geliyor?

Evvelâ devleti kısa ve geniş manasında tarif edelim.

Bu; milletlerin müstakil yaşama arzularının bir tezahürü, başka bir tabir ile gerçekleşmesidir.

Demek oluyor ki, istiklâl ve devlet oluş, manen bir birinin tıpkısıdır.

Şimdi, bu istiklal arzusunun kuvvetini hangi menbalardan alarak gerçekleştiği ve nasıl bir hususta gerçekleşemediği meselesini kısaca tedkik edelim:

Arzu, bir millet tarafından yapılacaktır. Hemen söyleyelim ki bu talebi yapmaktan vareste bir millet tasavvur eylemek te abes olacaktır.

Millet oluşun tarifini biliriz. Bir takım müşterek fonksiyonlara malik bir cemaat tarafından bir toprak üzerinde teşekkül eden bir kütledir.

Bunlar meyanında millî his veya müşterek mazi esas fonksiyondur. Devlet oluşun esas kuvvetini aldığı rüknünde budur.

Müşterek mâzi devlet oluşun esas rüknüdür dedik. Müşterek mâzisi olmayan bir millet-tasavvur eylemek te (tarifine göre) manasız olacaktır. O halde bu ne demektir?

Bir milletin devlet oluşu gayesine hadim müşterek mâzi dediğimiz bu fonksiyon, mahir bir şuvalyedir. bir milletin mâzisi, bir ticaret müessesesinin mazi olmuş ve lüzumu kalmamış bir muhasebe defteri gibi, tarih kitaplarına nakşedilip, kütüphane dolaplarında kilitli kalacak ve sahifeleri açılmadan küflenüb, farelere yem olacaksa; millî hissin de çok kuvvetli ve mahir fakat afyun yuttu-rulmuş bir silahşorun yapacağından farkı olamaz.

Millet ferdlerinde millî gururun, heyecanların en yükseği olarak icabında şuurlaşması için bir tek kaynak vardır. Bu kaynak, tarihtir.

***

Büyük Türk milletinin istiklâlini hüccetlediği Lozan sulh ahitnamesini kasten; İngiliz diplomatı Lord Gürzon, yine İngiliz diplomatı (ozamanki hükûmet reisi) Loit Corca:

— İngilizler, tarihlerinde bu ahitname kadar kendilerini küçülten bir vesikaya asla imza koymamışlardı diyerek siyasetini tenkit etti.

Muhtasaran nakleylediğimiz bu hükmü, biz romantik bir muharririn yazılarından almadık. Bunu Türk olmıyanlar konuşmuş ve yazmıştır.

Yakın tarihimizin, ancak bir sahifesinin ihtişamını ifade eden bu cümleden, haklı olarak duyduğu gurur, elde eylediği manevî

kuvvet ferd beferd Türk vatandaşında, ileride vatanın tehlikesi halinde önüne geçilmez bir kuvvet yaratacaktır.

Bilhassa yakın tarihimizin hudutsuz şanlı sahifeleri onun yaratıcılarının evlâdına, ahfadına zemin ve zamanında idrâk ettirilecektir ki :

Vatanın hudutlarında kara bulutların mahiyet ve kuvveti ne olursa olsun hiç bir mertebeden tehlikesi mümkün olmasın. Çünki, onun bekçisi damarlarında lavlanmış, kuvvet ve hararetin eserinden almış, bir kan taşıyan büyük Türk milletidir.

Tarih bir ilimdir. İddiamız her vatandaşın bu ilmin âlimi olması lüzumu değildir.

***

Halkevlerimiz ; halkın halka, bileninin bilmiyenine karşı kanun ve nizamın tarif edemediği, fakat vicdanî ve millî vecaibin ifası yeridir. Burada hiç bir vatandaş müeyyedesi maddî olan bir düstur ile tavzif edilemez ise, bu, halkevlerinde çalışmak bir külfetten ibarettir demek değildir. Bilakis vicdanî ve millî bir borcun ödenmesidir.

Halkevlerinin tarih kollarında:

1 — Tarihî hakikatler meydana çıkarılır,

2 — Vatandaşın millî hissi müşterek maziye dayanılarak takviye edilir.

Yukarıda Lord Gürzonun bir sözünü nakleyledik. Hudbin diplomatın, Türk Atillanın Fransa içlerinden gelen atının nal seslerini nasıl unutmuş olduğunu : Çanakkale vekarının gözlerinden nasıl silinmiş bulunduğuna hayret etmemek kabil değildir ; Ki Türk gücü karşısında imparatorluğunun baş eğmesine bir gûna tehammül edemiyor.

Türk milletine, kendi gücünü hâlâ idrâk edememiş olan bu diplomatı, af büyüklüğü düşer.

EBÜSSUUD EFENDİ

RIFAT Arıncı

—Baş tarafı geçen sayılarda—

NAZMI

Türk, Arap ve Fars edebiyatına hakkıyle vakıf olan Ebüssuud, Türkçe eserlerile divan edebiyatının hakikî mahsullerini vermiş oluyor. Arapça, Farsca ve Türkçe şiirleri arasında en kuvvetlisi Muhammed Bahaaddin Âmili tarafından (Kâşkül) e (1) 54 beyti alınan 92 beyitli Arapca (Kasidei Mimiye) si ile Türçe (gibi) redifli kasidesidir. (2) Fetvaları dahi çok zaman manzum olarak yazmıştır. Şiirlerinden derinden gelen bir manevî ahenk ve olgun islam felsefesi vardır. Konuyu tertip, tahlil ve izah edişi onun zekâsındaki enginliği ve muhayyilesindeki füshati göstermektedir. Bütün manzum ve mensûr eserlerinde dikkati çeker şey, anlayan her okuyucuyu sıkmayarak başlanan bir yazısını sonuna kadar okutmağa zevkle mecbur etmesidir. Ebüssuud, sanki her eserini bir gül gibi seve seve tedkik ettirmek sanatının bizde ilk mucididir. Her eserinin her parçaşı sanki sinirlerimizi bozmaması içi tebessüm ettirerek güldürür, kahkahaya meydan vermez. Yahut ta kaşlarını çatmadan düşündürür. Acı feryad ve figana fırsat vermez. Her eserinin her satırında kendisi duyulur. O ne taassubun, ne de hobbalığın dostudur. Şuûr daima şiirde dahi rehberi olmuştur. Eserlerinden birkaçını alıyoruz :

ابعد سليمى مطلب و مرام
و غير هواها لوعة و غرام
و فوق حماها ملجاء و مثابة
و دون ذراها موقف و مرام
و هيهات ان يثنى غير بابها
عنان المطايا و يشد حرام

---

[1] Kâşkül - Muhammed Bahaaddin Âmilî S. 10.

[2] Bu kasidenin bir nushası Çorum kütüphanesinde Ahmed Feyzi Leblebicinin eserleri arasında bulunmuş, diğeri de Ebüssuudun torunlarından Suud Yavsı tarafından lutf edilmiştir.

هی الغایة القصوی فان فات نیلها
فکل منی الدنیا علی حرام
محوت نقوش الجاء عن لوح خاطری
فاضحی کانّی بحر فیه قلام
الخ.

Kanunî'nin ölümü Türk ve İslam âlemi için telâfisi mümkün olmuyacak bir ziyâdı. Kudretli bir şair, dâhî bir imparator olan merhum müşerileyhin makamında yerini işgal edecek bir Osman oğlu gelmediğini tarihte esefle görüyoruz. Şark için bir iftihar sembolü olan Süleymanı ölümü bu ğün dahi içimizi sızlatan hazin bir hatıradır. Padişahın dehâ yoldaşı olan Ebüssuud bu akıbeti bütün şarkın ozaman müşterek dili olan Arapça ile bir kaside halinde şu matlala başlayıb anlatıyor:

اصوت صاعقة ام نفخة الصور
فالارض قد ملئت من نقر ناقور

Kanunî Sultan Süleyman Ebüssuude, onun adalet hakkındaki fikrini öğrenmek için fidanlara ziyan veren karıncayı öldürmekte günah var mıdır diye şöyle manzum bir sual soruyor:

«Nihale ger ziyan etse karınca
Günahı var mıdır anı kırınca?»

Ebüssuud, tavsiye etmek istediği adaleti şu vecize ile cevaben arz ediyor:

«Kıyamette Huda halkın derince
Süleymandan alır hakkın karınca»

KASİDELERİ:

Türkçe kasidesi ise, itiraz götürmez bir şaheserdir. Bizde Ebüssuudun Türkçe kasidesinin birbirinden farklı iki metni vardır. Ahmed Feyzi Leblebicinin Çorum kütüphanesindeki cönklerinde bulduğumuz birinci metni 46 beyitlidir. Diğeri 28 beyitli olub torunlarından Suud Yavsı tarafından Ali Emirî (Millet kütüphanesi) kütüphanesindeki Ali Emirînin (Müsveddat) ından kopye edilerek gönderilmiştir. Mısra ve kelime farkları olduğu için her iki metnide ayrı ayrı neşrediyoruz:

Çorum kütüphanesindeki metin

Gitti hengâmı şebap elden demi vuslat gibi
Geldi eyyamı meşib erdi şebi fiıkat gibi
Sarasarı badi fena yıktı selâmet haymesin
Çâk çâk etti revakın camei sıhhat gibi
Kametimden akıbet dibasın aldı, rüzgâr
Eğnime verdi belâ idaresin hilât gibi [*]

[*] Bu mısrağ vezinsiz ve manasızdır. "Çorumlu„

Gerdûşü eflâk tay etti sicilli ömrümü
Şol suturu mahv olub ebter kalan hüccet gibi
Merri eyyamı şühur ve kerri âvamı dühur
Kalmadı tende mecal ve ruhta rahat gibi
Çöktü bünyadı beden, bozuldu timsali cesed
Deyr dıvarında yer yer mahv olan suret gibi
İhtilâl erdi mizaca, zaafa yüz tuttu kavi
Kalmadı âzada her giz kudretü kuvvet gibi
Her biri dünyada gezerken bilmedim kıymetlerin
Yok yere oldu heba ömrü giran kıymet gibi
Tende tabın var iken sarf et maani kisbine
Olmadan biçare ten naçarü bi takat gibi
Zaaf ile üftanü hizan ömür serhadden geçüb
Bir acep iklime düştüm âlami gurbet gibi
Hiç ehlinde enisü âşinadan kimse yok
Bulmadım her giz birinde ünsü ya ülfet gibi
Ceyşi hicran eyledi nalân vücudün kişverin
Mülkü dilde leşkeri cevr ettiği garet gibi
Hanümanı dil yıkıldı, kalmadı taş üzre taş
Desti cevri devr ile viran olan milket gibi
Ten hisarın topu gam yıktığı bu gün henüz
Dinmez ahim gulgulü şamü seher nevbet gibi
Dikilür burcu bedenden yer yer ettikçe figan
Ahi dilsuzun duhanı göklere rayet gibi
Geldi idrake halel, gitti meşaerden şuur
Kalmadı bir sıhhat üzre semi ya rüyet gibi
Bir zaman idi ki, Bagu raga kıldıkça güzar
Görünürdü her kenarı gülşeni Cennet gibi
Şimdi ol hâlâtın oldu cümlesi habü hayal
Âlemi rüyada idrâk olunan halet gibi
Bezmgahı ins iken görsek gelür şimdi bana
Sahni gülzarım bir rütbei vahşet gibi
Nağmei bülbül ferah bahş ve sürur encam iken
Gamfeza oldu sadayı bûmü pür nikbet gibi

Görmez oldum revnakı eyyamdan aynü esef
Gözüme dünya görünür gayri mahiyet gibi
Sanurum afakı tuttu nar aşubu fiten
Sinei suzanım icre ateşi hasret gibi
Eşki pür hûn serteser tuuttu cihan etrafını
Dembedem zeyli ufukta görünen huuret gibi
Mülkü sıhhatten ikamet müddeti oldu temam
Görünen şimdi adem ıklimine rihlet gibi
Âlemi kevnü mekân eshabına mevtü fena
Muktazayı hükmü tabı ve mucibi hilkat gibi
Bu güzergâhı fena sahnında ummidi baka
Eylemek fikri muhal ve batıl emniyet gibi
Verse ger devran zimamın kabzai tedbirine
Görmesen her giz cihanda zahmetü şiddet gibi
Ol mirkatı Celalın payesi ihramı Mısır
Aynı âlem görmese âlemde ol rifat gibi
Sun'u bi hemtasına nisbet görünse nazıra
Takı kisra, Kasrı Kayser muhtasar sanat gibi
Sanma kim desti havadis ana tesir etmeye
Ermeye eyvanına bir rahnei âfet gibi
Bahtın olsa sadi ekber, menzilin evci zühal
Vermese ikbaline idbarü ya rücat gibi
Ferkadeyne hemser ve cevzaya olsan heminan
Asüman olsa yerin mülkü felek rütbet gibi
Âfitabı ömrüne bir gün erer nageh küsuf
Âleme tabân iken nurun kalır zulmet gibi
Kavs şeklinde felekte görünen sanma hilâl
Hasılı ömrünü bu halkın biçmeğe âlet gibi
Ya kemanı kabzai kudrettir ehli âleme
Atmağa tiri kazayı navüki kudret gibi
Bezmi kiti ehlinin ya kâsei imranını
Boşalub gâh dolduğun iş'ar eder âyet gibi
Belki cümle heykeli eflâkü evzaı nücum
Âlemin şekli fenasın resm eder heyet gibi

Âleme beyhude bakma eyle im'anı nazar
Sunu üstadı ezelde nazırı ibret gibi
Her biri zerratı ekvanın lisanı hal ile
Keşfeder sırı cihanı natıkı hikmet gibi
Meskenet halini ekber saadet bil; sakın
Eyleme cahu celala meylü ya rağbet gibi
Vakıf olmaz barigâhı âlemin tertibine
Bilmeyen safı niali mesnedi izzet gibi
Sâyi fehmi rumuzu kâinata gerçi kim
Künhü esrarına ermez akıl ya fikret gibi
İlmü irfan meslekinde eyledim sâyi cemil
Ettim erbabı himem ettikleri himmet gibi
Keşfi esrarı hakayıkta nice çektim ana
Etmedim ol bapda ihmalü ya gaflet gibi
Mersadı enzarım oldu gâh evc, gâh hadid
Cüstü cû da işler ettim harikı âdet gibi
Mevkifi hayretten özge bir makama ermedim
Müntehayı rahı irfan âlemi hayret gibi

KASİDE [1]

Gitti eyyamı şebap elden demi vuslat gibi
Geldi hengâmı meşib, erdi şebi firkat gibi

Sarsarı badi fena yıktı selâmet haymesin
Çâk çâk etti revakın camei sıhhat gibi

Gerdişi eflâk tayetti sicilli ömrümü
Şol suturu mahv olub ebter kalan hüccet gibi

Çöktü bünyadı beden, bozuldu timsali cesed
Dir divarında yer yer mahv olan suret gibi

Hânmânı dil yıkıldı, kalmadı taş üzre taş
Desti cevri devr ile viran olan milket gibi

[1] Bu kasideyi Suud Yavsı Ali Emirî'nin (Mümeddat) - ından almıştır.

Dikilür burcu bedenden yer yer ettikçe figan
Ah dilsûzum dühanı göklere rayet gibi

Bir zaman idi ki bagu raga ettikçe güzer
Görünürdü her kenarı gülşeni Cennet gibi

Şimdi ol hâlâtın oldu her biri habu hayal
Âlemi rüyada idrâk olunan halet gibi

Bezimgâhı ins görsem gelür şimdi bana
Sahnı gülzarı irem bir vadii vahşet gibi

Nağmei bülbül ferah bahşı dilü canım iken
Gamfeza oldu sadayı bum pür nikbet gibi

Görmez oldum revnakı eyyamdan aynü eser
Çeşmime dünya görünür gayri mahiyet gibi

Sanurum âfakı tuttu nâra şubü fiten
Sinei sûzanım içre ateşi hasret gibi

Eşki pür hun serteser tuttu cihan etrafını
Dembedem zeyli ufukta görünen halet gibi

Mülkü sıhhatte ikamet müddeti oldu temam
Görünen şimdi adem ıklimine rıhlet gibi

Âlemi kevnü fesad eshabına mevtü fena
Muktazayı hükmü tabım mucibi hilkat gibi

Bu güzergâhı fena sahnında ümmidi baka
Eylemek fikri muhal ve batıl emniyet gibi

Ferkadeyne hemserü cevzaya olsan heminan
Âsüman olsa yerin mihri felek rütbet gibi

Âfitabı ömrüne nagâh erer bir günı zaval
Âleme taban iken nurun olur zulmet gibi

Kavsi resminde felekde görünen şekli hilâl
Hasılı ömrünü halkın içmeğe alet gibi

Ya kemanı kabzai kudrettir ehli âleme
Almağa tiri kazayı naveki mihnet gibi

Bezmi kiti ehlinin ya kâsei amalıdır
Eksilüb geh dolduğu iş'ar eder ayet gibi

Belki cümle heykeli eflâkü evzai nücum
Âlemin şekli fenasın resmeder heyet gibi

Her biri zerratı ekvanın lisanı hâl ile
Keşfeder sırrı cihanı natıkı hikmet gibi

Vakıf olmaz bargâhı âlemin tertibine
Bilmeyen saffı niali mesnedi izzet gibi

Tende tabın var iken sarf et maani kisbine
Olmadan biçare ten naçar ve bi takat gibi

İlmü irfan meslekinde eyledim sâyi cemil
Ettim erbabı himem ettikleri himmet gibi

Keşfi esrarı hakayıkta nice çektim ina
Etmedim ol bapda ihmalü ya gıflet gibi

Mevkifi hayretten özge bir makama ermedim
Müntehayı rahı irfan vadii hayret gibi.

KITALAR [1]

Mahv olub gitmez müruru dehr ile baki kalır
Hame ile safhai evrakta mezkûr olan

Safhai âleme ne resme levhdır kim altına
Neşf eyler bir nefeste üstüne mastur olan

Bi serü sâman gider nabudu napeyda olur
Haşmetü cahu celalı âleme mesrur olan

Habı gafletten uyan, fehmet cihanın halini
Ey zamane devletü ikbaline mağrur olan.

[1] Sehi tezkeresinden.

BİR GAZELİNDEN [2]

Ey ecel Billâh aman ver bana, kılma acele
Son nefes dûş ola şayet gözüm ol bi bedele

Yoluna harç edeyim nakdi sebat elde iken
Ki geçer fırsatı ömrü güzeran, girmez ele

Kalbi meyyalim elinden nice edem ya Rab
Göricek abı revan gibi akar her güzele

BEYİT

Köşei vahdet idi kabrin azabı olmasa
Hoş tamaşagâh idi mahşer hesabı olmasa

BEYİT

Bi hod oldum eseri semmi semendin göricek
Halim ey dil, acaba nice olan kendin göricek ?

[2] Sehi tezkeresinden.

Kızılırmaktan kuvvet istihsali ve
ARAZİ SULANMASI HAKKINDA RAPOR

Kızılırmaktan kuvvei muharrike hususunda istifade etmek ve bu maksatla vücude getirilecek tesisatla aynı zamanda civar araziyi de sulamak için en münasip mahal Çorum vilâyeti dahilindeki Tekke boğazı denilen bu boğaz olduğsndan tedkikat için mahalline gönderdiğimiz . . . . . tarafından bu boğaz üzerinde etüt yapılmıştır.

1 — Bağlı krokide gösterildiği üzere Salor köprüsü ile Hamamözü arasında uzanan Tekke boğazı 20. km. uzunluğunda 20 ilâ 250 metre genişliginde olup 0,0025 umumî bir meyle maliktir.

Bu malumata nazaran Salor köprüsü arkasındaki ovayı su basmamak üzre boğaz müntehasına yapabileceğimiz azamî 50 metre yüksekliğinde bir bendle 50 metrelik bir irtifaı sukut elde edebileceğiz. Kızılırmağın asgaî sarfiyatı 50 M3/Seconde olduğuna nazaran bu sukutla ancak 50X50X 1000/75=33333 beygirlik bir kudret istihsal edilebilir.

Bu kudretin istihsali için yapılacak vasatî 100 metre genişlik ve 50 metre temel üstü yüksekliğini haiz bir bendin masrafı ile bu takatın istihlâk edileceği yerleri ve bunlardan edilecek istifadeyi karşılaştırmak lâzımdır. Bu mukayeseyi yapmak üzere bu mevkide gerek baraj için lâzım olan esaslı etütlerin yapılması ve gerekse istihsal edilecek elektrik kuvvetinin mahal ve tarzı istimalinin tesbit edilmesi lâzımdır. Bu işle daha zivade İktisat Vekâleti elektrik işleri etüt dairesi meşgul olduğundan daha derin ve esaslı tedkikatın yapılmasına istinad ettirilecek olan ve kısmen idaremizin ihtisası haricinde bulunan bu işin bu idareye havale buyurulması muvafık olacaktır.

2 — Kuvvei muharrike istihsali için yapılacak bendin tarafından bırakılacak mehazlar vasıtasile ırmak suyunun sulamada da kullanılması hususuna gelince ;

Irmak suyundan istifade edilebilecek arazi Tekke boğazından itibaren Osmancık kazasına kadar olan sahadır. Bu saha tûlü 30 kilometre ve vasatî genişliği bir kilometre olan dar bir vadiden ibarettir. Buna nazaran sulanacak sahanın mikdarı (Kızılırmak çıkarılırsa) ; 2500 hektar kadardır. Bu az mikdardaki arazinin sulanması için kuvvei muharrike istihsaline yarayacak bend yapılmadığına göre bir baraj regölatör, iki mehaz ve vadinin her iki tarafına 30 km. tûlünde esas kanal ve sulama manzumesini temamlamak üzere takriben 50 km. yedek ve hark yapılması icabetmektedir.

Bu vadinin sulanması için yapılacak tesisatın gayri iktisadî olduğu bu malumatla göründüğü gibi vadinin civarı kısmen ormanlık ve yağış mikdarı 400 m/m ile 600 m/m arasında tehalüf ettiğinden ekilecek hububat için sun'î sulamaya pek ihtiyaç da yoktur. Esasen yapılan tetkikatta köylünün sun'î sulamayı pirinç zeriyatı için istediği anlaşılmıştır. Pirinç zerriyatı köylünün kazancı noktai nazarından her ne kadar faydalı ise de sulama tarzı itibarile civar köyleri sıtma hastalığının istilâsına sebebiyet vereçektir.

Sıtma mücadele kanununun da köylerin çeltik zeriyatı sahasından asgarî 5 k3 uzakta olması kaydi vardır. Buna nazaran vadi dahilinde pirinç zeriyatı yapıldığı takdirde bu mıntakadaki köylerin kaldırılması lâzım gelecektir.

Netice olarak vadinin sulanması için yapılacak tesisatın gayri iktisadî olduğu ve bu mıntakada yağışların kâfi olması dolayısile sun'î sulamaya lüzum yoktur. [*]

[*] Bu raporun esasa tealluk etmeyen bazı kısımları dercedilmemiştir.

ÇORUMLU MANİLER

EŞREF Ertekin

796

Saçaklıkta kilim var
Yar elinde gülüm var
Kömür gözün sevdiğim
Senden gayri kimim var

797

Sahrada sesin aldım
Eğildim fesin aldım
İller beni zemeder
Ben ilin nesin aldım

798

Sıyrıldım indim bağa
Başım değdi yaprağa
Daha murad almadım
Girmem kara toprağa

799

Sap benden keser benden
Getmedi eser benden
Sevdan böyle kalursa
Seni kim keser benden

800

Şu dağların karına
Dayanamam zarine
Bülbüller güle hasret
Ben de nazlı yarime

801

Şu dağlar helik [1] dağlar
Yaprağı delik dağlar
Eşinden ayrılanın
Mekânı olsun dağlar

802

Şu dağların karı var
Hep illerin yari var
Sen ağlama kömür gözlüm
Ben ağlasam yeri var

803

Şu dağlar mavuşturur
Geleni savuşturur
Yusuf Peygamber gibi
Hak bizi kavuşturur

804

Şu dağlar kıştan ağlar
Geyikler şişten ağlar
Öperken ısırmışım
Al yanak dişten ağlar

805

Şu dağlar ulu dağlar
Bülbüllü sulu dağlar
Sevdiğinden ayrılan
Hem düşünür hem ağlar

[1] Ufacık taşlara Helik derler.

806

Şu dağlar satır dağlar
Yan vermiş yatır dağlar
Yeni yarden ayrılan
Hem düşünür hem ağlar

807

Şu dağlar hoşa dağlar
Etrafı köşe dağlar
Vermezseniz yarimi
Dönesiz taşa dağlar

808

Şu derede kirazlar
Niçin meyva vermezler
Şu Çorumun kızları
Hiç içeri girmezler

809

Şu derenin alıcı
Kınalı barmak ucu
Öpülmedik kızların
Kabul olmaz orucu

810

Şu derenin armudu
Anan baban varmıydı
Anam babam olsaydı
Beni burda kormuydu

811

Şu dere derin dere
Gölgesi serin dere
Yar kimse bulamamış
Bize selam göndere

812

Şu derenin yılanı
Gel dolanı dolanı
İllere meyil verüb
Bize atma yalanı

813

Şu gelen kıza benzer
Alnı yıldıza benzer
Gerdanı barmak üzüm
Yüzü karpuza benzer

814

Şu iller bizim olsa
Devekte [2] üzüm olsa
Sevdiğim yar koynumda
Yastığı dizim olsa

815

Şu yazının kazları
Sürmelüdür gözleri
Hiç kaydeyi [3] bozmazlar
Şu Çorumun kızları

816

Şu giden kimin kızı
Geymiş alı kırmızı
Bir gider bir sallanır
Almıştır aklımızı

---

[2] Üzüm ağacına devek derler.

[3] Tertip ve usul üzere hareket etmeğe kayde derler. (Kaide) nin muharrefidir.

817

Şu daşlar gölgelenmiş
Güzeller suya inmiş
Bir öptüm bir ısırdım
Al yanak şekerlenmiş

818

Şu gözler
Sevda bekler şu gözler
Ezelden bir gün gördü
Yine o günü gözler
Aklımı baştan aldı
Âhu bakan şu gözler

819

Şu karşuki yar benim
Sızılar yaram benim
Eyyub Peygamber gibi
Pek çoktur yarem benim

820

Şu âlem dem içinde
Gözlerim kan içinde
İllere düğün bayram
Ben kaldım gam içinde

821

Şu gelen kağnımola
Tekeri çanlımola
Üstündeki yiğidin
Gerdanı benlimola

822

Şal kuşaktan kesesi
Kahveden gelir sesi
Dün gece nerde idin
Koynumun menevşesi

823

Şam dağı şeker dağı
Eridi yürek yağı
Sinem yarin beşiği
Kollarım bağırdağı [1]

824

Şadravan kaynaşıyor
Güzeller oynaşıyor
Yavrular oynadıkça
Benim aklım şaşıyor

825

Şen olsun Çorum düzü
Helâk eyledi bizi
El ermez gözüm görmez
Gönül arzular sizi

826

Terazi mizan ile
Yar sevmek izan ile
Benimki candan amma
Seninki düzenile

827

Tekkelerden hû gelir
Lülelerden su gelir
Yalvaralım mevlaya
Elimizden ne gelir

828

Tesbihim var şak şak [2]
Küstün isen barışak
Aramızdan dağ kalksun
İkimiz bir kavuşak

[1] Aslı (Bağır bağıdır.) Çocuklar beşiğe yatırıldıkta üzerinden bağlanan beze verilen isimdir.

[2] Daneleri çok iri olan tesbihlere şak şaklı tesbih derler.

829

Taze hıyar masıra
Gediyom yolunsıra
Yüzüne diyemiyom
Ölüyom ardınsıra

830

Tüfengim atılmıyor
Bahalı satılmıyor
Geceler on beş saat
Yalnız yatılmıyor

831

Terleyüb soyunursun
İllere öğünürsün
Gün ola zeman ola
Vah deyü döğünürsün

832

Tudum karşıma geldi
Aklım başıma geldi
Siz çekilin camiler
Kıblem karşıma geldi

833

Tesbihim var mercandan
Kahve içtim fincandan
Ne doydum ne osandım
Senin gibi bir candan

834

Tokattan Turna gelür
Ağlama yine gelür
Şu gözümün yaşına
Kâfirler dine gelir

835

Tokat bir dağ içinde
Gülü bardak içinde
Küçükten yar sevenin
Yüreği yağ içinde

836

Tokat yolu döşeme
Hacılar gidei Şama
Koynundaki narmıdır
Yoksa yavrum şememe

837

Tokada varmadın mı
Şeftalü almadın mı
İtin köpeğin kızı
Sen cahil olmadın mı

838

Tokat yolu kaldırım
Düştüm beni kaldırın
Şu cahil yarim için
Gelin beni öldürün

839

Tokadın bacaları
Uzundur geceleri
Yari bana verseler
Şu cuma geceleri

840

Tandırım hebab oldu
Ciğerim kebap oldu
Ben yare kavuşurdum
Bir düşman sebep oldu

841

Topluları hep camdan
Yari severim candan
Öldürürse öldürsün
Bende geçtim bu candan

842

Tasa çaldım yoğurdu
Seni kimler doğurdu
Seni doğuran ana
Bal ile mi yuğurdu

843

Tavuğum var tepeli
Kulakları küpeli
Bana evlen diyorlar
Şimdi kızlar şüpeli

844

Tavuğum kişe kişe
Başında mor menevşe
İl için kuyu kazan
Belki kedisi düşe

845

Uzunu boy ederler
Kısayı yan ederler
Orta boyun üstüne
Günde bir kan ederler

846

Üzümün asmasıdır
İstanbul basmasıdır
Hem salınır hem gezer
Şu kimin yosmasıdır

847

Vardım pınar başına
Başım koydum daşına
Ninesi kurban olsun
Kızının oynaşına

848

Vay bana vaylar bana
Yıl oldu aylar bana
Susadım su içmeye
Su vermez çaylar bana

849

Vesvese vesvese
Aldı beni vesvese
Bazı fes tunus olur
Hiç benzemez fes fese

850

Yemenim aldan iyi
Bulaman benden eyi
Ben birini bulurum
Kölesi senden eyi

851

Yemenim allı idi
Ortası dallı idi
Bu senin edeceğin
Ezelden belli idi

852

Yemenim yele yele
Ben düştüm gurbet ile
Yedi yağlık çürüttüm
Göz yaşın sile sile

Cönklerden Derlemeler:

Derleyen : Eşref ERTEKİN

DESTANI ÖMER PAŞA [1]

Şevketlu efendim tepti gazaye
Dest urup hançeri uryanımız var
El kaldırub yüz döndürüb Hudaye
Gör imdi bir yüce seyranımız var

Vezir vüzeralar bezme derildi
Babı hümayunda şûra kuruldu
Süleyman paşa mahal göründü
Kâtibi yazmıştır fermanımız var

Çün Süleyman paşa geldi lisane
Dedi vasıl olmadı lutfu ihsane
Ferman gitti Kürdüstane Keşane
Bugün cenk günüdür harmanımız var

Böyle bir kahreman geldi cihane
Yelken açup daldı bahri ummane
Azmi rah eyledi eflaktan yane
Keştü güzar edüp devranımız var

Azmedüb yer göğe çekti oraya
Askeri islamı döktü karaya
Yer göğü fethedüb çekti seraya
Dedi gelün beyler divanımız v r

Şevketlu buyurdu vezir vüzeran
Ömer paşa gayet fende hezaran
Canibi eflaka gönder yazaran
Süleyman paşaya imdadımız var

Ömer paşa dedi hele bir varam
Dercedüb askeri başıma derem
Aduyu ekberin ahvalin görem
Padişah uğruna bir canımız var

Ömer paşa derki sökün eyledim
Bükreş tarafına akın eyledim
Nice ırakları yakın eyledim
Nemse sınurına meydanımız var

Mehmed paşa dedi hele bakayım
Uğradığım şehri yakub yıkayım
Moskof sınuruna bir taş dikeyim
Ömer paşa gibi serdarımız var

Kerim paşa derki baltacılarım
Dinlemeyüz böyle şalkacılarım
Vasfedeyim çölde çarhacılarım
Kırk bin arap atlı süvarimiz var

Bükreş beyi derki geliyor ancak
Gözüme göründü bir yeşil sancak
Dercedüb askeri urun deyincek
Yolumuz bağladın divarımız var

[1] Bu destan kendi hususî kitaplarım arasında bulunan 14 sahifeli eski bir cönkten yazıldı. Bu cönk'ün imlası çok hatalı olduğu gibi yazısı da okunmıyacak derecede karışıktır. Yanlış olan yerleri varsa bilgin okuyucularımız lütfen düzeltmelerini dileriz.

Ömer paşa derki akub çağladım
Bükreş dağlarını mekân eyledim
Beş yüzünün bir demde kolun
bağladım
Üç beş mekârede urganımız var

Kâfir beyi derki oluptu ferman
Bükreş beylerinde kalmadı derman
Haraca razı olup dedi el eman
İçimizde bir kaç murdarımız var

Ömer paşa derki girin Bükreşe
Gökteki melekler kılsun temaşa
Böyle cenk olmadı âlemde haşa
Cinsini kırmağa daranımız var

Kâfir beyi derki toplar atıldı
İki asker bir birine katıldı
Felek beni ne günlere yetirdi
Âsümane çıkar feryadımız var

Ömer paşa derki koptu velvele
Askeri islamım gelmiyor dile
Emiri efradı hipisi bile
Bin beşyüz istibdal merdanımız var

Arslan Ömer paşa bindi atına
Mehmed paşa ol dem geldi katına
Halil İbrahimin ziyaretine
Dokuz kınalı koç kurbanımız var

Bize imdad geldi Hazreti Haktan
Ki bunca âlemi var etti yoktan
Resûlüne âyet indirdi gökten
Bu kadar hafızı kur'anımız var

Mehmed paşa bir gün veda eyledi
Dahi hem serini feda eyledi
Altıncı alaya nida eyledi
Kıraluva şehrine revanımız var

Ömer paşa derki yolunuz ırak
Eslatına şehrinde üç gün oturak
Cirin kıralovaya toplar atarak
Çifte kumbaralı havanımız var

Toplar atub azmedindi ol yanı
Kendine bend etti bütün cihanı
İstikbale çıktı habresub [2] yani
Kıralova şehrine mihmanımız var

(Yetimim) aslı Rumili belde
Sıyrıldı kalmadı gözümde perde
Eş'ar eyledim fani dünyade
Haşredek söylensün destanımız var

[2] Burası okunamamıştır. Olduğu gibi yazıldı.

YETİMİN DİĞER BİR DESTANI [1]

Nazr kıldım şemsü mahe
Bütün dünyayı zaptetmiş
Zıyası âlemi tutmuş
Arşü semayı zaptetmiş

Bak şu hakkın hikmetine
Hızır da bindi atına
İsâ çıktı gök katına
Hünkâr Konyayı zaptetmiş

Şeytan lain Hakkaası
Her dem biz tutalım yası
Yer yüzünün Halifesi
Bayi gedasın zaptetmiş

Çileyi çekmekte (Yetim)
Bu cihanda yok akranim
Fatiha sûresi Hamim
Bütün imlayı zaptetmiş

[1] Bu manzume dahi Ömer paşa destanına bitişik olarak aynı cönkte yazılı ve aynı şaire ait olduğundan yazılmıştır.

Çorum: oyun havalarından Türkmen kızı

Türkmen Kızı Figürlerinden
(İnek sağar)

Türkmen Kızı Figürlerinden
(Un eliyor)

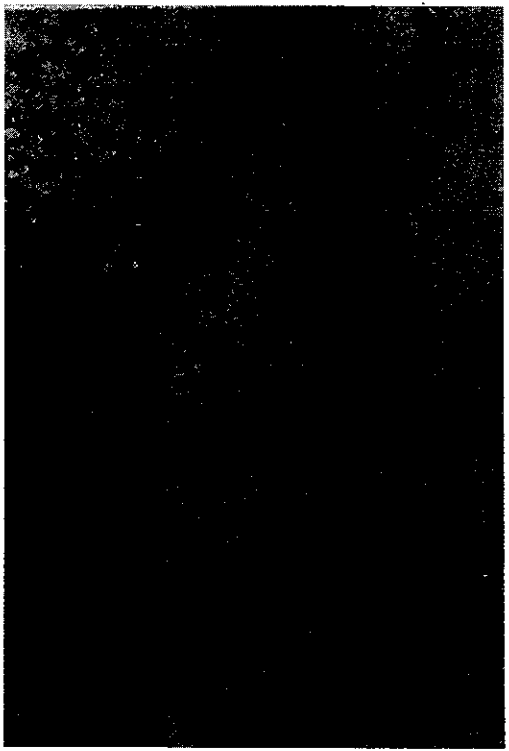

Türkmen Kızı Figürlerinden
(Kirman eğerir)

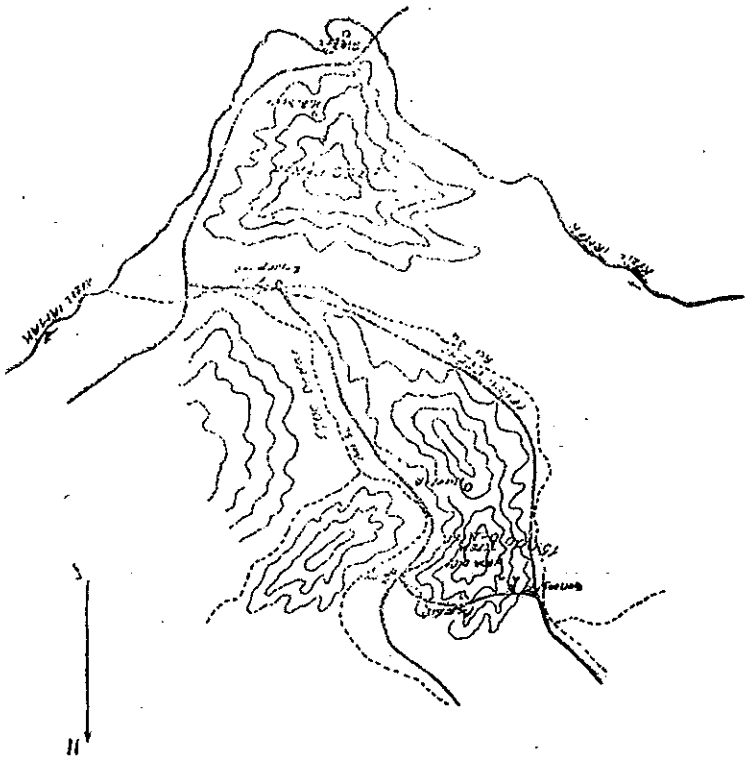

Yazısı Çorumlu Sayı 21, sahife 3. de

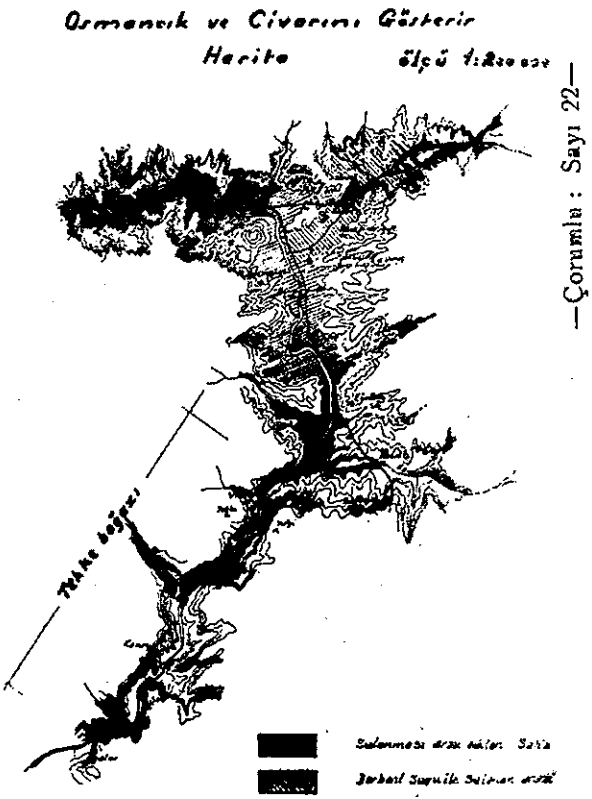

Yazısı Çorumlu sayı 19 ve 20 inci de

Türkmen Kızı

N. T.

Güfte ve notasını ve bazı figürlerinin fotograflarını dercettiğimiz bu oyun Vilâyetimiz muhitindeki eski kadın iş hayatını tasvir ve temsil etmesi itibarile önemle üzerinde durmağa ve incelenmeğe değer. Dansla temsil edilen bu ev işlerinden ekserisinin ta göçebe ve çobanlık devrine ait olması, oyunun, çok eski bir tarihi olduğuna delâlet eder.

Oyunun burada yalnız basit bir tarifi yapılacaktır. Figürlerinin tesbiti vesair hususiyetlerinin tebarüz ettirilmesini ihtisas sahiplerinin himmetlerine bırakıyoruz.

Oyun yalnız Bayanlar tarafından bir veya iki Bayan ile oynanılır. Beste saz veya tanbur ile icra edilir. Oyun güftenin ilk kıtasile ayakta başlar. müteakıp kıtalarda (Kirman eğirir), (İnek sağar) gibi iş isimleri söylendikçe bu işlerin oyun esndsında taklidî ve temsilî bir tarzda canlandırılır. son kıt'adaki (Türkmen kızı çayırda gezer) mısraına gelince oyuncu ayakta (inci dizme) taklidini tarzı mahsusla gezerek ve oynayarak yapar. Oyun hitam bulur.

Çorum Türkmen kızı oyunu güftesi

(1)

Türkmen kızı Türkmen kızı
Sen allar gey ben kırmızı
Çıkalım dağlar başına
Sen gülü topla ben nergizi
Leyli leyli yandım Ayşu.

(2)

Türkmen kızı inek sağar
Uzun saçı yere değer
Sevsin diye boyun eğer
Leyli leyli yandım Ayşu

(3)

Türkmen kızı süt pişirir
Sütün köpüğün taşırır
Görenin aklın şaşırır
Leyli leyli yandım Ayşu

(4)

Türkmen kızı un eliyor
On parmağın kınalıyor
Öpsün diye döneliyor
Leyli leyli yandım Ayşu

(5)

Türkmen kızı hamur yuğurur
Hamuru teknede çevirir
Yılda bir oğlan doğurur
Leyli leyli Türkmen kızı

(6)

Türkmen kızı erişte keser
Ur pıçağı ince doğra
Hem pilavlık hem çorbalık
Leyli leyli yandım Ayşu

(7)

Türkmen kızı yün tarıyor
Yitirmiş yarin arıyor
Yarini iller sarıyor
Leyli leyli yandım Ayşu

(8)

Türkmen kızı tezgâh tokur
Ur kilkiti sıkça toku
Hem heybelik, hem torbalık
Leyli leyli yandım Ayşu

(9)

Türkmen kızı kirman eğirir
Süyümünü yandar verir
Hem eğirir hem çevirir
Leyli leyli Türkmen kızı

(10)

Türkmen kızı çayda gezer
Çay kumundan inci dizer
Bir elinde bade süzer
Leyli leyli yandım Ayşu

Bibliyoğrafya

Danişmendname ve MIrkatülcihat

NAZMI Tombuş

Baştarafı 21 inci sayıda—

Kim eger İsa ile Meryem yüzün
Peşt çevirdiler ola anlar gözün
Bana nişmeyledi benzer mesih
Ki bu kız söyler bunca kabih
Şöylekim ben dinimden dönmezem
Yürü var git ben öğüdün almazam

Andan Efrumiye etti yarın Melik seni poğazından asar murdar ölürsün dedi çıktı. Yürüyü verdi. Melike gelüb etti. Ey Server ! Zinhar ol laine aman verme kim ıslahı kabil değildir dedi. Melik etti Biraz sabreyle, biz anın hakkından geliriz dedi. Andan Efrumiye kendi haymesine geldi. Ol gece geçti. Erte oldu. Melik buyurdu ! Gaziler atlandılar. Kaleden yana yürüdüler. Bu yana Nastorda kullarile seray damına çıktılar. Gaziler kal'ayı çevirip yine cenge durdular, Yankuniye kâfirleri yine çok müslüman şehid ettiler. Melik kakıdı. Ol 9000 eşiri getirüb kal'aya karşı kırdılar. Kâfirler bu hali görüb fiğan kıldılar. Ol kal'ada 1700 müslüman tutsak olmuştu. Nastor lâin anları getirdüb burçtan aşağı asa kodular. Müslümanlar ani görüb ağlaştılar. Melik buyurdu. Tez şeddadı getirdüler. Melik ana etti. Gel müslüman ol seni yerine yine bey dikeyim dedi. Çare olmadı. Melik buyurdu ! Darağacı dikib Şeddadı ayağından asa kodular. Belki korka imana gele deyü, çare olmadı. Sögmege başladı. Andan Melik buyurdu. Kâfirlere karşı oka tuttular. Evvel okla kızı Efrumiye gaza niyetine deyüb urdu. Şeddada ol kadar urdularki Şeddadın teni kipriye dönüb kalbur delik delik oldu. Ol murdar lain canı cehenneme ısmarladı. Bu yana Nastor anı gördükim dahi yüreği titredi buyurdu ! Barü üstünde müslümanlara ok atmağa başladılar. Çün gece oldu. Geri döndüler. Barigâha geldiler. Çeriyi yokladılar. 1000 kimse şehid olmuş. Melik buyurdu. Şühedayı cem edüb namazların kıldılar. Andan kal'a fethin tedbire başladılar. Ar-

toki ey server senin . . . . . yarın inşaallah bu kal'ayı alırız derken kal'ada beşaret çalındı. Yahya [1] bir yerde pusuya girmiş idi. Nagâh bir kişi haber getirdikim rumdan ve çerkesten ve firenkten ve Kastamonu haddinden ve Bolu kenarından ve Canik ve Samsun haddinden yetmiş iki milletten çeri cem olmuş Nastora yardıma gelirler dedi. Andan ben ol kişiye sordumki ya sen kande gidersin? Ettikim mamuriye [2] tarafına giderimki haber edem. Melik şeddadı öldürdü ve kaytalı tepeledi. Varam kaytalın oğlu baytaloşa haber edem. Mamuriye çerisin cem edüb Nastora yardıma geleler dedi. Çun bu sözü eşittim. kolaylandım. Kulağı tözüne şöyle bir yumruk vurdumki senin himmetinle beyni dağıldı geberdi. İşte hizmetine geldim dedi. Melik bu haberi eşidüb etti! Nauzübillah bu çeri bir yere gelirse kâfirler yine kuvvet tutarlar. Bir çare kılmak gerekki, bu kal'ayı harap kılavız, kâfir çerisi erişmeden dedi. Ahmed serkis [3] etti ey serveri gaziyan yarın çeri atlansun. cenge meşgul olsunlar çun gece ola biz kaleyi alavız dedi. Melik, Ahmedin tedbirin pesent edüb çun sabah oldu. Namaz kıldılar, çeri kale üstüne varub cenge durdular. Ahmed haymesinde oturub bir name yazdı, Rumî dilince. Evvel metâbu name bendenki serkisim senin katındenki, Nastorsun şöyle bilkim ben ettigim işlere peşiman oldum. Dilerimki geri sizin katınıza varam. Anın için kim. Melik beni mahalle almadı. Gözüne göstermedi. Ve andan sonra ammim kaytalı ve Şeddadı öldürdü. Benim gönlüm bunlardan ürktü. Dilerimki bu gece Melikin başın kesem, dahi senin katına iletem, eğer böyle edersem benim günahım yüzüme vurmayasın. İmdi name sana varınca, tez cevap yazub bildiresin. Ben dahi iş üstüne olam dedi derhal atlandı. Cenk yerine geldi. Tirkeşinden bir ok çıkardı. Okun demürünü gederüb nameyi oka bağladı. ve oku kale içine attı. Çun oku bulub Nastora getirdiler. Nastor nameyi okuyub ahvali bilüb sev ndi. Buyurdu! tez cevap yazdılarki: Ey serkis sen bilürsinki, salip haktır, Melik bir cazudur, Kaytal ve Şeddat gibi beyleri öldü. İmdi gerektirki merdane olub Melikin başın kesüb benim katıma getiresün. Mamuriyeyi

[1] İslam ordusu istihbarat şefi.

[2] Ankara.

[3] Mühtedi sabık bir ermeni çete reisi isimleri geçen zatların hüviyeti hakkında yazı sonunda izahat verilecektir.

sana verem, ve dahi Rumun ser askeri kılam, elbir edüb bu cazuları aradan götürevüz ve dahi kendi kızım Masıye banoyu sana verem. Deyü nameyi yazub ok ile attılar. Ahmed askerden ırak yerde dururdu. çun name gelüb yanına düştü. Ahmed nameyi alub Melike getirdi. Bu yana kâfirlerin gönlü hoş oldu. Çun gece oldu. kâfirler Melikin elinden ve şerrinden kurtuluruz deyü sevinirler idi. Bu yana gaziler karargâha gelüb oturdular. Melik Ahmede etti. Nastor ile neyledin dedi. Ahmed Melike tedbiri tedariki bildirdi. Melik Ahmede tahsin eyledi. Çun dün buçuğu [4] oldu Ahmed gazilere buyurdu. Kavgayı kalebe ettiler. Bu yana kâfirler burç üstünde hazır dururlar idi. Kavgayı işidüb sevindiler. Ahmed Melikin başın kesmiştir deyü. Bu yana Ahmed bir nice server beş yüz gazile süvar olub kaçarak çeri arasından çıkub kale kapusuna erdiler. Ahmed Rum dilince çağırdıkim kapuyu açın, benim Ahmed Serkis, Melik gazinin başın getirdim. Bir kaç cazular bana kastettiler. Bana medet kılınız deyünce Nastor buyurdu, kapuyu açtılar. Gaziler içeri girdiler. Nastor atlandı, saraydan taşra çıktıkim serkisi istikbal ede. Melik çun kaleye girdi . . . . . Yüz kadar gazi ile. Kılıç çeküb kapucuları kırdılar. Melik serverlerle saray kapusuna gelüb Nastora eriştiler. Çun Nastor serverleri görüb etti ya serkis ben bu rukbanlara çok mal verdimki senin günahın bağışladılar. kani Melikin başıki, oda yakam dedi. Melik hemen bir nâra vurub ettiki ya Nastor başını bile getirdim. Deyüb kenduyü bildirince Nastor ol dem neye uğradığın bildi. Aklı başından gitti, çünkü aklı başına geldi. Melik dahi eşidüb etti ey Nastor imana gel yohsa başını keserim dedi. Lain bire koman bu cazuyu deyüb kullarına çağırdı, tez bunu öldürün dedi. Melik gördükim ıslahı kabil değildir. Bir tiğ şöyle urduki iger kaşına degin ikipare kıldı. Kâfirin canı cehenneme erdi. Kâfirler bu hali görüb bir gezden cenge durdular. Taşradaki müslümanlar dahi kaleye girüb akşamadek cenk ettiler. Ol gece ve ertesi gün dahi kâfirlere kılınc urdular. Ahir kâfirler aman dilediler. İmana gelmeğe razı oldular. Andan sonra melik buyurdu, aman verdiler andan Melik Nastor sarayına girdi, gördükim bir kaleye benzer. Andan buyurdu Nastorun hazinesin açtılar. Malını

[4] Gece yarısı.

gazilere bahşettiler. Ol halde iken şehri harşeneden [1] iki kasıt gelüb Melik Danişmende muştuladıkim, oğlunuz vücude geldi deyü. Melik etti, adı Gazi bey olsun. Cümle serverler ve gaziler şad oldular. ve kasıtlara hayli in'am ve ihsanlar eyledi. Bundan sonra Melik yüz yük mal (dökiye) kalesine gönderdi. [2] Abdurrahman ol hazineyi alub revan oldu gitmekte. Bu yana Melik, Nastor barigâhında karar etti. Bir gece Rumiler tedbir ettilerkim, Melike ve gazilere ziyafet edüb zehirliyeler. Nastorun bir hilekâr veziri var idi. Adına Kirekös derler idi. Melik katına gelüb hizmet kıldı. Ettikim ya Melikizzaman dileriz bu gece gazilere konukluk edevüz. Melik etti maslahattır. Kirekös vezir durdu makamına vardı. Zehir tedarik etti. Bu kerre Melik düşünde gördükim Resulullah saraya gelmiş, saray içi nur ile dolmuş, Sahabeigüzin çevresinde dururlar. Melik ol dem münacata başladı, arzıhacet eyledi.

Ol dem gördü uykuda gözü
Ol Muhammed Mustafa gökçek yüzü
Yüz yirmi dört bin Peygamberi
Üç yüz on üç mürselin serveri
Getürmüş nurdan alemlerki yüce
Ne diyemki anın vasfını nice
Başları ayyuka çıkmış zerrini
Yazılı Nasrun Minallah ayeti
Âlemi baştan başa nur eyledi
Hep yıkılmış yeri mamur eyledi
Gördü Melik ol Nebiler şahını
Din imaa herdü âlem mahını
Yüz yere sürüb önünde ağladı
Kâfir elinden şikâyet eyledi
Der Resul ana kayurma yeme gam
Göresin Kerim nice kılur kerem

Andan sonra Resul hazreti buyurdukim ya Melik Danişmend biz senden razıyüz, Tanrı sizden razıdır. Din yolunda taksirlik etmedin. İmdi tez dur bu makamdan taşra çık kim Haktaalâ bu şehre hışmeyledi. Gerektirki bu diyar bu şehir ve bu saraylar harap olur. Zira bu kâfirler dini islamdan rücu edüb murtat olub sana kastettilerki zehir vereler. Haktaalâ bu kâfirlere hışmetti. Gerektirki bu kâfirleri kahreyleye de i. Melik bu heybetten uyandı. Şehir ve saray debrenmeye başladı. Derhal Melik durdu. donun geydi, nida ettirdi. Tez durun taşra çıkınki bu şehir

[1] Amasya.
[2] Tokat.

harap olusar dedi. Ve cemi eşyaların ve esvapların kaldırdılar hiç kimse kalmayub taşra çıktılar. Kudreti ilâhi birle ol gece karanlu gece idi. Halk birbirinin göremezdi Kirekös Rumilere çağırdıkim siz bir kez durun, bunlar getsünlerki şehir kapusun bağlaruz. Anları bir daha şehre komuyalım. Bu hevesle kâfirler şehirde kaldılar, müslümanlar taşra çıktılar. Çün saher vakti oldu. Yer debrenmege başladı. kâfirlerin başına bir tarraka koptukim kâfirlerin feryat ve figanı asümana çıktı. Nastorun sarayı temamet aşağı geçti. İçinde ne kadar kâfir varsa helâk oldu. Kıyamet kâfirlerin başına koptu. Nagâh bir tarraka dahi oldu şehrin cümlesi yere geçti. Cümle kâfirler helâk oldular. Çun erte oldu, göz gözü gördü. Gaziler gördülerkim şehrin deyri ve divarı cümle yıkılmış harap olmuş. Raviler şöyle rivayet ederlerki : Kırk gün kırk gece ol şehre hışım yağmuru yağdı, taşları dahi turap oldu. Üstüne sel gelüb kum ilâve etti. Nice bin kâfir yer altında kaldılar. Melik ol hışmı görüb geçüb Süleyman rıbatına erdi. Ol yerlerde olan kavim Melik katına gelüb müslüman oldular. Melik buyurdu. Ol yerleri imaret kıldılar. Ol mağaralarıki kâfirler Nastor ve Şeddat hükmile örtmüşlerdi Müslümanlar bulmıyalar deyü. Ol mağaraları bulup açtılar. Gümüş toprağı çıkardılar. Zira ol gümüş kavmi gördülerki, dünya Melike yüz tuttu. Padişah oldu. Nastor ve Şeddadın devri döndü. Yeni müslüman olanlar gelüb Melike gösterdiler. Melik buyurdu. Ol mağaraları açub gümüş toprağı çıkarub işe meşgul oldular. Hergün ol yerden iki batman gümüş Melik hazinesine alurlar idi. Melik dahi gazilere bahşeder idi. Çünki geziler Süleyman rıbatına geldiler. şimdi ana gümüş şehri derler. Andan sonra gördülerkim ol hışım yağmuru sakin oldu. Cümle geziler, Melik katına gelüb hizmetine durdular. Bu zelzeleye ve şehrin harap olmasıea sebep ne idi dediler. Melik etti. Ol geceki ben Nastor sarayında yatardım. Düşümde Hazreti Resulü gördüm. Bana emrettiki bu şehrin kavmi asidir, se-

nin başına kasteddiler. Hak taalâ anlara hışmeyledi. Bu şehri yere geçirüb kavmi helâk eylese gerektir dedi. Ol şehir kavmi asi ve mücrim oldukları için bu şehre Cürüm deyü ad verdiler. Çun Melik bu ahvali yaranlara haber verdi Gaziler Melike dua eylediler. Ol şehrin kavmine Cürümlü dediler[1]

—Sonu Var—

[1] Melik Ahmed Gazi bey Kastamonu fırkasını fena halde perişan ederek Nikonya (Çorum) kalesini fetih ve beyi olan Nastorn, Serkis Ahmed vasıtasile derdest ve esir etmekle . . . . . Nikonya livasını türkmenlerin (Alayontlu) neslinden teşe'üb eden meşhur (Çorumlu) oymağı reisi İlyas beye tevcih . . . . . ettikten sonra Amasya tarihi cilt 2. sahife 286. metni. Çorumlu oymağı Nikonya şehrinde tevattun ettikleri münasebetle Nikonya şehri (Çorumlu) demekle meşhur olmuştu. Bu tabir bin tarihine kadar bütün evrakı resmiyede muhafaza edildiği halde müaharen edatı nisbet hazfedilerek asıl kabileyi teşkil eden (Çorem, Çarum) namile meşhur olmuştur. Çorum eski Türkçemizde meserret, memnuniyet manasına olan (Çarum) lafzından galat olub memnun ve mesrur olan kimseye lügaten (Çarak) denir. Meşhur (Çaruklu) oymağı da (Çaraklu) tabirinden galattır. Bünlardan Çarifşah bin İlyas bey meşhurdur. Amasya tarihi cilt 2 sahife 286 notu.

MES'UL MÜDÜR : Dr. Pertev Kaleli oğlu

Çorumda paşa hamamı diye anılan hamam ve hanın vakıfı Vezir Köprülü Taceddin İbrahim paşaya ait ele geçirilen vesaiki aynen neşrediyoruz.

No. 203

Kudvetül emasili velakran Çorumda vaki müteveffa Taceddin paşa evkafı mütevellisi olan . . . zide kadrühu tevkii refii hümayun vasıl olucak malûm olaki hâlâ mütevellisi olduğun vakfı mezbur un Çorumda vaki hamamı müruru eyyam ile harap olarak vakfın da tamirine müsaade olmadığından süyukta müzayede ve rubanı nas inkıtaından sonra 200 kuruş muaccele ve 50 kuruş müeccele ile Ömer efendi demekle maruf kimsenin üzerinde karar ve merkum Ömer hamamı merkumu teberruan bilvakıf kendi malından 3000 kuruş ile tamir ve termim edüb minvali meşruh üzere hamamı mezkûr icareteyn ile tarafı vakıftan icar olunmak vakfı şerife evlâ ve enfa olduğu ilâm olmakla gerektirki hamamı hamamı merkum nef'an lilvakıf icarei muaccele ile tarafı vakıftan merkum Ömere icar ve şurutile zaptı için yedine temessük vermek için iftiharül havassı velmukarrebin mutemedül mülukü vessalâtin bilfiil darisseadetim ağası olub harameyni şerefeyn nazırı olan elhac Beşir ağa dame ulâhü tarafından mühürlü mektub vermekle veçhi meşruh üzere amel olunmak babında fermanım sadır olmuştur. Buyurdumki hükmü şerifim vasıl oldukta bu bapta sadır olan emrim ve ağayı müşarileyh tarafından verilen mühürlü mektub mucibince amel edüb hilafı rıza cevaz göstermeyesiz şöyle bilesiz alâmeti şerifeme itimat kılasız tahriren fievaili saferülhayr sene tisa ve erbain ve mie ve elf. 1149

Esseyit Mustafa Zühtü

No. 204

Hususu atıl beyan mahallinde ketbü tahrir ve hadehu huzuru şeride faslü hal olunması iltimas olunmağın kıbeli şeri enverden mevlâna esseyit Yusuf efendi mezunen irsal olunub ol dahi zeyli vesikada muharreril esami müslimin ile Çorumda kâin merhum Taceddin paşanın evkafından olup taş hana muttasıl 15 adet kârgir dekâkinin üzerine varub akdi meclisi şeri nebevi eylediğinde vakfı mezbur evlâdiye ve meşrutiyet üzere ba beratı alişan

mütevellisi olub filasıl medinei Amasya sükkânından kutbetül emasili velakran işbu refiil kitap esseyit Ali bey ibni elhac Ahmet bey meclisi makûdi mezkûrda yine medinei Çorum sakinlerinden beroftar oğlu elhac Şabanın vekili müsecceli oglu elhac Mehmet ve yağlı oğlu Ali Peşenin ve hasas oğlu hatuni tarafından vekili müsecceli elhac Mehmet ve kör Mehmet ve çolak elhac Süleyman ve Hacı Mustafa bin elhac Salih ve demir zade Seyyit Ömer efendi ve cücük oğlu Hacı Ömer ve tuluk oğlu Hacı Ahmed ve biraderi Ömer ağa ve Osman ve öz oğlu Mustafa nam kimesneler mahzarında bittevliye dava ve takriri kelâm edüb işbu muayene olunan hanın ittisalinde vaki 15 bap kârgir dekâkin mütevellisi olduğum vakfı mezkûrden olub işbu yedinde olan vakfiyeyi mamulünbihada dahi gerek han ve gerek dükkân ve sair ebniyei vakfı mezkûre beher sene canibi vakıftan mütevelliler marifetile icar olunagelüb ve bir seneden ziyade icar olunmuya deyü tekiden mastur ve hasseten tasrih olunmuş iken mukaddema han ve dekâkin bikazai taalâ ihrak ve bazısı müruru eyyam ile harabe meşref olmağın hâlâ tamir ve binaya dahi gallatı vakıfta kemalile müsaade variken mezburların babaları ve kendileri hilafı şartı vakıf ve mugayiri vakfiye sevabıkta vakfı mezkûre mütevellilerini itmağ ve bertakrip ile yedlerine temessük ahiz ve işbu müşahede olunan atik ahcar ile mebni eseri binası üzerine kendileri tamir ve tarafı vakfa senevî beher dükkân başına 18 akça icar vermek üzere müddeti vafireden beri hilafı şartı vakıf dekâkini mezkûreleri bila sened fuzuli zapteylədiklerine binaen eseri binalarına badennazar mahallinde ketbü tahrir ve hilafı şartı vakıf mezburların icar temessükâtları fesih ve kefiyetlerine tenbih ve bermucibi vakfiyè canibi vakfa zaptolunmak muradımıdır deyü bir kıta fetvayı şerife ibraz eylediğinde indessüal mezburlar mütevellii miri merkum iddiası üzere dekâkini mezkûreler filvaki vakfı mezkûrdan olub sabıka mütevellilerden temessükât ve bilcümle hana muttasıl atik kârgir binaların müsakkafatı olmıyan dükkânların üzerine eşcar ve keresteden dekâkin bina ve takriri üzre bir seneden ziyadeye hilafı şartı vakıf icar eylediklerini ikrar eylemelerile filvaki vakfı

mezkûrden olub hanı mersumin ittisalinde 15 adet dekâkini atik müsakkafatı kârgir binası olub ve müsakkafatı olmıyan dekâkinin dahi ahcar esaslarile eseri binaları olduğunu mevlanayı mumaileyh mahallinde badennazar ketbü tahrir ve badehu huzuru şeride alâ vukuihi inha eylediğinde mütevelli miri merkumun yedinde olub mamulünbihadan olduğu bihasebişşeri nümayan olan vakfiyeye ve fetvayı münifeye badennazar (. . . . . .) ile ahirihi vakıf vakfiyeyi mamulünbihasında vakfımın müsakkafatı bir seneden ziyade icar ve isticar olunmıya deyü şart ve tasrih etmiş iken vakfı mezburun bir dükkânını mütevellisi hilafı şartı vakıf bir seneden ziyade icarei tevile ile ol dükkânı Bekire icar ve yedine hüccet vermiş olsa icarı mezbur sahih olurmu hâlâ Amasyada mezunen biliftah Abdullah efendi cevabı basıvaplarında olmaz deyü mastur ve musarrah bulunmalarile bermucibi vakfiyeyi mamulünbiha ve fetvayı şerife dekâkini mezkûreler mezburların zaptu tasarrufları ilâhazel. an hilafı şartı vakıf ve mugayiri vakfiyeyi mamulünbiha olub ve vakfı şerife kadri külli olduğu vücuhile şeran nümayan olmağın mezburların dekâkini mersumeden keffiyed edüb ve bermucibi şartı vakıf canibi vakf için mütevelli merkum Ali bey bittevliye zapt ve tasarrufuna badettenbih mahüvelvaki bittalep ketbolundu. Tahriren kurrei rebiyülahir lisene seb'in ve mieteyn ve elf. 1270

No. 205

Sebete mazmunehu indi biikrari Tahsin Naip zade eseyit İbrahim Necip elmevlel hilafe bimedinei Yozgat nemikahülfakir ileyhi azze şanühu

Mühür
Esseyit
İbrahim Necip

Maruzu daileridir ki

Vilâyeti Anadoluda Ankara vilâyeti dahilinde Bozok sancağına mülhak medinei Çorum mahallatından sofular mahallesi sakinelerinden sahibü arzuhal işbu baisül ilâm Damad zade Bekir ağa kerimeleri Fatma ve Ayşe ibnetil müteveffayı mezbur Ebu Bekir binil merhum Feyzullah nam hatunlar taraflarından berveçhi ati hususta vekâleti âmmei mutlakai sahihai şeriye ile vekilleri olduğu

zatı mezburetanları bilmaarifei şeriye ârifan olan medinei mezbure ahalisinden ve udulü ahrarı ricali müsliminden mertek oğlu İsmail bin Hacı Osman ve küçük Ali oğlu Mehmed bin Ali nam kimesneler şehadetlerile bilmuvacehe bernehci şeri sabit olan mezbure Ayşe hatunun zevci Mehmed Hamdi efendi ibni Hacı Mehmed ağa medineyi mezbure hükûmet konağında bilcümle heyeti idare ile evkaf müdürü fütüvvetli Hasan Hayri efendi tarafından mürsel vekili müseccel şerisi hace zade. Abdullah efendi hazır oldukları halde akdolunan meclisi şerimizce zikri cari hamama vaz'iyedi mütehakkak olan yine medinei mezbure mahallatından Uç mahallesi ahalisinden derunu arzuhalde mezkûrül isim Damat zade Osman efendi ibnil müteveffa Mehmed nam kimesne muvacehesinde bilvekâle üzerin dava ve takriri kelâm edüb nezareti evkafı hümayunu mülukâneye mülhak evkaftan Sivas vilâyeti dahilinde Köprü kazasında medfun merhum ve magfurün leh Taceddin paşa hazretleri vakfı şerifi müsakkafatından olub medineyi mezburede vaki ledeyil ahali velciran paşa hamamı denmekle arif icarei vahide ile icarı haremeyn muhteremeyni şerifeye meşruta olan hamamı mezkûr işbu tarihi ilamdan 136 sene mukaddem müruru eyyam ile müşrifi harap ve maili turap olub ve canibi vakfı müşarileyhin dahi tamir ve termime müsait olmamakla tarihi mezkûrda vakfı mezburun berveçhi meşrutiyet mütevellisi bulunan evladı vakıftan Ahmed bey ibni Abdurrahman hamamı mezkûrü bade müzayede icareteyn ile talibine ihale olunmasın tarafı şeri ve şeyhul harem taraflarından istihsal etmiş olduğu izin üzerine mütevelli mezbur Ahmet bey. hamamı mezkûrün tamir ve termimini 1149 senesi hilalında mecmai nas olan mahallerde talibine arz ve nida ve müzayede olundukta rubanı nas inkıtaında 150 kuruş icareyi muaccele ve 50 kuruş müeccele ile teberruan lilvakıf olmak üzere müekkilelerim mezburetanın ecdatları olub ol vakıt hayatta olan müteveffa Damat Ömer efendi ibni Ömer üzerinde 3000 kuruşta karar edüb ziyade ile talibi ahari bulunmadığı cihetle hamamı mezkûrü vechi meşruh üzre mezbur Ömer efendi uhdesine bittevliye icareteyn ile ihale olunduğuna dair merhum Osman efendinin ye-

dinde olub salifüzzikir 1149 senesi saferil hayirinin evasıtı tarihile müverrah ve müveşşah balâsı turayı garrayi hazreti cihandari ile müzeyyen bir kıt'a fermanı âlişan sunuh ve sudur etmiş ve bermantuku emri âlj mütevelli mezburün iznile merkum Damat Ömer efendi mebaliği maluma sarfile hamamı mezkûrü tamir ve termim edüb icarei müeccelesi olan salifülbeyan 50 kuruşa dahi salbesal hâlâ mütevellisi tarafına ifa ederek ilelvefat müstakillen mutasarrıf olub badehu sekiz sene mürurunda yani 1157 senesi hilâlinde merkum Ömer efendi fevt olmakla ol veçhile mutasarrıf müteveffayı mezburun evlâdı zükûr ve inaslarından olub ve hamamı mezkûrün tasarrufu dahi 360 sehim itibarile 144 sehmine damat zade Mehmed Emin ağa ve 84 sehmine mulla Mustafa efendi kızı Asiye hatun ve 22 şer şehimden 44 sehmine müekkelelerim mezbureten Fatma ve Ayşe hatunlar ve diğer 44 sehmine müekkelelerimin pederleri müteveffayı mezbur Ebu Bekir ağanın er karındaşı müteveffa Ömer efendi kerimesi topal Ayşe hatun ve yine baki 44 sehmine dahi mezbur Osman efendi minel kadim eba anced icareteyn ile bervechi müşterek tahtı tasarruflarında olub bir taraftan dahil ve taarruz icap etmez iken bu esnada mezbur Osman efendi ile kaibetin anilmeclis Asiye hatun müekkelelerim mezburetan Fatma ve Ayşe hatunların hamamı mezkûrde olan salifüzzikir 44 sehim hissei tasarruflarına fuzuli müdahale eder olmalarile mezbur Osman efendiden sual olunub müdahalei vakıası men olunub teamili kadimi vechile müekkelelerim mezburetan Fatma ve Ayşe hatunların tasarruflarına müdahale etmemek üzre mezbur Osman efendiye tenbih olunmak muradımıdır deyü bilvekâle badet dava vessual mezbur Osman efendi dahi cevabında hamamı mezkûrü müddeiyetanı müekkeletan merkumetan ile bilicareteyn eba anced kadime alel iştirâk tahtı tasarruflarında olduğunu bitemamihi tayin ve katiyen ikrar lâkin hamamı mezkûrda müekkeletanı merkumetanın 44 sehim hisseyi tasarrufları olduğu malumum değildir deyü inkârdan maada müddeiyetanı müekkeletanı mezburetanların tasarruflarından menimiz mücerret kendi kavlimizle olmayub ancak medinei mezburenin evkaf müdürü mumaileyh Hasan Hayri efendi tarafından tasar-

rufumuza dair ita olunan koçan tabir olunur. ilmühaber ahzeylediğimize binaen ilmühaberi mezkûre istinaden müekkeletanı mezburetanı tasarruftan menederim deyü sureti defide irat eylediği kelâmı fetvayı şerife ledelhavale bir hamam minel kadim icareteyn ile zeydi müteveffanın evlatları tarafından zabıt ve tasarruf oluna gelüb badehu zeydin evlâdının evlâtları dahi senede şu kadar gün amir ve şu kadar gün Bekir ve şu kadar gün Beşir ve şu kadar gün Hint ve Zeynep mutasarrıf ve mutasarrifeler olub bu veçhile kırk seneden mütecaviz zaman mürur edüb ve vaz'ı kadim dahi böyle iken içlerinden bazısı Hint ve Zeynebe mücerret sinini mezbureden mukaddem sizin bu hamamda hakkınız yok imiş öyle olucak ben dahi sana ol hamamdan hisse vermem deyü hilafı kadim Hint ve Zeynebi ol hamamdan hisselerini tasarruftan men'e kadir olurmu elcevap olmaz deyü ifta buyurulmağın mucibince müddei vekili mezburda berveçhi muharrer 44 sehim tasarruf müddeasına mutabık ve yine talep olundukta idyanı beyyineden izharı aciz edüb bilvekâle ve billizafe talebile merkum Osman efendiye alâvakfil mes'ul üç defa yemin teklif olundukta ol dahi yeminden nükûl etmeğin mucibiyle bu suretle bermucibi fetvayı şerif ve tea-mülü kadim vechile müekkeletanı merkumetanın hamamı mezkûrda olan salifüzzikir 44 sehim hisseyi tasarruflarından merkum Osman efendinin keffiyedile müddeiyatını müekkeletanı mezburetan Fatma ve Ayşe Hatunlara izafetle vekili mezbur Mehmed Hamdi efendinin kemafissabık tasarrufu iktiza eylediği tescil ve medineyi mezbure mahkemesinden bililtimas huzura âlilerine ilâm olundu filyevmissabi ve işrin min zilkadeti şerife lisene hams ve semanin ve mieteyn ve elf. 1285

Mühür

Esseyit Mustafa Zühtü

Mührü mutabık ve meali usulüne muvafık idigü.

22 Cemaziyelûlâ 1318

Mühür

Okunamadı

Vezir Köprülü İbrahim Taceddin paşanın arapça vakfiyesi suretidir [*]

No. 206

الحمد لله الكريم الذى كافى بالواحدة من الحسنات العشر واثبتها فى جريده لاجيل على كثرة الطى والنشر حيث قال جل و على من جاء بالحسنة فله عشر امثالها و فى التنزيل كثيرة امثالها و شرح صدور عباده بانوار الاحسان والخيرات و نور قلوبهم بضياء التوفيق لما يحب و يرضى من صنوف الحسنات والمبرات و فتح عيون اولى الابصار بنور العنايت والتوفيق و كشف غطاء الحجاب عنها ليهتدوا الى سبل التحقيق و اوضح لهم سبل السلام ليسلكوا اليها فمن ابصر فلنفسه و من عمى فعليها وقم برقم التسطير والتدوين فى كتاب المبين بقلم الانشاء والتكوين علم ما كان و يكون فى درج الرق المنشور الى يوم الدين فسبحانه سبحانه ما اعظم شانه و اعلا سلطانه تعالت آلاؤه عن ان يحيط بها التحديد والتصوير و جلت نعمائه عن ان يحصيها التعديد والتعيين هو الذى ينزل الغيث من بعد ما قنطوا وينشر رحمته و هو الولى الحميد يفعل ما يشاء و يحكم ما يريد و فى اجر من تقرب اليه بالصدقة الجارية بغير حساب و اعد لهم جنات تجرى من تحتها الانهار جنات عدن مفتحة لهم الابواب تحمده على ما اسبل من جلابيب كرمه و فيض فضل المبين و سبل شآبيب نعمه و احسانه كافل معين الذى وفق عباده المومنين لاقامة انواع الطاعات والمبرات وارشد عباده المراشدين لا يتاء اصناف الحسنات والمبرات المدخر روح الانسان من عالم الجبروت و خصه بفضائل عطل عنها اهل الملكوت و جعل قابله فى احسن صورة و تقديم و كرم بكريم الفضائل و محاسن التكريم و من جملة من الله القبض للخيرات ان بث عباده المصطفين من عباده لتكميل من شاء هداية الى طرف العدالت فجانبو و سعو واجتهدو غاية الجهد فى تبليغ ما له سالو به من الرسالات فمن سعد سمع و قبل دعوته و اتبع الهدى و جانب الهوى و من شقى ضل و غوى و حبط حبط انثاء فى ظلمات المخالفات و ضلهم كما لهم خالقاً و خلقاً و انشهم بسطة و جوداً و اوفرهم حلماً و علماً و اعظمهم دعوتاً و رسالة و اوضحهم حجة و دلالة و اقربهم منزلة و شفاعة محمد صلى الله عليه و سلم تفضيلاً لمكارم الاخلاق والصفات فشيد الرسل و اوضح السبل و فعل الجميل ليخرج الكل من اشبهه والفلات صلى الله عليه و على من محبهم بدوام الصدق والاخلاص افضل الصلات و اكمل التحيات و سلم تسليماً كثيراً اما بعد فان الله تبارك و تعالى جلت قدرته رفع اهل العلم و اعلى درجة فاعلم من اشرف الاشياء و ليس العالم والجاهل على الاستواء كما قال جل وعلا (قل هل يستوى الذين يعلمون والذين لا يعلمون) فالعاقل العارف

---

[*] Bu vakfiye Vezir Köprü evkaf dairesi defterinde mukayyeddir. Zikri geçen hamam ve han ve dükkânlar Çorumda mevcut ve mağmurdur. Her ikiside mülkiyete inkılâp etmiştir. Elyevm han Kürt oğlu Hacı Ömer ağa ve hamam da Damat oğulları varisleri tasarrufu altındadır.

الصارف زمام اختياره نحوالعوارف من تحقق عنده بالنظر الصائب المستقيم والرأى الثاقب أالقويم ان من اعتد بالدنيا و حطامها لااعتدوابه فى العاجل ومن اغتر بلذاتها و مراميها يندم يقينا فى الاجل فانها يدعى منزل الغافلين و مسقط الهالكين و مأوى المقترين و ممر المتبرين من و طئها احتصر ومن عمرها اقتصر و من نظر اليها بالتفكر اعتبرو من تشبث باذيالها لاموالها فهو قصير الباع ومن اتجر فى اسواقها لارباحها فهو كاسد المتاع العمر وان طال فما تحته طائل و كل نعيم لا محاله زائل ماهذه الدنيا لنا بدار لامقام لنا فيها ولا قرار. مجتها على الحقيقة ذهاب و عمارتها عندالتحقيق حراب ايقاد نشها يفام والعين فيها اعلام . . . فيها اجناس و انواع و اصناف وما اتخذ فيها زائد على الزاد اسراف هباتها هباد غناثها غثاء تعيمها نقمة و مجتباه محنة دينارها نار و عزتها عار درهمها هم و رسمها سم لذتها المر و سفتها ظلم الزمان لا يعظف تجبره فالدهر لايرق باسيره قال الله عز و جل (و من اصدق من الله حديثاً يغشى الليل النهار يطلبه حثيثاً) الدنيا نشوه بعد ها سكرات و شهوة حلقها حشراة فكيف ادعى عقلاً و فهماً ان يركن الى مثل هذ المكان بعد ما وقف على بواطنه وكيف يوق من كان وفات ذلك فالعاقل الكامل لايغتر بلذاتها المخلوطة بالهم فلا يحسرتها ا متبقة بالغم ولا يجذها لمتاعها سوقاً بل يعلم ان الباطل كان ذهوقا و يترقب الاماتة و يتزدد . . . الاقامة و هى دار سرور و حبور قصورها محلوقة من النور سكانها محبور و مالكها مسرور لايزفونه فيها الموت ولا يحتونه فيها الفوت و لعمرى من تاباً تلونه الليل والنهار لا يغتر لسنيه و من عرض الدنيا حق العرفان ذهد فيه ومن شقلة هم الموت ملاقيه فطوبى لمرلايمد عينيه الى ذخارفها ولا يبسط يديه الى مجارفها ولا يلتفت الى دينارها فانها زبانية ولا يغتر بزينة ظاهرها فانها عجوزه زانية . . . ان ماالدنيا الامال من لامال له و من هيبتا قليل المال عاده و رايح يمنعه من حقوق الله و من لا عقل له و به يفرح من فهم له مالها مائل و سرورها ذائل و هو تستفيد ايضاً بدلالة صائبه من الشرع القديم و ارائه ناقية من العقل المستقيم ان السعادة الابدية الانسانية والباقيات السعدية النفسانية انما هى فى ان يعلم الحق لنفسه والخير للعمل به و انا لصدقة الجارية من الخيرات الحسنات لاسيما صدقة يستفان بها فى الاعمال الشرعية فالاستكمال بالعموم الحقيقه و المعارف القدسية جبذا الكل عتى نفاع للخبير و بناء الكل غنى مناع لمن ينفع لجلاء ما اوتو و هم حفظة الى ان يموتو سيعصون على يدالشيح بانياب الندامة سيطوقونه مايجلو به ليوم نعمة فمن احسن ممن دعا الى الطاعات والقربات و اقناء العلوم و الكمالات و رسم لاهلها اصناف الا لاء و اتحاء النعماء و اعد لهم المنازل والمقامات من المساجد والعمارات و لقد حقيق بتوفيق لانسان بما اشير اليه من الاعمال الحسناة ثم بتأييدها و تشيدها باوقاف مؤبدة الى اخر الدهور والازمان حضرت من اولاه مولاه مع ما والاه من الحكومة القاهرة الدولة و النعمة العلية الباهرة الامير الكبير الاكرم والوزير الخطير الافخم عمدة ملوك الدولة العثمانية اسوة امراء السدة السنية السلطانية قرة اعين العلية المعظمى عزه وجل السيادة المكبرى صدر سرير الانوار زين مجلس الامارة جامع محاسن الخصائل معدن مكارم الشمائل

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl : 2 | 1 HAZİRAN 940 | Sayı : 23

MUHİT DÂHİYİ Mİ ? DÂHİ MUHİTİ Mİ YARATIR ?

NAZMİ Tombuş

İctimaiyat âllimleri ve büyük müverrihler bu sualin cevabında da müttefik değillerdir. İki şıkkın da taraftar ve müdafileri vardır. Bunlar arasında müverrihlerin ikinci piri meşhur Yunan muharriri (Tökididis) [1] bilumum ictimaî hadiseletin tekevvün ve zuhurü, tabiî ve zarurî bir takım kanunlara tabi olduğu, ictimaî tahavvüllerde beşerî, şahsî kuvvetlerin âmil bulunmadığı kanaatindedir.

(Tökididis), ictimaî bünyelerde hasıl olan hastalık ve tehavvüllerin âmili cemiyeti teşkil eden beşerin tabiatında merküz olduğu, binaanaleyh insanların tabiatı da umumî bakımdan aynı olacağı için zuhur etmiş ve edecek hadiselerin de yekdiğerinin mümasil ve müşabihi bulunacağını ileri sürüyor. [2] ve birinci noktai nazarı iltizam ederek tezini şu suretle izah ediyor.

(Anarşi ve iğfal fikirlerile beldelerde bir çok musibetler vukua geldiki ; beşerin tabiatı aynı oldukça bunlar yine vukua gelecektir. Bütün bu fenalıklar tamağla ihtirasın telkinatı olan tahakküm arzusundan neş'et eyler. Ve bu yüzden rekabetler tevellüt eyler. Çünki beldede iş başında bulunanlar, kıymetli bir siyaset olarak

[1] Milâttan evvel 402 - 395 tarihleri arasında yaşamış büyük bir müverrih ve mütefekkirdir.

[2] Bizden bir şaire bu fikri (Bir teselsüldür mükerrer âlemin tarihi hep) şeklinde ifade ve tekrar etmiştir.

kendi menfaatlerine göre bir kısmı halk tarafını, bir kısmı itidal tarafını iltizam ederek kendilerine inanılacak olursa umumun iyiliğini düşünerek hakikatte ise bir birinin makamına geçmek gayesini takip eyliyerek en son ifratlara koyulurlar. Rakipleri aleyhinc takibat yaparlar. Onlara adaletin ve devlet menafiinin istilzam etmediği ağır cezaları tatbik, daima kendi fırkalarını memnun edecek noktaya göre hareket ederler. Ya ârâânın tasadüfü veya cebren iktidar mevkiini ele geçirince yegâne gayeleri anî ihtiraslarını tatminden ibaret olur. Hiçbir fırka artık adâleti düşünmez. Hitabetlerile muvaffak olanlar sena edilir. Faziletkâr ve muteber vatandaşlar bunların zulümlerine iştirak etmedikleri için veya zulümlerden kaçtıklarından dolayı kendilerine haset edildiği için iki fırkaya kurban olurlar. Mahvolub giderler. Bu liyakatli vatandaşlar hiç bir şeyin baki olamıyacağı fikrine tabi oldukları cihetle, kimseye ittikâ etmezler. Ve fenalıktan ictineptan başka bir şey düşünmezler. İşte o zaman en az kabiliyetli olanlar tefevvuku kazanırlar. Filhakika bunlar, kendi liyakatsizliklerile düşmanların liyakati kendilerini işten uzaklaştırmadığını görünce hedeflerine doğru daha cüretkârane yürürler. Liyakat erbabı ise, tehlikeyi istihfaf veya haklarındaki şüpheye aldırış etmedikleri için yakalanmaya ve işten çekilmeye razı olurlar. Bir çoğu dahilî itişaşlarda telef olurlar. [3]

Nikbin bir idealist olan büyük felezof Eflatun [4] aksi noktayı nazarı iltizam ederek (Cumhuriyet) diloğunda ; cemiyetin her ferdini mes'ut edebilecek ideal bir hükûmet tarzı tasavvur ediyor. Bu hükûmetin re'si idaresinde bulunacak zat de akıl ve kemal, muavinlerinde cesaret, sanatkârlarında itidal aranması lazım olduğunu, herkes kendisine tevdi edilecek vazifeyi hüsnü ifa ettiğinden hak ve adaletin yerini bulacağını, ve bu idarenin feylezoflar eline verilmesi lazımgeleceğini, çünki ilmin mevzuunu fikir teşkil ettiğini, mütekâmil fikirlerin ise doğruyu, iyiyi, adaleti seveceğini, bu gibi insanların da fikir ademi olan feylezoflar arasında bulunabileceğini, binaanaleyh böyle feragatkâr, faziletli, kudretli, mütekâmil bir idare amirinin tasavvur edilen ideal Cum-

[3] Tarih ve müverrihler.

[4] Milâttan evvel 427 - 348 seneleri arasında yaşamıştır.

huriyet emelini tahakkuk ettireceğini iddia ediyor.

Bu tasavvur ve iddiaya göre kendi muhitlerini yaratıcı dâhiler zuhur eder. Ve bunlar cemiyeti iyiye ve saadete kavuşturabilir.

Şark sosyoloğu İbniHaldun ise Tökididis taraftarı ve birinci noktai nazarı mürevvicidir. Bu büyük müverrih, cemiyetlerin de ferdler gibi ömrü tabiiye malik olduklarını, her heyeti ictimaiyenin gençlik, kemal, inhitat, ölüm devrelerini er veya geç idrak etmesinin zarurî bulunduğunu beyandan sonra şöyle diyor : (Zeaf ve herm emri tabiî olmağın ilâç ve deva ile defi mümkün olmayan emrazı müzmineden olub re'yi hükema ve tedbiri etibba ile def ve izale olunmak mutasavver değildir. Lâkin siyaseti milk ve devlette imali rüşt ve basiret ile mavsuf olan ukalai riçalin bazıları zafı devletın esbap ve alâmatına vakıf ve muttali elub rey ve tedbir ile def ve ref'i kabil olmak hayalile telafii mafat ve ıslahı mizacı milke sağyile müdavata şüruğ eder ve öyle zan eder ki kuvayı milkte zafın hudusü andan esbak kâr fermâyânı devlet olan rüesanın siyaseti milkte taksir ve gafletlerinden neşet edüb defi kabil emraz ve avarızdan olmağla ilaca mübaderet eder. Maahaza zannı fasid ve zuğmü kâsid olub akıbet beher hal her devlete sui mizaç ve zafı kuva arız olmak emri tabiî olduğu zikir ve beyan olunmuştur.) [5]

Bu mutaleaya göre ; her cemiyet tabiî kanunlara uyarak mukadder bir akıbete vasıl ve bu akıbet her hangi bir tedbir ile te avi ve zail olamaz demektir.

19 uncu asır İngiliz müverrih ve mütefekkirlerinden (Tamas Karlyl) in bu hususdaki düşünce ve mütaleaları daha açık ifadesi daha kat'idir.

Mumaileyh, zaman ve muhiti ; kendisini alevriz etmek için kudret bekleyen kuru bir ot yığınına, dâhiyi de bu ot kömesini tutuşturan ve alevlendiren seyyalei berkiyeye benzetiyor.

Cansız bir köme halindeki bu kuru otların, bu hareketsiz dalların o şimşeği, o dâhiyi davet etmesi, yaratması tasavvur olunamaz, bu cansız ve hareketsiz kitlelerin hayat bulması, nura kavuşması ancak aynı hikmet olan her sözü ile muhitine inan veren, her hareketiyle etrafına hayat ışığı saçan büyük adamın yani dâhinin

[5] İbni Haldun mukaddimesi tercümesi : Cilt 2. Sahife 157.

zuhuruna muhtaçtır diyor. Ve alev çıkaran kuru dal ve ot yığınlarını görübte bu alevi çıkaran dal, ot değil mi? diye haykıran münekkitleri bihakkın tahtıa ediyor.

Fevkalbeşer yaradılışlı, yüksek ruhlu dâhîlerin üfledikleri feyyaz bir kudret nefhasının ölü muhitlerde ne gibi inkişaf kabiliyetleri, nasıl canlı varlıklar husule getirdiğini görmüş, Büyük dâhî (Atatürk) inkılabını idrak etmiş olan nesli hazır ise bu son fikrin temamile mürevvici, aksi düşünüş ve görüşlerdeki çürüklüğün şahidi zihayatıdırlar.

EBÜSSUUT EFENDİ

RIFAT Arıncı

—Baştarafı evvelki sayıda—

Torunlarından birisi için yazdığı mersiyesinden birkaç beyit:

Gel ey hamsete hisal ve mülkü cemalim gel
Tükendi hasret ile takatü mecalim gel
Seni bakada koyub ben fena bulam derdim
Vücûd bulmadı, endişei muhalim gel
Seninle mülkü vücudum temam âmir idi
Yıkıldı cümleten, oldu harap halim gel
Bu rüzgâr ise ey ebr eden başın silal
Beni de ağlatan odur, gel ağlaşalım gel
Niyazü davet ise eyledin temam ey dil
O mah gelmedi, gel bari biz varalım, gel.[*]

Fetvasından örnekler:

Afyon kullananlar mezmum ve mekruh bir tiryakidir.

Mesele: Afyon helaldır deyu ekledene şeran ne lâzım olur?

Elcevap: — Mezmum ve mekruh tiryaki olmak lâzım gelir.

Ketebehu Ebüssuut
elhakir Ufiye anhü

Akıllı ve âlim zemane çocukları babalarının arzusu hilafındaki hareketlerinde serbesttir. Yalnız bu hareketlerile akılsız ve cahil olduklarını gösterirler.

Mesele: — Zeyd, âkıl ve dânâ olub her veçhile tedbir ve tasarrufa malik olsa, zeydi mezbur kenduya enfa bazı tedbir etmek istedikçe babası Amru, hilaf eyleyüb Zeydin reyini bozmağa kadir olur mu?

Elcevap: — Reyi ebaya hilaf eyleyen ebnai zaman her ne derlerse olur. Ancak âkıl ve dânâ olamaz.

Ketebehu Ebbüssuud ufiye anhü

Türkçe, Arapça ve Farsça gibi dilin gramercisi olan Ebüssuud, dilimizde hazine manasına olan Arapça (Hizane) ve çömlek manasına olan (Kâsa) kelimelerinin neşekilde yazılacağını soranlara Arapça şu veciz cevabı veriyor:

"Lâ teftehalhizane ve lâ teksirül Kâs'a„

Bu cevabile hizane kelimesinin (Hı) harfinin esre ile ve kas'a kelimesinin (Kaf) harfinin üstün okunacağını bildirdiği gibi (hazineyi açma ve çömleği kırma) vecizesini söylemiş oluyor.

[*] Bu manzumenin bazı beyitleri vezinsiz olduğu gibi bazılarının vezinleri de yekdiğerini tutmadığına ve mana cihetinden de çok zaif bulunmasına nazaran ya yanlış istinsah edildiği veya Ebüssuud efendinin elmadığı zannındayız. (Çorumlu)

FARSÇA MANZUM FETVA

Sual: (1)

Şeyhulislam ve umdetül fudala,
Hocai dûn vedaderi dünya,
Müftii asr ve kidvei âlem
Çi nüvisd cevap in fetva?

Zeyid, der haleti kemali büluğ.
Gûyed ez ruyi ihtimamı tam,
Tâ beden sâl her zeni hahem
Bi talakı selase bad haram.

Fesih veya inhilâlin sevküned
Hiç mümkibed bi kavli imam?
Her ki gûyed cevap, ecreşra
Bidihed Zülcelâl velikram.

Ebüssuudun cevabı: (2)

Ger husus ibarei halif
İn çüini şüd bivakti seki kelâm
Bi talebi mi neşüd yemin münhal
Bade ez an akd miresed bitemam
Bi tereddüt bi mezhebi eigeran
Bi tevakkuf bi gayri reyi imam.

Hucceti Hak ve pişivayı hak
Muktedayı meşayıhı islâm.

Güft inra Ebüssuud fakir
Kemterini ibadı Rabbi enam. [*]

NESRİ

Osmanlıcanın Araplaştığı ve Acemleştiği bir çağda yetişen Ebüssuudun sade ve selis Türkçesi bu günki nesil için bile bir örnek olabilir. (Eslibül inşa) isimli eserinin mukaddimesinden aldığımız şu parça nesri hakkında bir fikir vermeğe kâfidir sanırım:

« . . . Vakfiye inşasında ve sukûku şeriye [*] imlâsında beni kullandılar. Bazı mekâtibi bediatül eslip de yazdım. Severlerdi, beğenirlerdi. Bununla beraber cali makamını erazil, ve efadıl mensıbına da cahil ve atıl almıştır. Zahir ve destgiri olmayan fakir ayakta kalmıştır. Mesleki tedrise girdim safa bulmadım, kazaya razı oldum, rıza bulmadım. Kesreti ayalden hatırı fatırım perişandır. Kâhı killeti menalda zühdü kâsırım raksi yandı. İstidadıma göre riayet bulmadım, istihkakıma layık inayet bulmadım . . . »

Ebüssuudun İstanbul, Çorum, İskilip ve daha bir çok yerlerdeki vakıf kitaplarının el yazısı ile vakfedildiğini görüyoruz. Bir kısmının metinleri el yazısıdır. Kanunî Süleymanın meşhur vakfiyesini de Ebüssuud tanzim etmiştir. 21 cilt olduğu anlaşılan ve isimleri yukarıda zikredilen eserlerinin tedkiki onun nesirdeki kudret ve sanatını isbata kâfidir. Bütün fetvalarını fet-

[*] Sukûk: Sâk'ın cemidir. Sâk: Şeriye mahkemesi ilamı demektir.

va kâtibi İskilipli Veli efendi yazmıştır. Ebüssuudun nesrine örnek olarak birkaç parça metnini aşağıda arzediyoruz.

Büyük oğlu Ahmed Şemseddin efendiye yazdığı nasihat yollu bir mektubunu Peçevi tarihinden alarak kaydediyoruz :

«Benim efendim, malum olaki dünyanın mal ve menal ve mansab ve cahı ile bizzat temettu etmek fakire layık ve münasıp olmak çoktan geçmiştir. Behcetü sürurum sizin behceti sürurunuza tâbidir. Bu kadar sürur ve mekâyidinden hikâyet ve makasat edinüb bu sınıf hî ile bir nice ümuru hailemiz evvelisi ihtiyar olunub içinden çıktığım teracümü hal ile sizlere nevi inkişafı yâl ve balım alçaklığı gelmesün deyu dur. Otuz yıla garipki, Hak Sübhanehu ve Taalâ hazretlerinin dergâhında kar'ı bap ve tazarru ve münacat üzerine olub meratibi seniyyeden her birine layık olan kelimatı fakia buyurup âfat ve kavadıhtan ismet buyurmak için cebini istikâmet ve ibti hali secdegâhı huzudan kaldırmadım.

Galiba merasimi übüvvette dahi taksir etmeyüb belki sizin canibinizden bi hükmül hadase zuhur eden ukûk ve izaei hukuk babında dahi mümkün olan müsameha vücude geldiğinden olbapta size lâzım olan tedarik ve itizar ve tevbe ve istigfarı dahi fakir edüb gece gündüz şanınızda Hak taalâya tazarrudan hali olmadım ki, hayatta olduğumca ef'ali cemileniz müşahedesile mütemeddi olub vefattan sonra âsârı fünunu taat ve mekânimül elvan ibadetinizle müteneffi olam.

Elhamdülillâh sübhanehu kemali lutfundan müstahak olmadığımı inayetler buyurub bu hadaratı sin içinde bunca fezail ve maarif ifaza buyurub kulubü nase vaki kabulünüzü elsinelerine zikri cemilinizi ilka buyurub mucibi üzere bunca menasıbı celile müyesser buyurub her cihetten mağbudu kâffei enam ve mahsudu havasu avam eyledi.

Kadir olduğumca bu niami uzamın her birinin şükrü hamdine müdavemet ve müsaberet üzereyiz.

Amma siz draste müdavemetten gayri, asla hiç birinin uhdei şükründen hurûç etmediniz. Hususa Eba Eyub Ensarinin radıyallahü taalâ anh hukuku celilelerine riayet etmediniz ve adâbı şerifelerini muhafaza etmediniz. Gece ve gündüz havf ederim. Yine Hak sübhanehu ve taalâ hazretleri af buyu-

rub ihsanın katetmeyüb aksayı gayeti tedrise ir görüb ber makamı inayet buyurdu ki erte ya bir gün hilâfeti resul ve enbiya aleyhimüssalât vesselâm -ki azamı emanet ve ecelli meratibi ümmettir- zimmetinize havale kılınıb zimamı şeriyat elinize verile. Elhamdülillâhi taalâ reyi zerin ve fikri rasininize meracii ukalâ iktida etmektedir. Mülâhaza edin. Bir görün. Makamınız bu makam iken layık mıdır ki Hak taalâ hazretleri cenabından havf ve haşyet ve fakir canibinden ve cumhuru ekabir ve esagır cihetinden şerm ve huclet etmeyüb erbabı hava ve şürur ve tuğğat, eshabı fıskü fücurün gayet biser ve sağmana ve birz ve namus olan şurideleri ile ancak mübaşeret ettiği kabayihi şenia ve fazayihi katiyeye münhemik olub bir erzeli bi asıl kızı yanınıza alıp din ve dünyaya yarar asârı fezailinizi mehafili ekâbir ve esağırda neşreder kimselerin musabahatlerinden araz edüb ve her biri ile bet muamele üzerine olub gece ve gündüz esnafı fısk ve fücur üzerine musır olub indallahü taalâ ve indennas rüsvay olub kâffei nas beyninde mesaviniz meşhur olub ahar vakıtta dergâhı hakka tutacak yüzüm ve el yüzüne bakacak gözüm komıyasız.

Hususa böyle eadi ardımda iken hele sabıka olan fesad sinnen ve mansaban makamı riyasete ermiş değilidi. Hak taalâ hazreti inayet buyurub hayrile bertaraf oldu. Şimdi bir mertebedeki cüz'i şeen verir emir sadır olsa terki külli ettiğiniz takdirde nice zaman eseri bakidir. Hal böyle iken bu namei kübranın asârı ne vakte deyin mahvolur?

İmdi lutfu ihsan edüb ol melunu yanınızdan ve getürü veren kâfiri medresenizden giderüb Haktaalâ Hazretlerine tevbei nasuh edüb kemali zühtü tekva üzerine olub âmâl ve hasanattan gayri başınızı ve sair heyetinizi ve eshabınızı dürğ ve tekvaya mülâyim ve münasıp edüb bilcümle bir hal ihtiyar edesin ki kâffei âlem sedad ve reşad üzere istikrarınızı anlıyalar. Lutfunuzdan yüz yıllık dahi olursa hukuku benutu kaza etmiş olursuz.

Haktaalâ ömrürüzü ve devletinizi daim eyleye. Âmin Yarabbelalemin. Yok, eğer reyiniz muktazasını komazsanız benim efendim malumunuz olsun ki Haktaalâ hazretini işhad ederin ve kiramen kâtibini işhad ederim ki sizi Haktaalâ hazretine ısmarlayub teberri külli ederim. Sabrım tükendi, taka-

tim kalmadı, şöyle mülahaza olunmuya ki bu kelimat, istilayı kazap ve tehevvür hükmü ile yahut gayri vaki nesne eşidilmeğe binaen yahut sizleri istimalette mübalağadan sadır olmuş söz olub sonra hükmü verilmiye. Mübaşeret ettiğimiz kabayihin celilin ve rekikin esbabı fesadınızı tertik eden kimesneden istima ettikten sonra teemmül tedbir istihareden sonra mukarrer ve muhakkak olmuş reydir ki, arz olundu.

Cuma sabahına değin teemmül edin, görün, kabul caiz ise febiha, ve illâ ademi tehiri hal, ademi kabule alamet olsun.

Vallahül müstean (Fesetendekrune ma ekule leküm ve efudu emri illallah. İnneallahe basirün bil ibad.)»

SON

Kardeşim Nazmı Tombuşa

İNKİSAR

İlkbahar olsa, bir az neş'elenirdim diyerek,
Bir tesellü sabavetle geçirdim kışımı,
Açtı gül, geldi bahar mevsimi, ben titreyerek,
Bu sefer Bülbülün ahengine döktüm yaşımı . .

***

Anladım ki bana bir neş'e nasip olmayacak,
Şu gülüstanı muvakkatte, hazan âlûdüm,
Hasta kalbim -ki bu hislerle şifa bulmayacak-
Bari çektirmeden al ruhumu ey mabûdüm . .

***

Düşmemek elde değil ye'se, gören gözlerle,
Böyle bihis ve emel seyrine uymak dehrın,
Her zaman neş'eli, mağrur ve yalan sözlerle,
Yaşamak, humkuna bürhanı celidir beşerin . .

Samsun : Rüştü Coşgun

(Anadole France) den

Heyete dair tehayyüller

İHSAN Mağdenoğlu

Bütün hayatını heyet ilmine hasreden kamil Filamariyon ilmi tamim için mutasavver evsafın hepsine malik, çünki her şeyden evvel o biliyor. Uzun zamandan beri hesap ve tarassutlarla meşgul ve sonra heyecan, tasavvur kabiliyetini de haiz, hulâsa ne sahneye vazından, ne de sahnede vaziyetin değişmesinden korkmaz.

Bizlere semayi alâkadar, dramatik, romanitik, temaşaya şayan, eğlendirici ve ahlakî kılmak için hiç bir şey ihmal etmez.

Kitabını, felsefenin astronomiye mezcolunduğu ilmin bir nevi şiiri olan sanat ilâhelerinin en mühimlerinden (Ürani) ye ithaf etmiştir. Kamil Filamaryonun felsefesi ilminden daha az vüsuklu dersem ihtimal bana inanılacak, fakat bu sevimli felsefeye çok yazık!! Zira müsyö Filamariyon bizlere saadet bahş bir ebediyat vadediyor. İnanılmak lazım gelirse, öldükten sonra da ruhumuz bir seyyareden diğerine uçacak ve nihayetsiz sevgi ve bilgi tadını duyacak ve bizler artık mütefekkir birer kelebek olacağız. Müşfik olmak için beşerî zaaf, mütecessis olmak için de cehil bizlerde baki kalacaktır. Havassa malik olacağız; lakin bu duygu kudretli, nefis, ıztırabı az zevki çok veren hassaları haiz bulunacaktır. Müstakbel hayatın daha mükemmel bir orkanizasyonu olduğunu tasavvur etmek benim için gayri mümkin bulunduğunu itiraf eylerim.

Bir kaç yıl varki, Normandiyanın küçük bir kasabasında, doksan sene yaşadıktan sonra ölmek üzere bulunan akrabadan ihtiyare bir kadının yanına çağırılmıştım. Daha fazla yaşamak imkânının fikdanından dolayı bu ihtiyar kadın, Kontds (P) nin dediği gibi (Allahın tanınmış olmasını kaza-

nub kazanmadığını) görmek için gitmeğe hazırlanıyordu.

İhtiyar kadının başı ucunda cihanın ensakin ve sade dil bir rahibesini buluyordum. (Maryam) gibi baliçinde muhafaza edilmiş bir vaziyeti vardı.Onu hemen takdire koyulmuştum. Lâkin benim ona aynı hissiyatı ilka etmekliğim ne kadar uzaktı. Bu rahibe, beni, bir çok defalar okur ve yazarken gördüğü için bir âlim yerine koymuş ve bir aziz olarak kendisine ilaa eylediğim bütün merhametini bana göstermeğe müsait kılmıştı. Hatta bir gün benimle bu hususta anlaşmak bile istedi. Çünki istekle ve daima şen bir surette söylerdi.

— Bu büyük ciltli kitaplarda ne arıyorsunuz dedi ? ?

— Hemşirem ! Mamut ve büyük ayı devirlerinde mağaralarda yaşayan ilk insanların tarihini arıyorum. Diye cevap verdim.

Hakikaten o vakıtler hulyalarımı yontulmuş çakmak taşları, hayvanat resimlerile mestûr Ren buynuzlarile avutuyordum.

Bu cevabı işiten rahibe : Birden ayağa fırlamış ve çok küçük boyu ile elleri kalçasında inatçı ve tatlı gülümseyerek :

— Siz Allaha kavuşmağı ümit etmiyor musunuz ?

Ahrette bileceğimiz bir şeyi bu dünyada mutalea etmek neye yarar. Bence, Allahın onları bana öğretmesini bekliyorum, Rabbim bana sizin kitaplarınızdan daha iyi bir surette birden bunları öğretecektir. Diye cevap verdi.

Garip mahluk ! Bu halin bizleri pek fena bir işe sevkettiğini ve eğer bizler kâinatın her türlü esrarını bilseydik derhal şifası napezir can sıkıntısına düşeceğimizi katiyen düşünmüyorduk.

Kamil Filamariyon tecessüs hissimizi mükemmelen idare ediyor ve ebediyetimizi doldurmak hususunda bizlere namütenahi manzaralar vadediyor.

Bu heyet şinasın indinde cennet, şayanı hayret âletlerle dolu tahrip edilemez bir rasathanedir. Küçük hemşirenin âni ve muhat ilhama imanından daha ziyade işte beni imrendiren şey !

Müsyö Filamariyon ile bizlerin daima bilmediğimiz ve arzu eylediğimiz bazı müşterek şeylerimiz var !

En büyük nokta da budur.Metanpisikomuzda seyyareden seyyareye gezinti yapacağımızı bizlere bildirir, cehil ve arzu gibi hayatı, tehammülü kabil bir hale sokan iki fazileti o seyyarelere

kadar taşıyacağımıza ve nihayet bizlerin daima şahsiyetlere sahip birer insan olacağımıza ümit verir. İşte en iyi şey! Lâkin bende bir şüphe var, bu seyatların beklenilen bütün ezvakı vermemesinden, iğfal edilmekten korkuyorum.

Heyhat! İtimatsızlığım pek tabii. İnsanlar, bir seyyarenin nelerden mürekkep olduğunu artık biliyor. O seyyarelerden birisinde de bizler oturuyoruz. Semanın ne olduğunu pek güzel anlıyoruz. Onun içinde ne kadar bulunmak mümkünse o kadar oradayız.. Bulunduğumuz şu âlem, her şeyden evvel diğerlerinin bende hasıl edeceği zevkın tadını şimdiden kaçırmakta.

Âlemlerin seyyaremize benzemiş olduğundan çok korkarım. Bu da, o avalime yapılacak oldukça büyük bir itap!

Fennin bizlere ilham eylediği kâinat ümmit kırıcı bir yeknasaklıktır. Güneşlerin hepsi birer ateş katrası, seyyarelerin hepsi birer çamur damlası.

Büyük gürültülerle kürremize düşen haceri semavîler buraya yeni hiç bir cisim idhal etmediler. Tayfı tahlil, avalimin terkibatındaki vahdeti isbat etti. Her yerde oksijen, idrojen, azot, sodyom, manezyum, karbun, merkür, altın, gümüş, demir.

İdrojen ve karbonun kürremizde hayata bais olduğu bilindiği zaman bu maddelerin başka avalimde neler meydana getirdiklerini görmek teşebbüsü hiç bir veçhile varid olamaz.

Heyetin bildirdiği şey bizler için itminankâr değil!

Denilebilirki kâinat manzarası bizlere ölüm ve habaset teşhir etmekte .....

Arzın biricik kızı ay, artık bir kadavrudan ibaret, kurumuş kütlesi derin çatlaklarla çizilmiş, nerede ise hemen toz haline galbolunacak.

Arzın kız kardeşleri zöhre, utarıt, merih onun gibi henüz hayat ve zekâ eserini muhafaza eylemekte. Lakin bunların de şefkatsiz olduklarına asla şüphe etmiyoruz. Bir münharif mihver üzerinde sakinlerine ıztırap vermek için güneşin etrafında dönen bu seyyarelere dair tecrübe yapmak istemem. İnhiraf sebebile bunlarda tıbkı bizim gibi hatta fazla olarak zaman zaman donmuşlar, ıskarada kızartılmış gibi yanmışlardır. Ve şübhesiz bizler gibi bunlarda, hangi habis ifritin, ikametgâhları topacı böylece fezaya

fırlatarak iskâna gayri kabil koyduğunu kendi kendilerine sormaktadırlar.

Fezada bir adım daha ileri. ! Bin parça olmuş bir seyyareye tesadüf ediyoruz, bir parçası Merihin mahrekine girmiş onu izmihlale sürüklemek için hücum etmekte.

Bu müdhiş harabeler, milyonlarca sahalara yayılmış. Filhakika bunlar enkaz olmaktan ziyade birer malzeme. Lâkin iri cüsselî müşterinin uzaklara kuvvetli surette tesiri yüzünden bu malzemenin yekdiğerile birleşemediği iddia olunmakta, bu az bir âfet değil.

Eğer bu küçük manzumemizin haricine çıkarsak yıldızlar ordusunu temaşaya koyuluruz. Acaba orada, hayat ve mematın mütemadi tehavvülünden başka ne keşfedebileceğiz ?

Yıldızlar lâyenkatî doğuyor, ölüyor. Gençliklerinin hararetli devirlerinde Şuarayı Yemaniye gibi beyaz, sonra güneşimiz gibi sarı ve ölmezden evvel de muzlum kırmızı birer renge boyanıyor. Hulâsa sönmek üzere bulunan bir şamdan gibi ihtizaz edib duruyorlar.

Bu günün heyetşinası, sefinei Nuhun haleti nez'indeki mücadelesini seyrediyorlar. Eklili şimali yıldızlarından birisi ölmek üzeredir. Ve her şey genç, ihtiyar ölü şaşkınca fezada cevelân etmekte. Doğru söylenirse kâinatta hiç bir şey ölmüyor. Hepsi kımıldanmakta ve şekil değiştirmekte, heisi mütemadî bir sayrure içinde.

Şunu ister istemez kabul lâzım . . Aslâ durup dinlenemiyeceğiz. ! Sağ, ölü can veya kül, layemut fikir veya rekik seyyare şeklinde fezanın her hangi bir noktasına atılmış olursak olalım daima işliyeceğiz, daima müteharrik, daima münteşir veya şuurlu ardı arası kesilmeyen tenasuhu ifa edeceğiz.

Müsyö Filamariyon beni affetsin ! Güneşimizden bir milyon kerre büyük olduğu söylenen Şuarayı Yemaniye yıldızını müteceessis bir seyyah sıfatile hemen ziyaret edebileceğimize inanmam. Arza bağlı ve onun muhafaza edebildiği kadar orada kalacağıma imanım var. Mukadderatımızın arzın mukadderatına tabi olduğuna inanırım. Mesaisi bizim mesaimiz ve onda olan her mevcut ebediyen işliyecek.

Lüter, ölüleri istirahat halinde ve kıptaya şayan bulduğu zaman

maharetsiz bir fizik âlimi oluyordu. Çünki ölülerin yapacağı çok işler var. Onlar hayatı hazırlıyorlar. Bir kaç milyar asırda vasıl olabileceğimiz her gül burcuna doğru güneşimiz bütün tevabiile bizleri sevketmekte. Lâkin kendisile beraber arzda yarı yolda ölecek, zira mevcut olmak nihayet bulmak demek, ve her şey hareket halinde, her şey akıyor ve geçiyor, gayri muayyen hilkati tekrar ediyor. ne zaman, ne de mekân eksilmeyecek, on bin seneden beri artık nabedid olan yıldızın birisi şimdi bize görünmek üzere, bu yıldız yolda ölmüş fakat ziyası ancak bu gün vasıl olmakta.

İşte bunlar, yıldızlara ait sahaların yorucu bir fikrini vermekte. Her defa göklerin hududsuz genişliğine hayretle bakarken aynı zamanda kendi küçüklüğümüzü de takdir ile görmek icabeder. Çünki kâinatın azameti ona tabi. Kâinat haddi zatında ne büyük ne de küçük. Avalim hemen hemen bir toplu iğnesinin başı kadar bir hacme indirilirse onu müşahede bizlere gayri mümkin bulunmuş olacak. Bu faraziyede zemanda olduğu veçhile, mekân fikrinde de saman yolu kehkeşanının güneşleri, neblüsler sigaranın bir kıvılcımı kadar çabuk sönecek, meğerki hadsiz hesapsız yaşayan nesillerin mesaileri, günleri, zevkleri, elemleri bir saniye içinde ihtisar edilebilsün.

Zeman mekân yok, maddede bunlar gibi mevcut değil. Birer suretle isim taktıklarımız temamile bilmediğimiz şeylerden ibaret! İşte havassımızı kıran engel! Realite olarak bildiğimiz birşey varsa o da fikirdir. Dünyayı yaradan da odur. Eğer fikir, Şuarayı Yemaniyeyi tartmasa ve adını koymasa idi mevcut bulunmuyacaktı. Bununla beraber, bizi gayri malum ihata ediyor ve kucaklayor. Hususile iki asırdan beri müdhiş surette büyüdü de .....

Astronomi fizik, bize maddenin objektif realitesinden hiç bir şey ilham etmedi. Bununla beraber hulyalarımızı yani ruhumuzu değiştirdi. Bu itibarla insanların iddalinde öyle bir inkılâp yaptıki kadim akidelerin şeklini değiştirmeksizin devamına artık imkân bırakmadı.

Babalarımızın hayalleri artık hitam buldu! Orta devrin insanları, meselâ bir (Sentomaz) semayî büyük bir kuleli saat gibi tasvir ediyordu. Altın çilelerle be-

zenmiş basit bir kubbeden ibaret olan gök yüzü.

Onları Allahın ölkesinden ayırıyor, Cehennem, Âraf yer ve gök nazarlarında kâinatın heyeti umumiyesini teşkil ediyor. Üzerinde esrarların oynandığı şu üç katlı iskele bu hususta tahassüsü kabil bir timsali arzeyler.

Aşağısında kırmızı ve siyah şeytanlar, merkezde kilisenin ikamet mahalli arz, üste de şerefi şan içinde Allah baba.

Bir merdiven, bu katların geçilmesi için meleklere müsait idi, ve bu hal arzdan semaya daimî surette bir gelib gidişti.

Müneccimlerin tasvirleri çok safdilâne idi. Bunda (İnferi) kaydile arzın içi gösteriliyor, etrafında anasır mantıkası, seyyaratın yedi medarı görünüyordu. Sonra kâinat yahut sabit sema.

Bunun üzerinde de bazılarının vecde gark olduğu «muharriki evvel» dokuzuncu kat gök ve süadânın mahalli ikameti olan «Arşı âlâ» vardı.

Kopernikten evvel 16 ıncı hatta 17 inci asırda bile dünya böylece tasavvur olunuyordu. Kaliленin keşfini görmeden paskalın öldüğünü düşünmek icap eder. İşte arşı alâ birden bire yıkıldı. Arzın bir toz zerratı gibi meçhul, gaip bir şekilde fezaya atılmış olduğu görüldü. Bu da insanlık tefekkür tarihinin en büyük vukuatı oldu.

Gözlerimizin önünde cereyan eden şu vukuatın henüz bütün netayicini keşfedemiyoruz. Çocukluğumda mukaddes eski kozmoğoninin son bir müdafiini tanıdım. Bu, siması müsyö Lidreye benzeyen, Maelen isminde bir papas tı. Hendese âlimi olan bu papas, arzın gayri müteharrik, yıldızlar bunun etrafında döndüğünü ve güneşin görünüşünde iki defa büyük olduğunu bilhesap isbat için bir kitap yazmıştı. Bu kitap 1840 senesinde tabedilmiş fakat papas mafevkları tarafından takdir edilmemişti. Papas fikrî muhalefette bulunduğu için nihayet afaruz edilmişti. Çok ihtiyar, pek fakir, kalbi iman, elem, şaşkınlıkla dolu bu papası tanıdım. Kilisenin mahkûm eylediği galileyi, mağlub etmek için yaptığı hareketten dolayı kendisinin kilise tarafından tecziye edilmiş olmasını bir türlü tasavvur edemiyordu.

Nişanlanma ve Evlenmede Mes'ut Olmak İçin Ruhî ve İctimaî Temeller Ne Olmalıdır ?

Y. ESAT Cankar

Bu etütde bütün izdivaçlarda iki eşi birbirine bağlıyan bağın mahiyeti tedkik edilerek izdivacın bütün saikleri aranmış ve bunların mahiyeti itibarile birbirine benziyenleri ayrı katagoriler dahilinde mutalea edilmiştir.

Nişan veya izdivacın kuruluşunda yüksek bir aşk ve sevdanın veya şehvet hislerinin yahut zürriyet sahibi olmak arzusunun hulâsa cinsiyet iştiyakının tesiri bulunduğu gibi güzel sanatlara karşı, müziğe, karşı, sipora, ilim ve buna benzer müktesebata karşı eşte bulunan kıymet hükümlerinin hissî ve fikrî uygunluklarının tesiri vardır.

Bir çok defalar izdivacın husulüne cari urf ve âdetin, yahut ahlakî telakkilerin yükseldiği vecibeler veya moda, görenek terbiye müessir olur.

Bazıda malî mülahazalar, iktisadî düşünceler, bütün diğer iştiyak ve hislerin fevkinde yer tutar ve bunlar çiftin birleşmesinde büyük âmil olurlar.

Böylece evlenme : Ya cinsî meylin, ya fikrî, hissî uygunlukların, ya örf, âdet, terbiye, ahlakî, ictimaî, telakkilerin, yahutta iktisadî, malî mülâhazaların bir neticesi olabildiği gibi, her hangi bir evlenmede bu saiklerin biri diğerine nisbeten kuvvetli bir mihver mihrak halini ihraz etmiş olabilir.

Acaba evlenme ve nişanlanmada çiftin saadeti için birleşme hangi ruhî ve ictimaî temele dayanmalı ? Bu temellerin hangisi ana temeli teşkil etmelidir ? İşte yazım bu sualin cevabını izaha çalışan dört bahisten ibarettir.

BİRİNCİ KISIM

Cinsiyet Meyli

Erkekle kadın arasında en köklü, en kudretli bağı, hiç şüphe yokdurki menşeî, gayrizî ve hayatî olan cinsiyet meyli teşkil eder. Nebatlar ve en basit hayvanların hücrelerinde bile bu cinsî

çekicilik görülebilir. Esasen bütün bir hayat boyunca bize hakim olan insiyaklarınız iki köke bağlı bulunur:

1 — Varlığımızı koruma (hayatı idame etmek)

2 — Varlığımızı devam ettirme (nesli idame ettirmek.)

İşte nesli idame edebilmek hususunda bizi harekete getiren kudret, cinsiyet meyli «L, instinet sexuel» dir. Bununla beraber meşhur doktor S. Fernd bu köklerden birincisinin ikincisinden sürdüğünü iddia eder. PenseXualime nazariyesile, cinsiyet iştiyakını bütün sevki tabiilerin bir kaynağı olarak kabul etmiştir.

Biz burada cinsiyet sevki tabiisinin insanlardaki muhtelif tezahürlerine ve bunun insanlardaki biriken büyük enerjisinin sair büyük kudretler şeklinde inficar etmesi esaslarını izah eden nazariyelere temas etmiyeceğiz. Erkekle dişinin birleşmesinde en büyük âmil olan ve erkek - kadın arasında aşk tesmiye edilen mefhumun esas iskeletini kuran bu meylin birbirile izdivaç etmek isteyen bu arzuyu duyan bir çifti ilmiklemekte nasıl bağlayıcı bir kudreti olduğunu bunu harekete getiren saikleri öz mayasile husule getirdiği aşkı ve aşkın akıl ve muhakeme ile nederece tevazün ettirilebileceği ve izdivaçtaki rolünü izah edeceğim.

Cinsiyet meyli renk renk çiçek açan türlü lezzet ve nefasetlerde meyve veren ilahi bir ağaca benzer. Bu halikin en büyük şaheseridir. Şehvet, sırf onun odunundan istifade etmek için kendisine baltasını merhametsizce vuran oduncu eline benzer. Şehvetin eli bu ağacın dallarını budayan ve bazan da özüne kadar işleyen darbelerini vurur. Ancak şehvet gayesine masruf ve yerinde kullanılır ve israfı ifrat âleti olmazsa bu ağaçta her açılan rahne yeni bir dalın bir filizin aşısı haline geçer. Cinsiyet meylinin hikmeti vücudu bu ikinci haldir. Yoksa tek başına şehvet Platonun dediği gibi «en boş şeydir.» Cinsiyet meyli kadınla erkek arasında mevcut olan ve bir çok sanatkârların, şairlerin, dâhîlerin yaratıcısı olan aşkın en esaslı mayasıdır. A. Sehopen haver'in dediği gibi aşk ne derecede ince, şairane, ilahî görünürse görünsün hakikat halde bütün kökleri erkek ve dişinin cinsî iştiyakındandır.

Aşk: ruhun tenasülî köklere merbut cinsî sahalardan gelen

esaslara bağlı mudil ve şedit bir ihtilali ve çok kavi ve hakim bir ihtirasıdır. Aşk hakkında son telakkiler tedkik edilecek olursa yine çeşit çeşit tarif ve izahlarla karşılaşırız. Bazıları bizim yukarıda kabul ettiğimiz ve aşkî, cinsî iştiyaklara bağlıyan telakkilere, nazariyelere muhalif noktai nazarlar serdederler. Bu günün meşhur simalarından olan Viyanalı doktor S. Freud aşkı cinsî temayülün yüksek bir inficarı haiinde mutalea ettiği halde buna mukabil asrımız feylezoflarından Max scheler onun bu fikrini kabul etmez. Bu takdirde aşkın temayülden ayırd edilmemiş tasfiye edilmemiş bir halde kalacağını ileri sürer. Max schlere göre bir çok feylezoflar aşkı Sympatie ile sirayet hissi ile ve bunların ikisinin ortasında bir saha işgal eden, başka bir canlı ile «teessürü hulûl, ittihat hali Einfühlung ile karşılaştırılmıştır. Positivitler aşkı merhamet ve şefkatle karıştırmışlardır. Aşk bütün bunlardan ayrı ve şahsîdir.

Aşkın temayül ve şevk ile bir münasebeti yoktur. Onda bir tehakkuk gayesi de mevcut değildir. Bir ananın kundaktaki yavrusuna çevirdiği bakışlarında müminin Allahına verdiği kalbinde bir tahakkukun şevk ve heyecanı yoktur. O halde aşk ve şevkı hazırlar ama ondan ayrılır. O merhametten farklıdır. Aşk beşeriyete, bütün bir millete yönenebilir. Fakat merhamet tek bir ferde karşıdır. Aşk en yüksek derecelerine kadar sevilen bir mevzuda canlanan müsbet kıymetleri filileştirir. Eşyaya olsun şahışlara olsun teveccüh eder. Fakat onun hakikî inkişaf ve kudreti ancak şahislara teveccüh ettiği zamandır.»

Aşk ile aklın tevazün meselesi:

Cinsiyet meylinin velud bir hatibi, sanatkârı, yaratıcısı olan aşk yukarıda anlattığımız üzere her türlü ihtiraslarımıza hakim kudretli bir ihtiras olunca bu insiyakın akılla tevazün etmesi imkânı var mıdır? ve ne dereceye kadar vardır? Hiç şüphe yok ki temamen kalbî hislere dayanan aşklar olduğu gibi akıl ve muhakemenin de rol alabildiği aşklar mevcuttur. Fakat bu iki unsurdan her biri terazinin ayrı kefelerine konursa umumiyetle aşkın ağır bastığı görülür. Bu yüzden birçok akıllı adamların, dâhîlerin zekâ sahasında harikalar yaratan kimselerin bu çetin zekâlarını kalbî

hislerini mağlub etmiş ve aşkın zafer bayrağını izzeti nefis, şeref, ahlak telakkisi gibi şeylerin üzerinde dalgalandırmıştır. Bununla beraber akıl ve muhakemeyi temamen zincire vuran bir aşkın neticesi olarak yapılacak evlenmeler hiç şüphe yok ki en büyük felâketler hazırlıyan birleşmelerdir.

Aşk ve izdivacın telifi meselesi:

Eşlerin birbirlerini hakikaten sevebilmeleri için kalplerini ferdasız maceralarda çürütmemiş olmaları lazımdır. Aşk, maddî bir iştihadan ibaret değildir. Yeni bir aşk yuvası kurabilmek için evvelce asla bir tecrübeden geçmeğe lüzum yoktur. Bu gibi tecrübelerde gençler travetlerini, sıhhatlerini ve nihayet aşk ruhunu kaip ederler. Aynı fikri Felx tomas da söyler. Kalbin bir çok sukutü hahayale uğramamış olduğu devirlerde daha sıkı bir surette bağlanma kabiliyeti gösterir, Binaenaleyh onda bütün kendini vermeyen saik olan taravet ve ulivvi cenap daha ziyadedir.

Acaba aşk izdivacı kurar ve yaşatır mı? yoksa yıkar mı?

Enstitü azasından Poul goller'in bir makalesine göre, (izdivaçta aşk mümkün müdür? değil midir?) mevzuu etrafında mühim, ciddî eser yazılmıştır. Bunlar da rahip Violett eserile madam Aurel in (La bonne ententcon jugal) adlı eseri ve verinein (L sensde L' amour) adlı eseridir. Bütün bu müellifler fikirlerinde aşkın izdivaç müessesesini tahrip değil bilakis himaye ve ihya ettiğini kaydederler. Hakikatte hiç bir zaman izdivaç ve aşk ayrı ayrı üzerinde mutalea yürütecek ve biri diğerinin terkibini bozacak mahiyette değildir. Bunlar bir birine aykırı bağlar değildir.

Verin'e göre aşkın tam inkişafı için izdivaç bir zemin hazırlar. Aşkın istediği teminat ve emniyeti izdivaç verir. Bu emniyetin bir bıkkınlık ve yorgunluk, alışıklık doğurduğunu söyleyenlere Verine der ki: Aşktan aşka fark vardır. Sadece maddî bir aşk sükûna dayanamaz. Tatmin edilirse ölür, ama tam bir aşk böyle değildir. Maddî iştiha tatmin edilirse söner ama hem kalb, hem zekâ ve havası alâkadar eden tam aşk gösterilen ihtimamlarla kuvvet bulur. Verine'nin dediğine iştirâk ederek denebilirki aşk iki gönül arasında bir bağ tesis etmelidir. Yalnız maddî ihtirasın tek telinden ibaret olan aşk bağı çabucak kopmağa namzettir. Keza şehvet ve lezzet izdivacın dışında bırakılamaz, diğer taraftan şehvet izdivaçta soğuk, yeknesak, muttarit bir vazife de değildir.

—Sonu Var—

ÇORUMLU MANİLER

EŞREF Ertekin

853

Yılan aktı gazele
Meylim düştü güzele
Vallahi kan ederim
Yarim ile gezene

854

Yılan aklı karalı
Sinem çapraz yaralı [1]
Sağ girdim ilinize
Nasıl gidem yarab

855

Yılana bak yılana
Karşıdaki durana
Ben yarimi yitirdim
Kırk liram var bulana

856

Yeşil ipek kermolur
İlin yari yarmolur
Yeni yar sevmeyenin
Eski yari ilmolur

[1] Haç veya zait işareti gibi bir birini kat eden çizgilere çabrazlama derler.

857

Yeşil çektim meşk ile [2]
Bir yar sevdim aşkile
Yari bana versünler
Cennetteki köşkile

858

Yeşil çeki sendedir
Bir ibiği bendedir
Cennetten Huri çıksa
Yine gözüm sendedir

[2] Yeşil çekmek eski zamanlarda el ile yazılmış güzel yazılı yazma kitapları ciltletmeğe verdiklerinde mücellitler tezhip sanatını da bildiklerinden kitabın baş sahifesini ve bütün sahifelerinin kenarlarını altun suyu ve solmaz meneviş ve yeşil boyalarla işlerler ve çizgiler çekerlerdi. Bu çizgileri çekmeği ustalarına gidüb öğrenirlermiş. (Meşk etmek) ustadan bir sanatı öğrenmek demektir. (Yeşil çektim meşk ile) yaai kitapların kenarlarına yeşil çizgi çekmeyi öğrendim demek oluyormuş. Otuz sene evvel bizim mahallede bir kadın var idi. Kitap ciltler ve kitapların kenarlarına da çizgi çeker ve öğrenmek isteyen kadınlara da gösterirdi.

859

Yeşil çanak alayım
Yare kurban olayım
Gece yarin koynunda
Gündüz ırak olayım

860

Yeşil çeki bol olur
Yürüdükçe yol olur
Oğlan padişah olsa
Yine kıza kul olur

861

Yeşil çeki has bende
Hakikatsiz dost bende
İllere düğün bayram
Gece gündüz yas bende

862

Yeşil çeki kuluyum
Yarim senin oluyum
Sevgi vakti gelince
Seni nerde buluyum

863

Yel eser ebcek ebcek [3]
Köyden çıkmış göynekcek
Elinde bir deste gül
Gülünden kendi gökçek

864

Yel eser kum savrılır
Yer başıma çevrilir
Eğil bir yol öpeyim
Yol gedikten ayrılır

[3] Yavaş yavaş demektir.

865

Yazı yazdım paraya
Engel düştü araya
Seni merhem dediler
Sinemdeki yaraya

866

Yüzüğüm kaş istiyor
Cevahir taş istiyor
Koynunda yok beş para
Canı oynaş istiyor

867

Yukarı bak aya bak
Aşağı bak çaya bak
Kimine düğün bayram
Kiminde vay vaya bak

868

Yağmur yağdı ıslandım
Kara duta yaslandım
Ben o yarin koynunda
Şeker ile beslendim

869

Yarim naçar ağlama
Gündüz geçer ağlama
Bu kapuyu kapayan
Bir gün açar ağlama

870

Yola bak yatana bak
Elinden tutana bak
Gelin ömrüm çürüdü
Yalınız yatana bak

871

Yokuşta yoruldunmu
Sözüme darıldınmı
Sen bana yar olalı
Sıtkıla sarıldınmı

872

Yedi lüleli pınar
Bülbüller ona konar
Doya doya sevmedim
Yüreğim ana yanar

873

Yarama tuz ektirir
Keklik gibi sektirir
Şunculayın güzele
İl kahrini çektirir

874

Yazı yazdım divara
Kız oğlandan avara
Kömür gözün sevdiğim
Hanı benim cigara

875

Yarma çektim yaş imiş
Ellerim pek üşümüş
Daha yalvarayım mı
Tan yerleri ışımış

876

Yazana bak yazana
Ateş düştü kazana
Bir gün lâzım oluyor
Her kes bir dost kazana

877

Yolca gideyim derdim
İkrar güdeyim derdim
Yemek değil muradım
Duzun dadayım derdim

878

Yayılan
Ya Şahmeran ya yılan
Zülfmidir telimidir
Ak gerdana yayılan
Gökte bulut cenk eder
Ruzigâr derya ilen
Buna teknei Nuh derler
Uğraşır derya ilen
Yarim kurmuş okunu
Beni urdu yay ilen
Sıdkını bütün eyle
Hoş geçin dur yar ilen
Yarim çıkma kapuya
Ya kurt kapar ya yılan [1]

[1] Bu manilerin çogunu kendi ağzından yazdığım akrabamizdan (Hatun abla) isminde 70 yaşında bir ihtiyar kadın vardı. 1913 deki kolerada öldü. Bu uzun manileri söylerken şöyle demişti, aynen not ettiğimden yazıyorum : Oğlum bu kadar uzun mani olmaz amma biz bunları bir araya gelipte karşılıklı mani söylerken kendimizden katardık. Bir gece ondört tane kız, gelin var idik. Bir evde toplandık. Gece yarısına kadar karşılıklı mani söyledik. Beni baş manici yapmışlardı. Ben bir mani ayağı söyleyeceğim siz de ona

879

Yara sızlar
Ok değmiş yara sızlar
Yaralının halından
Ne bilsün yarasızlar
Borçlunun derdin ancak
Anlarmış parasızlar
Akçalar sölpük olur [2]
Can yakar kara kızlar

880

Yel eser
Rüzgâr eser yel eser
Sert esme sen ey gönül
Duyar nazlı yar küser
Gamzeleri pıçaktır
Korkarım bağrım keser
Sürme kapundan kulunu
Yoluna koymuştur ser
Serpoşunu yumuşsun
Dala serme yere ser
Belki daldan düşürür
Yağmur yağar yel eser

göre birer ayak uydurub söyleyeceksiniz dedim, razı oldular. Ben baştan "Yayılan„ dedim, her biri birer satır söylediler. İşte şu 14 satırlık maniyi ogece uydurmuştuk demişti. Bilmem ne kadar doğru olabilir. Biz de edebiyat mütehassısları ve üstadlarımızın nazarı dikkatine arzediyoruz.

[2] Sölpük sert olmayub mülâyım olan

Gönklerden Derlemeler:

Derleyen : Eşref ERTEKİN

Çok zaman devreyledi çerhu felek leylü nehar
Devri ahir devleti firuzi kıldı âşikâr

Şahı devran Bayezidin devletinde Bosnada
Nusratı islam edüb küffara verdi inkisar

Bundan evvel çeldi gerçi hayli beyler bosnaya
Gelmedi ancılayın bir sahibi vaz'u vekar

Adlü ihsan ile çok beylik sürüb iş eyledi
Bosnanın abu havası oldu ana saz kâr

İç ilinde inkılâbatı kesir oldu veli
Hazreti bey sayesinde rahat oldu bu kenar

Zulüm bünyadın kazub şöyle adalet kıldı kim
Madelet nurundan oldu ruzü ruşen şanı tar

Zaptı milkü mekremet babında mislin görmedim
Yokdurur Rumu acemde belki der Türkü Tatar

Vasfa sığmaz haşmeti etbai hep voyvodalar
Din yolunda her biri cevşenkeşü hançer güzar

Malikü haylü haşem erbabı eshabı hadem
Zerkülâhü zer kemer zer came zerrin kûşvar

Cümlesinden beline tiğü gaza bağlanmağa
Kullarından voyvoda İbrahim oldu ihtiyar

Seyrederken nagihan bir gün Pilevne kal'asın
Talii kuvvet bulub ikbali devlet oldu yar

Olmuş idi hicretin dokuz yüz on yedisi
Geldi hırvat ikliminden cem olub bin namıdar

Her biri ban oğlu ban kâfir velikin pehlivan
Yüz çevirmezdi gelirse leşkerü rimü çesar

Urdu yağma ve esir etti Belgrat ovasın
Yıktı yaktı komadı ol çevrede bir keşti zar

Kaçuben kurtuldu bir miskin hilevne savbine
Erişüb voyvodaya verdi haber ol hakisar

Eşidüb tahkik edicek macerayı ol dahi
Cûşedüb sabrı tükendi kılmadı bir dem karar

Yoldaşa katlanmayub din aşkına ol şiri dil
Atını iğerledüb tâcil ile oldu süvar

Bundan andan hazır olan kimselerden yanına
yüze yakın müslümü kâfir derildi can sipar

Yuğürtmeyle kâfirin ardından ilgar eyledi
Ol gece sarsar gibi gedüb sahar buldu şikâr

Çun buluştu iki leşker birbirine sübhdem
Her tafadan vakıf olub oldu cengü girü dar

Gaziler çok cengedüb az olmağın oldu zebun
Kâfiri bi din kesir olmakla oldu payidar

Voyvoda gördüki olmaz çare defi düşmana
Terki tedbir eyleyüb takdire kıldı itibar

Çerkes aslî olmağın merdanelik göstermeğe
Baş açub meydana girdi akıbet ol merdkâr

Günderü gürz işledüb minbait şimşirin çeküb
Dini hak yolunda oldem eyledi bir kârüzar

Kim anın mislini çok destan okudum görmedin
Etmemiştir galiba hem Rüstemü İsfendiyar

Sanki arslandır erişti bir sürü geyiklere
Hay deyince eyledi kâfir çerisin tarümar

Mariyan dedikleri ban kâfiri kıldı esir
Bağlamakçin ol hımarın başına taktı mehar

Leşkerinden ehli harp olan yarar kâfirleri
Ahtarub ardınca anın bağladı kıldı katar

Adı sanı olmayan baki kalan kâfirlerin
Ref'i sıklet etmeğe başlarını kıldı menar

Avni hakla anî vahit kuvveti islâm için
At ve esbabı ganimet cemolundu bişumar

Simüzer altun gümüş tiğü kemer kaftan ve hot
Tuttu gaziler doyum olub katar olundu bar

Ahtarub kâfirleri Rumî bedevler aldılar
Kimi yüğrük kimi eşkün kimi cüstü rahvar

Müslimi kâfir kimi kaçub kimi mahpus olur
Ol sebepten yüz harabe dönderübtür ol diyar

Cüretinden kâfirünçün vakıf olur voyvoda
Atlanıp ardınca yüğürt eder meğer ola dûçar

Üç gün üç gece gidildikten sonra bir viranede
Duş gelür hırvat ucunda düşmana nisfün nehar

Kâfiri bidin ıraktan görücek voyvodayı
Yoldaşı az olmağın kendi karakolun sanar

Çün karip olur yakın bilir görür kim Türkdür
Canına korku düşüp karşu gelir biliztırar

Her taraftan hayu huy ve cengü kavgalar olub
Yangulandı nalevü feryadile ol kühzar

Hûnü düşman cûş edüb gül gün çöküldü yüzüne
Merdikar olanların canına düştü har har

Gaziler tekbir edüb at saldılar kâfirlere
Urdular din aşkına küffara tiğü zülfikar

Yer yüzüne şol kadar kan aktı ol uğraştakim
Her yana seylabı hûn oldu revan bercuyibar

Çok dürüştü gayret edüb kâfiri melun dahi
Taketi tak oldu ahir ihtiyar etti firar

Kaçar iken voyvodaya dûş olub dürüştüler
Türk mihali bir kılıçla çaldı yardı çün hıyar

Kâfiri mürted zebun olub yıkıldı üstüne
Voyvoda gönderle durdu bağladılar üstüvar

Can atub attan bıraktı her biri kendözünü
Mabaki kâfirler anı görücek bi ihtiyer

Her biri feryadü zari eyleyüb çağırdılar
El emanü el eman voyvoda verdi zinhar

Kimi öldü kimi tutsak oldu küffarı lain
Cümlesinden mahasal kurtulmadı bir kinedar

Bahtı azgun talii dün kevkebi menhus olur
Yüzünü her kimseden döndürse çerhi bi medar

Devleti tahlil edersen manisi mahfi değil
Ol sebepten kimseye olmaz cihanda yârügar

Milki mevrusü gibi payende olmaz tâ ebet
Her kime verirler ise beş gün olur müstear

Çünkü makhur oldu kâfir harbü fetholdu temam
Voyvoda avdeyledi eshabile nusrat şiar

Geldiler bey hazretine armağan kâfirleri
Çektiler âlâti harp esbabile her neki var

Bey dâhi hoş gördü betekrar tahsin eyledi
İstedi camı tareple cenk ve ud ve musikar

Kurdular bezmü safa oldu müheyya naklü mey
Geldi bünyad eyledi bir sakii simin izar

Yüzü gülgûn lâli mey gûn kaddi mevzun şuh şenk
Zülfü müşkin haddi rengin sözü şirin hoş nigâr

Kimki bir sağer elinden nûş edüb medhuş ola
Hızrolub abü hayatı anmaya tarûz şümar

Bir nice devrolucak beyşad olub voyvodaya
Hassa hil'at geydirüb dinar verdi bi şümar

Aldı kara bağlıdan iskübye ile köprezi
Cümlesin bir eyleyüb voyvodaya kıldı nisar

Koluna kuvvet dedi ey pehlivanı çerkesi
Kim sana erzanidir voyvodalık hem bir timar

Voyvoda akran içinden duruben tazimile
Yüz yere koyub elin öptü ve kıldı itizar

Göğe çıktı kadrile tâlî müsait olmağın
Atlası gerdun gibi geydi libası zernigâr

Hazreti paşa buyurdu ki yazıcılar yazalar
Voyvoda ahvalini tabile ani hünkâr

Yazdılar bir name devlet eşiğine hasılı
Kim bu serhadde bunundur fırsatı namusu ar

Haliya küffar ile oynadığı oyunları
Görmemiştir bundan evvel çeşmi çerhi bikarar

Çun revan oldu saadet kapusuna sıdkile
Arzolundu kıssesi kıldı inayet şehriyar

Talii makrunü bahtü devlet oldu akıbet
Vardı öptü Husrevi devran elin ol bahtiyar

Hil'atü timarü izzet buldu ve sad aferin
Bosnaya dönüb gelince ç şmü devlet oldu har

Geldi çün teşrif ile tekrar elin öptü beyin
Merhaba buldu müceddet oldu hasü müsteşar

Esbü devlet barigirü tuseni gerdun yedek
Erdi voyvodalığına oldu miri kâridar

Oturub şükreduben desti kerem kıldı diraz
Oldu maksuduna vasıl gamdan oldu restikâr

Hazreti feyruzü bihruz emri ile söyledim
Nazmını bu dâsitanın taki kala yadigâr [*]

[*] Bu destan ayrıca bir risale şeklinde güzel bir nesih yazı ile yazılmış olan aslından yeni yazıya çevrilerek dercedilmiştir.

Danişmendname ve Mirkatülcihat

NAZMI Tombuş

—Baştarafı geçen sayıda—

Müverrih Mustafa Âli efendi bu hadiseyi (Mirkatülcihat) ta şu suretle tahkiye ve tekrar etmektedir :

Kıssa perdazı bezmi rezm ve kıtal ve marekesazi kâr zarı cengü cidal havadisi nusret maalden bu veçhile haber verdi ve maariki ganimet misalden bu tarikle nişan gösterdiki meliki memalik güzer ve ser leşkeri kisra seyrine bir saher kerrü fer iie cilveger olub Nikonya kalesi fethine celli himmeti mukarrer etti. Tertibi alay ve tezyini asâkir zafer fersây ile yaniki Çorum canibine doğru gitti. Tayyı merahili rıhletsaz ve kat'ı menazili behre perdaz birle üçüncü gün kal'a mukabilinde bir menzile gelindi. Otağ kerdon hıyam ve barigâhı celâlet hitam gereği gibi şöhretle kuruldu. Badehu serfirazı guzat kemali şevketi selâbeti sebatla nüzul buyurdu.

لنبيه

Kal'a burcunda bakardı Nâstor
. . . . . askeri ettikte mürur
Kondu orduları nasboldu hıyam
Düştü küffara heras odu temam
Titredi havfle Nastor lain
Ağladı döktü sirişki hûnin
Dedi mahremlerine faş ve nihan
Nice bir kesr ve melâmet
Nice bir nakıs ve ziyan
Görmedik dini mesihin nef'in
Kılmadık dert ve belanın def'in
Görmedik devri salibin keremin
Kılmadık meşgalenin def'i gamin
Nar ve nur eyleye derken ihsan
Yaktı can ve dili kıldı büryan
Gerçi kim rahibe biz mutekıdiz
Dahi nakose kavi müstenidiz
Leyk olmadı birinden çare
Derd ve gam çaldı onulmaz yâre
İşte geldi yine kavmi sehhar
Nice kanlar dökeler leyl ve nehar
Ar ve namusumuz oldu berbat
Ma melek gitti ne şan kaldı ne zat
Yine günden güne mihnet zedeyiz
Mübtelayı elemi arbedeyiz
Bunca beyler kırılub hâk oldu
Kamunun gözleri nemnâk oldu
Şimdi meydanda heman ben kaldım
Başıma bunca belayı aldım.

Muhassal şol kösfende döndümki hapsi kasapta nalân ola

ve sair ganemler sürülüb gözleri besmeli selâmetine nekran ola lânet olsun tohmu Şettadaki bu mekule fesadâte bâdi oldu. Hayf ve diriğ ol devlet ve inbisataki anın gibi duhteri bet ahterden ötürü zillet ve idlalle fena buldu el kıssa asâkiri müslimin etrafı kal'ayi muhasara edüb kondular. Ve zümrei mübarizin velveleyi kös ve nefirle kal'a çengine yürüdüler. Nastur dahi gayreti cahiliye ile burç ve baruları tutdu. Ve şenlik suretin gösterüb yer yerden nekkareler çaldırdı badezan küffarı delâlet nişan bürucu kal'adan Tir ve senkle cidale ve ve guzatı nerreşiran hendek kenarından felahan ve hadenkle harp ve kıtale başlayub gereği gibi cenk ve kemayenbeği ahenk eylediler. Ol gün namazı meğrip zemanına dek kenduleri biderenk eylediler emma Nastoru bi nur ve ziri destindeki cumhur kendu sarayına kal'a gibi sur ve handeği mamurüne su akıtub manendi bahri mamur kıldıktan maada dört köşesinden dört mancınık peyda etmişti, her mancınık yanınca bir keşnicir dahi hüveyda kılmıştı ki etrafı kal'adaki burç ve barulardan neffatlar neft riz ve pür ateşi tiz oklar atub arzı rüstehiz ettiklerince mancınıklarla keşnicirler dahi senk pareler ve zencirler atıb ahalii islamı helâk ederlerdi. Eğerçiki gaziler dahi aşağıdan tir ve hadenk ve felahanle senk atub merdane cenk eyleyüb küffare zarar ve kezentten hali değillerdi. Ve illâ anlar balâde mancınıklar ve keşnicirler muttasıl kûyü ahen ve zencir pareler ve büyük büyük taşlar ilka etmekle azim hasarat etmişler idi. Bu haletle şep ki yetişti herkes haymeli haymesine gitti. İslam çerisiuden ol gün 800 kişi helâk olduğu tevatüre yetti. Hatta ertesi ol şühedayı bir yere getirdiler namazların kılıb bir cayı malumda defneylediler. Emma ol şep yine muhkem karakol çıkarıldı. Leşkeri islamı siyanetinde cidden dakika fevt olunmadı ve meliki büzürkvar ve sair mücahidini ehyar şep ta sehar zikrullaha meşgul oldular. Namazı bamdat ve evrad edasından sonra atlanub yine kal'a muhasarasına vusul buldular. Andan harp ve harap emrine mukayyed oldular. Pes meliki gâmübin evvelki gün şehadet şehdini içen müslimin için gamnâk ve enduh gin olmağla leşker hezimetinde giriftar ettikleri 30000 müşrikin ve füccarı delâlet karin zümresini getürtdü.İbreten lilküffar

kal'adakl füccare karşı cümlesini bendi aheninle saf saf dizdirüb tezyin ettirdi. Ve kenduler bizzat sürhabı düldül sıfata süvar olup o güruhu mekruha hitabı şehd lüaplarile iltifat buyurdu. Yaniki dini islama gelmelerin teklif ve telkin eyledi. Felacerem ol mücrimlerin nasiyeyi istihkak ve liyakatleri süvadı temerrüd ve inadla pür rakam olmağın ekseri dini islama şetm ve düşnam ve biz dinimizdan dönmezüz deyu huşuneti malâ kelam sudura getürdüler olhinde ser leşkeri mümtaz izharı tedbiri behre perdaz kılub meşahiri küffarın bin neferini getürttü. guzate tamai şiri şimşir ettirüb pareletti kal'adan gören küffar vaveyla ile feryad ve zar eyleyüb âlemi velveleye verdiler, Nikonya kal'asini gereği gibi yankulandırdılar Ve emma bu siyaseti kıyamet alâmeti görüb cebini nur sirişterine ayatı din ve islam sernüvişt olanlardan 20000 şahsı lâzimülikram oldem saadeti imanla müstes'at oldu. Ve meliki büzürkvarin in'amı mülükânesine cümlesi müstağrak olub suadâyı guzatla şir ve sükkervar mümteziç oldu. Ve dini islam tehniyetine zerkeşi hil'atler geydirilüb her biri bir şöhreti azime ile ser menzilline doğruldu. Piran ve etfal ve ruhbanı bahirül idlal makulesi olub kalan 9000 giriftar yine hapsolunub bir vakte lâzım olmak hatırasile karini bendi elim ve rehini mahbesi vahim kılınmak emrolundu ve ol esnada meliki zamanın çeşmi iltifatı mihriban banuye müteallik olundu ve pederi nuhuset eseri Şeddat dahi hatırı şerifine halecan edüb bu veçhile hitab buyruldu.

—Sonu Var—

MES'UL MÜDÜR : Dr. Pertev Kaleli oğlu

—Baş tarafı geçen sayıda—

مرض الاخلاق على الاطلاق ممدوح الافاق بالاتفاق محب العلماء والفقراء محيي المراسم العدل و الاحسان ماحي بنيان الظلم و الطغيان باشر الحسنات ناشر المبرات مستدام الاسماء الكرام مرجع الحكام مستحدم ارباب السيف والقلم ناظر الدين محمدي امير الملوك والسلاطين المختصون بعناية الملك المعين الدستور الاعظم الاصف الثاني فيا بين الامم الاسعد الا مجد الكريم حضرت پاشا (المسمى بابراهيم) لازالت دولته ابدية و سعادته سرمدية وما برح جنابه الشريف بحمعاً لارباب الكمالات وباية المنيف مرجعاً لاصحاب الحاجات ابن الامام الاعظم و الهمام الافخم العامل الفاضل الكامل السعيد الشهيد مولانا صفي الدين مصطفى ابن الصدر الكبير القدم الخطير المرحوم المغفور حاجي بك اسكنهم الله في فراديس جنانه بمنه و احسانه و سقيهم ربهم شراباً طهوراً. ان هذا كان لكم خيراً و كان سعيكم مشكوراً فان تلك الحضرت العلية المحدومية فضل الله منه خيراته و ضاعف اجور حسناة لما علم ان حيات الدنيا كما ذكرناها و احوالها كما قررناها وبيناها و نظر بعين الاعتبار في قول الملك الغفار (وما تقدمو لانفسكم من خير تجدوه عندالله) هو خير و اعظم اجرا و تأمل فيما قال سيد الانام رسول الملك العلام شفيع ذوالمعاصي و الاثام يوم يؤخذ بالنواصي و الاقدام محمد صلى الله عليه وسلم سلواة دائمة الى يوم الحشر والقيام (اذا مات ابن آدم انقطع عمله الاعن ثلث ولد صالح يدعو له و علم ينتفع به و صدقة جارية في سبيل الله) ورأى ان جبريل نعم الله عليه متكاثرات و حلائل الطاعة عليه متواترات و شكر النعمة ربط السفيد و ثناء المنعم بجلب المزيد ،قبل على الله تعالى بقلب الذاكر و نفس القطانة فاختار من الخيرات اكملها ومن المبرات اجلها من هداه الله فهو المهتدى و من يضلل الله من هاد ليندرج في زمرة من لا ينقطع عمله اذا انتهى اجله و امله و تزود من دنياه لعقباه و يعمل في اولاء لاخراه حتى وقف بنية خالصة عن شائبة الرياء و تصدق بطوية صافية النور والضياء في صحته بدنه و سلامته عن الافات و كمال عقله بحيث يصح من التبرعات من خالص امواله واطيب املاكه عالما منه ان الوقف خير جار و خير خار تجدد فوائده على من الدهور والاعصار و يتايد عوائده على كرالليال والانهار و رجاء من فضل ربه الرحيم ان يندرج في زمرة المتصدقين الذين اقرضوا الله قرضاً حسناً يضاعف لهم و لهم اجر كريم العمارة التي انشاءها و بناها و شيدها و اعلاها حسبة لله تعالى و طلباً لمرضاته و هرباً من سوء الشقى و دركاته ليوم لا ينفع مال ولا بنون الا من اتى الله بقلب سليم في قرية مدعوة بكبرى ميزانى في ناحية كدغره ليكون تلك البقعة الشريفة منزلاً مباركاً للمسافرين و مقاماً كريماً للواردين لهم فيها نعيم مقيم والله عنده اجر عظيم. و ايضاً يكون معبدا شريفاً للمصلين الراكعين الساجدين فان تلك العمارة مشتملة على تبين قدام كل منها صفة معدين لبيوتة المسافرين و على مسجداً اسس على تقوى من الله و رضوان (فيه رجال لا تلهيهم تجارة ولا بيع عن ذكر الله) يحافظون على كلام الحمس و على مطبخ و مخبز و مخزن و آنبار مع جميع ما يتعلقه بها من الاسباب والاوان والاصطبل والكنيف و غيرها اى شئى كان بجملة مانها من الحدود والحقوق والمرافق والتوابع والطرائق عامة و خاصة داخلة فيها اوخارجة عنها وقفاً صحيحاً شرعياً

و تصدقاً معتبراً مرضياً لان ماجاز ماجاوزاً لجميع المصححات حاليا عن النواقص و المحلات اسس على التعليق معانيه و على . . . . الفاظه و معانيه و جعلها صدقة جارية ماضية و بالصحة والتأييد قاضية لابرهن ولا يباع ولا يوجر (ولا يباع الى ان يرث الله الارض و من عليها و هو خير الوارثين) و قد حكم الحاكم الموقع اعلاه المتوقع رضاء مولاه دام ظله و علاه بصحته ذلك الوقف المرقوم بعد رعاية مايجب فى شرع الشريف والدين الحنيف رعاية على شارعه افضل صلواة و اكمل التحياة. ثم ان الواقف الموى اليه وفقه الله للخيرات و سهل عليه سبيل المبرات لما احب ان يدوم هذا الخير و يبقى مدى الدهر هذا المبراة وقف و حبس و سبل و تصدق ايضاً من جانس املاكه و اطيب املاكه فى حياته و صحته و بعد وفاته على النهج الذى ذكر فى هذا كتاب المستطاب من مصالح العمارة وما يتعلق بها ماصح و ثبت شرعاً انه كان من حقه و ملكه و تحت يده فى حوزة تصرفه و قبضته الى الله ورد عليه هذا الوقف الاتى ذكره مفصلاً فيما بعد . . . . . من عقار وضياع و غيرها فمن جملة ذلك جميع الديوان من القريتين مدعوتين باروج و بوغا الكائنتين فى ناحية (قوجه قياسى) ثم منها جميع القريتين المدعوتين (بقارغوجان و قيالو) الكائنتين فى ناحية كدغرا المستغنة كلها عن التعريف والتحديد لغاية شهرتها و نهايته معرفتها و اماكنها عند اهاليها و هذه القرى المذكورة متصلة اليه بان ملكيها الله السلطان و الخاقان المعظم حافظ البرين و ضابط البحرين السلطان ابن سلطان الذى هو فخر آل عثمان ايد الله تعالى بالظفر سلطنة و اوضح على العالمين بره و احسانه ابن سلطان الاعظم سيد سلاطين العرب والعجم السلطان محمد خان ابن سلطان مراد خان روح الله روحهما بروح و ريحان و رحمته و رضوان بجملة مالها من الحدود والحقوق فمن تعرض لها بعد اليوم يكون من الخوارج و يشهد بذلك مافى يده من التوقيع القرية السلطانى و البرليع التبليغ الخاقانى. ثم منها جميع النصف الشايع من القرية المدعوة (باورته) الكائن فى ناحية آشتفويل من اعمال اماسيه المحروسه ثم منها جميع القريه المدعوة (يورطى) الكائنه فى ناحيه سحره لاديق من اعمال المدينه المذكورة ثم منها جميع المزرعتين المدعوة احدهما (بقرال چنى) والاخرى (بسموق الاكى) الكائنتين كلتاهما فى ناحيه كدغر. ثم منها جميع الربع الشايع من القريه المدعوة (بسرايجق) و جميع النصف الشايع من القريه المدعوة (بقاوشوة) الكائنه فى ناحيه كدغرا. ثم منها جميع الحمامين الذين انشاءهما الواقف الموى اليه احسن الله اليه الكائن احدهما فى قريه (كرى) المذكورة والاخر (بكوركه ندر) المستغنه عن التعريف لشهرتهما باسم بانيها المشار اليه. ثم منها جميع الموضع المسمى (بيوطروم) المعروف (بيك درمك) الكائن فى دار القرار اسلامبول المستغنى عن التعريف و تحديد بغايه معرفته و نهايت شهرته فى مكانه عند اهله و هو ايضاً من جملة ما ملكه له السلطان العادل والخاقان الباذل المشار اليه موازل مشار اليه حتى جوزله ان يتصرف فى ذلك كله تصرف الملوك فى الاملاك على الاطلاق حسبما ينطق بذلك الحكم النافذ السلطانى الذى فى يده لازال نافذاً فى الافاق. ثم منها جميع ثلاثين سهماً و نصف سهم شايع من اصل اربعين سهماً من جملة القريه المدعوة (باستوال) الواقعه

—Sonu Var—

No. 207

İftiharil emacidi vel ekârim camiil mehamidi velmekârim elmuhtassu bi mezidi inayeti melikil daim dergâhı muallam kapucu başılarından Sivas mütesellimi Himmet zade Seyid Said dame mecdihu ve mefahiril kuzatı velhükkâm maadinil fazaili velkelâm Sivas eyaletinde vaki kazaların kuzat ve nüvabı zide fazlühüm ve mefahiri emasili velakran ayan ve vücuhü memleket ve bilcümle iş erleri zide kadrihim tevkii refii hümayun yasıl olucak malum ola ki hâlâ Mısır valisi elhac Mehmet Ali paşa ile Sayda valisi Abdullah paşa beyninde bir müddetten beri rivayet olunan münakaşa ve muadattan dolayı Mısır valisi müşarünileyh bu esnada tarafı eşrefi padişahanemden bir gûna emrü irade olmaksızın kendülüğünden tecavüz ve hareket suretinde lieclil muharebe ariş üzerinden Sayda havalisine berren bir az asker ve bahren dahi biraz sefine irsal eylemiş olduğu bundan akdem vasılı samiai şehriyaranem olarak saltanatı seniyyem bendegânı olanlar ahassı atlubu mülukânem olan asayişi memalik ve refahı haki ibad hususunda tıpkı rızayı meyamini irtikayı şahanem üzre hareket etmeleri lâzım iken bilakis müşari ileyhimanın böyle vakıtte bir birile müadat ve muharebeye kasıtları . . . . . duayi müslimini mucip ve aralıkta zati hilafet simati padişahaneme vedia olan fukarayı reiyyet ve acezei vilâyetin pazdei huyul ve hasar olmalarını müstelzim ve müstevcip olacağı cihetlerle hem şeri şerife hem rızayı madelet irtikayı mülukâneme külliyen münafi ve mugayir olduğuna ve halbuki müşariileyhimanın ikisi dahi bendegânı saltanatı seniyyemden bulunduklarından mücerret gendulerini dünyada ve ahrette vehameti âkıbetten himaye ve ziri destan olan fukara ve zuafayı hayiften vikaye için beyinlerini ıslah ve telif zımnında yani bir birlerile maddei niza ve davaları ne ise süddei saadetime bildirerek canibi hilafet maaptan iktizası görülmek suretile evvelâ Mısır valisi müşarileyhe işbu gönderdigi askerini berren ve bahren derhal Mısıra iade etmek ve Sayda valisi müşarünileyhe dahi katan Mısıra müteallik ümure müdahale etmemek üzere ikisine dahi ricaı ve hademei devleti aliyyemden başka başka memurlar gönderilerek tenbihatı la-

zıma dahi tahrir ve tezkir kılınmış isede Mısır valisi müşarünileyh gerek bu kerre ve gerekki bundan mukaddemce her dürlü nusuh ve pendi şamil yazılan tenbihata ademi isğa vadisinde henüz cevap gönderilmemesi cihetile kendusinden sui niyyet suretleri istidlâl olduğundan bu bapda tedbiri ihtiyatiyenin icrasına bakılmak icap etmiş ve ol vechile Mısır valisi müşariileyh tarafı devleti aliyemden lutfen ve merhameten irad olunan nasayihi seniyyeyi dinlemeyübte tesvilâtı şeytaniyeye ittibaan vadii fesat ve inadda musur olduğu halde ber muktazayı şeri serif bağı hükmüne dahil olacağı ecilden ol vakıt icrayı mücazatı lazıması tasmimile şimdiden ake taraflarında geştü güzar ile ol havaliye vürud eden Mısır askerini tart ve defetmek üzere hâlâ Rıkka valisi olub bu defa ilhakan Halep eyaleti uhdesine ihsan ve tevcih kılınan Halep kaimmakamı sabıkı düsturu mükerrem ve müşiri müfahham nizamül âlem vezirim Mehmed paşa edamallahü taalâ iclalehu sevahili berri Şam ve havalii Arabistan ser askerliği invanile memur ve tayin kılınmış ve derseadetimden dahi miri liva emiril ümerail kiram Haydar paşa ve Necip paşa damet maalihima maiyyetleri ve miralayın kumandalarile piyade ve süvari asakiri mansure alayları ve topcu ve lağamcı neferatı ihraç ve irsal olunarak icabı hale göre hareket eylemeleri hâlâ bilistiklâl asakiri mansure seraskeri düsturu mükerrem müşiri müfahham nizamül âlem vezirim Husrev Mehmed paşa edamallahü tealâ iclâlehu tarafından miri mumaileyhimaye işar ve tenmik olarak olvechile erkân ve zabıtanı marifetile usulü mehasini husulü nizam üzere amel ve hareket olunacak iselerde bundan başka Halep valisi ve havaliyi Arabistan seraskeri müşarileyh maiyetine dahi Anadolu ve Rumeli canibinden külliyetli asakir tertip olunmuş ve senki müteselim kapucu başı mumaileyhsin sen dahi ziri idarende bulunan bilcümle kazalardan ihraç edebildiğin kadar külliyetli süvari piyade askeri ve muktedir başbuğu ile alâ cenahil istical maiyyeti müşarileyhe isal eylemek hususuna iradei seniyyei mülukânem tealluk ederek olbapta hattı hümayunu şevket makrunu padişahanem sahife pirayı sudur buyrulmuş olmağile fermanı celilil inanimde muktazayı kâr güzarı ve sadakatin üz-

re ziri idarende bulunan mahallerden tedarik ve ihraç edebildiğin kadar külliyetli süvari ve piyade askeri muktedir başbuğ ile hemen berveçhi seri maiyeii müşarileyhe sevk ve irsale dikkat ve ledeyil vüsul müşarünileyh neveçhile istihdam ve ne tarafa tayin ve izam eder ise tıpkı emir dari üzre amel ve hareket eylemesi hususu nasbedeceğin başbuğa etrafile ifade ve tefhime mübaderet eylemek fermanım olmağın ilâmen ilhamen mahsusan işbu emri celilil kadrim isdar ve tisyar olunmuştur imdi veçhi muharrer ziri idaremde bulunan mahallerden tedarik ve ihraç edebildiğim kadar külliyetli süvari ve piyade askeri başbuğ mumaileyhe bitterfik bir an evvel maiyeti müşarileyhe irsal ve ledeyl vüsul ne veçhile emri tenbihi vaki olur ise şöylece amel ve hareket eylemesini telkın ve tenbihi mezitittina ve dikkat eylemek iradei seniyeyi mülukânem muktazasından idüği ve bu bapta imaz ve rehavet ve kusur ve betaet ve yahut imrar ve ifadeyi vakıt misillü vaz'ı ve halat vuku ibir veçhile caiz olmadığı malumun oldukta ana göre infazı emir ve iradeyi seniyeme sarfı yüşu ye kudret ve hilafından hazer ve mücanebet eyleyesin ve sizki kuzat ve nüvap ve sair mumaileyhimsiz mazmunu emri şerifim sizin dahi meczumunuz olarak mucip ve muktazasını icraya sizler dahi bilittihad reayet itina ve dikkat ve hilafı vazi ve tecviz ile mes'ul ve muattep olmaktan gayetil gaye ittika ve mübaadat eylemeniz babında fermanı âlişanım sadır olmuştur buyurdumki vusul buldukta bu bapta veçhi meşruh üzre şerefyaftei sudur olan fermanı vacibil ittiba ve lazımil imtisalimin mazmunu itaat makrunu ile amel ve hareket eyleyesiz şöyle bilesiz ve alâmeti şerife itmat kılasız tahriren fi evasıtı recebil müreccep sene sebi ve erbain ve mieteyn ve elf. 1247

Sureti emri âli mucibince dahi kaimmakamı âli makam efendimiz hazretlerinin mektubu samileri dahi vürud etmiştir.

Bu ferman sureti dahi millî kütüphane defterinde 1744/1 numaralı sicilden çıkarılmıştır, S. 290

No. 208

Maruzu dailerîdir ki:

Vilâyeti Anadoluda Ankara vilâyeti dahilinde Bozok sancağına mülhak medinei Çorum mahallâtından Sofular mahallesi sakinelerinden sahibi arzuhal işbu baisi ilam Damad zade Bekir ağa kerimeleri Fatma ve Ayşe binteyl mezbur Ebu Bekir ibnil merhum Feyzullah nam hatunlar tarafından berveçhi âti hususta vekâleti mutlakai sahihei şeriye ile vekilleri olduğu zatı mezburetanları bilmarifeti şeriye arifetan olan medinei mezbure ahalisinden ve udulü ahrari ricali müsliminden Mertek oğlu İsmail bin Hacı Osman ve küçük Ali oğlu Mehmed bin Ali nam kimesneler şehadetleriyle bilmüvacehe bernehci şeri sabit olan mezbure Ayşe hatunun zevci Mehmed Hamdi efendi bin Hacı Mehmed ağa medinei mezbure hükûmet konağında bilcümle meclisi heyeti idare ile Evkaf müdürü fütüvvetli Hasan Hayri tarafından mürsel vekili müsecceli şerisi hoca zade Abdullah efendi hazır oldukları halde akdolunan meclisi şerimizde zikri cari hemama vazılyed oldukları muhakkak olan derunu arzuhalde isimleri mezkûr Damad zade Mehmed Emin efendi ibnil merhum Mustafa ağa ve marifetizzad topal Ayşe hatun ibnetil müteveffe Ömer efendi muvacehelerinde bilvekâle üzerlerine dava ve takriri kelâm edüb nezareti evkatı hümayun evkafına mülhak evkaftan Sivas vilâyeti dahilinden Köprü kazasında medfun merhum Taceddin paşa vakfı şerifi müsakkafatından olub medinei mezburda vaki ledeyil ehali velciran Paşa hamamı denmekle icarei vahide ile icarı haremeyni şerifeye meşrut olan hamamı mezkûr işbu tarihi ilamdan yüz otuz altı sene mukaddem devri eyyam ile müşrifi harap ve mailı turap olub ve canibi vakfı müşarünileyhadan dahi tamir ve termime müsait olmamakla tarihi mezkûrda vakfı mezkûrün berveçhi meşrutiyet mütevellisi bulunan evladı vakıftan Ahmed bey ibni Abdurrahman hamamı mezkûrü bedelmüzayede icareteyn talibine ihale olunmasın tarafı şeri ve şeyhulharem taraflarından istihsal etmiş olduğu izin üzerine mütevellii mezbur Ahmed bey hamamı mezkûrün tamir ve termimini bin yüz kırk dokuz senesi hilalında mecmai nas olan mahalde talibi-

ne arz ve nida ve müzayede olundukta rubanınas inkıtaında yüz elli kuruş icarei muaccele ve elli kuruş muaccele ile teberruan lilvakıf olmak üzere müekkelelerim mezburetanın ecdatları olub olvakıt hayatta olan müteveffa damad Ömer efendi ibni Ömer efendi ibni Ömer üzerinde üç bin kuruşta karar edüb ziyade ile talibi ahari bulunmadığı cihetle hamamı mezkûrü veçhi meşruh üzre mezbur Ömer efendi uhdesine bittevliye icareteyn ile ihale olunduğuna dair hamamı mezkûr hissedarlarından gaibi anil meclis Damad zade Osman efendi yedinde olub salifüzzikir bin yüz kırk dokuz senesi saferil hayrin evasıtı tarihile müverrah ve müveşşah bir kıta ferman sudur etmiş ve bermantuku emri âli mütevellii mezburun iznile merkum damad zade Ömer efendi meblai malume sarfile hamamı mezkûrü tamir ve termim edüb icarei muaccelesi olan salifülbeyan elli kuruşu dahi salbesal hâlâ mütevellisi tarafına ifa ederek ilelvefat müstakilen mutasarrıf olub badehu sekiz sene mürurunda yani bin yüz elli yedi senesi hilalında merkum Ömer efendi fevt olmakla ol veçhile mutasarrıf müteveffayı mezburun evladı zükûr ve ünaslarından olub hamamı mezburun tasarrufu dahi üç yüz altmış sehim itibarile yüz kırk dört sehmine merkum Mehmed Emin ağa ve 84 sehmine mulla Mustafa efendi kızı merkume Asıya hatun ve yirmi ikişer sehimden 44 dört sehmine müekkelelerim mezburetan Fatma ve Ayşe hatunlar ve diğer 44 sehmine müekkelelerim mezburetanın pederleri müteveffayı mezbur Ebu Bekir ağanın er karındaşı müteveffa Ömer efendi kerimesi merkume topal Ayşe hatun ve yine baki 44 sehmine dahi mezbur Osman efendi minel kadim ebaanced icareteyn ile berveçhi iştirâk tahtı tasarruflarında olub bir taraftan dahil ve tearruz olunmak icap etmez iken bu esnada müşterekeyni mezburundan gaibanı anil meclis Osman efendi ve Asıya hatundan her biri müekkelelerim mezburetan Fatma ve Ayşe hatunların hamamı mezkûrda olan salifüzzikir 44 sehim hisseyi tasarruflarına fuzuli müdahale eder oldukları misullü merkuman Mehmed Emin ağa ve Ayşe hatundan her biri kezalik fuzuli müdahale eder olmalarile merkuman Mehmed Emin ağa ve Ayşe hatun dahi cevaplarında hamamı mezkûrü sihami

mezkûre üzre müddeiyatanı müekkeletanı mezburetan ile bilicareteyn ebaanced kadimen alel iştirâk tahti tasarruflarında temamen tayian ve katiyyen ikrar lakin müddeiyetanı müekkeletanı mezburanların tasarruflarından . . . . ancak medinei mezburenin Evkaf müdürü Hasan Hayri efendi tarafından tasarrufuna dair yedinde ita olunan koçan tabir olunur ilmühaber ahzeylediğimize binaen ilmühaberi mezbure istinaden müekkeletanı merkumetanı tasarruftan menederiz diye defide irad eyledikleri kelâmı fetvayı şerife ledeyl havale (bir hamam minelkadim icareteynle zeydi müteveffanın evladları taraflarından zaptu tasarruf oluna gelüb badehu zeydin evladının evladları dahi senede şu kadar gün amir ve şu kadar gün beşir ve şu kadar gün hind ve zeynep mutasarrıf ve mutasarrıfalar olub bu veçhile kırk seneyi mütecaviz zaman mürur edüb ve vazı kadim dahi böyle iken içlerinden bazısı hind ve zeynebe mücerrd sinini mezburdan mukaddem sizin bu hamamda hakkınız yok demiş öyle olucak ben dahi sana ol hamamdan hisse vermem diye hilafı kadim hind ve zeynebi ol hamamdan hisselerini tasarruflarından men'e kadir olurmu) elcevap olmaz diye ifta olunmağın mucibince bu suretle bermucibi fetvayı şerif ve teamili kadim veçhile müekkeletanı merkumanın hamamı mezkûrda olan salifüzzikir 44 sehim hissei tasarruflarından merkuman Mehmed Emin ağa ve Ayşe hatun keffiyedlerile müddeiyanı müekkeletanı mezburetan Fatma ve Ayşe hatunlara izafetle vekili mezbur Mehmed Hamdi efendinin kemafissabık zabıt ve tasarrufları iktiza eylediği tescil ve medinei mezbur mahkemesinde bililtimas huzuru âlilerine ilâm olundu. Filyevmisselh min zilkadetiş şerife sene hams ve semanin ve mieteyn ve elf. 1285

Esseyit Mustafa Zühtü

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl : 2 | 1 TEMMUZ 940 | Sayı : 24

YENİ HADİSELER KARŞISINDA BİZ

NAZMİ Tombuş

Azamet ve sür'ati, akıllara hayret, fikirlere durgunluk veren son hadiseler beşeriyet tarihinde yeni bir dönüm noktası yaratacak kadar ehemmiyetli bir mahiyet iktisap etmekte devam ediyor. Henüz karanlık olan istikbalin ufkundan doğacak vekayi, ihtimalki milletlerin siyasî ve içtimaî bünyelerinde bir çok tehavvüller husule getirecek, insanların yaşayış ve gidiş tarzlarında yeni çığırlar açacaktır.

Böyle fevkalâde tarihi anlar hulûl edebileceğini çok zaman evvel anlamış, ve bu günlerin azamet ve ehemmiyetini hakkile kavramış olan büyüklerimizin lâzımgelen mukabil tedbirleri vaktinden evvel almış bulunduklarına kuvvetle inanır ve müsterih olabiliriz.

Bu büyük badirenin içinde veya tışında kalacağımıza göre yapılacak işler bütün teferrüat ve inceliğile çoktan tesbit edilmiş ve programlaştırılmıştır.

Hertürlü ihtimali göz önünde tutan hükûmetimiz çok basiretli ve müteyakkiz davranmakta, bütün emniyet ve ihtiyat tertibatını almış bulunmaktadır.

Hükûmetimizin takip ettiği siyaset ise gayet dürüst, samimi ve açıktır. Her türlü antirikalardan, desiselerden, gizli emellerden münezzehtir.

Kimsenin malında, hayalında, toprağında gözümüz yoktur. Hiç bir tarafa karşı tecavüzkâr bir politika takip edilmemektedir.

İşte bu sebepten başkalarını da kendimiz gibi dürüst politikalı;

hayatî, tabiî, siyasî bütün haklarımıza hürmetkâr görmek isteriz. Bu mukaddes haklara her hangi bir taraftan az veya çok ne suretle olursa olsun tecavüz vaki olmasına; şeref ve istiklâlini kanı bahasına kazanmış olan bu kahraman millet ve onun göz bebeği ve kiyasetli rehberi olan Millî Şef ile etrafındaki kudretli ve dirayetli hükûmet hiç bir zaman tehammül edemez. ve etmiyecektir.

Hulâsa; pek meşru ve makul esasları ihtiva eden, dahil ve hariçte itimad ve takdirle karşılanmakta ola bu açık siyasetin ana hattı, kendi varlığımızı korumak ve cihanda bir sulh ve sükûn amili olarak yaşamak gayesidi istihdaf etmektedir.

ÇORUMUN JEOLOJİK VAZİYETİ HAKKINDA MUHTİRA

Y. Dr. E. Lahn

Çorum şehri mezozoik-palaozoik iltivalar içinde büyük faylar arasında sıkışmış bir havzada kâindir. Mezkûr havzanın vüs'ati şu noktalarla gösterilen bir müselles şeklindedir: Şimalde Kıtkdilim, cenuen garbide Seyfe, cenubu şarkide Şeyh Mustafa. Çorum şehri bu havza merkezinin biraz dışında, şark cihetinde yer almaktadır.

Umumî Jeoloji :

Havza, kalınlıkları bir kaç yüz metreyi bulan eosen miosene ait «jipsli teşekkül» tabakalarile doludur. Renkli ve beyazımsı olan bu tabakalar şehir civarındaki tepeleri teşkil etmektedirler. Bu tabakalar, havzanın merkezinde; geniş mikyasta alüviyonlar tarafından örtülmektedir. Bu alüviyonlar her tarafta havzanın merkezine doğru gelen ırmaklar tarafından getirilmiştir. Çakıllardan ve arjilden müteşekkildir.

Havzanın kenarlarında, vaktile mecut olan ırmaklar veya nehirler tarafından getirilmiş Kuaterner çakıllarından ve arjillerinden müteşekkil teraslar vardır. Bu teraslar havzanın şark kenarında büyük bir vüs'ate malik olup buradan itibaren şehrin hududuna kadar imtidat etmektedirler.

Havzanın kenarlarında tabiatile bir takım büyük faylar mevcuttur ayrıca, jipsli tabakaları kat eden küçük fraktürler de görülmektedir.

Şehrin Jeolojik Vaziyeti :

Şehrin arazisi alüviyonlar ve kuaterner teraşsubatı üzerinde yayılmaktadır. Şehrin merkezi kâmilen alüviyonlar üzerinde bulunmaktadır. Şehrin yalnız şark kenarı kuaterner terasları üzerindedir. Bu kısım Sungurlu ve Merzifona giden şosalar arasında alüviyonlu ovanın biraz tevkine

yükselmektedir. Burası, meselâ kale, Yeni lise, Hastahane ve parka civar olan yerlerdir.

Bu satıh tabakalarının altında şüphesiz jipsli teşekkül vardır.

Havzanın Kenar Fayları :

Şehrin 2,5 ilâ 3,5 kilo metre şarkında ve şimalinde bulunmaktadırlar. Şehrin heman civarında jipsli teşekkülden müteşekkil temelde mevzii fraktürler mevcut olup olmadığı nadir olan aflörmanlardan anlaşılmaktadır.

Teknik vaziyet.

Bina inşaatı için allüviyonlar ve kuaterner terassubatı hemen hemen aynı şartları arz etmektedirler. Yalnız kuaterner terassubatında tahtel'arz suyun seviyesi alüviyonlardaki tahtel'arz su seviyesinden daha derindedir. Allüviyonlar üzerinde tesis edilen yeni hapishane ile fuaterner terassubatı üzerinde kurulan Lise ve hastahane binalarının inşaatında iktisap edilen tücrübe ileride yapılacak inşaat için kâfi olsa gerektir.

Yer sarsıntıları bakımından vaziyet.

Büyük yer sarsıntıları, dağları kesen veya havzaları çevreleyen büyük faylardan neş'et ederler. Çorum şehri, Çorum havzası kenar faylarının hemen civarında bulunmaktadır. Bu faylar şehirden 2,5 ilâ 3,5 kilometre uzaktadır.

Şehirdeki yeni inşaat şimali şarkiye doğru yani kenar fayları istikametinde uzanmaya temayül etmektedir. Bu temuyülün bir tehlike teşkil etmediğini söylemek pek güçtür. Belki, bu istikametten yeni binalar inşa ederken yer sarsıntılarına karşı bazı ihtiyatî tedbirler alınmsı iyi olacaktır.

Ankara, 25 Mart 1940

Hal Tercümesi :

Kadı asker Çorumlu Alâettin Ali efendi

NAZMI Tombuş

İmam Ali efendi deyi şöhret bulan bu zat İkinci Bayazit devri bilginlerindendir, babasının adı Hüseyindir. Doğum tarihi malûm degildir. İkinci Bayezidin şehzadeliği zamanında Amasya valisi iken imamlığını yapmakta idi. Bu vazife ile uzun müddet Amasyada kalması (Alâettin Aliyül Amasi) deyü anılmasına ,ve Amasyaya nisbet edilmesine sebeb olmuş isede aslan Çorumludur.

Şehzade Bayazıdın, babası Sultan Mehmede vaki olan rica ve iltiması üzerine ilk def'a Gümüşhacı köyü kasabası medresesi müderrisliğine tayin edilmiştir.

Şehzade Bayazit Saltanat makamına geçtiğinde de imamını unutmamış, vefekârlık, kadirşinaslık göstermiş, evvelâ Ankara kadılığı ile Ankaradaki Ak medrese müderrisliğine, sonrada Bursa kadılığına tayin edilmiştir.

Bu esnada Sultan Bayazit ile Mısır Sultanı Kaytabay arasında şehzade cem vak'asından dolayı münaferet hasıl olmuş bulunuyordu. Bu münaferetin izalesi ve aradaki ihtilâfın hallile iki hükümdarın arasını bulmak ve Mısırda mahpus bulunan Hersek oğlu Ahmet paşayı tahliyet ettirerek getirmek üzere Sultan Kaytabay nezdine Mısıra elçi olarak gönderilmiştir.

Alim, natok, Cerbezeli bir zat olduğundan bu vazifeyi hüsnü ifa ile İstanbula avdet etmiş isede yol meşakkatlerine dayanamıyarak hasta düşmüştür. Gerek çektiği bu sıkıntılara ve gerek vazifesinde gösterdiği liyakat ve dirayete karşılık olarak 897 hicri yılında Anadolu Kadıaskerliğine tayin edilmiş on sene kadar bu mühim vazifeyi ifadan sonra

917 yılında 100 akça yevmiye ile tekaüde sevkolunmuştur.

Yine bu sırada Sultan Bayazit ile oğlu şehzade Korkut arasında hadis olan ihtilâfı halletmek ve baba ile oğlu barıştırmak için şehzade nezdine memuren gönderilmiş, bu vazifeden avdetinden sonra gözleri rü'yetten mahrum olmuştur. Güya şehzade ile aralarında geçen muhavere ve mübahaseyi avdetinde aynen padişaha bildirmediğinden ötürü şehzadenin beddüası neticesi olarak bu hastalığa duçar olduğuna dair tekevvün eden rivayet bu vazifede muvaffak olamadığı mülâhazasını tevlit edebilir.

(Tacüttevari) e göre 927 de (Mirâti kâinat) a nazaran 927 de vefat etmiştir. Kabrinin nerede olduğu malûm değildir. (1)

(Şekaiki Nomaniye) de :

(Talikullisan, ceriyülcinan, Muhibbi hayret, Talibi müberrat idi) deyü anılmaktadır. (2)

(Mir'atı kâinat) müverrihide, babasının annesi yani büyük annesinin müşarün ileyhin kızı olduğunu, vefatında muhtelif batınlarda 80 evlâdı bulunduğunu bildirmekte (Şirin zeban, Fazılı sühendan, salihi felâh nişan, muhibbi hayrat ve baniül müberrat idi) demektedir. (3)

Kamusülalâm) da ise :

(Alâettin tosiden vesair üstatlardan istifade ettiği ulûmu Arabiye ve şer'iyede behresi olup Arabi İnşaya muktedir bulunduğu, Anadolu kadı askerliği payesine kadar çıktığı, şerif cürcaninin (şarhı miftahül ulûm) una haşiye yazdığı zikredilmekte isede bu haşiyeyi yazan zatın (Alaettin Koçhisari) isminde başka bir zat olduğu (keşfuzzunun) da bildirilmesine (4) ve Ali Koçhisarinin kadıasker olmamış bulunmasına nazaran isim müşabehetinden dolayı bu iki zat hakkındaki malumatın birbirine karıştırıldığını tahmin edebiliriz.

(Sicilli Osmanide de bu zatın tercümeyi halile fenâri zade Alâettin efendinin ve Alâettin Ali Koçhisarinin hal tercümeleri yekdiğerine karıştırılmış bulunmakta ve :

(Alaettin fenâri zadelere mensup olup Ali Tosiden ders gördü. Sahan medresesi müderrisi, Bursa kadısı badehu Anadolu kadı askeri oldu. Sonra mütekaüt olup 905 te vefat etti. Fazıldır. Arabca inşası miftahul ulûm haşiyesi vardır.) Denilmektedir.

(1) Tacüttevarihi- C: 2 S: 514

(2) S: 313

(3) Kısmı sadis; S: 99

(4) C: 2 S: 482, Esmarüttevarih: S: 179

Müşarü ileyhin Aarpça, Farsca, Türkçe lisanlarla manzum ve mensur âsar tertip ve tanzimine muktedir, Alim, Fazıl, Münşi bir zat olduğu 857 de te'lif ettiği (Tacül edep) ismindeki gayri matbu bir eserinden anlaşılmaktadır.(5)

Eserlerine nümune olmak üzere Farsca bir kıt'asile bir beytini mezkûr kitaptan iktibasdn aşağıya dercediyoruz.

قطعه

مشك اگر اندك بود خویش بوی کردد زودماغ
خانه روشن کند کرچه بود کوچك چراغ
جرعهٔ کافی بود ازجم برای چاشنی
مجلسی رابس بود یك دستهٔ ریحان زباغ

بیت

ناطقهٔ خوش سرا عاجز مدح توشد
لاجرم آغاز کردد زمزمهٔ احتصار

Sultan Bayazit tarafından Çorumun Karabürçek kariyesi müşarün ileyhe malikâne olarak verilmiştir. Bu malikânenin bilâhare ahfadı tarafından satılması münasebetile şer'iye mahkemelerinde ceryan etmiş muamelerden bir evladını yani (Musa Çelebi) ismindeki zatın yalnız ismini tanıyoruz. Gerek doğum gerek vefatına vesair ehvaline dair bir bilgiye tesadüf edilememiştir. (Musa Çelebide) dört evlâd bırakmıştır.

Bunlar; Mustafa, Mehmet, Derviş, Fatmadır. 992 Tarihinde sabi olduklarından mallarının Rıdvan çavuş ismindeki bir vasi tarafından idare edildiği, 1006 senesinde Mustafa Çelebinin hassa saraçları, Mehmet Çelebinin dergâhi ali Yeniçerileri zümresinden bulunduğu anlaşılmaktadır. Mehmet Çelebi ile Fatma bu tarihte İstanbulda Sultanselim civarında İksirci mahallesinde ikamet ediyorlardı. Bunlar Çorumun Karabürçek kariyesi malikânesindeki hisselerini tamamen Müverrih Mustafa Ali efendiye 1006 senesinde satmışlardır. Mehmet Çelebinin Derviş Çelebi isminde bir oğlu olduğu ve 1070 tarihinde Geyvede sakin bulunduğu yine bu tarihli şer'iye mahkemesi hüccetinden anlaşılmıştır. (6)

Bu izahata göre tertip edilen soy kütüğünü aşşağıya dercediyoruz. (7)

(5) Keşfüzzunun C: 1 S: 212

(تاج الادب) ترکی لعلی بن حسین الاماسی مختصر الفه بعض اولاد الاکابر سنه سبع و خمسین و ثمانماء

Bu kitabın yazma bir nushası Çorum Millî kütüphanesi 2222-293 numarasında kayıtlı olarak mevcuttur. İlerüde Bibliografya sütunlarımızda bu eser hakkında mufassal malûmat verilecektir.

(6) Çorumlu mecmuası : Sayı: 1 vesika kısmı S: 5 numara : 4

(7) Çorumlu meçmuası Sayı : 8 vesika kısmı S: 65-66-67 numara: 100-102

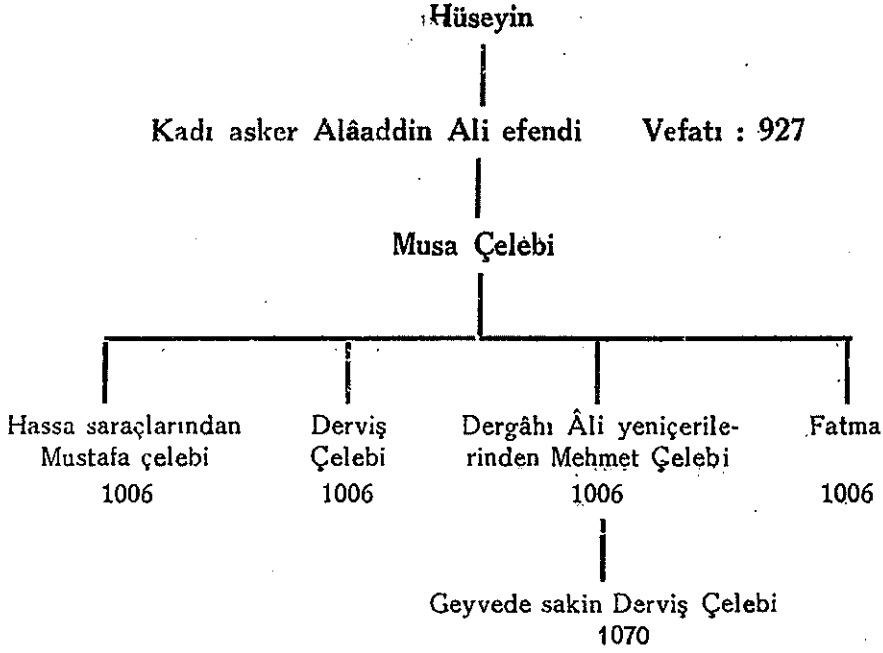
Hüseyin
Kadı asker Alâaddin Ali efendi Vefatı : 927
Musa Çelebi
Hassa saraçlarından Mustafa çelebi 1006
Derviş Çelebi 1006
Dergâhı Âli yeniçerilerinden Mehmet Çelebi 1006
Fatma 1006
Geyvede sakin Derviş Çelebi 1070

Nişanlanma ve Evlenmede Mes'ut Olmak İçin Ruhî ve İctimaî Temeller Ne Olmalıdır ?

—2—

Y. ESAT Cankar

İKİNCİ KISIM

Hissî ve fikrî uygunluklar, saikler çiftin arasında bazı kerre aile birliği teessüs etmeden önce his ve fikir birliği teşekkül eder.

Çiftin arasında bazı kerre aile birliği teessüs etmeden önce his ve fikir birliği teşekkül eder. Bunun neticesi olarak evlenme ve müşterekliğin bir devamı ve gayesi şeklinde kendini kurtarır.

Bediiyata, güzel san'atlara hevesli genç kızların şair ve romancılara, ressamlara meftuniyeti; ilme karşı büyük bir hürmet veya ihtirası bulunanların ilim adamlarına, musikiye düşkün kimselerin musikişinaslara, bestekârlara. Sporcuların meşhur sporculara karşı incizabı birer hissî ve fikrî incizaptan ibarettir. Burada kıymet hükümlerinin büyük bir rolü vardır. Bir kimsenin gerek fıtratında mevcut istidat ve gerekse muhit dolayisile teşekkül eden kıymet hükümlerinin değerlendirdiği şeyleri sevmesi onlara karşı bir tecazüp hissetmesi pek tabiidir.

Buna en canlı misal: merhum büyük şairimiz Abdulhak Hamid Lüsiyen hanımın duyduğu incizap gösterilebilir. Sağlığında onun koluna kirerken, kendisine ihtimam ederken ve kısa bir kelime ile severken hiç şüphe yokki bu kadının büyük şaire duyduğu sevginin mühim bir parçası san'atkâr

dehasına karşıydı. Yoksa Hamit pek ihtiyardı. Kendisinden ayrı hars, terbiye, ahlak telakkisile meşbu, kendisinin mensup olduğundan ayrı ve uzak btr yurdun evlâdı idi. Yine meşhur bir sporcumuz Bekirin bilmem hangi bangerin kızile evlenmesi, yine o kızın kıymet hükümlerinin spora karşı verdiği değerin bir neticesi idi.

Bununla beraber kadınla erkeğin zekâlarının yapılışındaki fark duygularının ayrılığı kadar evlenmede büyük tesirler husule getirmez. Bir kimsenin (Nafiz) nazarlı, sathi görüşlü, seriülintikal, mübdi, ezberci, mütebahhir ters kafalı yahutda : (düşünücü, kafasını yahut elini işletici, artist veya pasitif) gibi zekâ tipleri arzetmesi hiç bir zaman (sabırsız, hercai, izzeti nefsine düşkün hiddet sahibi kıskanç,) gibi his tipleri göstermesi kadar evlenmenin devamında ve hayatiyetinde rol oynamaz. Evlenme rabıtasının hisse ayırdığı pay zekâ ve akla ayırdığı payda daha büyük ve daha ehemmiyetlidir.

Dr. Uercier Mersiye, ruhiyatın heyecan namı altında topladığı bir çok hislerin (128) türlü tezahürünü tesbit etmiştir. Ben burada bütün bu hisleri mütalea ederek bunların eşler üzerindeki tesirini ayrı ayrı tayin edecek değilim.

Buna ne bir kaç makale, nede kısa bir tetebbu imkân verebilir. Ancak çiftin dâimî seaadeti için çok def'a iddiası yahut hissedilmesi mühim aksülameller yapan bazı fikirler ve hisler mevcuttur. ki bunlardan bahsetmek faydalı olur bilhassa bunlar üzerinde durmyk isterim.

Bunlar şüphe ve kıskançlık hissi kadının hüriyeti ve kadının erkekle müsavat mes'elesi gibi bahislerdir. Bunları birer birer gözden geçirelim.

Kıskançlık (La Jalosuie)

Bu hissin eşler arasındaki aşkî alevlerinden bir nesne olduğunu söyleyenler varsada kıskançlık eşin (mutedil inhisarcılık) hislerinden dişarı taşarak şüpheyle, iztirapla, ümitsizlikle karıştığı zamanlarda aile birliği için bir felâket kıvılcımı olur. Antır parantez şunu söylemeliyimki ben burada yalnız erkekle dişi arasındaki dar manada kıskançlıktan bahsediyorum. Bu kıskançlık (eşin temamile kendisine ait olması) arzusunun bir tezahüründen başka bir şey değildir. Bunun mutedil

haddi olduğu gibi vehimden, tehakkümden, usanç vericilikten ibaret azamî haddi de vardır.

Meselâ : Afrikada Eusi kabilesinde kadınlar müşterektir. Şimali Amerikada Hos kabilesi senede bir ay karışık yaşar. Kaliforinyade karışık temas yapılmak üzre senenin muayyen günleri vardır. Avusturalyada dahi böyle bayram günleri vardır.

Milâddan evvel birinci asırda (İstirabon): «Karmen halkında kadınlar müşterektir.» der (Pelin)e göre eski İrlanda halkıda aynı vaziyettedir. Hindin meşhur efsanesi Mahayarana da yazıldığına göre eskiden kocaya sadakat kadın için bir cürümdü. Konfüçyüs Çinde kadınlar müşterek ve nikâhsızdır. Der.

Atinada bazı bayramlarda böyle karışık münasebeti meşru kılan günler olur.

Mısırda İzis bayramı, Finikede İstabon ilâhesi bayramı keza böyle bir tarzı hareketi meşru kılardı. Tarihin seyri bize gösterirki evlilikte bu günün (karı ve kocada birlik) esası kurulmadan evvel evlenme müessesesi bazı safhalar geçirmiştir. Meselâ :

1 - Poliandiri 'ye müstenit patriyakal aile devri : Bu devirde bir kadının müteaddit kocaları bulunur.

2 - Poliganesasına müstenit patriyakal aile devri : Bu devirde de bir kocanın müteaddit karıları bulunur. (İslâm ve Osmanlı hukukunda son zamanlara kadar devam eden şekil bu sistemin bir istitalesi bir bakiyesidir.)

3 - Zumrevî nikâh devri : Bu devirde bir kabilede yaşayan erkek ve kadın münasebette bulunmaz. Bir kılan'ın kabilenin erkekleri diğer bir kılan'ın kadınlarile birleşir. Bu suretle aile nizamı düşüncesinin iptidaî temelleri bu devirde gözükmeğe başlar.

Bütün bu devirlerde görüyoruzki inhisari bir sevgi mevzuu bahis olmayor. Ya erkek herhangi bir kadınla ya kadınlar herhangi bir erkekle birleşiyorlar. Ve bunda müaheze edecek bir hal görmüyorlar.

Bu günkü medeniyet aile rejimini kurarken aile bağının bir ucunu kadına tutdurmuş, diğer ucunu erkeğe iliştirmiş. Ve ikisini yek vücut bir hale koymuştu bu gün medenî bir insan inhisarı bir ile yaşamak ister ve işini bunun için makul olarak kıskanır. Böyle bir kıskançlık eşine karşı yakın olan ihtimam göstermek, müteyak-

kız olmak,alakadar olmak,himayekâr ve hatta fedâkâr olmak kabiliyetlerini arttırır inkişaf ettirir fakat bu kıskançlık demin söylediğim gibi makul normal haddini aşar emniyetsizlik haline istihale ederse o zaman hiç şüph siz bir felâketi hazırlar.

Kadının hürriyet ve kadının erkeğe müsavatı meselesi:

Bu güngü modern cemiyet hayatından kadına en çok hak bahş eden Devlet Türkiye Cümhuriyetidir. Memleketimiz kanunlarında kadına müteallik ve erkeklerinkinden ayrı hükümler bulabilirizki bu dünya kanunları içerisinde asgarî farkı irae eder.

Bu gün memleketimizde kadına dünya kadınlarının kıpta edeceği bir hak seçmek ve seçilmek gibi siyasî bir hak tanınmışdır. Fakat buna mukabil idarî vazifeler görmek Vali, Kaymakam, Nahiye Müdürü olmak gibi haklara zarurî olarak henüz gidilmemiştir.

Medenî kanunumuz: M. 8 de: kanun dairesinde haklara vecibelere ehil olmakta herkes müsavidir. Der evlenmede olsun boşanmada olsun nafaka ve birliği temsil haklarında olsun kadın ve erkeği müsavatını esas tutar. Fakat kanun hükümleri arasında kadın ve erkeği sıfatı dolayısile zarurî olarak biri birinden farklılaşan hükümlerde vardır.

Medenî kanunda:

Meselâ M. 95 iddet müddeti kadın hakkındadır. M. 152 aile birliğinin reisliği erkeğe aiddir. M. 154 birliği temsil işi kocaya aiddir. 155 - 158 M. Karının birliği temsili erkekten daha nisbî ve kocanın iznine tâbidir. Ticaret kanununda: kadın ve erkeğe aynı suret ve derecede sairdir. Ancak madde 7 de erkek kadının ticaretle meşguliyetini men edebilir.

Ceza kanununda: bazı maddelerde erkek ve kadın hakkında ayrı ayrı hükümler koymak zaruretinde kalmıştır. Bazı suçlar kadınlar tarafından işlenebilir. Veya kadınsız işlenemez.

M. 469 Çocuk düşüren kadın M. 440, zina M. 447 namusunu temizlemek için çocuk nesebini yok etmek M. 468 - 470 - 472 çocuk düşürtmek M. 420 kadın oynatmak ve oynamak M. 422 kadın kıyafetile kadınların bulunduğu mahalle girmek M. 423 almak vadile bekrin izalesi, M. 429 reşit kadını kaçırmak, M. 430 şehvet hisleri evli kadını kaçırmak ve alıkoymak M. 433 - 434 evlenme niyetile kaçırmak. M. 435 - 435 - 5 fahşe teşvik etmek, M. 436 beyaz kadın ticaretile iştigal etmek.

—Sonu Var—

Şiir

AĞIT

Genç Bir Ölü İçin

Çektiğin iztırap sonu buldu mu?
O parlak gözlerin nuru soldu mu?
Hayatta emelin temam oldu mu?
Gençliğe doymadın kardeşin gibi.

Kaldı yas içinde anayla baba
Gayblnle derdtedir bütün akraba
Varmı bu illerde başka acaba?
Bu yaşta kalmış hiç eşim gibi?

Boynu bükük öksüz kaldı yavrular!
Masum bakışlarda yetim hüznü var!
Yaşlı gözler sanki teselli arar.
Sevilmek isterler sevişin gibi.

Son ocak ümidi kalmış bir gençtin;
Şen şalırdın gürbüz, kuvvetli, dinçtin
Bir anda eridin mahvolup geçtin
Dökülen son damla göz yaşın gibi,

Çorum : 13 - Haaziran - 940

Şevket Tombuş

Ziraat Esaslarına Ait Türk Ata Sözleri

Derleyen : Hamit EKER

Rençber aklı neylesin komşun giderse git yatarsa yat
Ambarın dibi takırdamadan öküzün gönü takırdasın
Yuvarlanan taş yosun tutmaz
Ya gen sök ya kön dök
Tarlayı samanda sürersen ambarı doldurursun otta sürersen tarlayı öldürürsün
İki tapan bir sapan yerine geçer
Güzün tapana yazın sapana dikkat et
Dıkızda ekersen tar pıtırak getirir
Bıldır ekdin oldu anız bu yıl neye ekdin hey domuz
Ye kirezi al siyezi (kaplıca)
Öküz alırsan boyunduruk doldursun karı alırsan evini doldursun
Yazın kurusu kışa katıktır
Mayısta ekin toprakta isede sula
Acı suvanı yiyen bilmez doğarayan bilir
Öküzüm büyük olsunda çökmezse çökmeyiversin
Kalmış kağnıyı kart öküz çeker
Beş gün hark bir gün su
Terlemeden mal hırlamadan can çıkmaz
Koyun kellesini verirde kuzusunu vermez
Dirgene dayanmayan porsuk harmana gelmez.
Ekici ol bilici olma
Vermedi mabut ne yapsın Mahmut

Ekin ekmem göğe bakmam
Kaz gelen yerden tavuk esirgenmez
Ökzün yorulursa döneğini kısalt kömüşün yorulursa döneğini üzat
Karakış karada zamheri arada şubat azdır Mart yazdır
Mart yağar Mayıs öğünür
Çiftçinin karnını açmışlar kırk bıyılcık çıkmış
Zamheride yağmur yağmadan kan yağması iyidir
Siddei sevir her saati bir devir
Yazın enehteri gökce kargadadır
Yar yıkıldığı, kar yağdığı gün tozar
Lodos eser yağarsr ekini sat öküz al, lodos eser yağmazsa öküzü sat ekinal
Yağmazsada gürlese
Yazın abanı kışın azığını unutma
Yola gidersen ekmeği tekneden arkadaşı komşudan al
Büyük dağın büyük dumanı küçük dağın küçük dumanı olur
Tarlanın göceği ikindinin sıcağı olmasa tilkide reçberlik yapar
Leylek benim ne kuşum yazın gelir güzün gider
Ilıya ılıya yaz soğuya soğuya kış gelir
Sayılı günler tez geçer
Yağı olmayan güzü bilmez sağını olmayan yazı bilmez
Hamsin, vur kütüğü yansın
Mart martlar tavuk yumurtlar
Taşlı tarlanın kunduru buğdayı
Arpayı kurut buğdayı ferik biç
Tarlanın taşlısı karının uzun saçlısı makbuldür
Bir ambar buğdayın ceşnisi bir hapazdır
Dağlar karını martta alır
Çat çaan iken çaan şehir iken sarp tepede altun boyunduruk gümüş sapanım kaldı, sattım samanı yaptırdım bu hanın [1]
Yağmur yağ
Ekin bit
Tarlada çamur

---

[1] Çorumun Hüyük köyünde Han harabesinde görülmüş bir yazı

Teknede hamur
Öküzlere ömür
Ver Allahım ver
Sellice sulluca bir yağmur
Yazın yatanı kışın büvelek tutar
Zamheri hoş giderse kömüş göle yatar
Şubatın arpası Martın görpesi
Yerin damarı gökdedir
Zamheride gece açılır gündüz bozulursa yıl azgınıdır
Tes yele harman savurma verebe kağnı devirme harmancıya bir kazan kavurma darılan harmancıyı geri çevirme
Kazın cücüğünü güzün sayarlar
Mal canın yongasıdır
Kar yerin gübresidir
Elin ağzına bakan aç kalır
Görünen köy kılavüz istemez
Çobansız koyunu kurt kapar
Bu sıcağa karmı dayanır
Ne korsa aşına o çıka kaşığına
Öküz öldü ortalık ayrıldı
Yağmurdan kaçayım deme doluya tutulursun

Modern Kuru ziraat esaslarının Türk Ata sözlerile izah ve karşılaştırılmasında Çorumda da söylenen Ata sözleri aşağıda yazılı olup bilgi olarak gösterilmiştir

Mart ayı dert ayı
Kork Aprilin beşinden öküzü ayırır eşinden
Mart kapıdan bakıtır kazma kürek yaktırır
Sittei sevir sirkeyi devir her saati bir tevir
Yağmurun çoğuda zarar azıda zarar
Gök gürlemeden yağmur yağmaz
Kar toprağın bereketidir

Allah dağına göre kışını verir
Kar ne kadar çok yağarsa yaza kalmaz
Rüzgârlı havanın kuytusu yağmurlu havanın uykusu
Ağustosta beyni kaynayanın zamheride kazanı kaynar
Sakla samanı gelir zamanı
Ağustosta gölge gevan zamheride karnını oğar
Yazın başı pişenin kışın aşı pişer
Yazın gölge hoş kışın çuval boş

TOPRAK NADAS GÜBRE

Toprağın verdiğini kimse vermez
Düştünse toprağa sarıl
İşleyen demir ışılar
Ağır gamgayı yel kaldırmaz
Bakarsan bağ bakmazsan dağ olur
Sel gider kum kalır
Bereket sapanın ucundadır
Sürme tarlayı çamura sonra döner demire
Ya herk et ya terk et

EKİM

Baht olmayınca başta ne kuruda biter ne yaşta
Eken bilmez biçen bilir
Ne ekersen onu biçersin
Güzlüğe uyar olmaz
Buğday yaşına girmeli

BÜYÜME HASILAT HARMAN

Harman demek devran demektir
Düven öküzünün ağzı bağlanmaz

(DESTANI SİVASTOPUL)

Derleyen : Eşref ERTEKİN

Sivastopuldan eşit hikâye
Mevlâda etti ihsan inaye
Moskovda bitti gitti Zenaye
Yandı yakıldı Mosko vk.ralı

Şahi cihanın askerlerile
Gazi behadır peykerlerile
Ol devletlunun leşkerlerile
Şaşırdı Moskov deşti cibali

Öküzlovaya çıkmıştı asker
Cümle mühimmat hazırda leşker
Sancak çekildi yüzbinde peyker
Oldu perişan Moskov çakalı

Ol Elmalıda olan gazada
Tanrı Teâlâ etti irade
İtlâf olundu moskov orada
O mançikofta kaçtı duyalı

İngirman deresi kan ile aktı
Yüz bin kazağı süngüde sarktı
Gazi nişani göksüne taktı
Arslan yigitler etti cidali

Askerlerimiz vardı donandı
Balıklovadan kalktı boşandı
Çarnaya nehrin aldı dayandı
O inhizamla kaçtı melâli

Çok hamle etti gazi nizamlar
Bozulmadı hiç mevcut alemler
Mevlâda etti nusrat keremler
Gavgaya yoktur bizle mecali

İngiltereli geldi Fransız
Birlikte cengi etti emansız
Moskov zavali buldu yalansız
Kurudu kökü kırıldı dalı

Varup donanma birdeu düzüldü
Kumandanında aklı çözüldü
Koptu kıyamet Moskov bozuldu
Kuvvette bulmuş sanki kemali

Donanmalarda atardı toplar
Bahren ve berren Moskovda küpler
Heryerde yangın canlarda hoplar
Uçtu havaya hallaç misali

Güvendiğide tersane id i
Kolu kanadı küllü kırıldı
Bahren gəmile gavga kesildi
Tersane yandı gel etme zari

Bahri azakta saklı gemiler
Çıktı havaya yer gök iniler
Türk askerini her gün yeniler
Terketti Moskov hep milki mali

Kudurdu hayvan her yere salar
Genduyi bilmez insani dalar
Tersane deyu avcunu yalar
Batnı deşildi yoktur mecali

Vahşi hiyanet ısrar sözüne
Alem kırılsa girmez gözüne
Kazdı lağamlar kale düzüne
Lânet okur hep alem ricali

Olsun şükürler düşman perişan
Berrü bahirde pek çok savuşan
İmdada gelmez yoktur çalışan
Gitti temelli Moskov kazağı

Rusya kıralı buldu belâsın
Güllelerimiz kırdı kafasın
Kibireylemişti çeksün cefasın
Kırıldı anın perru ve bali

Sivastopulu aldık elinden
Kırım diyarin kırdık belinden
Çıktı o hain artık yolundan
Sivastopulda buldu zevali

Bir iş ettide fırsattır sandı
Haddini bildi aklıda kandı
Namusta gitti canıda yandı
Ettide buldu kalın kafalı

Bir intikamki aldık aduden
Yandı ciğeri titrer acudan
Kopsa kıyamet bakmaz kapudan
Rusya içinde çalsun kavalı

Oh oldu Moskov âlem sevindi
Âli şehitler hoşnut göründü
Gördide halin zalim yerindi
Bu günleride gördü ehali

Bu bir gazaki emsali yoktur
Öğrendi Moskov zayiat çoktur
Vafir kırıldı eski hukuktur
Boynuna olsun halkın vebali

Geldi vapurlar Sivastopuldan
Selâmladılar her bir usuldan
Vareste oldu âlem şuğuldan
Cunbuşla doldu şehrin cibali

Toplar atıldı budur beşaret
Şenlikle doldu sarkar işaret
Ahenk edelim odur şataret
İmparatorluk kaldı hayali

Gazi nizamlar etsün meserret
İnkâr olunmaz bu sayi gayret
Sultan Mecide şandır bu şöhret
Etti düvel hep tahsin bu hali

Gazi Mecide edin düayı
Âlem ferahnâk tuttu şuai
Moskovda evvel kıl ditdiâyi
Kastı intikam mefhum meâli

Sultan Mecittir mansur muzaffer
Tahtinde daim olsun münevver
Rusyalılarda makhur müdemmer
Yüzbin yaşasın ol şâhi âli

Verin âyâ Sofyayı demişken
İncil şerifi okuda kışken?
Köpürüp Moskov herze yemişken
Bak nerde okuttu ol müteâli

Sivastopulda iki kilise
İngiltereli girdi Fransa
Açtı duai okuttu nasa
Ağladı Moskov Sancak konalı

Sivastopuldur ulusu ağlar
Kırım deyuke paçası çağlar
Bigâne Moskov el pençe bağlar
Kırım içinde yok milki mali

Mali ganaim çoktur teşekkür
Hayret nümadır eyle tezekkür
Tarihi tamin ettim tefekkür
Sivastopul bil fethi ne âli

1271

ÇORUMLU MANİLER

EŞREF Ertekin

881

(1) Adilem der yüz eller
Seken eller yüz eller
Sağ elin adetidir
Gardan eller yüz eller
Bu gün bahçeye girmiş
Beş on dâne güzeller
Yeşil çayır üstünde
Al badeyi süzerler
Açmış beyaz gerdanın
Lağli mercan dizerler
Geyme penbpe (2) canfesi (3)
(4) Tor uçkuru çezerler
Serin ver sırın verme
İl ariftir sezerler

882

Yalınız
Yalı köşkü yalınız
İşte bizim köşkümüz
Hani sizin yalınız
Sen orada ben burada
yanıyorum yalınız

883

Yârelidir
Öter bülbül yârelidir.
Sinemde bir el gezer
Sandımki yâr elidir
Başımda ateş yanar
Kalbimde yârelidir

884

Yakalarım
İlik tutmaz yakalarım
Göz yaşları dökmekten
Çürüdü yakalarım
Gel benden kaçma güzel
Seni ben yakalarım

(1) Bu mani (879) sayılı mani gibi on dört Bayanın birleştiği gecede söylendiği anlaşılıyor.

(2) Açık al gül rengi Çorumda pamuğa dahi penpe derler. Farsçadır

(3) İnce ve parlak ipek, kumaş ve bu kumaştan yapılmış elbise

(4) Toy dahi derler acemi tecrübe görmemiş manasında kullanılır burada yabancı eli değmemiş uçkur demektir. Ve yahut el ile ağ şeklinde örülmüş uçkur demektir.

885

Yandı canım
Su içti kandı canım
Dili dost kalbi duşman
Yarden osandı canım

886

Yandı yar
Yandı ciğer yandı yar
Ben yandığım kayırmam
Ateşime yandı yar

887

Yazan bilür
Hattını yazan bilür
Gün derdin hastaya sor
Yol derdin azan bilür

888

Yaramızı
Yar açtı yaramızı
Yarayı açan bağlar
Yar sarsın yaramızı

889

Yarım ay
Yarım güneş yarım ay
Yar ile vadimiz var
Sabredelim yarım ay

890

Yeğin ata
Yiğin at yeğin ata
Mayoimayan evlâdc (5)
Nicitsin (6) Yeğin ata (7)

---

(5) Mâye: asıl esas demektir. Tbrkçede (maya) şeklinde söylenilir. tEkşimiş hamur demektir. Ahlaksız, erbiyesiz adamlara (mayası bozuk, südü bozuk derler: Çorumda (mayolmayan evled) demek babasına itaat, inkıyad etmeyen, boyun eğmeyen evlat demektir

(6) Nice etsün, ne etsün demektir.

(7) İradeli, kuvvetli, sert, titiz baba demektir.

Burada her ne kadar (Y) harfile olan manilerde temam oldu isede henüz daha Çorumlu maniler temam olmamıştır zira elimizde bulunan not defterimiz eskiden arap harflerile yazılmiş olduğundan yeni harfe geçerken bir harfte birleşecek olan bazı harfler alınmamış meselâ: (H) harfini yazarken Arapca (ح) (ﺤ) harfleri yazılmış (ﻫ) harfi unudulmuştur. ve bunun gibi diğer harflerden dahi bir çok maniler ara yerde unudulup kalmıştır. Bundan sonra harf sırası gözedilmiyerek not defteri yeniden tetkik edilüp unudulmuş olanları yazmağa devam edeceğiz ve bu kusuru (Çorumlu maniler) adlı kitabı bastırırken düzelteceğimizden şimdilik suçumuzun bağışlanmasını Sayın okuyucularımızdan dileriz.

891

Adilem der budala
Bülbül konmuş bu dala
Dünya kadar aklım var
Yine derler budala

892

Başındaki allara
Gerdendeki benlere
Başı için efendim
Muhtaç etme illere

893

Bahçalarda gülüm yok
Senden gayri yarim yok
Yitme göksüz üstünden
Yapışacak dalım yok

894

Bahçalarda ak üzüm
Yare geçmiyor sözüm
Yarimi görmeyeli
Kan ağlar iki gözüm

895

Beni avudan felek
Geçmem davudan (8) felek
Yavrular son nefesde
Yuvam dağıdan felek

(8) Dava demektir.

896

bir kırmızı bir beyaz
Açıyor güller bu yaz
Sen doldur ben içeyim
Bir kırmızı bir beyaz
Arzum aldım esmerden
Saramadım bir beyaz

897

Bahçaya girde bakın
Gökse karanfil dakın
Ben seni gizli sevdim
Kimseye deme sakın

898

Bu gözler bağı gözler
Avcular dağı gözler
Yar bizi yareledi
Varmış bir sağı gözler.

899

Bahça kapusun açtım
Açtımda geri kaçtım
Ben bir şey bilmiyordum
Çapkın yüzümü açtın

900

Bahçaya girmiş iken
Elimde gümüş leğen
Ben niye sevmemişim
Elime girmişiken

901

Ay doğar gediktedir
Yeşil perde yüktedir
Ben sunamı bilürüm
Şu gelen bölüktedir

902

Ay doğar eyvan için (9)
Alaçuk sayvan (10) için
Mevlam kızı yaratmış
Gencecik oğlan için

903

Ben bir hüma kuş idim
Koluna konmuş idim
Niye uçurdun beni
Ben senin olmuş idim

904

Çayır ortası havuz
Ben duramam yalınız
Ben yare gideceğim
Önümde yok kılavuz

605

Değirmen daşlı gerek
Yar hilâl kaşlı gerek
İstemem pek cahili
Ortaca yaşlı gerek

906

Denizin dibi mildir
Beni söyleden dildir
Sen bir söyle bende bir
Bakalım dertli kimdir

907

Bağda kestim çınarı
Çınarın dalı sarı
Ağlamaktan kurudu
Gözlerimin pınarı

90

Devekte üzüm kara
Salkımı düzüm kara
Ben yare gidiyorum
Elim boş yüzüm kara

9.9

Dağlar ala boyanır
Uyur gözler uyanır
Al sevdanı başımdan
Buna canmı dayanır

(9) Eyvan köşk demektir.

(10) Sâyebanın Türkçesidir. Üzüm kurutmak için yapılır bir nevi çardaktır.

910

Dama vardım dam değil
Penceresi cam değil
Bu gün ben yari gördüm
Ölürsemde gam değil

911

Dama çıkmış bir güzel
Damın etrafın gezer
Elinde bir deste gül
Gülünden kendi güzel

912

Dabancam dolu saçma
Her yerde sırrın açma
Yedi yerde yarem var
Bir yarede sen açma

913

Daş üstüne daş koydum
Bir yastığa baş koydum
Seni gelecek düyü
Sağ yanımı boş koydum

914

Dar dağanık dar dağanık
Zülfü yüzde dardağanık
Bizde bir oymak idik
Felek etti dardağanık

915

Daş daşı
Kaparmola daş daşı
Cahil ile bal yeme
Âlim ile daş daşı

916

Dağlarda meşe gibi
Bir top menevşe gibi
Elin koynunda gezme
Azlolmuş paşa gibi

917

Dağda dolap olurmu
Sırma gelep olurdu
İl oğlunun uğruna
Ömür telef olurmu

918

Dağlar başında tandır
Yandır Allahım yandır
Beni bir kuş eyleyüp
Yerime çabuk göndür

919

Dağların başına bak
Didemin yaşına bak
Böyle olmayacaktı
Feleğin işine bak

920

Dağlar başına felek
Didem yaşına felek
Akibet kuş kondurur
Mezar daşına felek

921

Dağlarda ceran izi
Yürekte kaldı sızı
Ezel gözden ırmazken
Felek ayırdı bizi

922

Dağlar kar idi geçti
Ömrüm Faridi (1) geçti
Sordular yarın varmı
Ezel varidi geçti

923

Dağların sinesi kar
Ne biyaz sinesi var
Ben yâre kavuşurum
İmansız ölesi var

924

Dağdan keserler odun
Ben seni hakka kodum (2)
Müslümanlar içinde
İmansız seni buldum

(1) Çürümek demektir.

(2) Hakka komak: Bir adama gücü yetmeyince söylenilir. Ben seni Hakka ısmarladım Allah senin hakkından gelsün demektir.

925

Dağda odun yarması
Dilberin darılması
Mısır haznasın değer
Bir gece sarılması

926

Dağı duman olanın
Hali yaman olanın
Gözüne uyku girmez
Yâri civan olanın

927

Dağlarda kara yonca
Karardım kararımca
Bir daha yar sevmeyim
Aslına ermeyince

928

Dağlarda ot bitmezmi
Süpürseler gitmezmi
Yarimin geldiceği
Bana armağan (3) yetmezmi

929

Dağların sinesi kar
Mim harfi sine sığar
Değme kimse bilemez
Dört mim bir sine sığar (4)

(3) Banarmağan gibi okunacaktır.

(4) Bu mani aynı zamanda bilmecedir. Göğüse arapça [sine] derler dört mim kadınların göksünde bulunan iki memede bulunan meme kelimesi iki defa okundukta dört mim vardır.

930

Dağlar yer ile olur
Sevgi sır ile olur
Göz bin danesin görür
Gönül bir ile olur

931

Dağlarda geyik gibi
Ovada üveyik gibi (5)
Yeni yarden ayrıldın
Mele gez geyik gibi

932

Dağda sıçan kulağı (6)
Yare saldım ulağı
Beni yarden edenin
Külhan olsun durağı

933

Dağlar aleve düştü
Cane velvele düştü
Ya ben nasıl ağlamam
Yar elden ele düştü

934

Dağlarda meşelerde
Gül yağı şişelerde
Herkes yarini buldu
Ben kaldım köşelerde

935

Dağlarda geyikmisin
Başına Seyyipmisin
Hiç selâmın gelmiyor
Hünkârden büyükmüsün

936

Dağlar aşırdın beni
Aşka düşürdün beni
Çünkü meylin yok idi
Niçin şaşırdın beni

---

[5] Ovadöveyik gibi okunacaktır.

[6] Bir ot İsmidir.

Danişmendname ve Mİrkatülcihat

NAZMI Tombuş

—Baştarafı geçen sayıda—

Dedi ey mihribani niknihat
Pederinden sana şikâyet ve dâd
Hatırın olmıya idi vallahi
Öldürürdüm henuz ol Bethahi
Bir yana hatırına riayetle
Bir yana mîz bane rağbetle
Eyledim gerçi katlini te'hir
Korkarım ola bir fesadi kesir
Bari islâma gelse şadolsa
Yine milkinde ehli dad olsa
Eylesem gûnâ gûnâ rağbetler
Hatırınçun niçe riayetler
Dedi banoyu sadıkul akval
Ey şehinşahı ber güzide hısâl
Pederü maderü fuserü duhter
Haki payinde zerreden kemter
Ol zaman kim sana keniz oldum
Kaydedinmekten anı kurtuldum.
Dini islâmedir mütabeatim
Yokdurur emrine muhalifetim.
Bu kadar varki ey saadet yar
Emrederse varup ana tekrar
Diyeyim bu haberleri bir bir
Havfü haşyetle titresin tir tir

Kim bilir vehmedüp o bet kerdâr
Gelüp islâma eyleye ikrar
Bu sözüm dahi eylemezse eser.
Urayım ben elimle tiğ ve teber
Bulsun o bet lika cezasını çüst
Buyur anın siyasetini dürüst

Meliki rastkâr banoyu hidahidayetkâr kelâminıki gûşetti riza gösterip semti tehirle kendoyu hamuş etti derhal ol şiri maddei sahihi akval Şatdatın hapiskâhına meyyal oldu mukabiline girip izaz ve ihtiram tarikile durdu bâde ez'an küftâre gelüp mülayim sözlerle macerayı yani meliki memalik sitanla söyleşilen siyaset ve kazayı bir bir beyan eyledi. Ve eger bu def'a müsliman olmazsan elbette eeni helâk etmeleri mukarrerdir. Deyü söyledi. Ve illâ ol kâfiri haşinin aslâ dürüşti nerm olmadı. Ne kadarki makulle ilzam eyledi. Pazârı rağbet ve itibarı hiç bir tarikle germ olmadı. Ve bumaz noni mağyubi müşir kelâmla hasbü halini ilâma başladı

Dedi ey bet sereşt ve bet mahrem
Senden olmuştur bana bu elem
Nuşümü zehri mâr eden sensin
İşimi tarmar eden sensın
Ne bu sahharelerle hemdem idim
Ne adâvetlerinde pür ğam idim.
Neme yarardı bunlarınla cidâl
Terki mâlü menâl ve bunca kıtâl
Cümlenin baisi sen olmuş iken
Ruma fiteninin dolmuş iken
Şimdi gelmişsin ey salita şiâr
Beni dinimden etmekse bizâr
Bir değil yüzbin olsa ger canım
Alsalar her birin döküp kanım
Komazım ben salibi nakusi
Din edinmem bu sihrü efsusi

Banoyü cihan gördüki kabil rüştü salah değil ve halkı alem nushu pendine cemiyet eylese kalbi haşini lâyıkı islâh değil.

Felâcerem mütehayyir ve pür elem meliki hidayet alem canibine geldi. Ve hâki pusü seadet me'nusile mutenem olup babasının temerrüd ve inadını arz kıldı. Ve elbette emri şer'i şerif ne ise yerin bulsun deyü tevakki ve tazarrû arz kıdı. Ber mucibi fermani devlet medâr filhal şettatı melik huzuruna ihzar ve temerrüt ve inadı anda dahi mukarrer olup guzati anın siyasetine ferman berdâr eyledikleri gibi meydanı kârü zarda bir dâr diktiler. Ve laini mezburu iki ayağından berdâr eylediler. Her çentki imana gelmesine sây olundu. Müfit olmayup yave gûluğa haşâ sümme haşâ sebbi Resule ve düşnamî hanedân ve bütule başladı. Gördülerki islâmı mukadder ve ıslahı hiç bir veçhile müyesser değil: Emri kader tesirle ve fermanı kaza teşvir ve bu mazmonla müstedir olduki mel'unü oka tutarlar ve tahcir kâhe çıkmış hınzir gibi oklayalar. Filvaki öyle oldu. Evel ok ki mezbure dokundu. Duhteri bülent ahderi mihriban banoden isabet ettiği sübut buldu. Bâde ezin zümre mübarizin vefirkai mücahidin lâin üstüne şol deklü ok serptiler ve cismi mürdârına ol miktar hadenk urdularki mel'un heman bir harpüşte döndü ve etrafına şûleler salan cehennem kütügü gibi göründü.

Olunca o har harpüşte şebih
Haşinin teni oldu ğayet kerih
. . . . . V. S.

Emma Nastoru binur kasti intikamı mevfur kılıp ol esnada 1700 müslmanki kal'a zindanında nice zemanlardan beru kiriftâri hüsran ve şebi ruz kal'a binasında ırkatlıkla istihdam etmeleri zahir ve ayan idi anları getirdiler mücahitlere karşı buruç ve barulara cümlesini astılar. Kuzatı hamide sıfat ol müslimanların matemlerile nisari ıbrat kılıp vafir ağlaştılar. Nastor lainin bu vaz'i müellimesine kati ğamkin oldular. Ve illâ meliki zeman rahi intikamda şitaban olup ğazilere buyurdu. Ol 9000 mahbusu kârü zare getürtdü. Felâcerem kuzatl rüstem şiyem her birini bir tarikla katil ve helâk ve ani vahitde 9000 kâfiri karini hâk eylediler ki kiminin akaribi akrap sireti kal'a burcundan bakardı. Ateşi matemi

ile canü ciyerin yakardı. Ve niçesi nasture müteallik ve meşahirü küffarın ekserine mütefevvik idi elkıssa tarafeynden bu veçhile intikam cenk ve cidale kıyam hususunu mucip olup yine tîr ve hâdenk ve navük ve muşt ve senk yağmur gibi yağdı. Bir turfe hasaret vaki olduki gubarı direk direk köklere ağdı ta şebi hengam ve namazı mağrip zemani yetişüp akşam olunca döğüştüler badehu kuzatı benam ve mücahidanı şîr intikam çadırlı çadırlarına girüp namazı şami edaya badehu tenavülü gıdaya gabbezalik cenabi kadiyil hacate tazarrû ve bükâye ve kal'anin fethü teshirini vericaye mukayyet oldular ve ol gün bin müslüman şehadetle bağı rağı bihişte revan olmuştu anların teçhiz ve tekfinine ve namazlarını kılıp bir münasip mahalde defni hidayet rehinine tevccüh kıldılar.

***

NİKONYA KALESİ FETHİME AHMEDİ MÜEYYEDİM TEDARİK ETTİĞİ VE CASUS YAHYA YİNE KÜFFAR LEŞKERİNDEN NİÇE GÜRUH GELECEĞİNİ HABER VEREN KASİTLARIN HABERNİ VERDİĞİ VE MELİK BÜZRÜKVÂR FETİH VE TESHİRE KÜLLİ TEHALÜK GÖSTERDİĞİDİR.

***

Ol şepki meliki memaliki memalik sitan namazı işayi gaziler-le edâ etti. Badehu bir miktar divan edüp Nikonya fethine müteallik bazı tedarike tehalük gösterdi. Ol esnada mizban ile Ahmet müeyyede hitap edeü acaba bu kal'ayı niçe fethederiz. Binasında ve hendeginde istihkâm temam mukarrer iken ne tarikle kal'aya dühul eyleyevüz deyü buyurdu.

Ahmet müeyyet derhal ayağa kalktı ve meliki büzürkvarın devamı devlet dualarını edâ ettikten sonra bir miktar vukufünü Beyan kıldı.

Ve eğer Hazreti Hakkın inayeti ve Resulü Ekrem Sallallahü Aleyhi ve Sellem Hazretlerinin kuvveti risaleti ve serdarimiz melik selâbet nişanın yümnü himmeti mukarin olursa biz bu kal'ayı yarın keçe aluruz. Billâ teap ve meşakkat sahasına dühul kılıruz deyü söyledi. Serleşkeri büzürkvarî temam mesrurülhal eyledi. Bunlar bu müsahabette ve fetih ve teshir mukaddematına mübaşerette iken kal'adâ beşaret nekareleri çalındı bir zemzeme ile Nikonya kalası

yanğulandı. Serdârı kuzat hayrete varup ayâ bu zemanda izhari beşarete sebeb ne ki acaba bu felâketleri halinde meserretlerine bais olan ne nesneki deyü teaccüp ederken casus Yahya çıkageldi. Beşaretlerine sebeb ne idigünü tahkik etti. Elhak bir casusu çalâk idiki semekten semaya varınca vuku bulan esrarın ekserini bilrdi ve bir kâr agâhı hibak idiki mahalli mehlekeden tecennüp ve ibasi ve hidematı kamızasına lâzım olan mülâzemet ve muvazabattan kesel ve kelâla ihmali istignası hiç bir zamanda sudur etmemişti. Ol zamanki kuzat orduya doğru hareket edüp getmişlerdi. Etrafı kal'ayı tezahum ve tekadümden hali ve tenha etmişlerdi. Mezbur Yahya bagzı ehbar terekkubüne ve varidin ve sabrinden bir sırrı hafiye vukuf bulmak tarasuduna bir köşede muhtefi olmuş namazı marip zemanında yüzer ademle on kasıt kemâli istical ile kal'aya girdiklerini görmüş ve bunlar kimlerki ve ne semtten gelirlerki deyü haber almak niyetine bir miktar tevekkuf etmiş badehu kal'adan bir kâfir libası şeprusile zahir olmuş ve cenup canibine teveccühle yola düşmüş mezkûr Yahya dahi ardınca erişüp Rum dilince anınla halı hatır soruşup bilür badehu gelen kasıtlar haberini ve nereden geldiklerini tetebbua dürüşür. Kâfiri mezkûr izaharı neşatı mevfurla bu on kasıt Rus ve Çerkes ve Samiye ve As ve Soldak ve Kastamoniye bunlardan maada Bolu, Göynük ve Firenk ve Canik taraflarından gelürlerki yetmiş iki millet bu ittifakta yekdil ve yek cihet olup Nastora feryat res göndermişlerdir. Anlar dahi ilğarla gelüp yaklaştıkların bildirmişlerdir. Ve bu haberi meserret eserle ben dahi Mamuriyeye gideiinki Kaytal oğlu Bitakösi bu hususlardan agâh edem. Ol dahi vafir leşker cem edüp yetişmesine Nastorun nâmesini iletem ve sehharlar serdârı melik namdar şettatı ne siyasetle öldürdüğüni ve bunca mesihileri kal'a mukabelesinde kılıçtan geçirdiğini bir bir söyleyim dedi. Yaniki ol kâfir câsus Yahyayı bu tarikla haberdâr eyledi. Felâcerem Yahyayı çabik kadem ol kasıta yap yanaştı.

—Sonu Var—

MES'UL MÜDÜR: Dr. Pertev Kaleli oğlu

—Baştarafı geçen sayıda—

بناحية فازآباد من توابع المدينة الموقية طوقات المحدود قبلة و شرقاً باراضى قرية كورتلر و شمالاً بقرية طاش اويوك و غرباً بقرية قره قاضى. ثم منها جميع خمس قطعات اراضى من اراضى قرية امنلو الكائنة بناحيه بافره مدعوات باداور دوعى به و كوى اوكى و قواق يارەسى و چچكليك و تيەجك. ثم منها جميع الربع الشايع من ديوان بازارلو الكائنة بالناحية المذكورة و منها جميع الثمن الشايع من جملة املاك اخرست الكائنة بالناحية المسفورة ايضاً. ثم منها جميع الخان الذى بناه الواقف الموى- اليه احسن الله اليه بمحفوظة مرزيفون و جميع الخان الذى انشأوه هو ايضاً بكورة عثمانجق مع جميع عشرة دكاكين متصلة بالخان المذكور و منها جميع ثلاثة اسهم و ثلث سهم من اصل ستة عشر سهماً من جملة الناحية المدعوة بدكيرمن اوژى من نواحى بافره المذكورة. و منها جميع سهمين و نصف سهم من قرية استاولا من الاصل المذكور منها و جميع الخان الكائن بقصبة چوروملى مع جميع خمسة عشر دكاناً متصلاً به و جميع الحمامين الكائن بالقصبة المذكورة مع سبعة دكاكين و مصبغ متصلة بهما و منها جميع المزرعة المدعوة بيالتجوار الطائل بديوان حارس من اعمال بافره و منها جميع الاسهم الخمسة من اصل الستة اسهم من جملة مزارعين المدعوتين ترنس و خوردەجق الكائنة بناحية مشهد آباد من اعمال ذيله و جميع البزازستان الذى انشاء الواقف المشار اليه احسن الله اليه بقصبة ذيله مع جميع اربعين دكاناً داخل البزازستان المذكور و ثمانية و سبعين دكاناً خارجة و جميع الحمام الكائن بها. و شرط ان يكون فيها خطيب عفيف عالم يخطب بحسن الاداء والعباره و يصلى بالناس والجمعة بالعمارة العامرة و امام صالح عالم بجوامع العبادات و محاسن التجويد والادات يؤم الحاضرين. فى الصلوات المكتوبة فى اوقاتها المعينة و كذ فى سائر الصلات المندوبة فى احيائها المعهودة و شيخ صالح متدين نزل الواردين فيها منازلهم و يراعى مراتبهم. و مؤذن صالح حسن الصوت عارف بالوقت يؤذن فى اوقات الصلاة المفروضة و هو يشتغل كل يوم فى محل المسجد المذكور عند اجتماع القراء فيه بأتيان صدقة الاجزاء لديهم و فتحه و اغلاقه و تفريق الاجزاء و جميعها بينهم و يكون فراشاً و سراجياً و بواباً يفرش السط و يكنسها و يصبح السرج والقناديل و يغلق الابواب و يعلقها. اربعة نفراً من القراء الصالحين المحودين المتشرعين يحضرون المسجد المذكور بجة كل يوم و يقراء كل واحد منهم جزاً واحداً من الاجزاء الثلثين من القران العظيم و الفرقان الكريم. وهم كلما تختمون الكريم يراعون العادة المعروفة عند الختم من التكبير و التهليل والدعاء لصاحب الخير خاصة و لعامة المسلمين عامة و نقيب صالح يخدم الصادرين والواردين فيها انواع الخدمة المعهودة و يهئيه. و مشرف كاتب يكتب محصول الاوقاف المذكورة قليلة و كثيرة و يحفظ صرفه جليلة و حقيره و يضبط الحساب اجمالاً و تفصيلاً. و جابى يحصل امور الاوقاف المذكورة و غلاتها و يحوز ربحها و محصولاتها و يسلمها الى المتولى الاتى ذكره ليصرفه الى المصالح المبينة و الوظائف المعينة فيها. و حمار يحمل الحطب

الى العمارة المذكورة و الى مطبخها و خبزها يصدر الحاجة. و جعل التولية لنفسه مادام روحه انيسه فسح الله بمدة حياتيه ثم لابنائه و اثناء ابنائه ثم و ثم ماتعاقبو و تناسلو بطناً بعد بطن الاصلح فالاصلح ثم لاصلح عتقائه واقربائه ثم لاصلح عتقائه ثم لابنائه وابناء ابنائهم على الترتيب المسطور فى انبياء الواقف المومى اليه احسن الله اليه وبشرط ان يستقل الاوقاف المزبورة بانفع انواع الاستقلال و ان يصرف اولاً مما يحصل من دخلها وفوائدها وربعها وعوائدها الى المتولى المذكور ثلثها وبعد انقراض نسل العتقاء والى الفقرا و ان يدخر كل يوم لرقيه العمارة المباركة مذكورة وابقاء صورتها ونيتها ثمانية دراهم فضية رايجة سلطانية خليت حلافته وان يصرف الى الخطيب المزكور كل يوم درهمان والى الامام كل يوم ثمنة دراهم والى الشيخ المفسور ايضاً ثمنة درهم والى المؤذن الموصوف درهمان والى كل واحد فى الحفاظ المذكورين كل يوم درهم واحد والى النقيب ايضاً كل يوم درهم واحد والى الطباخ والحفاظ والمشرف والجابى والحمارى لكل واحد منهم كل يوم درهمان والى دهن السراج والحصير كل يوم درهم واحد والى اللحم الذى يطبخ فى مطبخ العمرة كل يوم ثمانية دراهم والى الازر كل يوم اربعة دراهم والعسل والسمن والملح وحوايج الطعام كل يوم درهمان من الدراهم المذكورة . الى الخبز والعجين كل يوم كيلتان عثمانيان من الحنطة والى علف الدواب المسافرين كل يوم كيلتان فى الشعير فما فضل من ذلك كله يصرف الى عمارة المذكورة. وصرفها الى ان يكف عنها مايدخر من المحصول المسطور وان كفيت لها وانحتج الى المدد فالفاضل يدخر الى وقت الحاجة وقفاً صحيحاً وحبساً شرعياً صريحاً لايباع ولايوهب ولارهن ولاتملك ولايستبدل ولايؤجر اصلاً سوى الحمام والحوانيت والطواحين المذكورة فانها ايضاً لايؤجر سنة واحدة ولايورث الى ان يرث الله الارض عليها وهو خير الوارثين فان انهدم العمارة المسفورة العياذ بالله تعالى ومن محصول الاوقاف المذكورة. ثانياً وثالثاً ثم وثم وان لم يمكن يصرف الى فقراء والمساكين وشرط التبديل والتعريف فى شروط الواقف لنفسه مادام الحياة اطال الله تعالى بقاه بالسعادة و ليس لاحد من خلق الله و رؤيته ذالك بوجه من الوجوه اصلاً و قطعاً ثم ان الواقف المومى اليه لازال موقعاً لاشاعر الخيرات و افاضة المبرات بدءا وقف على الوجه المشروع و شرح المشروح تلك الاوقاف جعل الله تعالى حسنات كل حبة منها مثل احد اوقف نصب فحرك الاكابر و الاعيان الحواجه رسول باشا بن يكيت متولياً على تلك الاوقاف كلها وسلم و فوض جميع امورها الى حسن رأيه و حبسها فبادر الى خدمت الاوقاف بالسداد و انصرف فيها كما هو المراد ثم لما نظر الواقف فيما روى عن النبى صلى الله عليه وسلم (ان اعظم صدقة ان تصدق و انت صحيح) و تفكر فما ان الوقف حراب كثير مايقع فى يد الشيخ اراده صرفها باسرها فى صحته ينتفع فقراء المسلمين فى حياته فاراد الرجوع عن الوقف و استرده الى قديم ملكه تمسكاً بعدم لزوم الوقف و عدم خروجه عن تملكه على مذهب امام اعظم ابى حنيفة الكوفى عامل الله بلطفه الخفى فرافعا .

— Sonu var —

No. 209

Oldurki:

Ankara vilâyeti dahilinde kâin merkezi liva bulunan Medinei Yozgat mülhakatından Çorum kasabası mahallâtından Emirahmet mahallesi sakinlerinden iken bin ikiyüz elli beş tarihinde vefat eden Damad oğlu Mustafa ağa ibni Emin bin Abdullahın veraseti zevcei menkûhai metrûkesi Hatice binti Mustafa nam hatun ile kebir oğlu Emin ağa ve sulbiyei kebire kızı Meryem hatuna münhasıra kablel kısme zevce Hatice hatun dahi vefat ederek veraseti sadri kebir oğlu mezkûr Emin ağa ve sulbiye kebire kızı mezbure Meryem hatuna münhasıra kablel kisme merkum Emin ağa dahi vefat edüp veraseti zevcei menkûhai metru kesi Ümü Gülsüm binti Mustafa nam hatun ile sulbı kebir oğulları Mehmet Emin ve Enver ve sulbiyei kebire kızı Haticeye munhasıra olduğu bil ihbar ledeyil şeril âli zahir ve nümayan olduktan sonra veresei merkumundan muarrifetizzat mezbure Meryem hatun bintil mezbur Mustafa ağa ibni Emin tarafından zikri âtil hususu talep ve davaya vekâleti ammei mutlakai sahiha ile vekili müsecceli şerisi kasabai mezkûre mahallatından Çiriş mahallesi sakinlerinden işbu baisi ilâm dülger Hacı Bekir oğlu Mustafa ağa ibnil mezbur Bekir nam kimesne medinei mezbure temizi hukuk meclisinde makud huzuru şeri âli ukudda veresei merkumundan merkuman Mehmet Emin ve Enver ile zatı tarifi şeri ile muarefe mezbure Hatice taraflarından dahi kezalik zikri cai hususunda husumet ve reddi cevabe vekâleti ammei mutlakai sahihai şeriyye ile vekili müsecceli şerileri Amasya sancağı dahilinde kâin Elvançelebı karyesi ehalisinden Dayıları Mütevelli İbrahim ağa bin Mustafa muvacehesinde hala medinei mezbure evkaf muha-

sebecisi vekil Fütüvvetlü Arif efendi hazır olduğu halda mezbure Meryem hutuna bil izafe ve bil vekâle üzerine dava ve takriri kalem edüp nezareti evkafı hümayunu mülûkâneye mülhak haremeyni şerefeyn hazinesinden mazbud evkaftan Tacettin Paşa vakfı şerifi müsakkafatından olup mezkûr Çorum mahallatından Hacı kemal mahallesi derununda vaki etrafı selasesi tarikı am ve tarafı rabii Topal oğlu Ali bin Abdullah ve Ölçek zade Ahmet ağa ibni Ali ve Gökgöz oglu Hüseyin bin Osman dükkânlarile Mahdut Paşa hamamı demekle maruf ve ba fermani âlişan icareteyne bittahvil icarei muaccele ve müseccelei kadimesile arsai mezkûre üzerine teberruan livakıf bina olunan bir yük kıymetlü iki bab hamamın sülüs hissei şayiası vekili mezbur İbrahim ağanın müekkilleri mezburun Mehmet Emin ve Enver ve Hatice hatunun yedlerinde olup işbu bin iki yüz elli üç senesi cemaziyel evvelinin üçüncü günü tarihile müverreh Sivas ve Kayseriye muaccelat müdiri beyin ita eylediği bir kıta senet mantukunca salifizzikir bin iki yüz elli beş senesi hilâlında vefat eden müekkellem merkum Meryem hatunun babası müteveffai evvel merkum Damat oğlu Mustafa ağa ibni Eminin hayatından ilel vefat bilicareteyn tahti tasarrufunda olup bade vefat oğlunun oğulları ve kızı müekkeluni mezburun Mehmet Eemin ve Enver ve Haticenin babaları müteveffayı salis Emin ağa ile müekkelem mezbure Meryem hatuna seviyyen intikal edüp ve babaları müteveffayi mezbur Mustafa ağanın vefatı tarihinden Emin ağanın vefatı tarihine gelinceye değin hissei mezkûrei müstekillen müekkellem merkume Meryem hatunun muvacehesinde hisse isabet etmez demelerine binaen mükellem mezbure dahi hamamı mezkûrdan genduye hisse isabet etmez zannile karındaşı müteveffayı merkum Emin ağadan huzuri şeride dava etmeyüp

sükût etmiş isede bundan sekiz sene mukaddem müekkelem mezbure hamamı mezkûrdan genduye hisse isabet ett'ğine vakıf olduğuna m' ekkelem mezbure hamama gittikçe meccanen yıykanmak üzere icara hissesini karındaşı müteveffayi mezbur Emin ağaya terk etmiş isede elhaleti hazih hamamı mezkûrdan müekkelem mezbure Meryem hatunun babası müteveffayi evvel mezbur Mustafanın mutasarrıf olduğu sülüs hissesinden nısıf hissesi bilizafe ve bilvakâle taṭep ederim deyu badet dava vel istintak vekili mezbur İbrahim ağa müekkelu u mezburune bil izafe cevabında filhakika müddei vekili mezbur Mustafanın müekkilesi merkum Meryem hatun müteveffayi evvel mezbur Damad oğlu Mustafanın sulbiyyei kebire kızı olup olvecihle varis olduğumuz tav'an ikrar lâkin hamamı mezkûr icarei muaccelei ve müeccelei kadimesile yeri vakfolunduğundan nizamen kız evlâdına intikal etmediğinden bu cihetten hisseyap olmadığından müekkillerim merkumun müteveffayi evvel merkum Hüseyin vefatından beri hisse verilmediği ve bervechi muharrer merkum Meryem hatunun varise olduğun tav'an ikrar ve itiraf etmekle arazi kanun namei hümayununun faslı salisinde olup elli dördüncü madde ahkâmına tevfikan araziyi miriye ve mevkufa mutasarrıf ve mutasarrıflarından biri fevtoldukta uhdesinde olan arazi erkek ve kız evlâdlarına gerek arazinin olduğu mahalde bulunsunlar gerek diyarı aharde bulunsunlar meccanen ve bilâ bedel mütesaviyen intikal eder deyu müsarrah olduğuna binaen bu surette hudud ve kuyuddan maada vekilin müekkeli üzerine ikrarı muteber olduğundan ber mucibi fetvayi şerif bu minvali muharrer hakkın bakasını ikrari cihetinden mürüru ezman dahi davayi mezkûresine mani olmayup mucibince hamamı mahdudu mezkûrdan müteveffayi evvel merkum Mustafanın

mutasarrıf olduğu sülüs hissesinden ale tarikil müsavat evlâdı zükûr ve ünase intikal etmekle müekkelesi merkum Meryem hatuna bilizafe vekili mezbur Mustafaya hissei mezkûrdan nısıf hissesinin ita olunması iktiza eylediği müekkelunu merkumun Mehmet Emin ve Enver ve Haticeden her birine bilizafe vekili mezbur İbrahim ağaya tenbih olvnduğunu tescil ve bililtimas huzuru âlilerine ilâm olundu filyevmi sabi velişrin min muharremil haram lisene selâs ve tisin ve mieteyn ve elf 1293

No. 210

Maruzu daileridir.

Medinei Yozgada muzafÇorum kasabası mahalâtından üç mahalles sakinlerinden Zaiı Tarifi Şeriifi şeri ile Muarrefe Asiye Hatun İbneti Mustafa Bin Ahmet tarafından zikri ati davaya vekili şeri ile vekâleti sabit zevci İsmail efendi ibni Hacı Osman Ağa Medinei mezbure temyiz hukuk meclisinde makud huzuru şeriyi meali ukudda yine Çorumda Sofular mahallesi sakinlerinden ve zatları tarifi şeri ile muarrefe ve müekkelei mezbure Asiyenin ammi zadesi kerimeleri Ayşe ve Fatma hatunlar taraflarında vekili müseccelleri Mezbure Ayşe hatunun zevci Mehmet Hamdi efendi ibni Hacı Mehmet ağa müvacehesinde merhum ve mafurün leh Tacettin Paşa vakfı Musekkefatından nefsi Çorumda vaki malumül hudut vel evsaf Paşa Hamamı bafermanı Âli bil icarteyn müekkelelerimiz eba an ced mutasarrıf mutasarrıfa oldukları mezkûr hamamın tasarrufu üçyuz altmış sehim itibarile sihami mezkûran yirmişerden kırk sehime mumaileyh Hamdi efendinin müekkeleleri Ayşe ve Fatma hatunlar mutasarrıflar iken Çorum Meclisi idaresinde makud ve meclisi şeri meali ukude Hamdi efendinin müekkilleri mezburatan Ayşe ve Fatma hatunların hamamı mezkûrda şer'an tebeyyün edüp ve mucibince hükmu şeri lahik olduğu işbu Hamdi efendinin yedinde bulunan binikiyüz seksen beş tarihile müverrah hala Çorum hakimi mekremetlu Mustafayı Zühtü efendi mührile memhur ilâmı şeri yine natık isede ilâm merkûr müekkelem Asiye hatunun gıyabında olmuştu lâkin bil vekâle benim yüzume dahi isbat eyleye devu ber veçhi şeri dava müzekkeresi ber mucibi

fetvayi şerif efkârımız iltifate şayan olmayup ve vekili mezbur Hamdi efendiye dahi sualden tevcih etmediği kendine bittefhim kema fissabık tasarruflar iktiza eylediği tescil ve bil iltimas huzuru âlilerine ilâm olundu fil yevmissabi min şehri muharremülharam sene sitte ve semanin ve mi eteyn ve elf 1286

Esseyyit Abdullah Nafi

Harcı ilâm 150

Yalnız yüz elli kuruş harcı ilâm alınmıştır.

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl : 3 | 1 AĞUSTOS 940 | Sayı : 25

Halkevleri Musiki Çalışmaları (1)

Cumhuriyet Halk partisi, Halkevlerinin musiki çalışmalarına yeni bir hız vermeye karar vermiştir. İlk olarak ele koro çalışmaları alınacaktır. Koro ve ses faaliyetini esaslı bir surette başlamak için bir (Ses ve koro repertuvarı) meydana getirmek lâzım olduğuna göre Cumhuriyet Halk partisi, kompozitörlerin bu neviden eserlerini; teşkil etmiş olduğu jüride tetkik ettirerek muvafık olanları, telif hakkını vererek alacaktır. Telif hakkına mukabil eserlerin Parti ve Halkevi gayeleri için bastırma, plâklara ve filime alma hakkı Partiye ait olacaktır.

İstenilen eserler şunlardır:

1.- Halk türkülerinin armonizasyonları:

Türküler iki yoldun armonize edilebilir:

A - Sade armonizasyon

B - Tevsi'li armonizasyon

Sade armonizasyonda türkü bir defa armonilenmekle iktifa olunur. Türkünün muhtelif güfteleri hep aynı şekilde söylenir.

Tevsi'li armonizasyonda melodinin her tekrarı yeni bir armonileme şekli arzeder. Bundan başka, bilfarz türküye bir başlangıç bir enterlüt ve bir final ilâve olunur. Veya melodi bir tem olarak alınır. Ve bunun üstünde variyasyonlar yapılır.

İstenilen şekiller şunlardır:

İki sesli türküler sade veya tevsi'li
Üç » » » »
Dört » » » »

(1) Genel Sekreterlik yüksek makamı buyruklarının eki suretidir.

Ses piyanu için armanizasyonlar sade veya tevsi'li,

Koro ve piyanu için armanizasyonlar sade veya tevsi'li

Ses ve oda musikisi için armanizasyonlar sade veya tevsi'li

Koro ve piyanu için armanizasyonlar sade veya tevsi'li

Ses ve orkestra için armanizasyonlar sade veya tevsi'li

II - Şarkılar ve marşlar :

Bu şarkılar ve marşlar piyano refakatile veya yalnız koro için olabilir. Piyanolu oldukları takdirde koro içinde tanzim edilmeleri lâzımdır.

Bunların dışında kompozitörlerin Lied gibi ses için veya koro için orijinal kompozisyonları da istenmektedir.

Eserler bir mektupla birlikte Ankarada Cumhuriyet Halk Partisi Genel sekreterliğine gönderilmelidir.

Öğrenmek Aşkı, Mektep İhtiyacı

NAZMI Tombuş

En bariz vasfi halkcılık olan Cumhuriyet idaremizin esaslı esaslı prensiplerinden en mühimmi imkân dairesinde yurdun her tarafını alesseviye şenlendirmek, halk ihtiyaçlarını en cezri tedbirlerle önlemektir.

Rubu asırlık kısa zamanda kendi varlığımızla başarılan imâr ve umran eserlerini, bu meşkûr mesainin semeredâr neticeleri olarak hayranlıkla müşahede etmekteyiz

Vilâyetimizin ve muhitinin sağlık ihtiyaçları; takdirkâr ve dürbin Sayın Başvekilimiz Refik Saydamın Sıhhat Vekâletinde bulundukları esnada, merkez ve kazalarda bir çok sıhhî müessesatın açılması suretile azamî derecede temin edilmişti. Elyevm bu yüzden vilâyetimiz halkının gönülleri. Sayın Başvekilin saygı ve sevgilerile dolmuş, (Refik Saydam) adı dillerde minnet ve hayırla anılmakta bulunmuştur.

Yeni yapılan Orta mektep binasında bu sene tedrisata başlanması, modern Ceza evi inşaatının hitam bulmak üzere olması da son zamanlardaki şükrana şâyân terekki ve umran âsârı meyanında zikredilebilir.

Bununla beraber, gerek nufus fazlalığı, gerek tabii, iktisadî durumu bakımından diğer vilâyetlerle mukayese edilecek olursa Çorum vilâyetinin daha pek çok himmet ve mesai sarfına sahne olabilecek bir kabiliyet ve değerde olduğu tebarüz eder.

Ezcümle vilâyetin 287000 merkez vilâyetin 68000 merkez kasabanın 22000 nufusu, Çorum ve İskilip orta mekteplerinin 700 ü mütecavüz talebe mevcudu olup elyevm hariç liselerde 250 den fazla Çorumlu talebe bulunmasına rağmen vilâytimizin henüz bir lise mektebine kavuşamaması halkı büyük bir teessür içinde bırakmaktadır. Şüphesizki bu te-

ahhür bir eseri ihmal değil, belki daima salah ve terakkiye doğru hız alan kültür işlerinin çokluğu arasında zarurî bir imhaldı.

Fakat şimdi Çorumda âcilen bir lise açılmasına hasıl olan ihtiyaç bedihi ve derkâr, buna bir enstütü ile bir sanat mektebi ilâvesinin ilk planda yer alması hususundaki tercih sebebleride aşikârdır. Çünkü :

1 - Çorum, Amasya, Merzifon İskilip orta mektepleri bir kültür câmiası olarak nazarı itibare alındığında, Çsrumun bu mıntakanın tam vasat noktasında bulunması;

2 - Memleketimiz havasının itidali, sıhhi tesisatla getirilmiş olan suyunun iyiliği, her türlü gıda ve geçim maddelerinin mebzuliyet ve ucuzluğu;

3 - Şehrimizin büyük şehirlere mahsus eğlence, sefahat, israf muhitlerinden, iktisadî merkezlerdeki gürültülü faaliyetlerden âzâde, sakin ve âsûde bir halde olması ve daha bir çok buna mümasil sebebler Çorumun, bir irfan merkezi olarak tercihan intihap edilmesini istilzam ettirecek avamil cümlesindendirler.

Bahusus halı hazır orta mektep binasile, tahliye edilen eski binanın, kâfi görülmez ise, az mevcutlu sıhhiye mektebi binasile eski orta mektebini tebdili halında her iki ihtiyacında fazlasile karşılanabileceği, bu sene açılacağı matbuatta haber verilen liselerden birinin heman Çoruma açılabilmesine imkân verecek en mühim sebeblerden birini teşkil eder.

Binaenaley, vilâyetimiz halkının senelerdenberi dımağında yerleşerek ideal haline gelmiş olan bu arzusunun sahai fîle isalını çekirdekten yetişmiş, çok kıymetli maarifcimiz ve Sayın Maarif Vekilimiz (Hasan Âli Yücl) in yüce himmetlerinden bekleriz, bir kaç ay evvel Halkevi salonunda açılan çiçekçilik ve şapkacılık kursuna iştirak eden yavrucukların salonda yer bulabilmek için muayyen vakitten üç dört saat evvel gelerek kapu önünde boynu bükük beklediklerini; hem iftiharla göğüs kabartacak, hemde gözleri yaşartacak bu manzarayı, sayın Maarif Vekilimiz görselerdi, maddî ve manevî bütün müşkülâta rağmen diğer dilekldrimizide bu sene kısmen tahakkuk ettirmesinin kuvvetle memul bulunduğunu zannediyoruz.

Çorumda Yıl Çıbanı [Leishmania]

Dr. Tevfik

Vücudun açık ve çıplakolan taraflarında çıktığı yerlerde geçtikten sonra hayatın sonuna kadar delik, deşik, girintili, çıkıntılı, parlak ve tüysüz damgalar terk ederek yüzün güzelliğini bozan, çirkin nişane ve silinmez izler bırakan halk arasında Halep çıbanı namile tanılan yıl çıbanı; sıcak bir iklim hastalığı olarak tanılmasile ekseriya cenup vilâyetlerimizle şark vilâyetlerimizde oturan, yerleşen ve dolaşan kimselerde ve halk arasında görülen, tesadüf edilen bu hastalık; bu gün iklimi mutedil olan yerlere, mıntakalara kadar sokulmağa başlamıştır. Leishmania tropica denilen hususî bir parazitle meydana gelen mevzuî bir E'et hastalığı bulunan yıl çıbanı; insan ve hayvanlarda tercihan kılı az veya tüysüz yerlerle hastalığı nakle vasıta olan ve ara hayvancığı bulunan haşeratın parazitlerin emmesine, ısırmasına müsait olan vücudun çıplak ve açık yerlerini intihap eder.

Çorum memleket hastanesi Cildiye mutahassıslığında bulunduğum iki buçuk sene zarfında polikliniğimize müracaat eden hastalar arasında Çorum vilâyetini kat'iyyen terk etmemiş ve Çorum mıntakasından hiç ayrılmamış kimseler arasında endemigue mihraklar yapmaksızın autochton olarak Çorumun civar köy ve kasabalarından Osmancık, Mecidözü, Alaca, Sungurlu ve İskilip kazalarında kadın, erkek, Çocuk olarak kırk yedi kişide yıl çıbanının mevcudiyetini seriri levhalarile ve laburatuvar kontrolile te'yit ve tesbit eyledim. Bu müddet zarfında hekime ve polikliniğimize müracat etmiş ve kendiliğinden geçmesini zamana terk eden hastaları da hesaba katarak bunlarıda nazarı dikkate alırsak vak'alarımızın yüzü aşacağı şüphesizdir.

Halk arasında, Urfa, Antap, Halep, Diyarbakır, Mardin çıbanı veya yıl çıbanı namile tanılan ve bilinen hastalık protozoaire sınıfından hususî bir parazit ve hayvancıkla meydana gelen bulaşıcı ve sıcak iklim ve mıntakalarda görülen ve bir sene kadar devam ederek geçtikten sonra yerinde silinmez çirkin nedbe ve tamgalar terk eden bir cilt hastalığıdır.

Pe. eskidenberi bilinen ve tanılan bu çıban bulunduğu şehir ve mahallere göre isimler verilmesile mutedil iklimi olan ve merkezî anadoluda bulunan Çorumda tesadüf ettiğim ve çoktan beri Çorumun bazı yüksek ve yayla mıntakasında bulunan köy ve kasabalarında görülen ve tesadüf edilen ve elliye yakın muhtelif isimler alan ve sıcak memleket hastalığı sayılan yıl çıbanına Çorum çıbanı ismini de ilâve etmek muvafık olacaktır.

Cenup ve şark vilâyetlerimize endemigue olarak bulunan ve şark çıbanı namını da taşıyan şu yıl çıbanı; bu gün bulunduğum iklimi mutedil bulunan Çorum mıntakasına kadarda uzanmış bir halde bulunmakta ve tesadüf edilmektedir.

Çorum memleket hastanesi Cildiye polikliniğe müracaat eden hastalarda gördüğüm ve tedavi ettiğim muhtelif şekil ve tezahüratı müsbet parazitli yıl çıbanı vak'alarından bazılarının seriri levhalarını, arazlarını, başlangıç tarzlarını hulasatan kayit ettikten sonra yıl çıbanının tarihçesinden geçme ve bulaşma tarzından, hastalığın coğrafi taksimatile bulunduğu mıntakalardan, hastalığı nakle vasıta olan ara haşaratından yapacağı ihtilât ve arızalardan bahsetmek istiyorum.

Müşahede. — 1

Hahtamız Mecidözünün Ahmet oğlanlı köyünden polikliniğimize müracaat eden rençber 30 yaşlarında Nebi oğlu İsmailin yapılan tetkik ve muayenesinde iki buçuk aydanberi devameden burnunda ve sol taraf gözün alt kapağı hizasında iki çeyrek cesametinde iki adet zemin ve etrafı koyu şerabi renkte bir kızartı, irtişah ve şişlikle çevrilmiş üzeri yapışkan ince, kirli beyazımtırak kabuk ve pulcuklarla örtülü gidişen ve plâtin öze ile tokunulduğu zaman hamur gibi yumuşak ve kolaylıkla kanayan çıbandan yapılan müstahzaratta hastalığın âmili marazisi bulunan Leishmania fazla miktarda görülmüştür.

Hasta evli olup dört çocuğu vardır. Gerek ailesinde ve gerekse çocuklarında bu gibi bir tezahürat çıkmadığını ifade etmektedir. Hastanın söylediğine nazaran burnunda ve sol taraf gözün alt kapağında görülen yaralar 2,5 ay evvel bir haşere dalaması gibi küçük bir kızartı ve kabarıkla başlamış. Kaşınıyormuş yavaş yavaş büyümeğe ve etrafı koyu şerabi renkte bir şişlik ve kabarıklık göstererek üzeri yapışkan kirli, beyazımtırak ince kabuk ve pulcuklarla örtblmeğe başlamıştır. Hasta sekiz senedenberi Çorum mıntakasından hiç bir yere çıkmamıştır.

İkinci Müşahede. —

Alacanın Kalınkaya köyünden rençber 31 yaşında polikliniğimize müracaat eden Mustafa oğlu Alinin yapılan muayenesinde alt dudağında altı aydanberi devameden büyük bir çilek cesametinde kabarıkca frenginin ilk yarasını taklit eden (chancriforme) kaidesi yumuşak çevresi menekşe renginde şişkin ve kabarık bir hâle ile çevrilmiş üzeri kirli esmerimtırak sert yapışkan kabukla örtülü bir iğne ile girildiği zaman hamur kıvamında yumuşak ve kolaylıkla kanayan ve hafif surette kaşınan yaradan müşteki bulunan hastanın yarasından yapılan müstahzaratta yıl çıbanının âmili bulunan Leishmania görulmüştür. Kendisi evli olup ailesinde ve çocuklarında bir yara bulunmadığını söylemektedir. Yarası ilk defa mercimek cesametinde gidişme ve hafif kızartı ile başlamış bilâhare büyüyerek ve muhiti şişerek üzeri kabuklanarak merkezinden takarruk etmeğe başlamıştır. Bu hastada Çorumdan uzun zamandanberi bir yere ayrılmadığı halde bulunduğu köyde yıl çıbanı çıkarmıştır.

Üçüncü müşahede. —

Osmancığın Dodurga köyünden rençber 45 yaşında polikliniğimize müraat eden evli 3 çocuk babası Süleyman oğlu Mehmedin yapılan tetkik ve muayenesinde beş aydanberi devameden biri burnunun ucunda yumuşak ve burnun ucunu şişiren erik cesametinde bir Hiypertrephigue çıban göstermekte olup üzeri kirli sincabi çamur renginde kalın, sert ve yapışkan bir kabukla örtülü ve burnun atrafında iki taraf yanaklara kadar intişar eden koyu şarabi renkte yumuşak bir şişlik ve kabarıklık ile çevrilmiş tokunmakla kanayan ve gidişen bir yara ile birlikte

sol taraf ayağın akapk nahiyesinde el ayası cesametinde gidişen ve kaşınan kaide ve çevresi morumtırak renkte kabarık üzeri kirli beyazımtırak kabuklarla örtülü yumuşak ve hamur kıvamında açılmamış diğer bir yara görülüyordu. Bu ikinci yara daha evvel çıktığını söylemektedir her iki çıbandan alınan müstahzaratta hastalığın âmili bulunan laşmanya fazla miktarda görülmüştür.

Dördüncü müşahede. —

Osmancıklı 24 yaşında polikliniğimize müracaat eden evli bulunan jandarma Musta oğlu Ali Çorum mıntakasından hiç bir tarafa çıkmadığı halde üç aydanberi sağ taraf al göz kapağının burnuna yakın kısmında fındık cesametinde morumtırak, şerabi renkte açılmamış kısmen sert üzeri yapışkan kirli beyaz kabuk ve pulcuklarla örtülü şiddetli kaşınan iki adet Nadulaire ve kabarıklık tarzında yıl çıbanı göst rmekte bundan başka sağ bileği üzerinde üç buçuk aydanberi iltihapsız bir surette seyreden ve içerisinde cerahatı bulunmayan yumuşak çevresi morumtırak renkte bir hâle ile çevrilmiş üzeri kirli esmerimtırak kalın ve sert kabukla örtülü. mecidiye cesametinde diğer bir yara arzediyordu.

Beşinci müşahede. —

Mecidözülü 23 yaşında polikliniğimize müracaat eden bekâr jandarma İşmail oğlu Hüseyin Çorumdan başka bir tarafa gitmediği ve gezmediği halde dört aydanberi sol taraf kulak önünde mecidiye cesametinde kenarları gayri muntazam zımbalanmış gibi açılmış, içerisi mısli ve kanlı ifrazatla dolu ve pürüzlü bir satıh gösteren çevresine şerabi renkte ince kirli beyaz kabuklu bir hâle ile çevrilmiş yumuşak ve kolaylıkla kanayan iltihabsız, kaşınan bir yara ile birlikte sağ taraf bilek üstünde çeyrek cesametinde mütekarrih şerabi renkte bir şişlikle çevrilmiş üzeri kalın, kirli sarımtırak kabuklarla örtülü yumuşak diğer bir yıl çıbanı gösterek yapılan müstahzaratta yıl çıbanının âmili bulunan laşmarya bulmuştur.

—Sonu Var—

Cisim

(Voltair) den

Çeviren: İHSAN Madenoğlu

Rohin ne olduğunu bilmediğimiz gibi cismi de bilmiyoruz. Bazı hassalar görüyoruz. Lâkin bu hassaların temerküz ettiği madde nedir? Democrite ile Epicure meydanda ancak ecsamdan başka bir şey olmadığını söyledikleri halde Eleli Zenon'in tilmizleri ecsamın mevcudiyetini kati surette inkâr ediyorlardı.

Yüzlerce muğfil Sophistelerin sonuncusu Cloyne Rahibi Berkeley ecsamın ademi mevcudiyetini isbat eylediğini iddia eyledi. Cisimler ne renk ne koku ne de hararete maliktir. Bunlar sizde hasıl olan bir takım ihsaslardan ibaret olup maddede dahil değildir, dedi.

Bu hakikati, isbat zahmetini bile üzerine almıyordu. Çünkü oldukça bahir idi. Bu itibarla da ecsamın mayesini teşkil eden imtidat ve sulp vasıflarına temas ederek (yeşil bir kumaş parçasında imtidat bulunmadığını zira hakikatte yeşil olan kumaş olmadığını yeşil ihsasının ancak sizde mevcudiyetini ve binnetice imtidat ihsasınında size raci olduğunu isbat aylemiş bulunduğuna) inanıyordu.

Şu suretle imtidadı yıktıktan sonra buna merbut olan sulp fikri de kendiliğinden düştüğü ve böylece dünyada İde mizden başka bir şey mevcut olmadığı neticesine varıyor.

Bu doktora göre, on bin top mermisile öldürülen on bin adam hakikatte ruhumuzu nev - amma vehim ve hayallerinden ibaret!

Bu masharalığı ifrata düşürmemeğe Clayne rahibi ehemmiyet de veriyordu. İmtidadın mevcut olmadığını zira gözlükle kendisine görünen bir cismin gözlerile gördüğünden dört defa büyük göründüğünü ve başka bir

adese ile aynı cismi daha küçük göründüğünü söylemekle bunu isbat eylemiş olduğunu zan eyleyor. Bu itibarla Berkeley bir cismin bir anda hem dört hem altı hem bir ayak imtidadında olmıyacağını, bu imtidadın nefyini binaenaleyh hiç bir şeyin mevcut bulunmadığı neticesine varmakta ve eline bir ölçü alarak (Bir cisim bana her hangi bir imtidat ile görünürse görünsün şu ölçüye nisbetle imtidat vasfını almaktadır.) Diye söylenmekte idi.

Ses, renk, lezzet, rayiha... İlahir gibi imtidat ve sulp vasıflarınında ademi mevcudiyetine inanılması Berkley için kolay bir şeydir. Bütün bunlar, cüzlerin umumî görünüşlerinin bizde husule getirdikleri hissiyat camialarından ibaret! Lâkin imtidat hiç bir suretle hissiyat olamaz. Alevli şu odun parçası sönünce artık sıcaklığım yok! Şu hava kulaklarıma gelmediği müddetçe eşitmiyorum, bu gül soluyor, artık ondan bir koku duymuyorum. İşte bu odun, bu hava bu gül ben olmazsam da birer imtidattır.

Berkleyi bu karabete sürükleyen şeyin ne olduğunu bilmek faideden hali değildir. Epey zaman evvel kendisile bazı musahabeler yapmıştım. İmtidat keyfiyetini kabul eden madde mahiyetinin anlaşılamaması bu hususdaki fikrinin esasını teşkil eylemiş olduğunu bana söylemişti.

Hakikaten kitabında maddenin, bu cevherin neden ibaret bulunduğunu «Hilas» dan sormak suretile muzaffer çıkıyor, Hilas madde imtidatlı bir cisim di cevap veriyor. O vakit Philonoüs namı altında Rahip Berkley onunla eğleniyor!

Zavallı Hilas bakıyorki imtid t dediği şey maddenin yalnız sa hası ...

Hilas, yapıtığı şu ahmaklıktan şaşırmış bir halde, bunlardan hiç bir şey anlamadığını, cismin mevcut olmadığını ancak manevî hayattan başka maddî bir dünyanın bulunmadığını itiraf eyliyor.

Hilas Philonoüse, maddenin mahiyeti. imtidat, sulp taksimi elverişli hareketli, şekilli olan cevheri hakkında hiç bir şey bilmediğini söyliyebilir! Ben de düşünen, his ve arzu edenlere dair bilinen şeylerden daha fazla bu madde hakkında bir şey bilmiyorum.

Lâkin şu madde mevcut, çünkü kendisinden tefrik edilmesi mümkün olmıyan esasli evsafı haiz

Hepimiz bu hususta Parisin kibar madamlarına benziyoruz. Bu madamlar nefis yemeklerden anladıkları halde içindeki zevk veren salçanın ne olduğunu bilmezler. Hepimiz temamile vücudu teşkileden aksamın mahiyetini bilmeden ona mazhar ız.

Cisim neden mürekkep ? cüzlerden ! Bu cüzlerse diğer cüzler arasında tahallül etmekte, ya bu sonuncu cüz nedir ?

Daima cismi lâyetenahi suretle taksim eder ve asla ilerliyemezsiniz!

Sözün kısası, nükteli bir felezof « Bir tablo bir takim ilâçlı maddelerden mürekkep. bununla beraber bu mevaddın hiç birisi tablo değil, bir ev bir çok inşaat levazımını hamil fakat bunların hiç birisi temamile haneyi temsil edemez, ecsamın bînihaye monad tesmiye kılınan küçük zerrelerden mürekkep bulunmasına rağmen cismin hakiki timsali olmadığını :» tasavvur eylemiştir.

Sıhhati çok muhtemel olmasını zanneylediğim eğer şu sistem, mülhem ise bütün bu küçük mevcudat bir takım riyazi noktalardan ve içine hirmek için elbise bekleyen bir nevi ruhlardan ibaret kalacak, bu suretle daimî ruhî bir tenasuh husul bulaca, bir monad bazan bir balina balığına bazan bir ağaca bazan da bir hokkabaza girecek !

Atomların inhirafı, cevhere ait şekiller, mütelevvin güzellik ve Dom Calmet'in cadı sistemleri kadar bunlarıda severim.

Şiir

SESLER

Karanlık ufukta, sehap içinde
Bir an şimşek gibi çakan seneler,
Mazi, ati denen serap içinde
Coşkun bir sel gibi akan seneler.

İstikbali sarar süslü bir tüle,
Oyalar, aldatır bin ümit ile;
Sonunda aldatır şeytanı bile
Emeller ışığı yakan seneler

Yeniyi eskitmek bütün sanatı,
Yazıkki bana da vermez kıymeti
Sorulsa söylemez nedir hikmetil
Herşeye kaygusuz bakan seneler.

3/4/1940

İhsan Tombuş

Geçen sayımızdaki [Ağıt] manzumesinin ikinci kıta dördüncü beyiti.

"Bu yaşta dul kalmış hiç eşin gibi,,

olacakı yanlış tertip edilmiş, düzeltir, özür dileriz.

Nişanlanma ve Evlenmede Mes'ut Olmak İçin Ruhî ve İctimaî Temeller Ne Olmalıdır ?

—3—

Y. ESAT Cankar

Hususî kanunlarda: (iş kanunu) M. 25-40 /50/11-51/111: gebe ve emzikli kadınlar hakkında, M. 58 kadınlara gördürülecek ağır işler hakkındadır.. Keza M. 118/115-110/6-16 bu hususta verilecek cezalar hakkındadır.

Nüfus kanununda : M. 29-26 ancak evlenenden boşanandan kocaya ihbar mükellefiyetini yükler.

Soyadı kanununda M. 4 soy adı seçmek hakkını erkeğe verir. Ve kadın evliliği müddetince bu adı muhafaza eder.

Kanunlar tetkik edilinci görülürki erkek lehine olarak bir tercih, bir müsamaha, bir idarecilik, küçükte olsa his edilecek derecede bir hakimiyet tanımıştır.

Acaba bu vaziyete sebeb nedir ?

Bütün bir tarih boyunca erkeğin kadına karşı mütehakkim ve müstebit bulunduğu, çok defa bir esir, bir işçi gibi kullanılmış olduğu devirlerin kadınlara karşı haksız bir gadrimi ?

Yahutda kadın hakikaten bir çok meselelerde erkeğe tabi olmak, onun idare ve himayesine muhtaç olmak durumundamıdır.

Bu günkü modern hukukta kadın bu düşük mevkiinden kurtarılmış ve ona erkeğin malik olduğu hakkı hayat tamamile tanınmıştır. O halde hukuki hökümlerde erkeklerin bazı imtiyazlarının bulunması ne ile izah edilecek ?

Bunun sebebi kadının fiziyolojik, biyolhujik farklarla erkekten ayrılması ve bunun neticesi olark sosyolojik ve hukuki sahada da hak ve vazife

itibarile de kendisine ayrı bir mevki verilmiş olmasıdır. Esas fark buradan başlar. Ve bunun tabii neticesidir.

Son zamanlarda gazetelerde adı sık sık mevzuu bahis olan Rokfeller enstitüsü doktoru Dr. Alekis Carrel in bu mevzu üzerindeki mülâhazasının burada mevzu bahsetmek isterim.

Carele göre : Erkekle kadın arasındaki farklar sırf tenasül cihazının hususi şeklinden, rahmin mevcudiyetinden, adet görmekten veya terbiye tarzından ileri gelmez. Bunun sebebini daha derinden aramak gerektir. Tenasül güddelerinin ifraz ettiği bazı şimik maddeler tarafından bütün uzviyetin işbaına bağlıdır. Feminisme taraftarlarını iki cinsle aynı terbiye usulüne göre yetiştirilebileceği, aynı meşguliyetlere aynı salahiyet ve mes'uliyetlere malik olabileceği fikrine bu esaslı hadiseleri bilmemeğe sevketmiştir. Hakikatte kadın erkekten o derece farklıdırki vücudundaki hücrelerden her biri cinsiyetinin izlerini taşımaktadır.

Uzviyet cümlesi hele asap cümleside böyledir. Risiologie kanunlarıda yıldızlar aleminin kanunları kadar biamandır. Onlar yerine biz insanların keyfi arzularını ikame etmek imkânsızdır. Onları oldukları gibi kabule mecburuz. Kadınlar erkekleri taklide kalkışmıyarak kendi isdatlarını inkişaf ettirmelidirler. Onların medeniyetteki rolü erkeklerinkinden daha yüksektir. Onların bu rolü terk etmemeleri gerektir.»

Filhakika yine yaradılış farkı olarak genç kız erkekle temasının izini kendi üzerinde tesbit eder. Ve bir temas onun inkâr edemiyeceği bir alâmet bir damga halinde kalır.

Kadınla erkeğin hayatta ayrı ayrı rolü olduğunu kabul etmekle beraber birini diğerinden üstün görmek ve birini diğerine tercih etmek yoluna getmemek icabeder.

Biz burada hiç bir zeman Sch. Hauer veya Huarte in kadınlarda (doğurmak vazifesi) nden gayri hiç bir yüksek ehliyet yüksek fikir ve medeniyet imtiyazı bulunmıyan ve eskilerin fikrine uyarak kadını (tali sınıf) addeder. Fikir adamlarına uyacak değiliz.

Kadınları böyle düşük değersiz ve fikir hayatında mevkisiz bulan nice mütefekkirler

çok defa en büyük kndretlerini onlardan almışlar ve onların bir tabii bir bendesi haline gelmişlerdir.

Tabiatın imtiyaz ve kudretini yalnız bilek kudretinde ve fikirlerinde bulmak erkeği kadından müstakil bir surette mütalea etmek manasızdır. Kadın bir çok yerlerde erkeğin eksik yanını tamamlıyan onu hayat yolunda teşvik eden ona kudret veren bir varlık olarak görülür.

Kadın erkekten başka olarak yaratılmıştır. Fakat erkekten daha mevkisiz daha imtiyazsız değildir. «Kadınların sınıf ve mevkileri yoktur.» Prensibini vazederken Nepoleon un kalbinin ta içinde mevki alan sevgili bir kadın vardı. Kadın bir taraftan erkeğin kuvveti önünde eğilirken diğer taraftan erkeği otoritesi kumandası altına alacak bazı kudretlere sahip bulunuyordu.

İş hayatına hakim olan erkeğin kafa tası ve çarpan kalbi çok defa bir kadın avucu içinde bulunur.

Şirler pençei kalbimde olurken lerzan
Beni bir gözleri ahûya zebun etti felek

Beytini Büyük Yavuz bu yüzden söylemişti. Yine Baltacıya en büyük hatayı yaptıran muhakkak ki Katerina nın - sevgülceyşi veya fikri kuvveti değildir. Kafeste beslediğimiz küçük bir kuş bir kanarya insanı esir edebilirmi? Hint şair Rabinderanat Tagor koca bir insanı küçük bir kanaryanın esir ettiğini iddia epiyor. Ve bunun (Yurt ve dünya) adlı kitabında kuşu kafesten salıverdiğimiz, azat ettiğimiz zaman hakiki esirin kuş olmadığını anlarız diyor.

Tahor bu teşbihile maddi kudreti ve hiç olan sevimli bir varlığın haberimiz olmadan gönlümüzde tesis ettiği hakimiyeti ne güzel ifade etmiştir. İşte hakimiyetin şahıslar arasında türlü türlü tezahürlerini asla unutmamak icabeder. Bu günkü hukuki kadını, metâ gibi alıp satan istediği gibi nufuzu altında bulunduran Romalıların pater familyası devrile asla kabili kıyas değildir. Roma hukukunda gelini götürürken nişanlı kızın derneğe pek tatlı gelebilecek Ubitugaiusega gaia) senin gabus olduğun yerde bende gayayım. gibi sözler söylemek mecburiyetinde kalışı bu ifadelerle kendi-

sinin adeta (fena filzevc) oluşunu ima etmesi tarihin adeta mitologie sine mal olmuştur.

El'an milyonlarca müntekidi bulunan dinlerin yine bu zihniyet ve telakki dolayisile kurduğu kaideler temamen çürümüş bulunmaktadır.

İncilde şu satırlar yazılıdır : Ey zevceler zevcelerinize Rabbe muti olur gibi muti olunuz. Zira zevc zevcenin başıdır.

Kur'anın erkeğe verdiği imtiyazlar bundan daha ehemmiyetsiz değildir. Buna mukabil Peygamber'in hicretin 150 inci senesi sonlarında ölümünden bir sene evvel Medineden Mekkeye son seyahatını yaptığı vaki kavmine irad ettiği Büyük Hutbede kadınların zevciyet kanununu ihlâl ve hiç bir muçayir edep fiil irtikâp etmemeleri lüzumundan bahsetmiş ve buna müeyyideler vaz etmiştir.

Erkeğe daha müsamahakâr davranan bu hitabede Peygamber kadınla erkeğin mütekabil sevgi ve saygısını bu günkü esaslara yaklaştırmış. Ve kadın hukukunu ziyadesile tebarüz ettirmiş olduğunu görüyoruz.

Ey kavmim erkeğin kadın üzerinde hukuku, kadının erkek üzerinde hukuku vardır. Der ve bu kadınlara hörmet ve iyi muamele tavsiye eder. Netice şudur ki. Birbirini temamlayan ve her biri kendi başına eksik kalan erkekle dişi arasındaki fark onların bir şeyin diğeri üzerinde bir imperium hakkı kullanması ve onu istilıkâr etmesi neticesini tevlit etmez. Kadının erkekle müsavatı bahsinde onu bir erkeğin vecibeleri, vazifeleri, iktidarı, istidadı ile karşılaştırıp mukayese etmek; yanlış bir harekettir. Keza onu, zaif, cılız, kudretsiz, meziyetsiz telakki etmekte saçmadır. Kadın erkekle aynı nevidendir.

Eğer kadın erkekle ayrı cinse değil ayrı nevie malik olaydı o zaman kadın ve erkek biribirini itmam eden bir kül halini göstermez. Ve kadında erkeğin bir parçası olamazdı

Bu takdirde Darvi in meşhur nazariyesi buradada tesirini gösterir. Ve ayrı nevideki zayıf mahluk kadın beşeriyet hayatında dumura uğramağa yüz tutardı halbuki kadın erkeğin tamamıdır. Kadının meziyetleri, kabiliyetleri varsa bunlar kendisinin eki olan erkeğe ne sirayet eder çünkü ana hem kızın hem

oğlun anasıdır. Çocuk ananın olduğu kadar babanında verasetini bünyesinde toplar. Kadını beşeriyet hayatında zayıf kudretsiz, meziyetsiz telâkki edenlerde olsa dahi bu günkü kadın tarihi seyrî nazara alınırsa gerek hukukan olsuun ve gerek fikren olsun dünkü kadından daha zizade hakkı hayata malik bulunmaktadır. Zira erkek ve kadın birbirile birleşerek tabiatın büyük gayesi olan nev'in üremini ve neslin temadisini temin eder.

Bunları birbirinden müstakil olarak ayrı ayrı değerlendirmek hatalıdır. Vücudumuza nafi olan tuz (NaCl2) terkibinden ibaret bir gıdadır. Tuzu tuzu terkip eden bu iki basit cismi birbirinden ayırarak yalnız. (Cl) ve yalnız (Na) yı gıda olarak istimal etmek mümkünsüzdür.

Çünkü bu maddeler gıdalıktan çıkmıştır. Zehirleniriz. Bir fayda vermek onun iradesini meydana getirmek bakımındanda birleşmiş erkekle kadın bu nevi terkibe benzetilebilir.

O halde birbirine perçinlenmek suretile tabii bir mana ifade eden erkekle kadını makasın iki parçasına benzetenler en yerinde bir teşbih kullanmış oluyorlar. Bu parça birbirinin manasını, kudretini temin eder.

Ancak kadınla erkek arasındaki yaradılış farklarının neticesi olarak birbirlerine karşı olan hak ve vecibelerinde kadının erkekten daha muti, daha hürmetkâr olması ve erkeğin dahi kadına daha müşfik daha nevaziş-kâr bulunması icap eder.

Kadının erkeği asabiyetine, amiri hislerine huysuzluğuna karşı lafzen kuru bir müsavat iddia ederek bir sürü haklar istemesi aczini ifadeden başka bir şey değildir. Cinsi cazibesi kadınlığa has meziyetleri ve sezişleri fedakâr muhabbetin ve erkeğini tam bir surette anlıyabilmiş olması ona en iyi müsavatı kazandırmak yollarını gösterir hatta bir çok davalarda onu erkeğine faik ve muzaffer kılar.

—Sonu Var—

(SIRP VE HERŞEK VE KARA DAĞLILARIN TESLİM OLMASININ DEŞTANI)

Derleyen : Eşref ERTEKİN

Dinle vasfedeyim hali dünyayı
Murad müşkül hali etmek beyane
Hem zikreyleyim bayi gedâyi
İtibar ederler kavmi nadâne

Beldei islambul bilâdi cesim
İslâm birbirile oldu pek hasım
Büyükte küçükte kalmadı tazim
Gayetle bozuldu şimdi zemane

Utanmak ar namus kalktı aradan
Zen ruyi görünmez asla boyadan
Kimse haya etmez ana atadan
Bulunmaz bir asıl merdi merdâne

Hasılı olmakta halimiz zelil
Olduk meydanıçre pek mahzun melil
Yardımcımız olsun Cenâbı Celil
Merhametler versün ehli imane

Gittikçe bozulduk olmadık mamur
Gündengüne duşman itmekte zuhur
Her zaman bizdedir kabahat kusur
Gendi gendimizi koyduk isyane

Biryandan Karadağ gösterdi nişan
Ehli İşkodruya vermeyüp eman
İslâm din yoluna oluruz kurban
Deyüp cenk ettiler can siparane

Duydu bu ahvali zati şahane
Yazdı her tarafa gönderdi nâme
Dedi şimdi gerek gayret bu dine
Böylece bildirdi ehli vatana

Duydu bu ahvali Rum ve Anadol
Gönüllü yazılmağa geldiler kol kol
Emri padişahi ettiler kabul
Yüzlerin sürdüler anda fermane

Talebei ulum ol ehli insaf
Gönüllü bayrağın çektiler saf saf
Etbai ketebe hem dahi esnaf
Terki can eyleyüp çıktı meydâne

Beykoz sahrasına ordu kuruldu
Her bir tedarikler anda görüldü
Gönüllü askere silâh verildi
Ol merdi şahbazlar döndü arslane

Padişah arslanı ol Adil Paşa
Aşkıyaya karşu girdi savaşa
Tuttuğunu urdu yaktı âteşe
Çok eziyet etti anda mervâne

Hersekte bir yandan çıkardı başı
Aşkıya şeklinde verdi talaşı
Voyvuda Lazardır anların başı
Düşmek istedile nari suzane

Derviş Paşa derki ey kavmi küffar
Sizlere açacak çok işlerim var
Ener bana fırsat verirse settar
Düşürem canınız ruzi tufane

Ahmet Muhtar Paşa bir yandan girdi
Sentine şehrinde gözüm var dedi
Kelle getürene çok ihsan verdi
Karamiç altunu onbeşer dâne

Voyvuda Lazar der benlaf dinlemem
Setine şehrini hem sana vermem
Çıkmışzm meydana geruye dönmem
Bunca kâfir içre ayıptır bane

Derviş Paşa derki gördünmü beni
Askerim avcudur ururlar seni
Padişaha ram ol kurtar kendini
Kimse dayanmaz âli Osmane

Karadağlı derki dönmeyiz geru
Hersekten Sırpacak döktük askeri
Bizde her kralın bulunur eli
Hiç tükenmez bizde silâh cebhane

Derviş paşa derki dağlar yararım
Temelin sökerim kolun kırarım
Memleketin malın milkin yakarım
Badehu başlarım kıymaya câne

Karadağlı derki kayri yoruldum
Askerim kırıldı tarümar oldum
Edüp ettiğime çok pişman oldum
Ne çâre evveli uydum şeytane

Derviş Paşa derki sözüne kanmam
Dilinle kuş tutsan gayri inanmam
Döktüğün kanları yanına koymam
Zira sen evvelden kıydın çok cane

Şimdi Derviş Paşa Herseğe geldi
Teslim olun deyu haber gönderdi
Size yine beylik vereyim dedi
Boş yere kıymayın bunca insane

Ehli Hersek derki geri dönmeyüz
Biz islâma asla vergü vermeyiz
Derviş Paşa biz duzağa girmeyiz
Eşittik ettiğin Kozanistâne

Derviş Paşa derki böyle halt yeme
İnsaf etmem sonra duymadım deme
Melun ikrarından geruye dönme
Karadağlı gibi düşme emane

Ehli Hersrk derki Sırpa dayandım
Anların verdiği ikrara kandım
Geru dönmem dedi hem senet aldım
Badehu ben dâhi girdim meydane

Derviş Paşa derki açıldı nusrat
Urun arslanlarım vermeyin fırsat
Halaldır yediğiniz nan ile nimet
Binlerle yaşasun doğuran âne

Ehli Hersek derki Sırpa gelsene
Sende geıdi başın kaydin görsene
Can alıcı geldi karşı dursana
Dağları eridir hükmü şâhâne

Sırplar derki bizde tükenmez asker
Darbile askerim can ciğer söker
Benim ile acep kim başa çıkar
Gelmemiş emsalim aslâ cihâne

Derviş Paşa derki ömrün azaldı
Galiba dünyada müddetin doldu
Saf bağladı ordum ileri durdu
Şimdi aç kurt gibi salarlar câne

Cernayif der gayri bağlandı elim
Askerim kırıldı lâl oldu dilim
Harap oldu artık iklim ve ilim
Duş oldu canimiz badi hazâne

Derviş Paşa derki askeri islâm
Su yerine her gün içtikleri kan
Padişahtan bende böyledir ferman
Alup vilâyetin kılmak virane

Cernayifte derki gayri eleman
Akıbet bendede kalmadı derman
Uğradım bir derde bulunmaz imkân
Düşmüşem emane şahi cihane

Derviş Paşa derki islâm böyledir
Dâimâ hasmine kanlar ağlatır
Hem çoğunu gelmez yola yolladır
Süründürür encam toza dumana

Binlerle yaşasın Sultan Hamit han
Adâletler etsün tahtinde müdâm
Yardımcısı olsun Habibi Süphan
Hem mahşerde kılsun şefaat âne

Yedinci ordudur alayımda dört
Taburum üçüncü bölüğümde dört
Ser asker kabusu mahbusunda dört
Mecbur etti beni böyle destâne

Gör bana neyledi ol çarhi felek
Mahbus hanelerde kaddim bükerek
(Dildâri) çeşmimden kanlar dökerek
Söyledim destâni hem yâne yâne

ÇORUMLU MANİLER

EŞREF Ertekin

937

Dağlar aşınca bilür
Aşka düşünce bilür
Dost dostun kıymetini
Ayrı düşünce bilür

938

Dağlar dağlardan yüce
Arslanım keyfin niçe
Ahşamlar edemiyom
Cemalin görmeyince

939

Dağ başını pus aldı
Beni derde şu saldı
Baka baka yoluna
Uzun ömrüm kısaldı

940

Dağların başı yandı
Ufacık taşı yandı
Ben yandığım kayırmam
Çiğerim başı yandı

941

Dağlar dağladı beni
Gören ağladı beni
Zincir zaptetmez iken
Dilin eğledi beni

942

Dağlardan kar geliyor
Dereye dar geliyor
Ben sevdim iller aldı
Bu bana ar geliyor

943

Dağlar başı dumandır
Yari görmek gümandır
Ben yari görmeyeli
Dostlar hayli zamandır

944

Dağlar başı ged oldu
Kahirli söz dert oldu
Ezel gendi gelen yâr
Şimdi gelmez yad oldu

945

Dağlarda kar kalmudı
Yürekte fer kalmadı
Yazacağım çok emma
Kâhatta yer kalmadı

946

Ayın yüzünde leke
Gidiyor seke seke
Kalbden çıkan ahüzar
Yetişmezmi feleğe

947

Eli elekli yârim
Sırma yelekli yârim
Oturmuş kahve döğer
Mer mer bilekli yârim

948

Elinde gümüş nacak
Sandım bana vuracak
Şu giden kömür gözlü
Kime nasıp olacak

949

Fenerler yıldız oldu
Geceler gündüz oldu
Bir gecenin içinde
Amasya düptüz oldu (1)

(1) Bu mani Amasyada yer oynaması, yangın, sel basması gibi bir afat sebebile Amasyanın evlerinin yıkılarak düptüz olduğunu anlatmaktadır lâkin tarihi anlaşılmıyor:

950

Fidanda bir gül biter
Görünce bülbül öter
Kömür gözlü sevdiğim
Benim burnuma tüter

951

Gözlerin yuma (2) bakar
Heman kalbime akar
Ah o bayğun bakışın
Turmayup beni yakar

952

Gel gidelim bizecek
Gül döşedim dizecek
Gel sunam sarılalım
İlk bahardan güzecek

953

Garibim yoktur arkam
Kanadım yokki kalkam
Çıkup yüce dağlara
Sılaya doğru bakam

954

Garip bülbül olayım
Daldan dala konayım
Yarim bir pöse verde
Sana derdim yanayım

(2) Gözlerini yumarak süzgün bakmak :

955

Garibim vatanım yok
Bülbülüm ötenim yok
Kaldım derya yüzünde
Elimden tutanım yok

956

Gökte yıldız top durur
Yârim atı kopturur
Peşinden yetişene
Kız gerdânın öptürür (3)

957

Gediyoru yoluma
Şahin kondu koluma
Her kes ne derse desün
Öleceğim yoluna

958

Gül açılır tez solar
Bülbüller yuva kurar
Yarden çabuk ayrılan
Saçlarını hep yolar

959

Giden alludur giden
Çifte benlüdür giden
Aşıkını öldürmüş
Eli kanludur giden

960

Gül yüzüne
Gül dakmış gül yüzüne
Dostun ile hoş geçin
Düşmanın gül yüzüne
Al yarini yanına
Seyreyle gül yüzüne

961

Hey geceler geceler
Kurum tutmaz bacalar
Heç aklına düşmezmi
Yalvardığın geceler

962

Hey zenğiler zenğiler
Serhoş olmuş çenğiler
Yarimin ak topuğun
İncitmen üzenğiler

963

Hergünâhe her gün ah
Her gün fiğan her gün ah
Yarep suçumuz affet
Bizde var her bir günah

(3) Bu manide (377) sayılı maninin bir türlüsidir :

964

Hey varalı varalı (4)
Eli gümüş daralı (5)
Sen avreti neylersin
Ölmüş eşek çehreli

965

Hey ahşamlar ahşamla
Yine oldu ahşamlar
Evli evine gider
Evsiz nerde ahşamlar

(4) Bir kasaba veya köy adı olsa gerek zira Çorumda bir adamada varali diyorlr :

(5) Dahra demektir odun kesecek bir nevi balta :

Çorum Halkevinin Çalışma Raporu

1 - Dil edebiyat şubesi. Evimizin bu şubesi Corumlu mecmuasının 19. 20. 21. 22. 23. 24 sayılı mecmualarını çıkarmış ve Çorum hakkında elde ettiği malumatı bu derğide neşir etmiştir. Halkevlerinin yıl dönümü 1 Nisan İnönü zaferi 23 Nisan çocuk bayramı 19 Mayıs spor bayramını layık olduğu değerde kutlanmış ve icabeden hitabelerde bulunulmuştur. Ormancılık ve ziraat hakkında iki konferans verilmiştir. Dünya ahvali ve paraşüt hakkındada evimiz radyosu marifetile meydanlarda konferans verilmiştir.

2 - Ar şnbesi : Şubemizin bando heyeti her gice muntazaman derslerine devam ve evimiz binası önündeki meydanda haftada iki gün programı tatbik ve bir çok fakirin gelin indirme merasimine iştirak etmiştir. Dershaneye devam eden 30 talebeye muntazam metotlar dahilinde keman ve mandolin dersleri verilmiştir. Millî oyunlardan Çorum halayı için hazırlanan bir grop 19 Mayıs bayramında Ankaraya gitmiş ve orada yapılan oyunları takdir edilmiştir. Bu millî oyun bir aydan fazla bir müddet dahilinde salonumuzda oynattırılarak yeni nesle öğretilmiştir. Genel sekreterliğin emri üzerine şubemizce resim ve fotograf sergisinde yapılmış ve gelen resimler onbeş gün müddetle teşhir edilmiştir. 23 Nisan bayramındada bir konser verilmiştir.

3 - Gösterit şubesi : Evimiz gösterit kolu binanın tadilâtı dolayisile ancak son aylarda faaliyete geçebilmiş ve Hümmetin oğlu piyesini temsil etmiş ve ertesi günde rağbetin fazlalığından tekrar edilmiştir. Alınan resimler m e r k e z e sunulmuş - tur.

Eyyup halkevi temsil . kolu şenrimize gelerek Palavura ve

tırtırlar piyesini temsil etmişlerdir.

4 - Spor şubesi : Her haftanın cumartesi ve pazar günleri futbul, pisiklet koşu ekzersizleri yapılmış ve Ankarada yapılan güreşe yedi pehlivan gönderilerek yapılan müsabakalarda pehlivanlarımızdan ikisi Türkiye ikinciliğini kazanmıştır. 19 Mayıs spor bayramında köylerden gelen sporculara şube tarafından yemek ziyafeti verilmiş ve yapılan müsabakalarda kazananlara hediyeler tevzi edilmiştir. Beden terbiyesi spor bölgesile teması muhafaza etmiştir.

5 - Sosyal yardım şubesi : 60 Dane fakir ilk mektep talebesine eshabı hamiyet tarafından her gün sıcak bir öğle yemeği verilmesine delâlet edilmiş ve bu iş tatil zamanına kadar devam ettirilmiştir. Orta mektepte okuyan iki çocuğun pansiyon ücretleri ve levazımatı dersiyeleri evimiz tarafından temin edilmiştir. Civar vilâyetlerde okuyan dört çocuğada icabeden yardım yapılmıştır. Memleket hastahanesinde muayene olupta ilâç alamıyan fakirlere ilâçları alınmıştır. 23 Nisan baramında 200 çocuğa portekal ikram edilmiş ve bu çocuklar körüklü arabalarla şehrin muhtelif yerlerini gezdirilmiştir. Hayır cemiyetlerle temas ve münasebette bulunarak iş birliği yakılmıştır.

6 - Halk dershaneleri : Türkçe okuyup yazma bilmiyenler için 23/3/940 tarihinde bir kurs açmış ve bu kursa 61 talebe devam etmekte bulunmuştur.

Dokuz ay devam etmek üzere 13/5/940 tarihinde şapka ve çiçek kursu açılmış olup öğrenici miktarı 45 tanedir. Keza yine dokuz ay devam etmek üzere 15/5/940 tarihinde dikiş ve nakış kursu açılmış olup anın öğrenici miktari 72 tanedir. Bundan başka şöförler kursu ve zehirli gazdan korunma çareleri hakkındaki kurs açılmış ve on beşer gün devem etmiştir. Kâğıttan çiçek yapmak kursu ayrıca açılmış ve 500 talebeye 15 gün içinde kâğıttan çicek yapma öğretilmiştir. Bu hususa ait iki poz resim merkeze takdim kılınmıştır

7 - Kitapsaray ve yayın şubesi : Kütüphanemizde mevcut kitaplar Genel sekreterlikten gelen rehbere ve tamimlere göre tasnif edilmiş ve yeniden dolap ve atejer vesaire yaptırmak suretile muntazam ve mügemmel bir

surette istifade edilir bir şekle konmuştur. Gerek kitaplara ve gerek mecmua ve gazeteler her an salonda okuyucuların istifadelerine arz edilmekte ve okuyucu miktarı günden güne artmaktadır.

8 - Köycülük şubesi : Komitemiz pazar günlerinde köylerinden gelen köylüler ile yakından alakadar olmakta ve hükûmetde yapılacak umumî işlerin üzerinde meşgul bulunmaktadır. İstihsal maddelerinin tenevviini ve çoğaltılması hakkında biriken köylülere icabeden sözler söylenmektedir. Son zaman Genel sekreterliği verdiği direktif dairesinde köylüler dünya ahvali ve parşüt hakkında aydınlatılmak için icap eden tedbirler alınmış ve çok büyük istifade etmişlerdir.

9 - Müze ve sergi şubesi : Müzemiz vardır.

Çok eski zamanlardan kalma sırma işlemeli elbiselerden mübayaa suretile tedarik edilmiş ve yaptırılan dolaplara konmuştur. Teberru suretile kılıç, divit ve sair buna mümasil asar toplanmış ve berayi teşhir dolaplarına konmuştur. Dil edebiyat şubelerile yine gezilerine devam ile araştırmalar yapmış mevcut eserlerin listesi merkeze sunulmuştur.

Danişmendname ve Mİrkatülcihat

NAZMI Tombuş

—Baştarafı geçen sayıda—

Ve kulağı tözüne bir yumruk urup badelen helâk etti. Ve namesini alup ol hinde melik büzrükvar meclisine getirdi vaktaki açup nameyi okudular mazmonu mayubi casusu mezbur takrir etettiği gibi buldular. Ser leşkeri kâmkâr Yahyaya pesendi bi şumarla inamı bisyar kıldı. Ve bu ruzgârın hace amrusisin deyü vafir sitayiş etti.

Şehki ister alemin halin bile
Merdümü casusa rabetler kıla
Doğru söz casusa huşpirayedir.
Fetha kendi niyete sermayedir.
. . . . . V. S.

Malik Danişmentki bu hucumu eşitti dini islâm serverlerini cengü cidale muhkem tertip etti bu dedikleri küffar hucumu tamla bedidar olmadan kal'ayı alalım ve inayeti hakla yıkup yakub harap kılalım tâki müşrikin bir dahi bu semtlerde yürümeye Nastoru kal'a gittiğini eşittikleri gibi yüzleri tersine döne yoksa hali müsliminin düşvar olur. Ve intikamı müşrikin iyazen billah kati fasitkâr olur. Deyu buyurdu. Badehu ol şep karakol hususuna takayyüt edüp bir miktar huzur ve rehata müteveccih oldu.

MESERRETİ ULA NİKONYA KALESİMİN FEHOLUNDUĞU VE KÜFFAR ŞEP TA SEHER KILIÇ ÇALINUP BAKİYETÜ SÜYÜFE EMAN BUYRULDUĞU VE GANAİMİ Bİ HESAP KUZATA TEVZİ KILIDIĞIDIR.

Yine esti nesimi fethu zafer
Gülşeni milki kıldı taze ve ter
Yine cuş etti cuyu barı silâh
nahli teshire verdi zibü melâh
. . . . . V. S.

Ertesiki kuzatı sahip zafer kerrü ferle cilveger oldu ve gerden keşanı selâbet eser kal'a cengine teveccüh edüp doğruldu. Kemafil evvel muhaceme ve muhaseme mükemmel olup herkes cidali cenge ahenk ederken Ahmedi müeyyet lisanı Rumide bir name yazmıştı. Ve âlemi cehaletteki serkis namile musatdar etmiştir. Bu mazmonda kim. Şimdiye dek bu sahharlara yar oldum. Ve her ne emrederlerse havadâr oldum. Ve illâ melik danişment beni göze göstermedi. Artoki ve Efrumiyeye ettiği iltifatı bana eylemedi. Bahususki Kaytal gibi emmimi öldürdü ve şettat gibi şahi nadideyi siyasetle helâk kıldı. Ve bilcümle benim mürğü canım melikten ürktü. Ve mesih ve salip beni yine rumiler dinine çekti. Lâkin günahı bastırmak için dilerimki fırsat düşürüp melikin başını kesem ve bu makule bir fırsatla sizin yanınıza varam bi şartı anki benirahiplerden reca edesiz. Ve şimdiye dek sudur eden hatalarımdan geçesiz min bat sen şöyle ettin deyü yüzlemeyesiz. Ve günahımı yüzüme vurup beni azarlamayasız. Ve bana muaccel cevap göndaresizki ona göre tedarikimde olam. Ve şebi deycurda ordularından kaçup kal'a ya ulaşam pes bu mektubi bir hadenge bağladı. Ve zarafetle ehli islâm alaylarından ayrılıp keenne anlardan ihfa edüp ol navükü kal'a içine attı nameiki buldular Nastoru binora ilettiler vakataki mazmonuna vukuf buldu ziyade hurrem ve ferehnak oldu. Hemendem cevabını yazdılar Serkise vafir istimaletler verdiler. Ettilerki ruhbanlar senindir. Günahından geçtiler ve mimbait seni muahaze etmiyecek oldular filvaki sende bilirsinki salip haktır ve narı nurmesih dininde seyfi mutlaktır. Şöyleki melikin başın kesesin ve Rumilere bu makule feryat

restlik edesin mamuriye beyliği sana verile ve mimbait Rum leşkernin serdârlığı sende karar kıla. Ve Masiye nam hemşireyiki bunca beyler talep ederler ve mihrine nihayetsiz hazineler verirler anın gibi sahip cemali sana verem ve bundan böyle seni öz canımı gibi bilem deyu hatmettiler ve oka bağlayup yine ana doğru attılar elkıssa ol gün akşam olunca azım cenkler oldu ve kalenin zirü balasına kanlar saçılup vafir ahenkler oldu ahiril emir herkes haymelu haymesine döndü nimet sumatı çekilüp dilâveran taame el sundu badehu melik büzrük var âli cenap Ahmedi müeyyede hitap edüp kal'a fethini neyledin deyü sordu oldahi mazmunu nameyi hazrete duyurdu nısfül leyl oldukta teveccüh edeceğini beyan ve yanınca bile alacağı gaziler için istizan kıldı filvaki dün yarusuki oldu hüsnü ittifakla guzat mabeynininde bir azım gavga koptu ur tut sadaları ayyuka çıktı bire vardı tantanası sımahi kerrube penpe dıktı heman oldem Ahmedi müeyyed vi mizeban ve Eyyup ibni Yunus ve Osman hususa banuyi cihan mihriban ve Süleyman bin Numan beş yüz müsellâh gazilerle hem ınan kaçarak kaleden yana revan ve artlarınca bir bölük güruh dahi şitaban ve faryat ve nalelerle gendulerin talpğinan kala kapısına geldiler medet kapuyu tizce açın deyu dillerince söylediler.

Kıldılar fethi babe cümle şitab
Hiyeli merdane oldu fethulbab
Bekleşürlerdi burcu bârudan
Kaçan erer deyu ol fırsatı tap
. . . . . V. S.

Yaniki Süleyman bin Numan kapuyu zapteddi der akap melik nusrat Simat vesair ekâbir sühuletle kalaya girdi kitti Nastur ise rahşine süvar olmuş gelür kani melikin başı deyü sürur ve hubur arz kılur bilmediki seri maliki rikap değme sevdâ ile kesilmez bu anda meliki kâmübin bir narei semkin urdu heman

Nastur lâin neye uğradığını bilüp serasime oldu turdu ve bu hamlei can güzardan sonra üstüne havale olup tez müslüman ol deyu buyurdu melun aklını başına devşürüp ıyazen billah hanedani nübüvvete düşname hususa melik âli himmete şetim ve lan fazahat encame başladı ve et rafındaki hadem ve haşemine koman bu sahharları deyu feryat ve fiğane âğaz etti güruhu pür şüguhu guzat ise ol ân kalaya doldular selli seyf edüp kan akıdup harp ve darbe kuyuldular eğerçiki küffari füççar zahmi tiğu nize ile helâk ve haksar oldu ve illa müslimini mübarizin zümresinden dahi çok kimse şehadet şehdi şerbetin nuş eyledi bazısı dini islâme girüp şehadet kelimesin getimekle halas ve reha buldu ve ekseri tekebbür ve temerrütle canın derki esfele gönderüp küşte oldu;

Limünşiihi

Bir güruh etti şehadet kelimatini edâ
Bir güruh etti şehadet yoluna canı fedâ
Devleti izzü şehadet iki cins oldu o gün
Cümlesin kıldı huda lâyiki huldi me'vâ
. . . . . V. S.

Elkıssa Nastorki meliki büzrükvar telkinile islâme gelmedi hatta zebandırazlık edüd edepten hariç niçe herzeler yedi binaen alâ zalik bir tiği tiz havale kıldı ki farkından nafına varınca melunu iki şak etti ol anda cani habisi cehennem ateşine gitti nar ve nur deyu deyu nare duhul etti ve nuerden mehcur kaldı ve cismi dalalet resmi hâk ve hun içine saldı ve leini mumaileyhin helâkinden sonra küffar kalede bir iki saat dahi savaştılar ve illa guzatın hücumünü görüp ve Nasturun keşteliğini duyduktan sonra dibelik şaşdılar merdân ve nisvan eleman sadalarile feryad ve fiğan etmeye başladılar bilaher tiğü samsam min bait der niyam kılına ve eman hahlarına dahi seyfü intikam Çalınmaya deyu emrolunmağile me'huz ve merbut ve mahbus ve mazbut kılınup sahar zemanına alı konuldular pes meliki kâmkâr

Nastur sarayında karar eyledi anı hazinesinde ve gayri maldarların definesinde her ne var ise irtesi bariğah önüne yığdırdı humsü mirisinden beytülmale üç yüz yük akça kalup maadasi mücahitlere tevzi ve taksim kılındı ve ol üçyüz yükün yüz yükü Dükiyye kalasına ve iki yüz yükü Amasyada Külnuş hizmetine gönderildi.

***

(MESRRETİ SANİYE CASUS BEŞİR BİR KASIDI TUTUP NAMESİLE MELİKİ NERREŞİR CENABİNE ARZA KILDIĞI VE OL HUSREVİDARİ KİRİ KEM KÜŞTE YARELERİNİN İHBARİ SİHHAT VE SELAMETLERİNİ TUYUP ŞADÜMAN OLDUĞU VE SULTAN TORSANIN FÜTUHATİ CELİLESİ ĞUZATA TAZİYANEİ FETHU TEŞHİR OLUP ETRAF VE EKNAFE BEŞARET BUYRULDUĞUDUR :

Saba ben hake buyü zülfü yarimden nişan verdin
Teni pejmürdeme can cane ömrü cavüdân verdin
. . . . . V. S.

— Sonu var —

MES'UL MÜDÜR : Dr. Pertev Kaleli oğlu

Yazısı, güfte ve notası beşinci sayımızın 19 ncu sahifesinde ;

1 — Çorum : Hürünü oyunu figürlerinden
— Çorumlu : Sayı 25

2 — Çorum : Hürünü oyunu figürlerinden
— Çorumlu : Sayı 25

Yazısı, güfte ve notası beşinci sayımızın 19 uncu sehifesinde ;

3 — Çorum : Hürünü oyunu figürlerinden
— Çorumlu : Sayı 25

4 — Çorum : Hürünü oyunu figürlerinden
— Çorumlu : Sayı 25

Yazısı, güfte ve notası beşinci sayımızın 19 uncu sahifesinde :

5 — Çorum : Hürünü oyunu figürlerinden
— Çorumlu : Sayı 25

6 — Çorum : Hürünü oyunu figürlerinden
— Çorumlu : Sayı 25

Yazısı, güfte ve notası beşinci sayımızın 19 uncu sahifesinde :

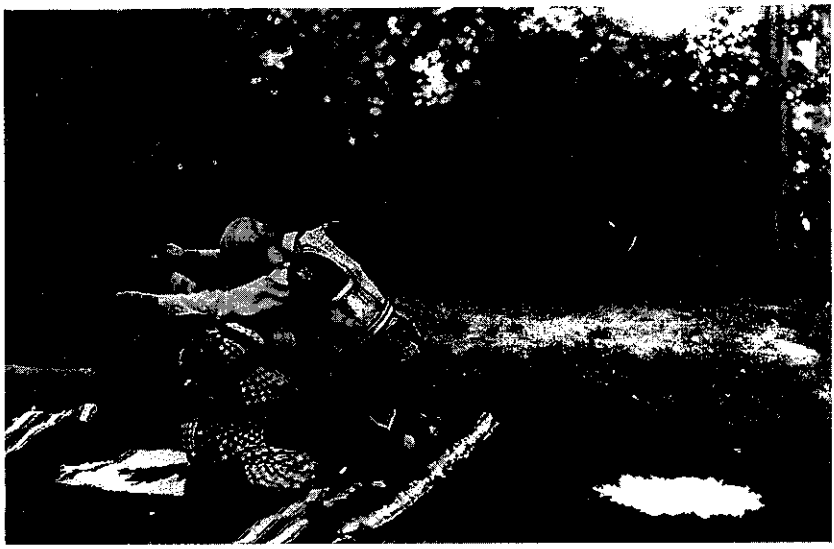

8 — Çorum : Hürünü oyunu figürlerinden
— Çorumlu : Sayı 25

7 — Çorum : Hürünü oyunu figürlerinden
— Çorumlu : Sayı 25

—Baştarafı geçen sayıda—

هذا الى الحاكم الموقع اعلا الكتاب المتوقع رضاء رب الارباب فتحاً حتماً لديه فحكم الحاكم على مذهب من رأى لزوم الواقف وافتوى علية حكماً صحيحاً شرعياً لازماً صريحاً مرعياً فصار الوقف المشار اليه وقفاً لازماً مسجلاً جازماً حاوياً بجميع المصححات و شروط الانعقاد عارياً عن سائر المبطلات و موجبات الفساد مرعياً فيه جميع ماعليه رأى الائمة المجتهدين رضوان الله تعالى عليهم اجمعين حيث قال الواقف وقفت تلك الاوقاف فى حياتى و بعد مماتى مؤبداً مخلداً وجعلت اخرها الى الفقراء على . ماسر فصار الوقف جازماً لازماً مؤكداً مؤبداً الى ان يرث الله الارض ومن عليها فهو خير الوارثين. لايأتى عليه زمان الاحكمه ولا حين وان الابرمه والاوان الالزمه لايباع ولايوهب ولايرهن ولايهب ولايغير شرائطه ولايبدل ضوابطه بل يجرى على اصليه المؤبد ويبنى على شرطه المؤل المخلد فلاتحل لاحد ممن يؤمن بالله واليوم الاخر و يصدق بالنبي الطيب الطاهر عليه صلوات الملك الاعلى من سلطانان و امير و وزير ولا لاحد من صغير و كبير تغير هذا الوقف ولانقضه ولاتحويله ولاابطاله ولاتعطيله ولااهماله ولاتبديله فمن غير شيئاً من شرائطه اوقانونه من ضوابطه وسعى فى ابطاله وتبديله وقصد فى تغيره وتحويله بتأويل فاسد و توجيه كاسد فقط التزم المحرم و استوجب المأثم وارتكب الكبير المعاصى فيجزى يوم يؤخذ بالنواصى والله حسبه والملك طلبه والزبانية رقيبه والنار يفيئه (يوم تجزى كل نفس بما كسبت لاظلم اليوم ان الله سريع الحساب فمن بدله بعدماسمعه فانما اثمه على الذين يبدلون والله سميع العليم) و اجر الواقف فيانواه و ابتغاه و اقتضاه و ارتضاه على الحى الكريم (انه لايضيع اجر المحسنين) ثم ان الواقف المومى اليه احسن الله اليه اخذ التولية من المنصوب المذبور و عادت الى ما سبق على وجه المسطور وعلى هذا وقع الاشهاد فى السابع والعشرين من شهر شعبان المعظم لسنه تسعمائه ٩٠٠ .

No. 211

(BİR FERMAN SURETİ)

Kasrı yed rica eder
Tabi
Voyvodalık Tokat

Mukataat
Karyei Buğabağı der Çorum
S: 86

S E H İ M
Seyyit Mehmet Emin Temmam Malikâne
Cedit sinin fi Şavval 1203

Hisse Sümün 40 - 43
Muaccele

Verile gelen malın beher sene Tokat voyvodalığına vermek üzre maktuai mezburenin sümün hissesi bu hissei muaccele ile merkumun berveçhi malikâne uhde sinde olduğu mukayyettir ferman Devletlu İnayetlu Sultan hazretlerinindir. 19 L 1203

Hucceti Şeriye:

Memaliki mahrusamda vaki Şam, Halep, Diyarbekir, Mardin, Adana, Antep ve Malatya ve Tokat caniplerinde ve sair bazı mahallerde miri maktua eksri ricali devlet ve âyani vilâyetten bazılarının uhdesinde olup lâkin üzerlerine müstakir olmaynp her biri senede birer ve ikişer adem deruhde olduğundan reayasi gözedilmeyüp ve kuvvetler için vakti zamanile tohum ve ihtiyaçlarr.. Mültezimlerile inaet olunmamağile zaruru mürabihacilerden akça aldıklarından ahvalları diğer gün olup beytil mali müslimine külli zarar olmağıla badel yevim bu makule kura ve mukataatın Mısır karyeleri misilli mal ve kalemiyyesin verdikten sonra bir tarikle ahare vsrilmeyüp ve mutasarrıfları dahi verilmiyeceğin bilü imarile tekayyüt ve şüru mahsuldan genduye faiz ziyadece olsun deyu tohumuna ve levazımı sairesine ianet desti zulumden siyanet etmekle ahvalları nizam bulup terfihi ibad ile memaliki islâmiyede vaki miri mükataanın vilâyetlerden olmasına bais olmağın ancak bu nizam cem'i hazine için olmayup bade'zeman dahi şürutu mezkûre riayet olunp tebtil olunmamak

sebebile verecekleri müaccelenin zayi olmıyacağını nas yakinen bilüp rabet eylemeleri için fima bait tarafı hümayun ve vekili mutlak olanlar taraflarından biri bu nizamı bozup sureti âhare ifrağ eylemek murad eyledikte bu nizam canibi miri ve ibadullaha vücuhla evlâ ve enfağ olduğun huzuru faizinnuri padişahaneme gelüp arz ve men eylemeleriçin âlemil ulemail mütebahhirin bil fil Şeyhilislâm ve sadreyn ve nekibil islâm edâmallahü teâlâ fazailihim bu hususa nazır nasbu tayin olunmalarile bu makule kura ve mukataat hala hazinei amirem defterinde mukayyet olup vali ve muhassıl ve voyvodalara vere geldikleri mali maktu her ne ise miri mutat olan mal ve kalemiyyesine noksan gelmemek şartile mülhak asitanei seadet hazneye verenler kema fil evvel hazinei âmireme ve camiil emval olanlara verenler dahi senesi dahilinde dört taksit ile kabzai malin edâ ve kalemiyesin verüp yedine mamul temessük aldıkça tahammülü vardır deyu mir ve kalemiyesi için vere geldiklerinden ziyade bir habbe talebile rencide olunmayup min küllül vücuh serbest oluna hayatta oldukça malikâne zabıt ve rabıt eylemekleriçin yedlerinde berati celilil invan verilüp ve mutasarriflarından biri hali hayatında mukataasın âhare furu ve kasrı yed murad eyledikte marifeti şeri ve hüsnü rizasile ferağından hucceti şeriyye olunduktan sonra müceddeden yedlerine berati şerifim verilüp ve sahibi vefat edüp mukataası canibi miriye raci oldukta tarafı miriden müzayede ve rağbani inkıtaından sonra aharin verdiği muaccceleyi verir ise evlâdına verilüp olmadığı halda aharine füruht ve muaccelesi hazinei amirem olunmaklığına hayir hahani devleti âliyyem münasip görüp cümlenin ittifakile bu sureti müstahsene müruri ezmine ile teptil ve tayirine ruhsat ve cevaz gösterilmeyüp ilâ maşallahi tealâ meri ve düsturul amel tutulmaklığına mahalline kayit olunmasına payei seriri âlâme arz olundukta mucibince hattı hümayunu Şevket merkum sadır olmağın binaen alâ zalik bin iki yüz üç senesi Recebi şerifinin on birinci günü tahtı âli bahtı Osmani üzere cülusu hümayun meymenet merkumun vaki olup umumen tectiti berat olunmak fermanım olmağın Tokat voyvodalığı aklamından niyabeti Zileye tabi Çorum kazasında vaki

karyei Buğabağı maktuundan sümün hissesine berveçhi malikâne mutassarrıf olan işbu rafii tevkii refişşani hakanı kuvvetil emasili velakran Seyyit Mehmedi Emin ve Mustafa zide kadrühüma yedlerinde olan beratin getirip teçdidin rica etmeğin hazinei âmiremde mahfuz baş muhasebe defterlerine nazar olundukta Tokat voyvodalığı aklamından niyabeti Zileye tabi Çorum kazasında vaki karyei Buğabağı maktuundan senevi maa tefavüt şemsiyye seksan altı buçuk kuruş yirmi akça malın olup verile gelen malın beher sene Tokat voyvodalarına vermek üzre maktuai mezburenin sümün hissesi kırk üç buçuk kuruş kırk akça muacceli ile merkumun berveçhi malikâne uhdelerinde olduğu derkenar oldukta kaydi mucibince tecdit olunmak fermanim olmağın hakkında mezidi inayeti padişahanem zuhure getirüp bin iki yüz üç senesi şavvalının on besinci günü atik berat hifzolunup müceddeden bu berati hümayunumu verdim ve buyurdumki merkum Seyyit Mehmedi Emin ve Mustafa zide kadrihima maktuai mezburenin sümün hissesini kema fissabık hayatta olduklarınca malikâne zabtu rabt ve vaki olan mahsulât ve rüsumatın kanun ve kadim ve olu geldiği üzre ahzü kabız ve verile gelen malın beher sene müştereklerile maan Tokat voyvodalarına edâ ve teslim eyleyüp yedine mamulün bih senet ve temessük aldıkça zabtı rabtına ve mahsulât ve rüsumatının ahiz ve kabzına tarafı aharden bir ferd teaddi ve tearruz eylemiyeler âlâmeti şerifime itimat kılalar tahriren fil yevmi tasi aşer sene selâs ve mieteyn ve elf 1203. (1)

Bimakami Kostantiniyye

---

(1) Bu vesikanın aslı Damat zadelerin elindedir.

No 212

(Diğer Miri Mükataat Hakkında Bir Vesika)

Memâliki mahrusemda vaki Şam ve Halep Diyaribekir ve Mardin ve Van ve Antep ve Malatya ve Tokat caniplerinden vesair bazı mahallerde ma sabak Miri mükataatın ekseri ricali devlete ve ayani vilâyetten bazılarının üzerlerinde müstekar olmayup her biri senede birer ve ikişer âdeme deruhde ve defter olduğundan reâyası gözedilmeyüp ekseri perakende ve perişan ve bakiyyelerinin dahi halleri diğerğün olarak beytil mali müslimine külli gadir olmakla badezin mükataatı mezbure Mısır karyeleri misillü mal ve kalemiyesin verdikten sonra bir tarikle âhere vermeyüp malları bilüp imar ile tekayyüt etmeleri şartile tati nızama haraç ve idhal olunduktan sonra: Olmasına bais olacağına binaen terfihi ibad ve tamiri bilad için şurutu mezkûre riayet olunup teptil ve tayir olunmamak üzre bilfiil Şeyhilislâm ve sadreyn ve nakibi eşrafım nazir nasıp ve tayin olunmalarile bu makule ferd ve mükataat emvalın âsitanei seâdetim hazinesine verenler kema fissabık hazinei âmireme ve camiil emval olanlara vereler dahi senesi dahilinde dört taksit ile edâ ve kalemiyyesin veruüp yedine sureti muhasebesin almak şartile.. Üzre hayatta oldukça berveçhi malikâne zaaplu rabıt eylemeleri için yedlerine berati celilil invanım verilmek ve mütasarrıflarından biri mükataasın ahare füruh ve kasrı yed murad eyledikte marifeti şeri ve hüsnü rizasile hucceti şeriyye olunduktan sonra müceddeden berati şerifim verilüp ve sahibi fevt olanların mükataası canibi miriden müzayede ve ruğbani inkıtaından sonra aherin verdiği muacceleyi verir ise evlâdına verilüp olmadığı halda talibi aharine füruht ve bu sureti müstahsen müruru ezmine ile teptil ve tayir olunup fima bait düsturil amel tutulmak üzre mahalline kayit olunmağın binaen alâ zalik Tokat Voyvodalığı aklâmından niyabeti Zileye tabi Çorum kazasında vaki

Buğabağı karyesi maktounun südüs ve sümün hissesine berveçhi malikâne mutasarrıf olan Seyyit Mehmet Eminin vekili şerisi Mehmet Salih bin Mehmet mahmiyyei İstanbulda meclisi şeri şerifi Enverde ikrar ve takriri kelâm edüp müekkili merkum mutasarrıf olduğu hissei mezkûresini husnü rıza ve ihtiyarile ve füruu muğteberi kati ile berati malûm ve makbuz mukabili oğlu Çorum kazası sakinlerinden işbu rafii tevkii refiiş-şani hâkani kudvetil emasili vel akran Seyyit Mustafa zide kadruhuya furu ve tefyiz oldahi tafavvuz ve kabul eylediğini havi sadreyni muhteremeyn imzalarile mumza hucceti şeriyye olunmağın hazinei âmiremde mahfuz baş muhafaza defterlerine nazar olundukta Tokat voyvadalığı aklamından nisbeti Zileye tabi Çorum kazasında vaki karyeyi Buğabağı maktuunun yüz iki buçuk kuruş yirmi dört akça malim olup verile gelen mülhak beher sene Tokat voyvodalarına verilmek üzere maktuai mezburenin sümün ve südüs hissesi yetmiş yedi kuruş müaccele ile merkumun berveçhi malikâne uhdesinde olduğu ve beher on kuruşta bir kuruş hesabınca yedi buçuk kuruş yirmi dört akça resim kasrı yedi iktiza eylediği der kenar ve hesap olundukta resim kasrı yedi olan meblağı mezburi hazinei âmireme teslim olunduğunu müşir sureti ruznamçei hümayunum verilmeği furu ve kasrı yedinden verilen ve hucceti şeriyye ve sadır olan hattı hümayun Şevket makrunum ve şurutu mucibince berveçhi malikâne uhdesine kayıt olunup şurutile berati celilil invan verilmek üzre ba telhis fermani âlişanim sadır olmağın hakkında mezidi inayeti Padişahanem zuhure gelüp bin iki yüz yirmi dokuz senesi zilhiccesinin yedinici günü bu berati hümayunumu verdim ve buyurdumki merkum Seyyit Mustafa zide kadruhu maktuai mezburenin südüs ve sümün hissesini babası merkumun furuundan ve kasrı yedinden muaccelei kadimesile hayatta oldukça ba berat berveçhi malikâne zabtı rabt ve vaki olan mahsulât ve rusumatın kanuni kadim ve ola geldiği üzere ahiz ve kabız ve senevi malım olan meblağı mezburi be her sene Tokat voyvadalarına edâ ve teslim eyleyük yedine mamulün bih temessük aldıkça zabtu raptına ve rüsumat mahsulâtının ahiz ve kabzına tarafı âharden ferd tearruz ve teaddi eylemiye şöyle bileler alameti şerife itimat kılalar tahriren fil yevmissadis aşer min zilhicce sene tisa ve işrin ve mieteyn ve elf 1229

Bi makamı Kostantiniyye

213

(BİR TİMAR BERATİ) (1)

Muktazayı idarei seniyyem üzre asakiri mansura süvarisine ilhak olunan timarlardan Çorum sancağında divani emlâk mahiyesinde Çanak nam karye ve gayriden on iki bin yedi yüz akça beş yüz kuruş hasıllu timare mutasarrıf Mehmet fevt olup timarı mahlul olmağile mahlulü mezbur sulbi oğlu tahminen yedi yaşında rafii tevkii hümayun refişşani Hakani Hüseyne ber mucibi şurut tevcihini bilistiklâl asakiri mansureser asakiri düsturi mükerrem müşiri müfahham nizemül âlem vezirim Husrev Mehmet Paşa edemallahü tealâ iclâlehu arz etmeğin beher sene tahkik olunan hasılâtının humüs cebelu berliyesin mukataat hazinesine ve erişüp tüvanâ oldukta cebelusi kaydi bedel refi verilen nizamü müstahsene şurutu muktazasınca alaylarının birine kayt ve vakti hazarda münavebeten der seâdetimde isbati vücut ve talim teallüme fününü harbiye ve sanayi ateşbaziyye tahsile bezli mechut etmek ve vakti seferde Miralayı maiyyetile memur olduğu mahalde mevcut olarak her halda şurut ve nizamlarına riayet eylemek ve bilâ özür hizmetini terk ederse timari rafile âher müstehakkına verilmek şartile tevcih olunmak için sene sitte ve erbain ve mieteyn ve elf cemaziyel ulâsının yirmi altıncı günü tarihile hükmü şerifimi verildikten sonra tezkeresi ihraç olunmak fermanım olmağın zikrolunan on iki bin yedi yüz akça timar veçhi meşruh üzre sabiyyi merkum Hüseyin süvari askeri mansureye tevcih olunup verdimki zikrolunr. (2)

---

(1) Bu berat suretinin aslıda Haşim Karageçiliden alınmıştır.

(2) Müfredatiince divanı yazı ile yazıldığından bazı yerleri okunmuyor buraya yazılamadı.

Ve buyurdumki bedel yevm tahtı yedinde olup tasarruf kılup şolki hidematı vezaifi mezburei mevfurei mesaiyyi meşkûrei asakiri mansüredir. Ber mucibi defteri hakani bi kusur meri ve müeddâ kıla ol babda efradı âferideden hiç ahad mani olmaya şöyle bileler alâmeti şerife itimat kılalar.

Bimakami Kostantiniyye

Yüce Başbuğ sevgili Cumhur Reisimiz İsmet İnönü'nün 13 Ağustos 940 tarihine müsadif Pak günü yaz saatiyle saat 18 de Çorumu teşriflerini tebşir ve taziz maksadiyle işbu seyahatlerine çıkmış olmalarından dolayı memleketin her tarafında büyük sevinç ve heyecan uyandırmıştır.

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl : 3 | 1 EYLÛL 940 | Sayı : 26

30 Ağustos

NAZMI Tombuş

Kafkasyanın, Galiçyanın, karlı dağlarında, Mısrın, Bağdadın kızgın çöllerinde, sefaletler, yokluklar içinde aç, susuz tam beş sene çarpışan kahraman Türk, Çanakkale dâstâni hamâsetini tarih sahifelerine ilâve ettikten sonra yorgun düşmüş, ezici sulh şartlarını kabule icbar edilmiştir.

Kanayan yaralarını sarmaya fırsat verilmiyor. Yaşamak hakkı tanınmıyordu. Silâhlarından tecrit olunmuş, varlığını müdafaa imkânları temamen selbedilmiş bulunuyordu,

Bu zafı fırsat bilenler, hasta ve muztarip yatan yaralı aslana hücum etmek cesaretini gösterdiler. Onun öz yurduna, ısmat harimine kadar tecavüz ettiler.

En sağlam imanların sarsıldığı, her kesin ye'se düştüğü bu anda asil ve büyük Türkün saf, ruhundaki sarsılmaz imana manevi varlığındaki kudret kaynaklarına inanan, büyük kurtarıcı (Atatürk) aziz milletinin başına geçti, hasta dirildi. Yaralı aslan kükredi.

Kahraman kumandanı (inönü) nün, İnönünde, Sakaryada başlayan şîrâne savletini, Büyük (Ata) nın Afyundaki kahhar darbei dâhiyânesi takîp etti.

Düşman (vatının harimi ısmatında boğulmuş), yerlere serilmiş sınırlar dışına sürülmüştü.

İşte 922 senesi Ağustosunun 30 zuncu gününü şereflendiren bu mukaddes ve muhteşem zafer, tarihin cereyanına yeni bir mecrâ, şereflı bir devre açmış, bu günkü şanlı Türkiye hükûmetinin sarsılmaz, sağlam temelini kurmuş bulunuyordu.

Aziz Şef Geldi

ŞEVKET Eker

Milli Şef geldi. Her birisi belki ayrı ayrı insanlarda buluna bilecek müstesna kabiliyyetleri bir araya toplamış fevkalâde Şahsiyyet geldi.

Kahramanlıkla tevazuu, sert kumanda ile nezaketi, kılınçla kalemi, çetin savaşla barışı bir birine mezceden (Van) la İzmiri, Samsunla Hatayı bir birine bağlayup ayları gün eden memleket aşıkı geldi.

Şehirle köyü yaklaştıran, şehirlile köylüyü kucaklaştıran halkın hamisi, millet desteği demokrat Şef geldi.

İnönünde milletin makûs talihini yenen Baş buğ, Lozanda bütün cihana Türk varlığını ve istiklâlini tanıtan Büyük Diplomat geldi.

Kanile, canile, metanet, şecaat ve hamaset taşıyan yiğit namile Ak Saçlı Öz Türk geldi.

Millet derdini kendine dert millet zevkini kendine zevk edinen Millet Babası İnsanlık ve Fazilet Timsali İnönü geldi.

Hoş geldin Aziz Şef:

Memleket uğrunda ağarttığın temiz saçlar gibi alnı ak, damarlarınızda taşıdığın kan gibi kalbi pâk, senin ona güvendiğin kadar senden ve istikbalinden emin Türk milleti ebet müddet yaşayacak ve hatırasını unutamayacağı Ebedî Şefi ve ona hayrülhalef olan Aziz Millî Şefinin nur meşalelerile Türk yurdunun «Altı ok»ı ocağını ebediyyen yakacaktır.

Hayırlı tetkik gezilerinden Çorumuda faydalandırırken hasretinle susamış Çorumlularada eşsiz devâ oldun.

Yolun açık ömrün uzun olsun Yüce Şef.

Çorumlular Sevgili Başbuğuna Kavuşurken

NAZMI Tombuş

17 Yıllık uzun bir tehas sürün acılarını dindiren büyük bir müjde....

— Yüce Başbuğ İnönü geliyor.

Çarşıda, pazarda, sokaklarda benzeri görülmemiş bir galebelik, köylü, şehirli bir çok yeni simalar dolaşıyor. Yüzler güleç, sesler titrek, belli ki kalber heyecanla fakat tatlı bir heyecanla çarpıyor. Gönüller sevinçle dolu, bakışlarda sorgu ve tecessüs duyguları gizli, tavavurlardan, şiddetli arzu ve intizarın uyandırdığı, asabi hareketler seziliyor.

Ajans zamanları hoparlor meydanlarında - Fransız bozgunluğunda bile görülmeyen - hıncahınç bir izdıham var. İç haberlerden sonra bu tehalük azalıyor. Dünyanın en buhranlı anındaki dış haberlerin ehemmiyeti ikinci derecede kalıyor. Şimdi her kes yalnız sevgili Başbuğun seyyahat haberlerile meşgul, hareketler adım adım takip ediliyor Kavuşma günleri yaklaştıkça heyecanlar artıyor. Her kes bir birinden soruyor.

— Yüce Başbuğ, Büyük konuk ne zaman gelecek?

Bir çok havadisler... (Amasya ya gelmişler. Yarın buradalar, bu akşam gelmesi de muhtemel.... İşte bir kara haber.... Samsuna gitmiş, şimdi Çarşambada imiş, buraya gelmiyeceklermiş....) Eyvahlar olsun.... Ne talisiz, ne kara yazılı imişiz. Teesssürler, tahassürler, heye-

canlar, halecanlar....

Sayın Başbuğu rüyada gördüklerini, rüyalarının doğru çıkacağını, Çoruma muhakkak geleceğini temin edenler, bu fena haberi yalanlayanlar var. Gece rüyada, gündüz hülyada, her kesin fikrinde, zikrinde, Yüce Başbüğ, Sayın İnönü.

Yeni bir müjde: Yüce Başbuğ Merzifonda.... Ne mutlu onlara ve bize. Sevinçler, iştiyaklar....

Mes'ut dakikalar yaklaşıyor. Yer bulamamak korkusile ta sabahtan istikbal sahasına doğru fevç, fevç bir insan akını başladı. Öğle zamanı izdiham ve sıcak son haddini bulmuştu. Telefonlar kulakta...

Şimdi Yüce Başbuğ Merzifonda partiden çıkıyor. Şimdi belediyede şimdi ayrıldı, otomobillerine bindiler. Şimdi Çoruma hareket....

Bu son müjde derhal yayıldı. Bir insan kütlesi dalgalandı. Yaşasın sesleri, kıyabi alkışla...

Bu fevkalâde heyecanı gören alâkadarlar hastahaneye telefon ediyorlar. Eter şişeleri, sıhhî levazım geliyor. Yeni etbirler alınıyor. Gözler yolda....

Nihayet korna sesleri işitildi. Otomobiller göründü. insan denizi tekrar dalgalandı. Gözler bütün kuvvetile bakıyor, yürekler parçalanacakmış gibi çarpıyorduki; takım ortasından

(Gümüş haleli bir ay doğdu)

İşte Ulu Konuk, Yüce Başbuğ, Sevgili İnönü nün nurâni, mütebessim ve muhterem siması....

Eller ihtilâçla bir birine çarpıyor, Alkış tufanı, Yaşa, Sağol sesleri göklere ağıyor. Gözlerden sevinç yaşları akıyor, Hıçkırıklar işitiliyordu,

Bilmem nasıl oldu.Sevgili Başbuğun tatlı ve şefkatli bakışları bir an içinde bütün gönülleri sardı. Bu bakıştaki füsunlû halavet, müessir cazibe her kesi kendisine çekti. İnsan denizi bir daha dalgalandı, bu dalga başka bir dalga idi. Bütün maniaları aştı. Tertipleri, plânları alt üst etti. Şimdi Yüce

Başbuğ, sevgili milletile, Çorum halkı ile kaynaşmış bulunuyordu.

Bu esnada yere düşen bir yavru Büyük Misafirin şefkatli ellerile kaldırılarak, okşamak şerefine mazhar oldu. Yine bu sırada Sayın Vali Salih Kılıçı, benzi uçmuş, asabiyetle dudaklarını ısırır bir halde gördüm.

Yüce Başbuğun hâkipayine kesilen kurbanlar, insanlardan kurban gitmesine lüzum bırakmamış olmalıki; sevinçli dakikalar hâdisesiz geçti.

Bu düşünce ile hayalimde, tarihi mukaddesin yaprakları arasından bir levha belirmeğe başladı (H) İbrahim ve İsmailin meşhur kurban menkıbesi....

Evet; bu menkıbedeki, mütekabil feragat itimat ve teslimiyet ileTürk milleti ve Yüce Başbuğun, inan birliğinde, ülkü yolundaki bağlılık ve karşılıklı fedakârlıklarıda büyük bir benzeyiş vardı.

Büyük İnönü Ve Hayatı

ŞEVKET Eker

Milli Türk tarihinin muzaffer kumandanı, Türk diplomasisinin muvaffak ve mahir politikacısı Türkiye Cumhuriyetinin bu günki Reisi ve büyük milletimizin Aziz Şefi İsmet İnönünün Çorumu şereflendirmeleri münasebetile kısa bir tercümei halleri ile millet uğruna hasredilmiş hayatlarının ufak bir portresini hemşehrilerimin nazarlarında tebarüz ettirmeyi bir vazife addettim.

1 - Hal tercümesi:

İsmet İnönü 25 Eylül 1884 de İzmirde doğmuşlardır. Muhterem babaları Reşit Bey muhtelif mahkeme azalıklarında bulunduktan sonra harbiye nezareti muhakemat dairesi mümeyyizliğinde iken vefat etmişlerdir. İzmirde dünyaya geldikten 40 gün sonra yolculuğa başlayan İsmet İnönünün bir çok yıllarını cephe, çephe diyar, diyar dolaşmakla geçirmiştir. İzmirden ilk çıkışında Foça ve Büldanda 4 şene kalarak babalarının İzmire icra memuru tayini ile tekrar İzmire döndü, daha beş yaşında iken onu kendi kendine tahtadan kılıçlar yontan beline, takdığı bu kılıçlarla evin içinde aşağı yukarı dolaşan, selâm duran askerce emirler veren bir küçük komutan olarak görüyoruz. Askerlik aşkı onun yüreğine o yaşta sokulmuş, kahramanlık ateşi daha o anda ruhunda tutuşmuştu ilk tahsilini İzmirde yapan İsmet İnönü babasının Sivasa tayini ile İzmirden tekrar ayrılmış ve tahsiline Sivas rüşdiyesile mülkiye idadisinde devam etmiştir. Ta küçük yaşlarından askerlik ve memleket bahislerinde dikkatle kulak kabartan ve kendinden büyük sözlerle her kesi hayrete düşüren doğruluğu, doğru olmağı şiar edinen, yalanı en büyük düşman bilen parlak zekâsı, faziletkârlığı, çalışkanlığı ile temayüz eden bu küçük İsmet bugünki yüksek şahsiyetini daha o zamandan hazırlamakta

idi. İsmet İnönü Sivas askerî rüştiyesini bitirdikten sonra Reşit Bey İstanbula tahvili memuriyet ettiğinden bütün ailesini alarak İstanbula gelmiş ve Aksaraya yerleşmişdi. İsmet o zaman onbir yaşına girmişti, onu mühendishaneye verdiler, fakat çocuğnn ruhundaki askerlik iştiyakı gittikçe alevlendiğinden burası kendisini tatmin edemedi, nihayet Halıcıoğlu topçu idadisine ve on altı yaşında iken yani 1900 senesindede topçu harbiye mektebine verdiler. Buradada fevkalâde temayüz ettiğinden kendisini erkânı harbiye sınıfına ayırdılar.

2 - Savaşta İnönü:

1905 Senesinde mükemmel bir topçu yüzbaşısı olarak mektebi bitiren İsmet İnönü ilk askerî vazifeye o zamanki ikinci orduda başladı. Zekâsının kudreti metin ve dürüst seciyesile etrafında daima hürmet kazanan bu genç yüzbaşı meşrutiyetin ilânında müessir hizmetlerde bulunduğundan ilânı meşrutiyetten dört ay sonra kolağası rütbesine terfi etti. 1910 Senesinde Yemendeki vaziyetin islâhına giden mürettep kolordu erkânı harbiyesine memur edilerek meslekinin ilk faal sahasına girmiş bulundu. Yemende imam Yahya meselesinin kapanmasında erkânı harp sıfatile büyük rol oynadı. Ve 1912 de binbaşılığa yükseldi, bu terfi San'anın kurtulmasında gösterdiği yararlığın mükâfatı idi bu suretle İsmet İnönü harp muvaffakıyetleri serisine başlamış bulunuyordu. Eserlerinden birisini Yemende bu şekilde yaratan Millî Şef ikincisinide Yemenden dönüşünde balkan harbini takip eden sulh müzakereleri sırasında Bulgar murahhaslarile müzakereye memur edilen heyetin askerî müşavirliğini yaptığı zaman dimetokanın Türk topraklarında kalmasını temin icin ısrar ve muvaffakiyetle kazandı.

Büyük harp seferberliği sıralarında kaymakam olarak İsmet İnönü birinci ordu erkânı harbiyesinde ve müteakiben Türkiyenin harbe iştiraki üzerinede umumî karargâh birinci şube müdürlüğünde buluyoruz. Bu şubeye tayininden bir sene sonra yani 11 kânunuevvel 1915 de miralaylığa terfi etti.

Meslekindeki ihtisas, fazilet, zekâ ve derin görüş ve yüksek meziyetleri sayesinde otuz bir yaşında miralay olarak Türk ordusunun mühim mevkilerini bihakkın ihraz eden İsmet İnönü

umumî harbin devamınca dördüncü, yirminci ve üçüncü kol ordu komutanlıklarında bulunmuştur.

Umumî harp tarihine adını şeria muharebelerinde gösterdiği askerî kiyasetle yazan miralay İsmel Bey mütarekeyi müteakip harbiye nezareti müsteşarlığına ve aynı zamanda sulh hazırlığı komisyonu riyasetine tayin edildi bu vazifeleride kendisine has yüksek kabiliyetine bir nümune teşkil edecek şekilde ifa etmiştir.

20 Mart 1920 de Anadoluya geçen Aziz Şef Ankaraya gelerek büyük millet meclisine Edirne meb'usu olarak iştirak ettiler. Ebedî Şef Mustafa Kemal meziyetlerini pek alâ bildiği bu değerli silâh arkadaşını büyük bir inşirahla karşılamış, onu tanıyanlar, kudretini, cevherini bilenler millî mücadeleye iltihakını zafer beşareti telâkki ederek müsterih olmuşlardır. Biraz sonra millet meclisi tarafından erkânı harbiye reisliğine seçilen İsmet İnönü istiklâl savaşına (garp ordusu kumandanı) olarak girdi. Ve ilk hamlede duşmanı İnönünde hezimete uğratarak püskürttü. Çerkez Etemin Kütahyadaki hiyanet hareketini ezerek ortadan kaldırdı. Ve harikalar yaratmağa muktedir bir kumandan olduğunu büyük millet meclisine tasdik ettirip 10 kânunusani 1921 de mirlivalığa yükseldi.

General İsmet İnönü bundan sonra ikinci İnönü muharebesinde duşmanı tuzağa düşürerek Türk ordusunu büyük bir zafere, kendisinide tarihin müstesna knmandanları arasına ulaştırdı ve bütün garp cephesi kumandanlığını deruhde edüp meşhur Sakarya muharebesini büyük bir şecaat ve dirayetle ve bu sıfatla idare ederek büyük millet meclisinin bir takdirnamesini kazanmak şerefine nail oldular. İsmet İnönü adını soy adı olarak taşıdığı harp meydanından zaferi baş kumandan Mustafa Kemala şöyle müjdeledi: «Saat 6, 30 da metris tepeden gördüğüm vaziyet, gündüzbey şimalinde, sabahtanberi sebat eden ve dümdar olması muhtemel bulunan bir duşman müfrezesi sağ cenah gurubunun taarruzile gayri muntazam çekiliyor. Yakından takip ediliyor Hamidiye istikametinde temas ve faaliyet yok Bozüyük yanıyor duşman binlerce maktullarile doldurduğu muharebe meydanını silâhlarımıza terk etmiştir» buna Baş Kumandan şu

tarihî cevabı vermişti: «bütün tarihi âlemde, sizin İnönü Meydan muharebelerinde deruhte ettiğiniz vazife kadar ağır bir vazife deruhde etmiş kumandan azdır. Milletimizin istiklâl ve hayatı, dahiyane idareniz altında şerefle vazifelerini gören kumanda ve silâh arkadaşlarınızın kalp ve hamiyetine büyük emniyetle istinat ediyordu, siz orada yalnız düşmanı değil milletin makûs taliinide yendiniz. İstilâ altındaki betbaht topraklarımızla beraber bütün vatan müntehalarına kadar zaferinizi tesit ediyor. Düşmanın hırsı istilâsı azim ve hamiyetinizin yalçın kayalarına başını çarparak hurdahaş oldu.

Namınızı tarihin kitabei mefahirine kaydeden ve bütün milleti hakkınızda ebedi minnet ve şükrana sevk eden büyük gaza ve zaferinizi tebrik ederken üstünde durduğumuz tepenin size binlerce düşman ölülerile dolu bir meydanı şeref hissettiği kadar milletimiz ve kendiniz için şaşaai itilâ ile dolu bir ufku istikbale nazır ve hâkim olduğunu söylemek isterim.».

Müyük Millet Meclisi Reisi
ve Baş Kumandan
Mustafa Kemal

Büyük zaferden sonra gösterdiği büyük kahramanlıkların mükâfatını ferikliğe terfile gördü. Başvekilliği sırasında birinci ferikliğe yükselen Millî Şef 30 Haziran 1927 de kendi arzularile tekaüde sevk edilmişlerdir.

3 - Barışda İnönü :

Düşmanın denize dökülmesi üzerine Yunanlıları Anadoluya saldırtan devletler telaşe düştüler. Önce bir mütareke sonrada bir anlaşma yapılması için Ankaraya baş vurdular. Mudanyada bir konferans toplandı. Muharebe meydanlarında olduğu gibi sulh masasında da ihatalı ve parlak zekâsile milletin hakkını koruyacağından her kes gibi Atatürk de emin bulunduğu için İsmet İnönü Mudanyada toplanan mütareke konferansında Türk ordusu baş kumandanlığını temsil etti. Konferansda İsmet Paşadan başka Fransız Generalı Şarpi, İngiliz Generalı Harington ve İtalyan Ceneralı Monbelli hazır bulunuyordu. 4 Birinci teşrin 1922 de başlıyan Mudanya mütarekesi yedi gün sürdü neticede dört sene evvel Osmanlı İpmaratorluğunun imzaladığı mevcudiyetini mahveden Mondros mütarekesini yırttı. Millet ve memleketin izzeti

nefis ve haysiyetini iade etti. Bundan sonra yırtılmak sırası (Sevr) muahedesine gelmişti. Lozanda bu işi görmek Türk milletinin menfeatlerini kudretle müdafaa etmek vazifesi Büyük Şef ve büyük millet meclisi tarafından yine İsmet İnönüne tevdi edildi. 31 Birinciteşrin 1922 de hariciye vekili sıfatını üzerine alarak Türk baş murahhaslığile Lozana gitti. 24 Temmuz 1923 tarihine kadar süren Lozan konferansı İsmet İnönünün metanet, cesaret ve kiyasetile bir defa inkitaa uğramasına rağmen her turlü güçlükler yenilmek ve Türk milletine kazandığı büyük zafer sulh yolilede daha kıymetli ve parlak bir şekilde tetviç edilmek suretile temamlandı. Asırlardan beri Türk yurdunda sahibi hakikî Türkten daha salâhiyetli, kazançlı ve haysiyetli yaşamayı hak edinmiş ecnebilerin artık Türkiyede söz sahibi Türk, iş adamı Türk, kanun Türk, nizam Türk, renk Türk, hava Türk, velhasıl her şey Türk olduğunu Lozanda kapitülasyon belâsının kalkmasile anlamaları zaruri oldu. Milletler arasında siyasî, adlî, malî, idarî, iktisadî bütün sahalarda müstakil ve söz sahibi bir genç Türkiye Cumhuriyeti mevki aldı.

Bu fevkalâde mühim Lozan muvaffakıyetinin şaheser hükümlerini burada saymak imkânsız ve mevzu harici bulunduğundan bu kadarla iktifa ediyoruz. Yalnız millî mücadelenin şanlı neticesini cihan devletlerine Lozan konferansında tasdik ve kabul ettiren İsmet İnönünün kazandığı sulh zaferinin tebrikini ve onun diplomat şahsiyetine en lâyık hitabı yine Büyük Şef Atatürke bırakıyoruz:

«Millet ve hükûmetin zâtı âlilerine tevcih etmiş olduğu yeni vazifeyi muvaffakıyetle itmam buyurdunuz. Memlekete bir silsile müfit hizmetlerden ibaret olan önırünüzü bu defa tarihî bir muvaffakıyetle tetviç ettiniz. Uzun mücadelelerden sonra vatanımızın sulh ve istiklâle kavuştuğu bu günde parlak hizmetiniz dolayısile zâtı âlinizi muhterem arkadaşlarımız Rıza Nur ve Hasan Beyleri ve mesainizde size yardım eden bütün heyeti murahhasa azasını müteşekkirane tebrik ederim.»

4 - İdarede İnönü :

İsmet İnönü Cumhuriyet ilânının ertesi günü hariciye vekilliği uhdesinde kalmak şartile icra

vekilleri heyeti reisliğine seçilmiştir.

Bir sene sonra kabineyi Fethi Beye bırakmış fakat dört ay geçmeden tekrar kabine teşkilile on beş sene bilâ fasıla yani Eylûl 937 ye kadar Türkiye Başvekilliğini muvaffakıyetle ifa etmiştir.

Bu on beş yıllık İsmet İnönü hükûmetinin yorulmak bilmez faaliyet ve başarılarına bütün millet şahittir. Ebedî Şef Atatürkün bütün inkılap fikir ve hareketlerini büyük bir vukuf ve isabetle tatbik mevkiine koyan Türkün bu asil ve temiz evlâdı bütün nesillerin saygı ve minnetle anacağı ideal bir şahsiyet olarak kalacaktır. On beş sene gibi uzun bir devre Başvekillik, dünya kabine tarihinde ender görülen bir hadisedir. Buda İsmet İnönünün muvaffak idare hayatının en bariz âmilidir. Akıllara hayret veren Türk inkılâbının bütün safhalarında en büyük hisse taşıyan Aziz Şefin memleket ve millete verdiği eserler bu anda sayılmıyacak kadar çok, ölçülemiyecek kadar azîmdir. Memleketin çehresini değiştiren büyük imar işlerinde mimar, yurdun en uzak köşelerini birbirine bağlayan demir ağlarda mühendis, fabrikalar, bankalarda mutahassıs, mekteplerde öğretmen, köylerde ziraatçi velhasıl her işte mürşit, rehber, şef olarak gördüğümüz İnönünü vatanın bütün idarî, siyasî, askerî işlerini üzerine almış ve bu uğurda feragat timsali haline gelmiş ve Türk milletini istisnasız kendine bağlamış bir baş olarak buluyoruz.

11 Teşrinisani 938 de on yedi milyon Türkün tasdik ve arzusile Devlet Reisliği ve Millî Şefliğe seçilmesi Ebedî Şefden sonra bu mevkiin eşsiz lâyıkı ve hakiki sahibi olmasındandı. Bütün milleti kendi etrafında ve emrinde toplayıvermesi onun milletini üstün sevgi ile kendisine bağlaması ve milletidne ona sonsuz itimat beslemesinden mütevellitti.

İsmet İnönünün idarede muvaffakıyetinin en büyük sebebi kahraman bir ordunun başında disiplinli bir kumandan, sulh masasında vakur ve aldanmaz bir diplomat olduğu kadar demokrat bir milletin başında mütevazi temiz, faziletli, demokrat bir şef olmasını da bilmesidir.

Hükûmet makanizmasının en ince teferruatına vakıf tecrübeli bir varlık olan Aziz Millî Şefimizin bu gün Devlet Reisi sıfatile memleketin mukadderatını büyük bir isabet ve temkinle yürüttüğünü görmek her Türk için iftihara değer bir keyfiyettir.

(İnönünün Seçme Sözleri) Hakkında

T. N.

Sayın Başbuğ Cumhurreisimiz İsmet İnonünün şimdiye kadar muhtelif vesilelerle irad buyurdukları nutuklarından iktibas edilerek toplanmış olan [seçme sözler] i Cemal Kutay tarafından bir kitap halinde neşredilmiştir.

Bunlara yalnız [seçme söz] demek pek kifayetsiz bir sözdür.

Bunlar; Türk inkılâbını adım, adım takibeden, safha, safha aydınlatan, yaşatan bir tarihtir.

Bunlar acı, tatlı bir çok vakalara istinad eden, manalarını, uzun tecrübelerden, derin görüşlerden; hakikî hayattan alan yaşama yolu çırağıdır.

Bunlar; ilmî, bedii, siyasî, iktisadî hasılı hayatın her sahasında, herkese doğruyu, gerçeği öğreten düsturül'amel olması lâzım gelen bir hikmet kaynağıdır.

Her yerde, her vesile ile tekrarının çok faideli olacağına kani bulundnğumuz bu hak ve hakikat düsturlarile sütunlarımızın da tezyinini mucibi melharet bir vazife sayarız.

Seçme Sözler

«... Çetin muharebe günlerinde, verdiğimiz şehitler, kendilerinden sonra davalarının kemali emniyetle takip olunacağına daima kani bulunuyorlardı».

Hariciye Vekili sıfatile Millet Meclisindeki beyanatlarından : 30/10/922

«... Lozan Konferansı, milletimizin Avrupa ortasında davet olunduğu büyük bir imtihandır».

Hariciye Vekili sıfatile Millet Meclisindeki beyanatlarından : 23/8/923

«... Bizim maksadımız hudutlarımız dahilinde komşularımız için ve bütün dünya için bir sulh ve huzur âmilî olmaktır».

Hariciye Vekili sıfatile Millet Meclisindeki beyanatlarından : 23/8/923

«... Türk Milletinin hassai esasiyesi sulh ve müsalemet vadisinde unsuru terakki ve medeniyet olmaktır.»

Hariciye Vekili sıfatile Millet Meclisindeki beyanatlarından : 23/8/923

«... Zeki değil çok çalışkan adam istiyoruz.»

Ankara Hukuk fakültesinde diploma tevzii törenindeki nutuklarından : 5/10/926

«... Mücadelenin kuvveti ilimden ve çalışkanlıktan ibarettir.»

Ankara Hukuk fakültesinde diploma tevzii törenindeki nutuklarından : 5/10/926

«... Yapılacak bir çok işler karşısında şaşırıp feryat edenler yerine, işin bir ucundan başlıyarak bir tekini yapmağı kârlı ve kısa yol addedenlerdeniz.»

Millet Meclisinde Bütçe dolayisile olan beyanatlarından : 27/4/928

«... Cehalete karşı mücadele ve Türk Milletini okuyup yazma bilmek seviyesinden çıkarıp yükseltmek kararı bu gün artık emrivaki olan bir proğramdır,»

Malatyadaki nutuklarından : 13/9/928

«... Kuvvetli bir cemiyet her şeyden evvel efradının kâmilen okuyup yazma bilmiş olması ile ilk canlı alâmeti gösterebilir.»

Malatyadaki nutuklarından : 1349/928

«... Yeni devrin ve yeni neslin Hükümet adamları ve millet vekilleri bilhassa malî hatalardan bir kâbus gibi çekineceklerdir.»

Millet Meclisindeki beyanatlarından : 8/11/928

«... İnkılâpçıların ölürken kalanlardan ve yeni yetenlerden bir tek dileği vardır: Cansız bileklerinde sallanan vazife bayrağının kavranıp daha yüksekte dalgalandırılmasıdır.»

Maarif Vekili merhum Necatinin mezarı başındaki sözlerinden : 2/1/929

«... Tahsil hayatında liyakatsız ve istihkaksız alınan her numarayı ve geçirilen her kademeyi alanlar için leke, verenler için bir fenalık telâkki ederim.»

Ankara Hukuk fakültesinde diploma tevzii dolayisile nutuklarından : 8/7/929

«... Bir cemiyette en muzır adam, ehliyetsiz olduğu halde selâhiyet sahibi olandır.»

Ankara Hukuk fakültesinde diploma tevzii dolayisile nutuklarından : 8/7/929

«... Teveccüh edeceğ her hangi bir vazifenin kudsiyeti vardır. Vazife asla hor görülemez ve asla hor görmeyiniz.»

Ankara Hukuk fakültesinde diploma tevzii dolayisile nutuklarından : 8/7/929

«.. En büyük müşkülât ve iztiraplar içinde kalıp çaresizlikler his ettiğiniz zaman bilmelisiniz ki biraz daha tahammül ettiğiniz takdirde zafer, yüzünü size çevirecektir...»

Ankara Hukuk fakültesinde diploma tevzii dolayisile nutuklarından : 8/7/929

«... Bizim halkımızın % 70 i çiftçidir. Takip ettiğimiz himaye sistemi % 70 çiftçiyi kuvvetlendirecek; bununla alâkadar olan % 20 den fazla sair müstahsilleri; sarsmaycak bir yoldur. Senelerden beri takip ettiğimiz buğday himayesinden milletimizin % 70 şinin sefaleti bedeline olarak vaz geçmiyeceğiz. Bu memlekctin her türlü inkişafı ziraattan çıkan servete istinat eder. Türk köylüsünü zengin etmeğe çalışmak siyasetimizin anahatlarıdır.»

Millet Meclisindeki nutuklarından : 9/10/929

«... Zor netice elde etmekten zevk alan sportmen gibi bu milletin birikip kalmış zorlu işlerini başarmaktan zevk duyan millî mücadeleciler ruhunu bütün tazeliğile muhafaza ediyoruz.»

Millet Meclisindeki para hakkında beyanatlarından : 12/12/929

«... Hükûmet ve halk teşkilâtları, bir iktisadî varlığın uzuvları gibi çalışmalıdır.»

Tusarruf ve Yerli malı haftası dolayisile o'an nutuklarından : 12/12/929

«... Devlet denilen şeyin ne ile idare olunduğunu köy ihtiyarları hiç olmazsa bizim kadar bilirler.»

Sivas Demiryolunun açılma törenindeki nutuklarından : 30/8/930

«... Liberalizm nazariyatı bütün bu memleketin güç anlayacağı bir şeydir. Biz iktisadiyatta hakikaten mutedil devletçiyiz. Bizi bu istikamete sevkeden bu memleketin ihtiyacı ve bu milletin fıtrî temayülüdür.»

Sivas Demiryolunun açılma törenindeki nutuklarından : 30/8/930

"... Tütün dumanından resim alıp şömendöfer yapmayacağız da nereden vergi alacağız? Eğer içki çok pahalı geliyorsa içmeyiniz. Sıhhatimizden kazanırız. Varidattan kaybettiğimize yanmayız....,,

Sivas Demiryolunun açılma törenindeki nutuklarından : 30/8/930

"... Biz baba oğul yanyana cephede ve ana kız yanyana Anadolu yollarında hizmet istediğimiz vatandaşlarımıza lâyık oldukları ve vadettiğimiz neticeleri göstermek için yaşıyoruz.,,

Sivas Demiryolunun açılma törenindeki nutuklarından : 30/8/930

"... İktidar mevkii öyle bir mahlûktur ki, her gün muvaffakiyet denilen bir gıda ile beslenir.,,

Sivas Demiryolunun açılma törenindeki nutuklarından : 30/8/930

"... Biz doğru gördüğümüzü tek başımıza kalsak yine doğru diye ısrar ve sebat edecek adamlarız.,,

Millet Meclisindeki beyanatlarından : 2/10/930

"... Hukuk nihayet muayyen bir memleketin idaresini tanzim etmek içindir. Amelî bir şeydir. Hukuk mücerret bir şey değildir.,,

Millet Meclisindeki beyanatlarından : 5/7/931

"... Medenî hayat her şeyden evvel sıhhî hayattır.,,

Dördüncü Millî Tıp kongresini açış nutuklarından : 15/9/931

".... Halkevleri vatandaşların külfetsiz toplanacakları yer olduğu gibi vatandaşların memleket ve millet işlerini bilhassa milletin yüksek kültür işlerini, düşündükleri gibi zahmetsiz konuşabilecekleri bir yerdir.,,

Halkevlerinin yıl dönümü dolayisile Ankara Halkevindeki nutuklarından : 19/9/933

"... Halkevlerinde millî ve içtimaî hayatın temelleri terbiye suretinde, tedris suretinde, konuşma suretinde mütemadiyen kurulmalıdır, bunu iltizam ediyoruz.,,

Halkevlerinin yıl dönümü dolayisile Ankara Halkevindki nutuklarından : 19/9/933

"... Halkevi yeni Türkiye hayatının başlı başına bir unsuru, başlı başına bir remzidir.,,

Halkevlerinin yıl dönümü münasebetile söyledikleri nutuklarından : 32/2/934

".. Türk inkılâbı Türk milletinin kurtuluş savaşıdır.,,

İnkılâp kürsüsünün açılışı münasebetile verdikleri ilk dersden : 20/3/934

".. Kadınlarımızın Türk tarihindeki haklı yerleri, erkeklerle beraber, daima, memleket ve milletin mukadderatı üzerinde söz ve tesir sahibi olmalarıdır. Türk kadını tarihte ne vakit haklı ve itibarlı yerini bulmuşsa, memleket mukadderatı üzerinde kendini, tesirini gösterebilmişse, erkeklerle beraber karışık ve güç yurd işlerinde elele çalışabilmişse, o zaman,

O Ne Gündü..

Ağustosun 9 uncu cuma günü şehir afakında Millî Şef İnönünün ayın onbirinci pazar günü Çoruma şeref verecekler haberi elektirik cereyanı süratile bir ânda yayılmıştı. Bu haberin intikali halkın küçük, büyük her tabakasında bekleme sabırsızlığının ihtiyaçlarını husule getirivermişti; Onuncu geceyi Yozgatta, onbirinciyi Şivasta geçireceklermiş. Aceba pazar günü Çorumu kaçta teşrifedecekler? Bekleme heyecanlarını azaltmak bunu öğrenmek veya kestirmekle mümkün olabilirdi. Fakat hiç bir taraftan kesin bir haber almak kabil değildi. Artık iş tahminlere kalıyordu. Sivasla Çorum arasındaki mesafeyi, şose ve şimendüfer yollarının kilometresini öğrenmedik kimse kalmamıştı. Haritayı ölçenler, cep takvimlerine müracaat edenler, bu yollarda seyrü sefer eden şoförlerden yolu öğrenenler ölçüyü bulmuşlardı; fakat bulunan mesafe ölçüsü ihtilacı azaltmamış çoğaltmıştı. Merzifonda bir müddet istirahat, ertesi günüde Kırşehrini teşrif buyuracaklarına göre geç gelüp erken gitme vaki bir emir oluyordu. Yıllarca hasretle bekledikleri kahreman, necip simayı doya doya göremezlerse; kavuştukları kudret kaynağından kana kana kudret, ilham ve haz alamazlarsa!.. İki gün süren bu ednişeden sonra Samsunu da şereflendirecekleri haberi ihtilaca nisbî bir sükûnet vermişti, mesafe farkı azalmıştı. Artık daha iyi görebilecekler günler, saatler yaklaşıyordu. Hissedilen heyecan da artıyordu. Ağustosn 13 üncü salı günü sabahı Hacıbayram istasyonundan hareketleri müjdesi ıztırarî hal altında evinde kalmaya mahkûm olmayan Çorumun bütün halkını erkenden yollara düşürmüştü. Halkevi önünden itibaren Samsun yolunun iki tarafı insan kütlesile kapanmıştı. Açlık, yorgunluk, güneşin kızgın sıcağından sı-

ğınacak kölge aramak kimsenin hatırına gelmiyordu. Artık açlığını, yorğunluğunu, güneşin yakıcı sıcaklığını unutmuştu. Çünki kahreman Şefinin Çorum toprağına ayak bastığını uzaktan görmüş; Samsun yolundan o ânda hasıl olan serin bir rüzgâr esintisile geçici birbulutun döktüğü yağmur serpintisi arasında onları Büyük Şeflerine kavuşturmuştu. Belediyenin güzergâhta medhale kurduğu büyük takın dışında Başbuğ otomobilden iner inmez esnaf cemiyetlerinin sıraladıkları kurbanlar kesilirken Şefini tam sıhhat ve neş'e içinde bulan halkın o ânda sevinçten ileri gelen hafekan halini tahmid dillerini, şükran nidalarını afakı kaplayan yaşa, var ol avazelerinin hasıl ettiği heyecan hissini zabt ve tavsif kabil olmazdı. Bu duygunun tesirinden hariç kimse kalmamıştı. Bu his bizzat maiyetlerinde şeref mevki alan zevatın yüzünden de okunuyordu. Onu ancak o günü görenler, yaşayanlar idrâk edebilirdi. Ak, pak çok beşuş sima ile etrafa iltifat ve neş'e saçan Başbuğ da mutahassislerdi. Heyecan kütlesi Şefile beraber hareket ediyordu. Ona dayanmışlardı. Daha çok görmek, doymak, kanmak istiyorlardı. İstirahat buyurmak üzere indikleri Parti binası penceresinden halka tekrar iltifat buyurdukları ândaki coşkunluk, ihtilac hal, tasvir olunamazdı.... O ne gündü.

K.

Büyük Türk Milleti kudretiyle, medeniyetiyle bütün dünyayı kaplamıştır.,,

Kadınların meb'us seçilme ve seçme hakkı veren kanun dolayisile Millet Meclisindeki beyanatlarından : 5/12/934

"... İntizamla ve itibarla işliyen her belediye memleketimizin içtimaî hayatında mühim bir uzuv, yükselmek için ve ilerlemek için mühim bir makanizmadır.,,

Türkiye Belediyelerinin ilk kongresini kapama nutuklarından : 27/10/935

"... Modern ve ileri bir millet endüstrisiz olmaz.,,

Karabük fabrikasının temel atma töreninde söyledikleri nutuklardan : 3/4/937

"... Milletimizin en dar muhitlerine ve en küçük ihtiyaçlarına kadar sokulup çare bulmağa çalışmak, önümüzdeki senelerin çalışmalarına yeni bir fârika olacaktır.,,

Büyük Kurultaydaki nutuklarından : 26/12/938

Şiir

Hoş Geldin

Yıllardır hasretle, yolun beklerken
Çok şükür kavuştuk, gördük bu günü
Çorumlu dedikl yaşa, sağ ol sen
Hoş geldin sevgili yüce İnönü !

Ey ulu Atanın tek yârigarl
Bizlere kıymetli son yadigârl
Ulusun başbuğu, yurd halaskârı
Sayende unuttuk, acılı dünü

Savaşta kahreman, barışlar kuran
İnönü zaferi, dillerde destan
Davaya bürhan, Sakarya, Lözan
Yazıldı cihana şerefli ünü

Hoş geldin ey şanlı, ey sayın konuk
Sevindik, şad olduk, safalar bulduk
Yüzler gülenç şimdi kederden iz yok
Hoş geldin sevğili buşbuğ İnönü !

İ. Tombuş

Nişanlanma ve Evlenmede Mes'ut Olmak İçin Ruhî ve İçtimaî Temeller Ne Olmalıdır ?

— 4 —

Y.ESAT Cankar

—ÜÇÜNCÜ KISIM—

Ahlâkî, İçtimaî Telakkiler, Ürf ve Adetler, Terbiye Moda ve Göreneklerin Tesiri

Gençleri birbirine yaklaştırmak ve aralarında evlilik rabıtası vücude getirmek bazanda ahlakî içtimaî telâkkiler ve ürf adetler terbiye kıyafet ve moda düşkünlüğü, görenek gibi bazı şeyler daha müessir olurlar.

Terbiye ürf ve adet, hars bakımından birbirine benzer olarak yetiştirilmiş ve hemen hemen ayni muhit içerisinde ve ayni sistemleri dahilinde gelişmiş kimselerin arasında arkadaşlık yoldaşlık sahasında bir uyuşma göze çarpar. Ayni anlaşma kalbe doğru bir yol açmak ve erkek ve dişiyi birbirine iyi prezanta etmek vasıflarında taşıdığından kalb sahasında da nufuzunu gösterir. Buna mukabil birbirinden ayrı muhitlerde yaşamış gerek insanlar ve gerek eşya hakkında ayrı ayrı noktai nazar ve batıl fikirlere malik itiyatları başka başka olan kızlarla erkekler evlenirse arada bir soğukluk bir geçimsizlik kendini gösterir ve bu farklar ilelebet onların kalben anlaşmalarına mani olan sedler çeker.

Buna entipigue Misal:

Bazı kimselerin yabancı ellerde bir müddet kalarak o ecnebi memleketlerin harsını adet ve telâkkilerini tam bir surette benimsemedikleri halde ecnebi bir kadınla evlenmelerinin husule getirdiği bedbahıtlığı zikredebiliriz.

Ana vatana getirdiği dilsiz, garip manasız gözüken bu mahlûk ne kadar çekici cinsî cazibeye ve ne kadar manalı bakışlara ve tatlı gülüşlere malik olursa olsun daima

onda bir eksiklik hesap edecektir. Dünyaya ilk açılan kulağının eşittiği öz Türkçe lehçelerile görüşen Türkçe şarkılar söyleyen Türk gibi geyinen Türk gibi yürüyen ve Türk gibi okşayan bir kadına bütün imrenme hisleri ve bütün iştiyak ve hasretile kalbini çevirmeye müsait ve meyyal olacaktır. Ecnebinin espri'leri yahut vecizeleri batıl fikirleri içtimaî muhitlerde çetrefil şivesi üzerinde nahuş tesirler bırakacaktır.

Her toprağın o insana verdiği ayrı bir çeşni ayrı bir duyuş ve duyuruş hali vardır. Vesaiti nakliye ve muhabere vasıtaları dünyayı ne kadar yekpareleştirirse yekpareleştirsin bunlar takdir ve bunların bizim zevkimiz veya tenafürümüz üzerinde tesirleri mevcuttur.

Örf ve adet - hepimiz biliriz-ki - bir memleketin kanunlarının dayandığı temellerdir. Örf ve adet itabı mecburî kaideler şekline gire gire kanuelaşan ve yarı kanun mahiyetinde olan esaslardır. Dünyanın bir çok memleketlerinde ananın ve babanın fikirlerine uyarak evlenmek örf ve adeti dışına çıkılmaz.

Hele eski devirlerde kadınla erkeğin birbirine karşı duydukları birleşme arzularını izhar ve birleşmeyi mümkin kılmaları hususunda irade serbestileri örf ve adetin bir çok kaide ve esasları tarafından bir çenber arasında alınmıştır. Evlenmede irade serbestisi tarihin seyri ile safhalar geçirir. Ve kanun kudretini alan ve kanun yaratan örf ve adetlerle mücadele ede ede istiklâlini elde eder bu safhaları gözden geçirirsek şunları görürüz.

1 - Romada 16 levha devrinde yani imparatorluk devrine kadarki zamanında çiftlerin nişanı seçebilmek muhtar olduklarına bir tarafa bırakmalı askari derecede olsun onlara istişare edilmediğini görürüz gerek erkek gerek kadın babalarını yani pater familyasının pâtestez adı verilen mutlak hakkı önünd baş eğer onun söylediği işle evlenmek mecburiyetine katlanırlar eski frank örf ve adetinde buna benzer.

Eski jermenlerde vizigot ve sakson örf ve adetide aşağı kalmaz kızlar babaları tarafından vazedilen muayyen narh üzerinden satılırdı. Kısaca denebilirki kızlar burada bir mukavelede taraf değil mukavele mevzuudurlar.

2 - Evlenmekte çiftin rızasını almak romada imparatorluk dev-

rinin ürf ve adetinde ve hukukî kanaatlarında görülmeğe başlar

Burada mevzuu bahis olan bu iki devrede rızanın reyin alınması kız içinde erkek içinde böyledir. Ancak erkek daima kadından daha hür, müstakil bir iradeye temellük ettiği tarihi tetkikle vazıhan anlaşılır.

3 - Üçüncü merhalede ikinci safhanın temamen aksine olarak burada genç kız ve erkek kendilerine uygun olan eşi seçerler bu ameliyeden sonradırki babalarının rıza ve muvafakatına baş vururlar buna misal olarak Yunan tarihinde Atina ürf ve adeti gösterilebilir.

Taraflar serbest olmakla beraber evlenmenin muteber hale gelmesi için makbul telâkki edilmesi için ebeveynin rızasınıda almek icabeder.

4 - Dördüncü merhalede erkek ve kadın iradesi kayıtsız ve şartsız hürdür. Bu hürriyet irade serbestisi artık ürf adetle uyuşmuş sulh olmuş onunla elele vermiştir.

Herkes dilediği eşi seçer reşit olanlar hakkında hukukan ana ve babanın hiç bir müdahalesi kanunen mesmu değildir. Ancak terbiye büyüklerine saygı ve terbiye ve ahlak vicdan gençlerin ana ve babanın rızasına müracaat etmelerini emreder. İşte genç kadın veya erkeğin iradesine verilen hüriyet burada en ileri haddini en mütekamil karekterini bulur. Şimdi içinde yaşadığımız devir iradei serbestisinin en ziyade ittisa ettiği bir devirdir. Ve mensup olduğumuz Türkiye Cumhuriyeti kanunları bu hüriyeti gençlere bahşetmiş bulunuyor. Ürf ve adet kadar ahlak telâkkilerininde evlenme amili olmasında büyük rolleri vardır. Hasta anasının vasiyeti üzerine bir genç anasının tavsiye ettiği kızla evlenmesi akrabasından öksüz veya kimsesiz bir genç kızla saadeti düşünerek onunla evlenmesi küçükken ana ve baba tarafından nişanlananların gerek mukabil bir inkisarı hayale ve bedbahlığa meyden vermemek gibi vicdanî telâkkilerle evlenmeleri buna bir misaldır.

Keza ahlakî bir takım kıymet hükümleri bir kız veya erkeği değerlendirirken evlenmede bu kıymet mefhumu büyük rollar oynar. Obir taraftan ahlâkî telâkkilerin aykırılığı, uygunsuzluğu izdivaca mani olabilir. Meselâ Anadolunun sakin kıyılarından ağır başla bir Anadolulu genç

İstanbulun asrî ve zübbe muhitinin muhassırı olan dans tiryakisi içki tiryakisi, müfrit sporcu lâübali bir kızla evlenmesine ahlâkî telâkkileri mani olur.

Ruhiyatçılarımızdan Profesör Mustafa Şekip'in (gülmek nedir, kime gülüyoruz) namında yazdığı ve meşhur bergaso'nun bu sahada bir çok orijinal fikirlerini ihtiva eden eserinde moda esaslarına dayanan ve mevzuunu moda ile yoğuran hadıselerden komedi trajdei roman gibi edebî eserlerin birkaç sene geçmesile bütün kudretlerini kaybettiklerini buna mevzuunun temellerini psikolojik esaslara dayanan eserlerin senelerin ve asırlar geçtiği halda sağlamlığından ve değerinden bir şey kaybetmediklerini yazar bu kitapta korneyi nin bu iki esasa dayanarak yazılmış iki ayrı kitabını mütalea eder.

Ve bunlardan birincisinin değeri kayp oluverdiği halde değerinin el'an kuvvet ve değerini muhafaza ettiğini misal gösterir. Akılda kaldığına göre bu kitaplardan biri (Le cit) dir edebî eserler hakkında bu fikir tetkik edilirse evlenme sahasınadı âdepte edilebilir.

Bir fikir olduğuna varılabilir. Moda veya kıyafet şekil esaslarına dayanarak bir kimsenin doglas bıyıklı, şovalya tipli, greta garbo saçlı, Japn kaşlı haribel güüşlü güzel geyinişli dansa mükemmelen vakıf bulunuşu gibi tamamen sathi sebeplerle kalbi bir meyil tesisine kalkışması ve bu hallerin evlenmde âmil tesirler husule getirmesinin ilerde bir saadet kurmada unsur teşkil etmiyecekleri, felâket hazırlıyacakları aşikârdır.

(RUHİ İSMİNDE BİR HALK ŞAİRİNİN İNSANI CANLANDIRIP YAŞADARAK NİHAYET ÖLMESİNİ MUSAVVER DESTANİ)

Derleyen : Eşref ERTEKİN

Hamdi minnet gani şükür Hüdaya
Hikmeti kudret rayikan oldu
Kısmet veren oldur bayi gedaye
Babı tevakkülde Mü'münan oldu

Var olmazdan evvel cümle kâinat
Vücude gelmezden arzı semavat
Nuri Ahmedisi eyledi mir'ât
Esrari nübüvvet nümayan oldu

Yok idi göklerde Melek Melekût
Halk etti lutfile Hayyi layemut
Âlemi ceberut âlemi lâhut
Zikri tesbihile kaiman oldu

Habibi aşkına yarattı vildan
Doldurdu Cenneti Hurile gilman
Ebubekir Ömer Hazreti Osman
Aliyyil murtaza şir yezdan oldu

Mükerrem eyledi ademi süphan
Esmai Husnayi bildirdi âsan
Yedirdir buğdayı mekrile şeytan
Tacü hulle gedüp ten uryan oldu

Çıktılar Cennetten Ademi Havva
Cihan Sarayında koptu vaveyla
Anlara züriyyet oldu müheyya
Evladı göre ismü cismü can oldu

Bir katra meniden sulbi pederde
Kırkgün kadar köpük rahmi maderde
Yüzyirmi günde vücude gelür haberde
Feyzi hâk hayati cavidan oldu

Dört müekkel Melekte etmede tasvir
Üçyüzaltmışaltı damar düzülür birbir
El ayak barmaklar olunca tamir
Vücudun temeli istihvan oldu

Arka göğüs gerdan dil ağız dudak
İki kaş bir baş ikide kulak
Burun yüz yanaklar vermede ravnak
Memeler sinede bir nişan oldu

Halkı beşerden hükmünü miktar
Çari anasırdan olup münevver
Kimini müennes kimini müzekker
Emri settar ile ten uryan oldu

Kimin sait yazar kimini şaki
Kimi arzu çeker tarıkı hakı
Kiminin biraz çok olur erzaki
Kiminin fakrile dervişan oldu

Akıl fikir ermez sirri süphane
Kısmetin ne ise gelür meydane
Dokuz ay on günde doğurur ana
Cihane gelince iş fiğan oldu

Ebeler arıdır tuzlanır masum
Kesilir göbeği sarılır mahtum
Analar emzirir ahvali malum
Elden ele gezer âlişan oldu

Beşikte sallanur bir şirin arslan
İsmi müsemması olur nümayan
Altı aylık söylenir lisani süryan
Bir yaşında söyler hob zeban oldu

Birbuçuk yaşında sürünür gezer
İkisinde südden kesilir bezer
Üç yaşında şirrin kelamın düzer
Dört yaşında söyler bir civan olur

Beş yaşında anlar yahşi yamani
Altısında luğbe çekilir cani
Yedisinde mektep olur mekâni
Sekizinde okur pür irfan olur.

Dokuzunda dürüst okur Kur'anı
On yaşında anlar şartı erkânı
On birinde yazar neshi divani
On ikide hilal kaş keman olur

On üçünde eder meyli mühabbet
On dördünde kurar tenhaca suhbet

On beşinde eder hoplarla ülfet
On altısında tutiyi lisan olur

On yedi yaşında düşer sevdaye
On sekizinde uğrar başı gavgaya
On dokuzda sunar desti sahbaye
Yirmisinde mesti sergerdan olur

Yirmi beş yaşında olur bir dayı
Otuzunda saymaz ulu ankayi
Otuz beşte bilür cümle imlayi
Kırk yaşında kâmil merd insan olur

Kırk beşinde erer yiğit kemale
Ellisinde döner Rüstemi zale
Elli beş yaşında başka bir hale
Altmışında akıl perişan olur

Altmış beşte ağırır saçı sakalı
Yetmişinde olur ölüm hayali
Yetmiş beşte kalmaz tend mecali
Sekseninde piri natüvan olur

Seksen beşte aciz kalur cihandan
Doksanında hata çıkmaz lisandan
Doksan beşte çıkar namurü şandan
Yüz yaşında ağlar gözü kan olur

Yüz beşinde erdirirse girdigâr
Yüz onunda cümün görüp eder zâr
Yüz onbeşinde olur seri bi naçar
Yüz yirmi yaşında küllü fan olur

(Ruhuya) derdinin dermanın ara
Cahdeyle vücudun yanmasun nare
Her gişinin metai çıkar pazara
Ne ise ol vakit hep beyan olur

Çorumda Yıl Çıbanı [Leishmania]

Dr. Tevfik

—Baştarafı evvelki sayıda—

Altıncı müşahede ve vak'amız. —

Memleketten hiç bir tarafa gitmemiş Çorumlu 30 yaşında evli bir bayanın dört aydanberi devam eden yüzünün orta kısmında çeyrek cesametinde yumuşak, çevresi şerabi renkte bir kızartı ve şişlik gösteren üzeri kalın, kirli esmerimtırak yapışkan kabukla örtülü iğne ile kenarından girdiğimiz zaman kanayan ve yumuşak bir nesiç gösteren, kaşınan bir çıbanı sebebile polikiliniğimize müracaat eden hastanın muayene ve kontrolunda şark çıbanı tesbit edilmiştir.

Yedinci müşahede ve vak'amız—

50 Yaşında Çorumlu bir bayan Çorumdan hiç bir yere ayrılmadığı halde sol taraf yanağında bakla cesametinde kabarıkca muhiti oldukca geniş vüs'atte morumtrak renkte bir şişlik ve kabarıklık ile çevrilmiş üzeri yapışkan kirli beyaz pulcuklarla örtülü zemini şişkin ve irtişahlı üç aydanberi devam eden, gidişen açılmamış tek bir çıbanla polikiliniğimize müracaat ederek yapılan tetkik ve mikroskopik muayenesinde laşmanya tesbit edilerek tedavisine başlanmıştır.

Sekizinci müşahede ve vak'amız

Çorumun Teslim köyünden ve bulunduğu yerden kat'iyyen uzaklaşmamış 17 yaşında bekâr bir bayanın sol taraf üst dudağının ucunda büyük bir fındık cesametinde dört aydanberi devam eden ve ara sıra kaşınan iltihabsız, ağrısız üzeri kirli esmer ve kanlı yapışkan kabukla örtülü çevresi koyu şerabi, morumtrak bir hale ile çevrilmiş frengi karhasını taklid eden yumuşak ve kabarık bir çıbanla müracaat eden hastada yıl çıbanı tesbit edilerek tedavi altına alınmıştır.

9 uncu müşahede ve vak'amız—

Çorumun Sarılık köyünden 13 yaşında bir kız çocuğunun sol taraf yanağında şiddetli gidişme ile başlayan kiraz büyüklüğünde açılmamış muhiti koyu menekşe renkte bir hale ile çevrilmiş ve üzeri kirli beyaz pul pul ince tefellüsatla örtülü bir tek çıbanla müracaat ederek plâtin öze ile kenarından girdiğimiz zaman hamur kıvamında yumuşak ve kolaylıkla kanayan çıbanın kanlı Serozitesinden yapılan müstahzaratta hastalığın amili bulunarak yıl çıbanı tesbit edilmiş ve tedavi altına alınmıştır.

Onuncu müşahede ve vak'amız—

Çorumun Teslim köyünden 45 yaşında dul bir kadın köyünden bir tarafa çıkmadığı ve gitmediği halde beş aydanberi ilk defa burnunun ucunda hafif gidişme ve kızartı ile başlayarak gittikçe büyüyen ve kabaran, burun ve her iki taraf burun civarındaki yanakları şişirerek koyu şerabi bir renkte kabarmış, şişmiş bir burun ve yanaklarla çevrilmiş iki çeyrek cesametinde üzeri kirli sarımtırak yapışkan kabukla örtülü bir yara ile birlikte iki aydanberi devam eden ve her iki kaşları arasına tesadüf eden alın kısmında da bir bakla büyüklüğünde açılmamış şerabi bir renkte üzeri ince beyaz pulcuklarla örtülmüş yumuşak ve nodülaire ikinci bir çıbanla polikliniğimize müracaat eden hastamızın çıbanından alınan müstahzaratta laşmanya bulunarak şark çıbanı tesbit edilmekle heman tedaviye alınmış manzara ve şekil itibarile geriden bir cild veremini, bir cüzami, firenginin üçüncü devr tezahüratını andıran hastanın pek mühim ve dikkate şayan seriri canlı bir tabluyu gösteren fotografida aldırılarak şark çıbanı hakkındaki yazınız için istifadeli güzel bir levha olmuştur.

Yıl çıbanı veya cildi Leishmaniose denilen şark çıbanının mevcudiyeti bir buçuk asırdanberi tayin edilmiştir. bu hastalığa Villemin tarafından ilk defa olarak şark çıbanı ismi verilmiş, bulunduğu mahallere ve coğrafi mıntakalara göre isimler alan bu hastalık heman 45 kadar isim almıştır. Tababette hiç bir hastalık bu derece fazla ismi taşımamıştır. Meselâ: Nil, Kahire, Musul, Bağdat, yemen, Bombay, Delhi, Isphahan, Urfa, Mardin, Halep, Diyarbakır Biskra, Gafsa, Kıbrıs, Girit çıbanları gibi bir çok şehirler ismini almış aynı zamanda şimali Afrikada bu hastalık hurma mevsimine isabet etmesile hurma hastalığı ismi verilmiştir. Hastalık çıbanının bir sene sürerek gendiliğinden geçmesile yıl çıbanı ismini de takınmıştır.

ÇORUMLU MANİLER

EŞREF Ertekin

966

Hakka niyaz eyledim
Şad olupta gülmedim
Garip gezdim dünyada
Vefakâr yâr bulmadım

967

İnceleğin unuyum
Ben Allahin kuluyum
Eski yarden fayda yok
Gendime yar buluyum

968

İnciğnemde polat yok
Yüzüğümde savat yok
Yari pek göresidim
Uçacağım kanat yok

969

İp attım ucuna gel
Kalenin burcuna gel
Zengine tamah etme
Yiğidin gencine gel

970

Kayada güvğen dalı
Yüklette gel urganı
Maşallah deyin baylar
Kimin var böyle yâri

971

Kırmızı gülle dolsun
Yansun güzeller yansun
Söyle yârim babana
Yüz olmazsa bin olsun

550

Kaşların karasına
Ben konmuş arasına
Seni merhem dediler
Bu sinem yarasına (1)

601

Kahve yemenden gelür
Bülbül çimenden gelir
Ak topuk beyaz gerdan
Her dem hamamdan gelir (2)

(1) Bu mani (550) numaralı manının başka türlüsüdür.

(2) Bu manide (601) No. diğer bir türlüsüdür:

974

Kalbim bir kırık neydi
Feryadım göğe değdi
Senden şikâyetim yok
Boynumu tali eğdi

975

Karşıdan dudu geçti
Elini yudu geçti
Pınar seni yıkarım
Güzel ne dedi geçti

976

Karşıda eleğim var
İçinde keleğim ver
İtin köpeğin kızı
Senden bir dileğim var

977

Karşıda elekmolur
İçinde kelekmolur
Var git hey cahil oğlan
Dar yerde dilekmolur

978

Kebabı köz öldürür
Sürmeyi göz öldürür
Ere kılıç kâr etmez
Bir kötü söz öldürür

979

Keklik sekişli yarim
Gerdan nakışlı yarim
Bulamadım eşini
Hünkâr bakışlı yarım

980

Maniciyim ezelden
Gönlüm geçmez güzelden
Deli olası gönül
Sana düşmüş ezelden

981

Mani bilmem ezelden
Gönlüm geçmez güzelden
Sizin gül bizim bülbül
Aşna (3) olmuş ezelden (4)

98

Pencerede perde ben
Yeni düştüm derde ben
Ben bu dertten ölürsem
Nasıl yatam yerde ben

983

Sıra sıra kirazlar
Niçün meyve vermezler
Şimdi zeman kızları
Cahil hali bilmezler

(3) Âşina demektir.
(4) Üstündeki manının bir türlüsü

984

Sarılı çit has bende
Muhabbetlü dost bende
Sakın unuttu sanma
Gece gündüz yas bende

985

Suyumu ılıdan yar
Donumu kurudan yar
Pekmi gönün büyüdü
Karşımda sorudan yar

986

Şu dağlar ulu dağlar
Dört yanı sulu dağlar
Ben derdimi söylesem 805
Gün durur bulut ağlar (5)

987

Şu derenin uzunu
Kıramadım buzunu
Aldım bir cahil kızı
Çekemiyom nazını

(5) Bu manide (805) Nolunun bir başka türlü söylenişidir.

988

Şu dağlar kireç olsa
Davarı erkeç (6)
Güzel çirkin istemem
Sevdiğim güleç olsa

989

Üzümüm bağda biter
Tütünüm dağda tüter
Bana hiç rahmetmedin
Olasın benden beter

990

Üzümü bağlardan al
Göz yaşın ağlardan al
İşte ben gidiyorum
Haberim sağlardan al

991

Uzun tarlanın ucu
Geliyor çifte bacı
Böyüğü hele hele
Küçüğü can ilacı

992

Yaylanın yolundayım
Anbarın kolundayım
Ana beni arama
Kızların koynundayım

(6) Üç yaşını doldurmuş dördüne giren geçilere erkeç derler.

Bibliyoğrafya

Danişmendname ve Mirkatülcihat

NAZMI Tombuş

—Baştarafı geçen sayıda—

Nakili ahbari meserret şiar ve musulu tomari nebahet desar yani ki ihni ulâ dedikleri rast kûftar esrari nihûfteden bu veçhile keşfi estar eder ve cevahiri nasüfte bazarini bu makule revaçla bedidâr eylerki meliki büzrükvar ol zamanki sultan torsandan müfarakat ihtiyar edüp on bin dilirani rezmiştiharla anlarla Kostantiniyye canibine güzâr ol cünudu mesuddan bazı merdâni kârü zar Karaman dağlarını der kenar edüp yine Kostantiniyyede cemiyyeti nusrat âsar niyetine gitmişler idi Melik Danişmendi namdar tahti hükmündeki dilavarani zur kâr vilâyeti Rum Teshirine mübaşeret birle genduleri ümuru harp ve kıtal ve vekayii cenk ve cidâl mezayasından behre ment ve kâmkâr etmişler idi ol eyyamdan NİKONYA fetih olunduğu hengâme gelince dört sene geçüp bunlar fütuhatı celile ile tahsili mesubatta ve anlar teshirati bi adile ile cihangirlik yarağ ve yatını isbatta ruz beruz kuvveti talii mesutları büruzde ânen fe anen meymeneti bahti firuzları âfitabı âlem tap gibi irtifai cihan efruzde idikleri enerçi ki tahminen mükarrer idi ve illa ebvabi müraselat istilai küffari tuğat mevaniine binaen ayri müyesser idi bunca casuslar iki ahbari âlemi tetebbu ederlerdi anlara müteallik bir haber duyamazlardı ve niçe küffar esirleri ki bend elimlerine giriftar kılınurlardı cidden Kayser caniplerindeki havadisi guzate hikâyet etmezlerdi fil vaki niçe söylesinler ki mazmunu gendulerinin kesir ve hezimeti ve asâkiri müsliminin irtifai menzeletile fetih ve nusratı idi ve ol makule esrari ne veçhile keşfetsünlerki neticei feraht nümuni ehli islâmın kerrü ferle izzü devleti idi ve müşrikini bednamın gami enduhla melâmet ve hasa-

reti idi fe emma meliki memalik küşa kâh bi gâh hatırı atırında anların tasavvurları âlemini hüveydâ kılup âyâ ol mahi âlemtabı gaza ve âfitabı neberdü heyca yani sultan torsan dedikleri yarigari cenk ezma niçe olduki ve Karadona ve Çavuldur çağa ve ol cümleye hemrah ve hem inan olan merdânibemzi veğa aceba ne canibe varup ve ne mekule gazaler kılup Kayseri rumla encamı kârları ne mertebede nihayet bulduki deyu fikrederlerdi ve illa cenk ve cidal iştiğalinden ve harp ve kıtal iştialinden bu galat yakininde bir semte dahi giderlerdi ve bu makule bir makale inşad edüp eyyami firaka teessüf ederlerdi.

Sonu bu keştü güzarin huzure çıkmıyamı
Bu gamlerin ötesi bir sürure çıkmıyamı

V. S.

Kezâlik sultan torsan ile gazaye salik olan nerre şirani maarik dahi meliki büzrük var cenabındeki ahbari meserret âsare mütehalik olup dembedem iştiyakı elemlerini çekerlerdi ve demadem elem firakile hunabei sirişk dökerlerdi ve küşayişi hatır demlerinde bu gûna tekellümle terennüm ederlerdi. Li Müellifihi.

Aceba bir dahi visal olamı
Yüzlerin görmeğe mecal olamı

V. S.

— Sonu var —

Çorum Havadisleri :

Çorumda Petrol

Geçen sonbaharda jeolojik etüdü yapılmış Çorum sahasının enteresean petrol mıntakası olduğu anlaşılmış, Jeolojik etüdün birde jeofizik tedkikatla takviyesine lüzum görülmüştü. Bir buçuk ay kadar bir müddet içinde yapılan jeofizik tedkikat neticesindeki Reaksyonlar şayanı memnuniyet görülmekle beraber Dome (Kubbe) de bulunmuş, İş sonda tatbikine kalmıştır.

Her bakımdan pek çok tercih noktaları olan Çorumda petrol taharriyatının bir an evvel yapılmasını temenni eyleriz.

NOT :

Çorumda petrol mevcudiyeti daha evvel anlaşılmış 331 senesi Bay Latif Kavukçu adına taharri ruhsatnamesi de istihsal edilmişsede sermaye teminine imkân bulunamadığından araştırma yapılamamıştı Buna aid vesaik aranmaktadır bulunduğunda neşredilecektir. —Çorumlu—

DÜZELTME

Sahife	Sütun	Satır	Yanlış	Doğru
787	1	9	edilmiştir	edilmişti
790	1	27	alkışla	alkışlar
791	2	1	etbirler	tedbirler
798	0	0	T. N.	N. T.
804	0	12	yazıldı	yayıldı

MES'UL MÜDÜR: Dr. Pertev Kaleli oğlu

(Şimdiye kadar yapılan araştırmalarda ele geçirilerek istınsah edilip biriktirilen ve değerli yazıcılarımızdan Sabık Maarif Müdürümüz Sayın Bay Neşet Köseoğlunun (Çorumlu) derğisinin (14) üncü sayısında hususi bir makale ile bahsettiği (Abdalata) zaviyesine ait bilumum vesaiki aynen derce başlıyoruz.)

No : 214

ماتضمنه هذا الكتاب ثبت عندى و حكمت
بصحته حرره محمد بن عبدالرحمن
المصلحى القاضى بمدينة
دارالعز آماسيه
غفرلهما العالى

هوالموفق

طالعت اصوله العليا فقه الفقيرالیه عزشانه
السيد احمد مختار استانبولى المولى
الخلافة بقضاء چوروم غفرله
مختار
احمد

هذا ذكر ما قبض و استوفى شيخ بايزيد بن سلطان بن اولو بك بن شمس الدين حال صحه تصرفاته شرعاً من الاعن قدوة المتاهير والاعيان الياس بن شيخ محمود بن برهان المشهور بابدال آتا مبلغ اربعة الاف درهم و سبع مائه درهم و قباءً واحدا متحداً من الكمخاء مقوماً ثلثمائه درهم فضى و مراد سلطانى خلد ملكه والكل خمسة الاف درهم فضى مراد رايح سلطانى خلد ملكه بطريق المصالحة الشرعية عن دعوى صفته من ديوان بنادى المشتمل على القرى والمزارع من اعمال قره حصار كورلو واقر واعترف نصيبين شاهين بن آلوبك المذكور حال صحته اقاريره شرعاً اقرار و اعترافاً صحيحين شرعيين انه قبض و استوفى من آبدال آتا المذكور مبلغ الفى درهم و مأتى درهم فضى مراد رايح سلطانى ايضاً خلدت سلطنته بطريق المصالحه الشرعية عن دعوى حصته من ديوان بنادى المذكور قبضاً و استيفاءً صحيحين شرعيين و ابرا شيخ بايزيد و ينسب المذكور ان زمة آبدال آتا المذكور عن جميع الدعاوى والمطالبات و الايمان والمحاكمات والحقوق والخاصمات عموماً خصوصاً عن دعوى حصتهما من ديوان بنادى المذكور ابراء صحيحاً شرعياً عاماً مطلقاً قاطعاً علقة النزاع و حاسماً مادة الشقاق فان ادعت مروبنت سلطان المذكور من آبدال آتا المذكور حصتها من ديوان بنادى المذكور المنتقل اليها من تركة ابيها سلطان المذكور بالارث الشرعى فجوابها والضمان على شيخ بايزيد المذكور بالزامه اياه و ذلك بعد ما ادعى شيخ بايزيد المذكور ان الوبك المذكور وهب حال حيوته و صحته

من ابنته من اسلام ملك من جميع الربع الشايع من ديوان يمادى المذكور و ادعى ابدال انا المذكور ان اسلام ملك المذكورة وهبت حال حيوتها و صحتها من شاهين المذكور جميع حصتها من ديوان المذكور وقد ادعى شيخ يازيد المذكور ان ورثه الو يك المذكور منحصرة فى اثنين سلطان و شاهين المذكورين و بنت اسلام ملك المذكورة و بجميع ذلك وقع الاشهاد والتحرير فى السادس عشر من صفر لسنه اثنين و عشرين و ثمانمائه بجريه تونس (٨٢٢)

No: 215

Vakıflar Umum Müdürlüğü
Vakıf kayitler kalemi
Sayı
1050

Hülâsa

Arapça ibare ile yazılı bulunan evâili sefer 822 tarihli vakfiyenin dibace ve muhakeme kısımları hariç olmak üzere eksiksiz olarak tercümesidir.

Vakfın isim ve şöhreti:

Abdal ata denmekle maruf Şeyh Mahmut Burhan oğlu İlyas.

Vakfiyenin tarihi:

Evâili Sefer 822

Vakfiyeyi yazan mahkemenin adı:

Kara hisare tabi Timurlu kazası kadılığı (1)

Vakfın bulunduğu yer:

Demirli kazası

(1) Burada mütercim zühul etmemiştir. Neşredilecek vesikalardan da anlaşılacağı üzere Karahisara tâbi Timurlu kazası değil Çoruma tâbi Karahisarı Timurlu kazasıdır.

Vakfın gelir kaynakları:

Karahisara tâbi Demirli kazasında eskiden (Devlet) divani hadisen (Yamadı) divani diye çağrılan şayi hisse temamı vakıf olup Kızkıllı geçidinden başlayarak karakoyunlu mahalline buradan ada kavağa buradan ayrıca pınara buradan Söğütciğe buradan Domalan Çalıya buradan caddeye buradan Kızılkirişe buradan Üçoluğu buradan Osmanbeline buradan Geyik sürüsü namindeki cebele buradan bıyık viranına buradan Kendır kirişe buradan aduk tepesine buradan harman tepesine buradan Gökçe kuyuya buradan Karıncalı pınara buradan arkalı Kavak beline buradan Zengi Meşhedine buradan alakıra buradan Küçükburuna buradan Ayıgölüne buradan alçak yola buradan dikili daşa buradan Ahmet (2) Nehrine müntehi hudutlarla Mahmut divani mezkûr bütün hududile ve hukukile tevabiile ve levahıkile ve kara kilise ve necir ve bedenli ve kuyu namçe koçlu Hace Ali ve Akçaviran ve Yamadı denmekle maruf mezarları ile ve dağlarile meyveli meyvesiz ağaçlarile kuyularile nehirlerile mesken ve mevtinlerile dâhil ve hariç bütün haklarile ve mensubatile ve vücuh esbabın; tenahisile vakfın hayır yerlerine maşrut vakfolduğu:

(2) Ahmer olsa gerektir.

Vakfın hayır yerleri:
Yakacık köyünde zaviye.

Tevliyetin ve kilerin kimlere ve nerelere verileceği:

Vakıf tevliyeti ve kilerin beşte birini yaşadığı müddetçe şahsına sonra oğluna üreyen oğullarının oğullarına ve inkirazından sonra Şemsettin oğullarından Sultan Ulu Bey oğlu Şeyh Bayezide maşrut olduğu yazılıdır. (3) Muamelât Müdürlüğünün 23/3/938 ve 402 R S. yazısı üzerine kaydinden tercüme edilmirtir.

12/5/939

Evkaf Umum Müdürlüğü

---

(3) Şemsettin oğullarına maşruta olduğu dahi telkkie muhtaçtır.

No: 216

(ABDAL ATA ZAVİYESİNE AİT BİR FERMAN)

Nişani hümayun ve hükmü nafiz zunun enfezallahü teâlâ ilâ yevmünnüşur oldurki rafii tevkii refişşan mefharil meşayihi kiram kutbüssalikin Seyyit Mehmet mafur dedem neverallahü kabrehu Sincanın divanını tevabiile vakfedüp hükmü hümayun vermiş ol izin Sultanı Âlem ve padişahi muazzam hullide milkehu mukarrer tutup hükmü muta vermiş öyle olsa müşari ileyh Seydi Mehmet hizmetleri ahkâmları getürüp kapumda arz eyledi bena berin ben dahi mukarrer ve musaddak tutup bu nişanı hümayunu lâyık ve erzâni görüp verdimki mezkûr Sincan divanını tevabiile ber minvali evvel her niçe tasarruf ede geldise geru mutasarrıf olup ulamdan ve saharden ve babadan ve karalhaldan ve kale ırğadından ve doğancıdan ve sekbandan ve kadıdan ve su başıdan ve naiplerden vesair avarızı divaniden muaf ve müsellem ola âferide kâinen menkân medhal kılmaya teaddi ve tearruz görmeyeler ve müşarün ileyh Seydi Mehmet dahi faruul bâl ve müraffahül hal olup vakıfın ruhuna ve benim devami devletim ve izdiyadi ömrüm düasına muvazabat ve mülâzemet kıla kimesne teptil ve tayir etmeye her kimki teptil ve tayir eder ise ve etmeğe say eder ise Allâhü Tealânın ve melâikelerinin ve Peygamberlerinin lânetleri anın üzerine ola alâmeti şerifi cihan mutaı mutalaa kılanlar maz nunun talikik bilüp itimad kılalar tahriren fissamin aşer min şehri Rebiülahir li sene semân ve hamsin ve seman mie 858 Hicriyye.

No: 217

(Abdal Ataya Ait Diğer Bir Ferman Sureti)

Merhum Abdal Ata zaviyesinin Şeyhi Seyyit Mehmet dari bakaya intikal ettiği ecilden zikrolunan zaviyeni meşihatine oğlu mefharüşşüyuh vel ârifin Seyyit İbrahim dame tevfikahu tayin olmağile zaviye evkafından Yanacık ve Yamadı divanını ve Mazayı ve bunlardan gayri merhum Atanın tasarrufundan evlâdı olan yediği ve mezkûr İbrahimin atası yediği gibi mezkûr İbrahime sadaka edüp eline bu hükmü hümayunumu verdim ve buyurdumki elyevm zaviyeyi mezkûre şeyhi olup guraba ve naziline ve fukara ve varidine hizmet eden evlâdı Yeni Çeriden ve Doğancıdan ve Sekbandan ve hısar yapmaktan ve kazancılardan ve su başılardan ve nâiplerden ve süvarilerden ve kadılar avarızı ve teklifi divaniyeden maaf ve salim ola her veçhile kimesne dahil ve tearruz etmiye ve bunlara zahmet verüp üşendirmeye ve bu hükmü tepti! ve tadil etm yeler her kim teptil ve tayire sai olursa Allahü Tealânın ve Peygamberlerin ve evliyaların ve melâikelerin ve cemii halayıkın laneti anın üzerine ola alâmeti cihan mutaımı mutalaa kılanlar mazmununu muhakkak bilüp itimad kılalar tahriren fi evaili Recebül müreccep lisene erbaa ve sep'in ve semân mie 873.

No: 218

(Abdal Ata Zaziyesine Ait Bir Huccet Sureti)

Ma hüvel muharrer fih vakaa indi ve sahha ve suhha beyne yedeyye ketebehu el fakir Avni bin teberrük el kadı bi kadai Çorum ufiye anh.

Mühür okunmuyor

Sahha mafihi indi harrerehül fakir Mehmet El müfettiş bihazihil kaziyyeti an canibil kadı bi Boyabat bil emril âli ufiye anh.

Mühür
Hadimüşşeri elfakir Nehmet

Mazmunu hazel kitap muvafıkuşşerişşerif ve li eceli zalik kabiltühu ve emzaytuhu taleben lissevap harrerehu el hakir Abdurrahman bin Mahmut elkadı Selmanlu el müfettiş sebika vilâyeti Rum ufiye anhüma.

Mühür
Abdurrahman bin Mahmut

Ve sahha ve suhha ma fihi indi nemikahül fakir Ahmet bin Nurullah El Mevla bi kadı Çorum hilâfe Afâ Anhümel Âfi.

Mühür
Elvasiki bil mülkillah
El fakir
Ahmet bin Nurullah

Lemma uruza alyye hazihil huccetişşeriyyeti ve cettihumutabıkan lil vakfiyyetil mamuleti meriyyeti kabiltühu ve emzaytuhu ve enc ahkarül ibad il bari Mehmet bin Muharrem bin Cafer elimadi el kadı bi medinei Çorum ve tevabiiha ufiye anh

Mühür
Mehmet bin Muharrem

Sahha ma fihi indi nemikahu el fakir Mehmet bin el haç Musel kadı bi Çorum ufiye anhüma.

Mühür
El fakir Mehmet bin Musa

El muharrer fih tahakkaka indi nemikahül hakir.... Elkadı bi Çorum ufiye anh.

Mühür
El fakir Hüseyin bin Bayezit

Lemma semiğtuhu sihhate mazmunuhu minessika kabiltühu nemikâhül fakir Mustafa el kadı... Ufiye anh.

Sebebi tahriri kitabi şeri ve mucibi tastiri hitabi meri oldurki kazai Çorum tevabiinden Abdal Ata Kuddise sirrehül aziz zaviyesi zevayidine müderis olan Muhittin efendi Kastamoni Sancağı beyi dame ulüvvihi hazretleri ile Çorum ve Boyabat kadılarına hitaben emri şerif irad edüp mazmunu âlişanında Abdal Ata zaviyesi zavayidine müderis olan Mevlâna Muhittin sabika... Müddeasınca gö.üp verile lâzım gelen hakkını alı veresiz deyu ferman

olunmağın ber mucibi emri âli mezkûr Mehmet efendinin bundan akdem irad eylediği emri şerife nazar olundukta mefhumu münifinde teftiş edüp göresiz zaviyeyi merkumenin zavayidi zuhur edüp maşruta değil ise Mevlânayı mezkûre tasarruf ettiresiz deyu ferman olunup Boyabad efendisi masalihi miri ile mukayyet olup bi nefsihi gelmeleri müyesser olmamağın hususu merkumun teftişine mürasele ile bu fakire tefviz edüp halâ Çorum kadısı Mevlâna Avni efendi ile akti meclis olundukta müşari ileyh canibi şeriflerinden hususu mezbur için mübaşir olan fahrül akran Ahmet bey zide kadrühu zaviyeyi mezbur Şeyhleri olup evlâdiyet üzre mutasarrıf olanlardan Seydi Çelebi ibni Halil baba ve Seydi Şah Çelebi ibni Cafer Çelebi ve Ahmet Çlebi ibni Marifet Çelebi nam zaviyedarları mezkûr Mehmet efendi ile mecliei Şer'a ihzar edüp ber mucibi emri âli teftişe mübaşeret olunup âyani vilâyetten süâl olundukta sika ve mütemed aleyh kimselerden.. Seyyit Veli ibni Seyyit ve Hasa Halife İbni elhaç Ali ve Maksud Halife İbni Musa ve elhacı Eyyup bin Yusuf ve Hasan Halife ibni Rüstem ve nazar ibni elhacı Mehmet nam kimesneler liecliş şahade meclisi şera hazurun olup Mezbur Mehmet efendi müvacehesinde şöyle edâyi şehadeti Şeriyye kılup dedilerki Abdalata kuddise sirrehül aziz zaviyesinin Meşihati ve zevavidi karnen bade karnin evlâda maşruttur şahitleriz bu hususa Allah için şahadet dahi ederüz ve mezbur Seydi Çelebi ve Ahmet Çelebi ve gayrileri dahi merhum Abdal Atanın sahih sulbi evlâdındandır buna dahi şahitleriz Allah için şahadet dahi ederüz dediklerinden sonra badettezkiye şahadetleri hayyizi kabulda vaki olup geru kadimden ola geldiği üzere mezbur Seydi Çelebi ve Ahmet Çelebi ve Seydi Şah Çelebi ve gayriler dahi zaviyei mezburenin meşihat ve zavayidini olan meşrutiyet üzre mutasarrıf olmalarına hükmolunup bir vesika tahrir olundu ki ledeyil hace kâşifi macera ola tahriren fil yevmil işrin min şehri cema.. Li sene tisa ve semanin ve tisa mie 989.

Ş Ü H U D Ü L H A L

Mevlâna Fethullah Elmüderis bizaviyei Beyler Çelebi		Ahmet Çelebi an evlâdı Acem Sinan Tokattan	Sarı Hasan Rüstem
Nazar bin elhaç Mehmet	Eyyüp bin Yusuf	Maksud halife Musa	Mustafa bin Nebi
Yusuf fakih ibni Etem	Süleyman bin Pirmezit	İlyas bin Şeyhi	Mahmut fakih İbni Kıssa

Ve gayrihim minel hazırın

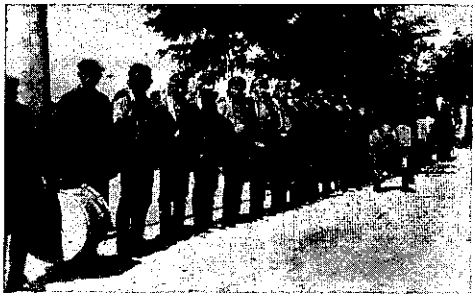

Çorùmlular Yüce Başbuğlarını beklerken.

Yüce Başbuğ coşkun tezahüratla karşılanırken.

Yüce Başbuğ coşkun tezahüratla karşılanırken.

Yüce Başbuğ Çorum Parti binasında.

Yüce Başbuğa Parti binasından ayrılırlarken buket takimi.

Yüce Başbuğ ikametlerine tahsis olunan Vali konağından çıkarken.

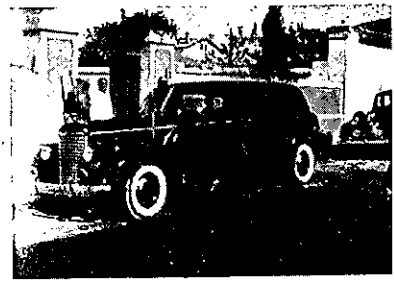

Yüce Başbuğun otomobilleri Vali konağı önünde.

Yüce Başbuğ Alaca Partisi önünde.

Yüce Başbuğ Vilâyet hududunda Çorumlulara veda ederken.

Yüce Başbuğ Alaca partisinden çıkarken.

Yüce Başbuğ Alaca Partisi önünde.

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl : 3 | 1 İlkteşrin 940 | Sayı : 27

Dil İnkılâbı Savaşı

NAZMI Tombuş

Her zaman ve mekânda siyasî, idarî üstünlüğünü tanıtmış, varlık ve benliğini korumuş olan Türk her nedense dilinin yayılma ve ve kökleşmesine önem vermemiş, bu meselede mahkûm ve mağlubi olan milletlerin tesiri altında kalmıştır. İtirafa mecbur olduğumuz, bu acı hakikatı, bu ulusal derdi ilk defa duyan ve duyurmak isteyen Türk bilğini Âşık Paşa (Garipnamesinde) :

Kamu dilde var idi zaptı usul
Bunlara düşmüş idi cümle ukul
Türk diline kimseler bakmaz idi
Türklere hergiz gönül akmaz idi
Türk dahi bilmez idi ol dilleri
İnce yolu, ol ulu menzilleri.
Bu garip name anin geldi dile
Kim bu dil ehli mana bile
Türk dilinde yâni mâna bulalar,
Fikri ırfan eyleyip can olalar.
Dile bakıp manayı hor görmeye,
Yol içinde birbirini yermeye.

Diye şikâyet ediyor, Türk dilinin mazbut bir usule bağlanmasını, Türk dilile de kitaplar yazılmasını, manalar ifade edilmesini istiyor. Fakat bu der dini bir türlü kimseye anlatamıyordu.

Osmanlıca adı verilen Arapca ve Farsca karışmış kozmobolit bir dil almış yürümüştü. Bilginler; halkı, halk dilini istihfaf ediyor. Halkta bunların sözünden bir şey anlamıyordu. Nihayet bütün Ulusal defterimize deva arayan ve bulan (Büyük Ata) asırlardan beri şifa bulmayan bu yara üzerine de elini koydu. 932 senesi Eylûlunun 26 ıncı günü bir korultay topladı. Bu toplantı da Türk dilinin yabancı dil tesirlerinden nasıl kurtulabileceği düşünüldü: Yapılacak işlerin, gidilecek yolların ana çizgileri çizildi. Bu uğurlu işin başarılması için bir kurum meydana getirildi.

İşte şimdi Yüce Başbuğ İnönünün Yüksek ve kiymetli himayeleri âltında çalışmakta olan bu kurum, Türk dili inkılâbı savaşının Genel Kurmaylığı ödevini uzerine almış bulunuyor. Yedinci yıl dönümüne kavuştuğumuz bu uğurlu günü kutlularken verimli başarılar, hayırlı sonuçlar dileriz.

BAKIMA MUHTAÇ DOĞAN YAVRU MİLLETİN ŞEFKAT SİNESİNDE BARINIR !

ÇOCUK larınızın Bayramlıklarını hazırlarken kimsesiz yavrularıda sevindirmek için Çocuk Esirgeme Kurumuna yardım elinizi uzatınız.

FITRA

GÖKLERİMİZDE Hakimiyet - FELÂKETLİ günlerimizde MERHEM - kimsesiz ÇOCUK lara GIDA ancak fitrelerimizi Türk Haha Kurumuna vermekle olur.

Çocuk Esirgeme Kurumu G. Markezi

DUYGUNU ASALETİ ÇOCUĞA YARDIMLA YÜKSELİR!

Çocuk Esirgeme Kurumu G. Merkezi

Şifreli Bir Ferman

NAZMI Tombuş

Osmanlı İmparatorluğu devrinde Saray ve Babiâlinin resmî dili, tanzimat devrine kadar pek az istihaleye uğramıştır. Saraydan çıkan bütün resmi evrak muayyen bir kaide ve çerçeve dahilinde yazılırdı. Bu meyandaki padişah fermanları da ya doğrudan verilen buyrukları, yahut bir şikâyet ve sorguya cevaben yazılan emirleri ihtiva ederdi. Bu fermanlarda alelusul yazılan elkaptan ibaret yaldızlı bir mukaddemeden sonra şikâyet edilen veya sorulan mevad açık bir suretle tekrar edilir, ana göre verilmesi lâzımgelen emir de kezalik açık ve kat'î olarak ifade olunurdu.

Dergimizin beşinci sayısı vesika kısmında 41 sıra numarasında sureti neşredilen fermanın ise mutat olan bu usul ve merasime tâbi tutulmıyarak âdi bir mektup uslubile kapalı tarzda yazılmış olması bilhassa nazarı dikkati celp etmektedir.

Çorum Sancakbeyi İlyas Beyin iş'arına cevaben yazılan bu ferman münderecatında tarafeynce malûm ve eski dertlerin tazelenmesini mucip olan bir hadisenin tekrar ve tafsili bililtizam arzu edilmemiştir denilebilir.

Fermanda malî tahsilâta ait bazı emirler verildikten sonra (Boylu taifesenden kendi hallarında gelip evlerinde sakin olanlara fimâbat teaddi ettirilmemesi) emredilmekte ve (Dizdarda emanet konulan esbablar Konya canibine teveccüh ettiklerindemi? yoksa sonra münhezim olup avdt ettiklerindemi? kounlmuştur. Ne mekule esbabtırr. ve kimlerindir) diye sual olunmaktadır.

Bu kapalı sözlerden bir mana çıkarabilmek için Çorum ve havalisinde o zaman cereyan etmiş olan bazı tarih vak'alarını hatırlamak icap eder.

Ferman 19 / Zilkade / 966 tarihlidir. Bu tarihten bir ay evvel Kanunî Süleymanın torunu ve

Şehzade Bayazıdın oğlu Orhan Çorum Sancak beyi idiki İlyas Beyle halef, selef olmuşlardır. Orhanın babası Şehzade Bayazıtta Amasya Valisi bulunuyordu. Bayazıt ve Orhanın Konya Valisi bulunan diğer Şehzade Sarı selim ile Konyadaki muharebeleri, bu muharebede mağlup olarak Amasya ve Çorum taraflarına ric'at ve bilâhare İrana firar etmeleri Şavval 966 tarihine tesadüf eder. (1)

Şu izahatla ferman mednindeki müphemiyet zail olmakta ve ferman münderecatından.

I - Boylu Aşiretinin Şehzade Bayazıt ve Orhanla beraber Konya muharebesine iştirak ettikleri, mağlubiyetten sonra ise tecziyeleri cihetine gidilerek kendilerine zulüm edildiği cihetle yurtlarına dönmeğe cesaret edememeleri umumî asayişin istikrarına mani olduğundan haklarında müsamahakâr davranılarak kendi hallerinde evlerinde yaşamalarına fırsat verilmesinin te'mini emrolunduğu;

II - Şehzade Bayazitle Orhanın veya maiyetleri efradından bazılarının İrana firarlarında İskilip Dizdarına emanet olarak elbise ve eşya bıraktıkları istihbar edilerek keyfiyetin Sancak Beyi İlyas Bey tarafından Padişaha bildirilmesi üzerine, bu hususa ait tekrar izahat talep edildiği;

Anlaşılmaktadır.

(1) Bu vak'aya müteallik tafsilat evvelce neşredilmişti. Çorumlu: Sayı 1. sahife 7

Şiir

(Radyo) ma

Şen radyomun başında, düğmeyi çevirirken,
Avrupanın neşeli, çılgın müziklerini,
Dalga, dalga ahenkler ruha ferah verirken,
Dinlerdim güle güle garp zübbeliklerini.

Şurada bir ağır marş, ötede bir coşkun dans,
Beride bir kahkaha, şu dalgada bir oyun,
Ovalarda yaşamak, doğrusu bu da bir şans
Deye şöyle düşünür, dalardım uzun uzun

Radyomun şen sesleri, şimdi alev saçıyor,
Ne tarafı dinlesem, verdiği haberler şu:
(Yüz bin kişi telefat, kadın, çocuk kaçıyor)
(Yüz tayyare düşürdük, te'min ettik uçuşu)

(Tanklarla, zırhlılarla daha şafak sökmeden
Bu gün yine uğradık düşmanın salgınına)
Doyamadı ordular insan kanı dökmekten.
Dünyayı sardırdılar, müsibet yangınına..

İşte buna benzeyen bir çok vahşi haberler,
En medeni insanlar, cengücidal içinde,
O muhteşem şehirler, mamureler, o yerler,
Şimdi vicdan yakıcı, bir ihtilâl içinde.

Eski neşeye bedel, göksündeki iğneden,
İğrenç kanlar sızıyor, medeniyet adına,
Sende dahilsin: Evet, sizleri icat eden.
Medeniyete lânet, lânetler icadına...

12-7-940 Samsun : H. Rüştü Coşkun

(Çorumda Yüzük Oyunu (1) Sıra gezme ve sıraya dizme ve söylenilen çığşaklar (2)

EŞREF Ertekin

Çorumda yüzük oyunu Türkiyenin her yerinde olduuu gibi yüzükler (11) filcanın altına saklanılarak oynanılır ve her hususi birikintilerde kadın erkek karışık veyahut yalnız kadın ve yalnız erkekler tarafından oynanılır.

Oyunun şeklini Halkevleri dergilerinden değerli (Burdur) dergisinde sayın arkadaşımız Rahmi Uğur tarafından pek müdekkikane etraflıca yazılmış olduğunu gördüğümüz için karilerimize tekrar etmekten bir faide hasıl olmıyacağını düşünerek sarfı nazar ediyoruz. Yalnız Çorumda yüzük oyununun hususiyetlerinden olan sıraya dizmede ve söylenilen manzum çığşaklarda şive doğişikliklerinden bilğinlerimize bir hizmette bulunuruz ümidile bahis mevzuu yapmayı muvafık gördük:

Sıraya dizme işinden evvel sıra gezme adetinden bir nebze beyan etmeden geçemiyeceğim.

SIRA gezme bu adet Çorumde kadimden beri sürüp gelmekte olduğunu babalarımız ve dedelerimizden eşidiyoruz. Lâkin eski zamanlarda ne şekil olduğunu ber tafsil bilene tesadüf edemediğimizden biz zamanımızda gördüğümüz ve bildiğimizi yazacağız.

Beş on ahbab bir araya gelerek sıra daveti gezmeğe karar verirler bu davet haftada hangi günde olacak ve davette ne çeşit yemekler bulundurulacak ve hangi gün ve hangi gece arkadaşın yapacağı aralarında kura atmak suretile kararlaştırılır. Her kes gendine isabet eden sıra numarasını defterine yazar birinci numarayı çeken zat davet hangi gece yapılacak ise ayağa kalkarak arkadaşlarını

---

(1) Filcan oyunu diye söylendiği çaktur.

(2) Çığşak damek makamı tahkir ve tehzilde söylenilen manzum, mensur kelamlara denir (Filancayı yanımdan çığşaklıca koğdum gibi

selamlar filanca gece bizdesiniz der ve tayin edilen gece geldikte kaç kişi iseler bilûmum arkadaşlar birinci numarayı çeken arkadaşın evinde toplanmış bulunur.

Bu numara sırası takip edilirken arada gendisine sıra gelen arkadaştan birisinin bir manii zuhur eder ise diğer arkadaşlarından birisi ile numarayı değişe bilir ve yahut ondan sonraki yapacak arkadaşı sırasını yaparak devam edüp mazereti dolayısile aradan çıkan zatta en sonra sırasını yapar. İşte bu şeklile bir araya gelen ahbaplar yerine göre türlü türlü suhbet ve eğlencelerle vakit geçirirler en başta gelen ve en zevkli ve eğlenceli oyunda yüzük yani filcan oyunu olduğugibi en ziyade bu oyunda da galiplerin mağlupları sıraya dizerek çaldıkları çığşaklardır:

Sıraya dizme (Burdur) Dergisinin 17 - 18 inci sayısında yazıldığı gibi yüzükte yenilenlere cismen ve kalben eza verecek birtakım oyunlardan ibarettir.

Çorumda sıraya dizme. Galip tarafın başçılı yenilenlerin hepsini diz üstü oturdarak bir sıraya dizer eline bir tura yahut maşa gibi bir zopa alır adeta bir yapının temelini kuracak bir usta tavrını takınarak baştan başlayub külükle taş yunar gibi elindeki zopa ile (mesela) şu taşın şurası yüksek duruyor der bi çare adamcağızın burnuna bir zopa yerleştirir zopanın önünde taş gibi durmak şarttır çekindikçe kımraştıkça zopalar şiddetlenir kafasına kollarına dizlerine velhasıl adamcağızın biraz çıkıntılı duran her yerine peyder pey zopa inerek düzeltilmeğe çalışılır her kaç kişi var ise hepsini böyle sırasile külükledikten sonra bunları bir defada bir birleri üzerlerine yığarak divar örmeğe başlar ip gerer şakula bakar velhasıl bir taşçı ustası taşları örerken ne yaparsa hepsini tatbika uğraşır hatta bazan su ile çamur ile suvamağa bile yeltenililir. Ve bu işin arasında galip taraf hepsi bir ağızdan aşağıya yazılan çığşakları yerlerine göre makamı mahsusla çalarak yenilenleri kalbende müteessir ve me'yus hatta kızdırmağa çalışılır her iki tarafta heyecan içinde kimi ağlar kimi güler kimi göz yaşını siler bir halda gece yarılarına bazan da sabahlara kadar devam eder.

Çığşaklar (3)

Ocak başının minderi
Yüzükcülerin mundarı

Silkerler dönderi dönderi
Şöylemi oynarlar kıykak
Böylemi oynarlar kıykak

Gelin baştan haşlayalım
Hepisini heşleyelim

Haşlamayı haşlayalım
Ohiyallı hiyallı canım
Şaşkın zovallı

Sen neye geldin buraya
Hele ben girmem araya

Seni katarlar sıraya
Ohayallı hayallı
Tu bire maskara

Nakarat

Yedin havucu oğlan
Açtın tapayı oğlan

Döktün pirici oğlan
Düzdin sıpayı oğlan

Çölmekciden aldım tağar
Yozgadlının fini zağar

Terziye koydum ağar
Ah bilür oynar bilmez
Oynar ah zovallı zovallı
Ne kızarsın kırmızı büber çehreli

Sen bu yolda kalmış yorgun devesin
Senin nene gerek oyun oynarsın

Sana saman gerek yapyap yiyesin
Ah bilür oynar bilmez oynar
Ohayallı canım tu bire maskara

Ekmek sokar kuşağına
Kımıl düşmüş daş . . . . .

Alır gider uşağına
Ohayallı hayallı ne kızarsın
Kırmızı büber çehreli

(3) Bu çığşaklardan pek açık olanları yazılmayup bazı kelimelerde sıfırlanmıştır.

Nakarat

Yedin havucu oğlan
Açtın tapayı oğlan

Döktün pirici oğlan
Düzdün supayı oğlan

Fenere koydum kandili
Sen dizdirirsin kendini

Bilmen yüzüğün fendini
Ah bilür oynar bilmez oynar
Ohayallı hayallı canım şaşkın
Zovallı

Biner atın arığına
Bak şu puştun sarığına

Gider yolun doruğuna
Şöylemi oynarlar kıykak
Böylemi oynarlar kıykak
Tu bire şaşkı mashara

İstanbuldan gelir kutu
Darıldınmı itin kö . .

İçi dolu burun otu
Ah bilir oynar bilmez oynar
Ohayallı hayallı canım şaşkın
Zovallı

Tarlaya kaktım ardıcı
Kirkûr kâfirin sadıcı

Uzadı gittti bir ucu
Ah bilir oynar bilmez oynar
Ohayallı hayall canım şaşkın
Zovallı ne kızarsın kırmızı büber
Çehreli

Pınarları taş oluklu
Çingene eşşeği kılıklı

Akar sülüklü balıklı
Şöylemi oynarlar kıykak
Böylemi oynarlar kıykak
Tu bire şaşkın mashara

Hamam kapusu keçeli
Seni dü . . . . yeni çeri

İçinden çıkan peçeli
Ohayallı hayallı canım tu bire
Mashara ne kızarsın kırmızı
Büber çehreri

Nakarat

Yedin havucu oğlan
Açtın tapayı oğlan

Döktün pirici oğlan
Düzdün sıpayı oğlan

Gelin şunlara varalım
Yüzükçü başın bulalım

Hal hatırların soralım
Şöylemi oynarlar kıykak
Böylemi oynarlar kıykak
Ohayallı hayallı canım şaşkın
Zovallı

Beraber olduktа geçtik
Sizin bıyığınıza sı . . . .

Soğuk soğuk sular içtik
Ohayallı hayallı ne kızarsın
Kırmızı büber çehreli tu bire
Mashara

Bal çalalım ellerine
Yüzükçüler körlerine

Bılaşmasın kollarına
Şöylemi oynarlar kıykak
Böylemi oynarlar kıykak
Tu bire mashara

Nakarat

Yedin havucu oğlan
Açtın tapayı oğlan

Döktün pirici oğlan
Düzdün sıpayı oğlan

Alaca işlik diktirir
Bu çalım seni si . . . .

Cebine harçlık döktürür
Ohayallı hayallı canım
Şaşkın zavallı tu bire mashara

Dizini dikmiş oturur
Aklına özür getirir

İnce maslahat bitirir
Ohayallı hayallı canım şaşkın
Zovallı

Ağzında dokuz azısı
Yozgadın uyuz tazısı

Ensesi harman yazısı
Ohayallı hayallı canım şaşkın
Zovallı niye kızdın kırmızı
Büber çehreri

Kalaylı kazan kapağı
Tabak hanenin van van köpeği

İçinde halva topağı
Şöylemi oynarlar kıykak
Böylemi oynarlar kıykak
Ohayallı hayallı tu bire mashara

Vakit daha gayet erdir
Utanırsan erkama gir

Yüzük gök fincandadır der
Ah bilir oynar bilmez oynar
Ohayallı hayallı vah yazık
Şaşkın zovallı tu bire mashara

Nakarat

Müsafirim safa geldin
Bizde Ya . . . dört teklidir

Var atını bağlada gel
Ensenide yağlada gel

Dağdan getirdim mazıyı
Bağlan şu uyuz tazıyı

Dolandırdım hep yazıyı
Şöylemi oynarlar kıykak
Böylemi oynarlar kıykak
Ah bilir oynar bilmez oynar
Tu bire mashara

Atları bütün alıklı
Otur hey maymun kılıklı

Pınarları çift oluklu
Ohayallı hayallı canım şaşkın
Zovallı neye kızdın kırmızı
Büber çehreli tu bire mashara

Açtım açtım yüzük buldum
Kazların tüyünü yoldum

Oturdumda size güldüm
Ah bilir oynar bilmez oynar
Ohayallı hayallı canım şaşkın
Zovallı vah yazık tu bire mashara

Nakarat

Müsafirim safa geldin
Bizde ya . . . dört teklidir

Var atını bağlada gel
Ensenide yağlada gel

—Sonu Var—

«Yeşil Çorum» dan

Bazan çok acı olur, geçmiş günü yadetmek
Bazan da neş'e verir maziye doğru gitmek.
Yıllar varki hasretim ey yeşil Çorum sana
Kara sevda çekenin hali pek benzer bana.
Gençl.k çağının sensin en kıvvelli sahibi
Başka bir yer sevmedim seni sevdiğim gibi.
Genç ruhumda bıraktım birçok derin intiba
Şimdi bu hatıralar bana ilâhi menba,
Teselliler veriyor her an hayalim bile
Her gün öksüz kalbime kavuşmak emelimle.
Hayalimin baharı Eskiekin bağıdır
Bana şarkı öğreten Kandil kaya dağıdır...
Bugün yine özlerim İlkbahar demlerini
Sarı çiğdemlerini, beyaz çiğdemlerini.
Dört gözle bekleştirdik, uyumazdık yarını
Gelin gibi süslerdik iğdenin dallarını.

Çiğdem çiğdem çiçeği
Alaca bulca saçağı
. . . . . .

Sokaklardan şırkı söliyerek geçerdik
Pınarlardan eğilir Mursal suy içerdik.
Hiç hatırdan çıkarmi? çocukluk arkadaşı
Bilmem nasip olurmu? bir daha çiğdam aşı
. . . . . .
Bazan çok acı olur geçmiş günü yedetmek
Bazan da neş'e verir maziye doğru gitmek

Sabri Dil

Çorumda Yıl Çıbanı [Leishmania]

Dr. Tevfik

—Baştarafı evvelki sayıda—

Arapça : Hab. el. sene, Yunanistanda, Mouro. loubini, raniotico İranca Salek ismi verilmiş, mamafih bir çok müellifler şark çıbanı ismini tercihan kabul etmişlerdir.

İngilizlerise Tropicalsore, Almanlar Oriental Beulen İtalyanlar (Bottone d'oriente) ismini vermişlerdir.

Bazı müelliflerde bu hastalığın âmili marazisini keşfeden Amerikalı doktor VVright ise ismine izafetle VVright çıbanı ismi verilmiştir.

Tarihcesi : — Bu hastalık çok eskidenberi İran ve Arap hekimleri tarafından tetkik edilmiş ve tanınmış bir çıbandır. Birinci defa Irak mıntakasında bulunan missionnaireler tarafından tetkik edilerek neşriyat yapılmış bilâhare İngiliz müelliflerinden Russel 1756 tarihinde Halebde bulunduğu esnada hastalığın tabiatını Halep çıbanı nami altında tetkik etmiş 1829 tarihinde Fransız müelliflerinden Alibert de tetkik ve taharriyatda bulunmuş bilâhare Fransadan Cezaire gönderilen sıhhiye heyeti tetkikatını ilerleterek bu hastalık hakkında Clous de Bıskra Clous de Gafsa ismi altında neşriyatta bulunmuşlar Aynı tarihe tesadüf eden devirde İngiliz ve Rus alimleri de Hindistan, Efganistan; Türkistan ve Kafkasya mıntakalarında bu çıbanlara tesadüf ettiklerini tesbit ve neşretmişlerdir.

Villemin 1854 tarihinde muhtelif iklim ve mıntakalarda görülen şu hastalığın aynı cinsten olduğuna kanaat getirdikdikten sonra verilen bu muhtelif isimleri kaldırarak bu hastalığa şark çıbanı ismini ver miştir. Bu hastalık hakkında dünyanın muhtelif mıntaka ve mahallerinde tetkikler yapılmış ezcümle Fransada Brocg Fournier Vidal, laveran, leloir, Nicolle gibi müellifler neşriyat ve tetkikatta bulunarak

amili marazisini keşfe çalışmışlardır.

En nihayet 1903 tarihinde VVright ismindeki Amerikalı bir doktor Suriyeden Amerikanın Boston şehrine hicret eden bir ermeninin yanağındaki çıban üzerindeki tetkikatını derinleterek, ilerleterek hastalığın amili bulunan ve protozoaire sınıfından olan parasiti keşfederek adına Helcosoma tropicum ismini vermiştir.

Şark çıbanının coğrafi taksimatı ve bulunduğu mıntakalar.

Şark çıbanı bir çok memleketlerde ve mahallerde tesbit edilmiş. Avrupanın bilhassa Ak deniz sahillerinde, Yunanistanda, Giritte, İtalyada, Sicilyada ve Sardonya mıntakalarında Marsilya ve İspanyada mevcudiyeti görülmüştür. Afrika mıntakasında Cezâir, Fas, Sudan, Mısır ve bütün Nil havalisinde Erythree ve Traplisgarp semtlerinde fazla miktarda görülmekte ve tesadüf edilmektedir. Dağlık mıntakalarda daha ziyade tesadüf edilmektedir. Asya mıntakasında bilhassa endemigue olarak Suriyede, Beyrut, Cebelilübnan, Halep, Yemen, Musul, Bağdat havalisinde memleketimizin cenup vilâyetlerinden Urfa, Mardin, Gazi Ayintap, Hakâri ve Diyarbakırda şarkta ise Elâziz Süverek, Ergani, Siirt, Egin, Arapkirde endemigue olarak bulunmaktadır. Iranda, Tahran, İsfehan, Ieouchir şehirlerinde, Hindistan, Efganistan, Türkistan ve Kafkasya mıntakalarında hastalığın mevcudiyeti tesbit edilmiş, cenubi Afrika mıntakasında da şark çıbanı endemigue olarak bulunmaktadır. Bu hastalığa tutulmakta cinsin, ırkın ve yaşın tesiri olmıyarak herkes yakalanacağı gibi içtimaî tabaka sınıf farkının da rolü yoktur bununla beraber yerliler ve bilhassa çocuklar daha ziyade bu hastalığa yakalanmağa maruzdurlar. Bu hastalığa yakalanmakta mevsimin de tesiri vardır. Filhakika Afrika mıntakasında şark çıbanı yaz sonunda görülmekle ve hurmaların olduğu, kemale geldiği zaman tesadüf eder. Bu sebeple buna oralarda hurma hastalığı ismini de vermişlerdir.

Şark çıbanının âmili : Protozoaire sınıfından bir parazitdir. 1903 Tarihinde Amerikalı Doktor Vright tarafından keşfedilerek ismine (leis hmania tropica) ismi verilmiştir. —Sonu Var—

Nişanlanma ve Evlenmede Mes'ut Olmak İçin Ruhî ve İçtimaî Temeller Ne Olmalıdır ?

—5—

Y.ESAT Cankar

—DÖRDÜNCÜ KISIM—

İktisadi ve Malî Mülâhazalar, Amiller

Erkeği kadına yaklaştıran ve bazan aralarında nişanlılık, evlilik gibi birliklerin husule gelmesine sâik olan amillerden biride iktisadî ve malî mülâhazalardır. Aşk ve kalbin sair hisselerden nasibi olmayan ve yalnız para ve serveti esasına dayanan birleşmelere ki Fransızlar buna «Mariage de convenence» derler evlilik nişanlılık demekten ziyade ortaklık şirket demek daha iyi olur.

Servetin birleşmeye yegâne sebep olması evlenme veya nişanlanmanın gayesile alâkadar değil. Onun gayesini tahakkuk ettirmez bununla beraber evlenme ve nişanlılık gibi bağları tesise yarayan amiller içerisinde bu unsurun mevcudiyeti ise fazla muaheze edilir bir hal değildir. Bilâkis bir müdebbirlik ve ihtiyatkârlıktır.

Hiçbir zaman servet sahibi olmak fikri, kalbi, vicdanı gibi bir takım meziyetlerin ortadan kalkmasına bir sebep teşkil etmez ancak feliks tonmas'ın dediği gibi eğer eşte muhabbet, sadıye, tahsil, terbiye gibi meziyetler yoksa bu sıcak hisler yanından serapa altının madeni soğukluğu ne fayda verir.

Servetin her zaman olduğu gibi bu günkü hayatta da rolü büyüktür ancak aile kurmak için iki sınıfı birbirine bağlayan bağ olmak bakımından üzerinde ısrar edilecek mutlak bir lüzumu olan unsur değildir. Aile hayatında servetin refah hasıl edeceğini düşünen birçok gençler evlenmeden evvel bir mevki sahibi olmağa çalışırlar bu mütedil ve doğru bir harekettir. Fakat bazılarıse kendi

lerine piyango kabilinden bir mevki yaratmak elde edecekleri, serveti rahat rahat yemek için evlenmeğe kalkarlar bu pazarlıkla işe girişen birçok erkeklerin herşeyden evvel kendilerini en ağır tahkir ve en ağır tevzîflere hazırlamaları icabeder. Bu hususta en yerinde sözleri söyliyen tomas'ın servet esası üstüne müstenit birleşmelerden bahseden şu satırlarını okuyalım genç kiz buna gönlünün rızası olmıyarak katlandı takdirde böyle bir izdivacın birçok göz yaşı akıtmaması kabil değildir. Analar, babalar bazan çocukların refahı için buna yegâne şeref telâkki ederler bu tevekküllerine çok iylik hissi dahil oluyorsa da şuursuz bir hodkâmlıkta dahildir. Bunun farkına varmazlar onları mazur gösterecek yegâne sebepte bu farkına varmayışlarıdır. Fakat kadın ve erkeğin birleşmesine sırf iktisadî ve malî mahiyette bir birleşme gören bu bağlamada aile esaslarına müstenit bir tahammül görmeyen bu günün alimleri ve hukukçuları da meslâ: Alman medenî kanunun şarihlerinden (blank) nışanlanmayı evlenmekten imtina halnide eşlerin birbirlerine tazminat vermelerini takdir, ettiren bir teahhütname şeklinde mütalea eder.

Yine Alman hukukçularından (Rehpayen) nışanlanmayı borçlar kanunun M. 22 sinde mevzuu bahis akit yapmak ve adi esasına irca eder.

Bu ise nışanlanmayı borçlar kanununa ait bir mukaleve telâkki etmekten farksızdır.

Çiftin arasında kurulan bu bağı iktisadî veya malî gözlük arkasında temaşa etmek yalnız hukukçulara münhasır değildir. Asrımızın en büyük edip ve mütefekkirlerinden biri B. Chavv'ın The Doctor, S dilemma adlı eserinde zamanımızda kadın kocasının yanımda sırf iktisadî sebeplerden kalıyor fuhuş dahi iktisadî bir hadisedir. Diyor zamanımızda kadının iktisaden kocasına tabi tutulması tarz izdivacı ile fuhuş arasındaki farkı sendika yapmış işçilerle sendikasız ameleler arasındaki farka irca ediyor.

Ben bu fikre Berjar şavi makalesile izah eden Montogomerv belgian'in dediği gibi manasız diyemiyeceğim bence bu sözler manasız değil eksikdir. Tek cephelidir. Şav çiftin meşru birleşme saikalarından ancak birini ele almış ve yegâne sebep olarak onu mütalea etmek gibi nakıs bir noktai nazar yürütmüştür.

Muhakkakki iktisadî mülâhazaların Bernar Şav kadar ileri git-

memek zere mahdut ve misli bir surette gerek birleşik olan ve gegerekse birleşmeye niyetli olan erkek ve kadın üzerinde tesirli rolleri vardır. Fakat bunu izam etmek ve yegâne sebep addetmek doğru olmaz.

(Hayatta birçok delilikler yapabilirim. Ancak yapmıyacığım bir delilik varsa oda aşk için evlenmektir.) Diyen meşhur Disraeli'nin 35 yaşındayken ve sırf karısının zengin olmasına tamah ederek kendisinden 15 yaş büyük malûmatsız, zekâsız pekde cazip olmayan ak saçlı Mary Anne adında bir kadınla evlendiğini bir kitapda okudum. Kitap (Disraeli hakikaten mes'ut olmuştur der. Bence bu saadet ancak Disrael gibi bir adamın piskolojisini okşayabilir. Hiç şüphe yok birçok ruhlar genç yaştayken hiçbir zaman derisi altındaki adeleleri çıklaşmış saçları ve benzi solmuş beli göksünü kaldıramaz bir hale gelmiş bir ihtiyarı bir çuval altınla beraber de olsa kabul etmezler meğerki Disrael gibi yahudi bir ruh onları altına Disrael kadar susatmış olsa.

SON

Gönklerden Derlemeler :

Destanı Sultan Mahmut (1)

Derleyen : Eşref ERTEKİN

Emri Sultan Mahmut oldu namizâç
Ciğergâhı sine uryan ağladı
Asla kâretmedi derdine ilaç
Eyyup gibi zari giryan ağladı

Hasta oldu asla yüzü gülmedi
Genduside ne olduğun bilmedi
Aradı derdine derman bulmadı
ibtida tabibi Lokman ağladı

Dedi böyle olacağım bilmezdim
Elden gelse şu cihane gelmezdim
Zanederdim ben bu derdi bulmazdım
Ciğer yârenlendi hicran oğladı

Dedi melekim hasretmidin yüzüme
Bu dert ateşini saldın özüme
Bir avuç toprağın koydun gözüme
Çektikçe tenimde bu can ağladı

Fiğani erişti arşı âlâya
Terketti sareyı çıktı sahraya
Mecnun gibi sığındı Gani Mevlâye
Kerbelayı ulu meydan ağladı

Dedi âli Osmanım yazık şanıma
Ey azrail niçe geldin yanıma
Akıbet pençeni vurdun canıma
Tenim titreyüp al kan ağladı

Dedi evladlarım bana getürün
Hep beyler paşalar gelün oturun
Ben yolcuyum menzilime yütürün
Eşitti bu hali sultan ağladı

Fukarayı incitmeyün evladım
Ben gediyom cihanda kalsun bir adım
Dedi âsümana çıktı feryadım
Yıldız kamer şemsü ruhşan ağladı

Âh edüp çıkardı başından fesi
Şeyhler meşayıhlar eyler nefesi
Can bülbülü uçtu kaldı kafesi
O cemalı yâre gülşan ağladı

Üç gün keşfolnndu mevta odaye?
Fermanla Buyruldu bayü gedaye
Cihan acız kaldı yangın sadaye
Hep eşiden ehli irfan ağladı

(1) Bu destan dahi bir tabak kâğatta yazılı olarak kitapların arasından çıkmıştır.

Girmiş idi elli yedi yaşına
Felek zehir kattı anın aşına
Bir şah iken neler geldi başına
Mevta, tabut, tahtı, revan ağladı

Gökteki melekler havada kuşlar
Yedi iklim çar köşe dağ ile daşlar
Bu bir nasihattır dinlen kardaşlar
Nuh tufanı geldi viran ağladı

Emir haktan ecel câmi içildi
Tabut hazırlandı kefen biçildi
Bağı cennet bağçeleri açıldı
Dalı tuba huri gılman ağladı

Etraflardan öldüğünü duydular
Gelüp zinet gömleğini soydular
Mavanaya beşer çifter? koydular
Hem silkindi bahri umman ağladı

Vezir vüzeranın tabut kolunda
Dervişler hu çeker sağ ve solunda
Merkadi şerifi divan yolunda
Hasret imiş kabristan ağladı

Hakkın emrin tutup cümle gittiler
Etrafında yüz bin tevhit ettiler
Varup mahalline teslim ettiler
Ayrılınca cümle insan ağladı

Kudretten çekildi bir yeşil bayrak
Verildi talkını düştü bir firak
Aldı muradını ol kara toprak
Sadalandı kamu yeksan ağladı

KOŞMA (2)

Kadir mevlam öğmüş öğmüş yaratmış
Kemaline ermiştir gül memeler
Bürüncek gömlekten nar gibi yanar
Bilmem kime kısmet şu gül memeler

Kadir mevlam kiprik vermiş kaş vermiş
İnciden sadeften nurdan diş vermiş
Gendi küççük memeleri baş vermiş
Biri sancak biri tuğdur memeler

Kırmızı fes altında perçem eğmeler
Memeleri öğemezler değmeler
Zalim terzi sıkça dikmiş düğmeler
Bir imiş sıklette şu gül memeler

(2) Bu koşma ve tarihlerin hepSi bir cönkte ve bir arada yazılıdır aynen yazılmıştır.

(Üsküp Kadısı Salih Efendinin (Hasan çavuş camii) denmekle maruf camii tamir ettiğinde Hâki isminde bir şairin söylediği tarihtir)

Mesnet ârâyi şeriat kadıı Üskûp kim
Namdaşi hazreti Salih ozatı pür şuur
Münhedim gördükte iş bu caminin bünyadini
Hatırına emri tamiri odem etti hutur

Gerçi aslında Hasan çavuş ağa yapmış idi
Leyki viran etmiş idi anı eyyami dühur
Himmet etti hasılı ol caminin ihyasına
Gelmedi tamiri babında ana kat,a fütur

Hasbeten lillah sayetti anin imranına
Seyyiâtin var ise affeyleye Rabbi Gafur
Ol fazilaet pişei âlem dedi (Haki) bana
Bin yüz altmış yedide yapıldı tarih nev zuhur

(Tarihi Çeşme Li Bedri Efendi Kâtibi divanı Kandiye)

Hazreti Turak Paşanın kethudâyi ekremi
Hayri cari himmeti ihlasile ayni vefa
Etti bu âbi revan oldu ozat muhterem
Meskeni ismaile zem zem akıttı ba safa

Hanedâni ta ebet mamur maksudu reva
Ola Yarep ruzi mahşerde şefii Mustafa
Su gibi ezberleyüg (Bedri) dedi tarihini
Ma' gel iç bu su şifadir ayni pâki Mustafa
1167

(Tarihi Radus)

Hisari sağbidi Hasni Radusun
Edrdi kullei eflakı tevbih
Cihanin ittifaki böyle idi

Koparmaya ki andan kimse bir mıh
Alındı seyfi kahrile denildi
Bi hamdillah [Radus fetholdu] tarih

929

(Tarihi Odai Mahkemei Ruscuk Li Nahli Efendi)

Semiyyi hazreti sıbtı mükerrem hakimi ekrem
Nızamı cümle ahkâme var zâtinde istidat

Teveccüh eyleyüp mimari tab'i buldu istihkâm
Bani'i meclisi şer'i şerifi rasihil evtat

Vehen gelmişti çoktan köhne bünyani metin oldu
Meyaninde olundu böyle bir cayi bihişt iğdat

Masıf oldu desem şayan olur meştayede cüsban
Ne dilcu sade ru bünyan eder sükkânini dilşad

Gören tepriki tahsini düalerle dedi tarih
Ebed hakka mübarek bad ve müstahsenHüseynabat

1140

ÇORUMLU MANİLER

EŞREF Ertekin

993

Yel eser esim esim
Sesine benzer sesim
Yarim senin sayende
Bana çoktur bu kesim

994

Ben bir deste kamişim
Kapuna yaslanmışım
İster al ister alma
Alnına yazılmışım

995

Bülbülün yuvasından
Su içtim kovasından
Yine ballar akıyor
Ak göbek ovasından

996

Dam üstünde duran kız
Bayram geldi donan kız
Bayram kurbansız olmaz
Canım sana kurban kız

997

Dağda tavşan izi var
Yüreğimde sızı var
Annesi vermem diyor
Yârin bende gözü var

998

Dağda tavşan avlarım
Çarıklarım tavlarım
Ben bir bekâr oğlanım
Evde kama yağlarım

999

İpek kuşak dizdedir
Deste kâkül yüzdedir
Dünyayı güzel alsa
Yine gözüm sizdedir

1000

Yolca gidicimioldun
İkrar güdücüoldun
Çeşnici başımısın
Dadlar dadıcımoldun

1001

Altın tabakta fişne
Gel yârim aşka düşme
Aşkın sonu ayrılık
Nafile dile düşme

1002

Altun yüzük var benim
Barmağıma dar benim
Şu karşıki konakta
Ale gözlü yar benim

1003

Ay doğar ayazlanır
Gün doğar beyazlanır
Şu Çorumun kızları
Hem sever hem nazlanı

1004

Ben seni toka sandım
Sözünü şaka sandım
Haber saldım gelmedin
Ben seni Haka saldım

1005

Değirmenin bendine
Döner gendi gendine
Bak şu yarin ağzına
Yar buluyor gendine

1006

Denizin dibi kaya
Cemalin benzer aya
Ne bet kaldı ne beniz
Gününü saya saya

1007

Limun idim sıktın yar
Pek hatırım yıktın yar
Dosta düşmana karşı
Pek hayırsız çıktın yar

1008

Minarede daşmolur
Bundan ince kaşmolur
Bundan ince kaş olsa
Huvardayla başmolur

1009

İnce çektim syümü
Yarim bilir huyumu
Teneşire çıkınca
Yarim koysun suyumu

1010

İnceldim fidan oldum
Bilmiyom neden oldum
Bir yavrunun ucundan
Zehirler yudan oldum

1011

İnciydim üzüldüm
Al ipliğe dizildim
İster al ister alma
Ben annına yazıldım

1012

İrafa uzanmışsın
Gül gibi kızarmışsın
Duydum mübarek olsun
Yeni yar kazanmışsın

1013

Kayalardan kayarım
Bulamadım ayarım
Kötü bir yar bulursam
Kaderime sayarım

1014

Kayalar bitişiyor
Keklikler ötüşüyor
Yar aklıma düşünce
Ciğerim tutuşuyor

1015

Kapu halkasız olmaz
Gönül dalgasız olmaz
Komşudan yar sevenin
Başı gavgasız olmaz

1016

Karyolada yatan yar
Çifte gönül tutan yar
Sevüp beceremedin
Çalımından utanyar

1017

Kalk gidelim Madene
Benleri dâne dâne
Hem sana canım kurban
Hem seni yâredene

1018

Karenfil deste gider
Destesi dosta gider
Yârini yolda gören
Evine hasta gider

1019

Kanefil harelensün
Su dökün tazelensün
Ne gözüm yari görsün
Ne yârem tazelensün

1020

Penceresi çuhalı
Bizde gördük ohalı
Elindekin pekçe tut
Şimdi yarler bahalı

1021

Su akar bulanarak
Bahçeyi dolanarak
Daha ben ölmeyimmi
Yar gitti sallanarak

1022

Su akar boz bulanık
Aşıkım bağrım yanık
İller yatmış uyumuş
Benim yarim uyanık

1023

Topludan dışa baktım
Bir bölük kuşa baktım
Bir vefasız yar için
Gendim âteşe yaktım

1024

Dünyaya
Kiriş taktım dünyaya
Dün gece ana rahmindeydim
Yeni geldim dünyaya
Serin ver sirim verme
Faş ederler dünyaya
Aşık oldum gezerim
Bir saçları leylaya

Danişmendname ve Mirkatülcihat

NAZMI Tombuş

—Baştarafı geçen sayıda—

Hikmet hudanındır casus Beşir Nikunya etrafını semti tahcirile tehcir edüp kale teshirinden gafil kim bile bir kasıdı müstacel bazı ahbarla bu etrafa vasıl ola ve anın nameleri maznunundan asakiri müvahhidine bir güna fethi nusrat dahi hasıl ola deyu gezerken bir kasıdı bi pâk teptill suretle çalâk Nikunya kalesine doğru bi hemak azmeder henüz ol hısnı hasını nastor hükmünde cezmeder bes beşiri beşaret semir bir rustayi rumi gibi ana hemrahi dilpezir oldu ve melik danişmendin oldiyarı istilasını takrir edüp vafir şetim ve düşnam ile kasıdı gerçekten inandırdı ol dahi beşiri sırdaş edindi Kostantiniyye caniplerinden geldüğünü ve umumen etraf ve eknaf beylerine Kayserden name getürdüğünü mazmunu mektup Seyyit Battal nebiresi Sultan Torsan ve ana hem inan olan dilâveran ol canipleri fesada verüp rum ellerine salunduğunu ve anlar avdet edince bunun tenbihile mütenebbih olan beyler feryad res olup leşkerle yetişmek emrolunduğunu bir bir beyan etti felacerem Beşir dahi ol ân selli seyfedüp ol kasıdı yıktı ve giriftarı bent edüp namelerile izzü huzuri melike getürdü ve suretî ilâmla ey meliki zeman sana sultan torsan haberlerin getürdüm ve müjdekâni tarakkubünde niçe belaler çeküp namelerini cenabına yetürdüm deyü söyledi Meliki büzrük vari ve sair guzati ahyari şadi kâm edüp ve meserret âsar eyledi fihal kasıdın namelerin aldılar mührün bozup hattına nazar saldılar gördüler bir mektup şikâyet üslüpki Kayseri Rum cenabından hükkâmü merzi bom taraflarına yazılmış ve mazmununda müaccelen vafir askerle yetişmeleri emrolunmuş bu vechileki Seyyit Battal Nebiresi ve Muhammediler dininin serdari sahharei kebiresi Torsan nam

Ayyar ve ana pirev niçe bin sahhar nefsi Kostantiniyyeye fena verdiler ve etrafına âfetler edüp nevahi ve kurayı âteşe yaktılar ve benki Kayseri Rum olan Taytusun babam Merkus bin Taberyusu tuttular İskenderiyye boğazında boğazından astılar muhassal Kayseriyye haddinden Kostantiniyye sınurnna varınca harap ettiler ve niçe yüz bin rumileri mamelek ve hanimanından ve niçeleri evlâdından ve başu canından cüdâ kıldılar kenarı deryade buldukları kenayisi azimeyi hake beraber ve nari nur devletinde behredar rühbanları katlile zirü zeber ettiler hatta şöyle rivayet olunurki bir günde üç bin ulu rühban öldürdüler dini mesiha temam ihtilal verüp nakuslara zeval buldurdular velhasıl bir taraftan Kara dona nam pehlevani ve bir canipten çauldar çağa demekle maruf diliri can sitani hususa Hasan nam veziri ve Malatya kavminden niçe ser leşkeri bi naziri ruyi zemini tufan gibi harap ettiler. Ve dağlar başındaki ulu Dirleri Gerkai hizabi âteştâp ettiler şöyleki müaccelen yetişmeyesiz ve nefiri amla leşker sürüp bu caniplere düşmeyesiz umumen rum milki elden çıkmak ve rumilerin kibar ve sığarini fitiline âteş yakup kül kılmak muhakkak ve mükarrerdir ve yetmiş iki millet yek dil ve yek cihat olmayınca bunların haklarından gelinmek gayri müyesserdir deyü yazmışlar namei bu maznunla musaddar etmişler leşkeri guzat bu ahbari nusrat simatiki eşittiler Allah Allah sadalarile azım şenlikler ettiler ve meliki melek sıfat bu ahbari meserret isbat istimainden hoşhal olduğuna müreffehül bâl olup min bait izdiyadi himmete ve fütuhat emrinde kûşüşü bi nihayete sayettiler.

Bu haber oldu taziyanei cenk
Celli himmet semendin eyledi şenk

V. S.

(MESERETİ SALİSE AMASYADN BERİT GELÜP MELİKİ MEZİDİN BİR FERZENDİ SAİDİ DÜNYAYA GELDİĞİNİ ARZETTİĞİ VE TALİİ HÜMAYUNİ UCU SEÂDETE MAKRUN GÖRÜNÜP NAMI ŞERİFİ GAZİ BEY KONULDUĞU HUSUSUDUR.)

Merhaba kasıdı ferhande peyam
Merhaba varidi (...) (1) kalem

V. S.

Çünhi sahip kırani zaman evvela Nikonya fethine şadan ve ashabi cihadın iğtinamı tammına mesruru pürimtinan oldu. Ve sa-

(1) Burası aslındada yazılı değildir.

niyen kem küşte barlarının ihbari sihhati. Ve âsari fethi teshirle izdiyadi seadeti haberlerile şadümman olup deruni biruni zevki safa mühassenatile doldu. Salisen bu haberi meserret eser dahi vusul bulduki melikin yari cani ve ismet ve iffet bihiştinin hurü zişani gül nuş pinti kaytal yaniki ser leşkeri kâri danın zevcesi olan Banuyi lâzımül iclal bir ferzendi sai vücude getirmiş ve müjdei celilesi melikin simahi semine beşaret yetürmüş hususa namü mergubu ne tayin buyrulur diye sorulmuş ve ol mekule Şehzadenin ismi samisi tetebbüunda teharri lâzım idiğü münasip görülmüş, Fe lacerem bu mevhibei ulyaki atiyyei cihan âferide idiğü hüveydadir. Vücudi pür cudi sebebi ferahti bi intiha ve şani bahirissüudi baisi şadümanii ehli hica olup her kes makdemi latifini mahzı devlet bildi ve bu makule eyyami şadide âlemi teşrifini kâri sazı fethi nusrat bilüp gaziler izhari ferah ve meserret kıldı ve ol hinde nami namisi GAZİ BEY tayin olundu. Li münşiihi.

Dediler hamdü lillah ey server
Kıldı hak çeşmi bahtini enver

V. S.

Velhasıl her gazi veladet tehniyetile dest pus etti ve diliranı meğazi ol meseretle rahat seririne cülus etti la seyyema kusler döğülüp nekaralar çalındı seâdeti veladet beşareti etrafı âleme salındı Elhak hazreti vehhabi mutlak bu üç meserretle mellki kâmkari bahri mekârime müstağrak buyurdu ve dini mübin ve şeri müstekim yolunda ettiği hidemati mebrureye bu tarikle mükâfat olundu zilvaki ol makule sahip kıranın evladı emcadı mükarini kurun olmak lâzımdır ve ol gibi cihan istanin ferzendani seâdet nihadi dühurü ve sinin ömrü nazeninle kâmübin ve rütbei ratibei cihadla enkeşt nümayi eshabi din olmak mütehattimdir. Li Münşihi

Hak Teâla muammer ede hemin

V. S.

(Nasturun veziri menhusu kir kûs nam melun meliki hidayet menuse zıyafet tedarik ettiği ve taami guzata zihri katil katmak istediği ve hak süphanehu ve teâla bu hususu rüya âleminde melik danişment keramet nümaye zahir ve hüveydâ kıldığı ve ana binaen ol şehir ve kale serapa zelzelei azime ile yere geçüp fena bulduğu mahaldir.)

Gadabi hakka mazhar olsa reva
İki yüzlü münafık bed riya

V. S.

Fe laceremki Nikonya kalesiki alındı bakiyyetissüyuf olanlardan bir iki bin âdem şehadet kelimesin edâ etmekle müsliman hükmünde kılındı ol zümreye serdar ve içlerinde bülendi iştihar olan Kirkûs nam leini menhus ki nasturin veziri idi ve kılıç korkusundan islâme gelenlerin dahi reisi iblis nazırı idi melunun bünyadı islamı mühkem ve esasi itikadi müstahkem olmamağile asla güruhu guzatla alışmamıştı hiç bir veçhile talii menhusu anların yıldızı ile barışmamış idi ana binaen daima mekrü hile tedarikinde iyazen billah melik gibi şeht küftare zehir vermek tehalükünde idi bu hatırai faside ile bir gün meliki büzrükvare gelüp ve guzatla cenabınızı zıyafet etmek isterim deyu istizan kıldıkta ol safi dil ve sadederun melune pesent rabet nümun buyurdu vakıa guzatla şir ve şeker var alışmanız ve hüsnü ülfetle zıyafetler edüp günden güne imtizaç etmeniz münasiptir deyu hatır nüvazlığa yüz urdu pes ol bi din fitne fenninde tefekkür kemin kılup bir miktar zehri katil ve niçe niçe tecrübe olunmuş semmü helahil hazır etti meliki büzrükvar sufrasındaki taama katup ol zati latifi ve kudamai kuzattan aninle bir sufraya sunan dilirani vacibittarifi bağteten helâk etmeği ve derunu kaladaki nev müslümlerle ittifakı nifak edüb sair müslüm anlara kılıç koymağı mükarrer eyledi felacerem ertesiki kuzatı hidayet âlem ol zıyafet ile muğtenem olacaklardı bi hikmeti hudâ ol şep ser leşkeri mü'minin bir vakıai sadıka ile ibret bin olduki sultani mürselin Bürhani nebiyyin resulüssekaleyn hümamil âlemin Hazreti Muhammet ekrem Sal. Al. ve sel. ol rü'yada Melik danişmende iltifati güzin buyurdu vafir hatır sazlık ve mütekâsir bende nüvazlık mekârimlnden sonra Kirkûs mel'un zehir tedarik ettiğini ve ol zıyafet mahza ehli islamı ve genduyu helâk etmekçün vuku bulduğunu tafsılla tuyurdu ve ol melain bu makule zarar kastına karin olup mürtet olduklariçin ve nuri islamla derunu birunları münevver olmuşken yine zulmeti küfürle teşevvüşü hatır bulduklariçin hak süphanehu ve teâlâ bu saher zemani gendulerin ihlâk ibret nüma ve bu şehir ve kaleyi kahrile yere geçürüp nabud ve na peydâ kılmağı taktir etmiş heman ey mücahidi dindâr cümle leşkerinle sahraye güzar ve kaleden çıkup mükabilindeki kirive-

lerde karar ihtiyar edesin ve bu müşrükleri girdigâri kahhar ne veçhile nabud ve na peydâ edecektir göresin deyu emretmekle ve tenbih emrinde kati istical lâzım idiğini bildirmekle sultani cihad iştihar ol saatki habinden bidar oldu serayi nasturi zelzele ile müteharrik buldu derhal hacibeleri haberdar ve bevvabları uykudan bidâr ettirüp emrile nefir negaralar çaldılar ynniki ol saatte islâm leşkerini seray sahasına getürdüler badehu fermani kaza cereyan bu tarikla beyan olunduki bila tehir her keşi tevabiile sahraya çıka müminin leşkerinden kalada kimse kalmaya deyu yer yer nida ve münadiler sadaların isğa ettirdikte ashabi neberdi hica ol an acele ve şitapla taşrada bulundular sayir zamanlerdaki üslup üzere haymelu haymelerin kurup oturdular ve illa malikin bu fermanına sebeb ne idığini bilmezlerdi ve hab vakıasını aynile idrâk kılmazlardı Kirkûs lain ve sayir müşrikin kaleden çıkmadılar hatta müminin gittiği gibi kapuların bendedüp aşkeri muvahhidini bir dahi koymayalım deyu ahdi berkiştiler el kıssa saher zemaniki oldu şiddetler yer deprenmeğe başladı tahminen nısıf saat temam deprendi andan sonra bir sehimnâk taraka koyup şehir ve kala bir uğurdan yere geçti mürtetler feryad ve fiğan ederek kırıldılar gadabı ilâhi ile şeddat gibi yere girdiler el kıssa eseri bünyaddan nesne kalmadı hiç bir kimesne halas yakasına rahşi talep salmadı badehu eyyam ve leyali kırk gün alettevali yağmurlar yağdı seiler gelüp ol yere geçen şehir ve kalanin çukurların rikle örtüp mütemahil etti faraza bilmeyenlere deseler bu mahelde şehir ve kala var idi deyu söyleseler itikat etmek mühaldi ziraki ol makule muhkem binalar nabud ve bi nişan olduki zahira fasit hayal idi bazilariki ol yüzden gadabı ilâhi olduğun görüdüler hasbi halini beyan eyleyüp bu nazmunu milki nazma getürdüler. Limünşiihi

Ol kalayı fetheyleyecek zümrei nemrûn
Her güneüki ketmetti diliran aut seçti

V. S.

Elkıssa bu zelzelei kıyamet nişan ve akabince kırk gün peyapey seyli firavan ve tofan hasaretleriki zuhur eyledi bu hususun vukuunun neden bildiniz ve asakiri müminini kaladan taşra niçin sürdünüz idi deyu bazı hemnişinleri Melik büzrükvare söyledi beyan olunan rüya ve vakıai nakıai ibret

nüma ne veçhile hüveydâ olunduğu ve Habibi ol Hudâ ol saat irtihale genduleri memur kıldığını odem beyan eyledi andan evvel hiç bir ferde keşfi raz etmeyüp ol sırrı hafiyyi nihan eyledi.

***

Görülüyor ki, Mirkatülcihat, elde mevcut yazma danişmentnamedeki vekayii, üslup ve ifade tebdili suretile aynen tekrar etmektedir.

Bir çok hayali ilâve ve tahrifat ile masal haline getirilmiş olan bu rivayetlerin, hakikî vekayii tarihiyeye uymakta olduğunu Amasya müerrihi Hüsamettin efendi bildiriyor ve şöyle diyor: (537 evahirinde vefat eden Melik İzzettin Mahmet gazi bey bin elmelik Şemsettin Ahmet gazi beyin ifadatı şifahiyesinden ve Emir Ahmet gazr ümerasından olup ekser muharebatında hazır olan Hüseyin gazinin takriratından zapt ve tahrir edilen şu tarihin nushaları tekessür ettikçe vekayi ve esami ipka ve sureti ceryani vekayi tahrif edilerek battalname şeklini almıştır. Bu tarihin üç nushası manzuru acizi olup her üçünü de ceryanı vekayi itibarile yekdiğerine muhalif buldum. Fakat vekayiin ekseri Amasyada ve Niksarda medfun ve sülâlesi mevcut olan gazildrin ve ananatı mahalliyenin vücuduna müstenit olduğu cihetle şayanı dikkattir. (Mirkatülcihat) ise bu tarihin münşiyane yazılmış bir hulâsasıdır. Hele (Şeddat, Jotatyos) ve sülalesi ve ahvalı rumiye hakkında verdiği malûmatın rum tarihlerine muvafakati, bu tarihin kıymetini artıracak delâildendir.)

Bahis mevzuu Danişmentname ile, Mürkatülcihadda isimleri tarip veya tahrif edilen bu tarihi şahsiyetlerin hakikî hüviyetleri hakkında Amasya tarihinden iktibas edilen malûmatı aşağıya dercediyoruz.

— Melik Ahmet Danişment Emir ebu nasır Ahmet el togani Şemsettin Ahmet :

Uğuzhan neslinden Selçukilerin mensup olduğu kınık han soyundan (Tuğanlu) oymağının reisi, Ahmet bin Ali bin Cafer Alp arslan bin Hüseyin bin Kutlu bey.

Çavuldur çıka - Çavlu bey :

Melik Ahmedin amzadesi ve Ankara emiri.

Sülü bey :

Melik Ahmedin amzadesi canik ve Merzifon havalisi emiri.

Torasan :

Melik ahmedin amzadesi ve Kayseri emiri.

Yağı basan :

Melik Ahmedin amzadesi Sivas emiri.

Artoki - Nasraddin İltekin :

Artıkiye hükûmeti müessislerinden Emir Artıkın kölesi iken azad edilmiş Horasan erenlerinden ve ümeradan akıncı beyi; (Efrumiye, ape) nin aşıkı ve zevci. (1)

Hüseyin gazi :

Becenk Türklerinden Melik Ahmet danişment delâletile ihtida eden ümeradan.

Serkes Ahmet :

Amasyalı Sivas beyi mühtedi bir ermeni çete Reisi, ümeradan.

(1) İltekin, ve efrumiye banunun Amasyada mezarları meşhurdur.

Şatat - jotatos komanos :

Bizans imparatoru Alaksiyos komonosun amzadesi Varkiros bin komonosun oğlu, Bizans imparatoru tarafından tayin edilen son Amasya beyi

Efrumiye bânu - ape :

jotat'us komonosun kızı, mühtedi ve İltekinin zevcesi.

Nastur - Nastoris :

(Nikoniye, Çorum) beyi ve müdafii jutat'usundamadı. (2)

Ramin - Ramyus :

jutat'usun oğlu Tokat beyi.

Nikola - Nikolas :

Jotatosun oğlu Sivas beyi.

(2) Nastorun oğlu ihtida ederek islâmiyeti kabul etmiş bilâhare [Ebu Abdullah Mehmet bin Nasturürrumi el harşeni] deyu şöhret bulmuş bir muhaddistir. Amasya tarihi cilt 2

Memleket havadisleri:

Parti Kongreleri

Vilâyetimizin her tarafında Cumhuriyet Halk partisi ocak ve nahiye kongrelerine başlanmıştır. Partililer bu seneki kongrelere eski senelere nisbetle daha alâkalı bir surette iştirak etmektedir. Davul ve zurna çalınmak ve intihap daireleri bayraklarla süslenmek suretile kongrelere cazip bir şekilde verilmekte ve her vatandaş dileklerini açık ve serbest olarak söyleyerek hararetli müzakereler ceryan etmektedir.

Parti Müfettişi Sayın Bay Salim Altuğ ile vilâyet idare heyeti Reisi Bay Pertev Kaleli oğlunun kongrelerin ekserisinde hazır bulunması, kongre müzakerelerindeki ciddiyet ve samimiyet üzerinde bilhassa müessirolmaktadır.

Ocak ve nahiye kongrelerinin hitamını müteakip kaza kongrelerine başlanacaktır.

İmar hareketleri

Yağmurlu mevsimlerde kasabanın şark, tarafından gelen siller sokaklara dağılarak memlektetin sıhhat ve temizliğini ihlâl etmekte idi. Bu kerre yeni açılan bir kanal ile sil mecrasının kasaba haricine çıkarılmasına teşebbüs edilmiş ve kanal hafriyata başlanmıştır.

MES'UL MÜDÜR: Dr. Pertev Kaleli oğlu

(Diğer Mufassal Bir Ferman Sureti)

Kutvetil nüvabil müteşerriin Çorum Nâibi mevlâna zide ilmühu tevkii refii hümayun vasıl olucak malûm olaki Çorum sancağında ve nahiyesine tabi Yanacık karyesi iki baştan Abdal Ata zaviyesi vakfı olduğu defteri hakanide mukayyet olduğuna binaen zaviyei mezbure vakfının ber veçhi meşruta mütevellisi karyei mezbureyi iki baştan zaviyei mezbure vakfı tarafından bittevliye zabıt ve vaki olan mahsulat ve rüsumatın kanun ve defter mucibince ahiz vakfi mezburun senede üç mud hınta ile nazaretine mutasarrıf Seyyit Mehmet ve Seyyit Halil ve yevmi bir akça ve senede üç mud hınta ile cibayetine mutasarrıf evladf vakıftan Yahya ve yevmi dört akça ile meşihata mutasarrıf evladı vakıftan Bbubekre yedlerinde olan beratları mucibince hizmetleri mukabelesinde müstehak olduğu vazifelerin edâ edüp fazlai vakfile âyende ve revendeye it'amü team ede gelür iken karyei mezbure ehalisinden on nefer kimesneler bizler dahi misafire hizmet eder tekye nişinleriz diyerek bazı mütegallibeye istinaden gallei vakıftan bila senet hisse talebile rencideden hali olmadıkları mükaddema ba ilamledel inha vel istida defter hanei âmiremde mahfuz defteri evkafa müracaat olundukta Çorum nahiyesine tabi vakfı zaviyei Abdal Ata der karyei Yanacık ve tahtinde karyei Yanacık iki baştan zaviyei Abdal Ata maa kura ve mevaddi saire ve tahtinde ciheti meşihat fi yevm der haliya der desti Mustafa baberati hümayun ve ciheti cibayet fi yevm ber fi sene galle mud üç zaviyei mezbure mutasarrıf olup şeyh olan hem mahsul cemine ve hem zaviye hizmetine kadir olmayup çabi lâzım olmağın zikrolunan çibayet Hüseyin nam kimesneye arz olunduğu kayt olundu. Zaviyei mezburenin vakıfnamesi olmayub lâkin zikrolunan karyeler evamiri hümayun ve defter mucibince zaviyei mezburede âyende ve revende masarıfına sarfolunur şeyh olanlar vazifesine mutasarriflardır deyu defteri evkafta muharrer kalemile tahrir ve Çorum nahiyesine tabi neferat ve çiftlik ve zemin ve mezraalarile karyei

Yanacık malikâne ve divani vakfı zaviyei Abdal Ata bi tarikı serbest ve mukarrer meşihat der tasarrufu Seyyit Çelebi ba berati Sultan Selim han meşihat der desti Mehmet Çelebi bin Halil baba ve hasıl maa niyabet iki baştan tahtinde çift ve hınta ve şair yekûn maa gayrihi dokuz bin dört yüz yetmiş iki akça yazularile defteri mefasılda muharrir kalemile tahrir olunup bu taktirce muktazayı defteri hakani karyei Yanacıkı mezburenin iki baştan mahsulat ve rüsumati Abdal Ata zaviyesi vakfı tarafından zaptolunmak iktiza eylediğin defter emini sabık arz etmeğin hususu mezburun Anadolu kadı askeri sabıka ledel havale ba berat hademei vakfı mezburun veçhi meşruh üzere vazifei müayyeneleri mütevelli yedinden hizmeti mükabelesinde alup fazlai vakfı dahi ber mucibi defteri hakani âyende ve revendeye it'amı taam ile hizmete meşğul olup bila senet ve bila berat vakfı merkume müdahale ile tekye nişinlik daiyesinde olan kimselerin vaki olan teaddi ve taarruzları meni ve defolunmak babında emri şerifim suduru reye manut idiğünü ilâm etmeğin ilâmi mucibince amel olunmak babında bin iki yüz otuz beş senesi evahiri rebiil evvelinde sadır olan emri şerifim mucibince zikrolunan on nefer kimesneler müdahaleden mani olmuşlar isede içlerinden Seyyit Osman ve Halil ve Abdullah nam kimesneler bazı kimesnelere istinaden kel evvel müdahale ve tearruzdan hali olmadıkları ba ilam inha ve istita olundukta hususu mezbur bilfeil Anadolu kadı askeri olan ağlemi ulemail mütebahhirin mevlâna Mehmet Reşit edemallahü teâlâ fazailühuye ledel havale vakfı mezbur hasılatından ehli mürtezika vazifei muayyenelerini yedlerinde olan beratlarına göre müteveliliden ahiz ve kabzedüp bakisini zavivei mezburede âyende ve revendenin it'amı teamlarına sarfolunmak lazımadan olmağile bu surette ehli mürtezaka vazifei muayyenelerini badel ahiz bakisi it'ami team için sarfolunup tekye nişinlik daiyesiyle bila berat hisse talep eden merkumun ber nehci şeri ledetterafü evladiyet iddiaları sübut bulup tahakkuk etmedikçe vaki olan müdahaleleri meni ve defi olunmak babında emri şerifim itası emri sevap idüğünü ilam etmekle ilamı mucebince amel olunmak babında işbu senei

mübareke evahiri rebiil ahirinde başka ve Osman ve Abdullah ve Halil ve İbrahim ve Hüseyin ve Mustafa ve Süleyman ve Veli ve Hasan ve Mehmet nam kimesneler Abdal Aata evladından ve zaviyei mezburede bilâ berat zaiviyedar olmalarile âyende ve revendeye hizmet ede gelüp teamülü kadim üzere vakfı mezbur mahsulundan hisse ita oluna gelür iken vakıf mütevellisi Seyyit Mehmet nam kimesne karyei mezbure mahsulundan hisse vermeyüp gadri külli eylediğin merkumun ba arzuhal inha ve inayet istita etmelerile hususu mezbur tekrar kadı askeri müşarün ileyhe havale olundukta merkumun mahallerinde meclisi şeride mütevelli ve sair lazımıl huzur olanlarile teammülü kadime tatbik ber nehci şeri bil müvacehe terafü olunmak babında emri şerifim itası muktazayı hal olduğunu ilâm etmekle ilamı mucibince amel olunmak babında senei mezbure evasıtı cemazil ulasında başka sadır olan emri şerifim mahalline ledel vurud vetterafu mütevellii merkum hasılatı vakfı zaviyedarlık iddia eden kimselere taksim edüp anlar dahi âyende ve revendeye it'amı team ede geldikleri zahir olduğunu beyanile gallei vakfı kadimden ne vechile tasarruf oluna gelmiş ise ol vechile tasarruflariçin emri şerifim suduru senki Çorum Naibi Hindi Zâde Mehmedi Emin zide ilmühusun süddei seadetlme varid olan ilamında derç ve işar olunmuş olmaktan naşi hususu mezbur zımnında ber vechi muharrer sadır olan emri şerifim divani hümayunumdan ve zaviyei mezbure vakfının vazifei müayyene ile tevliyeti aslah ve erşet evladı vakıftan Esseyyit Mehmet veledi Esseyyit Halilin ve zaviye meşihati aslahi evladı vakıftan Ebu Bekir veledi Hasanın üzerlerinde idüğü Anadolu muhasebesinden ve zaviyei mezkûrenin vakıfnamesi olmayup lâkin fazlai gallesi âyende ve revendeye it'amı teamları masrafına harç ve sarf oluna deyu defteri evkafta müharrir kalemile tahrir olunduğu defteri hakaniden badel ihraç tarafeyn derseadetimde olmak mülabesesile şeri şerife ledel havale evladı vakıftan olup gendinden asıl ve sair evladı vakıftan İbrahim bin Halil ve Mustafa bin Salih ve Süleyman bin Ali ve Veliyettin bin Halil ve Hüseyin bin Ömer ve Mehmet bin Hüseyin ve Halife Hace oğlu Hüseyin ve Ebubekir

bin Hüseyin nam kimesneler tarafından hususu âtil beyanda vekilleri olduğu sabika Alay beyi Esseyit Ömer bin Esseyyit İsmail ve Kılıç Kiran zâde Esseyit Elhacı Salih bin Esseyyit Elhaç Mehmet nam kimesneler şehadetlerile sabit olan Halil bin Halil mahfeli şeriyanda zaviyei mezbure vakfının hala mütevellisi mezbur Esseyyit Mehmet bin Halil müvacehesinde merkum Esseyyit Mehmet mütevellisi olduğu zaviyei mezkûre vakfının bilcümle mahsulat ve rüsumatını müstekillen ahzü kabız ve bi gayri hak gendu ümuruna sarf ve istihlâk ve bu cihetle mahsulati mezkûreyi ekil ve belğedüp teammülü kadim üzere âyende ve revendeye bir nesne harç ve sarf olunmayup teamülü kadimi tayir ve bu vechile vakfı mezkûre hiyanet etmekle süal olunup teamülü kadim üzere amel ve hareket etmek üzere mütevellii mezbure tenbih olunması muradımdır deyu bil asale ve bil vekâle ledel dâva ve bade vukuul münazaa ba tavassutu müslimin beynimiz islah ve tevfik olunmağile mütevelli mezbur ber mucibi defteri hakani gendi vazifesini ahiz ve sair ehli mürtezikaların vezayifi müayyenelerini badel edâ fazlai gallei vakf mezkûru vakıfı merkumun evladları mezburunun marifetlerile kadimi üzre âyende ve revendeye it'amı teaam etmeğe bittevliye teahhüdü tam ettikte ben dahi ol vechile razı olup katı münazaa eyledik deyu badel ikrar vettastik mütevellii mezbur teamülü kadimi tayir etmeyüp hususu mezbure ber minvali meşruh fazlai gallei vakfı mezkûr ile âyende ve revendeye it'am edüp hilafına hareket etmemek babında tuğrayı garra ile müanven asıl ve vekili mezbur Halil yedine bir kıt'a emri âlişanım itasını rum ili kadı askeri şeriyyatcısı müdderisini kiramdan kutvetil ulemail muhakkıkın Ali zide ilmühu ilam etmekle ilamı mucibince amel olunmak fermanım olmağın imdi senki naibi muma ileyhsin keyfiyet malûmun oldukta mütevellii merkum hasılatı vakfı mezburdan gedi vazifesini ahiz ve sair mürtezikanın dahi vazifelerini

edâ eyledikten sonra fazlal vakfı meyzûr ile âyende ve revendeye it'amı team etmek üzre müteahhit olarak katı nizağ kılınmış idüğü malûmun oldukta ber vechi müharrer amel ve harekete dikkat ve hilafı vazı ve hareket vukuuna ruhsattan mübaadet olunmak babında fermanı âlişanım sadır olmuştur. Buyurdumki vusul buldukta bu babda vechi meşruh üzere şerefyaftei sudur olan fermanı vacibil ittibaım ve levazımıl imtisalımın mazmunu itaat makrunile amel ve hareket ve hilafından hazer ve mücanebet eyleyesiz şöyle bilüp alameti şerife itimad kılasız tahriren fi evasıtı şehri şaban sene sitte ve selasin ve mieteyn ve elf 1236

Bi Makamı Kostantiniyye

Abdal Ataya Ait Arapça Diğer Bir Vakfiye Sureti [1]

طبق مضمونه عندی احمد بن
نورالدین المولی سلیماناو
عفی عنه

مضمون هذاالکتاب موافق للشرع شریف ولأجل ذلك حکمته
و امضیته طائعاً صح بمافیه للثواب حرره الفقیر عبدالرحمن بن
محمود بن محمد القاضی سلیماناو سابقاً المفتش

مهر
لطف .....
عبدالرحمن

لماعرض علی هذه الشرعیه وجده مطابقاً للوقفیة
المعمولة المرعیة حکمته و امضیته الفقیر
محمد بن محرم بن محرم جنفر العمادی
القاضی بمدینة قره حصار دمورلو

هو الموافق للشرع الصالح ما تضمنه هذاالکتاب
ثبت مضمونه و حکمت بصحته حرره
حسین القاضی بحسین آباد

مهر
بندهٔ خدا
حسین

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمدلله رب العالمین والصلوات والسلام علی نبیه محمد و آله وصحبه الطیبین الطاهرین [۲]
فهذا وقف صحیح یبتنی علی اصلها ویعرب قصرها مکتوبة فصلها عن ذکره ما اشتری الشیخ
عارف والحبرالصادق الیاس بن شیخ محمود بن برهان آبدال اتا اعزالله شانه من شیخ بایزید
ابن السلطان الو بك بن شمس الدین وهو باع ماهو حقه و ملکه وما فی یده و تحت تصرفه

[1] Bu vakfiyeden elimize geçen iki nüsha tedkik edilerek birisini neşr ediyoruz. Diğer nushada fazla bulunan kelime ve harfleri not olarak aşağıya aldık.

[۲] امابعد فهذاالحدود نسخه

الى حين صدور هذه الوثيقة الشرعية منه و ذلك عن حصته الشايع من الديوان المدعو حادثاً بمادى وقديماً ديوان دولت من اعمال قره حصار تورلو من جوانب بحدودة المشهورة اوله من قزقلى كچيد الى قره قير ومنه الى قزيل كديك ومنه الى اده قواق ومنه الى [٣] ارجه پيكارى ومنه الى سكوتجك ومنه الى طومه لان چالى ومنه الى الطريق [٤] ومنه الى قزيل كريش ومنه الى اوچ اولوق ومنه الى ثمان بلى ومنه الى جبل كيك سوردسى ومنه الى بيق ويرانى ومنه الى كندير كريش ومنه الى وقف دره سى [٥] ومنه الى خرمن تپه سى و منه الى كوكجه قيو ومنه الى قرنجه لى پيكار ومنه الى بل قواق آرقه سى ومنه الى زنكى مشهدى ومنه الى آله قير ومنه الى كوجك بورن ومنه الى آيوا كولى [٦] ومنه الى ايلق بولى ومنه الى ديكلى طاش [٧] ومنه الى نهر احمر ومنه الى قزيل كچيد المذكور بجملة حدودها و حقوقها و توابعها و لواحقها ومزارعها المذعوات بمزرعة قره كيسا و مزرعة تجر و مزرعة بلانلو و قيوناوجه و خوجه على و آنجه ويران و مزرعة بمادى و جبالها و اشجارها مثمرة و غير مثمرة و عيونها انهارها و مراعيها و مواطنها و مساكنها و بكل حق داخل فيها و خارج عنها و ينسب اليها ذكر اوله يحرر على تناهى الوجوه كلها والاسباب باسرها بثمن معين قدده مبيع الاربعة آلاف درهم و سبع مائه درهم و قباء واحداً مشخاً من كمخاء مقوماً بثلثمائه درهم والكل خمسة الاف درهم بيعاً صحيحاً شرعياً و شراءً صريحاً مرعياً جامعاً لشرائط الصحه من الجانبين باقرار المتعاقدين حصاة جميع الديوان المذكور من ديوان المحدود بحدودها ملكاً المشترى المذكور سوى الموقوف والمسيلاة والمساجد والمقابر ملكاً محضاً و حقاً صرفاً لابدال انا المذور ثم وقف على مصالح ذاويته المنسوبة لقرية يكاجق وجعل التولية لنفسه مدت حياته [٨] ثم لاصلح ابنائه و ابناء ابنائه ثم لشيخ الزاوية المذكورة ما تناسلو وتعاقبو فما حصل من الغلة والمنفعة تصرف اولاً الى رقبة الزاوية المذكورة و مرمتها فما حصل يستخرج منه خمس المحصول فيعطى المتولى الناظر فى مصالح الوقف القائم فى تحصيل الغلاة لعمله فما بقى يصرف الى اصناف الواردين النازلين على الزاوية المذكوره و الى غيرها من موجبات المصالح الزاوية فان انهدمت تعلو ثانياً و ثالثاً ان امكن اعادتها و ان لم يكن الاعادة لعائق من عوائق الزمان و مانع من موانع الحدثان يصرف تلك المحصولات الى فقراء روضة حضرت رسول الاكرم صلى الله عليه وسلم و

---

[٣] آريجه نسخه
[٤] الى جاده نسخه
[٥] الى اوقن دره سى نسخه
[٦] ايو كولى نسخه
[٧] دكلى نسخه
[٨] فى القيد الحبوة لابنائه نسلاً بعد نسل وقفاً صحيحاً شرعياً . نسخه

مساكنه ثم وقف الشيخ بايزيد ابن السلطان بن الو بك ابن شمس الدين المذكور و تصدق بنية خالصة جلة مابقى من حصته الصحيح و جميع ملكه الصريح من الحصة الشايعه من دلك الديوان المذكور على مصالح الزاوية المذكورة على شروط صاحب تلك الزاوية قدس الله سره بنية خالصة و طوية صافية تقرباً الى الله الجليل وبتغاء لثوابه الجزيل [٩] فصارت جلة ارباع الثلاثه بهذه الشروط المذبوره والوجوه المذكوره وقفاً صحيحاً شرعياً و حبساً صريحاً مرعياً و تصدقاً معتبراً مرضياً مؤبداً مخلداً جامعاً لاركان التحليد و حاوياً لشرائط التأبيد حالياً من موانعه و عارياً عن قواطعه بحيث لايباع ولايرهن ولايوهب ولايملك ولايستبدل ولايوجر الاسنة فان ادعت الضرورة الى زيادة فلا يزاد مدة كل عقد على ثلث سنين ولايورث الى ان يرث الله الارض ومن عليها و هو خيرالوارثين و مالك رقاب الخلائق اجمعين ولا يبدل اصلا ولا يغير شرطه (فمن بدله بعدماسمعه فانما اثمه على الذين يبدلونه ان الله سميع عليم) واجر الواقف على الله الكريم فمن سعى فى تبديله و تغييره لعنة الله والملائكة والناس اجمعين وجرى ذلك فى اوائل الصفر من شهور اثنى و عشرين و ثمانمائه من هجرة النبويه . [٨٢٢]

يشهد بمافيه عبدالله الحسن بن الحسين الشافعى

يشهد بتضمونه عبدالرحمن بن محمد المصلحى غفرلهما

بشـــــهادة يعقوب ابن خليل

» على ابن شيخ باشا

» شيخ .... اخ المصلحى

» كمال اغا ابن عبدالحى

» فتح الله ابن اخى سعدالدين

» عبدالوهاب ابن عالم المتفقه غفرلهما

يشهد بثبوته شيخ باشا ابن صالح الحافظ

» عبدالرحيم الموى المصلحى سيواسى

» محمود اغا بن ادريس اميرالقرمانى ابوه

---

[٩] الجليل جلة ماكان منه الصحيح و ملكه الصريح ذلك جلة حصته الشايع من ديوان المحدود المذكور على قول من جوزه على مصالح الزاوية المذكورة و جعل التولية والنظر لنفسه ثم لابنائه و ابناء ابنائه نسلاً بعد نسل فان لم يوجد منهم العياذ بالله تعالى يكون شيخ الزاوية المذكورة . نسخه

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl : 4 | 1 Ağustos 941 | Sayı : 28

Musahebe :

Tekrar İntişara Başlarken

Halkevimiz tarafından ayda bir neşredilmekte bulunan Dergimiz,dört aydanberi mücbir sebebler dolayısile çıkarılamıyordu. Derginin çıkışı ile yakından alâkadar olan Parti Müfettişimiz ve Erzurum Meb'usu Sayın Bay Salim Altuğ bu duruştan büyük bir üzüntü duyuyor, her fırsattan istifade edilerek Derginin çıkarılması işini açıyordu. Nihayet bu iş için Halkevimizde memleket münnevverlerinden ve bu işle alâkalı bulunanlardan müteşekkil bir toplantı yaptılar. Bu toplantıya Sayın Valimiz Bay Muzaffer Akalın da teşrif etmişlerdi. Burada bu mesele hakkında uzun münakaşalar oldu, bütün münevver arkadaşların müzaherети vâdi alınarak Derginin çıkarılması işi Halkevi Dil, Edebiyat Koluna bırakıldı. Bu aydan itibaren Dergimiz tekrar arkadaşları arasına karıştığı için kendimizi bahtiyar addediyoruz.

Kendilerine son müracaat ettiğimiz, veya bazı zaruretler dolayısile müracaat edemediğimiz Dergi ile alâkadar bütün arkadaşlarımıza bize yardımda bulunmalarını bilhassa rica ederiz.

Ancak sizlerin yakın alâkanız sayesindedir ki, bu Dergi yaşayacak ve gün geçtikçe daha çok tekemmül edebilecektir.

Dergimizin çıkarılmasında bize maddî ve manevî yardımda bulunmuş olan ve bundan sonra da devam ettireceklerini vâd buyurmuş olan kıymetli Valimiz Sayın Bay Muzaffer Akalınla Parti Müfettişimiz Bay Salim Altuğa en derin şükranlarımızı sunarız.

(Çorumlu)

Hicrî 11 inci Asırda Çorum

HİKMET TURHAN Dağlıoğlu

Çorumun hicrî XI inci asrına dair neşrettiğimiz dört vesika bize tarihimiz bakımından bazı hakikatları öğretmektedir. Hazinei evraktaki mühümme defterlerinden çıkardığımız bu dört vesikadan birincisi 1002/1595 senesine ait olup Delibudak adındaki eşkıyanın yakalanmasına dairdir.

Merkezi Sivasta bulunan Rum beylerbeysine ve Çorum, Mecidözü kadılarına yazılan hükümlerde Delibudağın Mecidözü kazasına tâbi Ordu karyesi ahalisinden olduğunu ve Kalındudak isminde diğer bir eşkıya ile elbirliği ederek bir çok köyleri bastığını öğrenmekteyiz. Bu eşkıyaların yakalanarak cezalandırılmasını bildiren bu hüküm bize bir yer adı yani (Ordu) ismini öğretmesi itibarile dikkate şayandır. İkinci vesika ise yine 1002 H /1593 M. tarihli bir vesika olup İrandan Çorum, Sivas ve Kastamoniye gelen Kızılbaşlara dairdir. Bu vesikada merkezi Sivasta bulunan Rum beylerbeysinin adı Mehmed Paşadır. Vesika bize şu malûmatı vermektedir. İrandan Anadoluya gelen Kızılbaşlar İran Şahının bir yaşmağını ve üç dört kızılbaş halifesinin de mektuplarını getirdiğini ve bunları halka dağıttını bildirmektedir. Kızılbaşlık Anadoluda bilhassa xvI asırda fazla ravaç bulmuş olduğuna göre Osmanlı devletinin bu mesele üzerinde pek hassas hareket edeceği tabiî idi. Vesika İrandan gelen bu gibi kızılbaşların elde edilmesini ve bunların sünnî halkı zehirlemesinin önüne geçilmesini bildirmektedir.

Üçüncü ve dördüncü vesika ise Çorum kalesine bir vâraş inşasına dair olup 1018 H / 1609 M. tarihlidir. Vesikalardan her ikiside Behzat Çavuşun bu işe memur edildiğini bildirmektedir. Vesika bize Çorum kalesini bir Vârâştan mahrum olduğunu ve bunun inşası için miriden yüzyirmi bin akça tahsis edildiğini ve eğer

bu para yetişmezse imeci suretile serdarın Çoruma gelmesine kadar her halda bitirmesini kat'î surette göstermektedir.

Vârâş kelimesi aslan Macârca bir kelime olup bir şehir ve kasabanın kale haricinde bulunan kısmı demektir. (1)

Ekseriya bu mahallelerde hıristiyanlar oturur. Memleketi eşkiya hücumundan kurtarmak için vârâşın geceyi gündüze katmak suretile çok sağlam olarak yapılması İran muharebeleri sebebile çok lüzumlu bir tedbir olarak telâkki edilmiştir. Vesika bu bahane ile halktan haksız yere bir şey istenilmemesini ve ahaliye angarya yükletilmemesini ve salgınlar salınmamasını emretmektedir.

(1) Kamus - u - Türkî. Şemseddin Sami. sa. 1408.

Ali Seydi merhum Kamus Osmaniyesinden Vârâş bir şehir ve kasabanın sur haricinde bulunan mahallesi demektedir diye yazar.

K O Ş M A

Kötü günün sakın namerde deme
Aç olsan da nâkes lokmasın yeme

Bırakmaz dost gibi her an yanını
Fırsat bulursa hanümanını

Gözün dört aç kuzum etrafa bakın
Kem mayeden koru kendini sakın

Nushi'ya dolaştım bu yaman dehri
Ezilmiş yanında o mühlik zehri

Güler ahvaline bakar savuşur
Bir gün gelir başa kakar savuşur

Yoklar araştırır yok zamanını
Ateş verüb heman yakar savuşur

Yanaşma ağyare sen olma yakın
Başına bir belâ takar savuşur

Tükenmez feleğin sitemi kahri
Fırsat bulursa sunar savuşur.

Çorumlu Nushi Tombuş

Çorumda yağmursuzluk ve
HALKTAKİ ANANELER

İlk insanlar tabiat kuvvetleri karşısında âciz kaldıkları zaman ona ya boyun eğmek veya muh telif tarzlarda yalvarmak suretile tehammül etmek kudretini kendilerinde bulmaya çalışmışlardır. Bu yalvarışların bazıları umumî âyin halini almış ve lüzum oldukça bu âyinler yapılmıştır. Bunlardan bazıları bir çok değişiklikler geçirerek zamanımıza kadar intikal etmiştir. Yağmur duası bunlardan biridir.

Türkün kuraklık yüzünden ne felâketlere maruz kaldığını bize tarih sayfaları çok güzel isbat etmektedir. Susuzluktan canı yanan, yeşile gönül bağlayan Türk yağmur hasretile kan ağlamıştır. Yağmur biraz gecikir, ekinlerin boyunları bükülmeye başlarsa Türkün içi de burkulur. Bu kuvvetin karşısında yalvarmaktan başka çare bulamıyarak Allahına bazan dua eder, bazan isyan eder, yağmur vermesini diler. Bu ananelerden çoğu kaybolmuştur. Ve artık Allaha yalvarmakla bu işin halledilemiyeceğini anlıyan Türk milleti tabiat kuvvetlerine karşı koymak için çalışmakta, yer yer barajlar yaparak, kanallar açarak susuzluğunu gidermek için didinip durmaktadır. Bir gün bu derdine de çare bulmuş olacak, o zaman bu anane sökülüp atılacaktır. Bu yıl yağmurun az oluşu halkı çok üzmüş ve hayli düşündürmüştür. Bu sebeple bu çok eski ananenin tesiri altında kalmış olan halk yağmur dualarına çıkarak Allahından rahmet dilemiştir. İşte bu vesile ile Mecmuamız namına halk arasında dolaşarak buna ait incelemelerde bulunan Mecmuamız tahrir heyeti azasından öğretmen Hayri Karamuk Çorumda yağmur duasına ve halkın ananelerine ait topladığı şeyler aynen alınmıştır. Folklör tedkikatında bulunanlar için belki lüzumlu olur düşüncesile Mecmuamıza dercediyoruz.

***

Çorumda yağmursuzluk ve
HALKTAKİ ANANELER

HAYRİ Karamuk

1 -- Yağmur duaları :

A : Yağmur duaları ekseriya kırda, şehrin hocaları tarafından yapılır.

Dua yapılacak yere şehrin koyun ve kuzu sürüleri ile sokak çocukları toplanarak götürülür. Koyunlar bir tarlanın içine ve kuzularla çocuklar da diğer tarlanın içerisine ayırt edildikten sonra hocalar duaya başlarlar. Duanın muhtelif kısımlarında hoca efendi halkla beraber elini yukarı kaldırır ve acıklı bir sesle Tanrıdan merhamet ve yağmur diler ve birlikte feryad ederler. Bu ses koyunların bağırmalarını intaç ettirir. Annelerinin feryad ettiğini duyan kuzular uzun, uzun melerler ve çocuklar da sokaktaki bağrışmalarını tekrar ederler. Bu sırada kurbanlar kesilir ve eti fakirlere dağıtılır.

B : Bu dualar neticesinde yağmur yağmazsa :

Şehrin bütün hafızları büyük bir camide toplanırlar ve onar onar gurup olurlar.

Önceden hazırlanıp ve çuvallar dolusu getirilmiş olan kırların çakıl taşları (ki bunlar yetmiş bin tanedir) ortaya konur. Allahın susuz bıraktığı bu kızgın taşlara teker teker okunur ve her taş, okuyan hafız tarafından tükürüklere gark edilerek ıslatılır. Allah (güya) bunu müteakip kullarının tükürüğü ile sulamağa yeltendiği bu taşı toprağı merhamete gelerek bol yağmurları ile ıslatıp âciz kullarına büyüklüğünü gösterir imiş.

2 — Halkın âdetleri :

A : Mahalle çocukları yağmursuzluk başlayınca sokaklarda toplanıp şöyle bağrışırlar :

Yağmur yağ .. Ekin bit ..
Tarlada çamur ..
Teknede hamur ... öküzlere ömür.
Ver Allahım ver.. sellice sulluca bir yağmur.

Yer yarıldı yaş ister ..
Ufacıklar aş ister.

Ekin bol olsun, bol olsun . .
Madrabazların gözleri kör olsun,
kör olsun.

(Bu tekerlemede madrabaz sözünü çocuklar «madramaz» şeklinde telaffüz ederler. Bu kelime ekini saklıyan ve pahalandıran ekincilere racidir.)

B : Birde aleviler tarafından âdet hükmüne girmiş olan eşek gelin etme ve ekmek yapıp dağıtma vardır.

Eşek gelin etmek :

İhtiyar bir eşek mahallenin en yaşlı kadınının gelinlik elbisesi ile süslenir. (Çorumda gelinlik elbiseyi ölünceye kadar saklarlar.) Fakir bir kız çocuğu başında kurbağa dolu sele olduğu halde eşeği sokak sokak dolaştırır. Her kapının önüne gelince evden bir ibrik su seleye dökülür. Kurbağalar bağrışır ve küçük kız da ıslanır. O sırada çocuklar şöyle bağrışırlar :

Eşek gelin olur mu olur mu ?
Yer yağmursuz olur mu olur mu ?
Kurbağa susuz olur mu olur mu ?
Yer yarıldı yaş ister . .
Ufacıklar aş ister
Ekin bol olsun bol, olsun
Madrabazların gözleri kör olsun.

7 Yol ortasında ekmek yapıp dağıtmak :

Yedi yol ortasına bir ocak yakılır ve üstüne saç konur. Arpa unundan (elenmemiş) hamur yapılır. Kadınlar ekmek tahtaları ile yol ortasında yufka açarlar, diğer biri saçta pişirir ve bu ekmeği gelen ve gidene dağıtırlar. Güya Allahtan daha cömert davranan bu âciz kulların hali Tanrıya öfke verirmiş ve Tanrı da son çare olmak üzere yapılan bu töhmetten gazaba gelerek yeri, göğü sulara gark edermiş.

«Bu âdetlerin hepsi bu sene kenar mahallelerde yapılmıştır.»

Çorum'un Köy Düğünü (*)

FERİT Dedebaş

Düğüne Başlangıç :

Düğün, düğün sahibinin, merasimden on gün kadar evvel köy erkeklerine yedireceği bir akşam yemeği ile başlar. Yemekten sonra düğün sahibi köy kiziri [1] vasıtası ile yarın oduna gidileceğini köy delikanlılarına bildirir ve bunu müteakıp dağılırlar.

Odun Kesme :

Ertesi günün sabahı köy delikanlıları birbirlerinden ayrı olarak odun kesmek üzere merkeplerle dağın yolunu tutarlar. Kesilecek odunun mikdarı teamül icabi tayyün etmiştir. Bu sebeple ilk defa odun kesip köye dönen delikanlı düğün sahibinden bahşiş alır. Öncü mahiyetinde olan bu ilk delikanlının avdeti üzerine davulcu diğerlerini istikbal için yola çıkar ve onlarla beraber köye döner.

Buğday Öğütme :

Aynı günün sabahı dört, beş köy delikanlısı üzerinde bayrak bulunan kağnıya yükledikleri buğdayla değirmenin yoluna koyulurlar. O gece yattıkları değirmende buğdayı öğüttürürler ve ertesi gün köye dönerler. Kağnı köye yaklaşırken davulcu karşi gider ve davul çalınarak un düğün sahibinin evine indirilir.

Çuval ağzı açma ve hamur yuğurma :

Odun ve undan sonra sıra ekmeğin yapılmasına gelmiştir. İşte odun ve unun geldiğinin ertesi günü köy kadınları düğün evine davet olunur. Bu kadınlar ellerinde yanmış mumlar olduğu halde başlarındaki kadın hocanın okuduğu ilâhiye iştirâkle değirmenden gel-

[1] Kizir : Köy kâhyasının yamağı, vekili.

(*) Bu düğün Çorumun garp ue şimali garp taraflarında ve bilhassa köyün sayılı zenginlerinin düğünüdür. Bu köylerin iktisadi vaziyeti daha aşağı olanları ise bu ana merasimde yerine göre tadilâtta bulunarak hemen hemen aynı hususu icra ederler.

miş olan un çuvallarının ağzını açmaya başlarlar. Bir kadın oturur; eline aldığı elekle unu eler; diğer kadınlar bu eleğin içine vaziyetleri müsaadesince para atarlar ki bu paralar unu eleyen kadının olur. Ekseriyetle bu unu köyün paraya muhtaç ve düğün sahibinin tayin edeceği bir kadın eleyecektir. Kadın un elemeyi bitirdikten sonra bu unu peyderpey yoğurmakla mükelleftir.

Ekmek yapma :

Kadının fasılalarla yuğurduğu hamuru beş altı köy kadını 2-3 gün mütemadiyen yufka [2] yaparlar. Bu yufkalar bir eve sütunlar halinde yığılır.

Civar köylerin daveti - şeker gönderme :

Ekmek yapma hitam bulunca düğün evinde hazırlanan şekerler küçük paketler halinde, pazartesi günü civar köylerin kâhyalarına gönderilir. Bu şekerler davet makamındadır. Bu sebeple şekeri alan köy kâhyası komşu köyde düğün yapıldığını ve buna iştirâk edileceğini köylüye tebşir eder.

[2] Yufka : Hamuru yuvarlak tahtalar üzerinde ok denen (oklava) üstüvani çubuklarla açmak suretile yapılan ve tandır adı alan ocaklarda bişirilen ekmek.

Keşkek [3] ve pilav pişirme:

Salı günü düğün evinde zikre şayan bir hadise cereyan etmez; Meşguliyet düğün hazırlığına racidir.

Çarşamba günü sabahleyin dört beş köy delikanlısı önlerinde davul, zurna olduğu halde düğün evine gelirler. Ambardan aldıkları buğdayı çuvallarla sırtlarında köy soku [4] suna götürürler.

Buğday sokuya giderken bir gün evvel davet olunmuş olan köy kadınları düğün evinde pilav için pirinç ayıklamaktadırlar. Sokuya götürülmüş olan buğday delikanlılar tarafından, davulcunun temposuna uydurulan tokmaklarla döğülür; döğülmüş buğdayı, kepeği suda alınmak için sokunun biraz ilerisindeki çeşmeye taşırlar. Biraz ötede erkek aşçılar kazmış oldukları çukurlara keşkek pişecek olan kazanları oturturlar. Çeşmede bir kadın tarafından kepeği alınmış olan buğday münasip mikdarda kazanlara taksim olunur. Bunun üzerine et, soğan, tuz ve biber ile su konur ve kazanlar pişmelerine bırakılır. (Keşkeğin kendi buharı müvacehesinde pişip lezzet-

[3] Keşkek : Buğday, et ve soğandan ibaret yemek.

[4] Soku : İçinde buğday dövülen yuvarlak taş oluk.

li olması için kazanların kapakla temas halinde bulunan ve buharın dışarı çıkmasına vesile olacak olan kısımların hamurla sıvanması matluptur.)

Bu kazanların hemen yanında da pilav ve et kazanları dizilmiş durmaktadır.

Gelin hamamı alayı :

Aynı gün öğle üzeri güvey tarafı bir davulcu ile aşağıda bahsi geçecek olan kına gecesinde teşhir edilecek eşya, yakılacak kına ve yeniiecek çerezi gönderir. Kız evi [5] önüne gelen davulcu makamına başlar. İçeride gelin ve sair kadınlar giyinirler; davulcunun önünde varsa hamam yok ise köy yunaklığının yoluna koyulurlar. Kafilenin terekkübü ve gidişi şöyledir :

Kadınların hepsi beyaz çarşaf giyinmişlerdir ; keza hepsinin de ayaklarında kırmızı papuçlar vardır. Tefrik edilebilmesi için gelinin üzerinde fazla olarak bir pullu kıvrak mevcuttur. Kafilenin önüne bütün köyce tanınmış, daha doğrusu biraz da tavur ve hareketi ile erkeklik alâimi gösteren bir kadın düşer. Gelin kafilenin ortasındadır. Kafilenin yürüyüşü hissedilmiyecek derecede yavaştır. Bütün kadınların elleri, göğüsleri üzerinde kinetlenmiştir.

Bu yürüyüşle hamam veya yunağa varırlar ; orada iki kadın gelini yıykar ; diğerleri beklerler. Yıykama ameliyesi bitiikten sonra aynı kafile, ayni şekilde bu sefer köy sokaklarından dolaşarak eve avdet ederler. Geniş bir odaya girerler ; davulcu oda dışında halay [6] havası çalar ; kadınlar da içerde aralarında gelin de olduğu halde halay çekerler. Halay hitamını müteakip başta gelin olmak üzere davulcuya bahşiş verirler ve gece birikmek üzere dağılırlar.

Civar köylerin gelmesi :

Yine çarşamba günü ikindi üzeri davet edilmiş olan civar köy erkekleri atlı veya yaya olarak, silahlarla köye yaklaşmış bulunurlar. Köyün imam, kâhya ve kizirinden müteşekkil üç kişi yanlarında davul ve zurnacı da olduğu halde bunları karşılarlar ve evlere taksim ederler. Her köy heyeti kendilerine yapılan istikbalden dolayı davulcuya bahşiş verir.

---

[5] Kız evi : Anadoluda gelin çıkaran eve düğün müddetince verilen isim.

[6] Halay : Birbirinin omuzlarından tutmuş 5 - 8 kişinin bir takım deyişlerle davul ve zurna muvacehesinde batî ve serî zıplamalarla oynadıkları mahallî oyun.

Yemek yeme :

Düğün evinde, hazırlandığını yukarıda yazdığımız yufkalar ıslatılır ve misafir bulunan evlere dağıtılır.

Evlerinde misafir bulunan delikanlılar yemek ve misafir kifayetince aldıkları kaplarla düğün evine giderler ; orada keşkek, et ve pilavdan ibaret düğün yemeğini getirirler. Ekmek zaten evvelce gelmişti. İşte bu andan itibaren yuvarlak tahta tablalardan sofra kurulur ve köy delikanlılarının hizmeti altında yemek yenilir.

Hediyelerin toplanması :

Yemekten sonra davulcunun önüne düşen imamla kizir misafirlerin bulundukları evler önünde tevakkuf ederek getirilen tosun, koyun, bakır takımı, donluk, para v.s. den ibaret saçıyı yani hediyeleri toplarlar. [7] Her köyün misafiri getirmiş olduğu hediyeleri bir kişiye vererek imamla kizire tek elden teslim ederler.

Gece, meydan âlemi :

Hediyeler toplandıktan sonra bütün misafirler evlerden çıkarak köy meydanına vasıl olurlar. Meydan muhtelif yerlerden yanan alevlerle aydınlanmaktadır. Buraya gelenler misafirlerden başka köy erkekleri ve çocuklarıdır. Kadınlar burada cereyan edecek olan hadisatı meydan civarındaki evlerin pencere ve damlarından seyrederler.

Meydanda yapılan şenlik halay, zeybek, sin sin [8] ve sair oyun ve hünerden ibaret olup sabaha karşı sona erer.

Kına gecesi :

Şimdi yine çarşambanın akşamına dönelim :

Geceleyin, yemekten sonra, güvey evinden bir kadın kafilesi ellerinde yanan çıralarla gelin evine giderler ve otururlar. Köyün kadın hocaları, ellerinde mumlarla, annesinin ağzından (yani annesi namına) şu deyişleri okuyarak gelini kaynananın önüne getirirler :

"Baban çarşıya vardımola, [9]
Mes, papuç aldımola, [10]
Kızımın satıldığın bildimola„ [11]

[7] Saçı : Yenilen yemek mukabili düğün evine getirilen hediye veya para.

[8] Sin-sin : Seyircilerin çevrelediği bir daire içinde muhtelif şahısların davul muvacehesinde, birbirlerini yakaladıkları zaman yumruklaması şartile, köşe kapmaca kabilinden bir oyun.

[9] Vardımola: Vardı mı ola; vardı mı acaba.

[10] Aldımola : Aldı mı ola ; aldı mı acaba.

[11] Bildimola : Bildi mi ola ; bildi mi acaba.

Fadimem [12] kinan kutlolsun ; [13]
Bindiğin atlar etlolsun ; [14]
Vardığın yerler şen olsun.

Bunu müteakip gelinin ağzından da şunları okurlar :

"Anam yayık yayarmola, [15]
Tepisiye koyarmola, [16]
Kızım diye anarmola„ [17]
Fadimem kınan kutlolsun ;
Bindiğin atlar etlolsun ;
Vardığın yerler şen olsun.

Kaynana önüne getirilen müstakbel gelininin avucuna içinde altın bulunan bir mikdar ıslatılmış kına kor ve kapatır. Getirmiş olduğu yüzük, küpe v.s. gibi hediyeleri de hocaların balâda mezkûr deyişlerinin devamı arasında geline takar. Kaynananın bu merasimini müteakip gelinin başı üzerine bir tef [18] tutulur. Kadınlar :

«Ebeda !.. atın yüğrük, kılıcın keskin, akçen güzellere harcolsun» sözlerini tekrar ederek bu tefin içine altın veya paradan ibaret hediyelerini atarlar.

Para atanlardan kaynananın, görümcelerin ve çok yakın akrabanın isimleri attıkları para veya altın mikdarı ile beraber yüksek sesle ilân edilir.

Bundan sonra gelini getirmiş olan hocalar yine ellerinde mumlarla bu sefer şu ilâhiyi okuyarak götürürler :

"Biri Meryem, bir Asiya gelini,
Ol sultanın düğünü var Cennette
Allah evinde...
Al elimi, kaldır beni
Çok ağlattın güldür beni
Ya Mevlam....„

Gelin giderken ağlar... bir odaya götürürler... bir yatağa atıp üzerine yorgan koyarlar. Gelin altında ağlaya dursun !.. Güvey tarafından gelmiş olanlarla, gelin tarafına pek yakın olmıyan kadınlar giderler. Geri kalan yakın akraba, yukarıda öğle üzeri geldiğini yazdığımız çerezi yerler. Bunu müteakip gelin kızı odanın ortasına getirirler : önüne bir balta, bir parça çıra, bir adet çivi, bir adet ayna ve bir mikdar kına korlar. Gelinin sağına bir kız, bir gelin, soluna da keza bir kız, bir gelin oturturlar.

---

[12] Fadimem : Manası "Fatmam„dır. Burada ibareden de anlaşılacağı veçhile gelin kızın ismi zikrolunacaktır. Meselâ : Haticem, Zeliham, Akkızım ... ilah.

[13] Kutlolsun : Kutlu olsun.

[14] Etlolsun : Etli olsun. Çünkü götürürken rahatsız etmesin.

(15) Yayarmola : Yayar mı ola : yayar mı acaba.

(16) Koyarmola : Koyar mı ola.

(17) Anarmola : Anarmı ola.

(18) Tef : "yahut def„ Elek kasnağının sadece bir tarafına gerilen deriden ibaret ve bu deriye vurulmak suretile çalınan musiki âleti.

(Oturmuş olan bu kızların ileri ailelerden, gelinlerin de zengin, çoluk çocuk sahibi ve boşanmamış olması aranır.) Gelin ve kızların otüruşu karşılıklı olmakla beraber aynı zamanda çaprazvari olacaktır. Bu iki kız ve iki gelin, gelinin iki ayak ve iki eline önündeki kınayı yakarlar. Sağ el, sol ayağı iki kız, sol el, sağ ayağı iki gelin kınalayacaktır. Bundan başka gelinin önünde bulunan, balta kuvveti, ayna aydınlığı, çivi evliliğin idamesini (perçinlenmesini), çıra da ocağın yanmasını temsil eder. (Ki ertesi gün gelin koca evine girmeden evvel çıra götürülüp ocağında yakılır, çivi odasındaki duvara çakılıp üzerine ayna asılır, kınanın suyu da evinin eşiğine serpilir.)

Geline kına yakılması ile «Kına Gecesi» merasimi sona erer. Gelin o geceyi bir kız ve bir gelinle bir yatakta geçirir.

—SONU VAR—

ÇORUMLU

MEDİHA Ayan

Çorum Halkevinin çıkardığı dergiye çok yerinde bir intihapla «Çorumlu» adı verilmiştir.

Mecmuanın Halkevi tarafından neşredilmesine ve Çorum Halkevinin çalışma ve didinmeleri bütün yurda şamil umumilik içinde bilhassa Çorum muhitine matuf olmak gibi bir hususiyeti haiz bulunmasına nazaran bu intihaptaki isabeti takdir etmemek mümkin değildir.

Mecmua ; Halkevinin çok yüksek ve necip idealinin tehakkukuna feyizli sahifelerini bir vasıta kılmış bulunuyor.

Bizim durmak ve oturmaktan ziyade yürümeğe, koşmağa ihtiyacımız vardır. Durmak ve oturmakla yorulmuş bulunuyoruz. Yirmi senelik faaliyet ; omuzlarımıza çöküb bizi olduğumuz yerde çakılı bırakan tevakkuf ve meskenetin mıhlarını söküb atmasaydı en faydasız bir yaban otu gibi olduğumuz yerde çürür ve dört taraftan esen şiddetli rüzgarların tesirile şimdi kökümüzden sökülerek göklere savrulmuş bulunurduk. Fakat vardığımız nokta ; arzu ettiğimiz merhale değildir. Burada durmak, uyumak gaflet ve dalâletin en korkunç tehlikesine bilerek teslim olmak demektir. Varacağımız menzil ; her gün başımızda doğup gözlerimizi kamaştıran güneşin yanıbaşında duruyor. Yürümeli ve koşmalıyız. Beşer yaratılışının görünen ve görünmeyen kudretlerini o yaratılışta mevcut tabiî kuvvetin cereyanına kaptırarak koşmalı ve koşmalıyız. Vücudumuzun gıdasını alnımızın ve ruhumuzun kanlı teri teşkil etmelidir. Gayemizin yüksekliği ve duyduğumuz ihtiyaç bizi böyle bir sâğye icbar etmektedir. Bizi koşturacak, elimizden tutarak gideceğimiz yolu görecek ve gösterecek bir rehbere muhtaç bulunduğumuz şübhesizdir. İşte Halkevleri bu hususta en mukaddes bir rehberdir. O bu çetin çalışmalarımızı tanzim ve bizi teşvik etmekte, Çorumlu dergisi de

bu teşvik ve tanzime sahifelerini açarak bizi kendine çekip kafa ve kalplerimizi tatmin ede ede bu uzun yolculuğu kolaylaştırmağa, yolları kısaltmağa hizmet etmektedir. Bu çok kıymetli hizmeti üzerine alan derginin Çorumda intişar etmesi ve Çorumlu namını taşıması kendi kıymetini artıran başka bir hususiyetidir. Çorumda vatan hizmetine doğru yol alan her teşebbüs yer tutmuş, filizlenmiş, meyve vermiştir. Derginin gaye ve maksadı; millî ruhun heyecanını Halkevleri meşalesinden tutuşturarak bu ışık altında bizi ileriye götürmek olduğuna göre, bunun Çorumda geniş ve çok sağlam bir zemin bulacağına kanaat etmemek mümkün değildir. Çorumlu yenilik, iyilik ve marifet âşıkıdır. Bu suretle kendi ismini taşıyan dergi ile hem isim ve hem ruh itibarile kerdeş bulunuyorlar. Birbirlerinin hayat ve ömürlerinin devamına hizmet, kardeşlerin birinci vazifesidir. Bu sebeple Çorumluların Çorumlu'ya karşı gösteieceği alâkanın mikyası çok büyük ve geniş olacaktır.

Yozgat Lisesi: Mediha Ayan

İnkılâplar Ayı: Temmuz

FERİT Dedebaş

Islahat ve İnkılâp ....

İşte asırlardan beri devletlerin gidişatında müessir olan iki hadise !

Birincisi, bir camianın, bir devri kapayıp diğer devri açmasıdır, diye tarif olundukta, ikincisi, bu açıp kapama hareketinin daha az zamana sığdırılmışıdır, şeklini alır. Bunların arasında mutavassıt rol oynayan İhtilal ise kâh birinciye kâh ikinciye tekaddüm eden bir gürleme, bir kükremedir.

Temmuz....

Senenin inkılâp ve ihtilallerle meşbu ayı !...

İnkılâp ve ihtilallerin Temmuzda içtima edişi o meşhur hararetinin Mayıs ve Haziran'ın kızdırdığı insan kanını ayağa kaldırmasında olsa gerek. ..

Bastığı siyaset terazisinin ibresini kendi tarafına meylettirmemuktedir bir devlet yaratan inkılâp Temmuzdadır :

3 Temmuz 1776. Amerika istiklâl inkılâbı.

Despotizm ve sefaletin zulmettiği insan kütlesine hüriyetini temin eden ve kendinden sonraki inkılâpların mürşidi olan Büyük İnkılâp. Büyük İhtilâl yine ondadır:

14 Temmuz 1739. Büyük Fransız İnkılâbı.

Kardeşinin ifasına muvaffak olamadığı vazifeyi yapmak için ayağa kalkan ve bu nurlu yolunda sırtlan dişi gösteren çıyanların kafasını ezmekten çekinmeyen inkılâp yine Temmuzdadır :

23 Temmuz 1908. İkinci Meşrutiyet.

Asil ve büyük Türk devletini kuracak olan inkılâbın tohumu Temmuzda atılmış ve o asil tohum meyvesini yine Temmuzda vermiştir :

23 Temmuz 1919. Erzurum Kongresi.

24 Temmuz 1924. L o z a n.

Ve nihayet yıllarca hasretini çektiğimiz kardeşleri kavuşturan ve yüreklerimizin üzüntüsünü savuşturan bir bayramımız daha onun bağrındadır :

23 Temmuz 1939. Hatayın Ana Vatana İlhakı.

Yara ve Tedavisi

Dr. Âdil ÖZKAN

Vücudun dış yüzünü deri, yağ tabakası, adele gibi yumuşak nesicler örter. Bu nesiclerin duygusunu sinirler, beslenmesini de kan damarları temin ederler. İşte bu yumuşak nesiclerin normal yapısında bir takım hususî âlât veya künt cisimlerle husule gelen bozukluğa yara denir.

Her yarada acı ve kanama olduğu malumdur. Yaralarda husule gelen ağrı sinirlerin kesilmesi veya ezilmesile olur. Kanama ise kan damarlarının âfetzede olmasından husule gelir. Kanamanın mikdarı yaranın yerine, büyüklüğüne ve bazan da yarayı husule getiren âlete göre değişir. Büyük kan damarlarının kesilmesine sebep olan yaralar küçük bile olsalar çok kanarlar ve bu kanamadan ileri gelen kansızlıktan dolayı ölüm husule gelir. Bazı yaralar göğüs ve karın boşluğundaki iç uzuvlara kadar giderek bu uzuvların harap olmasına ve bu harabiyetten ölümün husulüne sebep olurlar. Bilhassa karın boşluğuna nüfuz etmiş yaralar çok tehlikeli ve hayatî ehemmiyet arz eden yaralardır. Yine vücudun dış sathını örten deri üzerinde gözle görülmeyen ve yaralarda cerahatlanmaya sebep olan bir çok mikroplar mevcut olup bu mikroplar el ve yüz gibi bilhassa hariçle temasta bulunan beden kısımlarında daha fazladır. Cilt üzerinde zararsız bir halde duran işte bu mikroplar yaralara girdikleri zaman orada mevcut kan ve harap olmuş nesicle beslenerek yaranın cerahatlanmasına sebep olurlar. Bu sebeple başlangıçta temiz olarak görülen bir yara cerahatlanarak pisleşir. Tedavi noktasından temiz ve pis yarayı ayırmak icabeder. Hiç şübhe yok ki büyük, derinlere kadar giden yaraların tedavisi hekimlere ait olup bunlardan ekserisi hastahanelerde tedavi edilmelidirler. Biz bu yazıda pratik hayatta herkesin tedavi edebileceği yaralardan ve bunla-

rın kısaca tedavilerinden bahsedeceğiz.

Pratikte en çok görülen yaralar bıçak yaralarile, ezik yaralardır. Bunların ekserisi dikkatsizlik ve kaza neticesi husule gelir. Kesik yaralarda kanama biraz fazla olduğundan ekseriyetle yaralıları ve etrafındakileri korkutur. Halbuki hakikatte kesik yaralar diğer yaralara nisbeten daha fazla kanarlar. Bundan başka verdikleri acı da fazladır. Bu gibi yaraların acısı çok devam etmez ve tehammül edilemiyecek derecede de olmadığından hususî bir tedavi istemez. Bu gibi yaraların etrafına tenturdiyot sürmeli ve üzerine temiz gaz bezi ve pamuk koyarak sargı sarmalıdır. Sargıdan bir müddet sonra yaranın acısı hafifler. Yaradan fazla kan geliyor diye yaranın üst kısmını bir bağla boğmak her zaman doğru değildir. Bu boğma ancak çok kanayan vak'alarda muvafık olup her vak,ada tatbik edilmesi, siyah kan damarlarında husule getirdiği kan durgunluğundan dolayı fazla kanamayı mucip olduğundan doğru değildir. Yaranın üzerine her zaman oksijenli su dökmek te lüzumsuzdur. Yalnız yara sargıdan sonra kanar ve sargının dış kısmına da sirayet ederse sargının üzerine biraz daha pamuk koyarak tekrar sarmak lâzımdır. Bu usulle de kan durmazsa hekime gitmelidir. Bu basit ve kolay usulle hemen hemen orta derecede kanayan yaralarda bile kan durur. Ayakta ve bacakta husule gelen yaralarda sargıdan sonra yaralı tarafı yukarı kaldırmak iyi bir usuldür. Kesik olan yaraların iyi olmaları kolay olup sargıları her zaman çözülmemelidir. Yara tıpkı uyuyan bir çocuk gibidir. Nasılki uyuyan çocuk sık sık uyandırılmazsa yara da sık sık pansuman istemez. İyi pansuman edilmiş ve sarılmış bir yarayı eğer yaralıda ateş ve yara yerinde şişlik yoksa bir kaç gün sonra pansumanı değiştirmek muvafıktır. Orta büyüklükte ve derin olmayan kesik yaralar bir haftada iyi olurlar. Yalnız oynak yerlerine tesadüf eden yaraların iyi olmaları mafsalın hareketi dolayısile biraz gecikir. Vücudun tazyika maruz kısımlarından bilhassa ayak tabanındaki yaralar geç ve buna mukabil yüz yaraları daha erken iyi olurlar. Bıçak yaraları bakılmıyarak cerahatlanmış bir halde iseler pis telakki edilerek pis yara gibi tedavi edilirler. Böyle yaralarda

pansumanın sık değiştirilmesi ve yaranın üzerine oksijenli su, iyodoform gibi temizleyici ve mikropları öldürücü ilâçların konulması muvafıktır. Biz çok cerahatlanmış yaraların üzerine her pansumanda iyodoform serperiz. Bu sarı renkli toz kuvvetli bir antiseptik olup biraz hoşça olmayan kokusundan başka bir kabahati yoktur. Pis yaralarda akan cerahat yaranın etrafını kirletir. Bu sebeple her pansumanda yaranın etrafındaki pisliği benzinle temizlemek ve sonra benzini kurulamak lâzımdır.

Şunu da ilâve edelim ki ekser yaralılar yaralarının hemen dikilmesini isterler. Taze olmuş temiz yaralara dikiş yapılırsada gecikmiş ve pislesmiş yaralara dikiş yapmak doğru değildir. Hangi yaraya dikiş konulacagını ancak doktor bilir.

Ezik yaralar künt cisimlerle husule gelirler. Bir çok sayısız cisimler ezik yara husule getirirler. Ezik yaraların ekserisi kaza ile husule gelip yara gayri muntazam ve etrafı ezik ve yara dudakları pürtüklüdür, ve ekserisi de toprakla yeya pis cisimlerle kirlenmesidir. Her ezik yara pis yara sayılır. Ezik yaralarda mikroplar kolayca ürediği gibi iyi olmaları da uzun sürer. Ezik yarada kan damarları ezildiğinden kanama nisbeten azdır. Bu gibi yaraların etrafını temizlemeli, kıl ve saç varsa tıraş etmeli. Eğer yaranın içinde toprak veya yabancı cisimler varsa oksijenli su ile yıykayarak bunları çıkarmalı ve yaranın etrafına tendurdiyot sürerek tıpkı bıçak yarasında olduğu gibi sargı yapmalıdır. Ezik yaralarda pansuman sık sık değiştirilmelidir.

Her ezik yarada kazıklı humma tehlikesi vardır. Kazıklı humma korkunç bir hastalık olup mikrobu toprakta ve hayvan pisliğinde mebzulen bulunur. Toprakla kirlenen ezik yaralarda kazıklı humma mikropları yaraya girerek zehirlerini vermek suretile yaranın husulünden 12 - 15 gün sonra hastalığı meydana çıkarırlar. Bu hastalıkta evvelâ çiyneme ve yutma zorluğu ile zaman zaman husule gelen adale tekallüsleri olur. Bu tekallüsler az zamanda şiddetlenerek en nihayet nefes almaya yardım eden adelelerde sirayet etmek suretile ölüm husule gelir. O halde ezik yaralarda yaranın pansumanından sonra bu hastalığa yakalanmamak için ka-

zıklı humma serumu yaptırmalıdır. Yalnız yaralıya evvelce her hangi bir hastalık seromu yapılmışsa ikinci serom vüduda azar azar ve serom hastalığının husulüne mani olacak bir şekilde yapılmalıdır. Tetanozdan başka cerahatlanmış yaralarda yılancık tehlikesi de vardır. Cerahatlanmış bir yaralıda birden bire ateşin yükselmesi, titreme ve kusma yılancığa delâlet eder. Böyle bir vak'ada yaranın etrafının kızardığı ve bu kızartının etrafa yayıldığı görülür. Yılancık husulüne sebep olmuş bir yaranın da hekim tarafından tedavi edilmesi lâzımdır.

Temiz yaralar çabuk iyi oldukları halde pis yaralar geç iyi olurlar. Çünkü pis yaralarda yara, evvelâ cerahattan temizlenir, sonra iyi olur. Fakat bu gecikme çok uzun sürerse hekime göstermek icabettiği gibi bilhassa yaşlılarda görüldüğü veçhile yaranın üzerinde cilt kanseri husule gelebileceğinden böyle iyi olması geciken yaraların hekime gösterilmesi icabeder.

D e m e d i m mi?

"Pir Sultan gibi„

Eski yardan geçtim dedin
Geçemezsin demedim mi ?
Yenisini seçtim dedin
Seçemezsin demedim mi ?

Suyu elekten eledin
«Bu dünya benimdir» dedin
Arşa yükselmek diledin
Uçamazsın demedim mi ?

Yıktın çatıyı saçağı
Söndürdün yanmış ocağı
Soğuk dururken sıcağı
İçemezsin demedim mi ?

Ektiğin buğdaya kandın
Günlerce güneşte yandın
Seli, yağmuru ne sandın
Biçemezsin demedim mi ?

Öldürdün bir andavalı
Belinden aldın kavalı
Behey Allahın avalı
Kaçamazsın demedim mi ?

Gördün güzelce yapıyı
Sormadın kaydı tapuyu
Fakat kilitli kapuyu
Açamazsın demedim mi ?

Bu günler paran bulsa da
Yağdalı kesen dolsa da
Milyon milyarın olsa da
Saçamazsın demedim mi ?

DEDEBAŞ

Çorumda Yıl Çıbanı [Leihmania]

Dr. TEVFİK Berkol

—27 inci sayıdan mabaat—

Yıl çıbanın kenarından ve kanlı ifrazatından pilatin öze ile alınarak camda yayılan ve boyanan müstahzaratta hastalığın âmili bulunan parazit küçük müdevver veya çam kozalığı gibi mahruti şekilde 5 - 6 mikron tûlünde yani bir milimetrenin binde 5-6 sı kadar uzunluğunda ve iki mikron genişliğinde iki nüveli bir parazittir. Andemik yani hastalığın yerleşmiş olarak devam ettiği yerlerde yıl çıbanının bulunduğu şehirlerde bu hastalık köpeklerde de görülür. Hayvanlarda görülen hastalığın paraziti de evsaf ve karakter itibarile insanlardakinin hemen aynıdır.

Hastalığın devri tefrihi (yani kuluçka devresi); bir ara hayvancığı olan tatarcığın sokmasından sonra Yıl çıbanının ilk ârıza ve tezahürünün çıkmasına kadar geçen bir sükûnet devresi olup bu müddet de 2 - 3 haftadan 2 - 3 aya kadar devam eder. Mâamafi beş ay sonra da vukua gelen vak'alar vardır.

Şark çıbanının geçme ve bulaşma tarzı: Şark çıbanının bulaşıcı bir hastalık olduğu çoktan tesbit edilmiştir. Eskiden kirli sular ve tozlarla hastalığın husule geldiği şübhe ediliyordu. Evvelce insandan insana doğrudan doğruya temasla veya havlu gibi bazı kirli eşyanın kullanılmasile geçtiği düşünülmüştü. Bit, pire, tahta kurusu gibi haşeratın hastalığı nakletmekte bir rolleri yoktur. Yıl çıbanlarının bilhassa geceleri açık bulunan ve çıplak bulundurulan nahiyelerde ve beden kısımlerinde görülmesi bu hususlarda geceleyin icrayi faaliyet eden kanatlı bir haşereyi de düşündürmüş, kara sineklerle sivri sineklerin bu işte rolleri olmadığı yapılan tecrübelerle sabit olmuştur. Şark çıbanı bazı kerre ande-

mik yani yerleşmiş bulunduğu bir mahalden hiç görülmeyen bir mıntakaya naklolunabilir. Fakat bazı müelliflere göre doğrudan doğruya sirayet pek azdır. En ziyade tromatizim ve tahrişata uğrayan vücudun açık ve çıplak noktalarında görülür. Yıl çıbanı cerehatsız bir çıbandır. Hastalığın naklinde bir ara hayvancığının mühim rolü vardır. Adler ve Theodorun 1928 tarihinde Filistinde yaptıkları tedkikatta Phlebotomus nevinden tatarcık sineklerile hastalığın âmili marazisi nakledildiği tedkik ve tesbit edilmiştir. Şu halde bu tatarcıkların hastalığın insana nakil ve geçirmesinde mühim rolleri vardır.

Phlebotomus denilen tatarcıkların fazla bulundukları yerlerde Yıl çıbanı daha ziyade münteşir ve andemik yani yerleşmiş olarak görülmektedir. Yıl çıbanın ekseriya vücudün çıplak ve geceleyin noktalarında zuhur etmesi ve görülmesi kanatlı ve geceleyin insanı ısıran ve emen tatarcık cinsinden bir hayvancıkla meyaana geldiği anlaşılmaktadır.

1904 tarihinde Pressate ve Sergent Biraderlerin Cezayirde yaptıkları tedkikatta Phlebotomus un Yıl çıbanının naklinde mühüm rol oynadığı gösterilmiştir. Bir mahalde Yıl çıbanının fazla görülmesi bu tatarcıkların fazlalığile mümkündür. Bu tatarcıklar geceleyin insanı rahatsız ve iz'aç eden ve ısıran ve boyları iki milimetreyi geçmiyen pek küçük hayvancıklardır. Şimalî Afrikada fazla tasadüf edilen bu tatarcıklara yerli ahali Bisbis ismini vermektedirler. Asya ve Irak mıntakasında da bu tatarcıklara fazla tasadüf olunmaktadır. En ziyade Yıl çıbanına yakalanmak mevsimi Nisandan Eylul ayına kadar devam eden tatarcık mevsimidir. Bizim memlekette ise Hazirandan Teşrinisani aylarına isabet eden mevsim hastalığa tutulmağa müsait ve muvafık bir mevsimdir. İklim ve muhitin de tesiri olduğunu söyliyen ve iddia eden müelifler de vardır. Buda hastalığı nakleden parazitin veya tatarcığın ancak 20 - 45 derecei hararette yaşamasile Dicle ve Diyarbakır mıntakasının eski bir hastalık mihrak ve yuvası olduğu kolaylıkla anlaşılır. Tatarcıkların altı cinsi bulunup ancak üç nev'i insanları ısırır. Bunların en önde geleni Phlebotomus Papatasis'dir. Bunun ısırması ağrılı ve cilt üzerinde derhal kaşıntı ile müterafik bir kızartı

husule getirir. Bundan başka Phlebotomus Perniciosus ve Phlebotomus sergentideki tatarcıklarda Yıl çıbanın naklinde mühim rolleri vardır. Yıl çıbanının âmili marazisi bulunan Leishmania bu tatarcıkların hazım borularında gizlenerek orada uzun müddet yaşamaktadırlar. Tatarcık cinsinden bulunan bu üç nevi sineklerin hali faaliyette bulunan bir Yıl çıbanını emmesile taşıdığı paraziti tekrar salim ve sağlam bir şahsı ısırmasile Şark çıbanının meydana geldiği anlaşılmıştır. Hastalığı veren mihrak ve menba insanlardır. Halbuki cenup vilâyetlerimizde Suriye ve İranda ve Irak mıntakasında köpek ve kedilerin de birer hastalık yuva ve menbaı oldukları anlaşılmıştır. Filhakika bu mıntakalarda aörülen kedi ve köpek gibi hayvanların burun. kulak ve göz çevresinde ve ayaklarında sırtlarında uyuz tezahüratı tarzında görülmesile oralarda halk bunları uyuz telakki eder.

Yıl çıbanı ya ellerinde ve çıplak kısminde bir sıyrık ve bereyi taşıyan kimsenin hali faaliyette bulunan bir çıbana tokunarak aşlanmasile veya ara hayvancığın çıbanın öz ve usaresini emerek tekrar baakasını ısırmasile vukua gelir. Şu halde bu hastalık insandan insana intikal ettiği gibi insandan köpek ve kediye veyahut köpekten insana da geçmesi ve aşılanması mümkün olduğu anlaşılmış ve tesbit edilmiştir. Yıl çıbanının andemik bulunduğu yani yerleşmiş olduğu Suriye ve İran havalisinde kedi ve köpeklerde de Yıl çıbanı görülmektedir. Bu çıbanlar kedi ve köpeklerin ekseriya sırt, burun, kulak ve ayaklarında ve göz kenarlarında kılı ve tüyü az kısimlerinde kaşıntılı ve üzeri beyaz ince, kuru ve tefelüslü plaklar halinde tozlanma ve kepeklenme hali görülür ki bunlara yanlış olarak uyuz köpek ve kedi ismi verilmiştir. Bazı kerre köpek ve kedilerdeki âfetler fındık cesametinde sert bir kabarıklık göstererek bir müddet sonra bunlar açılarak tekarruh ederek ve üzerleri kabukianarak insanlardaki Yıl çıbanını taklit ederler.

Yıl çıbanında muafiyet: Tabii seyrini ikmal eden şark çıban muafiyet verir. İranda çocukların büyüklere nazaran şark çıbanına fazla yakalanması büyük kimselerin küçüklüklerinde ehemmiyetsiz ve küçük bir noktada Yıl çıbanı çıkararak muafiyet kazandıklarını göstermektedir. Filhakika çocuk-

luk zamanında insan bir kerre yakalanmış ise bir daha hastalık alınmaz. Eğer Yıl çıbanı tabii tekâmülünü yapmadan müdahale yapılarak iyi olmuş ise muafiyet teessüs etmediği cihetle yeniden tekrar insan yakalanabilir. Fakat bu defa hastalık hafif geçer, tekâmülü süratlidir. Suriye ve Bağdat havalisindeki yerlerin bir kısmi çocuklarının ayaklarının görünmiyecek bir noktasına Yıl çıbanı aşılıyarak orada ehemmiyetsiz ve küçük bir yara husule getirmek suretile bir muafiyet kazandırmak ve ileride yüzde çıkabilecek ve çirkin bir iz ve leke terkedecek çıbanların vukuuna meydan vermemektedirler.

(Yıl çıbanının seriri mütaleası) Şark çıbanın devri tefrihi pek mütehavvildir. Villmina ne nazaran 3 - 5 gün gibi pek kısa bir zaman gösterdiği gibi 3 - 5 sene kadar devri tefrihi pek uzayan vakalarda zikretmektedir. Profesör Janselm ise beş ay olduğunu bildirmektedir. Diğer müelliflerin tecrübe ve araştırmalarına göre devri tefrih müddeti yani hastalığa yakalandıktan sonra çıbanın zuhurü bir kaç haftadan bir kaç aya kadar devam ettiği kabul olunmaktadır.

—Sonu Var—

DUA

Varsın birsin Yüce Tanrım
Yoktur sana baş eğmeyen
Ey tenlerin can katanı
Esirge her feâketten
Ömürler ver (İnönüne)
İşlerinde muvaffak kıl
Kılıncını keskin eyle
Olsun ona yokuşlar düz
Maraşala ömürler ver
Düşmanları perişan et
Cumhuriyet Hükûmeti
Daim olsun üstümüzde
Lutfeyle bizi yerme
Merhametli Ulu Tanrım
Resulün hürmetine
Doğru yola götür bizi

Maliksin her güce Tanrım
Ne gündüz ne gece Tanrım
Ey cihanın yaratanı
Bu milleti bu vatanı
Selâmet ger her yönüne
Günün üstün et her gününe
Sözlerini geçkin eyle
Nazarını seçkin eyle
Arslan gibi neferler ver
Ordumuza zaferler ver
Yükseltti bu memleketi
İhsan buyur selâmeti
Ayaklar altına serme
Genişlik ver darlık verme
Liyakat ver rahmetine
Mazhar eyle refetine

Halkevi Kütüphanesi memuru
Bahri Kayiş

Çorumda söylenilen çığşaklar

Derleyen : EŞREF Ertekin

—Baştarafı 27 inci sayıda—

Oynadılar utuldular
Söylemez bir put oldular

Buna pekçe tutuldular
Şöylemi oynarlar kıykak
Böylemi oynarlar kıykak
Ohayallı hayallı canım
Şaşkın zovallı tu bire mashara

Sıkıldılar terlediler
Donlarına törlediler

Cayır cayır yellediler
Şöylemi oynarlar kıykak
Böylemi oynarlar kıykak
Ohayallı hayallı canım
Şaşkın zovallı tu bire mashara

Takır takır takladılar
Tummanları bo.....

Fincanları yokladılar
Ah bilir oynar bilmez oynar
Ohayallı hayallı canım şaşkın
Zovallı neye kızdın kırmızı
Büber çehreli.

NAKARAT

Misafirim safa geldin
Bizde ya... dört terklidir

Var atını bağlada gel
Enseni de yağlada gel

Dam ardından geçi geçer
Yüzük bilenlere geçer

Sayın bakın kaçı geçer
Ah bilir oynar bilmez
Oynar ohayallı hayallı
Canım şaşkın zovallı tu
Bire mashara

—Sonu Var—

Halkevi haberleri :

Alaca Halkevinde Bir Toplantı

Sayın Valimiz Bay Muzaffer Akalının Alaca kazasını teftişi münasebetile kaza Halkevi, 25/6/941 akşamı bir toplantı tertip eylemiştir. Sayın Valimizin gösterdiği arzu üzerine bu toplantıya mahallî halk şairleri de sazlarile birlikte iştirâk eylemiştir. Dertliden, Köroğlundan, Karaca oğlandan, Nesimiden, Hataiden koşmalar, nefesler okunmuştur. Köroğlunun kahremanlık destanlarile Dertlinin hissî parçaları bilhassa haz ve takdirle dinlenmiştir. Sayın Valimiz Muzaffer Akalın toplantının sonunda, öz dilimizin kıymet ve güzelliğinin dilden dile dolaşan vesikaları ve halkımızın duyuş, düşünüş ve görüşünün güzel nümuneleri olan bu parçaların halk edebiyatı ve millî kültür tedkikleri bakımından ehemmiyetini izah ile çalışmalarına ne yolda devam etmeleri lâzım geleceği hakkında tavsiyelerde bulunmuşlardır. Toplantıda saz çalıp eski saz şairlerinden parçalar okuyanlar : İsahacı köyünden âşık Haydar Bektaş, Koçhisar köyünden Yusuf Er, Kargın köyünden Ali Müslim Delibaş, Alaca Hüyükten Ali Ciğez, Manişar köyünden Ali Şahindir.

Bunlardan okur yazar olmadığı halde irticalen koşma ve destanlar tertip eden âşık Haydar Bektaşın söylediği aşağıdaki parçayı bu toplantıya ait bir hatıra ve vesika olarak Mecmuamıza geçiriyoruz :

Söyleyim bir kelâm kendi dilime
Muzaffer Akalın safa geldiniz
Ne hoş geldin Hüseyinabad iline
Muzaffer Akalın safa geldiniz.

Gördüm zatını da dedim maşallah
Dilime geliyor hak kelâmullah
Teşrifiniz hayır olur inşaallah
Muzaffer Akalın safa geldiniz.

Bir saat mikdarı geldin oturdun
Açtın gülümüzü susam yetirdin
İlimize kadem, kerem getirdin,
Muzaffer Akalın safa geldiniz.

Âşık Haydar der ki gönül arzeder
Umarım Mevlâdan vermesin keder
İnşallah Bay bize bir ihsan eder
Muzaffer Akalın safa geldiniz.

Çorum Halkevi faaliyeti

Şehrimiz Halkevinin temmuz ayı içindeki faaliyetini aşağıda sıralayoruz.

1 — Halkevinin mutat çalışmalarına bu ay içinde de devam edilmiştir. Bu çalışmalardan; Halkevi kitapsarayına adet okuyucu devam etmiş, Müzik şubesi çalışmalarına devam eylemiş ve Spor şubesi de muhtelif idman hareketleri ve ekzersizlerde bulunmuştur.

2 — Bu ay içinde idare heyeti de haftalık mutad toplantılarını muntazaman icra ederek, Evin idarî işleri ve şubelerin çalışmalarile senelik çalışma programlarını tedkik ve tasdik eylemiş ve Evin 941 yılı bütçesini tanzim ve Parti ve vilâyet idare heyetine tasdik için göndermiştir.

3 — Evimizin Gösterit şubesi 25 kişilik bir eleman kafilesile ayın 16 ıncı çarşamba günü Sinop ve Samsunda üçer müsamere vermek üzere bir turneye çıkmıştır. İlkönce Sinoba muvasalat eden heyetimiz burada Himmetinoglu ve Hisseişayia piyeslerini temsil eylemiş millî ve mahallî oyunlar oynamıştır ve temmuzun 20 inci günü Samsuna dönerek burada ;a keza Himmetinoğlu piyesni temsil eylemiş ve mahallî oyunlarımızı ve bilhassa çok alkışlanan Çorum halayını burada müteaddit defalar oynamıştır. Temsil heyetimiz temmuzun 25 inci perşembe günü şehrimize dönmüştür.

4 -- 21 Temmuz Montrö zaferi Halkevi salonunda çok parlak bir tezahurat içinde kutlanmıştır.

Kıymetli Valimiz Sayın Bay Muzaffer Akalın başta olduğu halde bütün daire Müdürleri, memur, öğretmen ve oldukça kalabalık halkın iştirâk eylediği bu merasim, evin bandosu tarafından çalınan İstiklâl Marşile açılmış ve Dil ve Edebiyat şûbesi azasından Ortaokul tarih öğretmeni Niyazi Ünsal tarafından bu günün ehemmiyetini ve boğazların muhtelif tarihlerdeki vaziyetini tebarüz ettiren çok heyecanlı bir hitabede bulunulmuş ve bu münasebetle bu büyük zaferin istihsalinde en büyük âmil olan Millî Şefimiz sevgili Cum-

hurreisimiz İnönüne Türk milletinin duyduğu sonsuz minnet ve şükran hisleri tekrar olunmuştur.

5 — Lozan zaferi : 24 Temmuz perşembe gününe tasadüf eden Lozan sulh zaferimizde, ayni heyecan ve aynı tezahüratla tes'id edilmiş, keza bu toplantıya başta kıymetli Valimiz sayın Bay Muzaffer Akalınla öğretmen, memur ve güzide halk tabakası iştirâk eylemiştir. Bu toplantıda da söz alan Niyazi Ünsal ; Lozan sulhile menfur Sevr muahedesi arasındaki büyük ve acı farkları mukayese eylemiş ve bu büyük zaferin kahreman Türk Milletine bahşettiği şanlı varlıkları ve yüksek deha ve sarsılmaz azmile bu günü bizzat tehakkuk ettiren millî savaşın kahreman ve muzaffer komutanı ve Lozan sulhunun muzaffer diplomatı sevgili İnönümüze karşı beslediğimiz ezelî ve ebedî şükran ve tazim hislerine tercüman olmuştur.

6 — Açılmasına evvelce karar verilip yerinin de hazırlığı hitama ermiş olan eldokumacılık kursu şimdilik on tezgâh ve çıkrıkla açılmak üzeredir. Pek yakında merasimle açılacak bu sanat yuvasından köylü ve şehirli her vatandaş bilâistisna istifade edebileceklerdir.

7 — Evin sosyal yardım ve Köycülük şûbeleri de işbirliği yaparak köy gezileri tertip eylemekte ve köylü yurddaşın müsait zamanında bu gezilerini temadi ettirerek köylünün sıhhî, içtimaî ve ziraî durumları üzerindeki tedkiklerine devam olunacaktır.

8 — Spor şûbesi Ağustos ayı içinde Mecidözüne yapacağı bir tanışma maçı için hazırlıklarına devam eylemektedir.

İKTİBASLAR

Evimiz Temsil kolunun Samsun ve Sinop taverdiği temsiller, heriki şehirde de çok beğenilen ve alkışlanan Halayla beraber, millî ve mahallî oyunlardaki kafilemizin göstterdiği yüksek başarıdan sitayişkâr bir lisanla bahseden Samsun ve Sinop gazetelerinin neşriyatlarını aynen iktibas ediyoruz :

ÇORUM HALKEVİ TEMSİL KOLU

Sinopta bulunan Çorum Halkevi gençlerinden yirmi beş kişilik bir gurup pazar günü şehrimize gelmiştir.

Gurup salı gecesi, Samsun Halkevi tarafından ihzar edilen Zafer sinemasında Himmetin oğlu piyesini temsil etmiş ve piyesten sonra içlerinde bulunan bir ekip tarafından davul, zurna ile Çorum'un millî oyunlarından «Halay'ı» oynanmıştır.

Sinemada kalabalık bir halk kütlesi bulunuyordu. Gençler gerek temsilde ve gerek millî oyunda çok muvaffak olmuşlar ve müteмadî alkışlanmışlardır.

Çarşamba gecesi Samsun Halkevi, Ordu evinde misafirler şerefine büyük bir ziyafet vermiştir. Ziyafette Vali, Vali muavini, komutan vekili ile büyük memurlar, Parti erkânı, Matbuat ve Cemiyetler mümessilleri ve daha bazı zevat bulunmuşlardır.

Bu ziyafette en nefis yemeklerle meyveler yenilmiş ve bira yerine bol bol ayran içilmiştir.

Ziyafetten sonra salona geçilerek davul, zurna ve Çorum millî kıyafeti ile halay oyunu tekrar oynanmıştır. Yavaştan başlayan bu oyun, gittikçe kızışarak ittirad ve intizam içinde cereyan ettiği için seyirciler üzerinde hakikaten tehyiç edici bir tesir bırakmıştır. Oyuncular muvaffak olmuşlar ve orada bulunanlar tarafından sürekli alkışlanmışlardır. «Samsun»

ÇORUM HALKEVLİLERİ ŞEHRİMİZDE

Sinop, örneksiz iki gece yaşadı

Çorum Halkevi gençlerinden 25 kişilik bir gurup başlarında Ortaokul riyaziye öğretmeni Cudi Ege olduğu halde cuma günü Samsundan gelen

vapurla şehrimize gelmişlerdir. Vapurdan karşılanarak bando ve kardeşlik tezahürleri arasında park iskelesine çıkan misafirlerimizle birinci gece, Halkevi salonlarında Sinop Halkevlileri samimî saatler geçirdiler ve bir tanışma yaptılar.

Cumartesi günü sabahleyin Atatürk anıtına çelenk konuldu. Öğleden sonra Halkevi salonunda millî Çorum hava ve raksları ile şarkılı (Himmetin oğlu) piyesi temsil edildi. Akşam üstü şehir gazinosunda Sayın Valimiz taraflarından şereflerine bir çay ziyafeti verildi ve parkta bütün halkın huzurile millî havalar çalındı, kayık gezileri yapıldı, gece tekrar Halkevi salonunda (Hissei şayia) temsil edildi. Pazartesi günü İstanbuldan gelen vapurla Samsuna hareket eden misafirlerimiz Sinop gençliği ve Halkevlileri tarafından sevgi ve samimiyet tezahürleri arasında uğurlanmışlardır. «Sinop»

MES'UL MÜDÜR : Dr. PERTEV KALELİOĞLU

Delibudak adındaki eşkıyanın yakalanması ve bunun ahvaline dair:

No : 221

Rum Beylerbeyisine ve Çorum ve Mecidözü kadılarına hüküm ki :

Süddei saadetime mektup gönderüb Mecidözü kazasına tabi Ordu nam karyede sakin Delibudak nam kimesne mukaddema Kalındudak nam ehli fesadın celladı namında olup nice müslümanları katledüb ve hâlâ bazı ehli fesada tabi olup müslümanlara envai zulüm ve teaddiden hali olmadığı arz ettüginiz ecldeп buyurdum ki vusul buldukta mezbürü hüsnü tedarikle ele getürüb dahi davayı hak edüb tayini madde edenler ile beraber edüb bir defa şer ile faslolmayan hususların hak üzere teftiş edüb göresin. Arzolunduğu üzere mezbürün fesad ve şenaati sabit olursa eshabı hukukun şer ile müteveccih olan hakların hükmedüb alıverdikten sonra muhtacı arz ise arz eyliyesin. Değil ise hakkında şer ile lâzım geleni icra edüb koyasın Amma hini teftişte tamam hak üzere olup tezvir ve telvisten ve şühudu zordan celp ve ahz sebebile ehli fesada himayet olunmaktan ziyade hazer eyliyesin.

Mühimme 71. Sa. 69.
sene 1002/1593.

Acem diyarından Çorum, Sıvas ve Kastamonuya gelen kızılbaşlara dair

No: 222

Rum Beylerbeyisi Mehmet paşaya hüküm ki :

Mektub gönderüb bu diyarın ekseri halkı kızılbaş olup vaki olan nezirlerini kızılbaşa gönderüb öte canipten dahi hilâfıt nameler gelüb yer yer halifeler tayin olunmağla bu diyarlarda daima celâli huruc etmekten hali olmadıkları haber alınıb tetebbü olundukta ol makule bazı kimesneler gelüb bu senei mübarekede askeri islam küffar üzerine gazada olup vilâyet halidir şahı seven şimdi malum olur deyu mektuplar ile gelen adamlar iki bölük olup biri Çorum

ve Kastamonu taraflarına gidüb ve biri Sıvas etrafında olmağın yarar âdemlere gönderüb ıtgar ile vardıklarında şahın bir yaşmağın ve üç dört halifenin mektubu ve bazı mektuplar ile bir kimesneyi tutub getirüb sual olundukta veçhi meşruh üzere bazı kimesnelere mektuplar getirüb kimini verüb ve kimin dahi ve bir yoldaşı dahi bazı yerlere mektublar ile varduğun haber vermeğin ve mektublar verdiği kimesneler bana getirmek için kızılbaştan gelen âdem alıkonulub şahın yaşmağın ve elinde bulunan mektupların asitanei saadetime gönderildiğin bildirmişsin. İyi tedarik eylemişsin. Senden dahi zmemul olan bunun emsali evzaı pesendide idiki zuhura getirmişsin. Berhudar olasın. İmdi buyurdum ki vusul buldukta minba'd dahi mukayyed olub ol makuleler hüsnü tedarikle ele getürdüb ellerinde bulunan temessüklerin vesair fesad ve idlâle müteallik ahvallerin mufassal ve meşruh yazub ilam eyliyesin ki haklarında emri şerifim ne veçhile zuhur eder ise mucibiyle amel eyliyesiz. Amma bu bahane ile kendu hallerinde olan dahl ve tecavüz olunub ahz ve celp olmaktan dahi ihtiyat üzere olasın. Ve daima bunun gibi ahvali hafiyeten ve aleniyeten tetebbü ve tecessüs edüb vukuu ve sıhhati üzere ilâm etmekten hali olmıyasın.

18 Rebiülevvel 1002/1593
Mühimme 71. Sahife 118.

Çorum kalesine bir vârâş inşasına dair

No. 223

Dergâhı âli çavuşlarından Behzat çavuşa hükümki:

Çorum kasabasının ulema ve sulâha ve sair ahâlisi mahzar gönderüb Çorum kalesinin vârâşu olmamağla eşkıya alelgafle müstevli olub mamelekleri garet edegelüb mukaddema arz olundukta kasabai mezbure etrafına vârâş bina olmak ferman olunub miriden yüz yirmi bin akça verilmekle âdem göksünde yüz arşun mikdarı yer bina olunup lâkin bina ahvalinden haberdar ki mesneler olmamağla itmama imkân olmayub ve senin içün umurdide ve bina ahvaline vukufu tamı vardır. Deyu mübaşir tayin olunman babığdan inayet rica eyledikleri ilâm olunmağın mukaddema verilen yüzyirmi bin akça kifayet eylemezse İMECİ tarikile serdar-ı- zafer şiarını varınca zikrolunan vârâşun

binası itmamı irişmek babında fermanıâlişanım sadır olmuştur. Buyurdum ki vusul buldukta hususu mezbure mubaşeret olub dahi geceyi, gündüze katub meblağı mezbur vefa etmezse serdarın varınca imeci tarikile zikrolunan vârâşu metamet ve istihkâm üzere bina ettiresin. انشا الله تعالی mumaileyh serdarı nusret şiarım varınca itmama iriştirirsin vücude gelen hizmetin mukabelesinde sana riayet olunup seferden alıkonulursun. Ana göre mukayyed olup ikdam ve ihtimamda dakika fevt eylemiyesin. Amma bu bahane ile reayaya salgun salub ahz ve celpden begayet hazer eyliyesin.

Fi. 18 Za. 1018/1609
Mühimme 78. Sa. 151

Çorum kalesine bir vârâş inşası hususuna Behzat çavuşun mübaşir tayin olunduğuna dair

No. 224

Çorum ve İskilip ve Osmancık kadılarına hüküm ki:

Çorum ahalisi mahzar gönderip Çorum kalesine alup vârâşın olmamağla eşkıyadan memleklerine zarar irişmekten hâli olmamağı mirî tarafından yüz yirmibin akça verilip vârâş bina olunmak, ferman olunmakla yüz arşın mikdarı yer bina olunup ehli vukuf ve bina ahvalinden haberdar kimesne olmamağla itmamı irişmediği ilâm olunmağın dergâhı âli çavuşlarından Behzat çavuş mübaşir tayin olunup meblağı mezbur vefa etmezse imeci tarikile serdar varınca zikrolunan vârâşun binası itmam olunmak ferman olmuştur. Buyurdum ki vusul buldukta bu madda her biriniz onat veçhile mukayyed olup meblağı mezbur vefa eylemezse merkum Behzat çavuş mübaşeretile ve imeci tarikile serdarı zafer şiarına varınca zikrolunan vârâşu netamet istihkâm üzere bina ettiresin. Bu bahane ile reayaya salgun salup celp ve ahzden begayet hazer eyliyesin.

Fi. 18 Za. 1018/1609
Mühimme 78. Sa. 151

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl : 4 | 1 Eylul 941 | Sayı : 29

Musahabe :

Çorumun Lise ve Sanat okulu derdi

Cevdet BEZİRCİ

Cumhur Reisimizin Çoruma teşriflerinin yıl dönümünü büyük tezahuratla karşılayan ve o günü bayram yapan Çorumlular memleketin liseye ve sanat okuluna olan ihtiyaçlarını da düşünmekten uzak kalamamış ve bu münasebetle yüce Millî Şefimize saygı ve bağlılıklarını ifade eden tel yazısının arasına bu dileklerini katmayı da bir şeref bilmişlerdir. Aldıkları cevap kendilerini büyük sevinçlere gark eden iltifatlarla dolu olduğu gibi bu dileklerini tatmin eden iymaları da ihtiva etmektedir. Onun içindir ki bayramlarına bir bayram daha katmışlar, sevinçlerini artırmışlardır. Şimdi pek yakın bir âtide hiç değilse üç sınıflı bir sanat okulu ve onu takiben de bir lise açılacağı Millî Şeflerinden aldıkları ilhamla umuyor, içten bir haz ve zevk duyarak bu müjdeli haberi bekliyorlar.

Çorum civarındaki vilâyetlere ve şehirlere nazaran daha galabalık ve işlek bir yer olduğu kadar, iktisadî bakımdan da bunu hak etmiş bir durumdadır. Şehir yirmi dört bine yaklaşan bir nüfusa sahiptir. Orta Anadoluda zahire anbarı vazifesini görecek kadar zengin topraklara sahip olduğu gibi her türlü nebat yetiştirmeye müsait

bir iklime de sahiptir. Pek yakında yapılmasına başlanacağı müjdesini aldığı Sumucak - Osmancık hattı da bu geniş vadiden geçtiği takdirde Çorum vilâyeti pek geniş bir inkişafa mazhar olacak, büyük bir umrana kavuşacaktır. Bu takdirde Çorum memleketimizin en ileri sahalarından biri haline gelecektir.

İşte Çorumlular bunu düşündükleri içindir ki ondan önce bir sanat teknik yuvasına, bir ilim kaynağına kavuşmak istiyor, bunun için telâş ediyorlar.

Bir sanat okulu açılmak teşebbüsü yüksek Maarif Vekilliğince vaki olduğu takdirde uzun bir külfet ve masrafa da mal olmıyacaktır. Memleketin sanat okulu olmıya elverişli muhtelif binaları vardır. Geçen yıl bu hususta tedkikatta bulunmuş yüksek vekilliğin müfettişlerinden bir zat bu binaları görmüş, en elverişli olarak eski ziraat okulunu bulmuştu sanıyoruz. Bu bina bizim görüşümüzle de en uygun bir bina olarak görünmektedir. Şehrin içerisinde denebilecek kadar yakın bir mesafededir. Kârgirdir, odaları ve bahçesi itibarile her şeye müsait bir durumdadır. Bahçesi geniş bir saha üzerinde olduğu için lüzum görüldüğü takdirde bir çok atölyelerde yaptırılabilir. Mutbah ve her nevi tertibatı şimdiden ihtiva etmektedir.

Lise içinde aynı vaziyet vardır. İki sene evvel inşası bitmiş olan ve pek çok yerlerde eşine rastlanmıyan ortaokul binası lise olmıya her hususta elverişlidir. Pansiyon açıldığı takdirde eski ortaokul binası mevcuddur ki, hususi muhasebe tarafından bu bina heman terkedilmeye amâdedir.

Talebe vaziyetine gelince, Çorum ortaokulunun mevcudu 500 ü aşmaktadır. Her yıl 70 - 90 mezun vermektedir. Pansiyon açıldığı takdirde Orta Anadolunun en ucuz yerlerinden biri olduğu için talebe iaşesini en ucuz bir şekilde idare etmek mümkündür. Hatta bütün mevcut olan ve Türk Maarif Cemiyetinin himayesinde bulunan pansiyonu genişletmek ve daha mükemmel bir hale koymak da kabildir. O takdirde Çorum lisesini besliyecek civarda bir çok orta okullar vardır. İskilip, Merzifon, Amasya ortaokulları gibi.

İş; kültür çarhının başında bulunan edip, şair ve yüksek bilginlerimizden bulunan Maarif Vekilimiz Sayın Hasan Âli Yücel'in himmetine kalmaktadır. Çorumlular bu zatın yüksek direktiflerine intizar etmektedirler.

Hazinei evrakın maarif kısmında
ÇORUMA AİT VESİKALAR

HİKMET TURHAN Dağlıoğlu

Hazinei evrakın tasnif edilmiş (askerî, maarif, maliye, adliye ve saire gibi defterlerinde Çorumu alâkadar eden vesikalara rastlamaktayız.

Bu defterlerden maarife âit olan kısmını gözden geçirirken tesadüf ettiğim meseleleri bir cedvel halinde tesbit ettim. Bunların içinde çok olanlar vardır. Zaman zaman bunları asıl metinlerile birlikte neşredeceğiz.

Bu cedvelde medreselere, camilere, mekteplere dair vesikalar olduğu gibi eşhasa âit bazı arzler de vardır. Bu vesikaların numara ve tarihleri ayrıca gösterilmiştir. Mahallî hususiyetleri gösterilmesi itibarile bu cedveldeki vesika ve isimlerin ehemmiyeti kendiliğinden anlaşılır. Cedvelde okunan muallimhane kelimesinin bu günkü manasile ilk mekteplere muadil bir kelime olduğunu izah etmek isteriz.

Bazı hakikatleri bildirmesi itibarile bu cedvelin heman neşrini faydalı buluyoruz.

Hazinei evrak Maarif kısmında Çoruma âit bulunan vesikalar

No.	Tarih	
22	964/1556 Selh Ş.	Sülübey camiine ve hisarına siknun denilen suyun isalesi masrafını mübeyyin tanzim olunan ve Sivas kadısı mevlâna Bali bin Ali mühriyle Çorum sancak beyi Mustafa ve çavuş başı Davud bey ismini havi vesika. Bu vesikada Abdi çelebi, Hacı Ali, Hacı Ramazan, Hacı Ahmed, Hacı Nurullah, Hacı Kemal, Hacı Mustafa, Hacı Mehmet, Hacı Süleyman ve başkalarının imzası vardır.

No.	Tarih	
1798		Çorumda vaki Alemdarı nebevi Süheyb-i Rumi zaviyesinin Şeyh Ömer ve Halile tevcihine dair Çorum kadısı Mehmed efendi tarafından yazılan ve Seyyid Mehmed beyin arizesi mucibince Müftü Yahya efendi tarafından terviç olunan inha.
2771	1101/1689	Çorum sancağında Karahisar Timurcılı kazasında vaki Cemaleddin medresesi evkafına dair hüküm.
3136	1112/1700	Çorumda Şeyh Âşık zaviyesi minelkadim Hacı Bektaşı Veli hazre lerinin meşrutası iken hilafı inha bazı kimesneler tarafından tecavüz edildiğinden Derviş Mehmede tevcih edilmek üzere Hacı Bektaşı Veli şeyhi Elvan tarafından yazılan arz.
3625	1109/1697 2 Ze.	Çorum sancağında Osmancık nahiyesinde vaki İncesulu kebir, İncesulu sağir namı diğer Kargucuk, Güvercinlik ve Kabaklu kariyeleri malikâneleri her ne kadar nefsi Çorumda vaki Beylerçelebi zaviyesi evkafından isede Çorumda camii kebirde ders vermek şartile nısfının Hacı Mustafa efendiye tevcih olunduğunu mübeyyin buyurultu.
4212	1115/1703	Osmancıkta Sultan Bayazid camiine dair.
4667	1124/1712	Çorumda Burhankethuda camiine dair.
4850		Çorum sancağında Karahisarlı nahiyesinde vaki Cemal efendi medresesi.
304	1176/1762 26 Ra.	Çorumda Muzafferiye medresesi müderrisliğinin tevcihi hakkında mahalli naibinin inhası.
305	1214/1799 27 Za.	Çorumda Sultan Murad camii şerifi avlusunda vaki medrese müderrisliğinin tevcihi hakkında Şeyhulislam Mustafa Âşir efendinin işaretile mahalli naib tarafından inha.
370	1186/1772 8 Ce.	Ayin Ali zade Mustafa efendinin Çorumda Aşçı Ali mahallesinde kâin camii şerifi vakfından dersiâm cihetinin tevcihi.
465	1181/1767	İskilipte Hacı bey medresesi vakfından Karacabey nahiyesinden Beydili kariyesine vaki olan müdahalenin menine dair.

No.	Tarih	
879	1203/1788 17 Me.	Çorum kazasına dair Çorum Viranlı ve Alayundlu kariyelerine dair.
1483	1216/1801 25. Re.	Çorumda Muzafferiye medresesi.
2070	1219/1804 15 Ra.	Çorumda Hacı Nasrullah ağa mahallesinde müceddeden bina olunan dershane ve mektebin muallimliğine dair.
5980	1247/1831	Çorumda Ölçek zade Hasan ağanın bina eylediği medrese.
4950	1218/1803	Çorumda İnbalözü kariyesine dair Ahmed Hulûsi tarafından verilmiş istida.
5490	1213/1798	Çorumun Karahisar kazasındaki Hüsamiye medresesine müderris tayini hakkında takrir.
4728 Evkaf	1218/1803	Çorumda Burhankethuda camiinde Hasan efendi nükudu vakfından devir ve cüzühan cihetleriyle camiin bitişiğindeki mektep muallimliğinin tevcihine dair.
4378 4230	1221/1806 16. Şe.	Ruusu humayun ki sedarı Ömer Nehci efendi Çorumda Gülâbibey mahallesinde bina ettiği medresesine yeniden vakıf tayin edüb vazifesini tescih ettirmiş olduğundan defterhanedeki kaydının tevkii hak ile tashih edilmesine dair verdiği arzıhal.
3898	1250/1834	Osmancıkta beyler camii.
3432	1260/1844	Osmancıkta Koca Mehmed paşa vakfından dersiâmlık verilmesine dair.
8372	1259/1843	Esbak Çorum kaymakamı Ahmed paşanın bina eylediği medrese ve zaviye.
8997	1245/1829	Çorumda Abdülfettah bey medresesi.
7839	1262/1845	Çorumda Ahmed Hulûsi paşanın bina eylediği medrese.
7846	1272/1855	Çorumda Şerife Fatma hatunun bina eylediği medrese.
7139	1192/1778	Çorumda Muzafferiye medresesi.
7239	1261/1845	Çorumda Çakırlı Mustafa bey muallimhanesi.
1624	1087/1676 25. C.	Çorumda vaki Sultan Murad camii hatibi Ali halifeye zayiinden berat itası hakkında Çorum kadısı tarafından yazılan ve iradeye iktiran eden arz.

Çorumda Yerli Sanatlar

HAYRİ Karamuk

Çorum, Kızılırmak havzasının en çok ziraat yapılan kısmında kurulmuş beş kazalı büyük bir şehirdir. Bu itibarla Çorum köylüsü kâmilen çiftçidir. Bu mıntaka çiftçilerinin alış veriş yaptığı yegâne pazarlar da Çorumda kurulmuştur.

Yalnız köylünün diğer ihtiyaçlarına cevap verebilmek mecburiyeti, şehir halkının daha ziyade çeşitli sanatlarla işligal etmesine yardım etmiştir. Fakat bu gün fabrika sanayiinin tekemmülü ile yerli sanatlara en ağır darbe inmiş bulunmaktadır.

İşte yerli sanatkârlarımızda başlıyan sefalet de ancak bu darbenin şiddetinden ileri gelmektedir. Bu meselenin ehemmiyetini derinden duyan hükûmetimiz de bilhassa bu gün yerli sanatların tekrar ihyası hususunda halkevlerini âcil tedbirlere tevessül ettirmektedir. Bu gün her tarafta yerli dokumacılığın canlandırılması teşebbüsü bu cümleden olmak üzere ileri atılmış yerinde ve değerli bir adımdır.

Bizde yerli sanatların tarihi pek eskidir. Fakat onların kuruluş ve inkişaflarına âit teferruatlı malûmatı bu gün bulmak mümkün değildir. Halbuki bu sanatların incelik ve şekilleri vaktile yazılmış olsaydı sanayiimizin bu güne kadar geçirmiş olduğu teknik safhaları bu gün bilmek kabil olacaktı.

Sanatkârlarımız bile sanatının kendinden evvelki vaziyetine vâkıf değildir. İşte 100 sene sonraki sanat erbabının da aynı gaflet içinde yaşamaması için bu gün Halkevi dergilerine mahallî mevzuata âit ve tedkike müstenid yazıların konulmasını arzu ediyoruz. İşte ben de tekrar intişara başlayan dergimize, Çorumun yerli sanatlarına âit seri halinde yazılar katmak suretile bu arzunun bir parçasını yerine getirmeğe çalışacağım.

Çorumda yerli sanatlardan Dabağlık

Yakın zamana kadar civar vi-

lâyet ve kasabaların deri ihtiyacını temin eden Çorum dabağhanesi, maalesef bu gün tüccarların bütün ham derileri harice sevketmek hırsından dolayıdır ki sönük bir vaziyete gelmiştir. Daha dün Kayseri, Yozgat, Merzifon, Samsun, Amasya gibi şehirlere deri sevketmekle hayatını kazanan Çorum esnafı bu gün eli koynunda işsiz, güçsüz beklemektedir. Bu vaziyetin ıslahı, yalnız ham derinin Çorumdan dışarı çıkmamasını teminle kabildir.

Bu hususa Halkevimizin bir çare bulmak istiyeceğini kuvvetle tahmin etmekteyim.

Çorumda dabağlık sanatının mebdeini bilen hemen hemen hiç kimse yoktur. Yalnız bu zamanı 300 sene olarak söylüyen ihtiyarlar mevcuttur.

Söylendiğine göre bu sanatın piri (Şeyh Âhi Ervanı Mahmud) dur. (Şeyh Abbas) da ikinci derecede bir pir sayılıyor. Bu sanat erbabı öteden beri manevî bir haz ve olgunlukla en kuvvetli Lonca teşkilâtını vücude getirmiş ve memleket için faideli bir unsur olarak yaşamıştır. Bundan 20 yıl öncelerine kadar Çorum dabağhanesinin lonca odası memleketin (o zamana göre) terbiye müessesesi olarak icrayı faaliyet edebilmiştir.

Bu sanatta ileri gelen faziletli bir zat (Yiğit başı) olarak seçilir ki yiğitbaşı aynı zamanda lonca reisi sayılırdı. Sanata karışacak çırak merasimle lonca odasına alınır ve hususî bir âyinle ustaya verilirdi. Keza kalfa veya usta olacaklar da aynı merasime tabi tutulurdu.

Lonca odasının diğer bir vazifesi de suç işliyenlerin orada tecziye ve ıslahı idi: Suçu görülen çırak veya kalfa lonca odasında büyükleri tarafından tazir edilir ve suçun tekerrürü takdirinde falakaya bile çekilirdi. Hatta diğer sanat mensupları bile çıraklarının terbiyesini dabağhanenin lonca reisine havale ederlermiş. Şu muhakkak ki esnaflar eskiden bir âile örgütü telakki ettikleri loncalarının etrafında samimiyet ve hüsnü niyetle toplanabilmişlerdir. Hatta ölen sanatkârlar dabağhaneye bir dükkân veya arsa vakfederek bu teşkilâtın maddeten kuvvetlenmesini temin edebilmişlerdir. Bu vakıflar loncaların esnaf cemiyeti teşkilâtına çevrilmesine kadar lonca reisinin emrinde ve esnaf namına tapulu bulunur ve bunlardan temin edilen irad ile de düşkünlere yardıma ve sanat yuvalarının tamirine çalışılırdı. Ahlakî ve içtimaî meziyetleri pirensip ittihaz ederek zamanının sanat hayatında büyük inkişaflar kaydeden bu esnaf birliğinin bu gün çökmeğe yüz tutuşunu görmek insana cidden ıztırap veriyor.

Dava ve Cezanın Sukutu

Semih ÖZKAN

Kaide olarak ortada bir suç ve bu suçun hakikî sahibi de bulunursa bu suçluya kanunun tayin ettiği bir ceza verilir. Fakat vazıı kanun bazı hususlarda suçluların işledikleri suça mukabil ceza verilmesini, ceza verilmiş ise çektirilmesine mani olur. Türk Ceza Kanununun 9 uncu babı yazımın başlığı olan «dava ve cezanın sukutu» mevzuunu teşkil etmektedir.

Dava ve ceza beş sebeple ortadan kalkar:

I. Ölüm,

II. Af,

III. Davadan vaz geçme,

IV. Müruru zaman,

V. Bazı kabahat fiillerinde para cezası vermek suretile o davanın ortadan kalkması.

I. Ölüm: Ceza kanununun 96 ıncı maddesi.

Bu maddenin tasrih ettiği veçhile maznunun vefatı hukuku âmme davasını ortadan kaldırır. Mahkûmun vefatı ceza mahkûmiyetini ortadan kaldırır. Maznun ve mahkûm arasında esaslı bir fark vardır. Bir mahkemeden verilen mahkûmiyet kararı temyiz mahkemesi tarafından tasdik edilinceye veya temyiz müddeti geçmek suretile hüküm kat'ileşinceye kadar suçlu maznundur. Hüküm katileşince maznun artık mahkûmdur. Pek tabiidir ki maznunun ölümü hukuku âmme davasını düşürür. Çünkü ortada dava açılacak ve ceza verilecek bir insan yoktur. Eski devirlerde ölüler, kuşlar, kurtlar hakkında takibat icra edilir ve ceza verilirdi. Bu gün ise bir kimse umumun asâyiş ve intizamını bozan bir suç işleyince müddei umumi derhal harekete geçer, maznun hakkında dava açar. Maznunun ölmesile âmme davası düşer, müddei umumi takibat yapamaz. Çünkü takibattan maksat suçlunun cezalandırılmasıdır. Ceza da o kimsenin tehzibi ahlak olması içindir. Bu da ancak maz-

nunun hayatta bulunması, irade ve şuuruna malik bulunmasile kabildir. Halbuki bir ölü bir taş, bir kâğıt parçası gibidir. Binaenaleyh bir ölü hakkında yapılan takibattan maddî veya manevî hiç bir menfaat olamaz.

Takibat yapılmış, ceza verilmiş ve bu hüküm de kesbi kat'iyet etmiş mahkûm cezasını çekerken ölmüş olursa bu defa ceza mahkûmiyeti düşer. Hatta ceza mahkûmiyeti ile beraber icra edilmemiş ağır ve hafif para cezaları da bütün neticeleriyle beraber ortadan kalkar. Para cezaları mahkûmun veresesine intikal etmez. Cezada gaye suç sahibine kanunun tayin ettiği cezayı verip tehzibi ahlak etmesidir. İşte para cezası da aynı gayeye matuf olduğundan kanun ölünün veresesine para cezalarını teşmil etmiyor. Yalnız eşyanın zabt ve musaderesi ve mahkeme masrafları için sadır olup mahkûmun ölümünden evvel kat'iyet kesbeden hükümler tenfiz olunur. Çünki suç mevzuu veya suçta kullanılan eşyanın musaderesi ve mahkeme masraflarının ödenmesi ceza değildir. Yalnız suçlunun, hüküm kesbi kat'iyet etmesinden sonra ölmesi lâzımdır.

II. Af: Ceza kanununun 97 ve müteakip maddeleri.

Afde ölüm dava ve cezayı kaldıran sebeplerden biridir. Af iki kısımdır.

A. Umumî af.

B. Hususî af.

Umumî af siyasaldır. Cezalandırılması icabeden kimsenin cezalandırılmaması âmme namına daha nafi olduğu takdir edilmiştir. Bu takdir hakkıda ancak teşriğ kuvvetine verilmiştir. Büyük Millet Meclisi heyeti ne zaman isterse kanunla umumî af icra eder. Umumî af mahkûmiyetin her safhasında sadır olur. Hususî af ise, bir suç hakkında sadır olub hüküm kat'ileştikten sonra vaki olur, başka zaman mevzu bahsolamaz. Umumî af hukuku amme davasını ve hükmolunan cezayı bütün neticeleriyle birlikte ortadan kaldırır. Hususî af ise, ihtiva ettiği sarahate göre cezayı ortadan kaldırır veya azaltır veya değiştirir. Hilafı yazılı olmazsa üç sene emniyeti umumiye nazareti altında bulundurulur. Umumî affe uğrayan bir ceza tekerrüre esas olamazken hususî af, cezasını tatbik ettirmediği fiilin tekerrüre esas olmasına mani olamaz. Hususî af, hakkında sadır olan kimsenin suçu ortadan

kalkmamıştır, fakat suçun cezası kaldırılmıştır. Takibedilen hukukî takibat ortadan kaldırılmaz. Umumî afde ise hem cezaî takibat, hem de hukukî takibat ortadan kalkar. Hilafı yazılı olmadıkça hususî af şahsı hukuka, ferî ve mütemmim cezalara tesir etmez. Halbuki umumî af bunların hepsini temamen bütün neticeleriyle ortadan kaldırır. Sanki ne âmme davası açılmış nede ceza verilmiş, ancak gerek umumî ve gerek hususî aflerde ne zabtolunan eşya ve nede mal sandığına tediye olunan ağır ve hafif para cezaları istirdat olunamaz.

III. Davadan vaz geçme, Ceza kanununun 99 uncu maddesi.

Davayı düşüren sebeplerden biride davadan vaz geçme keyfiyetidir. Ceza cemiyetin asâyiş ve intizamını bozan insanlara tatbik edilir. Cemiyetin nızam ve sükûnetinide müddei umumî gözetir. Fakat bu bakımdan suçlar iki kısımdır. Bir kısım suçlar vardır ki, müddei umumi doğrudan doğruya takibata girişir. Ve diğer kısım suçlarda ise mağdurun yani suçtan zarar gören kimsenin müddei umumiyi bir şikâyetle harekete getirmesi icabeder. Mağdur olan şahıs müdahil sıfatını takınarak şahsî hakkını takibeder. Aynı zamanda müddei umumi de diğer taraftan âmme hukuku bakımından dava açar. Meselâ zinada, zinayı irtikâp edenlerin takibi için mağdurun (karı veya kocadan biri) müddei umumiye baş vurması lâzımdır. Müddei umumi kendiliğinden hukuku âmme davası açamaz. Çünkü âile arasında bu gibi meseleler affedilir ve unutulur. Hakaret ve döğmede müddei umuminin takibat icrası için şahsî şikâyete ihtiyaç vardır. Şikâyeti yapan mağdur maddî veya manevî tazminat isteyebilir. Cezayı istemek hakkı yalnız müddei umumiye aitdir. Ceza kanunu şikâyete bağlı suçları tasrih etmiştir. İşte bu gibi suçlar ancak mağdurun şikâyeti üzerine müddei umumi tarafından hukuku âmme davası açıldığı için mağdur davasından vaz geçerse âmme davası da düşer. Yalnız davadan vaz geçme müddetini kanun çerçevelemiştir. Hüküm kesbi kat,iyet edinceye kadar bir kimse davasından vaz geçebilir. Bundan sonra vaz geçmek bir kıymet ifade etmez. Çünkü iş artık cezaî mahiyet almış, dava hali ortadan kalkmış, mahkûmiyet safhası girmiştir. Kanunumuzda bu kaidenin

tek bir istisnası vardır ki o da ceza kanununun 444 üncü maddesi, zinada davadan vaz geçme, hükümden sonra da makbuldür. Karı ve koca birbirlerini affedip tekrar müşterek âile hayatının idamesi ve âile hukukunun siyaneti içindir.

Yalnız mağdurun davadan vaz geçmesi kâfi değildir. Maznunun da bu vaz geçmeyi kabul etmesi lâzımdır. Çünkü mağdur maznun hakkında bir suç tertip ve tasniğ etmişse maznun bu vaz geçmeyi kabul etmediği takdirde ve takibat sonunda beraet edince maznun, mağdur aleyhine iftira davası aça bilir. Bir maznun hakkında vukubulan davadan vaz geçme hali diğerlerine de sâri olur.

IV. Müruru zaman.

A. Dava müruru zamanı Ceza kanununun 102 ve müteakip maddeleri.

B. Ceza müruru zamanı. Ceza kanununun 112 ve müteakip maddeleri.

Müruru zamanda hukuku âmme davasını ve cezayı düşürür.

Müruru zaman demek fiilin ika ve irtikâbından veya cezanın hükmünden uzun bir zaman geçmesile davanın ikame edilmemesi davayı: cezanın tatbik edilmemesi cezayı düşürür. Dava müruru zamanı memnu fiilin ika ve irtikâbından sonra aradan uzun bir zaman geçtiği için davanın açılamaması halidir. Bunun üzerinde hukukçular arasında ihtilaf vardır. Bazı müellifler bir kimse bir suç işleyipte aradan uzun bir zaman geçip hakkında da dava açılamazsa artık bir daha dava açılmamalıdır. Çünkü geçen zaman zarfında suçlu zaten kâfi derecede ıztırap ve elem çekmiştir. Bu nazariye sakattır. Çünkü suç işlemeyi itiyat edinmiş olan kimseler için ıztırap ve azab mevzuu bahsolamaz. İkinci kısım müellifler ise aradan zaman geçince dava açılmasını doğru bulmazlar. Çünkü suçun delil ve emareleri ortadan kaybolur. Bu noktai nazarda büyük bir isabet vardır.

Dava müruru zamanı ceza müruru zamanından daha kısadır. Çünkü dava ikame edilemediği için delil ve emareler de tesbit edilemediğinden suçlu henüz şübhe ve zan altındadır. Âmmenin o adamın bu suçu işlediği hakkında kat'î bir kanaati olamaz. Bunun için efkârı umumiye tarafından daha çabuk unutulur. Ceza müruru zamanında ise maznun hakkında dava ikame edilmiş, de-

liller toplanmış, şühûd istimağ edilmiş ve bir mahkeme kararile mahkûm edilmiş ve hüküm de kesbi kat'iyet etmiştir. Fakat aradan uzun bir zaman geçtiği için ceza çektirilemez. Burada delil ve emarelerin kaybolması bir kıymet ifade etmez. Bunun için ceza müruru zamanı dava müruru zamanından daima uzun olur. Efkârı umumiye cezası tayin edilmiş bir suçluyu daha geç unutur. Müruru zaman müddetinin pekte uzun olmaması hukukçuların temennisindendir. Mademki ceza tashihi ahlak etmesi gayesine matuftur. Suçlunun işlediği suçu hatırlaması lâzımdır. Her suç hakkında dava müruru zamanı tatbik edilir. Dava ve ceza müruru zaman müddeti suçun mahiyeti ve ağırlığına göre değişir. Meselâ ölüm veya müebbed ağır hapis cezalarında dava müruru zamanı yirmi, ceza müruru zamanı ise otuz senedir. Dava müruru zamanı suçun işlendiği günün ertesi günü başlar.

Dava müruru zamanı :

1 — Müruru zaman kesilebilir. Ceza kanununun 104 üncü ve müteakip maddeleri.

2 — Müruru zaman durabilir. Ceza kanununun 107 inci ve müteakip maddeleri.

Müruru zamanın kesilmesi; müruru zamanın düşmesi yeniden başlaması keyfiyetidir. Eski müruru zaman ortadan kalkar, yeni müruru zaman başlar. Müruru zamanın durması ise bir hadise ile müruru zaman durur, o hadisenin kalkması ile müruru zaman yine devam eder. Burada yeni müruru zaman müddeti eskisine ilâve edilir.

Dava mürurü zamanını kesen haller :

A. Mahkûmiyet hükmünün tefhimi,

B. Firarda bulunan maznunun yakalanması,

C. Tevkif, celp veya ihzar müzekkereleri,

D. Adlî makamlar huzurunda maznunun sorguya çekilmesi,

E. Maznun hakkında son tahkikatın açılmasına dair olan karar veya müddei umumi tarafından mahkemeye yazılan iddia name ile dava mürurü zamanı kesilir.

Mürurü zaman failî asliilerden biri hakkında bir sebeple kesilirse diğerlerine sirayet ederse mürurü zaman fiili, etmezse şahsî olur.

Dava mürurü zamanını durduran haller :

A. Âmme davasının açılması için bir karar icabediyorsa o karar alınıncaya kadar,

B. Âmme davasının mezuniyet ile açılmasında mezuniyet alınıncaya kadar,

C. Bir davanın halli için hukukî bir mesele hakkında evvelâ karar verilmek icabederse o meselenin halline kadar.

Dava mürurü zamanı devir. Burada mürurü zaman tekrar başlamaz, evvelki mürurü zamanı takibeder. Bir mebus hakkında müddei umuminin dava ikame edebilmesi için Adliye Vekâleti vasıtasile Büyük Millet Meclisinde bu maznun meb'usun teşriî masuniyetinin kaldırılmasını ister. Meclisin bu maznun meb'usun teşriî masuniyetinin kaldırıldığına dair bir karar vermesi lâzımdır. Burada dava mürurü zamanı suçun işlendiğinin ertesi günü başlar. Müddei umuminin meb'usun teşriî masuniyetinin kaldırılmasına dair Adliye Vekâleti vasıtasile Meclise baş vurduğu andan itibaren karar çıkıncaya kadar mürurü zaman durur. Fakat teşkilâtı esasiye kanunile meb'usun meb'usluk sıfatı kaldıkça mürurü zaman işlemez.

Mezuniyet karardan başka bir şey değildir. Bizde maznun hakkında mezuniyet alınması mevzuu bahsolmuyor. İtalyada tatbik edilen bir usuldür. Bir tercüme hatası dolayısile kanunumuza geçmiştir. Bizde memurlar hakkında müddei umumi dava açması için âmirinden mezuniyet istemez. Yalnız memurlar Memurin Muhakemat kanunu mucibince evvelâ idarî tahkikata tabidirler. Bu tahkikat ta adliyede yapılan ilk tahkikat mahiyetindedir. idarî tahkikat mürurü zamanı keser, fakat durdurmaz. Âmme davasının ikamesi ve yaneticelenmesi hukukî veya idarî bir meselenin halline bağlı ise bu meselenin halline kadar dava mürurü zamanı durur.

Ceza mürurü zamanı müddetleri :

Ceza mürurü zamanı ceza mahkûmiyetinden sonra geçen muayyen bir zamanla tekrar ele geçen mahkûme cezanın tatbik edilmemesi halidir. İçtimaî ve ahlâkî bir kıymeti olmıyan cezayı tatbik etmek faydasız ve belkide zararlıdır. Her suç hakkında dava mürurü zamanı tatbik edildiği halde ceza mürurü zamanı istisnaî hallerde tatbik edilmez. Ceza kanununun 118 inci maddesi bu istisnayı teşkil eder. Bazı sefil suç-

lar vardır ki bunlarda mürurü zaman, unutma mevzuu bahsolamaz. Devletin haricî emniyetine, vatan ve millet aleyhine işlenen suçların ceza mürurü zamanı yoktur. Yalnız mezkûr madde bu gibi suçların vatan dışında işlenmesini şart koşuyor.

Ceza mürurü zamanında asıl ceza ortadan kalkarsa ferî ceza da düşer. Dava mürurü zamanı suçun işlendiği günün ertesi günü başlarken ceza mürurü zamanı hükmün kat'ileştiği günün ertesi günü başlar. Gerek dava mürurü zamanı, gerek ceza mürurü zamanı resen tatbik edilir. Maznunun red ve kabulüne lüzum yoktur. Burada gaye âmmenin menfaatidir. Dava mürurü zamanında hem kesen, hemde durduran sebepler vardır. Halbuki ceza mürurü zamanında yalnız kesen sebepler vardır.

1. Ceza mürurü zamanını kesen sebepler:

A. İlâmın icrasına müteallik kanunî tebiiğat yapılması,

B. Mahkûmün cezasını çekmesi,

C. Mahkûmün ele geçmesi,

D. Mahkûmün aynı cürüm cinsinden mürurü zaman müddeti içinde diğer bir suç işlemesi.

V. Bazı kabahat fiillerinde para cezası vermek suretile dayanın ortadan kalkması, âmme davasını ve cezayı düşürür. Bunun için bazı şartlar lâzımdır:

A. Kanunda hilafı yazılı olmamalı,

B. Suç kabahat derecesinde olmalı,

C. Para cezasının mikdarı en çok elli lira olmalı,

D. Takibat icrasından evvel olmalı,

E. Para cezasının en yüksek haddini merciine ödemiş olmalı.

Bizde kabahat fiillerinde müddei umumi kendiliğinden takibata girişemez. Bir şikâyetle tahrik edilirse hukuku âmme davasını açar ve sulh mahkemesine verir. Binaenaleyh takibattan evvel para cezasının en yüksek haddini ödemek bizde mevzuu bahsolamaz. Bu İtalya kanunu tercüme edilirken yapılan bir sakatlıktır. Çünkü İtalya kanununda kabahat fiillerinde de müddei umumi kendiliğinden takibata girişebilir.

Kaide olarak ceza hükümlerinin düşmesi; hukuku şahsiye, istirdadı emval, tazminat ve masarifi muhakemeye müteallik hükümlere halel vermez. Ancak umumî af ceza hükümlerinin düşmesinde hazinenin masarifi muhakeme istemek hakkını dahi iskat ediyor. İşte Türk Ceza Kanununun saydığı hukuku âmme davasını ve cezayı düşüren sebepler bunlarlardan ibarettir.

Arzda ve Yurdumuzda

ZELZELE BÖLGESİ

Rifat ARINCI

Arzda zelzele bölgesi :

Arzın her bölgesindeki zelzeleler sık sık olmaz. En çok görülen yerleri zelzele tarihlerile aşağıya kaydederek arzda zelzele bölgesi olarak bu nokta üzerinde durulması gerektiğini arzetmek istiyorum :

Milâdî 356, 398, 402, 862, 869, 1010, 1034, 1037, 1763 de İstanbulda ; 526 da Akdeniz kıyılarında ; 1056 da Geliboluda ; 1509, 1592, 1693 te Sicilyada ; 1698, 1728, 1754 de Lizbonda ; 1783 de Kalabrede ; 1883 de Somatrada ; 1891, 1923 de Japonyada ; 1906 da Sanfransiskoda mühim tahribat yapan zelzeleler tanıyoruz. Anlaşıldığına göre arzın bu kısmı daima zelzele tehlikesine - şimdilik - maruz demektir. Harita üzerinde arzın zelzele bölgesini çizmek az bir hata ile mümkindir.

Japonyanın şimal noktasından arz dairesine müvazi olmak üzere Portekizin şimal noktasına bir çizgi çiziniz. Ve yine bu çizgiye müvazi olmak üzere Japonyanın cenubundan Portekizin cenup noktasına kadar bir çizgi daha çiziniz. Bu iki çizgi arasındaki bölgeye arzın zelzele bölgesi demek yerinde olsa gerektir. Bu çizgiler biraz hata ile takriben 35 - 45 arz dereceleri arasında olmalıdır.

Yurtta zelzele bölgesi :

Yurdumuz, arzda zelzele bölgesi içinde ise de ençok zelzeleye maruz kalan yurt bölgeleri diğerlerine nazaran çok tehlikeli ve üzerinde önemle durulacak derecede olduğundan bu bölgeyi sarahatle tebarüz ettirmek istiyoruz. Yurtta zelzele bölgesi aşağıya aldığımız zelzele kayıtlarile tebarüz etmektedir.

Erzincan zelzeleleri :

Erzincanda belli başlı zelzeleleri buraya kaydetmekle [*] Erzin-

[*] Bu sahifelerdeki zelzele listeleri, Prf. İ. Hakkının Ülkü S. 84 deki makalesile Kadı Hüsameddinin Amasya tarihi

can zelzelelerinin önemini anlatmak istiyorum :

Tarihleri [*]

Hicrî	Milâdî	Nüfusça zayiat
439	1047	Malûm değildir
437	1045	» »
461	1068	» »
564	1168	12000
667	1268	15000
686	1287	Malûm değildir
861	1456	» »
862	1457	22000
863	1458	32000
887	1482	3000
888	1483	Malûm değildir
992	1584	15000
1077	1666	Malûm değildir
1198	1783	» »
1199	1784	5000
1202	1787	Malûm değildir
1306	1888	» »
	1930	» »
	1939	Resmî vesikalardan okumalıdır.

Anadolunun diğer zelzele gören önemli şehirleri şunlardır :

Hicrî	Milâdî	Zelzeleye maruz kalan şehir ve bölgeler
—	330	Niksar ve Karadeniz Ereğlisinde
—	499	Niksar, Reşadiye ve Amasya mıntakasında
845	1441	Nemrut volkanı indifaı
1243	1827	Tokat zelzelesi
1257	1841	Bayezidden Tiflise kadar hissedilen zelzele
1276	1859	Erzurum zelzelesi
1291	1874	Diyarbakır zelzelesi
1302	1884	Bitlis zelzelesi
1321	1903	Nisanında Malazkirt zelzelesi
1321	1903	Mayısında Muştan Erzuruma kadar hissolunan zelzele
1321	1903	Mayısında Ardahan, Harput zelzelesi
1325	1907	Martında Bitliszelzelesi
1325	1907	Haziranında Muş »
1327	1909	Şubatında Suşehri zelzelesi.
1343	1924	Mayısında Erzurum bölgesinde mühim bir zelzele
1343	1924	İlk kânununda Trabzon ve civarında bir zelzele
1344	1925	Şubatında Ardahanda bir zelzele
1345	1926	İlkteşrininde Gümrüde bir zelzele

gazete kolleksiyonları Çorum küüphanesindeki muhtelif not ve kitaplardan evkaf ve seriye kayitlerinden istifade edilerek tanzim edildi.

[*] Mehazların bazılarında hicrî ve ve bazılarında milâdî tarihle kaydedildiginden, bunları birleştirmek için her ikisi birden kaydedildi. Tarih tedkik edecekler bu birleştirmeden istifade ederek kolayca karşılaştırabileceklerdir.

Orta anadoludaki belli başlı zelzeleler

Mevzuumuz Orta anadolu zelzeleleri olduğundan bu bölgedeki zelzeleler üzerinde durarak izah etmeye çalışacağız. Bunlardan belli başlı bir kaçını aşağıya kaydediyoruz:

Tarihleri		
Hicrî	Milâdî	Zelzeleye maruz kalan şehirler ve yağmurlar
442	1050	Amasya ve havalisi
468	1075	Çorum » »
818	1415	Amasya » »
850	1446	Çorum » »
915	1509	» » »
920	1514	» » »
950	1543	» » »
993	1585	» » »
993	1585	Amasya » »
1029	1619	Çorum yağmuru
1079	1668	Amasya zelzelesi
1096	1684	Amasya zelzelesi
1208	1793	Çorum »
1326	1908	İskilip zelzelesi
—	1938	Kırşehir ve havalisi zelzelesi
—	1939	Gezgin zelzelesi

442 - 1050 Amasya zelzelesi:

442 - 1050 Amasya zelzelesi; Bütün Pon ülkesinde ciddî hasarat yaparak bilhassa Amasyada tahribatı fazla göstermektedir. Bu cümleden olarak bir çok kârgir ve ahşap binalarla kiliseler yıkılmıştır. Bazı manastırlar da müteessir olmuştur. [*]

468 - 1075 Çorumda Danişmendliler zelzelesi:

Bu zelzele, Danişmendlilerin Çorumu rumlardan zaptında hayli yardım ettiği için onlara izafe etmeyi daha uygun buldum.

(H. 490 - M. 1084) tarihinde Niksarda ölen, Danişmendliler devletinin kurucusu Danişmend Ebünnasa Ahmed Teganî Bizanslılardan Tokad ve Zileyi aldıktan sonra (466 - 1073) yazın muhtelif Türk boylarından teşkil ettiği 50000 kişilik bir ordu ile Yankonya yani Çorum üzerine yürüdü. Kumna heyeti bu boyların reis ve kendi akrabalarından olan amca zadesi Suli ve Çavlu ile İltekin, Şerefeddin Osmancık, Karatekin, Abdurrahman İlyas, Yahya ve rum mühtedilerinden Ahmed Sarkis ve Şettadın kızı mühtediye Efrumiye'den teşekkül ediyordu. Akıncı ordusu 468 - 1075 ilkbaharında şimdiki su deposunun arkasındaki sırtlara çadırlarını kurdu. Yankonyaya gel-

[*] Amasya tarihi, Husameddin: C. 2. S. 258

dikleri gün şehrin dört tarafı muhasara edilmişti. [1]

[1] Bu günki kanaatimize göre, Çorum kalesinin kabataslak pilanı o zaman şöyle idi:

Şimdiki Albayrak okulunu içerisine alan kale suru, [*] Kara Mustafa paşa su deposunun önlerinden eski ortaokul yapısını hariçte bırakarak Tanyeri okulunu içine almak suretile Sakallının Hacı efendinin ve Poyrazların cami yanındaki evinin önünden cenuba doğru istikamet alıp taşhan arkasından İnkılâp mektebi önünden şimdiki kaleye doğru imtidat ediyor ve kalenin yeri sur içerisinde kaliyordu. Albayrak okulunun bulunduğu yerde Nastorun muazzam sarayı vardı. Çerkes şeyhinin evinin ve Kaleli zade bay Nurinin evinin yerlerinde bir mabed vardı. Eski Ortaokul ile Tanyeri arasında ve sur tışında büyük bir rum mezarlığı mevcuttu. Tanyeri okulu avlusunda da bir kârgir bina temeli halen mevcuttur. Esasen bu günki İslam mabedlerinin en eskilerinin pek çoğunun yerinde Bizanslılar zamanında dinî binalar olduğunu tahmin ediyorum. Şimdiki Çorum kalesi, inşa malzemesinden de anlaşılacağı veçhile, Danişmendliler tarafından yapılmış olsa gerektir. Başta, yıkılan Çakırlı camii olmak üzere hemen Selçuk ve Osmanlılar zamanında yapılan camilerin inşa malzemesinin mühim bir kısmı Bizans ve Roma mimarisi enkazından yapılmıştır. Yani, muvakkat bu iki kültür derhal ortadan kalkarak memleketin ana kültürü yerleşivermiştir.

Halen bile mevcut bazı çeşmelerin enkazı dahi adı geçen milletlerin mimarî bakayalarındandır. Bazı çeşmelere meselâ Hıdırlık karşısındaki bostanlar arasında ve İskilip yolu üzerinde bulunan çeşmedeki Yalak, adı geçen mimariye ait bir lahddir. Büyük cami halâlarındaki su deposu olarak kullanılan üzeri resimli taş oluk ta eski mimariye aittir. Albayrak okulunun bulunduğu yerde yapılan bir kazıda Bizanslılara ait bir karavana bulunduğu söylenmektedir.

[*] Eski kale izlerini mimarlar ve inşaat sahiplerile tarih meraklıları tarafından yapılan tedkiklerden istifade etmek suretile ve kendi tedkik ve tahkiklerimle öğrendim. Albayrak okulu ile şimdiki kale arasındaki eski kale surunun nerden geçtiğini bilemiyorum. Alâkalı gençlerin bu tedkiki ikmal etmeleri çok yerinde bir hizmet olur.

Çorumda Danişmendliler zelzelesi

Büyük Yankonya kalesi tarassut altına alındı. Evvelce haber alan Rumlar, kalenin etrafına kazdıkları hendeğe su doldurdular. Kale burçlarına ve Nastorun sarayına yerleştirilen mancınıklarla emniyet tertibatı almış oluyorlardı. Altı gün, gece gündüz devam eden şiddetli muharebeden sonra Rumların tehammülleri kalmamıştı. Yedinci gece seher vaktı şiddetli bir zelzele Çorumu yerlere sermiş ve taş taş üstünde bırakmamıştı. Bu felâket Bizanslıların maneviyatını sarstığı gibi Türkleri o nisbette kuvvetleştirmişti. Sabaha karşı zelzeleyi takip eden bir yağmur sa-

ğanağı neticesinde şimdiki parkın iki tarafından gelen sellerin sürükledikleri kumlar zelzeleden yere serilen şehri düzleyerek Yankonya kale ve şehrinin izlerini bile yok etmişti. Kırk gün devam eden bu kırk ikindi yağmurundan sonra Ahmed Gazi, bu semavî âfetlerin mintarafillâh bir tufan olduğunu Rumlara tebliğ ederek onları islâm dinine davet etti. Bu suretle Rum bakıyetüssüyufu müslüman olarak Türk ordusuna zahir oldular. Eskiekin bağları civarında Gerdekkaya mağaralarına sakladıkları Nasturun hazinesine de Türkler el koyarak msadere ettiler.

818 - 1415 Amasya zelzelesi

İskilip ve civarında yerleşen ilhanlılardan bakıye kalan tatarların isyanına devam ediyordu. Amasya valisi Yörgüç paşa ve ondan sonra gelen Şehzade Murat efendi (Murat II) hayli müşkülâtlarla karşılaşmışlardı. Halk açlıktan köpek eti yiyecek dereceye gelmişti. Böyle bir zamanda müdhiş bir zelzele felâketile karşılaştılar. Şehrin belli başlı binaları yıkıldı. Ertesi sene yani 819 da Amasya muhafızı Melek İsmail bey tatar isyanını bastırdı. Çelebi Sultan Mehmed Amasyaya gelerek vaziyeti teskin etti. Dönüşte İskilibe uğrayarak isyanla ilgili reisleri ve mensuplarını Rumeliye sürmek suretile hadiseyi kapatmak istedi. [1]

915 - 1509 Türkiye büyük zelzelesi :

Bu zelzele, Türkiyenin başta İstanbul olmak üzere bir çok yerlerinde mühim tahribat yaptığı gibi Çorumu da altüst etmiştir. Tarihî Ebülfaruk C. 2. S. 224 - 225. Çorum ve İstanbuldaki tahribatını şöyle anlatıyor :

«915 senesinin Cemaziyelahiresinde İstanbulda ve Memaliki Osmaniyenin ekser yerlerinde misali görülmemiş bir hareketi şedidei arz vaki oldu. Yalnız İstanbulda yüz dokuz kadar cami ve mescit müteaddit medrese, hamam, kervansaray, han gibi büyük binalar, bini mütecaviz diğer haneler harap oldu. Beş bini mütecaviz nüfus enkaz altında kaldı. Deniz kabardı, dalgalar sokaklara hücum etti. Bir takım halk ile emvalin bir kıs-

[1] Danişmendname. Arif Ali Hususî kütüphanemizdeki elyazma nusha S. 242.

[2] Bazı tarihler Çorumun Danişmendliler tarafından zaptını H. 464 M. 1071 olarak göstermektedir.

[1] Bu isyan hadisesini tafsilatile diğer bir makalemizle izah edeceğiz. Amasya tarihi C. 3. S. 195.

mı da bu suretle telef oldu. Padişahın (Bayezid Velinin) binakerdesi olan Bayezid camiinin kubbesi ve minareleri yıkıldı. Fatih camiinin kubbesi çarpıldı. Sütunları sakatlandı. Ayasofyanın kendisine bir şey olmadı. Yalnız minareleri düştü. Kubbenin altındaki dört safhanın sıvaları döküldü. Altından eshabı incilin cesim dört sureti zâhire çıktı. Yerde çukurlar, çatlaklar peyda oldu. Bir çok canlar içlerine düşerek telef oldu. Dört taraftan İstanbul sûrunun kırk bin arşınlık mahalli yıkıldı. Gedikler açıldı. Zelzele aralık vererek tekrar etmekte idi. Kırk gün kadar devam etti. Vilâyattaki hasarat dahi pek müdhiş idi. Meselâ Çorum şehrinin bir mühim kısmıda yere battı. Gaip oldu. Halk dehşetinden kudurmuş idi. Büyüklerin menhiyata iptilaları sebebile gazabı ilâhiye bunu hamlediyorlardı.

Tevbelere, istiğfarlara garkolmakla beraber diş bileyordu. Filhakika sefahet ve rezalet devairi âliyede derecei nihayeye varmıştı. Ahkâmı şeriyenin hududunu çoktan gaip etmişlerdi.....»

920 - 1514 Çorum zelzelesi :

Merkezi İstanbulda olmak üzre hicrî 920 tarihinde büyük bir zelzele olduğu haber verilmektedir. Çorumdaki belli başlı tahribatın camiikebir ve çakırlı camiinin kubbeleri yıkılmış, halkın ikametgâhlarının üçte birisi kurtulamıyacak derecede yıkıldığından muztar kalan halk, Mısır ve sair mahallere göçmek mecburiyetinde kalmıştır. [*] 1939 Anadolu zelzelesi felâketzedelerinden hiç birisi Cumhuriyet idaresinin yüksek başarısı sayesinde - şiddetli kış olmasına rağmen - hicret mecburiyetinde kalmamış, Türk, daha doğrusu insanlık âleminin vicdan duygularile her felâketzedenin ıztırabı dindirilmiştir. Bu gün yıkılan eski sistem ve gayri sıhhî şehir ve köylerin yerine en modern ve fennî şehir ve köyler kurulmaktadır. Saltanat idaresile Cumhuriyet idaresi ve rejimini mukayese için bundan daha canlı bir misal tasavvur edilemez.

1029 - 1619 Çorum yağmuru

1029 - 1619 İlkbaharında Çorum mıntakasına şiddetli bir yağmur yağdı. Köylerde hayli tahri-

[*] 920 tarihinde merkezi İstanbulda buraya kadar sahasına uzatan büyük zelzelede İstanbulda yaptığı tahribattan başka Çorumda şehrin üçte biri yıkıldığı gibi camii kebir, çakırlı camiinin kubbeleri yıkılmış, ahalinin bir kısmı Mısıra ve sair mahallere hicret etmek mecburiyetinde kalmıştır.

(Çorumlu sayı 21. S. 25 - 652.)

21

bat yapmıştı. Abdalata Tekkesinin kapısının üst eşiğine kadar çıkan sel suları köyde üç evden başkasını temamen kaplıyarak mahvetti. Halkın sefaleti ve feryadı ayyuka çıkmıştı. Hükûmetçe tedbir alındığına dair hiç bir vesika elde edile memiştir.

993 - 1585 Amasya zelzelesi

993 zilkadesinde Amasya ve mülhakatında şiddetli ve on gün süren bir zelzele olmuştur. Halk iki ay çadırlarda kaldı. 1000 tarihinde kıyametin kopacağı şayiaları halkı heyecana düşürmüştü. Açık gözler fırsatı ganimet bilerek saf derun halkı soymağa başladı. Bir kalender şair halkla alay ederek :

"Zekâtı hüsnünü lutfet bugün bana cana„
"Yarın kıyamet olursa sana da kalmıyacak„

gibi şiirler yazıyordu.

1668 - 1079 Amasya zelzelesi

Amasya valisi sarı Mehmet paşa zamanında 1079 Rebiyülevelinin 8 inci cuma günü kuşluk vakti Amasya ve mülhakatındaki şiddetli, şiddetli zelzelelerden yerler yarıldı, yer altından korkunç sesler işitiliyordu. Kalenin divarları ve Sultan Bayazit camiinin kubbelerile meydan kapusu, kârgir binalar, bedestanın mühim bir kısmı yıkıldı. Bayazit Veli camiinin minareleri eğildi. Hayli insan topraklar altında kaldı. Amasyalı şair Hafız Mehmet çelebi de ölenler arasında idi. Zelzeleden sonra şehrin inzibatındaki alâkasızlığından şehirde yağmaya verdiğinden, şehir kethudası Ahmed ağa azledilip yerine Kal'ai Bâlâ dizdarı Hamza ağa tayin olundu. [1]

1684 - 1095 Amasya zelzelesi :

Malatyalı Süleyman paşanın oğlu Yusu Beyin Amasya Beyliği zamanında 1095 şevvalının 4 üncü günü Amasya ve havalisinde şiddetli zelzelede bir çok kârgir binalar yıkıldığı gibi nüfusça da çok zayiat olmuştu. [2]

—Sonu Var—

[*] Amasya tarihi - Husamettin. C. 3

[1] Amasya tarihi C. 3. S.
[2] „ „ „ 3. S.

SABREYLEDİM!

İşler tıkırında derken,
İş arattın sabreyledim.
Haksız şurda durur iken,
Gelip çattın sabreyledim.

Ele verdin hep yağmuru,
Giydirdin kürkü samuru,
Geriye kalan çamuru,
Bana attın sabreyledim.

Neler gelmedi başıma,
On yaş ekledin yaşıma,
Tutup da pişmiş aşıma,
Sular kattın sabreyledim.

Aşı, ekmeği serdin de,
Gelene «yeyver» dedin de,
Ele parasız verdin de,
Bana sattın sabreyledim.

Talih seni yar tanırdım,
Gürlüğüne aldanırdım,
Bitmeyeceksin sanırım,
Sen de battın sabreyledim.

Dedebaş

Çorum'un Köy Düğünü

FERİT Dedebaş

—28 inci sayıdan mabaat—

Perşembe sabah kahvaltısı :

Perşembe günü sabahleyin kalkmış olan civar köy misafirleri börek ve hedik (19) ten ibaret kahvaltılarını yaptıktan sonra geceki hadisatın cereyan ettiği meydana birer ikişer toplanmaya başlarlar.

Güvey ve sağdıç [20] a müteallik merasim :

Misafirler meydana toplanadursun...

Güvey refakatinde iki, üç köy delikanlısı olduğu halde davulcu ile var ise hamam yok ise köy yunağına gider; orada yıykanır; eve döner. Evde evvelce hazırlanmış iki masaf böreğin birinin üzerine bir mikdar leblebi ve güveyin elbisesi, diğerinin üzerine de keza bir mikdar leblebi ve sağdıcın elbisesi konur. Güvey ve sağdıç üzerlerindeki don gömleği örten sadece birer palto olduğu halde arkalarında iki kişinin başları üzerinde taşıdıkları mezkûr tepsilerle meydana gelirler. Yarı yolda davulcu bunları karşılar ve imamla kâhyanın önüne getirir. İmam güveyi, kâhya da sağdıcı bir takım dualarla giydirirler. Börek tepsilerinden biri imamın, diğeri de kâhyanın evine gider. Tepsilerin üzerinde gelmiş olan leblebi de meydanda mevcut çocuklara dağıtılır. Güvey ve sağdıç imamla kâhyanın ortasına oturmuşlar, güreş te başlamıştır. Güreşin öğleye doğru bitmesi elzemdir. Galip gelen pehlivanlar güvey ve sağdıçtan başlamak üzere ahâliden bahşiş alırlar.

Bunu müteakip kız evine dünürşü (21) nün yola çıkacağına

[19] Hedik: Pekmezle pişmiş aşure.

[20] Sağdıç: Düğün münasebeti ile elbisesi gelin tarafından temin olunan, güveyin kardeşi veya yakın akrabasından bir erkek çocuğu.

[21] Dünürşü: Kız aramaya çıkan veya kız getirmeye giden kadın kafilesi.

dair haber gider. (ki bu suretle merasimin kız evindeki kısmına intikal etmiş oluyoruz.)

Gelinin hazırlanması :

Perşembe sabahı kalkan geline kız ve gelinler ilâhilerle elbise giydirirler. Bir alnına, bir çenesine, iki de yanaklarına olmak üzere yüzünün dört yerine sarı yaldızlar yapıştırılır. Bu yaldızlar üzerine kırmızı, beyaz noktalar tersim olunur. Bunu müteakip üzerinde ayna bulunan, adına (elehçin) tesmiye olunan 30 - 35 santimetre boy ve başa intibak edecek bir kutra malik üstüvaneyi başına geçirirler. Düşmemesi için bu üstüvane kırmızı ve yeşil kıvrak veya ipek bağlarla başa bağlanır. (ki «alı ile yeşili ile gelin oldu» sözü buradan gelse gerektir.)

Bundan sonra gelinin yüzüne bir ayna tutulur ve :

— Kendin mi güzel, bahtın mı güzel ? diye sorulur. Gelinin buna cevap vermemesi, fakat içinden «Bahtım güzel» demesi matluptur. İşte bundan sonra ta güveyi açıncaya kadar gözünün önüne kırmızı bir peştemal gerilir ve dünürşü tesmiye olunan iki kadın gelinceye kadar bir kenarda ayak üstü durdurulur.

Gelinin baba evinden ayrılması :

Dünürşü namı ile gelen iki atlı kadından başka üzerinde sağdıç bulunan bir atla gelini götürecek olan boş bir at daha vardır. Gelin, gitmek için ata binmeden evvel gelen iki kadının yardımı ile babasından başlayarak hazırunun elini öper. Babası veya erkek kardeşi geline kuşağını kuşatır ve el öpme mukabili bir mikdar harçlık verirler. Bu ara başlarında davul ve zurna bulunan düğün alayı da gelin evinin önüne gelmiştir. Gelin usul icabı biraz ağladıktan sonra ata bindirilir ; atın boğazına kırmızı donluk, kulâğına kordelâ, gelinin sırtına imamın abası konur ve bağlanır. Bu şekilde alay güvey evine doğru yollanır.

Gelinin kocası evine muvasalatı:

Gelin kocası evine yaklaşırken evin damı üzerine çıkmış olan bir şahıs elinde tuttuğu bir çömleği yere atmak suretile parçalar. Keza diğer bir şahıs bir yumurtayı evin kapusuna vurarak kırar. (Bu merasimden her ikisinin de maksadı gelinin huyunun kırılması ve muti bir ev kadını olmasına matuftur.) Kaynata ve kaynana evin önüne geldiğinde gelini attan indirirler. Bir koyun

post (22) una bastırırlar; (ki bundan maksatları gelinin koyun gibi kâmil yani uslu olmasıdır) Eline verdikleri bir kaşık yağı eve girmeden kapunun eşiğine ve üzerine sürdürürler. (Bundan da bereketin kastedildiği malûmdur.)

Gelin odasına girdiğinde ilk çocuğunun erkek olması temennisi ile kucağına bir erkek çocuğu verip alırlar. O da bu erkek çocuğa koynundan çıkaracağı bir keseden bahşiş verir. Bunu takiben yedisinden yetmişine kadar bir, bir herkesin elini öper.

Artık merasim burada sona ermiştir; Güvey kırlarda arkadaşları ile gelin de evde bir seyir mevzuu teşkil ederek yatsı ezanına intizardadırlar.

(Bitti)

[22] Post: Üzerinde minder yerine oturulan veya seccade yerine namaz kılınan kurutulmuş ve temizlenmiş, koyun, yahut keçi derisi.

Çorumda söylenilen çığşaklar

Derleyen: EŞREF Ertekin

—Baştarafı 28 inci sayıda—

Orta yerin hasırısın
Dodağını ısırırsın

Pek eğilme osu.....
Şöylemi oynarlar kıykak
Böylemi oynarlar kıykak
Ah bilir oynar bilmez oynar
Vah yazık olsun tu bire mashara

Kızıştılar turuştular
Yenilipte buruştular

Yüzük için uruştular
Haydindi ha bulunmaz ha
Ah bilir oynar bilmez oynar
Ah gerli kirli ferli canım
Şaştı zovallı

N A K A R A T

Müsafirim safa geldin
Bizde ya... dört terklidir

Var atını bağlada gel
Ensenide yağlada gel

Çavdar ektim anızına
Bakın şunların benzine

Çavdı gitti gök yüzüne
Ah bilir oynar bilmez oynar
Araştırha araştırha yaran
Senin yüzük senin haydindiha
Bulunmazha tu bire mashara

Bıçareler halından bil
Şunların gözlerini sil

Kalk al eline bir mendil
Ohayallı hayallı canım şaşkın
Zovallı araştırha araştırha
Haydindiha bulmadıha tu bire
Mashara

Kahveciğin ağır olsun
Cümle âlem size gülsün

Kulakçığın sağır olsun
Şöylemi oynarlar kıykak böylemi
Oynarlar kıykak vah yazık neye
Küstün kırmızı büber çehreli

27

N A K A R A T

Yedin havucu oğlan
Attın tapayı oğlan
Döktün pirici oğlan
Düzdün sıpayı oğlan

Burda kimse yoktur yaddan
Halvaları yenmez tattan
Börekleri on beş kattan
Haydindiha bulunmazha
Araştırha araştırha vah
Yazıklar olsun tu bire mashara

Gelin şurayı gezelim
Bulub katara dizelim
Yüzükçüleri sezelim
Şöylemi oynarlar kıykak
Böylemi oynarlar kıykak
Ohayallı hayallı canım
Şaşkın zovallı hey gerli
Ferli tu bire mashara

Bitti artık oyunları
Yatırın şu koyunları
Bükülmüştür boyunları
Şöylemi oynarlar kıykak
Böylemi oynarlar kıykak
Ah bilir oynar bilmez oynar
Ohayallı hayallı vah yazık canım
zovallı yaran senin yüzük senin
Araştırha araşiırha haydindiha
Bulunmazha gerli ferli lâkin kirli
Ne kızarsın canım kırmızı
Büber çehreli tu bire mashara

N A K A R A T

Müsafirim safa geldin
Bizde ya... dört terklidir
Var atını bağlada gel
Ensenide yağlada gel

Yedin havucu oğlan
Attın tapayı oğlan
Döktün pirici oğlan
Düzdün sıpayı oğlan

Bitti

D E S T A N [*]

Derleyen : Eşref ERTEKİN

Esnaf dilberlerin seyran eyledim
Her birisi benzer melek simaya
Görenlerin aklı olur perişan
Aferin anları doğuran anaya

Saraç dilberinin incedir işi
Kavaf dilberinin karadır kaşı
Kuyumcu dilberi işler gümüşü
Daim emek çeker ince sırmaya

Ekmekçi dilberi bekler tezgâhı
Sarraf dilberine eyledim ahı
Dühancı dilberi hobların şahı
Yanakları dönmüş kızıl elmaya

Yemenici dilberinin muştası elde
Terlikçi dilberi söylenir dilde
Tabak dilberleri çalışır gölde
Sokak sokak gezer arar sermaya

Boyacı dilberi boyar her rengi
Basmacı dilberinin bulunmaz dengi
Marangoz dilberinin balta ile cengi
Çalıştıkça bütün batar yongaya

Kebapçı dilberinin temizdir yağı
Keçeci dilberi dolar yapağı
Kalıpçı dilberi hoş döker ağı
Kâh gider emeği boşuna zaya

Dülger dilberinin aldım huyunu
Cambaz dilberinin gördüm boyunu
Kalafatlı dilberinin ziftle oyunu
Üstü başı döner kirli mintana

Terzi dilberine ısındı canım
Gazez dilberine arttı figanım
Tellâk dilberleri aldı dermanım
Başlayınca beni oğuşturmaya

Babuççu dilberi yalanda mahir
Sırmacı dilberinin akranı zahir
Gemici dilberi çok çeker kahir
Rast gelince hemen bir fırtınaya

Berber dilberinin çekilir nazı
Cizmeci dilberinin hoştur elfazı
Urum dilberinin çoktur beyazı
Ruhların benzettim gökteki aya

[*] Bu destan Millî kütüphane No. 2257/328 deki cönkten aynen istinsah edildi. Umumî esnaf isimlerini aldığından önemlidir.

Kahveci dilberi yosma kıyafet
Gece gündüz hiç oturmaz rahat
Şerbetçi dilberi keser hararet
Aşçı dilberinde battım çorbaya

Katıkçı dilberi eder döğüşü
Geçirince başlarına terpoşu
Şair dilberinin aşkından cûşu
Fiğanın çıkarır arşı semaya

Demirci dilberi demir kaynatır
Kalaycı dilberi kıçını oynatır
Mehter dilberleri usul dinletir
On iki makamı sokar zurnaya

Kasap dilberleri biler pıçağı
Kebapçı dilberinin yanar ocağı
Bakkal dilberleri çok yer dayağı
Paçacı dilberleri düşmüş paçaya

Köçek dilberinin incedir beli
El ile oynatır parmakta zili
Sazende dilberinin incedir teli
Anlar malik olur yanık sadaya

Moytaft dilberleri pek beyaz olur
Hammal dilberinin ömrü az olur
Tüccar dilberleri pek kurnaz olur
Çalışırlar üç beş para kapmaya

Yazıcı dilberi yazısın yazar
Iraktan yakından hileler sezer
Subaşı dilberi savmu çok bozar
Aslaca boyunca inmez deryaya

Halimi sorarsan ey kaşı âli
Yağlıkçı dilberi bulmuş kemali
Yorgancı dilberinin ol hob cemali
Âkıbet uğratır beni sevdaya.

MEDHİ KAHVE

Ah neyliyeyim mübtelâyım terkedemem kahve seni
Varımı ben harcederim terkedemem kahve seni

On katar yüklü deve gelse Yemenden bana
Dostum ile içerim kimse hased kılmaz bana

Asel şeker şerbeti hiç birisi uymaz sana
Cümlenin sultanı sensin terkedemem kahve seni

Tavada kavurucak kokusu dımağa vurur
Fağfurî fincana koyunca üstünü duman bürür

İki fincan nuş edince bedene kuvvet verir
Cismime rahat verir terkedemem kahve seni

Yüzün esveddir amma kadrin alâdır senin
Padişahlar elde tutar yerin alâdır senin

Hem sana kimse yanaşmaz pahan alâdır senin
Varımı verir içerim terkedemem kahve seni

Hamse haslet ana refiktir buyurmuşlar heman
Defi gam, hazmı taam, izalei balgam heman

Birisi zekâyı akl birisi Neşatı meram
Subhü şam düfincan içer terkedemem kahve seni

ZEMMİ ENFİYE [*]

Kefereden huruç etti binası enfiyenin
Dühandan beter yetişti belâsı enfiyenin

Ne şeyh kaldı ne meşayıh çekmedik yok bir ahad
Anın için terakkide pahası enfiyenin

Kibarca enfiye ismi Türkçesi burun otu
Sanma anı iyi amel sakın andan pek kötü

Herkes koynundan çıkarır darbederek bir kutu
Gayetle çoğalmıştır müptelâsı enfiyenin

Hayır amel olsa idi ederlerdi içtinap
İstimal etmeyen nadir eyleyenler bihesap

Ne yağlık kor, ne yemeni cümlesin eyler harap
Mülevves kılır libası kokusu enfiyenin

Der Neşati buldu şöhret eylediler itibar
Kim çıkarırsa koynundan dördü birden el sunar

Bazılar aslını bilmez mekruhtan deva umar
Zararından gayri yoktur şifası enfiyenin.

[*] Neşatiye ait biri "medhiye„ diğeri "zemmiye„ olmak üzere bu sütunlara derecdilen şu iki manzume dahi kahve ve enfiye hakkında tedkikat yapan sayın bilginlerimize bir hizmet olur ümidile yazma bir kitabın baş sahifesinden derlenmiştir. Bu şair Neşatiye dair de henüz elimizde bir belge yoktur.

Halkevi Çalışmaları

Şehrimiz halkevi İdare heyeti Ağustos 941 ayı içinde mutat toplantılarını yapmış bütün şubeler faaliyetlerini tedkik ve altı aylık çalışma programının tatbikına çalışmıştır.

30 Ağustos Zafer ve Tayyare bayramı münasebetile o günün gecesi ev salonunda bir Balo verilmiştir.

Bu Baloya başta kıymetli Valimiz olduğu halde bütün Parti ve Halkevi mensubları ve süel ve sivil erkân ve memurlar da iştirâk eylemiştir.

Halkevi Reisi Bay Şevket Davudoğlunun riyasetten istifası üzerine, Vilâyet Parti İdare heyetince Halkevi Reisliğine memleketimizin münevver ve çalışkan gençlerinden Naim Atalay intihap edilmiştir.

Evimizin bütün şûbeleri faaliyetlerine devam eylemekle beraber, muvakkaten terki faaliyet etmiş olan Güzel Sanatlar şûbesi de komite başkanını seçerek yeniden faaliyete geçmiş bulunmaktadır. Bando ve müzik kısımlarında öğrenmek arzu eden gençlerimizin kayit işlerine başlanmıştır.

İki Öğretmen Aranıyor

Müzik ve Bandonun her türlü teferrüatına vakıf ve öğretmek kabiliyetini haiz diplomalı bir müzik öğretmenile,

Nakış ve Dikiş kursları için keza diplomalı bir öğretmen aranıyor. Arzu edenlerin Halkevi Reisliğine baş vurmaları.

MES'UL MÜDÜR : Dr. PERTEV KALELİOĞLU

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl : 4 1 Birinci Teşrin 941 Sayı : 30

Musahabe :

Bayrağa ve İstiklâl marşına saygı

Bir milleti en canlı bir şekilde temsil eden kudsal varlıklardan birisi millî bayrağı ise ikincisi istiklâl marşıdır. Tarih bile milletlerin hayatını araştırırken müstakil bir varlık olup olmadığına kanaat etmek için bir bayrağa sahip olup olmadığını incelemekte ve buna göre hüküm vermeye çalışmaktadır. Hüriyet ve istiklâline sahip olan bir millet mutlak bir bayrağa da sahiptir. Milleti tarif ederken «Bir Bayrağa sahip olan» tabirini de katsak her halde iyi olur sanıyorum.

Türk tarihini en eski zamanlarından itibaren inceleyecek olursak her oymağın, her kabilenin bir bayrağı bulunduğunu ve bunu kudsal bir bir varlık olarak tanıdıklarını görürüz. Bunun için Fevzi Kurdoğlu'nun «Türk Bayrağı ve Al yıldız» adlı kitabını okumayı her Türke tavsiye ederim.

Benliğini ve varlığını en titiz bir şekilde koruyan millet bayrağına da o nisbette düşkündür. Bayrağına en büyük saygıyı göstermeyen milletlerin kendi varlığına sahip olduğuna da inanmak güçtür. Bir milleti tahkir etmek için başka şey yapmaya lüzum yoktur : Bayrağına hakaret et kâfidir.

Bir millet düştüğü zaman önce o milletin sembolü olan bayrak yok edilmeye çalışılıyor. Umu-

mî harpten [perişan çıkan] Türk milletinin başına gelen acı akıbetler bu günki] nesil tarafından malumdur. Şuraya buraya çıkan itilaf ordularının önce Türk bayrağına saldırdığını ve sancak direğinden onu indirmeye çalıştığını bizler biliyoruz. Yine bizler biliyoruz ki onu yükseldiği şahikalardan indirmemek için de kaç kişi canını vermiş, ona en küçük hakareti bile yaptırmamıştır.

İşte bunun içindir ki varlığını derinden hissetmeye başlayan milletler bayraklarına kat'î ve muayyen şekiller verdikleri gibi onun yapılacağı malzemeyi de kat'iyetle tayin etmişlerdir. Bu kaidenin en basit bir şekilde dahi dışına, çıkılmasına müsaade etmezler.

Türkiye Cumhuriyeti hükûmeti de bunu düşünerek Bayrağımıza en kat'î şeklini vermiş, 29/5/1936 tarihinde 2994 sayılı kanunu çıkartarak sancağın şekli ve sancak çekme usulleri tesbit edilmiştir. Buna ait bir de nizamname neşredilmiş ve bütün dairelere, müesseselere gönderilerek bunun tışında bayrak yapılmayacağı ve asılmayacağı emredilmiştir. Cumhuriyet devrindedir ki Türk Sancağı da kat'î şeklini almış bulunuyor. Artık her insan kendi zevkini okşadığı veya hesabına geldiği gibi bayrak yaptıramaz ve kutlanamaz

Fakat buna rağmen yine bazı yurddaşlarımızın buna riayet veya dikkat etmediklerini esefle görüyoruz. Milli bayram günlerimizde her ev veya dükkâna bayrak asmak artık ananelerimiz arasına girdi. Bu günlerde caddelerimiz, sokaklarımız gelincik tarlasını andırıyor, insana zevk ve gurur veriyor. Ne yazık ki bunların arasında bazan nizamnamesine uygun olmayan bayraklar görüldüğü gibi buruşuk ve hiç bir zaman yakışık almayacak şekilde kirletilmiş bayrakların bile bulunduğunu görüyor, üzüntü duyuyoruz. Bununla mücadele etmek her münevver yurddaşın, her vatan sever ve milletine bağlı Türkün en büyük borcudur. Bununla mücadele etmeye lüzum yok, kanunun yasaklığını tatbik etmek kâfidir. Fakat bunu zorla yaptırmak değil, duyurarak, bilerek yerine getirmek lâzım değil mi ? O Türk milti ki bayrağını dünyanın dört bucağında sallandırmış, onu bütün milletlere öptürmüş, ona tazim ettirmiş, onu saydırmıştır. Onun için bu millete her şeyde olduğu

gibi biraz öncülük yapmak, bayrağın ne olduğunu anlatmak kifayet eder. Çünki o, asker olduğu zaman bayrağın şeref ve namus olduğunu öğrenmiş ve ona candan bağlanmıştır. Onu biraz ikaz etmek yeter kanaatindeyim. Partimiz de bunu anladığı için teşkilâtına tamim etmiş, Halkevlerine bildirmiştir.

Bu hususta Halkevlerine düşen mühim ödevler vardır.

I - Türk sancağının ne olduğunu, ona ne suretle saygı gösterilmesi icabettiğini anlatan sık sık konferanslar verdirmek, daima tekrarlamak.

II - Bursada, Balıkesirde ve bazı vilâyetlerde olduğu gibi bayrak çekme törenine bütün milletin iştirakini temin için tedbir almak.

III - Halkevliler millî günlerde harekete geçerek nizamnamesine uygun bayrak asmıyanlarla temasa geçmek, onlara vazifelerini anlatmak, belediye ve hükûmet teşkilâtını bu hususta faaliyete geçirmek için icabeden temennilerde bulunmak.

Bu ve bunun gibi tedbirlerle bu işin kolaylıkla temin edileceğini katiyetle umuyorum.

Bu arada şunu da unutmamak lâzımdır. Şalı bayrakların saklanması da hayli ehemmiyetlidir. Güveler bu bayrakları delik deşik ediyorlar. Bazan resmî dairelerin astıkları bayrakların dahi bu vaziyette olduğunu görüyoruz.

Bayrağı yalnız naftalinlemek kâfi değil, çünki tahripten yine kurtulmıyor. Onun için bayrağa yeni kaput bezinden bir torba yaptırmak, kullanılmadığı zamanlarda bu torbanın içerisine koyup asmak lâzımdır. Bu suretle hem bayrağa hürmet vazifemizi ifa etmiş oluruz, hem de uzun seneler kullanmak bahtiyarlığına ereriz.

İstiklâl marşı için de aynı saygı ve sevgiyi millette uyandırmak lâzımdır. Bu saygıyı uyandırabilmek için halka bunu öğretmek icabeder. Millî günlerde hando ile birlik bütün halkın İstiklâl marşını söylediğini düşünelim: Ne heybetli bir gösteriş, ne büyük bir heyecan kaynağıdır. Bunun için Halkevlerinde İstiklâl marşı öğrenme kursu açmak ve kısım kısım halka bunu öğretmek çok yerinde bir hareket olur. Bir çok münevverlerimiz dahi ne yazık ki bu marşı bilmeyorlar.

Bundan başka İstiklâl marşı söylenirken olsun ne suretle saygı gösterileceği halka öğretilmelidir. Bazı vilâyetlerimizde olduğu gibi

cumartesi ve pazar günleri bayrak çekilirken İstiklâl marşı çalınmalı ve bu anda sancak çekildiği ve İstiklâl marşının söylendiği bir düdükle ilân edilmeli ve şehir halkı hep birden ve ayağa kalkarak tazim resmini ifa etmelidir.

Bunlara riayet sayesindedir ki millî gurur ve onurumuzu yükseltmiş, varlığımızı daha içten ve derinden hissetmiş oluruz.

Bütün Halkevlerimizin bayrağa ve İstiklâl marşına saygı ve sevgiyi uyandırmak ve bunu halka öğretmek üzere seferberlik yapmasını dilerim.

"Çorumlu„

Bay İhsan Sabuncuoğlu ve arkadaşları

Çorum

ANKARA : 15/8/941

Sayın Çorumluların samimi duygularına teşekkür ederim. İmkân hususunda lise hakkındaki arzularımın tatminine çalışılacaktır.

Çorum çocuklarına selâm ve muhabbet.

İsmet İnönü

İnönü Milli Şef — Ankara

ÇORUM : 13/8/941

13 Ağustos; Bugün, Çorum isimli çocuklarınızın, yıllarca hasretliğini çektiği siz Babalarına kavuştukları bir bayram günüdür. Bayram günlerinde, Babalarının sıhhat ve âfiyetlerini görmekle iktifa etmiyerek haline göre maddî hediyeler bekliyen her çocuk gibi bizler de Siz Babamızdan çocuklarımız için lise ve sanat mektebi özlüyor ve Yanınızdan başımızda daim kalmanızı diliyoruz.

Çorum Halkından :

İhsan Sabuncuoğlu, Ömer Paşa, Hamdi Baytaş, Haytiye Kulaoğlu.

Her çocuk ; mübrem sandığı ihtiyacını ancak babasına arzeder kaidesi veçhile ve hususî bir bayram münasebetile Çorum halkının içten gelen umumî bir arzusuna tercüman olmak süretinde bulunulmuş ve öpülüp başa konan büyük bir lutfa erişilmiştir.

Mazhar olunmuş bulunan muhabbet ve selâm ; Çorumundur, Çorumluların, Çorum severlerindir ve bütün Çorum çocuklarının iftihar nişanesidir.

Çok büyük sevinçler duyan Çorum çocukları ; aralarında elden ele gezdirilmiş ve herkesçe öpülerek başa konmuş olan bu iftihar nişanesini Çorum ve Çorumlu, -geç olsada- sahifelerine elbette fahr ve gururla derecder.

ÇORUMDA BENİMSENEN BAZI KELİMELER

İHSAN Sabuncuoğlu

Harflerin, rakamların, kelimelerin de talilileri oluyor. Ve benimseniyorlar. Hususiyetten ziyade umumiyet ifade etmekte bulunan bazı kelimeler Çorumda bilhassa benimsenmekte ve onda, kendileri için bir çok kudsî manâlar gizlenmiş sanılmaktadır ki bunlardan bazıları:

1 - (İnönü)

Bu kelime, değil her Türkün, bütün cihanın bildiği yüksek bir varlığın, eserin ve müessirinin adı ve timsali olmuştur. İstiklâl savaşı günlerine kadar hiç de bilinmeyen, o tarihten beri artık bütün Türk milletine malolan, medeniyet ve hüriyet tarihinde iftihar levhası teşkil eden ve bilhassa yaratıcısına bihakkın ad olmuş bulunan bu kelimenin Çorumlularca bu umumî manalarından başkaca 58 rakamı ile birlikte dahi benimsenen bir hususiyeti bulunuyor. İnönü savaşlarında 4 üncü fırkanın 58 numaralı alayında hizmet etmiş ve büyük kumandanından (haydi çocuklar) hitabına mazhar olmuş Erlerden elyevm Çorumda 30 kadar sağ olanı vardır, ki bu suretle Çorumlular karınca kaderince olsun o savaşa; çocukları iştirâk etmiş olmak şerefini kazanmış bulunmaları sebebile bulundukları kıt'ayı (Aferin Çocuklar) lutfuna mazhar etmiş olan o günün büyük kumandadını bu gün babaları sanmakta elbette haklıdırlar.

2 - (45).

1914 Cihan harbinde Osmanlı devletinin seferberlik yaptığında Çorumdan asker olarak ayrılan ilk kafile o zaman Çorumda bulunan 45 inci alayın sancağı altında giden erler bulunmuş idi ki Çorumlular (45) rakamını ne vakıt duysalar Çanakkaleyi ve daha neleri hatırlamazlar ve bu gün için de daha fazlasını emel edinirler.

3 - (Pilevne, Dömeke.)

Çorumda çarşıda bir konak vardır ki Pilevnede hizmet etmiş bir subayın yaptırmasıdır. O subay ki Çorum erlerile birlik o savaşa katılmak taliine erişmiştir.

İşte bu itibarla (Pilevne) kelimesinden dahi Çorumlular kendilleri için bir gurur hissesi duyarlar.(313 Dömeke) kelimesi dahi böyledir.

4 - Umumî muvazeneden gelen tahsisatlarla Çorumda yapılmış iki muhteşem bina vardır ki birisi Ortaokul, diğeri Cezaevi binalarıdır. Bu eserleri gördükçe müessirlerini yadetmemek elden gelmez. İşte bunların ilk inşa emirlerini veren (Maarif Vekili Saffet Arıkan), (Adliye Vekili Saracoğlu) kelime ve medlulları böyledir.

5 - Geçmişteki bazı hallere ait hatıralarla üçer beşer harften mürekkep kelimelerden Çorumlular nasıl bir hissei gurur ve hissi tazim duyuyorlarsa, böyle bazı kelimeler daha vardır ki onlardan da istikbale ait ümidler, (güzellenmek, yükselmek, yücelmek) beklerler.

Evet güzellenmek güzele sahip olmak ; maddeten değil manen ve ruhan güzellenmek ; Bunun için irfan yuvalarına sahip olmak lâzımdır. Çocuklarının yarısından azının değil çoğunun ilk tahsili görmelerile, görebilmelerile güzellenmek için Çorumlular himaye ve himmet beklerler.

Yükselmek evet yükselmek isterler. Çünkü her sene 80 - 100 mezun veren bir tek ortaokullarından başka bilgi ocaklarının bulunmayışı hasebile çocuklarının her şubede okumuş ve Cumhuriyet devrine lâyık adam olarak yetişmiş olması için Lise ve Sanat mektebi, enstitü v. s. özlerler.

Yücelmek evet yücelmek. Bu da Cumhuriyetçi, Halkçı bir idare zamanında ancak ilim sahasında olabilir ki buna ait müesseselerden mahrumiyetin daha fazla uzamamasını kalbden ne kadar temenni etsek azdır.

Bu sayılan (güzel, yüksel, yücel) kelimelerini biz diğer bir tabirle yadediyoruz. ki (Hasan, Ali, Yücel) işte ikişer çift harflerden teşekkül etmiş bu üç kelimenin gösterdiği sayın Maarif Vekilimizden Çorumda Lise, Sanat mektebi, Enstitü gibi irfan yuvalarının kurulmasını Çorumlular sabırsızlıkla özlemektedirler bu hususta babalarından aldıkları ve başlarına koydukları muhabbet ve selâm lutfundan hız almış olarak.

Yeşil Çorum'dan

Seni her zaman Çorum anıyor .. anıyorum
Hasretin alevile yanıyor .. yanıyorum.
Kaç yıldır çekiyorum ben senin özlemini
Bu yıl daha derinden hissettim elemini

Torosların üstünde bir köydeyim bu gece
Tatlı bir hatıranı yadettim de gizlice,
Hayalimin ufkundan yine bir rüzgâr esti,
Ruhumun tellerini kırdı, kopardı, kesti.

İşte : yaprak dökümü, yine geldi Sonbahar
Yine sızlar kalbimde en incecik bir damar.
Yine gitti ömrümden bu yılda rüzgâr gibi
Pek mevsimsiz bir çağda oldum ihtiyar gibi.

Sana göstermek için ruhumdaki emeli,
Yüzümde izlerini çizdi hasretin eli
Simsiyah saçlarıma platin bir çok teli
Kattı, armağan etti, bu yaşta gurbeteli.

Ömrümün üzerinden boralı geçti anlar
Gözlerimin rengini gören bilir ve anlar.
Ne kadar yara alsam ben feleğin okundan
Bir akşam doğacağım yine senin ufkundan.....

Adana : Sabri Dil

Defteri Hakanilere göre:

10 uncu Asrı Hicrî'de Çorum

HİKMET TURHAN Dağlıoğlu

İstanbulda Başvekâlet Arşivinde bulunan Defteri Hakaniler (Tapu)arasında Çoruma âit 177 büyük ve uzun veraktan ibaret tarihsiz ve eski 944 yeni 444 numaralı (Çorum livası ve kurası, nüfusu, hasılat, maliye ve evkaf defteri) adını taşımakta olan bir defter vardır.

Bu defter bize onuncu asrı hicrî'deki Çorumun bir çok hususiyetlerini ve Selçuki'lerden itibaren devam edegelen bazı vakıflarla tanınmış bazı âilelerin adlarını ve bilhassa Ahilere âit zaviye, teşkilâtı bildirmesi itibarile hususî bir ehemmiyeti haizdir.

Anadolunun bu havaliye dair Ortaçağ tarihi henüz temamile aydınlanamamıştır. Bazı vakfiyelerle o zaman yazılmış olan Selçuknameile ve Kadı Burhaneddin Ahmed'in namına Esterâbad'lı Aziz bin Erdeşir tarafından yazılan Bezm-ü- Rezm gibi mahdut eserler istisna edilecek olursa Çorum ve havalisinin Ortaçağ tarihi çok noksan ve karanlıktır.

Hele kasabalarımızın nüfus, hasılat, ve malî vaziyetleri üzerinde ise şimdiye kadar asla esaslı bir tedkik yapılamamıştır. Halbuki bir şehrin tarihini yazmak için ve tarihî hadiselerin hangi içtimaî sebeplerle meydana gelmiş olduğunun tayini ve bilinmesi icabeder. Anadolu kasabaları için neşredilecek vakfiyeler, tapu deftetleri, hükümler, kitabeler, gibi malzemeler bir çok tarihî hakikatlerin aydınlanmasına hizmet edecektir.

Kısaca ana hatlarından umumî şekilde bahsedeceğimiz (Çorum livası defteri) nde her ne kadar tarih yoksada içindeki bir kayidden bu tapu defterinin 29 Şaban H. 927 tarihli olduğu anlaşılmaktadır. Defter sıyakat yazısı ile yazılmış, sayılar ise bir çok yerlerde sıyakat rakamlarile tesbit edilmiştir.

Defter X uncu asırda Çorumun mahallelerini ve bu mahalle-

lerde mevcut hane mikdarlarını ve bu hanelerde vergi vermekle mükellef insan sayısını ve Çorumun senelik vergi mikdarını ve bu vergilerin ne gibi yerler ve mahsullerden alındığını etraflı ve vazıh bir şekilde göstermektedir.

Çorum mahalleleri arasında Ahmed Çelebi, Melik Danişmend, Akpınar, Günhan, Sabuncu, Kutlubey, Nasrullah gibi adlara rastlanmaktadır.

Zaviyeler arasında ise : Şeyh Zeynüddin, İn'am Çelebi, Ahi menteşe, Abdalata, Koyunbaba, Hasan Balım gibi zaviye adları geçmektedir.

Defteri Hakanide köyler hakkında verilen malumat ise bilhassa dikkate şayandır. Bizde köycülük hakkında tarihî bir tedkik yapabilmek için her halde Osmanlı devletinin köylü hakkında tatbik ettiği ana pirensiplerin mahiyetini bilmek icabeder.

Bununla beraber şu ciheti tebarüz ettirmek lâzımdır ki Osmanlı imparatorluğu askerî teşkilâtını kuvvetlendire bilmek için mümkün olduğu kadar köylü ve çiftçi hukukuna saygı göstermiş ve kıymet vermiştir.

Köy mahsulâtı, bu mahsulâttan alınan uşrun mikdarı ve bu uşürlerin tahsis edilmiş olduğu yerler, muhtelif vakıflar, türbeler, zaviyeler hakkında verilen malûmat tarihî bir çok hakikatleri aydınlatmaktadır. Çorum köylerinin bir kısmı malikâne, bir kısmı vakıf, bir kısmı timar, bir kısmının ise muayyen hizmetler mukabilinde her türlü vergiden muaf oldukları anlaşılmaktadır. Köylerde ve kasabalarda adı geçen mühim şahsiyetler bize Selçuk devleti zamanından devam edegelen bazı âilelerin âdeta mahallî bir listesini vermektedir.

Melek hatun, Arif Çelebi, Sahip Çelebi oğlu Emir Mahmud, İn'am Çelebi, Beyler Çelebi, Sancdı Çelebi, Fazlullah Çelebi, Pir Ali bey gibi adlar defterde başlıca gözümüze çarpan âilelerdir.

Çorum köylerinin tedkiki başka bir noktadan yani (Toponomi - yer adlarınının tedkiki) bakımından da çok ehemmiyetli bir noktadır.

Bu gün mevcut olan ve yaşayan o suretle köy, mezraa, şehir, dağ ve saire gibi adlarla onuncu asırda yaşamış olan adlar arasında bir mukayese yapmak ve bundan bazı dil örnekleri çıkarmak ta kabil olacaktır.

Defterde Çorumdan başka Os-

mancık, Karahisar demürlü, İskilip, Saz kazaları ile bu kazalara bağlı nahiyeler, divanlar ve mezraalardan uzun boylu bahsedilmektedir.

Divan-ı Ovacık, Divan-ı Türk gibi tabirlere bilhassa Osmancık kazasında sık sık rastlanmaktadır. Bolu' da olduğu gibi Çorum vilâyetinde de divan sözüne rastlanması dikkate şayandır. Aslında Kurultay, Devlet ve Hükûmet teşkilâtına âit her türlü meselelerin halledildiği bir meclis demek olan divan kelimesinin Çorum ve Bolu havalisi gibi bazı yerlerde idarî teşkilâtta bazan nahiye veya bir kaç köyden ibaret bir mıntakayada alem olduğu da anlaşılmaktadir.[1]

Defteri hakanide Türk aşiretlerinin tarih kitaplarına geçmemiş olan bir çok oymak ve cemaatlerin adları ile yerleştikleri yerler yazılıdır. Bu adlar Türk tarihi için birer kıymetli kaynak vazifesini görecektir. Misal olarak defterdeki cemaat adlarından bir kaçının adını yazalım :

Ballu cemaati, Salmanlu, Sarı Halil, Karayogunlu, Karakeçilü, Akçakoyunlu, Cemaati Osmanlu, Çiçeklu, Eğerlu ..... gibi.

Arazinin tahrir meselesi de bilhassa Anadoluda ta Selçukiler zamanından beri mühim bir mesele halinde göz önünde tutulmuş ve tapu defterlerindeki kayidler sayesinde toprak idaresile istatistik işlerine ait malumat tebarüz ettirilmiştir. Yukarıda da arzettiğimiz üzere Selçukiler ve Anadolu beylikleri zamanında toprak, timar, vakıf, mülk ve yurd kısımlarını ihtiva etmekte idi.

Tapu defterlerindeki vergilerde başlı başına mühim bir mevzudur. Osmanlı devletinin malî teşkilâtına ait sistemlerle vergilerin adları ve bu vergilerin cibayet tarzı ile tarhındaki mucip sebepler üzerinde uğraşmak malî tarihimiz bakımından kıymetli bir kazanç olur.

Anadolu Selçukileri zamanında mühim bir merkez olan (Çorumlu) nun tarihî, ictimaî, iktisadî ve malî vaziyetini aydınlatmak, bu itibarla yerinde bir hizmet olur. Selçuk memleketleri uc yani hudut vilâyetleri hariç olarak müteaddit serleşkerlik'lere ayrılmıştı. Çorum da bu serleşkerlikler arasında idi.

[1] Evliya Çelebi divan kelimesi için şu malumatı vermektedir :

Etrakin (Divan) tabir ettikleri Selçukilerden (Sultan Alâeddin), asrında Bolu Beyi iken bu dağları fethettikçe aman vermek için divan edüb kûs çaldırdığı yerlerdir ki hâlâ divan lafzile tabir olunur.

Cild 2 - S. 175.

Bu memuriyet bu günki mıntaka kumandanlığına benzeyen bir askerî idare idi. İkinci Giyasüddin zamanında Hatiyrüddin Zekeriyya Çorumlu serleşkerliğine tayin edilmişti. [2] Bu izahat vaktile Çorumun nasıl mühim bir merkez olduğunu isbat eder.

Tapu defterinin tedkikile Çorum vilâyetinde Ahi'lik teşkilâtına ait kıymetli malûmat elde edebileceğiz. Esasen Ahi'lik teşkilâtı başlı başına bir âlemdir. Esnaf teşkilâtı ve şehir ağyan'lığının Ahi'lerde mükemmel bir halde olduğu malumdur. Ahi'lerin Anadoluda yer yer kurdukları müesseseler arasında Çorum, İskilip, Osmancık çevresinde de bir çok vakıfları, teşkilâtı vardır. [3] Çorum ve havalisinde eser bırakmış, hayr işleri yapmış bazı Ahi'lerin kısa bir listesi bize bu teşkilâtın ehemmiyeti hakkında bir fikir verecektir.

Ahi'nin Adı	Yeri	Tarihi
Ahi Ahmed bin Hasan emir	Çorum	768
„ Etem Çelebi	İskilip	881
„ Ahmed hoca	Çorum	880
Büyük emir Nureddin Cerail bey bin Caca bey	İskilip	670

[2] Osmanlı devleti teşkilâtına medhal. S. 113. Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı.

[3] Ahi'lik hakkında merhum Muallim M. Cevdet'in Arapça yazmış olduğu (Zeyli Ali Faslulahiyetülfeyyitan) adlı eserinden bilhassa istifade ettik.

Ahi Menteşe. —

Bu Ahi'lerden Ahi Ahmed bin Emir Hasanın 768 tarihinde Çorumda tesis etmiş olduğu vakfiyeler tarih bakımından çok kıymetlidir. Bu vakfiyede bir çok yer isimleri, Ahi adları meselâ (Ahi Carık) gibi geçmektedir.

Ahi Ahmet iki kıt'a tarlasını Çorumda bina etmiş olduğu zaviye için vakfeylemektedir. Vakfiye de (Çorum) چرملو diye geçmektedir.

Filhakika onuncu asra kadar hatta daha sonraları bile Çorum kâh (Çorumlu) kâh (چرملو) şeklinde yazılmakta idi. Çorum kelimesinin manası üzerinde de biraz durmak lâzımdır. Evliya Çelebi bu hususta şunu yazmaktadır :

(Abü havası latif olduğundan Kılınç Arslan Şah, oğlu «Yakup Mirza'yı» ve yüzlerce sair çorlu hastaları bu şehre gönderüb ifakatyab ettirdiği için adına «Çorum» denmiştir. Amma ayânı vilâyet Çorum = Çor-ı- Rum dan kalat ve muhaffeftir derler.) [4]

[4] Evvliya Çelebi seyyahatnamesi cild 2. S. 407

Nazmı Tuğrul bunu Cevri Rum şeklinde okumuştur.

Çorum tarihi ve carafyası. S. 39. 1927 Çorum Vilâyet Matbaası.

Çorum tarihi ve coğrafyasında ovanın dağlar arasında bir uçurum halini almasından dolayı halk arasında kasabaya Çorum denildiği de kaydedilmektedir.

Fakat kanaatimizce Çorum kasabası adını bir Türk oymağı olan Çorumlu adından almaktadır. (Balıkesirde Sındırgı kazasına bağli Çorum nahiyesi) bulunması Çorumla Balıkesir havalisinde de Çebni cemaatlerine rastlanması bu kanaatimizi kuvvetlendiren delillerdendir.

Hasan Kâzım Kadri merhumun yazdığı büyük Türk lügatinde ise (Çor) kelimesi Çağatay'cada cemiyet, içtima manasına gelmektedir.

Çorum hangi manaya gelirse gelsin Türk idaresine geçtikten sonra hakikî benlik ve hüviyetini elde etmiştir. Şehirlerimize âit tarihî malzemenin neşri büyük Türk tarihi için birer kaynak vazifesi göreaeğine şübhe yoktur.

Onüncu asra ait mühimme defterlerinde gördüğümüz ve Çorumlu'da neşrettiğimiz hükümler ile on birinci asra dair neşredeceğimiz vesikalarla birlikte bu tapu defteri bize Çorumun tarihi hakkında kısmen malumat verebilecektir.

Onuncu asır tapu defteri bir çok tarihî ıstılahları da ihtiva etmesi bakımından bir hususiyet arz etmektedir. Hasılat, nüfus, aşiretler, arazi sistemleri, içtimaî müesseseler, âile adları, vergi mikdarı, vakıflar, köyler, timarlar, hakkında kıymetli malumatı ihtiva eden böyle bir tapu defteri kelimenin tam manasile bir vesika kolleksiyonu mahiyetinde demektir. Bu gibi kaynaklara baş vurulmadan ve buna benzer malzemeler neşredilmeden yazılan şehir tarihlerinin noksan ve ilmî değerden mahrum olacakları kendiliğinden anlaşılır bir keyfiyettir.

Ne desem arlanın utanmaz felsk

H. Abdullah Ercan'a

Hangi caha koşsam derhal yeliştin
El Aman vermedin, önüme geçtin,
İçli bir ney gibi sinemi deştin
Her an hazin, hazin ağlarım felek;
Geçiyor boş yere çağlarım felek.

Açtığın yareye işlemez fitil!
Cefakâr elinden perişandır dil,
Ne yiğitler yersin ecelsiz katil
Nasıl elin varır imansız felek?
Bana pek kıyarsın zamansız felek.

Hangi zaman kutnu kumaş geydirdin
Öyün, öyün göz yaşımı yedirdin,
O anda kalbini taşa dönderdin,
Hangi bir güzele tutulsam felek!
Ah! nasıl pençenden kurtulsam felek?

Doğduğum gün koydun dar bir zindana
Dönüyor başımda binbir fırtana.
Basarken, yüzüm yer olur vatana

Beraber bu bana ölmeyle felek;
Arsız sanma beni, gülmeyle felek.

Hangi zaman kabul ettin duamı!.
Hangi açtığın derde verdin devâ'mı
Bu kadar dalıma binmek reva mı?
Saymayla yaptığın baş olmaz felek..
Bir kalp bu kadar da taş olmaz felek

Biraz vicdana gel halim düşün de
Herkes bir gayenin koşar peşinde
Yetmez mi üzdüğün zalim pençende
Ey cevri cafadan usanmaz felek
Ne deşem arlanın utanmaz felek.

Hasan Gözgörmez

Yukarıdaki parça Çorumlu kör Hasan adında bir halk şairine âiddir. Şiirler ve şairlerle pek yakın bir alâkası vardır. Bilhassa Halkevimizin yaptığı "Karacaoğlan gecesi,, nde Karacaoğlandan okuduğu parçalar çok iyi bir zevka sahip olduğunu gösteriyordu. Güzel sesi de olduğu için halk ağzile bu parçaları çok güzel okumuştur.

1335 yılında doğan Hasanın daha kırk günlük iken gözleri şirafet neticesinde körolmuş, şiire merakı da bir komşu çocuğunun tesir ve telkinile olduğunu kendisi söylüyor. Bir çocuk vasıtasile bir çok şairleri tanımıştır. Bilhassa

Kemaleddin Kâmi'yi çok severim diyor. Meselâ onun :

«Akşam rüzgârları derki Aliye,
Gözler ileriye, gönül geriye.»

Şu iki mısrağ ne hoştur derken bir söyleyiş ve duyuşu var ki hakikaten bir şair olduğunu anlatmaktadır. Yine kendi ifadesine göre bir çok şiirler yazmış, ne yazık ki bunlardan pek azını kâğıt üzerine geçirebilmiştir.

«Atatürk'e, zaferimiz, olmaz mı?» adlı şiirleri vurmış. Bunlardan «Atatürk'e» adlı şiiri yine bu dergide çıkmıştır.

Yukarıdaki parçalar onun ne içli bir şair olduğunu, talihinden acı acı nasıl şikâyet ettiğini bize göstermektedir. Bundan sonra da elimize geçen şiirlerini neşredeceğiz.

ÇORUMUN OSMANLILAR ZAMANINDAKİ DURUMU

Emekli Öğ. NURİ Uğur

Çorum Selçuki hükûmetinin inkırazı sıralarında Danişmendî hükûmetine tabi kalıyor ve 600 tarihinden Ahi Türklerinin Danişmendilere galebesinde bu havali Ahi Türklerinin ellerine geçiyor ve Murat Hudavendigâr zamanında Ankaranın zaptı sıralarında Osmanlılara intikal ediyor ve sancak olarak Amasya eyaletine raptolunuyor. Hayli zaman sancak beyleri tarafından idare olunduktan sonra merkezi Sivas olmak üzere Hamidi Evvel zamanında yapılan teşkilâtta bu havalide vukubulan zelzelede buralar pek ziyade tahribata uğradığı için eski varidatını bulamadığından Müsellemliğe yani kaza haline indiriliyor, Amasyaya tabi kalıyor. Vilâyet teşkilâtında Amasyaya merbut bir kaza ve daha sonra yakınlığı cihetile Yozgada rapt olunuyor. 310 senesinde kazalıktan mutasarrıflığa geçiyor, tekrar sancak oluyor. Bu sıralarda inkişaf ederek şimalî Anadolunun mağmur şehirleri sırasına geçiyor ve Cumhuriyetin feyizl idaresinde vilâyet merkezi olarak Anadolunun mühim vilâyetlerinden biri oluyor.

"Yeni Şairlerimizle hasbühal,,

Veyahut

"ŞİİRDE İNKILÂP,,

ÂFET Kobak

Gençlikte, Konyalı âşık Mehmedin üç koşmasını okudum. Bu duygulu halk şairini yakından tanırım. Şiirlerini ta kalbinden gelen bir hisle ve saffetle söyler. O, şiiri vezin ve kafiye ile anlamış ve öylece terennüm etmiştir. Koşmaları, destanları hep şiir vasfile anılacak şekilde güzel ve hatasızdır. Ufak tefek gramer hatalarına rast gelirsek onu da ümmî'liğine bağışlamalı.

İyice hatırlarım : Bir gün kendisile Konya'da konuşurken yeni şairlerimizin bazı eserlerini okumuş ve fikrini sormuştum. Öyleya ; bunlar hakkında zamanımızın âlim'leri, fazıl'ları, şairleri, nasir'leri bir hâyli mutalealar yürüttüler ve yazdılar. Bu günün en kuvvetli halk şairinin bunda neden hakkı olmasın ?. Okuduğum şiirlerden bir kaçını dinledi ve sonra ben susunca :

— Hanıya şiir okuyacaktır bir sürü laf ettin, bir şey anlamadım, şiirleri ne zaman okuyacaksın ?. dedi. Kendisine o söylediklerimin laf değil şiir olduklarını anlattığım zaman sadece :

— Bunları anlamak için şairlerinin gelip anlatması lâzım. Demekle iktifa etti.

Fikret Âdil bir yazısında kısaca «şiirler, edebiyatın en güzel parçalarıdır, onlarda vezin ve kafiye aramağa lüzum yoktur, vezinli; kafiyeli olanlara manzume derler. Büyük Fransız şairlerinden pek çoğu şiirlerini kafiyesiz yazmışlardır.» diyor. Üstad'ın şübhesiz çok hakkı var. Fakat edebiyat'ın güzel parçaları olan şiirlerde ! Hani bizim edebiyat'ta inkılâp yapacak gençlerimizin şiirlerinde güzellik.. Onların bazan

kelimelerin bir, ikisinin yerini değiştirerek bir cümle yapmak mümkün oluyor. Meselâ; Şükrü Enis Regü'nün yaşamak adlı şiiri:

Neden bir seyahat sonu
Yaşamaktan bıkılır
Ve saadet düşünülür
Mektup yazarken gurbetten.

Eğer bütün insanlar
Daima serhoş olsalardı
Yaşamak bir saadet olduğunu
Söylerlerdi...

Mısrağ şekillerine bölünmüş, şiir haline sokulmuş yani nesir tarzında yazılmamış iki cümle! Keza Orhan Raşid'in «Hamiyyet göstermemek» adlı şiirinden bir parça:

Ne kadar üzülüyorum
Hamiyyetli insan
Olmadığımdan dolayı
«Baldırı çıplağın biriyim»

Yazdığım şu satırlardan başka bu üslubla yazılmış daha bir hayli şiir var. Bunları okuyor, tekrar okuyorum. Fakat anlatılmak istenen bir maksad bile olduğuna kani olamıyacağım geliyor. Yalnız üstad H. İ. Dinamo'nun «Hürriyet cephesine şarkı»sından bir kaç mısrağ alıyorum:

Benim step şairim, Aziz Şevçenkocağım
Keçimizin südünü
İneğimizin yağını
Kuzumuzun etini
Tatlı bulanlara
Zehir zakkum olsun yidikleri.

Her halde bu parçada şiir kokusundan daha çok nesir edası var.

Ufak, tefek bazı misallerini verdiğim yeni Çığır'ın tanınmış bu elemanları, edebiyat'ımızda yapmak istedikleri inkılâbı acaba bu kisve ile mi yapmak isteyorlar? Edebiyat'ımıza bu süsü, bu rengi vermek isteyorlar? Vakıa inkılâp; yenilik, değişme demektir. Fakat bu değişmeler, bu yenilikler her halde lisanın güzelliğini; lisanın taravetini muhafaza ederek yapılmalıdır. Dil sahasında Ulu Atamız'ın açtığı inkılâp çığırını bu gün Ebedî Şefimiz yüksek himayelerile nurlandırıyor, bütün lisan mütehassıslarımız, münevverlerimiz bu vadide üzerlerine bir çok vazifeler alarak bütün güç ve kuvvetlerile çalışıyorlar. El'an Arap ve Acem kelimelerini atarak, güzel Türkçemizi kendi kelimelerimizle süslemeğe, zenginleştirmeğe gayret ederek. Yine hiç bir vakıt bunlar da ilimden ayrılmış değildir. Demek istiyorum ki: Yapılacak bir edebiyat inkılâbı varsa ve bunu da bu gün yapacaksak her halde yeni şekil, yeni şairlerimizin vermek istediği şekil olamaz.

Arûzu atıyoruz, o bizim değildi, fakat kendi öz malımız hecemiz var ona karşı hıncımız nedir; kafiyeye neden garaz bağlandı; şayed bunlar noksansa o noksanlarını ikmal etmeli, ıslah etmelidir.

Yeni şairlerimiz, bir taraftan yeni bir çığır açarak onu yürütmeğe çalışırken bazan da eski tempoda adımlar atıyorlar. El'an arkasına düştükleri o üslubu, o şiiri 1914 başlığı koymakla değiştirmiş olamıyacaklardır.

Safer Aytekin, «1914» başlıklı manzumesinde :

Soğuk soğuk sular içilmez
Yeşil yeşil ekinler biçilmez
Dumandır dağlar bakılmaz
Cennet bunun neresinde.

Derken koca Yunus Emre'nin mezardan başını kaldırarak ona sesleneceği, belkide azarlayacağı sanılıyor. Halbu ki, o hassas şair, her kelimesini kalbinden kopup gelen bir duygu ile yerli yerine koyduğu şiirlerinin hiçte böyle acemi bir taklidcinin eline düşeceğini düşünmemişti. O

İlinizden ilinizden,
Bir kurtulsam dilinizden.
Yeşil başlı ördek olsam;
Sular içmem gölünüzden!

Diye gönlünün acısını ve bir inkisarı terennüm etmişti. Bu gün de âşık Mehmed koşmalarında hislerini, duygularını kendine has incelikle ve güzellikle terennüm ediyor. Bakınız şu koşması ne kadar biriktir :

Dört yana sallanub eteğin yenin
Hep seni öğüyor ihvana dilber.
Bu bahar gününde o beyaz tenin,
Benzeyor taze bir reyhan'a dilber.

Dağlanmış gibi bak yanıyor bağrım,
Bu halde bir yerde durmam gayrım.
Yaşım elli sekiz kalmadı hayrım,
Kul gibi bağlandım bir sana dilber.

Şurda gönül eğler,şurda başka der,
Gezersin,yok mudur karnında keder
Bana göz edersin, ile söz eder,
Kıyarsın her şafak bir cana dilber.

Âşık Mehmed, herdem kaynayor kanım,
Cezasını çek dur âşık olmanın
Aman gitme yarim, aman kurbanın
Olayım git savuş Fizana dilber.

Diğer taraftan maaşından üç liranın kesildiğini anlatmak isteyen şair, Mesele adlı şiiri ile :

Boyuma dar geliyor sedir
Ayaklarımı yağmur yıykayor
Kafam muttasıl düşünüyor
36 lira 40 kuruşu
300 kesilmiş yine aylıktan

21

Ne sihirdir, ne karamet
Senin aktör taş yisin !
Diyor.

Cahid Saffed Irgad'ın bu şiiri belki edası itibarile bir mizah olabilirdi. Fakat ona mutlaka bir ciddiyet vermek isteyen şairin çatık kaşlarını, karşımda görür gibi oluyorum. İhtimal benim bu «olabilirdi» sözüm bile onu öfkelendirecektir.

Bu kadar vezin, kafiye ihmal edilmiş veyahut da «Bualo» nun dediği gibi öyle vezinsiz ve kafiyesiz yazılmak istenmiş olan bu şiirlerde ; Gramerden de sarfı nazar ettikten sonra yarı tenkid işaretlerini olsun yerli yerinde kullansalar hiç olmazsa doğru bir iş yapmış olacaklardır.

Çorumda Yıl Çıbanı [Leihmania]

Dr. TEVFİK Berkol

—28 inci sayıdan mabaat—

Sıcak memleketler hastalıkları üzerinde uzun ve derin tedkikat ve teharriyatta bulunmuş olan Fransız müelliflerinden ve askerî tabiplerinden Laveran ise şark çıbanının devri tefrih müddeti onbeş günden iki aya kadar devam etttğini, en fazla olarak devri tefrihin yedi ay sürebileceğini beyan etmektedir.

Yıl çıbanının uzviyette yerleştiği noktalar — Umumiyetle yıl çıbanı vücudün açık ve çıplak kısımlarında çıkar. Bilhassa geceleyin kapalı bulundurulmayan ve açık bırakılan kısımlarında görülür. Faraza yüzde, yanakta, burun kanadları üzerinde, alında, kulak üzerinde ve önlerinde, dudaklarda, çenede, göz kapaklarında (başta kat'iyyen görülmemiştir.) kolların aşağı kısımlarında, bileklerde, bacak ve ayak üstlerinde şark çıbanı takarrür eder ve yerleşir. (El içinde ve taban altında hemen görülmemiştir) Suriye ve İran havalisinde vak'aların yüzde yetmişinde çıban yüz üzerinde ve ekserya bir taraf yanakta yerleşir. Bu sebeple İrandaki darbı mesele göre âilenizin geçirmiş olduğu şark çıbanı izinin yüzündeki kusuru görmemek için âilenize yandan ve bir taraftan bakınız diye tavsiye ederler. Bununla beraber vücudün her hangi bir noktası tatarcıkların ısırmasına, sokmasına maruz kalırsa orada şark çıbanı çıkabilir.

Yıl çıbanının adedi — Yıl çıbanı veyahut şark çıbanı ismini taşıyan yara nadiren tek bulunur. Ekserya aynı şahısta müteaddit olarak üç dört tane bulunur. Bazı kerre de 25, 70 ve hatta 100 adet çıbanın bir şahısta görüldüğü tesbit ve kaydedilmiştir. Fakat bu çıbanın fazlalığı hastalar tarafından çıban fazla kaşınarak başka yere tırnaklarile aşılanmasile vukua gelmektedir.

Yıl çıbanının devam müddeti

ve sönmesi:— Çıban ekserya yavaş bir seyir gösterir. Eğer çıban tedavi edilmeksizin kendi haline terk edilirse 8 ilâ 12 ay zarfında yerinde tamgasını bırakarak temamen geçer.Umumiyetle çıbanın geçmesi ve sönmesi bir sene sürmesile buna yılçıbanı ismi verilmiştir. Yıl çıbanı kendi seyir ve aldığı tekâmül esnasında bir birinden ayrı üç devir gösterir: Birinci devir çıbanın üzeri beyazımtırak, ince kabuklarla örtülü kabarcık safhasıdır. İkinci devir, çıbanın açılarak ve üzeri kabuklanmış tekamuh etmiş safhasıdır. Üçüncü devir çıbanın tamir ve lekesini bıraktığı nedbe safhasıdır.

Şark çıbanının birinci devri başlangıç safhası olup bu devirde hastalar bir şey hissetmezler. Ancak hastalığın çıkacağı yerde kaşıntılı bir kızartı gösterirler. Bu âdeta o noktada küçük bir kan çıbanı çıkacakmış gibi veya kıl diplerinde bir iltihap meydana gelecekmiş gibi veyahut bir tahta kurusu ısırmış gibi bir kızartı şeklinde göze çarpar. Bazı kerre yıl çıbanı bidayette toplu iğne başı cesametinde, üzeri ince, beyaz pulcuklarla örtülü koyu kırmızı bir kabarıklık halinde kendini gösterir. Bazan da deri altında nohud cesametinde ağrısız hareket eden bir sertlik halinde görülür. Bu yıl çıbanı bazı kerre diğer bir hastalığın seyri esnasında kaybolur. Filhakika yıl çıbanını taşıyan bir kimse tifoya yakalanmakla bu hastalığın seyri esnasında çıbanın süratle kaybolduğu görülmüştür. Çorumda yılancığa yakalanmış ve yıl çıbanını taşıyan bir köylü hastamızın yılancık hastalığının seyri esnasında yüz ve alın üzerindeki yaralarının süratle ve temamen kaybolduğunu ve silindiğini hayretle gördüm.

Umumiyetle yıl çıbanı bidayette salim ve sağlam bir cilt üzerinde bir sineğin ısırmasile meydana gelen bir kızartıya benzer. Kaşıntı ve gidişme ile birlikte ilk çıkacağı yerde bir kızartı ve kabarıklık husule gelir, bir müddet sonra bu kabarıklık yumuşak, ağrısız, ortası delinmiş ve üzeri kirli beyaz esmerimtırak kabukla örtülü bir Nodule yani düğüm halini alır. Bu zamanda çıbana tazyikle içerisinden kanlı ve mıslî bir mayi çıkar. Ekserya bu çıbanın etrafında küçük kabarcıkların da toplandığı görülür.

Yıl çıbanının en fazla görülen şekli — Şişmiş üzeymalı, morumtırak bir zemin üzerinde cildi koyu kırmızı ve üzerinde yapışkan beyaz pullu tefellüsatı yahi kap-

ıkları bulunan bir düğüm halinde görülür. Bilâhare bu düğüm ortasından yumuşayarak kanlı ve sulu bir ifrazatın çıktığı göze çarpar. Bazı kerre de bu ilk çıkan kabarcık şeklindeki düğüm etrafında yan yana dizilmiş koyu kırmızı bir satıh üzerinde küçük düğümler ve kabarcıklar da görülür. İşte birinci devreyi teşkil eden bu safha 3 ilâ 4 haftadan 3 ilâ 4 aya kadar devam eder. Bunu müteakip düğüm şeklinde görülen bu kabarıklık büyüyerek muhiti iltihabî bir çevre göstererek ortasından yumuşamağa ve açılmağa başlar. Yıl çıbanının ikinci safhası ise yaranın açılması ve derinleşmesidir. Bu zamanda çıbanın tepesinde içerisi kanlı su ile dolu küçük bir kabarıklık husule gelir, bil'âhare bunun çatlamasile ve kanlı suyun kurumasile kirli bir kabuk teşekkül etmeye başlar. Teşekkül eden bu kabuk kuru ve mukavim yapışkan olub kirli sarımtırak veya esmerimtırak renktedir. Yıl çıbanının muhiti ekserya kırmızı koyu şerabi veya morumtırak renkte kızarmış ve şişmiş bir haldedir. Kabuk kaldırıldığı zaman yaranın kenarları gayri muntazam olub zemini pürüzlü, girintili, çıkıntılı ve kanlı sulu ifrazatla örtülüdür. Yıl çıbanının açılma ve derinleşme devresi de 2 ila 6 ay kadar devam edebilir. Yıl çıbanı ağrısız bir yara olup bulunduğu nahiyelerdeki bezleri diğer âdi çıbanlar gibi şişirtmez. Yıl çıbanı olgun bir şekle geldiği zaman beyzî veya müdevver şekilde cildden kabarmış kırmızımtırak çevresi koyu şerabi renkte şişmiş bir halde müteharrik bir sertlik arzeder. Bu devrede yıl çıbanında merkezleri birleşmiş ve bir birini kucaklamış üç mıntaka göze çarpar. Yıl çıbanının çevresine isabet eden haricî mıntakasında cildin koyu kırmızı veya şerabi renkte kabardığı ve kalınlaştığı ve cild bükülümlerinin fazlalaştığı görülür. Orta kısmına isabet eden mıntakada ise çıbanın beyazımtırak yapışkan pulcuklar ve kabcıklarla örtülü olduğu göze çarpar. Merkeze isabet eden noktada ise çıbanın açılarak, derinleşerek tekarrüh etmiş olduğu görülür. Ekserya kirli esmerimtırak bir kabukla yara örtülü olup çıban üzerindeki bu kabuklar kuru, üst üste toplanmış kalınca sincabimtırak renkte çevresine ziyadesile yapışık bir halde olup kaldırıldığı zaman içerisinden 2 ilâ 4 milimetre uzunluğunda iplik gibi bir takım liyfî beyaz istitalelerle çıbana yapışık olduğu ve âdeta çivili bir ayakkabı pençesini taklid ettiği görülür. Bu kabuk çıbanın sathından kaldırılmadığı takdirde 3, 4 ay devam ederek daha ziyade kalınlaştığı göze çarpar.

—Sonu Var—

ÇORUMLU MANİLER [1]

EŞREF Ertekin

1025

Ayağında yemeni
Aşkın öldürdü beni
Eski yarim duyarsa
Ne seni kor ne beni

1026

Ayağında cizmesi
Temam oldu gezmesi
On bir aydır severim
Şimdi duydu ninesi

1027

Antarisi kısacık
On yaşında uşacık
Elim koynuna soktum
Memeleri yumuşacık

1028

Atına urdum rahti
Yavrum beni bıraktı
Sen orada ben burda
Ateşin beni yakti

1029

Ata biner kopturur
Üzengisin kaptırır
On beşe değen dilber
Gerdan altın öptürür

1030

Ata vurdum kantarma
Değme dursun kurtarma
Benim sen öz malımsın
Gir koynuma utanma

1031

Antarisi sırmalı
Bizde çektik bu hali
Elindekin pekçe tut
Şimdi dilber bahalı

1032

Ah olsa vah olmasa
Kâh olsa kâh olmasa
Ben yar ile yatanda
On gün sabah olmasa

1033

Ayrıldım gülüm senden
Saçı sünbülüm senden
Araya dağlar düştü
Kesildi yolum senden

1034

Ateşim var külüm yok
Gülüm var bülbülüm yok
Ateşine yandım yar
Ağlamadık günüm yok

[1] Bu maniler Çorumda 1200 - 1240 hicrî yılları arasında yaşamış bir zatın kendi elyazması cöngünden derlenmiştir.

1035

Ark atladım daşı yok
Yüzük buldum kaşı yok
Bir kuş gelmiş ötüyor
Bencileyin eşi yok

1036

Akar sular bulanık
İçemem bağrım yanık
Bu sevda nasıl sevda
Halk yatar ben uyanık

1037

Âşıka çar sözmolur
Goncaya har sözmolur
Felek destine düşene
Acep cevir sözmolur

1038

Âşık naçare düştüm
Dost için zâre düştüm
Zalim felek kahrinle
Cevri çok yâre düştüm

1039

Âşıkım ben bu yare
Dertliyim geldim zâre
Can istersen vereyim
Borcum yok intizare

1040

Adilem der Bağdadı
Şatı aldı Bağdadı
Yavrumun her bakışı
Değer yüz bin Bağdadı

1041

Adilem Bağdat ara
Çöz zülfün bağla tara
Bir vefalı yar için
Şam şarkı Bağdat ara

1042

Adilem dâde gitti
Önüm Bağdada gitti
Biz cefasını çektik
İller murada yetti

1043

Adilem der nerde ben
Yeni düştüm derde ben
Ben murad almamışım
Nasıl yatam yerde ben

1044

Adilem neylim sana
Düşüptür meylim sana
Siz bir bölük haramî
Yalınız meylim sana

1045

Adilem sine sine
Gün değmez sinesin
Ne elim yare yeter
Ne sinem sinesine

1046

Adilem oldu yare
El yetmez oldu yare
Yare elim yetmedin
Bu sinem oldu yare

1047

Adilem sesin aldım
Sesden berüsün aldım
Şükür olsun Hudaya
Bu gün pusesin aldım

1048

Adilem der gül gezdir
Gir bahçaya gül gezdir
Senden gayri seversem
Gözlerime mil gezdir

1049

Adilem yaman yahşi
Yaman gün yaman yahşi
Komazlar dost günile
Geçinem yaman yahşi

1050

Âşıktır yar âşıktır
Bayguya mar âşıktır
Zülfüne kurban olam
Boynuna varaşıktır

1051

Âşıkım göze yarî
Kebapsın köze bari
Beni göz göz eyledin
Görünme göze bari

1052

Âşıkım bir değülüm
Bir bülbül birde gülüm
Öyle gamkin olmadım
Şad ile bir değilim

1053

Âşıkım dem dem ahi
Kurulur dem dem ahi
Gönül ister alınmaz
Çekerim dem dem ahi

1054

Âşıktır ben kula siz
Şehir olmaz kulesiz
Çünki ben gidiyorum
Sağlıkla siz kalasız

1055

At olurda depmezmi
Yar olurda öpmezmi
Yarin öptüğü yerde
Mor menevşe bitmezmi

1056

Atladı girdi bağa
Başı değdi toprağa
Kız seni almayınca
Girmem kara toprağa

1057

Azdurursun
Geç gelüb az dursun
İl gelüb yarem bağlar
Sen gelip azdırırsın

TENASÜLİ GİZLİ HASTALIKLAR İSMİNİ TAŞIYAN ZÜHREVÎ HASTALIKLARI

Cild ve Zührevî hastalıkları Mütehassısı
Dr. TEVFİK Berkol

Bu gün yaptığı fenalıklar sebebile çok mühim ictimaî dertlerimizden olan tenasülî ve gizli hastalıklar ismini taşıyan zührevî hastalıklarından bahsetmek istiyorum.

Cemiyeti beşeriye için aile ve ictimaî hayatta elîm felâketler ve sefaletler hazırlayan zührevî hastalıkları uzun harplerin doğurduğu muhaceretlerin hayat pahalılığı ve geçim darlığının, sefahetin ve sefaletin ve fuhşun artmasile etrafa yayılmakta ve tevessû etmektedir. Nesli bozan, zayıflatan bu hastalıklara karşı medenî memleketler geniş mücadeleler açmışlardır. Cumhuriyet hukûmetimiz de bu uğurda büyük bir mücadele açarak yurdumuzun en uzak yerlerine kadar mütehassıs doktorlar göndererek bu gizli hastalıklarla uğraşmaktan yılmamış, paralar sarfetmekten çekinmemiştir. Fakat yapılan mücadelenin muvaffakıyetle neticelenmesi için halkımızın da yardımı ve bu tehlikeli hastalıkların tabiat ve mahiyetini bilmesi lâzımdır.

Zührevî hastalıklarına; ekseriya ve hemen %95 nisbetinde cinsî münasebetten, sevişmeden ileri gelen, doğan bu hastalıkları açığa vurmaktan utanıldığı ve daima saklanıldığı için de gizli hastalıklar ismi verilmiştir. Gizli hastalıklar ismini taşıyan zührevî hastalıkları, tenasül hıfzıssıhhasına ait bahislerin bilinmemesi ve bu hususta konuşmaların ayıp telakki edilmesi ve bu hastalıklardan korunma çarelerinin bilinmemesi yüzünden etrafına yayılmakta ve genişlemektedir.

Sevgili yurdumuzun kıymetli uzvu olan nüfus sermayesini hüsnü muhafaza etmek için sıtma, verem, tifo, kanser gibi hastalıkların yaptığı fenalıklardan geri kalmayan gizli hastalıkların bulaşma tarzını, yaptığı fenalıkları, bunlardan ko-

runma çarelerini arzetmek istiyorum.

Bir cemiyetin, bir milletin nüfusunun azalmasını, yıpranmasını hazırlayan sebeplerin başında zührevî hastalıkları gelir. Kuvvetli olmayan bir cemiyetin, bir milletin devam ve bakası oldukça güçtür.

Nesli eriten, zayıflatan, bozan zührevî hastalıklarla bulaşmış kimseler ictimaî, millî borçlarını ödemiyerek hayata gözlerini yumarlar. İşte biz hekimlerin vazifesi yalnız hasta olanları tedavi etmekten ibaret olmayub yurddaşlarımızı hasta etmemek çarelerini düşünmekle, hastalıktan korunmak usulünü öğretmekle mükellefiz. İnsanlar çok kerre fizyolojik bir his ve arzu ile tehlikeli bir yola ayak atacağından bu gibi cinsî iştiha ve tenasül arzularının baş döndirici buhranlarına tutulanları tenvir ve ikaz etmek, yaptıkları hata ve kusur sebebile zührevî hastalıklara tutulan bilgisiz kazazedelerin imdadına koşarak vaktinde ve erken bir surette tedavi yapmak ve yol göstermek biz hekimlerin başlıca mühim ve esaslı vazifelerindendir.

Zührevî hastalıkları üç hastalıktan müteşekkildir. Belsoğukluğu, Şangırmo denilen yumuşak yara ve Firengiden ibarettir.

Belsoğukluğu — Ekseriya fazla görülen ictimaî hastalıklardan biridir. Sathî ve ilk görünüşte tehlikesiz ve zararsız gibi görünen şu hastalık yaptığı yakın ve uzak zamanlardaki fenalıkları ve ihtilatları sebebile mühim bir hastalıktır. Belsoğukluğu zannolunduğu gibi kat'iyen idrar yoluna mahsus ve orada yerleşen mevzii bir hastalık değildir. Vücudumuzun her tarafını yoklayan umumî intanî bir hastalıktır. Lâyıkile tedavi edilmeyen kimselerde veya tedavisini ihmal eden şahıslarda uzun seneler devameden mühim bozukluklar, fenalıklar yapar, ihtilatlar bırakır.

Belsoğukluğu — Yanlış düşünce ile belin açık kalıp üşümesinden, gevşekliğinden veya gece rüyada ihtilam olurken uyanıvermeden kat'iyen ileri gelmez. Mikroptan meydana gelen bir hastalıktır. Bu hastalığın mikrobu altmış sene evvel keşfedilmiş olub gözle, pertevsizle görülmez. Konogok ismini taşıyan bu mikroplar canlı bir takım böceklerden farklı değildirler. Bunlar da yaşarlar, yaşamak için yemek isterler. Her ne kadar bu hastalığın mikrobunun keşfi yeni isede hastalığın 13 üncü asırdan beri mevcudiyeti o zamanda yapılan korunma usullerinden anlaşılmakta-

dır. Filhakika o devirde yahudilerin sünnet olmaları münhasıran zührevî hastalıklarının sirayetlerinden korunmak maksadile olduğu ve şübheli cinsî bir münasebetten ve temastan sonra hemen idrar yapmak ve kamişi yıykamak gibi bir takım tedbirlerin alınması ve tavsiyelerin yapılması bu günün de yapılan ve emin proflaktik yani hastalıktan korunma tedbirleri bulunduğu cihetle gizli hastalıkların pek eski devirlerde de bulunduğu anlaşılmaktadır.

Belsoğukluğu mikrobunun keşfinden evvel 19 uncu asrın bidayetlerine doğru firengi ile belsoğukluğu birbirile karıştırılmakta idi. Yani Belsoğukluğu eskiyüb müzmineleştikçe Firengiye çevireceği zan ve şübhesi vardı. Bu gün ise her iki hastalığın başka başka mikroblarla meydana geldiği keşf edilerek anlaşılmıştır. Belsoğukluğu idrar yolunun mevzî bir hastalığı olmayub uzviyette ekserya senelerce devam eden mühim ârızalar ve bozukluklar meydana getirir. Erkek ve kadında tenasül bozuklukları, oynak ağrıları ve şişlikleri, romatizmaler, idrar darlıkları, idrar tutuklukları, idrar yolları etrafında çıbanlar, şişlikler, kısırlıklar ve en nihayet körlükler meydana getirir. Belsoğukluğundan muaf hiç bir kimse yoktur. Yani mikrop karşısında herkes bu hastalığa kolaylıkla yakalanabilir. Belsoğukluğu kışayı muhatî denilen zarla örtülü olan bedenimizin her noktasında fenalığını yapar. Yani idrar yolundan başka ağız, burun, göz ve mak'adda da yerleşirse oralarda da hastalık yapar. Belsoğukluğu âfetinin meydana gelmesi %95 cinsî ve tenasülî münasebetle olup bundan başka Belsoğukluğu mikrobu ile kirlenmiş çamaşır,yatak takımı, havlu, elbise, don ve hamam peştemalları üzerinde bulaşmış bulunan ciraatte mikrop uzun müddet yaşamalarile bu gibi eşyalar da birer sirayet vasıtası olabilirler.

Belsoğukluğunda devri tefrih denilen kuluçka devresi yani şübheli temastan sonra hastalığın ilk ağrazı görülünceye kadar geçen bir sükûnet zamanı mevcut olup bu müddet zarfında Belsoğukluğuna ait hiç bir alâmet görülmez. hastalık henüz başlamış değildir.

Devri tefrih müddeti; Bu da mikrobun kuvvetine, yeniliğine, yakalanan kimselerin bünyesine tabidir. Ekserya yorgunluk ve içki Belsoğukluğu akıntısını erken çıkarır. Tam vaktinde tedaviye başlanan ve iyi tedavi edilen Belsoğukluğu bir buçuk ayda iyi olur. Hastalık esnasında istirahat etmeyen, perhize dikkat etmeyen, hekimin tavsiyesine riayet etmeyen kimselerde ise Belsoğukluğu derinlere ve uzak yerlere gitmesile, saklanmasile hastalık bir buçuk ayda iyi olacağına aylarca ve senelerce sürer.

—SONU VAR—

Çorumda söylenilen bilmeceler

Derleyen: EŞREF Ertekin

Pır pır uçar, durmayıp kaçar. (Ocak tütünü.)

Pır pır uçar, ak ak (Değirmen.)

Gündüz kan yalar, gece göğe bakar. (Çiftçinin öğnderesi.)

Metel metel metledi, metel iki çatladı, karınca kanatlandı, söğütde sünnetlendi, geldi bizim kapuya niyetlendi. (Anadan doğan çocuğun askerlik çağına kadar olan durumu.)

Barekâllah hoş yaratmış bir asanın üstüne, kıyısı sarı varak, ortası altun tabak. (Aygün çiçeği.)

Dam üstünde dam gördüm, et sakallı adam gördüm, tuzsuz pişmiş aş gördüm, bir köpürmüş taş gördüm. (El ile çevrilen taş değirmen, horos, hoşaf, sabun.)

Bir kuş geldi Eğinden, haber verdi beyinden, ne acaip kuş imiş, yem yer göbeğinden. (Değirmen.)

Bir karıştır boyu, deliğe girmektir huyu, delikten çıkınca kazana koydurur suyu. (Bılaşık kaşık.)

Girdi çıktı girecek, girdi çıktı girmeyecek, girmedi girecek, girmedi girmiyecek, girdi çıkmayacak. (Adem Peygamber, Şeytan, Müslümanlar, kâfirler, İdris Peygamberin Cennetteki vaziyetleri.)

Altı kemik, üstü kemik, içinde bir kara memik. (Kablumbağa.)

Üçyüz altmış leyleğin, kırksekizdir yuvası, oniki yumurtası, iki çıkar cücesi. (Günler, haftalar, aylar, dini bayram.)

Altun tas, gümüş tas, birin kaldır, birin bas. (Ay ile Güneş.)

Bir tepede Toy oturur, biri kalkar, biri oturur. (Terazi.)

Abdest alır, namaz, kılmaz, cemaattan geri kalmaz. (Ölü. Namazı kılınırken önde durur.)

Kat kat ekmek, katını bükmek, onbeş ekmek, bir hayr etmek. (Kur'an kitabı.)

Bayır aşağı, mordur taşağı, bunu bilmeyen kâfirin eşeği. (Patlıcan.)

Desdeğirmi, kapkara, keserken ağıra [1] misli sıçanın kuyru-

[1] Ağarmak, beyazlanmak.

ğu, ağaların buyruğu. (Turp.)

Pat etti küt etti, başında beyaz külâh bitti. (Kavrulan mısır taneleri.)

Ol nedir ki yüzdür anın parmağı, sekiz ayak üzerinde durağı, dört canı var, beş başı var, marifet gerek bunu bilmeli. (Ölü ve onu götürenler.)

Baldan tatlı, baltadan ağır, yağlığa konmaz, tadına doyulmaz. (Uyku.)

Gündüz sarkar, gece kalkar. (Kapu zerzesi.)

Çimer çimer, çiviye biner. (Sürgüç.) [2]

Hey melemez melemez, ocak başına gelemez; ocak başına gelirse belini alıp kalkamaz. (Yağ.)

Geriden baktım sallım saçak, yanına vardım ayı boku, yedim baktım dımağ otu. (Ceviz ağacı ve cevizi.)

Yükünü arkasına urmuş bir adem gezer, dünyayı seyreyler demadem ayağı yok, velâkin buynuzu var ve her nere gider ise izi var. (Sallanguz.) [3]

Dağda takıltı, ovada kütültü, elde eliman, suda Süleyman, kavakta kavlar, söğütde söyler. (Balta, tüfek, elek, sülük, yılan, ve söğütten yapılan düdük.)

Gökten indi bir konuk, önüne yahnı koyduk, ne konuğun dişi var, ne yahnının taşı var. (Konuk; yeni dünyaya gelen çocuk, yahnı; annesinin memesi.)

Gökten iner apışır, her adama yapışır. (İsim.)

Mini mini, küçük çini. (Kulak.)

Bir sarığım var, dolarım dolarım tükenmez. (Yol.)

Dam ardında bel dikili. (Hırsız)

Kavağa bir kuş konmuş, lak demiş, lok demiş, dünyada üç şey yok demiş. (Devenin nalı, göğün direği, denizin kapağı.)

Bize gelde altına koyum. (Minder.)

Fil fillice, burnu eğrice. (Nohut)

Çulluca çapıtlıca, beyler önünde kıymetlice. (Culuk - Hindi.)

Yerden çıktı vicrim vicrim, Allah anı var eylemiş, boğazını dar eylemiş. (Karınca.)

Hacılar Hacca gider, bilmemki nice gider, bir yumurtanın içinde yüzlerce cüce gider. (Gemi.)

Altı derya, üstü nar, yılan gibi kuyruğu var, ejder gibi hokurdar. (Nargile.)

İki sırık, bir tuluk, üst tarafı şapırtak, daha üstü muşuldak, daha üstü ışıldak, daha üstü dana buzağı yaylası. (Adamın ayakları, karnı, ağzı, burnu gözleri, kafası.)

Yer altında evleri var, eğri büğrü yolları var, içlerinde bayrak çeken beyleri var. (Fareler.)

Yer altında bulgur kaynar. (Karınca.)

Arap indi, beyaz bindi. (Tava böreği, kızarmışı arap, hamuru beyaz.)

—Sonu Var—

[2] Yemekten sonra bulaşık kapları yıykamak için kullanılan paçavra

[3] Sümüklü böcek, Midye de derler.

Abdalata vakfı hakkında bir muhasebe defteri sureti

No. 228

Haremeyni şerifeyn hazinei celilesine tabi evkaftan Çorum sancağında vaki merhum Abdalata Sultan kuddise sırrehül mennan hazretleri vakfının berveçhi meşruta mütevellisi olan evlâdı vekıftan esseyid Halil bin Seyid Mehmedin bin, ikiyüz kırk dokuz senesi Martı iptidasından senei merkume Şubatı gayetine gelince marifeti şerile rüyet olunan muhasebesi defteridirki berveçhi âti zikir ve beyan olunur.

Berayı karyei Yağacuk tabii emlâk divan bitemamihi malikâne.

Berayı karyei Maza divan bitemamihi malikâne.

Berayı karyei Hayreddin temam malikâne.

Berayi mezraai Hoca karyesi temam malikâne.

Berayi karyei divan malikâne ve divan bitemamihi.

Berayı mezreai Horasan temam malikâne.

Berayı karyei Büğdüz nısıf malikâne ve divanı.

(Hüseyinabat kazası muzafatından olan kuralar)

Berayı karyei Sencar divan ve malikâne bitemamihi.

Berayı karyei Yenice divan ve malikâne bitemamihi.

Berayı karyei Kaya Büket divan malikâne temam.

Berayı karyei Kuyumcu viran divan ve malikâne bitemamihi.

Berayı karyei Arap Seyf Kara tepe toprağını ziraat ederler temam malikânesi.

Berayı karyei Karatepe tabii kazai Sorkun temam malikâne.

Berayı Kavaközü tabii Hüseyinabad haki.

Berayı karyei Karakilise divan ve malikâne bitemamihi.

Berayı karyei Yamadı kebir ve sağir divan ve malikâne bitemamihi.

Berayı karyei Tuğlu divan ve malikâne bitemamihi.

Berayı karyei Üçoluk divan ve malikâne bitemamihi.

Berayı Sağpazar ve Taşlıgeçit demekle meşhur divan ve malikâne.

Berayı karyei Üçtam divan ve malikâne bitemamihi.

Berayı karyei Yarımca divan ve malikâne bitemamihi.

Berayı karyei Boztepe divan ve malikâne bitemamihi

Berayı karyei Köbaç divan ve malikâne bitemamihi.

Hasılatı hınta ve şair 500 keyl.

Elmasarifatı mezkûre minha:

Berayı hazinei harameyni muhteremeyne âit uşür 50 keyl.

Berayı zaviyei mezkûrede ba beratı âlişan meşihata mutasarrıf Ebubekir efendiye 70 keyl.

Berayı zaviyei mezburede ba beratı âlişan cihayete mutasarrıf Yahya 50 keyl.

Berayı zaviyei mezkûrede ba beratı âlişan nazarete mutasarrıf diğer Ebubekir bin Hüseyin 50 keyl.

Berayı zaviyei mezburede ba beratı âlişan bevvap esseyid Ali 40 keyl.

Berayı zaviyei mezburda baberatı âlişan mutasarrıf Ferraş esseyid Halil bin Mehmed 40 keyl.

Masarifat yekûnü keyl : 300.

Varidat	keyl
İrad	500
Masarifat	300
	200

fazlai mezkûr ber mucibi şartı vakıf tekyei mezbure âyende ve revende bulunan fukaraya it'amı taam.

Çorum sancağında vaki merhum Abdalata Sultan vakfının berveçhi meşruta mütevellisi olan evladı vakıftan esseyid Halil bin Seyid Mehmed olub ve ol havalilerde bulunan evkafın ve vakfı mezburun üzerine canibi hazinei mezkûreden kaymakam nasp ve tayin olunmuş olan Lutfullah efendi marifeti ve marifeti şerile mütevellii merkum mevcut olduğu halde vakfı mezburün bin ikiyüz kırk dokuz senesi Mart iptidasından senei merkum Şubatı gayesine değin bir senelik hasılat ve masarifini natık Çorum kazası naibi vekili esseyid Osman efendi hatmile mahtum mümza defteri hazinei mezkûre ledeyil vürud mucibince vakfı mezburün senei merkumeye mahsuben beşyüz keyl hınta ve şair hasılattan üç yüz keyl masarifatı vuku bulmuş olup iradından masarifatı tenzil olundukta ikiyüz keyl fazlai vakıf zuhur edüb fazlai mezkûr bermucibi şürutu vakfiye zaviyei mezkûrda âyende ve revende bulunan fukaraya it'amı taam olunmak ve senei merkum hasılatının uşrü hazinei haremeyn sandığına ait olduğu ve beher sene vakıt ve zamanile kaymakamı merkum marifeti ve marifeti şerile sahih ve salim hasılat ve masarifatı mübeyyin defteri hazinei mezkûreye irsal olunmak üzere haremeynişşerifeyn hazinesi zimmeti defterlerine

kaydolunup kaymakam mütevellisi tarafına işbu sureti muhasebe verildi. H. 1251

Taallaka Nazırı Esseyid Ali Remzi elmüfettiş biümurû evkafil haremeyn elfakir ileyh

Mühür: Esseyid Ali Remzt

Mühür: Esseyid Mehmet Nazif

Diğer bir muhasebe evraki

No. 229

Nazareti evkafı hümayunu mülukâneye mülhak evkaftan Bozok mal sandığında mukayyed Hüseyinabad ve Sorgun kazalarında vaki Çorum kazasında sakin Yanacuk karyesi mütemekkinlerinden Abdalata Sultan vakfının baberatı âli mütevellisi Halil bin Mehmed ile müşterek sairleri hazır oldukları halde geçen 67 tarihinden 77 nihayetine kadar Sorgun kazasında olan Karatepe karyesinin sinini merkumeden berü teraküm eden bedelinden ve 73 ilâ gayei 77 nihayetine kadar beş senelik vuku bulan zamaimden ve işbu 78 senesi top varidatından zikri âti beyan olunur.

Varidatı vakfı şerifi mezbur

Bedeli âşar	
07710	Sene 67 ilâ gayei sene 77
02193	Sene 73 ilâ gayei sene 77 zamaim
16000	Sene 78 top varidatı
25903	Kâffei varidat
06322	Âidatı hazinesi olan tenzil
19581	Mütevelli, zaviyedarlarına terk.

Balâde muhasebede mürakkamül esami olduğu veçhile Abdalata kuddise sirrehül celi Hazretlerinin Bozok kazası dahilinde olup Bozok mal sandığında mukayyet bulunan hurakayi merkumelerinin gerek emval sandığında geçmiş seneleri hasılatından ve yetmiş sekiz senesi varidatları maan birleştirilerek kâffei varidatı yirmi beş bin dokuz yüz üç kuruşa baliğ olup bermucibi lâyiha senei sabıka, ve maaşı muharrere, ve âidatı hazinesi, olan yalnız altı bin üç yüz yirmi iki kuruşu bittenzil küsur mütevelli ve zaviyedarlarına terk olan on dokuz bin beş yüz seksen bir kuruşu muta-

sarrıfun mumaileyhimalara terk olunduğu ve muhasebelerinin rüyet ve harçlarını ifa eylediklerini mübeyyin işbu ilmühaber yedi mumaileyhimalara ita olundu.

29 Rebiül evvel sene 1279
Mühür
Kayseriye ve tevabii
Evkaf Müdürü
Mehmet

Taallaka nazari nemikahülfakir ileyhi azze şanühu Ali efendi zade Mehmed Zehni elmevlel hilâfe bimedinei Yozgat kufire lehüma

Mühür
Esseyid Mehmed Zehni

NOT:

Şimdiye kadar Abdalataya ait vesikaların mühimleri neşredilmiştir. Ve birkaç tane Arapça mühim vesikalar daha var isede bunlar da vakıt bulundukça neşredilecektir. Bunlardan başka Çorum Evkaf dairesinde bulunan kayid defterinde 1298, 1304, 1308. 1312, 1313 hicrî tarihli berat suretleri ve el'an Abdalata köyünde mütevelli oğullarından sağ bay Şakir elinde de, 1175, 1279, 1295, 1304, 1308 hicrî tarihli şeyhlık ve tevliyet beratları ve Bay Sabit Leblebici elinde dahi 1235 hicrî tarihli bir şeyhlık beratı vardır. E. E.

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl : 4 — 1 İkinci Teşrin 941 — Sayı : 31

SURET

ANKARA : 13/11/941

Halkevi Reisliğine — Çorum

Eviniz tarafından çıkarılmakta olan «ÇORUMLU» Dergisinin neşriyatını takdir ederek 250 lira mükâfat gönderiyoruz.

Bu kıymetli derginin 5/VII/939 T. ve 5/1491 sayılı tamimimizle işaret edilen hususlar dairesinde ve daha güzel bir şekilde intişarını umarım.

Derginin çıkarılmasında yardımları bulunan bütün arkadaşlarımı ayrı ayrı tebrik eder, gözlerinizden öperim.

C. H. P. Genel Sekreteri
ERZURUM MEB'USU
Dr. A. F. Züzer

Eğitmenli okul ve köy kalkınması

İBRAHİM Tuncay

1941 senesi Nisanının ilk haftasında gezici başöğretmen (Tahir Barutçu) ile Mecidözünün Şeyhmustafa köyüne gidiyoruz. Atlar, üzerinde bulunduğumuz tepeyi aşınca önümüzdeki derenin karşılıklı meyilleri üstünde, yeni yapılmakta olan bir çok üzüm bağları görülmeğe başladı. Bahar güneşinin ılık şuaları altında bir kat daha güzelleşen bu alanda: genç, ihtiyar, kadın, erkek bir çok insanlar çeşitli işler yapıyor. Sanki bu köhne dereye yeni bir hayat veriyorlardı. Biz yaklaştıkça sahanın güzelliği daha iyi beliriyor. Yüksek bir sanatkârın elinden çıkmış bir tablo, bir mozayık gibi gözlerimizin önünde canlanıyor. Hesaplı, ölçülü bir iş bölümü yapılmış, fakat başlarında hiç bir basınç ve kumanda eden yoktur. Herkes dilediği gibi kendi bilgi ve enerjisile çalışıyordu. Toprağın bu kadar tertipli, biçimli bezenişine ve halkın bu derece gönülden çalışma, didinmelerine karşı heyecanlanmamak mümkün değil.. Evvelce de buradan geçtiğim için temaşasına doyulmuyan bu yeni manzarayı yoldaşımdan sordum.

Gezici anlatıyor:

— Köy odasında muhtar ve eğitmenle oturuyorduk. İskilibin turşu ve sirkesinden söz açılarak tabiatile bağlara geçti. Köyün bağlarının azlığı, halkın pek çoğunun bağsız olduğu ciheti konuşuldu.. Sonra ben:

— Cabadan gelirken «Gülebir bağı otlağında» bir çok yerlerin boş ve bağa elverişli olduğunu söyledim. Muhtar:

— Oradaki otlak bizim de niyetimizden geçiyor. Amma yetişmezde emeğimiz boşuna gider diye korkuyoruz. dedi.

— Bağ killi topraklardan ziyade çakıllı, kumlu topraklarda daha iyi yetişir.. Ve bu topraklar da bunun için biçilmiş kaftandır dedim. Beraber gidip gezmeyi karar-

laştırdık. Ertesi gün muhtar ve eğitmen ile bir kazma alarak buraya geldik. Toprağın derinliğini, diğer evsafını incelêdik.

— Burada bağ olmazsa masrafınızı ben öderim. Diye inandırarak köye döndük. Köyün ileri gelenlerile meseleyi konuştuk. İhtiyarlar da bu teşebbüsü pek yerinde gördüler. Her ne pahasına olursa olsun şu işi yapmağa karar verdik.

Köyün her evine müsavi büyüklükte birer bağ yapılması için hep beraber giderek mer'ayı köyün 68 hanesine 25x25=625 şer metre kare parçalara böldük. 68 bağın onarılmayan 14 dü başka başka sebeplerle köyde bulunmayanlara aittir. 54 ünün onarımı bitmiş, şimdiden boncuk gibi asmalar yüze gülüyor. Görülüyor ki çok eski olan bu köyde düne kadar faydasız sayılan koca bir dereyi; bugün Cumhuriyetin küçük bir okul elemanları daimî gelir haline koyuyor.

Bu köyde geçen sene bir eğitmenli okul açılmıştır. Köy kültür ve tekniğin ilk basamağında bulunuyor. Ve kalkınma faaliyetlerine de bu şekilde başlıyor.

Asırlardan beri mevcut olan bu dere yalnız baharın ilk günlerinde köyün otlağı, sonra da hayvan yatağı olmaktan başka bir şeye yaramazdı.

Bu küçük işten de anlaşılıyor ki köylü elinde bulunan bu paha biçilmez topraklarda kendi başına «kılavuzsuz, öğütsüz» bir iş yapamıyor. Bu bağ işinde az çok bir şey sezdiği halde kendiliğinden cesaret gösterib harekete geçememiş, ancak başöğretmenin alâkalı ve samimî sözlerile işe başlayabilmiştir.

Köylü her hangi bir olayın gerçekliğini, müsbet taraflarını anlayınca dişile tırnağile ona sarılır. Asla menfaatini kaçırmaz. Köy kalkınmasının da en büyük sırrı meseleyi üşenmeden köylüye iyice anlatmak ve inandırmamaktır. Bu yapılmadığı takdirde zor ve ceza para etmez ve iş de görülmez.

11 inci Asra âit Çorum vesikaları

HİKMET TURHAN Dağlıoğlu

Çorumlu'nun bu nushasında on birinci asra aid beş muhtelif vesika neşrediyoruz. Birinci vesika Çorum kalesine bir Varoş inşa edilmesine dair olub 29 muharrem 1018 H. (1609 M.) tarihlidir. Varoşun inşası için gösterilen sebepler arasında bilhassa eşkıyanın zuhuru ve bunlarin kasaba halkına zulümde bulunmaları hatta halkı öldürmeleri, mallarını yağma etmeleri gibi keyfiyetler vardır. Hükme nazaran Çorumdaki âyan ve eşrafın İstanbuldaki makamlara müşterek bir muracaatta bulundukları, mahzar gönderdikleri anlaşılmaktadır. Çorum kalesinin taş olması, muhafızların orada barınamamalarına, eşkiyaya karşı tam bir müdafaa imkânında bulunamamalarına sebep olduğu da ayrıca hükümde zikredilmektedir.

Bu itibarla Çorum'un münasib bir mahallinde varoş inşa edilmesi için padişah namına divandan yani şimdiki teşkilâta göre Başvekâletten müsaade verilmiştir.

Çorum'da bir varoş inşa edilmesine dair evvelce iki vesika daha neşretmiş idik. Ve bu iş için dergâh-ı âli çavuşlarından Behzad çavuş Çorum'a gönderilmiş, Çorum, İskilip, Osmancık kadılarına da ayrıca emirler gönderilmiştir. Bu son emir Çorum beğine gönderilmiştir. Geçen yazımızda da arzettiğimiz üzere «varoş» kelimesi aslen Macarca bir kelime olub Fransızların faubourg dedikleri kelimenin tam mukabili yani bir şehir veya bir kasabanın kale tışında kalan kısmı demektir.

Onyedinci asrın ilk yıllarında Anadolu'nun baştan başa eşkıya celâlî taarruzlarına geniş mikyasta uğradığı düşünülecek olursa, şehirlerle kasabalarda kale ve varoşların neden tamir ve hatta yeniden yapılırcasına üzerlerinde ısrarla durulduğu anlaşılır. Bilhassa

merkezden uzak olan sancak ve vilâyetlerde halk da imî bir korku ve istikrarsızlık içinde hayat geçiriyordu.

İkinci vesika ise Çorum sancağına berveçhi arpalık mutasarrıf olan İbrahim paşa ile paşanın mensublarından Gezer Mustafa isminde bir hayduda âid bir hüküm olub 14 Şevval 1018 H. (1609 M.) tarihlidir. Bu hüküm merkezi Sivas'ta olan Rum Beğlerbeği ile İskilip, Saz ve Tahtettarık kadılıklarına yazılmıştır. Hüküm bize on yedinci asırdaki tam manasile bir idarî faciayı göstermektedir. Çorum'a berveçhi arpalık mutasarrıf olan bir paşanın halkı soymak için yüzden ziyade celâlî eşkıyasını yanına alarak İskilip, Saz, Tahtettarik halkını soyması bu devirdeki idarî ve ictimaî perişanlığımızın canlı bir delilidir. İskilib kazasında her haneden altışar kile arpa, ikişer kile buğday, bundan başka yağ, bal ve para alan bu paşa aynı zamanda Çorum sancağına da berveçhi arpalık mutasarrıfdır. Burada biraz arpalık ve berveçhi arpalık tabirleri üzerinde durmak lâzımdır.

Arpalık, azl, yahud tekaüd edilen mülkî ve ilmî memurlara mazuliyet ve emekli maaşı ve faal memurlara bir nevi muvazam tahsisat kabilinden verilen ve maişete medar olan hususî bir tâbirdir. Filan sancak veya filan kaza filan zata berveçhi arpalık tevcih olundu demek o sancak ve kazanın varidatından bir mikdarının o zata tahsis edilmesi demektir. Vaktile timar ve zeamet pek muteber olduğundan arpalık adı altında kimseye verilemezdi. Ve hususî kanun ve kaidelere tabi bulunurdu. Arpalık ise zeamet ve timar gibi mukayyed olmayub muhtelif zevata verilebilirdi. Meselâ Sadaretten azl ve tekaüd edilen vezirlere, harpte yararlıkları görülenlere, eşkıya tenkilinde hizmeti görülenlere, sefere memur olanlara mazul memurlardan ise berveçhi arpalık, faal memur iseler «berveçhi zamime» bir yahud bir çok kaza ve sancak arpalık olarak verilirdi. (1)

[1] Türk Tarih Encümeni mecmuası, sene 16. sa. 276. Arpalık maddesi. İbnül Emin Mahmud Kemal.

"İnşaallahü taalâ evvel baharda mükemmel ve müretteb ve müsellah âdemlerile Engurus seferinde mevcud bulunmak üzere Çorum ve Bozok sancakları hâlâ Liçun (Filistinde bir yerdir.) sancağı mutasarrıfı Şamlı Abdi paşaya berveçhi arpalık tevcih olunmak emrimdir.7 Rebiyülevel 1107

Arpalık, tanzimat sıralarında lâğvedilmiştir.

Bu vesikada bir tarihî kelime geçmektedir. (Vekıyye) sözüdür. Vekıyye kelimesi evvelce kullandığımız okka kelimesinin tam mukabilidir. Bu gün hâlâ Suriyede bu kelime okka makamında kullanılır.

Guruş tabiri ise bu günkü kuruş ile asla fiyat ve değer bakımından münasebeti olmayan bir kelimedir.

Guruş lafzı milâdî on üçüncü asrın başından beri kalmış ve sonra teammüm etmiş bir tabirdir. Fransa krallarından (Saint louis -ki IX uncu Louis namile maruftur) zamanında meskûkâtın ıslahile yeni usulde ve yüksek ayarda ihraç olunan sikkelere (Tournus grossus) tesmiye olundu. Bu sikkeler on dördüncü asırdan itibaren bütün Avrupada tedavüle başladı. (2) 1047 senelerine doğru beher guruşun dokuz dirhem halis gümüş ağırlığında olduğunu bize müverrih Naîma haber vermektedir. Şu hale göre guruşun seksen akça ettiği devirler olmuştur.

Bu hale nazaran İbrahim paşanın halktan nasıl bir şekilde istifade ettiği, halkı nasıl salgınlara mecbur kıldığı kendiliğinden anlaşılır. Saz kadılığı on beş pare köy olub bunun bir kısmı padişah hası, bir kısmı serbest timar (3) Medine evkafı olduğundan esasen halkın elinde bir şey kalmamakta idi. İbrahim paşa günlerce köylerde kalarak kendisini ve maiyeti halkını, atlarını halka meccanen besletiyor, topladığı kadar serveti alıb gidiyordu. Fakat bir müddet sonra paşa soyduğu köylere tekrar bir subaşı göndererek ikinci bir soygunculuk yapmaktan kendini alamıyor, bu sefer selâmlık,

[2] Guruş kelimesini muhtelif milletler kendi lehçelerine göre telaffuz ederler. İtalyanlar "grosso, İslavlar grosz, Macarlar garasche, Almanlar groschen, Türkler kuruş, Mısırlılarla Araplar da kırş derler.

Osmanlı ülkesinde kullanılan kuruşlar daima ayrı bir rayiç arzetmiştir. Guruşlara bazan sadece riyal denilirdi. Üzerinde aslan resmi bulunan Felemenk dolarlarına esedî yani arslanî guruş de derlerdi.

Takvim-i meskûkât-i Osmaniye. Sa. 234 - 236. İsmail Galip.

Nakd ve itibar-ı malî. Sa. 177. Hasan Ferid.

[3] Serbest timar, timarı dahilindeki cürüm, cinayet, gelin, gerdek resimlerile köle, cariye müjdelerinden istifade etmek suretile sahibine daha ziyade menfaat temin eden timare derlerdi. Subaşı, çeribaşı gibi bir takım vazife sahiplerinin timarı serbest timar addedilmişti.

Timarın kılıç timarı, eşkinci timarı, benevbet timar, mülk timar gibi nevileri de vardı.

Osmanlı imparatorluğu teşkilâtı. Sa. 34 - 35. İ. H. Uzunçarşılı.

hizmetkâr akçası adı altında para toplatıyordu.

Bu hallerin tahkiki için merkez Rum Beğlerbeğisini memur etmiş olmakla meseleye ciddî bir mahiyet atfetmiş olduğunu göstermiş bulunmaktadır.

Üçüncü vesika ise İskilip dizdarı yani kale muhafızı Hacı Yusufun ahvaline dair olub İskilip kadısile, İskilipte Caca Beğ medresesinde müderris olan Abdurrahmana yazılmıştır. Bu vesika da 18 Muharrem 1018 H. (1609 M.) tarihlidir.

Hacı Yusuf İskilip kalesinin eski muhafızlarından olub sonradan eşkıya olmuştu. Bu da emsali gibi köyleri yağma etmeğe, halktan bir çok paralar almağa başlamıştı. Bir aralık yakalanarak habsedilen Hacı Yusuf bir fırsatını yakalıyarak tekrar kaçmaya muvaffak olmuş ve İskilibe gelerek halka zulm etmeğe başlamıştır. Vesikada adı geçen tereke tabiri hububat manasına gelmektedir.

Hüküm bize Hacı Yusufun elde edilerek davasının görülmesini ve aradan onbeş yıl geçmeyen bütün meseleler için âdilâne bir karar verilmesini emretmekle nihayet bulmaktadır.

Bu devirde Anadolu'da sık sık isyanların zuhuruna sebep olan âmillerin başında bilhassa İstanbulun Anadolu'ya gönderdiği cahil ve mürtekip memurları geldiğine hiç şübhe etmemelidir. Cesim halk kütleleri çok zaman celâlî eşkıyasına zahir olmakta idiler. İsyan bayrağını kaldırmış olan bir çoklarının nazarında (âl-i Osman) Anadolu'ya zor-ı bazu ile hakim olmuş bir hanedan telakki ediliyordu. Hatta Kuyucu Murad paşa eşkıyaların üzerine gönderildiğini duyan sergerdelerle ve bir çok Anadolu beğlerinin kararları :

Üsküdardan berusuni Osmanlu'ya feragat ettirmek şeklinde tecelli etmişti. Osmanlı idaresinin zulm ve itisafı, idaresizliği işi bu dereceye kadar getirmişti.

Üçüncü vesika ise Yeniçerilerle acemi oğlanlarının muhallefatına dair olub muharrem 1025. H. (1616 M.) tarihli bir hüküm olub Çorum, Kângırı (Çankırı), Ankara, Bolu, Kastamonu ve havalisindeki sancak kadılarına yazılmış bir tamim mahiyetindedir. Ölen yeniçeri ve acemi oğlanların muhallefat yani, ölünce bırakmış oldukları eşya ve paraların yeniçeri ocağına irad kaydedilmesi

bir an'ane hükmünde idi. Ekseriyetle bunların kimsesi olmadığından paraları ve eşyalarının şurada burada heder olmamasına dikkat edilirdi. Yeniçeri sandıkları ölenlerin eşya ve paralarından hayli istifadeler temin ederdi.

Yeniçeri ocağında her ortanın (kara sandık) denilen bir yardım sandığı bulunurdu. Bu sandığın başlıca geliri ortaların paralı yoldaşlarının vakfettikleri paralarla bilâ varis vefat eden yeniçerilerin muhallefatından ibaretti.

Bu paralar işletilerek ocağın ihtiyaçlarına sarfedilirdi. Yeniçerilerin hariçte bulunan muhallefatı ocak beytülmalcısı tarafından gönderilen bir yeniçeri marifetile vefat ettiği memleket kadısı huzurunda satılarak defteri yapılıp parası orta sandığına yatırılırdı(4) İşte devrin yeniçeri ağası olan Mustafa ağa bu işler için mumcu İbrahim isminde ocak gediklilerinden birini memur etmiş olduğunu hüküm bize vazıh bir şekilde göstermektedir. Vesikanın sonundaki bir kayitten bu hükmün yeniçeri ağası tarafından verilen mektub üzerine yazılmış olduğu da tasrih edilmektedir.

Beşinci vesika ise, Musa isimdeki şakiynin yüz atlı ile Çorumu bastığına ve mezkûr şakıynin derdestine dair olub 22 rebiyülevvel 1018. H. (1609) tarihli ve Rum beğlerbeğisine yazılmış bir hükümdür. Hükme nazaran Sunsa kadısı Abdulkerim İstanbula mektub yazarak Musa adında bir şakıynin yüz atlı ile Çorumu basarak yüz elliden ziyade adam öldürdüğünü emval ve erzaklarını yağma ettiğini, Murad hanlı taraflarında gezmekte olduğunu bildirmiş ve ayrıca Seyyidlu boğazında da bir dağ başında bir kale inşa etmiş olduğunu, yetmiş seksen sekbanla boğazı bekleyüb ayende ve revendeyi yani gelib geçenleri beklemekte olduğunu da ilâve eylemiştir.

İstanbul bu azılı şakinin yakalanmasını Rum Beğlerbeğine havale etmiş, hakkında kanunî muamelenin icrasını emreylemiştir. Çorumda bir varoşun inşa edilmesinin sebeplerinin neden icabettiği bu suretle gayet açık olarak anlaşılmaktadır.

Sunsa, Tokad vilâyetinde Erbaa kazasında bir nahiye merkezi halinde idare edilmekte idi.

Onbirinci asrın nasıl bir idarî keşmekeş içinde bulunduğunu bu vesikalar canlı bir şekilde göstermektedirler. Bir çok köylerin bu gün ortada bulunmaması hep eşkıya tecavüzüne uğramamak için şehirlere sığınmaktan ve halkın terki diyar etmekten başka bir kurtuluş çaresi bulamamaktan ileri gelmiştir.

[4] Kavanin-i yeniçeriyan.

Çorum ağzı fonetik hususiyetleri üzerine Bir Kalem Tecrübesi

SABAHAT Dökmen

Bu yazı olgun ve dolgun bir mesainin neticesi olmaktan ziyade yeni bir teşebbüsün ilk safhalarını teşkil etmektedir. Çorum ağzının, fonetik bakımından cenup şivesine -Bugünkü İstanbul ağzına- uymayan farklı kelimelerini, âid oldukları gruplarda toplayarak, köklerde, eklerde, fiillerde göze çarpan fonetik hadiselerini tesbit ederek, Çorum ağzının fonetik hususiyeti hakkında bir fikir edinmek mümkün olacağı kanaatindeyiz.

I Vekaller

Fonetik bakımından cenup şivesine uymayan kelimeler :

a)

a : e	- e : - a		e - : a -		- e - : - a -	
	dene	tane	ecik	azıcık	meşrebe	maşrapa
(I)	madeniz	maydanoz	emme	ama	eyvaz	üvez
			enteri	entari		
a : ı	- a : - ı					
	kahırdak	kıkırdak	kahırda ekmamize dürerik			
			«kıkırdağı ekmeyimize düreriz»			
a : o	- o - a -					
	fiston	fistan				

Lalın ve lahana kelimelerinin a vekali Çorum ağzında incelenmiştir.

b) lâlin ilâhne

e : i	e - : i -		- e : - i		- e - : i - , ı -	
	iyer	eyer,	özeni, özeni	özene özene	nenni	ninni
					acıvır	acıver
					heşle	hiçle
e : ü	e - : ü -				(ziyan etmek)	
	eyvaz	üvez				

e : o - e : - o

doruotu dereotu

e : u - e : - u

doruotu dereotu

c)

u : ü - u - : - ü - - u : - ü

gul gül gucele güçlükle, zorla

u : ı - u - ı

punar pınar

II. Konsonantlar :

Cenup şivesindeki bazı konsonantların, Çorum ağzında değiştiğini görüyoruz.

b : p

biş - piş -

bek pek

b : m

balak malak «manda yavrusu», minbar bumbar

b : l

iskembe iskemle

ç : ş

heşle — heçle — hiç+le — ziyan etmek

d : z

merzuvan merdiven

d : t

dene tane

k : h h — : k — — h : — k

yıyhan — yıkan — çıh — çık

ohu — oku

kahırdak kıkırdak

s : z

zabah sabah

v : f

alaf alev

n Cenup şivesinde kaybolan (n) «sağır kef» Çorum ağzında kendini muhafaza ediyor. bana, sana, ona onar — . tın, tın, tin, tin yeni

r düşmesi

bi, bir, aslan, sona, getidim, geti.

arslan sonra getirdim getir

Cem Toplantısı, Bunun
HALK ŞAİRLERİ ÜZERİNDEKİ TESİRİ

KEMAL Demirer

Bilmiyorum, eğer fikrimde yanılmazsam. Her edebiyat meraklısı, bulunduğu mıntakanın halk şairlerini tedkika kalkışırsa; bu şairlerin dörtte üçünü bektaşî köylerinde, yahut bektaşiler arasında raslıya bilecektir.

Çünkü çok evvelden beri açık olan bektaşî tekkeleri, bektaşilik akideleri; edebiyat ve sanat sahasında, tarikatına sadık olan geniş muhayyileli bektaşilere ilham menbaı olmuştur. Ben bu gün sizlere, bulunduğum mıntakanın halk şairlerini tanıtmağa başlamazdan önce Cem [1] adı verilen bektaşî toplantısının muhitteki halk şairleri üzerindeki tesirlerinden bahsetmeğe çalışacağım. Hepimiz biliyoruz ki, İslâmiyet içerisinde bektaşilik başlı başına bir tarikattir. Bu tarikat mensuplarında kendilerine has âdet ve ananeleri vardır!.. Bu âdet ve ananelerden biriside; senenin muayyen günlerinde yaptıkları cem toplantılarıdır.

Cem toplantılarına o mıntakanın en yaşlı dedesi riyaset eder; bu toplantıya maaile iştirâk edilir. Toplantıdan bir kaç saat evvel, bütün hazırlıklar hitam bulmuş; halk dinî merasim için o gün en yeni, en kıymetli elbiselerini giyerek hazırlanmıştır. Bu dinî merasime uygun taksimatsız bir evde yapılır.

Geniş odanın hakim bir yerinde, bal tüylü bir post; postun karşısında birbirine müvazi üç sıra minder, dinî merasimlerini ifa etmek için toplanacakları beklemektedir.

Dedenin siyah latasını taşıyan omuzları üzerindeki ihtiyar fakat dik başı ev sahibini selâmladıktan sonra, ağır adımlarla posta doğru ilerlerken; ev sahibi yerde iki

[1] Cem: Toplanmak.

büklüm dedeyi selâmlamaktadır.

Merasimde bulunmak üzere gelen âileler, kapıdan içeri giriyor; ciddî bir tavurla yerlere kadar eğiliyor. Dedeye yaklaşıyor. Beş adım önünde diz kuruyor, dizlerile önüne kadar yürüyor, Postu öpüyor. Tekrar dizlerile geri çekilerek kendisine ayrılan yere oturuyor.

Dede biddî bir tavur, keskin bir nazarla gelenleri süzüyor; göksünü örten sakalını sıvıyarak hafif baş eğmekle mukabele ediyor.

Oda doluyor, fakat ortada bir tek çıt yok. Bütün nazarlar tek bir noktaya tevcih edilmiş, o noktayı doya, doya seyrediyor. Saatlerdir devam eden sükût, dedenin orada bulunanları içkiye daveti ile ihlal ediliyor. İçiyor, herkes içiyor; genç kızlar, gelinler, analar, ihtiyar kadınlar, bilumum erkekler durmadan içiyor. Kalpleri tarikat aşkı ile halk içiyor, içtikçe coşuyor. Bu coşuş ne bir çığlık, ne bir feryad, nede taşkınlık. Bu coşuş tatlı tebessüm, tarikat ilhamının şuursuz sallayışı.

Dedenin sağ gerisinde yer alan âşıklar «şairler» ellerindeki sadefli bağlaması, zilli tefi, gürgenden kavalı ile gönüllerini boşaltmak için büyük mürşidlerinden emir bekliyorlar.

Dede kollarını sıvayor, müritlerinin kendisine vermiş olduğu ilhamın gururu ile baş ucunda asılı duran; sadef kaikmalı sazını eline arak bir mısralık deyişini yapıyor. Ondan sonra bu vazifeyi, âşıklarına bırakıyor. Âşıklar tonlu sesleri ile hem kendi eserlerini muhitte tanıtıyorlar, hem de o gecenin neşesini yaratıyorlar.

Bir müddet sonra dede (Kullar bu mübarek toplantımızda, en neşeli günümüzde beni dinleyin.) diye söze başlıyor. İki dizleri üzerinde onlara nasihatlarını yaparken, halk tek bir kulakmış gibi baygın nazarlarla mürşidi dinliyor. Dedenin nasihatlarından sonra âşıklar (diyaz) larını [2] okumağa devam ediyorlar. Bu suretle gecenin yarısına kadar devam eden kutsal toplantıya, mürşidin emri ile nihayet veriliyor. Tarikatin ilâhî kuvvetinden istifade etmek isteyen talep sahipleri, merasim mahallinde dede ile baş başa kalarak taleplerinin en ince teferruatına kadar, dedeye bildirerek dertlerine deva istiyorlar. Dede dert sahiplerine dertlerini izale için, kılıf

[2] Diyaz : Uhrevî, dinî beyitler,

içinde saklı olan yeşil bürgü [3] ile sarılı değneğini kendine has bir dua ile çıkarıyor. Hastalık ve dert çeşitlerine göre, hastanın sırtına yatık ve dik şekilde vurarak iyilikler temenni ediyor. Bu suretle cem toplantısına nihayet veriliyor.

Dede o geceki gelirinin bir kısmını enerji sarfeden, eserlerini muhite tanıtan âşıklara terk ediyor.

İşte bektaşiler arasında halk şairlerinin diğerlerine nazaran bu kadarcık bir yardım ve himaye görmesi halk şairlerinin çoğalmasına etrafta tanınmasına en mühim bir âmil olmuştur.

NOT:

Bundan sonraki yazılarımda, muhitteki halk şairlerinin hayatları ve eserleri hakkında malumat verilecektir.

[3] Bürgü: Sargı.

Çorumda Yıl Çıbanı [Leihmania]

Dr. TEVFİK Berkol

—31 inci sayıdan mabaat—

Yıl çıbanı aldığı seyir ve tekâmülüne göre iki şekil gösterir. Birinci şekli kuru ve sathı ekzamaya benzeyen şekli, ikinci şekli tekarruh etmiş, yumuşayarak ortasından açılarak derinleşmiş şeklidir. Şark çıbanının kuru ve ekzama şeklindeki düğümcüğünde pek az ıslaklık görülerek üzeri pek ince beyaz tozlar ve pullar halinde kepeklenme ve kabuklanma gösterirler ve ekserya bu şekil yıl çıbanı süratle teneddüb ederek yerlerinde gayet hafif ve belirsiz nedbeler ve lekeler terk ederler. Tekarruh etmiş, yumuşayarak ortasından açılarak derinleşmiş şekillerinde ise yıl çıbanı genişlar ve derinleşir. Ekserya bu şekildeki çıbanın zemini sincabimtırak renkte pürüzlü ve kanlı kırmızı kabarcıklar ve tomurcuklar göstererek çıban bir tut veya çilek manzarasını arzeder. Umumiyetle yıl çıbanı ağrısız olub dokunulduğu zaman hastalar büyük bir hassasiyet göstermezler. Çıban civarındaki ukadat ve bezler ihtilat yapmadığı takdirde katiyen şişmez.

Yıl çıbanının tamir veya kapanma safhası — Umumiyetle yıl çıbanının kapanma zamanı üç ilâ beş aydan bir seneye kadar bir müddet zarfında vukua gelir. Bu da evvelâ yaranın kenarları düzelmeye ve sathileşmeğe başlar. Yaranın üzerindeki kabuklar düşerek yerinde hafif beyaz tozlanma ve kepeklenme meydana gelir. Filhakika çıban geçeceği zaman yaranın büyümesi durur, ifrazat azalır, kenarlarındaki şerabi renkteki kızartı ve kabarıklıklar silinmeye ve küçülmeye başlar. Çıbanın ortasından bazı teneddüb eseri görülür. Eğer çıban kıllı bir nahiyede teşekkül etmiş ise kıl-

lardan mahrum gayri muntazam beyzî şekilde çukurca beyaz parlak girintili, çıkıntılı olarak çıkan yaranın formasını taşıyan silinmez bir leke terkeder.

Yıl çıbanı bazı kerrede geçtikten sonra yerinde kirli renkte kıl, ter ve yağ guddeleri harabiyete uğramış tamgalar ve silinmez lekeler terkeder. Yıl çıbanı çıktığı yerin ve nahiyenin ehemmiyet ve kıymetine göre mühim ve çirkin sui teşekküller ve çirkinlikler meydana getirir. Burun kanadları, göz kapakları ve dudaklar gibi nazik yerlerde yerleştikleri zaman tamiri mümkün olmayan kusurlar ve sakatlıklar bırakır. İşte bu hastalık tehlikesinden ziyade estetik yani güzellik bakımından simada, vücudun çıplak, açık ve göze çarpan noktalarında silinmez kusurlar ve çirkinlikler yapmasile, tamgalar bırakmasile ve bir de ileride bıraktığı bu lekeler üzerinde cild veremînin oturmasına sebebiyet vermesile yıl çıbanından korkulmalıdır.

Yıl çıbanının tesadüf edilen ve görülen şekilleri — Filhakika yıl çıbanının seyri her şahıs ve vak'ada bir değildir. Formabortive denilen kısa bir müddet devam eden şekli; Bu daha ziyade müteaddit çıbanlar gösteren hastalarda küçük bir kaç milimetrelik kabarcıklar halinde çıbanlar görülüb bunlar tekarruh etmeksizin, derinleşmeksizin ve yerlerinde leke bırakmaksızın bir kaç ay zarfında kendiliğinden kaybolurlar. Fourmseche, yani kuru şekli; Bu şekildeki çıbanlar az kabarık ve derin olmayan ve üzerleri yapışkan beyaz tozlanma ve pulcuklarla örtülü sadefî manzarada ekzama tablosunu andıran şekil olub süratle ve göze çarpacak bir nedbe ve iz bırakmaksızın gaip olurlar. Ekserya görülen üzeri kalın kabuklu tekarruh etmiş ortasından yumuşayarak derinleşmiş şekli ise yıl çıbanının en fazla görülen açılmış yara şekli olub kabarıkça bir tümör halinde ortası takarruh etmiş açılarak yumuşamış ince veya kalınca kirli sincabimtırak veya esmerimtırak renkte yapışkan bir kabukla örtülmüş olub bu şekil çok kerre bir kıl dibi iltihabı, bir kan çıbanı, bir ekdima denilen mikrobik bir cild hastalığını firengi şangırı veya firenginin üçüncü devir kom tazahüratı şeklinde görülür. Bazı kerre de bir ergenlik, bir cild veremi veya cild kanserini taklid

edecek şekilde göze çarpar. Bu hususta Labratuar muayenesi mühim rol oynar. Bu gibi vak'alarda hastalığın hüviyetini meydana çıkarmak için çıbanda âmili marazisi bulunan paraziti aramak lâzımdır. Fourmenfiltire ; Çıbanın bu şekli yara etrafında büyük bir irtişa ve şişlik gösterir. Cild çıbanın çevresinde gerilmiş şerabimorımtırak bir renk alarak üzeri yapışkan beyazımtırak pul pul tefellüsatla örtülüdür. Bu şekilde görülen yıl çıbanı ekserya etrafında morımtırak ve şerabi renkte bulunan şişlik üzeymasile çok kerre yaranın mevkii de gaib olur.

Fourmlüpoide — Şark çıbanının bu şekli tekarruh etmiş veya açılmamış bir cild veremine benzer. Bazı kerre de bu şekildeki yıl çıbanları tekarruh göstermeksizin cild altında bir sertlik halinde bulunur.

Fourmnodulairö — Çıbanın bu şekli Mısırda Nil havalisinde zencilerde görülür. Sert ve tekarruh göstermeyen bir nodule yani düğüm halinde yüz, boyun etrafında çıkar. Bu şeklin seyri ve tekâmülü pek batidir. Çok kerre bir chelaide denilen kan çıbanı nedbesinin manzarasını taklid etmesile chelaidienne şekli de denilir. Bundan başka yıl çıbanının siyile benzeyen çilek ve tut manzarasında şekillerine de tesadüf olunur. Yıl çıbanının gışai muhatide yerleşmesi pek ender olarak görülür. Bununla beraber üst dudakta görülen yıl çıbanı veyahut ağız, burun ve göz kapakları gibi tabiî delikler etrafında teşekkül etmiş çıbanlar civarındaki gışai muhatiyi de zedeleyebilirler.

Yıl çıbanında görülecek ihtilat ve arızalar — Yıl çıbanı bulunduğu nahiyenin ehemmiyetine ve mevkiine göre bir tahribat yaparak kusur bırakabilir. Meselâ burunun kanadını, kulak sayvanını düşürdüğü, tahrib ettiği gibi göz kapaklarında çıktığı zaman geçtikten sonra meydana getirdiği nedbeler sebebile gözün kapanmasına mani olur. Dudaklarda çıktığı zaman husule getirdiği silinmez nedbeler ve kusurlar sebebile ağzın büzülmesini ve daralmasını mucib olur. Sonradan gelen intanlar ve mikroplar sebebile yılancık, lymphangite, phlebite denilen beyaz ve siyah kan damarlarının iltihaplandığı görülür. Bundan başka husule getirdiği nedbe üzerinde cild vereminin cümlei lenfaviye yolile metastasique olarak oturmasını hazırlar.

Teşhis — Yıl çıbanının fazla görülen endemique mıntakalarında teşhiste o kadar müşkilât çekilmez. Fakat mıntakalar ve mahaller haricinde ve tipik olmayan şekillerde de yıl çıbanına tesadüf edileceği cihetle çıbanın daima muhtelif şekillerini göz önünde tutmak lâzımdır.

Umumiyetle beşere ve çilde münhasır bir sertlik halinde batî bir seyir gösteren kaşıntılı çevresi morımtırak ve şerabi bir hale ile çevrilmiş, üzeri yapışkan kirli sarımtırak veya esmerimtırak renkte kabukla örtülmüş ve birbirini kucaklamış concentrique üç mıntaka arzeden çıbanlarda yıl çıbanını düşünmek icabeder. Ekserya kaşıntılı tomates gibi yumuşak ve hamur kıvamında bulunan bu çıbanın bir iğne veya pılatin bir öze ile kenarından usaresinden ve kanlı ifrazatından alınan müstahzaratta hastalığın âmili marazisi bulunan Leishmania aramak ve bulmakla teşhis teyid edilir.

Yıl çıbanını benzediği ve iltibas ettiği cild hastalıklarından da ayırmak lâzımdır. Meselâ âdi kıl dibleri iltihabı denilen folliculitö, impetiqo, ergenlik ve kan çıbanından ayırmak lâzımdır. Umumiyetle bu nevi cild hastalıklarının seyri süratli, iltihaplı ve ağrılı olup tazyikle bu gibi çıbanların içerisinden vasıftar cerahatli bir öz (bourbillon) çıkar. Halbuki yıl çıbanında ise cerahatlanma ve iltihabî hal görülmez, ağrı yoktur. Ektima denilen cild hastalığı ise istreptokok mikroplarile husule gelen ve ekserya bacaklarda yerleşen ve üzerleri kirli esmerimtırak kabuklarla örtülü mikrobik bir yaradır. Bunların üzerindeki kabuklar kanlı esmerimtırak renkte ve daha kalın olub derin bir takarruh gösterirler. Bununla beraber şübheli vak'alarda labratuar yardımile teşhisi teyid etmelidir. Yıl çıbanını bazı kerre firenginin ilk yarasını veya firenginin üçüncü devir yarası bulunan komo bir cild kanseri ile bir cild veremini de taklid etmesile bunlardan da ayırmak lâzımdır. Bu gibi ahvalde yıl çıbanının bulunduğu ve tesadüf edildiği yerlerde endemique bir şekilde fazla görülmesi ve nihayet âmili bulunan Laşmanyayı yaradan alınan ifrazatta mikroskobla arayub bulmakla teşhisi takviye etmelidir.

—Sonu Var—

ÇORUMLU MANİLER

EŞREF Ertekin

1058

Bir vay ile iki vay
Yine bedirlendi ay
Yari bana verseler
Altmış gece altmış ay

1059

Bir avuç sudan oldum
Yar cevrin yudan oldum
Gündüz hayalindeyim
Gece uykudan oldum

1060

Bağ oldum bostan oldum
Dillere destan oldum
Ağla gözlerim ağla
Gül yüzlü dostan oldum

1061

Bağdat benim hoy benem
Didarine doymanem
Âlem bir yana olsa
Seni elden koymanem

1062

Bağçende bir gül bitmiş
Garip yolmu unutmuş
Kömür gözünü sevdiğim
Beni ne tez unutmuş

1063

Bu gözler bağı gözler
Avcıdır dağı gözler
Beni yareli koydu
Varmış bir sağı gözler

1064

Bu poşu kara poşu
Yakışır yare poşu
Yüz bin altun değmezmi
Tenhada yar öpüşü

1065

Bu dağlar yaman dağlar
Çevresi duman dağlar
İsterim yare gidem
Yol verin aman dağlar

1066

Baba der handır gelen
Lebi mercandır gelen
Âşıkın yarelemiş
Gözleri kandır gelen

1067

Bu dağlar ulu dağlar
Çevresi sulu dağlar
İsterim yare gidem
Bağlaman yolu dağlar

1068

Bu can başına kurban
Cümle işine kurban
Yalınız başa değil
Kara kaşına kurban

1069

Barmağımda mühür var
Yüreğimde kahir var
Sen bana darılalı
Ekmeğimde zehir var

1070

Ben yare kul olmuşum
Yanuben kül olmuşum
Kuş dilin bilmez iken
Şimdi Bülbül olmuşum

1071

Bu gün bana noluyor
Elde gülüm soluyor
Her derde dert demezdim
Bu dert beni alıyor [*]

1072

Bunu yazdım yaz idi
Kalemim beyaz idi
Kınamayın ağalar
Mürekebim az idi

1073

Bunu yazdım kış idi
Kalemim kamiş idi
Kınamayın ağalar
Elim üşümüş idi

[*] 164 no. nun benzeridir.

1074

Başındaki al ise
Koynundaki nar ise
Gençliğime doymayım
Senden gayri var ise

1075

Bir yüzden
Sanma elli bir yüzden
Zalımı hakka bırak
Elbet bulur bir yüzden
Âşıka bergüzardır
Alsa puse bir yüzden

1076

Benim derdim bilinmez
Cözüm yaşı silinmez
Kalbim matemle dolmuş
Perdelidir görünmez

1077

Çağırın erenlere
Bu aşkı verenlere
Âşıklık müşkül haldır
Vermesün yarenlere

1078

Çağırdım yana yana
Yar uykudan uyana
Çağırma niceylesün
Gendüden olmayana

1079

Hakka niyaz eyledim
Şad olupta gülmedim
Garip gezdim dünyada
Vefakâr yar bulmadım

— Sonu var —

Çorumda söylenilen bilmeceler

Derleyen: EŞREF Ertekin

Yol üstünde kitli sandık. (Mezar.)

Yol üstünde mum yanar. (Çidem, çiçeği.)

Yol üstüne saç koydum, geleni gideni aç koydum. (Oruç.)

Yol üstünde yeşil çıkı. (Manda pisliği.)

Pat dedi pıt dedi, var şuraya yat dedi. (Süpürge.)

Ben giderim o gider, pare pare iz eder. (Baston.)

Yarım kaşık duvara yapışık. (Kulak.)

Aktır abası yeşildir küpesi bunu bilmeyenler eşeğin sıpası. (Pamuk.)

Yol üstüne yoğurt dökülmüş, silerim gitmez süpürürüm gitmez. (Ay ışığı.)

Mani mani mani metel oturmuş elma satar, elmanın okkası kaça dedim, çildir çildir gözüme bakar. (Fare.)

İçi darı gibi, tışı deri gibi. (İncir.)

Nedir aslı sorutmanın sorutupta kırıtmanın, senin gibi sürütmenin yüz ellisi bir paraya. (Büber.)

Dam üstüne deri serdim, bacaklarını geri serdim. (Makas.)

Bir ayım var haşeri, kuyruğu damdan dışarı. (Kuyu.)

Uzun oluk dibi delik. (Baca.)

Kapuyu aştı, puf dedi kaçtı. (Yel.)

İstanbulda süt pişer, kokusu buraya düşer. (Mektup.)

İki kayanın arasında dana böğürür. (Yel.)

Altı tahta üstü tahta, içinde bir kanlı softa. (Pıçak ve kını.)

Hey dızıdık dızıdık, otuz iki kız idik, bir ipliğe dizildik, teker teker çözüldük. (Dişler.)

Gökten iner han gibi, Mısıra sultan gibi, serilir hasır gibi, sürünür yesir gibi. (Kar.)

Kara tavuk karnı yarık. (Ocak)

Bir dedem var mütten, sakalı var etten, şimdi gelir görürsünüz, güle güle ölürsünüz. (Hindi.)

İleri sürsem taşar, geri çeksem küser. (Kahve cezvesi.)

Zelle zelle zel olur, zelle şeker bal olur, varma zelle yanına on parmağın kan olur. (Kara tut.)

Ucu sallanır, dibi kıllanır. (Yün ipi eğiren Kirman.)

Mini mini kuşlar, camları taşlar. (Ufacık tolu taneleri, mürdümük.)

Yumruğum yiriğine. (Cep.)

Yüğürttüm çıktım tepeye, yular taktım sıpaya. (İğne iplik.)

Osmancıktan sandık gelir sandıkçılar yapamaz, içlerinde boncuk gelir boncukçular dizemez, arasında mektup gelir değme kâtip yazamaz. (Nar.)

Çarşıdan aldım eve geldim, Fatmayı anandan mı belledin, çifte göbek atmayı. (Landon araba.)

Yüğürttüm çıktım asmaya, asma beni kesmeye, belime bir kuşak kuşandım, değme kılıç kesmeye. (Nikâh.)

Karası katran gibi, sarısı safran gibi, boğazı düdük gibi, biz onu yidik gibi. (Hayvan ciğeri.)

Dağdan gelir dak gibi, boynuzları budak gibi, eğilir su içer, beğirir oğlak gibi. (Kağnı.)

Bir tabakta iki tavuk, biri sıcak, biri soğuk. (Gök, ay ve güneş.)

Yer altına göç gider. (Karınca)

Sandık açıldı, fındık saçıldı. (Keçi ve gığı.)

Fildir fıştır, kayadır taştır, bunu bilmiyenin avratı boştur. (Elmas.)

Derin kuyu, kumpür suyu, çeken ölmez, içen ölür. (Tüfek.)

Bir kalbur aşığım var, içinde de bir sakam var. (Yıldızlar ve ay)

Bir oğlum var İsmail, şamar yemeğe pek mail, demirden kulağı var, deriden göyneği var. (Zilli tef)

Yamyassıca filfillice. (Mercimek.)

Alaca mezer, dünyayı gezer. (Göz.)

— Sonu var —

TENASÜLİ GİZLİ HASTALIKLAR İSMİNİ TAŞIYAN ZÜHREVÎ HASTALIKLARI

Cild ve Zührevî hastalıkları Mütehassısı
Dr. TEVFİK Berkol

—30 uncu sayıdan mabaat—

Belsoğukluğu mikrobu havasız yerde kolaylıkla yaşayan, sıcak ve soğuğa tehammülü olmayan, antiseptik ilaçlara dayanamıyan hassas bir mikroptur. Belsoğukluğunun âmili bulunan Konogok mikrobu 39 derecede oniki saat zarfında ölür. 40 derecede altı saat zarfında ölür. 18 derecenin altında dahi yaşayamıyarak ölür. Şu halde 39 dereceli bir hastalığa yakalanmış, meselâ tifoya tutulmuş kimselerin evvelce tedavi ettirmediği idrar yolundaki mikropların tifo hastalığının geçmesini müteakıp mecradan gaip oldukları görülür.

Belsoğukluğu — İdrar yolunun cerahatli bir surette iltihaplanmasile kendisini gösterir. Kahve tanesi veya fasulye şeklinde karşılıklı dizilmiş Konogok denilen ve mikroskopla görülen bir mikropla şübheli temas ve cinsî münasebetten üç ilâ beş gün bir devri tefrihi müteakip kendisini gösterir. Başlangıçta mecranın başında sulanma, gidişme, yanma ile başlayarak bilahare ağrı, sızı ve yanmanın artmasile müterafik sarımtırak bir cerahatin mecrayı bevliden akmasile göze çarpar. Bu hastalığa gençler arasında çok tesadüf edilir. Hastalık başlangıcında lâyıkile ve fennî bir surette tedavi edilirse bir ârıza bırakmaksızın bir buçuk ay zarfında geçersede ekserya hastaların ihmal ve lâkaydisi yüzünden, metodik ve sistematik bir tarzda yapılmayan bir tedavi sebebile ve yahud hastaların uzviyetlerindeki hususiyet ve gayri tabiî vaziyet dolayısile mecradaki iltihap uzun sürerek ihtilat yaparak müzmin ve muannid bir şekil aldığı görülür. Bu sebeple gutmiliter denilen müzmin damla halinde sabahları be-

yaz kirli, sarımtırak renkte bir kaç damlanın mecradan geldiği görülür. İşte bu şekli alan belsoğukluğunun tedavisi oldukça güçleşir, pek uzun sürer. Hatta yapılan bütün tedavi ve ihtimamlara teannüd göstererek karşı gelir.

Belsoğukluğu devamı esnasında bir arıza ve ihtilat yaptığı takdirde en ziyade erkeklerde prostad denilen mezi bezlerini, husyeleri şişirdiği gibi kana karışması sebebile de romatizma, mafsal iltihapları, kalp hastalığı gibi mühim arızalar yapar.

Mikropla kirlenmiş bir el veya eşyanın göze dokunmasile gözde yaptığı tehlike ve tahribat hemen tamiri gayri kabil olup çok kerre hasta gözünü kaybetmekle nimeti basardan da mahrum bir hale gelir. Bu suretle mecrayı bevliye mahsus mahdut ve mevzii bir hastalık gibi telakki edilen belsoğukluğunun bazan yaptığı şu ihtilat ve tehlike sebebile pek mühim ve vahim ictimaî bir hastalık olduğu göze çarpar. İşte böyle tedavisini ihmal ederek müzmin damla halinde hastalığın tamgasını üzerinde taşıyan kimseler kendi şahısları için ileride bir tehlike hazırladıkları gibi evlendikleri takdirde de zavallı masum âileleri için pek elîm ve fecî felâketlerin zuhuruna meydan vermiş olurlar.

Belsoğukluğu hastalığının dahilî tenasül guddelerinde yapmış olacağı mühim ihtilatı sebebile kurulan âile yuvasını ekserya zürriyetten mahrum bırakarak muztarip ve neşesiz bir hayat geçirtmeğe mahkûm eder. Belsoğukluğunun umumî arızasından başka birde mevzii olarak mecrayı bevlide zamanla yapmış olduğu darlık vardır ki bu da çok kerre netice itibarile tedavi olmayan hastalarda büyük bir ıztırap ve sefalet içerisinde hastaları ölüme kadar sürükleyecek vahim ve tehlikeli ihtilatların vukuuna sebebiyet verir. Belsoğukluğuna bir kerre yakalanan kimseler ikinci defa olarak bu hastalığa daha kolay bir surette yakalanmak için bir istidat gösterirler. Belsoğukluğu hastalığına tutulmuş olanlar bazı hastalıklarda olduğu gibi hiç bir zaman muafiyet kazanmazlar. Bilakis hastalık çekenlerde muafiyetten ziyade yeni bir istidadın uyanmış olduğu görülür. Belsoğukluğu eskiyerek müzmin bir şekil aldığı zaman çok kerre vakıt vakıt nüksler ve faaliyetler göstererek yeni bir tablo ve manzara

aldığı göze çarpar. Belsoğukluğunun kadınlarda yaptığı fenalıklar ve tehlikeli âkıbetler erkeklerden daha fazladır. Hastalığın tedavisi kadınlarda oldukça müşkildir. Belsoğukluğuna yakalanmış ve tedavisi ihmal edilmiş veya noksan tedavi görmüş uygunsuz bir kadın bir çok erkeklere hastalığı bulaştırmaya kâfi bir sirayet kaynağı olabilir. Filhakika kadınlarda belsoğukluğu bunların tenasül azasının bir çok gizli girinti, çıkıntı ve derin köşe ve büklüm yerlerine girerek oralarda birer hastalık gizli yuvası yapmakla her hangi bir turomatizm tahrişat, cinsî münasebet ve hayız sebebile ara sıra hastalık gizli yuvasından çıkarak nüksler göstererek dahilî tenasül azasını teşkil eden rahim denilen çocuk yatağına nefirlere ve kadın yumurtalıklarına gitmekle bu mühim nazik noktalarda vahim neticelerle nihayet bulan bir takım şişliklere iltisaklara ve dolayısile mühim sakatlıklara ve kısırlığa sebebiyet verir. Eski ve müzmin belsoğukluğuna yakalanmış kadınlar rahim ve yumurtalıklarındaki müzmin iltihap ve şişlik sebebile ekserya sancılı aybaşı görmeğe, kısırlığa maruz ve mahkûmdurlar. Bu gibi kadınlar hayatlarını çok kerre muztarip bir vaziyette yatakta geçirmek mecburiyetindedirler. Kadınlarda belsoğukluğu sebebile sidik torbasının iltihabı ve idrar yolu darlığına erkeklere nisbeten az tesadüf olunur.

Kadınlardaki belsoğukluğu kendi fenalıklarını pek elîm ve zararlı tesiratını yalnız şahıslarında yapmakla kalmaz. Zavallı ve masum yavrucuklarının da doğumu esnasında hastalıklı validesinin tenasülî aksamına sürünerek çıkmasile ekserya bu masum yavrucukların gözlerinden yakalanmak suretile pek vahim ve müdhiş cerahatle müterafik bir göz belsoğukluğuna maruz kaldıkları görülür. Vaktinde tedavisi yapılmayan ve oldukça tedavisi müşkül olan bu yeni doğan çocuklardaki belsoğukluğu ya çocuğun gözlerinin iltihap neticesi eriyerek kaybolmasile çocuk büsbütün rü'yetten mahrum bir hale gelir vevahud gözün karniye tabakası denilen siyah kısmında bırakmış olduğu beyaz lekeler ve izler sebebile çocukların görmelerinde mühim bozukluk ve bulanıklık husule getirir.

Belsoğukluğu — Konogok denilen mikropla idrar yolunun ce-

rahatlenmesile, iltihaplanmasile meydana gelen bulaşıcı intanî umumî bir hastalık olup zannolunduğu gibi âdi ve basit bir surette kamişin iltihaplanmasile üfunetlenmesile kalmaz. Yaptığı derin ve uzun süren tehlikeli ârızalar ve ihtilatlar sebebile insanı ağrılar, ıztıraplar içerisinde kıvrandırarak feci âkıbetlere, hatta ölüme kadar sürükleyebilir. Belsoğukluğu mikrobu girdiği kamiş içerisinde kalmaz, erkeklerde mezi yapan prostat guddesine, yuvasına girerek burasını şişirir, iltihablandırır. Bunun vazifesini bozarak bel gevşekliği ve tenasülî iktidarsızlığı hazırlar. Oynak yerlere, mafsallara giderek o noktaları şişirir, insanı şiddetli ağrılar ve sızılar içerisinde olarak kötürüm bir vaziyete sokar. Kamişte yaptığı derin ve sıkı darlıklar sebebile sidik torbasından idrarın lâyıkile boşalmamasına ve hatta bazı kerre idrarın sidik torbasında birikmesile ve uzun zaman kalmasile vücutta hasıl olan zehirin tışarıya atılmaması yüzünden insanın kendi idrarile zehirlenmesine sebebiyet verir. Bundan başka mecra etrafında bir takım apselerin, çıbanların, deliklerin meydana gelmesini hazırlar. Menî yollarını şişirerek, tıkayarak menî yapan guddelerin vazifesini bozarak insanı kısır bırakır. Gizli hastalıklar ismini taşıyan belsoğukluğu kolaylıkla bulaşan ve etrafına yayılan cemiyetin her sınıf halk ve tabakasında fazla ve sık görülen ve yaptığı fenalıklar sebebile tehlikeli bulunan ictimaî bir hastalıktır. Belsoğukluğu mikrobu zamanla idrar yolu içerisinden kaybolursada yakalanan kimselerde ve lâyıkile tedavi olmayan şahıslarda silinmez fenalıklar ve ârızalar bırakır.

— Sonu var —

DESTAN

Derleyen : Eşref ERTEKİN

Çorum, muhitinde yetişen âlim ve şairlerden, Çorumun tanınmış âilelerinden olan Gökeşme oğullarına mensup Rüştü isminde bir şairin hal tercümesini kendi ağzından dinliyelim [*]

1

Sabavet halimde gezerken yap yap
Aşka düşüb değiştirdim etvarı
Rüyada bir pire ettim intisap
Destin takbil edüb verdim ikrarı

2

Olvakıtte dersim idi kâfiye
Tatillerde okur idim şafiye
Bilinmezdi nedir vezin kafiye
Anlamazdım güzel gazel eş'arı

3

Havalandı hemen ankayı aşkım
Serim sersem etti sevdayı aşkım
Temevvüç eyleyüb deryayı aşkım
Tecavüz eyledi haddi kenarı

4

Tefekkür eyledim oldemde nidem
Başım alub kangı diyare gidem
Gecelerde ağlar bu iki didem
Yanar canım eyler dil âhü zârı

5

Yanıp yakılarak eyledim tahsil
Mantık maaniyi okuyub tekmil
Fıkıhta zaptettim niçe mesail
Hemişe etmişem sarfı efkârı

6

Bazan ister idim hultatta şöhret
Bazan ister idim rahi mezellet
Bazan ister idim uzlette vahdet
Reyi aklın yoktu asla kararı

7

Sinnim dahi erdi yirmi beşe
Elim varmaz oldu gayri bir işe
Çillei aşkile düşüp teşvişe
Bilmez oldum artık kârı zararı

8

Gerçi bu aşkımı etmezdim ikrar
Lâkin aşk kendüsin eyledi ızhar
Anlayub serzeniş edince âyâr
Olvakıt eyledim terki diyarı

[*] Gökeşme âilesinde de büyüklerden kimse kalmamıştır. Bir sene evvel vefat eden merhum Mahmud ağaya bu destanı okudum ve buna âit malumatı olup olmadığını sordum. Gözleri yaşararak ben bir şey bilmiyorum, bunu bulup çıkardığınıza teşekkürler ederim. Bu bizim büyük Müftü dedemizin kardeşi olduğu anlaşılıyor dedi.

9

Çıkıp memleketten geldim Samsuna
Andan dahi geçüb Tırabuzona
Halim benzer idi hali Mecnuna
Aşk selbetti elden çok ihtiyarı

10

Bir kaç sene anda ettim ikamet
Okuyub mantıkla bazı cüziyyet
Andan Erzincana kıldım azimet
Koşup zahmetlere dili biçarı

11

Akdem eşitmiştim Hayyati Baba
Mürşiddir müridi tarika hâlâ
Geldimki eylemiş ol azmi baka
Sırrın takdis etsün cenabı bâri

12

Dolaştırır bizi tanei kısmet
Küffarla cidale eyledim niyyet
Anda bir zat verdi bir kılıçla at
Yayanlığı koydum oldum süvari

13

Arzırum merkezi evliya deyu
Mahalli ulema asfıya deyu
Eşittim mahalli urafa deyu
Geldim anda buldum niçe ebrarı

14

Biraz anlar ile olmuşam hemdem
Derunum derdine istedim merhem
Dediler susuzluk açlık gözde nem
Geceler etmeli çok istiğfarı

15

Men aref dersini tarif ettiler
Tarikı irfanı tefhim ettiler
Nasihat babını tetmim ettiler
Remzen bildirdiler bazı esrarı

16

Ruhsat alıp andan Kars yolun tuttum
Hasan kalesine bir günde yettim
Bir zatı kerime mülâkat ettim
Anınla eyledim çok istişarı

17

İbrahimi Hakkı hafidlerile
Görüştüm hem Necmi Saidlerile
Söyleştim dervişan müridlerile
Kalei mezkûrda anların dâri

18

Dediler taklili taamla menam
Taklili kelâmla uzleti enam
Zikri müdâm fikri temam vesselâm
Bunlar durur âriflerin muhtarı

19

Söyler on şey ile maruf urafa
Teslimü tevekkül Sabrile Rıza
Altı ile bu dört on olur cema
Zapteyle dediler bu muhtasarı

20

Vedalaşıp andan Karsa yetiştim
Çorum rediflerin bulup görüştüm
Orduya karışıp cenge giriştim
Çok su aştık bozamadık küffarı

—Sonu Var—

Musikimizde inkılâp nasıl olmalı

KEMAL Onsun

Musikimizde inkılap yapılmasını isteyenler hulâsatan iki gurupta toplanıyorlar : Birisi garp musikisini olduğu gibi almak isteyenler, diğeri de Türk musikisini ıslah etmek taraftarı olanlardır.

Bunların her ikisinin isteklerinin imkânlarını tahlil etmeden önce halen mevcut olan Türk musikisine her iki gurup taraftarlarınca yapılan itirazları incelemek icabedecektir.

Evvel emirde Türk musikisi diye nazarı dikkate alınarak tenkidlerin tevcih edildiği musiki kolumuz halk musikisinden ziyade peşrev musikisi denen kısmıdır.

Biliyoruz ki bu peşrev musikisi Arap ve Acem musikisinin tesiri altında fazlaca kalmış ve hatta iddia olunduğuna göre bu iki milletin musikisinden karıştırılarak alınmıştır. Bu kola karşı yapılan itirazlar :

— Bu musiki monotondur.

2 — Bu musiki kıvrak değildir.

Hakikaten birinci itirazı doğuran noksanlıkların başında usulün bozukluğu gelir. Türk musikisinde kullanılan usullere göre her şarkı behemehal aruz vezninde yazılmış şiirlerin notaya tatbik edilmesile meydana gelir. Şarkı yapılacak güfteler muayyen vezinde yazılır ve bu vezinler de muayyen usullere tatbik edilerek heceler o usulün icabına göre kıymetlendirilirler. Her hangi bir usulde yazılan iki şarkı tedkik edildiğinde görülür ki bir mısraın faraza üçüncü, beşinci hecesi ne kadar müddet uzatılarak kıymetlendirilmiş ise diğer mısraın aynı heceleri de o mikdar kıymet almıştır. Şu vaziyet dolayısile sanatkâr bir çok kaidelerle mukayyed bulunuyor demektir. Bunun neticesi de ayni usulde bir kaç şarkı üst üste dinlendiği zaman bir usanç tevlid eder.

Saniyen sanatkârın vezin ve usuldeki kıymetlere bağlı bulunması onun ilhamlarını tahdid etmeğe müncer olacaktır. Binnetice bir parçada gerek ufkî ve gerekse amudî temadi kendiliginden tahdid edilmiş bulunacaktır. Bu tahdidin diğer esaslı bir âmili de nasıl ki aruzla yazılan şiirlerde (müstezad müstesna) bir mısraın kapalı ve açık hece adedi diğer mısraın kapalı ve açık hece adedine müsavi bulunuyorsa Türk musikisinin usulünde de bir mısraa verilen kıymetler batole itibarile diğer mısraa müsavi olacaktır. İşte bu kaideler şarkılarda ufkî temadiyi zaruri kılmıştır. Bu had belki birinci mısra için doğru olabilir fakat diğer mısralar için az veya çok olması da muhtemeldir. Bundan başka behemehal bir usulde muayyen vezinli bir şiirin bestelenebilmesi, serbest vezinde yazılmış bir parçanın musikiye idhal edilmemesini mucip oluyor.

Amudî temadiye gelince: Usulden başka musikimizin bir de makamı vardır, her şarkı muayyen bir makamda yazılır ve o makamların seyrini takibetmeğe, kararına uymağa mecburdur. Bu mecburiyet karşısında fazlaca yükselen bir hecenin kıymeti pek tabiîdir ki ufkî olarak ta bir uzunluk alacaktır. Halbuki bu kadar bir uzunluğu o heceye veremiyecek olunca diğer hecelerin bu ses temadisine idhal edilmesi icabedecektir ve öyle bir hal alacaktır ki ufkî olan kıymetler, kullanılan hecelerde sona ereceğinden ta yukarıda kalan ses karar noktasına kadar memzuç bir halde kalacak ve hassatan musikiden beklenen ahenkle indirebilmek için bir kaç usulde, esası tecavüz etmek zarureti hasıl olacaktır. O halde ise; esas kaideye mugayir bulunduğundan bestekâr bir hataya düşmemek ve san'atından fedakârlıkta bulunmamak için kaidelerin ona çizdiği hadler dairesinde kendisini serbest sayarak amudî imtidadı kullanacaktır.

Arzettiğim bu vaziyetler pek haklı olarak şarkılarda (münekkidlerin ifadesi veçhile) monotonluğun birinci âmili olacaktardır.

Diğer âmile gelince: Bunu makamda aramak icabeder. Vakıa Türk musikisinde müstamel makamların adedi yüzlercedir ve bu pek bol melodiler de olduğunu ifade eder. Fakat usuldeki arzettiğim bu noksanlıklar bir makamda başlayan şarkının ufkî imtidadın azlığı yüzünden ancak sanatkârın kudretine göre, iki makam değiştirerek

yine başladığı makama dönmesini zarurî kılar. Makam değiştirmesi hatta o kadar farksız olur ki musiki sanatına pek vakıf olmıyanların bu nüansı fark etmeleri bile mümkün olamaz.

Gerçi makam değiştirmek için fazla ufkî uzunluğa ihtiyaç yoktur; netekim halk bestekârlarından çokları bunu pek sanatkârane yaptıklarını eserlerinde, meselâ Konya halk şarkılarından «Gül ezerler» türküsünde bir satırlık bir notada üç makamın bir birine ısındırılarak değiştirilmiş olduğunu görüyoruz. Bunlar yine dediğim gibi yükselen sanat eserleri olup çok kısa zaman içinde değişen bu makamlar yine onlarca monotonluğu izale etmiş olmuyor.

Bu saydığım teknik eksikliklerden başka taamülün de musikimizde büyük akisler uyandırdığını ve usanç tevlid ettiğini müşahede ediyoruz. Bu taamül çalışdaki usuldür. Bir fasıl yapılırken evvelâ peşrev, sonra ağır semailer ve besteler, badehu sengin semailer, cureunalar, yörükler çalınır ve saz semaisini müteakib longa ile fasla nihayet verilir.

Şu vaziyete göre bir fasıl dinleyen dinleyici aynı fasıldan ayni nağmelerin firekansı aynı olan bir şeyden anlamadığı usullerle ve nihayet onca hepsi aşağı yukarı birbirinin aynı olan sekiz, on şarkı dinlemek mecburiyetinde kalıyor. Pek tabiîdir ki bu kadar benzerlerin bir araya gelerek dinlenmesi haklı olarak bir usanç tevlid edecektir. Dinleyicinin (musikimiz monotondur) tenkidini üzerine almış bulunacaktır. Bunlardan başka asıl monotonluk bir eserin ancak bir nota ile yazılmış bulunması ve bütün sazların o eseri aynı notadan çalmasıdır. Ses imtizaçı Türk musikisinde mevcut olmadığı için saz adedi ne kadar fazla olursa olsun behemehal cümlesi aynı zamanda aynı sesi vermek mecburiyetindedir. İşte bu haldır ki esas monotonluğu tevlid ediyor.

Musikimizin kıvrak olmadığını iddia edenlere de verilecek cevap bu arzettiğim sebep ve âmillerin bir neticesi olduğunu söylemek ve kıvrak olmamasının ancak şarkılarda olduğunu, fakat cephemizi halk musikisine tevcih ettiğimizde orada da raks musikisine tesadüf edileceğini ilâve etmek olacaktır.

Bir şeydeki noksanlar malum ve istenen de malum olursa onu artık ıslah etmek, onu arzu edilen şekle koymak çok kolay bir mesele ve tekniksiyenlerin işi olur.

Bazı gençlerimizin Türk musikisini bırakarak doğrudan doğruya garp musikisini almamızı iddia ettiklerini esefle görüyoruz. Bir milletin kültürü deyince onda nasıl lisanın, tarihin ve edebiyatın mevcudiyetini anlarsak bunların içinde musikinin de mevcut olduğunu kabul etmek zaruretindeyiz. Bir millet kendi duygularını ancak kendi musikisi ile aksettirir. Onun üzerinde cebretmeğe, şu veya bu şekilde ondan vaz geçirmeğe imkân yoktur. Bunu canlı olarak kendi musikimizin ufak farklarında tesbit edebiliriz. Halk musikisi örneklerinden Karadeniz, Ortaanadolu ve şarkî Anadolu türkülerini birer birer tedkik edecek olursak aralarında ne kadar farklar olduğunu göreceğiz. Bu, bir milletin içindeki sadece coğrafi farkların tevlid ettiği duyuş ayrılığıdır. Nerede kaldı ki bir Türk milletinin musikisini atıp yerine garp musikisini almak. Hem sorarım garp musikisi deyince ne anlaşılıyor, bütün bir garp âleminin tek musikisi yoktur ki... Macarın, Rumenin, İngilizlerin hep millî musikileri bir birinden ayrı ve başka başka şeylerdir. Acaba bize garp musikisini almayı tavsiye edenler bunlardan hangisini almamızı icabettiğini de söyliyecekler mi ? Şübhesiz ki ne böyle bir tavsiye mümkün ve ne de bunlardan birisinin olduğu gibi kabulü... Diğer taraftan bize garp musikisini tavsiye edenler ve büyük bir ekseriyetin sebeplerinin iştirâk ettiği musiki, geçenlerde üstad Mesut Cemil'in bir yazısında tebarüz ettirdiği gibi, Avrupanın en süfli bar havalarıdır.

Avrupa musiklsi deyince şayed belli bir kaç üstadın eserlerinden bahsedilmek isteniyorsa bunlar esasen klasiktirler ve klasik tabirinin de ifade ettiği veçhile ne Fransızların, ne Almanlarındırlar, onlar bütün bir beşeriyetin malı olmuşlardır. Ve haddi zatında bunlar sayılan mikdarda olduktan sonra onu yama olarak kabul etmek ve benimsememek âlem nazarında istihzayı üzerimize celbetmekten başka ne fayda temin eder.

Bu gün halk türküleri bizim millî bünyemizin, millî karakterimizin temamen ifadesidirler. Onlarda en içli sanatkârların ismini bile vermeyen tavazula işlenmiş büyük sanat âbidelerini görüyoruz. Halk türküleri kendi sazlarımızla çalınırken hepimizin içinden gelen bir coşma hevesini, hepimizin içinden kopan millî bir kaynaşma

ve beraberliği hissediyor ve duyuyoruz.

Bunlar bize millî bir musikimiz olduğunu ve dışarılardan bir şey istemeğe ihtiyacımız olmadığını isbat eden en kuvvetli delillerdir. Biz kendi melodilerimizi bağrımıza basacağız. Yalnız bizim musikimizin istediği şey ıslâhtır. Usullerimizi ıslâh etmek ve bu günün ihtiyaçlarını karşılayacak şekle sokmaktır. Müzik daima edebiyatla yürümek ıstırarındadır. Nasıl ki bu gün edebiyatımızdan aruzu söküb atmış ve millî varlığımız olan heceyi kullanmağa başlamışız ve hatta bazı müzik yenilik taraftarları bütün bütün vezni, kafiyeyi bırakarak serbest şekilde şiir yazmayı tecrübe ediyorlar.. İşte musikimiz de edebiyattaki bu ceryanlara müvazi olarak yürümek ve onun tempolarına adımlarını uydurmak mecburiyetindedir. Bugün değerli musiki üstadlarımız vardır. Bunların himmetile yepyeni bir usul manzumesi meydana çıkarılacak olursa artık makam cephesindeki noksanlar da kendiliğinden bertaraf edilmiş olacak ve ozaman garp musikisi olduğu için zevkle dinlenen veya önünde hoplanan o bar havaları yerini bizim millî raks havalarımıza, millî oda müziğimize terkedecektir.

Bu ıslahatı yaparken diğer taraftan Türk klasik musikisi hiç bir veçhile ihmal edilmemelidir. Onlar bu günün musikisi olarak tekrarlanmaktan ve aksettirilmekten ziyade Türk klasiki olarak kalması yine millî musiki varlığımız için bir zarurettir.

MES'UL MÜDÜR: Dr. PERTEV KALELİOĞLU

Çorum kalesine bir varoş inşa edilmesine dair

No. 230

Çorum sancağı beğine hüküm ki :.

Kaza-i Çorumda sakin olan âyan ve eşraf dergâh-ı muallâma mahzar gönderüb eşkıya zuhur edeliden beru kaza-i mezkûr ehalisini katl ve garet edüb kal'aleri ziyade senk olmağla içinde tehassün mümkün olmamağın kasabai Çorumda münasib mahalde varoş bina edüb içinde sakin ve devamı devletim duasına iştigal üzere olmağiçun badema izni hümayunum rica edersiz. Vechi meşruh üzere tamiri içün maliye tarafından emri şerif verildiğün bildirüb mucibince süddei saadetimde dahi emri hümayunum talep etmeğin buyurdum ki veçhi meşruh üzere kasabai mezkûre halkı kendu rızaları ile varoş bina ettiklerinde ellerinde olan emri şerif mucibince tamir ve itmama eriştirüb hilâfı emir kimesneyi teallül ettirmiyesin deyu hüküm yazılmıştır.

29 M. Sene 1018 (1609)

Mühimme defteri 78, Sa. 716.

No. 231

Çorum sancağına bervechi arpalık mutasarrıf olan İbrahim paşa ile şaki gezer Mustatanın ahvaline dair.

Rum Beğler beğisine ve İskikilib ve Saz ve Tahtettarik kadılarına hüküm ki:

Siz ki kadılarsız, dergâhı muallâma mektub gönderüb İskilib ve Saz ve Tahtettarik kazalarının ehalisi meclisi şera gelüb hâlâ bervechi arpalık Çorum sancağına mutasarrıf olan İbrahim dame ikbalehu içün bundan akdem kaydolunan Yusuf paşanın yanından ayrılan «Gezer Mustafa» demekle maruf şakiyi yüzden ziyade celâli eşkıyasile yanına alub dalma kendusi ve kethudası olan şakii mezbur devre çıkub İskilip kazasına gelüb her haneye altışar kile arpa ikişer kile buğday ve üçer vekıyye yağ ve ikişer vekıyye bal ve onbeşer guruş salub cebren ve kahren cem ve tahsil edüb ve Saz kadılığı onbeş pare karyeler olub anun dahi ekseri havas-ı hümayun ve evkafı medine ve serbest zeamet olub kendu zabitlerinden

gayri mirliva ve beğlerbeğiler ve voyvodaları dahi eylememek içün ellerinde müteaddid ahkâmı şerifeleri var iken müşarünileyh iki üçyüz atlu ve sekban eşkıyasile üç defa kendu ve kethudası gelüb her gelişinde biner guruşların alub ve nice günler oturub müft ve meccanen yem yemekleri ve koyun ve kuzu ve sair bunun emsali mekülâtın ekledüb ve Tahtettarik kazasına dahil olub İskilibden ve Sazdan aldım deyu biner guruşları anlardan dahi alub ve bu kadar altun ve guruş cemedüb bal ve yağ ve buğday ve arpadan salguu edüb ve bundan sonra üzerinize üç ayda bir subaşı göndermiyeyim ve kendim devretmiyeyim deyu vadetmişken geru durmayub onbeşer ve yirmişer atlu ile zorba başıların gönderüb selâmlık ve hizmetkâr akçası deyu aldırub ve iki üç ay mürur etmeden kendu devredüb zulm ve teaddislnden halâs olmadıkların bildirüb üzerinde olan hakları alıverilüb ve zulm ve teaddisi defolunmaz ise perakende oluruz deyu arzeyledikleri ecldan buyurdum ki vusul buldukta sen ki miri miransın müşarünileyhi ihzar ve davayı hak ve tayini madde eden hasımları muvacehesinde bir defa hal ve fasl olunmayub ve üzerinden onbeş yıl mürur etmeyen hususların ǫnat vechile teftiş ve tefahhus edüb hak üzere göresin. Arzolunduğu gibi ise emri şeri kavimle âmil olub badessübut şer'ile müteveccih olan hukuku eshabına hükmedüb alındıktan sonra sabit olan mevadı sureti sicillerile yazub arzeyliyesin.

Amma umum teftiş memnudur. Ana göre mukayyed olub şühudu zordan ve garez ve taassub sebebi ile ve umum teftiş namile müşarünileyhi rencide ettirmiyesin.

(Bâ hat) 14 L. 1018 (1609)

Mühimme defteri 78. Sa. 128

İskilip Dizdarı Hacı Yusufun ahvaline dair

No: 232

İskilip kadısına ve İskilipde vaki Caca beğ medresesinde müderris ve müfti olan mevlâna Abdurrahman'a hüküm ki:

Sabıka İskilip kadısı olan mevlâna ..... süddei saadetime mektub gönderüb bundan akdem İskilib kalesi dizdarı olub eşkıyadan olan Hacı Yusuf kal'ai mezburede nice eşkıyayı iskân ettirüb mezburlar ile etraf ve eknafda olan kasabat ve kuranın emval ve er-

zakın garet ve hasaret ettirüb fesadı zahir olmağle dizdarlıktan azlolunub emval ve erzakı mîrî tarafından zapt ve kabz olmak fermanım olmağla mübaşir tayin olunub mezburun emvali şer'le ve mîrî için kabzolunduktan sonra mezbur Hacı Yusuf dahi habs olunub hakkından gelinmek saadetinde iken bir tarikle halâs olub geri gelüb kal'ade sakin olmagla fisk ve fesaddan hâli olmadığından maada hâlâ telbis ve tezvire sülûk edüb kal'ai mezburede olan tereke ve esbabım ziyade idi deyu hilâfı vaki. nice kimesneleri rencide etmek murad edüb kendu havasına tâbi bazı kuzata hitaben emir almagla hilâfı şeri şerif teaddiden hâli olmayub anın gibi emri şerif ibrazedüb dava ederse sizin maan görmenüz babında emri şerifim ricasına arzeylediğim ecldeu şer ile, maan görmenüz emredüb buyurdum ki vusul buldukta arzolunduğu üzere mezkûr anın gibi bazı kimesneler iddia ederse mürafaai şeri şerif edüb bir defa şerile görülüb on beş yıl mürur etmiyen hususların hak üzere siz maan hak şerile görüb bihasbeşşeri şerif lâzım geleni icra edüb hilâfı şeri şerif kimesneye iş ettirmiyesin. Lâzımülarz olanları yazub arzedesin.

(Bâ hattı Emanî efendi).
18 M. 1018 (1609).
Mühimme defteri 78. Sa. 518.

Yeniçeri ve acemi oğlanlarının muhallefatına dair

No. 233

Çorum, Amasya, Kangırı ve Ankara ve Bolu ve Kastamonu ve oltaraf sancaklarında vaki olan kadılara hüküm ki:

Tahtı kazanızda eğer mukim ve eğer âhir diyardan gelüb ol caniplerde fevt olub mîrîye aid ve racı olan yeniçeri ve acemi oğlanının muhallefat ve metrukâtların zaptedüb bu canibe getürmek içün zümrei mezburenin gediklularından Mumcu İbrahim tayin olunub iftiharül ümerai velekâbir yeniçerilerim ağası Mustafa dame ulüvvehu mektub vermeğin mucibince amel olunmasın emredüb buyurdum ki vusul buldukta bu bapda müşarünileyh tarafından verilen mektub mucibince amel edüb dahi tahtı kazanızda eğer mukim ve eğer âhir diyardan gelüb ol caniblerde fevtolub mîrî-

ye aid ve racı olan yeniçeri ve acemi oğlanının muhallefat ve metrukâtların mezbur Mumcu İbrahim zabtettirüb ve marifetiniz ile suk-ı sultanide furuht kılınub hasıl olan nukud der kise olub tahtı kazanızda olan yeniçeri serdarları ellerinde olan beytülmal kalil ve kesir ne ise Mumcu İbrahime teslim ettirüb ağaları tarafından verilen mektuba ve emri humayunuma muhalif kimesneye ınad ve muhalefet ettirmiyesin. (Ağaları tarafından verilen mektub üzerine buyurulmuştur.)

Fi gurrei şeh-i muharremülharam. Sene 1025 (1616).

Mühimme defteri 81 Sa. 13.

Musa adındaki şakinin yüzelli atlı ile Çorumu bastığına ve derdest edilmesine dair

No. 234

Rum beğlerbeğisine hüküm ki:

Sunsa (*) kadısı mevlâna Abdulkerim mektub gönderüb Musa nam şaki mukaddema yüz atlu ile Çorum üzerine gelüb yüz elliden ziyade reaya katledüb emval ve erzakların garet ettikten sonra varub Murad hanlı yanında gezüb ol taraflarda dahi nice fesad ve şenaat ettikten sonra gelüb Seyyidlu boğazında bir dağ başında bir kal'a bina eyleyüb yetmiş seksen mikdarı sekban ile boğazı bekleyüb âyende ve revendeyi rencide eyledikten gayri Arnavud nam şakiyi kaldırub ol yere götürüb ve ehli örf taifesine gammazlık edüb ve eşkıyaya zahire verüb daima fesad ve şenaattan hâli olmadığın arzetmeğin buyurdum ki vardıkta mezburu ele getirüb davayı hak ve tayini madde eden hasımlarile beraber edüb bir defa şerile fasl olmıyan hususların hak üzere teftiş edüb göresin. Veçhi meşruh üzere fesad ve şenaafı vaki ise badessübut şerile eshabı hukuka müteveccih olan hakların hükmedüb alıverdikten sonra mezbur şaki muhtacı arz olanlardan ise haps ve arzeyliyesin ve sonra şerile hakkında lâzım geleni icra edüb ehli fesadı bir veche ile himayet eylemiyesin.

(Ba hatlı Emani efendi)

22 R. sene 1018 (1609) mühimme defteri 78. Sa. 196.

(*) Sunsa : Tokat vilâyetinde Erbaa kazasına bağlı bir nahiye merkezi.

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl : 4 1 Birinci Kânun 941 Sayı : 32

Çorum vilâyetinin mülkî taksimatına

TARİHÎ KISA BİR BAKIŞ

HİKMET TURHAN Dağlıoğlu

Çorum vilâyeti, Ortaanadolu-da bulunan vilâyetlerimizin en mühimlerinden birini teşkil eder. Vilâyet, şimalde Samsun, Sinop, Kastamonu, cenubta Yozgad, cenubu garbisinde Ankara, şarkında Amasya, garbinde Çankırı vilâyetlerile çevrelidir. En uzun sınırı Amasya vilâyeti iledir.

Vilâyetin yüz ölçüsü 11240 kilometre karre olub 1935 nüfus sayımına göre nüfusu 284773 kişiden ibaret ve beher kilometreye düşen nüfus ise 25 dir.

Bu gün Çorum vilâyeti ; merkez Çorum kazası, Alaca (Hüseyinabad), İskilip, Osmancık, Mecidözü (Hacıköy), Sungurlu (Budaközü) olmak üzere altı kazaya ayrılmıştır. Bu altı kazaya yedi nahiye ve 733 köy bağlıdır. Vilâyetin kaza itibarile yüz ölçülerile nüfus mikdarı, nahiye ve köy durumları aşağıdaki cedvellerde gösterilmiştir.

CEDVEL : 1

Kazanın Adı	Bağlı köy sayısı	Nahiye Adı	Nahiyeye bağlı köy sayısı	Umumî köy yekûnu
Çorum	147	Yeniçamlıca	26	173
İskilip	74	Bayat	44	
		Kızılveran	21	139
Mecidözü	80	Cemilbey	30	
		Ortaköy	16	126
Osmancık	57	Avlağı	17	74
Sungurlu	97	Yekbas	23	120
Alaca	101	—	—	101
Yekûn	556	7	177	733

CEDVEL : 2

Kazanın Adı	Mesahai sathiye K. karre
Çorum	3055
İskilib	1950
Osmancık	1880
Sungurlu	1810
Mecidözü	1390
Alaca	1115
Yekûn	11240

CEDVEL : 3. Nüfus :

Kazanın Adı	Erkek	Kadın	Yekûn	Kesafet
Çorum	33236	34403	67639	22, 1
İskilib	30480	32524	63004	32, 3
Sungurlu	23381	25222	48603	26, 8
Mecidözü	18960	20466	39426	28, 4
Alaca	17029	18406	35435	30, 7
Osmancık	15806	16838	32644	17, 4
Yekûn	138892	147859	286751	25, 5

CEDVEL : 4

Vilâyet ve kaza merkezlerinin nüfusu

Kasabanın Adı	Erkek	Kadın	Yekûn
Çorum	9927	10224	20151
İskilib	4870	5828	10698
Sungurlu	2365	2885	5250
Mecidözü	1417	1453	2870
Alaca	1175	1207	2382
Osmancık	2032	2181	4213

NOT :
Bu rakamlar 1935 nüfus sayımına göre yapılmış olub 1940 nüfus sayımında bir fazlalık göze çarpmaktadır.

Çorum, Bizanslılardan Türklerin eline 1048 - 477 tarihinde geçmiştir. Melik Danişmend Gazi Bizanslılarla çarpışarak Çorumla birlikte Sivas, Kayseri, Tokad, Amasya, Osmancık, Çankırı, Kastamonu ve havalisini fetheylemiştir. (1) Melik Danişmendin Türkmen kabilesinden ve Alp Arslanın ümerasından olduğuna şübhe yoktur. Selçuk hükümdarı İkinci Kılınç Arslan Danişmendiler milkine tevarüs edince Çorum da Selçukilerin idaresi altına geçmiştir. (1156 - 551).

Vesikalara nazaran Çorumun İslâmî devrelerdeki ilk adı (Çorumlu) dur. Çorumlu Selçukiler devrinde bir serleşkerlik merkezi idi. Selçuk hükümdarı ikinci Gıyasüddin Keyhusrev zamanında Çorumlu serleşkeri Zekeriya Hatiyrüddin idi. (2) Serleşkerlik bir nevi sancak beyliği demek olub bunlar arasında en liyakatli ve ehemmiyetlisi Melikülümera yani beylerbeyi olurdu. (3)

Çorumlu ve çevresi ; Sekizinci asrı hicrî iptidalarında Selçukilerin istiklâllerini kaybetmesi üzerine İlhanilerin ilk Anadolu valisi emir İrincin idi ki mazalimile şöhret bırakmıştır.

[1] Bu tarihi (Ebülferec) den naklen Mathieu yazar. Ve Ebülferec 1074 hicrî senesinde Sivas ve Kayseriyi zaptedenin İsmail bin Danişmend olduğunu kaydeder. (Başkınız, Sivas Şehri. S. 18.)

[2] Osmanlı devleti teşkilâtına medhal. S. 113. İsmail Hakkı Uzunçarşılı.

[3] İbni Bibi, S. 256.

Bu valiler içinde (Sıvas)ı merkez yaparak bir hükümdar gibi idarei ümur eden (Demirtaş) gibi valiler vardır. Demirtaşın Mısıra gidişinden sonra bu çevreye onun vekili olan Erdana hükmetmeğe başlamıştı. Emir Erdana'ya tabi olan vilâyetler arasında Sıvas, Kayseri, Amasya, Çorum, Develi ve Erzincan vardı. (4)

782 hicrî 1381/M tarihinde Sıvas merkez olmak üzere Çorumlu ve çevresi Erdana'ların vezirlerinden olub istiklâlini ilân eden Kadı Bürhaneddinin idaresi altına geçti. Kadı Bürhaneddin Ahmedin hükümdarlığı zamanında yazılan Bezm-u Rezm adlı eserde Çorum (Çorumlu) diye zikredilmekte ve Çorumlu sahrasında Osman oğullarile harp yapıldığı yazılmaktadır. (5) Kadı Bürhaneddin Osman oğullarile olduğu gibi Karaman oğulları, ve Mısır gibi kuvvetli hükümdarlarla bile çarpışmaktan çekinmemiştir.

Kadı Bürhaneddin hicrî 800 senesi sonunda veya 801 senesinin ilk ayında kendi kumandanlarından Karayülük Osman bey tarafından Sıvas ile Divriği arasında vaki olan bir muharebede mağlub edildi. Ve yaralı olarak esir edildi. Ve Tokad hakimi (şeyh Necib) in ısrarile katledildi. Yerine büyük oğlu Alâeddin Ali hükümdar ilân edildi. Osmanlı tarihleri Alâeddin Aliye Zeynelâbidin ismini veriyorlar.

Çorumlu ve havalisi 801 H. 1398 M. tarihinde ve Yıldırım Bayezidin zamanında Osmanlıların idaresi altına geçti. Yıldırım Bayezid bizzat Sıvasa gelerek şehri teslim aldı ve en büyük şehzadesini (Emir Süleyman)ı Sıvasa vali tayin etti.

1398 milâdî tarihinde Osmanlı devletinin idaresine geçen Çorum bir sancak merkezi olarak idare edilmeğe başlandı. Çorum o zaman merkezi Sıvas olan Rumiyei Suğra vilâyetine tabi bulunuyordu. Bu vilâyetin adı sonra Eyaleti Rum olmuştu.

Kanunî Sultan Süleyman zamanında yapılan mülkî taksimata nazaran Sıvasa tabi sancaklar şunlardı:

Amasya, Çorum, Bozok, Divriği, Canik, Arapkir (6). Çorumun

[4] Sıvas şehri. S. 68.

[5] Bezm-u-rezm S. 405. Bu eser Türkiyat enstitüsü tarafından neşredilmiştir. Eser Fars dilile yazılmıştır. Müellifi Aziz bin Erdeşir'idir.

[6] Bakınız Netayicül - vukuat cild 1 S. 128. Evliya Çelebi seyahatnamesi. cild 1 S. 192.

senelik hassı yani sancak beyi olan mirlivasının senelik âidatı 30 bin akçe idi. Çorum sancağı onuncu asrı hicriye âit mühimme defterleri ve 927/1520 senesine âit Çorum tapu .defteri kayidlerine nazaran şu kazalardan ibaret bulunuyordu :

Osmancık (Osmanlılar burayı Kastamonu hakimi kötürüm Bayezidden zaptetmişlerdir.) (7) İskilib idi.

Bu kazalara, nahiye olarak Saz, Tahtattarik, Fevkattarik Kargı, Karahisar demürlü, Kataç Bayer gibi yerlerin bağlı olduğu görülmektedir.

Evliya Çelebi, Çorum hakkında şu izahatı verir :

(Selçukilerden Kılıç Arslan şahın «İkinci Kılıç Arslan olacak» binasıdır derler. Sonra Danişmendilerin eline düşmüştür.! Oradan da Yıldırım hana geçmiştir. Sıvas eyaletinde sancak beyi tahtıdır. Beyinin hassı 30 bin akça olub 19 zeamet, 310 timarı vardır. Alaybeyisi, Çeribaşısı vardır. 150 akçalık kazadır. Kadısına senevî beş kise hasıl olur. «Bir kise 500 kuruş hesabiledir.» Şeyhulislamı, nakibüleşrafı, âyan ve eşrafı, kale dizdarı ve neferatı, muhtesibi, şehir subaşısı, şehir banlı ve sairesi vardır. Çorum sancağında askerî taifesi gayet çoktur. Eşkıya ve zorba yeridir. Şehir kırk iki mahalle ve kırk iki mihraptır.

4300 bağlı, bahçeli evleri vardır.

Sultan Alâeddin camiini Süleyman han imar etmiştir. Mimar Sinan ağa kârı olan bu camiin cemaati çoktur. Hamamlarından (Yenihamam) gayet lâtiftir. Kırk kadar seray hamamları vardır. Onbir mektebi subyanî, yedi hanı, onsekiz yerde abu hayat sulu

[7] Kızılırmak kenarlarında üzümü, buğdayı mebzul bir sahrada kâin Osmancık şehri Kastamonu hukûmetinin başlıca şehirlerinden biridir. İkinci Bayezid tarafından bina olunan köprüsü nazarı dikkati çeker. On iki ayak üzerine kurulmuş olan bu köprü Türkiye köprülerinin en iyi köprülerinden biri sayılır. Şehirin dahilinde meşhur bir mezar görülür ki Haci Bektaşın arkadaşı olan (Koyun Baba) adındaki azizin kabridir. Koyunbaba hiç söz söylemeyüb yalnız günde beş defa namaz vakıtleri koyun gibi melediği içindir ki bu isim ile anılmıştır. İkinci Bayezid Koyunbaba için âli bir türbe, geniş ahırları şamil bir tekye, imaret, seyyahların meccanen ikametine mahsus bir çok hücreler inşa ettirdi. Osmanlı ülkesinde bu kadar güzel, bu kadar zengin tekye az bulunur.

Hammer tarihi. Ata bey tercümesi cild 10. S. 272 - 273.

Neşet Köseoğlunun (Koyunbaba) ya âit Çorumlu'daki neşriyatına bakınız. Köprü Mimar Sinanın eseridir.

çeşmeleri vardır. Bir konak yerden Süleyman Han su getürüb bu şehre sebil etmiştir. Üç yüz dükkânı olub her türlü esnaf mevcuttur. Erbabı maarifi, nükte şinas çelebileri, ulema ve suleha ve meşayihi, garip sever adamları hal ve salâhı ile tanınmış kimseleri çoktur. Abu havasının letafetinden halkının yüzleri kırmızı üzre olup orta boylu, cesim adamları olur. Güzelleri çoktur, halkı ekseriya çuha giyerler. Kadınları beyaz örtüye bürünürler. Kışı şiddetli olduğu halde bağ ve bağçeleri çoktur. Şehrin kıble tarafında celâlî şerrinden emin olmak için dört köşeli küçük bir kal'ası vardır.) (8)

Kâtip Çelebi, Şamlı Ebubekir Beham'dan naklen Cihannüma'da Çorumun mülkî taksimatı hakkında şu malûmatı verir. Bu malûmat 18 inci asırda bize Çorum vilâyetinin vaziyeti hakkında esaslı bir fikir verebilmektedir. (9)

Çorum Kaleciğin şarkı şimalisinde bir liva merkezidir ki cenubunda Bozok sancağı vardır.

Kazaları, İskilip, Tahtattarik, Hacı Hamza, Saz, Sakız, Osmancık, Karahisar temürlü, Katar, Fevkattarik, Saraykatar, Mehmadselâm. Buna nazaran merkez Çorum kazası da dahil olmak üzere 18 inci asırda Çorum oniki kazadan teşekkül etmekte idi. Kâtip Çelebi Çorumla birlikte bazı kaza merkezlerinin evsafını da yazmaktadır ki bunları o zamanın şivesile yazmak faydalı olacaktır.

Çorum : kasabası bir mağmur şehirdir ki her haftada pazarı turur. Mükellef hanları vardır ve mesacid ve cevami ve esvak-ı âmiresi ve mahsus paşa sarayı vardır. İki dağ arasında bir vâsi sahrada vakidir. Şahrah üzere değildir. Çorumdan bir merhebe şarkta (Şeyh Elvan) tekyesi vardır. Azîm ziyafethanedir ve müsafire riayet ederler.

İskilip : Çorumun garbisinde bir menzildir. Bir kal'a ve bir kasabadır ki müftü Ebüssuud bu kasabadan neş'et etmiştir. Anda bir cami ve muallimhane ihdas etti. Ve Kızılırmak bununla Çorum arasından geçer.

Osmancık : Amasyadan iki merhale garbedir. Kızılırmak bunun yakınından geçer. Şahrah üz-

[8] Evliya Çelebi seyyahatnamesi. Cild 2. S. 407 - 408. Evliyanın verdiği tarihî izahatın bir kısmı tashihe muhtaçtır. Çorum kalesi hakkında Çorumlu'da çıkan makalelerimize bakınız.

[9] Cihannüma. İbrahim Müteferrika tab'ı. Varak 213.

re bir kal'a ve kasabadır. Ve nehir bir saat kadardır. (Koyunbaba) derler bir aziz medfundur ki üzerine kurşun örtülü, kubbeli bir türbe ve tekye içinde âşıklar sakin olur. Ve Bayram kethuda anda bir cami bina etmiştir ki Kızılırmak yakınından geçer.

Hacı Hamza: Cami ve hamam, bir hanı ve dükkânları müştemil bir karyedir. (10)

Kâtip Çelebi diğer kazalar hakkında malumat vermemektedir.

Mecidözü kazası hakkında malumat verilmeyişine göre bu kazanın o zaman Amasya sancağına bağlı olmasından ileri gelmektedir. Filhakika Başvekâlet Arşiv dairesi kayidlerine nazaran Mecidözünün Çorum sancağına bağlanması 1255/1839 tarihinden sonradır. Bu günkî mülkî taksimatına göre eski kazalardan bir çoğu köy haline gelmiş bir kısmı ise temamen yeri malum olmıyacak şekilde ortadan kalkmıştır.

Hicrî 10 uncu asra ait tapu defterlerindeki nahiye manasına gelen divanlar ise büsbütün kullanılmaz olmuştur.

*
* *

26 Şaban 1255 senesinin pazar günü ilân edilen (Milâdî 3 teşrini sani 1839) gülhane hattı ile devlet idaresinde esaslı değişiklikler yapılmıştı.

Eyalet merkezi olan sancaklara birer müşir ile birer de muhassılı emval ve vilâyetlere tabi sancaklara ferik rütbesinde birer kumandanla yine birer muhassıl kazalara da birer zabıta memurile yine birer muhassıl, mal ve tahrirat kâtipleri tayin olunmuş ve bütün muhassıllere yedi bin beşer yüz kuruştan onar bin kuruşa ve kâtiplere de 1500 - 2000 kuruş kadar maaş tahsis kılınmıştır. Gülhane hattının ilânından iki üç ay sonra Osmanlı imparatorluğunun her tarafına gönderilen bir fermanda teşkilâtı mülkiye ile vergilerin tarzı cibayeti hakkında (11) uzun uzadıya malumat verilmektedir. Bu fermanla muhassıllere fevkalâde salâhiyet verilmekte idi. Bu fermanla gerçi eski eyalet sistemi zahiren bırakılmış gibiydiler. Lâkin kaza, sancak ve vilâyet muhassılleri birbirinden te-

[10] Hacı Hamza bu gün Osmancık kazasına bağlı 719 nüfuslu büyük bir köydür. Osmancığa 836 nüfuslu Hacıhamza Güneyi ve 210 nüfuslu Hacıhamza Obruğu ve 143 nüfuslu Hacıhamza Sekürü adlarında diğer köyler vardır.

[11] Lütfi tarihi. Cild 6, S. 153 ve cild 7 ye bakınız.

mamile ayrı ve müstakil olduklarından hakikatte mülkî teşkilâtın ehemmiyeti ortadan kalkmıştı (12)

Bir iki sene kadar bu şekilde idareden sonra memurların aldıkları maaşlar varidatı imha eylemiş ve hatta bazı kazaların varidatı masraflarını karşılayamamış olduğundan bu şekil idareden bir iki sene sonra vaz geçilmiştir. Bunun üzerine idarî teşkilât âdeta askerleştirilmiş vilâyetlerde müşirlik nizamı tesis edilmiş ve tekrar sancaklar vilâyetlere bağlanmış maiyetlerine birer defterdar verilmiş ve her sancağa birer kaymakam ve kazalara ehalinin erbabı haysiyet ve iktidarından birer müdür nasbolunmuştur.

Bu devirde sancaklardaki kaymakamlar ferik veya liva rütbesinde bulunmakta idiler. Ankara müşiri, Sıvas müşiri, Çorum ferikı, vali ve sancak mutasarrıfı manasını ifade etmekte idi. 1259/1843 tarihlerinde yapılan tensikatı askeriyede ümera ve zabitanın mülki hizmetlerde kullanılmaması karar altına alınmış isede bu karar ancak kaza ve sancaklara tatbik edilmiş, vilâyetler yine müşirlerin idaresi altında kalmış, sancaklara mutasarrıflar tayin edilmiştir. Fakat idarei vilâyatta ıslahat bizde bilhassa 28 Teşrinisani 1852 tarihinde (1268 hicrî) senesinde Sultan Abdulmecidin eniştesi olub Âli paşanın yerine sadırâzam olan Mehmed Ali paşanın zamanında olmuştur. Bu devirde vali dahiliye nazaretinin dahi mercii olan sadırâzam ile muhabere ederdi. Askerî kumandanları ve defterdarlar harbiye ve maliye nazaretlerile doğrudan doğruya münasebette bulunurlardı.

1852 fermanı (muhassılleri, mal müdürlerini, kaza ve nahiye meclisleri azasını, zaptiye yani jandarma zabitlerini valilerin idaresi altına verdi. Valiler bu memurların ef'âl ve harekâtından mesul oldukları cihetle bunları azledebilirlerdi. Aynı zamanda valinin asâyiş ve umumî intizamı muhafazası emrindeki salâhiyeti genişletilmişti. (13).

Çorum 1280 — 1863 tarihine

[12] Tanzimatı Hayriyeye ait kanunlardan ilk vücude getirilen kanun, tahriri emlâk ve nüfus ile vergi tayini maddesi ve memleket ümurunun rüyet ve hüsnü idaresi zımnında iktiza eden mahallere memur edilen "muhassıller„ ellerine verilen 19 Zilkade 1255 tarihli talimattır.

[13] Osmanlı tarihi, Ahmed Rasim. Cild 4. S. 2117.

kadar sancak merkezliğini muhafaza etmiştir. (14)

1248/1832 tarihli nüfus yoklamasına dair bir defterde (15) Sıvas, Divriği, Çorum sancaklarının yoklaması vardır.

Çorum sancağı 1257/1841 tarihinde Sıvastan alınarak Ankara vilâyetine bağlanmıştır. (16)

Çorumun sancak merkezi olduğuna dair diğer bir vesikada Zile muhassıllığine bağlı İnallu Ballu kazasının Çoruma rnptı hakkındaki 23 Şaban 1256/1840 tarihli bir karardır. (17)

1259/1843 tarihinde de İsmet paşa 17500 kuruş maaşla Ankara, Çankırı ve Çorum sancağı mutasarrıflığına tayin edilmiştir. (18)

Çorum tarihi ve coğrafyası adlı bir eser yazan Nazmi Tuğrul, Çorumun 1825 den itibaren kazaya tahvil edildiğini yazıyorsada yanlıştır.

Çünki gerek mühimme defterlerinde yani devlet muhaberatının yapıldığı defterlerde gerek Cevdet tarihinde bu tarihlerde Çorum sancak merkezi olarak gösterilmektedir.

[14] Cevdet paşa tarihinde 1239/1823 vekayiinde şu kayde rastlamaktayız: "Sirozî Yusuf paşa maiyetinde bulunan Çorum mutasarrıfı mirimirandan Ali paşa vefat etmekle Yusuf paşanın inhası üzere bu esnada Çorum sancağı rütbei miri miranı ile Dıramalı merhum Mahmud paşanın delil başısı Yusuf ağaya tevcih buyuruldu. Cild 12. S. 82.

[15] Başvekâlet Arşiv dairesi merhum M. Cevdet tasnifi. Dahiliye kısmı No. 7012 Bu tasnifte Çorum sancağına bağlı olarak Hacı Hamza, Saz, İskilip, Osmancık, Katar nahiyesi ve aşairi Çorum kazaları görülmektedir.

Bu son kaza seyyar aşiret meselelerine bakmakta idi.

[16] Arşiv dairesi, Cevdet tasnifi dahiliye kısmı No. 5304.

[17] Cevdet tasnifi dahiliye No. 6013. Bu vesikayı aynen neşrediyoruz;

Zile muhassıllığine mülhak İnallu ve Ballu kazasile Çapan yörügâni ezkadim 18 adet kabileden ibaret olarak Çorum toprağında mutavattın olub sair rençberan misüllü ziraat ve hıraset üzere emlâk ve arazi sahipleriaden olduğu ve konar göçer makulelerden olmayarak minelkadim asker ve ümur cihadiyelerini ba emri âli Çorum tarafından idare olunması istidasile meclisleri tarafından mazbata takdim olunmuş bulunduğu....

Zileliler bu kazanın Çoruma ilhakını istemedikleri ayrıca zikredilmektedir.

Ali Cevat bey, (Memaliki Osmaniyenin tarih ve coğrafya lügati) adlı eserinde (İnanlli Ballı) yi Kastamonu vilâyetinin Kengırı sancağında Kalecik kazasının nahiyesi olarak göstermekte ve 22 karyeden ibaret olduğunu yazmaktadır. Cild. 1. S.138

Fakat İnallu Ballunun ne suretle Çankırıya bağlı olduğu anlaşılamamıştır. Çünkü buranın Zile ile münasebeti olmasa gerektir.

[18] Arşiv dahiliye kısmı evrakı No. 7517.

1273/1856 tarihinde Şaban ayında Rıdvan paşa Çorum ve Kayseri mutasarrıtlığına tayin edilmiştir. (19)

1275/1858 senesinde Amasya ve Çorum sancakları mutasarrıfı Elhac Mustafa Âsım paşadır. (19)

Bütün bu izahat Çorumun 1281/1864 tarihli (teşkili vilâyat) kararnamesine kadar sancak merkezliğini muhafaza ettiğini göstermektedir. 1281 tarihinde Çorum sancağı lâğvedilerek İskilip kazası Kastamonunun, Çankırı sancağına, Osmancık kazasını Amasyaya, Çorum ve Sungurlu kazaları da Yozgada raptedilmiştir(20)

1293 senesi salnamesinde Çorum kaymakamı Halil Hilmi bey isminde bir zattır. Vital Cuinet' in haritalarında da bu taksimat bu şekilde gösterilmektedir.

Çorum 1312/1894 tarihine kadar kaza halinde idare edilmiştir. 1311 tarihli Ankara vilâyeti salnamesinde Çorum Yozgada tabi bir kaza merkezi olarak tesbit edilmiştir. 1894 tarihinde Çorumlu Beşiktaş muhafızı Hasan paşanın delâlet ve gayretile Ankara valisi Abidin paşanın zamanında tekrar sancak haline getirilmiştir. (21)

Çorum yeniden sancak haline getirilirken kendisine şu kazalar bağlandı: Amasyadan Osmancık, Yozgaddan Sungurlu, Çankırıdan İskilip kazaları.

312 senesi çıkan (Salnamei Devleti Aliyyei Osmaniye) de Çorum sancak olarak gösterilmekte fakat kazalara işaret edilmemektedir. Anlaşıldığına göre teşkilât ikmal edilememiş ve bu yıl yalnız Çoruma bir mutasarrıf gönderilmekle iktifa edilmiştir. Çoruma ilk gönderilen mutasarrıfın adı Rüştü paşadır. 1313/1895 de Çorum sancağı temamile teşkilâtlandırılmıştır. Bu sene çıkarılan Salnamenin 514 üncü sahifesinde Çorum için şu izahat vardır. Çorum Ankaraya bağlı bir sancaktır. Mutasarrıf Reşid paşadır.

—SONU VAR—

[19] Arşiv kayidlerine göre ve mühimme defteri No. 260. S. 134. Sene 1275.

[20] L Turğuie d'Asie Paris. 1890. Vilâyet d'Angora. Yozgat sancağı 1890—1308 tarihinde Yozgat, Çorum, Sungurlu, Akdağmadeni, Boğazlıyan kazalarından teşekkül ediyordu. Alaca - Hüseyinabat nahiye halinde idi.

[21] Çorum tarihi ve coğrafyası adlı eserde bu hususta verilen malumat temamen yanlıştır ve hiç bir esasa dayanmamaktadır.

Folklor ve Halkevleri

Kemal SAYIN

Folklor tek kelime ile «halkiyat» diye tarif olunabilir. Her milletin, müşterek mazisinde müşterek ve millî örf, âdet ve an'aneleri vardır. Yalnız «millî örf ve âdet» tabirini dar manâda anlamak hakikattan uzaklaşmak olur. Bu şu demektir ki Beşerî camiaların sinesinden doğan mahallî örf ve an'anelerde içtimaî muhit ve şartların da mühim hissesi vardır. Binaenaleyh ayni sosyolojik şartları yaşamış bulunan muhtelif ırk camialarında, aynı mealde halk eserlerinin doğuvermiş olduğu, nazarı dikkatimizi celbetmektedir. Bir camia içinde hüdayı nabit gibi kendiliğinden kaynayıp çıkan ve sırf halkın hislerine tercüman olan bu âdet ve an'aneler müteaddit şekillerde tecellî edebilir: Yabancı tesirlerden masun kalmış halk çocuklarının, ekseriya okuma yazma bilmedikleri halde yarattıkları koşma ve destanlar; Yalnız hafızadan hafızaya intikal suretile asırlarca yaşayan bu koşmaların, ya sahipleri tarafından, yahut ta başka aşıklar tarafından besteye bağlanıp sazın tellerine devredilen ahengi; Mahallî aşk, kahramanlık hikâye ve destanları; evlenme, düğün ve nişanlanma gibi hukukî müesseselerin mahallî kıyafetleri; ve nihayet ata sözleri gibi ahlâk düsturları halinde halkiyatın muhtelif rükünlerini teşkil ederler. Bu sahada en zengin kaynağın Türk milletinin mazisi olduğunu söylemek, hakikatı ifade bakımından yerinde olur. Filhakika; Binlerce asırlık maziye malik olan Türk milleti, ona yurdunun coğrafî hususiyetlerini, Tuna kapılarına dayanan yiğitlerinin kahramanlıklarını, hulâsa yaşadıklarını ve hissettiklerini, en kudretli bir ressam gibi dimağlara resmeylemesini, en mütehassıs bir müzisiyen gibi bağlama'dan gönüllere akıtmasını

ve bu mukaddes hatıraları, mütemadiyen yenilerini katarak bu güne kadar iletmesini bilmişlerdir. Köyden köye elinde sazı ve kopuzu, dolaşan, koşmalar ve destanlar söyleyen halk şairlerini, bu intikalin koruyucusu olarak kabul etmekte hakkımız vardır. Osmanlı imparatorluğu zamanında bir yandan Arap ve Acem edebiyatına gösterilen rağbet, buna mukabil milliyet ve Türklükten sapış, diğer yandan muhtelif ecnebî unsurların zoraki nüfuzu, bize, bizim olanları unutturmak tehlikesini göstermişti. Fakat her gömüldüğü çamurdan çıkıp parlamasını bilen bu millet, çok geçmeden benliğini yeniden idrâk eyledi. Mazisinde iştiraki olmayan gayri Türk unsurları içinden atıp, yalnız kendinin olmak ve bu mümtaz vasfile banisi olduğu medeniyetin tekrar ön safında yer almak için azmeyledi. Bu gün iftiharlar görmekteyiz ki Türkiye Cumhuriyet Hükûmeti, halkiyatımıza ve millî benliğimize lâyık olduğu mevkii vermiş bulunuyor. Esas teşkilâtı halkçılığa dayanan bu rejim, açtığı Halkevlerile, tesbit ve tertip eylediği halk saatleriyle gayesine erişmek yolunda bulunmaktadır. Bu neviden olarak Radyo idaremiz bize 15 günde bir halk gecesi yaşamak fırsatını vermiştir. Bu değerli çalışmaları, yarınımız için bir müjdeci gibi görüyor ve bu çığırda hep birlikte, seri adımlarla ve ısrarla yürümemiz lüzumuna kanî bulunuyoruz. Zira milletimizin müstakil içtimaî müesseselerini bir metod dahilinde tetkik ve kanunlara rapteylemek mevki ve ihtiyacında bulunan bizler için, folklarumuzu her sahada bütün teferruatile bilmek ve onları tâbi oldukları içtimaî şartlar altında mûtalaâ eylemek bir zarurettir.

Şiir'e Dair

H. Abdullah ERCAN

Bazan gecelerin sihirli esmerliğinde bir sevgilinin ılık fısıltıları gibi ruha ürpermeler dolduran, bazan bir gül dalında hıçkıran şeyda bülbülün nağmelerine benzeyen, bazan da heybetli bir marşın sürükleyip götüren temposuna denk olan şiir şüphesiz ki insan oğlunun en şahane eserlerindendir. O, ruhta estetik dalgalanmalar yapıp his, heyecan ve hassasiyetten ibaret bir insan yaratan hâliktir. Ve nihayet millî kültür şualarının tekâsuf ettiği bir ayna olan edebiyatın da en imtiyazlı dalıdır.

Yaratıcılık ve arayıcılık insan zekâsının karakterlerindendir. Bütün hadiselerin, bütün mefhumların ne olduğunu aramak, bilmek ve bir izaha bağlamak zekâyı kamçılayan bir ihtiyaçtır. Bu böyle olunca şi'irde bu ihtiyaçlar kadrosunun içinde yer alacaktır. Şi'irin de ne olduğunun bilinmesi luzumu hasıl olacaktır. Bir mefhumun, bir hadisenin ana hatlarını yeknazarda ortaya koymak tarifle mümkündür. Fizikî alemde ve müsbet ilimler vadisinde bir tarife bağlanmamış varlıklar yoktur. Bu biraz da tarifin öğretmedeki faidesinin zarurî kıldığı neticesidir.

O halde acaba tarifin bu engin ve faideli kolları şi'iri de kucaklaya bilmiş midir? Diğer bir ifade ile şi'iri tarif etmek mümkün müdür ?

Bu mes'ele halli hiç de kolay olmayan bir iştir. Vakıa mekteplerimizde okutulan edebîyat kitapların da şi'irin az çok klâsik bir mahiyet arzeden şu tarifine rastgelinir: « Şi'ir kalbe dokunsak tesirde vezinli ve kafiyeli sözlerdir.»

Şüphesiz bu tarif şi'irin ifadesi değildir. Şayet kitaplarda yer almışsa bu da tarifin öğretmede ki faidesine dayandığından-

dır.

Binaenaleyh şi'irin tarifini başka ifadelerde aramak lâzımdır. İdaalist görüşü bir yana bırakıpta olmakta olana dikkatimizi çevirirsek şi'irin daima tarifin engin kolları arasından kaçtığını görürüz. Üzerinde bütün san'at adamlarının birleştiği riyazî ve ilmî bedahetler gibi mustakar ve sıhhatli bir şi'ir tarifi yoktur. Hem bunu oldukça tabiî görmek gerektir. Zira muhtelif edebî mesleklerin şi'ir telâkkisi bir birini tutmuyacaktır. Meselâ şi'iri: «Gölge dolu sembollerle ruha fısıldanan bir nevi güftesiz beste» diye anlıyan sembolist telâkki ile, «şi'ir açık çehreli. Muntazam şekilli ve düzgün mısralı olmalıdır». Diyen parnasiyen telâkkî bir birinden tamamile farklıdır.

Bu hükme vardıktan sonra mes'ele biraz durulur. Artık denebilir ki şi'ir mahiyetini bizden saklayan ve bize ancak bazı vasıflarile belli olan bir iksirdir. İşte sadece bu cihetten şiiri ruha benzetebiliriz. Ruh da öyle değilmidir? Ruhî hadiseler bir müsbet ilme mevzu oldukları halde, halâ felsefe ruhun tarifini yapamamıştır.

Şi'irin belli bir tarifinin olmayışı neticesiz kalmamıştır. Bir kısım edebiyatçılar şi'irle nesrin müşterek bir sahası olduğunu söyledikleri halde diğerleri bu iki unsuru tamamile farklı telâkki etmektedirler. Bunun misalini kendi edebiyatımızdan vermek mümkündür.

Edebiyatı cedideciler şi'iri yalnız vezin ve kafiyenin dar çerçevesinde görmek istemezler. Ve bir «nesir şi'ir»nin varlığına inanırlar. Halbu ki daha sonra gelenlerden Yahya Kemal ve Ahmet Haşim bu görüşün temamile zıddını ifade ederler. Yahya Kemal şi'irin muhakkak vezin ve kafiye ile vücuda geleceğ ni, şi'irin musikinin hemşiresi olduğunu ve aletsiz musikinin tegarni edilemiyeceğini söyler. A. Haşim de şi'iri ve nesri iki ayrı mimarî tarzı gibi kabul eder. Bu üsdatların telâkkisi bu günkü genç san'atkârlarcada kabul edilmiş görülmektedir. Zira genç san'atkârlar arasında halâ bir nesir şairi yetişmemiştir. Yetişti ise bile nadirdir ki nadire itibar yoktur.

Lise son sınıf gençlerine

Nasıl bir yolda yürüyeceğiz

Mediha AYAN

Orta tahsilin son aylarındayız. Bu aylar bizi meslekin ve hayatın eşiğine götürüyor. Meslekte ve hayatta nasıl bir yolda yürüyeceğiz.

Biz; İnönü, Sakarya ve Dumlupınardan dönen babalarımızın alınlarındaki terler ve ayaklarındaki tozlar silinmeden dünyaya gelmiş bir nesliz. Mayalarımız; Bu kutsal savaşların ter ve tozları ile yoğurulmuştur. Kanımız; Renk ve hararetini sanki bu savaşın kan ve ateşinden almıştır. Bizi temamlayan her zerrenin oynayışı ve debrenişinden kendi varlığından ziyade yurdun ve ulusun saadetini amaç tutan bir güreş ve boğuşmanın titizliği ve sertliği vardır. Yüzümüzde ve alnımızda babalarımızın kan ve terleri üzerinden süzülerek Akdeniz kıyılarında mevkiini bulan sevgili sancağımızın muhafızlık mirasını bize devreden bolgenin satırları yazılıdır. Neslimiz; Kimseye nasip olmayan bu müstesna mazhariyetle Türk istiklâlinin sanki ta kendisidir. Nerede bulunsak, ne yapsak bu istiklâlin bir kelime ve mefhum halından çıkıp kaynağını Türkün temiz kanında bularak Türk geçliğine istihale etmiş önsüz ve sonsuz bir varlık halini aldığı hakikatını ısbat mecburiyetindeyiz. Bunu biz yüklenmesek de mayalarımız ve kanlarımız bu zorlu ve çetin ödevi bütün ceza ve mesuliyeti ile babalarımızdn geçen en mukaddes bir miras gibi alarak kendi terkibine katmıştır. Demek ki bu ödevin ağırlığı yaratılışımızda yaratan elile omuzlalarımıza yüklenmiştir. Bu ödevi nasıl yerine getireceğiz? Şüphe yok ki bunu eşiğine ayak basmak üzre bulunduğummz meslekin

elimize vereceği vasıtalarla yapacağız. Doktor, avukat, kimyager, memur, işçi ne olmak istiyorsak istediğimiz şeyi bunun için bir âlet olarak kullanacağız, bu aleti elimize alırken Dumlupınar şehidinin kan kırmızı silahını şehit arkadaşından aldığı sırada gösterdiği tavrı takınacağız. Elimize aldıktan sonra bunun en nazik, en görünmez taraflarını anlıyarak bütün muamma ve esrarını çözeceğiz. Meslek dediğim bu alet bizim kulumuz ve biz onun kölesi olacağız. Bundan sonra bu silahla istiklâl savaşı erlerinin bize devrettikleri savaşa devam edeceğiz İnönü meydan muharebesi bitmemiş, İzmir kurtulmamiş, Ankara sınırlarındaki düşman karargâhı yıkılmamış gibi çalışacağız. O savaşların baş komutanlarından birinin ruhundan, birinin varlığından ve emirlerinden örnek ve hız alacağız. Doktor iğnesini; Mühendis ölçüsünü, hakim kanununu; İşçi emeğini kullanırken düşüncelerimizi menfaat kaygularının yanına uğratmayarak ülkünün, ödevin peşinde koşturacağız. Tıpkı Sakaryanın Mehmedi olacağız. onun ayakların zedeleyen diken ve taşların acısını sırtında ve ciğerlerinde esen fırtına ve boraların keskin soğuklarını daima kalbimizde duyacağız. İçimizde kaynayacak olan menfaat ve hırs ateşini bunun tesirile söndüreceğiz. Elindeki tüfengini hedefe tutduğu zaman onun akıl ve düşüncesi hangi kaygının tesiri altında idise vazifelerimizi yaparken düşünce ve aklımızı o kaygının tesiri altında bulunduracağız.

Türk yurdunun çok başka bir vasfı vardır. Toprağının her zerresi yüz yılların göksüne sığmayan olaylar kahramanlarının sanki kan kırmızı bir benzeridir. Görünüşündeki mat renginin nasıl sabit kaldığına şaşmamak kabil olmayor. Emeklerini nazlı yavrularından esirgemiyen şefkatli bir anne gibi; Yüzünde bir hoşnutsuzluk çizgisinin belirmesine rıza göstermeyen Türk gençleri ve ihtiyarları; Kanlarını bu toprağın dudaklarından ayırmadılar. Bundan dolayı onun benzindeki bu donukluk altında kan kırmızı ve çok nazlı bir simanın sezilmdsine imkân var mı? Bu nazlı cehreyi hoşnut tutmak için daima alın terlerimizi ve kanlarımızı ona vermekte devam edeceğiz. Emek ve alın terlerimiz bu toprağın her zerresine öyle işleyecek ki toprak bir pota

içinde eriyip akınca bu emek ve alın terleri onun asıl cevheri gibi meydana çıkacaktır. Her zerre Türk toprağı ve bu toprakta yaşayan her Türk vatandaşı Atatürk ve İnönünün bize verdikleri bir tek konudur; Bir hava gibi Türk köylüsünün kulübesine girecek ve Türk topraklarının zerrelerinine karışacağız. Buralarda Türk zaferinin keskin kılıncından kaçan cihalet, taassup ve bilgisizlik gibi göze görünmeyen düşmanları yakalayıp boğcağız. Birinci hasmimiz bilgisizlik olacaktır. Bununla savaşmak için okul ve para gibi vasıtaların yokluğuna kulak asmayacağız. Ülkünün kalbimize verdiği inan ve dizlerimize verdiği takat ve kuvvetle birer seyyah gibi dolaşarak canlı bir okul gibi her eve gireceğiz. Beşikteki yavrudan başlayıp son günlerini yaşayan ihtiyarlara kadar hepsini bu okulun talebesi yapacağız. Kafalarında göreceğimiz gerilikleri söküp atarak yerine bilgi ve marifeti koyacağız. Hasta bize değil biz hastaya yetişeceğiz. Toprağın her zerresini elimizden geçirecek ve her zerre toprağı Türk köylüsüne daha verimli yapmağa savaşacağız. Türk kulübesini içindekinin tarihine, yaratılışına ve hüviyetine yaraşır bir hale kuyacağız, Bunun için savaşacağız ve bunun için öleceğiz. vazifeyi bizden sonrakilere tıpkı Dumlupınar şehidi gibi teslim edeceğiz. Biz İnönü, Sakarya ve Dumlupınardan dönen babalarımızın alınlarındaki terler ve ayaklarındaki tozlar silinmeden dünyaya gelmiş bir nesliz. Mayalarımız; Bu kudsal savaşların ter ve tozları ile yuğurulmuşdur. Bize bu yolu yaratılışımız çizmiştir.

Yozgad Lisesi
Edebiyat kolunda
Mediha Ayan

Bu Gece [*]

Gönlüm cevr cefasın bir yana attım;
Gurbette Çorumu buldum bu gece.
Mazime ileten nağmeyi tattım,
Elindim kendimin oldum bu gece.

Âşık Mustafadan koşmalar duydum;
Ben de o diyarın âşık oğluyum;
Bugüne dek sızan, damlayan suydum....
Gür bir kaynak gibi boldum bu gece.

Kafesteki Bülbül güle gelemez
Analar nennisiz çocuk belemez
Bizde âşık sazsız dile gelemez:
Sazın ahengine kuldum bu gece

Çiğdem, çiğdem diye bağrışımız;
Ortası çiğdemli bulguraşımız;
Çalkamaya kaşık daldırışımız;
Düş oldu. Saçımı yoldum bu gece

Dönüyoruz sandım köy düğününden
Halaycılar geçti gözüm önünden
Tutup alçevremin kördüğümünden;
Halay çeke, çeke öldüm bu gece

Kemal SAYIN

[*] Radyoda tertip edilen Çorum halk gecesi münasebetile yazıldı.

TENASÜLİ GİZLİ HASTALIKLAR İSMİNİ TAŞIYAN ZÜHREVİ HASTALIKLARI

Cild ve Zührevî hastalıkları Mütehassısı
Dr. TEVFİK Berkol

— 31 inci sayıdan devam —

Belsoğukluğu hastalığı dört safha veya devir gösterir. Birinci safha : Devri tefrih olub bu da hastalıklı bir kimse ile temas ve cinsî münasebetten sonra hastalığın meydana çıkmasına kadar geçen bir sükûnet devresi olub bu zaman da hastalığa âit hiç bir şey görülmez, bulunmaz. Eğer hastalık veren kimsenin belsoğukluğu yeni ise bu devri tefrih müddeti kısalır. Üç ilâ beş gün zarfında belsoğukluğuna tutulan şahsın hastalığı meydana çıkar. Eski belsoğukluğu bulunan kimselerle vukua gelen temas ve cinsî münasebet neticesi yakalanan hastalığın devri tefrihi yani kuluçka devresi uzar. Yedi günden ondört güne kadar devam edebilir. İkinci veya üçüncü defa alınan belsoğukluğunun devri tefrihi de uzar. Yani hastalığın ilk arâzının göze çarpması gecikir.

İkinci safha : Belsoğukluğunun başlangıcı ; Bu da iki arâzla kendisini gösterir. 1 — Kamiş içerisinde yanma duyulur. 2 — Kamişte akıntı görülür. Bunlar bidayette hafif olub sonraları artar. Akıntı evvelâ bir ıslaklık halinde olup beyaz renkte yapışkan, sulu bir akıntı ile kamiş deliğinin yapıştığı ve çapaklandığı görülür. Bu zamanda hastanın kendisi de kamiş içerisinde bir gıcıklanma, karıncalanma, sıcaklık, yanma ve ağrı duyarak 48 saat zarfında beyaz ve yapışkan, su manzarasında gelen akıntının koyusarı ve yeşilimtırak renkte, cerahatlenmiş bir halde mecradan aktığı göze çarpar. Bu zamanda mikrop akıntıda fazla olarak bulunur. Bu devir beş ilâ yedi gün devam ederek tedricen hastalığın arâzı ve iltihap şekli şiddetlenir.

Üçüncü safha : Belsoğukluğunun tekâmül ve tevakkuf devresi olub bu devrede de iki mühim arâz göze çarpar. 1 — Mecradan koyu

sarırenkte akıntı gelir. 2—Kamişte şiddetli ağrı duyulur. Bu devirde akıntı pek fazla olub bazı kerre kanla karışıktır. Bu zamanda hastayı iki bardak içerisine işetirsek birinci bardak idrarı bulanıktıktır, ikincisi berraktır. Eğer iki bardağa yapılan idrar da bulanık ise hastalık ileriye ve arkaya doğru gitmiştir. Ağrı bütün mecra boyunca devam eder. Bu ağrı ekserya idrar yaparken ve kamiş kalktığı zaman fazlalaşır. Bu devirde akıntı pek fazla bulunmasile don üzerinde ortası daha aşikâr olmak üzere yeşilimtırak bir leke yapar. Çok kerre idrar yaparken mecrada bir yırtılma hissi vardır. Bu zamanda çok kerre ve sık sık görülen ağrılı intiaz yani kamişin kalkması uykuyu bile kaybettirir. Hastalık mecranın arkasına ve derinlere gittiği zaman hasta makadına, torbasına ve bilhassa oturak nahiyesine doğru giden, yayılan şiddetli ağrıdan muztarip olur. Bu devirde kamişteki şiddetli iltihap sebebile çok kerre ağrılı intiazlar, kamişte kalkmalar ve zahmetli inzaller vukua geldiği gibi sık sık ve ağrılı idrar yapmak hissi gelmesile hasta sidiğini tutamıyacak ve zaptedemiyecek bir vaziyete gelir. Hastalığın bu şiddetli devri iki ilâ üç hafta sürdükten sonra şiddeti hafiflemeğe. sönmeğe başlar.

Dördüncü safha. — Belsoğukluğunun inhitat veya sönme devridir. Bu devirde mecradan çıkan akıntının azalmasile ve renginin beyazlaşmasile ve daha sonraları ifrazat silinerek kamişten bir damla akıntı çıkarabilmek için hastanın iki ilâ üç saat kadar idrar yapmıyarak kamişi arkadan öne doğru sıkarak çekmek suretile ancak bir damla akıntı getirilebilir. Bazı kerre de bu akıntı temamen kesilerek mecrada bir damla akıntı bulunmadığı gibi kamişi sıkmakla da akıntı getirilemez. İdrar berraklaşır, içerisinde az çok yüzen filaman denilen iplik gibi parçalara tesadüf edilir. Bu devirde evvelce idrar yaparken, kamiş kalktığı zaman duyulan ağrılar kaybolur. Hastalığın bu iyileşme ve sönme devresi de iki ilâ üç hafta sürer. Bununla beraber bu zamanda yapılan cinsî münasebetle veya içki sebebile, perhizin bozulmasile hastalığın yeniden şiddetlendiği görülür.

Belsoğukluğunun şifası. — Mecrada duyulan ağrıların temamen kaybolmasile ve yapılan sıkı muayene ve kontrolla hastalığın bir alâmet ve arâzı görülmemesile ta-

yin edilir. Her ne kadar mecradan akıntı gelmiyerek kamiş ucunun tabiî bir vaziyet almasile idrar yaparken, inzal ve intiaz esnasında hiç bir ağrı duyulmıyarak normal bir şekil almasile ve sabahları idrar yapmadan evvel kamişten katiyen bir damla akıntı çıkmamasile ve idrarın içerisinde atılmış pamuk veya iplik gibi yüzen parçaların azalmasile, kaybolmasile ve bunların mikroskopla muayenelerinde cerahat ve konogok mikroplarına tesadüf edilmemesile hastalığın geçtiği anlaşılırsada en son olarak tedavi kesildikten sonra hastaya bira veya içki içiltililerek akıntının yeniden meydana çıkmamasile ve hastanın menisi muayene edilerek konogok bulunmamasile belsoğukluğunun şifa bulduğu anlaşılır.

Belsoğukluğu yüzde doksan sekiz hastalıklı bir kimse ile temas ve cinsî münasebeti müteakip alınır. Bazı kerre kadınlarda aybaşından sonra yıykanmaksızın, tüvalet yapmaksızın vukua gelen beyaz akıntı ifrazat ilede görüşüldüğü ve temas edildiği takdirde bir basit mecra iltihabı meydana geldiği görülürsede bunun tedavisi kolay ve ârızasız olarak süratle şifa bulur.

Belsoğukluğunun aylarca ve senelerce uzamasına mühim ve nazik yerlerde, uzuvlarda yerleşerek yapacağı her türlü fenalık ve ihtilatların mazarratların önüne geçmek üzere hastalığa yakalanan kimseler vaktinde erken tedaviye başlamalıdırlar.

İhmal edilen belsoğukluğu veya muntazam ve iyi bir şekilde tedavisi yapılmayan kimselerde hastalık ileride tehlikeli ihtilatlar ve ârızalar meydana getirir.

Hastalıklarını eskiterek müzmin belsoğukluğu damlasını gösteren ve tedavi olmayan kimseler hastaliklarının beş ilâ on ve ilâ onbeşinci senelerinde idrar darlığına maruz kalacaklardır. Müzmin belsoğukluğunu taşıyan kimseler içki veya cinsî münasebeti müteakip sabahları arasıra kamişten gelen beyaz sincabimtırak renkte ve toplu iğnesi başı kadar bir akıntı gösterirler. İdrarın kamişten çıkması incelmiştir. Hastalarda idrarı ileri attırmak ve yapmak kuvveti azalmıştır.Sidik çatallı gelir, bir divara doğru düzgün attıramazlar, ekserya idrar yaparken ayaklarına damlatırlar. Eğer mecradaki darlık pek fazla ve şiddetli ise ozaman sidik mecradan damla damla gelir ve çok kerre hastalar sidiklerini bitiremiyerek son damlalarını pantalon veya donlarına, ayakkabları üzerine dökerler ve

damlatırlar. Bu gibi hastalar idrar yapmak için kuvvet sarfederler, zorlarlar. Buna rağmen idrarlarını lâyıkile boşaltamazlar. Bunlarda inzal zahmetli, ağrılı, gevşek ve yavaşça olur. İşte müzmin belsoğukluğundan ileri gelen bu gibi ârızalar hastalığın ileride yaptığı mecra darlığı sebebile olur. Mecradaki bu darlık ve iltihap derinleşerek kamişin haricine açılan fistollara, çıbanlara sebebiyet verir. Darlık sebebile mezi yapan ve meniyi sulandıran ve tohumların hareketlerini kırbaçlayan beyaz süt manzarasında sünen bir su ifraz eden prostad guddesinin içerisine mikroplu idrar girerek bu guddeyi de iltihaplandırır, şişirir.

Halıtabiîde mecranın üzerine binmiş ve sarılmış olan bu prostad guddesinin de şişerek büyümesile ve mecrayı tazyik yapmasile sidik torbasında pek fazla idrar toplanarak lâyıkile boşatılamıyacak bir hale gelerek mesanenin fizyolojik vazifesi bozulur.

Darlığı taşıyan kimseler mesaneden idrarlarını temamen boşaltamıyacakları cihetle bunlarda daima sık sık idrar yapmak hissi ve duygusu vardır. Çok kerre sidik torbasında belsoğukluğundan ileri gelen iltihap yukarılara, böbreklere kadar çıkarak bunların kanın zehirini süzmek gibi mühim fizyolojik vazifelerini bozarak idrar zehirinin tışarıya atılmamasile insanı ölüme kadar götürebilir.

Belsoğukluğu. — Tenasülî hastalıklarının üçte ikisi nisbetinde büyük şehirlerden en küçük kasaba ve hatta köylere kadar halk arasında yayılmış, girmiş ve gizlenmiş vaziyette olarak seyreden hastalığın mahiyeti ve sonunda yaptığı fenalık ve mazarratları tutulanlar tarafından lâyıkile bilinemediğinden, ehemmiyet verilemediğinden belsoğukluğu yakaladığı erkek ve kadını bir çok ıztıraplar içerisinde kıvrandırarak mühim ârızalara ve tehlikeli âkıbetlere uğratır. Tedavi edilmeyen veya gayri muntazam usulsuz ve noksan yapılan tedavi ile belsoğukluğu hastalığı mevzîî ve umumî olarak uzviyette mühim ârızalar ve ihtilatlar, fenalıklar yapar.

— Sonu var —

HALAY

«Çorum'lu Koçaklara»

Davul tokmak vursun, zurna üflensin
Her kime hey, herkes sevdiğine hey...
Bakışlar süzülsün, boylar süslensin
Her kime hey: herkes sevdiğine hey...

Temiz bir su gibi, düzülsün halay
Şöyle bir açılıp büzülsün halay
Gönülden gönüle süzülsün halay
Her kime hey, herkes sevdiğine hey...

Oynak olsun sazın telleri gibi,
Hafif olsun seher yelleri gibi,
Kıvrak olsun yosma belleri gibi.
Her kime hey, herkes sevdiğine hey...

Ayak bir, gönül bir, eller bir ahenk
Yardan gelmiş işli çevreler renk renk
Heybetiniz yarı tanrılara denk
Her kime hey, herkes sevdiğine hey...

Kımızlar içilmiş gözler kor sandım
Şamanlar meydanda dönüyor sandım
Ergenekondan ses geliyor sandım
Her kime hey, herkes sevdiğine hey...

Ercan der: kılıçlar şimdilik kında
Koçakları seyret yarın akında
Yiğitlik, güzellik halay safında
Her kime hey, herkes sevdiğine hey...

H. Abdullah ERCAN

Oğlumun Düğünü

Salim ALTUĞ

Fuar dönüşü, tirenler ağzına kadar dolu, fakat bugün nasılsa Bandırma tireninde birinci mevkiler ilkzamanda biraz tenha. İstasyonlarda yüzlerce kişi vagonlara girip çıkıyor. Salihli istasyonundayız. Vagonumuza bir kaç yolcu geldi. Karşımdaki koltuğa oldukça yaşlı, temiz geyimli, başörtülü bir hanım gelip oturdu. Bir sarsıntı, bir düdük sesi bizi Salihli'den de ayırmıştı. İnsana bir saygı telkin eden karşımdaki hanıma dikkat ediyordum, kolunu pencereye dayamış geride bıraktığı Salihli ovasını derin nefes alarak seyrediyordu. Tirenimiz bizi hudutsuz zannedilen güzel yerlerden, doyulmaz manzaralardan yine hudutsuz bağlara, eşsiz güzelliklere çekip götürüyor. Bir aralık yol arkadaşımın gözlerinin yaşardığını ve âdeta utanıyormuş gibi başörtüsünün yenile bu yaşları sildiğini gördüm. Ağlayan gözler, bu gözlerden dökülen yaşlar, duygulu bir yüreğin ne temiz, ne canlı ifadesidir. Bu çok sessiz akıtılan iki damla yaş bana da dokundu, dikkat ve alâkamı daha çok artirdı. İyi bir vesile, çıkardığı sigarasına bir kibrit yaktım. Utanarak teşekkür etti. Nerden geldiğini sordum. Oğlumun düğününden cevabını verdi, feri kaçmış gözleri yine nemlend!. Yeni evlendirdiği oğlundan ayrılan bir ananın duyduğu acı ve tehassüre hak verir teselliye hazırlanırken mademki sordun, oğlum anlatayım dedi:

— Bilirsin ki bir ana için her şeyden üstün, her şeyden değerli bir varlık evlâttır. Benim de, emel, ümit, gurur, hayat velhasıl her şeyim olan üzerine titrediğim bir yavrum vardı. Düşmanlar bu yurda saldırdığı, vatan karalar büründüğü zaman onu gönüllü vermiştim. Bir daha gelmedi. Sonra işittik ki hain bir çetenin kurşunuyla gençliğimin hulyası, ömrümün heyecanı yavrum da, fidanım

da yere serilmiş, istiklâlimiz uğrunda can veren yüzbinlere katılmış. Şükür olsun aziz vatan kurtulmuş, millî haysiyet iade edilmişti. Herkesle ben de çok seviniyor, bir şehid anası olmakla övünüyorum.

Fakat oğlum, ana kalbi susar mı? ne aradan geçen uzun yıllar ne de büyüyüp serpilen ve beni buralara kadar getiren ikinci oğlum, hıçkırıklarımı, göz yaşlarımı dindirememiş, kanayan kalbimi saramamıştı, hele yavrumun bir kabrinin hattâ bir tümseğinin bulunmayışı beni büsbütün çıldırtıyordu. İstiyorum ki evlâdımın bir mezarı olsun, vatan rüzgârları ona ninniler söylesin ve bana kokusunu getirsin, usanmadan, bıkmadan senelerce sorduk, araştırdık. Nihayet Salihli'de şehid düştüğünü öğrendik. Hamdolsun halimiz, vaktimiz yerinde olduğundan ölmeden yattığı toprağa yüzümü sürmek ve yerini bulursak ona bir mezar yaptırmağa geldik. Salihli'de İstiklâl savaşında şehid düşenler namına dikilen âbideyi geziyorduk. Uğrunda can verdikleri Albayrağın gölgesi altında, kurtardıkları vatanın müşfik sinesinde yatanların, oğlumun savaş arkadaşlarının künyelerine bakarken senelerden beri aradığım ve göz yaşı döktüğüm Şevketimi orada bulmayım mı? Evet, 41 inci Fırka 11 inci Alay gönüllü eratından Beypazarlı 316 doğumlu Şevket.... Yanılmıyorum ciğerparemin künnesi... Sıdıka teyzenin gülen gözlerinden bu sefer daha parlak iri taneler birbirini kovalıyordu. Sükûne gelmesini bekledim. Ve bir cigara ikram ettim. Devametti. Meğerse oğlum ben senelerce beyhude ağlıyormuşum. Büyük milletimiz, kendi şerefi, kendi namusu için ölenleri unutmuyormuş. Yeri belli olanlara bir mezar, bir âbide yapıyor, olmayanlara da sevgi, saygı, aşk ve tehassür çelenklerinden örülü yüreğini veriyormuş. Salihli'nin kurtuluş gününü büyük heyecan içinde sayın Salihli halkiyle beraber kutladık, aziz şehidlerimize, oğluma düğünlerde olduğu gibi demet, demet büketler koyduk, çiçekler amma vatan kokularını taşıyan çiçekler serptik, ben buna işte (Oğlumun Düğünü) adını verdim. Ve ogece dünyanın en rahat uykusunu uyudum.

Oğlunun düğününü bana anlatan fedakâr Türk anasını bir yarbay ve bir kaç yolcu da dinliyormuş, birisi söze karıştı. Sene-

lerden beri gözüne uyku girmeyen annem artık mışıl mışıl uyuyor dedi. Ben ilâve ettim. Yurdun mutlak İstiklâl ve saadeti içinde korkulu rüya görmeden eşsiz bir huzur içinde uyuyan bütün yurddaşlar gibi,.. Evet, hepimiz fâniyiz, ölüme mahkûmuz. O çok sayın ananın yüzünü sürdüğü ve hepimizin zaman zaman yüzlerimizi sürdüğümüz ve havalarını teneffüs ettiğimiz şehidlerimiz ölmesini bilmeseydiler bu günkü emsalsız neşe ve saadet yerine uçsuz bir sefalet ve karanlık bir uçurum olacaktı. Mübarek şehidlerimizin ruhlarını tebcil edelim. Ve icabederse onlar gibi aynı idealin ateşile, onlara da kumanda eden huzurumuzu, emniyetimizi ve varlığımızı borçlu olduğumuz en büyüğümüz Aziz Şefimiz İnönü'nün emir ve işaretile zaferler, destanlar yaratmağa ve seve seve ölmeğe hazırlanalım.

Çorumlu dergisi için benden yazı istenmişti. Bu vesile ile senelerce kalbine taş basan kahraman analarından birisinin duygularına tercüman oldumsa ne mutlu bana.

C. H. P. Amasya
Bölgesi Müfettişi
Erzurum Meb'usu
Salim Altuğ

Çorumda Yıl Çıbanı [Leishmania]

Dr. TEVFİK Berkol

— 31 inci sayıdan devam —

Yılçıbanı tedavisi—Bu hastalık müzmin seyreden mevziî bir cild hastalığı olup bugüne kadar tedavisinde birçok ilaçlar kullanılmış ve tavsiye edilmiş isede kat'î bir metot ve tarzıtedavi söylenememiştir. Parlak ve mucibi memnuniyet bir netice alınamamıştır. Bu hususta her müellif kendi usulünün en müessir ve esaslı olduğunu ileri sürmekte isede pratikte ve hasta başında bu muhtelif tedavi şekillerinin her zaman kâfi gelmediği ve hatta bazılarının faydasız ve zararı olduğu da görülmüştür.

Yapılacak tedavi ve pansıman — Çıbanın yerleştiği noktaya ve nahiyeye başlangıçta domurcak şeklinde bulunduğuna, çıbanın küçük veya genişliğine yaykın tekarruh etmiş ve irtişahlı olduğuna ve şahsın bünye ve hassasiyetine göre değişir. Bazı müelliflere göre Yılçıbanı mademki bir sene zarfında sönerek kaybolmakdır. Hiç bir tedavi yapılmaması tavsiye edilmektedir. Halbu ki estetik noktasından yüzün bazı noktalarında bu çıban çıktığı zaman geçerken silinmez bir takım nedbeler ve izler bırakmasile mümkün mertebe erken ve süratle tedavisine başlanarak yapacağı ve bırakacağı delik deşik tahribatına, yanık nedbesini andıran çirkin tamgasının teşekkülüne mani olmak lâzımdır. Kendi haline terkedilmemelidir.

Proflatik tedbir — (Yılçıbanından korunma tedbiri) Bu çıban insanlara doğrudan doğruya veya bilvasıta sirayet ve intikal eden mevziî bir cild hastalığı bulunmasile Yılçıbanını taşıyan kimselerin her türlü kirlenmiş, kullanılmış havlı, mendil peçete gibi eşya ve kullandığı tüvalet takımları ve çamaşırından sakınmak ve temizliğe dikkat etmek

lâzım geldiği gibi hastalığın andemik bulundnğu, yani yerleştiği mahallerde hastalığı nakleden ve ara hayvancığı olan Tatarcık cinsinden (Phlebotomus papatasis) lerin geceleyin faaliyetlerde bulnmasile bunların ısırmasına, sokmasına mani olmak üzere vücudu bu gibi yerlerde çıplak bulundurmıyarak kapalı geymeli ve en nihayet Tatarcıkların gece faaliyetlerine karşı da cibinlik içerisinde yatmak ve Tatarcıkları saklandıkları mahallerde imha etmek lâzımdır. Bundan başka Yılçıbanının andemik bulunduğu mahallerde hastalık köpeklerde de görüldüğü cihetle bu gibi köpeklerin de sıkı muayene ve kontrol altında bulundurularak hastalıklı köpekleri imha etmek ve bu suretle çıbanın sirayet ve intikaline mani olmak, ayni zamanda Yılçıbanını taşıyan hastalıklı kimseleri zamanında erkence tedavi etmek icabeder. Bu gibi alınacak ciddî tedbir ve korunma usullerile hastalık menbaı söndürüldüğü gibi Yılçıbanına yakalanmak tehlikesi de azalmış olur. Ve hatta bertaraf edilmiş olunur.

Bazı müellifler Yılçıbanının yerleştiği ve fazla bulunduğu mahallerde yüz gibi nazik ve bilhassa kadınlarda göze çarpan noktalarda çıbanın geçtikten sonra yerinde terkedeceği silinmez izlerine ve tamgasına mani olmak üzere evvelden bacakların ve kolların görülmeyecek noktasına çiçek aşısı gibi aşılamak daha münasip olacağını tavsiye etmektedirler.

Yılçıbanı tedavisinde esas olarak şu mühim noktaları göz önünde bulundurmak icabeder:

1 — Yılçıbanı tedavisinde kullanılacak ilâcın süratle hastalığın âmili marazisine tesir ederek kısa bir zamanda parazitleri imha etmesi lâzımdır.

2 — Yılçıbanında kullanılacak ilâç tesiratı devaiye itibarile umumî ve mevzii olarak uzviyette bir fenalık ve tehammülsüzlük hali göstermemelidir.

3 — Yılçıbanı tedavisinde kullanılacak ilâç ve şekli tedavi yarayı geçirdikten sonra yerinde derin bir nedbe ve iz bırakmamalıdır.

Yılçıbanının tedavisi hususunda kullanılacak metot ve şekli tedavi muhteliftir. Bazı müellifler Yılçıbanı eğer tek bulunursa yara zuhurunda hemen kesilip atılması taraftarıdır. Fakat ameliyatla yaranın atılan kısmında ve nedbe yerinde yeniden yaranın görüldü-

ğü cihetle bu usulün mahzurlu olduğu görülmüştür. Ancak bu cerrahî usulün daha ziyade küçük, mahdut, kabarık ve gevşek cild üzerinde tatbik edilmesi muvafık olacağı tavsiye ediliyorsada estetik yani güzellik bakımından yine müsbet ve parlak bir netice alınamamıştır. Yine bazı müellifler yaraya evvelâ küretaj edilmesini yani kazınmasını müteakip (cauterisatuion) yani kimyevî veya hikemî bir madde ile yakılmasını tavsiye etmekte, bir kısım müellifler ise Yılçıbanının elektrikle yakılarak (electrocoagulotion) yapılarak 5 - 6 hafta zarfında şifayı temin ettiklerini beyan etmekte ve bu usul tedavi ile nükse mâni olunduğu gibi meydana gelecek nedbenin de pek yumuşak ve belirsiz olduğunu söylemektedirler.

Burun kanadlarında, dudak ve kulaklarda yerleşen Yılçıbanlarında fazla tahribata mani olmak ve derin iz bırakmamak için bu şekillerde (radiotherapie) denilen rontken tedavisi tatbikı tavsiye edilmekte ye ekserya bu usul tedavi ile çıban süratle geçtiği gibi yerinde de yumuşak ve belirsiz bir leke husule geleceğini iddia etmektedirler.

Yılçıbanı tedavisinde kullanılan fizikî metotlar arasında (ultraviolet) şuaatı röntken tedavisi ve (electrocoagulation) gelir ve ennihayet (Cryotherapie) denilen soğuk bir madde ile hastalıklı nesci derin olarak dondurmak esasına müstenid şekli tedavi kullanılmaktadır. Bu tarzı tedavi ile çıban üzerinde sıfırın altında 79 derece bir soğukluk ve bürudet meydana getirerek hususî âletlerile yaraya yarım ilâ bir dakika tatbik etmek suretile Yılçıbanının âmili bulunan Laşmanya imha edilerek çıban âdi bir yara şekline getirilir. Ayni zamanda bu usul tadavi ile yara civarında fazla bir (leucocytose) denilen müdafaa cisimleri kırbaçlanarak artırılmış olmakla yara nescinin tamiri kolaylıkla ve erkence temin edilmiş olunmaktadır.

Yılçıbanının kimyevî maddelerle şekli tedavisi — Hastalığın âmili marazisi olan Laşmanya çıbanın derinde bulunmasile bu kimyevî maddeler pek derine nüfuz etmemesile bu şekli tedaviden beklenen fayda ve arzu edilen netice alınamamaktadır. Bu hususta kullanılacak basit kostik ilâçların tatbikile sürülmesile yaranın sönmesi mümkün değildir. Bu sebeple kullanılacak ilâcın daha yakıcı ve derine nüfuz edebilecek mahiyette olması ve biraz da yarayı hafifçe kazımak suretile evvelden hazırlamak lâzımdır. Bu hususta Yılçıbanında kullanılan kimyevî ilâçlar muhtelif ve pek çoktur. Bunlar da ya toz halinde veya sulu olarak mahlûl halinde veyahut merhem şeklinde kullanılmaktadır.

— Sonu Var —

DESTAN

Derleyen : Eşref ERTEKİN

— 31 inci sayıdan artan —

21

Karstan Erzuruma eyledik avdet
Musalaha olup verildi ruhsat
Beldemiz Çoruma kıldık azimet
Gelüb anda gördük yarânı yâri

22

Cevanibi Çorum burcu evliya
Ashaptan medfundur nice asfiya
Nice kâmil, mürşid, âlim, ulema
Yatarlar Çorumda yuktur şümari

23

Nice ebrar nice mukarrep rehber
Nice ârif zarif me'dep server
Nice fatih nasıh nice salih er
Yatar belli merkadleri mezarı

24

Şehri Çorum bağı İremden nişan
Arzı düzdür her tarafı gülüstan
Mekânı füyuzat menbaı irfan
Çıkar andan evliyanın kibarı

25

Ağniyası çoker fazılları çok
Sulahası ve zâkir cahilleri çok
Tulebası sabır haddinden artuk
Makarri ulema çoktur nisâri

26

Bana öz birader Gökeşme zade
Ahmedi Feyzidir mezun fetvade [1]
Müderris emsalden Fazlı ziyade
Neşri ulûm idi hemişe kârı

27

Sarftan celâledek o kâmil sıfat
Okutup iki gez vermiş icazet
Gelüb öptüm elin refoldu hasret
Meserretle döktüm gözden pınarı

28

Yanında onbeş gün edince tekmil
Betekrar destini eyledim takbil
Ruhsat alub çıktım lieclittahsil
Geldim İstanbula geçip Bihari

29

Fuzala derslerin dolaşarak hep
Şirvanî zadeye oldum muhatap
Tasdikat okutur o âli nesep
Takririne karıştırır sükkârî

30

Havaşiden isamı iltizam eder
Her fünundan eyler ızharı hüner
Takriri maalde kılı kırk yarar
Feyzi mevhibei perverdigârî

[1] Gökeşme zade Ahmed Feyzinin Çorumda müftülöğüne dair elimizde birkaç tane menşur suretleri vardır. 1269 hicrî tarihtedir. E. E.

31

Bağı belâğatte Bülbülü şeydâ
Menbai maarif madeni seha
Asrın Eflâtunu âlimi dânâ
Nehri hikmet anın teminden câri

32

Hasip nesip fazıl marufülenam
Vasfından lâl olur vassafı âlem
Benim de lâl oldu zebani hamem
Tahriri vasfına yok ihtiyarı

33

Tasdikat akait okudum andan
Kesbi kemal için sâyettim candan
Gayri bir zat zuhuretti bir yandan
Gördü meşrebimiz pek kalendâri

34

Gelüb zehnim tahrik etti bertakrip
Rahı ticarete eyledi terğıyp
Dedi bu reyimi eylersen tensip
Al sermaye istediğin mikdarı

35

Dediki var iken sende malumat
Cerre gitmeği etme sen niyyet
Bari üç aylarda eyle ticaret
Ticareti derler Tuna civarı

36

Elhasıl alındı onbeş kalem mal
Vapura rakiben olundu irsal
Satmak için gezdim dolaştım bir sâl
Cane geçti tulu emel mismari

37

Satub geldim İstanbula betekrar
Altı bin kuruşa yakın var zarar
Yok yere ömrümü eyledim nisar
Beyhude geçirdim leyli neharı

38

Efkâre dokundu işbu keyfiyet
Günden güne vücude düştü zafiyet
Baki sermayeyi verüb temamet
Terk ettim tarıkı bey'i pazari

39

Hususu mezkûre teaccüb kıldım
Ginayı gözlerken inayi buldum
Pirinci özlerken bulgurdan oldum
Serzeniş eyliyor nefis idbarı

40

Misaldır deryada bir gemi olsa
Tarafı maksuda cüstücu kılsa
Delinüb içine hayli su dolsa
Garkolur edemez keştü güzarı

41

Ve kıs hâza deryadır dünya
İnsan gemi gezer maksuddan yana
Kalbe girer olsa ol hubbü dünya
Malûl olur insan kılmaz şiârı

42

Akdem kalp haline edüb ihtimam
Tezlili nefsiçin ederdim ikdam
Arzeder dünya gedisin herdem
Kabul eylemezdim mekri mekkâri

43

Levvame mülhime menaziline
Vasılı agâh idim nefsin haline
İtibar etmezdim dünya maline
Bilip istemezdim sihri sahhari

44

Nasılsa ümuru dehi teemmül
Edince ticaret halin taakkul
Nefsi emmareye kıldım tenezzül
Berzaha düşürdüm dili nâçari

45

Zafiyyet artarak oldum bimecal
Teptili havayı eyledim emel
Çıktım İstanbuldan muztaribülhal
Pazarcıkta buldum derde medari

46

Geldim Pazarcığa var bir muallim
Kelâmdan akait edermiş talim
Dinleyüb dersini eyledim teslim
Akaitten yine ettim tekrarı

47

Tahsil hürmetine Cenabı Mevlâ
Lutfu ihsan etti derdime deva
Akait hatmolub hacei dânâ
Hikmetten okutmaz Kadi, Mir Lâri

48

Ruscukta işitmiştim bir âlim
Hikmetşinas aklı hatadan salim
Gelüb öptüm elin anladı halim
Pirlikten eyledi çok itizarı

49

Dedi her fünundan neşreyledim çok
Pir olup amele kasrettim artık
Hikmet okutmağa tehammülüm yok
Anı istemekte etme ısrarı

50

Olvakıt gümrüğe kâh kâh gelirdim
Ehli hüner ile ülfet kılurdum
Reisi gümrüğü zaten bilirdim
Ederdi halimden çok istifsari

51

Bir gün dedi seni memur kıldım üş
Kızanlık gülyağı gümrüğüne hoş
Mahiyesi beşyüz hem elli kuruş
İfayı hizmete et iptidarı

52

Menzile rakiben beş günde heman
Geldim Kızanlıkta eyledim iskân
Bin ikiyüz yetmiş yedidi zaman
Geldim anda buldum evvel baharı

— Sonu var —

MES'UL MÜDÜR : Dr. PERTEV KALELİOĞLU

Şimdi Çorum köylerinden olan Güney, Kultak Buğacık köylerine ait bir ferman sureti

No : 235

Tuğra

Kıdvetül nüvabil müteşerriin Gelengiras Naibi Mevlana zide ilmühu ve kıdvetül emacidi vel'âyan Amasya müteselimi zide mecdühu tevkii refii hümayun vasıl olucak malum olaki iftiharilhavassı velmukarribin mutemedül müluki vessalâtin muhtaril izzi vettemkin bilfiil darüsseade ağası olup haremeyni şerifeyn evkafı nazırı olan Bilâl ağa dame ulüvvihi divanı hümayunuma arz gönderüb tahtı nazaretinde olan evkaftan Gelengirasta vaki haremeyni şerifeyn şerrefallahüttaalâ fiddareyn evkafı kuralarından Amasya sancağında vaki Güney, Kultak ve Buğacık namun üç adet karyelerin hudud ve sınuru dahilinde olan bu sazlığa zabıt vakıf senedile mutasarrıflar olub öşür ve resmin voyvodalarına badeledâ bu ane kadar tarafı aherden müdahale olunduğu yoğiken bu esnada civarında olan Gümüş kazasına tabi Kargı nahiyesinde Kargı ve Kargıı Köhne karyeleri ehalileri kendi kamişlerini zabt ve tasarruflarına ademi kanaet birle kurahayı mezkûre hududu dahilinde olan sazlarını biçüp füruht ile gadrikülli etmelerile zikrolunan Kargı ve Kargıköhne karyeleri ehalilerinin fuzuli sazlığı mezbure vaki olan müdahaleleri men ve def ve kadimi üzre taraflarından zabt ve tasarrufları için emri şerifim sudurunu Güney ve Kultak ve Buğacık karyeleri ehalileri baarzıhal istidayı atebe etmelerile defteri hakanisi badel ihraç Gelengiras nahiyesine tabi karyei Güney ve karyei Kultak ve karyei Buğacık deyü muharrer kura iki baştan Medinei Münevvere nevverehallahü taalâ ilâyevmilahire vakfı ve Gümüş nahiyesine tabi karyei Kargı ve karyei Kargıköhne vakfı tarihi malikâneleri vakfı medresei Ertababey der Kayseriye bermucibi defteri evkafı divanileri vakfı imareti hatuniye der Trabzon deyü defteri hakanide mukayyed olmağle ve Medinei Münevvere nevverehallahütealâ ilâyevmilahire vakfı olan sabıkızzikir Güney ve Kultak ve Buğacık karyeleri mümtaz ve muayyen hudutları dahilinde olan yerlerile iki baştan Medinei

Münevvere vakfı tarafından ve Gümüş nahiyesine tabi Kargı ve Kargıköhne vakfı Kargıil mezbureler dahi kendi mümtaz ve muayyen hududu dahilinde olan yerlerile malikâne ve divanı mutasarrıfları taraflarından zapt ve herkese ait olan mahsulât ve rüsumat kanun ve defter mucibince ahzü kabzettirilmek muktazai defteri hakani ve muvafıkı kanun idügi divanı hümayunumdan derkenar olunmağle defteri hakani mucibince kanun üzere mahallinde şerile rüyet olunub hilâfı defteri hakani ve mugayiri kanun tarafı aherden olvechile vaki olan müdahale ve teaddileri vaki ise marifeti şerile men ve defolunmak üzre ağayı müşarileyhin arzı mucibince şerefrizi sudur olan işbu emri celilişşanı vacibülittibaımın mucibi icra ve hilâfı hareketten tehaşi olunmak babında emri şerifim verilmek ricasını ilâm etmeğin imdi mucibince amel olunmak babında fermanı âlişanım sadır olmuştur. Buyurdumki hükmü şerifim vardıkta bu bapta veçhi meşruh üzere ağayı müşarileyhin arzı ile şeref yaftei sudur olan işbu emri celilişşani vacibülittiba velâzımülimtisal mazmünü münifi birle amil olub hilâfından hazer ve mücanebet eyliyesiz. Şöyle bilesiz alâmeti şerife itimat kılasız. Tahriren fiyevmil hamis şehri recep sene şeb'a aşer ve mie ve elf.

Bimakamı Kostantiniye

Şerefeddin Mes'ut bin Hıdır kızı Melike hatun ve oğlu Ârif Çelebi vakfına âit bir ferman [*]

No : 236

Kutvetil ümerail kiram umdetil küberail fiham zülkadri velihtiram elmuhtassu bimezidi inayetil melikil allâm, Çorum sancağı beyi dame izzihu ve mefahiril kuzatı velhükkâm maadinil fazaili velkelâm Mevlâna Çorum ve Osmancık ve saire kadıları zide fazlühüm tevkii refii humayun vasıl olucak malum olaki elhaleti hâzih senki Çorum beyisin dergâhı muallâma mektub gönderüb merhum Ârif Çelebi ve merhume Melike hatun evlâdından olan işbu darendegâni ferman Şerif paşa ve Fatıma nam hatun gelüb ceddimiz Ârif Çelebi ve ceddemiz Melike hatun kazai Çorumda ve Osmancıkta bazı kura ve mezarii evlâdına ve ve evlâdı evlâdının batnı evveline şart eyleyüb bermucibi şartı vâkıf bize ait olan hissei şeriyemizi dergâhıâli çavuşlarından olub yine evlâdı vâkıftan bizim ile derecede beraber olan Kasım çavuş yirmi .... mikdarında vardırki tasarruf edüb bize ait olduğunu bilmemek ile hissemiz zimmetinde kalub hâlâ bermucibi şartı vâkıf hissei şeriyemizi talep eylediğimizden zaman mürur eylemiştir deyu hissemizi vermekte teallül eder bahusus bize nahak dediğine elimizde hucceti şeriye ve fetvayı şerife ve sureti defteri hakani vardır. Bermucibi şeri şerif görülüp hakkımız alıverilmek babında ahvalimizi vukuu üzere ilâm ediverin deyu tazarru eylediklerinden filhakika mezkûr Kasım çavuşun keyfiyeti ahvali bigaraz müslümanlardan süal olundukta mezbure hatunların şartı vâkıf üzre hisseleri olup talep eylediklerinde envai teallül edüb vermeyüb bu hususta merkume hatunlara zulmu sarih olmuştur deyu bitarikişşehade haber verdikleri ecilden vechi meşruh üzere mürur eden hukuku şeriyeleri alıverilmek için

[*] Bu ferman ve diğer neşredilecek Defteri Hakani suretleri Çorumun Gürcü köyündeki caminin evkafından Ferahşad Çelebi vakfı ile ilgilidir. Elde bulunan bu vakfa ait mühim Arapça vakfiyelere göre Ferahşad Çelebi, Melike hatun ve Ârif Çelebi evlâtlarından olduğu anlaşılmaktadır.

Bu ferman Çorum Millî Kütüphanesinde 1745/2 numaralı sicilden istinsah edildi.

emri şerif ricasın bildirmeğin buyurdumki hükmü şerifim ile vardıkta husamayı beraber edüb bir defa şerile faslolunmayub ve bilâ özrü şeri onbeş sene mürur etmiş değil ise bermucibi şeri şerif hak üzre teftiş ve tefahhus edüb ve ellerinde olan fetvayı şerif ve hucceti şeriyeye ve sureti deftere nazar kılub göresin kaziyye arzolunduğu gibi ise olbapta emri şeri kadim ve şartı vâkıf ile amel edüb bu bapta mezburelerin şerile müteveccih olan hukuku şeriyelerini her ne ise hükmedüb alıveresiz şeri şerif ve hucceti şeriyeye ve fetavayı münifeye ve sureti defter ve emri humayune muhalif teallül ve niza ve özür ve behane ettirmeyesin hak üzere olup şühudu zordan ve telbisten hazer edüb kaziyyede medhali olmayanları aslâ dahil ve taarruz ettirmeyüb temerrüdü sekidüb eslemiyeni ve muhtacı arz olanları yazub bildiresiz tekrar kapuma şikâyet olunub bir emri şerif varmalu eylemiyesiz ve badennazar bu hükmü hümayunumu ellerinde ipka edüb alâmeti şerife itimat kılasız tahriren fievahiri şehri muharremülharam sene erbaa ve elif 1004.

Bimakamı Kostantiniye

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl: 4. *1 İkinci Kânun 942* *Sayı: 33*

Mahallî Oyunlar

CEVDET Bezirci

Ankarada radyoda yapılan Çorum folklor gecesi ile halkevlerinin onuncu yıl dönümü münasebetile yapılan büyük törene katılmak üzere giden ekiplerimizin kazandığı muvaffakiyet Çorum halkevlilerini heyecanlandırdı. Halay, Bedrik, Türkmen kızı, İğdeli gelin oyunları. Bu oyunlara şimdiye kadar kıymet verilmediği için kitlenin içine sokulamamış, Osmanlı devrindeki Anadolu halkı gibi kendi köşelerinde unutulmuş bir durumda duruyormuş. Halay oyunu için bir kaç defa Ankaraya ekip gönderilerek iltifat görülmüş, takdir ve alkış toplanmıştı. Fakat diğer oyunlarımızın ya bu kadar muvaffakiyet kazanacağına kani olunamadığından veyahut ne oldukları bilinemediklerinden adları dahi anılmamıştı. Fakat şimdi gördük ve öğrendik ki millî karakteri taşıyan ve bizim içimizden doğan heyecanı ifade edebilecek vasıfları bulunan oyunlara sahip bulunuyormuşuz da kendimizin haberi yokmuş. «O mahiler ki derya içredir deryayı bilmezler.» Ne yazık.. Kendimizi tanımıyoruz.

Osmanlı tarihini karıştıran ve onu en sathi bir şekilde tedkik eden kimseler dahi bilirler ki bu

milletin hayatında inkilâp yapmak için bir çok teşebbüsler olmuştur. Fakat bunların hiç birisi taklidcilikten ileriye gidememiş ve onun için yalnız yüzde kalmış, içe girememiştir. Hem çok kötü bir taklid. Bunun içindir ki Türk yine kendi ruhunun ve benliğinin doğurduğu sanattan ayrılmamış, onun akislerini vermekten uzaklaşmamıştır. Kendi sanatı, taklidci zümreler arasında rağbet görmemişse de, kendi kendini takdir ederek bunları kendi arasında yaşatmıştır. Ve yaşatmakta devam etmektedir. Cumhuriyet devrinin en büyük inkılâplarından biri de öze dönüş olmuştur. Kendini tanımayan başkasını nasıl tanır.? Çorumun mahallî oyunlarını seyr eden bir büyüğümüzün sözleri hâlâ kulaklarımda çınlamakta. Ve bana o günki heyecanı vermektedir. «Kendimizi tanıyamıyoruz azizim, kendimizi tanıyamıyoruz. Allah taksiratımızı affetsin.» demişti. Türke verilmesi lâzım vasıflardan birisi de sanatkâr olması ve sanatkâr ruhunu taşımasıdır. Bu, ondan şimdiye kadar kıskanılmıştır. İşte Halkevlerinin vazifelerinden biri de bu vasfı belirtmek ve onu bütün canlılığı ile meydana çıkarmaktadır. Artık bunda gecikmemek icabeder, çünki o birgün kendiliğinden ortaya atılacak. Ve bizi töhmet altında bırâkacaktır. O takdirde bütün münevverlerin yüzlerinin kara olması, başlarının öne eğik bulunması lâzım gelir.

Çorumda kim bilir daha nekadar millî vasıfları taşıyan ve her gün köy düğünlerinde. bayramlarda, bağ bozumu törenlerinde oynanan oyunları vardır. Yalnız Çorumda mı? Aslâ, yurdumuzun her köşesinde bu gibi oyunlara rastlamak ve onların karşısında kendinden geçmek mümkündür. Ne yazık ki bunları seyr etmek zahmetine dahi şimdiye kadar katlanmamışız. İşte bunları Halkevlerinde diriltmek ve buna yalnız sahnelerinde yer vermekle iktifa etmeyip büyük törenlerde de bu oyunları bütün millete mal ederek alanlarda oynatmak ve milleti heyecana getirmek gerektir.

Okullarımızda yalancı kaynaklardan alınmış, nerenin, hangi milletin malı olduğu bilinmeyen bir takım rondlar çocuklara öğretilmekte ve sahnelerde oynatılmaktadır. Bunlar yerine her okul kendi muhitindeki oyunları incelese, bunlar hakkında bilgi sahibi olduktan sonra sanat vasıflarını haiz gördüklerini okul çatısının içeri-

sine soksa ne kadar iyi olur. Belki çocukların bildikleri ve kendi aralarında oynadıkları ne kadar oyunlarda vardır. Fakat bunlar öğretmenleri tarafından bilinmediği için öylece kalmaktadır. Halbuki cimnastik derslerinde bunlardan ne kadar faydalanmak mümkündür. Bu suretle kitlenin arasında da rağbet kazanmasına yardım etmiş ve bir sanat inkılâbı yaratmış olurlar.

Halkevlerinin kendi muhitlerini inceleme zamanları çoktan gelmiş ve geçmiştir bile. Her Halkevi bu hususta da faaliyete geçmeli ve muhitindeki elemanları harekete getirmelidir.

Halkevimiz bu işlere heyecanla sarılmıştır. Pek yakında iyi neticeler alacağını ummaktadır. Kim bilir yukarıda adlarını saydığımız oyunlardan başka ne gibi oyunlara rastlayacak ve bunları yapmaktan büyük bir zevk duyacaktır.

Halkevleri uyanık bulununuz. Mahallî oyunlar ve folklor işlerile yakın ilgi gösteriniz. Ne büyük kaynaklara rastlayacak, neler bulacaksınız. Her gün yeni bir cevhere rastlamaktan ve bunları meydana çıkarmaktan doğan haz ve gururla içiniz dolduğu gibi yetişecek olan ve beklediğimiz büyük sanatkârlara da malzeme hazırlamış ve yarının büyük sanatının doğmasına vesile olmuş olacaksınız. Bundan daha büyük haz verecek bir şey var mıdır? Türkün rönesansı yeni başlıyor dersek hiçte mübalâğa etmemiş oluruz.

Çorum vilâyetinin mülkî taksimatına
TARİHİ KISA BİR BAKIŞ

HİKMET TURHAN Dağlıoğlu

— 32 inci sayıdan artan —

1313 senesinde Çoruma bağlı kaza, nahiye ve köyler:

Kaza	Nahiye	Köy
Merkez Çorum		185
» »	Hüseyinabat	87
		272
Sungurlu	—	104
İskilip	—	115
Osmancık		49
»	Kargı	34
4	2	574

Bu izahata göre Hüseyinabat bu tarihte Çoruma bağlıdır. Osmancığın da Kargı adlı bir nahiyesi vardır. (Bu nahiye şimdi Kastamonuya bağlı bir kazadır.)

1333 - 1334 yılında çıkan Salnamede Çorum Ankaraya bağlı bir sancak merkezidir. Kazaları da: İskilip, Sungurlu, Osmancık ve Mecidözünden ibarettir. Hasan paşanın bilhassa Çorumda Suhaybi Rumi'nin medfun olduğunu ileriye sürmüş ve davasını Abdülhamid yanında isbat etmiş olduğundan davasını kazandığını ve Çorumu sancak merkezi yaptırmaya muvaffak olduğunu rivayet ederler.

Çorum 1921 tarihine kadar Ankara vilâyetine mülhak bir sancak olarak idare edildi. Bu tarihten sonra müstakil sancak haline getirildi.

Çorum, Cumhuriyetin ilânından biraz sonra 20 Nisan 1340 (16 Ramazan 1342) tarihinde 228 numaralı Teşkilâtı Esasiye Kanununun 89 uncu maddesi mucibince vilâyet haline ifrağ edilmiştir. (22)

***

Çorum ve Çoruma bağlı kaza merkezleri hakkında kısaca ma-

[72] Madde 89 — Türkiye coğrafî ve iktisadî münasebet noktai nazarından vilâyetlere, vilâyetler kazalara, kazalar nahiyelere münkasimdir. Ve nahiyeler de ka-

lûmat vermek faydalı olacaktır.

Çorum hakkında Evliya Çelebi, seyyahatnamesinde, Kâtip Çelebi Cihannüma'sında Menazirul-avâlim sahibi Trabzonlu Ahmed ibni Ömer-ül- Aşık efendi eserlerinde malumat verdiği gibi birçok garp müellifleri de vilâyet içinde bilhassa bir çok Hitit, Roma, Bizans eserleri bulunduğu için Çorum hakkında malumat verirler. Bunlar arasında K. Ritter'i, VVilliam Ramsay'ı, Ch. Tescier'yi, G. Perrot'yi zikredebiliriz. (Kamus-ul-âlâm Cild 3. S. 1886)

(Memaliki Osmaniyenin Tarih ve Coğrafya lügati) adlı eserde (Cild 1. S. 313) de bulunan malumat bilhassa tarihî izahat temamile yanlıştır. Bunlar Çorumun eski Tavium kasabası olduğunu iddia ederler ki bu hiç bir esasa istinad etmemektedir.

Tavium bu günki Nefes köy olub Yozgadın yirmi iki kilometre cenubu şarkisinde kâindir. Tavium galatların üç taifesinden biri olan Trokniyen'lerin idare merkezi idi. (23)

Amasya müverrihi Hüseyin Hüsameddin efendi merhum Çorum için şu malûmatı vermektedir: (Çorumlu oymağı Nikoniya şehrinde tavattun ettikleri münasebetle Nikoniya şehri «Çorumlu» demekle meşhur olmuştu. Bu tabir, bin tarihine kadar bütün evrakı resmiyede muhafaza edildiği halde müahharen asıl kabileyi teşkil eden (Çorum, Çarum) namile meşhur olmuştur. Çorum eski Türkçemizde meserret, memnuniyet manasına olan (Çarum) lafzından galat olup memnun ve mesrur olan kimseye (Çarak) denir. Meşhur (Çaruklu) oymağı da (Çaraklu) tabirinden galattır. Bunlardan Çarakşah bin Salih bey bin İlyas bey meşhurdur. (24)

Hüsameddin efendi bütün bu malumat için aslâ bir me'haz göstermediği gibi Çorumlu kasabasının da Nikoniya olduğu kat'i surette iddia edilemez. Geri Meri-ül-tevarih'de (Çorum)un Nikoniya olduğu yazılıdır. (25) Çorum tabiri de her halde ihtiyatla kabul edilmelidir.

---

saba ve köylerden terekküb eder.

[23] Bu bapta Ali Suat bey tarafından tercüme edilmiş olan Küçük Asya adlı eserde malumat vardır. Bakınız : Cild 2. S. 450 ve 485. Cild 3. S. 44.

[24] Amasya tarihi cild 2. S. 186-187 not 1.

[25] Meri-ut-tevarih. S. 319. Şemi'-danî zade Fındıklılı Süleyman efendi. Matbaai âmire tabı 1338, İstanbul.

Şeyh Süleyman efendi Cagatay lügati de (S. 146) Çarum değil Çarak kelimesinin memnun, mahzuz, şadıman manasına geldiğini kaydeder.

Ahmed Vefik paşa Lehcei Osmanide (S. 360) Çorum için şu malûmatı verir:

(Çorum Bozok'ta Çorum ve Karahisar Behramşah maa kıblei çebni kazasının merkezi bir şehirdir.)

Anadolu isyanları müellifi sabık valilerden Cemal Bardakçı-ki mumaileyh iki defa Çorumda valilik etmiştir- Çorumun millî mücadele sıralarındaki vaziyeti hakkında malumat verirken Amasya tarihini esas tutarak Çorum hakkında malumat verir ve Osmanlılar devrinde Çorumun geçirdiği bazı vekayiden bahseder. (26)

Hulâsa Çorum, Anadolunun mamur, muntazam, güzel kasabalarından biridir. Havası güzel, manzarası lâtiftir. Memlekette mükemmel bağ ve bağçeler vardır. Mevkii ise 14, 3, 40 saniye arzı şimalide ve mebdei tûl grenvrich olmak üzere 35, 45 dakika tûlü şarkide bulunmaktadır. Buğday, arpa, burçak, darı gibi hububat, nohud, mercimek ile üzüm, elma, kiraz, ceviz, tut gibi meyveler ve envai türlü sebze yetişir.

Pamuk ipliğinden gömlek bez, abâ gibi şeyler, İrankâri yünden şal imal edilir. Çorum ehalisi kırmızı, siyah sahtiyan imal ederler ve cehriden müstefid olurlar. (27) Çorumda hayvan istihsalâtı da bilhassa çok mühimdir. (28)

Çorumda bilhassa temeli Müftü Feyzi efendi tarafından kurulmuş ve bu gün Maarif vekilliğine bağlı Millî Kütüphane adile anılan ve içinde dört beş bin muhtelif yazma ve basma kitap bulunan zengin bir kütüphane de vardır.

İskilip:

Çorum vilâyetinde Çorumdan sonra ehemmiyetli bir yer olan İskilip tarihî bir kasabadır. Kasabanın etrafı dağlık, bağ ve bahçelik olup meyvesi mebzuldur. Denizden yüksekliği 720 metredir. İskilip; Lâtinlerin Esculape dedikleri tebabet mabudu Aseldpios adından gelmektedir. Romalılar

[26] Anadolu İsyanları S. 104. İstanbul 1940.

[27] Ankara vilâyeti salnamesi sene 1311. S. 285. ve mufassal Memaliki Osmaniye coğrafyası. S 53. Ali Tevfik. sene 1329.

[28] Çorumun iktisadî vaziyetile diğer durumları hakkında Cumhuriyetin onbeşinci yılında çıkarılan (Çorum) adlı kitabda mufassal malumat vardır.

zamanında burada bu tanrı namına bir tapınak yapılmış olduğu anlaşılıyor. Kazanın ormanları çok olduğu gibi birçok tuzlu gölleri dahi olub külliyetli tuz ihraç ve etrafa sevk olunur. İskilipte kilim, seccade, çorap, kuşak gibi yün mensucat dokunur. (29) Küçük asya, İskilibin galat hükümdarlarının diğer bir merkezi olan eski Bloucium şehri olduğunu yazmaktadır. (*)

Osmancık :

Kasaba 795/1392 tarihinde Yıldırım Bayezid tarafından feth edilmiştir. Kasaba adını Sorkun emiri (Osmancık bey ibni Mehmed bey) den almıştır. Bu zat Alayundlu neslinden Sorgunlu oymağı reisi idi. (30)

Evliya Çelebi burası hakkında şu malumatı verir. (31)

Osmancık, Çorum sancağı hakinde voyvodalıktır. Mamur nahiyeleri vardır. Bağ, bahçesi çoktur. Kalesi Kızılırmak kenarının şark canibinde olup büyük bir köprü ile üzerinden geçilir. Şehrin kal'ası murabba şekilde olup yekparedir. Kasabada on han, ırmak kenarında bir küçük hamamı vardır. Havası sıcak olduğundan lezzetli üzümü olur. Meşhur (Koyunbaba) buradadır. Celep Karamani halifesinden (Hacı Hamza)nın adına nisbet edilen ve vaktile bir kaza merkezi olan Hacı Hamza da bu kazaya bağlıdır.

Mecidözü : .

Burası hakkında Amasya tarihinde şu malumat vardır. (32) Kasaba Avkat köyü civarında iki tepenin düzce olan sırtındadır. Bu kasaba ; Avkatlı oğlu Hacı Ali ağaya nisbetle (Hacı köyü) demekle de meşhurdur. Gümüş Hacı köyünden ayırd edilmek için buraya (Avkat Hacı köyü) de derler. Bu kasabanın yeri Danişmendliler devrinde Bilâd-ı Rum kadısı Abdülmecid-i Hürrevî malikânesi olduğundan 530/1135 tarihinden beri buraya (Mecidözü) denilmektedir. Bu kazadaki Türklerin ekserisi (Bayındır, Kayı) Türklerindendir. Avkatlı zade Hacı Ali ağa 1140/1727 tarihinden itibaren bu köyde ikamet ve kesbi nüfuz ve iktidar eylemiştir. Mecidözüne bağlı bu gün bir Avkat köyü vardır. Burada 1291/1874 tarihinde kaza teşkilâtı yapılmıştır. Kasa-

[29] Kamusülâğlam cild. S. 925.

[*] Küçük asya cild. 3. S. 148.

[30] Amasya tarihi. Cild 2. S. 287 Meri-ut-tevarih S. 319.

[31] Evliya Çelebi cild 2. S. 179.

[32] Amasya tarihi cild 2. S. 390.

banın manzarası latif olup kadimen Bayındırlu sülâlesinin nüfuz ve idaresi altında idi. Vaktile bu kazaya Zennunabad nahiyesi diye bir nahiye bağlıydı. Buranın merkezinin (Elvan Çelebi karyesi) olduğu anlaşılmaktadır. Elvan Çelebi bu gün Mecidözüne bağlı 853 nüfuslu bir köydür.

Sungurlu :

Bu kasabanın diğer bir adı da Budaközü'dür.

Sungurlu Hitit medeniyetinin birçok bakayalarile doludur. Ch. Tescier Sungurlu için şunları yazar. (33) Sungurlu, ikiyüz elli haneli küçük bir şehirdir; Ankaradan doğru hat ile mesafesi otuz saattir. Bu havalinin büyük bir kısmı gayri mezrudur. Fakat ufak bir su cereyanının vücudile iyi mahsul verir. Sebze ve meyve bahçelerinin nefaseti meşhurdur. Hitit krallığının merkezi olan (Boğazı köy - Pte'rium Hattuşaş) Sungurlu kazası dahilindedir. Boğazköyün şimali şarkisinde (Yazılıkaya) adile anılan meşhur bir Hitit mabedi vardır. Yazılıkaya Boğazköyden iki kilometre ötede ve takriben 180 metre yüksekliğinde bir tepe üzerindedir. (34) Boğazköyün etrafında Derbed, Sarıçiçek, Yekbas gibi köyler vardır.

Alaca (Hüseyinabad)

Çorum vilâyetine tabi kazaların mesaha ve nüfus itibarile en küçüğü olan bu kasaba bilhassa eski Hitit medeniyetine ait eserlerle çok zengin bir kazadır. Bilhassa Gerdekkaya, İmadhöyüğü, Çikhasan köyleri zengin eserlerle dolu köylerdir.

*
* *

Çorum vilâyeti gerek tarihî, coğrafî bakımdan, gerek iktisadî ve içtimaî bakımdan Türkiyenin en mühim vilâyetlerinden biri olduğunu yukarıda verdiğimiz izahat kat'î ve açık olarak göstermektedir.

Vilâyetimizin bundan sonra değerli ve çalışkan Valimiz Muzaffer Akalın'ın yüksek idare ve kiyasetile daha fazla inkişaf edeceğini ve Cumhuriyet devrinin bütün feyizlerinden istifade ederek kalkınacağı pek tabiîdir.

SON

[33] Küçük Asya Cild. 2. S. 484.

[34] Yazılıkaya hakkında bir zamanlar İstanbul müzeleri eski şark eserleri mütehassıslığını yapmış olan Berlin Üniversitesi profesörlerinden üstadım Prof. Dr. E. Unger'in (Türk Tarih, Arkeolonciya ve Etnoğrafya) dergisinde sene 1934 sayı 2. S. 168 de mühim bir tedkiki vardır. Bu yazı Almancadan Türkçeye tarafımdan tercüme edilerek dergiye konulmuştur.

Kul Mustafa'ya (*)

Sever yaşar, sevmez olur ölürüz.
Biz gönül veririz, gönül alırız.
Ocağı deşer de ateş buluruz
Kâhi köyden, kâhi külden, kurumdan.

Gün görmüş kar gibi eridik mi biz,
peşimizde gönül sürüdük mü biz,
yurd uğruna coşup yürüdük mü biz.
Sırma saçın farkı kalmaz sırımdan.

Gayri âşık olduk, arı terk ettik;
Vatanın uğruna yari terk ettik;
Sanma hemen yoğu varı terk ettik
Haberimiz olur her bir durumdan.

Cel hele, gel hele, âşık gel hele,
Kaç yıl ölüm, zulum gezdi el ele,
Sultanlar, duşmanlar ezdi el ele,
Ses duyulmaz oldu mülkü urumdan..

Söyle âşık Ömeri bıraksın nazı.
Bülbülsüz geçirdik biz nice yazı,
Duyulsun radyoda sözüle sazı
Kul Mustafa çıka gelsin Çorumdan.

Behcet Kemal ÇAĞLAR

---

[*] Ankaraya Çorum Halkevi Folklor gecesi için giden ekibin içerisindeki Tarhanlı âşık Kul Mustafa için yazılmıştır.

TENASÜLİ GİZLİ HASTALIKLAR İSMİNİ TAŞIYAN ZÜHREVİ HASTALIKLARI

Cild ve Zührevî hastalıkları Mütehassısı
Dr. TEVFİK Berkol

— 32 inci sayıdan devam —

Belsoğukluğunun mevziî olarak yaptığı ârızalar. — Kamişin başı olan haşefeyi, kamiş içerisinde bulunan pek küçük bezleri de şişirerek iltihaplandırır, üfunetlendirir. Hastalık mezi yapan prostad guddesine, yuvasına gitmesile orasını da iltihaplandırır. İdrar yaparken, abdest bozarken ican denilen apış arasında şiddetli ağrılar, sık sık işemek hissi ve ağrılı intiazlar vukua gelmesile hasta ıztıraplar içerisinde kıvranır. Eğer bu prostad guddesinin iltihabî vaziyeti ilerleyerek bir apse yani çıban şeklini almamış ise ıztıraplı bu hal ve safha iki hafta zarfında kaybolur. Aksi takdirde meydana gelecek apse cerahatlanarak, olgun bir hale gelerek ya kamiş içerisine veya mak'ada açılmak ve boşalmak suretile nihayet bulur. Velhasıl belsoğukluğu sebebile prostad güddesi şişmiş kimseler apış aralarında ağırlık duyarlar. Sidiklerini ağrılı ve müşkilâtla çıkarırlar. Ekserya bu gibi kimseler kabızdırlar. Yürümekle, bacaklarını birbir üstüne atmakla ağrıları artar. Mak'adlarında yabancı bir cisim veya tıkaç varmış gibi bir dolgunluk duyarlar. Büyük abdest bozarken kamişlerinden cerahatli akıntı gelir.

Belsoğukluğu esnasında fazla görülen ihtilâttan birisi de mesane iltihabı denilen sidik torbası iltihabıdır. Bu da hastalık esnasında fazla yürümek, yorulmak, cinsî münasebette bulunmak, perhize riayet etmemek, içki kullanmak, kuvvetli ve sıcak antiseptik mahlüllerle lavaj yapmak sebebile vukua gelir. Sistit denilen sidik torbasının iltihabı belsoğukluğu esnasında çok tesadüf olunur. Yolsuz, usulsuz yapılan tedavi ile ve yahud vaktinden evvel kuvvetli

ilâçlarla lavaj yapılmasile mesane iltihabı meydana gelir.

Sistit denilen sidik torbasının iltihabı. — Hastanın sidiğini tutamıyarak sık sık şiddetli ağrı ile kanlı ve bulanık idrar yapmasile göze çarpar. Ekserya bu ağrılar idrarın sonunda olarak karnın aşağısında ve mesanenin bulunduğu yerde duyulur. Bu ârıza iki ilâ üç hafta kadar sürdükten sonra kendiliğinden kaybolursada çok kerre sidik torbasında verem mikroplarının yerleşmesine müsait bir yer hazırlar. Bazı kerrede mesane yolile belsöğukluğu mikrobu böbreklere kadar çıkarak idrarın başlangıç depolarını, yuvalarını üfunetlendirerek ateşler ve bel ağrıları içerisinde hastayı kıvrandırır, idrarlarını bulandırır, cerahatlandırır.

Belsoğukluğu esnasında tenasülü yolu da hastalığın fenalığından müteessir olur. Hastalık meni deposuna veya meni getiren yollara, kordonlara giderek oralarını şişirir, iltihaplandırır. Bu yerlerin iltihaplanmasile hastalar ekserya abdest bozarken, idrar yaparken kasıklarında gizli ve derinden gelen ağrıdan, dolgunluktan rahatsız olurlar. Ağrılı ve kanlı sık sık vukua gelen ihtilâmdan muztaribtirler.

Belsoğukluğunun tenasül yollarında yaptığı mühim ihtilatlardan birisi de epididimit denilen berbah iltihabıdır. Bu da ya meni yollarile ve yahud cümlei lenfaviye denilen beyaz kan yollarile belsoğukluğu mikrobunun husyelere kadar gitmesile vukua gelir. Bu ârıza hastalığın her devresinde meydana gelirsede ekserya belsoğukluğunun üç ilâ dördüncü haftalarında fazla yürümek, ayakta kalmak, bisiklete binmek, yorgunluk ve cinsî münasebette bulunmakla beraber ata binmek, kuvvetli ve pek sıcak ilâçlarla lavaj yapmak sebebile vukua gelir. Bu ihtilatın başlangıcında mecradan birden bire akıntının azaldığı, pek şiddetli ağrı ile birlikte husye üzerine sarılmış bulunan ve berbah denilen yumakcığın şiştiği göze çarpar. Hastalarda baş ağrısı ve ateş gibi ahvali umumiyelerinde bozukluk da görülür. Eğer epididimit denilen berbah iltihabı iki taraflı bulunduğu takdirde yakalanan kimseleri kısırlığa da mahkûm eder, çocuktan, zürriyetten mahrum bırakır.

Belsoğukluğu sebebile hastalığa yakalanan kimselerde %3 nisbetinde romatizma görülür. Bu ârıza daha ziyade yorgun ve soğuğa maruz kalmış kimselerde tesadüf olunur. Ekserya bu romatizma

belsoğukluğunun 3 üncü ilâ 4 üncü haftalarında veya aylarında vücudun oynak yerlerinde kendisini gösterir. Oynak yerlerinde şişlik, ağrı, kızartı ve iltihap şeklinde veyahut mafsalların şekillerini bozmıyarak müzmin şekilde görülür. Belsoğukluğu sebebile oynak yerlerinde görülen ağrılar ekserya sabahları artar. Bulunduğu uzvun oynamasına, kalkmasına, hareketine mani olur. Bazı kerre bu oynak yerlerine su toplanır, hastalarda ateş bulunmaz, ağrılı, gergin ve şişmiş bir halde bulunan oynak yerlerinde temasla ve hareketle ağrılar artar. Bazı kerre 38 ilâ 39 dereceye kadar hastalarda ateş çıkarsada çok devam etmez, geçer. Belsoğukluğu romatizması dizkapak, topuk, dirsek, parmak, köprücük kemikleri ve çene kemiği mafsallarında görülür. Bazı kerre bu mafsal iltihabı bir tarafta olarak şiddetli ağrılı ve şişmiş bir halde görülür. Ufak bir temas, tazyik ve hareket ağrıyı şiddetlendirir. Uzun süren oynak yerlerindeki hareketsizlik sebebile ankiloz denilen lehimlenme husule gelerek artık o uzuv ve mahal hiç oynamaz. Bazı kerre de zayıf ve istidadı olan kimselerde verem basillerinin oynak yerlerde yerleşmesini hazırlar.

Belsoğukluğunun kadınların idrar yollarında yaptığı ihtilat hemen hissedilmeyecek derecede geçer. Çünki kadınların mecrası kısa ve geniştir. En ziyade kadınlarda tenasül uzuvlarında fenalıklarını gösterir. Ekserya eski belsoğukluğu sebebile rahimlerinde hastalık izini taşıyan kadınlar hayız esnasında yorgunluk ve cinsî münasebet zamanlarında ağrıdan muztarip olurlar. Hastalık sebebile yumurta yolları şişmiş ve kapanmış olmasile bu gibi kadınlar kısır kalırlar, evlât zevkinden mahrum bulunurlar. Müzmin belsoğukluğuna yakalanan kadınların ekserya âdetleri uzun sürer, sancılı ve sık sık hayız görürler, bedenî ve asabî zafiyet gösterirler. Ekserya süt manzarasında beyaz ve kokulu bir akıntı mihbellerinden yani tenasül hazinesinden gelir. Belsoğukluğu mikrobu kadınların tenasül uzuvlarında bazı kerre bartolen denilen küçük dudakların içerisine açılmış sağlı ve sollu mihbeli ıslatan, yumuşatan guddelerin içerisine girerek, yerleşerek daimî bir hastalık sirayet kaynağı hazırlar. Bazı kerre bu bezleri şişirerek sıkmakla bunların gözlerinden cerahat akar. Bazı kerre de içerisinde cerahat artarak ve harice boşalamıyarak apse denilen

çıbanlar yapar. Bu çıbanlar da ya mihbele veyahut harice açılarak tenasül azâsında bir takım deliklere fistüllere sebebiyet verir. Rahmin ağzında görülen belsoğukluğu ağrısız olup kat'iyen haricen bir ağraz göstermez. Akıntısı mihbel ifrazile karışır. Yalnız andoservisit denilen unkda bir kızartı ile birlikte sarı yeşilimtırak renkte cerahatle ve fazla yapışkan ifrazatla deliğin tıkandığı göze çarpar.

Kadınlardaki belsoğukluğu idrar yolunda ya şiddetli ve yeni bir şekilde görülür veyahut eski belsoğukluğunu taşıyan kimselerle temas neticesi birden bire müzmin şekil alır. Belsoğukluğu kadınlarda en ziyade rahim ve yumurtalıklarında tehlikesini ve fenalığını gösterir. Kadınlardaki belsoğukluğunun devri tefrihi pek kısadır. 48 saat zarfında hastalığın alâmetleri meydana çıkar. Bu da haricî tenasül azasını teşkil eden ferçte ve mihbelde evvelâ kızartı, kaşıntı, yanma, şişlik ve akıntı ile kendini gösterir. Akıntının rengi bidayette beyaz olup sonraları sarı yeşilimtırak bir manzara alır. Hastalık erken ve zamanında tedavi edilmezse bartolen guddelerine ve rahme giderek yerleşir, oralarda mühim arızalar ve ihtilatlar meydana getirir.

Kadınlarda belsoğukluğuna ekserya müzmin şekilde tesadüf olunur. Kadınlardaki kasık ağrılarını bilhassa cinsî münasebet esnasında duyulan, hayz zamanında, fazla yorgunluk sebebile, ayaklı dikiş makinesini kullanmakla, uzun ökçeli ayakkabı geymekle ve dans etmekle artan rahim sancılarını çok kerre basit bir rahim hastalığı gibi telakki ederler. Halbuki bu arızalar eskimiş ve ihmal edilmiş bir belsoğukluğunun kadın iç tenasül azâsında yaptığı tehlikeli arızalar ve ihtilatlar sebebile vukua gelir.

Belsoğukluğu kadınların rahim ve yumurta yollarına ve yumurtalıklarına giderek yerleştiği zaman küçük karında ve kasıklarda duyulan, mak'ada ve bacaklara doğru yayılan müdhiş şiddetli ağrı ve sancılar içerisinde hastaları kıvrandırır. Bu ağrılar ayakta durmakla, yol yürümekle, uzun ökçeli ayakkabi geymekle, cinsî münasebette bulunmakla ziyadeleşir. Hayz zamanlarında sancı artar ve ekserya âdetleri intizamını kaybetmiştir. Belsoğukluğuna tutularak hastalığını ihmal eden, eskiterek

hastalığın tehlikeli ihtilatlarını taşıyan kadınlarda iştihasızlık, hazımsızlık, karın sancıları, bulantı, kusmalar görülür, uykularını kaybederek zayıflarlar, sinirli ve nevrastenik olurlar. Çok kerre masum bir yuvanın mahremiyetine giren müzmin belsoğukluğu damlasının âile yuvasında meydana getirdiği ihtilat ve mühim ârıza genç ve zavallı kadıncağızı ameliyata kadar sürükleyerek tenasül uzvundan bir kısmını kaybettirir. İşte belsoğukluğu hastalığı mecrayı bevlinin basit bir nezlesi değildir. İhmal edilen veya ehemmiyet verilmeyen gutmiliter denilen müzmin damla sebebile hastalık âile yuvasına girerek genç yuvanın zevkini, saadetini bozar. Belsoğukluğunu taşıyan kimselerin tehlikesi yalnız şahısları için olmayub kuracağı yuvası için de yaşadığı cemiyeti ve milleti için de büyük bir fenalık hazırlayacaktır. Şu halde belsoğukluğu hastalığı basit bir nezle ve mecra iltihabı olmayub yakalanan şahsı, âileyi ve cemiyeti alâkadar eden ictimaî bir dert ve zührevî bir âfettir.

— Sonu Var —

ÇORUMLU MANİLER

EŞREF Ertekin

1080

Deste milim gergefte
Bir yar sevdım erdekte
Erdekteyse erdekte
Sevdası var yürekte

1081

Deste milim maidir
Bu gün keklik avıdır
İşte ben gediyorum
Seni kimler avudur

1082

Dekârdır.
Şu bülbülün gezdiği
Bahçede bağda kârdır
Zemane dilberleri
Hepisi sahtekârdır

1083

Deçare.
Buncalar geldi gitti
Bulmadı derde çare
Umar isen haktan um
Yoktur Insanda çare

1084

Devekte üzüm kara
Üzümde düzün kara
Ben yare gediyorum
Elim boş yüzüm kara

1085

Dağlarda kar neyleyim
Ahile zâr neyleyim
Olursa vefalı olsun
Vefasız yar neyleyim

1086

Elli gündür yüz gündür
Elim yarden üzgündür
Ben yari görmeyeli
Temam bu gün yüz gündür

1087

Elde filcan gezdirir
Lali mercan gezdirir
Sana aşık olanlar
Bir kuru can gezdirir

1088

Elma armud zerdâli
Dalda biter zerdâli
Limon turunç çok gördüm
Ayva dalın eğmeli

1089

Elinde gümüş balta
Geliyor darta darta
Tifulara tutuldum
Yalınız yata yata (1)

1090

Ele kalem aldıkça
Gözüm yaşı doldukca
Bizlerden size selâm
Canımız sağ oldukca

1091

Elinde allı alpak (2)
Başında samur kalpak
Sana manici derler
Dünya kaç kile toprak

1092

Arşu alâdan bilir
Kaşı karadan bilir
Bu toprağın sayısın
Ancak yaradan bilir

1093

Güzel gözler.
Siyahtır güzel gözler
Bu gözler alışmıştır
Dâima güzel gözler

1094

Gül ektim ocak ocak
Devşirdim kucak kucak
İlin gülü gül açmış
Benim gülüm domurcak

[1] 462 no. lunun benzeridir.
[2] Bir nevi eldiven.

1095

Gel hey ömrümün vari
Kıluram ahi zari
Can istersen işte al
Çektirme intizârî

1096

Gözleri pürhun benim
Ciğer derdi hun benim
Leylasından ayrılmış
Divane mecnun benim

1097

Gözlerim yaşa katlan
İş düştü başa katlan
Ciğer dost kebab yesün
Çevril ateşe katlan

1098

Gelepçekte sırmayım
Simini sıyır mayım
Senden başka seversem
Gençliğime doymayım

1099

Gece gezer kara kol
Yare nerden gider yol
Bu aşkı senden aldım
Gel derdime çare bul

1100

İldir ildir öyledir
Şimdi zeman böyledir
Yar beni yanına almış
Bülbül gibi söyledir

Çorumlu'dan

Bir lâhza konuşsam doğduğum yerden
Yıllarca uzakta olduğum yerden
Hasretle sararıp solduğum yerden
Ses veren yazımı yazar Çorumlu

Ezeldenberidir toprağı eker
Alnının terini hakkile döker
Ekmeğini en sarb kayadan söker
Dağları, taşları kazar Çorumlu

Demirin kertiği sözünün eri
İşinden gücünden hiç olmaz geri
Söz verüb sözünden dönerse biri
Böyle döneklere kızar Çorumlu

Bu yerde yetişir baba yiğit er
Yalnız vatan için can feda eder
Sevine sevine cebheye gider
Duşmanı dağıtır, bozar Çorumlu.

Sabri DİL

Çorumda Yıl Çıbanı [Leishmania]

Dr. TEVFİK Berkol

— 32 inci sayıdan devam —

Yıl çıbanı tedavisinde kolay, pek basit ve pratik olarak kullanılan mevzii, kimyevî tedavilere gelince; bunlarda ekserya ağrı yaparlar ve geç tesir ederler. Bazı kerre de bu kimyevî ilâçlar çıbanda tahrişat yapmasile ve tahribat husule getirmesile mahzurludurlar. Salicylate, de' methyl, acide phenique, formol, nitrate d'argent, perchlolure de fer, teinture diode, permanganate de potasse gibi yakıcı kimyevî kuvvetli maddeleri mahlül halinde Yılçıbanına atuşman yapmak suretile kullanılmakta isede bunlarla yapılan tedavi çıbanın sönmesini uzatmakta ve hatta bu ilâçlar hastalığı söndürmeğe bile kâfi gelmemektedirler. Methylene mavisi de üçte bir nisbetinde merhem şeklinde veyahut solisyon alkolik halinde onda bir nisbetinde veyahut toz şeklinde yaraya sürülürsede bunun da tesiri pek yavaş olup ekserya yaranın sönmesi uzun sürer. Bazı kerrede iodoforme, aristol, dermatol, salol, sous carbonatede fer, airol, rivanol, süblüme, calomel gibi podralarla veya antiseptik tozlarla doğrudan doğruya veya merhem şeklinde sık sık Yılçıbanının pansıman yapılması tavsiye edilmektedir. Ancak bunların tatbiki için de Yılçıbanı yarasının pek geniş ve derin olmaması ve açık bulunması lâzımdır. Bazı müelliflere göre Yılçıbanının hususî bir ilâcı olarak telakki edilen antimoine mürekkebatı kullanılması tavsiye edilmekte olup bunun için de yüzde bir nisbetinde serom fizyolojikte halledilerek takim edilmiş emetique veya tartre stibie mahlülünden haftada iki gün yapılmak üzere siyah kan damarı içerisine beş santimetre mik'aptan başlayarak tedricen artırılmak suretile on santimetre mikaba kadar çıkarılır. Umumiyetle yüzde bir nisbetinde serom fizyolojikteki tartre stibie mahlülünden haftada iki ilâ üç defa yapılmak üzere beher beş kilo için bir santimetre mik'ap hesap edilerek verid içerisine şırınga edilir. Bu tedavi usulile Yılçıbanının süratle söneceği ve çıbandaki parazitlerin erkence kaybolacağı

iddia olunmaktadır. Bununla beraber antimoine mürekkebatına karşı bazı hastalar ve vak'alarda ve bilhassa zayıf ve yaşlı kimselerde tehammülsüzlük hali olarak bulantı, başağrısı, yüzde solukluk, yorgunluk, böbrek sancıları ve iltihapları, nefes darlıkları şeklinde arızalar görüldüğü gibi antimoine mürekkebatına karşı koyarak ve inad ederek Yılçıbanının da kolaylıkla geçmediği görülmüştür. Ticarette ve piyasada satılan stibenyl, stibosan, neostibosan, antimosan gibi antimoine mürekkebatı da mevcut olup bunlarla yapılan tedavilerle de parlak ve kat'î bir netice alınamamıştır. Ekserya antimoine müstahzarlarının Yılçıbanında olan tesirleri yavaş ve sebatsızdır. Hastalarda bu ilâçlara karşı tehammülsüzlük hali görüldüğü cihetle bu antimoine mürekkebatı da Yılçıbanı tedavisinde kâfi bir silah ve tedavi vasıtası olamaz.

Bundan başka solüsyon kloridrot emetin'in onda bir nisbetindeki mahlûlünden yaranın civarına, altına ve çevresine gayet az ve hemen bir santigramdan on santigram mikdarında şırınga edilir. Ancak bu ilâcın bu şekilde kuvvetli mahlûlile yara etrafında birdenbire şiddetli ağrı ve şişlik kızartı meydana gelmesile yüzde bir nisbetinde serom fizyolojikte sulandırılarak şırınga edilmesi daha muvafıktır ve alınacak netice daha kolay ve serî olmaktadır.

Yılçıbanında mevzii tedaviden başka umumî tedavi olarak dahilî bir tedavi yapılması da tavsiye olunmaktadır. Bu hususta üç ilâç tavsiye ve tatbik edilmiştir. Antimoine, bizmüt, arsenik mürekkebatır. Mevzii bir cild hastalığı olan Yılçıbanında antimoine mürekkebatı damar içerisine şırınga edilmek suretile kullanılmakla pek yavaş bir tarzda ilâcın tesir faydası görülürsede ekserya hastalarda her şırıngayı müteakip kuvvetli bir reaksiyon husule gelmekte ve hastalar yorgun ve solgun bir vaziyete girmektedirler.

Yılçıbanında Profesör Jeanselme ve Ravaut tarafından arsenik mürekkebatından olan Neosalvarsan kullanılmış ve tavsiye edilmiş isede bunlardan da arzu edilen serî ve parlak netice alınamamıştır. Bundan başka yine Yılçıbanının andemik olarak fazla görüldüğü yerlerde proflaktik olmak üzere Yılçıbanına yakalanılmaması için dahilen arsenik mürekkebatından olan treparsol, ve stovarsol komprimelerinden kullanılmış isede bunlardan da

müsbet ve kat'î bir netice alınamamıştır. Bizmüt mürekkebatı ise haftada iki defa adale içerisine şırınga edilmek suretile Yılçıbanında kullanılmış olup her ne kadar bu ilâcın tatbiki kolay ağrısız ve hastalar tarafından kolaylıkla tehammül edilirsede yapılan tecrübe ve tatbikat neticesinde istenilen ve beklenilen fayda görülememiştir.

Kimyevî tedavi olarak en son 1938 senesi zarfında Sicilyada Katanya üniversitesi cildiye servisinde Profesör Franco Flarer tarafından yapılan sistematik tecrübe ve tedkikatta Protozoaire sınıflarına mensup parazitlere karşı müessir olan ve sıtma ilâcı olarak kullanılan Acridine mürekkebatından olan Atebrine isminideki ilâç yine Protozoaire sınıfından ve familyasından bulunan Laşmanyalara da müessir olacağını düşünerek bu ilâcın Yılçıbanı tedavisinde de tecrübe ve tatbikına başlanılmış, ilâcın devaî tesiratının kat'î ve serî olduğunu gerek mevziî olarak çıban muhitinde tahriş ve iltihap yapmadığını ve gerekse umumî bir teamül göstermediğini söylemesile pratik noktasından her yerde tedariki ve tatbiki kolay olan bu ilâcın yeni parlak ve müessir bir tedavi şekli olduğunu bildirmesile biz de Çorum Memleket Hastanesinin Cildiye servisinde Yılçıbanını taşıyan kimselerin bazılarında Atebrine ismindeki ilâcı gerek damar içerisine ve gerekse mevziî olarak çıban etrafına ve içerisine entradermik olarak şırınga etmek suretile tecrübe ve tedkika başladık. Umumiyetle çıban çevresine şırınga edilen Atebrine mahlülü şırıngasile çıban etrafında tazyikle bir kansızlık, şişlik, gerginlik ve ağrı husule gelmekte isede bu vaziyet nihayet iki üç gün zarfında kendiliğinden kaybolmaktadır.

On santigram atebrine tozunu bir santimetre mik'ap maimukadderde eriterek yara evvelâ temizlendikten sonra çıban çevresine ve içerisine entradermik olarak tatbikeyledim, ayni zamanda yine iki santimetre mik'ap maimukadderde ettirilerek takim edilmiş on santigram atebrine mahlülünü de Veride şırınga eyledim, çıban çevresine yaptığım atebrine şırıngasile yara mihrakında husule gelen ve ancak iki üç gün devam eden solgun ve sarı renkte ödem ve şişlik meydana geldiğini ve bu şişliğin kat'iyen iltihabî bir teamül göstermeksizin ve fazla ağrı vermeksizin kaybolduğunu gör-

düm. Gün aşırı yapılmak üzere bazı vakalarda üç ilâ beş defa ve bazı kerrede 7 ilâ 12 adet çiban mihrakile birlikte Veride şıringa etmek suretile gerek umumî ve gerekse mevzîî atebrine şıringasile tekarruh etmemiş yeni küçük ve nodüler yani domurcak halinde buluan yılçıbanı vak'alarında atebrine şıringası tatbik edilmekle ve aynı zamanda yaraya pansıman yapılmak suretile Yılçıbanının süratle ve kısa bir zamanda söndüğü ve silindiği görülmüş ve çiban içerisinden alınan kanlı suyun mikroskobik kontrolilede hastalığın âmili marazisi bulunan Laşmanyanın kaybolduğu tesbit edilmiştir. Halbuki genişçe eskimiş, yayılmış, tekarruh etmiş ve etrafı şerabi renkte kabarıklık ve irtişah gösteren büyük yaralarda atebrineden beklenen serî ve parlak netice alınamamıştır. Bu gibi eskimiş ve geniş Yılçıbanî yaralarında mevzîî tedavi olarak evvelâ yaranın sathı eau d' Alibour ile üç beş dakika müşterek bulunduğu mikropları öldürmek maksadile pansıman ve atuşman yapıldıktan sonra trichlorure, d'antimoine merhemini bir hafta kadar kullanmak ve bilahare ichtyol merhemi yaraya tatbik etmek suretile Yılçıbanının muhitinden merkeze doğru dört beş hafta zarfında yerinde hafif bir nedbe terkederek silindiğini ve kaybolduğunu tesbit ve müşahede eyledim. Yılçıbanında mevzîî tedavi yapmaksızın ağızdan veya damara şıringa etmek suretile yapılan atebrine tedavisinden arzu edilen ve beklenen serî ve kat'î netice alınamamıştır. Ancak mevzîî tedaviye teşrik edilmek suretile henüz domurcak halinde açılmamış olan Yılçıbanı vak'alarında atebrine şıringasından kolaylıkla ve süratle güzel netice alındığını hastalarımın bazılarında yaptığım tatbikat ve tecrübelerimle tesbit eyledim. Velhasıl Yılçıbanı basit bir çıban olmakla beraber diğer müşterek mikroplarla bir piyodermite denilen cild üzerinde cerahatli ve iltihabî bir şekil arzeden vak'alarda tedavi tarzını değiştirmek icabettiği muhtelif serirî tablo ve manzara gösteren çıbanların seyrinden ve tedkikinden anlaşılmıştır. Tedavide esas kullanılacak ilâcın kısa bir müddet zarfında çıban yerinde derin bir iz bırakmaksızın parlak netice vermesi ve yeniden yarayı nüksettirmiyecek bir şekilde müessir olması şarttır. Herhalde Yılçıbanı tedavisinde her vak'aya göre bir tedavi şekli tayin ve tesbit etmek lâzımdır.

SON

D E S T A N

Derleyen : Eşref ERTEKİN

— 32 inci sayıdan artan —

53

Kızanlıkta gördüm kasrı otağlar
Her yerleri güllük müzeyyen bağlar
Güller güler nazla Bülbüller ağlar
Her bir taraflardan çağlar enharı

54

Keman kaşlı niçe var mahpareler
Atar tiri aşkı yürek yareler
Mecruh olmuş uşşak geymiş kareler
Özüler davayı vaslı dildarı

55

Milleti aharden kesrette İslâm
Ne güzel mahallede etmişler ârâm
Çoğu içlerinde zevil ihtiram
Zarif nazif küberası sigarı

56

Ahar millet bahçelerde hemişe
Oynar güler mecbur işreti işe
Hora deper başlar naze revişe
Urum dilberinden çoktur Bulgarı

57

Âşıklar eder ah eyvah of
Güzeller celbi kulubla meluf
Vuslatları reyi âşıka mevkuf
Âşıkın koynunda varsa dinarı

58

Sadre hulûl eder o yerde şeytan
Arifi nefsile eder imtihan
İşarete bakar fistânı zenan
Sakınmaz milleti Bulgarın varı

59

Arif olan doğru yoldan ayrılmaz
tedbiri nefsini hiç kabul kılmaz
Zevkı dehri versen bir pula almaz
Yırtmaz ol perdei zıyayı ârı

60

Kızanlık sükkânı âfeti devran
Çoktur çeşmi fettan nevreste civan
İnce meyan beyaz gerdan boy fidan
Salınıp gezerler Turna katarı

61

Âşıkları vuslat isteyüb zârde
Ah ederler Bülbüllerle saherde
Nareleri mezad olur bu yerde
Aşka medar şehrin buyü gülzarı

62

Uşşakları ehli ismet zurefa
Güzellikte güzelleri bi hemta
Anda mebzul her bir nebatı meyva
Gayet leziz eşçarının esmarı

63

Sekizden onyedi kuruşa kadar
Gülyağı miskalin alub satarlar
Yüz bin okka alır nice tacir var
Milyonları devreder gelüb tüccarı

64

Otuz sekiz para gümrük miskalde
Üçyüz bin kuruştan fazla icmalde
Hasılatı zuhur eyler bir salde
Çok anda gül bağlarının mimarı

65

Oraya bir emir eyledi zuhur
Sevahile naklim hususu mastur
Totrakan şehrine olmuşam memur
Yazub bildirmişler sahih ahbarı

66

Kızanlık Totrakan şehrinde hemin
Memur kıldım birer seneye yakın
Andan Minkaliye olundum tayin
Virane bir şehir yok iştiharı

67

Minkalyenin iki tarafları gül
Kükürt gibi kokar saz kamiş mebzul
Eksik olmaz herdem göl suyunun ol
Taaffünü rutubeti buharı

68

Hep kokulu sular denize akar
Deniz dahi yaz günleri pek kokar
İlmi tıp'ca fena kokular meğer
İlleti hummanın öz kafadarı

69

Kızanlıkta iken çoktu buyü gül
Terennümle nağme ederdi Bülbül
Ana nisbet bu minkalye namakbul
Böyle imiş kader çekmem ekdarı

70

Bu dünya evvelâ görünür hasen
Sonra olur çirkin buruşmuş bir zen
Buna mağrur olup demezem sen ben
Tavazu eylerim bilmem vakarı

71

El'an Minkalyede iskân edüb biz
Gümrük hizmetini ifa ederiz.
Seksen yedi tarih eyledik temyiz
Budur sali halin çün inhisarı

72

Sılaya gitmeklik olamadı hiç
Akrabam haber alamadı hiç
Nerede olduğumu bilemedi hiç
Artık lâzım bir mektubun tisyarı

73

Levhi dilim ettim bir gece tathir
Bazı sergüzeştim ederek tasvir
Beş saat zarfında eyledim tahrir
Lehül hamd hatmoldu tabın asârı

74

Mektubun yerine işbu mevzunat
Bittanzim takdime ettim cesaret
Ey «Rüşti'i naciz» sılada çok zat
Sevinir okursa bu yadigârı

75

Vezni imlâ harfce ziyade noksan
Varsa kusur bulmaz sılada ihvan
Acele yazıldı erbabı irfan
Mazur tutsun bu bimeal küftarı.

SON

NOT : Gökeşmenin bu destandan başka bir şiir veya bir eserine tesadüf edilememiştir. Öğretmen Bay Fevzi Gökeşmeden bunun ve müfti Ahmed Feyzi Gökeşmenin eserlerinden varsa inceleyerek bulduğu eserleri neşretmesini ve bu mevzuu aydınlatmasını dileriz. E. E.

Osmancıklı Âşık ve Şair

KADİR USLU

Sitkı AKTAN

Kadir Uslu, 1285 tarihinde Osmancık'ın Yazı mahallesinde doğmuştur. Babası (Ahmed efendi) orta halli, (Koca Mehmed paşa imareti camii) nin kayyumu idi. Kadir Uslu babasının hayatını ve içtimaî vaziyetini şöyle naklet-mektedir :

«— Babam iki defa evlenmiş-tir. Kendisi 60 yaşlarında iken ilk karısı ölmüş, bunun üzerine Osmancık'tan, Debbağ esnafın-dan Ali ağanın 20 - 22 yaşların-daki, bakire kızı Emine ile evlen-miş, bir iki sene sonra da ben dünyaya gelmişim. Babam, oku-mağa meraklı ve pek az mikdar-da kabiliyeti şiiriyeye malikti. Şu beyit onundur:

"Zamane dilberi kesim ister kesim
Başımdan sarığım aldı fesim ister fesim„

Babamın evvelki karısından bir oğlu daha vardı. Kendisi ca-hildi, 1311 yılında öldü.

Babam beni çok severdi. Bü-tün gününü benimle meşgul ol-mak ve benimle eğlenmekle ge-çirirdi. Son derece neşeli, latife-den hoşlanır, şakacı bir zat idi. Anam, babamın bu lâübali halle-rinden hiç hoşlanmazdı. Babamla çok vakıt (Tekerleme) söylemekle eğlenirdik. Bunlardan birisini nak-ledeyim :

Mevsim Sonbahardı. Bağımız-da üzüm kaynatıyorduk. Anam bir köşeye uzanmış uyukluyordu. Bu fırsattan istifade ederek tekerle-me müsabakasına başladık :

Babam : — Elif ile nereden geliyorsun ?

Ben : — Erzincan'dan.

— Nereye gidiyorsun?

— İzmir'e.

— Neye binersin?

— Ata.

— Yükün nedir?

Elma.

— Sevdiğin adı nedir?

— Emine.

— Sevdiğin senin nereni se-ver?

— Elimi.

— Sen onun neresini seversin?

— Alnını.

Meğer anam uyanıkmış. Uzan-dığı yerden bizi dinliyormuş. Tam bu sırada -(alnını) kelimesini yan-lış anlamış olacak ki- birden bire yerinden fırlayıp :

— Terbiyesiz, edebsiz !'insan anasına öyle çirkin lâf söyler mi ? Diyerek bana çıkıştı.

Babam araya girmek istiyor-

du. Bu defa anam beni bırakıp babama döndü ve dedi ki:

— «Aygırı kişneten ta...ğıdır»

Esasen tekerlememiz, mutat üzere, bir darbı meselle sona ererdi. Validemin yerinde sarfetmiş olduğu bu darbı mesel, babamı son dereçe neşelendirmişti. Kahkaha ile:

— Aferin karı! temsilini de sen getirdin. Dedi.»

7 - 8 yaşlarında mahallesinin (Medrese)sinde ilk tahsiline başlayan Kadir Uslu, bir müddet sonra (Kızıl Hasanoğlu dairesi büyük Medresesi)ne devam ederek (Mantık)a kadar okumuştur.

1305 tarihinde babasının ölümü üzerine, zoraki olarak, okuldan ayrılmış ise de okuma ve araştırmayı elden bırakmamıştır.

Büluğ devrile beraber şi'ir yazmağa ve saz (Bağlama) çalmağa başlamıştır.

(Hayatının ilk devresine ait, bir çok manzumeler, koşma ve destanlar ve divanlarla dolu bir defteri kayp olmuştur. İlk şi'irlerini elde etmek imkânsızdır.)

Aradan bir kaç yıl daha geçince memlekete gelen meydan şairleri arasında bir mevki'i, oturma odalarında bir yeri bulunuyordu.

1300 yılında evlenmiş, 1309 yılında asker olarak İstanbula gitmiş, iki yıl sonra tekrar Osmancığa dönmüştür. Başından üç nikâh geçmiştir. İlk karısı çocuk üzerine ölmüş, ikinci karısından bir kız, iki erkek çocuğu dünyaya gelmiştir. Erkek çocukları sağdır. (Tahsin, Ahmed).

Şair, ikinci karısını da ölümün pençesinden kurtaramamış, üçüncü defa olarak tekrar evlenmiştir. Bu karısından da dört kız, iki erkek çocuk dünyaya gelmiştir. Çocuklar sağdır.

Şair ve âşık Kadir Uslunun hayatının en cazip ve enteresan kısmını, onun İz'anî, Ceyhunî, Seyhunî gibi meydan şairleriyle karşılaşmaları teşkil etmektedir. İlk karşılaştığı İz'anî ile nasıl tanıştığını ve nasıl karşılaştığını kendisi şöyle anlatıyor:

«— İlk tanıştığım şair, Erzurum taraflarından gelen Iz'anî adındaki bir şairdi. İz'anî saz çalamazdı. Daha ziyade Emrah'tan, Nuri'den Zihnî ve Dertli'den ezberlemiş olduğu şiirlerden okurdu. Yanında, Çorumlu bir bağlamacı sazile arkadaşlık etmekte idi.

1306 - 1307 yılında ilk defa olarak bir usta şairle karşılaşıyordum. Hem utanıyor ve hem de korkuyordum. Nihayet, davetli bulunduğumuz Hacı Hafız ağanın odasında sazlara düzen verilmeğe başlandı. İz'anî bittabii usta olduğu için evvel o başlamak suretile; Divan, Koşma, Kerem, Garip, Kalender, Semaî gibi şeyler sıra ile söylendi'kten sonra sıra destana gelince; orada hazır bulunan davetlilerin ısrarı üzerine Tekellüm yapıldı. Şimdi hatırımda bir kısmı kalmış olan şu beyitler okundu:

İz'anî — Bu gece seninle bezmi gülşene
Kuralım otağı Âşık Kadriya
Kel olan neylesin bağı irfanda
Şimşirden tarağı Âşık Kadriya

Kadriya—Kel değil engeliz, eçhel değiliz
Biz sırma saçlıyız hem kel değiliz
Kafiye bulmakta esfel değiliz
Seyreyle ayağı Âşık İz'anî

İz'anî — Burnumun dibinde ot gibi bitme
İster sözüm işit ister işitme
Sen daha çocuksun ileri gitme
Kırarsın çanağı Âşık Kadriya

Kadriya—Sözlerine baktım saçma sapandır
Ne kantar terazi ve ne kapandır
Tencerenin içi nari suzandır
Kaldırma kapağı Âşık İz'anî

İz'anî — Zaunetme burayı sen mekteb gibi
Fehmeyleme beni bi edeb gibi
Bizim kara öküz boz merkeb gibi
Dik tutar kulağı Âşık Kadriya

Kadriya—İşte tecavüze sen oldun sebep
Bir sual sorarsam deme bi edeb
Değdikçe ne için sertelir aceb
Maymunun ta....ağı Âşık İz'anî

İz'anî — Avcı tazısını tavşana salmış
Bir tazı bir günde beş tavşan almış
O gece nasılsa dışarda kalmış
Uyuz kelb yalağı Âşık Kadriya

Kadriya—Bal kaymağı birbirine kararsan
Yemek yedirmeye ehil ararsan
İshak Paşa hamamını sorarsan
İbneler yatağı Âşık İz'anî

İz'anî — Erzurumdan beri çok âşık gördüm
Pamuktan,kazıldan çok çorabördüm
Mısır tarlasında iz etmiş gördüm
Ayının balağı Âşık Kadriya

Kadriya—Tekellüm bahçesi dikendir diken
Ayağına batar sakın giderken
Kalbur elek sele sepet örerken
Kırarsın kasnağı Âşık İz'anî

NOT: Gelecek sayıda Kadir Uslunun Ceyhunî ile karşılaşmasını yazacağız.

Halkevi Çalışmaları

Şehrimiz Halkevinin komiteler mûtat çalışmaları tışındaki faaliyetlerini aşağıya sıra ile derecediyoruz :

1 — Halkevlerinin 10 uncu yıl dönümünde fevkalâde tezahüratta bulunulmuş ve tören münasebetile Ev baştan başa donatılmış, Evin bandosu ogün sabahından gecenin geç vaktine kadar meydanlarda halkı eğlendirmiş, gecesi Ev salonunda bir âile toplantısı tertip edilmiştir.

2 — Yine bu tören münasebetile C. H. Partisi Genel Sekreterliğinin çağrısı üzerine mahallî oyunlarımız ekibi bir kafile Ankaraya gönderilmiş ve muvaffakıyetler kazanmışlardır.

3 — 18 Mart - Çanakkale zaferi münasebetile Ev salonunda büyük bir tezahürat yapılmış ve bu tezahüratta hatip'ler tarafından bu günün büyüklüğünü canlandıran heyecanlı söylevler verilmiştir.

4 — Öğretmenlerle Halkevi tarafından müteaddit âile toplantıları tertib edilmiştir.

5 — Geliri Sosyal Yardım kolu'na âit olmak üzere Temsil kolu tarafından iki gece bir müsamere verilmiş ve bu müsamerede «Bir Gönül Masali» temsil edilmiştir. Ankarada muvaffakıvet kazanmış olan millî oyunlarımız ekipler tarafından tekrarlanmıştır.

6 — Sıhhî konferanslar : Bu ay içinde Halkevimiz üç sıhhî konferans verdirmiştir.

Uyuz hastalığının sirayeti ve korunma çareleri konusunu teşkil eden birinci konferans Memleket Hastahanesi Cild ve Zührevî hastalıklar Mütehassısı Dr. Tevfik Berkol tarafından,

Su ve sudan geçen hastalıklar konusu üzerindeki ikinci konferans yine Memleket Hastanesi Dahiliye Mütehassısı Dr. Selim Çapa tarafından,

Kemik veremi konusu üzerindeki üçüncü konferans ta yine Memleket Hastanesi Operatör'ü Dr. Âdil Özkan tarafından verilmiş ve bu konferanslara çok kalabalık dinleyici iştirâk eylemiştir.

UYUZ HASTALIĞI VE TEDAVİSİ

Sayın yurddaşlarım :

Bu aralık gerek Hasta hane Cildiye Polikliniliğin muracaat eden hastalar arasında ve gerekse dışarıda sık sık tesadüf ettiğim (akarüs iskabiye) isminde gözle görülemiyecek derecede pek küçük ve kablumbağa şeklinde olan bir

parazit yani bir hayvancığın beşereye yani cildimizin sathî tabakasına girmesile sun'î olarak meydana getirilen kaşıntılı bir cild hastalığından, yakalanan kimseleri gece uykusundan mahrum ederek sabahı dört gözle bekleten, üzücü ve rahatsızlık veren ve her tarafa yayılan ve bulaşan, içtimaî bir hastalık olan uyuzdan bahsetmek isteyorum.

Uyuz Hastalığı. — Örümcek sınıfının Sarkopt familyasından «akarüs ümanüs» ismindeki bir küçük parazitin yani hayvancığın beşereye girmesile husule gelen bulaşıcı, kaşıntılı bir cild hastalığı olup her yaşta, her sınıf halk ve tabakaya tesadüf olunur. Fakir, zengin tanımayan, genç ve ihtiyarı dinlemeyen,kadın,erkek ve hele ictimaî mevkiie ehemmiyet vermeyen bir hastalıktır. Harp, muhaceret ve seferberlik sebebile bu hastalık çoğalır. Uyuz hastalığı her mevsimde görülürsede kışın kalabalık ve toplu bir halde bulunulmasile, yatılmasile daha ziyde yatı mekteplerinde, kışlalarda, fabrikalarda, atelyelerde çalışan kimseler arasında ziyade ve sık görülür. Bu hastalık oldukça bulaşıcı bulunmasile bir evde veya bir mektepte, bir kışlada uyuz hastalığı görüldüğü zaman muhakkak uyuza mübtelâ hastaları tecrid ederek, teması keserek, yakalanan kimseleri hemen tedavi altına almak ve eşyalarını, yatak takımlarını da temizletmek, yıykatmak ve dezenfeksiyon yaptırmak lâzımdır. Uyuzun sebep ve âmili olan Sarkopt İskabiye ismini taşıyan hayvancık 1687 senesinde keşfedilerek bulunmuştur. Mikroskob altında kontrol edildiği zaman kabluımbağaya benzeyen uyuz paraziti erkek ve dişili olup dişisi erkeğinden büyüktür ve hemen bir milimetrenin üçte biri kadar uzunluğunda ve dörtte biri enindedir. Başı pek küçük, müdevver ve domurcak şeklinde ve tüylerle örtülüdür. Uyuz parazitinin yani hayvancığımın sekiz ayağı olup bunun iki çifti önde ve iki çifti arkadadır. Ön çift ayaklarında mafsallı ve çengelli emme âletleri vardır. Arka ayakları ise uzun kıllarla ve kıvrık tüylerle örtülüdür. Dişilerine fazla tesadüf olunur. Bu uyuz hayvancıkları bir nevi cild köstebeğidirler. Filhakika uyuzun dişi parazitleri beşere altında kazıdığı ve açtığı tünel ve kapalı olukta gizlenerek yaşarlar, otururlar ve orada yumurtlamaya başlarlar. Bir tek dişi uyuz hayvancığı günde bir iki yumurta yumurtlar ve hemen bir dişi parazit elli yumurtaya yakın yumurtlar, bilahare telef olur. Yumurtalar bir hafta sonra çatlayarak meydana çıkan yeni Sarkoptlar iki hafta zarfında neşvü nümasını bularak dört beş hafta nihayetinde bunlar da olgun bir hale gelerek çiftleşerek, yeni ve genç bir parazit şeklini alırlar. Erkekleri ise beşerenin sathında kabuklar arasında kalarak yaşarlar ve en ni-

hayet az bir müddet sonra telef olurlar.

Uyuza yakalanmak nasıl olur? — Bu da ancak âmili olan haşeratın yani uyuz hayvancığının insana geçmesile vukua gelir. Uyuz hastalığında muafiyet yoktur. Yani bir kerre yakalananlar bir çok defalar hastalığa tekrar yakalanabilirler, yakalanmak için de şahsî bir istidat yoktur.

Bulaşma tarzı. — Uyuz hastalığına yakalanan kimselerle geceleyin sıkı, uzun ve samimî temasa gelmekle, aynı yatakta kalmak ve yatmakla, geydiği kirli elbisesini kullanmakla, uyuz paraziti ile kirlenmiş han, otel ve hamam takımlarının, peştemallarının lâyıkile temizlenmemesi, değiştirilmemesi, otobüs ve şimendöfer vagonların daki yatak ve kanape örtülerinin temizlenmemesi birer sirayet kaynağı olabilir. Ekserya genç dişi parazitlerin faaliyetleri gece vukua gelmesile uyuzda bulaşma keyfiyeti de geceleri olur. Filhakika geceleyin dişi parazitler yaşamak için cild üzerinde geceleyin serbest dolaşmalarile insan geceleyin uyuz hastalağına yakalanır. Kalabalık bir halde yaşamak ve temizliğe riayet etmemek uyuz hastalığını artırır ve etrafına yayar. Erkekler daha ziyade geceleyin dışarıda gezmek, kalmak ve yatmak itiyadında bulunmalarile erkeklerde uyuz hastalığı fazla görülür.

Uyuz hastalığının âraz ve alâmetleri. — Uyuzlu kimse ile veya kirlenmiş eşyasile temasa geldikten bir hafta sükûnet veya kuluçka devresi geçirdikten sonra göze çarpar. Geceleyin meydana gelen ve artan şiddetli kaşıntı ile kendisini gösterir. Bu kaşıntı en ziyade yatağa yatıldığı zaman görülür ve sabaha karşı sükûnet bulur. Geceleyin yatak sıcaklığı dişi parazitlerin uyuz haşeratının faaliyetini cildimiz üzerinde gezmelerini, dolaşmalarını kırbaçlar, artırır, beşeredc yeni kapalı oluklar ve tüneller açtırır, asabî kimselerde bu kaşıntı fazla olur. Tırnaklarile kazır gibi cildlerini kaşırlar. Tehammül edilemiyecek ve uykusunu kaybettirecek bir vaziyete sokar. Bazı kimselerdc ise kaşıntı o kadar olmaz. Bu zaman da cild üzerinde bir takım kızartı ve kurdeşen kabarıklarına benzeyen tezahürat görülür. Ekserya uyuza yakalanan kimseler geceleyin kendilerini rahatsız eden bu kaşıntı sebebile doktora müracaat ederler. Çok kerre bu kaşıntı sebebile hastalık vücudda çeşidli ve sun'î olarak meydana

getirilen bir cild hastalığı şeklinde göze çarpar.

Hastalığın en mühim ve karakteristik arâzı. — Siyyon denilen beşerede uyuz parazitinin açtığı kapalı tünel olup bu da iki ilâ beş milimetre uzunluğunda hat şeklinde sincabimtırak veya esmerimtırak renkte cildde bir kızartı ve kabarıklık halinde görülür. Bu kapalı tünel veya oluğun bir ucunda yerleşmiş olan ve uyuzun âmili bulunan akarüs ismindeki parazit beyaz nokta halinde dikkati çeker. Uyuzun cild üzerindeki kızartıları ve ârızaları; Küçük parlak ve içerisi su ile dolu kabarcık şeklinde veyahut üzerleri soyulmuş, çizilmiş küçük kabarcıklar halinde veya kurdeşen kızartısı şeklinde, bazı kerrede şiddetli kaşıntı sebebile cildde bir ekzema manzarasını taklid eder. Çok kerre uyuzun cild üzerinde yaptığı bu kızartı ve ârızaları tedavi olmayanlarda veyahut tedavisini ihmal eden lâkayd kimselerde kaşıntı sebebile ve tırnak yarasile cildimiz üzerinde zararsız olan diğer mikropların yerleşmesini hazırlamasile talî bir takım pürürigo, empetigo, ektima, dizidroz, follikülit, kan çıbanı, lenfanjit, adenit ve hıyarcık gibi bir takım hastalıkların meydana gelmesine uyuzun hakikî manzara ve kıyafetini değiştirmesine sebebiyet verir.

Uyuz tezahüratının cild üzerinde oturduğu noktalar ve yerler. — Memelerden diz kapaklara kadar muayene ve kontrol edilerek hastalığın tezahüratı gözden geçirildiği zaman uyuzun yerleştiği nahiyeler pekmühim bir araz teşkil eder. Geceleyin kaşınan kimselerde vücudün ön kısımlarında, parmaklar arasında, bileklerin önünde ve yukarısında, dirseklerde, koltuk önlerinde, uyluk arasında, karında, göbek etrafında, bacakların ön kısımlarında, çocukların taban altlarında, kadınların meme başlarında, erkeklerin tenasül nahiyesinde bilhassa haşefe denilen kamişin baş tarafında ve çevresinde kaşıntılı, kırmızı ve kabarık cild tezahüratının görülmesi uyuza delâlet ettiği gibi uyuz ekserya haşefede bir kabarıklık ve şişlik de yaparak o uzvun manzarasını değiştirir. Bazı kerre tenasül nahiyesinde uyuza âit görülen kızartı sıyrık ve üzeri kabuklarla örtülü yaralar ve çıbanlar firengiyi de taklid edebilir. Ancak uyuz çıbanlarında ve tezahüratında kaşıntı vardır. Halbuki firengi yarasında ve tezahüratında kaşıntı yoktur. Uyuz boyundan yukariya çıkmaz, yüzde

ve sırtta uyuz tezahüratı bulunmaz. Bitten ileri gelen kaşıntılar ise omuzlarda ve her iki kürek kemikleri arasında ve koltukların arka kısımlarında kaşıntı ve kızartı ve tırnak yarasile kendisini gösterir. Hastalık eskidikçe cildin sertleştiği ve esmerleştiği görülür.

Sun'î bir cild hastalığı olan uyuzda cild üzerindeki tezahüratın çeşitli olması vücudün muayyen yerlerinde ve noktalarında kızartı ve kabarıklarının görülmesi ve geceleri şiddetlenen ve artan kaşıntının mevcudiyeti âile efradının bir kaçında aynı zamanda hastalığın bulunması teşhisi takviye eder ve daima uyuzu düşündürür. Uyuz hastalığı tedavi edilmezse aylarca devam edebilir, fakat muntazam bir tedavi ile iki üç gün zarfında tamamen geçer. Tedavide esas hem uyuzlu şahsın temizlenmesi ve hem de bütün temasa geldiği ve kullandığı eşya ve çamaşırların temizlenmesi ve dezenfeksiyon edilmesi şarttır.

Tedavi şekli. — Hastanın çocuk veya büyük olmasına ve cildin hassasiyetine göre değişir. Uyuz tedavisi bir defa tatbik edilmekle hastalık geçer. Tedavi tekrar edilmemeli ve lüzumu da yoktur. Uyuz hastalığı ekserya geceleyin vukua gelen temasla geçmesile geceleyin uyuzlu kimselerin yatağında kalmak ve yatmaktan çekinmelidir. Uyuzlu kimselerin elbise ve çamaşırları temizlenmelidir, kaynatılmalıdır, etüvden geçirilmelidir. Yoksa hastalık nüksedebilir, temamen geçmez. Her hangi bir şahıs uyuzlu kimselerin bir günlük olsun yatağında yatmakla da, uyuza ait hiç bir araz göstermese de yine tedaviye tabi bulundurulmalıdır. Uyuz hastalığı mutlak surette sarî bir hastalık olmasile bu hastalığa yakalanmış kimselerle sıkı, samimî, geceleyin temasta bulunmamak, bunların kirli, bulaşık eşyasını temizletmeden kullanmamak, geymemek ve yataklarında yatmamak lâzımdır. Tedavide esas şu noktalara ehemmiyet verilerek hareket olunacaktır:

1 — Uyuzun âmili bulunan parazitleri mahvetmek için kükürt merhemini kullanmak lâzımdır.

2 — Uyuza yakalanmış kimselerin kirlenmiş eşya, yatak takımı ve elbiselerinin de dezenfeksiyon edilmesi şarttır. Bu da 120 derecede bir etüv vasıtasile veyahut sıcak suda fıkır fıkır kaynatılmak suretile temizlenir.

3 — Uyuz hayvancıklarının cild üzerinde meydana getirdiği

sun'î tezahürat ve âfeti tedavi etmek icabeder.

Bundan başka uyuza yakalanan kimsenin bulunduğu yerde âile efradından, arkadaşlarından yakalanmış kimseler varsa onlar da ayni şekilde tedavi edilecektir. Yoksa hastalığın tedavisi güçleşir. Her halde vaktinde doktora muracaat eden ve hekimin nasihat ve tavsiyesine riayet eden kimseler hastalıklarını kolaylıkla üzerlerinden atabilirler.

Uyuzun mevzî tedavisi şu şekilde yapılır :

1 — Evvelâ âdi sabunla hamamda veya evde sıcak su ile bir çarek saat yıykanılır,

2 — Bilahare 15 dakika Arap sabunile vücudün boyundan aşağı kısımlarına Frikisiyon yapılarak uyuzun yerleştiği mahallere Arap sabununu güzelce sürerek yıkanılır.

3 — Bundan sonra bir çarek saat kadar da boyundan aşağı vücudün her tarafına kükürt merhemini masaj yaparak sürmeli ve artık bu merhem üzerine su dökünmeksizin hamama götürülen temiz çamaşırı merhemli vücude geymelidir. Ayni akşam yatarken artan kükürt merhemi tekrar vücude sürülür, bu defa da kirlenmiş yatak takımları, çarşaf ve örtüleri kaldırılarak yıykanmış, temizleri konarak yatağa yatılır. Bu suretle temiz çamaşır ve temiz yatak takımı ile birlikte kükürt merhemi sürülmüş vücudu iki gün bu şekilde bıraktıktan sonra üçüncü günü yeniden âdi sabunla bir temizlik hamamı yapmakla hastalık temamen geçmiş sayılır. Bazı kerre cild üzerinde hafif bir teharrüş ve kızartı kalırsada bu da ya bir kremle veya birkaç gün nişasta banyosu ile geçer, kaybolur.

Sevgili Yurddaşlarım :

Uyuz hastalığı diğer cild hastalıklarına yol açan pek kaşıntılı ve maskeli sun'î bir cild hastalığı bulunmasile vaktinde erken hekime muracaat ederek temiz ve lekesiz vücudlarınızı, cildlerinizi tehlikeli ve karışık ihtilatlara maruz bulundurmaktan koruyunuz, bu önemli vazifeyi yapmakla cemiyetin ve sevgili yurdumuzun da sıhhatini korumuş olursunuz.

Cild, Saç ve Zührevî
Hastalıklar Mütehassısı
Dr. Tevfik Berkol

MES'UL MÜDÜR : Dr. PERTEV KALELİOĞLU

Melike Hatun ve Arif Çelebi vakfına âit bir ilâm ve bu ilâmın gördüğü derkenarlar ve çıkarılan Defteri Amire suretidir.

No : 237

Deri devlet mekine dâiyi kemine budurki :

Nazareti evkafı hümayunu mülukâneye mülhak evkaftan Çorum ve Osmancık kazalarında vaki Arif çelebi ve Melike hatun evkafı şerifinin bermucibi şartı vâkıf evlâdiyet ve meşrutiyet üzere tevliyeti evlâdı vâkıftan batnı evvelde bulunan evladın aslah ve erşedine meşrut olup evkafı mezburun mahsulünden humüs almak üzere tevliyet cihetine mutasarrıf evlâdı vakıftan Esseyid Ali ibni Osman bilâveled fevtolup yeri hâli ve hizmeti lazıması mahlul ve muattal kalmağile yerine yine evlâdı vâkıftan batnı evvelde bulunan aslah ve erşed ve erbabı istihkaktan işbu rafii rukkai ubudiyet esseyid Osman ibni veliyüddin bendeleri tevliyet uhdesinden gelmeye kadir ve sadakat ve istikameti ve evladı vakıftan batnı evvelden olup ve sinni dahi esnanı askeriyeyi mütecaviz olduğu meclisce indi daiyanemde zahir ve nümayan olmakla ve vakfı mezburun muhasebesi dahi leffen takdimi hâkipayi samileri kılınan kazai mezburların evkaf müdürü hamiyetlu Hasan bey bendelerinin defteri muhasebesinden müsteban buyurulacağı veçhile tevliyeti mezbureyi müteveffayı mezkûrün mahlulundan vazifei mersumesile merkum esseyid Osman bendelerine tevcih ve yedine beratı şerifi âlişan sadaka ve ihsan buyrulmak ricasına bililtimas deri devlet medare arz ve ilâm olundu. Baki emri ferman lutfu firavan hazreti menlehül emir velihsanındır. Hurire filyevmil hadi velişrin minşehri Recebül ferd sene erbau ve sittin ve mieteyn ve elf 1264.

Elabdüldâi liddevletil aliyyetil Osmaniye esseyid İbrahim Edhem elkadı elmevlelhilafe bi kazai Çorum

Mühür

Esseyid İbrahim Edhem

Mührü tatbik ve tedkik.

Mührü mutabık ve meali iş'arı usulüne muvafık olmağile şürut ve kuyuduna tatbikan icrayı iktizası manutu reyi âli idiği fi. 19 zilhicce

Eminil fetva

Keyfiyeti kayidden iktizası Evkaf muhasebesine.

Vaziyet :

Defter ve nazımı evkaf Arif çelebi ve Melike hatun der kazai Osmancık ve Çorum.

Seyyid Ali

Seyyid Osman

Aslah ve erşed evlâdı vâkıf berveçhi meşruta . . . hasılı mahsulü humüs.

Osmancık :

Seyyid Ali efendi naibi kaza

12 Recep sene 1234

Vakfı mezburdan almak üzre senevî hasıl olan mahsulünün humüs hissesi bervechi meşruta tevliyeti aslah erşed evlâdı vâkıftan merkum Seyyid Ali bin Seyyid Osman üzerinde evkaf muhasebesinde ruznamçe defterinde mastur ve mukayyeddir. Ferman devletlu efendim hazretlerinindir.

20/Z/1264

Vakfı mezburün vakfiyesi mukayyed olmadığından şartı tevcihi ondan malum olmadığına binaen kuyudu hakanisi defter hanei âmireden muhasebe keyfiyeti mülhakat defterlerinden ihraca muhtaçtır.

Defter hanei âmireden keyfiyeti mülhakattan.

Muktazayı kuyudü defteri hakanisi arzolunmak üzere defter emini seadetlü efendi hazretlerine havale buyrulmağa tevakkuf eder. Ferman atufetlü efendim hazretlerinindir. 2/M/1265

Defter emini seadetlü efendi hazretleri :

Muktazayı defteri hakanisinin arz ve ilâmına himmet buyurasız.

İmza

Okunmuyor

Divanı Bayır nahiyesine tabi neferat ve zemin adedile karyei küçük malikânesinin beş sehimden dört sehmi vakfı evlâdı Arif çelebi ve bir sehmi malikâne ve divanı timar ve hasılı divan tahtında çift ve hınta ve şair yekûn maa gayrihi dört bin iki yüz akça yazu ile defteri mefasılda muharrir kalemile tahrir ve defteri icmalda divanı temam yazuyı meşhuresinden bin beş yüz akçası ifraz maa gayriha biriktirilüb yekûn üç binyüz akça ber icma velicmal mezburü nahiyeden Abdullahın kaydindedir ve yine nahiyei mezbure tabi neferat ve zemin adedi ile karyei Gökdere humüs malikâne vakfı türbei Mehmed paşa der Osmancık bakı vakfı evlâdı Arif çelebi divanı timar ve hasılı divanı tahtında resim ve

hınta ve şair yekûn maa gayrihi dört bin ve yine nahiye mezbure tabi neferat ve zemin adet ile karyei çayır malikâne temam vakfı evlâdı Arif çelebi divanı timar ve hasılı divanı tahtında çift ve hınta ve şair yekûn maa gayrihi 5800 akça ve yine nahiyei mezbure tabi çiftlik adet ile karyei akça sulak humüs malikâne vakfı türbei Mehmed paşa der Osmancık ve erbaa ahmesi vakfı evlâdı Arif çelebi divanı timar bermucibi defteri atik ve hasıl maa rüsum çiftlik hissei divanı 2000 akça yazularile defteri mefasılda muharrir kalemile başka başka tahrir ve defteri icmalda karyei Gökdere 4000 akça yazusından 1000 ve karyei Çayır ve karyei Akçasulak temam yazuyı mezkûresile biriktirilüb 8700 akça yekûnundan 700 akçası ifraz maa gayriha biriktirilüb yekûn 1800 akça deyu icmal ve icmali mezburun 92 akçası Ahmed veledi Ahmedin bakisi müşterekleri kayidlerindedir. Ve yine nahiyei mezbure tabi neferat ve zemin adedile karyei Denbal nami diğer Zeynal temam malikânenin beş sehimden dört sehmi vakfı evladı Arif çelebi ve bir sehmi malikâne ve divanı timar ve hasıl maa niyabet bir sehmi malikâne tahtında resim ve hınta ve şair yekûn maa gayrihi 4000 yazu ile defteri mafasılda muharrir kalemile tahrir ve defteri icmalda divan temam yazuyu mezkûresile yine nahiyei mezbure tabi Öbektaş karyesi maa gayriha biriktirilüb yekûn yirmi bin yüz akça zeamet deyu ber icmal ve icmali mezburun dokuz bin akçası tekaüd Hasan veledi Osmanın bakisi müşterekleri kayidlerindedir. Ve yine nahiyei mezbure tabi neferat ve zemin adedile karyei Eser humüs malikâne vakfı türbei Mehmed paşa der Osmancık bakı malikâne vakfı evladı Arif çelebi divan timar ve hasılı tahtında resim ve hınta ve şair yekûn maa gayrihi iki bin iki yüz akça yazularile defteri mefasılda bu dahi muharrir kalemile tahrir ve defteri icmalda divan temam yazusile ber icmal ve icmali mezbur temam Mehmed veledi Fethullahın kayidlerinde ve yine nahiyei mezbure tabi neferat ve zemin adedile karyei Bağma humüs malikâne vakfı türbei Mehmed paşa der Osmancık baki erbaa ahmas vakfı evlâdı Arif çelebi divanı timar ve hasılı divan tahtında resim ve hınta ve şair yekûn maa gayrihi iki bin beşyüz

elli akça yazularile defteri mefasılda ol dahi muharrir kalemile tahrir ve defteri icmalda divan temam yazuyı mezkûresinden bin beşyüz elli akçası ifraz ve ber-icmal ve icmali mezbur temamen Mehmed veledi Yusufun kayidlerinde. Ve Çorum nahiyesine tabi neferat ve zemin adedile karyei İlemin malikâne temam vakfı evlâdı Arif çelebi ve evladı Melike hatun divanı timar ve hasılı divan tahtında resim ve hınta ve şair yekûn maa gayrihi dört bin akça yazu ile defteri mefasılda ol dahi muharrir kalemile tahrir ve defteri icmalda divan temam yazuyı mezkûresinden bin yediyüz akçası ifraz maa gayrihi biriktirilüb yekûn iki bin üçyüz akça deyu ber icmal ve icmali mezburün iki bin akçası Mustafa veledi tekaüd Ahmedin bakisi müşterekleri kayidlerindedir. Ve yine nahiyei mezbure tabi neferat ve zemin adedile karyei Gürcü malikâne temam vakfı evlâdı Arif çelebi ve evlâdı Melike hatun divanı timar ve hasılı divan tahtında çift ve hınta ve şair yekûn maa gayrihi yedi bin akça. Ve yine nahiyei mezbure tabi zemin adedile karyei Kırıklar temam malikâne vakfı evladı Arif çelebi ve evladı Melike hatun divanı timar ve hasılı divan tahtında resim ve hınta ve şair yekûn maa gayrihi sekizyüz akça yazularile defteri mefasılda muharrir kalemile başka başka tahrir ve defteri icmalda divan temam yazuyı mezkûreleri maa gayriha biriktirilüb on üç bin dört yüz akça yekûnundan üç bin üç yüz akçası ifraz ve ber icmal ve icmali mezburün bin akçası Ömer veledi Mustafanın bakisi müşterekleri kayidlerindedir. Ve divanı Emlâk nahiyesine tabi neferat ve zemin adedile karyei Araplar malikâne temam vakfı evladı Arif çelebi divanı timar ve hasılı divan tahtında çift ve hınta ve şair yekûn maa gayrihi bin beş yüz akça ve Çorumlu nahiyesine tabi neferat ve zemin adedile karyei Buluzment temam malikâne vakfı evlâdı Arif çefebi ve evladı Melike hatun divanı timar ve hasılı divan tahtında çift ve hınta ve şair yekûn maa gayrihi ikibin dört yüz akça yazularile defteri mefasılda muharrir kalemile ol dahi başka başka tahrir ve defteri icmalda karyei Araplar üç yüz akça ve karyei Buluzment sekiz yüz akça yazuları ifraz maa gayriha biriktirilüb yekûn bin altıyüz akça deyu ber icmal ve icmali mezburün

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl: 4. *1 Şubat - Mart 942* *Sayı: 34-35*

Alaca - Hüyük Müzesi

Hâmid KOŞAY

Bir çok kasaba ve hatta şehirlerimizde müze yokken 80 haneli ve ilkokulu henüz yeni yapılmakta olan bir köyde niçin müze kurulmuştur? Başta bu sorguyu cevapsız bırakmamak yerinde olur.

Türk Tarih Kurumu'nun 1935 tenberi yaptırdığı sistemli kazılar sayesinde Alaca kazasına nisbetle Hüyük'ün şöhreti yurd sınırlarını çoktan aşmıştır. Anadolunun tarih ve kültür tarihini aydınlatmak için bir asırdan beri yapılan kazılar arasında kültür katlarını tesbit bakımından Troya, Alişar ve Alaca - Hüyük temayüz eder. Bu kazılar sayesinde Anadoluda gelüb geçen ve medeniyet kuran kavimlerin üst üste yığılı bıraktıkları kültür katları tabağı bir kitap yaprağı gibi açılmış ve bu üç yer diğer kazılar için âdeta bir ölçü olmuştur.

Alaca - Hüyük'te 1936 kazı mevsiminde 13 metre 80 santim derinliğine kadar yapılan tabaka kazısında üst üste konan çerçeveler tarzında 14 yapı katı tesbit edildi. Bunu dört kültür devresine ayırarak mütalea mümkündür:

Birinci kat Frikyalılara aiddir; miladdan önce (700 1200) ikinci, üçüncü ve dördüncü katlar

Etî'lere aiddir. Miladdan önce (1200 - 2000) ikinci ve üçüncü katlarda üst üste iki büyük mabed veya saray bulunmaktadır ve bu devir Boğaz köye tekabül eder.

Beşinci, altıncı, yedinci, sekizinci yapı katlarına bakır devri adı verilmektedir. Zira bu devre, hususî elle yapılmış çanak, çömleklerle birlikte bilhassa bakır âletler hakimdir. (Miladdan önce üçüncü bin).

Dokuzdan on dördüncü kata kadar 5 yapı katı da Kalkalitik = taş - bakır devrine isabet eder. Ondan sonra anatoprak gelmektedir.

Hüyükte henüz Neolitik veya Leolitik çağı izleri bulunmamıştır. Alaca - Hüyük'ün kazısının en önemli neticelerinden biri bu çağlara ait bütün maddî kültür belgelerinin (taş, çanak, çömlek, madenî âlet, edevat, kemik ve saire) dikkatle toplanmış ve tedkika hazır bulundurulmuş olmasındadır. Fakat Trovanın hazinelerini çoktan gölgede bırakan ve zenginlikte Sümerdeki Ur kazısı ile mukayese imkânı veren bakır devrine âid zengin kült eşyanın bakır devrindeki hükümdar ailesi mezarlarında bulunması ilim âleminin dikkatini Hüyük'e çekmiş, bu sayede Eti'lerden önce Anadolu da çok yüksek bir medeniyetin olduğu meydana çıkmıştır.

Bu medeniyet bir taraftan Sümer, diğer taraftan Asyanın Preskitik ve dolayısile eski Türklerin hamil oldukları medeniyet çevresi ile ilgili görülmektedir.

Alaca - Hüyük 1941 mevsiminde çivi yazılarında adı geçen ve Eti hükümdarı üçüncü Haltuşil ile Mısır hükümdarı arasında muhaberelere vesile teşkil eden fakat henüz elde edilmemiş olan Eti demiri, yarı mamul olarak, depo halinde (yüz kilodan fazla) mabed divarları altında bulunmuştur. Fakat bakır devri hükümdar mezarlarında ve zinet eşyası olarak az mikdarda. işlenmiş demir bulunmuştur. Madencilik tarihi bakımından bunun önemi büyüktür. (Orta Eti katında)

Hiyeroglif yazılı mühürler, mühür baskı izleri ve ilk çivi yazılı tablet elde edilmiştir. Hüyükte, Boğaz köyde olduğu gibi çivi yazılı vesikaları havi bir kütüphane veya deponun bulunacağına şübhe yoktur.

Hüyük'te bulunan kıymetli vesikalar halen Ankara Etnoğrafya müzesine nakledilmiş bulunmaktadır. Ancak tonlarla hesap edile-

bilen ve ilim için değeri bulunan vesikaları kurtarmak kasdile Türk Tarih Kurumu mahallî bir müze kurmuş ve bu eserlerle mükerrer eserler camekânlarda teşhir edilmiştir. Hususî bir camekânda Hüyük mevzuu üzerine muhtelif dillerde yazılan eserler teşhir edilmiş bulunmaktadır.

Muhitinden ayrılan eserler değerlerinden bir hayli kaybettikleri için kısmen olsun bulunan vesikaların yerinde teşhiri ilmî icaplara uygundur. İkinci cihan harbinden sonra Turizm yurdumuzda ayrı bir sanayi halinde inkişaf bulduğu ve yorulan insanlık sinirlerini dinlendirmek istediği zaman ortaanadoluda Boğaz köyle beraber Hüyük ihmal edilmez uğraklardan biri olacaktır.

Müzeler halk terbiyesinin bir vasıtası ve. zahiren hocasız bir okul olduğu için Hüyük müzesinin pedagoji bakımından da önemi büyüktür. Burada eserler camekânlara konurken bulunuş şartlarını gösteren kroki, pilan, büyütülmüş fotograf, mukayeseli bir tarzda devirlerini gösterir tablolar ihmal edilmemiştir. Kıymetli güneş kurslarının aynen modelleri konmak suretile tesirin tam ve eksiksiz olmasına özenilmiştir.

Bazı kazılarda iktisad için çıkan toprakların uzaklaştırılacağı yerde yakına atıldığı veyahud çukurların geri doldurulduğu görülmektedir. Hüyükte imkân derecesinde kazı alanının açık bir müze halinde bırakılmasına önem verilmekte ve Türk Tarih Kurumu tarafından maddî fedakârlık esirgenmemektedir.

***

Halkımızın bu günkü maddî ve manevî kültürü ile eski kültürler arasında münasebetler bariz olduğu için kazı heyeti etnoğrafi ve folklor araştırmalarını ihmal etmemiştir. Yakında basılacak olan Alaca - Hüyük maddî kültür ve albüminin birinci cildinde yapı, çiftçilik dirimi, ev eşyası, Bayan Zehra Örnek tarafından hazırlanan ikinci ve üçüncü cildlerin örgü motifleri üzerinde durulmuştur.

***

Türk Tarih Kurumu Boğazköyde Yazılıkaya Eti açık mabedi yanına bir bekçi evi yaptırmak suretile yurdumuzun bu en önemli anıtının korunmasını emniyet altına almış bulunmaktadır.

Hulâsa Alaba - Hüyük müzesi ilmî, terbiyevî ve turistik amaçlar-

dan mülhem bir düşünüş ve görüşün tehakkuk etmiş şeklidir. Önemli bütün kazı yerlerinde bu tarz müesseselerin kurulması, ören yerlerinin tanzim olunarak açık müze haline konması, henüz ayakta duran anıtların korunması, kılavuz kitapların neşri, sanat duygusunu yükseltecek model ve resimlerin ucuz satışa çıkarılması, yurdun arkeoloji haritasının tanzimi, eski eserlerin tasnif ve tescili ve saire Maarif Vekilliğinin önem vererek üzerinde durduğu meseleleri teşkil etmektedir.

Maarif Vekilliği Müzeler Md.
Alaca - Hüyük kazısı Müdürü
Dr. Hâmit Koşay

Çorumda benimsenen

BAZI KELİME VE RAKAMLARDAN

İhsan SABUNCUOĞLU

— II — [*]

(NUREDDİN BEY)

1914 - 18 Cihan harbinin başlangıç günlerinde, Çoruma, karışık kısa sakallı, feylesof kılıklı bir mutasarrıf gelmişti; Nureddin bey. Şimdi Allahın rahmetine kavuşmuş bulunan bu zatın hakikaten iymarcı bir idare adamı idiği bu gün bile Çorumlularca dillere destan şeklinde söylenip durur ve hatırası herkesçe rahmetle yadedilir.

Bu zat, Çoruma geldiğinde belli başlı beş iş başarmağı azmetmiş: Hastane, Park, Telefon, bir nahiyenin kazalığı ve Sanat mektebi.

1) Ozamana kadar hastane denen müessese, şimdiki Albayrak ilk okulunun bulunduğu binada idi. Hastane değil bugünkü tabirle bir dispanserdi, Çoruma bittabii kâfi gelemezdi.

Eskiden beri bu havalide hastane denince Merzifonda Amerikaların kurmuş olduğu Amerikan hastanesi hatırlanırdı. Artık milliyet ruhunun ve millileşmek azminin zaruretle hissedildiği o günlerde, halis Türk unsurunun çokluk tuttuğu ve her zaman kendi yağı ile kavrulduğu malum olan Çorumda, o Amerikan hastanesini gölgede bırakacak bir müessese kurulması azim ve kararını ilk defa mutasarrıf Nureddin bey gösteriyor.

Memleketin o günkü Eşrafını, Tüccarını, Sanatkârını, Rençberini ve diğer her sınıf halkını kudretlerine göre hamiyet vazifesine ve yardıma çağrıyor. Çorum sancağı merkez ve mülhakatında ianeler toplanmıya başlıyor. İşte bu gün kışla binasının yanıbaşındaki muhteşem binanın temelini attırıyor, yorulmak bilmiyen azmü himme-

[*] İlk yazı Çorumlu'nun 30 uncu sayısındadır.

tile işte bu koca bina doğuyor, hastane de kuruluyor. Buranın ilk Başhekimi Akif Tevfik Atlamaz'ın çalışmaları da katılıyor, mükemmel bir hastane halini alıyor.

Cumhuriyet'in ilk feyizlerinden daha fazla hız alan ve tekâmül yolunda gün geçtikçe ilerileyen ve Merzifondaki o mahud müesseseyi çoktan unutturmuş olan Çorum Hastanesi zaman geliyorki bu binaya da sığamaz oluyor.

Ziraatçı bir yurd parçası olması hasebile ziraat sahasındaki fen bilgisine olan ihtiyaç da ogünlerde kendini belirtmeye başlayınca bu, Nureddin bey yaptırması bina, Ziraat Mektebi olarak terk ediliyor ve yeniden hastane binaları yaptırmak düşüncesi üstün geliyor. İşte bu günkü, gururla gördüğümüz, Hastaneler Mahallesi kurulmağa başlanıyor ve kuruluyor.

Buracıkta nimeti tahdis için kaydededilim ki, Çorumumuz bu gün sıhhî müesseseler bakımından yoksul değildir, zenginlik yolundadır. Bu yolun daha ziyade zenginleşmesi için daha genişletilmek suretile memleketin ihtiyacı olan Kulak ve Asabiye mütehassıslarının da bu hastanede bulundurulması halkımızın içten gelen duyguları ve dilekleridir.

Mevzuumuz Mutasarrıf Nureddin Bey yapısında idi.,

Bir aralık yoklara kavuşturulmuş olan Ziraat Vekâleti ve teşkilâtlarının lağvi sırasında, Çorum Ziraat Mektebi de lağvolunmuş ve yerine Küçük Sıhhat Memurları Mektebi gelmiş idi. Geçen sene bu mektep de Çorumdan götürülünce yeri yine boş kalmış oldu. Bu binada işittiğimize göre «Bölge Sanat Okulu» kurulacakmış. Ne mutlu biz Çorumlulara ve Çorum severlere. En derin ihtiyaçlarımızdan birisi artık doğacakmış.

2) Mutasarrıf Nureddin beyin ikinci düşüncesi park idi demiştim. Gerçi Çorum bağsız, bahçesiz bir yer değil, evli barklı dediğimiz gibi evi de barkı da çok, Fakat asrî ve umumî düşünce ile bir park yoktu. Bunun için Nureddin bey şimdiki parkı ihyaya başlamış ve yetiştirilmesi için çok yardım etmiştir.

İhyaya başlamış diye, yazdım. Evet, burayı park yapmak düşüncesi daha çok evvel ve belki R. 1320 yıllarında, Musa Celâl isimli bir mutasarrıf tarafından düşünülmüş ve ilk defa oraya bir de pınar çıkarttırılmış ve yanıbaşına köşkümsü bir şey de yaptırılmış fakat o zamanki düşünce ileriletilmemiş

o mutasarrıfın" Çorumdan ayrılmasile unutulmuş ve tek pınara inhisar etmiş ve kalmış. İşte sonradan Nureddin bey'in başlayan himmeti, Çorumda kalışına münhasır kalmıyarak yürütülmüş ve bugünki park meydana gelmiştir.

3) Telefon :

Telefon Çorumumuza ilk defa Mutasarrıf Nureddin Bey tarafından getirilmiştir. Bunda da hastane inşaatında olduğu gibi toplanan ianeler âmil olmuştur.

4) Hicrî 1287 tarihlerine kadar kaza halinde idare edilen ve halkımızca Hüseyinova diye anılagelen Hüseyinabad bir nahiye hahaline indirilmiş idiğinden bunun tekrar kaza haline ifrağı Nureddin bey tarafından ileriye atılmış ve bunda da muvaffakıyet hasıl olmuştur.

5) Mutasarrıf Nureddin bey'in bir emeli de Sanat Mektebi idi demiştim. O tarihlerde civarımızdaki şehir ve kasabalardakinin aksine olarak Çorumda sanatkârlık hemen tamamen Türk unsurunun elinde idi. Bu sanatkârlığı zamanın gidişine uydurmak, bilgilendirmek lâzımdı, buna ise evvelâ mekteple başlanabilirdi. Bunun için şimdiki İstiklâl İlkokulu'nun bulunduğu bina, Nureddin bey tarafından ayni azim ve kararla yaptırılmağa başlanıyor. Daha evvel bir medrese olan o mahalde az zamanda modern bir bilgi yuvası belirmiş oldu. Fakat ogün bugün rubu asırlık bir zaman geçmiş bulunuyor, hâlâ Çorum Sanat Mektebini özlemektedir. Niçin özlemesin. İşte Toprak Ofisi. Çorum, buğday ekimi ve alımı itibarile en mühim bir merkez olarak bu gün dahi kendini göstermiş bulunuyor. Halbuki arada otuz sene kadar mühim bir zaman geçmiş bulunuyor. O zaman, Çorumun ticarî ve iktisadî durumu daha fazlaydı. Çünkü bugün uzaklarından adeta, Çorumla alay edercesine bize göre ıslık çalarak dolaşıp giden ve Çorumun iktisadî çevresini dağıtmış, kaybettirmiş ve Çorumu, kendisine tehassürlerle bakıtmakta bulunmuş olan şimendöferler bu günkü vaziyetlerile Çorum pazarının kaynaklarını yarıya değil dörtte bire ve daha aşağılara düşürmüştür.

İşte bu günki hali ile bile varlığı mühimsenmekten geri kalmıyan Çorumun o günki durumu göz önüne alınınca o durumun icabettirdiği sanatkârların bilgili olması

elbet gören gözler için zaruret halinde idi. Ne yazık diyeceğiz ki Sanat okuluna olan ihtiyaç dolayısile hâlâ gözlerimiz yollarda durub duruyor.

Bu ihtiyacı tâ rubu asır evvel sezmiş ve buna yarayışlı kocaman bir değil iki bina yaptırıb Çoruma bırakmış olan mutasarrıf Nureddin bey için haykırabilirizki:

«Ruhun şadolsun ey muhterem adam !. Çorum içiu emel edinmiş olduğun Sanat Mektebi Çoruma artık gelecekmiş. Sana ve bize ve senin gibi Çorum severlere müjdeler olsun..»

Osmancıklı Aşık ve Şair
KADİR USLU

Geçen Sayıdan : (II) Sıtkı AKTAN

Kadir Uslu, İz'anîden sonra Hufûsî ve Mir'atî adlarındaki iki şairle karşılaşmış ise de bu karşılaşmada söylenen şiirler zamanla unutulmuş, zaptedilen yazılar elden ele geçerek kaybolmuştur.

Üçüncü olarak karşılaştığı şair, Tokatlı Nurî'nin çırağı olan Zileli Ceyhunî'dir.

Kadir Uslu, Ceyhunî ile nasıl tanıştığını ve nasıl karşılaştığını şöyle anlatmaktadır :

« — Ceyhunî meydan şairi olub Osmancık'a bir kaç defa gelmiştir. İlk gelişi 1309 - 1310 yıllarında idi. O zaman Gayretî ve yukarıda adı geçen Mir'atî ile birlikte gelmişlerdi. O tarihlerde Ceyhunî, tahmine göre 45 - 50 yaşlarında görünürdü. Müşekkel, uzun boylu, kara sakallı, beyaz fes üzerinde emir sarık (yeşil sarık) sarar, cübbe gibi bir lata giyerdi. Dokuz telli (çöğür) çalardı. Sesi çok güzel ve Davudî idi. Kendisi tab'an şair olduğu için daima kendi eserlerini okur,başka şairlerin şiirlerini okumaz ve söylemezdi. Yalnız, bazan Nurî'den ve Emrah'tan bazı koşmalar okur, bunlar hakkında izahat verirdi. Böylece ustalarına bağlılığını gösterirdi.

Ceyhunî, bütün ömrünü diyar diyar dolaşmakla geçirmiştir. Kendisi işrete çok mübtela idi.

Ceyhunî ile Mir'atî ve Gayretî Osmancık'a geldiklerinde (Kolağası)-nın hanına misafir olmuşlar, 20 gün kadar kalmışlardı. Hanın kahvesinde karşılıklı olarak (deyiş)ler söyleyib, (Muamma) lar taktılar. Pek çok rağbet ve ikram gördüler, memnun olarak çıkıp gittiler.

Ben, o zaman bu üç usta şair arasına katılamamış ve son derece üzülmüştüm. Esasen şairler üç olduğu için benim de aralarına katılmaklığıma hacet kalmamıştı.

Daha doğrusu bu usta âşıklar, beni pek hesaba katmayıb çocuk sayıyorlardı. Onlar bana teklif etmediği için kendim de muracaat etmedim. Böylece bir büyük fırsat kaçırmış oldum.

1319 yılında Ceyhunî ikinci defa olarak tekrar kasabamıza gelmiş bulunuyordu. İşte bu defa kendisile tanıştım ve karşılaştım. Şöyle ki :

Ceyhunî'nin (Hacıhasan oğlu) hanına misafir olduğunu haber aldım, hana gittim. Hancı, beni şaire takdim etti. Bir müddet konuştuktan sonra Ceyhunî bana :

— Evlât, bugece seninle hasbihaledelim, hanın kahvesinde biraz saz çalalım. Sen bana yardım edersin. Bir kaç kuruş yol parası çıkarırız dedi.

Bu suretle akşam için bir program hazırlamış olduk. tam bu sırada bir (zaptiye) gelerek her ikimizin de (Koyunbaba Tekkesi) nin ırmak kenarındaki bahçesine davetli bulunduğumuzu ve bizi almak için gelmiş olduğunu söyledi. Gittik.

Orada Kaymakam, Kadı, bazı ileri gelenlerle beraber, Çorum eşrafından olub Evkaf Müdürü olan (Hacı Elvan efendi) de hazır bulunuyordu.

Hoş beşten sonra Ceyhunî sazını düzene koydu. Ben de (bağlama) mı (çöğür) e ayar ettim. Ceyhunî alelusul ilk peşrevini yaptı ve bir gazel söyledi. Gazel bitince divan'a geçti. Onun peşinden ben de bir divan söyledim. Koşma'ya geçildi. Ceyhunî, söylediği koşma'yı bitirince usulen bana teslim etmek üzere bir «ayak» açarak :

Beyabat'tan sana karpuz getirdim
Bir bıçak getir de yarak [1] Kadriya

Dedi. Bunu söylemekle bana, hem koşma söylemekliğimi, hem de «yarak» ayağı ile karşılık vermekliğimi anlatmış oldu. Bittabii ben de -şimdi hatırlayamadığım- bir koşma söyledikten sonra :

Seyyahı âlemde bir şehir gördüm
Toprağı siyahtır taşı ak Ceyhunî

Diyerek karşılık verdim. Herkes gülüştü.

Sıra Kerem'e gelmişti. Yine evvelâ Ceyhunî, koşma bestesile bir Kerem söyledi. Bana teslim ederken şu ayağı açtı :

Aman Ağustosta sen suya girme
Ensen taşa guma [2] değer Kadriya

Dedi. Ben de bir Kerem söyleyib:

[1] Yaralım.
[2] Taş ve Kum.

Sen de Haziran da ırmağa girme
Arkan yara; guma [3] değer Ceyhunî

Dedim. Sıra Garip'e gelmişti. Ceyhunî bir Garip söyledikten sonra (Taşlama) yı hatırlıyamadığım ve fakat «Şallak Kadriya» kafiyesile bir ayak açarak bana teslim etmişti. Ben de :

Eğer sigaranı yakmak istersen
Yakıp ta bizlere bakmak istersen
Ateşin yok ise çakmak istersen
Kuyumcu "Lefter„den alçak [4] Ceyhunî

Diyerek karşılamıştım.

Artık sıra Kalender,e ve bunun peşine Semai'ye gelmiş ve bunlar da söylenib nöbet Ddstan'a gelince ; dinleyicilerin ısrarı üzerine Tekellüm'e geçildi. Ve başladık :

Ceyhunî — Seni arzu ettim geldim buraya
Kalem şuarâsı Âşık Kadriya
Tekellüm şan verir zevku safeya
Gönlümün ziyası Aşık Kadriya

Kadriya — Ben de meftun idim şöhretine hem
Gelse de görüşsek der idim herdem
Size hürmet etmek benimçün elzem
Aşıklar babası Aşık Ceyhunî

Ceyhunî — Çünkü bu kulağım namın işitti
Çok şükür muradım yerine yetti
Her yerden ziyade hoşuma gitti
Buranın havası Aşık Kadriya

Kadriya — Bu akşam yolunda sen bikararsın
Suhbet şinaslıkta işe yararsın
Emrah'tan, Nurî'den bir yadigârsın
Kalbimin safası Aşık Ceyhunî

Ceyhunî — Bir âşıkı sadık bulursa eşin
Söz ister hasmından berveçhi peşin
Yazın çalışmıyan tenbelin kışın
Boş kalır torbası Aşık Kadriya

[3] Kum'a.
[4] Al - Çak.

Kadriya — Bir muamma demiş bu yolun eri
İki şey görülmez bulunmaz yeri
Biri sadık dosttur hem dahi biri
Kartal yumurtası Aşık Ceyhunî

Ceyhunî — Düşmanın sitemi sanki bir oktur
Aşıkın cevr ile cefası çoktur
Var diyen var ise inanma yoktur
Avratın vefası Aşık Kadriya

Kadriya — Bedmaye olana hiç olma yakın
Öylelere karşı Zülfikar takın
Namert köprüsüne uğrama sakın
Çürüktür binası Aşık Ceyhunî

Ceyhunî — Tekellümü uzatıp da nidelim
Aşıklar gittiği yola gidelim
Darılmada biraz mizah edelim
Bezmin iktizası Aşık Kadriya

Kadriya — Tekellümde mizah bir safa imiş
Bir başka muhabbet hoş eda imiş
Uyuz illetine tek deva imiş
Merkebin kafası Aşık Ceyhunî

Ceyhunî — Taliin sillesi sana ulaşır
Nere gitsen elbisene bulaşır
Hamamlarda elden ele dolaşır
Etek usturası Aşık Kadriya

Kadriya — Ceyhun Baba yine bize taş atar
Civcivin zebunu cifeye batar
Tavşan gibi kulakları dik tutar
Merzifon sıpası Aşık Ceyhunî

Ceyhunî — Namerdin cephesi sakardır sakar
Bed mayesi vardır canları yakar
Hele yanaşırsan pek fena kokar
Aşçı paçavrası Aşık Kadriya

Kadriya — Paçavra diyorsun anladım bana
İşin doğrusunu söyledim sana
Kadem haneden de kokması fena
İbibik yuvası Aşık Ceyhunî

Ceyhunî — Meclisi irfana vara bilin mi
Bal ile kaymağı kara bilin mi
Eline verirsem sara bilin mi
Bir et masrası Aşık Kadriya

Kadriya — Sana bir kaz versem yola bilin mi
Muamma söylesem bula bilin mi
Ben de sana versem çala bilin mi
Zonguldak zurnası Aşık Ceyhunî

Ceyhunî — Tekellüm arttıkça beş olur dördüm
Meclisi irfanda çok çorap ördüm
Bu gece aynayı vechinde gördüm
«Vesvasi Hannas» ı Aşık Kadriya

Kadriya — Aslını anlattın söyler iken sen
Neslini bildirdin sen bana ruşen
Senin eben imiş bilmez idim ben
İblis'in anası Aşık Ceyhunî

Ceyhunî — Ben er geldim sen de geç gelmişsin geç
Er isen ben gibi aşk badesin iç
Meclisi irfana yakışırmı hiç
Çökelik mollası Aşık Kadriya

Kadriya — Kaşların karadır gözlerin fülfül
Altına bir at bul misali Düldül
Hiç gelip gülşene olur mu Bülbül
Zile'nin kargası Aşık Ceyhunî

Ceyhunî — Aşıklar içinde sen de er isen
Çiçekler içinde Nilüfer isen
Senin için hazırladım yer isen
Laklakî helvası Aşık Kadriya

Kadriya — Fikirden yaptırdım sana bir çörek
Kuruntudan pilav yanında keşkek
Yalandan yağ ila asılsız börek
Hayal pastırması Aşık Ceyhunî

Ceyhunî — Tekellüm etmesi değildir ehven
Hasmını hapt eder söz söyler iken
Gelen âşıkların sen imişsin sen
Püsküllü belası Aşık Kadriya

Kadriya — Biz de bilmiyoruz acep neyledik
Meclisi güldürdük şadan eyledik
Gerçi biraz sui edep söyledik
Terk ettik esası Aşık Ceyhunî

Ceyhunî — Kusuruma bakma şahı levennim
İrfanını hakikaten beğendim
Aferin ağzına lâyık efendim
Çorum baklavası Aşık Kadriya

Kadriya — Tekkenin taamı cümleye faik
Lezzetine doymaz her gelen âşık
Yarın akşam buyur ağzına lâyık
İşkembe çorbası Aşık Ceyhunî

Ceyhunî — Darbi mesel her kes nasibin bulur
Sel geder de bıraktığı kum kalır
Kısa keser isek pek güzel olur.
Aydın'ın abası Aşık Kadriya

Kadriya — Aşık maşukuna olmuş müptelâ
Sevdiği içindir çektiği belâ
Ne kadar söylersek tükenmez aslâ
Aşıkın macerası Aşık Ceyhunî

Ceyhunî — Aşkın başka mevzunna girelim
Hemen gonca güllerini derelim
Artık tekellüme hitam verelim
Derdimin devası Aşık Kadriya

Deyip sazı elinden bıraktı. âşık sazlarımızı koltuğumuza vu-
Yemekler yendikten sonra iki rarak hana geldik ve ayrıldık.»

NOT: Gelecek yazımızda. Kadir Uslu'nun şiirlerinden bazılarını yazacağız.

Çorum Halay'ına dair

Kemal TERLEMEZOĞLU

Millî oyun ictimaî bünye karekterlerinin yekvücut olmuş bir tezahürüdür. Aziz okuyucu gel. Millî karekterimizin halayda akislerini seyredelim ve bu hayalle kaynaşıp musikileşen gür sesini ortaanadoludan dinliyelim....

Dev cüsseli delikanlılar elele vererek dizildiler, ama asla korkmayın bu kadar yiğitliklerine rağmen hiç gururları yoktur. Hemen başlarını eğerek ecdatlarının gururla tevazularının mezcedilmiş hürmetlerini gösterecekler. İşte heyecandan tirtir titreyen bir harekete müheyya vücutların hepsi birden eğiliyorlar «davulun top seslerini andıran erkek sesile» ağızlarında bu eğilişin pervasızca manası (her kime, herkes sevdiğine hey !) Burada herkesin sevdiği önünde eğildikleri büyükleri değil mi ? Bu tavazuu, haklı olan gururlu bir doğruluş takip eder. Davul uzun vuruşunu tempoya, zurna uzun çekişini halay «gayda»sına değiştirmesile sekmeler başlar. Başı çeken idareci bir ecdadın torunu olduğunu gösterir. Takip edenlerde milletinin ferdlerini temsilen başlarına bağlılıklarını göstererek onun yolunda yürürler. Bütün ayakların muntazam hareketi millî zevkin kaynağı olur. Millet aşkile yanan yürekleri gittikçe coşturur, taşırır.

Nağmenin incelmesile eğilerek yapılan figürler bu asıl ırkın -binbir türlü meşakkat altında ezilse dahi- vazifesini nasıl bir zevkle başarabileceğinin temsilidir.

Her şeyin düzgün, iyi yürüdüğünü, arkadaşlarının hürmet ve bağlılıklarını gören baş, idareyi yanındakine itimatla bırakır. Hürmete karşı sevgiyi idame için her şahsın ayrı ayrı önüne gelir, ayaklarının intizamını bozmadan

elindeki mendili omuzuna atar, arkadaşının boynunda yarı sarılır bir vaziyete gelir. Tabii karşıdaki şahıs ta temponun ahengile mukabilini yapar.

Ağır başlı devam eden birinci kısımdan sonra gençler kızışmış, hedefe varmak için süratin de lâzım olduğunu tecrübe etmişlerdir. Değişen hava ile çabuk üçlemeye başlanır. Sabit gözlerde şimşeklerini her yöne dağıtadurur. Bu çabukluğa rağmen ayni tempoda yere değip kalkan ileri fırlayan yeknasak ayaklar «Erişir menzili maksuduna aheste giden, tizi reftar olanın payına damen dolaşır» sözünün ecdadımızın prensibine aykırı olduğunu anlatır.

Üçüncü kısım gururun, azmin tunçtan bir kal'a divarı yaptığı safhadır. Bütün hareketler: Ahenkli zıplamalar, taban vurup ileri fırlamalar, iman dolu göğüsleri kabartmalar hedefe şuurlu koşmanın birer ifadesidir.

Yorgunluk hissedilmeyen tunçlaşmış çehrelere itimat etmemek elde değildir. Birlikte vurulan dizler iki çeliğin çarpışması hissini verir. Bahadırların omuz omuza verip teşkil ettikleri göklere ulaşmak istiyen muazzam kal'a divarı gözümün önüne: Bozkırların şenlik gecelerinde davul zurna ile davet edilmiş, gecenin munis sessizliğinde, halinden memnun, geleceğinden emin gölgelerin, yıldızların ürperen gülüşleri, maşalamaların itimatkâr donuk ışıkları altında halka olup kucak kucağa halay çeken kımızla serhoş dedelerini getirir.

Omuz omuzda birbirlerine kollarile bağlı kütlenin, davulun sesile zıplayıp efece taban vuruşları «Ecdadımın kahramanlarının qozkıra bir vuruşta su fışkırtması» efsanesinin gerçekliğini anlatır.

Bir davul, bir zurna ile ağaçları, kuşları, bulutları, rüzgârı, bütün bir kâinatı eğlencesine davet ve bütün bu seyircileri gaşyeden, heyecandan tirtir titreten bu bir avuç genç neye muktedir değildir ki...

Halk Şiirine Dönüş

H. Abdullah ERCAN

Türk şiirinin beşiği dünyayı ve tarihi kaplıyan Türk akınlarının beşiğidir. Akıncıların dilinde ve yüreğinde batıya taşınan bu şiir İslâm dârının eşiklerinde Şamanlardan almış olduğu sesi ve ahengi terketti. Tıpkı mâbede giren bir mü'minin dünyaya ait kaygı ve heyecanlarını terketmesi gibi.

Şiirin girdiği bu âlem yepyeni bir âlemdi. Yollarda, menzillerde, kubbesinden buhurdan kokuları fışkıran dergâhlar vardı. Saray ve bahçelerden gazel ve kasidenin muttarid ahengi yükseliyordu.

Türk şiirinin bir kısmı bu dergâhlara uğraya uğraya bir kısmı, bu saraylardan geçe geçe bu koku ve renkleri nefsine sindire sindire Anadoluya doğru süzülüp akıyordu. Türk kılıcının muzaffer olduğu bu yerlerde Türk şiiri yeniliyordu. Artık onun da şeklinde gazel ve kasidenin, vezninde aruzun, manâsında tasavvufun rengi vardı. Bu şiirin pınarından üç ayrı dilin karışık ve bulanık suyu akıyordu. Yalnız divan ve tasavvuf şiiri denen bu taklitin karşısında, bünyesine yabancı koku ve renkler sindirilmeden Anadoluya sokulmuş, saraydan uzak, ordu ve halkın içinde yaşayan bir halk şiiri de vardı ki; mukaddes bir ata yadigârı gibi hafızadan hafızaya, nesilden nesile emanet ediliyordu.

Tanzimat denen mutlu çağ sosyal hayatın bir çok sahasında olduğu gibi divan şiirinde de bir kalkınma yarattı. Ve bu kalkınma türlü şekiller arzederek bugüne kadar geldi. Bu kalkınma zarurî idi. Zira fizik âlem gibi içtimaî hayatta hususî kanunların hükmü altında sürekli bir değişme halindedir. Cemiyette müesseseler zamanla değişir dururlar. Zaten cemiyetin var olabilmesi bu suretle mümkün olur. Tanzimatta başlıyan şiir kalkınması bu gün yepyeni bir safhaya girmiştir. Bu

gün millî tobluluğumuzda şiir bir «yeniden kuruluş» halindedir.

Kurulacak bu şiir sarayının malzemesi, hemen hemen hazır gibidir. Anadolu bunları sinesinde saklıyan bir hazinedir. Yaylalarında kayalardan kayalara sıçrayarak köpüren sular kadar berrak ve bol Türkçe çağıldır. Destanlarında, menkıbelerinde millî hayatımızı dile getiren kahremanlar konuşur, hadiseler yer alır..... Hulâsa : Anadolu bu hususta hiç te kısır değildir. Ham maddesi özden, asıldan alınan bu «yeniden kuruluş» un modeli yukarıda bahsedilen halk şiiridir. Bu bakıma göre «Karac - Oğlan» lar. «Dadaloğulları», «Köroğulları», bu yeni kuruluşun temel taşını koyan ve ilk harcını atan ustalardır. Bu temel üstüne kurulacak şiir, iyi olacaktır, güzel olacaktır, doğru olacaktır. Zira bu temel millî temeldir.

L e y l â

"Daim ezberimiz bu leylâ, leylâ„
Karac-oğlan

Ne güler gibi, ne ağlar gibiyim;
Başım pervaneden şaşkındır leylâ...
Şu dünyada ne var ne yok gibiyim
Beni böyle eden aşkındır leylâ...

Sürmedim zevkini baharın, yazın
Âşıka gıdadır sevdiğim nazın.
Gönül mızrabiyle çaldığım sazın
Sesi denizlerden taşkındır leylâ...

Sevenin emeği var sevilende
Bülbül kanı durur gülde, dikende,
Ercanın feryadını diyor ki, bende,
Âşıklık mecnundan aşkındır leylâ...

H. Abdullah Ercan

TENASÜLİ GİZLİ HASTALIKLAR İSMİNİ TAŞIYAN ZÜHREVİ HASTALIKLARI

Cild ve Zührevî hastalıkları Mütehassısı
Dr. TEVFİK Berkol

— 33 üncü sayıdan devam —

Belsoğukluğunun mak'atta yani arka tarafta yaptığı arıza. — Bu şekil kadınlarda daha ziyade görülür. Ekserya temizlik ve tüvaletini lâyıkile yapamıyan ve belsoğukluğunu taşıyan kadınlarda ön tarafta tenasül nahiyesindeki akıntı ve pisliğin arkaya bulaşmasile veya arka vaziyette hastalıklı bir kimse ile cinsî münasebette bulunmasile meydana gelir. Erkeklerde ise prostat iltihabının veya apsesinin arkaya açılmasile veyahut kirli ve belsoğukluğu mikrobu ile bulaşmış, kirlenmiş, mendil, çarşaf veya havlu gibi eşyalarla silinmek suretile bulaştırır. Arka tarafta belsoğukluğunu taşıyan kimseler mak'atlarında evvelâ kaşıntı, yanma ve sonraları da yürümek esnasında veya abdest bozarken şiddetli bir yanma ve ağrıdan muztarip olurlar. Bu zamanda mak'attan sarı yeşilimtırak renkte bir ifrazatın da gelerek apış arasını ve oturak çevresinikirlettiği, kızarttığı ve birtakım sıyrıkların vukua geldiği görülür. Ayni zamanda mak'at içerisinde ve çevresinde kanayan çatlaklıkların da meydana geldiği göze çarpar. Hastalar büyük abdest bozarken, otururken, yürürken ağrıdan, kaşıntıdan, gidişmeden, yanmadan rahatsız olurlar. Ekserya donun mak'ada gelen kısmı sarı yeşilimtırak renkte ifrazatla kirlenmiştir.

Belsoğukluğu müzmin bir şekil alırsa aylarca ve senelerce devam eder. hastalık kamişin ön veya arka kısmında yerleştiğine göre arazı değişir. Belsoğukluğu eskimiş bir halde kamişin ön tarafında yerleştiğine göre göze çarpacak araz mecrada hemen yok gibi hissedilmez. Ancak idrar yaparken hastalar mecrada bir gıcıklanma ve bir gayri tabiilik

duyarlar. Mecradan gelen akıntı ise beyaz veya sincabi sarımtırak renkte ancak sabahları idrar yapmadan evvel bir damla halinde görülür. Bazı kerre de kamiş ucunun yapıştığı ve çapaklandığı göze çarpar. Cinsî münasebette bulunmakla, fazla içki içmekle mecrada vukua gelen tahrişat ve tromatizm sebebile sabahleyin damla halinde gelen bu akıntı fazlalaşır.

Birinci bardağa hasta işetilirse idrar berraktır. Yalnız idrar içerisinde iplik tarzında yüzen veya idrar bardağının dibine çöken ince parçalar ve filamanlar görülür. Bu filamanların bir kısmı şeffaf, uzun ve idrar bardağının sathında yüzen hafif ve muhatî filamanlar olup diğerleri ise beyazımtırak şeffaf olmayan kısa ağır ve idrar bardağının dibine doğru giden ve çöken cerahattan mütevellit filamanlardır. İşte bu cerahattan mütevellid olan filamanların yani idrar içerisinde iplik şeklinde dolaşan parçaların mikroskobik muayenesinde bazı kerre belsoğukluğu mikrobuna da tesadüf edilir. Bu filamanların idrarda bulunması hastalığın kamişin bir noktasında yerleştiğini ve yuva yaptığını gösterir.

Müzmin belsoğukluğu mecranın arka tarafında yerleştiğine nazaran görülecek araz şu şekilde göze çarpar. Eğer hastalık mecranın ön tarafında yerleşmiş ise hastaya ikinci bardağa yaptırılan idrar berrak olup içerisinde hiç bir şey görülmez. Şayed mecranın arka kısmında hastalık mevcut ise ikinci bardağa yaptırılan idrar berrak olsada içerisinde hafif veya ağır filamanlardan müteşekkil muhati veya cerahatli filamanlar bulunur. Ekserya bu şekilde prostattan gelen kısa ve virgül şeklinde ağır filamanlar göze çarpar. Ayni zamanda mecranın arka tarafında belsoğukluğunun müzmin şeklini taşıyan kimseler sidik torbasında rahatsızlık hissederler. Müzmin belsoğukluğunun zamanla mecrada yaptığı darlık sebebile idrarın kamişten çıkma ve attırma kuvveti azalır. İdrarın sonunda hastalar kasıklarında ve mak'ada doğru giden ve yayılan zahmet ve ağrıdan muztariptirler. Bu gibi hastalarda cinsî münasebet esnasında evvelâ inzal süratle, sıkıntılı ve zahmetli olarak vukua gelir. Bir müddet sonra nefsin gelmesi bilakis gecikir. Hastalar inzalın vukuundan nefsin gelmesinden hiç bir zaman zevk ve lezzet duymazlar. Bilahare iktidarsızlık mey-

dana gelerek hastalar sık sık geceleri bel gevşekliği tarzında ihtilâm olurlar. Veyahut büyük abdest esnasında mecradan mezî ve menî tarzında kirli beyaz renkte akıntı ve seylanatın çıktığı görülür. Çok kerre şu vaziyet karşısında hastaların fazla yeis ve düşünceye kapılmaları sebebile sinir sistemleri ve ruhî ahvali bozularak iştiha ve uykularını kaybederler. Çalışmak kudreti, irade ve muhakemeleri zayıflar, asabî ve nevrestenik olurlar.

Belsoğukluğuna yakalanan kimseler her abdest bozduktan veya kamişlerine ellerile temastan sonra mutlak surette ellerini bolca sabunla yıykamalıdırlar veyahut ispirto ve kolonya ile silinmelidirler. Gözle görülmeyecek derecede ehemmiyetsiz bir damlanın, bir cerahatın ele bulaşmasile ve kazara bu kirli elin göze götürülmesile mikrobun gözde yaptığı fenalık çok kerre insanı rü'yetten mahrum bir vaziyete sokar, gözlerini kaybettirir.

Göz Belsoğukluğu. — Ekserya belsoğukluğu mikrobu ile kirlenmiş bir elin, mikroplanmış parmakların göze götürülmesile meydana gelir. Göz belsoğukluğu fazla cerahatli ve iltihaplı bir manzara gösterir. Hem büyüklerde ve hem de küçüklerde göz belsoğukluğuna tesadüf olunur. Büyüklerde ekserya bir taraflı tesadüf edilirsede bazı kerrede hastalık o bir göze de geçebilir. Göz belsoğukluğundaki tefrih devresi yani hastalığa yakalandıktan sonra arazın meydana çıkmasına kadar geçen devre olup bu da iki üç gün sürer. Hastalık pek süratle ve fırtınalı bir şekilde meydana gelmesile ve üst göz kapağının kızararak birdenbire şişmesile şübheyi uyandırır. Göz belsoğukluğunun başlangıcında gözde bir gidişme, karıncalanma, kızartı ve sulanma vardır. Bilahare gözden sarımtırak renkte yapışkan bir akıntı gelmeye başlar. Göz kapakları kırmızı iltihaplanmış, şişmiş, ağrılı bir vaziyette olup çok kerre kapaklar kapanamaz. Açık kalan kapaklar arasından sarı yeşilimtırak renkte fazla mikdarda akıntının çıktığı görülür. Ekserya bu fazla mikdarda gelen akıntı sebebile tabakai karniye denilen gözün siyah kısmında yaralar husule gelmeğe başlar. Bu yaraların geçmesile de gözde bir takım nedbeler, kesafetler yani lekeler meydana gelerek rüyeti bozar, muhitini çatallı gösterir. Bazı kerrede belsoğuk-

luğu neticesi gözde vukua gelen bu arıza ve tehlikeli ihtilat sebebile hastalığa tutulan kimseyi görmek nimetinden mahrum bir vaziyete sokar, kör eder.

Göz belsoğukluğu büyüklerde kazara kirli parmakların veya belsoğukluğu ile kirlenmiş eşyanın göze götürülmesile meydana geldiği gibi yeni doğan çocukların gözlerinde de hastalıklı annesinden doğduktan üç beş gün sonra bu yeni masum yavrucaklarda da göz belsoğukluğuna fazla tesadüf edilir. Ekserya belsoğukluğunu taşıyan validenin tenasül azasından çıkarken gözlerin mikroplu sahaya sürülmesile yeni doğan çocuklarda cerahatli şekilde göz belsoğukluğu görülür. Hastalık çocuklarda hemen iki taraflı olur. Bunlarda da kapaklar kırmızı, şişmiş vaziyette olup layıkile kapanamıyan göz kapakları arasından fazla mikdarda cerahatli akıntı gelir. Göz belsoğukluğu büyüklerden ziyade yeni doğan yavrularda daha fazla görülür. Filhakika yeni doğan çocuklarda doğumdan üç beş gün sonra gözlerinde cerahatli şeklilde görülecek göz iltihaplarının sebep ve menşei hemen daima belsoğukluğuna merbuttur. Büyüklerde tenasül nahiyesindeki belsoğukluğunun fazla olmasına rağmen bunlardaki göz belsoğukluğunun nisbeten az görülmesi bir taraftan proflaktik yani korunma tedbirlerinin zamanında alınması,diğer taraftan mikrobun uzviyet haricinde yaşama kudretinin ve mukavemetinin azalması sebebiledir. Göz belsoğukluğu arazının diğer basit göz iltihaplarından farkı gözdeki iltihabî alâmetlerin pek şiddetli olmasile birlikte diğer göz iltihapları arazının bulunması ve bilhassa gözün kızartılı ve kanlı olması ve sarı cerahatli bir akıntının gözden gelmesile göz belsoğukluğunu düşünmek lâzımdır. Bu hastalık başlangıçta göz munzammasının yani ince zarının kızarmasile, sulanmasile başlar. Bidayette sulu ve sarı renkte olan ifrazat bilahare cerahatli bir manzara almağa başlar. Göz gışai muhatisi yani ince zarı kirli, cerahatli, kırmızı renkte ve pek şişmiş bir vaziyete geldiği ve ekserya munzammadaki kızartı ve şişliğin kapakların içerisine kadar yayılarak bunları pek kabarık ve şişkin bir hale getirerek açılmaları müşkil, hattâ imkânsız bir vaziyete soktuğu görülür. Göz kapakları müşkilatla açıldığı zaman aralarından sarı cerahatli manzarada bir ifrazatın

boşaldığı ve fırladığı göze çarpar. Bu hastalıktaki görülen ifrazat temamile cerahatlidir. Filhakika hastalıkta hakikî bir cerahatlanma mevcut bulunmasile doğumun ilk günlerinde bu masum yavrucaklarda görülen bu göz hastalığına (Konjonk tivit pürülant) da denilir. Bu tabir bu hastalıkta cerahatin pek süratle teşekkül etmesile ekserya belsoğukluğundan mütevellit göz hastalığında kullanılır. Binaenaleyh şübheli göz ifrazatının fazlaca cerahatli bir şekil göstermesi ve hastalığın vahameti sebebile hemen belsoğukluğundan mütevellit bir göz hastalığı düşünüleceği cihetle erken ve vaktinde yapılacak bir tedavi ile pek iyi ve parlak bir netice alınabilir. Göz belsoğuklugu büyüklerde gözde pek tehlikeli âkıbetler hazırlamasile hastalığın enzar ve âkıbeti karanlık ve daha vahimdir. Bilakis göz belsoğukluğuna tutulmuş masum yeni doğan çocuklarda yapılacak erken muntazam ve metodik bir tedavi sayesinde hastalığın bütün ihtilâtı bertaraf edilerek şifa kolaylıkla temin olunabilir.

— Sonu Var —

Perişan

"Karac - Oğlan'a nazire„

Gününü görmedik yari neyleyim,
Çiğneyip geçtiğim çöller perişan...
Derman yok, derdimi kime söyleyim
Yar ilinden esen yeller perişan...

✶

Suyunu içtiğim yaylalar serin
Bende can koymadı gamın, kederin,
Batırma kirpiğin yarem pek derin;
Yaremi bağlıyan eller perişan...

✶

Gözümde şahıydın sen güzellerin,
Tadına doymadım baldı her yerin,
Bana gülden iyi kokardı terin;
Terleyip çimdiğin göller perişan...

✶

Acep kimi okşar şimdi ellerin,
Hangi divaneyi yakar benlerin,
Suna boylu, elâ gözlü dilberin
Koynunda açılan güller perişan...

★

Ezelden mailem kalem kaşına
Yar dönüp bakmadı gözüm yaşına
Top top menevşeler takmış başına;
Topukta örülü teller perişan...

★

Sevda elde mızrap, gönül saz iken,
Sahrada gezerdik mevsim yaz iken,
Eskiden bakmaya kıyamaz iken;
Şimdi fidan gibi beller perişan...

★

Kemali eder ki sözüm yok artık,
Zevki safasında gözüm yok artık,
Ben bir kuru dalım özüm yok artık;
Yare nenni diyen diller perişan...

Kemal SAYIN

çorumda hayvanata izafeten söylenilen Ata sözlerinden bu defa derlenerek Halkevi Başkanlığı vasıtasile Ziraat Enstitüsü Yüksek Müdürlüğüne sunulan

ATA SÖZLERİ [*]

Derleyen : Eşref ERTEKİN

1 — At sahibini bulmayınca üstündekini çul sanır.

2 — Avrat erini bulmayınca kapusunda kul sanır.

3 — Bahşış atın bahası sorulmaz.

4 — Atın ürkeği, yiğidin korkağı iyi olur.

5 — Arık at yedi günde, arık it yedi günde meydana gelir.

6 — Tay yetişmezse ata baha yetmez.

7 — At ölür gönü, yiğit ölür ünü kalır.

8 — At ölür meydan, yiğit ölür şan kalır.

9 — Üyez gibi at gö...de geçinme.

10 — İki timar bir yem yerine geçer.

11 — Katır yatağında yatan at çifteyi boşlamaz.

12 — Atın ölümü arpadan olsun

13 — At binenin kılıç kuşananındır.

14 — At bulunur meydan bulunmaz, meydan bulunur at bulunmaz.

15 — Atı buldunda nal, mıh mı ararsın.

16 — İnersin gönül inersin, attan eşeğe binersin.

17 — Terki bağlı at hazır, yetiş ya Hazreti Hızır.

18 — İl atına binen tez iner.

19 — Yavuz atın yanında duran ya huyunu, ya hünerini.

20 — Kılavuzu karga olanın burnu bo...dan çıkmaz.

21 — Kanatsız kuş uçmaz.

22 — Kuş uçar kervan geçer.

23 — Kuş uçup kolan sökmez.

24 — Baykuş gibi örenleri kırk gün bekliyor.

25 — Dişi kuş yapar yuvayı.

26 — Yırtıcı kuşun ömrü az olur.

27 — Ya devlet başa, ya kuzgun leşe.

28 — Ulu kuş ağır uçar, bo...n kimya deyince denizin ortasına sı...ar.

[*] 2, 12, 24 üncü Çorumlu nushalarında neşredilen Ata sözlerinden bunlar arasında bulunanları neşrolunmasın diye çıkarılmıştır.

29 — Her kuşun eti yenmez.

30 — Mididip gibi başucumu bekleme.

31 — Kartala bir ok deymiş de kendi kanadından imiş.

32 — Bunca kuşun bir danesi, kurdun bir danası yok.

33 — Kırlangıcın ziyanını Yemen'liden sor.

34 — Şahin de küçük amma gökten turnayı indirir.

35 — Deve kuşu gibi topa gelince boynunu uzatıyor, yüke gelince kanat açiyor.

36 — Arpacı kumrusu gibi düşünme.

37 — Leyleğin ömrü laklakla geçer.

38 — Serçeye çubuk bere.

39 — Dudu'yu kafese koymuşlar şeker ile beslemişler de yine vatanım demiş.

40 — Bülbülün çektiği dili belasıdır.

41 — Kargayı beslede gözünü oysun.

42 — Tilki tilkiliğini bildirinceye kadar post elden gider.

43 — Kurt dumanlı havayı sever.

44 — Kurt kocayınca köpeklere gülünç olur.

45 — Kurt'un yanısıra kuş da geçinir.

46 — Kuruya kurt düşmez.

47 — Oturan arslandan gezen tilki yeğdir.

48 — Erkek arslan arslanda dişi arslan arslan değilmi.

49 — Kurşun yemiş domuz gibi gidiyor.

50 — Aç ayı oynamaz.

51 — Arslan yatağından belli olur.

52 — Tilkinin eli üzüme ermeyince o ekşi yenmez dermiş.

53 — Sürüye kurt girmişte vay birlinin haline demiş.

54 — Sürüden ayrılanı kurt yer.

55 — Bana değmeyen yılan bin yaşasın.

56 — Korkak tavşan çok yaşar.

57 — Kurbağanın vakvağası suyu bulandırmaz.

58 — Göle su gelinceye kadar kurbağanın gözü patlar.

59 — Tavşan dağa küsmüşte dağın haberi bile olmamış.

60 — Uyuyan yılanın kuyruğuna basılmaz.

61 — Kedinin yüğürttüğü samanlığa kadar.

62 — Kedi yolağı arıyor kaçmıya.

63 — Kedinin eli ciğere ermeyince murdar, murdar dermiş.

64 — Caminin mumunu yiyen kedinin gözü kör olur.

65 — Sinek pekmezciyi tanır.

66 — Arının gözkeresine çöp dürtme.

67 — Anlayana sivri sinek saz, anlamıyana davul zurna az.

68 — Arı bal alacak çiçeği bilir.

69 — Sinekli gö... singirder.

70 — Sinek murdar değil, mide bulandırır.

71 — Vakıtsız öten horozun başı kesilir.

72 — Deli tavuk gibi debelenip duruyor.

73 — Kulağına bit gitmiş tavuk gibi düşünüyor.

74 — Her horuz kendi çöplüğünde kubarır.

75 — Ölüyü gününde, tavuğu pininde.

76 — Horozu çok olan yerin sabahı geç olur.

77 — Balık baştan kokar.

78 — Balık baştan avlanır.

79 — Denizdeki balığa pazarlık olmaz.

80 — Sudan çıkan balık ateşten korkmaz.

81 — Kaçan balık büyük olur.

82 — Çekirge ne ki budu ne olacak.

83 — Karıncanın armağanı çekirgenin budu olur.

84 — Topal eşekle kervana karışma.

85 — Sudan çıkmış sıpaya dönmüş.

86 — Acemi nalbant nal, mıh çakmayı kürt eşeğinde beller.

87 — Eşeğin kuyruğunu kesme kimi uzun der, kimi kısa.

88 — Bir katar deveyi bir eşektir güden.

89 — Ölmüş eşek kurttan korkmaz.

90 — Ölmüş eşek mi arıyorsun nal, mıh sökmeye.

91 — Eşeğini kavi bağla da Allaha öyle ısmarla.

92 — Eşek çamura çökünce yol gösteren çok olur.

93 — Koca eşeği yoldan çıkarır sıpanın oynaması.

94 — Eşek hoşaftan ne anlar.

95 — Eşeğe bir cilve yap demişler götatub zarta çekmiş.

96 — İtin alçağı kaykanadan pay umar.

97 — Ürüyen it kapamaz.

98 — İti öldürene sürütürler.

99 — Ürümesini bilmeyen köpek davara kurt getirir.

100 — Köpek köpekliği ile ekmek yediği yeri unutmaz.

101 — Köpeksiz köye düşmüş de deyneksiz sallanıyor.

102 — Gölbez büyür it olur.

103 — İtle dalaşmadan çalıyı dolaşmak iyidir.

104 — İtin ayağını taştan mı esirgeyorsun.

105 — İt kudurunca cami divarına siyer.

106 — İt ite, it de kuyruğuna ısmarlıyor.

107 — İt ürür, kervan geçer.

108 — İt kalmadı samur oldu.

109 — İt ile harhara girilmez.

110 — Tazı gibi yeler gezer.

111 — Tavşana kaç, tazıya tut diyor.

112 — Tabaksın it bo.... na muhtaçsın.

113 — Sahibine ürümeyen köpeği köpekten saymazlar.

114 — Kuduz it gibi cami divarına siyme.

115 — Hayvanı yular bağı, tımar zapteder.

116 — Deveyi yardan uçuran bir tutam ottur.

117 — Deve gibi arkaya sime.

118 — Deveci ile konuşan kapusunu geniş açmalı.

119 — Deveye niçin boynun eğri demişler; nerem doğru demiş.

120 — Deve nalbanda bakar gibi bakıyor.

121 — Ya bu deveyi gütmeli, ya bu diyardan gitmeli.

122 — Nazar deveyi çömleğe, insanı sine sokar.

123 — Deveyi dizinden, pireyi gözünden avlıyor.

124 — Devede kulak, tavukta yelek.

125 — Devenin önü Engürüye indi.

126 — Devenin yükünden onmadım ki si...den onayım.

127 — Öküzümün alnı sakar, kendi adını ele takar.

128 — Öküzün büyüğünü damda unutuyor.

129 — Keçinin çıktığı yere oğlağı da çıkar.

130 — Koyunu koyun bacağından, keçiyi keçi bacağından asarlar.

131 — Karaman koyunu, sonra çıkar oyunu.

132 — Büvelek tutmuş dana gibi tezikiyor.

133 — Keçinin büzüğü gidişince çobanın değneğine sürünür.

134 — Koyunu güden kurt'u görür.

135 — Koça buynuz yükolmaz.

136 — Ne inek veriyor, ne de buzağı alıyor.

137 — Dananın altında buzağı arıyor.

138 — Buldun bir koyun yede doyun neye gerek oyun.

139 — Buynuzda sonradan çıkar amma kulağı geçer.

140 — Güttüğü bir koyun, ışlığı dağı taşı tutar.

Iztırap

Zaman zaman çarpıştı gönlüm bir inkisarla;
Beslediğim emeller bu gün bir serap oldu.
Her gün yeni bir keder, yeni bir ahü zarla,
Neşe bile gözümde artık ıztırap oldu.

Bahtımın arkasında yıllarca gölge oldum;
Açılmadan dökülen bir gonca gibi soldum;
Sevdama engel olan her ıztırabı yoldum;
Her elem gönlüm için artık bir şarap oldu.

Canlı bir melâl gibi dolaştım gönüllerde;
Bir saadet ararken düştüm bin acı derde.
Görmedim hiç yüzünü, ben nerde, neşe nerde!
İnkisarlar içinde gençliğim harap oldu.

Sevda diye kopardım ıztırap zanbağını;
Yoldum saçlarım gibi aşkımın yaprağını;
Heyhat !.. ki ben kırmıştım vefa oyuncağını,
Şimdi neden gönlüme büyük bir azap oldu ?

Sıtkı AKTAN

ÇORUMLU MANİLER

EŞREF Ertekin

1101

İndim nane biçmeğe
Eğildim su içmeğe
Yarin geliyor dediler
Kanatlandım uçmağa

1102

Iraflarda bal kabak
Gerdanı altın tabak
Horuz çenen çekilsin
Ne çabuk ettin sabah

1103

İstanbulu öğerler
Soyun öğme gülerler
Kaçma civanım kaçma
Öldürmezler döğerler

1104

Kırmızı elma değirmi
Şu gelen yar değilmi
Yavrumun bakışları
Derde derman değilmi

1105

Kaşları eğme ile
Hatıra değme ile
Çokda güzel değilsin
Ben seni sevme ile

1106

Karşuda gördüm seni
Gül iken derdim seni
Şükür olsun hudâya
Genç iken sardım seni

1107

Karşıdan paşa geçti
Kiprikler kaşa geçti
Yar bana bir ok vurdu
Sinemden daşa geçti

1108

Karşıda dağ elması
Dağda olur dağ elması
Yar bana bir ok vurdu
Müşküldür sağ olması

1109

Karşıdan han geliyor
Almağa can geliyor
Gafil olma ey gönül
Evler yıkan geliyor

1110

Kara poşu bağlanır
Cığerciğim dağlanır
Dostum gurbette kaldı
Bensiz nice eğlenir

1111

Kâşların kemer ayni
Gözlerin aldı beni
Kalmadı sabrım güzel
Şimdi öperim seni

1112

Karşıda kara çalı
Ne karıyorsun çalı
Beni sana vermezler
Get şurdan sıracalı

1113

Kar yağar bucak bucak
Odamız pekce sıcak
Dola kolun boynuma
Yatalım kucak kucak

1114

Karlar pır pır düşüyor
Azelerim üşüyor
Sevgililer birleşmiş
Dudaklar öpüşüyor

1115

Kervan geldi naz ile
Kollarında baz ile
Ben yarimden ayrıldım
Eğlenürüm saz ile

1116

Sokakları daracuk
Memeleri ufacuk
Kömür gözün sevdiğim
Memlekette biricik

1117

Su gelür lüle lüle
Yar gelür güle güle
Elinde mavi yağlık
Göz yaşın sile sile

1118

Suyun içtim çanaktan
Lezzet aldım yanaktan
Ne hayırlı gün imiş
Yari gördüm sabahtan

1119

Sinemde var bin yare
Dostlar derdime çare
Ölüyorum derdinden
Söylen gelsün bu yare

1120

Siyah zülfün merde sen
Beni uğrattın derde sen
Nidem güzel olduğun
Ellm ermez yerde ben

1121

Saz çalar bağlamadan
Ciğerim dağlamadan
Tez gelde kurtar beni
Ah çeküb ağlamadan

1122

Sevdalı
Bülbül güle sevdalı
Gel bülbül gir gülşene
Kon harına sev dal'ı
Gül goncası açılmaz
Gelmeyince sevdalı
Yar yüzün görmeyeli
Oldum dertli sevdalı

1123

Sevda pek zor sevdiğim
Ateşe kor sevdiğim.
Benim seni sevdiğim
Kalbime sor sevdiğini

1124

Seninle birim yaşta
Aşk havası var başta
Gündüz hayalim sensin
Gece görürüm düşte

1125

Sazın kâr etti bana
Eşiden kalır Tana
Lutfeyle gül yüzlü yar
İsmini söyle bana

1126

Sarı yayımın bendi
Ne tez unuttun andı
Düşmanlar bile etmez
Bana ettiğin fendi

1127

Sarı yayım asayım
Bağrıma taş basayim
Ne dedimde küstürdüm
Dilceğizim keseyim

1128

Şirindir yarin yüzü
Bize artırdı nazı
Ölüleri diriltir
O yarin şirin sözü

1129

Mani bilmem hasından
Ölüyorum yasından
Ak memeler gel eyler
Düğmeler arasından

1130

Manici karşımotur
Manime mani yetür
Yedi türlü meyvayı
Hep bir manide getür

1131

Mile yar
Düştüm pekçe dile yar
Mahşerecek gidecek
Sevdan benimle yar
Aldın aklım başımdan
Bilmem ne ilmile yar
Aşıka hor bakanın
Gelsün gözü mile yar

1132

Mangalda köz olmasın
Yolunda iz olmasın
Yoluna su dökeyim
Kunduran toz olmasın

1133

Mert yiğit ikrar güder
Daima eylik eder
İkrara durmayanın
Kellesi dâre gider

— SONU VAR —

Halk ağzından derlemeler:

Çocuğu olmayan bir Bayan ağzından söylenen

ANONİM BİR AĞIT

Derleyen : Eşref ERTEKİN

1

Elekci (1) gelsede bir kalbur alsam
Üğrüne üğrüne (2) öllük (3) elesem
Aynalı beşşiğe oğlan belesem

Nolur mevlam nolur(4)ihsanın yokmu
El kadar et versen obana çokmu

2

Konaklar yaptırdım altun eşikli
Sufralar serdirdim gümüş kaşıklı
Üç gece yatmadım yanım beşikli

Nolur mevlam nolur ihsanın yokmu
El kadar et versen obana çokmu

3

Konaklar yaptırdım altun direkli
Sofralar serdirdim ballı börekli
Üç gece yatmadım yanım bebekli

Nolur mevlâm nolur ihsanın yokmu
El kadar et versen o bana çokmu

4

Küçücük kazanda yemek bişiyor
Oynayan çocuklara gönüm(5)düşüyor
Doğurmasam kocam beni boşuyor

Nolur mevlâm nolur ihsanın yok mu
El kadar et versen o bana çok mu

5

Kuyumcular döker sırma kuşağı
Mevlâm esirgemiş oğul uşağı
Kocamın yanında düştüm aşağı

Nolur mevlâm nolur ihsanın yok mu
El kadar et versen o bana çok mu

6

Çavuş hamamının temam kurnası
Ebelerin yalan ilâç vermesi
Ağzımda duruyor ilâç yaresi

Ya ver muradımı ya al canımı
Ben istemem böyle can sağlığını

7

Bir oğlum olsada esdiriversem
Al yeşil bayrakla kesdiriversem
Emmisin dedesin küstürürersem

Ya ver muradımı ya al canımı
İstemem ben böyle can sağlığını

8

Konaklar yaptırdım döşedemedim
Çiçekler ektirdim yeşerdemedim
Kahbe felek ile baş edemedim

Ya ver muradımı ya al canımı
Ben istemem böyle can sağlığını

[1] Çorumda Kıptilere verilen isimdir.
[2] İki tarafına ırgalanarak demektir.
[3] Küçük çocukları beşiğe belerken altına koyulan toprak.
[4] Ne olur demektir.
[5] Gönlüm demektir.

Saçların kepeklenmesi ve TEDAVİ ŞEKLİ

Cild, Saç, Zührevi Hastalıklar Mütehassısı
Dr. Tevfik BERKOL

Başımızı ve yüzümüzü süsleyen, kafamızı sıcak ve soğuğa karşı muhafaza eden güzel ve parlak saçlarımızın dökülmesine ve kepeklenmesine mani olmak için alınacak tedbirin zamanında ve lâyıkile yapılabilmesi için saç kepeklenmesinin hayatın hangi senelerinde, ne suretle ve ne gibi sebeplerle meydana geldiği hakkında biraz fikir ve malumat edinmek lâzımdır.

Saçların temizlik, terbiye ve muhafazası için bulunduğu ve beslendiği cildi müşearın yani saçlarla örtülü baş cildinin içerisinde bulunan ter ve bilhassa yağ guddelerinin, ifrazatlarının normal olarak çıkmasına, akmasına dikkat etmek lâzımdır. Başımızda saçlar arasında toplanan kepekler omuzlarımıza, elbiselerimizin yakalarına dökülerek elbise yakalarının kirlenmesine, yağlanmasına sebebiyet vermesile mazarratları olduğu gibi başımızda yağlanma ve kepeklenme fazlalaştığı zaman başın cildini de tahriş ederek şiddetli kaşıntı ve kızartıya ve kıl diplerinin iltihaplarına ve saçların düşmesine meydan vermesile saçlarımızın normal olarak ne pek kuru ve ne de pek yağlı olmamasına dikkat etmelidir.

Pityriasis simplex capitis, veya Pellicule veyahut Seborrhee seche gibi Fransızca isimler taşıyan baş kepeklenmesinin baş yağlanmasile münasebeti vardır. Ekserya saçları kepeklenen kimselerin cildlerindeki yağ guddelerinde bir şişlik ve kabarıklık husule gelerek fazla yağ yapmalarile Sebore denilen cildin fazla yağlanması meydana gelir. Filhakika büluğa yakın devrede cildderi yağ guddelerinin ifrazatı artar. 17 yaşlarına doğru saçlar dökülmeye baş-

lar. Bazı kimselerde günde yüz elli saç düşmeğe başlar. 25 ilâ 30 yaşlarında bu dökülme tekâmülünü alarak saçların düşmesi azalır. Yağlı saçlar kolaylıkla düşer, yaşayamazlar. Tıbkı fazla sulanan bir ağacın veya bir nebatın çürümesi gibi saçlar da fazla yağlandığı takdirde lâyıkile beslenemiyerek düşerler. Bundan başka saçların düşmesinde dahilî ifrazat guddelerinin, bilhassa tenasül guddesi ifrazatının faaliyete gelmesi de başın fazla yağlanmasını ve dolayısile saçların vakıtsız düşmesinde mühimbir sebep ve âmil olmaktadır.

Saçlardaki kepeklenme 8 - 9 yaşlarında görülmez. Umumiyetle 11 inci yaştan itibaren çocukluk devresinden gençliğe geçildiği zaman alevlenerek saçlar arasında çoğalarak kendisini gösterir. Filhakika hayatın bu devresinde kepeklenme fazladır. 14 - 15 yaşlarına doğru saçlar yağlanmaya başlar. Fakat baştan kepek evvelki kadar düşmez. 17 yaşlarına doğru ise saçlar büsbütün yağlanarak kepeklenme pek o kadar kalmaz. Ekserya terlendiği zaman başta kaşıntı da görülür. Saçları yıykamakla, tüvalet yapmakla, tedavi etmekle bu kepeklenme muvakkaten geçersede bir hafta sonra yeniden ayni suretle teşekkül eder. Pelliculle denilen baş kepeklenmesi umumiyetle 2 - 3 milimetre büyüklüğünde esmer sincabimtırak renkte ve toz halinde cildin sathî tabakasının soyulmuş parçalarından ibarettir.

Baştaki kepeklenme temizlemekle, saçları taramakla, yıykamakla bitmek, tükenmek bilmez. Kepeklenme uzun müddet devam eder. Çok kerre saçların düşmesine sebebiyet vererek başı çıplak daz bir hale sokar. Umumiyetle saçların dökülmesi yirmi yaştan sonra göze çarpmağa başlar. Otuz yaşa doğru en şiddetli derecesini bulur. Saç dökülmesinin bidayeti 13 ilâ 15 yaşlarımda başlar. İşte çocukluktan gençlik devresine girildiği zaman başlarda vukua gelen ve görülen kepeklenme ve yağlanma gibi gayri tabiî halleri ehemmiyetsiz telakki etmiyerek zamanında korunma tedbirlerini almak lâzımdır.

Saçları yağlanan kimselerde bazı kerre nöbet şeklinde kaşıntı da görülür. Kaşındıkça baştan beyazımtırak toz halinde kepeğe benzeyen cildin sathî tabakasının soyulmuş parçaları omuz başlarına ve ceket yakalarına düşdükleri ve düşen kepekler yerine başta yeni-

den kepeklenme husule geldiği görülür. Kepekli saçların bulunduğu ve beslendiği cildde iltihap yoksada kaşıntı sebebile kızartı görülür. Pityriasis capitis denilen kepeklenme hadisesinde kabuklanma kurudur. 14 - 15 yaşlarına doğru saçlar arasında bir takım küçük mikroplar ve şekilleri muhtelif tut şeklinde toplanmış cocusler tesirile veya sebore demalassez gibi parazitlerle başta hem yağlanma ve hem de oldukça kalın kepeklenme görülmeye başlar. 15 ilâ 17 yaşlarında başta kabuklanma ile birlikte saçlar arasında bir kızartı da görülür. Çok kerre bu kızartı alın çevresinde, saçlar hizasında zikzak çenber gibi kurun da yaparak Corona Seborreica denilen ekzama Seborreica'yı meydana getirir.

Baştaki kepeklenme keyfiyeti her hangi bir hastalığın veya cildin bir noktasındaki iltihabî safhanın geçerek nihayet bulduğu ve tamir gördüğü bir safha değildir. Çocukluk hayatından gençliğe atlanıldığı zaman vukua gelen saçların bir hastalığıdır. Bu hastalık en ziyade kılla örtülü nahiyelerde, başta, bıyık, sakal nahiyesinde, kaşlarda, kirpiklerde ve tenasül nahiyesindeki kıllarda görülürsede en ziyade baş saçlarında bulunur. Hastalık üç safha gösterir. Birinci safhada cildde kuru şekilde kepeklenme hali görülür. Hakikî kepeklenme 11 yaşından sonra başlar. Küçük yaşta başta saçlar arasında üreyen ve yerleşen mikrobasiller neşvü nümaya müsait bir saha bulamadıklarından hakikî kepeklenme görülmez. İkinci safhada ise kepeklenmeden ziyade başta fazla yağlanma hali görülür. Filhakika bidayette görülen kuru kepeklenme zamanla ve seneler geçtikten sonra yağlı bir şekil almaya başlar. Bu zamanda saçlar arasında görülen kuru beyaz tozlanma hali yerine başı kaşımakla basit kepeklenme görüleceğine bu tozların ve kepeklerin yağlı bir madde ile karışmış ve birleşmiş çamur halinde saçları birbirine yapıştırdığı göze çarpar. Başta kepeklenme bu zamanda daha kalın ve yapışkan bir şekil alarak bilahare yağlandığı lâzım gelen tüvalet, ihtimam ve temizlik yapılmadığı takdirde cildin hemen iki üç milimetre kadar bir yağ tabakasile örtülmüş olduğu görülür. Bu hal en ziyade gençliğin başlangıcında görülür. Kepeklenme hadisesi yağlanma şeklini aldığı zaman hastalık yüzün diğer nok-

taşında da görülmeye başlar. Alında, kaşlarda, kirpiklerde, bıyık ve sakalda, göğüs ve sırtta ekzama tarzında halka ve daire şeklinde levhalar göstererek meydana çıkar ki bu da hastalığın 3 üncü safhasını teşkil eder. Bu hastalık dört beş sene kadar devam eder. Tüvalet, temizlik ve ilâçla geçerse de sonra tekrar husule gelebilir. Başta hasıl olan kepeklerin mikroskobik muayenesinde yuvarlak cocus şeklinde bir parazit veya bir Levure veyahut mikrobasil görülmüştür. Baştaki saçların kepeklenmesi Sbore de'Malassez ile vukua gelen parazitler bir hastalık olarak kabul olunmaktadır. Bununla beraber yapılan tecrübe ile bu Spore de'Malassez bir kimseye aşılanamadığı gibi kepek hastalığı da meydana getirilememektedir. Bu siporlar daha ziyade yağlı saçlarda görülmekte ve başta sebore denilen fazla yağlanmağa sebebiyet vermektedirler. Umumiyetle sebore hastalığı 17 yaşında meydana gelir. Seborenin husulünde baştaki parazitlerin mevcudiyeti mühim rol oynarsada uzviyetin de tesiri vardır. Şu halde başta saçlar arasında parazitlerin üremesi ve yağlı kepeklenmenin vukuu yaşla ve tenasül guddesinin faaliyete gelmesile başlar.

— Sonu Var —

MES'UL MÜDÜR : NURİ UĞUR

sekiz yüz akçası Ali veledi Mehmedin bakisi müşterekleri kayidlerindedir. Ve Çorum nahiyesine tabi neferat ve zemin adedile karyei Celil yahud Celir temam malikâne vakfı evladı Arif Çelebi ve Melike Hatun divanı timar ve hasılı divan tahtında çift ve hınta ve şair yekûn maa gayrihi üçbin yediyüz akça yazu ile defteri mefasılda ol dahi muharrir kalemile tahrir ve defteri icmalda divan temam yazuyu mezkûresinden bin beşyüz akçası ifraz ve ber icmal ve icmali mezbur temam Ahmed veledi Ahmedin kaydindedir. Ve yine nahiyei mezbure tabi neferat ve zemin adedile karyei asıl namı diğer Ezil malikâne yedi sehimden iki sehmi Melik Sinan bey veledi Bavrar ve beş sehmi Melik Ahmed Çelebi ve Masum Çelebi evladı Arif Çelebi divanı timar haliya hassai hazaratı Hudavendigâr ve hasıl maa niyabet ve divan timar tahtında resim ve hınta ve şair yekûn maa gayrihi yedi bin seksen bir akça. Ve yine nahiyei mezbure tabi neferat ve zemin adedile karyei Ömerbey malikâne bin sekiz sehimden yedi sehmi vakfı evladı Hacı İsrail haliya bir sehmi milki Hacı Mustafa derdesti imam Ali kadii askerinki bi hüccetil kadı vakfı evladı Hacı İsrail derdesti Tor Çelebi ve Veli ve küçük Şir hatun evladı Hacı İsrail ber mucibi hüccei şeriye septi defter oldu Divanı hissei hazaratı Hudavendigâr tahtında mezreai Emir Ali karyei mezkûrede der tasarrufu evlâdı sahibi malikâne temam vakfı evlâdı Arif Çelebi ve evladı Melike hatun ve hasılı divan maa niyabet tahtında çift ve hınta ve şair yekûn maa gayrihi üç bin beş yüz elli beş akça ve yine nahiyei mezbure tabi neferat ve zemin adedile karyei Alayuntlu malikânenin dört sehimden bir sehmi vakfı Emir Mahmud bin Sahib çelebi bikıraatil kur'an vettasadduk at filleyaliişşerif ve sülüs erbağ vakfın evladının tasarrufundadır. Divanı hassai hazaratı Hüdavendigâr ve hasıl maa niyabet ve divan tahtında resim ve hınta ve şair yekûn maa gayrihi bin yedi yüz yirmi üç akça yazularile defteri mefasılda muharrir kalemile başka başka tahrir ve defteri icmalda divan temam yazuyu mezburlarile hassı hümayun mülhakatın olmak üzere tahriri defter olmuş. Ve yine nahiyei mezbure tabi neferat ve zemin adedile karyei Badili malikâne yedi sehim-

den iki sehmi milki Sinan bey Bavrar ve beş sehmi milki Ahmet Çelebi veledi Sahip Çelebi ve Masum Çelebi veledi Emir Çelebi min evlâdı Arif Çelebi divanı timar ve hasılı divan tahtında resim ve hınta ve şair yekûn maa gayrihi ikibin yüz akça yazu ile defteri mefasılda ol dahi muharrir kalemile tahrir ve defteri icmalda divan temam yazuyu mezkûresinden bin iki yüz akçası ifraz. Ve yine nahiyei mezbure tabi çıkrıkcı karyesi maa gayriha biriktirilip yekûn dört bin iki yüz akça deyu ber icmal ve icmali mezburun bin beş yüz akçası Osman veledi Osmanın bakisi müşterekleri kayitlerindedir. Ve divanı bayır nahiyesine tabi neferat ve zemin adedile karyei Emir kuldan Humüs malikâne vakfı türbei Mehmet paşa der nefsi Osmancık baki erbaa ahmas malikâne vakfı evladı Arif Çelebi divan timar ve hasılı divan tahtında resim ve hınta ve şair yekûn maa gayrihi bin yedi yüz akça yazu ile defteri mefasılda ol dahi muharrir kalemile tahrir ve defteri icmalda divan temam yazuyu mezkûresi ve yine nahiyei mezbure tabi Sehkân karyesi maa gayriha biriktirilûb yekûn ikibin ikiyüz akça deyu bericmal ve icmali mezburun iki bin akçası Ahmed veledi Hasanın bakisi müştereklerinin kayidlerindedir. Ve divanı Sakız nahiyesine tabi neferat ve zemin adedile karyei Çanak ve hasılı tahtında resim ve hınta ve şair yekûn maa gayrihi yedibin akça altıyüz yazu ile defteri mefasılda oldahi muharrir kalemile tahrir ve defteri icmalda divan temam yazuyu mezkûresi maa gayriha biriktirilûb yirmi bir bin akça yekûnundan üçbin dört yüz akçası ifraz ve ber icmal ve icmalı mezburun dört yüz akçası tekaüd Yahya bey bakisi müşterekleri kayidlerindedir. Ve dekâr bulunandan maada ber mantuku inha ve merbut mazbata ve ilâmı şer'i Osmancık ve Çorum ve divanı bayır kazalarında kâin derbendler ve ber'ı ve Armudaki karye ve mezraaların sarahaten tahlilleri mahalli bulunduğundan havalei derkenarda mastur bu takdirce ber muktazayı defteri hakani salifüzzikir karyei küçüki mezburenin beş sehim malikânesinden dört sehim hissesi canibine ait mahsulda nArif Çelebi evladı canibinden ber vechi vakfiyyet mutasarrufları tarafından ve baki bir sehim hissesile divanisi canıplerine ait mahsuldan ve rusumatı

merkum Hasan veledi Abdullah ile sair müşterekleri taraflarından ve karyei Gökderei mezburenin bir humüs malikânesi canibine ait mahsulâtı Osmancıkta vaki Mehmed Paşa türbesi vakfı tarafından ve baki dört humüs malikâne hissesi canibine âit mahsulâtı Arif Çelebi evladı canibinden ber veçhi vakfiyet mutasarrıfları taraflarından divanisi canibine ait mahsulat ve rüsumatı merkum Ahmed veledi Ahmed ile sair müşterekleri taraflarından ve karyei Çayırı mezburenin temam malikânesi canibine ait mahsulden kezalik Arif Çelebi evladı canibinden berveçhi vakfiyet mutasarrıfları taraflarından ve divanisi canibine ait mahsulât ve rüsumatı yine merkum Ahmed veledi Ahmed ile sair müşterekleri taraflarından ve karyei Akçasuluk el mezburenin humüs sehmi malikânesi canibine ait mahsulâtı Osmancıkta vaki Mehmed Paşa türbesi vakfı tarafından ve baki dört humüs malikânesi canibine ait mahsulatı Arif Çelebi evladı canibinden berveçhi vakfiyet mutasarrıfları taraflarından ve divanisi canibine ait mahsulât ve rüsumatı yine merkum Ahmed veledi Ahmed ile sair müşterekleri taraflarından ve karyei Dinal nami diğer Zeynal el mezburenin temam malikânesinin beş sehimden dört sehim hissesi canibine ait mahsulati kezâiik Arif Çelebi evladı canibinden ber veçhi vakfiyyet mutasarrufları taraflarından ve bir sehim malikâne hissesile divanisi canibine ait mahsulât ve rüsumatları merkum tekaüd Hasan veledi Osman ile sair müşterekleri taraflarından ve karyei eseril mezburenin humüs malikânesi canibine ait mahsulâtı Osmancıkta vaki Mehmed Paşa türbesi vakfı tarafından ve baki dört humüs malikânesi canibine ait mahsulatı Arif Çelebi evladı canibinden berveçhi vakfiyet mutasarrıfları taraflarından ve divanisi canibine ait mahsulat ve rüsumatı temamen Mehmed veledi Fethullah tarafından ve karyei Bamael mezburenin humüs malikânesi canibine ait mahsulâtı kezalik Osmancıkta vaki Mehmed Paşa türbesi vakfı tarafından ve baki dört humüs malikânesi canibine ait mahsulatı kezalik Arif Çelebi evladı canibinden berveçhi vakfiyet mutasarrıfları taraflarından ve divanisi canibine ait mahsulat ve rüsumatı merkum Mehmed veledi Yusuf ile sair müşterekleri taraf-

larından ve karyei ilemin el mezburenin temam malikânesi canibine ait mahsulati Arif Çelebi ve Melike hatun evladları caniplerinden ber vechi vakfiyyet mutasarrufları taraflarından ve divanisi canibine ait mahsulat ve rüsumati merkum Mustafa veledi tekaüt Ahmet ile sair müşterekleri taraflarından ve karyei Gürcü ve karyei kırıklar el mezburenin temam malikâneleri caniplerine ait Mahsulatları Arif Çelebi ve Melike Hatun evladları caniplerinden ber vechi vakfiyyet mutasarrufları taraflarından ve divanları caniplerine ait mahsulat ve rüsumatları merkum Ömer veledi Mustafa ile sair müşterekleri taraflarından ve karyei Araplar elmezburenin temam malikânesi canibine ait mahsulâtı Arif Çelebi evladı canibinden berveçhi vakfiyet mutasarrıfları taraflarından ve karyei Buluzment elmezburenin temam malikânesi canibine ait mahsulâti Arif Çelebi ve Melike Hatun evlatları caniplerinden berveçhi vakfiyet mutasarrıfları taraflarından ve karyei mezburelerin divanları caniplerine art mahsulat ve rüsumatları merkum Ali veledi Mehmed ile sair müşterekleri taraflarından ve karyei Celil elmezburün temam malikânesi canibine ait mahsulatı Arif Çelebi ve Melike Hatun ebnaları vakfi tarafından ve divanisi canibine ait mahsulat ve rüsumatı merkum Ahmed veledi Ahmed ile sair müşterekleri taraflarından. Ve karyei asıl namı diğer Ezil el mezburenin yedi sehim malikânesinden iki sehim hissesi canibine ait mahsulatı berveçhi milkiyet Sinan bey veledi Bavrar canibinden ve beş sehim hissesi canibine ait mahsulatı Ahmed Çelebi ve Masum Çelebi evladı Arif çelebi canibinden berveçhi milkiyet mutasarrıfları tarafından ve divanisi mahsulat ve rüsumatile hassı hümayun tarafından ve karyei Ömer bey elmezburenin malikânesinin sekiz sehimden yedi sehim hissesi canibine ait mahsulatı Hacı Israil evlatları canibinden berveçhi vakfiyet mutasarrıfları taraflarından ve bir sehim hissesi canibine ait mahsulatı imam Ali kadii asker canibinden berveçhi milkiyet mutasarrıfları tarafından ve tahtında mezreai emir Ali elmezburenin malikânesi canibine ait mahsulatı Arif Çelebi ve Melike Hatun evlatları caniplerinden berveçhi vakfiyet mutasarrıfları taraflarından. Ve divanileri canibine ait mahsulat ve

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl: 4. *1 Nisan Mayıs 942* *Sayı: 36-37*

Çorum köylerinde 23 nisan bayramı

CEVDET Bezirci

Okullar 23 Nisan Çocuk Bayramı için çok önceden hazırlıklar yapmıya başlamışlardı. Bu hazırlıkların başında mahallî oyunlar ve türküler geliyordu. Köy okullarından gelen haberlerde çok orijinal oyunlar ve türküler bulunduğu anlaşılıyordu. Bunun için köy çocuklarından bazı ekiplerin Çorum merkezine getirilmeleri bile düşünüldü, kutlama programına da ayrıca kaydedildi. Fakat, yürüyerek gelmesine imkân olmıyan uzak köylerden talebeler getirilemedi. Yalnız şehre yakın olan bir iki köyden 15 kadar Egitmenli okul talebesi ile çocuk ana ve babaları geldiler. Bunlar merkez okullarındaki arkadaşları tarafından karşılandılar, birer ikişer evlerinde misafir edildiler. Önceden daha çok geleceği haberini alan şehir çocukları evlerine misafir götüremedikleri için hayli üzüldüler, 15 talebeyi bir türlü aralarında paylaşamadılar. Öğretmenlerin müdahalesi olmasa belki güçlük bile çekilecekti.

15 köy çocuğunun bayrama katılması bile ayrı bir zevk ve neşe uyandırdı. 23 Nisan günü saat 10 da başlıyacak törene okullar akın akın geliyordu. İnkilâp okulunun önünde davul ve

kaval ile köyden gelen talebeler vardı, davul ve kavalı kendileri çalmak şartile hoş edaları, güzel durumlar ve kendilerine mahsus giyinişlerile bütün halkın dikkatini kendi üzerlerine çekmişlerdi. İçlerinden bir tanesi de Gezici Başöğretmenlerinin yazıp ezberlettiği bu günün manasını canlandıran güzel bir manzume okudu. Gece Halkevinde yapılan aile toplantısına bu çocuklar ve onlarla gelen ana ve babaları da davet edildi. Bu toplantıya ayrıca zevk ve neşe kattılar. Köylerine mahsus kabak oyunu, Dost ninni oyunu, Buğabağı halayı oyunu oynadılar. Seyhan türküsü diye Seyhan ırmağında boğulan köylülerden birinin acıklı sonucunu anlatan bir türkü söylediler. Davul, kavalla türlü havalar çaldılar, pek çok alkış topladılar' herkesin takdir ve iltifatına mazhar oldular. Bu toplantıda Sapaköy Eğitmeni Turan Özçelik kendisinin yazdığı destanı okudu. Eğitmen ve eğitmen okulu hakkında açık ve aydın bir fikir ve kanaatları olmıyan birçok dinleyiciler de bu suretle bilgi sahibi oldular.

Köylülerin asıl büyük bayramı kendi aralarında oluyordu. 23 Nisan günü birbirlerine yakın olan köylerdeki okullar birleşerek müşterek bir program hazırlamışlar, orta bir köyde toplanarak bayramı kutlamağa karar vermişler. Babaoğlu eğitmen bölgesi de Hatap Jandarma karakolu yakınındaki alanda toplanacak, bayramı burada kutluyacaklardı. Gezici Başöğretmen Abdullah Kaya bu hususta bir çok hazırlık yapmış, her türlü tedbiri almıştı. Bu bayrama Sayın Valimiz Muzaffer Akalın'ı da ısrarla davet etmişler, öğleden sonra teşrif etmek vadini almışlardı. Sarimbey köyündeki okulun öğretmeni Naciye İkiz'de fırsatı kaçırmamış, Babaoğluna gidecek yolun üzerinde bulunan köylerine uğramalarını Valimizden rica etmişlerdir. Okullar öğleden önce resmî törenlerini yapmışlar, müsamerelerini öğleden sonraya, Valimizin teşrifine bırakmışlardı. Birlikte önce Hatap karakolu yanındaki alaua gittik. Burada bu bölge içerisindeki sekiz köyün çocukları toplanmıştı. Yalnız çocuklar değil, bütün köy halkı, kadınlı erkekli binlerce kişi burada idi. Her okulun önünde şanlı Türk bayrağı dalgalanıyordu. Yanlarında eğitmenleri bulunuyordu. Halk, okulların önlerinde sıraya girmiş, intizamlı ve vakarlı bir tavırla bizi bekli-

yordu. Halkın arâsında ellerinde sazları da bulunan bir kaç Halk şairi vardı. Bunların arasında Tarhanlı Kul Mustafa gibi oldukça tanınmış, muhitinde sevilmiş şairler de bulunuyordu. Bütün köylüler ve talebeler en yeni elbiselerini giyinmişler, renk ve çiçek demeti halinde Alaca şosesi üzerinde dizilmişlerdi. Baharın güzel ve ılık havası içerisinde ne ulvî bir manzara teşkil etmişti. İnsanın göksü kabarıyor, içi heyecan ve gururla doluyordu. Bir gün evvel ıpıssız olan bu alan şimdi birbirlerile kaynaşmış bir kalp halinde çarpan insan yığınlarile dolmuştu. Artık Babaoğlu, Pamucak, Domu, Divan, Tarhan, Tarhan kozlusu ilâ.... gibi köyler yok, bir tek kütle vardı. Karakolun önünde bir seddin üzerinde duran Valimizin önünden bu kütle şimdi bir geçit töreni yapıyordu. Ne kadar büyük bir intizam ve vakarla geçiyorlardı. Bu millete insan nasıl güvenmez, ona candan bağlanmazdı. Bir komutanları yoktu. Fakal, buna hacet kalmadan da vazifelerinin ne olduğunu müdrik olan köylüler büyüklerinin önünden nasıl geçit yapacaklarını biliyorlardı. Aralarında henüz askerlik yapmamış delikanlılar da vardı. Talabeler kendilerine mahsus edaları ve yürüyüşlerile bu geçide katılmışlar, büyüklerini saygı ile selamlamışlardı. Geçit töreninden sonra bu kütle karakolun önünde durakladı. Sayın Valimiz kısa veciz bir kaç sözle köylülerin bayramını kutladı, günün manasını anlattılar. Buna Gezici Başöğretmen Abdullah Kaya mukabelede bulundular, teşriflerinden dolayı duydukları büyük sevinci anlattılar. Bundan sonra hazırlanan alana gidildi. Burada çizilmiş olan program mucibince oyunlar başladı. Her eğitmen okulu talebesi kendi köyüne mahsus oyunlar oynuyor, türküler söylüyordu. Bunların arasında çok orijinal oyunlar da vardı. Oyunların bir çoğu kızlı erkekli oynanıyordu. Kızlar ne cici elbiseler giymişler, kendilerine ne güzel kıyafetler vererek yakıştırmışlardı, görüp te hayran olmamak imkânı yoktu. Oyunlarını oynar, türkülerini söylerken masumluluğun ve sevimliliğin en güzel pozlarını alıyorlar, fakat sıkılmak veya şaşırmak gibi hiç bir harekete rastlanmıyordu. Talebelerin arasıdda 9 yaşında saz çalan küçük bir yavru da vardı; Aşık Abdullah. Ne sevimli, ne vakur çocuktu. Parmakları sazın sapını kavrayamıyor, parmak uçu-

nu tele değdirmek için öyle cazip hareketler yapıyordu ki onu kucaklamak ve bağrıma basmak için âdeta çocuğun üzerine atıldım. Söylediği parçaların kendisinin olup olmadığını sordum. Utanarak başkalarından bellediğim şeyleri söylüyor ve çalıyorum, dedi. İşte geleceğin bir halk şairi, şimdiden yetişiyordu.

Talebelerin numaraları bitmişti, sıra halka gelmişti. Önce köylü delikanlılar kendilerine mahsus güzel geyimlerile ortaya atıldılar. Davul, zurna halay havasını çalmıya başladı. Bu havaya kendini uyduran babayiğitler öyle ahenkli hareketler yapıyorlardı ki en güzel dansın, en mükemmel figürleri dahi bu kadar muntazam olamazdı. Bunlardan sonra Umumî Harbin içerisinde yaşamış orta yaşlılar geldiler. Bunlar da «Londra» diye bir oyun oynayacaklardı. Önce isim tuhafımıza gitti, oynanmıya başlayınca ne olduğunu anlayabildik. Ortada bulunan biri Londra adını alıyor, diğerlerine türlü adlar veriyordu. Çanakkale zaferinin köylerdeki akislerini temsil eden fevkalâde güzel bir oyun. Köylü onu öyle karikatörize etmiş, ona öyle biçimler vermiş ki bu düşünüş ve duyuş karşısında hayran olmamak kabil değil. Tiyatro mevzuu arıyan yazıcılarımıza müjde. Halkın arasına girsinler, onunla birlik yaşasınlar, nelere rastlayacaklar.

Vakit hayli geçmişti. Fakat bir türlü ayrılamıyorduk. Saatin 17,30 a yaklaşmasıdır ki bizi buradan ayırmaya sebep oldu. Köylülerle kısa bir konuşma yaptım. Hepsine iyi bayramlar dileyerek buradan ayrıldık. Onlar eğlencelerine devam ediyorlardı. Bizi karakolun önüne kadar uğurladılar. Sevinçlerini izhar edecek söz bulamadıkları gözlerinin içinden, yüzlerindeki çizgilerden belli oluyordu.

Biraz sonra Sarimbey köyüne geldik. Gözleri yolda kalan halk ve talebeler bizi köyün dışında koşarak karşıladılar Şimdi dört tarafımız muhabbet halesi halinde bir çember gibi kuşatılmıştı. Kimi elimize sarılıyor öpmeğe çalışıyor, kimi kalabalığı yaramadığı için saygı ve sevgisini gösteren sözlerle bizi okşamağa uğraşıyordu. Bu kalabalık kütle ile birlik okulun bahçesine gittik. Buradaki manzara ne hoştu, köyün çalışkan, mütevazi öğretmeni Naciye İkiz bir açık hava sahnesi kurmuştu. Çayhatap, Yenice köylerinden de kadın, erkek, çoluk

çocuk binlerce kişi burada toplanmış, birbirine girmiş adeta kaynaşmıştı. Kaç, göç, erkek, kadın farkı yoktu. Herkes birbirlerile kardeş. ana, bacı olmuş, en samimî dille birbirlerine hitap ediyor, kelimelerle değil, muhabbet neşidesile konuşuyor, neş'elerini anlatmıya, bayramlarını kutlamağa çalışıyorlardı. Valimiz burad da köylünün bayramını kutladılar, gördükleri bu topluluk ve alâkadan duydukları sevinci anlattılar. Halk yaşasın valimiz diye bağırıyor, alkışlıyordu.

Bu köyde de öğleden önce bayram kutlanmış öğretmen ve köylüden birer kişi söz söylemiş, talebeler manzumeler okumuş, oyunlar oynanmış, yarışlar yapılmış, bu işler biz gelinceye kadar bitmiş. Müsamere bizim gelmemize bırakılmıştı. 23 Nisan'ı canlandıran güzel bir temsil yapıldı. köy sahnesinde köy yavrularının yaptığı bu temsil ne kadar canlı, ne kadar muvaffakiyetli idi. Duyarak manzumeler okudular, monoloğlar söylediler,oyunlar oynadılar, rontlar yaptılar. Bu köyde belki orjinalı bir oyuna rastlanamadı. Fakat, çocuklar gayet iyi yetiştirilmiş, günün manası onlara çok iyi hazmettirilmişti. Onları bu şekilde yetiştiren, onlara bu ruhu veren öğretmenlerini tebrik etmemek, onlara en sıcak teşekkürlerimizi sunmamak bir nankörlük olurdu. Halkın coşkunluğu ve sevinci son haddini bulmuş, yavrularını durmadan alkışlıyorlardı. Köye kuzular, koyunlar dolmuş meleşiyorlar, inekler bağırıyor, taylar kişniyordu. Eakat, kimsenin evine gedip bu hayvanları dama ve ağıla koymak aklına bile gelmiyordu. Erkekler kadınlara, çocuklara (haydi hayvanları koyunuz) diye ihtar ettikleri halde aldırış eden olmuyordu. Okulun ne olduğu, yavrularının burada neler kazandığını gözlerile gören, ellerile tutan ana ve babalarla kısa bir konuşma yaptım. Okula sımsıkı sarılışlarını öğdüm ve kendilerine teşekkür ettim.

Artık karanlık basmıya, ortalık kararmıya başlamıştı. İçimiz sevinç ve gurur dolu olarak köyden ayrıldık. Bu bizim görebildiğimiz bir iki köy. Okulu olan hemen her köyde 23 Nisan bayramı böyle kutlandı, bu tarzda canlı gösterilerle karşılandı. Bu günü yaratanlara bu saadetli günlere onları yetiştirenlere halkın bağlanışını görüp de minnet ve şükranla dolmamak mümkün mü? Bunlar millî bağlılığın, vatan sevgisinin ne güzel örnekleri idi...

Hicrî Onbirinci asırda Çorum

Hikmet Turhan DAĞLIOGLU

(II)

Onbirinci asrı hicriye ait arşiv dairesindeki mühimme defterlerinden beş vesika daha neşrediyoruz.

Bu vesikalardan birincisi aşiretler arasındaki kavgalara dair olub Kangırı, Çorum, Katarsaray, kadılıklarına yazılmış bir hüküm olup 1022 H. 1613 M. tarihlidir. Bu vesikada bir çok aşiret adlarına rastlamaktayız. Bunlar arasında bilhassa Ulus, Cerit, Bozkoyunlu, Beğli, ماحرلو gibi cemaatlar yer almaktadır. Hükümde geçen (Miri Aşiret) tabirinin aşiret beyi manasına geldiğini sanmak hata olmaz. Vesikaya nazaran Karabük'de sakin olan Ulus taifesinden Cerid cemaati Boz Ulus taifesinden ماحرلو, Bozkoyunlu, Beyli cemaatlarının taarruzuna uğramışlardır. Bunlar, Topal Osmanla, Bozkoyunlu aşiretinin reisi Yakub tarafından üçyüz nefer atlı ve ayrıca yüzelli sekban yani başıbozuk askerle tecavüze uğramışlardır. Bunlar Cerid aşiretinin reisi Gündoğmuş'u öldürdükleri gibi, bu aşiretin bölükleri olduğu anlaşılan, Piri, Mustafa, Arab, Bali, Demur Abbas gibi küçük cemaatlardan 45 kimseyi de ayrıca katleylemişlerdir. Bundan başka bunlardan onbeş kadının el ve parmaklarını kesmişler, giyecek ve yiyeceklerini yağma eylemişlerdir. Vesika bize o devirdeki at ve katır gibi hayvanların fiyatlarını da bildirmesi bakımından ayrı bir hususiyet arzetmektedir.

İkinci vesika ise, zeamet sahiplerinden Süleymanın 21499 akçalık zeametine dair olub 1024 H. 1615 M. tarihlidir. Hüküm, Çorum, Karahisar Demürlü, Tahtettarik kadılarile eski kadılardan Abdülvehhaba hitaben yazılmıştır.

Vesikaya göre Süleymanın Çoruma tabi Apardı adındaki karye ile diğer bazı karyelerden 21499 akçalık bir zeameti vardır. Bu

zeâmete her nasılsa Ahmed çavuş isminde biri tasarruf etmiştir. Halbuki bu adam Canbolat oğlu, Kalenderoğlu, Kara Said, seferlerine iştirâk etmediği gibi Tebriz seferine de gitmemiştir. Ahmed çavuşun vefatile bu zeameti Ali namında birisi ele geçirmiştir. Süleymanın şikâyetile mesele tedkik edilerek hakkın Süleymana ait olduğu anlaşılmış ve gereğinin yapılması yukarda adı geçen kadılıklara bildirilmiştir.

Bu vesika ile zeamet hakkında biraz malumat vermek faydalı olur. Zeamet diye senelik hasılatı defterhane kaydine göre yirmi bin akçadan başlıyarak yüz bin akçaya kadar olan dirliğe zeamet denilirdi. Bu dirlik, alaybeyleri, timar defterdarları, kale dizdarları, kapıcıbaşılar, hâcegân, divan kâtipleri, müteferrikalar gibi orta derecedeki vazife sahiplerine tahsis kılınmıştı. Zeametin (Kılıç Zeamet) denilen yirmi bin akçalık kısmı maişetine medar olmak üzere (Zaîm) e bırakılırdı. Zeametin bu kısmına (icmallı zemet) de denilmiştir. Senede seksen bin akça geliri olan zeametin yirmi bin akçası kılıç zeameti olup geriye kalan kısım her dört bin akçasına mukabil zeamet sahibi muharebeye bir cebeli yani silahlı asker götürmeğe mecbur idi. Zeamet sahiplerinin zeamete sahip oldukları yerlerde bulunmaları kanunî ise de bazıları vazifeleri icabı olarak ondan müstesna idiler. Bu suretle bizzat zeameti başında bulunmıyan zeamet sahipleri gelirlerini bir sene müddetle mültezime vererek parasını alırlardı. (1) Fakat mültezimler dirlik sahipleri gibi gelecek senelerin gelirlerinin çoğalmasını düşünmek ve bu suretle hareket etmek lüzumunu duymadıklarından çiftçilere, türlü türlü zulüm ve teaddide bulunmuşlar, devletin harabisine sebep olmuşlardır. (2)

Timar ve zeametin kanunları son derecede mazbut ve muntazamdı.. Zeamet ve dirlikler harp ve darbe kadir ve ashabı haysiyet ve namustan olanlara verildiği müddetçe bu teşkilât intizamında yürümüş, fakat kanunî devrinde saraydan çaşnigîr başılık vazifesinden beylerbeyilikle çıkan Hüsrev paşanın rüşvetle timar ve zeamet vermesi bu teşkilâtın bozulmasına sebep olmuştur.

---

[1] Osmanlı imparatorluğu teşkilâtı. Sa. 35 - 36. Uzunçarşılı.

[2] Netayicülvukuat. Sa. 124. Mansurî zade Mustafa Nuri paşa.

Bir timar ve zeamet mahlul olunca bu ölen zaim veya timar sahibinin oğluna tevcih kılınırdı. Şayed bunlar bilaveled ölürlerse dirlik sahiplerinin cebelilerinden müstehak olanlara verilmek üzere beylerbeyilerin tezkereleriyle İstanbuldan berat getirttirilerek verilirdi. Bu teşkilatın devlete ilk zamanlarda çok faydası dokunmuştur. Çünkü bu teşkilat sayesinde seferler ne kadar uzarsa uzasın cephelerden kimse kaçamazdı. Çünkü timarı elinden alınır başkasına verilirdi. Timar ve zeamet sahipleri menfaatları icabından olarak mutasarrıf oldukları yerlerin daima imar ve ihyasına çalışırlar ve halkı eşkıya tasallutundan muhafaza ederlerdi. Timar ve zeamet sahiplerinin çocukları babalarına halef olmak için ata binmek, silah kullanmak gibi işlerde meharet sahibi olurlardı. Köylerin şenlenmesi, hayvan yetiştirmek gibi gayretler hep bu yüzden ileri gitmişti.

Yukardaki vesika her ne kadar şahsî bir mesele olarak görünürsede muhtevası itibarile içtimaî ve devletin esas teşkilâtına tealluku itibarile mühim bir hüküm olduğu anlaşılır.

Üçüncü vesika ise Çorumda İbrahim isminde bir adamın halktan gayri meşru olarak aldığı paralarla daha bazı uygunsuzluklarına ait olup Çorum beyine ve Çorum sancağındaki kadılara 15 Safer 1046 (1636 M.) tarihinde yazılmış bir hükümdür. Vesikanın mütaleası bize şu cihetleri izah etmektedir. Bu tarihte Çorum kadısı Amirüddin Hüseyin efendi isminde bir zattır. Veslkada hakkında قدوة القضاة و الحكام زبدة الفضلاء gibi medhi havi tabirler kullanıldığına göre makbul ve mergub bir şahsiyet olduğu anlaşılmaktadır. İbrahimi, kadı İstanbula şikâyette bulunmuş ve bu adamın otuz sene evvel bu havaliye göç suretiyle gelen reayayı yerlerinden kaldırarak eski geldikleri yerlere göndertmek istediğini yazmıştır. Halktan güya maliye için yüz yirmişer akça bundan başka Gulamiye adı altında daha bazı paralar toplayan bu adam bunu elindeki emre dayanarak iddia da etmektedir. İşte İbrahimin ahvalini tahkik maksadile dergâhı muallâ yani saray çavuşlarından birinin Çoruma gönderildiği kadıya yazılmaktadır. Çavuşun adı hükümde yazılmamıştır.

Dördüncü vesika ise, Çoruma tabi Firuz ve Akviran karyeleri

halkının sipahileri Mehmed'den şikâyetlerine dairdir. Hüküm 21 Ramazan 1046 (1636 M.) tarihli olup Çorum beyi ile kadısına hitaben yazılmıştır.

Vesikaların altlarındaki (N, R, Za, L, S) gibi harfler arabî ayların ihtisar edilmiş şekilleridir. Eski tarihe göre (N) harfi ramazana, (S) Safere, (L) Şevval ayına delâlet etmekte idiler. Vesikaya göre Akveran ve Firuz karyeleri halkı sipahileri Mehmed'in otuz atlı ile köylerine geldiğini müft ve meccanen koyun, kuzu, bal ve yağ gibi yiyeceklerini mücered ve bennak gibi resim ve vergilerini kanun dairesinde almayıb adam başına birer riyal kuruş aldığını ve öşürlerini de harman vaktinde almayub sonradan fazlasile aldığını ve buna benzer hallerini görmekteyiz. Bu vesikada (Bennak, mücerred, müd, sipahi, müft, riyal akçe) gibi tarihî tabirat görmekteyiz. Bunlar hakkında kısaca izahatta bulunalım.

Sipahi topraklı süvari demektir. Osmanlı imperatorluğunun en kuvvetli temel taşı olan ve imperatorluğun büyümesinde birinci derecede âmil bulunan topraklı süvari teşkilâtı timar usulünün (İkta' usulü) doğurduğu pek mühim bir kuvvet vücuda getiriyordu.

Osmanlı hukümeti diğer Türk devletlerinde olduğu gibi - yapmış olduğu fütuhata bütün milletin iştirakini temin maksadiyle çok esaslı olan bu timar usulünü tatbık ve mükemmel surette idame ettirmiştir. (3)

Hukümdar bir memleketi fethettikten sonra orayı beytülmalden savarak o arazinin tasarrufunu icare tarikiyle tebeasına tapu ile verirdi. Bu müstecir o araziyi tasarruf edüb vergisi ile öşrünü hukûmet namına sipahiye veya zaime veyahud has sahibine verirdi. Bu sipahi veya zaim almış olduğu bu vergi ve öşre mukabil hukûmetin kendisine gösterdiği vazifeyi ifa ile mükellefti. Tarihte dirlik sahibi dediğimiz has zeamet timar sahiplerine terkedilmiş hasılat bu mirî araziye aiddir. Mirî araziyi icar tarikiyle tasarruf edenlerin orayı işletmeleri ve ekip biçmeleri şarttı. Ekip biçilmezse alınıp başkasına verilirdi, çünkü arazinin boş kalması sipahinin aç kalmasını ve vazifesini ifa edememesini intaç eder ve bundan başka iktisaden de memleketin zararını mucip olurdu.

[3] Osmanlı imparatorluğu teşkilâtı. Sa. 29.

Mirî arazi alınıp satılmaz; hibe ve vakıf da edilmezdi. (4)

Resmi bennak yarım çiftlikten daha az araziyi ekib biçen reayadan alınan vergi demektir. Âlâ yerden seksen, orta yerden yüz ve daha aşağı mahsul veren yerden yüz otuz ilâ yüz elli dönüm yere bir çiftlik derler. Dönüm ise 1600 ziraî mimarîden ibaret bir ölçüdür ki beher ziraî mimarî 0,57 45 metreye muadildir. Resmî mücerret ise arazisi olmayan fakat kazancı muktedir kimselerden alınırdı. Resmi mücerred, bekârlardan senede alınan altı akçadan ibaret bir vergiden ibaretti.

Müd tabiri ise bir nevi ölçü olup yirmi kileden ibaret bulunuyordu. Zahire için müdden başka 6 vekiyyeden ibaret olan «batman» tabirinde kullanılırdı. Müft tabiri ise bedava manasına gelen bir tabir olup ekseriyetle meccanen kelimesiyle birlikte kullanılırdı.

Riyal kelimesi ise kuruş kelimesinin diğer bir tabiri mahiyetindedir. Riyaller ekseriyetle almanya talarileri olub dokuz dirhem vezninde idi. Riyallere bazen «Kara guruş» adı da verilirdi. Bize Almanyadan başka İspanyadan da riyal gelmiştir. Felemenk dolarlarına da «Lion d' hollande» arslanî riyal veya kuruş denilirdi. O zaman piyasamızda rubu' nısıf, ve çifte riyaller de mütedavil idi. Osmanlı ülkesinde bir de Fransa kırallarından on birinci Leuis'nin üzerinde güneş resmi bulunan (solya riyal guruş) larıda kullanılmakta idi. 1138 meskûkât tarifesinde «Polya guruş» adına da tesadüf edilmektedir. Guruşun akça ile olan rayici ise altına nisbetle ilkin sülüs sonraları nısıf derecesinde noksan idi. Esedî arslanî guruş ise riyal kuruşe nisbeten sekizde bir dun kıymette idi. Meselâ altın 60 akça ise guruş kırk, esedî 35 akça idi. Sonraları altın 160, riyal guruş 80, esedî guruş 70 akçaya kadar fırlamıştır.

Burada akçe hakkında da biraz malûmat vermek faydalı olacaktır. Bizde ilk akçe sultan Orhan zamanında tedavüle çıkarılmıştır. İlk akça 792. H. 1389

---

[4] Osmanlı imparatorluğu teşkilâtı. Sa. 29.

Or. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı son zamanlarda (Osmanlı devleti teşkilâtına medhal) adlı çok kıymetli bir eser neşretmişlerdir. Türk Tarih Kurumu yayınlarından VIII. seri - No. 10. Bu kıymetli eser teşkilâta ait bütün meseleleri en hakikî ve ilmî bir şekilde halletmektedir.

senesinde kesilmiştir. Gümüş olan bu akçalar 90 ayarında ve altı kırat ağırlığında idi. Kıymeti ise eski gümüş bir kuruş kıymetinde idi. Fatih Sultan Mehmed, Kanuni Süleyman ve diğer padişahlar zamanında da akçalar kesilmiştir. Akçaların ayarı 85, 75, 70, hatta dördüncü Mehmed zamanında 50 ayara kadar düşmüştür. Bizde ilk para ise 1035 tarihinde (1625 M.) dördüncü Murat zamanında çıkarılmıştır. O zaman dört akça bir para itibar olunmuştu. Hulâsa geçmiş zamanlardaki akçalarımızın bu günkü rayicimizle on kuruşa tekabül ettiğini kabul yanlış olmaz. (5)

Beşinci vesika ise Kangırı (Bu günkü çankırı) yanında ortapare kazasına bağlı ovacık köyünde öldürülen Ahmed adındaki bir şahsın eşyası meselesine aid olup 1052 H. 1624 M. tarihlidir ve çorum mütesellimi Mahmud'a hitaben yazılmıştır.

Vesikaya göre hayli zengin olan Ahmed isimindeki kendi köleleri kardeşile birlikte öldürmüşler ve sekiz yüz altın, bin riyal kuruş, iki samur kürk, bir gümüş şamdan, iki kemer kılıç, bir Acem kılıcı, iki sedef elmaslı tüfek, dört at ve sair bazı eşyasını alarak firar etmişlerdir. Bunlar çorum taraflarına geldikleri zaman mütesellim Mahmud bunları yakalamış, ellerindeki eşyayı almış fakat miriye teslim edeceği yerde en mühim olanlarını kendi yanında alıkoymuş ancak pek ehemmiyetsiz olanları kadıya teslim eylemiştir. Anlaşılan bunu haber alan merkez mütesellime fena halde kızmış ve gönderilen emirde (başın sana gerek ise) tabiri kullanılmıştır.

Vesikada gerek kadıya verilen, gerek kendi yanında alıkonulan eşyanın Sivas defterdarına teslim edilmesi ve bir temessük yani senet veya huccet alınması keyfiyeti de vardır. Katiller hakkında da şeriatın muktazası her ne ise yapılması da emredilmektedir. Bu gibi vak'alarda merkezin hassasiyetini buna benzer bir çok vesikalarda görmekteyiz.

[5] Takvimi meskûkâtı Osmaniye İsmail Galip.

Objektif Hukuk ve Sanat

Kemal SAYIN

Her ne kadar hukuk, dünya kadar eski mazisi olan ve çok geniş bir sahada müesses müstakil bir müessese ise de, bir cepheden hukuk; tam manâsiyle bir san'at eseridir, ve onu yaratan ve tatbik eyleyen, teknik manâda bir sanatkârdır. Bu benzeyişin tedkikine objektif hukukun tarifile girelim;

Objektif hukuk: Bir arada yaşayan insanların geniş manâda birbirleri ile olan münasebetlerini düzenliyen kaidelerdir. Bu kaideler mevzuumuzda bilhassa kanunlardan ibaret olacaktır.

Bir sanat eseri, ya tablatta olanları en iyi bir şekilde ihtiva ve temsil eyler; yani mevzuu tabiattır, veya tabiatın durduğu yerde sanatkârının muhayyelesini ifade eyler. Yukardaki tarifimizden de anlaşılacağı üzre kanunların da ilk ve esas unsurlarını tabiî münasebetler teşkil eylemektedir. Filhakika insanlar ilk defa bir arada yaşamaya başladıkları gün, birbirlerile ve tabiatla münasebete girişmek zorunda kalmışlardır. Bu topluluklar, kalabalıklaştıkça münasebetleri daha mudileşmiş, nihayet bir nizama bağlanmak lüzumu duyulmuştur. İşte bu ihtiyacın neticesi olarak kanunlar yapılırken, tabiatın insanlara verdiği fıtrî haslet ve temayüller ilk vasıta ve vakıalar olarak seçilmiştir. Buraya kadar kanun vazıı da mevzuunu tabiî münasebetlerden almıştır. Şimdi tabiatın durduğu bu yerde, sanatkârın zekâ ve muhayyelesi mevzua esas teşkil eyliyecektir. Yani kanun vazıı; olmakta olanı değil, fakat olması lâzım geleni yaratacaktır. Kanun yapan, cemiyetin yalnız bu günü ile değil, yarını ile de meşgul olacaktır. Ve bu gün için tatbiki gayri mümkin, fakat ilerde tatbiki mümkin ve faideli görülen esasları da yaratıcı zekâ ve muhayyelesi ile tesbit eylemek mecburiyetindedir.

Bir san'at eseri, bazı kimseler tarafından çok güzel, ve bazı kimseler tarafından da fena görülmüş olabilir. Bu, o eserin kıymetini düşürmez. Fakat herkes tarafından beğenilen bir san'at eseri herhalde ötekilerin en iyisidir. İşte kanun yapanlar, böyle bir eser yaratmak mevkiindedirler. Yaptıkları kanunla bir camianın, büyük bir ekseriyetini memnun edebiliyorsa en olgun eserlerini bize vermiş oluyorlar demektir.

Bunlardan başka bir san'at eserinden, yalnız zamanını değil, geleceği de tesirinde bırakıcak bir güzellik ararız. Kanunlar da bu evsafta birer san'at eseridirler. Zira onlardan da uzun zamanlara tatbik edilecek ve değişen telâkkilere mümkin olduğu nisbette göğüs gerecek bir elâstikiyet ve metanet ararız. Yalnız kanun öyle bir san'at eseridir ki, onun herkes tarafından istenildiği gibi evrilip çevrilmesine müsaade edilemez. Zira onu, tatbikine memur olmayan herkes yalnız baktığı cepheden anlar. Demek ki; kanun san'at eserinin ikinci san'atkârı onu hayat sahnesine vazeden hakim ve idarecilerdir. Bu bakımdan kanun yapanları, piyes yazan san'atkârlara, onu tatbik mevkiinde bulunanları da rejisörlare benzetebiliriz. Bu hailenin aktörleri de cemiyetin fertleridir.

Hulâsa denilebilir ki; objektif hukuk, en geniş manası ile, muazzam bir san'at eseridir.

Çorumlu Hacı Hasan Paşa

Nuri UĞUR

Çorumun orta hallı âilelerinden birinin oğludur. Babası tüfekçi olup ufak yaşından beri avcılığa meraklı, akranları içerisinde vücutlu, çevik, terbiyeli idi. Babasına yardım eder, işi olmadığı zamanlarda avı kendisine bir eğlence yapardı. Askerliği geldiği zaman İstanbula sevkedilmiş, gösterişli bir asker olduğu için muhafız alayına verilmiş, dört sene askerliğini yaptıktan sonra âmirlerinin teveccühünü kazanarak çavuşlukla terhis olunmuştu. Memleketine avdetinde babasının yanında dükkânda çalışmayı onuruna yedirmiyerek İstanbula avdetle alayına teskere terkedüb pek sevdiği askerlik meslekine ve arkadaşlarına tekrar kavuşmuş, az zaman sonra da mülazımlığa terfi ederek İstanbulda bulunan nizamiye alaylarından birine nakledilmişti. Vazifesindeki gayreti ve âmirlerine karşı itaati sayesinde birinci mülazımlığa ve daha sonra yüzbaşılığa terfi edip o sırada Kırım harbi açıldığı zaman taburile Kırımda «Gözlüve» muharebelerinde fevkalâde kahramanlık göstererek Başkumandan Ömer Paşanın nazarı dikkatini celbedüb binbaşılığa terfi etmiş, o sırada Rusların bizim müttefikimiz İngilizler üzerine ânî bir baskında harbe taburile müdahale ederek İngilizleri büyük bir bozgundan kurtardığı için nişanla taltif edilmiş, rütbesi de hukûmet tarafından kaymakamlığa terfi ettirilmişti. Muharebenin hitamından sonra İstanbula gelerek yaver sınıfına geçmiş, Sultan Aziz zamanında maiyet alaylarından birine tayin olunub bir müddet sonra miralaylığa terfi ettirilerek cuma selâmlıklarını tanzime ve selamlığın intizamını tayine memur edilmişti. Sultan Azizin hal'inden sonra maiyeti taşra memuriyetlerine tayin edilerek vilâyetlere dağıldığı sırada Rumilinde bulunan alaylardan birine tayin edilmiş, o sırada Sırp isyanı zuhur etmesile alayı ile beraber Abdülkerim paşanın

maiyetinde Aliksinaç muharebesine iştirâk etmiş ve daha sonra Rus muharebesinin açılmasile «Şıbka» muharebelerinde fevkalâde yararlığı görülmekle livalığa terfi edüb harp sonu tekrar İstanbula gelmiş, Sultan Hamidin huzuruna kabul edilerek Sultan amucasının saltanatı zamanında kendisini tanıttığı için amucama hizmetin gibi bana da hizmet edeceksin diye hunkârın takdirkâr iltifatına mazhar olmuş, bu suretle Sultan Hamidin maiyet alaylarından birine tayin edilmişti. Rus harbinden sonra bazı vilâyetlerin asâyişi bozularak garp vilâyetlerinde bir takım eşkıya töremiş, hırsızlık ve soygunculuk vak'aları çoğalmıştı. Yer yer takip taburları teşkil edilmiş isede azılı eşkıyalar tutulamamıştı. Bu sırada Bursanın asâyişini iade etmesi paşaya teklif edilerek bir sene kadar Bursa fevkalâde Jandarma Komutanlığında kalmış ve eşkıyaların her birini bir suretle tutturup vilâyetin asâyişini iade etmiş, tekrar İstanbula avdetinde Sultan Hamid tebdili saltanattan pek ziyade korktuğu için Çirağan Sarayına kapadığı Veliahdın muhafazasını Beşiktaş Muhafızlığı namı altında teşkil ettiği ve en ziyade emniyet ettiği Hasan Paşaya vermiş, Beyoğlu ve Beşiktaş Jandarma Kumandanlığı'nı ilâve ederek bu tarafların asâyişi ile Yıldızın etrafını ve Çirağan Sarayının muhafazası hep bu muhafızlık vazifesine idhal edilmişti. İşte bu kumandanlıkta iken Paşa bir çok vak'alarla karşılâşmış, Ali Suavi vak'ası, muhacirlerin Çirağan Sarayını basmasında jandarmalarla birlikte koşup eline geçirdiği odun parçasile muhacirleri sarayın haricine çıkarmış, o sırada nahif ve zayıf olan Ali Suavi Bey bu kargaşalıkta aldığı yaradan vefat etmiş, Paşa iriyarı, kuvvetli bir adam olmasile Saray müstahdiminin yardımile silah istimaline hacet bırakmadan mühim bir vak'ayı bastırmıştır. Muhafızlıkta bulunduğu müddetçe o taraflarda kimseler kımıldayamaz, selamlıklarda daima bulunur, bu suretle selamlığın intizamını muhafaza ederdi. Paşa doğduğu yeri yani Çorumu çok severdi. Gidenleri kabul eder, kabiliyetlerine göre iş verir, memleketten bahsetmeyi sever, hatıralarını daima söyler, memleketin fukarasını Ramazan aylarında tevzi edilmek üzre, basma, elbiselik ve sair eşyalarla taltif ederdi. Pazar yerindeki gördüğümüz saat kulesini ve saati ve

bir kaç yüzlük bir kütübhane hediye etmiş, namına bir kütüphane yaptırmış isede medreselerin yıkılması ve kütüphanelerin tevhidi sırasında şimdiki gördüğümüz kütüphanenin bir kısmını teşkil etmiştir. Memlekete daha büyük faydalı işler görmesi mümkin isede o vakıt memleketin ileri gelenleri arasındaki geçimsizlik Paşanın nüfuzundan hakkiyle istifadeye mani olmuş, Paşaya yapılmak üzere bir taraf iş teklif ederse diğer taraf bir takım şahsî fikirlerle vaz geçirirlermiş.

Paşa 320 senesinde muhafızlıkta iken vefat etmiş ve Barbaros türbesinin hatiresine defnedilmiştir. Hususî hayatta hoşsohbet ve gayet şen bir adamdır. Çorumdan gidenlere eski ev hayatından bahisler açar, yemekte fakir ve zengin demez, müsafirlerle beraber yemek yer, Çorumlulara Çorumda yidiğimiz gibi yiyelim diye şaka sözler söyler ve kendisinden küçüklere elini öptürür, hususî sohbette gayet mülâyim, fakat vazifede gayet sert ve titizdi. Sultan Hamit zamanında vazifesinden hiç ayrılmaz, hatta İstanbul tarafına bile geçemezdi. Bir yere gitmesi mutlaka Sultan Hamidin iradesine bağlı idi. Vakıtlı vakıtsız Saraya çağrılır, bir çok tuhaf, gülünç şeylere rast gelirdi. Bir kış günü gece yarısı padişaha Ali Suavi'nin ölmediğini, İstanbula gelerek Üsküdarda bir evde gizlendiğini Saraya jurnal ederler, Padişah gece yarısı Paşayı derhal Saraya çağırır, jurnalı kendisine okutur. Padişah bunda bir yanlışlık olduğunu evvelki vak'ada öldüğünü kabul ettiremiyerek hemen tahkikini emreder. Paşa kış gecesi karlı ve fırtınalı bir havada maiyetine bir kaç zaptiye alarak bir kayık ile karanlıkta Üsküdara geçer, oradan da bir kaç zaptiye alarak evi sararlar ve içeri girerler. Fakir aileye mensub bulunan bu aile bu halden fevkalâde korkarlar. Paşa bunlara münasip bir lisanla bir müsafir gelüb gelmediğini sorar, bunlar da İzmirden teyzelerinin Suavi adındaki onüç yaşlarında bir çocuğun geldiğini söylerler. Çocuk görülerek orada bir zabıt tutulur, Paşa kisesinden onlara bir kaç lira verip korkularını teskin eder. Fırtınalı havada tahkikatı neticelendirip Padişaha arz eder. Paşa hayatında bu gibi daha bir çok vak'a tahkikine memur olunmuştur.

Paşa Hicaza niyet etmiş, bu niyeti Padişaha arzetmiş, Surre

eminliği ile Hicaza gitmiş, hacı olmuş ve bu suretle ismine Hacı Hasan Paşa denilmiştir. Beşiktaştan ayrılması bu Hicaza gitmesinden ibaretir. Okuması varsada yazması az olduğu için gûya imzasını bir yedi bir sekiz yaparmış diyerek kendisine yedi sekiz Hasan Paşa da derler. Ve fakat okur ve söylediğini tashihsiz yazabilirdi. Demek ki oldukça okur yazar demektir. Çorumun mutasarrıflık olmasına himmeti olmuştur. Eğer Çorumlular Paşanın nüfuzundan istifadeyi bilselerdi Çorumda daha çok eserine tesadüf olunurdu. Maatteessüf Paşadan hakkiyle istifade edilememiştir.

ÇORUMLU MANİLER

EŞREF Ertekin

1134

Muhabbet ayan oldu
Kaddimiz keman oldu
Gam oklarına sinem
Ölünce kalkan oldu

1135

Melektir benim yarim
İki âlemde varım
Cevretme güzel sunam
Yoktur sabra mecalim

1136

Narden beter ayrılık
Harden beter ayrılık
Aşıkların aşına
Ağu katar ayrılık

1137

Pencereden bakıyor
İlik olmuş akıyor
Yanağına gül sokmuş
Yel estikçe kokuyor

1138

Penceresi barmaktan
Su doldurur ırmaktan
Kuzum bir şeftalü ver
Al kırmızı yanaktan

1139

Tesbihinde gümüşüm
Divanına durmuşum
Doğrul da yüzüme bak
Ben divane olmuşum

1140

Tokadın kavakları
Dökülür yaprakları
Çiğ düşmüş güle benzer
Yarimin dudakları

1141

Topluya bir kuş geldi
Kanadı gümüş geldi
Gitti yarim gelmedi
Başına bir iş geldi

1142

Uyur idim uyandım
Sağ koluma dayandım
Yanımda yari buldum
Sarıluben dolandım

1143

Üzümün asmasıdır
Karnefil basmasıdır
Hem salınır hem bakar
Şu kimin yosmasıdır

1144

Üftadeyim lutfeyle
İyi düşün fikreyle
Zaman dilberine bak
Eldekine şükreyle

1145

Verdim aklımı yâde
Ettim halim ibade
Ey benim güzel yarim
Olsun ömrün ziyade

1146

Yarim derdine yandım
Hicran zehrine kandım
Derdini çeke çeke
Söküldü bütün bendim

1147

Yemeni bağlanurum
Hasrete dağlanurum
Yarim bir belgüzar ver
Bakar da eğlenürüm

1148

Yâre bir bostan çıkar
Tatlı dil dostan çıkar
Kalmışam gam içinde
Gel beni yastan çıkar

1149

Yarim bana meyletti
Gözüm yaşın sel etti
Gönlüme kul olmadım
Ah gözleri hiletti

1150

Yarim dalda bir güldür
Ben de ana bülbüldür
Yarimin siyah zülfü
Kar üstünde Sünbüldür

1151

Yüzünle ruşen oldu
Aklım perişan oldu
Gam oklarına gönlüm
Sankl bir nişan oldu

1152

Zülfü bendini gördüm
Lebi kandini gördüm
Şükür olsun hudâye
Bu gün kendini gördüm

Halkevi bir Çorum gecesi yaptı

Cudi EGE

Halkevimiz, 14/VI/942 de Çorum'u teşrif buyuran sayın Orgeneral Kâzım Orbay şerefine bir «Çorum gecesi» tertip etti ve bunu iki gece tekrarladı.

Gördüğüme ve duyduklarıma göre bu geceler halkımızın üzerinde büyük bir tesir bıraktı. Genç çocuklarımızın büyüklerine karşı duydukları heyecana birçoklarımız yakında şahit olduk... Millî oyunlar oynadılar, birçok mahallî şarkıları sazla söylediler...

Bu geceleri müteakip daha birçoklarının bu oyunları öğrenmek hevesine kapıldıklarını gördüm. Demek oluyorki eski oyun ve an'anelerimiz en küçüğümüzden en büyüğümüze kadar hepimizin hoşuna gidiyor ve onları yaşatmağı bir ödev biliyoruz. Esasen milletimizin en karakteristik vasıflarından biride, maziye sedakat ve geçmişlerini unutmaması değilmidir?

Yeryüzünde kan itibarile de tertemiz kalışımızın sebeplerini yine bu yolda aramak lâzım gelmez mi? Atasına hürmet etmeyen torunundan ne beklemeye hakkı var? İşte biz Türkler büyüğünü saymasını, küçüğünüde saydırmasını en iyi bilenleriz.

Asıl mevzua dönelim:

Yapılan «Çorum gecesi»nde millî ve mahallî olmak üzere üç oyun oynandı. Bu oyunlardan ikisini (İğdeli gelin, Çorum halayı) daha evvel de birçoklarımız müteaddit defalar seyretmiştik. Fakat «Dillala»yı ilk defa gördük. Belki benim gibi birçoklarınında en çok hoşuna giden bu yeni oyun oldu. Yaptığım araştırmalar neticesinde şuna kani oldum ki:

Çorumda «Dillala, İğdeligelin, Türkmen kızı, Çorum halayı» gibi daha ne güzel oyunlar varmışta biz bilmiyormuşuz. Meselâ kadınlı erkekli muhtelit olarak oynanan

«Küştahlı, Dallike» oyunları diğer gördüklerimize nazaran daha ahenkli ve daha ritmik oyunlarmış. Seyretmedim. Tariflerinden böyle anlıyorum. Şükranla söylenebilinir ki Halkevimiz bu millî oyunların hemen hepsini canlandırmak için birçok tedbirleri almış bulunuyor.

Halkevi mensubu oyuncu arkadaşlarımızda yaptığım görüşmeler neticesinde «25» şe yakın Çorum'a has millî oyun tesbit ettik. Bunların burada hepsinin adını zikretmeye lüzum yoktur. Gönül arzu eder ki onları salonlarda, sahnelerde, meydanlarda genç çocuklarımız tarafından oynanırken seyredelim ve adını öğrenelim.

Çorumda bulunduğum için değil, bitaraf olarak şunu söylemek isterim ki :

Çorum «Folklor» bakımından tedkike değer bir hazinedir. Biraz ihtiyarlarla, biraz gençlerle, bir parça köylülerle temas ederseniz «Folklar» bakımından Çorumda neler bulunduğunu kolayca anlarsınız. Meselâ hepimizin hoşuna giden «İğdeli gelin» yakın zamana kadar bahis mevzuu bile değildi. Demek oluyor ki bir çok şeyler varmış fakat karıştıran yokmuş.

Çorumun mahallî oyunları yalnız bizim değil seyreden herkesin hoşuna gidiyor. Hoşa gitme değil heyecan veriyor.

Halkevlerinin onuncu yıldönümü münasebetile Ankarada Çorum çocuklarının büyük bir takdir ve senpati ile karşılandığını hemen hepiniz duydunuz. Birkaç gün evvel bu takdirlerin en büyük canlı şahidi ile karşılaştım.

Ankara Halkevinin çıkarmakta olduğu ve hepimizin büyük bir alâka ile takip etmekte olduğumuz kıymetli «Ülkü» dergisinin yeni serisinin 17 inci sayısında «Eşref Üren»in (Ankara Halkevi yedinci Resim Sergisi) başlığı altında bir yazıları var.

Bu yazıda serginin biricik kompozisyonunu teşkil eden bir tablodan bahsediliyor. Bu tablo «Sayın üstad Refik Epikman» ın (İğdeli gelin) tablosu.

«Eşref Üren» in yazısının bu tabloya ait olan kısmını aynen alıyorum :

«Şimdi resimlerle burun burunayız Yıllardan beri Halkevinin sanat kolunu idare eden Refik Epikman'ın resimleri yolumuzu kesiyor. Millî ve resme çok elverişli (pittoresque) bir konudan aldığı

bir hızla, Refik, serginin biricik kompozisyonunu vermiştir. Bir parça dekorlaştırılmış, rüyalı bir Anadolu peyzajı içinde Çorumun İğdeli gelini ne ritmik ve kıvraktır. Sanatçı bu kompozisyonunda tabiat manzarasına, peyzaja ayırdığı fazla yer ile on sekizinci asrın Fransada bayramlar, şenlikler ve cünbüşlerin ressamı olan Fragondard, VVatteau (Vato), Boucher (Buşe) lerle bir zevk akrabalığı gösteriyor.»

Sayın okuyucularım :

Görüyorsunuz ki Çorum'un mahallî oyunları kıymetli ve değerli sanatçılarımıza mevzu teşkil ediyor ve bu mevzulardan doğan eserler Galerilerin en canlı tablolarını veriyor. Sayın Üstad Refik Epikman'a Çorumlular adına candan selâm ve saygılar derken Üstadı memleket namına takdir etmeyi bir vazife telakki ederim.

Memleketin âdet ve oyunlarını dört bir bucakta andırmağa vesile olan Halkevine mensup genç ve güzide oyuncularımıza teşekkür edelim. Onları her vesile ile oksamağa çalışalım. Başlarına geçelim, aralarına katılalım.

Çorumda söylenilen bilmeceler

Derleyen : EŞREF Ertekin

— 31 inci sayıdan devam —

Hızır çaldı kılıcı, Maribe vardı bir ucu. (Şimşek)

Benim gülüm gül açar, gülünü müşkül açar, senede bir, ayda iki, haftada üç gül açar. (Eski arap harflerile yazılan sene ve ay ve haftada bulunan noktalar.)

Haktaâlâ hoş yaratmış beş yemiş
Beşi dahi bir birini görmemiş
İkisine gün dokunur yaz ve kış
Üçü dahi gün yüzünü görmemiş.

(Beş vakıt namaz. Sabah, akşam, yatsu gün görmez, öğle, ikindi gün görür.)

Hey hevayı hevayı, yüksek yapar yuvayı, marangozlar yapamaz, kuyumcular dökemez. (Örümcek.)

Behey gişi behey gişi, ne biri bilirsin ne beşi, bir koyun bir kuzu kuzulamış, anası erkektir kuzusu dişi. (Âdem Peygamberle Havva anamız.)

Namaz kılardı bir âdem, anırdı eşeği oldem, bozuldu namazı anın, acep ne sebebi bunun. (Teyemmümle namaz kılan bir kimsenin merkebi suyu görüb anırmasile namazı bozulmuştur.)

Ağaçta gülsüz nedir, hayvanda dilsiz nedir, şu cihanın içinde, ay ile günsüz nedir. (İncir, balık, mezar.)

Manzum Bilmeceler

Olnedirki dört ayaklı canı yok
Sanasınkim bir deridir kanı yok
Günde yeni türlü güller bitirir
Güllerinin Bülbülü nâlânı yok
Yüzbin hançer urar isen göksüne
Hançere göksün gerer noksanıyok.

(Gergef ve çevre ve işlenilen nakış.)

Olnedirki kan kızıl kuzgun siyah
Kâhi ip ince olur biiştibah
Deve köçeğinden uludur veli
Aklı yoktur sanki divane deli
Kal'a kapısına sığmazken acep
Sığdı fındık kabuğuna bitâp

Bu muammayı bilirsen ey hümam
Kızkulesi senin olsun vesselâm.

(Evet, kan kızıldır, kuzgun da siyahtır. İp incedir, deve köçeğinden büyüktür. Kal'a divarlarile beraber kapusuna sığmaz. Fındık içi kabuğuna sığar.)

Olnedirki cismi anın karedir
Teni baştan başa pare paredir
Ayağından asıyor Tanrı anı
Yapışıcak üstüne damlar kanı.
(Karatut)

Bir kal'ai muallak içinde oldu derya
olkal'anın içinde bir balık eylemiş câ
Tutar ağzında balık bir gevheri yigâne
Durdukça gevher anda balığı eyler ifna

Halli :
Kandildir kal'a şahim
Yağdır içinde derya
Balık fitil oluptur
İçinde eylemiş câ
Oldu alev ağızda
Ola gevher yegâne
Durup yanınca her şep
Balığı eyler ifna.

Olnedirki sanatında binazir
İşine tahsin eder beyle vezir
Meskeni ruşen değil zulmettedir
Bilemeyiz zahmette ya rahattadır.
(Bal arısı.)

Olnedirki canı yok hem canı var
Kuyruğun kanatların açıp uçar
Burnu hokurdar ve durmaz devreder
Bazı defa arkadan duman saçar
Vaktolurki zevkile seyrolunur
Vaktolurki korkuben herkeş kaçar
Kâhi ateş püskürür dağ taş yanar
Kâhi dahi hiddetinden top saçar
Saçtığı toplar demirdir arkadaş
Düştüğü yerde derin hendek açar.
(Uçak.)

Kitaplar

Buğu [*]

Muammer L. ORAL

Genç şairlerimizden B. Şükrü Enis Regü en özlü şiirlerini (Buğu) ismi altında ufak bir kitapcıkta topladı. Kısa bir zaman içinde bazı üstadlarımızın dikkatini üzerine çeken şair, bu eserile bizim öteden beri aradığımız öz şiiri sundu.

İfade edilmeyeni ifade etmek, en anlaşılmaz ruh hâletlerini muvaffakıyetle sezdirmek, Ahmed Haşimden sonra genç nesle müyesser olmuştur. Bence genç neslin sembolizmi Haşimden daha Türk ve daha memleketçidir. Meçhûl bir şafak karanlığı içinde, kokular ve yeşillikler arasında, geldiğiniz ve gittiğiniz yerden habersiz bir sabah yolculuğu yapıyorsunuz. Fakat öyle bir yere geliyorsunuz ki bir çeşme, bir ağaç bu harikulâde güzelliklerin, sizin çocukluğunuzu, gençliğinizi geçirdiğiniz kendi öz diyarınızdan birer parça olduğunu söylüyor; daha fazla haz duymaz mısınız.?

İşte ben Şükrü Enis Regü'nün şiirlerinde bu hazzı duyuyorum :

Gemiler döner mi bilmem !
Karanlıklar söner mi, bilmem !
Fakat küçükken derdi annem :
— Gemiler döner yavrum döner
Durulunca deniz bir akşam üstü!
Karanlıklar söner yavrum söner
Gün gelir bir seher vakti.
Ve insanlar bıkar yavrum, bıkar
Nekadar mes'ut olsalar hayattanl.

Bilmem dönecek mi gemiler
Uyup annemin sözüne uzaktanl.

Bu duygu hangi Türk çocuğunun söylenmemiş duygusu değildir. Şair gene hepimizin yaşadığı en mukaddes ve güzel çocukluk anlarını bakın nasıl yaşatıyor :

Ömrümüzden kopan her yıl
Yeni bir alın çizgisi.
Çocukken topaç çevirdiğim günleri hatırlatır
Ay ışığında cami avlusu.

[*] Buğu; Yazan : Şükrü Enis Regü — Remzi Kitapevi - 1942, 40 kuruş.

Hüsnü niyetimizi faaliyete geçirip kendimizi şairin muhayyelesine terkedersek BUĞU'da sadece bir orijinalite değil, duyulması ve görülmesi icabeden daha bir çok şeylerin de mevcut olduğnnu görürüz. Her şeyden önce şairde pürüzsüz bir şiir dili, göz yaşlarında bile başı önüne eğilmeyen bir vakar ve titiz bir mukavemet görülür.. Duygularını samimî ve kolay bir şekilde ifade edebilmiştir. Kendisinden evvel bir çokları tarafından denenmiş bir şekli işlemesine rağmen mümtaziyetini muhafaza etmiştir.

Hemen bütün şiirlerinde sembolik olan Şükrü Enis Regü'nün şiirlerinde arasıra yerli kelimelere ve mısralara da tesadüf ediyoruz. Dikkatli bir okuyucu şairin çok kısır ve iptidaî görünen bazı mısraları üzerinde geniş bir ufuk bulur. Şairin bu günkü kusuru yarınki meziyeti olacaktır.

Buğu'daki (Portre, masaldaki saadet, iki, sukutu hayal, nostalji) adını taşıyan parçaları ile sanatın ayrı ayrı unsurlarından nasibi almış emsalsiz fantaziler yaratan şairimizin bazı şiirleri sathî bir nazarda kolay kolay anlaşılmasa bile bu eserile, şiirimizi mazinin her türlü rüsubundan ayırmış olduğu açık olarak görülmektedir:

Yoruldu ellerim, yoruldu
Aramaktan Allahı.
Benden evvelkiler sanki ne buldu!
İstemiyorum, artık gelmesin
Ömrümün en güzel sabahı.

Usandım anneciğim, usandım
İşlediğim günahları saymaktan..
Bıktım bebekler, bıktım
Büyümenizi beklemekten.

Bilhassa şunu ilâve etmek lâzımdır ki Şükrü Enis Regü şekil pejmürdeliğini de lüzumlu haddine doğru indirmiştir. Artık evvelce ihmal ettiği ahengi şimdi ince bir hassasiyetle kurduğu manayı fazla müphemiyetlere sürüklemeden güzelleştirmektedir:

Korkuyorum, korkuyorum insanlardan
Benden ayırdılar cenneti.
Korkuyorum, korkuyorum dağlardan
göndermiyecekler sabahı.
Korkuyorum, korkuyorum her şeyden
Hatta rüya görmekten bile.
Korkuyorum, korkuyorum kendimden
Fakat bundan kime ne..

Eminim ki bu mısralar, yıldızların arasına kadar yükselmiş, renkli uçurtmalar halinde göklerin maviliği üstünde buruşmadan, yırtılmadan yıllarca parlayacaktır.

Çorum ve Çorumlu

Celâl DİNÇ

Çorumu tanır mısınız ? diyen bir yabancıya ancak şu sözleri söylemek kâfi gelir :

Sorduğunuz memleket, düz bir saha üzerine yayılmış, nev'i şahsına münhasır, Anadolu şehirlerinin hususiyetlerini taşıyan suyu, havası güzel bir diyardır. Bu diyarda; yerli geyimlerile, beyaz atkılarının arasından süzülen güzel gözlü genç kızlar göreceksiniz. İşte bu gözler, Çorum güzelliğinin birer kaynağı, içli bir yanar dağın bacası gibi dumanlıdır. Sakın fazla dalmayınız, zira; Mecnunun Leylasını aradığı gibi siz de aşkınızın ilhamını bir daha göremezsiniz.

Yerinde koç yiğitlerinin mert bakışlarını, damarlarındaki asil kanın yüksekliğini görürsünüz. Bu asâletlie Çorumlu, olduğundan fazla yabancıya kendini tanıtamaz. Çünkü, içinin aynası dışıdır. Bu merliği duymak için, sizin de aynı meziyetle hareket etmeniz lâzımdır :

ÇORUMLUYA

Yarim, süzülme, sonra göz korlar,
Efesi çok diyorlar, candan olurlar.
O kara gözünle, selvi boyunla,
Tanırlar güzelim, Çorumlum seni.

Çorumun bağlarında bülbüller öterdi.
Dinleyen âşıklara bu ses yeterdi.
Efeleri coşar, halay çekerdi,
Geçen gençlikte, kül olan günde.

Sevgilim, neyleyim, duymazsın sesimi,
Bağırsam, haykırsam, ağlasam bile.
Gönül delidir sanma aldanır,
Bir yar ile, bir gurbet ilinde.

Gönklerden derlemeler:

Mulla Hünkâr kızı Benli Sultan için bir deyiş

Derleyen : Eşref ERTEKİN

Şol beni dertli eyleyen
Ilgazda Benli Sultandır (1)
Canım şevkile doylayan
Ilgazda Benli Sultandır

Başucundan bir su çıkar
Abü revan olmuş akar
Çimlerinde hurma biter
Ilgazda Benli Sultandır

Yedi yıl ayağın duran
Asasile suyu bulan
Kırklar ile bile olan
Ilgazda Benli Sultandır

Türbesi ne güzel yazı
Yayılır turnası kazı
Yatan Mulla Hünkâr kızı
Ilgazda Benli Sultandır

Kalmadı sabrım kararım
Kimseye yoktur zararım
Ben bir dertli dost ararım
Ilgazda Benli Sultandır

---

[1] «Ilgaz» isminde evvelce Çorumun batısında (Kösedağ) adile anılan dağ eteğinde Çanakçı köyü ile İlemin köyleri arasında bir köy olduğu 800 hicrî tarihli vakfiye ve defteri hakani suretlerinde rastlanmaktadır. E. E.

Bu cönk Millî kütüphanede 539/29 kayidli kitabda 48 inci sahifeden istinsah edildi.

Kul Ağmanın Bir Destanı

Sultan Murat eder Sultan İbrahim
Al eline hattı şerifin demiş
Sana yarar adamlardır yazdığım
Kılan hizmetini yoluna demiş

İkrar senin olsun cehd senin olsun
İnanma kimseye ahd senin olsun
Ben ahrete gittim taht senin olsun
Yahşi adın çıksın iline demiş

Ağlayınız türbem dolanı dolanı
Taşkın su gibi ak bulanı bulanı
Kes haramzadeye muin olanı
Keskin kılıç kuşan beline demiş

Ben bir şahin idim aldım payımı
Dinle nasihatim öğren huyumu
Kuşan terkeşimi doldur yayımı
Allah kuvvet versin koluna demiş

Çal kılıç düşmanına arslansın
İllerine yahşi adın seslensin
Ta ezelden arslan oğlu arslansın
Pençe ur sağ ile soluna demiş

Kul ağma der bunu böyle söylemiş
Girmiş aşk deryasını boylamış
Ümmeti Muhammed olan ağlamış
Çık padişah ol iline demiş.

Kul Taceddine Ait Bir Destan

Âlemin halinden haber sorarsan
Bu dünyaya gelen insan iniler
İlin vilâyetin terkedüb gitmiş
Gani, fakir cümle yeksan iniler

Kati zulmeyledi paşalar beyler
Zulmetten iniler taşlar ve dağlar
Evvel ölenlere imrenir sağlar
Şimdi bu dünyada kalan iniler

Rızkından usandı ganiler baylar
Viran oldu nice şenlikli köyler
Garip garip akan bölükler çaylar
Kurudu bağ ile bostan iniler

Hakka âşık olan kaldı eşikte
Masum oğlancıklar ağlar beşikte
Hastaya bakar yok kalmış döşekte
İrişmez derdine derman iniler

Mescidler var yılda birgez açılmaz
Yalandan haramdan koğdan kaçılmaz
Âlimler cahillerden seçilmez
Okuduğu ilme Kur'an iniler

Kâfirce kâfir dininden dönmez
Yalanı söylemez harama sunmaz
Müslümanım diyen dinin sakınmaz
Ayrılmış din ile iman iniler

Hiç rüşvetsiz hak davayı görmezler
Yaramazın suçlarını sormazlar
Allah için gazalara varmazlar
Gemiler yürüden umman iniler

Hünkâr kuluyum der evinden çıkar
Mamurca köyleri zulümle yıkar
Üç ayda bir ulûfe eksikçe çıkar
Tahtında hükmeden sultan iniler

Padişahın emrin tutmaz kulları
Bölük bölük yıkıp gezer illeri
Haramiler kesti ulu yolları
Malından ayrılan kerban iniler

Kul Taceddin havalardan inegör
Aşık olup aşk odüne yanagör
Cehdet vuslat şarabından kanagör
Ecel cana irer bu can iniler. [*]

T Ü R K Ü

Tavlada beslenir bir saçlı duru
Alnıma yazıldı mevlanın yolu
Adana içinde Şahmurad suyu
Sular arzu çeker Beyoğlu deyu

Yaz gelince sevdiğim bitti yaslarım
Koç yiğitler arar kendim beslerim
Babam ekmeğidir üç tuğ isterim
Tuğlar arzu çeker Beyoğlu deyu

Kıratımı çeksinler binek taşına
Çifte tabancalarım iğer kaşına
Söyleyin sevdiğim gelsin karşıma
Yarim arzu çeker Beyoğlu deyü

Bahçede beslenir bir görpe kuzu
Alnıma yazıldı bir kara yazı
Adana içinde sevdiğim birinci kızı
Kızlar arzu çeker Beyoğlu deyu

Saçlı doruya bindiğim zaman
Sürüp düşmana vermezim aman
Onsekiz dirhem şeşhanemi çaktığım zaman
Dağlar sada verir Beyoğlu deyü

Her sabah her sabah çıkar tanrının aşı
Kemana benzer sevdiğim yarimin kaşı
Gözümden akıttım kan ile yaşı
Çerha çerha döner Beyoğlu deyü

Çifte tabancalarım çakdım almadı
Sağımda solumda kimse kalmadı
Sarı Beyoğlundan imdat gelmedi
Kardeş arzu çeker Beyoğlu deyü.

[*] Millî kütüphanede 2116/187 No. da kayidli cönkten alınmıştır.

DİĞER TÜRKÜ

Neler geldi neler geçti fenadan
Arzum alamadım yalan dünyadan
Yenice bir haber geldi Konyadan
Konyanın serdarı Emir Süleyman

Ya bana deli derler neden deliyim
Üstü kan köpüklü balga nesliyim
Bir at ile bir yavruyu besleyim
Konyanın serdarı Emir Süleyman

Kahve güğümlerin ocakta kaynar
Ya Hurmayıtoru nalbanda döner
Ya benim yiğitlerim sılayı neyler
neyler ey
Konyanın serdarı Emir Süleyman.

DİGER TÜRKÜ

Kınalı parmaklarına nazar eylerler
El ele vermiş gelir güzeller
Akgerdan altında çiftedir benler
Sevilecek çağın şimdidir güzel

Her sabah her sabah gelir geçersin
Bana nisbet ağyara gözün süzersin
Ne candan sever ne vaz geçersin
Etticeğin gibi bulursun güzel

Her sabah her sabah gel geç buradan
Tanrı selâmını kesme aradan
Herkesin muradın sen ver yaratan
Elbet ağlamanın gülmesi vardır

Bir melek menendi sevdiğim civan
Demedim kimseye ismini falan
Bizi dahletmesin ehli dil olan
Biz ehli aşkız bizde gam olmaz.

GELİN AĞIDI

Hey hiriktir hirikti
Altı kapıya birikti
Ben kızımı gelin ettim
Omuzu çifte belikli

Saç bağın arkanda salınmaz oldu
Kadirin kıymetin bilinmez oldu
Baban bu illerde bulunmaz oldu
Ağlayı ağlayı gidiyon gayri

Dam başına davul geldi
Yüreciğimi gamın aldı
Babasız kız gelin oldu
Ağlayı ağlayı gidiyon gayri

DESTAN

Zengin ile fakirin halin söyleyim
Zengine koç kuzu kurban ederler
Fukarayı hiç hesaba katmazlar
Zengin için söyleyip seyran ederler

Zengin ilkakşamdan söyler tanacak
Kulak verip dinleşirler sonacak
Haçan fakir bir çift cüvap anıcak
Ağzından çıkmadan pişman ederler

Zengin emrederse devirir dağı
Fakirin yanında durmaz çırağı
Zenginin aşına koyarlar yağı
Fakirin aşını da soğan ederler.

Zengin avuç avuç verir bahşışı
Orada yamandır fakirin işi
Zenginin üstüne örtüp kumaşı
Fakirin yorganın çuldan ederler

(Aşık Veli[*])söyler sözü düş gelir
Fakir ölür gözlerinden yaş gelir
Zengin ölür mezarına taş gelir
Fakire bir çalı nişan ederler.

Bu Âşık Velinin nereli olduğu bilinmiyorsada şivesinden Çorum köylerinden olduğu anlaşılmaktadır.

MES'UL MÜDÜR : NURİ UĞUR

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat komitesi çıkarır

Sayı : 38 *1 Temmuz 943* *Kuruluşu: Nisan 938*

Yolumuza Devam Ediyoruz

İsmail CEYHAN

Her büyük harp âdem oğullarının sosyal yaşayışında bir inkılâp, hiç değilse, büyük bir değişiklik meydana getirir. Harp sonu, kendilerinde azçok ayakta durabilecek kudret bulanlar tekrarı mukadder ikinci bir kavgaya, hayat kavgasına hazırlanmak için bütün maddî ve manevî imkânlarını seferber ediyor. Öldürücü ve sındırıcı sonuçlar doğuran savaşlardan sonra ise boğuşma imkânlarından mahrum kalan insan oğlu bir kulübe, bir lokma, bir hırkayı dünyalık için yeter bulup asıl hayatı ruhta arıyor. Bu içe dönme, kavgadan nefret duyma tepkisinin derecesine göre, ya mistisizmin derinliklerine uzanıyor; yahut ebedî bir sulhun yolları bulunur sanısını güdüyor. Fakat « Hayat bir mücadeledir » düsturu birincilerin kulübesini yıkıyor, Daimî sulh yolcularının kör düğümlerini, çözmeğe vakit bırakmadan, koparıyor.

Cenk meydanlarında kan gövdeyi götürdüğü şu yıllarda harp dışı kalan her millet bu selin altında kalmamak için durmadan sınırlarda sünğü, gönüllerde milliyet barajları kuruyor.

Balkan Harbinde kıvılcımlanan, İstiklâl Savaşında alevlenen Türk

Milliyetciliği - 1939 - danberi dumanlı ülkelerin ışık kaynağı oldu. Bu kaynak, Türk topraklarında milliyet yolunu tutanları selâmete götüren bir nur, yoldan sapanları yakan bir ateş karekterini taşır.

Çınaraltı, Millet, Gökbörü, Türksazı. Kopuz ve arkadaşları ve Halkevi dergileri maşalalarını bu kaynaktan yakıyorlar.

« Ç O R U M L U » da yolunu bu ışıkla gören bir dergi olmakta devam ediyor.

AHİLER

İCAZETNAME VE FÜTÜVVET ŞECERESİ

Nazmı TOMBUŞ

Türkistan içerlerinden Akdeniz kıyılarına kadar geniş bir bölgede yaşayan ulusların iktisadî kurumlarını organize ederek kendine bağlamak suretile asırlarca, ruhî ahval ve içtimaî bünyeleri üzerinde devamlı tesirler yapmış ve bazan siyasî devrim ve kuruluş sahnelerinde bile mühim roller oynamış olan (Ahiler) hakkında 25 sene evvelki bilgilerimiz İBNİ BATOTA seyahatnamesindeki müşahedeye müstenit yazılarla bazı tarih kaynaklarının verdiği çok kısa ve kifayetsiz malûmata münhasır kalmıştır.

Çok Sayın Profesörümüz FUAT KÖPRÜLÜNÜN son zamanlarda yaptığı incelemelerden alınan önemli sonuçlar, Garp irfan âlemini de ilgilendirmiş; yine, başta Sayın bilgin Köprülü olduğu halde yeni, yeni neşriyata hız vermiş olmakla beraber mevzuun temamile aydınlanmasına imkân bulunamaması, tekrar bir hayli düşünüş ve görüş ayrılıkları meydana çıkarmıştır.

Bu konuya ait neşredilen vesikalar üzerinde Sayın bilginlerimizin yapacağı incelemelerden daha önemli neticeler alınacağı şüphesiz olduğundan elimize geçen ve FÜTÜVVET ŞECERE sini de havi olan bir ahi şeyhi icazetnamesini dergimizin vesikaları kısmında aynen neşre başladık. Bu vesikalar, görebildiğimiz emsalinin en eski tarihlisi olduğundan mevcut bazı faraziye ve görüş ayrılıklarının izah ve birleşmesine yarayacağını umarız.

İcazetnamelerin asılları 1321 hicret yılında 84 yaşında vefat eden esbak Çorum Müftilerinden TEKKELİ HOCA oğlu Hacı İbra-

him Nuri Efendinin evrakı arasından çıkmıştır. Elyevm mumaileyhin torunu ÇORUM MİLLÎ KÜTÜPHANESİ HAFIZI MÜTÜBÜ BAY EŞREF ERTEKİN elindedir. Bunlar, üç tanedir. 4, 35X 0, 25 eb'adında bir tomar kâğıda yazılmıştır.

Birinci icazetname; âdi beyaz bir bez üstüne yapıştırılmış 2,X95 0,23 eb'adındadır. Baş tarafından tahminen 30 satırı muhtevi olması lâzımgelen arapca mukaddimenin 85 santimlik kısmı kopmuş, ancak 14 satırı kalmıştır. Emsalinin aynı olan bu mukaddimenin neşrine lüzum görülmedi.

Mukaddimeden sonra, tomarın 59X23 santimetre eb'adını işgal eden kırmızı, yeşil, sarı, siyah mürekkep ve yaldızlı boyalarla süslenmiş fütüvvet şeceresi vardır. [1]

Şecere; alt, üst ve ortasından ufki kornişlerle ayrılmış mustatil bir kaide üstündedir. Kaidenin alt kısmının, merkez ve yanlarındaki daireler içerisine (شجرة) Şecere, (الفتوة) Elfütüvve, (الفوز) Elfevz kelimeleri ayrı, ayrı sıralanmıştır. Üst kısmında ise bir hilâl resmi, hilâlin içinde soldan başlıyarak tersine (الصلوه ترك الزنا الصدق الامانه الحق؟) cümlesi, hilâlın üstündeki nısıf daire içinde (حسن و حسين) Hasan, Hüseyin isimleri vardır.

Bu kaidenin üstüne birbirinden aralıklı iki amut dikilmiş, amudun üstüne de tekrar bir korniş resmedilerek altındakinden daha dar dikine bir mustatil çizilmiş, bunun iki tarafına, yarım daireler yapılarak içlerine (ابوبكر ، عمر ، عثمان ، علي) Ebubekir, Ömer, Osman, Ali isimleri yazılmıştır.

Bu mustatil üstünden FÜTÜVVET AĞACI nın iki dalı yanlara sarkmış, bir dal da dikine uzamıştır. Dik dalın ucunda, daire şeklinde, içine (محمد) Muhammet yazılmış bir budak vardır. Budaktan üç dal daha ayrılmıştır. Ağaçta 7 dal, her dal ucunda birerden 7 yemiş vardır. MUHAMMET yazılı budaktan ayrılan dik dalın (12) geri kalan altı dalın da (28) ki ağacın ceman kırk yaprağı vardır.

(3, 7, 12, 40) sayıları herhalda gelişi güzel düzenlenmiş değildir. Bunların taşıdığı dikkati çeken manalar ise izahtan müstağnidir.

Kaidedeki kornişler içinde ve yemişler üstündeki (ب ، م ، ن) gibi hurufu mukattaadan bir şey anlaşılamadı. Bunların Ahi şifresi

[1] Fotografisi vesikalar kısmındadır.

olan (ا ' ل ' م ' ع) markasından başka meslekî birer remiz olmaları ihtimali vardır.

Yaprak ve yemişlerin içinde Ahilik umde ve esaslarını gösteren (FÜTÜVVET), (İHLÂS), (ŞECÂAT), (KEREM) gibi desatir isimleri, yemişlerin dış kenarlarına da bu düsturları teyit eden ayetler, hadiseler yazılmıştır. (الاخلاص) Yemişi üstündeki (ب) harfine bir kuş resmi kondurulmuştur. Bu kuş resminin delâlet ettiği mana da anlaşılamadı. İslâmlıkta mekruh olan canlı mahluk resminin böyle bir tarikat seyhi icazetnamesinde bulunması dikkati çekmeğe, incelenmeğe değer bir konudur.

FÜTÜVVET ŞECERE sinden sonra birinci icazetnamenin Farsca yazılmış metni geliyor. Bu metin; bazı harfleri divaniyi andıran güzelce bir sülüsle siyah, (AHİ EVREN) ve icazet alan zatın isimleri de altın yaldızlı olarak yazılmıştır. nihayetindeki arapça (شوال المعظم سنه تسعين و سبعمائه هجريه) tarihi 790 rakamını gösteriyor. Sonra şahit isimleri geliyor. Şahitlerden bazılarının (Kırşehir) li olması icazetnamenin Kırşehrinde tanzim edildiği kanaatini veriyor. İcazet alan zatın nereli olduğu belli değildir.

İkinci, üçüncü icazetnameler yapıştırılmak suretile birincinin altına sonradan ilâve edilmiştir. Hepsinin kâğıt cinsleri ve yazı hususiyetleri ayrıdır. Bunlardan biri (غرة المحرم الحرام لسنه ثلثين و ثمانمائه) 830 tarihlidir. İcazet veren AHİ MAHMUT icazet alan da ALİ B İ N KASIM dır. Diğeri (فی اوائل الصفر لسنه اثنی؟ و ثلاثين و ثمانمائه) 880 tarihlidir. İcazet veren AHİ MESUT, alan da AHİ MEHMET BİN ALİ dir. Her ikisi de Farscadır, birincinin aynıdır. Yalnız bunlarda arapça mukaddime ve FÜTÜVVET ŞECERE si resmi yoktur.

830 Tarihli İcazetnamedeki tarikat silsilesine fazla olarak AHİ ENAM ve AHİ MESUT, 880 tarihli icazetnameye de AHİ ENAM, AHİ BEDRETTİN MAHMUT isimleri ilâve edilmiştir. Bu iki icazetnamenin nerede tanzim edildiğini anlatacak bir kayit ve işarete tesadüf edilemedi.

Üç icazetnamenin de bir aileye yani baba, oğul ve toruna ait olduğu icazet alanların künyelerinden anlaşılmaktadır.

AHİ KASIM

(İcazetnamesi Tercümesi)

Bilmek lâzımdır ki: esrarı ilâhi müntehileri bayle rivayet ve namütenahi ahbar münşileri şöyle nakil ve hikâyet ederler ki. (Fütüvvet) zamanı kadimi ezelide mezkûr ve hakimi lemyezeli menşurunda ayeti meşhurdur ki, (قالو سمعنا فتى يذكرهم يقال له ابراهيم) ve yine bilmek lâzım özür ve behanesiz muktedir olmak gerek ki, Fütüvvetin rüknü âzamı edeptir. ve mübarektir ol kimse ki edep anın zatında mükteseptir. Babullah meftuhdur. Fakat o kapıya edeple dahil olunur ve edebin hulâsası her şeyi mahalline vazetmektir. Mürit terbiyeyi ahlâkı raziye ile beslemektir ki (الادب وضع كل شيء في موضعه) ve fütüvvetdar olan kimse cemii adabı tarikle arâste ve envai maarif ile pirâste olmak lâzımdır. Terbiyeyi itaatte, lokma yemekte, söz söylemekte, yola gitmekte, kalkmakta. oturmakta, kemer bağlamakta ve çözmekte arasınlar ve nın zâhir ve batınını ahlâkı hamide ve âmâli pesendide ile tezyin etsinler; tâki bu terbiye sebebile o güruhtan olmasunlar ki anların başlarında gaflet ve fesat bulunur.

Onlar şu ayeti kerime mealine mâsadaktırlar; (ولقد ذرأنا لجهنم كثيرا من الانس لهم قلوب لايفقهون بها ولهم آذان لايسمعون بها اولئك كالانعام بل هم اضل اولئك هم الغافلون) ve sahibi fütüvvet olanın altı haslatla müzeyyen olması lâzımdır. O altı rükün o kimsede muayyen olmalıdır. Bu altı rüknün başı (Tevfiki Hakka karşı küşadedil) gönlü açık olmak yani iptida gelene gidene kapuyu açık bulundurmaktır. Babullah meftuhtur.

İkinci Rükün : (Küşade pişani) alnı açık olmak ve gözü müsafirlerin gelmesine muntazır olmak (قوله تعالى : هل اتيك حديث ضيف ابراهيم المكرمين اذ دخلو عليه فقالو سلاما)

Üçüncü Rükün : Sufranın bağını açup nesi varsa huzura getireki (السخى بمالك) altı rükünden üçü de şunlardır.

Birinci, Gözünü ayıp görmekten bağlıyaki (يعلم خائنة الاعين وما تخفى الصدور)

İkincisi. Lisanını gıybetten ve mesaviden ve yalandan ve bühtandan hıfzede ki (ايحسب احدكم ان يأكل لحم اخيه ميتاً فكرهتموه).

Üçüncüsü, kemerini haramdan men ede ve nefsin yularını haramdan çekilmiş bulundura: (قوله تعالى: والذين هم لفروجهم حافظون الا على ازواجهم اوما ملكت ايمانهم) ve kendi aziz vücudunu az yemek az uyumak ve az söylemekle meşgul ede ve hulku ilâhiye ile tahalluk edüp halk ile güzel geçine ve kimseye eza ve cefa etmeye.

FARSCA ŞİİR TERCÜMESİ

Senin o güzel sözlerin inci delmektir.
Güzel huyun söz kabul etmekliktir.
Senin ilim ve amel ve zühdün nedir.
Az yemek, az söylemek, az uyumaklığındır.

Bu ekavil ve te'vile binaen dir ki o sözler mübarek ibare müteberrek bir teşriftir. Bu zaif, nahif; Allahın kullarının en küçüğü ve en muhtacı AHİ TURUT can kardeşi ve iki cihan sevgilisi pek aziz, pek kerim, pek büyük, müttaki, mütedeyyin, mukbil, makbul, eshabın mefhari, akranının iftiharı, fütüvvet ve mürüvvetin meliki, Ahi Hace ELHAC KASIM BİN AHİ ALİ BİN AHİ NECDETTİN Allah anın hakkında tevfikını daim buyursun.

Lâyık ve münasıp buldum ki âstâne kapusunu açsun ve kandil assun ve terbiye tutsun ve gelip gidenlerle süt ve şeker gibi ihtilât etsün ve kemer bağlasun ve çözsün ve bu tarikte kendi kudretini tamam ve kemaliyle göstersün ve fütüvvetdarlık şeraitinden hiç bir dakika fevtetmesün ve Hazreti Hudaya ve Resule ve bilcümle Müslümanlara lâyık olan ihtiramı yerine getisün. (وشالعزة ولرسوله وللمؤمنين) ve şol kimselerki mezkûr Ahi ELHAC KASİM'a iradet getirmek isterler bu işte anın elini sultanı fütüvvet ve mürüvvet va evliyanın ve ariflerin kutbu AHİ EVRAN (قدس الله سره العزيز) eli bilsünler ve anın (AHİ HACE ELHAC KASIM'IN) kabûlünü AHİ EVRAN hazretlerinin kabulünün aynı tanusunlar. Zira AHİ KASIM'IN meyanını AHİ ZAHİRETTİN TURUT ECE bağlamış ve çözmüştür. Ve AHİ TURUT ECE nin kemerini AHİ ŞEREFETTİN HACE OSMAN bağlamış ve

çözmüştür. Ve AHİ ŞEMSETTİN HACE OSMANIN kemerini AHİ PÜSER FÜKAİ ve AHİ PÜSER FÜKAİ nin kemerini AHİ EMİRCE ve AHİ EMİRCE nin kemerini SULTANÜL FÜTÜVVE VELMÜRÜVVE AHİ EVRAN (قدس الله روحه) bağlamış ve çözmüştür. Nasılki AHİ NASİRETTİN EVRAN'İN kemerini AHİ AHMET bağlamış ve çözmüştür. AHİ AHMEDİN AHİ KAYSER, AHİ KAYSERİN AHİ BAŞAR ve AHİ BAŞRA nin kemerini AHİ KAPLAN, AHİ KAPLA nın, AHİ HÜSAM SUZENİ ve AHİ HÜSAM SUZENİ nin AHİ ABDULLAH ve AHİ ABDULLAH'ın AHİ FEREÇ ZENGÂNÎ ve AHİ FEREÇ ZENGÂNİ nin AHİ ALİ URBAN ve AHİ ALİ URBAN'ın AHİ MEHMET HASIRBAF ve AHİ MEHMET HASIRBAF'ın AHİ MEHMET BUHARÎ ve AHİ MEHMET BUHARÎ'nin AHİ REŞİT KÜPRÂ bağlamış ve çözmüştür. AHİ MEHMET REŞİT KÜPRANIN kemerini ABBASİLER hanedanı bağlamışlar ve çozmüşlerdir. Ve Abbasiler hanedanının EMİREL MÜ'MİNİN HAZRETİ ALİ (كرم الله وجه) bağlamış ve çözmüştür. Ve EMİRÜL MÜ'MİNİN HAZRETİ ALİNİN kemerini EMİRÜLMÜ'MİNİN HAZRETİ HAMZA bağlamış ve çözmüştür. Ve EMİRÜLMÜ'MİNİN HAZRETİ HAMZANIN kemerini HAZRETİ MUHAMMLT (عليه افضل الصلوات واعلاها و اكمل التحيات واسناها) balamış ve çözmüştür. Ve hazreti MUHAMMED عليه السلامه Fütüvveti CEBRÂİL (عليه السلام) hazreti rububiyetten getürmüştür.

Hicrî senenin 790 ı Şevvalı muazzamın ikinci 10 unda yazılmıştır. [1]

والسلام على من التبع الهدى

---

[1] Tercüme, Sayın Bilgin Remzi Akyürek tarafından yapılmıştır.

ŞAHİTLER

Hacı Ali bin Abdulcelil

Davud bin İshak Elsüleymani

Seyfettin Mustafa Elvaız

Emir Mahmut bin Zekeriyya Elmarîu

Seyyid Elmüderrisin Mevlâ Sinanettin

Ehi Bayezit Elbezzaz

Bunu yazan :
Ahmet bin Hıdır bin Elhaç Mahmut Eltalip Elkırşehrî

Hacı Ali bin Elhaci Hdır. Eltalip Asalaha Şanuhu Ehi Halil bin Ali

Elhaç Hüseyin Kırşehrî Tay bin Yahya Elhaç Bedrettin Kemanker

Şeyh Tosun bin Hasbek Elmaruf Bimefkâ? Hacı Mahmut bin Ehi Süleyman

Yakup bin Hıdır Kırşehrî Ahi Bezzaz Elhafız Koç Mehmet

Lutuf Danişmet Bedrettin Pustinker Kıyasüddin Vebar?

Elhaç Bayezit Kemenker Ehi Şaban Elhaç Ulubey Balı Kefşker

Hacı Osman bin Fıkai Elkırşehrî Balum Beyi

Elhaç Mahmut bin Cebrail Ehsenellahü Hatemehü Hasbey

Hacı İbrahim Yegân Mahmut bin Eşper Hacı Mahmut Fıkai

Mehmet bin Hibetullah Ehsenellahü Hatemehu

Çorum Halayı

Halay bilen yiğitler ayak üstü görünsün,
Koç yiğitler meydanda diz çökerek öğünsün,
Kara çoban davulu omuzunda döğünsün,
Halayların içinde başta Çorum halayı.

Bu sesi duyan yiğit koştu meydan yerinde,
Memet Ali, Niyazi coştu meydan yerinde,
Düşmana koşar gibi Sakarya önlerinde.
Halayların içinde başta Çorum halayı.

İnce sesi zurnanın uydu davul sesine,
Bir yiğit düzen verdi son defa mor fesine,
Sildi açık alnını sırmalı çevresine,
Halayların içinde başta Çorum halayı.

Sağ baştan uca kadar onbir yiğit dizildi,
Onbirl de koç yiğit, onbirl de güzeldi,
Heeey.. heeey sesleri gece ta göklere yükseldi,
Halayların içinde başta Çorum halayı.

Yandı meydan yerinin bir kaç semtinde ataş (ateş
Halay safı bir anda iğildi yavaş yavaş,
Yine kalktı, doğruldu bir hızında onbir baş,
Halayların içinde başta Çorum halayı.

Bir daha iğildiler koç yiğitler meydanda,
Ağır ağır yerlere diz vurdular yan yanda
Onlar gibi bizleri sarar sonsuz heyecan da,
Halayların içinde başta çorum halayı.

Halay başını çeken al bir çepken geyinmiş,
İğdeli Gelinde de bu genç zorlu yeğinmiş,
Milli Şefimiz bile bu halayı beğenmiş,
Halayların içinde başta Çorum halayı.

Dizlerde beyaz beyaz toprak izleri kaldı,
Toprakta gölge gölge ayak izleri kaldı,
Bir çocuk gibi neş'e, şenlik bizleri sardı.
Halayların içinde başta Çorum halayı

Şimdi ayak değişti işaret verdi çevre,
Heey.. heey sesleri ile başladı yeni devre,
Ayak urdu yiğitler, diz çöktüler yerlere
Halayların içinde başta Çorum halayı

Gene çevre öndedir, halay çekilir gider,
Baş halayıcı ortada oynar, iğilir gider,
Kucak kucak selâmlar kol kol verilir gider
Halayların içinde başta Çorum halayı.

Ayak degişti yine, bütün gözler çevrede,
Onbir yiğit bu kez de döndüler bu devrede,
Belki bir hisle döner halay gibi küre de
Halayların içinde başta Çorum halayı...

Seven kız çevre işler, sırma çevrede parlar,
Çevresi olan yiğit sevdiğine göz kırpar,
Çevre deyüp te geçme halayda gönül yapar,
Halayların içinde başta Çorum halayı.

Yiğit mendil kullanmaz ona çevre zaraşır,
Yeleğinin altında onu göksünde taşır,
Küsü tutmaz yiğitler, küskün olan barışır,
Halayların içinde başta Çorum halayı.

Eş ve dost bağdaş kurmuş yer yer iki geçeli,
Kim düşünür bu anda son nefesi eceli,
Sabri Dil bir haylı var halayları seçeli,
Halayların içinde başta Çorum halayı

ADANA : Sabri DİL

ODALAR (1)

Tekkeli Hoca Oğlu'nun Odası

İsmail CEYHAN

Türk sosyal yaşayışında, odalar başlı başına bir konu olabilecek değer taşır. Bunlar Türkün konuk severliğini temsileden birer anıt gibidirler. Her oda, muhitinde yaşıyanlara, sahibinin ve orada toplananların meşrebine göre renk alır. Odalar vardır ki sohbet edilir, odalar vardır ki türlü eğlencelere sahne olur; fakat hepsinin ortak vasfı, yerli ve yabancı konukları ağırlamaktır.

Sürat asrı olan zamanımızın sosyal yaşayışta yaptığı değişiklikler eski kıymetleri ve bazı âdetleri kendiliğinden hükümsüz bıraktı. Bunlardan biri de odalardır. Tren, otomobil, hele tayyarenin; günler, haftalar, aylar süren yolları dakika ve saate indirmesi, konak yerlerinde yolcu ve gezicilerin yatak ve yiyecek ihtiyacını sağlıyan otel ve lokantaların kurulması odaların kalkmasında ilk sebep olarak ileri sürülebilir.

Tarihe malolmuş sayılan bu müessesenin özelliklerini yayınlamak salâhiyet sahiplerine düşer. Biz, Çorum'da bulunan odaların isimlerini, kimlere ait olduklarını ve bunlar hakkında söylenenleri, gördüklerimizi yazmakla yetineceğiz.

Yapısının eskiliği, zamanında, nam kazanmış olması bakımından ilkolarak « TEKKELİ HOCAOĞLU » nun odasını anlatacağız.

Yüksek nezaketiyle ziyaretçilerini daima mahcup bırakan Bay Eşref Ertekin'e bu iş için ricada bulunduğum zaman beni memnunlukla karşıladı; beraberce odaya gittik.

İki kanatlı, üstü örtme çatılı cümle kapısından dikdörtken biçiminde, oldukça büyük bir avluya girdik. Gövdeleri kanburlaşmış,

(1) Oda sözü Çorumda selâmlık yerine kullanılır.

dalları çörtükleşmiş bir zuval «kızılcık» ağaciyle yanındaki dut ağacına doğru yaklaştık. Esmerleşen kabuklarının, her kırışığı ayrı bir hatıra saklıyan ihtiyar yüzleri ziyaretçilere artık gülümseyemiyor. Üstüne gölge saldıkları, aynasında sarmaşıp oynaştıkları, şimdi toprak olan eski havzun hatırasına eğilmişler; kuru, donuk gözlerle düşünüyor ve geçen günlerin özlemini çekiyorlar sanılır. Havuza su boşaltan kiremit pöhrengin taşlıktan bahçeye doğru sarkan kırık ağzı şekilsiz, kızıl ve karanlık bir göz gibi hareketsiz duruyor. İçine dolan tozlar onun lüzumsuzlaştığını anlatmağa yetici. Çünkü artık ne şırıltısiyle hayranlarını dolayına çeken serin havuz ne köküne su gönderdiği eyvaz «üvez», fındık, ne meyvasını serinlettiği erik, ayva, kaysi, kirez ağaçları ne de çeşit çeşit renk ve güzel koku saçan zarzalak «erguvan, leylak» patlangıç «mürver», menekşe, sünbül, karanfil ve zanbak çiçekleri var...

Tatlı bir meyille yükselen bir kaç basamaklı merdivenden divanhane denilen geniş, kırmızı taban kiremidi döşeli sofaya çıktık. Sofanın önü merdivenden başlıyarak karşı duvara kadar parmaklıkla çevrili. Parmaklığın iç tarafındaki peştahtası denilen sedire oturduk. Divanhanede yarım metre kadar yüksek yazlık sofa var. Bir zamanlar yorulmaz ve ezasız bir sabırla yeşil dallarının ucundaki mor dutlarını sofadaki konuklarına sunan şimdi kavruk ve çörtük ağacın konuksuz kala kala kısırlaşan cömertliğini içimiz sızlıyarak andık.

Giriş kapısının (odanın dış kapısı) üstünde arap harfleriyle siyah zemin üzerine kocaman bir M A Ş A A L L A H, onun altında 1237 H. (1821) yazılı. Yüz seneyi aşan bu tarih sonradan duvara vurulan badana ile gölgelenmiş. Bu, odanın sıvanma tarihidir. İhtiyar ev sahiplerinin dedelerinden duyduklarına göre, yapı bu tarihten yirmi beş yıl önce yapılmıştır.

Geometrik şekillerle süslenmiş, yanları iki yarım, üstü bir bütün kemerle örtülü giriş kapısından kapıaralığı denilen yere girdik. Karşımızda altalta dizilmiş ayakkabı rafları, sağda solda süslü iki kapı var. Soldaki daha özentili. Belli ki asıl odaya açılıyor. İçerde, odanın tabaniyle kapı arasında, bir adım genişlikte, sağa sola uzanan, tabandan on

santimetre kadar aşağıda kırmızı tuğla döşeli TEHRİZ var. Tehrizin solunda divanhaneye bakan bir pencere, sağa bakınca duvara oyulmuş sağlı sollu gözcükler : nargile yerleri görünüyor. Asırlık nargileler daha biraz evvel kullanılıp yerlerine konmuş gibi buğulu duruyor. Bu yuvaların altında alçıdan bir raf var: el yüz yikamak, aptes almak için leğen ve ibrik yeri. Nargile yerlerinin solunda ocak duvarı içindeki çubuk ve marpuç yuvası zevkle oyulmuş. Tehrizle oda tabanının birleşme yerinde bir de parmaklık varmış. Kapının karşısındaki duvarın sol köşesine gömülmüş camlı bir dolap görünüyor. İçi kitap dolu. Bay Eşref Ertekin'in dedesi Müftü İbrahim Nuri Efendi'nin kitapları.

Yerden bir karış kadar yüksekte asırlık sedire oturduk. Sedir yastıklarının oda ile yaşıt olduğunu öğrendim. Zaman ne boyalarını soldurabilmiş ne dokusunu eskitebilmiş. 120 Yıl önce yastık yüzlerinin ipliğini becerikli elleriyle eğiren ve kumaşını, zevkin bütün inceliklerini gözden kaçırmadan dokuyan Topal Emine Hoca'yı o an tezgâhının başında görür gibi oldum.

Avluya bakan dört pencerenin üstünde KAFCAMI denilen kemerli birer küçük pencere daha var. Alçı çerçeveli kafacamlarının renkli camlarından sızan ışıklar odaya tatlı bir loşluk seriyor. Kabartma tahta kareciklerle süslenen tavanı bu loşluğun içinde uzun zaman seyretmek göze yorgunluk vermiyor. Ödevini sobaya terkettiği için artık gereksizleşen ocağın önünde beyaz bir perde gerilmiş. Yar taraflarda, üstüste iki taraflı sıralanmış oyuklar var. Oyuğun birinde beyaz bir güğüm duruyor. Bu oyukların ŞERBETLİK olduğunu öğrenince güğümün eskiden kalma ve içinde son gelen konuğa sunulan şerbetten bir parçasının saklı olabileceğini düşündüm. Sanımı bozacak bir cevap alırım korkusiyle, güğümün de nargileler gibi o zamandan kalma olup olmadığını sormağa cesaret edemedim.

Yine ocağın sağında solunda birer dolap var. Her dolabın iki yanında MEDİNE denilen kapaksız gözler ve altlarında birer çekmece. Dolap, çekmece ve medineler ayrı ayrı işlere yarıyorlar. Ocağın sağ ve sol ilerisinde makat «sedir» seviyesinden biraz yüksekçe dörtköşe biçiminde,

büyük ve itibarlıların oturmasına ayrılmış O C A K K Ö Ş E lerinin üstleri halı ile döşeli. Yalnız bunlardan biri kaldırılarak yerine sandık konulmuş. Ocak duvarından başka üç duvarı ince bir kemer gibi çeviren daracık bir raf kapıya kadar uzanıyor. Rafın altında R A F A Y N A S I denilen bölmeli tahtalardan yapılmış pevraz yapıştırılı. Karşı duvarın sağ köşesinde, ocak yanında, rafın altına asılmış iki asa duruyor. bunlardan biri bay Eşref Ertekin'in dedesinin babasının şeyhi olan Kerem İssi'ya aitmiş. Asanın üstü burma burma. Bu asanın uzak diyarlarda yetişen burmalı bir ağacın dalından yapıldığı söyleniyormuş. İkinci asa bay Eşref Ertekin'in dedesinin annesinin babası şair ve âlim Yusuf Bahri'ye aitmiş. Üst ucunda siyah bir topuz, alt ucunda sivri bir demir var.

(Kapı aralığından) karşiki odaya geçtik. Burasının adı KAHVE OCAĞI dır. Asıl odadan küçük, içinde kahve takımlarını ve bazı lüzumlu mutbak eşyalarını koymağa mahsus yerlerden başka göze çarpan bir özelliği yok.

Soyunun kökü, şimdi Mecitözü'ne bağlı, Elvançelebi (Tekke) köyünde kendi yaptırdığı türbede yatan, Kırşehri'li Âşık Paşa'nın oğlu Elvan Çelebi'ye kadar uzanan bu eski ailenin bir buçuk asra yakın tarihi olan odasına tanınmış adamlardan kimlerin geldiğini ve konukluk ettiğini de öğrenmek istedim.

Ev sahibi aile büyüklerinden, emelerinden (hala) duyduklarını anlattı:

«Divan sahibi Kuddusi'nin oğlu (adını hatırlıyamıyorum) dedem İbrahim Nuri Efendi'nin yanına gelmiş, beyzi şekilde, üstü arap harfleriyle yazılmış madenden bir levha hediye etmiş. (*) Son zamanlara kadar gözüme ilişiyordu, şimdi belki de kaybolmuştur.»

« Kadiri Tarikatı'na mensup Çin Müftüsü de on beş yaşındaki oğlu ile odaya gelmiş. bir gün zikir esnasında şevka gelen on beş yaşındaki genç başiyle duvara vurunca duvarı çatlatmış. (Eliyle kapının karşısındaki duvarın çatlağını gösterdi.) Bu çatlağın o zamadnan kaldığını emelerimden

(*) Hediye edilen eşyalar arasında teberler vardır. Bunlardan birinde [1308 Derviş Hasan] kazılı.

işitirdim. Sonra çocuk hastalanmış kırk gün « kahveocağında » yatmış. bir de Sivaslı Mor Ali baba gelmiş. (**) Keramet sahibi bir adammış. Oğlu Gulami de kendi matbu divanını göndermiş. Bu divan şimdi bendedir.

«Odaya her gelen kâh rafaynasına, kâh duvara hatıra olabilecek yazılar yazarlarmış. bazıları da kâğıda yazıp duvara yapıştırırmış. Bu duvarların yazı ve kâğıtla kaplı olduğunu çok iyi hatırlıyorum. Evlendiğim zaman benim odaya geçmem icabetti. Kadınlar odayı temizlerken bütün yazıları kazımış, kâğıtları yırtıp atmışlar. Eve geldiğim zaman çok üzüldümse de ne çare?»

Kazıntıların ve sökülen kâğıtların yerleri hâlâ belli. Medlûlleri kaybolan bu hatıralar şimdi kim bilir hangi faninin ruhunda saklıdır.

(**) Mor Ali Baba hakkında bak. Sivas Folkloru. Vehbi Cem Aşkun. Çorum Millî Kütüphane No. 9767 / 172

TESİS

Âfet KOBAK
C. M. U. Muavini

Tesis lugat manasiyle temel leştirmek, kurmak demektir. Bu müessese modern hukuk sayesinde şahsiyet iktisap etmiş bir eserin, bir fikrin, umumiyetle devamlı bir maksadın vücut bulması için tahsis edilmiş bir sermaye, bir maddî varlıktır.

Medenî kanunumuzun mer'iyete girdiği tarihten evvel tesisler dinî ahkâmda; VAKIF ismi altında mevcuttu. Vakıfların gayesi de en ziyade dinî bulunmakta idi. Bu sebebledirki vakıf; (menfaati ibade raci olmak üzere bir aynı, Allahın hükmünde olarak daimî surette temlik ve temellük edilemez bir hale getirmek ve bu suretle vakfedilen aynın menfaatlarını vakfedenin arzu ettiği hususlara sarfetmek) dir diye tarif edilirdi. Bu günkü medenî hukukumuz her şeyden bu hukukî müesseyi dinî kisvesinden çıkararak onu daha ziyade ihtiyaçları karşılıyacak faideli bir müessese haline ifrağ etmiştir.

Bu günkü hukukumuzda tesis kanunumuzun 73 ve müteakip maddelerinde hükme raptedilmiştir. Bu hükümlere göre bir tesisin vücudu için üç şartın bulunması lâzımdır:

1 — Devamlı bir maksat ve gayenin mevcudiyeti; daimî olmıyan bir gayeye tahsis edilen servet tesis sayılamaz bir abide yapılması muayyen adette fukara çocuğa yardım yapılması, felân hastahaneye şu kadar yatak hediye edilmesi gibi devamlı olmayan bir maksat için tesis yapılamıyacağı gibi dünyanın düzlüğünü isbat

BİBLOĞRAFİ : Şahsın hukuku : Profesör Ahmet Esat Arsebük, Medenî kanun şerhi : Profesör Mustafa Reşit, Medenî hukuk tercümesi : Rosal, Medenî haklar tercümesi : Kürti.

etmek veya insanların havasız yaşayabilmelerini temin etmek gibi ilmen ve fennen yapılması kabil olmıyan veya sıtmanın tedavisini keşfetmek gibi malûm olan şeylerin tahakkuk ettirilmesi veya gayri kanunî ve gayri ahlâkî maksatlar için tesis kurulamaz. Keza gayesi tahakkuk eden tesislerde kendiliğinden infisah ederler gayenin bir veya müteaddit olmasında beis yoktur. Meselâ fukara kimseleri tedavi için bir hastahane açmak; onları tedavi için çıkanlara iş bulmak gibi müteaddit maksatlı bir tesis kurulabilir.

2 — Gayenin tahakkukuna sarfolunmak üzere bir MAL olmak bu malın hazır olması ve müessisin mali bulunması lâzımdır. Malsız bir tesis kurulamayacağı gibi piyankodan isabet vaki olduğunda veya toplanacak sadakaları vermek şartile de tesis kurulamaz. Mal tesise tahsis olunduktan sonra müessisle alâkası kalmaz. Esasen tesislerde şahsiyeti hükmiye bu mala izafe edilmektedir.

3 — Muayyen olan maksat ve gayeye tahsis olunan malları sarfetmek için bir hükmî şahsiyete vücut vermek. Bu sıfatı itibarile-dirki tesis diğer hükmî şahıslardan ayrılır. Faraza: evvelce tahsis olunmuş bir vakfa bir mal vermek yeni bir tesis kurmak değildir. Bu bir hibedir.

Bu saydığımız üç unsurdan ilk ikisi mevcut olduktan sonra üçüncüsünün tahakkuku ile tesis kurulmuş olacaktır. Bu da kanunun takyit ettiği bazı yollarla yapılır.

Bir tesisin vücuda getirilmesi için takyidat denen şeyler sadece bazı şekillerin yerine getirilmesidir. Yoksa hükûmetten müsaade almak icabetmez. Halbuki Alman medenî kanunu bu hususta hükûmetin müsaadesini şart kılmaktadır.

Bizde üç türlü tesis vardır:

1 — Sosyal gaye takip eden tesisler ki Hastahane, Mektep, Dispanser gibi menfaatı umuma hadim kurumlardır.

2 — Dinî gaye takip eden tesislerdir ki eski islâm vakıfları ve cemaat vakıfları bu nevidendir.

3 — Aile tesisleridir. Bunların teftiş, mürakabe ve tescil edilmesi hakkında kanunumuz hususî hükümler koymuştur.

Bu aile tesislerinden başka kanunumuzun 322 inci maddesinde ayrıca AİLE VAKFI namile hüküm mevcuttur.

Tesisin teşkili:

Tesis şekle tabi bir akit olup

medenî kanunumuzun 74 üncü maddesine göre resmî senet veya vasiyetname ile yapılır. Resmî senet tesise vücut veren malın menkul veya gayri menkul olmasına göre Noterlik veya Tapu memurluğunca tanzim edilir.

Tesis yapmak için muayyen bir ehliyetin olması icabetmez. Binaenaleyh medenî haklarını kullanmaya ehil olan gerek hakikî, gerek hünmî bir şahıs tesis yapabildiği gibi temyiz kudretini haiz olan küçük veya mahcur dahi ölüme bağlı tasarruf ile bir tesis vücuda getirebilir. Burada da mirasdaki tasarruf nisabının tecavüz edilmemesi lâzımdır.

Bir mameleki hükmî şahsiyetin vücut bulması için tescil icabettiği cihetle tesisin de mevcudiyeti hukukiyeyi haiz olması için mahkeme sicilline kaydolunması lâzımdır. Bu şart İsviçre medenî kanununun ihzarı sırasındaki birinci lâyihada mevcut değildi. Bilâhere konulan bu husus hakkında raportör Öjen Hubr verdiği izahatta ezcümle (Ehli hibre komisiyonu tesisin şahsiyet iktisap etmesi için bir ilâm muamelesinin ifası maddî faydalar temin etmektedir. Bu muamele ifratkârâne bir şey değildir. Buna binaen tesisin sicille kaydı şartını vazettik ekseriya tesisin temamilye teşekkül etmesi yahut müessisin iradei kâmilesinin taliki ile ihdas olunmamış ve şahsiyet iktisap etmemiş olması bu şartın lüzumunu daha bariz bir surette isbat eder. Aile ve dinî tesislerde bu şartın vücudu icabetmez) demiştir. Şu izahattan anlaşıldığına göre sırf ailevî mahiyette olan tesislerin böyle tescil mecburiyetinden vareste bırakılması faydalı bir şeydir.

Diğer tesislerin ise tescile tabi tutulması hem bir intizam temin etmek ve hem de böyle vakıflara şahsiyet izafe etmek fikrine matuf bulunmaktadır. (Tesisin mahkeme sicilline kaydi, tesis senedi müeddasına ve tesisi teftiş kendisine ait olan makamın talimatına göre icra olunur.)

Müessis tesise vücut veren resmî senet veya vasiyetnamesinde tesisin uzuvlarını veya iradesini kâfi derecede sarahatla tayin etmemişse tesisi teftişe salâhiyetli olan 77 inci maddenin saydığı teftiş makamları tarafından icabeden tedabir ittihaz olunur.

— Sonu Var —

Bedri Rahmi Eyuboğlu İle Bir Sanat Konuşması

Bahri MIYAK
Türkçe Öğretmeni

Bedri Rahmi Eyuboğlu, Halk Partisinin resim müsabakalarına eser hazırlamak üzere geçen sene Çorum'da çalıştı; birçok peyyizajlar, kompozisyonlar, portreler, bundan başka, sayısız etüdler ve taslaklarla, tedris yılını açmış olan Akademi'deki derslerine yetişmek üzere, İstanbula döndü.

Eyuboğlu'na değerli ve reformatör bir ressam olmasından daha çok hakiki bir şair ve sanatkâr olduğu için gıyaben ve ruhen bağlıydım; Çorum'a geldiğini haber alınca, ilk işim tanışmak ve görüşmek vesile ve fırsatlarını kollamak oldu.

- Kendisini tanıyan bazı dostlarım, bu iştiyakımı ona duyurdular.

Daha ilk görüşmemizde bana kocaman ve bütün vüs'ati ile açılmış bir dost eli uzandı ve dost dudaklardan ismimin harfleri büyük bir sempati ile döküldü.

Kavak ağaçlarının havuz başına serdiği serin gölge ehramında bütün samimiyetiyle konuştu. Gerçekten onda, başındaki sanat hummasının tamamen aksine, ılık bir samimiyet ve mahviyet havası vardı; dostluğunda oğlumuz Mehmed'in safiyetini buldum.

Neler söyledi? bunlar bir mecmua sahifelerine geçmiyecek kadar kırık dökük şeyler: Kırık dökük.. Elmas kırıntıları gibi... Onları kendime saklıyorum. Anlatacaklarım ona ait hatıralarımdan bir parça ve sanatkârın şiir

anlayışını ifade eden kısımdır.

Onunla birlikte Ilıca bağlarının en mutenâ bir yerinde, tabiatın, geniş ve serazat tabiatın kucağında, «Elmalardan toprağın hasretini ve serin çeşmelerin çağıltısını» dinledik.

Şimdi büyük bir hayranlıkla hatırladığım şeylerden, birçok şeylerden bahsetti; biz hemen yalnız ve zevkle dinledik.

Kendisinden YARADANA MEKTUPLARI'nın bazı kısımlarını okumasını rica ettik: Dakikalarca, toprağın kokusunu, usareyle dolan tohumun mes'ut gerinişini, iten tohumun doğum iztırabını, sıkan toprağın baba olmak sevincini, ve hasıl tekmil bir hayatı aynı zamanda içine alan bir zevk ve güzellik dünyasında yaşadık.

Büyük tevazuundan, istediğimiz herşeyi esirgemeden veren samimiyetinden ve sıcak dostluğundan cesaret almış olacağım; ona bir röportör merhametsizliğiyle işkenceler etmek arzusundan kendimi çekip çıkaramadım.

Sordum:

— Resim'de olduğu gibi şiirde de bir yenilik, bir başkalık, bir telâkki ve anlayış ayrılığı peşindesiniz. Sizin ve içinde bulunduğunuz bu ceryana bağlı daha bir çoklarının şiirleriniz, eskidenberi alışageldiğimiz geleneklere tamamen aykırı bir rota üzerinden yolalıyor; ekseriya onlardaki güzelliği ancak sezebiliyoruz. bazan da buna hiç bir zaman muvaffak olamıyacağımızı düşünerek ümitsizliğe düşüyoruz. bu hususta ne düşündüğümüzü öğrenmek, benim için, üzerine yeni bir anlayış ve telâkki sistemi kurabileceğim bir temel olacak.

— Buna cevap verebilmek için, biraz gerilere dönmek lâzım: bizde, şimdiye kadar, avrupai mahiyette hiç bir sanat eseri yaratılmamıştır. Bu iddiam, bütün sanat şubeleri için doğruysa da bilhassa edebiyat için ileri sürülmüştür.

Ben, lise tahsilimi ikmal ettiğim memleketimde, hiçbir eserden edebi kültürümü kuracak mikyasta istifade etmedim. Bu mazhariyetin sırrına garp dillerindeki eserleri doğrudan doğruya asıllarından okumağa başladığımdan itibaren erdim ve hakikî sanatı ancak garp eserlerinde görüp tanıdım. Benim sanatkâr tarafımı yapan tamamen garp ve Avrupadır. Benim gibi, kendilerini yeni bir telâkki içinde bulanların he-

men hepsi, bu tesirî ve kültürü batı'dan almışlardır. Bu açık hakikat, eserlerimizle eskiler arasındaki derin başkalığı ifadeye yeter sanırım.

Şimdiye kadar Türk sanatı ve bilhassa Türk Edebiyat, garbi taklidetmiş, garbe teveccüh etmiş, garpçı olmuş, fakat hiçbir zaman G A R P L I olmamıştır. İşte bu nesil, garplı olmağa çalışan ilk nesildir.

Eskiler, vak'a ve hikâye ile şiiri karıştırmışlardır. Şiir, bir anlık tahassüsün, geçici bir doğuşun ifadesidir. Hatta diyebilirim ki şiir yazılmaz; şiir duyulur; hissedilir, düşünülür. Bu anlık tahassüslerimizi, aslından hiçbir şey kaybetmeden ifade etmek mümkün değildir. Şiir öyle uçucu bir varlıktır ki bir kalıba dökmeğe kalkışılırsa, çok geç kalınmış olur. Çünkü, bu çok kısa zaman bile cevherin kıymetinden kaybetmesi için kâfidir. Bununla beraber ifade etmek, ifade etmeğe çalışmak bir zarurettir. Biz, bu anlık duyguları, mümkün olduğu kadar asli gibi ifade etmeğe çalışıyoruz.

Bana göre şiir, bir anda kafamızda doğuverip o tatlı anın telezzüzü içinde canveren *naîv* bir duygudur.

Vakası, hikâyesi olan bir şiir olamaz. Bu, olsa olsa bir hikâye, nihayet manzum bir hikâyedir.

Tekrar sordum :

— Şiirlerinizin şeklinde umumiyetle bir tercüme kokusu seziliyor; bir yabancılık ruhu yaşıyor; ifade yerli sentaks'a, alıştığımız tertibe aykırı düşüyor. Yeni şiirin yadırganan yeri, edasından ziyade müeddası, içinden çok dışı, ruhundan fazla kalıbıdır. Bu ifadeye yerli bir ruh nefhetmek mümkün değil midir?

— Haklısınız. Bizim en büyük kusurumuz lisandaki noksanımızdır. Fakat bu da, eskilerin hakiki şiirin ifadesine yarıyacak kadar işlenmiş bir dil bırakmamış olmalarındandır. Yeni duygular için tamamen yeni kalıplar aramak lâzımdır. Bu da zamanla doğacaktır. Ancak, bugün şekilden daha çok öze ve içe önem vermek zaruridir.

Evvelâ öz şiir malzemesini bulmalıyız; onu ifade için mükemmel bir lisana muhtaç olduğumuz muhakkaktır. Netekim bu da olagelmektedir.

Yeni şiir dilinin bir tercüme çeşnisi verdiği de doğrudur. Bu,

bizim aldığımız garp kültürünün giderilmesi gereken bir tesiridir; kusurdur. Bu kusurumuzu biliyoruz; demek ki izale etmek çarelerini de arıyoruz.

Son defa bir muziplik yapmaktan kendimi alamadım :

— Eski edebiyatta, hiddet, korku ve sevinçten doğan kuvvetli heyecan ve halecanların ifadesi hususunda «Çakşırını ıslattı», « şalvarın nemnâk eyledi. » Yollu bazı tabirlere rastlanmaktadır. Fakat bu cümleler, hiçbir zaman şiir iddiasında olmıyan mütevazi yazılarda geçer ve eskiler derler ki, bu neviden sözler bile edebiyatta asaletsizliktir.

Halbuki siz, dokunulmaz ve hele aslâ yemez içmez varlıklara, meleklere krepdöşin'den don biçiyor ve hasseten bunu ıslattırıyorsunuz. Yeni şiir telâkkisinde, eskilerin bu kaydine hiç yer kalmamış mıdır?

Gülüştük . . .

Ve mehtabın keyfini kaçırmadan yola koyulmak için dağarcıklarımızı topladık.

(Halk Türküleri) (1)

Derleyen : Eşref ERTEKİN

I

A sevdiğim senin kalbin tunç gibi
Sevip sevip ayrılması güç gibi
Hazreti ismaile inen koç gibi
Ben sana kurbane geldim sevdiğim

★

A sevdiğim geçmez oldun buradan
Selâmi sabahi kestin aradan
Sana bir güzellik vermiş Yaradan
Âlemleri kırarmısın sevdiğim

★

A sevdiğim kimler verdi öğüdü
Ben sevdikçe senin gönlün böyüdü
Ezel benden gayri dostun yoğudu
Şimdi benim olmazmısın sevdiğim

*
* *

(1) Bu Türkü Çorum Milli Kütüphanede 2242 / 316 No daki kitaptan alınmıştır.

II

Çıka bilsem nerdübanın başına (1)
Güneş doğmuş hançerinin daşına
Henüz yetmiş on üç on dört yaşına

Bir kazadır geldi başa neyleyim
Konuşmağa nasıl tevbe eyleyim.

✶

Benim kuzum kamarada raslanır
Âşık olan eşiğinde yaslanur
Şu benim cahil gönlüm ne zaman uslanur

Bir kazadır geldi başa neyleyim
Konuşmağa nasıl tevbe eyleyim

✶

Benim yavrum kamarada oturur
Gören âşıkların aklın yitürür
Senin sevdan başa bir hal getürür

Bir kazadır geldi başa neyleyim
Konuşmağa nasıl tevbe eyleyim

✶

Çentiyanın eğri büğrü nakışı (2)
Kekliktenmi aldın sen bu sekişi
Bin altunu değer her bir bakışı

Bir kazadır geldi başa neyleyim
Konuşmağa nasıl tevbe eyleyim

✶

(1) Bu türkü Çorum. Millî Kütüphanede 2261 / 315 Numaradaki kitaptan alınmıştır.

(2) (Çentiyan) uzun ve geniş köylü kadın şalvarı:

Evlerinin önü çayır yazıdır
Koç koyundan apartmışlar kuzudur
Benim adım (Murad Munla) kızıdır

Bir kazadır geldi başa neyleyim
Konuşmağa nasıl tevbe eyleyim

III (1)

Gördüğüm düşleri kime yorayım
Uğradığım şehirlerde sorayım
Yedi İklim dört köşeyi dereyim

Dolanayım yarim böyle bir zaman
Dolanayim yarim seni bulayım

*

Görem dedim süremedim izini
Elimden aldırdım körpe kuzumu
Akdenizi bütün derya yüzünü

Yüze yüze yarim seni bulayım
Dolanayım yarim seni bulayım

*

Aştı derler kervan ile şu dağdan
Gözlerimiz görmez oldu dumandan
Kâbeden ötede Hintten Yemenden

Dolanayım yarim böyle bir zaman
Dolanayım yarim seni bulayım

(1) Bu türkü Çorum. Millî Kütüphanede 2100 / 171 Numaradaki kitaptan alınmıştır.

Çocuk Oyunları

A. TULU

Oyun, hayata hazırlamak ve vakit geçirmek gibi iki çeşit karakter taşır. Çocuk oyunlarında birinci, büyüklerin oyunlarında da ikinci vasfın üstün olduğu görülür. Halkımızı maddî ve manevî gelişmelere, adalî ve zihnî olgunluğa ulaştıran bu günkü ve dünkü oyunlarımızı tetkik etmek folklorumuzun henüz pek aydınlatmadığı bir mevzudur. Bu hususta yapılacak çalışmalar bizim için bir değil, bir çok kıymet olacağına inanıyoruz.

Evimiz Edebiyat ve Dil komitesi mahallî tetkiklerden oyunların ve bilhassa çocuk oyunlarının derlenmesine hususî bir ehemmiyet vermektedir. Dergimizin eski sayılarında «Aşık oyunu» V. b. gibi kıymetli derleme ve yayınlarda bulunan Evimizin muhterem Başkanı Bay Nazmı Tombuş'un ve diğer hemşerilerin yardımına ve yadınlatmalarına güvenerek bu sütunlarda Çorum'un çucuk oyunlarını tetkik ve neşredeceğiz.

Buralı olmıyan benim gibi bir kimse için yerli tetkiklerde bulunmanın zorlukları meydandadır. Bazı yanlışlıklara düşmemek için herkesin yardımını dilemekteyiz. Birçok oyunlar, azçok bir farkla, bütün memlekette yayılmıştır. İcabederse daha fazla bilmem gereken bu çeşit oyunlaadan çocukluğumu geçirdiğim yerinkini de tetkik edeceğim.

Çocuk oyunları mevsimlere, kız ve erkeklere göre değişir. Meselâ İlkbaharda oynanılan bir oyun Yazın pek oynanmaz; kız oyununu erkekler oynamaz; dinî ve millî gece ve gündüzlerin hususi oyunları vardır. Oynanan yerin de oyunda tesiri vardır. Mahallin sanat ve hareketlerini oyunla-

örmek çok zaman mümkündür. Zaman ve hadiselerin de oyunlar üzerindeki rolü mühimdir. Herkesi saran bir hadisenin o haftanın oyunları içine girdiğini görürüz.

Tetkik edeceğimiz oyunun bu şartlarla olan ilgi derecesini gözönünde tutarak ilk olarak Çorum'un « H O D A K » oyununa geçiyorum.

Hodak Oyunu

Bu gün oynanmıyan Hodak en az üç kişi tarafından oynanır. Malzeme : her çocuk için uzunca birer değnek, emen denilen ve toprağı bir karış derinlikte kazarak elde edilen çukur ve bir de hodak denilen ve kaymayı iyi temin edebilmek için büyükbaş hayvanların art ayak aşık kemiği seçilir.

Oyuna başlamadan önce güdekçi (ebe) nin ayrılması lâzımdır. Bu oyunun güdekçiliği pek zor bir iş olduğundan hilesiz seçilmesine dikkat edilir. Her çocuğun değneği bir çocukta, seçicide toplanır. Seçimin şekline göre seçici de güdekçi olmaktan kurtulamaz. Seçici, kendi değneği de içinde olarak topladığı değnekleri iki eliyle tutar, başı hizasına kadar yükseltir, başının üstünden arkasına atar ve kımıldamadan olduğu yerde durur. Bütün oyuncular arasında heyecan belirir. Seçici gayet küçük adımlarla geri geri yürür. Oyuncular bu hareketi heyecanla takibederler ve çocuğun sopaları görmek için bakmasına müsaade etmezler. Seçicinin ayağı ilk olarak kimin değneğine dokunduysa değnek sahibi güdekçi olduğunu yeisle anlar. Diğer oyuncular da yorucu ebelik işinden kurtuluşlarını büyük bir sevinç haykırısiyle karşılarlar.

Şimdi oyun başlamıştır. Güdekçinin vazifesi değnek ile iterek hodağın emen içine girmesini temin etmektir. Diğer oyuncular ise değnekleriyle, ebenin bu arzusunu yerine getirtmemek için, hodağa vurarak sağa sola kaydırırlar.

Oyun bir neş'e ve faaliyetle devam eder. Eğer ebe hodağı emene koymağa muvaffak olursa, yahut hodak hareket etmekte iken bir çocuğa değneği ile dokunabilirse güdekçilikten kurtulur. Dokunduğu çocuk güdekçi olur; oyun böylece devam eder.

Güdekçi hodağı emene sokarsa ebelikten kurtulur ise de kimin güdekçi olacağı belli değildir. Bu halde oyunun güdekçi seçme kısmı tekrar edilir. Dikkat, zekâ ve uyanıklık, el, ayak, kol ve bacağın işlemesini isteyen bu oyun eski oyunlardandır. Bu gün otuz yaşından kimseler bilmiyor. Yazın ve gündüz oynanır, kenar mahallelerde fazla rağbet edilir. Sebebi de geniş ve düz yerlerin oralarda çok bulunmasıdır.

Nerelisiniz ?

A. TULU

Bir arkadaş tanımıştım. Galiba . . . . . lı idi. Lâkin sorulunca İstanbullu olduğunu söylerdi. Bu şekilde yaptığı yalancılığın kendisine şeref değil, şerefsizlik getireceğini bilmesi lâzımgeldiği halde . . . . .

Çok defa gurur gibi aşağılık huylardan habersiz olmadığını keşfettim. Vakıa İstanbul ile ilgisi yok değildi. Lâkin çok defa sıkılacak kimselerin bile « İstanbullu musun ? » sualine « işte o gibi! » diye müphem ve utankaç cevaplar verirdi. Münasıp fırsatlarla kendince müşkül olan bu sualler karşısında kat'i bir tavurla, « İstanbulun içinden, ortasından ! » diye cevaplar vererek onu cevap vermek azabından kurtarırdım. Bu şekilde hareket etmesi hemşerilerine hakaret sayılacağını tasavvur etmez mi idi, bilmem ki...

Nerde doğarsa doğsun, bir insan için Türk olmak ne mutlu bir şeydir ! Yurdun her parçası yüzümüzü kızartmak değil, göksümüzü kabartır. Şahsî meziyetlerimizin çokluğu yurda, millete iftiharlar kazandırır.

Çorumda Söylenilen Bilmeceler

Derleyen : Eşref ERTEKİN

— 37 inci Sayıdan Devam —

Geriden baktım bir dayak içine girdim kırk ayak üstüne çıktım kapusundan baktım ığıldanak aktım. (Minare.)

Dere tepe cıngıl küpe. (Zoval.) (1)

Dağdan gelir takır tukur ayağında sanki bakır. (Tosbağı.)

Dağdan gelir taştan gelir eğerlenmiş arslan gelir. (Sel.)

Dağdan gelir taştan gelir gö... açık enişten gelir. (Geçi.)

Boynu uzun kaz gibi karnı tulumbaz gibi kırk araba odun yaksam yine altı buz gibi. (ocakla baca.)

İki dereden sel gelir beş kardaş karşı varır. (Burun ve suyu.)

Dağda bey oldum bağda bey oldum Allah beni şaşırdı at pisliğine düşürdü. (Çalkı süpürge.)

Var leyli gel leyli bir ayak üzre tur leyli. (Kapu.)

Aktır tarlası karadır buğdayı el ile ekilir dil ile dökülür. (Kâhat, mürekkep, yazı.)

Yedi delikli tokmak sendede var bilmiyonmu ahmak. (Baş.)

Başı benzer eriğe girer çıkar deliğe. (Kahve döğdükleri dibek demiri.)

Edepsizler sokağa atar edepliler yağlığa sararda cebine kor. (Tükrük, sü..)

Yer altında kürklü koca. (Soğan.)

Bir gücücük kumbara zahra çeker anbara. (Kaşık.)

Dam ardında cimçort. (Yağmur damlası.)

Kar yağacak kar yağacak karın üstüne gün doğacak eşekler çağrışa bağrışa göge çekilecek. (Bahar gelecek hayvanlar göveren otları yemeğe gidecek,)

Kemkemi lâlek kemiksiz lâlek sümsümü lâlek sümüksüz lâlek. (Kelepek.)

(1) Zoval : Kızılcık yemişi.

Ektim nohut, bitti soğüt, yaprağı kıt, kendi armud. (Zeytün.)

Dağda eliman suda süleyman arşın ayaklı burma bıyıklı. (Domuz, Balık, Leylek, Tavsan.)

Karanlık yerde kaptan asılı. (Ciğer)

Bir dedem var girmez eve kestim kellesini girdi eve. (Şemsiye.)

Dünyaya geldi cansız. Ahirete gitti imansız. Uçmağa girdi şeksiz gümensiz. (Peygamberin nalini.)

Bir adam bir bağçeye girmiş bir torba nar almış bağçenin yedi kapusu var imiş ol adam hangi kapunun önüne vardı ise torbasındaki narın yarısını bıraktırmışlar en son yedinci kapudan çıkmış bakmış torbasında bir nar kalmış bu adamın torbasında kaç nar var imiş. (128) Nar var imiş.

Yer altında dedem sakalı. (purasa.)

MES'UL MÜDÜR: NURİ UĞUR

— Çorum Vilâyet Matbaası —

FÜTÜVVET ŞECERESİ

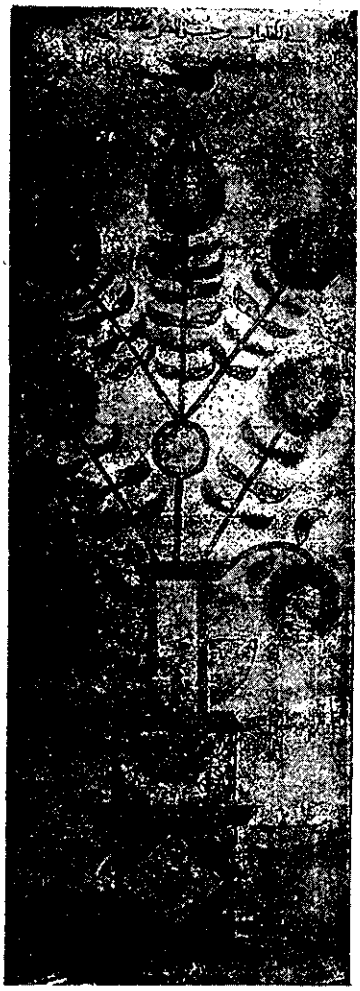

— Yazısı Üçüncü Sahifede —

rüsumatları kezalik hassı hümayun tarafından ve karyei Alayondlu elmezburenin malikânesinin dört sehimden bir sehim hissesi canibine ait mahsulâtı Emir Mahmut bey sahip Çelebinin kıraati Kur'an ve ettasaddukat vakfı tarafından ve baki üç rubuğ hissesi canibine ait mahsulâtı vâkıfın evlâdı tarafından ve divanisi canibine ait mahsulât ve rüsumatı kezalik hassai hümayun tarafından ve kariyei Balilmezburenin malikânesi yedi sehimden iki sehim hissesi canibine ait mahsulâtı berveçhi mülkiyet Sinan Bey veled bavrar canibinden ve beş sehim hissesi canibine ait mahsulât Arif çelebi evlâtlarından Ahmet çelebi veled sahip çelebi ve Masum veled Emir çelebi caniplerinden berveçhi mülkiyet mutasarrıfları taraflarından ve divanisi canibine ait mahsulât ve rüsumatı merkum Osman veled Osman ile sair müşterekleri taraflarından ve kariyei Emir kuvan elmezburenin humus malikânesi canibine ait mahsulâtı kezalik Osmancıkta vaki Mehmet paşa türbesi vakfı tarafından ve baki dört humus malikânesi canibine ait mahsulâtı Arif çelebi evlâdı vakfı tarafından ve divanisi canibine ait mahsulât ve rüsumatı merkum Ahmet veledi Hasan ile sair müşterekleri taraflarından Ve kariyei Çanak elmezburenin malikâne ve divanisi canibine ait mahsulât ve rüsumatları merkum tekaüt Yahya ile sair müşterekleri taraflarından zapt olunmak iktiza eder ferman Devletlü Sultanım Hazretlerinindir.

Mühür
MUSTAFA

Meali arzı derkenar ise muharrer meşrutiyet üzere tevliyete mutasarrıf eslah ve erşed evlâdı vâkıftan esseyyidi Ali ibni Osmanın bilâ velet vefatı vukuile yine eslah ve erşed ve evlâdı vâkıftan esseyyidi Osman ibni Veliyyüddine tevcihine dair olup kuyudu lâzımaları ihraç kılınmış olmakla bu surette meali arz ve ihraç kılınan derkenara nazaran keyfiyeti ilâm olunmak üzere Evkafı hümayun müfettişi faziletlü efendiye havale buyrulmağa tevakkuf eder ferman atufetlü efendim hazretlerinindir.

17 Recep 1265
İmza okunmuyor
Evkafı hümayun müfettişi faziletlü efendi iktizasını ilâma himmet ediniz

1204 te Yazılmış Koyun baba tekyesinde oturan Şeyha ait bir mukarrername suretidir.

Beratı şerifi âlişanı samii mekân Sultanı tuğrayı garrayi cihanı sitani hakani Hükmü oldurki

No: 238

Çorum sancağının Osmancık nahiyesinde vaki Koyun baba zaviyesinde sakin olan meşayih vesair hüddami mülkiyet üzere tasarruf edegeldikleri yerleri ve değirmenleri ve bağların ve koyunların ve bilcümle emlâklerin zaviyei mezbureye vakfeyledikleri yerlerden ve değirmenlerden . . . . talep olunmıya deyü ecdadı izamım dan merhum ve mağfurünleh Sultan Selim han aleyhirrahmeti velgufran zamanında mukarrer namei hümayun erzani kılınup vilâyet tahrir olundukta defteri hakaniye kayit olunup ellerine sureti defteri hakani verülüp badehu merhumdan ve mağfurunu lehüm Sultan Süleyman han ve Sultan Selim han ve Sultan Murat han ve sene erbağ ve elf muharreminin evahirinde Sultan Mehmet han zamanında erzani kılınan mukarrer namei hümayun mucibince sene selase ve sittin ve elf şevvalinin evasıtında Sultan Mehmet han ve Sultan . . . . . badehu Sultan Mustafa han ve badehu ceddi emcedim cennet mekân firdevs aşiyan Sultan Ahmet han aliyhirrahmeti velgufran hazretlerinin ve badehu Sultan Mahmut han ve Sultan Osman han ve vâlidi macidim cennet mekân firdevs aşiyan Sultan Mustafa han tabı serah hazretleri zamanlarında ve ammim cennet mekân firdevs aşiyan Sultan Abdulhamit han aleyhirrahmeti velgufran hazretlerinin zamanlarında dahi zikrolunan emlâki bermucibi defteri hâkani zaviyei merkumenin masarifine sarf olunup mezkûr yerden öşür ve resim talep olunmıya deyü bin yüz doksan bir senesi zilkade eşşerifesinin yirmi beşinci gününde mukarrer namei hümayun ihsan olunmuşken tahtı

âlî bahtı Osmanî üzere cülusu hümayun seadeti makrunum vâki olup umumen tecdidi ahkâm ve beratı ferman olmaktan naşi ol mukarrer namei hümayunun tecdidini rica etmelerile bendahi mukarrer tutup müceddeden işbu mukarrer namei hümayun mehabetmakrunu verdim ve buyurdum ki mukaddemen ve halen verilen mukarrer namei hümayun muciplerince amel olunup minbad hilâfına hiç fert kâinen menkân ve keyfe makân ve nev'en minelenva ve sebeben minel esbap ve veçhen minelvücuh mani ve mezahım olmayup bir veçhile dahl ve taarruz kılmaya şöyle bileler alâmeti şerife itimad kılalar tahriren filyevmissabiğ vel'işrin min saferilhayr sene erbaa ve mieteyn ve elf.

Bimakamı Kostantiniyye

1220 Tarihli diğer bir mukarrername suretidir. Cülusu hümayun için müceddeden mukarrernamei hümayun ita olunmuştur. 29 - Safer - 230

Beratı şerifi âlişanı Samii mekân Sultanı ve tuğrayı garrayi cihanı sitani hakani hükmü oldurki

No : 239

Çorum sancağının Osmancık nahiyesinde vaki Koyun baba zaviyesinde sakin olan meşayih ve sair hüddami mülkiyet üzere tasarruf ede geldikleri yerleri ve değirmenleri ve bağların ve koyunların ve bilcümle emlâklerin zaviyei mezbureye vakfeyledikleri yerlerden ve değirmenlerden ve sairlerinden resim alınmıya ve öşür talep olunmuya deyü ecdadı ızamımdan merhum ve mağfur Sultan Selim han aleyhirrahmeti velgufran zamanında mukarrer namei hümayun erzani kılınup vilâyet tahrir olundukta defteri hakaniye kaydolunup ellerine sureti defteri hakanl verilüp badehu merhum ve mağfurunu lehüm Sultan Süleyman han ve Sultan Selim han ve Sultan Murat han ve sene erbaa ve elf muharreminin evahlrinde Sultan Mehmet han zamanında erzani kılınan mukarrer namei hümayun mucibince sene selase ve sittin ve elf şevvalinin evasıtında Sultan Mehmet han ve Sultan Süleyman han ve Sultan Ahmet han badehu Sultan Mustafa han ve badehu ceddi emcedim cennet mekân firdevsi aşiyan Sultan Ahmet han aleyhirrahmeti velgufran hazretlerinin ve badehu Sultan Mahmut han ve Sultan Osman han ve ammim Sultan Mustafa han zamanlarında ve validi macidim cennet mekân firdevsi aşiyan Sultan Abdulhamit han aleyhirrahmeti velgufran hazretlerinln zamanlarında ve badehu ammızadem Sultan Selim han zamanlarında dahi zikrolunan emlâki bermucip defteri hakani zaviyei merkumenin masarifine sarf olunup mezkûrattan öşür ve resim talep olunmıya deyü bin iki yüz dört senesi safarülhayrinin yirmi

yedinci gününde mukarrer namei hümayun ihsan olunmuş iken tahti âlî bahtı Osmanî üzerinde cülusu hümayunu seadet makrunum vaki olup umumen tecdidi ahkâm ve berate fermanım olmaktan naşi ol mukarrer namei hümayunun tecdidin rica etmelerile bendahi mukarrer tutup müceddeden işbu mukarrer namei hümayun mehabetmakrunu verdim ve buyurdum ki mukaddemen ve halen verilen mukarrer namei hümayun muciplerince amel olunup min bad hilâfına hiç fert kâinen men kân ve keyfe makân ve nev'en minel enva ve sebeben minel esbap ve ferden minel efrat ve vahiden minel ahat ve veçhen minel vücuh mani ve mezahim olmayup dahl ve taarruz kılmaya şöyle bile ilâmı şerife itimat kılalar tahriren filyevmittasi aşere min şevvalilmükerrem sene isna ve işrin ve mieteyn ve elf.

Bimakamilmahruseti
Kostantiniyye

Ahi Kasımın Ahi Şeyhliği icazetnamesi

No. 240

1 — بباید دانستن که متنهیان اسرار الهی چنین روایت کرداند
2 — و مشیان اخبار نامتناهی درنقل چنین اورده اندکه فتوت درزمان قدیم‌ازلی مذکورست
3 — ودرمنشورحکیم لم‌یزلی آیت‌مشهورکه (قالوا سمعنا فتی‌یذکرهم یقاله ابراهیم)
4 — وبباید دانستن و بی‌عذر وبهانه توانستن که رکن‌اعظم فتوت أدبست
5 — و خنك کسی که‌ادب‌درنفیس اومکتسب استکه باب‌الله مفتوح لاتدخلوا الا
6 — بالادب و خلاصهٔ ادب وضع هر چیزی برجای خود کردنست و مرید و تربیه‌را
7 — باخلاق رضیه پرورده نست که الادب وضع کل‌شیٔ فی‌موضعه و بایدکه
8 — فتوت داربجمیع اداب طریق آراسته باشد و بهمه انواع معارف پیراسته باشدکه
9 — تربیه‌را ازطاعت کردن و لقمه خوردن و سخن گفتن و درراه رفتن و خاستن
10 — و خواستن و نشستن و میان بستن و گشادن بیار آید و ظاهر و باطن اورا باخلاق
11 — حمیده و اعمال پسندیده پیراید تا از تربیه ازان گروه نباشدکه غفلت وفسادبرسرمی باشد
12 — که (ولقد ذرأنا لجهنم کثیراً من‌الجن والانس لهم قلوب لایفقهون بها
13 — ولهم اعین لایبصرون بها ولهم اذان لایسمعون بها اولئك کالانعام
14 — بل‌هم اضل أولئك هم‌الغافلون .) و فتوت‌دار بایدکه بشش خصلت مزین باشد و ازهر شش رکن
15 — در و معین باشد سه رکن این گشاده دل بتوفیق حق نهاده یعنی اول درگشاد و بر صدق
16 — وارد رانموده که باب‌الله مفتوح و ثانی پیشانی گشاده و چشم برآمدن مسافر نهاده قوله
17 — تعالی (هل‌اتیك حدیث ضیف ابراهیم المکرمین اذدخلو علیه فقالوا سلاماً)
18 — و ثالث بند سفره را بگشاده و آن چه‌دار پیش آردکه السخی بما ملك و سه رکن ازین شش
19 — بسته است اول چشم از عیب بسته دارد و دیده از عیب بگمارد که (یعلم خائنة الاعین
20 — وما تخفی‌الصدور) ثانی زبان از غیبت بپرژ و مساوی و دروغ و بهتان رانگویدکه (ایحب احدکم
21 — ان‌یأکل لحم اخیه میتاً فکرهتموه) و ثالث بندمیان از حرام بسته‌دارد وعنان

22 — نفس را گشته بگذارد قوله تعالی (والذین‌هم لفروجهم حافظون الاعلی ازواجهم اوما ملکت
23 — ایمانهم) و وجود عزیز خودرا بتقلیل طعام و منام و کلام مسعود کرداند و بخلق
24 — خدای تعالی بخلق خوش در آید و ایزای بکس نرساند

شعر

25 — آن لفظ نکوی تو کهر سفتن تست . خلق خوش تو سخن پذیر رفتن تست
26 — علم و عمل و زهد تو أمی دانی چیست. کم خوردن کم گفتن کم خفتن تست

27 — بنابرین اقاویل و مبناترین تأویل از عبارتست مبارك وتشریفست متبرك که ازضعیف نحیف
28 — اصغر عبادالله و احوجهم الحی (طرد) ام بر برادر جانی و محبوب دوجهانی اعز اکرم امجد
29 — متقی متدین مقبل مقبول مفخرالاصحاب افتخارالاقرن ملك‌الفتوة والمروة اخی خواجه الحاجی
30 — قاسم ابن اخی علی بن اخی مجدالدین ادام‌الله توفیقه ارزانی داشتم که در آستانه
31 — بکشاید و قندیل بیاویزد و تربیه کیرد و بایندو و روندو چون شیر و شکر در امیزید و میان
32 — بندو و بکشاید و دست بردخودرا درین طریق بتمام و کمال منماید و هیچ دقیقه از شرائط
33 — فتوت داری‌فر ونکذارت و احترام خدا و رسول باشد و جمیع مسلمان را
34 — بو اجبی بجاارد ولله‌العزة ولرسوله و للمؤمنین و ان کسانی‌که و اخی خواجه الحاجی
35 — قاسم مذکور ارادت خواهد اوردن دست اورا درین کار دست سلطان
36 — الفتوة والمروة قطب‌الاولیا والعارفین اخی اوران
37 — قدس‌الله سره‌العزیز دانند و قبول اورا عین قبول اوستاسندکه میان اخی قاسم
38 — مذکور را اخی ظهرالدین طرد اجا بست‌و کشود و میان اخی طرد اجه‌را اخی شرف
39 — الدین خواجه عثمان بست و کشود و میان اخی شرف‌الدین خواجه عثمان
40 — را اخی پسر فقاعی بست و کشود و میان اخی پسر فقاعی را اخی امیرجه
41 — بست و کشود و میان اخی امیرجه راسلطان الفتوة والمروة اخی اوران قدس
42 — الله روحه بست و کشود چنانك میان اخی ناصرالدین اوران را احمد بست و کشود و میان
43 — اخی احمد را اخی قیهر بست و کشود و میان اخی قیصر را اخی بشره بست و کشود
44 — و میان اخی بشره را اخی قاپلان بست و کشود و میان اخی قاپلان را اخی
45 — حسام سوزنی بست و کشود و میان اخی حسام سوزنی را اخی عبدالله بست
46 — وکشود و میان اخی عبدالله را اخی فرج زنکانی بست و کشود و میان
47 — اخی فرج زنکانی را اخی علی عربان بست و کشود و میان اخی علی عربان
48 — را اخی محمد خصر باف بست وکشود و میان احی محمد خصر باف را احی محمد بخاری
49 — بست و کشود و میان احی محمد بخاری را احی رشید کبرا بست و کشود و میان

50 — احی رشید کبرا را در خاندان عباسیان بست و کشود و خاندان عباسیان
51 — امیرالمؤمنین علی کرم‌الله وجهه بست و کشود و میان امیرالمؤمنین علی
52 — را امیرالمؤمنین حمزه بست و کشود و میان امیرالمؤمنین حمزه را
53 — محمد علیه افضل الصلوات و اعلاها و اکمل التحیات و اسناها بست
54 — و کشود و فتوت را بمحمد علیه السلام جبرائیل علیه السلام
55 — از حضرت ربوبیة آورد والسلام علی من اتبع الهدی والله اعلم
56 — تحریراً فی عشر الثانی من شهر شوال المعظم سنه
57 — تسعین و سبعمائه هجریه 797

شهد بذلك شهد بذلك شهد بمافیه شهد بمافیه شهد به
سیف الدین مصطفی سیدالمدرسین داود بن اسحق السلیمانی امیرمحمود بن زکریا خواجه علی بن
الواعظ مولا سنان الدین القرشهری المتفقه المعرف عبدالجلیل

شهد بذلك شهد بذلك شهد بذلك شهد بذلك
طای بن یحیی الحاج حسین قیرشهری احی خلیل بن علی حاجی علی بن الحاج خضر الطالب اصلح شانه

کتبه بخطه شهد بذلك شهد بذلك شهد بذلك
احمد بن خضر الحاج محمود الطالب القرشهری احی بایزید البزاز قوچ محمد احی بزاز الحافظ

شهد بذلك شهد بذلك شهد بذلك
یعقوب بن خضر قرشهری حاجی محمود بن احی سلیمان شیخ طورسون بن خاصبك المعروف بفکا

شهد بذلك شهد بذلك شهد بذلك شهد بذلك شهد بذلك
الحاج بدرالدین کان کر الحاج بایزید کان کر غیاث الدین وبار بدرالدین پوستین کر لطف دانشمند

شهد بذلك شهد بذلك شهد بذلك شهد بذلك شهد بذلك شهد بذلك
بلوم بکی خواجه عثمان بن فقاعی القرشهری بالی کفشکر الحاج الوبك احی شعبان حاجی محمود فقاعی

شهد بذلك شهد بذلك شهد بذلك شهد بذلك شهد بذلك
محمود بن اشپر حاجی ابراهیم یکان حاصبك الحاج محمود بن جبرائیل احسن الله خاتمه محمد بن هبة الله احسن خاتمه

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi Tarafından
Ayda Bir Çıkarılır

Sayı : 39 *1 Ağustos 943* *Kuruluşu: Nisan 938*

Altıncı Büyük Kurultay İntibalarından

Nazmı TOMBUŞ

Türkiye Cumhuriyeti hükûmetinin nasıl sağlam temellere dayandığını, kudret ve kuvvet kaynağını Türk milletinin öz benliğinden ne suretle aldığını, Halk Partisi Altıncı Büyük Kurultayında bulunanlar, çalışmaları yakından takip edenler bir defa daha görmüş ve anlamış oldular.

Cumhurivet Halk Partisi, yurdun en küçük köylerine, en ucra bucaklarına kadar kol atmış, teşkilâtını yaymış; yurd sever her Türkü bağrına basmağa; kutlu varlığı içine almağa hazırlanmış bir durumdadır.

Halk partisinin ilk teşkilât kademesi olan, köy ve mahalle ocak kongrelerinde her sene belirtilen yurd ihtiyaçları, yurddaş dertleri, Kaza, Vilâyet kongreleri süzgecinden de geçtikten sonra Büyük Kurultay konuşmalarının konusu oluyor.

İşte bu suretle Türk bütünlüğünü şefkatle kucaklıyan, Parti ocağının sıcak ve samimi kucağında, devlet varlığını kuran her ferd, kendi idare sistemini dilediği gibi kurmak ve işletmekte müstakil birer rey sahibi olmuş, tabiî ve siyasî haklarını temamen iktisap etmiş bulunuyor.

Gerçi Kurultay kararları nihaî değildir. Temenni mahiyetindedir. Fakat, teşriî kuvveti haiz ve Cum-

huriyet hükûmetinin yegâne hakimi olan Büyük Millet Meclisi âzalarile yurdun her köşesinden gelen Kurultay delegelerinin birleşerek izhar edecekleri bu isteklerin tahakkukunu bir emri vaki olarak kabûl etmek lâzımgelir.

Şu hale göre; Türkiye Cumhuriyeti hükûmeti, tek Partili bir meclis ve liderlerinin şahsî arzulariyle değil, hür ve serbest reylere sahip on sekiz milyonluk bütün Türk varlığı ferdlerinin iştikâkiyle eşsiz bir demoksrasi ve serbest bir halkcılık cihazı ile işliyor.

Şimdiye kadar dünyanın gıptasını üzerine çeken öğünmeğe değer olağan üstü başarılar da bu sağlam kuruş, düzgün ve olgun işleyişe borçlu bulunuyor.

Kültür hareketleri :

Kız ve Erkek Sanat Okullarındaki Sergiler

Ortaokul Müdürü
ZİYA ATAMAN

Bu ders yılında Çorum'un bilgiye ve tekniğe susamış bağrındaiki nur kaynağı birden fışkırdı. Akşam Kız Sanat ve Bölge Erkek Sanat okulları.. Çorumda İlkokulu bitiren yavrularımız istidatları ne olursa olsun ancak Ortaokula girmeye mecburdu. Çocuk; boynunu büker, Ortaokula gelir; veli boynu bükük, tecrübe olsun diye, yavrusunu Ortaokula yazdırır. Bir çok yavrularımız da vaktinde bir sanat öğrenebilmek maksadile her hangi bir usta yanında uzun yıllar çırak olarak çalışır; sanatı yerinde bile saydıramıyan göreneğe tabi olur ve sönerdi. İki kaynak, çölde susuzluktan bunalmış, seraplarla avunan biçarelerin vahaya ulaşmaları gibi, Çorumumuza yeniden can verdi. Çorumlu kadın, kızı ile birlikte okula kaydolundu; kızı ile birlikte devam etti. Çorumlu kadınların münevveri, hiç okumamışın yanında, en yüksek memurun bayani bir işsizin eşi ile aynı sırada yer aldı. Erkek Sanat okulunun çatısı altında feyz almak için yarış yapan yavrular kadroları hemen doldurdu. Yeni kurulan bu okullar, bir taraftan binalarını kendi tedris bünyelerine uydurmağa çalışırken diğer taraftan en çok muhtaç oldukları malzemeyi ve bilhassa öğretim elemanlarını temine savaşıyorlardı. Tedris vasıtaları olan kumaş, demir, tahta gibi malzeme esasen piyasada da bulunmıyordu. Bu yönden ilk öğretim yılında bu okullardan kendi mevcudiyetlerini muhitlerine tanıtabilmekten fazla

bir randuman beklemek haksız olur kanaatında idik. Bir göz açıp kapıyacak kadar kısa bir zamanda bir okuma yılı geçti. Bir gün Çorumlular Akşam kız Sanat okulu sergisine davet edildi. Bu sergide ne bulacaktık ! Bir hatırı hoş etmek düşüncesile gidildi; fakat ne büyük bir sürpirizle karşılaşıldı : Altı oda dolusu emek mahsulleri ! Bunları kim yapmış, kim yaptırmıştı ! Ne vakit, hangi binada ve hangi malzeme ile ! Cevaplar eşyanın üzerinde hazır : Yapan ve yaptıran yaratıcı Türk kızı. Türk kadını. Yerli bezlerden en ağır çay takımları, ince, zarif hesap işleri, yatak takımları, iç çamaşırları, pijamalar, eski bozuntulardan yepyeni ve zarif roplar..

Eski güzel sanatlarımızın bir tekemmül istihalesi ile canlandığını görmek ve Türk kadınının tasarrufu esasından kavramış olması bizi hayran bıraktı. Sonsuz bir sevinçle göksümüz kabara kabara bu sergiden ayrılırken bize büyüklerimizin gösterdiği yolun ne kadar nurlu olduğunu bir daha gördük.

Çorumlular, bir kaç gün sonra da, Erkek Sanat Okulunun sergisine davet olunmuştu. 11-16 yaşındaki yavrularımızın bir kaç aylık tedris ve sanat mahsullerini görmeğe gidiyoruz.

Bir odaya girdik. Pırıl pırıl cilâlı bir karyola, bir orta masası iki rahat koltuk, bir komodin, bir gardırop duvarda kabartma bir oyma çerçeve. Rahat ve temiz bir yatak odası. Yavrularımızın derme çatma ilk işlerini görmeğe hazırlanırken böyle ustaca işlerle dolu bir odaya alınmaklığımızın manasını anlayamamıştım. Duvardaki bir yazı beni ikaz etti . : (Talebe tarafından elbirliği ile yapılmıştır.)

Nasıl. Bu güzel, hassas bir makinadan çıkma gibi el değmemiş sanılan bu eşya talebenin emeğile mi oldu. İzahı çok basit : Bitişik odada ilk talebe işinden itibaren bütün tekâmülü safha safha gösteren vazifeler hazır. Daha ötede, talebe, tezgâhları başında çalışıyor.

Demir işleri : Birkaç aylık bir tesviyecilik demiri, demir

bilgili öğretmenlerin, demir bilekli talebeleri elinde hamur yapmış. Demir, bükülüyor, kıvrılıyor, kesilip biçiliyor, şekil alıyor, alet oluyor, iş görüyor. Ve bütün bunlar bir kaç ayda, bütün eksikliklere rağmen başarılıyor. Daha dün bir cıvatayı bile Avrupadan bekleyen bizler birkaç ay içinde cıvata yapacak aleti de kendi elile yapan bir nesil karşısında yalnız hayranlık değil, aşırı bir sevinç ve iftihar duyduk.

Çorum'un bilgi ve tekniğe susamış bağrında bu yıl iki nur kaynağı birden fışkırdı.

Dile ve iste Çorumlu ! Şehrin, güneyi ve kuzeyi, doğusu ve batısı, bütün çevresi nur kaynağı ile dolsun. Sen ona lâyıksın, onlar sana lâyık.

Tarih:

Ahiler

II

Ahilik Nasıl Bir Teşekküldür

Nazmı TOMBUŞ

Ahilik; umumî teveccühü kazanmak, mensuplarını çoğaltmak için dinî esaslara dayanmış, bütün müstahsiller ile zenaat erbabını, sermayedar esnafı da içine alarak İslâm cemiyetlerindeki iktisadî faaliyeti teşkilâtlandırmış ve (Fütüvvet Tarikatı) adını almış cumertliği, yiğitliği, civanmertliği esas prensip olarak kabul etmiş içtimaî, ahlâkî bir kurumdur. Ahiler şimdiki belediyelerin ifa ettiği bir kısım vazifeler ile ticaret ve sanayi odalarının gördüğü işleri uzun müddet başarı ile yapmış, zamanına göre Türk ve İslâm topluluklarının çok faydalı bir uzvu olmuşlardır.

Ahiliğin bariz vasfı ve diğer sofî tarikatlarından farkı zühte, takvâya dayanan mistik ve süpjektif bir meslek olmaması, fonksiyonlarının opjektif bulunmasıdır.

Ahilerin bazı umde ve erkâniyle masunluk esas ve usülleri arasında kısmen benzerlikler vardır. Bunlar da masonlar gibi cemiyetlerin içtimaî ve ahlâkî bünyesine iyi bir düzen vermek iddiasındadırlar. Ahilikte de, meziyet ve kabiliyetlere göre saliklere tevcih edilen mertebeler, yekdiğerini tanımak için muayyen işaretler, bir takım remizler ve sırlar bulunmaktadır. (1)

(1) Ankarada (mükemmel sanayi teşkilâtı olduğu muhakkaktır. Ahiler bu teşkilâtın bütün ruh ve kudretini teşkil etmekte idiler. Ahiler kuvvetli bir korprasyon fakat kapalı bir lonca ve cemiyeti mahiyetinde idiler.) Galip Bahtiyar. Hayat mecmuası sayı 21

Yiğitlik ve civanmertlik prensipleri icabı, şuvaleresk cepheden mütalâaları da mümkündür. Nitekim Sayın (Hasan Fehmi Turkal) beşinci asır ortalarında yazılmış olan (Kabusname) ye istinaden erbabı fütüvveti; (civanmert, hüner sahibi, her işte sabırlı, vadinde sadık, akıllı, gönlü temiz, şahsı için başkasının zararını istemez, mazlumun zulum görmesine tahammül etmez, özü sözü doğru, kâr ve kisbi helâl) diye tavsif ediyor. Ve fütüvvet meslekinin (bir sporcular cemiyeti halinde bütün şarkta müstevli) bulunduğunu söylüyor. (2)

İbni Batoda seyahatnamesinde (Ahiler Blâdı Rumda sakin Türkmen akvamının her vilâyet ve belde ve karlyesinde mevcuttur. Ecanibe ibrazı re'fet ve fütüvvet ve itâmına ve ifayı hâvâyicine havayicine müsareat, cebâbireyi tenkil ve imha ve eğvanı zulüm ve teaddi ile eşirrâyı katil ve ifna hususlarında bunların dünyada misli yoktur. Oraca (Ahi) gayri müteehhil ve mücerret gençlerden ehli kanaat vesairenin biliçtima kendilerine reis intihap ettikleri ademe itlak olunur. Bu cemiyete dahi «Fütüvvet» tesmiye edilür (3) diye yazmakta Ahiliği gayri müteehhil mücerret gençlere münhasır gibi göstermekte isede «Fütüvvet»tarikatı bekârlığı ayıplamakta, evlenmeyi teşvik etmekte ve (ol kişi kim pişesi yoktur; anda mürüvvet olmaz. Bekâr kişi bîhasıldır.) Demektedir. (4)

Lügati tarihiye ve coğrafya, Ahileri; (Ahiler, tarihi «Fütüvvet» e salik ve akdi uhuvvet eden bir zümrenin unvanıdır. Bunlar Anadolu içinde bulunurlar. ve sofiler meslekini iltizam ve hallerini ecnebiden setredüp daimâ ibadât ve taât ile meşgul olurlardı. Lâkin sonra içlerine karışan bir takım cühelâ işbu uhuvveti hâliseyi ittihâdı siyasiyeye tahvil ve eğrazı nefsaniyesini icraye vesile ittihaz edüp beyinlerinde mukarrer olan işarât ve ibarât ile yekdiğerini

(2) Halk bilgisi mecmuası : C. 1

(3) Seyahatnameyi İbni Batoda tercümesi C. 1 S: 312. İbni Batota'nın Anadolu gezisi 728 hicret yılındadır.

(4) Ba Fütüvvetname, tayyib Müşerrefettin Ali Bin Hacı İlyas tarafından tertip edilmiştir. Te'lif tarihi yoktur. 1151 hicret yılında Yakup bin Hüseyin tarafından istinsah edildiği aynı hatla yazılmış bir cilt içerisindeki diğer bir risaleden anlaşılmaktadır. Aslı Çorum Millî kütübü Eşref Ertekindedir.

tanıyarak çoğalıp nihayet Ankara ve Sivas vilâyetini istilâ ve bir müddet tavâifi müluk gibi ol havalide nüfuzlarını icra eylediler. Bazıları dahi Konyada Karaman oğlu himayesinde bulundular ise de Sultan Muradı evvel hazretlerinin satvet ve celâdetine dayanamayup cümlesi perişan oldular. İşbu uhuvvet mukaddema Araplarda fetyan namiyle varmış) diye tanıtmaktadır.

Bu gibi iddialara rağmen zulmu, içtimaî fenalıkları önlemek dâvasını güttüklerinden faâliyetlerinde nâdiren siyasî safhalara tesadüf edilen Ahilerin —bazı turuku sofiye gibi— din ve takva perdesi arkasında siyasî gayeler takip ettiği henüz sabit bir olay olarak gerçekleşmiş değildir.

İlhanilerin son zamanında, Sıvas ve havalisinde bazı yerlerde re'sikâre geçmiş olmalarına bu fetret devirlerinde hadiselerin ve bilhassa bir başbuğ arayan halkın bu önemli kurum rüesasını önder olmağa icbar etmiş olmalarına atfetmek daha doğru olsa gerektir.

Bu gibi münferit, mevzii bazı idarî hadiselerin mücadelesiz kapanmış olması, Ahilerin içtimaî nizamı iadeye muktedir ilk tesadüf ettikleri bir otoriteye mukavemetsizce teslim olmaları da bu düşünceyi te'yit eder. (5)

Ahi teşkilâtının esas itibarile «bâtınî» olduğu hakkında fikir ve görüş ayrılıkları vardır.

Başta Sayın Profesörümüz Fuat köprülü olduğu halde müsteşriklerden mühim bir kısmı Anadolu «Ahi» lerinin «İsmaîlî: Bâtınî» lerden addedilmesi lâzımgeleceği kanaatindedirler. Braslav ünüversitesi profesörlerinden müsteşrik «Frederih kize» ise aksi mülâhazada bulunuyor; ve bu iddiasına Türk (Fütüvvetnamelerinde üç halifeye mühim bir mevki verildiğini Arapça Fütüvvetnameler de buna tesadüf edilmediğini) İbni Batutanın müşahedelerinin de bu merkezde olduğun, delil olarak ileri sürüyor. (6)

Sayın Köprülü; (Eski Türk Fütüvvetnamelerinde yalnız «Ali ve evlât» larına mevki verilmiş olan nushalar vardır; İlk üç halifenin ismi ise bilhassa onuncu asırdan itibaren yazılmış nushalarda

(5) (Tühaf ve hedâyâyı nefis tedarik edüp Padişâhâne pişkişler ile âsitânei sultana revane olup arzı itaat edip miftahı kal,ayı teslim ettiler.) Tac el tevarih C: 1 S: 63 .

(6) Türkiyet mecmuası; Köprülü zade Ahmet Cemal tercümesi C: 1 S: 159

göze çarpar. Esasen o asırda temamen «Esnaf teşkilâtı» mahiyetinde kalmış olan «Ahi» lik ceryanı, büyük şehirlerin «Sünnî» likleriye mütevafık olarak, eski mahiyetini kaybetmişti. Binaesaleyh bn noktai nazar doğru değildir) Diyor. Buna ait tetkiklerinin de ayrıca çıkarılacağını vat buyuruyor. (7)

Sayın profesörümüzün bu hususta esaslı delillere dayanmış olacağı şüphesiz olmakla beraber son tetkik neticelerinin görülememiş olması ve geçen sayımızda fotoğrafisi neşredilen 790 tarihli «Fütüvvet» şeceresinde «Ebubekir, Ömer, Osman» isimlerinin de mevcut olması, bu «şecere» nin onuncu asırdan çok evvel ahiliğin merkezi olan «Kırşehir» de tanzim edilmiş ve mezkûr tarihte «Kırşehir» in Osmanlı hakimiyetine girmemiş, Ahilik kudret ve nüfuzunun da henüz sarsılmamış bulunması bizi «Kize» nin görüşlerine doğru çekiyor.

Bazı fütüvvetnamelerde yalnız «Ali ve evlatları» isminin anılması bir kaç fırkaya ayrılmış olan Ahilik tarikatından bir zümrenin de şîîleşmiş olabileceği ihtimaliyle kabili izah zannını hasıl ediyor.

Esase bütün tarikatların birbirinden kısmen erkân ve usul iktibas etmiş olduğu göz önünde tutulacak olursa, Ahilerin de, batınîlerden bir takım adâp ve merasım almış olması muhtemeldir. Kezâlik (Mevlevî), (Rüfaî) ve ekser turuku sofiye gibi Ahilerin de (Muhibbi âli abâ) olduğu (Bektaşi) lerin ise kendilerinden çok evvel Anadoluda yayılmış ve olgunlaşmış olan (Ahi) tarikatı adâp ve menasikinden müteessir olmuş bulunduğu görülmektedir.

Bununla beraber Ahilerin (Batinîler ve gulâtı şîa) gibi (Ehli sünnet) e muarız bir yol tuttuğu vaki olsa, bu iki tarik'ın esas gediş, düşünüş, inanış ve gayelerinde bir benzerlik bulunsa idi, (Batinîler ve şiîler) gibi bunların da (ehli sünnet) âlimlerinin taan ve târizine hedef olmaları lâzımgelirdi. Halbuki, böyle bir dedi kodu işitilmiyor. Bil'akis görebildiğimiz (Sünnî) kaynakların hepsi Ahilerin fazilet ve meziyetlerini zikr ve tekrar etmekte müttefiktir. (8)

(7) Hayat mecmuası: Osmanlı imparatorluğunun kuruluşu meselesi. Fuat Köprülü S: 12

(8) Aşık paşa zade tarihi : S: 200. Sakayıkı Numaniye tercümesi S: 33 Künh el ahbar : C: 5 S: 61

«Gülşehrî» nin «Ahi» lerin cehaletinden bahsetmiş olmasına gelince : Burada «cehalet» kelimesinin ancak lügat manasına mahmul olabileceğini, başka suretle tefsir ve izaha müsait bulunmadığını, çünkü en mühim ekseriyeti halk tabakasından, esnaf zümrelerinden ibaret olan bir teşekkül efradında ilmî vasıflar aranmasının gayri tabiî olacağını zannediyoruz.

(Köroğlu Türküsü) (1)

Derleyen : Eşref ERTEKİN

I

Dinleyin ağalar hem dahi beyler
Silâsına gitmek ister Köroğlu
Ala karlı Mor sümbüllü dağlara
Çıkop seyran etmek ister Köroğlu

*

Deryanın yüzünde dönen gemiler
Ana baba diye ağlayan diller
Yatağında Arslan gibi gümüler
Durna avazlu şahin atlu Köroğlu

*

Ben yiğit isterim hem yarış atlu
Demirden bileklü kolu kuvvetlü
Döğüşe çıkınca arslan sıfatlu
Karacası (2) demür yaylı Köroğlu

*

Sabah namazları kalkar göçümüz
Uğrun uğrun döğüş ister içimiz
Köse Sefer, Demircoğlu üçümüz
Üçümüzde nam sahibi Köroğlu

(1) Bu türkü Millî Kütüphanede 2089 / 160 Nolu cönkten alınmıştır.
(2) Karaca : (Bâzu) kolun yukarı kısmı

(Diğer Bir Köroğlu Türküsü) (1)

II

Hasan paşa ne düşmüşsün ardıma
Benim senden korkmaz beylerim vardır
Atını uğratma kayaya daşa
Benim at işlemez yollarım vardır

İnce arap derler ordunun başı
Geçirdim baharı seyreyle kışı
Bir yiğidim vardır binine karşı
Dahi imdadıma gelenim vardır

Âlemde söylerim sözümün sağı
Kırarım ordunu hiç kalmaz sağı
Ya niçe paşaların tuğu sancağı
Alup Çamlı bele diktiğim vardır

Köroğlu duşmandan çevirmez yüzü
Yiğit olan saymaz sekseni yüzü
Erişür Eyvazım bozarım sizi
Dahi Erenlerden gümanım vardır

(1) Bu türküde Millî Kütüphanede 2116 / 187 Nodan alındı:

Başka Türküler (1)

Başında keşan kuşağı
Gunce gül kurmuş otağı
Dökmüş gerdandan aşağı

Kâkülmüdür zülüfmüdür telmidir
Tel telmidir bilmem

*

Çezilmiş bendinin bağı
Eridi yüreğim yağı
Yavrunun sükker dodağı

Şekermidir şerbetmidir balmıdır
Bil balmıdır bilmem

*

Düşeydim yarin izine
Sürmeler çekmiş gözüne
Nukta nukta olmuş yüzüne

Nucummudur mercanmıdır halmıdır
Hal halmıdır bilmem.

*

Şu gelen Şahinin yari
Boyu uzun servi dâli
Dedimki söyledem yari

Dillimidir dilsizmidir lalmıdır
Lâl lâlmıdır bilmem:

(1) Bu Türkü Çorum. Millî Kütüphanede 2261 / 332 . Numaradaki kitaptan alındı.

Türkü (1)

Elim ile tuttum yarin elini
Kimselere duyurmadım sırımı
Kötülerde sardı senin belini
Artık bu yerlerde durmak gerekmez

*
* *

Fehmeyle efendim yâr ile yara
yâreler açuptur adama yara
Yaridir gişinin yaresin sara
Gelmedi ikrarın gözedüp güzel

*
* *

Sözün ardın önün düşün var yatma
Gözünün önüne bak çökeğe batma
Nişan gözle oku yabana atma
Utanırsın sonra yüzün karalur

*
* *

Buna felek derler çok düzen bozar
Kimi hasta olmuş kimi sağ gezer
Kimi sağlığında canından bezer
Kimi deli olmuş gezer dağları

(1) Şu ayrı ayrı iki kıta türkü de Çorum. Millî Kütüphanede 2100 / 171 Nodan alınd

TE'SİS

Âfet KOBAK
C. M. U. Muavini

— 38 inci Sayıdan Devam —

Fransa: Resmî senet de müessis idare heyetinin kaç kişiden ibaret olacağını, ilk idare heyetini ve onlardan sonra gelecek müdür veya idare heyetinin nasıl ve kimlerden seçileceğini tayin etmemiştir. Bu takdirde teftiş makamlarının harekete geçmesi zarureti vardır.

Bilfarz yeni kurulmuş bir vaziyette müessis ilk idareciler kimler olacağını veyahut da kimlerden ne şekilde intihap edileceğini tasrih etmemiştir. Dedik. Böyle bir vaziyet hudusunda te'sis yine hükmî şahsiyeti haiz bir mevcudiyettir. Yalnız organları olmadığı için faaliyetde değildir onu faaliyete getirebilmek için teftiş makamlarının organlarını seçip tamamlamaları lâzımdırki ancak te'sis o zaman tasarruf ehliyetini de iktisap eder ve faaliyete geçebilir.

Sicille müessisenin ismi, sureti idaresi ve maksadı kaydolunur. Bir te'sisin bazan maksadı müteaddit olabilir demiştik bu takdirde en ebedî maksat kaydolunur.

Bazı defa müessisin vazettiği gaye ile te'sisin teşekkül etmesi imkânsız olabilir. Bu vazitte iki hal mevcuttur.

A) Ya müessis koyduğu şartların tadilini menetmiştir.

B) Veya menetmemiştir.

Birinci halde, tesisin bir manası yoktur. Ve binaenaleyh bir vakfın kurulabilmesi için icabeden unsurlardan (gayenin) mevcut olmaması dolayısiyle te'sis kurulamaz bile.

İkinci halde: Yine teftiş makamının işe müdahele etmesi icabedecektir. Böyle bir vaziyette

işbu makam vakfın mallarını mümkün mertebe gayece aynı olan diğer bir te'sise tahsis ve teslim eder. Meselâ: Bir hastahane yapılarak devamlı bir surette işlemesi için muayyen bir mal tahsis eden müessisin vazettiği sermaye öyle bir hastahanenin ancak yapılmasına kâfi geleceği veya hastahane yapılıp muktazi levazım alındıktan sonra idare için para kalmayacağı anlaşıldığı takdirde bu maksatla kurulmuş ve işlemekte olan diğer bir haştahaneye paraların verilmesinde bir mahzur yoktur.

TEŞKİLÂT :

Bir te'sisin idaresinin tanzimi müessisin idaresine bağlıdır. Müessis yaptığı vakıfta idarenin ne şekilde olacağını ve organlarının miktarını, ne şekilde intihap ve tayin olunacaklarını tasrih eder şayet bu hususta te'sisnamede sarahat yoksa teftiş makamının ne suretle hareket edeceğini yukarıda arz etmiştim.

Te'sisin behemehal bir idare organı olması lâzımdır. Bunun bir hükmî şahıs, bir veya müteaddit hakikî şahıs olmasında beis yoktur. Filvaki 74 üncü maddenin son fıkrasında (te'sisi idare edecekler) denilmekte ise de bu cümleden idare edeceklerin mutlaka birden fazla olması iktiza ettiği anlaşılmamalıdır.

İdare organı bir kişi olursa te'sisi idare hususunda re'sen vereceği kararlar tatbik olunur. Fakat organ birden ziyade olduğu takdirde cemiyetlerde olduğu gibi bunların heyeti umumiye halinde karar vermesi icabeder. (Madde : 59)

İdare organlarının vakfın gayesi dahilinde yapacakları bilumum muamelâttan hüsnü niyetli üçüncü şahıslara karşı mes'ul olan vakıftır. Müdürün idare salâhiyetinin tahdidi hattâ sicille kayit ve ilân edilmiş olsa bile hüsnü niyetli üçüncü şahıslara karşı hüküm ifade etmez.

İdare organlarının muamelâtını tetkik ve teftiş etmek.

Kanunun tayin ettiği teftiş makamlarına aittir. Filvaki bu hüküm müessisin ayrıca bir nâzır tayin etmesine mani değildir. Şu vaziyete göre vakıfın serbest idaresiyle vücut bulan vakıf yine onun idaresiyle işler ve kontrol edilir. Fakat gayesi bilhassa içtimaî olan te'sislerin devletin kontrolünden uzak bulundurulması âmme menfaati bakımından doğru

doğru olamıyacağı cihetle te'sis gayesine göre devlet, vilâyet, Belediye ve köyden hangisine tealluk ediyorsa onun teftişine tabi tutulur. Teftiş makamı te'sis mallarının gayesine muvafık surette sarfına nezaret eder.

Müessis müdürünün gaye haricinde tasarrufatta bulunduğunu müşahede eden mürakıp kendisine böyle muameleleri yapmaktan ictinap etmesini emreder. Bu emre muhalif harekette bulunan memur bu mercie karşı mesul olur. Hattâ icabederse hükûmet memurunun emirlerine itaat etmeyen memuru esbabı mucibei kanuniye serdiyle azletmek hakkını haizdir.

Keza te'sisle alâkadar olan kimseler idare organlarının yolsuz hareketlerde bulunduğunu ve tesis mallarının mevzuundan başka bir yere sarfedildiği gördükleri takdirde teftiş makamına keyfiyeti ihbar ederler, şayet bu ihbardan bir netice hasıl olmaz ve teftiş makamları yolsuz sarfiyatın meni için tedabiri lâzıma ittihaz etmezlerse bu kimsenin kanun ve nizamlar dairesinde mahkemeye şikâyet etmeğe hakkı vardır. Te'sisleri devletin mürakabası bazan teftiş makamlarından başka İcra Vekilleri Heyeti marifetiyle de olur.

TE'SİSE İTİRAZ :

Medenî kanunumuzun 75inci maddesine alacaklılara ve varislere dâva etmek hakkını veriyor. Bu maddeye göre (Hibede olduğu gibi te'sis edenin mirascıları ve alacaklıları tarafından te'sise itiraz olunabilir) deniliyor. Buradaki hibe gibi tabiri çok kısırdır ve dar bir manâ ifade eder, bu itibarladırki kanun vazının maksadı temamen anlaşılmış değildir. Çünkü te'sis bir taraflı bir hukukî bir muameledir. Hibe de ise bazı şartlar mündemiç olabilir. Bilfarz kabul edilmiş olan bir şartın yerine getirilmiş olması veya alâkî bir vazifenin ifası gibi. İşte bu vaziyet dolayısiyle hibe gibi tabirini daha geniş manada anlamak ve hocamın dediği gibi atiye kabul etmek daha münasıp olacaktır.

Te'sise itiraz yalnız müessisin mirascıları veya alacaklıları tarafından olmaz bizzat müessis tarafından da olabilir. Bunda da iki hal mevcuttur.

1 — Ya müessis vaz geçer

2 — Veya itiraz eder.

Vaz geçmede ancak te'sis vücut bulmadan mümkündür. Bu

Alman medenî kanununda müessisin rücû hakkı te'sisin hükûmet tarafından tasdik edilmesine kadardır. Tasdik olunduktan sonra artık rücû edemez.

Bu hususta kanunumuzda bir sarahat olmamasına rağmen teşekkül eden ilmî kanaata göre te'sis muntazam surette vücut buluncaya kadar rücû etmek hakkı vardır.

İtiraza gelince : Müessis ancak iradeyi ifsat eden sebeblerle ki hile, ikrah ile mahcuriyet gibi umumî sebebler dolayısiyle te'sise itiraz edebilir.

İtiraz neticesinde te'sisi iptal veya tadil etmek için karar istihsal eden alacaklı veya varisler kendilerinden alındığını iddia ettikleri emvalın iadesini talep edebilirler

Teşkilât ve gayenin tepdili.

Te'sisler mazideki fikirlerin halde tatbik edilmesi ve istikbale muzaaf olmasıdır. Fakat hayatın yürüyüşü dün'ün düşüncelerinin ve dün'ün idare makanizmasının bu gün tatbikından imtina edilmesi icabeden paslı ve bozuk birer alet olduğunu ve ihtiyaçları karşılayabilmek için zarurî olarak bu günün seyrine insanın kendisini uydurmasını lâzımgeleceğini göstermektedir. Şu vaziyete göre: Yıllarca evvel kurulan bir te'sisde müessis ne kadar uzağı görücü olsa bile yine zamanın düşüncelerinden; zamanın telâkkilerinden kendisini kurtaramaz. Binaenaleyh bir te'sisi kurarken de vazedeceği esaslar zarurî olarak o günün düşünceleri ve o günün ihtiyaçları ile karışık olacaktır.

Sonra zaman kadar tahripkâr bir şey tasavvur edilemez. Bu gün mevcut olan bir varlık yarın yok olmak karşısındadır. Nitekim tarih bize muazzam devletlerin bile bu halde karşısında eriyip gittiklerini göstermektedir.

İşte bu sebeblerledirki kanun vazıı dün yapılan bir vakfın gerek gayesi gerek teşkilâtı itibariyle bu gün de istifade edilir bir halde olması için onun yeni yeni aşılarla tazelemek düşüncesiyle bir takım hükümler koymuştur. Buna nazaran müayyen olan formalite dahilinde bir te'sisin teşkilâtı, bir te'sisin gayesi tepdil ve tâdil olunabilir.

Te'sisin ortadan kalkması :

Te'sisler her ne kadar daimî isede ebedî değildir. Binaenaleyh diğer hükmî şahıslar gibi doğar, yaşar ve ölür. Yalnız te'sisin hayatiyetini gaybetmesi cemiyet

şirket gibi hükmî şahıslardan farklıdır. Bu hükmî şahıslarda bir umumî heyet mevcutturki şirket veya cemiyetin bütün mukadderatına hakimdir. Halbuki te'sislerde böyle bir heyet olmadığı gibi te'sis senedinde zikredilmedikçe idare organlarıda bu fesh hakkına haiz değildirler. Binaenaleyh te'sislerin ölümü ancak kanunun tayin ettiği sebebler dahilinde olabilir. Bu sebebleri üç noktada hulâsa edebiliriz.

1 — Gayesi tatbik olunmak kabiliyetini gaybettiği anda bihakkın fesh. Bu takdirde hakimin hükmüne hacet kalmadan te'sis ilga olunur. Ve teftiş makamı malları yukarıda söylediğim veçhile diğer bir te'sise devreder.

Bundan başka gaye fiilen imkânsız olmaz. Bazan maddî zarurette tahaddüs edebilir. Meselâ iflâs eder. Bu takdirde de te'sis ortadan kalkar bir te'sis borclarını ödemekten aciz bir hale geldiğinden idare organı tesisin iflasını istemediği takdirde teftiş heyeti iflâs talep eder. Ve bu iflasla da arz ettiğim vechilede te'sis münfesih olur. Yalnız burada cemiyetler hakkındaki 70 inci maddenin kıyas yolu ile tatbikına imkân mevcut değildir. Kezalik te'sisin gayesi tahakkuk ederse veya bir müddet tayin edilmiş olup da bu müddet hitam bulursa yine te'sisin kendiliğinden münfesih olmasını intaç eder.

2 — Yukarıda arzettiğim veçhile mirascılar ve alacaklılar tarafından itiraz edilip bu itiraz mahkemece kabul edildikten sonra da te'sis infisah eder.

3 — Gayesi kanuna veya adabı umumiyeye muhalif olduğu takdirde te'sis hakim tarafından fesh olur şirketlerin feshinden bahseden 71 inci madde (Müddeiumumilik makamının veya alâkadarın telebi üzerine) demektedir. Te'sis hakkında da 81 inci madde (te'sisin feshini teftiş makamı veya her alâkadar talep edebilir) der.

Te'sisin infisahında keyfiyet sicille işaret edilmek üzere ait olduğu makama ihbar edilir. Fakat bu ihbarı kime yapacaktır. Şayet infisah bir mahkeme kararı ile olmuşsa bu takdirde mahkeme tarafından bildirilecektir. Mahkeme bunu yapmamış sa Müdür veya teftiş makamı tarafından ihbar edilecektir.

İnfisah diğer hallerde vaki olmuşsa ihbar mükellefi idare organları ve teftiş makamına racidir. —SON—

Çorumda Söylenilen Bilmeceler (1)

Derleyen : Eşref ERTEKİN

Dört terkli beş değil sudan başı hoş değil. (Sabun)

Eğri büğrü nereye gidiyun. Tepesi delik sana nuldu.
(Tütün baca)

Bir yeri var yaydan eğri bir yeri var iğden doğru, bir yeri var kazandan kara, bir yeri var süddden akça. (Leylek)

Gökten bir karpuz indi
Üçyüz altmış dilim şimdi
Otuz dilimi yenmedi emma
Giri yanı temam yendi
(Yıl, Ramazan orucu)

Bir kabağı oyarlar içine dınıklağı koyarlar çok söyleme deli oğlan kulağını burarlar. (Ud)

İstanbulda süt bişer köpüğü buraya düşer. (Mektup)

Yedi yıl yerde gezer yediği yedi gelinden güzel. (Çift demiri)

Bir atım var haşeri gö.. dandan tışarı. (Damın temek deliği)

Afuru daştan, öyünü ağaçtan. (Ocak)

Uzun oluk uz yatar çoluğu çocuğu düz yatar. (Yapı ve döşemeleri)

Babası şangal şungal, anası sarı kız, oğlu has ermeni, kızını mecliste görmeli. (Devek, üzüm, şarap, bekmez)

Uzun kuyu, kümbür suyu içen ölür içmeyen kalır. (Tüfek)

Dam ardında selvi süpürge. (Baştaki saç)

Dört döşeği var iki yorganı

(1) Bu bilmecelerin çoğunu bir köylü kadının ağzından çıktığı gibi yazarak derledim. İçinden bazıları evvelce neşredilenler arasında var ise de kelime değişikliği ve söyleniş tarzları başka olduğu için yazılmıştır.

var, demirden si.. var gönden taşa.. var. (Demirci körüğü)

Dizim dizim nar. Dizimecek kar. Uçtu setik kaldı dilber. (Saman ve buğday)

Kem kemi lâlek kemiksiz lâlek, sümsümü lâlek sümüksüz lâlek suya gider aksamaz lâlek (Kepenek) (2)

Gendi pire kadar si.. minare kadar. (Kendir, tohumu)

At durur arap biner. (Sacayak, kazan)

Geriden attım hızınan yedi bin yıldızınan, arabın atıynan Allahın kuvvetinen. (Yıldırım)

Geriden aldım çatmayı çığırın gelsin Fatmayı kız nereden belledin kol kırıp göbek atmayı. (Süpürge, süpürmek)

Bir kücücük cadırım var bir direği var bin cereği (3) var. (Mantar)

Çıt demeden çalıya uğradı. (Güneş)

Bizde bi (4) dudu var eğri büğrü budu var bize gelir görürsünüz güle güle öiürsünüz. (Kurbağa)

Ufak gözler iri gözle beni gizler yari gözler. (Pencere kafesi)

İki oturanlar iki gezenler iki birbirini sevenler iki birbirini sevmeyenler. (Yerle gök, ayla gün, su ile toprak, su ile ateş)

Ana bir kız doğurur ne ayağı var ne başı var kız bir ana doğurur hem başı var hem ayağı. (Tavuk, yumurta)

Dağ başında bir elek asılı. (Kulak)

Bir gücücük al yastık içine tatlı un bastık. (İğde)

Cibil cibil çaydan geçtim cibiltisin duymadım boyumca kaftan kestiler kırpıntısın görmedim. (Düş, ölü kefini)

Isladım usladım altun tasa gön ısladım yetmiş iki çeşit bülbül cücüğünü bir kafeste besledim. (Gemi ve içindeki her milletten adamlar)

Dağdan gelir dala dala kuyruğunu sala sala labi teker gibi altun şeker gibi. (Arı, bal)

Kolay gelsün ustalar kurt iken kuş olmuş bağarsığını desteler. (İpek böceği)

Tekne nedir teklş nedir gül bekârı gümüşledir ne yerdedir ne göktedir cümle alem içindedir. (Ayna)

(2) Kepenek (Kelepek) tir.

(3) Yapılarda kullanılan uzun ince sırıklar.

(4) Bi (bir) demektir.

Cınkıl cefa bahçasında bir ağaç bitmiş dalsız bıdaksız, üstüne bir kuş konmuş tüysüz tozaksız, onu bir adam vurmuş topsuz tüfeksiz, onu bir kadın bişirmiş odsuz ocaksız, onu bir adam yemiş dilsiz damaksız. (Gnül, gönül vurgunluğu)

On yar idik bir bağda
On nar gördük bir dalda
Her biri birini aldı
Dokuzu dalda kaldı

(Narın birini alan adamın adı her biri imiş)

Gönül alçak yüz yerde
Yüz yaram var yüz yerde
Hak yarattı görmedi
Ben görmüşem yüz yerde (Uyku)

Anaya değmez babaya değer kardaşa değmez bacıya değer değere değmez değmeze değer vallahi değmez billâhi değer.

(Bu kelimeler söylenirken dudağın dudağa değmesi)

Bir ağa bir hizmetçisine seslenmiş şu otuz atı dokuz kazığa tek tek bağla demiş. (Hizmetçinin adı tek tek imiş)

Çorum Halkevi Altı Aylık Çalışma Raporu

Dil, Edebiyat Şûbesi :

1 — Bu kez şûbemiz yeniden teşekkül etmiş, üyeleri arasında iş bölümü yapılmıştır.

2 — Gereken çalışma programını aylara bölerek hazırlamış ve tasdik ettirmiştir.

3 — Kâğıtsızlık yüzünden uzun zamandır yayınlanamıyan Çorumlu dergisinin 38 inci sayısı 1 - Temmuz - 1943 de tekrar çıkarılmağa başlanmıştı; bu hususdaki çalışmalara devam edilmektedir.

4 — Folklor derlemelerine, bilhassa önem verilmekte ve alınan sonuçlar Çorumlu dergisi ile yayınlanmaktadır.

5 — Çeşitli konular üzerinde muhtelif vesilelerle evimiz salonunda ve Halkevi alanında, Millî bayramlarda söylevler ve konferanslar verdirilmiştir.

6 — Evimizin diğer şûbeleriyle yerine ve gereğine göre iş birliği yapılmaktadır.

Güzel Sanatlar Şûbesi :

1 — Bu devrede Halkevi bütcesinden ücret verilerek bondocu çalıştırılması işine son verilmiştir.

2 — Şimdi bandocuların ücreti Halkevi bütcesi dışından temin edilmektedir.

3 — Orkestra ve koru çalışmalarına bu devrede daha geniş yer verilmiştir. Plânlı çalışmalara devam edilmektedir.

4 — Memleket millî his ve duygularının kökleşmesi bakımından büyük rolü olan bayrak merasimi bu devrede de muntazaman yapılmış bando bu törenlere iştirak etmiştir.

5 — Halkımızın müzik zevkinin tatmininde iyi bir netice veren açık hava konserlerine devam edilmiştir.

6 — Bondomuz törenlere caz takımı da balo ve aile toplantılarına muntazaman iştirak etmiştir.

7 — Şubat ayında Ankarada çalışan resim sergisine iştirâk etmiştir.

8 — Radyo neşriyatı mevcut iki radyo ve hoparlörlerle halka dinletilmektedir.

9 — Şubemiz icabettikçe evimiz diğer şubeleriyle işbirliği yapmıştır.

Temsil Şûbesi :

1 — Dört ay evvel yapılan seçim neticesinde teşekkül eden şûbemiz âzaları arasında iş bölümü yapılmıştır.

2 — Heyeti umumiyeyi toplayarak tiyatro tekniğine vakıf arkadaşlar arasından sahnemiz teknisiyen elamanları seçimi yapılmış ve işe başlanılmıştır.

3 — Sahnenin kendimize ait bulunmaması dolayısiyle portatif dekor inşasını zarurî gören şûbemiz Çorum Erkek Sanat okulu öğretmenlerinden istifade etmiş ve her sahada kullanılması mümkün olabilecek kontroplâktan dekor yaptırmıştır.

4 — İlk hamlede (Para delisi) adlı eseri sahneye koyan şûbemiz şimdiye kadar yapılan temsiller fevkında gösterdiği muvaffakiyetle halkın tiyatroya karşı rağbet ve alâkasını artırmıştır.

5 — Yakında temsil edilmek üzere seçilen piyeslerin prova ve hazırlıklarınada başlamış bulunmaktadır.

Spor Şûbesi :

1 — Usulüne uygun olarak güreş, Voleybol, Atlatizm, Ping-Pong, Bisiklet ekzersizleri ve müsabakaları yapılmıştır.

2 — Beden terbiyesi bölgesi külübünün yapabileceği çalışmalarda evimize mensup gençlerin büyük başarıları görülmüştür.

3 — Ulusal törenlere gençlerimiz toplu ve giyinik olarak katılmışlardır.

4 — Evimize Yüksek Genel Sekreterlikçe güreş minderi Basketbol, Voleybol, Ping-pong, Atlama kasası, Tırmanma, Çekme halatları gibi mühim bir malzeme yardımı yapılması neticesinde önümüzdeki devrede çalışmaların artacağı şüphesizdir.

Sosyal Yardım Şûbesi :

1 — Bu devrede iki talebenin okutulması temin edilmiştir. Bu çocuklar okumağa hevesli çalışkan ve yoksul kimselerdir. Biri Samsun lisesinde diğeri de Yozgat lisesinde okutulmaktadır.

2 — Evimize karşı Genel Sekreterlik Yüksek makamının kıymetli ve değerli sempati ve sevgilerinin bir nişanesi olarak bu devrede verilen kırk sandık gümrük eşyasından 1200 yoksula giyim yardımı yapılmıştır. Bu eşyalardan bir kısmı Halkevinde hıfzedilerek evlenen fakir kızlara gelinlik elbisesi olarak verilmektedir.

3 — Geçimin bu dar zamanında 1700 yoksul mektep çocuğuna sıcak yemek verilmek suretiyle yardım yapılmıştır.

4 — Bermutat fakir kimselerin muayenelerine tavassu edilmekte ve icabedenlerin ilâçları alınmaktadır.

5 — Memlekete faydalı olabilecek yoksul zeki ve çalışkan köy çocuklarının sanat okulunda okutulması için gereken tedbirler şimdiden alınmış bulunuyor.

6 — İcap ettikçe Hayır cemiyetleriyle iş birliği yapılmaktadır.

Halk Dershaneleri Ve Kurslar :

1 — Bu devrede açılmış olan kursların hepsi de muntazaman devam etmiştir.

2 — Resim kursunun sonunda bir sergi açılmış bu sergide birinci gelen resim Ankaradaki sergiye gönderilmiştir. Bu hususta çalışan çocuklardan 11 rine Halkevi mükâfat vermiş ve sergi seçgin davetliler huzuriyle merasım yapılarak açılmıştır.

3 — Matematik kursu muhitte büyük bir alâka uyandırmış ve bilhassa okula devam etmeden Ortaokul eleme imtihanların girecek memleket yavruların büyük faydalar temin etmiştir. Alınan iyi randıman göz önüne alınarak bu kursun önümüzdeki devrede de açılması uygun görülmüştür.

4 — Ceca evinde bir kurs «okuyup yazma» açılması için gereken tedbirler alınmaktadır.

5 — Genç kızlarımız orkestra kurslarına gün geçtikçe daha büyük alâka göstermektedirler.

6 — Açmış olduğumuz yazı kursu da iyi bir netice vermiş bulunuyor. Başka başka şekillerde yazılan «Temel harfler» bu kurs yardımı ile bilhassa ilgili kimselere öğretilmiştir.

7 — Önümüzdeki devrede «pratik elektirik» ve «pratik marangoz resmi» kursları açılması da kararlaştırılmış bulunuyor.

1 — Kurslarda vazife alan öğretmenler muntazaman bir program ve iyi bir şekilde çalışmışlar ve çalışmakta devam ediyorlar.

2 — Açılan beş kurstan sütunu mahsusunda da görüldüğü gibi dört danesi tamamen fahrî olarak idare edilmiştir.

3 — Halkevinde açılan her hangi bir kursta öğretmen arkadaşlarımızın fahrî olarak ve büyük alâka ile çalıştıklarını şükranla yadederiz.

Kütüphane ve Yayın Şûbesi :

1 — Kütüphanemiz bu devrede de her gün muntazaman açık bulundurulmuştur.

2 — Halkevlerinin yıl dönümünde okuma salonumuda bir kitap sergisi açmak suretile iştirak edildi.

3 — Evimiz idare heyetinin kararı ile kütüphane bu ders yılı boyunca gecelri, ışık ve ısınma vasıtalarından mahrum, yoksul talebelerin mütaleasına kütüphanemiz salonu tahsis edilmek suretile bu devrede önemli bir vazife daha yapmış bulunuyor. Bu mütalealar gecede üç buçuk saat devam etmiştir. Bu çalışmalar muhitde iyi bir te'sir bırakmış olduğundan önümüzdeki ders yılında bu hususun daha geniş olarak tatbiki için gereken tedbirlere şimdiden baş vurulmaktadır.

4 — Kütüphanemizde her türlü kuyudat azamî itina ve titizlikle tutulmaktadır.

5 — Bu devrede cilt işine de önem verilmiş ve yüz on dokuz kitap ciltleetirilmiştir.

6 — Evimize kitap teberru edilmesi için yapılan teşebbüslerimiz iyi karşılanmakta ve gün geçtikçe artmaktadır. Bu devre zarfında kütüphanemize yetmiş dokuz cilt kitap teberru edilmiştir.

Köycülük Şûbesi :

1 — Bu devrede zarurî sebebler dolayısiyle hiç bir köy gezisi yapılmamış olduğunu üzüntü ile kaydederim. Bu zarurî sebebler şunlardır :

A) Kış mevsiminin muhitte çok uzun sürmesi,

B) Vesaiti nakliye buhranı;

C) Taşıt vasıta ücretlerinin fevkalâde pahalılığı.

2 — Bu çalişma devresi kışa rastlamamış olsa idi hiç olmazsa yaya geziler yapmak mümkün olacaktı.

3 — Gelin olan yoksul köy kızlarına gelinlik kumaş verilmek suretiyle onlara yardım yapılmaktadır.

4 — Köylü Hastaların muayenelerine tavassut edilmekte ve icabında reçete bedeli ödenmektedir.

5 — Mektup yazma ve iş takibine bu devrede de devam edilmiştir.

6 — Köylülerin resmî işlerinin daha kolay takibi için önümüzdeki devrede evimiz dahilinde haftanın muayyen günlerinde bir danışma odası açık bulundurulacak ve bu günlerde avukat arkadaşlar onlara yol göstereceklerdir.

7 — Önümüzdeki devrede resmî vasıtalardan istifade imkânları aranarak köy gezilerine ehemmiyet verilecektir.

Tarih Müze Şûbesi :

1 — Ankarada açılan ulusal giyim sergisine bir erkek ve birde kadın kıyafeti göndermekle iştirak edilmiştir.

2 — Bu devrede de folklor malzemesi araştırmasına ve toplanmasına devam edilmiş, elde edilen eşyalar ilgili kimselerden müteşekkil bir komisyon marifetiyle incelendikten sonra gerekli ve kıymetli

olanları satın alınmış, müzemiz vitrinlerine yerleştirilmiştir. Mübayiaya devam edilmektedir.

3 — Dil edebiyat şûbesi ile teşriki mesai edilerek elde edilen tarihî vesikalar, derlenmesi, Çorumlu dergisi ile yayınlanması temin edilmiştir.

4 — Yeni sene bütcemizin tasdikından sonra, raflar vitrinler yaptırılarak müzedeki eşyanın tasnifine başlanacaktır.

5 — Genel Sekreterlik Yüksek makamınca gönderileceği vaat buyrulan mankenler geldiğinde bir erkek bir kadın kıyafetinin canlı bir şekilde temsil ve teşhiri mümkün olabilecektir.

Bibliyoğrafi:

Zakkum Çiçekleri

Bahri MİYAK

Zakkum çiçekleri : Mazlum Kenan Köstekçi, Ahmet Halit kitabevi, 1942 kitap kabı; Ratip Tahirin güzel bir kompozisyonu ile süslenmiş ve siyah bir matem çerçevesile çevrilmiş ... Bahtsız şair, ruhunun limonluğunda ve ıztıraplarının fağfur saksılarında yetiştirdiği çiçeklerin dış âlemin havası ve güneşiyle temasını göremeden, gözlerini dünya ışıklarına kapamış bulunuyor.

Kitabın ismi, bize sunulan iksirin lezzeti hakkında apaçık bir fikir veriyor : ZAKKUM ÇİÇEKLERİ .. Hele kapağın üstündeki iki mısra, onları ilham eden ruh sızılarını adeli sancılar kadar hissedilir, adeta elle tutulur hale koyuyor:

«Iztıraptan doğdular, şiirlerim acıdır,»
«Mısralarımda elem ilhamın kırbacıdır..»

Okuyucu ruhunun pencereleri, İbrahim Alâettin Gövsa'nın bir başlangıcı ile, zakkum tarhlarının hüzünlü güzelliğine açılıyor. Biraz ileride Mazlum'un kırık hayatını, bahtsız babanın, Süleyman Köstekçi'nin içli ve samimî kaleminde öğreniyoruz.

Kitap iki kısımdan ibarettir:

Kitaptaki iki mısra ile açılan birinci kısım.. Bu satırlarda elem ve ıstırap, onun hasta nabzı gibi atıyor. «Gönülden doğan» yaşama ümidiyle «zekâdan doğan» ümitsizlik, başucunda asılı ateş grafiği gibi intizamsız yükselişler ve tehlikeli düşüşler çiziyor.

İkinci kısım, bu amansız kâbustan çalabildiği bir kaç mesut fakat yazık ki, mahdut dakikanın masum hatıraları: Bir aşkın ilhamları... Bu luttan sıyrılmış dolun ay gibi hüzünlü bir parlaklıkları var.

ZAKKUM ÇİÇEKLERİ nden buruk lezzetli, hattâ acı, fakat içe işliyen tahassüslerle yüklü bir kaç damlayı ruhlarımızın hassasiyeti üzerine serpelim; hislerinin ne kadar zengin, ne kadar bambaşka, ne kadar oynak olduğunu göreceğiz.

İşte birbiri ardısıra üç şiir: özleyiş, korku, ve bedbinlik... bir sıtmalının nabzı gibi mütemadiyen atan bir hassasiyet..

«Bir özleyiş sayıklar her zaman dudakları,»
«Nerde o sakin hayat, endişesiz bakışlar.»
. . . . . .
«Süzgün bir kanat gibi ruhumu gererim de»
«Hayal olan zamanın içinde dolaşırım.»

★

«Korkuyorum, nedense, bu garip duyuşlardan,
«Bir baykuş ötmüş gibi zonkluyor şakaklarım.»
«Korkuyorum, beynimi oyan siyah kuşlardan.»
. . . . . .

★

«Bir Martı olsam, derim, beyaz tüylü bir martı..»
«Yanan göğsümü versem mavi serin sulara....»
«Bir gün bırakıverip küçücük bir kabartı»
«O serinlikte dalsam en sonsuz uykulara..»

Ne içli tahassüsler, ne akıcı ifade, ne temiz lisan!..

Onda şairlik, sanatkârlıkla sarmaş dolaştır. Bir peyyizajist maharetiyle çizdiği tasvirler, Ahmet Haşim'ın te'sirinde kalmış olmasını bile mazur gösterecek değerdedir: Heybelide akşam, bunun en güzel delili..

Genç şairin muhayyilesi de hisleri kadar zengin e engindir:

«Tatlı tatlı sallanan dalgalar bir beşiktir;»
İçinde uyumakta ayın baygın ışığı ....»

Bu hasta ruhun loşluğunda titrek ışıklarını müstakbelin insafsız karanlıklarına salan parıltılar da seziyoruz: ŞAMDAN. Bu şiirden aldığım

hazzı okuyucularıma da tattırmaktan kendimi alamıyacağım :

«Bileklerimden sarkan sapsarı ellerimi,»
«Gördükçe gözlerime inanmaz oluyorum.»
«Bu hasta yatağında, yıkık emellerimi,»
«Hüzünle düşündükçe boşalıp doluyorum.»

«Bu on sarı parmağı son günüme saklayıp,»
«Camlaşan gözlerimle onlara bakacağım.»
«Son bir hızla ruhumu tepemde yakalayıp,»
«On kollu şamdan gibi başımda yakacağım.»

Şiir herşeyi söylüyor; hayranlığımı anlatmak için ne söylesem fazla olacak. Maziyi anış, ve özleyiş! şu adsız şiirde ne kudretle beliriyor :

. . . . . .
«Ruhumda serhoşluğu fışkırırdı hayatın,»
«Çılgınlık içkisinin bazen gümüş tasıydım.»
«Kavrardım yelesini şahlanan genç bir atın,»
«Bir neş' zincirinin ben de bir halkasıydım.»

Ve akabinde bedbinlik:

«Dostlarım! ruhunuzdan boşalan neş'e ile»
«Hafızamd ansızın bir vazo kırılıyor..»

Bu renkli, altın yaldızlı, fakat ölüm yıldırımları yüklü bulutların arasında gülümsiyen güler yüzlü ayın mahzun ışıklarından, bir aşkın hatıraları'ndan bir tutam sunmalıyım :

Bakışmanın şiiri ... Ne saf, ne hakikî şiir..!

«Çoğalan bir ateşle suları yarıyorum,»
«Düştüm gözlerindeki deniz derinliğine.»
«Gözleri deniz renklim, ah, seni arıyorum»
«Artık kavuştur ruhum, beni serinliğine..»

Gözleri deniz renklim!.. Ne şahane sıfat....

Kitabın üçte birinden fazlası hakiki şiir ve değer hazinesidir. Çorum'un velût bağrından kopan Mazlum Kenan Köstekçi, his dünyasında, ölümün nefesiyle söndürülmüş muhteşem bir şamdandır.

Çorum Haberleri

Lozan Zaferi Kutlandı :

Millî tarihimizin şeref sahifelerine geçen Lozan barış antlaşmasının yirminci yıl dönümü 24/7/943 cumartesi günü saat onbeşte Evimiz tarafından tertip edilen şen bir törenle kutlanmıştır. Törene İstiklâl marşile başlanmış Bayan Mediha Ayan, Bay Ferit Dedebaşın günün önem ve değerini belirten söylevlerini müteakip, Ebedî Şefimiz Atatürkün, şanlı Lozan kahramanı Millî Şefimiz İsmet İnönünün unutulmaz başarısı hatıraları minnet ve şükranla anılmış Sayın Büyüklerimize tebrik telgrafları çekilmiştir.

Bu mutlu bayram münasebetile Parti ve Halkevi bayraklarla süslenmiş Evimiz bandosu tarafından Parti binası alanında neşeli havalar çalınarak sevinçli şenlikler yapılmıştır.

Sayın Ticaret Vekilimiz Çorumda :

Sayın Ticaret Vekilimiz Celâl Sait Siren 26/7/943 pazartesi günü saat onsekiz buçukta şehrimize gelmiş Vali konağında misafir kalmışlardır. İzhar buyurdukları arzuya uyularak hususî merasim yapılmamıştır. Salı günü civar köylerde toprak ürünleri devlet hissesi teşkilâtı hakkında yakından tetkikat yapan Sayın Vekilimiz çarşamba günü Cumhuriyet Halk Partisini teşrif buyurarak halkla görüşmüş vilâyetin ticaret ve ürün durumu üzerinde ilgililerle konuşmuştur.

MES'UL MÜDÜR : NURİ UĞUR

— Çorum Vilâyet Matbaası —

Çorumda bulunan ahi menteşe zaviyesine ait elde edilen vesikalardan Bayezid Veli bin Mehmet tuğrasile bir ferman

No. 241

Kutvetül ümerailkiram umdetül küberailfiham zülkadri vel ihtiram elmuhtassu bimezidi inayeti elmelikil allâm Çorum sancağı beyi dâme izzetühu ve metharilkuzat velhükkâm mâden elfazlı velkelâm mevlâna Çorum kadısı zide fazlehu tevki'i refi'i hümayun vasıl olucak malûm olaki darendei fermani hümayun Hacı Yusuf nam kimesne babı seadet meabıma gelüp arz eylediki ahi menteşe vakfının şeyhı olup çiftlik nam karyenin malikânesi vakıf olup zikrolunan karyeden Kırtçıkaya ve Ton oğullarının ziraat edüp vakfa alt olan hakkı mülktür deyü vermeyüp niza ederlerimiş buyurdumki hükmü şerifimle varıcak husamayı ihzar edüp teftiş edüp göresin mezbur zikrolunan yerler türbenin şeyhı olup niza olunan yer dahi mümtaz sınır içinde idiği sabit olursa vakfa alt olan hakkı mezburlardan hüküm edüp alıviresin şöyle bilesin alâmeti şerife itimat kılasın. Tahriren fi evaili şabanilmuazzam sene isnea ve seb'amie 702

Buyrut

(1) (. . . . .) imza okunmuyor.

---

(1) Bimehdî bel veya bişehrî bel diye okumak mümkün başkaca ihtimâl yoktur.

Ahi menteşeye ait İbrahim bin Ahmet tuğrasile, cülus münasebetile tecdit edilmiş diğer bir berat

No. 242

Beratı şerif âlişan sami mekân sultanî ve tuğrayı garrayi cihan hakanî hükmü oldurki Çorumda vaki ahi menteşe zaviyesinde yevmi bir akça vazife ile bermucibi şartı vâkıf evlâdiyet üzere zaviyedar olan darendei ferman vacibil iz'an Ali sene tis'a ve erbain ve elif şevvalilmükerreminin onaltıncı günü tahtı âlî baht üzere cülusu hümayun vaki olmağla tecdidi berat talep etmeğin yedindekini sadaka edüp bu beratı hümayunu verdim ve buyurdumki varup kemakân anda zaviyedarlığı hizmeti lâzımesın mer'â ve müeddâ kıldıktan sonra yevmi bir akçaya evlâdiyet ve meşrutiyet üzere mutasarrıf olup resmî mirisin hattı hümayunumla in'ame fermanı şerifimiz olmuştur. Devamı devletimçun ve vakıfın ruhu için düaya müdavemet göstere bu bapta hiç bir mani vaki olmaya dahil ve taarruz kılmıyalar şöyle bileler alâmeti şerife itimat kılalar. Tahriren fi evasıtı şehri saferilhayr sene hamsin ve elif 1050

Bimakamı Kostantiniyye

[1] Ahi menteşeye ait Abdulmecit bin Mahmut tuğrasile diğer bir berat

No. 243

Nazâreti evkafı hümayunu mülukâneme mülhak evkaftan Çorum kazasında vaki elizze'i kiramdan ahi menteşe zaviyesi vakfının yevmi bir akça vazife ile bervechi meşrute zaviyedarlığı evlâdı vakıftan Yusuf ve İbrahim veledani Ebubekirin üzerlerinde iken merkum Yusufun bilâveled ve mezbur İbrahimin dahi bir nefer sulbi sağir oğlu Yusufu terk ederek vefatları vuku bulmuş ve zaviyei mezkûr elyevm mevcut ve mamur bulunmuş idiği beyanile zaviyedarlığı mezkûrun babası ve ammisi merkumanın mahlûllerinden sağir mezbur işbu rafi'i tevki'i refi'i eşşani hakani Yusuf zide Rüşdehuye tevcihi hususî mahallinden ba iğlâm ve mazbata ve ariza inha olunmuş olmaktan naşi keyfiyet kuyuduna bilmüracaa iktizayi şerisi Mekkei Mükerreme payesile halâ evkaf müfettişi akzal kuzatülmüslimin mevlânâ seyyid Mehmet Sadettin zidet fezailehuye ledelhavale zaviyedarlığı mezkûre müteveffiyanı merkumanın elyevm uhdelerinde olduğu ve vakfı mezburun vakfiyesi mukayyed olmadığından şurutu neveçhile idüğü bilinemediği ve iki yüz altmış dört senesi Martı ibtidasından Şubatı gayetine değin muhasebesi ledelrü'ye üç yüz kuruş iradından yüz yetmiş buçuk kuruş masarifi bittenzil yüz yirmi dokuz buçuk kuruş fazlası zuhur

[1] Bu vakfa ait hicrî 1281 ve 1283 tarihli birisi Abdul'aziz bin Mahmut tuğrasile Yusufun beraatının cülusu münasebetile tecdidi diğeri yine Abdul'aziz tuğrasile Ebubekirin bilâ veled vefatile evlâdı vakıftan Ahmet bin Mehmede tevcih beratlarıdır.

eylediği kuyuddan ve ber muktazayı defteri hakani karyei çiftlik Nasraddinin temam malikânesi canibine ait mahsulâttan Çorumda vaki ahi menteşe zaviyesi vakfı tarafından ve divanisi canibine ait mahsulât ve rüsumatı saire tekaüt Mehmet Memiş veledi Hasan ile sair müşterekleri taraflarından zaptolunmak iktiza eylediği mütehayyizanı ricali devleti aliyemden hâlâ defter emini iftiharil'e âli vel'eazim Mustafa Kâni edame uluvvehunun arzı meâlinden müsteban olmuş ve inhayi mezkûr vakıa mutabık ve nefsül'emre muvafık olduğu ecilden zaviyedarlık mezkûr babası ve ammisi müteveffiyan merkumanın mahlullerinden sağiri mezbure nizamı üzre binnefis bilâ kusur edayı hizmet etmek ve zaviyei mezbur derununda âyenda ve revendeye it'amı taam ettirmek ve terk ve tekâsül vuku bulur ise ref'inden ahere verilmek şartile tevcih ve yedine beratı şerifim ita olunmak babında müfettiş mumaileyh tarafından iğlâm kılnmış ve âlemül ülemail mütebahhirin efdalul fuzalail müteverriin bil'fiil şeyhil'islâm Asım bey zade mevlâna seyyid Ahmet Arif Hikmet bey edâmallahü teâlâ fezailehu işaret eylemiş ve efahimi ricali devleti aliyemden halâ evkafı hümayunum nazırı iftiharül eâlî vel eâzım Ali Şefik bey edame uluvvehı canibinden ilâm olunmuş olmakla mucibince tevcih olunmak fermanım olmağın hakkında mezidi inayeti padişahanem zuhure gelüp bin iki yüz altmış beş senesi şabanı şerifinin onuncu günü tarihile müverreh verile rüusu hümayunum mucibince bu beratı hümayunumu verdim ve buyurdumki mumaileyh sağir Yusuf zide rüşdühu babası ve ammisi müteveffiyani merkumanın mahlullerinden zaviyedarlığı mezbure şartı mezkûr üzere mutasarrıf olup tayin olunan yevmi bir akça vazifesin vakfı mezbur mahsulünden ahz eyleye şöyle bileler alâmeti şerifime itimat kılalar tahriren fil-yevm elhadi işri'in min şehri şabanı şerif lisene hamse ve sittevn ve mieteyn ve elif 1265

Bimakamı Kostantiniyye

E. E.

(Elvan Çelebi Vakfiyesidir) (*)

الحمدلله رب العالمين والصلوة والسلام على خير خلقه محمد واله اجمعين

وبعد فهذا ما وقف وحبس وسبل وحلد وحرم وتصدق الشيخ الكامل قطب الاولياء وفخر الاتقياء والسالكين ملك المشارع المحققين والدين الرباني چلبي ابن عاشق پاشا عطر قدره وصان عن الحسوف كمال بدره بنية خالصة وعزيمة صادقة ورغبة في الثواب اوقره و ربه الكريم بتوسلا عند خالقه وابتغاء ماعنده من الرحمة والرضوان والعفو والغفران وطلبا وخوفاً من اليم عقابه وليبقى الله وجهه ويصرف عن النار برحمته يوم تبيض وجوه الاتقياء وجوه الاشقياء الذين هم عن العلم والعمل معرضون يوم يجزى الله المتصدقين ولا يضيع اجر المحسنين يأتي لانكلم نفس الا باذنه فمنهم شقي وسعيد في صحت عقله وبدنه وجواز امره واشهد بالله شهيداً ويشهد بذلك شهوداً وعرفوه معرفة صحيحه جامعة وقف وحبس وتصدق جميع ذلك وبيانه وحدوده في هذا الكتاب انه له وحقه وملكه وبيده وتحت تصرف الى حين صدور فمن جملة الموقوفات جميع القرية جفانه (1) حدودها متصلة شرقية بقرية اوحد (2) جورقو (3) وغربياً بقرية آليزه ويران (4) وشمالياً بجبل چال فمن جملة الموقوف قرية

(*) Bu vakfiyenin baş tarafı çok eskimiş ve yırtılmış olduğundan kadi tarafından yazılmış bir silik mühür kalmış isede okunmuyor.

(1) Mecidözü ilçesine bağlı el'an mevcut büyük köydür. Elvançelebi iptida talebelerile geldiği sonra Elvançelebi köyü olduğu yeri intihap ederek bu öze inmiş ve köyü kurmuş edilmektedir.

(2) Bu köy dahi Mecidözü ilçesinin yarım saat şarkında büyük bir köy olup evvelce ilçe merkezi olduğu söylenmektedir. El'an mevcuttur.

(3) Bu köyde şimdi mevcut Mecidözü ilçesinin yarım saat şimalindedir.

(4) Bu köyde Mecidözü ilçesine bağlı olup Elvançelebi köyünün şarkında şimdi mevcut bir köydür.

(5) Bu kürtler köyünün zikrolunan hudut içinde şimdi mevcut bir köy yoktur. Zannımca bir kürt köyü var ise de burası olmadığı anlaşılmaktadir. Pınarbaşı, Eymir köyleri civarında şimali vardır.

حدودها متصلة شرقياً بقرية ذالنون (6) وغربياً بويران ترجان (7) وقبلياً بقرية هابيل حاجى (8) وشمالياً بقرية سرايجوق (9) فمن جملة الموقوف جميع قرية كورجك حدودها متصلة شرقياً بقرية ويران وغربياً بقرية بكش (10) وقبلياً بقرية ذالنون وشمالياً بقرية الوان چلبى فمن جملة الموقوف جميع ارض حاجيلر (11) حدودها متصلة شرقياً بقرية اولوپيكار (12) وغربياً بويرانپيكارى وقبلياً بقرية قره‌دكين وشمالياً بقريه ساغماليجه (13) فمن جمله الموقوف جميع مزرعه ويرانپيكارى (14) حدودها متصله شرقياً بمزرعه چوى (15) وغربياً بقريه چمنتو (16) وقبلياً بطريق تكور (17) وشمالياً بوادى كوزلوك فمن جملته الموقوف جميع مزرعه قورتلى (18) بنديك قريه آلن ويران (19) وحدودها الاربعه المشهورة فمن جمله الموقوف جميع مزرعه چولى (20) حدودها متصله شرقياً بچال دپه (21) وغربياً بويرانپيكارى (22) و قبلياً بقريه الوان چلبى

---

(6) Bu zennun eski zennun kazası olup şimdiki Danln çerkes köyünün çarek saat şimalindeki harabe yerinde olduğu yapılan tetkikattan anlaşılmıştır. Bu harabeye ait bir fotograf Çorumlu dergisinin 19 uncu sayısında neşredilmiştir.

(7) Viran tercüman şimdi böyle bir köy veya viran yeri bilenlere tesadüf edilememiştir.

(8) Bu köy hudutlarına göre şimdi ilçe merkezi olan Hacı köyü olduğu anlaşılmaktadır.

(9) Şimdi el'an Saraycık isminde bir köy var ise de kürtlerin şimali şarkisine düştüğü anlaşılmaktadır.

(10) Bekiş şimdi mevcut kürt köyüdür.

(11) Hacılar mevkii diye şimdi Elvançelebi toprağında bir yer olduğunu bilenler çoktur.

(12) Ulupınar şimdi Elvançelebi köyüne bir kilometre mevkide Ören yeri olup bu köyün ahalisinin çoğu Elvançelebi köyüne nakletmiştir.

(13) Şimdi bu köyde mevcut Sağmaca diye anılmaktadır değirmenleri meş'hurdur.

(14) Burasıda Ulupınar harabeleri tarafından ören yeri olarak bulunmaktadır.

(15) Çoni mezreası diye şimdi anılmaktadır bilene tesadüf edilmedi.

(16) Çimento şimdi Cemilti diye söyleniyor Palabıyık köyü toprağında köy ile Meşeidözü şosası arasında bir mevki adıdır.

(17) Bu yolun el'an teker yolu diye anılmakta ve Palabıyık köyünün cenubunda bulunan bir yerdir.

(18) Kortani bu yeri bilene tesadüf edilememiştir.

(19) Vakfiyede bu kelime alizeviran ve alanviran diye yazılmakta ise de şimdi mevcut Alveran köyü olduğu anlaşılmaktadır.

(20) Çoni yukarda yazılı Çoni mezraası olup bu mezrea şimdi bu adla anılmamaktadır bu mevki Elvançelebi köyü ile Eskice köy arasındaki mevkilerde bir yerin adı olduğu anlaşılmaktadır. Ulupınar mevkii denilen yerin olması ihtimali kavidir.

(21) Çaltepe bu tepe yüksek, taşlı bir tepe olup Çağna ile Elvançelebi köyü arasında şimdide yine bu ad ile anılmaktadır.

[22] Viranpınarı bu köy şimdi mevcut olmayup köylü ağzında Örenpınarı diye bir mevki ismi olarak söylenmektedir.

وشمالیاً بقریه اولو پیکار فمن جمله الموقوف جمیع قریه کوره قواغی (23) حدودها متصله شرقیاً بقریه بکش وغربیاً بقریه قوله حاجی (24) وقبلیاً بقریه کوریجك (25) وشمالیاً بقریه جمنو فمن جمله الموقوف قریه قوله حاجی حدودها متصله شرقیاً بقریه کوره قواغی وغربیاً بقریه طورغنلو (26) وقبلیاً بقریه کورجك وشمالیاً بقریه اولو کوی (27) فی دیوان کشتم من اعمال چوروملو فمن جمله الموقوف جمیع قریه قوله حاجی المشهور بقریه دره (28) بحدودها الاربعه المشهورة فی دیوان کشتم من اعمال چوروملو فمن جمله الموقوف جمیع قریه چالیجه (29) حدودها متصله شرقیاً بقریه صورقو (30) وغربیاً بقشله ترجمان (31) وقبلیاً بقریه دیوان چوبان (32) وشمالیاً بقریه کوکرسولك (33) فمن جمله الموقوف جمیع قریه کوکرسولك حدودها متصله شرقیاً بقریه کوریجك وغربیاً بقریه یوغون پلید وقبلیاً بقریه چالیجه وشمالیاً بقریه قوله‌حاجی من دیوان کشتم من اعمال چوروملو ومن جمله الموقوف جمیع قریه قره اغاچ (34) حدودها متصله شرقیاً بارض حاجیلر و غربیاً بقریه ابریم (35) وقبلیاً بقریه قره دکین (36) وشمالیاً بکوه صیقاق (37) من اعمال

---

[23] Kürekavağı bu köy dahi virane olarak bulunmaktadır.

[24] Kulahacı yahut Dere köy diye bu semtlerde bir köy yoktur, bir bilenede tesadüf edilmemiştir.

[25] Köricek bu köy evvelce rum köyü ise de şimdi yeni muhacirler iskân edilerek yine Köricek isminde bir köydür.

[26] Turgutlu şimdi el'an Turğut diye anılan bir köydür.

[27] Ulu köy bu köyde şimdi Elmalı köyü kıblesinde bir viraneden ibarettir.

[28] 24 üncü numarada izah edildiği gibi böyle bir köy veya mevki bilene tesadüf edilmedi.

[29] Çalıca el'an Çoruma bağlı bir köydür.

[30] Bu köy şimdi Sorku oğlan diye anılan mevcut bir köydür.

[31] Bu mevki ismine dahi 7 inci numarada yazıldığı gibi hiç bilene tesadüf edilemedi.

[32] Bu köye şimdi çoban divanı denilmekte, mevcuttur.

[33] Bu köye de şimdi Güheresülek ve Güheresalik denilmekte, mevcuttur.

[34] Bu köyde mevcut olup şimdi Hacımusa karaağacı diye anılmaktadır

[35] Ebrim köyü şimdi viran olup Çorumun dere bağları başında Kavacık köyü toprağında İblim gücek diye anılan bir mevki adıdır.

[36] Karadeğin şimdi bu köy mevcut olmadığı gibi mevkiini ve harabesini bilene de rastlanmadı.

[37] Bu dağ Çorumun Sıklık buğazı diye anılan meş'hur Samsun caddesinin geçtiği dağlardır.

[38] şu yukarı 37 numara ile yazılan notların bazıları köylülere yapılan sorgular neticesinde öğrenilmiş ve bağzısıda bizzat yerlerinde göz ile görülerek yazılmıştır.

[39] Bu vakfiyenin aslı Çorumda Emirahmet mahallesinde Damat oğullarından Bay Şükrü ve Rifat yedlerindedir. Baş tarafı gibi ahirinden şahitler olduğu mahalden de noksandır aynen istinsah edilmiştir. E. E.

ررولو فمن جملة الموقوف الطاحونة . على ابنائه وابناء ابنائه وابناء ابناء ابنائه ابداً تقدم الاقرب الاقرب الى الواقف يجرى دالك عليهم كذالك ابدا ماتوالدو ودائماً ماتناسلو مهدبو بطناً بعد بطن وزناً بعد قرن على الشرط المذكور وبعد انقراض الابناء وابناءالابناء وان سفلو على مصالح زاوية وان چلبي المزبور وبعد انقراضهم وقفاً للفقراء والمساكين المسلمين المشهورة بالخير والصلاح من امة سيدنا عليه افضل الصلواة والتسليم وقفا صريحا شرعيا وحبسا دائما وصدقة مستمرة لايباع لايوهب ولا يرهن ولا يدخل فى ملك احد من خلق الله تعالى بنوع من انواع التمليكات فلا يحل لاحد من بالله واليوم الاخر ويعلم انه الى ربه الكريم صائر ان يغير هذا الوقف ولا يتأن ولا يسعى فى بطاله ولا فى ابطال شيء منه فمن فعل ذالك واعان عليه فالله طلبيه وجليبه ومجازيه بعمله يوم يقع الظالمين معذرتهم ولهم اللعنة ولهم سوءالدار يوم العرض يوم تبدل الارض غير الارض يوم فقره الله ويوم يعض الظالم على يديه و يوم الطامه يوم الحاقه ويوم الازفة ويوم التغابن ويوم يكون الحاكم الجبار ويوم نشر الدواوين ويوم وضع الموازين و يوم تكون الشهود للاعضاء والجنود ويوم لاتملك نفس لنفس شيأ والامر يومئذ لله فليتذكر المعترض الى هذه الوقفية الموت وهجمته واللحد وظلمته وكل واحد من منكير ونكير وسائلته والبعث والحساب ومناقشته والميزان وحفته والصراط ودقته والجبار و طولته فالويل كل الويل لمن تعرض لتبديل هذه الوقفية ولا يقبل الله منه صرفا ولا عدلا ولا فرضا ولا نفلا ولا صوما ولا صلاة ولا حجا ولا جهاداً وهو من الاخرين اعمالا الذين ضل سعيهم فى الحيواة الدنيا وهم يحسبون انهم يحسنون صنعا (ومن يبدله بعدما سمعه فانما اثمه على الذين يبدلون ان الله سميع عليم) وبذالك وقع الاشهاد والتحرير فى اواخر ذا القعدة الشريفة سنه خمس وخمسين وثمانمائه الهجرة النبوية صلى الله عليه وسلم . 855

شهد بمافيه	شهد بمافيه	شهد بمافيه	شهد بمافيه
عبدى بن جندى	حسين فقه ابن الحاج على	لطف الله بن محمد	مولانا على بن حسن
شهد بمافيه	شهد بمافيه	شهد بمافيه	شهد بمافيه
فروح غازى چلبى بن فغفور چلبى	على چلبى بن بالى چلبى	شيخ احمد چلبى بن شيخ محمد چلبى	سيد ولايت بن سيد احمد
	شهد بمافيه	شهد بمافيه	
	سيد محمد بن سيد احمد	محمد بن ابراهيم	

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi Tarafından
Ayda Bir Çıkarılır

Sayı : 40 *1 Eylûl 943* *Kuruluşu: Nisan 938*

30 Ağustos

Ferit DEDEBAŞ

30 Ağustos!

Yükselişi yıkılıştan ayıran kutlu ayın, batışa doğuşu kıskandıran mutlu günü...

O, sadece Roma İmparatoru Avgustus'un ismini ihsan eylediği bir ayın sonuncu günü değil, asırların ve nesillerin daima hayran kalacağı, daima şevk ile anacağı, bir kahramanlık abidesi, bir ibret şahikasıdır.

Bu gün «Türküm» dedikçe göksünü gerebilen her şahıs damarlarında o günü taşıyor, hayalinde o günü yaşıyor...

30 Ağustos, «Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır ve o satıh bütün vatandırl» diye haykıran bir sadânın aksi, layüs'el bir emrin infazıdır.

30 Ağustos, vatanın göklerinde çınlayan bir ses üzerine atını arabasını, çiftini çubuğunu, yiyeceğini içeceğini, varını yoğunu cepheye koşturan necib bir milletin muradına erdiği şeref günüdür.

Günün, ma'nası kadar, nâmı ve şanı da büyüktür. Biz onu zafer tacımız olarak andığımız kadar da Ordumuzun bayramı kabul ediyoruz.

«Ordu» ve «Zafer» mefhumlarının sihirli imtizacından doğan

hayat ve metanet bu gün nail olduğumuz mazhariyetin en sarih bir izahıdır. Eriştiğimiz bu mazhariyeti, kan rengi ve barut dumanları arkasından, tehassürle seyreden insaniyete eyi ve hayırlı günler temenni etmek de bir an hatırımızdan çıkmıyor.

Emperyalist emellerin bertaraf edilmesi ve beşeriyete sulh ve sükûnun temini için ayaklanıp insanlık tarihine altun yaldızlarla «30 Ağustos» lar nakşeden bir milletin evlatları olarak, o emellere karşı ve o sükûnet için, insanlıktan «30 Ağuktos» lar bekliyoruz...

Fakatl Şu sıralar inhidam ve istilâların müşahidi olmaktan başka bir şey yapamıyan betbaht dünya karşısında, gittikçe gebeleşen tarih, bir gün bizim için de harbi ebeliğe çağıracak olursa doğacak çocuğun adı gene bir «30 Ağustos» olacaktır...

Altıncı Büyük Kurultay İntibalarından
II

Nazmi TOMBUŞ

Sert fırtınaları, sulu sağnakları takip eden tatlı ve mülâyim havalar gibi, büyük kurultayın, hararetli münakaşa, heyecanlı konuşmalarına sahne olan encümen müzakerelerinden sonra umumî heyet görüşmelerinde kavrayışlı bir olgunluk, sükûnetli bir vakar hasıl oluyor. Encümen müzakereleri demokrasi tatbikatının en canlı misallerini, hakikî tezahürlerini aksettiriyor. Bu müzakereler her kes tarafından büyük bir alaka ile takip olunuyor. Encümenlerde vekâletlerini ilgilendiren meselelerin görüşüldüğü sırada Sayın Vekil, salahiyetli vekâlet erkân ve müdürleride hazır bulunuyor. Bu toplantılara encümen dışında kalan üyeler de iştirâk ederek varılan neticeler üzerinde müessir olmağa çalışıyorlar.

Devletin bütün iç ve dış işlerinde tutulacak yönetimler, gidilecek ana yollar en önemli konuyu teşkiliediyor. Düşünüş ve görüş karşılaşmaları oluyor, bunlar inceden ince eleniyor. Alınan sonuçlar ile Cumhuriyet Halk Partisi programı çiziliyor, devlet ve hükûmet çalışmalarına yöney veriliyor. Geçen dört yıl içindeki progrrm tatbikatı başarıları belirtiliyor. Eksiklikler iğneli tenkitlere, keskin didiklemelere hedef oluyor.

Dilek encümeninde; bin bir çeşit isteklere karşı her türlü yadırgı düşüncelerden, kötülük duygularından uzak, yurd, yurddaş iyiliği kaygusu ile çırpınan hisli yürekler coşuyor. Sıcak ve samimî münakaşalara yol açılıyor. Heyecanlı istizahlar, sakin izahlar; acı tenkitler, olgun cevaplarla karşılaşıyor. Mücerret fikirlere, mutlak nazariyelere dayanan ideolojilere saplanıp kalınmıyor. Verilen ka-

rarlarda devletcilik ile halkcılık, müdahalecilik ile liberalizm toprak dağıtımı ile, milkiyet masuniyeti, sâyin himayesi ile, sermaye hakkının tanınması gibi içtimaî, iktisadî muhtelif sistemler, yan yana yer alıyor. Her konu realist görüşlerle sona eriyor.

En serbest demokratları imrendiren, her Türk'ün imanlı göksünü iftiharla kabartan bu olaylar ise Türkiye Cumhuriyeti idaresini çeviren çarhların ana kuvvetini teşkil ediyor.

Düzeltme:

1183 sahifenin ikinci sütununun 24 üncü satırındaki (Uranlı) kelimesi yanlışlıkla (Evranlı) olarak yazılmıştır.

Bu takdirde (آخي اوران) unvanının (Ahi Uran) okunması lâzım geliyor. Nitekim Aşıkpaşa Zade tarihi (İstanbul, Matbaai âmire tab'ı, 1332, S: 200) notuda bu müddeâyı teyit eder mahiyettedir. N. T.

Âhiler

III

(Âhi) liğin menşei

(Âhi) tabirinin Türkçe kardeş karşılığı anlamında arapç bir kelime olduğu hakkındaki telâkkiyi (İbni Batuta) nın da te'yit eylemesi, (1) Fütüvvetname isimli kitaplarında Âhiler'in menşe'lerini Peygamberlere ulaştırmak için gösterdikleri gayretkeşlikler neticesi, (Âhi) tarikati esaslarının Arabistanda kurulmuş, sonradan islâm muhitine yayılmış olduğuna dair umumî bir inanış husule getirmişti.

Son yirmibeş sene içinde yapılan inceleme ve araştırmalarla, ötedenberi devam eden bu kanaati esasından sarsılmış, (Âhi) lik köklerinin islâmiyetin intişarından sonra Orta Asyadaki (Türk dünyasında aranması lâzımgeleceği) hakkındaki nazariyeyi umumî tasvibe mazhar etmiştir.

Filhakika bu noktai nazarı kuvvetlendiren bir çok belirtiler vardır. Nitekim; altıncı asırda te'lif edildiği tahmin edilen (hibetülhakaik) Ahi kelimesinin Türkçe olduğunu yazmakta ve aşağıdaki misalları iradederek

آخی (2) ارنی اوکیل اوکار راساسن
بخیل غا قانیغ یا اوقون کیزلاکیل
قوغ نیل آخی (2) ایر ثناسین آیلور
آخی (2) ایق قوغ عیب کیرینی یوبور

(Comerd kimseyi öğ eğer öğersen)
(Her dil sahi ademin senâsını eder)
(Bahile kuvvetli yay okunu gizle)
(Sehavet bütün ayıp kirini yikar)

demektedir. (3)

(Âhi) liğin ve dibağ esnafının en büyük piri olan (Âhi Evran) unvanındaki (Evran) lafzı (Evranlı; mütenasıp, biçimli, vakur, temkinli, müeddep, terbiyeli, ölçüye mu-

(1) İbni batuta seyahatnamesi C: 1 S: 312
(2) Ahi, Akı: comert
(3) Hibetülhakaik 1 inci kısım S: 52

vafık) anlamında türkçe bir kelimedir. (4)

(Fütüvvet) tabirininde (Elfetâ, sema vezninde, delikanlı, yiğit manasınadır. Şap, sahi, kerim, civanmerd âdeme itlâk olunur] (5) diye izah edildiği göz önüne alınırsa (Âhi Evran) unvanı bu tarikatın esas umdesi olan Fütüvvet kelimesinin tam Türkçe karşılığı olduğu meydana çıkar.

(Fütüvvet) kelimesinin tam Türkçe karşılığının bu suretle aranarak bulunmuş ve tarikat pirine unvan olarak verilmiş olması, (Âhi) lik köklerinin nerelerden geldiniğini gösterir deliller arasında sayılabilir.

(Fütüvvetname) lere göre (Fütüvvet) mesleki (kadimden beri minel ezel) mevcut imiş. Bu bahis muhtelif fütüvvetname nushalarında çeşit çeşit izah edilmektedir. Görebildiğimiz üç fütüvvetname (6) ile hulâsaları Erzurum ve Kırşehir tarihlerinde neşredilen diğer iki fütüvvetnamede Âhilik menşei hakkında çok karışık rivayetler vardır. Bu çeşitli rivayetlerin hulâsalarını aşağıya dercediyoruz. İçlerinde bulunabilecck gerçekleri ayrıca belirtmeğe çalışacağız.

Bu (Fütüvvetnamelere) de:

A- (ilk ol kimseki beli bağlandı adem beli idi)denildikten sonra adem ata cennetten yeryüzüne sürüldüğü zaman avret yerlerini incir yaprakları ile örtmeğe çalışmış, fakat yaprakları bir türlü tutturamamış, nihayet Allaha yalvarmış, duası kabul olarak cennetten bir kuşak gönderilmiş, bununla Cebrâil Ademin belini bağlamış, yaprakları tutturmuş, aynı zamanda cennetten helva hediyesi de gönderilmiş, Cebrail helvadan Ademe sunmuş, Adem Ata helvanın bir kısmını yemiş, bir kısmını da Havva ana için saklamıştır. Binaenaleyh (Şet) kuşanmak, bir şehirden bir şehre [nasip] göndermek, [nasip alıkoymak], (nasip sunmak) gibi âhilik merasımı ile ilgili fütüvvet usul ve kavaidi ilkin böyle kurulmuştur. Müteakiben bütün Paygamberler, evlatları, Havvariyun yekdiğerinin belini bağlayarak nihayet (Beşir) isminde birisinde (İmamı Alinin), Ali, (Hasan, Hüseyinin), Hüseyin (Halid'in), Halit (Selmanıfarsın) belini bağlamıştır. Bu teselsülde kırksekiz isim sayılıyor. Selman da bazı eshabın belini bağlayarak tekrar yirmi isimli bir teselsülden sonra (Şet) bağlamak usulü (Şedida)

(4) Büyük Türk lugatı Hüseyin Kâzım
(5) Arapça Kamus Asımi tercümesi
(6) Bunlarda birisi Eşref Ertekindedir. Diğer ikisi Çorum Milli kütüphanesinde 1/154 ve 1/18 numaralarında kayıtlıdır.

oğullarına yetişmiştir. Fütüvvvetnamede (Şedida oğulları ehli fütüvvetlerdi. Sahibi erkânlar idi. Bu zandaki ehli fütüvvet ve ehli (şet) ve sahibi erkân ihtiyarlarkim vardır, senetleri anlardandır. Ol kişilerkim isbatı (şet) ve kavait ve erkânı adem safiden tutarlar, bu nev'iledirkim beyan olunur.) denilmektedir.

B Miraç gecesi Cebrail Hazreti Muhammedin belini, Hazreti Muhammed'de «Huney» veya «Uhut» muharebesinde veya «Haccülvedâ» da veyahut Hazreti Fatımanın Ali ile izdivacı düğününde Hazreti Alinin Ali de Amir ibni Ümmiye'nin, selmanı Farsın, Bilâli Habeşi'nin bellerini bağlamış, (Şet) bağlamak bu üç yoldan yayılmıştır.

C- (Âhi Evran) Paygamberin amucası Abbasın oğlu, Hazreti Alinin de damadıdır. İsmi Mahmuttur. Meşhur Bedir kazasına giderken Hazreti Paygamber Abbasa bayrak çekmesini söylemiş ise de Abbas ihtiyarlığından bahsile itizar, bu vazifenin oğlu Mahmuda verilmesini rica etmiş, bu suretle Alemdar olan Mahmut çok genç ve dinç bir yiğit olduğu için Hazreti Paygamber kendisine «Evran» lağabını vermiş, Alinin kıziyle evlendirmiştir. «Evran» izdivaç düğününde kesilen hayvan derilerini dibağat ederek temizlediği için dıbağların piri olmuş, bu derileri asası ile perdah ederek Mahmuda (şet) bağlayan Hazreti Alide fütüvvet tarikının esasını kurmuştur.

D- Halife Ömer zamanında sahabeden (ebu Hureyre) nin «Abbas dosî» isminde bir dostu varmış, bu adem karihasından dört türlü sanat icat etmiş,

1 -Suhangûlük ve kıssahanlık

2 - «Heykelcilik», (Vifik) ve dualarla hastalıkları tedavi etmek.

3 - Besatgirlik?

4 - Tababet ve cerrahlık.

Sonra «Abbas dosî» medayine gelmiş, «Sasan» ismindeki zeki bir hamurkâre bu sanatları öğreterek «Şet» bağlamış, (Durma dört yağa yürü gil, hünerlerini zahir eylegil) demiş ve icazet vermiştir. Sâsân da bir çok kimselere snatlarını öğretip «Şet» kuşatmış, Fütüvvetin cemi erkanını talim ile tarikatı tamim ve neşretmiştir.

F - (Âhi Evran) ikidir. Biri Hazreti Alinin kardeşidir ki, buna «Abbası Ekber» derler. Hazreti Ali kızı «Selcan» anayı Abbası Ekber,in oğlu «Âhî Nazir» evermiş, bu ana ve babadan 17 inci göbekte Orhan gazi devrindeki ikinci Âhi

Evran gelmiştir. İkinci Âhi Evran in sekizinci göbekte gelen torunu Âhi Mehmet'de 830 hicret yılında Medinede (Âhi Hasan) namında birisine (şet) bağlamış ve bu «Bahrı ensâbı» vermiştir.

Fütüvvet meslekinin eskiliğini, kudsiliğini, esaslarının Paygamberler, sahabiler tarafında kurulmuş olduğunu isbat için birbirine uymıyan ve tarihî hakikatlara aygırı bulunan bu masal, hurafelerin sonradan uydurulmuş olduğu şüphesizdir.

Bununla beraber h,ürafe kısmı ayıklanarak son iki rivayet üzerinde durulacak olursa, fütüvvetcilik esaslarını aydınlatıcı bazı ışıklar görmek, kesin olarak bilinemiyen bir tarihte bu tarikatın «Toslu Abbas» tarafından kurulmuş olduğunu, Abbasın halifesi «Sasan» isminin delâletinden de İran yolu ile başka bölgelere yayıldığını sezmek ve eldeki fütüvvetnamelerin 830 tarihinden sonra yazıldığını anlamak mümkündür.

566 Hicret yılında «Abdulcebbar» isminde bir zattan (fütüvvet şerbeti) içen Abbasi halifelerinden (Nasırın) fütüvvetciliği istismar arzusiyle iş başına geçmiş, kendisini tanıyan bölge hükümdar ve sultanlarına buyruklar göndererek bademe «fütüvvet şalvarı» nın ancak kendisinden alınması, «fütüvvet kâsesi» nin elinden içilmesi lâzım geleceğini, böyle yapmıyanların fütüvvet ehli sayılamıyacaklarını ilân etmiş olmasından dolayı (7); bir çok bölge hükümdar ve sultanlarının Bağdada gelerek fütüvvet tarikına intisap ettiğini, hatta selçok hükümdarı «Keykâvus»un Sinop fethine ait zafernamesini halifeye göndererek fütüvvet icazetnamesi talep ettiğini, meşhur «Salahattin Eyyubî» nin de fütüvvet mesleki olan «Bundokiye» tarikatı mensuplarından bulunduğunu hatırlamak bu tarikatın şumul ve intişarı derecesini izaha kifayet eder, kanaatındayız.

Halife Nasırın «Toslu Abbas» isminden bilistifade, Peygamberin amucası Abbasa bağlanan rivayetleri icat ve bu mesleki ecdodına izafe etmiş olması da muhtemeldir.

«Ahilik icazetname» lerin de tarikat pirlerinin isim ve sureti teselsülü umumiyetle aynı olarak kaydedilmektedir. Pirden müride intikal suretiyle,muntazam bir anane halinde son zamanlara kadar gelen bu nesep rivayetlerinin fütüvvet namelerdeki gibi sırf hayal mahsulü

(7) Halk Bilgisi mecmuası cilt 10, Âhilere dair halk bilgileri Hasan Fehmi ve Konya Halkevi dergisi sayı 11, sahife 690

olmadığı hakikate daha uygun bulunduğu zannedilebilir. (8)

İcazetnamelerdeki şecereler âhi evrandan itibaren 13 üncü derecede «Abbasiler hanedanı» na bağlanıyor. «Abbasiler hanedanı» diye umumî ve mübhem bir tabir ile ifade edilen bu rabıtanın bazı maksatlarla sonradan icadedilmiş olduğuna ve «Toslu Abbas» dan muharref bulunduğuna inanmak doğru olmasa gerektir.

Eğer şeceredeki bu isimlerin ve teselsülün doğruluğunu kabul, her üç nesle bir asır tahsis edecek olursak, fütüvvetciliğin hicrî üçüncü asır iptidalarında başlamış olduğuna inanmak lâzımgelir.

676 Hicret yılı tarihli vakfiyesi (9) bulunan, asıl ismi Mahmut olup Ahi Evran lakabiyle anılan zatın yedinci asır iptidalarında (Fütüvvet) meslekine bazı usullar ilâvesiyle yeni bir düzen verdiği, bu sebebten (Ahi) tarikatının büyük pîri olarak tanındığı anlaşılmaktadır.

Şu izahata göre (Ahi) teşkilâtının ötedenberi mevcut olan, muhtelif zaman ve mekânlarda başka başka tezahürler arz eden [fütüvvet] tarikının yeni nam altında ayrıca bir tecelli ve temadisinden ibaret olduğu neticesine varılabilir.

(8) Çorumlu mecmuası sayı 38, sahife :

(9) Kırşehir Tarihi sahife 174 Cevat Hakkı Tarım

(Mükemmel Destani Zafer)

Derleyen : Eşref ERTEKİN

Camide okunur Kur'âni Kerim
Deyüp bismillahirrahmanirrahim
İşin âsan eder vallahil azım
Her kim evvel ana ismü hüdâyi

Dinleyin Ahubba eyleyim beyan
Dillerde dâim söylensün heman
Sene bin üçyüz on dörtte temam
Yunaniler ile olan gavgayi

Dâim kahbelikle çıkar meydane
Aşkıyadır diye eder bahane
Kadın erkek demez kasteder cane
Hiç düşünmezler gani mevlâyi

İptida Giride bir barmak urdu
Miralay Vasuyu kumandar koydu
Cezire usatı bunlara uydu
Şüphesiz anlarda bulur belâyı

Devletlere heman haber erişti
Cümlesi hirden telâşa düştü
Harp sefineleri çabuk yetişti
Abluka ettiler bütün adayı

Toplandı adaya hep ecnebiler
Kan dökülmesün deye çok çahtettiler
Vasuya buradan çık git dediler
Oda billâkis artırdı gavgayı

Vasuya nasihat hiç kâr etmedi
Ettiği fenalıktan vaz geçmedi
Henüz oradadır çıkup gitmedi
Lâkin kaptırmazlar hazır lokmayı

Yunaniler kat'an karar verdiler
Hayır yok Giritten bize dediler
Hududun boyuna yüz çevirdiler
Bak şimdi yediler tatlı helvayı

Hududu boş sandı bu serseriler
Açık susuzluktan canlar iniler
Görsünler vahşilik anları neyler
Taciz eylediler bütün dünyayı

Giriştiler hudut tecavüzüne
Cesur görünmeğe halkın gözüne
Nasıl çıkacaklar dünya yüzüne
Şiddetli gördüler ilk müdafaayı

Pek çok tecavüze cür'et ettiler
Haylı telef bırakup geri gittiler
Kaçarken birbirin sürüp yittiler
İslâmlar arkadan çekti yuhayı

Huda kadir mutlak haksız iş yapmaz
Mazlumun kanın zalimde bırakmaz
Yakında gösterir pek çok uzatmaz
Bir anda mahveder kavmi âdayi

Padişahımız pek çok sabırlar etti
Elbette bu sabrın vadesi yetti
Umum kumandana irade gitti
Görsünler düşmanlar şimdi gavgayı

Çün asker eşitti emrü fermani
İradei halifei zişani
Cümlemiz oluruz anın kurbani
Deyüp ömrüne etti duayi

Beş nisan rumide harp ilan oldu
Düşmanların yüzleri sararup soldu
Yunan askerleri acep ne oldu
Firar edüp terkettiler ovayı

Olsaat çalındı hücum borusu
Osmanlı askeri arslan yavrusu
Eğer isterseniz sözün doğrusu
Bunlara lâyıktır demek fedayi

Her taraftan girişildi gavgaya
Otuz altı sat sırtı sıraya
Top tüfenk sesleri çıktı semaye
Zabıtlar kesmedi hiç kumandayı

Etem paşa geldi meydani harbe
Askere buyurdu korkmayın aşla
İstirahat edin var asker burda
Teneffüs ediniz biraz hevayi

Asker dedi paşam rica ederiz
Biz cengü cidaldan rahat ederiz
Ölür isekte halal ederiz
Bizler almalıyız işbu tabyayi

Gelürken anamız eyledi nidâ
İyallarınızla edin elvida
Yavrucuklarınızı gözlesün hudâ
Allah açık etsin sizlere râhi

Ömrümüz var ise yine gelürüz
İnşallah sizi hep sağ buluruz
Ya şehit veyahut Gazi oluruz
Heman biz bu yolda olduk fedâyi

Babalarımızın öptük elini
Kimimiz bıraktık evde taze gelini
Padişah uğruna vermek serini
Canlar atup gelik bizler burayı

Böyle söyleşerek hep vedalaştık
Hududa gelince bunca dağ aştık
Duşman kurşununa sinemiz açtık
Biz hiç düşünmeyiz artık dünyayı

Yaşasunlar şeci arslan askerler
Cesur kahramanlar eroğlu erler
Şecaatlerinden titriyor yerler
Edelim anlara hayır duâyi

Hayri paşa eder arş ileru
Gün bu gün evladlar kalmayın geri
Memnun eyleyelim hak peygamberi
Onlar emir kılmış bize kazayi

Bir taraftan neşet paşa fırkası
Bulunduğu mevki hudut ortası
Göründü karşıdan duşman noktası
verelim duşmana şimdi cezayi

Memduh paşanın çoktur gayreti
Gören ani mutlak artar hayreti
Bir başka lezzettir hak din kuvveti
Tarümar ettirir bütün âdâyi

Hakkı paşa dalm gözedir hakkı
Hatırdan çıkarmaz Cenabı Hakkı
Yedirir askere güzel erzaki
Gayretl tuttu kubbei minâyi

Haydar paşa dahi veziri sadık
Hem ismi müsemmasına mutabık
Askerlde kendisine muvafık
Hatırdan çıkarmaz Ulu Mevlâyı

Gazi Osman paşa hem Etem paşa
Nüfosları geçer dağlarla daşa
Korkmaz bu arslanlar salar ateşe
Memnun eylediler bu gün dünyayı

Erkâni harpler hep gider önde
Fenni harple çektik duşmana perde
Sıkıştırdı asker hem üç dört yerde
Aldık ellerinden biz Tırnovayı

İlerledi hem süvari kolları
Müayene etti bunlar yolları
Dhşete gelür gören bunları
Toz duman ettiler bütün ovayı

Az uzak turdular yeni şehirden
Peyadeler dahi geldi geruden
Arş ileru etti cümlesi birden
Kaçtı yunaniler bıraktı orayı

İstikbale çıktı ordaki Türkler
Birlikte rumlar hem yahudiler
Buyurun buyurun diye davet ettiler
Çok ettiler yunanlardan şekvayi

İnayeti rahman yetiştİ bize
Üçlerle yedİler hem kırklar bile
Birlikte girdiler yeni şehire
Şükür fetheyledik dİktİk bayrağı

(Mehmet) âcizleri söyledim yani
Lisani aczile işbu destanI
BilirIm kusurum çoktur nuksanI
Görünüz fakiri afve sezayI

Hak ömürler versün hünkârimize
Ol velI nimet hâkanimize
Gazi abdülhamit han sultanimize
Nusrat ver şadeyle dâim ilâhi

(Varsağı) (1)

Yüce dağlarda sünbülüm seninçün eğlendim kaldım
Dost bağında gonca gülüm seninçün eğlendIm kaldım

Benim mahbubu zemanım kurulmuş ebrü kemanım
Elif kadlı hiramanım seninçin eğlendim kaldım

Aşık olan senden umar gel eyle derdime timar
Hop cemalin şemsü kamer seninçin eğlendim kaldım

Aşıkın âhinden üşen deli olur derde düşen
Zülfü slyah ebrü ruşen seninçin eğlendim kaldım

(Halil abdal) söyle gözün Hudadan kesme ümüydin
Gözü kanlı yavru bazım (2) seninçin eğlendI kaldım

---

(1) Bu Varsağı Çorum. Milli kütüphanedeki 5537/78 de kayitli kitaptan yazıldı.

(2) Baz: farsca doğan kuşuna denir.

(Kerim Dede) (1)

Medet medet şu âlemi yaradan
Bana bir dert vermiş çeküp giderim
İşte geldim gurbet illn kânine
Hasret yaşlarını döküp gederim

Varın söylen benim nazlı yarime
Eşidirde gelürmola zarime
Felek bir tabanca urdu serime
Doğruldamam bellm bügüp gederim

Felek beğenmedl benim tutumu (2)
Ta alnından yaraladı yetimi
Direk direk oldu arşe tütünü
Uğradığım köyü yakup gederim

(Kerim dede) nesne gelmez elimden
Ayrılığı beter gördüm ölümden
Yavru bazı uçurmuşam kolundan
Uğradığım yurda bakup gederim

---

(1) Bu deyiş Çorum. Millî kütüphanedeki 2116/187. nodaki kittaptan alınmıştır.

(2) Dutum, gedişat demektir.

(Türküler) (1)

Şu çayırdan gelür çifte kumrular
Nedir o koynunda yamru yumrular
Sakla görmesünler gönü (2) vurgunlar
Ben görmeden güzel divane oldum

* * *

Her nereye varsan birin bulursun
Yemeden içmeden âşna olursun
Demedimmi sana pişman olursun
Akibet sözüme geldinmi güzel

(DİĞER)

Her sabah her sabah ismin andıran
Aşıkın ağladup duşman güldüren
On beşinde söyletmesün öğreden
Öğrenüp geldikte sevdalandurur
Yar bana kaşların aman siyehtir
Saçların aman aman incüdür dişlerin aman

* * *

Yanağın benzettim kırmızı güle
Ben seni sevmişem vermezem ile
Dahi pek küçüksün var böyü hele
Böyüyüp geldikte sevdalandırır
(Nakarat) Yar bana kaşların.

* * *

Gezdireyim seni semmur kürküle
Oynadayım seni acem bürküle
Eğleyeyim seni anaç türküyle
Böyüyüp geldikte sevdalandırır
(Nakarat) Yar bana kaşların.

* * *

Aalayım gideyim aydın aşağı
Beline kuşattım altun kuşağı
Bağçeye serdirmiş kaba döşeği
Böyüyüp geldikte sevdalandırır
(Nakarat) Yar bana kaşların.

---

(1) Bu türküler Çorum. Millî kütüphanesindeki 2116/187 numaralı cönkten alınmıştır.

(2) Gönlü

Taaddüdü Zevecat'a Dair

Ferit DEDEBAŞ

I — MAHİYETİ

(Taaddüdü zevecat) - Malum olduğu üzere - zevcelerin birden fazla olması ve bir erkeğin kendisini bunların topunun birden kocası farz ve kabul etmesidir.

(Taaddüdü ezvac) namı verdiğimiz mukabil fikir ise bir kadının birden fazla kocaya malikiyeti olup beşer tarihinde birinciye nisbetle gerek zamanen ve gerekse mekânen daha az mer'i bulunmuş ve bu güne kadar ancak Avustralya'nın bir takım iptidaî kavimlerinde devam edegelmiştir.

Bu iki fikirden daha ziyade birincisini mevzu ittihaz edecek olan yazımızın emeli ne tamamen tariz ve tenkit ve ne de büsbütün methü sena olmayıp okuyuculara - iyi veya kötü - bir fikir ve bu arada tarihe gömülmüş bir müessesenin mahiyetini tetkik imkânı vermek olacaktır.

II — MÜDAFAA ve MUAHEZESİ

Muasır hukukun hem de pek yerinde olarak kökünü kazıdığı taaddüdü zevecat şüphe yok ki iptidaî kavimlere has, geri bir düşüncenin mahsulü olmaktan ileri gidemez.

Gerçi taaddüdü zevecatın faide ve muhassenatı zımnında şu hususların tesbit ve zikri mümkündür:

1 - Taaddüdü zevecat erkeklerin gayri meşru münasebata tevessül etmelerine mani olacaktır.

2 - Kadınların âdet ve gebelik gibi kocalarını tatminden uzak bulundukları hallerde -mevcut olacak- ikinci veya üçüncü bir zevce şu boşluğu dolduracaktır.

3 - Kadınlar erken kocarlar, Halbuki ihtiyarlık çağında da tatmin

edilmek arzusu ile mücehhez bulunan erkekler, şu isteklerini, ancak taaddüdü zevecatın kendilerine o yaşta tekrar evlenmek imkânı bahşeden lutfü sayesinde te'min edeceklerdir.

4 - Taaddüdü zevecat nüfusun tezayüdünü mucip olacağından genç ve artmak ıztırarında bulunan milletler için kabulü lazım bir müessesedir.

5 - İstatistikler gösteriyor ki dünyada kadın nüfus, erkek nufustan her yerde ve her zamanda fazla olmuştur, oluyor ve olacaktır. İşte kabul edilecek olan taaddüdü zevecat, kocasız kalması mukadder bir kadın grubuna koca bulmuş olacaktır.

Vehleten doğru ve makul görünen şu mütalealar karşısına onları yere vuracak tenkitler vaz etmek hiç te güç değildir. Filhakika :

1 - İnsanların aileyi kurarken umdukları ve kurulmuş bir aileden bekledikleri şey sırf cinsî ve şehvanî his ve arzuları tatmin etmek değildir. Aile, insan yaşayışının zarurî ve inkâr edilemez bir esası olup bünyesinde içtimaî, ahlakî, millî ve hatta iktisadî unsurlara da yer verir ve yer vermek mecburiyetindedir.

2 - Nasıl ki erkek, karısının, başka erkeklerle münasebet ve mukarenette bulunmamasını istemek hak ve selâhiyetini kendinde görebiliyorsa kadında erkeğinin başka kadınlarla teşriki mukadderat etmemesini talep edecektir.

3 - Kadınların erkeklerden fazla olduğu ve taaddüdü zevecatın mutlaka nüfusu artıracağı fikirleri de itiminankâr bir kanaat bahşeylemez. Zira bir defa istatistiklere her sahada olduğu gibi kat'î olarak bel bağlıyamayız. Saniyen çok karının çok çocuk demek olduğu da kat'î olarak söylenilemez.

4 - Taaddüdü zevecat aile yuvasında dirlik ve düzen namına bir şey bırakmaz. Allahın yirmi dört saatı kuma kavgaları, anadan üvey evlat gürültülerile geçen evler işte yukarda müdafaa edilen müessesenin -iyi olur ümidile- kocaya birden fazla kadın ihsan evlediği evlerdir. Dahası var... karısı birden fazla olup ta neş'esi yerinde, yüzü gülen, kıyafeti düzgün bir erkek nadir görülmüştür. Halbuki bu kabil erkekler bil'akis şen, şakrak, temiz ve tirendaz olmalı idiler; zira bakanları, görüp, gözetenleri çoğalmıştı.

Hulasa yukardaki faideleri ne

ne olursa olsun şu mahzurlara, bu günki cemiyetin kadına tanıdığı hüriyet ve şahsiyeti de ilâve edince taaddüdü zevcatı ter-

kedip tek zevce (Vahdeti zevce Monogami) ile iktifa mecburiyeti hasıl oluyor.

III - İSLÂMİYETTEKİ [illegible]EV II

Hemen ilâve ve teslim etmek lâzımdır ki İslamiyet kaideten taaddüdü zevecatı kabul etmiş değildir. Ancak bazı açıkgöz fakih, şârih, muhaşşi ve müfessirler delâleti ile İslamiyetin bu hususa müteallik kaidesi halk eline olduğu gibi değil, olması istenildiği surette verilmiş ve halk da türlü saikler tahtında suistimale gitmekte tereddüt etmemiştir.

İslamiyet kaideten taaddüdü zevecatı ret ve inkâr ve ancak zevceler arasında;

1 - İnfakta
2 - İlbasta
3 - İskânda
4 - Muhabbette

müsavatı temin etmek şartı ile zevcelerin -nihayet dörde kadar- taaddüdünü tecviz etmiştir. Hatta bu hususa dair olan Ayeti kerimenin sonundaki (ve illa fevahideta = ...) ibaresi de şu şartları tahakkuk ettiremiyen kimselerin bir tane ile iktifa etmeleri lüzumuna işaret etmektedir.

Dikkat olunursa görülür ki; Karun kadar zengin bir adam, alacağı birden fazla karının hepsine aynı yiyeceği te'min etmekle infakta, gene hepsine aynı giyeceği te'min etmekle ilbasta ve keza hepsine aynı suretle ev bark te'min eylemekle iskânda müsavaatı tahakkuk ettirebilir... Fakat muhabbette müsavaatı te'min etmek her insan oğlunun kârı olamıyacağından ve binnetice gönül bunlardan birisine meyledeceğinden, bizim Karunun hareketi de meşru ve mübah değil, belki mekruh ve haram olacaktır. Esasen insanı ekseriya ikinci, üçüncü evlenmelere -evli bulunulduğu halde- sevkeden saik evvelkilerde görülen bazı hoşnutsuzluklar olacağına göre muhabbette müsavat te'mini tasavvur olunamaz dense dahi yeridir.

Demek oluyor ki İslamiyetin esasında taaddüdü zevecat, öyle bazılarının zannettiği gibi daima tecviz edilen bir nesne olmaktan ziyade, vücudu ancak epey çetin şartların tahakkuku ile kabul ve teslim edilebilen bir müessesedir.

IV — BU GÜNKÜ DURUMU

1926 Senesinden beri mer'i bulunan Medenî Kanunumuzun 93 üncü maddesi, «tekrar evlenmek istiyen kimse..... evliliğin zail olduğunu isp ta mecburdur» hükmü ile taaddüdü zevecatın kaldırıldığını zımnen beyan etmiş oluyor. Fakat mezkûr kanun şu hükmünü mukabele işmal etmeyerek, evvelce bu yolda birden fazla evlenmiş olan kimselerin bu evlenmelerini nafiz ve muteber saymış, iptal cihetine gitmemiştir.

Bu gün için evlenmeye son veren sebebleri dörde irca kabildir:

1 - Fesih
2 - Butlan
3 - Boşanma
4 - Hakikî veya hükmî ölüm

Binaenaleyh tekrar evlenmek isteyen bir kimse, evvelki evlenme ölümle zeval bulmuşsa ölüm vesikasının veya gaiplik kararının, fesih, butlan veya boşanma ile sona ermişse bu sahalarda kat'iyet kesbetmiş ilâmın bir suretini veya tastikli hulasasını evlenme memuruna ibraz mecburiyetindedir

192[illegible] dan önce her hangi bir «boş kâğıdı» nikâhın zevalini mucip oluyor ve ibrazı halinde zeval için kifayet ediyordu. Bu gün buna imkân yoktur. Ancak 1926 dan evvel tanzim olunduğu noterce tevsik edilmiş bulunan bir boş kâğıdına itibar olunabilir.

Hulasayı kelâm bu gün için (evvelce evlenmiş) bir şahıs ikinci defa evlenemez ki şu hükümden bazı neticeler istihracı kabildir:

a) Bu hüküm bir intizamı amme hükmü olup hilafı bir evlenmeye butlan terettüp eder.

b) Kendi kanunları taaddüdü zevecatı tebviz edenler dahi zevcelerini memleketimizde taaddüt ettiremezler.

c) Evlenme memuru evvelce mevcut bir evlenmenin zevali keyfiyetinin isabatını ister. Fakat bu noktada vesika veya ilâm suretinin ibrazı mümkün olamazsa keyfiyetin sair beyyinelerle isbatı mümkündür.

Şair Yaşar Nezihe Bükülmez'le Bir Görüşme

Macide Ataman

Bu defa İstanbul'a gidişimden istifade ederek Lâleli'de mütevazi evinde değerli şairimiz Yaşar Nezihe Bükülmezi ziyaret ettim. Güzel döşenmiş bir küçük oda. Şurada burada kıymetli elişleri, duvarda bir bir kaç resim. Yaşar Nezihe yanımıza geliyor. Başı oyalı yemenisile bağlı, annelerimizin geydiği belinden bağlı basma entarisile bu güzel, modern odada elli yıl evvelki ev kadını tipini ne güzel yaşadıyor. Elini öptüm. Hatır soruştuk. Dereden tepeden konuştuk; kahve içtik. Bir aralık:

— Hanımefendi yazılarınıza bizi hasret bıraktınız. Dedim. Eğer kahvenin şekeri az konmuş deseydim muhakkak bir telâş gösterecek ve bu eksiği tamamlamak için acele gösterecekti. Fakat benim bu serzeneşime aldırmadı bile. Bir lâhza düşünmedi, sesinin tonu değişmedi.

— Aarayan yok ki kızım. Dedi.

Bu sade cevap nekadar beliğ ve nekadar mufassal bir şikâyetti. Bir lâhza dona kaldım, ne söyliyeceğimi şaşırdım. Evet, bir nesil değişti; terkipli ifadeler atıldı, yabancı kelimeler kovuldu, dil güzelleşti, yazılar güzelleşti, fakat duygular! Duygulu kadın şairimiz heyecanlarını cana yakın kelimelerle ifade ediyor. İfade değil telkin ediyor. Hem sonra; şair geçmiş bir neslin yazıcısı değil ki. Bu gün aramızda yaşıyan, duyduklarımızı duyan ve bizden farklı olarak duygularını ifade edebilen değerli bir edibimizdir.

— Görüyorsunuzya arıyoruz. Hem yalnız aramak değil özlenti de çektiğimizi size baştan söyledim. Dedikten sonra basılmamış

şiirlerinden Çorumlu'ya dercedilmek üzere istedim.

— Bazan birşeyler kararlıyorum. Dur bakayım elime geçerse vereyim, deyerek ayrıldı ve aşağıya aldığım, müteakip nushalara da yazacağım şiirleri verdi.

Şatafatsız, alçakgönüllü, asil Şaire candan bağlılıklarımı arzederek ayrıldım. Kalbimde derin bir keder vardı Kulaklarımda hep o şikâyetsiz ses.

— Arayan yok ki kızım.

Güller Diken Oldu

Kaybolan Sevgiler

Ne gözümün yaşını lütfedüp silen oldu,
Ne perişan halimi bir sorup bilen oldu;
Aylar, seneler varki bulunduğun ellerden
Ne bir haber getiren, ne de bir gelen oldu.

—

Ümidimi kesmedim, geleceksin sanarak;
Ettiğin yeminlere beyhude aldanarak.
Kırk uzun sene böyle hasretinle yanarak
Yediğim zehir oldu, geydiğim kefen oldu.

—

Ne gençlikte güldüm, ne de orta çağımda;
Bir tebessüm görmedi kimseler dudağımda;
Bin zahmetle büyüttüm yavrumu kucağımda,
Onun da genç yaşında zihnini çelen oldu.

—

Hayatımda bir lâhza müsterih olamadım;
Bu hicran yarasına bir deva bulamadım.
Ömrüm nihayet buldu, gamdan kurtulamadım;
Ne bir gün yüzüm güldü, ne de gönlüm şen oldu.

—

Kırk bahar geldi, geçti gamlı bir hazan gibi.
Bülbüllerin sesini dinledim figan gibi;
Meğer bir acı yokmuş cihanda hicran gibi.
Bu yıl da sensiz güller gözüme diken oldu.

Yaşar Nezihe Bükülmez

Çorumun Eski Matbah ve Yemekleri

Nazmı TOMBUŞ

(Çorumun eski matbah ve yemekleri) demekten maksadımız, bunların yalnız «Çorum'a munhasır bulunduğunu veya şimdi bu tarz ve şekildeki matbah ve yemeklerin tamamen ortadan kalkmış olduğunu söylemek değildir.

Tabiidirki bunların hepsi, az çok farklarla bütün Anadolu bölgelerine yayılmış olan ve bazıları da şark Türklerinden zamanımıza kadar gelen eski adet ve yaşayış örneklerinin birer temadisinden ibarettir.

Yalnız biz burada, gittikçe ortadan kalkmağa yüz tutan, belki ileride büsbütün unutulabilecek olan yaşayış şekillerinden «Çorum» da görebildiklerimizi mümkün olduğu kadar tesbit etmek, bu konu ile ilgili dil, şive. ayrılıklarını belirtmek istiyoruz.

— AŞEVİ —

Çorum'da ötedenberi, hatta şimdi bile mutbah tabiri halk arasında pek az kullanılır. Yemek pişirilen odaya «Aşevi» veya «Aşocağı» denilir. «Aşev» lerinin servet derecesine, geçim yaşayış farklarına göre bir çok değişiklikleri bulunmakla beraber hepsinin müşterek tarafları esaslı vasıfları vardır.

«Aşev» leri iki katlı yapıların (1) alt kısmında, tek katlı yapıların yan taraflarında bulunur. Bitişiğinde de içten küçük bir kapu ile geçilen «gilerlik» (2) vardır. Diğer odalara «kapıaralığı» tabir olunan müşterek bir koridor ile bağladır.

---

(1) Yapı; Bina

(2) Girerlik; Kilâr

— OCAK —

Türkçede «Od» ateş yakmağa mahsus olan yere «od-çak» ocak denildiği gibi «Yeniçeri ocağı», «Kapukulu ocağı» gibi muayyen bir kurum birliğine, «Taşocağı», «Patates ocağı» gibi topluluk durumlarına da «Ocak denilir.» Bunlar gibi aile birliğine de taptan «ocak» denilmektedir. «Ocağın yansın», «ocağın sönsün», «ocağına incir ağacı dikilsin» bedduaları daima dillerde dolaşır. Çoluk çocuğun, aile teşkilâtın dağılmasın, mahvolsun anlamında kullanılır. «Kuru yere ocak yaktım», «evimden ocağımdan ayrıldım» sözleri «yeni aile kurdum», «evimden ailemden ayrıldım.» demektir. Köklü, büyük, iyi tanınmış aile anlamını da ifade eder. Bu gibi aile\ evlatlarına «ocakzade» derler. Bu sebebten ötürü olmalıki; Çorumda «Ocak» çok önemli ve kutsal sayılır.

«Aşev» lerindeki ocaklar; Çorum çevresinde pek çok bulunan alçı ile sıvanır ve süslenir, çok geniş olarak yapılırmış. Bu ocakların tabanı odanın zemininden onbeş santım kadar yüksektir Dumanların taşarak oda içine yayılmasına engel olmak için ocağın önünde ve üst kısmında «davlunbaz» denilen alçıdan yarım koni biçiminde bir siper, bu siperin üstünde «Bacüstü» denilen yine alçıdan yapılmış raf bulunur.

Ocağın oda zeminine doğru taşmış, ocak tabanı yüksekliğinde, elli, altmış santım genişliğindeki çıkıntıya «ocakbaşı» derler. Pişmiş yemek kazanları burada kotarılır (3), icabında üzerine minderler serilir ve oturulur. Ocağın içi geniş, tavanı fırın gibi yarım kubbedir. Tuzluk, biberlik vesaire koymak için iç divarlara yapışık elli, altmış santım yüksekliğinde, yirmi santım kalınlığında ikinci bir divar çıkıntısı daha var.dır. Ocak içinin divar taraflarına «çivinlik» derler.

— OCAKKÖŞESİ —

Elli santım uzunluğunda gövdesi, 10 santım yüksekliğinde üç ayağı, ön ayakları hizasında gövdeden yukarı 60 santım kadar yükselen boynu ve üstünde başı bulunan demirden yapılmış bir alete «ocak eşiği» derler. Başı el ayasından daha genişce, düz, yassı

(3) Kortarmak; tenceredeki yemekleri tabaklara boşaltmak.

bir demir parçasıdır. Bunun gövdesi üzerine odunların bir başı konarak ocak çatılır, bu suretle odunlar mail bir vaziyet alır. Bir taraflarının altı boş kalır. Bu boşluğa alevlenmiş çıra parçaları konarak odunlar tutuşturulur. Başın üzerine de demir veya pişmiş topraktan hususî şekilde yapılmış, içinde tutuşucu yağ maddeleriyle fitil bulunan ve «ilikmen» adı verilen iski lâmbalar veyahut alevli çıralar konulur, geceleri aydınlık te'min edilir.

Ocağın ortasında yakılan ateşin üstüne sacayak konur. Üzerine de yemek kazanı oturtulur. Kış mevsimlerinde gündüz ve geceleri, yaz mevsimlerinde ise yalnız geceleri aile efradı yanan ateşin çevresine «çivinlik» e ve ocak başına minder sererek oturulur. Hem ısınır, hem yemek pişirir, hem de eşek başında yanan çıradan faydalanarak, el işleri yapar, suhbet ederlermiş.

Müsafir odalarında, selâmlık dairelerinde mum veya kandil yakılır, sıcaklıkda ocakta yakılan odunların «kor» (4) haline gelmiş ateşleri mangala alınarak te'min olunurmuş. 70-80 sene evvel Anadolu içlerine yayılan soba ve petrol, bu ocakları ortadan kaldırmağa başlamış yerlerine şimdiki «Karaman» denilen küçük ocakları ikame etmiş, hayat tarzını değiştirmiştir.

Eski ihtiyarlardan bazıları, hattâ yakın zaman ölen sayın Mebusumuz İsmet Ekerin babası müfti Enbiya oğlu Mehmet efendi merhum da sobayı sıhhate zararlı görmüş ler, ölünceye kadar odalarını ocak ve mangal ateşiyle ısıtmışlardır.

— MEDİNE, TERECE, IRAF —

Ocağın iki yanında ufak tefek eşya koymak için divar içlerine gömülmüş «medine», «terece» denilen alçıdan yapılmış hücrecikler, bunların yanlarında yine divarların içine girmiş, tahtalarla üst üste gözlere bölünmüş «bucaklık» lar bulunur. Mutbah divarının iki tarafında adam boyu yüksekliğinde raflar vardır. Rafların üstüne büyüklü küçüklü kalaylanmış, pırıl pırıl yanan «kapaklılar», (5) «masaflar», (6) taslar, vesair bakır

(4) Kor; alevi kalmamış ateş, (köz) de denilir (köz tavası) = (ateş küreği)

(5) Kapaklı; bakır sahan

(6) Masaf; bakır tepsi

âvâni dizilir. isli, siyah kazanlar, (7) tavalar «bucaklığa» konur, «bucaklığın» önü de perde ile kapatılır.

— HAYMALIK —

Her evde üstü tuğla (8) ile örtülmüş ekseriya etrafı açık «Haymalık» denilen bir hangar bulunur. Bu hangarın münasıp bir yerinde dört beş metre uzunluk, iki metre derinliğinde çok geniş bir ocak vardır. Bu ocağın içinde pekmez kaynatmağa mahsus hususî tarzda yapılmış «küre» denilen diğer bir ocak, yufka etmeği pişirmek için «tandır», şıra kestimeğe, çamaşır ve suyunu kaynatmağa yarayan büyük kazan koyulabilecek başka bir ocak daha vardır. «Haymalık» da ayrıca bağ «üzüm» zamanında üzümler ezilir şıra yapılır. Reçeller, pekmezler pişirili ve çarpılır, çamaşır yıkanır, boş köşelere odun, yığınları istif edilir. Bir tarafında da bağdan üzüm getirmeğe mahsus «şınavat» lar, (9) «şapşal» lar (10) ve üzüm «cibrelerini sıkan» cendere bulunur. Bu gibi daha bir çok işlere yarayan «Haymalık» yerli evlerinin hepsinde halâ vardır.

(7) Kazan; büyük, küçük bilumum tencire

(8) Tuğla; kiremit

(9) Şınavat; 2 buçuk, 3 metre uzunluk 0,60 derinlik ve genişliğinde tahtadan yapılmış oluk

(10) Şapşal; üzüm taşımağa, pekmez koymağa mahsus altı dar üstü geniş fuçu şeklinde tahtadan yapılmış küfe

(Çorumlu Maniler)

Derleyen : Eşref ERTEKİN

— 37 inci Sayıdan Devam —

1153

Ay doğmuş par par yanar
Nazlı yar beni anar
Vefasızlık etmeyim
Hepeller beni kınar

1154

Açtın sineme yâre
Ey gözleri sahhare
Rahmet halime yârim
Kıl derdime bir çare

1155

Ayrılık büyük derttir
Sabreden ana merttir
Ahtini unudanlar
İnsan değil namerttir

1156

Ayva bitermi nardan
Aşık geçermi yardan
Gözü çıkası felek
Beni öldürdü ardan

1157

Aşıklar çalar sazı
Kanlı yaş döker gözü
İflah olmaz ölürsek
Aman unutman bizi

1158

Aşkın meyini içtim
Canile serden geçtim
Yârimin yolunda ben
Yaş yerine kan saçtım

1159

Aşkınla ciğer yandı
Közüm kana boyandı
Gam yuları boynuma
Günden güne dolandı

1160 (2)

Ak üzüm daneleri
Damlıyor şireleri
Oğul balına benzer
O yarin memeleri

(1) 72 Molu maninin başka bir türlüsü

(2) Bundan sonraki maniler Alaca ve Mecidözü ilçeleri köylerinden derlenmiştir.

1161

Ay doğar sini gibi
İkindi günü gibi
yarım kokun geliyor
Mısırın gülü gibi

1162

Ay gidiyor gidiyor
Gözüm ayı güdüyor
Mermer bilekli yarim
Nerde talim ediyor

1163

Ay doğdu öze düştü
Çifte ben yüze düştü
İlin yari yanında
Ayrılık bize düştü

1164

Armudun dalı suda
Birin kes birin buda
Öptüm öptüm uyardım
Ale gözler uykuda

1165

Ağla hey gözlerim ağla
Hasret kalurmu böyle
Gözüm çıksın görmedim
Al yağlık ile bağla

1166

Al kaftan kaldır kaldır (1)
Su akar güldür güldür
Yarim üstüne bindi
İncitme siyah düldül

1167

Adilem seki bağlar
Kâküller seki bağlar
Dilberler adetidir
Alnına çekl bağlar

1168

Bahçalarda yar olmaz
Hayvalarda nar olmaz
Eğil bir yol öpeyim
Bundan tenha yer olmaz

1169

Büyük bir gama daldım
Sinem denize saldım
Yarim bana rahmeyle
Biçare olup kaldım

1170 (2)

Bağa vardım üzüme
Çubuk değdi gözüme
İnkâr etme sevdiğim
Yüzün değdi yüzüme

1171

Bahçelerde kestâne
Dökülür tâne tane
Dünya dolu yâr olsa
Seveceğim bir tane

1172

Bahçenizin duduyum
Toplayın ben yuduyum
Komşumuzda üç kız var
Çoban tutun güdüyüm

(1) Kaftan denilen elbise ve geyilüpte yörüdüğü zaman çıkardığı ses

(2) 205 Nolu maninin başka türlüsü

1173

Bir ay doğdu kenarsız
Gezilmiyo fenarsız
İki karpuz bir elde
Gezilirmi imansız

1174

Çıkrığın urganıyım
Üstünün yorganıyım
Hangi yola gidersen
O yolun kurbanıyım

1175

Çıkrığım elli parmak
Ayıpmı yare varmak
Her yiğidin kârımı
Yar elinden gül almak

1176

Çay aşağı düz gider
Bir kınalı kız gider
Kız yolunu şaşırmış
Yanlış yere iz gider

1177

Dideleriın giryandır
Ciğerciğim büryandır
Yarim bu yalan dünya
Sensiz bana zindandı

1178

Deryadaki kayıklar
Suda oynar balıklar
Azemdeki kemikler
Yar yar diye sayıklar

1179

Dam başında yakacak
Yarin posta kalkacak
Ben askere gidiyom
Memeni kim sıkacak

1180

Deniz üstü teknelı
İçine gül dikmelı
Kolayca sevda olmaz
Biraz zahmet çekmelı

1181

Dere geliyor dere
Kumunu sere sere
Al dere beni götür
Yarin olduğu yere

1182

Dağda tavşan yayılır
Kemikleri sayılır
Kız oğlanı görünce
Arka üstü bayılır

1183 (1)

Dağlar dağladı beni
Gören ağladı beni
Bir ölüm bir ayrılık
Verem eyledi beni

1184

Dam üstünde denedir
Başım ağrır Semedir
Her keso güneş doğar
Bana bulut bu nedir.

(1) 941 Nolunun başka türlüsüdür.

1185

Ey Kekili gül yarım
Kaş ucları mil yarım
Gözümden akan yaşı
Lütfeylede sil yarim

1186

Etme yiğit ahüzar
Yarene melhemler sar
Yolum uğradı gördüm
Yarinin selâmı var

1187

Erik dalda bi sıra
Yarim gitme Mısıra
Koyun olsam yayılsam
O kızın arkasıra

1188

Erik dalda beşimiş
Dan yerleri ışımış
Ak memenin üstüne
Gün düşmemiş üşümüş

1189

Evinin önü bükler
Bükte keklikler öter
Yarim gelinmi oldu
Yolunu sadıç bekler

1190

Etaldım direminen
Öldürdüm vereminen
Böyle muhabbetmi olur
Bir kuru selâmınan

1191

Ekin ektim biçerim
Yolum budur geçerim
Ne başkasın severim
Ne senden vaz geçerim

1192

Ekin ektim ot bitti
Dalında bülbül öttü
Ötme bülbülüm ötme
Yarim gurbete gitti

1193

Firkat bir yanar nardır
Dahlar sinamı kardır
Her vuslatın sonunda
Bir ayrılığı vardır

1194

Fincan fincan içinde
Fincan zarfın içinde
Sen orda ben burada
Kaldım zindan içinde

—Sonu var—

Çorum Haberleri

Zafer bayramı :

Türklüğü bu günki benlik ve istiklâline kavuşturan 30 Ağustos zafer bayramı münasebetiyle resmî müesseseler, Parti, Halkevi binaları, dükkân ve mağazalar bayraklarla süslenmiş, saat 10,30 da garnizon komutanlığında kutlulama töreni yapılmıştır.

Saat 11 de Atatürk Anıdına gidilerek Vilâyet, Askerî Garnizon Komutanlığı, Belediye, Halkevi taraflarından çelenkler konulmuş, evimiz bandosunun çaldığı İstiklâl marşını müteakip Üstteğmen Cemâl Erbil tarafından günün önemini belirten heyecanlı bir söylev verilmiştir.

Saat 17 de şehitler abidesine gidilerek aziz şehitlerimizin mübarek hatıraları hürmetle anılmış, manevî varlıkları sayğı ile selâmlanmıştır.

Halkevi meydanında, Bando, Davul ve Zurna ile marşlar, yerli havalar çalınarak şenlikler, Evimiz Spor Kolu tarafındanda çeşitli idman gösterileri yapılmıştır.

Gece her taraf aydınlatılmış, Evimiz salonunda verilen balo neş'eli bir hava içinde geç vakte kadar devam etmiştir.

Sayın Hamit Zübeyr Kuşay Çorumda

Sayın bilğinimiz, Umum Müzeler Müdürü Hamit Zübeyir Kuşay ve arkadaşları bayram tatilinden istifade ederek şehrimize gelmişler, kültürel araştırma ve incelemeler yaparak Alaca Hüyüğe avdet etmişlerdir.

MES'UL MÜDÜR : NURİ UĞUR
— Çorum Vilâyet Matbaası —

Osmancıkta Koyunbaba Zaviyesine Ait Vesika'lar

No. 245

El emrü hasbema hurrire fihi harrerel fakir
ileyh süphanehu ve tealâ Süleyman elkadı
bimedinei Osmancık gufire leh ve afa anhü

MÜHÜR
Tevekküli ala Haliki
Abdühu Süleyman

Hususu atil beyanın mahallinde istimağ ve fassıl ve hatmi iltimas olunmağın bu fakir vilâyeti Anadoluda medinei Osmancık kurbinde medfun merhum ve mafurun leh seyyidil budala koyunbaba Sultan kuddise sirrehül azizin zaviyesine maşruta ve kallesi âyende ve revendeye ve sair fukayaya vakıf yine medinei mezbur muzafatından yüçek nam karye sınuru dahilinde vaki iki bab vakıf değirmenin kadimi harkı olan kargın hark demekle şehir harkın bendinin üzerine varılup zeyli vesikada muharriril esami müslimin huzurunda akti meclisi şeri nebevi olundukta merhumu mezburun tekyesinde tekye nişin olup zaviyei mevkufei mezkûrenin meşrutiyet üzre zaviye dari ve tekye nişini olan işbu rafi'il kitap Veli Dede bin Recep nam kimesne meclisi makudü mezkûrda medinei mezkûr mahallatından Gazi Ferahşad mahallesi sakinlerinden Elhaç Osman bin Recep ağa mahzarında üzerine dava ve takriri kelam edüp ben merhumu merkum Koyun baba Sultan tekyesinin tekye nişini olup yedimde olan işbu milkname ve mükarrer namei hümayun mucibince sureti defteri hakani ile salatini mazıyadan bu ane değin azizi müşari ileyhin arazii mevkufesini ve vakıf değirmanlarının gallesini ayende ve revendeye ve sair fukaraya tabhı

taam ve itamı taam edüp milk namei hümayun mucibince arazi ve emlâkini zabıt ve tasarruf eder iken halâ marrül beyan yücek nam karye sınıru dahilinde vaki iki bab vakıf değirmanın kadimi harkı olan kargında harkın bendini seyli azım münhedim edüp harkı mezkûr muattal ve marrül beyan değirman harabe müşrüf olup vakfa kadir olmağıla değirmanı mezkûrü ihya ve genduye mahsus olan su yolunu kadimi bendinden settedüp kadimi olan harka cereyan mümkün olmamağın vakfı mezkûre zarar terettüp eylediği ecilden bamarifeti sahibi arz zikri mürür eden kargın harkın ihya ve mahsus olan suyunu icrayı miyahe izin birle maril beyan iki bab değirmoni ihya etmek murad ettiğimde harkı mezkûrün kurbü civarında vaki mezbur elhaç Osman ağanın tarlasından gayri mahalden icrayı miyahe mahal olmamağıle mezbur Osman ağanın tarlasından değirmanı mezkûrün kadimi olan kargın harkına icrayı miyah edecek miktaril vefa tarla ahzedüp seddi bendetmeğe mezbur Osman ağa mani olur süal olunup takriri tahrir ve yedimizde olan senedatımız ve fetvayı şerifelerimiz mucibince muarazadan men olunmak muradımdır dedikte gabbessüal mezbur elhaç Osman ağa cevabında müddeiyi mezbur Veli dedenin iddiası olan maril beyan iki bab vakıf değirmanın kadimi harkı olan zikri mürur eden kargın hark olup genduye mahsus olan suyu bundan aktem dahi benimle tarlam içinden mürur ederdi. Seyli azım bendimi hedmedüp harkı mezkûru muattal olmağıla elan talep eyledikleri harkın bendini mevzıı benim milkim olduğuna binaen mani olurum deyu mukabele edicek zavlyel mezkûr tekye nişini olan Veli dedenin yedinde olan fetvayı münifesine nazar olundukta ayende ve revende ve sair fukaraya gallesi vakfolan değirmanın bendi ve harkı münhedim olup mezburuna zarar terettüp edüp civarında vaki zeydin tarlasından gayri mahalden icrayı miyahe mahal olmamğıle lidefizzararılam zararı zeyde tehammül olunup tarlasından miktaril vefa ahzolunurmu deyu istifta olundukta cevabı ba savabında olunur deyu buyrulup ve kütübü muteberat tetebbu olundukta (وقد يحمل الضرر الخاص لدفع الضرر العام لانه دفع الضرر العام) deyu tasrih buyrulmağın mucibile mezbur elhaç

Osman ağa bi vechin muarazadan meni ve zikrolunan vakıf değirmanın harkına icrayı niyah olunacak miktarıl vefa tarladan seddü bend etmeğe badel hüküm vetenbih ma vaka bittalep ketbolundu tahriren fil yevmil `rabi aşer min şehri rebii ahir lisene sitte ve selâsin ve mie ve elf 1136.

Şühudül Hal

Elhaç Ahmet — Bayram bin Yuvan (gibi okunuyor),
Elhaç hasan ağa bin Osman, — diğer Hasan ağa bin Ali ezzaim
Ali ef. bin Ahmet — Elhaç Ali ağa bin elhaç Ahmet
Serdar Ahmet ağa bin Ali — Elhaç Mehmet Ahmet Be,

No. 246

Düsturu mükerrem müşiri müfahham nizamül âlem mudebbiri ümurülcümhur bilfikrissakibi mütemmimi muhamül enam bir re'yissaip mümehhidi bünyaniddevleti vel'ikbali müşiril erkânül adeti vel'iclâl elmahfufü bi sunufi avatıfil melikil alâ Sivas Valisi vezirim paşa edamallahu tealâ iclâlühu ve kutvetül kuzati velhükkâm madenil fazlı velkâlâm Osmancık kadıları zide fazluhüma tevkii refiil hümayun vasıl olucak malum olaki medinei Osmancık kurbinde medfun seyyidil budala kutbul arifin Koyunbaba kuddüse sırrehül azizin zaviyesinin bilfiil ba beratı şerifi hümayun zaviyedar ve vekfının mütevellisi olan sulehadan kutvetil emasil zide salahehu süddei seadetime arzuhal edüp zaviyei mezbur vakfının defteri hakanide mukayyed karyelerinden Osmancık kazasına tabi sarı alan nam karyesinin müştaz ve muayyen hududu dahilinde kadimdenberü öşür ve resmi canibi vakfından alına gelen yerlerin öşür ve resimden aharin alâka ve medhali olmayup bir türlü dahil ve taarruz olunmak icap etmezken zeameti karyeleri mültezimi olan mulla Mustafa bin Hacı Abdullah demekle maruf kimesne zuhur şerrete sülük ve zikrolunan sarı alan karyesi toprağında tahminen yetmiş kile tohum istiap eder yerlerin öşür ve resmi mültezimi

olduğu kemankeş Mustafa nam zaimin oğlu tarafından ahz ve kabz olunur imiş deyu hilâfı defteri kadime mugayir nizaa tasaddi ve o yerlerin öşür ve resmine fuzuli müdahale ve bundan akdem mahalli nizaın üzerinde vaki olduklarında başkayadan inen yolsıra doğru pamuk belenden pelide ve ondan geyik tepesine andan taşgun hama seyfi andan karanu dereye andan kıran sıra kızılca pınara andan yolsıra imam tarlasına andan dahi yoldan kıransıra çoban taşına ve andan çal dibinden karşı sardarlage ve andan kıransıra su akıntısından iki çay karıştığına andan kıransıra mazkûr başkayaya müntehi altmış kilelik yerin öşür ve resmi tarafı vakıftan alına geldiğini ehli vukuf müsün ve ihtiyar kimesnelerin ihbar ve şehadetlerile şer'an zahir ve muarızadan men'i birle canibi şeriden hücceti şer'iyye verilmiş iken mugayir hücceti şer'iyye ve kadime tekrar müdahale ve teaddi etmekle hücceti ser'iyye mucibince amel olunan ol yerlerin öşür ve resmi kadimi üzre canibi vakıftan ahz ve kabz ettirüp mezburun hilâfı kanun ve defteri hakani ve hücceti şer'iye müdahalesi meni ve refi ve bir türlü kadime mugayir dahil ve taarruz ettirilmemek babında mukaddema istid'a ve kanun üzre amel olunmak için hüdavendigâr sabık merhum ve mağfurleh karındaşım Sultan Mahmud han zamanında emri şerifi verildiğini bildirüp tecdiden rica etmeğin vechi meşruh ve kanun üzre amel olunmak emrim olmuştur ve buyurdumki bu beratı şerifim vüsul buldukta bu babda sadır olan emrim üzre amel ve hususu mezburu temam hak üzre tekayyüd ve tefahhus ve canibi vakıftan süddei seadetimden ihraç olunmuş mühürlü sahih sureti defteri cedit hakanı talep ve hücceti şer'iyyeye nazar edüp göresiz niza olunan mahalle dahil eden mezburun mültezimi olduğu karyei merkumun mümtaz ve muayyen hududu dahilinde kadimden öşür ve resmi zeamet tarafından alına gelen yerden olmayup filvaki zaviyei mezburenin defterde mukayyid salifülbeyan karyenin mümtaz ve muayyen hududu dahilinde kadimden öşür ve resmi zaviyei tarafından alınagelen yerden iken fuzuli müdahale ve şer'ile görüldükte minvalı meşruh üzre olduğu şer'an sabit ve muarızadan men'i berle hücceti şer'iyye verilmiş iken müdahale

eylediği vaki ise meni ve defi ve ber minvalı meşruh ol yerin öşür ve resmi kadimi emrinde zaviyei mezbur tarafından ahz ve kabz ettirüp mezburü hilâfı kanun ve defteri kadim dahil ve taarruz ettirmiyesiz ve dahil olup şimdiye kadar canibi vakfa ait mahsul ve rüsumdan füzuli nesnesin almışlar ise badessübut hükmedüp alıverüp mugayir kanun ve kadime ve hücceti şer'iyyeye ve emri hümayunuma muhalif kimesneye iş ettirmeyüp kazıyede alâkası olmıyanı kat'iyyen karıştırmayup eslemeyeni yazup der aliyeye arz ve ilâm eyleyüp bu hususa bir dahi emrim vermelü eylemiyesiz şöyle bilesiz alâmeti şerifeme itimat kılasız. Tahriren filevahiri Recep sene seman ve sitteyn ve mie ve elf. 1168

Tabaka asluhu

Mühür

Hüseyin bin Hüsamettin

Mehmet

No. 247

Kutvetil kuzatı vel hükkâm madenil fazlı vel kelâm mevlâna Osmancık kadısı zide Fazluhu tevkli refii hümayun vasıl olucak malum olaki sulahadan kutvetissulahai salikin şeyh Ali zide salahuhu süddei seadetime arzuhal edüp bunun zaviyedar ve vakfının mütevellisi olduğu Koyun baba zaviyesinin defterde mukayyet karyesinden kazai mezbure tabi bayır nam karyesinin muhtar ve muayyen hududu dahilinde kadimdenberü öşür ve resmi tarafı vakıftan alına gelen yerlerinin öşür ve resmine hilâfı kanun aherden dahlolunmak icap etmez iken civarında vaki malikâne karyelerinden ovacık suyu nam karyenin mutasarrıfı seyyit Esat nam kimesne fuzuli niza ve bundan akdem selefleri zamanında bu husus için mürafaai şeri şerif olduklarında bayır ve deynek çukuru ve dızdar yeri ve ırmak kenarı ve kara dut Veli ve ince para nihayetine varınca mahdut olan yerlerin öşür ve resmi kadimden beru tarafı vakıftan alına geldüğü bigaraz vukufu tammi olan kimesnelerin şehadetlerile sabit ve canibi şeriden hücceti şer'iyye verilmişken mugayiri hücceti şer'iyye müdahale olunduğun bildirüp hücceti

şer'iyyeler mucibince amel olunup mezburun hilâfı kanun zahir olan teaddisi meni ve defi ve veçhi meşruh üzre yerleri öşür ve resmi kadimisi üzre tarafı vakıftan ahzü kabz ettirilmek babında emri şerifim reca eyledüğü ecilden kanun üzre amel olunmak emrim olmuştur buyurdumki vusul buldukta bu babda sadır olan emrim üzere amel dahi hususu mezbure temam mukayyet ve tarafı vakıftan siddei seadetimde ihraç olunmuş mühürlü sahih sureti defteri cedidi hakani talep ve hücceti şer'iyyeye nazar edüp göresiz öşür ve resmi niza olunan yerler dahleden mezkûrun mutasarrıf olduğu malikâne karyesinin muhtar ve muayyen sınuru dahilinde kadimül eyyamdan beru öşür ve resmi malikâne tarafından alına gelen yerlerden olmayup fil vaki bunun zaviyedar ve vakfının mütevellisi olduğu zaviyenin defterde mukayyet karyesinin muhtar ve muayyen hududu dahilinde kadimül eyyamdan beru öşür ve resmi tarafı vakıftan alına gelen yerlerden iken mezkûr hilâfı kanun ve defter ve mukaddema selefleri zamanında mürafaa ve verilen hücceti şer'iyyeye mugayi niza eylediği vaki ise meni ve refi ve veçhi meşruh üzre olan yerlerin öşür ve resmin kadimisi üzre tarafı vakıftan kanun ve defter mucibince ahz ve kabzettiresin ve dahlolunup şimdiye değin canibi vakfa ait olan mahsul ve rüsumdan kimesne fuzuli bir nesne almış ise badessübut hükmedüp alıverüp min bait hücceti şeriyyeye ve kanun ve kadime ve emri hümayunuma muhalif kimesneye iş ettirmeyüp ve kazıyede alâkası olmayanı karıştırmayup eslemeyeni yazup dersaadetime arz edüp hususu mezbur için bir daha emrim vermeli eylemeyesiz şöyle bilesiz alameti şerife itimat kılasız. Tahriren fi evahiri Recebül müreccep sene semanin ve mie ve elf. 1180

Bi Makamı İstanbul
Mahrusa

Abdalataya Ait Arapca Vakfiye Suretleri (1)

No. 248

بســـــــم الله الرحمن الرحيم

ثبت مضمون عندى بشهادة من اعلمت على رقم شهادته آخر
بعلامة معهودة بين القضاة وهى شهادة عندى وقبلت
فامضيته مسؤلا امضاء صحيحاً شرعياً خرره عبدالرحمن
بن محمد المصلحى القاضى بمدينة اماسيه غفر اليهما الى
فى الرابع والعشرون من رمضان لسنه اربعين فثمانمائه هجريه

الحمدلله الذى وقف مراد عباده الاعداء زاد المعاد واعان من شاء من خلقه على ادخار الثواب واشهد ان لا اله الا الله وحده لاشريك له شهادة ينتفى عنه النشر والمعاد واشهد ان محمداً عبده ورسوله سيد الاجواد واصلى على اله واصحابه الانجاد صلاة دائمة الى يوم التناد ثم ان سيدة العفيفة سيدة المحدرات شاه خاتون بنت المرحوم موسى بك لما علمت ان الدنيا دار عبور لا دار سرور وان ليس للانسان الا ماسعى وان سعيه سوف يرى ثم يجزيه الجزاء الاوفى فما اكل فانى وليس فابلى وتصدق فابقى وان ليس العواقل من دخلها من باب الخيرة وراء عليها بعين العبرة فخصها الله تعالى لفظتها الصافية بالآثار المتواتره ان ابن ادم اذا مات انقطع عمله الا عن ثلث صدقة جارية وعلم ينتفع به وولد صالح يدعو له وقفت وحبست و تصدقت فى حال كمال عقلها ونفاذ تصرفاتها الشرعية من القولية والفعلية طوعاً ورغبة لاخوفاً ورهبة بل حسبة لله تعالى وطلباً لثوابه الكريم وهرباً من عقابه الاليم يوم لا ينفع مال ولا بنون الا من أتى الله بقلب سليم ومعتقداً لقوله تعالى انما هذه الحيوة الدنيا متاع وان الاخرة هى دار القرار جميع حصتها فى قرية اروجاق وجميع حصتها فى قرية انجه مسجد فى ديوان تركيك من توابع چوروملو التى انتقل اليها من اسلافه المسمين حسن و حسين ويعقوب من اولاد سلامت بك والقريتان المذكورتان عن املاك سلامت بك المذكور مستغنيان عن التحديد اشهرتها عند اهلها بجملة حدودها وحقوقها وكافة مرافقهما وعامة منافعها الداخلة فيهما والخارجة عنهما عامرها وغامرها وتلالهما وجبالهما واشجارها المثمرة وغيرها اجارها الظاهرة والكامنة على تناهى الوجوه كلها والاسباب باسرها على زاوية المرحوم سيد المشايخ ابدال برهان وجعلة التولية لمن يكون فيها متوليا يجالس فيها بشروطها القديمة المرعية وضوابطها المعتبرة وشرطت ان يصرف الغلة اولا الى عمارة فما فضل عنها الى الفقراء المساكين فيها وقفاً صحيحاً شرعياً وحبساً

(1) 30 uncu nushanın vesika kısmında bulunan notta bahsedilen vesikalardır.

مريحاً مرعياً مؤبداً مخلداً بنية صافية غير فاترة جامعاً لشرائطه وقواعده خاليا عن نواقصه وموانعه لا يباع ولا يوهب ولا يورث الى ان يرث الله الارض ومن عليها وهو خير الوارثين فمن بدله بعد ماسمعه فانما اثمه على الذين يبدلونه ومن سعى فى ابطال هذا الوقف فعليه لعنة الله والملائكة والناس اجمعين ولعنة اللاعنين الى يوم الدين فلما اقرت الواقفة المذكورة اقترن الحكم الشرعى بصحته ولزومه و بذلك الحكم وقع التحرير والاشهاد فى اوائل رجب لسنة ست وعشرين وثمانمائه هجرية نبويه (826)

يشهد بالامضاء	يشهد بالامضا	يشهد بالامضا
محمد بن حاجى ابن ادريس	احمد بن حاجى اسماعيل	ابراهيم بن سليمان الحطيب

يشهد بالامضاء
بجايش بن ادريس المتفقه

صح ما فيه عندى
حرره العبد الفقير لطف الله بن عبدالوسع القاضى بمدينة چوروملو عفى عنه

و يوسف بن بدر الدين
و احمد بن مهنى

شهدا به عندى
وقبلت حرره عبدالرحمن
المصلحى القاضى باماسيه

يشهد بما فيه كله
بان بكر بن قرال
وحاجى حسن بن حسين
وعوضى بن الوان
و شيخ على بن رسول
ويوسف بك بن بان
وطرخان بن امر بك
وحاجى احمد بن محمد
وشيخ عوضى بن حسن
وبجايش بن حاجى بايزيد
وعوضى بن طويران
وبابر بك بن ملك شاه
وكوك بن نبى

يشهد بما كله
وكوك حاجى
وچاشنكر بن حسن
وعلى بن حاجى
وذولت حاجى بن كمش
وحاجى عوضى بن خضر
وقتلو پاشا بن چاشنكر
وحسن بن حضا
وشيخ حاجى بن على
وشيخ خليل

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi Tarafından
Ayda Bir Çıkarılır

Sayı : 41 *1 Teşrin 943* *Kuruluşu: Nisan 938*

Bizim Teslisimiz

Ortaokul Müdürü
ZİYA ATAMAN

Cumhuriyet Halk Partisinin 20 inci yıldönümünü Çorum Parti binasının müte/azi ve samimî salonunda büyük sevinçle kutladık; geçmiş kara günlerimize bir gözattık; bizi karanlıklardan nura kavuşturanları saygı ile andık.

Ne idi o kara günler. Dünya huzur ve sükûn içinde yaşarken ordularımız çöllerden karlı dağlara, yalçın tepelerden havasız vadilere sürükleniyor. Yurdun öz yavruları bu mezbahalarda öldürülüyordu.

Yalnız malûllerle anaların kaldığı Anadolu'nun çıplak bağrında bakımsız halkı hastalıklar kırarken, kemirecek iskelet arıyan sırtlanlar ve sultanlar da halkı sırf kendi nefis nefisleri için soymakta kusur etmiyordu. Daha sonraları yurt her taraftan istilâ edildi. Akla gelmedik facialr başladı; dört bucak, inliyen Türk'ün feryat ve figaniyle doldu.

Tarihin her karanlık devrinde karanlığa başeğdirici başlar yaratan Türk gene başını buldu: Ebedî Şef Mustafa Kemal ve onun fedakâr ve vefakâr arkadaşı Millî Şef İnönü Türk ufuklarına doğdu.

Kahramanlık örnekleri yaratmak için yaratılan Türk, İstiklâl savaşı destanını yarattı; Yurt kurtarıldı; İstiklâl kazanıldı. Fakat iş şimdi daha çetin bir safhaya girmişti. Taassubun kara pençeleriyle ezile ezile körleştirilmiş bir halk kitlesi, harabeye çevrilmiş bir vatanla karşı karşıya idik. Müdafaai hukuk adiyle Büyük şefinin buyruğunda İstiklâl kavgasını yapanlar daha büyük bir savaşa mecburdurlar. Bu, yurdu mes'ut bir yuva yapmak, halkı cehaletten, karanlıktan kurtarma savaşıydı.

İstiklâl savaşını başaran Müdafaai hukuk, bu yeni ve çetin işi de üzerine alıyor, bu defa Büyük Önder'in işaretiyle Halk partisi adiyle ortaya atılıyordu. Yeni parti, dört elle değil, altı nurlu koluyla yurdu ve halkı kucakladı. Yalnız vatan aşkiyle, yalnız halk sevgisiyle çarpan kalplerin teşkil ettiği aziz Partimiz, ilk verimini saadetimizin kaynağı olan Cumhuriyet'le verdi. Ve kendisi de CUMHURİYET HALK PARTİSİ adını aldı.

Artık yurt imar ediliyor, demir ağlar döşeniyor, ülkeler arasındaki mesafeler kaldırılıyor; kıyafette, düşüncede, harfte, dilde inkılâplar başlıyor ve başarılıyordu. Ve gene bu büyük ve aziz teşkil, dünyanın her yerinde ateşler fışkırırken yurdumuzu cehennem ortasında bir cennet gibi yaşattı; her akından korudu ve koruyor.

Partimiz bütün enerji kaynağını yurt ve halk'tan aldığı gibi, yurt ve halk ta Parti'nin mukaddes eliyle yükseliyor: Yurt, halk ve Partiyi bu gün birbirinden ayırdet mek imkânsız oldu.

İşte bizim teslisimiz. Biri üç ve üçü bir olan hakikat güneşi:

YURT. HALK ve PARTİ.....

Partimiz

Ferit DEDEBAŞ

9 Eylûl 1943 Partimizin kuruluşunun yirminci dönüm yılıdır.

Partilerin harp tufanı önünde devrildiği şu dağdağalı günde böyle bir idrak bahtiyarlığı gönüllerimize inşirah veriyor...

Bu gün bayramını yaptığımız Parti, halen enkazı temizlemekte olan partiler gibi, öyle bir kaç kişinin kafasından doğmuş, doktrinal bir mahiyet arzetmekten çok, kanımız ve canımız pahasına kazanılan bir zaferin şuurlu bir in'ikasıdır. Şöyle ki:

Mondros'tan sonra, memleketi işgale kalkan, düşman kuvvetlerine karşı yer yer beliren müdafaayı birleştirmek maksadı ile toplanan Erzurum ve Sivas kongrelerinden (Anadolu ve Rumeli Müdafaayı Hukuk Cemiyeti) doğmuştu.

Müteakiben 23 Nisan 1920 de Ankara'da açılan Büyük Millet Meclisinde müzakeratın bir disiplin altında cereyanı ve birlik manzarasının idamesi için, Mustafa Kemal ve arkadaşları tarafından, (Anadolu ve Rumeli Müdafaayı Hukuk Gurubu) namı ile bir teşekkül vücude getirildi ki işte şu teşekküle «Halk Fırkası» nın nüvesi nazarı ile bakabiliriz.

Büyük zaferle vatanın düşman istilâsından kurtarılması gerçekleşince, memleketin muhtaç olduğu inkılâbatı da gerçekleştirmek için açık ve ma'nalı esaslara dayanan bir fırka kurmak zarureti hasıl olmuştu. Esasen vatanın düşman istilâsından kurtarılması maksadını istihdaf eden Müdafaayı Hukuk cemiyeti ve ona dayanan Müdafaayı Hukuk gurubu mezkûr gayenin tahakkuku ile vazifesini bitirmiş olduğu gibi ayrı ayrı Rumeli ve Anadolu tabirlerine de ihtiyaç kalmamıştı.

İkinci Büyük Millet Meclisi'ni kurmak üzere intihap dairelerinden Ankara'ya gelen Meb'uslar 7 Ağustos 1923 te toplanıp res-

men kurulacak olan Halk Fırkasının nizamnamesini tesbite koyuldular;

9 Eylûl 1923 de, yani bundan tam yirmi yıl önce bu gün, yapılan son toplantıda fırka nizamnamesi kabul edilmiş «Halk Fırkası» memleketiñ idaresi mes'uliyetini üzerine almış oluyordu.

Fırka velût ve hayırlı çıktı; Milletine 29 Birinciteşrin 1923 de Cumhuriyetini te'min etti ve bu sebeple ismi (Cumhuriyet Halk Fırkası) oldu...

Bu gün Türkiye Cumhuriyeti ayrı gayrı partiler tanımıyor. Onun bir tek Partisi vardır: Cumhuriyet Halk Partisi.

Burada tek ve müteaddit partilerin faide ve mahzurları üzerinde duracak değilim. Müteaddit partilerin bir memleket için ekser ahvalde felâkete müncer olacağını biliyor, olduğunu görüyor ve hatta siyasî tarihimizde tecrübe etmiş bulunuyoruz:

«İttihat» ve «İtilâf» mücadelesi nazardan kaçırılsa bile, memlekete müfid olur ümidi ile «Serbest Fırka» namı altında kurup, sarıklı tekke müdavimlerinin «Yeşil Ordu» larına alet etmek istemeleri üzerine nihayet 3-4 ay sonra kapatmak mecburiyetini duyduğumuz fırka hepimizin hatırındadır.

Partimiz tektir; fakat vatanın en ucra köşelerine kadar uzanan «altı kolu» bu gün beşeriyetin hayranı kaldığı metin bir camia, sarsılmaz bir iman ve mamur bir ülke yaratmıştır.

Partimiz Cumhuriyetçidir... Çünki Cumhuriyetin millî hakimiyet mefkûresini en iyi ve en emin surette temsil eder devlet şekli olduğuna kanidir ve bu kanaatla Cumhuriyeti bütün tehlikelere karşı, her türlü vasıta ile müdafaa eder.

Partimiz Devletçidir.... Çünkü devletimiz fevkalâde bir surette sanayileşmeye giden harp sonu dünyasının şu seyrine uymak için hususî faaliyetleri desteklemekle beraber, iktisadî, sınaî ve içtimaî sahalarda teşkilâtlanmak ıztırar ve ferdî teşebbüslerin ifasına muktedir olmadıkları işleri deruhte mecburiyetindedir. İşte devletçilik bu emel ve hedefin tahakkuk programıdır.

Partimiz Halkçıdır.... Yani devlet teşkilât ve makanizmasının ayrı ayrı sınıflara farklı surette değil, topyekûn halka müsavi surette hizmet ve menfaat arzetmesi emelini güder. Bu gün Türkiyemizde huzur ve refaha muhtaç bir

halk kütlesi vardır... Türkün hürriyet ve istiklâlini müdafaa etmiş olan bu kütle sessizce çalışmakta ve devletin en ağır yükünü taşımaktadır. İşte o kütleye yapılacak şey şuurlu bir halkçılık politikasının tatbiki olacaktır.

Partimiz Laiktir.... Yani devletin esaslarını dinî kayıt ve mülâhazalarla bağlı olmayarak ilim ve tekniğin mutalarından, fert ve camianın ihtiyaçlarından almasını, akide ve diyanet meselerinde bitaraf kalmasını ister.

Partimiz İnkılâpçıdır.... Çünki Tanzimattan Meşrutiyete kadar hâkim olduğu halde memleket için müsmir olmayan ıslahatçı zihniyetten medet ummuyor. Onun gözünde ve göynündeki inkılâp, sadece siyasî ve iradı sahaya taallûk eden bir kadro inkılâbı da değil, şapkadan kıyafete, dilden duyguya, yaşayıştan düşünüşe kadar uzanan bünyevî bir inkılâptır.

Partimiz Milliyetçidir.... Çünki Türk içtimaî heyetinin hususî seciyelerini ve başlı başına müstakil hüviyetini mahfuz tutmasını esas sayar. Zira Osmanlı Devleti teşekkülü itibarı ile kozmopolit kalmış Türklük zaman zaman kâh Osmanlılığa, kâh İslâmlığa feda edilmiştir.

Büyük harbin felâketi ve saltanatın ihaneti Türke benliğini duyurmuş ve yüksekliğine inanını bir iman haline getirmiştir.

Bu günkü milliyetçiliğimizin hakikî manası ile milletimizin bütünlüğünü te'min, millî menfeatleri şahsî menfaatler üzerinde tutmak ve fertler arasında şuurlu bir tesanüt yaratmaktır.

Milliyetçiliğimiz terbiyecidir, sulçüdür, insaniyetçidir ve millî hudutlarımıza münhasırdır... Türk anlamıştır ki bu alemde, hür ve müstakil yaşamak için yegâne mesnet millî kudret ve şuurdur....

Bu gün kelimenin tam manası ile Türküz, Türkçüyüz ve daima da Türkçü kalacağız...

Ahiler

IV

Terim ve Törenler

Nazmı TOMBUŞ

Sair tarikatlarda olduğu gibi Ahi tarikatının da kendine mahsus terim ve törenleri vardır. Bu bahis fütüvvetname adlı kitaplarında uzun uzadıya fakat çok karışık olarak yazılmaktadır. Bunları bütün teferrüatiyle burada yazmak imkânsız olduğundan, müteaddit Fütüvvetnamelerden iktibas edilen rivayetlerin en mühimlerini kısaltarak yazacağız.

MAHFİL

Ahiler, toplantı yerlerine «Mahfil» derler. İbni Batota buna kendi diyârının tabiriyle «Zaviye» diyor. Başka tarikatların tekyesi karşılığıdır.

Mahfiller güzel Türk halıları ile, kandillerle, Irak camından yapılmış avizelerle süslenir. Ayrıca «Çırağ Paye» denilen üç ayaklı bakır bir kandil, bunun içinde fitil koymak için bir boru, erimiş iç yağı bulunur. Yanında iç yağı ile dolu ayrıca bakır bir kap, çırağ fitillerini kesmek için hususî biçimde yapılmış bir de makas vardır. Ahilerden biri çırağ işlerine bakar buna çırağcı derler mahfilin ortasında müsafirlere mahsus peyke vardır

Mahfillerde (Naehil ağyar nazarından mestur olarak) tarikat mensuplarının iştirakiyle ayin ve merasim yapılır. Gelip geçen yabancılara ziyafet verilir. Güzel sesli hafızlar kur'an ilâhi okurlar semâ ve raksedilir. (1)

(1) Fütüvvetnameler, ve İbni Batota seyahatnamesi S: 313

ŞECERE

Şecereler umumiyetle iki dürlüdür:

1 - Tarikat büyüklerinden her hangi birinin baba, dede büyük dedelerinin adlarını bildiren «Soy kütüğü»

2 - Yekdiğerinden ahzi tarikat ve usul eden tarikat pirleri isimleri yazılı olan «Yol kütüğü» dür

Görebildiğimiz fütüvvetnamelerde bu iki türlü şecere, yekdiğerine karıştırılarak çeşitli suretde yazılmış, menkıbevî bir şekle sokulmuştur. Yalnız Ahi icazetnamelerinde pek az farklarla yekdiğerinin aynı olarak yazılan «Yol kütük» lerinin hakikate daha uygun olması muhtemeldir. (2)

Bunlardanbaşka Ahilerde bir de fütüvvet şeceresi vardırki, bu şecere; Fütüvvet meslekinin esas ve umdelerini bir ağaç resmi ile timsali olarak belirtmektedir. (3)

Fütüvvet şeceresini fütüvvetnameler şöyle tarif ediyor:

(Selef rahimallahü taâlâ ki fütüvveti bir ağaca teşbih eylemişlerdir. Tanrı sıfatıdır, budakları enbiya sıfatıdır. Yaprakları evliya sıfatıdır. Yemişleri mü'minler sıfatıdır. Ve ol ağacın kökü tevhit ve ihlâstır. Budakları sıdk ve safadır ve ahde vefadır. Yaprakları edep ve hayadır. Ve yemişi marufetullahtır. Lezzeti keren ve sehadır. Suyu rahmeti hudadır.)

Ş E T, BEL BAĞLAMAK

(Şet) Luğatte bağlamak manasına arapça bir kelimedir. Ahilik ıstılahında ise «Kuşak bağlamak, bel bağlamak» anlamında kullanılan bir terimdir. Tarikate intisabın en önemli şartlarından biri ve birincisidir. Mahfillerde «şet» merasımı hususî toplantılarla yapılır. Ahilik tarikatının «Kavlî», «Şazlî», Seyfî» diye ayrılan üç kolun da şet, bağlayış tarzı itibariyle üçe ayrılır. 1 - «Selman şedi» ki elif derler (ا) dır. 2 - «Suheyp şedi» lâmelif derler (ﻻ) dır. Rum ehlinindir. 3 - «Yemen şedi» dirki hemzeye benzetilir (ء) dir.

(2) Çorumlu dergisi S: 38-S: 1121

(3) Çorumlu dergisi S: 38 S: Fotoğraf

Ahilikte, sual cevap tarzında bir çok muayyen ve kapalı sözler vardırki, bir kimsenin tarikatten olup olmadığını ve derecesini anlamağa yarar bunlar çok uzundur. Bir kaç misal vermekle iktifa edeceğiz.

Sual — İşaret nedir, Rumuz nedir ?

Cevap — İşaret elin tutmaktır, Rumuz üç parmağın yumup şehadet getirmektir.

Sual — Pirinden ne gördün ?

Cevap — Taşra çık, içeri gir

Sual — Dünyada kaç müsafir vardır ?

Cevap — Dörttür; ay, güneş, yel, su birbiri üzerine dönerler.

Sual — Pir nereden kaldı ?

Cevap — Kaçan kim iskender zülkarneyn Karadenizi geçti.

Sual — Kangı kapıdan girdin, kangı kapıdan çıktın ?

Cevap — İradet kapusundan girdim icazet kapusundan çıktım.

Sual — Emaneti kime teslim ettin ?

Cevap — Siz erenlerin icazetiyle şehre girdiğimiz yerde iman ehline teslim ettik.

Yâr, ağyar muayyen hareketlerden de anlaşılır. Bu hareketleri fütüvvetname şöyle yazıyor:

«Erkânda beş nişan görücek kabul etmek vaciptir. Çıkup, girince ehli erkân malum olur. Bu remzi avâma duyurmıyalar. Mani ola. Zira bir kerre eksiklük ahkâmı tamam olur. Evvel nişan budurki, icazet istiye, yerinden kalka. İkinci nişanı; erenlere ardın çevirmeye, ardın ardın kapuya vara üçüncü sol ayağın taşra koyup çıka, dördüncü; bir ekmeği eline alup gele, evvel sağ ayağın içeri koya.

(العارف يعرف من الاشاره)

DERECELER, MERTEBELER

Ahi tarikatı mensupları (eshabı tarik), (erkânı tarik) diye ikiye ayrılır yedi derecedir. Salikler istidat ve meziyetlerine göre derecelere yükseltilir. Bu mertebeler sırasiyle şunlardır:

1 - Nadüşt Muhip; Henüz tarikate intisap etmemiş fakat, mahfillere devamı ve tarikate muhabbeti olanlar.

2 - Nim tarik; yol atası, yol kardeşi tutmuş, anlardan terbiye

görmüş olan, fakat üstadı bulunmıyan ve beli bağlanmamış olan

3 - Müfre=Sahip=meyanbeste; yol atası, iki yol kardeşi, üstadı olan ve beli bağlanmış-şet erkânını görmüş bulunan.

4 - Başarış= Desti naip; mahfildeki hizmet erbabına nezaret eden, bunları işe alıştırmak ve yatıştırmak vazifesiyle mükellef olan nakip yardımcıları.

5 - Nakip; Mahfil teşrifatcısı

6 - Nakip el nükaba; Usul, merasim ve teşrifat da mümaresei kâmilesi olan baş teşrifatcı ki, yedi taifeye hizmet etmiş, bunların adet, etvar, ıstılahlarına, sırlarına vakıf bulunan kimsedir. Yedi taife: A- Mülûk, Ümerâ, Vüzera, Erbabı kalem. B- Ülema, Müftiler, Kadılar, Müderrisler, Vaızlar. C- Meşayıh. D- Nimet ve mal sahipleri. E- Çiftciler, müstahsiller. F- Tüccarlar, G- Sanat ve hirfet ehli.

7 - Ahi; şeyh halifesi ve kaymakamı olanlar fakat seccade sahibi olmıyanlar. (4)

8 - Şeyh; Seccade sahibi olan mahfil reisleri.

9 - Şeyhil meşayıh; Bütün eshap ve erkânı tarikatin reisi, metbuu ve mercii olan.

TARİKATA ALINMASI MEMNU OLANLAR

Ahilik, bazı meslek erbabı ile kötü huy ve itiyat sahiplerini mensubini meyanına almamaktadır. bunlar; A- Kâfirler. B- Münafikler. C - Kâhinler müneccimler. D- Ayyaşlar. E- Tellakler. [*] F- Dellallar. G- Cüllahlar. H- Kasaplar. İ- Sayyatlar. J- Ammallar : Yani: Amel tutup bitat edenler. K- Muhtekirler, matrabazlar.

---

(4) Bu izahattan da anlaşıldığı üzere (Ahi) tabiri tarikatde bir mertebenin adıdır. Sonradan tarikate alem olmuştur.

(*) Fütüvvetname, Eşref Ertekin deki nushadan : eğer sual ederlerse kim bu kitap içinde dellaklere şet yoktur demişler halbudurkim şimdiki zamanda görürüz, dellakler birbirinin belin bağlarlar. Şet ve erkân davasın kılarlar. Cevap oldurkim; Muhammet Mustafanın hicretinden 827 yıl geçmişdi Amasya şehrinde ehli erkân arasında - Şeyhi Şia Alâettin oğlu Lâtif - vardı, Ehli bısat ve kitap ve hikâyet han kişi idi. Ol zamanda dellekler arasında şet ve erkân söylenmezdi . . . . . ol şeyş zamanında Acemden bir canavar baz kişi geldi. Ol kişiye -Ahi İrakı- derlerdi. Canavarbaz Şadi, Katinde olurdu. Kastamoniye şehrinde küçücük Mehmet adlı bir dellak geldi ol ali iraki küçücük Mehmedin belin bağladı. Küçücük Mehmet Kastamonuda Pambukcu oğlunun belin bağladı. Baki dellaklerin silsilesi Ali İrakidendir. Ali İraki canavarbazdı. [اماثل يكيفيه الاشاره]

TARDI MUCİP SUÇLAR

Tarikat mensuplarından aşağıdaki suçları yaptığı sabit olanlar ve suçları üzerinde musır bulunanların (şetleri) çözülür. Yoldan çikarılır. A- Zina, lıvata, koğculuk, münafıklık etmek. B- kibir ve azamet göstermek. C- Yavuz gönüllü olup saf kalpli olmamak. D- Hasut olmak, kin gütmek. E- Kastan yalan söylemek, vadinde durmamak, emanete hiyanet etmek. F- Kötü gözle namahreme bakmak.

CEFNE

Cefne, Arapca lüğatlerde (deveyi boğazlayıp etini çanaklar içinde nase it'am eylemek manasına dır. Ve büyük çanak, büyük taski andan on kişi doyarola) diye izah edilmektedir. Ahiler; mahfillerde, şet bağlanması töreni münasebetiyle yahut arifâne yapılarak veya sair suretle verilen ziyafete ve (helva) suhbetlerine (Cefne) derler.

BİR NÂDÛŞT NASIL YOLA GİRER

Mahfilde tarikat, erkânı sıra ile yerlerine otururlar. Başariş ve nakipler vazifeleri başına gelirler. Güzel sesli hafızlar kur'ən, evliya menakibi ve ilâhiler okuyarak suhbet ve sefa ederler. Sonra nakip bir tas su alarak eşikte durur. etrafına bakmaksızın yavaş yavaş edeple yürüyerek suyu şeyhin önüne getirir. (5) Ve arka üzre geri geri çekilerek eşiğe kadar meydanı sular. Süpürgeyi sağ eliyle alır sol koltuğu altında tutar tekrar şeyhin önüne gelir seccade önünde bir dizini çöker, diğerini biker, efil çeker, tazim gösterir. Yine ayağa kalkar geri geri eşiğe kadar gider, süpürge koltuğunda ayakta durur. Bu hareketler merasimin başlangıcıdır. Mahfil olduğuna işarettir.

Bundan sonra nakip talibin sol elini sağ eliyle tutup insaf yerine varır. (Esselâmü Eleyküm ya ehli mürüvvet velkerem velsafa esselâmü aleyküm ya ehli şet

(5) Seyfiler bu suya tuz katar Fütüvvet gerbeti yaparlar.

velahd velvefa esselâmü aleyküm ya ehli kerem vessaha, durmaklığımız Tanri için, gelmekliğimiz Tanrı için söylemekliğimiz Tanrı için işbu mü'min kardeşimiz, siz uluların ayağı toprağına gelip bu makamı insafta durmaklıktan muradı oldurkim; siz azizlerin silsilesine bağlanup, katarlarına çekilip, erkân görüp, yol sahibi olup, şahı merdan kapusuna beli bağlı kul ola, şahı vilâyet emirelmü'minin hanedanının aşıklarının hizmetkârı bu aşık hakkında ne buyurursuz) der. Mahfilde bulunan eshabı tarik (Ehlühû ve mahallühû muavafıkı maslâhat görürüz mübarek olsun) derler. Talip eshabı tarikten iki kişi yol kardeşi bir kişi yol atası ve bir ihtiyar kişiyide üstad olarak seçer. Bunlara münasıp hediyeler verir. Ve atasının önüne diz çöküp oturur. Yol kardeşlerinin biri sağa diğeri sol yanına otururlar. Ata ile oğul sağ ellerini ileri sunup baş parmakları birbirine mukabil olarak el tutuşurlar. Sonra bir kâmil pir, nadüşte (استغفرالله استغفرالله. الخ) töbe kıldım. Cemii menahiden) diyerek tövbe telkin eder. Ve ataya, bu kişi seni (Yol atalığa) kabul etti. Sende oğulluğa kabul etdin mi? der.. Seme'na kabul ettim cevabını verir. Şöylece ahdederler:

—(Yarın hak dergâhında Peygamber huzurunda kabûl benim olursa sensiz cennete girmem eğer kabûl senin olursa bensiz cennete girmeyesin, bana şefaat kılasın.)

Bu ahd üzerine fatiha tekbir okunur, Gülbank çekilir sonra ol kâmil kişi ata ve talibin elleri üzerine bir örtü örter beyat ayetini ve buna müteallik hadiseleri okur.

(Pirinden) (ان الذين يبايعونا . . . الخ) yüz döndermeyesin, farzı terk etmeyesin, sünnete kâhil

—Sonu Var—

Ölsem Diyorum

Yaşar Nezihe Bükülmez

Kaderin elinden zehir içerek
Ağlaya ağlaya cihane geldim.
Ömrümün baharı, yazı geçerek
Süründe sürüne hazane geldim.

Cefadan usanmaz bu bahtı zalim,
Bin kerre ağlatır; bir kerre gülsem.
Az daha yaşarsam ne olur halim
Ömrümün kışını görmeden . ölsem;

Baharı çiçeksiz, yazı güneşsiz
Geçen bu hayatı istemiyorum;
Hazanı da geçti neş'esiz, eşsiz;
Bari kış gelmeden ölsem diyorum.

ŞARKI

Hastasın, muhtacı dermansın gönül
Sen, esiri derdi hicransın gönül
Ta ezelden çünkü viransın gönül.
Zarü nalânsın, perişansın gönül.

Gamdan, hicrandan rehayap olmadın
Pençesinden mihnetin kurtulmadın
Ağladın, yandın, sükünet bulmadın
Zarü nalânsın, perişanem gönül

Muasir Ahlâkın Men'şei Üzerinde Bir Tetkik

(Sayın Afet Kobak'a)

Kemal ONSUN

İnsanın ruhî hayatında olduğu kadar harici hayatında da te'siri altında bulunduğu bir kuvvet ve içtimaî bir baskı vardır:

Buna ahlâk diyoruz. Ahlâk, hukuk kaideleri kadar cemiyet içinde yaşıyan insanları riayete mecbur tuttuğu bir çok kaideleri ihtiva etmekle beraber hukuktan müeyyidesinin olmaması noktasından ayrılır.

Biliyoruzki, insanların kendi kendilerine farkında olmadan koyarak inandıkları bu kaideler muayyen hudutlarla çerçivelenmiş bulunuyor. Bu hududun dışına çıkmak ahlâk kaidelerinin ihlâli olurki, ona, cemiyet iyi gözle bakmaz; Bu kaideler, bütün o cemiyetteki insanlar tarafından tanılan ve kabul edilen hükümlerdir.

Yalnız, Kant tarafından kabul edilen bu fikir Hegel tarafından red ediliyor: Hegel, «umumca kabul edilen kaidelerin ahlâkî olmasını kabul edemeyiz; Zira o kaidenin umum tarafından kabul edilmesi bazan bir zaruret olur ve bazanda mücbir sebeplerden neş'et eder: Ezcümle, vahşiler arasında mubah ve belkide ahlâkî olan çocuklarını öldürmek, kabileler arasında kan davası gütmek gibi hareketler ve kaidelerle bu günkü medeni milletler arasında bile cari olan idam, sayin istismari, sınıflar arasındaki müsavatsızlık gibi kaideler hepimizin vicdanlarını sızlatıyor»diyor.

Görülüyorki, ahlâk mefhumu ve prensipleri için ne menşe ve nede katiyet ifade etmek mümkin değildir. Biz burada sadece ilmî bakımdan bu yolda ileri sürülen fikir ve konmak istenilen kaideleri hulasatan zikr etmekle iktifa edeceğiz.

İnsanların cemiyet halinde

yaşamağa başlandığı zamandan beri cemiyet hayatını tanzim eden ahlâk kaidelerinin tekemmül ettirilmesi ve yeni bir ahlâk sistemi vazedilmesi münakaşa edilmiş ve bunun üzerinde de bir hayli mesai sarf edilmiştir. Lâkin, nasıl bir ahlak sistemi konulmalıdır? bu suale müttehit bir cevap silsilesi bulunamamış ve mühtelif devir ve çağda bilginler bu vadide uzun uzun mütalaalar serdederek fikirler ileri sürmüşlerdir. Hatta bu gün müsbet ilimler sahasında fevkalâde ilerlemiş bulunan medenî milletler bile beşeriyeti yeni ve ilmî esaslara müstenit bir ahlâk kaidesine kavuşturmamışlardır. Halbuki, tanzim edilmiş bir ahlâka ne kadar ihtiyaç vardır; Bir bilginin dediği gibi: öyle bir ahlâkki, muasır ilimler gibi dinî eknomlardan ve metafizik efsanelerden âzade olmakla beraber muasır insan ve onun tarihi hakkındaki malûmattan alınan yüksek hissiyattan ve necip ümitlerden mülhem olsun.

«Darvin hayat mücadelesi nazariyesinde kavilerin zayıfları imha etmesinin bir tabiat kanuuu olduğunu söyliyor ve bunun yanı başında da nev'in fertleri arasında bir mütekabil yardımın, bir teavünün mevcudiyetini kabul ediyor. İşte bu sebepledirki, mücadele bir nev'in inkişafına ve bir diğerinin mahvına sebep olmasına mukabil teavün, nev'in inkişafını mücip oluyor. Bu teavün, öyle bir histirki, egoizmden daha ileride ve belkide analık hisleri gibi veya daha yüksek bir altrüist düşünce ve bir sempati saikidir. İşte Darvin, ahlâkın mebdeini, vicdanı sırf bu saikte bulmaktadır. Buna göre: fertler, nev'in bakası için nefislerini feda etmekte zerre kadar mahzur görmemişlerdir. Şu halde, tabiat bu hissi fertlere nev'in hesabına telkin ederken ahlâkın ilk temellerini atmiş bulunuyor.

Ahlakın temellerini ilk tabiatta arayan ve bir takım metafizik faraziyelerle onu kuvvetlendirmeye çalışan amprik felsefeye karşı tekamülcüler hayvan nevileri arasında bile büyük bir mücadele olduğuna göre yüksek hissin tabiattan ve metafizik faraziyelerden neş'et etmesi hiç bir vakit doğru olamaz dediler ve ahlâkın tabiattan değil cemiyetten geldiğini ve bütün kaidelerin cemiyet tarafından konulduğunu izah etmeğe çalıştılar. Her ne kadar tekamülcüler, insanlar ara-

ısında vaz olunan bütün kaidelerin ppayıdar olmıyacağı ve hatta birbirini mütezat bulunduğunu kabul etmekte, bilfarz kominizmin, anarşizmin müvaffak olamayacağına inanmakta ısrar etmelerine rağmen ahlâk kaidelerinin tabiattan değil cemiyetten, ilimden geldiğinde ısrar ediyorlar. Metafizikten doğacak ahlâk kaideleri hiç bir zaman insanı takyid edemez, onlar sun'idir diyorlar. Kand, «öyle hareketleki bu hareketin herkes için bir nümune, bir prensip olsun.» derken hiç bir vakit ilâhi bir kuvvete istinad veyahutta her hangi meçhul bir kuvvetten istiane etmiyor yalnız, beşerin hareketini ve kendisini kendisine nümune ittihaz ediyor. Nitekim vazifeye verdiği kıymet te aynıdırr: O, insanlığa sırf kendi hareketiyle hitap ederek «Herçibat abat neye mecbursan onu yap! «diyerek vicdan ve hareketler arasında bir ahenk temin etmiştir.

Muasır ilim Schopenhauer'la birlikte Kantın bu ahlâk düsturuna hücum etmeye başladı. Lâkin o, dinî ahlâk gibi Tanrının emrini, muayyen bir zümreye hitap eden bir dinin, bir inanışış emirler silsilesini taşımadığı için yapılan hücümlar tesirini bütün şiddetiyle gösteremedi.

Darvin inkişaf ve tekemmül nazariyesini kurduğu zaman hatıra defterine «benim bu nazariyem, felsefi düşüncelere yol açacaktır diye yazmıştı vakıa öyle oldu: yalnız biyolajik bakımdan nazariyesini ileri süren Darvin bilâhare kendisi de «ahlâk hislerinin menşei» ne dair yazdığı eserinde ahlâkın menşeini tetkik ve Sheftesbury ve arkadaşlarının açtığı çığırda yürümüş ve vazifeyi uzun uzun anlatmıştır. Darvine göre ahlâk hislerinin menşei cemiyettir. Bir insan doğduğu zaman ahlâk hisleriyle mütehassis değildir. O, ancak cemiyetten bu hisleri alır. Bu noktadandırki, Darvin Kantdan ayrılıyor ve babalık ve analık duyguları gibi zekâ ve lisan duygu ve melekeleri de her hangı bir hayvandan insan kadar tekemmül edebilseydi ahlâk hisleri de o derece insana yaklaşırdı diyor. Zira; Darvine göre: hayvanlar arasında bile topluluk bir teavün ve binnetice ahlâkı doğuruyor. «Toplu bir halde yaşayan hayvanlar belki eğlence zamanında birbirlerine yardım etmezler fakat tehlike ve felâket esnasında birbirlerinin yardımına koşarlar.» Diyor ve av vesair hallerde

müteaddit hayvanların vaziyetlerini izah ve tahlil ediyor bununla topluluklarda yaşayan hayvanlarda bile müşterek bir vicdan ve hissin ve binnetice ahlâkın mevcudiyetini anlatmak istiyor. Nitekim Herbert spenser de Principles Of ethic adlı esrinde hayvanların vicdanından uzun uzun bahs etmiştir. İnsanlara gelince: insan ahlâkiyatı da hayvanlara benzemekte ve onlar gibi menşeini topluluktan almaktadır her ne kadar hayvanların topluluklarında cinslere göre bazı ayrılıklar ve hususiyetler göze çarpmakta isede insan cemiyetlerinin de bunlardan bir çoğuna benzeyen müşterek vasıfları taşıdığını isbat eden Darvin, misal olarak amele arıların çalışmayanlarını öldürdüklerini zikrederken buna benzer insanlar arasında konulan bir takım kaideleri ezcümle Tevratın vazettiği diyeti ve diğer taraftan bütün zulme karşı hilmiyetle mukabeleyi tavsiye eden hristiyanlığı, hatta bunun esası olan budizmi ve onun vazettiği her türlü fenalığın affı düsturlarını misal getirerek izah ediyor. Bu suretle Darvin ahlâkın menşe ve inkişafını müşterek bir unsur olarak cemiyetcilik insiyakında buluyor ve insiyakın ne demek olduğunu izah ediyor. Biz, burada umumi ahlâk prensiplerinin tetkik ettiğimiz cihetle. «İnsiyak» üzerinde durmıyacağız.

Metafizik ahlâka yapılan hücumda bilhass «Acaba insanlar niçin sırf zekâsiyle bulduğu kaide ve neticelere, ahlâk kaidelerine ittaat etmek mecburiyetini kendilerinde buluyorlar, bu mecburiyet duygusunun menşei nedir? bu duygu nereden geliyor.?» İşte Kant da buna cevap veremiyor ve uzun bir mesaiden sonra ahlâkın mebdeini izah edemediğini itiraf ederek onun ilâhi olduğunu kabul etmekten başka çare bulunmadığını söyleyerek işin içinden çıkıyor.

Orta çağlarda tabiat henüz lâyikıyle tetkik edilmemiş ve tabii ilimler çok kısır bir vaziyette bulunduğu için ahlâkı da tabii ilimlerle muvazi olarak yürütemiyorlardı. Onlara göre: hayat, nefsi düşünerek yaşamaktan ibarettir. Tabii olan bu halin haricine çıkabilmek için fekat tabii bir kuvvetin müdahalesi zaruri idi. Bu düşüncenin pek tabii bir neticesi olarak da başkaları için nefsini feda etmek bir faziletti. İşte bu fazilettirki, olsme ruhun ve

maneviyatın bir galebesi sayılıyor ve bir haslet olarak kabul ediliyordu.

Lamark ve Darvinden çok evvel Bakon, İnstaurtion magna isimli eserinde «bütün varlıklar bir kendi nefislerine, bir de mensup olduğu cemiyete karşı temayül gösterirler. Fakat cemiyete karşı gösterdikleri temayül nefislerine karşı gösterdiklerinden daha üstündür ve ancak bu sayededirki, nefislerinin muhafazası temin edilmiş oluyor.» Diyerek cemiyet fertlerin yerlerini ve ferdin hayat ve hissiyatında cemiyetin mevkiini izah etmiş oluyordu. Cemiyetin bu vergisi insarlar üzerine müessir olmadan havyanlar arasında mevcut bulunuyordu. Çok ince tetkikler göstermişti ki, maymunlar arasında iyi bir cemiyet, hele çok sıkı bir âile bağı mevcuttur: Bunların, bir birleriyle yaptığı kavgalar parçalayıcı değil ancak münazaa şeklindedir. Hatta ihtiyar baba maymuna yapılan hürmet şayanı hayret derecedir. Bundan başka bu gün bile en yırtıcı hayvanlar hem cinslerini parçalamıyorlar.

Görülüyorki hayvanlar arasında da bir cemiyet hayatı ve onun vazettiği bir çok kaideler vardır.

İlk insan zümreleri hayvanlardan büyük dersler almışlar, belkide cemiyetin esasını oradan alarak kurmuşlardır. Bu gün, eski devirlerden kalma resim, heykel gibi (iptidai de olsa) onların duygularını temsil eden esaslara bakacak olursak hep hayvanların mevcut olduğunu ve hele mithologie de yine bir çok hayvanlara rasgeliyoruz hatta insanlar açlık zamanlarında hangı ağaçların meyvelerini yiyeceklerini yine maymunlardan öğrenmişlerdir keza bu gün en modern kanunların bile kabul ettiği: «âile birliğinin reisinin koca kalması..»hayvanların en esaslı kaidelerinden biridir : yuvasında yavrusunun yetişmesiyle meşgul olan dişi leylek her seferinde yuvaya ihtiyaç olan maddeyi getirmekte olan erkek leyleğin her gelişinde derhal ayağa kalkar ve onu selâmlar. Şu başit misallerle anlaşılıyorki, insan cemiyet telakkisini ve «ben» in «biz» içinde erimesini hayvanlarla birlikte yaşayarak ilerletmiş ve tekâmül ettirmiştir. Bu erime, bu hayat telâkkisi Kandın Inperatif catagorie sidir ki, ahlâkın ilk nüvesi, ahlâkî düşüncenin başlangıcıdır.

—Sonu Var—

Çorumun eski çocuk oyunları

NAÇ OYUNU

Lütfi ÜNSAL

İki üç veya dört çocuk tarafından oynanır. Bu oyunu oynıyan çocuklar ellerine oyundan önce tedarik ettikleri yassı aynı zamanda düzgün atıp fırlata bilecekleri büyüklükte naç taşları ile toparlak yani küre biçiminde bir taş yahut taşların vurulduğu zamanda dayanabilecek kısa ve bodur bir kemik temin etmişlerdir.

Kemik veya taş düzgün bir yere dikilir. Bu oyuna iştirâk edecek oynıyacak çocukların dört olduğunu kabûl ederek şimdi oyunun sureti ceryanına geçelim: Oyun esnasında söylenecek deyimlerin de önceden tuyumlanmış (1) olması lâzımdır. Deyim şunlardır.

[Naç kıç (2) kır üç kırk dört kırkbeş kırkaltı kırkyedi kırksekiz kırkdokuz elli bahası belli ala dana kara dana şükür bizi yarada, innela, incik hala değirmenci konyala, aynız buynuz kız bimurt iki murt üç murt dört murt beş murt altı murt yedi murt sekiz murt dokuz murt on murt commurt çık git kör murt esesine mesesine tütün koydum ali dayının kesesine herru merru çık git körro.]

(1) Tuyumlamak. Esber etmek, hıfzetmek.

(2) Kıçı ayak

Dikilen kemiğin iki iki buçuk metre öütesinde bir çizgi çizilir oyuna başlamak zamanı geldiğinden ve her çocuk hazır bulunduğundan ilk defa naç taşını hodağın yanına yakın atabilmek için açık göz oyunculardan birisi bağırır ökçülüm arkasından diğeri ortancılım diğeri ankarlayım obir diğeri bunlardan aşağı durmamak için ankarlanın ardıyım diyerek oyuna başlanır. Bazan ben söyledim sen söyledin diyerek naç taşının ilk önce atılması için aralarında münakaşalar bile çıkar fikirler birbirini tutmadığı ve sözü tesirli bir çocuk bulunmadığı takdirde oyun da bozulabilir. Ökcülüm diyen çocuk elindeki naç taşını dikilen hodağa değmemek üzere atar sırasile her çocuk naçını hodağa yakın durmak üzere atarlar hodağa en yakıu kimin ise o oyuna ilk başlar dikili bulunan hodağa naçların değmemesi gerektir. Değerse tekrar çocuğun atması veya bütün çocukların naçları yeniden atması icabeder. Yakın anlaşamamazlığı bozan olurki saatlarca devam eder. Hodağa en yakın naçı olan çocuk naçını eline alarak arkadaşların naçlarına teker teker vurarak şöylece sayar naç kıç kırk üç şimdi naçların sayımı bitmiştir. Sıra ortada dikili hodağa gelmiştir. Ona da bütün şiddet ve kuvvetiyle vurur fırlamasın ve çok gitmesine çalışır. Fırlayan kemik eski yeriyle durduğu yer arası ayakla sayılmağa başlanır. Kırk dört 45, 46, 47, 48, 49, 50 bahası belli ala dana kara dana şükür bizi yaradana hodağa gelindiğini kabul edecek olursak tekrar arkadaşlarından birinin naçına vurmak lâzımdır. Üçüde önceki kalede yan yana olduğu için isabet çok zaman vakidir. Ve sayar innala incikhala değirmenci ondan sonra yine hodağa atar. Vurursa saymağa devam eder. Fakat ekseriyetle isabet vaki olmaz artık ikinci yakın olan çocuğa sıra gelmiştir. Yakınında bulunan naçlardan o da başlar. Naç gıç hodağa yakın naça atarak 43 der ondan sonra dodağa vurarak arkadaşının saydığı gibi devam eder. Böylelikle her dört çocuk ilk önce hodağa yakınlık yönünden sıra ile atarak ve vurarak oyuna devam edilir. Her çocuk hangi sayı ve deyimde kaldığını bizzat beller ve diğer çocuklar onu kontrol ederler. Oyundan çıkan çocuk böbürlenerek diğer arkadaşlarını seyreder ve hakem olur. Oyunun bozulmamasına çalışır. Diğer çocuklar devam ederler. En sona kala-

cak olan çocuk cezasını çekeceği için elinden geldiği kadar oyunu kazanmağa ve bitirmeğe çalışırlar. En sona kalan çocuk şu cezayı çeker: İlk defa çıkan çocuk eline naçını alır. Ve sona kalan çocuk bacaklarını ayırarak arasına hodağı diker galip gelen çocuk naçı ile vurur ve arkaya geri geri kaçar. Malûp çocuk hodağı getirip yerine dikmeğe ve kaçan çocuğu yakalamağa ve tutmağa çalışır. Tuttuğu yerde sırtına bindirir ve kaleye kadar getirir galip çocuk bundan son derece kıvanç duyar ve bir takım şaka ve lâtifelerle kaleye varır. İkinci ve üçüncü galip çocuklar da bu şekilde malup olan çocuğun sırtına binmek suretiyle oyuna nihayet verilir. Bazan bu binme yerine sırtına vurmada olabilir. Gerek binme ve gerekse yumruklamada malup çocuk hodağı koşarak getirirken galip çocuğun geri geri kaçmasına dikkat etmesi lâzımdır. Dikkatsiz çocuklar bu yüzden çok zopa yemek veya binilmek zahmetine katlanırlar.

Cönklerden Derlemeler:

Sivastapul Destanı (1)

Derleyen : Eşref ERTEKİN

1

Sene bin ikiyüz altmış dokuzda
Uyandırdı gaflet Âli Osmanı
Gel serdari Ekrem ey Ömer paşa
Cemeyle askeri tiği temrani

2

Allahümme barik bizdedir nusrat
Vakitler temamdır kalmadı müddet
Tefzirin kavlince islâmda kuvvet
Lik padişahim harbi ilânı

3

Gazi penahi Abdul Mecit han
İki ismile fethi nümayan
Encami çıkınca kılıçlar kından
Çok insan dökicek honi revani

4

Sancağı çariyar ve Fethin nasip
İslâmi askere yardımcı habip
Zi kuvvetin esedullahi galip
Şerefi islâmü nuri rahmani

(1) Sivastapula dair bir başka destan - Çorumlunun 24 üncü sayısında neşredilmiştir.

5

Ömer paşa derki ey rusiyeli
Yerinden oynadı dünya temeli
Destime almışam tam dört düveli
Gel rüsvay olmadan haddini tanı

6

Rusyalı dediki ey Ömer paşa
Cemetsen başına askeri dünya
Kazak inadı var bende evvelâ
Kabul etmem tanzimatı mizanı

7

Öemer paşa derki gel itme inad
Kuş olsanda sana açtırmam kanat
Dört düvelden bana hazırdır imdat
Yeniden seyreyle nuhu tufanı

8

Rusyalı dediki at sürmeyin çok
İngilizle Fransadan pervam yok
Yıldızda hisap var askerime yok
Süngü ile durdururum asmani

9

Ömer paşa derki gelür serine
Edebini takın otur yerine
Beş nefer katarım on nefrine
Her biri bu vaktin rüstemi sani

10

Rusyalı dediki eylemem beli
Elbet ölür varsa gelen eceli
Gerek timur kapu gerek rumeli
Askerile donadırım her yanı

11

Ömer paşa derki gelme beriye
Beş defa hamlettin Silistiriye
Rusvay oldun kaçtın yine geriye
Arap tabiyesinden yedin Fişani

12

Rusyalı dediki denizçe girdim
Üç alabandeli tapu çevirdim
Sinup limanına bir ateş verdim
Asümane çıktı tozu dumanı

13

Ömer paşa derki kahbelik senden
Lağamla hırsızlık her işin andan
Yüz bin asker senden elli bin benden
Kuralım seninle mertçe meydanı

14

Rusyalı dediki çıksa can tenden
Belki muradımı alamam senden
Bu kadar çalıştın ne aldın benden
Daha kesilmedi dizim dermanı

15

Ömer paşa derki işte bu isbat
Şekvetilde Selim paşayı hayat
Gitti elden çatanile kalafat
İsmail paşadır cenk kahramanı

16

Rusyalı dediki duyuldu elbet
Bir fırsandın düşürürüm akibet
Ayaz sofya içre okutmak niyet
Bucık kırımında avadirani (2)

(2) Ermeni dilince İncilin adıdır.

17

Ömer paşa derki pek oldun rüsva
Balıklu elmalu gözleve hatta
İngirman Melegof bendedir hâlâ
İslâm okur camilerde kur'ani

18

Rusyali dediki ne bu macera
Ölünceye kadar etmem mudara
Zencir gerdim vermem bir dane zahra
Killete düşürem o âsitani

19

Ömer paşa derki kâdirdir yezdan
Çok acele etme alurum sizden
Ümidin kesildi Kara denizden
Vardın bir körfezde ettin iskâni

20

Rusyalı dediki duyuldu adın
Senin benimle nedir inadın
Çünkü her taraftan gelür imdadın
Şimdi biz fehmettik yahşi yamanı

21

Ömer paşa derki be şaşkın deni
Kuşattım askerle sağile solu
Gel vir tatlılıkla Sivastapulu
Dört düvel üstüne eder cevlâni

22

Rusyalı dediki ne bu alâmet
Vermem sana kopmayınca kıyamet
Hisapsız top ile verdim metanet
Kuş olsan uçmanın yoktur imkânı

23

Ömer paşa derki ey kalbi hain
Üç düvel üstüne eyledim tâyin
Bende merdlik vardır hazır ol yarin
Görelim ne yapar yezdani gani

24

Rusyalı dediki işte ben varım
Askerle hınca hınç doludur Kırım
Ne zaman istersen gelin hazırım
Niçün taşımalı çıkacak canı

25

Ömer paşa derki yedinmi sille
Yağmur gibi yağdı başına gülle
İngiliz Fransız Sardünya bile
Çevirdi salkım topi havani

26

Rusyalı dediki vermedin haber
İki taraftanda oldu çok keder
Lağam attım telef oldu çok asker
Kuş gibi göklerden geldi figani

27

Ömer paşa derki nedir niyetin
Mençikofla senin eski adetin
Yirmi bir gemidir telefiyetin
Gorçikof deldirdi ittin ziyanı

28

Rusyalı dediki bumıydı kastın
Şimdi kılıcını meydane astın
Kuvvet metanet verince bastın
Olzaman binaye verdin suzani

29

Ömer paşa derki gitti kanat kol
Rü'ya oldu sana bu Sivastapul
Yaktınsa yaptırırım küçük İstanbul
Su getürür Sultan Mecit zemani

30

Rusyalı dediki vardır kuvvetim
Böyle değil idi benim niyyetim
Andan başka benim çok memleketim
Bir yan yeter yıkılırsa bir yanı

31

Ömer paşa derki varmi haberin
Artık bu tarafta katmadı yerin
Telef oldu şu kadar bin askerin
Kan kesildi Sivastapul limanı

32

Rusyalı dediki ey Ömer paşa
Bu kadar kastınız nedir bu dâva
Yoruluncaya kadar ederim gavga
Kolaylıkla size etmem emanı

33

Ömer paşa derki ettin kararı
Bu dağvada çok çekersin zararı
Üç düvel üstüne cenk kumandarı
Omenlikli Ahmet paşa arslanı

34

Rusyalı dediki gelme bu yana
Çok can telef olur söyleyim sana
Kırım kalesine üç alabanda
Top dizdim gözedir gelen düşmanı

35

Ömer paşa derki ey şaşkin ahmak
Kalmadı kıl kadar sende tutamak
Osmanlı askeri çekmedi çakmak
Tire pola dikeceğim nişanı

36

Rusyalı dediki nedir bu meram
Nedir bu alâmet nedir bu hengâm
İcra olunacak vakitler temam
Yakamazsam cızladıram ummanı

37

Ömer paşa derki hiç durmaz dilin
Sivastapul gitti kırıldı belin
Ne ayağın tutar şimdi ne elin
Felek orta yerden kırdı urğanı

38

İnşaallah daha ederiz bayram
Şükür bu suretle bulduk ihtişam
Bin iki yüz yetmiş ikide temam
Radi söyledi işbu destanı (3)

(3) Bu destanı şairden Eğinli Mehmet Raşid efendinin elinden alınmıştır.

Çorum eski yemek ve mutbahları

II

Mutbah Eşyası

Nazmı TOMBUŞ

Anadolunun her tarafında olduğu gibi Çorumda da mutbah eşyası bakırdan yapılmış çeşitli kaplardan ibarettir. Bakırcılık sanatı Çorumda ötedenberi inkişaf etmiş bir haldadır. Civar vilâyetlere bakırdan mamûl âvanî ihracatı bile yapılmaktadır. Bu kaplar dövme bakırdan kalın ve çok sağlam olarak yapılır. İki üç yüz senelik mazisi olan bakır kaplardan sapa sağlam duranları ve elyevm kullanılanları vardır.

Biz yalnız Çorumda şekil ve isim hususiyeti taşıyan mutbah eşyalarını yazacağız.

Tencere ve kazan:

Çorumda tencere tabiri kullanılmaz, küçük, büyük bu cins kapların topuna birden (kazan) derler. Kazanlar, büyüklük ve biçimlerine göre çeşitli ad alırlar.

1 - Çay kazanı (1); İki tarafı kublu çamaşır suyu, bulgur kaynatmağa, büyük toplantılarda ve bilhassa köy düğünlerinde keşkek pişirmeğe vesair bu gibi işlere yarayan büyük kazan.

2 - Banma; çay kazanından bir az daha küçük; alt tarafı melun şapka gibi yuvarlak kazanki; bunda çamaşır kaynatılır, pekmez bulanır, daima karışması lâzımgelen şeyler pişirilir.

3 - Kuzu kazanı; bütün kuzu pişecek büyüklükte olan kazan.

4 - Küpeli kazan; Kuzu kazanı büyüklüğünde iki tarafı kulplu kazanki: bunda ekseriya süt pişirilir.

---

(1) Ekseriya çamaşır işlerinde kullanılan bu kuzanların göçebe hayatında çamaşırın dere kenarlarında yıkanmakta olmasından bu adı almış olması ihtimali vardır.

5 - Culuk (2) kazanı; Bütün bir hindi pişecek genişlikte kazan.

6 - Helva kazanı; alel'ade yemek tenceresi büyüklüğünde fakat dibi banma gibi yuvarlak olan tencere. Meyane yapılırken (3) un ile yağın karıştırılmasında alt tarafının yuvarlak olması kolaylık temin eder.

7 - Keklik kazanı; En küçük tencere,

8 - Kuşane tam üstüvane şeklinde tencere.

Kapaklılar:

1 - Çorumda bakır yemek tabaklarına yani sahanlara kapaklı derler bu tabakların üzerinde yine bakırdan kapakları bulunması bu adla anılmalarına sebeb ola bilir. Yuvarlak veya beyzi biçimde yapılırlar.

Yalnız mıklama kapaklısı diğerlerinden farklıdır. Bunun kenarlarında ateş üzerinden kolayca alınması için iki kulak vardır. Aynı zamanda diğerlerinden derindir.

Ağzı kapaksız büyükçe sahanlara ise tepsi derler.

(2) Culuk = Hindi

(3) Meyane; unla yağ karıştırılarak helva yapmak için kıvam haline getirilen madde.

Masaflar:

Çorumda tepsiye masaf derler büyüklüklerine ve kenar yüksekliklerine göre ad alırlar.

1 - Baklava masafı; kutru 80 santimlik büyük tepsi

2 - Börek masafı, baklava masafından küçük orta büyüklükte tepsi

3 - Mantı masafı, börek masafından daha küçük ve kenarları yüksekçe olan tepsi

4 - Divan sinisi; yemek sofrası olacak etrafında sekiz on kişi yemek yiyecek büyüklüteki en geniş tepsi

leğenler:

Bildiğimiz karavana şeklinde bakırdan yapılmış muhtelif büyüklükteki kaplara ileğen (Leğer) derler.

1 - Bağ ileğeni; kürede yani pekmez ocağında pekmez pişirmeğe yarayan büyük leğer.

2 - Çamaşır leğeni; bağ leğeninin küçüğü

3 - Aş ileğeni karavana büyüklüğünde küçük leğen

4 - El ileğeni; el yıkamağa mahsus, malûm ve maruf şekildeki peçeli leğenler,

Tavalar:

Büyüklüklerine göre yağ tavası, mayalı tavası gibi isimler alırlar. Bunlardan hususî karektter taşıyan yalnız mücmer tavasıtır. Bu tavanın altında yağların birlikerek göllenmesi için beş altı tane yuvarlak çukurlar bulunur.

Muhtelif eşya:

1 - İlistir. Bakır süzgeç,

2 - Helke; Bakır kova

3 - Tokat helkesi; küçük kova, ekseriya bununla sulu yemekler bir yerden diğer yere nakloluнur.

4 - Ok; Uzun ve ince oklağı ki; bununla gayet ince ve geniş baklava yufkası açılır.

5 - Bisürgeç; Tandırda yufka ekmeği pişerken sağ üstündeki yufkayı çevirerek pişirmeğe yarayan bir metro uzunluğunda beş altı santım enında ince tahtadan yapılmış sürgü.

6 - Ersin. Yufka ekmeği yaparken - hamur kesmeğe ve her hangi bir kap içindeki donmuş yağı keserek çıkarmağa yarayan el ayası genişliğinde sapı uzunca keskin demir parçası. (4)

7 - Güğüm; su testisi makamında kullanılan malûm bakır kap

8 - İteği; yufka ekmeği yaparken yufka açılan tahtaların altına serilen sergi ki, uğra ununun saçılmaması ve zayi olmaması için kullanılır. Ekseriya şaplanmak suretiyle dibağat ettirilerek at derisinden yapılır.

---

(4) Ayrıca birde (öllük ersini) vardır. Ateşte kızdırılarak öllüğü yani küçük çocukların bez yerine altına konulan kırmızı toprağı ısıtmağa yarayan daha büyük demir parçasıdır.

— DÜZELTME —

Yanlış	Doğru	Sayfe	Sütün	Satır	Sayı
Ocak köşesi :	Ocak eşeği	1203	0	26	40
Ocak eşiği :	Ocak eşeği	1203	2	27	40
İşki :	Eski	1204	1	12	40

(Çorumlu Maniler)

Derleyen : Eşref ERTEKİN

1195

Gedersem söz olmasın
Mangalda köz olmasın
Seni benden ayıran
Can verüp kurtulmasın

1196

Gece gündüz ağlama
Seller gibi çağlama
Hak kerimdir gül yarim
Dertli sinem dağlama

1197

Gerçektir biriz yaşta
Aşk eseri var başta
Sakın ahimi alma
Ah eser eyler taşta

1198

Gel sobamız yakalım
Keyfi keyfe çatalım
Kuş tüyünden döşeğe
Sarılalım yatalım

1199

Hay ne söyler ne söyle
Gözlerin gel gel eyler
Bu gidişle sevdiğim
Aşkın beni deleyler

1200

Hay güleser güleser
Zülfinde güller eser
Yarimin gerdanini
İncitmesün yeleser

1201

Hay gülderen gülderen
Güller verüp güldiren
Yarmidir gölgemidir
Şu bahçede gül deren

1202

Hicran ölmeden beter
Yaktın yüreğim yeter
Yarim sensiz dünyayı
Bu aşık kulun nider

1203

Iraflarda bal kabak
Gerdanı altun tabak
Horuz çenen çekilsin
Cek cekten maldın sabak

1204

İstanbulu öğerler
Soyun öğme güleriler
Kaçma civanım kaçma
Öldürmezler döğerler

— Sonu Var —

Çorum Haberleri

C. H. P. Kuruluşu yıl dönümü :

Soysal ve siyasal ileri hamlelerinde daima nurlu bir mürşid, ışıklı bir öncül olan Cumhuriyet Halk Partisi kuruluşunun yirminci yıl dönümü 9/Eylûl/1943 perşenbe gününde Evimiz salonunda içten gelen sevgi ve saygılarla kutlanmış, günün değer ve önemini belirten söylevler verilmiş bu vesile ile de Parti Şeflerimize saygı ve bağlılık duyguları sunulmuştur.

Çorum şimendüfere kavuşacak:

Parti Müfettişimiz Sayın Bay Hıfzı Uğuz Bekata ile birlikte şehrimize gelen Şimendüfer tetkik heyeti Çerikli — Sungurlu — Alaca ve Çorum suyunu takiben Mecidözünden Amasyanın Kayabaşı istasyonuna bağlanacak olan demir yolu işleri üzerinde incelemeler yaparak tekrar Yozgada müteveccihen hareket etmişlerdir.

Parti Müfettişimiz Çorumda:

Partimiz Müfettişi ve Ankara Meb'usu Sayın Bay Hıfzı Uğuz Bekata 17/9/943 cuma günü şehrimizi teşrif buyurmuşlardır. Sayın Müfettişimiz Parti ve Halkevi işleri hakkında ilgililerle görüşmeler yapmış, icap eden direktifleri verdikten sonra ertesi günü tekrar Yozgada azimet buyurmuşlardır.

Yeni Valimiz geldi :

Dahiliye Vekâleti Mahallî İdareler Umum Müdürlüğüne tayin buyrulan Sayın Bay Muzaffer Akalının yerine Dahiliye Vekâleti Mahallî İdareler Umum Müdürü iken Vilâyetimiz Valiliğine tayin buyrulmuş olan Sayın Bay Saip Örge 26/9/943 pazar günü saat yirmide şehrimizi teşrif buyurmuşlardır.

Eski ve yeni Valilerimize yeni ödevlerini kutlar başarılar dileriz.

MES'UL MÜDÜR : NURİ UĞUR
— Çorum Vilâyet Matbaası —

Osmancıkta Koyun baba zaviyesi Vesikaları

No. 249

Kutvetil kuzatı vel hükkâm madenil fazlı vel kelâm mevlana Osmancık kadısı zide fazluhu tevki'i refi'i hümayun vasıl olucak malum olaki Osmancık kasabasında medfun kutbul evliya Koyun baba kuddise sirrehül aziz zaviyesinin zaviyedarı ve vakfının evlâdiyet ve meşrutiyet üzre mütevellisi sulahadan kutvetissülahaissalikin şeyh Hüseyin zide salahuhu süddei seadetlme arzuhal edüp zaviyei mezbur vakfının defterde mukayyet karyelerinden kazai mezbure tabi Ovacık suyu karyesinin mümtaz ve muayyen hududu dahilinde kadimden uşür ve resmi zaviyei mezbur vakfı tarafından ahiz ve kabız olunagelen malumul hudut yerlerin uşür ve resminde aharın katan alaka ve medhali olmayup bir vechile dahil taarruz olunmak icap ve iktıza etmez iken erbabı timrdan ve mütegallibeded.. nam sipahi zuhur ve ol yerler benim sipahi olduğum timarım karyelerinden. Nam karyenin arazısındandır uşür ve resmin ben alurum deyu hilafı kanun ve müğayiri kadim fuzuli müdahale ve bundan aktem mürafeai şeri olduklarında ol yerler karyei Ovacık suyul mezbure arazısından uşür ve resmi kadimden zaviyei mezbure vakfı tarafından ahiz ve kabız oluna gelen arazıdan olduğu Osmancık kasabasında sakin ulema ve suleha ve müsin ve ihtiyar ve eimme ve hutaba ve sair bi garaz kimesnelerin huzuri şeride şehadetleri ve yedinde mevcut iki kıt'a huccec ve bir kıt'a ilâm ve üç kıt'a sair senedatı şeriye muciblerince şeran sabit ve canibi vakıftan kadimisi üzre zabıt ve uşri resmisi zaviyei mezbur vakfı tarafından ahiz ve kabız ve bi vechin mua-

razadan meni birle canibi şeriden hucceti şeriye verilüp ve ol hücceti şeriyenin balasına mürafaa ve müarazadan meni birle dört defa imza dahi olunmuşuken sipahii mezbur bir dürlü mücap ve mündefi olmayup mücerret taciz için hilafı kanun ve mügayiri kadim ve senedatı şeriye yine ol vechile fuzuli müdahale ve tegallüben uşür mahsulatı ahzedüp gadreylediğin bildirüp yedinde olan senedatı şeriyeleri muciplerince kanun üzre amel olunup ol yerler kadimisi üzre zaviyei mezbur vakfı tarafından zabıt ve uşür ve resmi ahiz ve kabzettirilüp sipahi mezkûri hilafı kanun ve mügayiri kadim ve senedatı şeriyeye muhalif bir dürlü dahil ve taarruz ettirmeyüp meni ve defi olunmak babında hükmü hümayunum reca ve divani hümayun kaleminden kanunu süal olunan uşür ve resmi nizağ olunan yerlere dahleden sipahinin mütasarrıf olduğu timari karyenin mümtaz ve muayyen hududi dahilinde kadimden uşür ve resmi timari tarafından ahiz ve kahız oluna gelen yerlerden olmayup fil hakika zaviyei mezbur vakfının defterde mükayyet karyelerinden Ovacık suyu karyesinin mümtaz ve muayyen hududu dahilinde kadimden uşrü resmi zaviyei mezbure vakfı tarafından ahiz ve kabzoluna gelen yerlerden iken sipahii mezkûr ol yerler için timarim karyesi arazısındandır deyu kadime mügayir fuzuli müdahale eylediği vaki-ise meni ve defi ve ol yerlerin uşür ve resmi zaviye vakfı tarafından ahiz ve kabzettirilmek muvafıkı kanundur deyu tahrir olunmağile müktazayı kanun üzre amel olunmak emrim olmuştur buyurdumki fermani şerifim vusul buldukta bu babda sadır olan emrim üzre amel dahi hususu mezburi mahalli nizağ üzerinde husama müvacehesinde temam hak üzre mukayyet ve huccec ve ilâm ve senedatı sairesine nazar ve süddei seadetimden ihraç olunmuş mühürlü sahih sureti defteri cedidi hakani talep edüp göresiz münazaun fiha olan mahalle dahleden sipahiyi mezburun marizzikir karyesinin mümtaz ve muayyen hududi dahilinde kadimden uşür ve resmi timari tarafından alına gelen yerlerden olmayup filvaki zaviyei mezburun vakfının defterde mukayyet karyelerinden sabıkızzikir Ovacık suyu karyesinin mümtaz ve muayyen hududu dahilinde kadimden uşrü resmi zaviyei

mezbur vakfı tarafından ahiz ve kabzoluna gelen yerlerden iken sipahiyi mezkûr hilâfı kanun ve kadime mügayir olvechile fuzuli müdahale ve tegallüben zabıt ve uşür ve mahsulatı ahzedüp gadir ve bundan akdem ledel mürafaa bervechi muharrer canibi şeriden huceci şeriye verilmişken mügayiri huceci şeriye ol vechile fuzuli müdahale ettiğü vaki ise meni ve defi ve kadimisi üzre zaviyei mezbur vakfı tarafından zabıt ve uşrü resmin ahzü zabtettirüp sipahiyi mezkûri hilafı kanun ve mügayiri senedati şeriye dahlü tearruz etdirmeyesiz ve dahlolunup zaviyei mezbur vakfı tarafına ait mahsulat şimdiye değin fuzuli bir nesne almış ise badessübut hükmedüp bitteman tahsil ve bikusur alıverüp mukabil kanun ve yedince olan senedati şeriyeye ve emri hümayunuma mühalif kimesneye iş ettirmeyesiz hususu mezbur için bir dahi emrim varmalu eylemiyesiz şöyle bilesiz alameti şerife itimat kılasız tahriren fi evahiri şehri cemaziyel ahir sene mieteyn ve elf 1200

Be makamı kostantiniyetil mahrusa

No. 250

Kutvetil kuzatı vel hükkâm madenil fazlı vel kelam mevlana Osmancık kadısı zide fazluhu tevki'i refi'i hümayun vasıl olucak malum olaki tahti âli bahti osmani üzre cülusi hümayunu meymenet makrunum vaki olup umumen tecdidi ahkâm fermanım olduğuna binaen ashabı hayrattan.. Nam sahibil hayir kazai mezbure tabi (كرن) oğlanı nam karye toprağında vaki milkiyyet üzre mütasarrıf olduğu malumetil hudut arsasını tescili şeri ve teslimül mütevelli birle vakfeyledikte tasarruf ve hasıl olan ğallesini Osmancıkta medfun kutbül arifin Koyun baba kuddise sırrehul aziz zaviyesinde sakin fukara ve dervişane ayende ve revendeye itamı

taam için tayin ve tevliyetini dahi zaviyei mezburede zaviyedar olanlara tahsis eylediği vakfiyei mamulün bihasında mukayyed ve zaviyedarlık ve tevliyeti mezkûre evlâdiyet ve meşrutiyet üzre sulahadan eşşeyh Hüseyin zide salahahunun üzerinde olmağile bermucibi şartı vakıf ol yerleri tasarruf ve hasıl olan ğalesini zaviyei mezburede dervişane ve ayende ve revendeye itamı taam murad eyledikte aharden dahlolunmak icab etmez iken karyei mezbure sakinlerinden ecanip ve ashabı ağrazdan malumil esami kimesneler hilâfı şeri şerif ve müğayiri şartı vakıf vakfiyei mamulün bihaye muhalif fuzuli müdahale ve zabıt ve tasarrufuna mümanaat ve vakfı şerifin ibtaline bais ve badi ve ledeyytterafi vechi meşruh üzre olduğu şeran sabit ve şartı vakıf üzre zabt ve tasarruf ve mezburların müdahaleleri meni ve defi birle canibi şeriden hücceti şeriye ita olunmuşken müğayiri hücceti şeriye men ve defi olmayup yine tazrirden hali olmadıklarını mezbur şeyh Heseyin ba arzuhal ledeyil inha vel istita hücceti şeriye ve vakfiyei mamulün biha mucibince amel olunup mezburların hilafı vaki şeri şerif ve müğayiri hücceti şeriye ve vakfiyei mamulün bihaya muhalif olvechile vaki olan müdahale ve teaddileri meni ve defi olunmak babında emri şerifim sudurini istita etmekle mahallinde şerile rü'yet olunmak babında hüdavendigâri sabık zemanında bin iki yüz dört senesi evaili rebiil evvelinde sudur eden emri şerifi ibraz ve tecdidin reca ve niyaz etmekle hilafına emir yoğise vechi meşruh üzre amel olunmak emrim olmuştur buyurdumki fermanı hümayunum vasıl oldukta bu babda sadır olan emrim üzre amel dahi mukaddema bir defa şerile görülüp faslolunmayan hususları temam hak ve adil üzre mukayyet ve hücceti şeriye ve vakfiyei mamulün bihaya nazar edüp göresin inha olunduğu üzere vakıfı mumaileyh milkiyet üzre mütasarrıf olduğu arsasını tescili şeri ve teslimül mütevelli birle vakfeyledikte tasarruf ve hasıl olan ğallesini dahleden merkumlara şartetmekle müdahale ederler olmayup filvaki tasarruf ve hasıl olan ğallesini zaviyei mezburede sakin fukara ve dervişane ayende ve revendeye itamı taam için şartı tayin ve tevliyeti dahi zaviyedar olanlara tahsis eylediği

vakfiyei mamulün bihasında mukayyet ve şeyh mumâileyh dahi hala zaviyei mezburun zaviyedarı olup ber mucibi şartı vakıf ol yerleri zabtu tasarruf ve hasıl olan ğallesini zaviyei mezbure dervişanine ve âyende ve revendeye itamı taam eder iken ecanip ve ashablağrazdan mezburların müğayiri şartı vakıf ol vechile fuzuli müdahale ve zabıt ve tasarrufuna mümanaat ve ledetterafu vechi meşruh üzre olduğu şeran sabit ve tarafı şeriden hüküm ve mezburların müdahalesi meni birle hücceti şeriye ita olunmuşuken müğayiri hücceti şeriye yine nizağ ve teaddi eyledikleri vaki ise olbabta müktazayi şeri şerif ve mazmunu müvafıkı şer olan hüccet ve vakfiyei mamulün biha mucibince amel edüp dahi mezburların hilafı şeri şerif ve müğayiri hücceti şeriye ve vakfiyei mamulün bihaye mühalif fuzuli müdahale ve mühalefet ettirmeyüp olvechile zahir olan teaddilerin meni ve defeyleyüp min balt şeri şerife ve vakfiyeye ve hücceti şeriyeye ve emri hümayunuma muhalif iş ettirmeyüp hususu mezbur için bir dahi emrim varmalu eylemiyesin şöyle bilesin alameti şerife itimad kılasın tahriren fi evasıtı şehri şavvalil mükerrem sene isna ve işrin ve mieteyn ve elf 1222

Be makamı kostantiniyye

Abdalata köyünden gelen vesikalardan ( )
(2) (واقعة بكاجوق)

No. 251

هوالموفق

غب الاشهاد مضمونه عندى .... عرض ... والمدن مرعيا ولما عرض على وطالعته .موافقاً للشرع
. شهادته احره بعلامة ممهودة ولى القبول حرره وانا الفقير.. حرره حاجى محمد . . . . . .
قالما بين قبلت وامضيت امضاء شرعيه عماد القاضى بتوقات حمت
مسؤلاً منى حرره الفقير. عطاء الله عن الافات
حكما محروسة مرزيفون فى تاريخ. . . .

عرض على هذا السفر الشرعى طالعته فوجدته عرض على الوثيقة المذكوره عندى صحيح حرر
موافقاً للشرع القديم وقبلته حرره الفقير شرعى حرره سيدفر مالى القاضى بن ء
محمد بن عبد الرحمن المصلحى القاضى باماسيه بناحية مجيدوزى وقع التحرير بمد
غفر ربه المولى اول ربيع الاول سنه اربعين على
وثمانمائه هجرية نبويه

مافيه كافيه وسنح خاطرى تحقق ما . . ثبت مضمونه عندى وانى حكمت
وانا الفقير مصطفى بن حواجه التكوستى الحنفى بصحته الوقفية حرره حسن بن امير الله
القاضى بمحروسه قونيه . . . . . النائب املاك عن قبل الشرع
تحريرا فى اوائل محرم الحرام سنه سبع وحسين وثمانمائه

لما تحقق لدى مضمون هذه الوقفية الشريفة
بشهادة اخى لطف الله بن اخى حاصبك
وعلى بن حمزه امضيته ونفذته وانا الفقير
معروف بن طرسون الحاكم بجورو ماوالمحروسه

Baralar yanmıştır

(1) Bu vakfiyenin baş tarafı eskimiş kopmuş olmakla beraber, sol taraf kenarından bazı yerlerde yanmıştır. Yanık ve yırtık ve okunamayan yerlere nokta konmuştur.

(2) Yırtık yerin arka tarafında baş kepenkte böyle yazı vardır.

الحمدلله كاشف ظلام الظلم بنور الشريعة المنيفة و مثبت الاحكام . . . . . والحكام بالآيات العلية ومظهر الاسلام بمحمد سيد البرية صلى الله عليه وعلى . . . . . اما بعد فان الدنيا موطن غرور لاموطن سرور ومدار بوار لادار قرار نعيمها ظل زائل ومقيمها ضيف راحل لذاتها محاقة و غاياتها متلفة فالفايز من جعلها زاداً للمعادة لادخار زاده والواقف حسنته يتجدد فوائدها فى حالتى البقاء والفناء وطوبى للمات و الحيوة على ماقال سيد المرسلين وامام المتقين صلوات الله عليه (اذا مات ابن آدم انقطع عمله الاعن ثلاث علم ينتفع به وولد صالح يدعو له وصدقة جارية) ولما وفق الله تعالى . . . سيدة المحدرات نتيجة العلى والسعادات صفيه صفحي حاتون بنت مرحوم ومغفور امور وصدقت السيده العفيفة المكرمة دولت حاتون بنت مرحوم مزيد بك وخلفى الاكابر والاعاظم بولاد بن فوج حسن وشيخ بوكد بن بول فتلو وسيدة الخوانين شاه پاشا حاتون بنت مرحوم سلامت بك وخلفى الاكابر والاعاظم سهاد بك و . . انباى مرحوم مغفور حمدى بك دام عزهم وهم حتى علمو انما الكل الانسان فقد افناه وما ليس فقد ابلاه وما تصدق به فقد ابقاه ووقفوا وحبسوا وسبلوا وتصدقو تقربا الى الله تعلى وابتغاء لمرضاته وهربا من عذابه الوبيل وطلباً لثوابه الجزيل ماذكرو وا . . . . . تصرفهم الى حين صدور هذه الوقفيه منهم وذالك حم . . . . . من اعمال جات حميت عن الافات وحصنهم فى هذه العد . . . . . المذكورة وربعها لدولت حاتون المذكورة وثمنها المحدومين المكرمين . . . . . پاشا حاتون و مراد بك ومروت بك بحيث الارث بجملة حدودها وحقوقها ومرافقها وتوابعها ومراسمها واراضيها واشجارها وانمار المثمرة وغير المثمرة وعيونها وآبارها وكل حق داخل فيها وخارج عنها على تناهى الوجوه كلها والاسباب باسرها على سيد المشايخ والعارفين قطب الاولياء والمساكين سيدى على بن مرحوم مغفور رجب دده طاب الله ثراه وجعل الجنة مثواه المتمكن فى قرية يكاجوق وقفاً صحيحاً شرعياً وحبساً صريحاً مرعياً . . والتماماً مخلداً ومؤبداً لايباع ولا يوهب ولا يورث ولا يرهن ولا يوجر فوق ثلث سنين ولا يورث الى ان يرث الله الارض ومن عليها وهو خير الوارثين ثم الانباء وابناء ابنائه بطناً بعد بطن وقرناً بعد قرن واذا انقطع نسله العياذ بالله تصرف من الحكام من ملك اوقاضى اووال ان يسى فى تبديله ويقصد الى تحويله ومن سعى فى ابطاله وقصد الى اهماله فعليه لعنة الله وملائكته ورسله والمؤمنين (فمن بدله بعدماسمعه فانما اثمه على الذين يبدلونه ان الله سميع عليم) وقد حكم بصحة هذا الوقف ولزومه حاكم من حكام المسا . . . نافذ الحكم جايز الامر والذم واشهد على جمله مايدل ه حطه جماعة من العدول والامناء وذلك حرر وصدر فى اوائل محرم الحرام لسنه تسع وعشرين وثمانمائه هجرية نبوية المصطفويه (829)

شهود الامضا ويشهد بما فيه كله

سعدالله بن عبدالفتاح — وانا الفقير حمزه ابن محمود الديوان
وحاجى محمود بن حجى عيسى — محمود بن ابراهيم بك
ابراهيم كتخدا بن اباعه
لطف الله بن محمدى
حاجى مؤمن بن جلال

حاجی یوسف بن حاجی احمد
محمد بن سلیمان شاه
حسین بن محمد
اخی لطف‌الله بن اخی حاصبك
ابراهیم بن حسین النائب بولایت املاك
حسین فقه بن حواجه امام ابنه غازی
مولانا حسن بن امرالله
محمد فقه بن حسن فقه
بحشایش بن قتلو شاه
حسین بن یوسف
محمود کنحدالمشهور بملاق محمود
حسین بن ابراهیم
مسعود بن محمود
محمد بن بالی امام
یوسف بن بالی امام
طودسون بن یکیجه
اخی منتشا بن حواجه عمر
مولا محمد بن شمس الدین الخطیب

لما شهدت علی امضائی
مولانا ادهم بن بکر بك
ومعلوم بن حسین الجندی
ومحمد بن یوز بکی
و ایدك فقه بن سلیمان
واحمد بن محمود الدیوان عسکر امامی بسیواس

محمد بن جنيد بك
محمود بن حاجى على الحطيب
يقوب بك النائب بلاديق من تابع اماسيه
الحاجى ابراهيم بن الحاج عثمان المشتهر بولد طات الانقرى
وسعد الله چلبى بن عبد الفتاح القاضى ايوب بچورولو فى زمانه
و اخى لطف الله بن سيد محمود
وحزيد فقيه بن بحشايش لاديق
واسحق فقيه بن حمزه النائب فى املاك من قبل عثمانخق
ومحمود كتخدا بن مسعود المشتهر بعليكى محمودى
وحمزه بن على حاجى من قرية ايوك
ونورالدين كتخدا ابن ابراهيم من قرية ياغدكين

و حجى خليل كتخدا بن محمود من قرية حرسان
و سيد على اغا بن حجى على من جملة بكلار چلبى بواقف المذكور فى هذا الكتاب
و مرادفقيه بن شهلو من ديوان تركيك
و حسن بن طمان ارسلان من قرية جولوس
و اوزابش بن قيا من قرية قره پيكار
و ميرزا بن شيخ احمد الجندى من قبل الامر مد ظله

Abdalataya ait bir vakfiyenin bu kerre ele geçen şahit isimleri olup metni Çorumlu sayı 3, vesika kısmı 13 sıra No. sunda neşredilmiştir.

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi Tarafından
Ayda Bir Çıkarılır

Sayı : 42 — 1 II. Teşrin 943 — Kuruluşu: Nisan 938

Cumhuriyetin 20 inci Yılında Duyuşlar

Geçip ardımızda bıraktığımız yirmi yıl, ebediyet hiyabanında bir an, fakat imkânlar ikliminde bir - belki birkaç - asırdır.

Yirmi yıldır, öyle öpülesi ellerle idare edildik, öyle tapılası kafalarla yönetildik ki, Poseidon un sevk ve tahrik ettiği en garazkâr ve amansız dalgalar bile gemimizi yolundan alıkoyamadı ve hiçbir kuvvet, hiçbir zaman buna muvaffak olamıyacaktır.

Tarih; her zaman yüzünü ağartan ve biricik öğüncü olan evlâdını, Türk'ü asla kılıcı elinden düşmüş görmek talisizliğine uğramıyacaktır. Türk olmasaydı, tarih boş bir kaptan fazla mâna ifade eder miydi ?

«Cihan, son Türk bileğini de bir kılıç kabzasında görecektir.» Asırların şanlı destanlarından dokunmuş, asil damarlarımızın şafağından renk almış bayrağımız, hiç bir zilletin gölgesiyle kararmıyacak.

Her şeyimizi varlığına borçlu olduğumuz ve kanlarımızla sula-

dığımız genç Cumhuriyet; step çınarı gibi, ta derinlere, şuurlara ve vicdanlara kök salmıştır.

Dün kanlariyle bu çınarın toprağını sulıyanlar, bu gün onun gölgesinde rahet; tasasız, endişesiz ve tehlikesiz, siperlerdeki çocuklarının mektuplarını okutuyor, torunlarına geçmişi anlatıyorlar. O gün doğanlar, bu gün sınırlarda bu en aziz emaneti kem gözlerden koruyorlar.

Melteminde barut ve yangın dumanlarına bedel, defne ve başak kokuları esen bu mübarek toprakları, kanlarımızla değil asil terimizle suluyoruz.

İnsanlığını unutmuş ve kana susamış bir cihan ortasında, başımızda defne ve meşe dallarından bir çelenk, yaralı ve muztarip dünyanın yaralarını saracak, dertlerini sağaltacağız. Dünya bir defa daha öğrenecektir ki, düşmanına bir kartal olan Türk, dostuna her zaman anne güvercin şefkati gösterir.

Rivayet kitapları, yalancı cennetler yaratan yalancı peygamberlerin efsaneleriyle doludur. Bu gün öyle bir cennette yaşıyoruz ki, yarının büyük meçhulünden endişemiz kalmamıştır.

Türk yurdu ve Cumhuriyeti eşsiz bir Başbuğun omuzlarında emin ve müsterihtir.

Bu yurdun kurtarıcısı ve Cumhuriyet'in kurucusu ölmez ATA mızı minnet ve şükranla anarken, istiklâlimizin, şerefimizin ve barışın koruyucusu, Büyük Şefimiz, yıllarca gözümüzde ışık ve gönlümüzde inan olarak yaşasın.

«Ebediyete akıp giden her on senede bu büyük millet bayramını daha büyük şerefle, saadetlerle huzur ve refah içinde» kutluliyalım. Öyle ki, sevinç âvâzelerimiz idraksiz ve çığrından çıkmış dünyanın, top sesleriyle sağır kulaklarında çınlasın; onlara insanlık yolunu göstersin.

ÇORUMLU

Ahiler

IV

Terim ve Törenler

Nazmı TOMBUŞ

— 41 inci sayıdan artan —

olmıyasın, dinini, malini, halini, sakla, bildiğini lâzım kılasın. Nereye varır isen izzetle; hürmetle var, öyle otur, söylersen hikmetle söyle, yoksa kulak ur, hizmete dur, elinle koymadığını alma) diye nasihat eder. Fatihalar, tekbirler okunur; gülbankler çekilir ve bir nâdüşt bu suretle (nim tarik) mertebesine erer, eshabı tarik arasına girer.

Ehli hırfet ve ehli mizan (6) arasından bir şakirdin mahfile kabûl olunması demek olan bu törende her meslek erbabına göre bazı ayrılık ve ilâveler daha varsa da bunların bütün teferruatiyle yazılmasına şimdilik imkân görülememiştir.

ŞAKİRD REVAN ETMEK ŞET BAĞLAMAK TÖRENİ

Bir şakirdin revan olması beli bağlanarak ustat çıkarılması için evvelce bir üstat yanında bin bir gün hizmet etmesi, çile çıkarması soura üstadından ruhsat alması lâzımdır. Bu müsaade alındıktan sonra yukarda tarif edildiği veçhile mahfil açılır. Üstat şakirdini yanına alır. Evvelce nakip tarafından hazırlanan seccade üzerinde bir halvet yerde iki rikât namaz kılarlar. Şakird; şeyha, üstadına, nakiplere vesair erkânı tarikat ve ihtiyarlara hediyelerini verir. Hediye takdim ettiği kimseler önünde başını eğerek tapu eder. Usulü

(6) terazi ve ölçü kullanan esnaf.

veçhile ve merasimi mahsus ile nakip tarafından katlanarak hazırlanmış olan kuşağı üstat nakipten alır. (Dua ve hütbeleri okunur.) Kuşağı eli üzerinde tutarak getirir ortasından öper. Şeyhin seccadesi önüne kor. Arka üzeri yürüyerek eşiğe kadar geri gider, nakibin yanında durur. Nakip meclise selâm verir.

(Bu mü'min kardeş siz erenler icazetiyle fülân üstadım hizmetinde durmuş, şeraiti yerine getirmiş, hizmetini hora geçirmiş, üstadının rızasını almıştır. Üstadıda üstatlık ve atalık hakkını yerine getirip bu gün siz azizlerin rızasiyle huzuru şerifinizde ana icazet ve destur vermek ister. Taki helal kisbile meşgul ola, üstatların çırağını uyandıra, şeriate, tarikate muhalif amel kılmayup emrinize müti ve münkat ola, bu şeraiti yerine getirmeği kabûl eylemiştir. Bu sadık hakkında ne buyurursuz) der. Mahfil ehli üç kerre tekbir getirirler. (Münasıptır, mübarek olsun) cevabını verirler, selevat getirirler şeyh nasihata başlar.

(Oğul ! can kulağile dinlegil, nefse şeytana uyma, farzı, sünneti terk etme, kimseye kem nazarla bakma, kibir, haset, garaz etme, pahil olma, büyüklere hürmet küçüklere muhabbet et. Bir elinle kazan bir elinle ihsan et, elinden gelen hayırı işle bu şartları kabul ettin mi ?) der. (Kabûl kıldım) cevabı ver. Şeyh elini kaldırıp dua eder. Şakirt sağ el solun üstünde olmak üzere iki elini başının üstünde tutar, ayakta durur. Şeyh (şeriatde üstüvar, tarikatde payidar, hakikatten haberdar hanedanı resûl ile yar, düşmanlariyle ağyar ol. Zehirnüş ol. Hamuş ol. Ayıp puş ol) der.

Tekbir getirilir. Kuşak usulü mahsusa ile şakirdin beline bağlanır. Şeyh tekrar, (Oğul ! hak al, hak ver, kimsenin hakkını yeme, yakın bilesinki helale hesap, harama azap vardır. Ana göre dirlik etmek gerektir. Allah kazancına, ömrüne bereket vere) diye nasihat ve dua eder ?

Elleri başında duran meyanbesteye, bağlanan şede (cemii mahfil ve tarikat ehli safa nazar ederler). Meyanbeste, şeyhin nakibin mecmuu eshabın yollu yolunca ellerini öper, musafaha eder. Musafaha temam olduktan sonra el bağlayıp hizmet yerinde durur. Ana yer gösterirler varıp edeple oturur.

Yukarda yazılan törenden sonra meyanbestenin verdiği ziyafet başlar. Nakip, hazır olanlara selâm verir.

(Bir tarikat kardeşi taam pişirmiş. Lâtif, nazif, tayyıp, tahir, hakkında ne buyurursuz) der. Taamı ne için eyledin ?

-Revanım ecli için ve Allah için.

Sual ve cevabı teati edilir. (Bizde Allah için yeruz) derler. Nakip sağ dizini ve el arkasını yere kor.(. . . انا فتحنالك فتحاً مبينا) hanedanî Muhammet, dergâhı Ali, eksüklük bizden, tamamlık siz erenlerden, Allah dost, zülcelâl, bercemâl, Yanri bir Peygamber hak, hu erenler! gülbankini çeker.Dört kapu selâmın verir. Sufrayı mahfil ehlinin en büyüğünün önünden sermeğe başlar. Mertebesine göre her kesi yerli yerine oturtur. Yemek esnasında (caba) yani lokma sunma merasımı başlar. Nakip sofradaki yemekten bir lokma alarak ilk defa şeyha sunar. Ve şehy hakkında ne buyurursuz ? diye sorar, mahfil ehli tekbir getirirler şeyh (Paygamber canına selevat der. hep birden selevat getirirler, şeyh lokmayı nakibin elinden alır, öper. İsmini anarak yanındaki halifeye sunar. Halife, nakibe, nakip başarışa, başarış müfrede bu suretle lokmalar sunarlar. En son [arap ve acem lokması] (7) sunulur. Bu lokmanın yalınız şeyhe; şeyh bulunmazsa derece sırasiyle sofrada bulunan en büyük tarikat erkânına sunulması kâfidir. Yemek bitamında şeyh şu gülbangi çeker.

(Nimeti celil, sofrayi halil, on iki imam, on dört masumu pak azemetullah (عظمه الله) esselâmı aleyküm ey erenler, hakikat kıblesin kâbe görenler, gözüyle görüp eteğiyle örtenler).

Sonra (يطعمون الطعامه على حبه . . . . الخ) ayetini okur. (Elkudreti lillâh. Elhikmeti lilla. Lâilâhe illallah. Muhammed resulullah (القدرت لله، الحكمة لله، لااله الاالله، محمد رسول الله) düası okunur sofra kaldırılır.

(7) Arap lokması " Hazreti resul „ Acem lokması " sırrıkıyamet „ tir. Fütüvvetname Çorum Millî Kütüphanesi 1/18 No.

HELVA TAKSİMİ VE SÜHBETİ

Helvanın mahfilde pişmesi, tekbir ve tehlil ile şeyhin önüne getirilmesi şarttır. «Cefne» lerde helvadan başka yemekleri herkes istediği kadar yer. Fakat helva mertebelere göre mahfil ehline terazi ile taksim olunur.

Eğer arifane ile cefne yapılmış, helva pişirilmiş ise mahfil ehli mertebelerine göre para verir. Ve helva hisselerini de o nisbette alırlar. Cefne erkân akçası ile yapılmış ise yine mertebeye göre hisse taksim edilir. Arifane de her kes müsavi akça verdiği takdirde hisseler de müsavi olur. Mertebelere göre aşağıdaki veçhile hisse taksim yapılır. Şeyh dört halife, üç nakip, iki buçuk başarış 2. 1/4 müfret iki nim tarik bir akça verirler. Helvadan şeyhe iki halifeye bir buçuk, nakibe 1. 1/4 başarışa 1. 1/8, müfrede bir, nim tarika yarım nüğü (8) hisse verilir bu helvadan yakın şehirlerdeki mahfillere hediye gönderilmesi kısmet sahiplerinin de ehil ve ayaline hisse götürmesi usuldendir.

SUÇLAR VE CEZALAR

Esnaflar arasında; tarikat usul ve adabına ve fütüvvet şeraitine aygırı harekette bulunanların üç gün dükkânı kapatılır. Suçu üzerinde israr ederse yakası kesilir, bürüğü alınır, mertebesi tenzil edilir. Kabul etmeyecek olursa ocaktan reddolunur. Eğer suçlu tevbekâr olursa üç gün sonra (taziri hakikat degneği ile urulduktan sonra makremesini) yani mendilini boğazına takıp mahfil kapusuna yüz sürer ve kurban asar. Meclis yapılır, suçu af edilir. Postuna oturtulur.

(8) Nüğü : yarım okka = 641 F ramdır.

Şarkı

Yaşar Nezihe Bükülmez

Yadınla harabım acaba nerdesin ey yar
Görmem yüzünü sevdiğim aylar, seneler var.
Hicrinle kan ağlattı beni talii gaddar.
Görmem yüzünü sevdiğim aylar seneler var.

Mehtabo, nucuma bu gece hep seni sordum,
Siz söyleyiniz, sevgili yar nerde diyordum.
Andım o geçen demleri, çok zihnimi yordum.
Görmem yüzünü sevdiğim aylar, eeneler var.

Herşey seni söyler bana güller, kelebekler;
Yadettirir her yerde seni dürlü çiçekler,
Bir aşıkı mihnetzede halâ seni bekler.
Görmem yüzünü sevdiğim aylar, seneler var.

Muasir Ahlâkın Men'şei Üzerinde Bir Tetkik

(Sayın Afet Kobak'a)

Kemal ONSUN

— 41 inci sayıdan artan —

toplu halde yaşamak neticesinde bir takım adetler ve örfler vücuda gelir bunlar düşüncelerde esası teşkil ederler nihayet öyle bir zaman gelir ve öyle bir hal olurki, bu örf ve âdetler artık yaşamak için birer zaruri unsur mahiyetini iktisap ederler. İşte bu unsurların, mevcudiyeti ve kutsiyeti büyükler tarafından küçüklere talim ve tatbikinde azami derecede itina olunur. Nihayet bu mükadesat onlara emanet olur.

Hayvan cemiyetlerini esas alarak teşekkül etmeye başlayan insan topluluklarında bu suretle husule gelen ahlâk telakkilerinin ilk basit cemiyetlerde tetkik edilmesi mümkün olmamıştır.

Lâkin, bu gün yaşayan iptidaî insanların şeraiti hayatiyesi ta ilk cümudiye devirlerindekine o kadar benzemektedirki, bir çok âlimlerin bu kabileler arasında uzun seneler kalarak bunların yaşayış, telâkki ve ahlâk anlamlarını incelemişlerdir. Yapılan tetkik neticesinde «meselâ; alautlar, eskimular, cukcularda» ahlâk iki kısma ayrılmıştır:

Birincisi : bilâ kaydü şart riayeti mecburi olan kaidelerdir: adam öldürmemek gibir,

İkincisi : riayeti ihtiyari olan kaidelerdir: kabile efradının hukukuna riayet etmek gibi.. Birinci kaidelere riayet etmemek mücazatı, diğerine riayet etmemek ise o cemiyetten bir «ayıp» kazanmayı mucip olurdu.

Basit ve ilk zamanlara ait ahlâk telâkkileri nihayet kadim

Yunan devrinde daha mütekâmil bir şekil aldı. Yıldızları bir beşer olarak kabul eden ilyada ile başlayan Yunan telâkkiyatı nihayet tabiatı tetkik ederek insanı anlamak istiyen tabiiyon ve ondan sonrada tabiatta tetkik edilecek cevherin insanın zekâsının erişemiyeceği düşüncesiyle ona metafizik bir varlık izafe eden mabadet tabiye düşünce hakim oldu. Sırasiyle bu gün dahi felsefede ve ahlâkiyatta mühim mevki tutan ve fikirleri daima hürmetle yad olunan sofistler, Eflâtun, Aristo ve Epikurciler zuhur etti. Burada bunların felsefî fikirlerini telhis dahi etmeğe makalemizin vüsati müsait değildir. Sadece bunların ahlâk telâkkilerini bir satırla izah etmeğe çalışacağım.

Sofistlerin, bilhassa bu mektebin banisi protogoranın düşüncesine göre ahlâk; cemiyetin geçirdiği tekâmül devirlerine bağlı olarak kurulan içtimaî telâkkilerdir.

Sofist düşünceye karşı Sokrat çıktı ve esas olarak insanın aklını, fazileti aldı, fazilet için de tabiî ilimlerden ziyade içtimaî ilimleri bilmek lâzım geldiğini ileri sürdü.

Eflatun, Aristonun şakirti idi fakat düşünüş itibariyle daha ziyade lâdinî ve metafizik idi onca; ahlâkın menşei kâinatın kuruşundaki esasda idi. Ona göre: kâinatta bir çok adaletsizlikler ve fenalıklar olmasına rağmen iyiliklerinde menşei oradadır çünki; kâinatın esasında mevcut olmayan bir şeyin dünyada zuhur etmesi imkânsızdır.

Fikir itibariyle daha zengin olan Aristo Sokratla Eflatun düşünceleri arasında eklektik bir fikire sahipti. Buna göre ahlâkın menşei : bizzat insan hayatındadır, insan ise hayatını ancak kâinatı tetkik ve mütalaa ederek anlar. Ahlâk telâkkisinin esası fizik hayatın olaylarındadır Aristo ahlâkın kuruluşunda en büyük mevkii akla vermiştir.

Rasuonalisteler, bilhassa hops ve Lok üzerinde ve Larofukon ve Nitsche üzerinde büyük tesir yapan Epikür bambaşka bir düşünceye sahipti: Onca, ahlâkın gayesi ve hatta mebdei saadettir. Bunun içinde akla asla yer vermez. İnsanı saadeti aramağa, lezzetleri taharriye sevk eden kuvvet sadece tabiattır der. Epikür zevk ve lezzet mevhumunu sadece cismani zevk olarak kabul etmez ona göre bu kabil zevkler bir hayat için kâfi

değildirler zira bunlar çabuk geçen ve sönen şeylerdir. Halbuki, insanda bir ruh alemi vardırki anda hatıralar ve ümitler doludur. Bunlar insana ruhi zevklerin en büyüğünü telkin eder.

Zenon tarafından kurulup Romada senek ve Mark orel tarafında kuvvetlendirilen itoisistler ahlâkın menşeini Darvin ve Bakon gibi tabiatta aradılar ve ahlâk kaidelerinin nihayet tabiatı idare eden kaidelerden başka bir şey olmadığını ileri sürdüler. Fakat bu mezhebe mensup filozofların bir çoğu ezcümle Çiceron dinî düşüncelere saplanmakta tereddüt etmediler.

Umumiyetle istoik telâkki ahlâkın akla müstenid olmasındadır. Şu ufak izahattan çıkaracağımız netice şudurki: muhtelif düşünce tarzları ve metodlariyle nihayet Yunan ahlakiyatı insandaki ahlak telakkisinin menşeinin tabiat ve akıl olduğu kanaatına varıyor.

Nihayet servet sahiplerinin tahakkumu altında inlemekten usanan fukara halka ahirette saadet vadeden hıristiyanlık filistin de intişara başlıyor ve Yunanistan, Sicilyadan İtalyaya kadar yayılıyor. Bidayet intişarında diğer dinler gibi haşin bir tanrıya yaranmak için korkak hareket etmek değil mülâyim ve hayırhah bir tanrının emirlerini yarine getirmek şeklinde kaideler vazederek yalnız hayatı iyilik ve af kaideleri ile tanzim etmeğe ve bir yüzüne tokat vurulduğunda öbürüsünü çevirmeyi telkin eden bu din sonraları papasların elinde hüşunetini azamî dereceye vardırdı ve malum engizisyonları meydana çıkardı. Bu hıristiyanlıkta, kardaşlık müsavat ve adalet prensipleriyle yürüyen ahlâk kaideleri vazetti.

Bir zulmet gibi Avrupaya çöken orta çağ taassup ve zihniyeti her şeyde olduğu gibi ahlak sahasında da ilâhiyatı mebde ittihaz ve başa aldı. Tabiatta ahlâk kaideleri aramak değil, tabiatı tetkik etmek bile en büyük günah sayıldı. Nihayet bu kızıl taassubun korkunç hareketile yok edilen Yunan ve Roma ilim ve fennî şarktan Avrupaya nakledilmek suretiyle islam ilminin ve felsefesinin sayesinde devri intibah başladı. Avrupanın üzerinden o kalın sis tabakası kalktıktan sonra Beacon, Hugo, Grotius gibi âlimler ahlakın bizzat insanın tabiatında mevcut olduğunu, binaanaleyh metafizik kuvvetlerden, metafizik menbalar-

dan istiane etmeğe lüzum olmadığını, bizzat tabiatın tetkik edilmesi lüzumuna kani olarak bu yolda eski Yunan fikir ve etikasını ihya ettiler.

Bu ceryanın muarızı ve yunan ahlâkıyatını baltalayan Hobbs oldu. Aristo herşeyi insanın kendinde görüyordu ve onun içindirki, İnsana» zoo politik » içtimai varlık« demişti. Halbuki Hobbs temamen bunun aksi bir fikir ileri sürerek «Homo homini lupus» insan insanın kurdudur » dedi. ve daha çok ileri giderek insanın cemiyet halinde yaşaması sırf menfaati içindir. Şayet cemimet varsa bunun kurulus sebebi iyi yaşamak ve hürmet görmek içindir, Yoksa başkalarını sevmek için degildir. Cemiyetler kurulduktan sonra büyümege başlaması kendinden büyük diger cemiytlerin onu yok etmesine mani olmak için yani sadece korkuya müstenittir . diyordu . bu düşünceleri ile cemiyeti Rousseau gibi bir içtimai mukaveleye istinat ettiriyor demek oluyordu. ve ahlâkın menşei de onca içtimai mukavele ve binnetice insan ihtirasla rının susturulmasıdır. Hülâsa edecek olursak: Hobbs'a göre ahlâk: Hodgâmlık endişesinden doğmadır.

Hobbs'ın bu şiddetli fikirlerine adetâ ahlâk ilminin birçok prensiplerini vazeden Spinoza sadece ahlâkı tabiatın haricinde aramak nokdasıtan iştirak eder. Spinoza, Ahlâkı aklı beşerin hiçbir tazyik neticesi olmadan kurdugunu kabul ve temamen ladini eudemonipue fikirlerini izah ederek : «Haricî bir sebep fikriyi taşıyan meserrete muhabbet, yene haricî bir sebep fikriyi taşıyan eleme de nefret.. » diyerek ahlakın esaslarını kurmaga çalışıyor.

Bundan sonra Spinoza'nın muasırı ve usulde Dekart'ın muakıplerinden Lok bütün 18 nci asır ahlakıyatına müessir olacak düsturlar vaz ve bunlarıda » Hükûmet hakkında mütalaa» adlı eserinde gayet ilmî nüfuzlu bir surette şerh ve izah etmiştir. Lok'a göre: Ahlâk, tabiatta mevcut degildir, hiçbir tabii insiyak yokturki beşeriyetçe tereddüdsüz kabul olunsun. Bütün insanlıga bilâ tereddüd kaideler vaz ve kabul ettiren kuvvet, cemiyetti . diyor . ve ahlâkı riyazî ilimler gibi müsbet ve riyazi düsturlarla ifade olunacak kadar meucut kabul ederek ahlâkın temel taşın «Adalet» mefhumuna istinat ettiriyor.

Buraya kadar kısaca saydığımız İngiliz filozoflarının ahlâkiyat

üzerindeki tesirlerinden başka Fransada bilhassa inkilabı hazırlayan mütefekkiler, ezcümle volter, Monteskyo, Didero ve Ruso büyük tesirler icra ettiler. ezcümle bunlardan Ruso, Kontra sosyalı ile cemiyetin kuruluşunun iradı olduğunu ve cemiyet bir kerre kurulduktan sonaa onun içinde yaşayan fertlerin bir takım kaidelere zarurî olarak bağlı kaldıklarını ve esasen riayete de mecbur olduklarını anlattı. Bununla bir kerre Cemiyetin İnsan iradesi ile kuruluşunda İnsanın Cemiyet yaratması ve onda bii takım kaideler vaz etmesi demek oluyorki. her şeyin ve bütün Cemiyet hayatı ve kaidelerin menşei İnsan iradesinin olduğunu kabul etmekti. Bununla beraber Çemiyete verilen büyük ehemmiyet de yukarıdan beri izaha çalıştığımız Filozofların bilhassa Yunan mütefekkiri Epikür'ün fikirlerinin nihayet tekrarından ibaret kalıyordu.

İnkılâbın mübeşşirleri ahlâkın evel emirde adâlet ve hüriyet prensibleri üzerine kurulduğunda müttefik idile. Bunların her biri ayrı ayrı yollarla ve muhtelif ifadelerle maksatta birleşiyorlardı: Buda, iyi bir Cemiyetin, iyi tanzim edilmiş bir idarenin ahlâk ve İnsan yaşayışında büyük tesiri olduğu ve nihayet tek bir ifade ile; adâlet ve hüriyet ! İşte bu parola Fransız inkılâbını hazırlarken cihan efkârında büyük bir değişme yaptı: Bu değişme, devlet bünyesinde ve hatta cemiyet telâkkisindeki azim tesirleri bütün kalpleri huşu ile önünde eğiyordu. Vaktaki inkilâp vücut buldu ve bunun neticesi olarak da dünyada büyük muharebeler ve ölümler serisi birer tablo halinde canlandı derhal düşüncelerde de bir durgunluk ve istikamette bir değişme meydana getirdi: Bu değişme, tabiatı bırakarak metafiziğe daha ziyade yaklaşmak idi. İşte inkilâptan sonra doğan felsefe ve etika !..

Yeni çağlardaki düşüncelerin en kuvvetlisini Alman felsefesinde görüyoruz. Başta Kant olmak üzere Fthte, Şellink, Hegel birer abide gibi fikir hayatında yükseliyorlar.

Kantın ve Hegelin düşüncelerinden yukarıda bir münasebetle bahsetmiştim. Burada ancak Fihte ve Schleyrmach'ın metafizigi evci balâsına cıktığını ve eski Yunan felsefesine bağlı kaldığını, fazla olarak bizzatihi ahlâkın kendisinden de bir çok şeyler istediklerini işaret etmekle iktifa edeceğim.

(Çorumlu Maniler)

Derleyen : Eşref ERTEKİN

1205

İşim oldu ahuzar
Anarmola beni yar
Ne güzül konuklarsız
Sizde yar kokusu var

1206

İbrik koydum pınara
Doldu geldi kenara
Altun yüzük yolladım
Belgüzardır o yâre

1207

Kavak başı bir tutam
Altun atam gül tutam
O yar benim olursa
Altmış bir oruç tutam

1208 (1)

Kale kaleye kırşı
Kalenin içi çarşı
Bir domurcuk gül olsam
Açılsam yâre karşı

1209

Kaya dibinde durdum
Bir çift güverçin vurdum
Gençliğime pek yazık
Derdinden verem oldum

1210

Kaya başı kibritlik
Aşkından oldum iplik
Yine aklıma düştü
Kafeste duran keklik

1211

Kayaların yılanı
Gel dolanı dolanı
Ettim kabca döşeği
Yat böleni böleni

1212

Kayalardan kalkta gel
Yılan olda akta gel
Benim çok ikbalim yok
Dört yanına bakta gel

(1) 529 nolunun başka türlüsü

1213

Kayalardan kayarım
ufak para sayarım
Köylü beni everin
Kızınızı severim

1214

Karşıdan giden atlı
Altında kilim katlı
Anam babam sağ olsun
Hepisinden yâr tatlı

1215 (1)

Karanfilim ek beni
Has bahçana dik beni
Eğer meyve vermezsem
Kazma alda sök beni

1216 (2)

Kanafilim taburda
Selâmet var saburda
İkimiz bir ölelim
Çift yatalım kabirde

1217

Kalenin burcu menim
Dil bilmez gürcü menim
Ak memenin üstünde
Salinen inci menim

1218

Kekliğim taşta gezer
Ağzında şeker ezer
Benim yarim pek titiz
Herkesten hile sezer

1219

Kekliğim boz dağanlı
Topuğu dizi kanlı
Ölürüm kapunuzda
Ederim sizi kanlı

1220

Kamiş kamişe benzer
kamiş gümüşe benzer
Şu Harzadın (1) kızları
Kısır çebişe benzer

1221

Kaya dibi karimiş
Yel vurmuşta erimiş
Yedi türlü meyveden
En tatlısı yarımış

1222

Lâleli der hu beni
Al koynuna ko beni
Başmağın kefen eyle
Göz yaşile yu beni

(1) 509 nolunun başka türlüsü
(2) 520 nolunun başka türlüsü

(1) Zarzat: Mecidözü kazasına bağlı bir köydür.

1223

Mani defterin açtım
Gene (2) kaynadım taşdım
Ayrılık şerbetini
Yâr doldurdu ben içtim

1224

Manimiz bitmemişti
Postamız gitmemişti
Daha çok yazacaktık
Vaktimiz yetmemişti

1225 (3)

Maniciyim manici
Eteğim dolu inci
Anam babam verirse
Varıcıyım Varıcı

1226

Maşa maşaya benzer
Köşe köşeye benzer
Yenile bir yar sevdim
Billor şişeye benzer

1227

Nideyim yar nideyim
Meşveretler edeyim
Yer bilmem gögi bilmem
Ben nereye gideyim

1228

Neler var
Geçti ülfet neler var
Demeki ben güzelim
Şu cihanda neler var
Söyletme beni yarım
Derunumda neler var

1229

Nazlı yarlar naz eder
Nazı geçer naz eder
Vakti geçmiş nazlılar
Neyleyeyim nazeder

1230

Oğlan adın irecep
Günmü buldun gelecek
Aramızda engelin
İkisi bir ölecek

1231

Pneceresi perdeli
Çiçek açtı zerdeli
Kınamayın komşular
Bu yıl başım sevdâlı

1232

Parmağında dar möhür
Etme sevdiğim kahir
Sensiz içtiğim sular
Oluyor bana zehir

(2) Yine demektir.

(3) Bu mâni: 676 nolunun başka türlüsüdür.

1233

Suya indi tavşanlar
Yine oldu akşamlar
O benim nazlı yarim
Nerelerde akşamlar

1234

Sabah oldu ışıyor
Bülbüller ötüşüyor
Ötme bülbülüm ötme
Ciğerim tutuşuyor

1235

Sarı yazmalı yârim
Gönül ezmeli yârim
Sen orada ben burda
Nasıl gezmeli yârim

1236

Sinide baklavayım
Gümüşten oklavayım
Yârim bize gelirse
Sinemde saklayayım

2237

Şu giden üçe benzer
Yüklenmiş göçe benzer
Önde giden yâr benim
Kalanı koça benzer

1238

Tekkenin ardı bırçak
Tırpan getirin biçek
Ben yarimi bilirim
Orta boylu mor çiçek

1239

Teneşir tahtın idi
Mumları yaktın idi
Ne deyimde ağlayım
Ölecek vaktin idi

1240

Yarim kanefil satar
Oh ne güzel söz atar
Ben yatakta yatamam
Tikendir bana batar

1241

Yunaklıkta iki taş
Biri kuru biri yaş
Bizi yarden ayıran
İki dinli bir kallaş

1242

Yâre yine
Yâr açtı yâre gine
Dost melhem etmeyince
Başlarız zâre gine

1243

Yare söylen
Yaremi yare söylen
Dost melhem etmez ise
Ölürüm yare söylen

1244

Yüreğime
Dert indi yüreğime
Dost melhem etmeyince
faydetmez yüreğime

Kara Müftü

İhsan Sabuncoğlu

((Kara müftü demekle meşhur Elhac Abdulkadir efendi bin elhac Mehmet efendi ruhiçin elfatiha Sene 1201))

ÇORUMLU' nun 1 Nisan 940 tarih ve 21 sayılı nushasında fotoğrafisi neşredilmiş ve daha evel sayı 10 sahife 292 de işaretlenmiş olan bu Kitâbe, Çorumda Ulumezarda kuzay taraf kapu ile Mezbaha arasındaki bölgede, mermer taşlı, yuvarlak başlı durumu ile bir başkalık gösteren mezar taşındadır. Bu taş Deli Müftü namile memleketimizde tearüf etmiş ve 1327 R. de ölmüş olan Ahmet Feyzi tarafından yaptırılmıştır. Bittabi bu Kitabedeki vasıf ve tarih de Mumailey'hir (1) tesbiti bulunmuştur.

Kara Müftü oğulları diye Çorumda mevcut ailenin yaşlılarından toplanan rivayete göre (Emirler yahut Emir Ahmetler) diye anılmış bir ailenin çocuğu bulunmuş olan Abdulkadir, genç yaşında iken babasının ölümü ile öksüz kalmış ve yerli dokuma iş ve sanatlarının süyğün olduğu o zamanlar, boycılık sanatile iştiğal eden diğer iki büyük kardeşinin çalışmalarına işrtrak etmiyerek Anasından, Göğüslük tabir edilir ziynet Altununu harçlık olmak üzerere alup okumak emelile İstanbula gitmiş ve orada zamanın icabettirdiği tahsilini ikmal ile Çorum Müftülüğünü alarak avdet etmiş ve benzinin esmer olması hasebile (Kara Müftü) diye anılmış ve kırk sene kadar Çorumda Müftülük yapmıştır.

(Tezkiretül Makamat) isimli Çorum Millî Kütüphanesinde 136/942 numarada kayitli ve Çorumda

1 Ahmet Feyzi: Leblebici oğullarından Hacıali Arif efendinin oğludur. 1255 de doğmuştur. Osmanlı müellifleri isimli malum eserde sahife 250 de (Ahmet Feyzi efendi fazıl bir zat olup Çprumludur. Memleketi Müftisi iken 1327 tarihinde irtihal etti deniyor ve yedi adet eserinin isimleri sayılıyor) Ahmet Feyzi merhumum 1315 de şahsî teşebbüsü ile tesis etmiş olduğu Feyziyye isimli Kütüphanesinde 6112 adet Kütübü Nefise var idiği 1318 senesine ait resmî salnamede kayitlidir.

medfun bazı maruf şahsiyetleri icmalen bildiren 1201 tabı tarihli risalede Kara Müftü rahmetullahı Aleyhin ismi şerifinin Abdulkadir olduğu, Ecilleyi Nakşibendiye hülefasından bulunduğu, kırk sene Müftilik ettiği ve Velediye Risalesi üzerine Şerh telif eylediği yazılıdır

Çorum Adliye binasında eski evrak mahzenlerinde saklı iken Maarife devredilerek Ankaraya giden eski Mahkemei Şer'iye sicillerinden birinde bahsettiğimiz Müftülük rivayetini teyid eder başka bir kayit (2) görülmüştür ki : Dürri zade Mustafa efendinin 1175 H. de başlıyan ikinci Şeyhülislamlığı zamanında verilmiş olan bu menşure göre Kara Müftü nün 1176 H, de Çorum Müftülüğüne tekraren tayin olduğu anlaşılmaktadır. Menşur şöyledir:

(İzzet maab, Sabıka Çorum Muftisi Esseyyid elhaç Abdulkadir Efendi.badesselam inha olunurki Beldei mezkûrede halen Müftü olan Eşşeyh Mehmet efendinin ademi ehliyeti ve senin mukaddema mahcuriyetin hilafı inha ile olduğu arz ve mahzar ile inha ve yine mezuniyetin istida olunmağla mezbur Eşşeyh Mehmet hacir ve yerine kema filevvel iftaya sana izin verilmiştir. Gerektir ki ledelistifta eshahi akvali eimmei Hanefiyye aleyhim rahmetü rabbülberiyye ile ifta edüp kütübü mutebereden nakli sarih ve imzalarında Çorumda Müftü olduğunu tasrih eyliyesin vesselam fi evasıtcemazilahir lisene sitte ve sebine ve mie ve elf 1176)

Kara Müftüye ait birde fetva ele geçirilmiştir. (3) Bunda şu mahlas ve imza mevcuttur: Elmüfti Esseyid Elhakir Elhac Abdulkadir Be Çorum)

Bu fetvanın münderecatı (Zeyit sihhatinde yeri arzı miri ve kürümü mülk olan bağının sagir oğlu Amre hibe ve iylam ve işhad ettikten sonra zeyd düyunu terekesinden ezyet olduğu halde fevt olsa zeydin dayinleri bağı mezburu kısmeti guremaya idhal ederiz demeğe kadir olurlar mı elcevap olmazlar)

2—3 Bahse mevzu olan menşur ve fetva Kütüphane memuru E. Ecteken tarafından bulunmuş ve bana verilmiştir.

Kara Müftünün metrukâtında bir çok kitaplarının Mumaileyh Ahmet Feyzi tarafından Üçtutlar mahallesi Emir Ahmet semtinde ki Hamam yakininde (Feyziye Kütüphanesi) kârgir olarak yaptırılıp kurulduğu sırada oraya nakledilmiş ve medreselerin kapatılmasında bu güzel kütüphane binasımında yıktırılması hasebile diğer kitaplarla birlikte Millî Kütüphaneye intikal ettiği malum bulunmuştur.

Kara Müftünün ne gibi telifleri olduğu hakkında tam bilgi edinemedik. Ancak Millî Kütüphanede 2309 / 37 numarada (Kadiriyye) ismile kayitli yazma bir risale vardır. Adâba taallük ettiği anlaşılan ve arabca yazılı bulunan 73 sahifelik bu risalenin baş sahifesinde (Saçaklı zadenin Velediye isimli arabca risalesinin (4) Çorumda şerhı bulunmadığından Kadiriyye ismini vererek bir şerh yaptığını yazan müellif ismini (Esseyidi Abdulkadir bin Esseyidi elhac Mehemmedil Çorumi) diye kaydediyor ve sonundada şu beyitler yazılı bulunuyor

Dila Alem fena ender fenadır
Eser kalmaz ise senden cihanda
Çu bildim yok bu çarhın hic sebatı
Pes ettim bu risale şerhine say
Gidersem ben huzuru esdikadan
Derunuhem serapa pür anâdır
Yakınbil cümleten küllü hebadır
Su üstünde kurulmuş bir binadır
Garaz ehli ilimden bir düadır
Bu şerhim anlarımla aşinadır

(4) Velediye Risalesi yazma olarak Millî Kütüphanemizde 2310/ 38 numarada mevcuttur. Müellifi Saçaklı zadenin Gazi Ayintab da medfun bulunduğu şimdiki Çorum Muftüsü M. Ergun tarafından haber verilmektedir.

Gönklerden Derlemeler:

(Koç Köroğlu)

Derleyen : Eşref ERTEKİN

Kaçan bir Mecliste olsa bir deccal
Ol Meclisin halkı perişan olur
Orta yerde bir Kahraman törese
Donanır o Meclis ürişan olur

*

Sağsak Bülbül olsa yakışmaz Güle
Kaçan bir Eskici Bezirgân olâ
Bir züğürdün eli beş para göre
Mühür bende deyü Süleyman olur

*

Viranei bekler divane biçar
Serçenin gönlünden Şahinlik geçer
Muhanet gavğayı görünce kaçar
Gider tenhalarda kahraman olur

*

Koçköroğlu derki korkmazam mertten
Tilki der Arslanı kaldırsam yurddan
Bir Keçi selâmet kurtulsa Kurttan
Bakar buynuzuna Gergedan olur

* * *

Varsağı

Yine yardan ayrı düştüm
Ağlama gözüm inleme gönlüm
Eğlen bir zaman
Ya bu derde nedir çare
Ağlama gözüm inleme gönlüm
Eğlen bir zaman

✶

Bu bir derttl çeken bilir
Çekmeyen anı ne bilir
Çekeyünı elden ne gelür
Ağlama gözüm inleme gönlüm
Eğlen bir zaman

✶

Benl getürdün ilimden
Sunalar uçtu gölümden
Benl koyma yar dilinden
Ağlama gözüm inleme gönlüm
Eğlen bir zaman

⁂

(Halk Şairlerinden Niyazı adlı bir Şairin Kuşlar Destanı)

Seyredüp kuşların gördüm ahvalin
Herbiri bir türlü söylerler lisan
Tanrı kudretinden vermiş dilleri
Anların dilinden bilemez İnsan

Her biri Tanrının ismini okur
Dinle imdi Bülbül gör nice şakır
Kırlangıç sanasın kitapdan okur
Güzel keklik güzel öter her zaman

Çil keklik özenir her demde söze
Bayğuş ögüt verir her günde bize
Ala kise yekta hep kamu söze
Tutu adam gibi söyleyor eycan

Tavusta Cennetten çıktıda ağlar
Papağan coşupta su gibi çağlar
Kumru öttüğünde inleyor sağlar
Üğü derviş gibi hu çeker her ân

Serçecikler eyler ancak zikrini
Tonğurlak yeyüben söyler şükrünü
Çimbek eyler her dem anın zikrini
İshak kuşu zikretmede pehlüvan

Çam delen virdini ağaçta eder
Karga tesbihini havada çeker
Sağsak durmayuben ne diller döker
Çaylak der virt edüp sonra av avlan

Doğan ismullaha etmiş itibar
Şahin tesbih ile olmuş bahtiyar
Atmaca virdeder seksen bir hezâa
Kara kuş zikrile hem sahip kıran

Kerkesin zikreder daima dili
Akbaba virdeyler bükülür beli
Kuzgun virdeyleyüp geziyor ili
Kartal zikreyleyüp uçuyor heman

Leylekler zikredüp gezer illeri
Toy zikriyle bekler yüce belleri
Turna zikriyle geçti gölleri
Kazın dili virtden kalmaz bir zaman

Güvercin zikreyler insanı sever
İbibik virdeyler tüğmenin eğer
Kara bakal virdile rızkını arar
Öveyik derviştir coşar der cihan

Hopan virtle dağları yurt eylemiş
Sığırcıklar birikül zikreylemiş
Arı kuşu gökte rızkın beklemiş
Gökce karga zikreder sevinir insan

Cekcek zikrile bekler deliği
Balıkcıl zikrile gözler balığı
Ördek virdile alır soluğu
Angıt virtle geçer çayları heman

Sarı gebe virdile ağaçta öter
Seyfi zikreyleyüp ellerde gider
Sunğur virdedüp keskince öter
Anka zikrile oldu kuşlara sultan

«Niyazi» seyredüp bunları gördü
Her birinden dürlü ibretler aldı
Tanrının zikrine gönlünü verdi
Gelin zikredelim biz dahi rahman

* * *

(Diğer Hayvanlar Destanı) (1)

Seyredüp gördüm hayvanat halin
Cümlesinden nefi olur insane
Bizlere müsahhar eylemiş Mevlâm
Şükredelüm daim ulu yezdâne

Gör imdi deveyi nice oturur
Ağır ağır yüklerini göiürür
Gidenleri maksuduna yetürür
Beyte gider ve hem şahi sultana

---

(1) Bu destan noksan olduğnn dan kime ait olduğu bilinmiyor sada bir biri peşinden yazıldığına bakılırsa bunun dahi Niyazının olması ihtimali vardır.

Koşu kömüşünün (2) çoktur kuvveti
Anları koşanlar görmez kılleti
Bu da bize Hakkın büyük nimeti
Yarattı bunları verdi İnsane

Dişisinin çoktur südü kaymağı
İfrat ile çıkar anların yağı
Hane sahibinin yüzünün ağı
Yediririer andan gelen mihmane

Öküzün hassası çabucak gider
Sahibinin cümle işleri biter
Tosunları olan tacire satar
Bazısını verir anın kurbane

İnekleri yazılara giderler
Sütlerinden sarı yağlar süzerler
Yemeyüpde bu yağları niderler
Yemek için gelmişturur cihane

Keçi nimet değilmidir desene
Kılından çul çuval yapup sersene
Koyunun yoğurdun her dem yesene
Peynirinde yeyüp şükret Hannane

Atların üstüne Gaziler biner
Ana binüp cümle maksuda irer
Katır çok dayanır her işe girer
Karışınca yolda yörür kervane

*
* *

(2) Camus ve Mandaya Çorum da Kömüş derler. Buna bakılır sa bu şairin Çorumlu olduğu anlaşılıyor.

(Mecnun adlı bir Şairin Koşması -)

Dilber gül vermeğe girem bu bağa
Ben seni değişmem yüz güle dilber
Zülfün ucu dokunursa buçağa
Lebler bala döner yüz güle dilber

Kul olayım gonca nihal gül yüze
Bilirim sevmezsin bari gül yüze
Bu gün bağa girmiş düzmüş gül yüze
Gör ne şûle verir yüz güle dilber

Bakışın kıyamet kaldırma gözün
Bağrım kebap oldu daldırma gözün
Bana hışmeyleyüp döndürme yüzün
Öyle bak yüzüme yüz güle dilber

Ne incidir ne sadeftir ne mine
Ne meclistir ne sakl dir ne mene
Mecnunun gözünden akan demine
Belki rahme gele yüz güle dilber

*
* *

(1) Bu koşma Sabit Leblebiciye ait kitabın kenarından yazılmıştır.

Çorumun eski yemek ve Mutbahları

II

Nazmı TOMBUŞ

YEMEKLER

Çorum yemeklerinden söz açılınca, seksen beş kat yufkadan yapılan ve benzeri pek az bnlunna Çorumun meşhur (Has baklava) sı ile hakikaten isminin müsamması olan (Balbaşı) pekmezini anmadan geçmek doğru olmaz. Has baklavanın özelliği, seksen beş kat olmasına rağmen alt, üst kattaki ynfkaların kızarmaksızın hatta penpeleşmeksizin kâğıt gibi bembeyaz pişirile bilmesindedirki, bu parlak rengin temini, baklavanın hususî saçlar, gayet hafif hararet neşreden küllü kor ateşleri arasında sürekli bir dikkat ve itina ile pişirilmesine mütevakkıftır. Diğer bir hususiyetide muayyen miktardaki şekerle sekiz, dokuz santim kalınlığındaki yufka tabakalarının temamen ve müsavî surette tatlandırılması, şekerin ona göre nufuzunu temin ederek hiç bir tarafının ne kuru kalmasına, nede fazla ıslanarak hamur olmasına meydan verilmemesi, baklavanın ağızda zahmetsizce dağılivermesi keyfiyetidir. Bu nefaset ve kıvamı temin etmek doğrusu (her benim diyen), varlık iddia eden ev kadınının kâri değildir. Ancak eski ğün gürmüş ünlü hatunların veya onlardan uzun müddet terbiye alanların başara bilecığı çok önemli mutbah işlerinden birisidir.

(Balbaşı) na gelince, bazı özel usullarla pişirilen şiraların, küre (1) başlarında genç kız ve gelinlerin (Keklik burnu) rengindeki kınalı el ve parmaklarile Keklik ötüşü (kıkkubak.. kıkkubak... kıkkubak.... kıkkubak) ahenkleri ârasında çarpılarak beyazlandırılması, süzme bal renk ve kıvamına getirilmesi, sevilmeye ve görülmeye değer eski yaşayış zevklarının ayrı bir örneğidir. (Küre başı) alemlerinin tarif ve tasviri ise ayrıca bir konudur.

(1) Pekmez pişirilen husşsî şekildeki ocaklara (Küre) derler .

Bu enfes tatlının Çoruma mahsus munhasır olduğunu söylemekle çok yerinde bir hakikat belirtilmiş olur . (2)

Çorum ve kazalarında da, civar vilâyetlerde olduğu gibi mayalı ekmek yemek itiyadı yoktur. Evlerde ara sıra yapılan Mayalı, yağlı ve cevizli ekmekler çörek çerez nevinden olarak kullanılır. Bu ihtiyaç evlerde tandırda pişirilen mayasız yufka ekmeğiyle temin edilir. Yufkalar « Kes » denilen kalın saman alevi ile en az 15 günlük ihtiyacı karşılıyacak kadar pişirilir. Kurutulan bu yufkalar üst üste istif edilerek, muhafaza olunur. Her gün lüzumu kadar ayrılır. Gayet hafif su serpilerek yumuşatılır, sofraya getirilir. Bu ekmekler icabında çorba değilse de daha az sulu yemeklerde kaşık yerinde kullanılabilir. Fakat bu işe evelden alişkın olmak gerektir. Bu konu ile ilgili birde (çarık burnu) (3) fıkrası vardır.

FIKRA

Mayalı somun ekmeği yemek itiyadında olan bir kimse ile yufka ekmeğine alışkın Anadolulu birisi arkadaş olmuşlar, yemek yiyorlarmış, ekmekleri yetişecek kadar yufka, yemekleri ise az miktarda fasulyadan ibaretmis, somuncu ekmeği ayrıca ağzına almış, fasulyayıda kaşıkla yemeğe başlamiş,

Anadolulu yook arkadaş demiş kaşıkla yemek olmaz. Sonra yemek biter ekmek artar . Şunu benim gibi ekmekle yede birbirine denk gelsin.

Doğru söze ne denir, Somuncu pek iyi demiş, arkadaşına bakmış ekmek lokmasının ucunu kıvırmış, sahana daldırmış, daldırmış ama, yemekden ne bir damla su, nede bir dane alamamış, yalnız ekmeği ıslatmakla kalmış, Anadolulu ise ekmek parçasının ucunu kıvırmış güzel bir « Sunak » yapmış (4) her hamlede sahandan kaşık kadar fasulya keldırmağa başlamış, somuncu bakmış olacak gibi değil;

Yook arkadaş demiş kaşıkla yemek yok ama çarık burnu yapmakta yok demiş.

---

(2) Bir hayli zahmet ve emekle meydana gelen bu tatlıların fazla miktarda iştibsal ve satışa çıkarılması mümkin olmadığından her taraja yayılması ve tanınması kabil olamamıştır.

(3) Çarık burnu; yufka lokmasının parmaklar tarafına gelen kısmı bükülüp kıvrılarak kaşık gibi sunak yapılır ki bu kıvrıntı hakikaten çarık burnuna benzer.

(4) Sunak (sunmak mastarından) dır.

ÇORBALAR

Halk arasında umumiyetle çorbaya « Aş » denilir. Eskiden sabahları çay içmek adeti yoktu. Kuşluk zamanı Aş, Peynir, Pekmez, Kıyma, Sucuk, Bastırma ve sâire gibi kuvvetli gidalarla kahvaltı yapılırdı.

AŞ ÇEŞİTLERİ

1 — Helle aşı; (5) yağla kavrulmuş undan yapılır.

2 — Bulgur aşı; Çorbadan az pilavdan çok sulu olarak bulgurdan yapılır.

3 — Düğül aşı; Çok ince çekilmiş bulgurdan yapılır.

4 — Toyğa aşı; Katıkdan yani yağsız yuğurttan yapılır.

5 — Sütlü aş; Yarmaya (6) süt karıştırılarak yapılır.

6 — Yoğurtlu aş ; Yoğurt karıştırılarak yarmadan yapılır.

7 — Çatal aşı; Mercimek ve yarma karıştırılarak vapılı.

8 — Tutmaç aşı; Mercimek crişte, sarımsaklı yuğurt karıştırılarak yapılır ki bunun Fatih zamanında yapılan saray yemeklerinden olduğu 848 tarihli saray mutbahı masraf defterindeki kayitlerden anlaşılmaktadır. Vakıa ماست برای دوتاج پاشایان عن یداو (mâst berayı tutmaç pâşâyân an yedi o) kaydi notunda Refik bey merhum bir nevi « Pekmez tatlısı » diye izahat vermişse de yemekte yoğurt bulnnmasına göre bunun tatlı nevinden olmadığına hüküm edilebilir. (7)

9 — Tatar aşı; muska biçiminde içi kıymalı hamur aşına sarımsaklı yuğur katılarak yapılır.

HAMUR İŞLERİ

10 — Mantı ; Bu yemek teFatih zamanından beri malûm olan eski Türk yemeklerindendir . Sözü geçen (Mutbahi âmire) (8) masraf defterinde ماست برای مانتی پاشان عن یداو (mâst berâyı mantı pâşâyâa an yedi o) kaydine tesadüf edilmektedir .

Mantı, kuru, sulu kısımlarına ayrılır.

Kuru mantı; kalınca açılmış hamur, daire şeklinde kesilir, içine kıyma konur. Altı kulaklı olarak bükülür. Masafa dizilir, Susuz olarak iki tarafı kızartılır. Üstüne sarımsaklı yoğurt ekilir . Sulu mantı; açılmış hamur kare şeklinde kesilir. Hamur parçalarının içine kıyma konur. Dört kulaklı olarak bükülür. Masafa dizilir, et suyu ve ya yağlı su ile pişirilir, üstüne sarımsaklı yoğurt ekilir . Kuru

(5) Çorba kıvamından daha koyu halde su ile karıştırılmış una helle derler .

(6) Kendüme, çorbalık, aşûralı gibi çeşitli adlarla anılan, dövülerek kabuğu soyulan ve yarılmış buğdaya Çorumda yarma derler .

mantının iki tarafını kızartmak için masaftaki dizileri bozmaksızın çevirmek oldukça el uzluğu ister bir iştir.

11 — Cızlak; Helle halindeki mayalı hamuru kızgın, yağlı bir saç üzerine dökülerek pişirilir.

12 — Mayalı; Tava ve saç mayalısı diye ikiye ayrılır.
Tava mayalısı; Tavada kızdırılan yağın içinde, açılmış yuvarlak hamur parçaları kızartılarak yapılır.
Saç mayalısı; Katıca yuğrulmuş kalin, yuvarlak hamur parçaları kızğın saç üzerinde pişirilerek yapılır. Buna bazı yerlerde « Bazlambaç » da derler.

13 — Katmer; Yağlı yoğrulmuş hamurlar, mayalıdan daha ince olarak açılır, yuvarlak olarak kesilir. Bu parçanın üzerine soğanla kaynamış kıyma veya peynir konularak tekrar üstüne bir kat daha açılmış hamur yapıştırılır. Ve tavada kızdırılmış bol yağ içinde kızartılır ki bir nevi börek demektir.

14 — Kızartma; Yufka ekmeği su ile ıslatılır, içiue kıyma serpilir. Dört köşe katlanır. Bol yağ içinde iki tarafıda kızartılır.

15 — Kömbe; (9) Mayasız hamur ya kızgın bir taş üzerine yapıştırılır veya kızgın küle kömülerek pişirilir. Bilhassa değirmenlerde yapılanı meşhurdnr ki ekseriya tuzsuz pişirilir.

16 — Pezi ; Yufka ekmeği pişirilirken, daha küçük kıtada yapılan sıcak yufkânın üstüne tereyağı sürülür. Buna yağlı ekmek de derler. (Kocabaş) denilen şeker pancarının büyük cinsinin yaprrklarına da (Pezi) derler. Bundan da ayrıca sebze yemeği yapılır . Fatih zamanı mutbah masraf defterinde bunun da ismi « Pâzi » diye geçmektedir.

17 — Yanıç ; Yine yufka ekmeği pişirilirken yapılır. Yufka hamurunun içine kıyma veya peynir veyahut ıspanak konularak saç üzerinde pişirilir . Basit şekilde yağsız bir nevi börektir.

18 — Oğmaç ; Islatılmış yufka kızartılmış yağ içine parça, parça doğranır, bir veya birkaç yumurta ilâvesile karıştırılarak pişirilir . Buna Höşmerim de derler .

(7) Tarihi Osmani encümeni mecmuası 49, 62çüz, Fatih devrine ait vesikalar mekalesi Ahmet Refik S. 30,.39' 40, 48, 48

(8) Aynı eser Si 28, 36, 39, 41

(9) Gömmeden galat olsa gerekti[illegible].

Tarihte bir güneş

Macide Ataman

Kadirkan Ormanlarından Demirkapı dolaylarına kadar geniş bir ülkeye sahil olan Göktürk Hakanları buyruklarını dört bucakta yörütüyor ; Dünyanın anılır taçlı başlarına baş eğdirip, diz çöktürüyorlardı. Fakat bir zamen geldiki Hakanlar öz göreneklerini bırakıp el âdetlerine ; Ulus büyüklerini hiçe oayıp yabancı uzmanlara uymağa başladılar ve işte bu günden sonra Göktürklerin geniş ülkesinde bulutlar birikmeğe ve bu bulutlar yayılıp bütün ülkeyi sarmağa başladı. Ve bir gün bütün ülke düşman eline geçti. Bir çok uluslar kılıç altında can verdi. Türklük bitti denildi.

Çinliler kılıç artığı Türkleri de toplayıp Çine yerleştirdiler. Amaçları Türkleri Çinlileştirmek, nice yüz yıllar kendilerini bunaltan ulustan böylece kurtulmaktı. Türklerin bu tutsaklığı elli yıl sürdü. 630 / 681

Bu elli yıl içinde kalkan Türk başları ezildi, Açılan gözlere toprak doldu . Fakat Türklerin kanı değişmedi . Kan yine Kadirgan ormanlarından Ddmir kapı dolaylarına kadar geniş bir ülkeye sahip, buyruğunu dört bucakta yörüdüp dünyonın anılır taçlı başlarına baş eğdiren, diz öprürenlerin kanı idi . Çinlilerin dayanılmaz cefalarına Türk can verdi fakat aman dilemedi. Çinliler binlerce kahraman Türk başını ibret taşlarında kokuşturdular. Lâkin anası, atası kahraman olan bir millette kahramanlara son olurmu ?

İşte bir kahraman daha. Kutlu Han (Elteriş Han)

27 kişi ile dağa çıktı. Çine meydan okudu . « Tutsaklarına bile ortak gözile bakan bu büyük ulus tutsak edilirmi ? Atamın Kurt başlı bayrağını açıyorum. Bu bayrağın altında atamın insanlık türesi yaşayacaktır. Haydi tutsak Türk-

Çorum Haberleri

İHTİFAL TÖRENİ

Büyük Atatürkün ölümünün beşinci yıl dönümü günü olan 10 / 11 / 943 günü evimiz salonunda ihtifal töreni yapılmıştır. Törende Vali, Parti başkanı ve bütün memurlar Parti, Belediye ve müessiseler hazır bulunmuştur. İhtiram sükûtundan sonra Murat Bombacı tarafından Atatürkün hayatı izah edilmiş ve Atatürkün anıdına saygı ile çelenk konmuştur.

ACI BİR GAİP

Evimiz Köycülük şübesi üyelerinden Çorum Doğum evi Baş Hekimi Çocuk mütehassısı Doktor Vasfı Toker 17 / 11 / 943 çarşanba günü daha pek genç yaşta hayata göz yummuştur. Sevgili ve değerli Doktorumuzun cenazesi büyük törenle ve bütün Çorum halkının göz yaşları arasında toprağa gömüldü. Evimizin bütün mensuplarına baş sağlığı dileriz.

---

ler amâcımız Göktürk ülkesi, ileri..» diye haykırdı. 27 yiğit birdenbire 70 oldular. Savaşa tutuştular. Yanık bağırlı yiğitler savaşta arslan kesildiler, düşmanlar kırıldı, bunlar arttı. Sayıları beş bin olunca Kutluhan han ilân edildi.

Türkler bir sel oldu, dört bucağa cöştu. Ana yurt kurtuldu. Türkleri tutsak eden Çinliler Türklerden aman dilediler. Taçları başlarında kalsın diye baç verdiler. Göktürk Hakanlığı güneş oldu. Dünyanın taçlı başları gelip baş eğdiler, dize gelup diz öptüler.

Osmancıkta Koyunbaba zaviyesine ait Vesikalar

No. 552

Kutvetil kuzatı ve hükkâm madenil fazlı vel kelâm Mevlana Osmancık Kadısı zide fazluhu tevki'i hümayun vasıl olucak malum ola ki tahtı âli bahtı Osmani üzere cülusu hümayun mütemeyyen makrunum olup umumen tecdidi ahkâm ve berat fermanım olmağın Osmancık kasasında medfun kutbül Evliya Koyun baba kuttise sırrahül aziz zaviyesinin zaviyedar ve vakfının evladiyet ve meşrutiyet üzre mütevellisi olan sulahâdan kutvetissulehâiselikin eşşeyh Hüseyin zide salahuhu rikâbi hümayunuma gelüp zaviyei mezbure vakfının defterde mukayyet karyelerinden kazai mezbure tabi Ovacık suyu karyesinin mümtaz ve muayyen hududu dahilinde kadimden uşür ve resmi zaviyei mezbure vakfı tarafından ahiz ve kabz oluna gelen malumül hüdut yerlerin uşür ve resminde aherin katan alâka ve medhali olmayup bir veçhile dahli taaruz olunmak icap etmez iken erbabı timardan ve müteğallibeden nam sipahi zühur ve ol yerlerin mutasarrıf olduğum Timarın karyesinden nam karyenin arazisindendir uşür ve resmin ben alurun deyu hilâfı kanun ve muğayiri kadim fuzulî müdahale ve bundan aktem murafaai şer'i şerif olduklarında ol yerler karyei Ovacık suyu mezburenin arazısından ve uşür ve resmi kadimden zaviyei mezbure vakfı tarafından ahzu kabz oluna geldiği Osmancık kasabasında sakin ulema ve suleha ve eimme ve hutebâ ve müsin ve ihtiyar ve sair biğaraz kimesnelerin huzuru şeride şehadetleri ve yedinde mevcut iki kıta huccec ve bir kıta ilâm ve üç kıta sair senedatı şeriye muciblerince şer'an sabit ve canibi vakıftan kadimisi üzre zabıt ve uşür ve resmî zaviyei mez-

bur vakfı tarafından ahzü kabz ve bi vechin muarazadan men'i birle canibi şeriden huccet şeriye ita ve ol hucceti şeriyenin balâsına murafaa ve muarazadan men'i birle dört defa imza dahi olunmuşuken sipahi i mezbur bir dürlü mücap ve mündefi olmayup müçerret taziz için hilafı kanun ve muğayiri kadim ve senedatı şer'iyeye muhalif ol veçhile fuzulî müdahale ve tegallüben uşür mahsulâtını ahzedüp ğadretmekle yedinde olan ferman mucibince kanun üzre amel olunup ol yerler kadimisi üzre zaviyei mezbur vakfı tarafından zabıt ve uşür ve resmi ahzu kabız ettirilip sipahi i mezkûri hilâfı kanun ve muğayiri kadim ve senedatı şer'iyeye muhalif bir dürlü dahli taaruz ettirmeyüp men'i ve def'i olunmak babında inayet istida ve divanı hümayun kaleminden kanunu ledel süal uşür ve resmi nizağ olunan yerlere dahleden sipahinin mutasarrıf olduğu Timari karyesinin mümtaz ve muayyen hududu dahilinde kadimden uşür ve resmi Timari tarafından ahz ve kabzoluna gelen yerlerden olmayup fil-hakika zaviyei mezbure vakfından defterde mukayyet karyelerinden zikrolunan Ovacık suyu karyesinin mümtaz ve muayyen hududu dahilinde kadimden uşür ve resmi zaviyei mezbure vakfı tarafından ahzu kabız oluna gelen yerlerden iken sipahi mezbur ol yerler için Timarim karyesi arazısındandır deyu kadime muğayir fuzulî müdahale eylediğü vaki ise men'i ve def'i ve ol yerlerin uşür ve resmi ve zaviyei mezkûre vakfı tarafından ahzü kabız ettirmek muvafıkı kanundur deyu tahrir olmağile muktazayı kanun üzre amel olunmak babında pederi valâ güherim cennet mekân firdevsaşiyan merhum ve mağfiret nişan Sultan Abdulhamit han aleyhil rahmeti vel gufran zemanında bin ikiyüz senesi evahiri cemaziyel ahirinde emri şerif verildiği inha ve mukaddem sudûr eden emri münifi mezkûrun tecdidin reca etmekle havalei emri şerif yoğise mukaddema sâdır olan emri alî mucibinee amel olunmak emrim olmuştur buyurdumki fermanı şerifim vusul buldukta bu babda mukaddema ve halâ sâdır olan emri âlî mucebince amel dahi hususu mezburi mahalli nizağ üzerinde husama muvacehesinde temam hak üzre tekayyüt ve huccei şer'iye ve ilâm ve senedatı sairesine nazar ve sü'dei saadetimden ihraç olunmuş mü-

hürlü sahih sureti defteri ceddii hakani talep edüp göresin münazaun fîha olan mahalle dahleden sipahi mezburun marizzikir karyesinin mümtaz ve muayyen hududu dahilinde kadimden uşür ve resmi Timari tarafından alına gelen yerlerden olmayup filvaki zaviyei mezbure vakfının defterde mukayyet karyelerinden salifizzikir Ovacık suyu karyesinin mümtaz ve muayyen hududu dahilinde kadimden uşür ve resmi zaviyei mezbure vakfı tarafından ahzü kabız oluna gelen yerlerden iken sipahii mezkûr hilafı kanun ve kadime muğayir ol vechile fuzuli müdahale ve teğallüben zabıt ve uşür mahsulâtın ahzedüp ğadre tasaddi ve ledetterafu bervechi muharrer canibi şeriden huccei şeriye verilmişiken muğayiri huccei şeriye ol vechile fuzuli müdahale eylediği vaki ise men'i ve def'i ve kadimisi üzre zaviyei mezbure vakfı tarafından zabıt ve uşrü ve resmin ahzü kabız ettirüp sipahii mezburi hilafı kanun ve muğayiri senedatı şeriye ahzü taaruz ettirmesin ve dahlolunan zaviyei mezbure vakfı tarafına ait mahsuldan şimdiye değin fuzuli nesnesin almış isc badessübut hükmedüp temamen tahsil ve alıverüp min bait fuzuli kadime ve emrü hümayunuma muhalif kimesneye iş ettirmeyüp hususu mezbur için bir dahi emrim varmalı eylemiyesin şöyle bilesin alameti şerife itimat kılasın tahriren fi evahiri şehri şavval sene isna ve işrin ve mieteyn ve elf 1222

Bi Makamı Kostantiniye

No. 553

Ma fihi minel muarazantı ve meni vakaa indi namikahu ileyhi azze sanihi Esseyyit Mehmet Sait elmev lel hilâfe bi kazai Osmancik gufire lehu

MÜHÜR
Mehmet
Sait
1230

Sebebi tahriri kitap... budurki Medinei Osmancıkta medfun kutbül arifin Şeyhül vasılin meadeni keramet menbaı vilâyet Koyun baba kuddise sirrihül azizin tekyesinde post nişin olan Şeyh Mustafa dede meclisi şer'a gelüp şöyle dava ve takriri kelâm eder ki tekyei mezbur muzafatından (كجاك) nam karyede vakıf mezraanın üzerine selefimiz merhumu mağfur Şeyh Huseyin dede tekyei mezburda sakin fukara ve ebnai sebilin taamiyelerine meşrut olarak (Kuru Gevrek) nam kimesneye yevmiye ve ücretile malumetil hudut ve indel ciran on iki adem amel eder bi kıta bağ ğars ve ihya ettirüp külliyen dahl ve taaruz icap etmez iken (سنجكان) karyesi sakinlerinden Mustafa beşe bin Hasan beşe dahli taaruz eder şerile süal keffi yedine tenbih olunmak matlubumdur dedikte gabbessüal ve akıbil inkâr merhum Şeyh Mustafa dededen davasına mutabık beyyine talep olundukta ahrarı ricali uduli müsliminden (كجاك) nam karye sakinlerinden Ahmet bin kürt Ahmet ve değirmenci Alinin torunu Kocur İsmail naman kimesneler li eclişsehade Meclisi şer,a hâzıran olup ledeyil istişhad filhakika mukaddem post nişin olan merhum Şeyh Hüseyin dede bağı mahdudül mezkûrü (Kuru Gevrek) nam kimesneye ücret ile gars ve ihya ettirdi tekyei mezburun fukarasına ve ebnai

sebilin taamiyelerine gallesinl meşrut kıldı lillah şahidiz ve şahadet dahi ederiz deyu her birerleri edayı şehadeti şer'iye eylediklerinden şehadetleri hayyizi kabulde kılınup ber mucibi şehadetihima ve fetevayı şerifi mezbur Mustafa beşe muarazadan men'i ve defolunup bağı mahdudü mezburu gallesi ve ekli tekyei mezburun fukarasını ve ebnai sebile meşrut olarak zabtı temlik için merkum Şeyh Mustafa dedenin yedine işbu vesika ketip ve imlâ ve ita olundu ve aktihacatta ihticac oluna hürrirehu fil yevmissabi min şehri recep lisene selâsin ve mieteyn ve elf 1230

ŞÜHUDÜHAL

Damad zade Serdar Seyyit Mustafa ağa
Halil efendi zade Seyyit Mehmet ağa
Ramazan zade seyyit Ahmet ağa
Haci osman oğlu seyyit Mehmet ağa
Fahrül müderisin kerim zade Mehmet ef
Amil zade Hüseyin efendi
Gök göz oğlu Mehmet bey
Eçe meçe zade İbrahim ağa
Medrese oğlu Mustafa beşe
Batman oğlu Mehmet
Hacı hafız Mehmet Emin efendi
Kâtibi mahkeme ve ğayrühüm

Abdalata Zaviyesine Ait Diğer Bir Vakfiye (1)

No. 254

ثبت مضمون عندی وانا الفقیر الیه تعالی
عبدالوهاب القاضی بمدینة چوروملو

وثبت مضمون عندی وانا الفقیر
لطف الله القاضی بقره حصار تمرلو

ثبت مضمون عندی وامضیته ونفذته
وانا الفقیر شیخ حسن القاضی بمحروسته توقات
فی سنه اربع و خمسین وثمانمائه

عرض علی هذا الکتاب وقبلته وارتضیته
وانا الفقیر الی الله الغنی الباری علی بن یوسف
العبادی القاضی فی العسکر المنصور عفی عنها

عرض علی هذا الکتاب ولما طالعته وجدته موافقاً
للشرع القدیم والنهج المستقیم فقبلته ثم امضیته
وانا الفقیر محمد القاضی بمحروسته اماسیه

الحمد لله رب العالمین . . . . . وهذه حجة شرعیة ووثیقة
معینه ناطقة بذکر ما اشتری شیخ الزاهد العابد . . الورع سید محمد بن شیخ المکرم . . ابن الشیخ

(1) Bu vakfiye aslından istinsah edilmiştir Baş tarafı yırtık olduğundan kadı tasdikleri evvelce kopya edilmiş olan diğer bir nushadan alınıp yazılmıştır. Güya tahribatına tesadüf edüp okunamıyan kelimelerin yerine nokta konmuştur.

رجب بن امیرالمکرم محمد بن داوود ابن . . امیرالکبیر شیخ پاشا ابن امیر موسی ابن امیرالکبیر عمر بك بن كمك اغا ابن امیر تغاجر ابن امیرالکبیر . . . کان حقه وملکه . . . . . صدور هذه المبایعة . . وذلك ربع السابع من قریته المسمی ضجار من دیوان دولت من اعمال جات حماه الله من الافات بجمیع الحدود الحدالاول الطریق العام ینتهی الی طارواوزی والحد الثانی مانشارقراکی ینتهی الی قریته فاضل والحدالثالث وادی کوك ینتهی الی یصی ایوك ینتهی الی وادیبی چده والحد الرابع قریه حاج لر ینتهی الی طریق العام بجملة حدودها وحقوقها وجبالها وتلالها وعیونها وانهارها واشجارها مثمرة وغیر مثمرة ومزارعها ومراعیها ومواطنها ومساکنها وبکل حق داخل فیها وخارج عنها و ینسب الیها ذکر اولم یذکر . . وعلی مایتناهی الوجود والاسباب بثمن قدره مبلغه خمسه ماه درهم من الدراهم الفضیه الرایجة المسکوکة العثمانیة والصوف المربع النصف من ذلك تاکید لبیان الاصل وتحقیقاً له ماتین وخمس درهم من النقد المذکور والموصوف المنعوت شراً صحیحاً شرعیاً وبیعاً صریحاً مرعیاً مرضیاً جامعاً لشرائط الصحة حایاً عن موجبات البطلان والعناد مشتملاً علی ایجاب شرعی وقبول مرضی بعد التامة المصححة وقد حصل له سبهم التقابض فی الثمن والمثمن تماماً کاملاً عن مجلس القبول فیه بالابدال علی الاقوال عن تراضی و تشاور وضمان الدرك علی من یوجبه الشرع ووضع الطاحون الحرابه کلها المشهوره بطاحون عمر والطاحون المذکور فی القریة المذکور فلما . . . المذکورین بجملة ماینسب بها حکم المسجل اعلاه بصحه المتابعه ویکون الملك للمشتری سری المذکورین فله ان یتصرف فی الربع المبین یصرف الملاك المطلق کیف شاء واراد من غیر مانع ومن زاحم ومعارض ومنازع ومدافع وجری ذلك فلما توقف الواقف مقدم داوود بن شیخ پاشا علی حدیث النبوی انه قال رسول الله صلی الله علیه وسلم (اذا مات ابن ادم انقطع عمله الا ثلث صدقة جاریة وعلم ینتفع به وولد صالح یدعو له) وقف وحبس وتصدق فی حال کمال عقله بتصرفاته الشرعیة من القولیة و الفعلیة طوعا ورغبا لاخوفا ورهبة بل حسبة لله وطلباً لثوابه الکریم وهرباً من عقابه الالیم (یوم لاینفع مال ولابنون الامن اتی الله بقلب سلیم) ربع من قریه ضجان المذکور بجملة حدودها وحقوقها علی زاویة المرحوم شیخ ابدال آتا وجعلت التولیة لشیخ الزاهد العابد سید محمد بن شیخ مرحوم رجب نسلا بعد نسل وشرطت ان یتصرف الغلة اولاً لاعمارتها فما فضل عنها الی الفقراء و المساکین وقفاً صحیحاً شرعیاً وحبساً صریحاً مرعیاً فلا یباع ولا یوهب ولایورث الی ان یرث الله الارض ومن علیها وهو خیر الوارثین (فمن بدله بعدما سمعه فانما اثمه علی الذین یبدلونه) ومن سعی فی ابطال هذ الوقف فعلیه لعنة الله والملئکة والناس اجمعین وجری ذلك وحرر فی نصف رمضان مر شهور فی سنه اربعین وثمانمائه 840

یشهد بما فیه کله	یشهد علی الامضاء کله
الیاس ابن یعقوب	مصطفی بن قراقان سیدی صالح بن ابولوفاء الکاتب فی مجلس الشرع بمدینته چوروملو
طور حسن ابن یکیجه	سلیمان بن قرا احمد حسن فقیه النائب فی مجلس الشرع بمدینته چوروملو

طورمش بن یکیجه ، پرحسن بن طورمش اجل ، طورمش بن الحاج قبا پاشا طاب ثراه
محمد بن حسن الفقه — حسن بن حوجه بك — علی بن مظفر بن محمد البروانی غفر لهم
پرحسن بن اسماعیل — اسکندر بن صافی — بخشایش فقه بن ادریس دانشمند
بخشایش بن سفر — کرم الدین بن حوجه — شیخ پاشا الفصوی
سلیمان بن قتلو بك — ایدین بن حوجه — سعید بن بالی الحاکم
منتشا بن ملکشاه — ایدین بن کرم الدین — یوسف بن طورمش — یوسف بن بدرالدین — شهدا به عندی وقتیت
علی فقه بن سلیمان — یوسف بن طورمش — یوسف بن بدرالدین — حرره عبدالرحمن المصلحی القاضی
کیکین بن الوبك التنوزی — جنید بن بایز[illegible] — احمد بن موسی — نماسه عفی العلی
بایزید بن قبا
پر حسن بن طورمش
احمد بن عمر الفقه التوقادی

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi Tarafından
Ayda Bir Çıkarılır

Sayı : 43 *1 1. Kânun 943* *Kuruluşu: Nisan 938*

Acı kaybın yıl dönümü

Türkçe Öğretmeni
Bahri Muyak

10 ikinci teşrin 1938 Bu gün, geniş ve lekesiz Türklük semasında bir husûfun kara tarihidir. Bu gün, tekmil insanlığın enğin sevgisini bağrına sığdırmış o yüreğin durduğu, damarlada geniş insanlık ideâlını dolaştıran o nabzın sustuğu, yanar dağlâr kaynağı o başın soğuduğu kara günün kara yıl dönümüdür.

Geçen beş yıl, acılarımızın şiddetini dindirecek yerde daha elimleştirdi, daha derinleştirdi. Gelecek asırlar, ruh acılarımızı adalî sancılar derecesinde hissedilir hale sokacaktır.

Onun ölümüle yandığımız ilk an, milletçe kaibimize saplanan hançer, yılların akışile, burgulanarak daha derinlere işliyecek, ve bu acı, eski bir muharibin göksünde saplanmış kalmış kurşun parçası gibi bedenimizin, ruhumuzun bir parçası haline gelecektir. Bu acı gönlümüzde burkuldukca içlerinde semaları aksettiren o göksel gözleri, güneşin ışıklarından çekilmiş tellerle örtülü o başı ve en kalın zırhlarla kaplı gönüllere bile kolayca işleyen o radyomlu bakışı taptaze ve dipdiri içimizde hissetmekteyiz.

Kalplerimiz, nabızlarımızın damarlarımızda dolaştırdığı hayat mayii kadar, onun eşsiz hatıralariyle da çarpacaktır.

Türk tarihi onunla en yüksek irtifaa çıkmıştı; Şimdi onun aydınlattığı izden giden en büyügümüz, bu yükseklik rekorunu yine onun ilham ve hatıralarından hız alarak kırmaktadır.

Bu gün, o, ardımızda kalmış şerefli bir mazi, ilham ettiği ülküyle önümüzde koşan ışıklı bir hal -- hatta daha fazla birşey — bir istikbaldir. Şöyle düşünmek ve söylemek mümkindir.

« Ondan geliyoruz ve ona koşuyoruz »

O bir güneştir, bizler yıldızlar... Onun yaktığı nurla ışıklandık. Ufulünden sonrada onun nurile parlıyoruz.

Eşsiz inkılâplar mihrakı (Atatürk) gönüllerimizde hürriyet ve ve istiklâl ateşini yakan büyük promete! Milletin sana ölmez bir minnetle bağlıdır.

Çorumda Oğuz Boyları

Neşet Köse oğlu

Sayın dostum Hüseyin Namık Orkun' nun Oguzlara dair yazdığı, darin araştırmalara dayanan degerli eseri o tarihe kadar yazılan makalelerle bir iki kitabın en önde gelenidir. Bu kitap Oguzlara dair yapılacak her araştırmada ilk ışığı verecek ve yazılan her yazı bunu tamamlayacaktır.

Çorumda Oğuz boylarının yerleştiği bölgeleri ve köyleri tesbit ederken bu kitabı ihmal etmemize imkân yoktu. Okurlarımız arasında bu yazıda adı geçen Oğuz boyları hakkında umumî bakımdan izahat almak isteyenler olursa bu kitaba baş vurmalıdırlar.

Çorum'da Oğuz yayılışı konusu üzerinde incelemelere başlamazdan evvel Oğuz Han ile oğulları ve bunlara bağlı olan boylar hakkında esas bilgiyi vermeği okurlarımıza kolaylık olsun diye faydalı bulduk.

Oğuzların kabile teşkilâtı Oğuz destanında açıkca görülüyor. Bu efsanede şu malumat vardır.

Oğuzhan, kendi namına bir hükûmet kurmuştu, sağlığında altı oğlunu ava gönderdi, avda oğullarının üçü bir altın yay, diğer üçüde bir altın ok buldular. Oğuz han, oğullarını, bulduklarına göre ikiye ayırdı. Üç kardeşlerin büyüklerine Bozok, küçüklerine de Üçok adını takdı. Bu altı çocuğun adları şunlar idi.

1 — Deniz han
2 — Dağ han
3 — Gök han
4 — Yıldızhan
5 — Ay han
6 — Günhan

Oğuz öldükten sonra yerine Güuhan geçti, veziri olan Irkılhaca kabile teşkilâtını genişletti, Oğuz hanın altı oğlundan her birinin dört çocuğu oldu. Hepsi 24 olan bu çocukların adı ile 24 kabile kurulmuş oldu. Bunlara Oğuz boyları denilmektedir. İsimleri de

aşağıda yazılıdır.

Denizhan'ın oğulları
- Kınık
- Yıva
- Büğdüz
- Iğdır

Dağhan'n oğulları
- Urakır
- Eymür
- Alayundlu
- Salur

Gökhan'ın oğulları
- Peçenek
- Çepni
- Çavdur
- Bayındır

Yıldızha'ın oğulları
- Çarukluğ
- Kargın
- Beydili
- Avşar

Ayhan'n oğulları
- Yıparlı
- Töker
- Doturga

Yazgır

Günhan'ın oğulları
- Kara evli
- Alka evli
- Bayat
- Kayı

Bu ikili teşkilatta Osmanlılarda (1) Selcukilerde (2), Göktürklerde (3), Hiyoğ-nu'larda (4) raslanmaktadır.

Oğuzlarda birde 24 lü teşkilât vardır. Selçuknamelerde, Oğuzler 24 boyun çerileridir, Oğuz'un 24 boyu, tabirleri vardır. (5) Fatih kanunnamesinde « Yörük rüesâsının 24 kişiden ibaret » olduğunu görmekteyiz . Karaman Devletinin 24 veziri bulunurdu. (5) Oğuz'un 24 lük teşkilâtına ait daha bir çok vesikalar vardır. (6) Fakat burada incelemek istediğimiz nokta bu 24 oğuz boyunun Çorum bölgesinde yayılışını göstermek olduğundan neşredilmiş olan bu vesikalar üzerinde

---

(1) Rumeli beylerbeyi, Anadolu beylerbeyi

(2) Sağkol, Solkol beyleri vardı. Sağkol, Bayat ve Kayı beyine, Solkol da Bayındır ve Çavundur beyine verilmişti .

(3) Burada da şark. garp Hidivleri vardı .

(4) Hükümdar maiyetinde bulunan iki büyük Kumandan memleketi idare ederlerdi . Bunların biri şark diğeri garp kumandanı idi .

(5) Oğuzlara ait S . 16 . H. N. Orkun .

(6) Bu mevzu üzerinde daha fazla malumat almak isteyenler Hüseyin Namık Orkun'un (Oğuzlara dair) adlı eserine baş vurabilirler .

durmağı mevzuumuza uygun bulmadık .

Çorumda Oğuz'un 24 boyundan 22 sinin adı ya köy veya mevki adı olarak bu günde yaşamaktadır . Bu isimlerin bir kısmı yalnız yerlerine gidilmek suretile, bir kısmı da 800 veya 900 yıl önceki vesikalarda bulunarak bugün bulundukları yerlere gidilmek ve incelemek suretile teyit edilerek tesbit edilmiştir .

Oğuz boylarından en çok bu bölgede köy ve yer adı bırakanlar Bayat, Eymir, Kargın, Yapar, Çavundur boylarıdır . Bu iş için hazırladığımız cetveli okurlarımıza sunuyoruz .

Adı		Cinsi	Kadın	Erkek	Toplam
Büğdüz	(7)	Köy	390	364	754
Büğet	(8)	»	340	308	648
Bayındır	(9)	»	171	145	316
Bayındır ovası	(10)	Mevki			
Bayat	(11)	Köy	74	76	150
Bayat gediği	(11)	Mevki			
Bayat mezarı	(12)	»			

(7) Çoruma bağlı bir köydür. Abdalata denilen köyün cenubundadır.

(8) Çorum'un şarkı şimalisinde sıklık buğazının batısındadır . Bu buğazın adı da eskidir . Bu buğazın Türkler eline geçtiği ilk andan itibaren bu ad yerleşmiştir .

(9) Bu köy Mecidözü kazasına bağlı bir köydür. Çorum vilâyeti dahilinde çok az olan bayındır izlerinden biridir .

(842—1438) tarihli Mehmet paşa vakfiyesinde bayındır divanına bağlı şu köyler ve mevkiler yazılıdır.

Bergi	Köyü	Kara bürçek	Köyü
Yenice	»	Sondul	»
Karınbayat	»	Çaytagaçar	mevki
Kuyumcu	»	Dikenlik	»

Bayındır, divanının merkezi olduğuna göre buraya bağlı olan köylerin de ayni aşirete bağlı oldukları söylenebilir .

(10) Çorum'un Kuyumcu köyünde bir mevki adıdır .

(11) Çorum'un şimalinde Yeni köy'ün yanında bir dağ gediğidir, köy de Çarum'a bağlıdır.

(12) Bayat köyü etrafında bir mevki adıdır . Çorum merkez kazasına bağlıdır .

Bayatlı oğlu	(13)	Sülâle			
Bayat kırı	(14)	Mevki			
Bayat çayı	(15)	Çay			
Bayat pınarı	(16)	Pınak			
Tepe bayat	(17)	Köy	226	218	444
Bayat su kavsıdı	(18)	Mevki			
Karın bayat	(17)	»			
Beydili	(18)	Köy	173	164	337
Beydili	(19)	»	215	199	414
Becek	(20)	Mevki			
Alayundlu	(21)	»			
Afşar	(22)	»			

(13) Çorum merkezinde bir sülale adıdır .

(14) Bayat köyüne yakın bir mevki adıdır .

(15) Bunlarda birer mevki adıdır.

(16) İskilib'e bdğlı bir köy adıdır.

(17) 756 - 1355 tarihli Keçi hatun vakfiyesinde adı geçer.

(18) Çorum merkez kazasına bağlı bir köydür.

(19) İskilip kazasına bağlı Belveren köyüne yakın başka bir köy olup mahalle halinde idare edilmektedir.

Birinci Beydili köyünün adı (756 - 1355) ve (834 - 1430) tarihli iki Çöplü bey vakfiyesinde ve (1005 - 1596) tarihli mahkeme sicillerinde adı geçer. Buna nazaran eskilik derecesinin tesbiti mümkündür. Beydili hakkında bilgilerini derinleştirmek isteyenler varsa Çorumlu dergisinin 12 inci sayısındaki Gazi Beydili adlı yazımıza bakabilirler.

(20) Gerçi Çorum havalisinde Becenek'lere ait bir köy izi yoksada Elvan çelebi köyünde bir ören yeri vardırki adına Becek derler, bu isim üzerinde durulmağa değer.

(21) Çorum merkez kazasına bağlı olan Çatak ile Şeyh Hamza köyleri arasındaki arazi parçasına Alayundlu dedikleri gibi Ayas köyü dağlarında Alayund yaylası adlı bir yer olduğu köylü tarafından söylenmektedir. (683 - 1281) tarih'i Melike hatun ve Arif çelebi vakfiyelerinde Hüyük divanına bağlı köy olarak adı geçer . Hüyük bu gün Etilere ait kazı yapılan köydür. Yukarda adını yazdığımız yayla çok muhtemeldir ki vakfiyede adı geçen yer olsun.

Afşar divanı	(22)	»			
Eymir	(23)	Köy	277	253	530
Eymir	(24)	»	214	200	414
Eymir çayı	(25)	Mevki			
Eymir halife	(26)	Mahalle			
Eymir çiftliği	(27)	Mevki			
Eymir sırtı	(28)	»			
Eymir	(29)	»			
Dodurga	(30)	Köy	581	623	1254
Döker	(31)	Meyki			

(22) Osmancık'ta kızılırmak sahilinde ve Kargı karşısında hem bir köy ve hemde bir dağ adı vardır. v Çorum merkezinde birde « Avşar oğlu diye âile yaşamaktadır.

Birde (851 - 1447) tatihli Hamdi bey vakfiyesinde o zaman Kara hisar Temürlü kazasına bağlı olup bu gün Alaca ve bir kaç yüz yıl öncede Hüseyinabad adı ile anılan kazada Afşar divanı adlı bir bölge vardırki bu ğün bir mevki adı halinde yaşamaktadır.

Çorum'un başka yerlerinde bu aşiretin izlerine tesadüf edilememiştir.

(23) Sunğurlu kazasında bağlı bir köy adıdır, İstatistik Umum Müdürlüğünün 1937 de çıkardığı Çorum sayım Bürosunda yanlış olarak Imirli tarzında yazılmıştır.

(24) Çorum merkez kazasına bağlı bir köy adıdır. ve Eymir gölüde meşhurdur.

(25) Alaca kazasının cenubunda Döl deresi altındadır.

(26) Çorumde bir mahalle adıdır.

(27) Oomancıkta bir mevki adıdır.

(28) Çorum'un Misler Ovacığı adlı köyünde bir mevki adıdır.

(29) Çorum'a bağlı Ovacık köyünde bir mevki adıdır.

(30) Oomancık'a bağlı bir köydür. (842 - 1438) tarihli Mehmetpaşa vakfiyesine göre bu köy büyük bir divan merkezi idi.

(31) Çorumda bu adda bir köy yoktur. Yalnız (842 - 1438) tarihli Osmancıklı Mehmet paşa vakfiyesine göre Sazsıva divanına bağlı köyleri sayarken Çorum'a bağlı olup bu gün hala yaşayan köylerle beraber köy olarak Döker adı da geçer. Bu divanda bağlı köylerin adları şunlardır.

Bölücek	köyü	Kılıçlı	köyü
Eymir	»	Karavar	»
Döker	»	Çeltikçi	»
Çakal	»	Muradlı	»
Ali paşa	»	Gerdel	Mezrea
Karımış	»		

Çarukluğ	(32)	»			
Çavundur	(33)	Göl			
Çepni	(34)	Mahalle			
Çetmi	(35)	Köy	104	90	194
Çepni deresi	(35)	Dere			

(32) Bu gün Çorum'da bu adla bir köy yoktur. Mevki adında tesadüf edemedik. Yalnız eski vesikaları tetkik ederken (764 - 1362) tarihli Taybu vakfiyesinde Çorum civarında Çaruk adlı bir köye tesadüf ettik. (850 - 1446) tarihli Mürüvvet bey vakfiyesinde de adı Çaruk olan bir köy geçer,

(33) Bu isme Çorum'da tam olarak yalnız bir yerde rastlanmıştır. Oda (756 - 1355) tarihli Keçi hatun vakfiyesindedir: O zaman Kara hisar Temürlü denilen kazadı bir gölün adı olarak yazılıdır. Çavundur gölü şeklinde yazılan addan başka Çavundur izine tesadüf edemedik .

(34) Çorumda mahalle adıdır.

(35) İskilip Kazasına bağlı bir köydür. Ayni mevkide bu adda bir Dere vardır.

Hüsyamın Sahillerinde

Yasar Nezihe Bükülmez

Yine sahilde seni dün gece andım yanarak,
Dayadım bir taşa öksüz başımı ağlıyarak,
Orda hüsranım ile başbaşa yalnız kalarak .
Seni enginlere sordum içerim sızlayarak ,

Kamerin nuruna garkoldu denizler, kayalar;
Kanadı dilde o yıllarca unulmaz yaralar;
Sardı benliğimi tatlı ve acı hatıralar .
Seni yıldızlara sordum içerim sızlayarak .

Ağladım hıçkırarak sahili öptükce deniz .
Ne vücudundan eser var, nede kumlarda bir iz .
Hani ayrılmayacaktık gene makberde de biz .
Seni sahillere sordum içerim sızlayarak .

İşte ayrıldı, ebedî birleşen eller orada,
İşte çiğnendi, heder oldu emeller orada ,
Şimdi pür neşe gezer başka güzeller orada .
Seni genç kızlara sordum içerim sızlayarak .

Muasır ahlâkın men'şei üzerinde bir tetkik

(Sayın Afet Kobak'a)

Kemal ONSUN

— 42 inci sayıdan artan —

Fihte'nin ahlâkiyatı Alman gençliği üzerinde büyük tesirler icra etti . Fihteye göre ahlâkın esası : Şuurdadır, şuur ise; ancak İnsanda mevcut bir hal olduğuna göre ahlâkın menşeine insandır . Bu, yüksek varlık için Fihte mücazat ve mükâfat gibi şeylerin mevzubahs bile olmaması icap edeceği kanaatında idi .

Yeni çağlar bilhassa ondokuzuncu asır felsefe bakımından ençok nazarı dikkatı celp eden fikirleri ve zenginliği ihtiva eden ve büyük mütefekkirleri sinesinde taşıyan bir devirdir, bu zamanda Positivisme, Evelutionisme, Socialisme gibi büyük felsefe cereyanları hâkim olmuş ve her sahada inceden inceye işlemeler, çalışmalar neticesi olarak bu cereyanların kökleşmesini intaç etmiştir. Bu üç esaslı cereyandan başka bir çok mekteppler vücuda geldi, her mektep kendisine bir haylı taraftar ve hatta muakip toplamaktan geri kalmadı. Lâkin bunların cümlesi yukarıda söylediğim mekteplerin göz kamaştırıcı ışığı altında sönük kaldılar. Bu tâli mekteplerden Spiritualisme'in ve Şopahaner'in fikirleri şayanı dikkattır.

Şopanhavr Euoist, Pesimistdir. Buna göre ahlâkın kaynağı acımaktır. İnsan inkişaf ettikçe kendisini salıyor ve kendi kendine acımağa başlıyor . Lâkin bu inkişaf daha ziyade tekâmül eder ve cemiyet hayatıda büyüyecek olursa acıma yalniz nefsine değil bütün

insanlığa ve nihayet hayvanlara kadar varır işte bu acıma ahlâktır diyor ,

Pezitivzim August conte tarafından F.ansada kuruldu. Bu mektep, kendinden evvelki bütün düşünceleri bi aman bir şekilde tenkit ile faaliyete başladı. İlimde yalnız tecrübeyi esas tutan bir meslek, ahlâkı insan yaşayışının fevkında bir kuvvet olarak kabul ediyordu. Physipue sociyale adlı eserinde Kont, ahlâk hakkındaki düşüncelerini izah etmiştir. Ona gore : İnsanda mevcut altruiste düşünce kendisile birlikte bütün beşeriyet ve hatta hayvdnları bu insiyakın tesirinde tutar . Haddizatında bu insiyak, insanın hilkatinde, tabiatında mevcuttu. Bir takım Âlimlerce tenkit edilmekle beraber şayanı terviç olan Kont'un asil fikri ahlâkın inkişafında aileye veadiği kıymetteeir . Bu gün dahi ahlâk hakkında bir çok düşünceleri telhis ve bazıları inkâr ve bazıları kabul eden mütefekkirler nihayet ahlâkın cemiyet içinde inkişaf ettiğinde müttehit bulunuyorlar. Halbuki eemiyetin nüvesi âiledir. Fert, ilk cemiyet olarak âileyi görür, nihayet âilelerin toplanması cemiyetleri teşkil eder. Hatta o kadar ileri gitmek mümkindir ki cemiyetlari « Fert toplulukları » diye değil âile topluluğu diye tavsif etmek daha doğru olur .

Kont, âileye verildiği kıymet ile bu günkü cereyanların piştarlığını yapmıştır . Bundan başka Kont'un asıl ahlâk telâkkisi « Fert » ictimaî vazifeleri arasından şahsî menfaatları ikinci dereceye bırakmalıdır . Bu suretledirki, beşeriyete hizmet edilmiş ve bilnetice ahlâkın temeline vasıl olunmuş olur . İnsan beşeriyet içinde nihayet bir atomdan başka bir şey değildir . Atomların gayesi ferdî yaşama değil, kendilerinin teşkil ettikleri vücudu yaşatmaktır. Şeklinde izah ederek ileriden beri söylediğimiz « Fert cemiyete feda edilmelidir » düsturunu kabul etmiş oluyor .

Bu kuvvetli cereyandan sonra bir çok taraflar toplayan ve bilhassa idarî bakımdan aşağı tabakaya hitap etmekte mütemayil bir mektep geliyorki oda sosyalizmdir.

Bu, tarihi bir çok sebepler dolayisile bir reaksiyon neticesi olarak meydana çıkiyor . Bilâkayduşart müsavat prensibini kabul eden bu cereyanın daha ilk doğu-

şunda Fourier, Seasimon, Roberteyon bulunuyordu . Nihayet bu ceryan. Almanyadan Karlmaks ve muakipleri ile kuvvet buldu ve Rusyaya atlayarak bir rejim halinde tatbikat sahasına vaz olundu.

Bu felsefi düşüncenin ahlâkta cemiyet ve tabiat insiyakından haşka bir şey değildir . Yalnız cemiyette görülen (Fransız inkilâbındaki herçümerç ve bir sınıf halkın fevkalâde ezilmesi gibi) ademi müsavatın önünü almak, her şeyi say esasına istinat ettirmek bir işçi müsavatı kurmak fikrinden ileri geliyordu . O müsavatki insanlar arasında en yüksek ideal halinde yaşamağa çalışan Yunan felsefe ve metafiziği nihayet hayat sahasına tatbik olunduğu zaman bir nebze bile yerinden hareket etmeyen büyük bir ağırlık halinde aürüklene gelmiştir . İnsanlar; ancak müsavi olarak doğarlar. Yoksa doğuştan ölüme kadar müsavi bir hayat tarzına maddeten imkûn yoktur . Zira; say ve zekâ farkı derhal müsavi kılınan fertleri az zaman içinde bir biri ardınca dizilmeye münner kılacaktır . Çalışan ve zekâsını işleten kimse ile kör kurdun nasibini veren Allahtan nasibini bekleyen bir insan arasında elbetteki müsavat tasavvur olunamazdı . İşte bu sebepledir ki sakat düşüncelere saplanup kalan sosyalizm kendisine bir çvk taraftar toplamakla beraber hakiki bilgi ve cemiyet hayatı üzerinde tetkikleri ilerlemiş kimselerin de pek haklı tenkitlerine maruz kaldı . Nihayet bu gün unutulup bir tarafa atılmak ve sadece felsefe tarihi tetkik olunurken mevzubahs olmak ve prensiplerine şöyle bir göz atılmak gibi kendisine yaraşan mevkiini aldı .

Son zamanların en tanınmış âlim ve filozofu Herbert Spenser, faideci düşüncenin başında geliyor ve ahlâkın da bu düşünce üzerine kuruyor. Onca, Egoizim Altauzm den daha ön planda gelir . Ferdin fedakâr olmasını ve kendisini başkalarına feda etmesini vazifeden ziyade Egoizm'de bulur . Ona göre, en iptidai hislerin başında Egoizm gelir . Yalnız Egoizm değil Spenserinen kuvvetli düşünceleri arasında adâletde yer bulmuştur . Hatta, ahlâka ait yazdığı büyük eserinde Spenser « iyi ve kötü hareketler toplu bir halde yaşayan hayvanlarda bile görülür, ferdin değil nev'in bakasına hizmet eder ve adâletin ilk tezahürü olan iyi

hareketlerdir. » diyor .

İyilik veya fenalık, bütun ahlâk telâkkileri cemiyetten ve tabiattan geldiğine göre gerek Egoist ve gerekse cemiyetci düşünceye nazaran bu fikirleri fert. acaba iktisap suretiylemi, yoksa vilâdi olarakmı edindiği hususu bir hayli münakaşalara yol açmıştır .

Bu gün terbiye dediğimiz şey bile cemiyette iktisap edilmesine rağmen insanın tabında mündemiç bir viladi terbiye ve bir vilâdi ahlâk telâkbisi mevcuttur . Halbuki arasında âile terbiyesi denen bu hususiyet Biyolajide' Fiziyolojide olduğu kadar noral sahada da irsiyeti kuvvetle kabul ettirir . Müktesep terbiye insana belki iyi sosyeter bir vasıf verir . Fakat, bu vasfın arkasında meknuz bulunan asıl kanın icabı ve âileden mevrus bir ahlâk, bir terbiye sistemi vardırki o kendisine müsait zemin buluucaya kadar sükûnet içinde kalır . Fakat müsait zemin ve zaman bulunca derhal faaliyete geçer . Biz buna, « Tıynet » diyoruz .

Nebati ilimlerde de uyumuş tomurcuklar tıpkı böyledirler . Bunlar, hakikatta görünmez ve faal değildirler, lâkin diğer tomurcukları faaliyetten kalan veya bütün dalları kesilen bir ağacın gövdesinde bulunan ezrarınaimaler derhal vazife olarak hayat ifadesini tezahür ettirirler . İnsan vücudunda muattal gibi duran fakat ufak bir zaaf veya müsait fırsatta faaliyete geçen hastalık mikropları gibi.

İşte âilenin, ceddin intikal ettirdiği bu telâkkiler nihayet ferdin bütün hayatında müessir olan ve bütün hasletleri' fenalıkları bundan ibaret kalır . Mücrimler üzerinde uzun tetkiklerde bulunan Lombrozo'da tevarüse büyük mevki ayırmıştır . Bundan başka Şeftsbur ahlâk duyğularının vilâdi ve fıtri olduğunu ve buna göre ahlâkın esasının tabiatta bulunduğunu kabul ediyor .

Teya üs kaidesini kabül edercek cemiyetten âileye ve âileden ferde indirdiğimiz takdirde bütün ahlâkın esasını ferdin zatında müudemiç olarak ve nihayet o gün kü ferdde cemiyetin kurucusu kabul ettiğimize göre ahlâkın menşeini yine cemiyette bulmak lâzımdır . Hülâsa : Ahlâkın menşei vilâdidir, çocuk âilənin kanını taşır ve onun tesirindedir . Âile ise cemiyetin nüvesidir . Binanaleyh ahlâk cemiyetten gelir .

Cönklerden Derlemeler:

(1) « Bir Mühlüz (2) Destanı »

Derleyen : Eşref ERTEKİN

Bir zamanlar bakkal idim hem esnaf
Ahbaplarım yanıma gelirdi saf, saf
Derlerdi biz sana söylemek (3) hilâf
Esnaflar içinde emsal kalmadi

Ehbaplarbir gece sıra gezdiler (4)
Ali, Veli adlarımız yazdılar
Taam geldi yemekleri dizdiler
Keşik (5) bize geldi ehmal kalmadı

---

(1) Bu Destanı söyleyen çorumludur. Halk şairlerinden idi. Çorumda yapılan düğünlerde saz çalar, Emrah, Nuri, Ceyhuni gibi usta şairlerin Koşma ve Kalenderilerinden okurlar, bazanda kendilerinden söylerlerdi. Asıl adı " Hacı Ömer „ olan bu şair hicrî 1325—1330 arasında tahminen 45 - 50 yaşında ölmüştür. Son zamanlarda kireç şıvacılığı yapardı.

(2) Arapça "Müflüs kelimesi yerinde kulkullanılır :

(3) Söylemeyiz yerinde kullanılır. Aynen ağzından çıktığı gibi yazılmıştır.

(4) Çorumlu dergisi no. 27, s. 824 Çorumda yüzük oyunu, sıra gezme vv sıraya dizme)

(5) Keşik,sıra, arpça nevbet karşılığıdır.

Şabahlayın vardım dükkâne erken
İyi oluyordu biz ilden (6) yerken
Gaz yağı (7) tuz büber ve kibrit derken
Şeker ile pirinç, bal, yağ kalmadı

Kahve ile çay paketle tütün
Kıyma tekerleri gitti büsbütün
Erik ile üzüm bamya ve zeytun
Fındık, limon portakal da kalmadı

Hazır mal hiç dayanırmı deliye
Sermayeyi yedin gel gir çiliye
Borç hesapsızlandı Ali, Veliye
Hakkını istemeğe Rical kalmadı

Borçlunun içinde birisi yüncü
Çaycı ve kahveci ile tütüncü
Dülgerle sıvacı ekmekçi, uncu
Attar ile bezaz bakkal kalmadı

Kebapcı ve aşcı hem dahi kasap
Nalbantla bıçakcı gördüler hesap
Kirkorla Mığırdıç vermişler şarap
Elekçi, cingâne abdal kalmadı

---

(6) Herkeş kendinden başkasına il derler Arkadaşlarını kasdediyor .

(7) Çorumda lambaya gaz ve güza " gaz yağı „ derler . Şair sıra davetinde lâzım olacak malzemeyi yazıyor .

Borçlular biriküp geldi kapuya
Sen, ben diye hep düştüler çabıya
Sarıldılar sırtımdaki abıya
Örtüneçek çul ve çuval kalmadı

Başımızda kaldı bir eski sarık
Ayamızda kaldı sırımlı (8) çarık
Bağları sattık hep karık, karık
İlice, Ayarık, Mursal (9) kalmadı

Baltayıda sattık yaktık sapını
Evimizde koymadık saman çöpünü
Beş kuruşa vırdik turşu küpünü
Çanak, çömlek, soba, mangal kalmadı

Sözüm ana kalmadı hiç bir diyecek
Yarına, bulgur yoktur evde yiyecek
Yalın ayak kaldım yoktur giyecek
Çarık çorap eski postal kalmadı

Bilmem bu dünyaya böyle ne oldu
Dert bela bir biri üstüne doldu
Zenginle fukara heosi bir oldu
Yapuşup tutacak bir dal kalmadı

" NAKTİYA " halini ettin ifade
Aman yarap kaldım böyle fenada
Sen variken kime gidem imdada
Halim pek perişan mecal kalmadı

(8) Sırım, bir nevi çarık yaması ki şepli gönün kenarlarından ince sicim gibi dilerek onlarla çarığın delik yerlerini çorap çiti gibi çitirler .

(9) Bu üç isim Çorumun meşhur bağlarından üçünün adlarıdır .

(Türküler)

Dolanda gel şu dağın her yerin dolan
İfâlh olmaz canım aşkına yanan
Ben seni sevmişem can ile inan
Ölürüm ayrılmam sevdiğim senden

*

Eğilde şu selvinin dalları eğil
Ben sana vermisim gayette meyil
Gönlüm ile sevdim zor ile değil
Ölürüm ayrılmam bir danem senden

*

Şu dağın başına varayım dedim
Gül yüzlü yarimi göreyim dedim
Sevdayı başımdan ırayım dedim
Ölürüm ayrılmam gül yüzlüm senden

*

Şu dağın başına bir varan olsa
Gülün sünbülünü bir deren olsa
Yarın haberini bir veren olsa
Ölürüm ayrılmam ciğerim senden

ÇORUMLU DERGİSİ (1938-1946)

1932'de kurulan Halkevlerinin temel amaçları arasında yöresel bir dergi çıkarmak da vardı. Bu temel ilkeler doğrultusunda Çorum Halkevi de bir aylık yayın organı çıkartmaya başlamıştır. Bu Çorumlu Dergisi'dir.

İlk sayısı 15 Nisan 1938'de yayımlanan Çorumlu Dergisi, Ağustos 1946 tarihinde çıkan 61. sayısıyla yayım yaşamına son verir. Çorumlu'nun sorumlu müdürlüğünü 1-16 sayılarında Eczacı Bedri Bilginer, 17-33 sayılarında Pertev Kalelioğlu, 34-61 sayılarında ise emekli öğretmen Nuri Uğur yükümlenmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın en bunalımlı yıllarında, sıcak savaşın sınırlarımıza değin dayandığı bir dönemde yayımını sürdüren Çorumlu, başta kâğıt sıkıntısı olmak üzere türlü nedenlerle yayımını kesintiye uğramıştır. Ama yine de kaldığı yerden yayımını sürdürmüştür. 16. sayıdan sonra dört ay, 37. sayıdan sonra 12 ay, 51. sayıdan sonra altı ay, 55. sayıdan sonra da dokuz ay ara verdikten sonra yayımlanabilmiştir. Derginin (9/10), (34/35), (36/37) ve (49/50) sayıları da çift sayı olarak yayımlanmıştır.

Genelde 32 sayfa olarak yayımlanan derginin 7. sayısı 48 sayfa, 4 ve 34/35. sayıları 40 sayfa, 13. sayısı 28 sayfa, 16.52.53.55.57 ve 58 sayıları da 24 sayfa olarak yayımlanmıştır. 61 sayılık Çorumlu'nun sayfa toplamı 1804'tür. Çorumlu Dergisi'nin 36/37, 46 ve 47. sayıları dışında kalan tüm sayılarında, Çorum ve çevresine ilişkin yayımlanan arşiv belgelerinin toplamı da 506 sayfadır. Bununla birlikte Çorumlu'nun sayfa toplamı 2410'a ulaşmaktadır.

Çorumlu'nun 7. sayısı dışında tüm sayıları Çorum Vilayet Matbaasında (Çorum İl Basımevi), 7. Sayısı ise İstanbul Resimli Ay Matbaası'nda basılmıştır.

Derginin ederi 38. sayıya değin 12,5 kuruş, yıllık 120 kuruş; sonraki sayılarda ise aylık 20, yıllık 250 kuruş olarak belirlenmiştir.

naturanorm/2009/226 63 80